This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,275

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

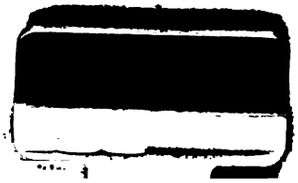

Digitized by Google

Digitized by Google

1953

Digitized by Google

Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. – NAPLÓ X.

Digitized by Google

ATENGEDETT
PÉLDÁNY
Budapesti Műszaki Egyetem
Központi Könyvtár
Eladás, Csere, Átengedés

Digitized by Google

F
306

AZ 1881. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

6996

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

TIZEDIK KÖTET.

FENYVESSY ADOLF ÉS KÓNYI MANÓ GYORSIRÓ-FŐNÖKÖK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT

SZERKESZTETTE

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

HITELES KIADÁS.

1883.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Hold-utcza 7. sz.)

Digitized by Google

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

181. Országos ülés. 1883. évi február 1-én.

Jegyzőkönyv-hitelesitės. Elnöki jelentés Herman Ottónak lemondásáról a tanügyi bizottsági tagságról, egy beérkezett kérvényről és az elnöki jelentés bemutatása. B. Kemény Gábor közlekedési minister jelentése az első magyar-gácsországi vasut ügyében. A pénzügyi és közgazdasági bizottság jelentése az 1885-ben Budapesten tartandó országos általános kiállitásról. A kérvényi bizottság jelentése. Az uzsoráról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend. 3

182. országos ülés. 1883. évi február hó 2-án.

Jegyzőkönyv-hitelesitės. Az igazságügyi bizottság előterjesztése a koronaőr megválasztása tárgyában. Az uzsoratörvény tárgyalása és elfogadása. A kérvények 22. és 23. sorrendjének folytatólagos tárgyalása. Napirend. 26

183. országos ülés. 1883. évi február hó 3-án.

Jegyzőkönyv-hitelesitės. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 24. sorjegyzékéről. Az inditvány és interpellátiós könyv felolvasása. Az uzsoratörvényjavaslat végmegszavazása. Ez ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. 43

184. országos ülés. 1883. évi február hó 8-án.

Elnöki jelentés Carolina Auguszta királyné gyászszertartásáról, Láng Lajos végleges igazolásáról és egy beérkezett kérvényről. Egy tag választása a közoktatási bizottságba. A vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend 44

185. országos ülés. 1883. február hó 9-én.

Jegyzőkönyv-hitelesitės. Elnöki jelentés a kihirdetett és elhelyezett törvényekről és a beérkezett kérvényekről. A vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A napirend megállapitása. 58

186. országos ülés. 1883. évi február hó 10-én.

Jegyzőkönyv-hitelesitės, az elnökség javitmánya mellett. Elnöki jelentés Péchy Jenő szabadságolásáról. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister a mult évben benyujtott törvényjavaslatát a fegyver- és vadászati adóról visszavonja és újat nyujt be. A közigazgatási bizottság jelentése a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslatról. A gazdasági bizottság jelentése a ház február havi költségvetéséről és mult havi elszámolásáról. Az inditvány és interpellátiós könyv felolvasása. A vadászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása és elfogadása. A koronaőr választásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A kérvények 24. sorjegyzékének tárgyalása. B. Kemény Gábor közlekedési minister felel Polónyi Géza és Szederkényi Nándor interpellátiójára. Napirend 81

Digitized by Google

Lap

187. országos ülés. 1883. évi február hó 12-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről, Verhovay Gyula mentelmi jogának felfüggesztését kérő kérvényről. Krisztinkovich Ede felszólal személyes kérdésben. Verhovay Gyula felszólalása a házszabályok megsértése miatt. A gazdasági bizottság jelentése a ház február havi költségvetéséről. A vadászatról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. A koronaőr választásáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az 1885-ik évi országos általános kiállításról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az 1882. bécsi villamossági kiállításról szóló törvény hatályának meghosszabbításáról. Napirend 98

188. országos ülés. 1883. évi február hó 15-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Hollósy Károly szabadságolási kérvényéről és a beérkezett fölterjesztésekről. A közgazdasági bizottság jelentése a phylloxera tárgyában és a társaskocsikat szabályozó törvényjavaslatról. A kérvényi bizottság jelentése a 25. sorjegyzékről. A zárszámadási bizottság jelentése a horvátországi leszámolásról és a honvédelmi minister előterjesztéséről a Ludovica ügyében. A pénzügyi bizottság jelentése a gyógyithatatlan betegek ápolásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. Gromon Dezső felszólalása és e fölötti vita. A budapesti országos kiállításról és a bécsi villamossági kiállításra vonatkozó törvényjavaslatok végső megszavazása. Jegyzőkönyv-hitelesítés e két tárgyról. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A pénzügyi bizottság jelentése a Tisza és mellékfolyói szabályozásáról szóló törvényjavaslatról 113

189. országos ülés. 1883. évi február hó 16-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A mentelmi bizottság jelentése Pázmándy Dénes, b. Mednyánszky Árpád, Verhovay Gyula és Simonyi Iván ügyében. A pénzügyi bizottság jelentése a fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat tárgyában. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása és elfogadása. Napirend 135

190. országos ülés. 1883. évi február hó 17-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Elnök inditványa gróf Festetich György emlékének jegyzőkönyvileg megörökitésére. A tanügyi bizottság jelentése a középoktatási törvényjavaslat tárgyában; vita a tárgyalási mód fölött. Az inditvány- és interpellátiós-köny felolvasása. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása: az ezt illető jegyzőkönyv hitelesitése. Ugron Gábor mentelmi ügyének tárgyalása. Madarász József felszólalása a képviselőválasztások fölötti curiai biráskodás tárgyában. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister felelete Zámory Kálmán és Móricz Pál interpellátióira. Ugron Gábor interpellátiója. 157

191. országos ülés. 1883. évi február hó 20-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A tanügyi bizottság elnöke benyujtja a kisebbségi különvéleményt a középiskolai törvényjavaslatra nézve. Almássy Sándor fölszólalása egy korábbi interpellátiója ügyében. A szlavon-horvát elszámolási ügy elnapolása. A gyógyithatlan elmebetegek ápoldájára vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A fővárosi társas-kocsi üzlet szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A phylloxera-vastatrix ellen teendőt óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Napirend 169

192. országos ülés. 1883. évi február hó 21-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről, az északamerikai magyar egyesület küldeményeiről az árvizkárosultak részére s gr. Degenfeld Imre haláláról. Gr. Széchenyi Pál keresk. minister törvényjavaslatot nyujt be a tengeri kikötői illetékről és a részlet-ügyletekről. A közigazgatási bizottság jelentése a közbiztonsági közegek végkielégitéséről és az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslatok tárgyában. Főrendi üzenet. Az inditvány- és interpellátiós könyv fölolvasása. A gyógyithatlan elmebetegek ápoldájáról szóló és a társas-kocsi üzletre és a phylloxerára vonatkozó törvényjavaslatok végmegszavazása. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslatok tárgyalása. 187

193. országos ülés. 1883. évi február hó 22-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnök inditványa a főrendi háznak az uzsoratörvényre tett módositásait illetőleg. Csanády Sándor fölszólalása a magánirományok kiosztása tárgyában. A vadászati és fegyveradóról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Vita a napirend fölött. 202

Digitized by Google

Lap

194. országos ülés. 1883. évi február hó 23-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A zárszámadási bizottságnak a Ludovica Akadémiára vonatkozó előterjesztése és elfogadása. Napirend . 220

195. országos ülés. 1883. évi február hó 24-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Tisza Kálmán ministerelnök fölszólalása a napirend tárgyában. Az inditvány és interpellátiós-könyv fölolvasása. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. A 25-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Istóczy Győző interpellatiója a »W. U. Grenzbote« ügyében s B. Kemény Gábor közlekedési minister válasza ez ügyben. Napirend. 225

196. országos ülés. 1883. évi február hó 26-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A Horvát-Szlavonországgal történt leszámolásáról szóló előterjesztés tárgyalása és elfogadása. A tiszamenti és szegedi államkölcsönről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister válasza Vidovich György interpellatiójára. B. Kemény Gábor közlekedési minister felelete Almásy Sándor intepellátiójára. Napirend. 232

197. országos ülés. 1883. évi február hó 28-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés bold. I. Ferencz császár requieméről s a beérkezett kérvényekről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 26. sorjegyzékéről. Az inditvány és interpellátiós könyv fölolvasása. A tiszavidéki és szegedi állam-kölcsönről szóló törvényjavaslat végső megszavazása. Az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A Curiának képviselőválasztási ügyekben biráskodásáról szóló törvényjavaslat elnapolása fölötti vita, szavazás ez ügyben, a tárgyalás elfogadása. Németh Albert interpellátiója. 248

198. országos ülés. 1883. évi márczius hó 1-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről s a mult havi elnöki jelentés fölolvasása. Az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslat végső megszavazása, az erre vonatkozó jegyzőkönyvi rész hitelesítése. A kir. Curiának képviselő ügyekben biráskodásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása és elvetése. Vita a napirend fölött. Thaly Kálmán interpellátiója a nemzeti muzeum ügyében. 275

199. országos ülés. 1883. évi márczius hó 5-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Hollósy Károly haláláról és a beérkezett kérvényekről. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister jelentése a rónaszéki és sugatag-szigeti keskenyvágányú vasutak engedélyezéséről. A pénzügyi bizottság jelentése az államilag biztositott csekély jövedelmű vasutakról és az 1870. évi XVI. törvény érvényen kivül helyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyában. A gymnasialis és reál-oktatásról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása 295

200. országos ülés. 1883. évi márczius hó 6-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Pázmándy Dénes és társai kiadatásáról szóló kérvényről és a beérkezett fölterjesztésekről. A gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása 319

201. országos ülés. 1883. évi márczius hó 7-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Hollósy Károly haláláról s a beérkezett kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök jelentése a Deák Ferencz-emlék ügyének mai állásáról. Az inditvány és interpellátiós könyvek fölolvasása. A középiskolai törvényjavaslat általános tárgyalása 342

202. országos ülés. 1883. évi márczius hó 8-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A középiskolákról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. 366

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1881—84. évi

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

X. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

181. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 1-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőköny-hitelesítés. Elnöki jelentés Herman Ottónak lemondásáról a tanügyi bizottsági tagságról, egy beérkezett kérvényről és az elnöki jelentés bemutatása. B. Kemény Gábor közlekedési minister jelentése az első magyar-gácsországi vasut ügyében. A pénzügyi és közgazdasági bizottság jelentése az 1885-ben Budapesten tartandó országos általános kiállításról. A kérvényi bizottság jelentése. Az uzsoráról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett szólni kivánókat Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Baross Gábor jegyző *(olvassa január hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Herman Ottó képviselő, hozzám intézett levele szerint a közoktatásügyi bizottsági tagságról lemondott. E szerint a t. ház ezt tudomásul vevén, alkalmas időben intézkedni fog új választás megejtése iránt.

Bemutatom Maros-Tordamegye közönségének feliratát, melyben Hontmegyének a tanügy terén az állami ellenőrzés szigorítása s kiterjesztése iránti felterjesztését pártolja.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Bemutatom a t. háznak a házszabályok 168. §-a értelmében a január havi elnöki előterjesztést.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa).*

Elnök: Az elnöki előterjesztés tudomásul vétetik és a ház irodájában helyeztetik el, hogy a képviselő urak ott megtekinthessék.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: T. képviselőház! Van szerencsém egy jelentést benyujtani egy régen függőben levő kérdés tárgyában, t. i. az első magyar-gácsországi vasutnak az állammal való leszámolási viszonyát illetőleg. Kérem, méltóztassék a t. ház ezen jelentést kinyomatni, kiosztatni és miután kizárólag pénzügyi kérdésre vonatkozik, előleges tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról szóló törvényjavaslat tárgyában; egyszersmind ezzel kapcsolatban a közgazdasági bizottság jelentését, illetőleg jegyzőkönyvi kivonatát ugyanezen tárgyban. Kérem a t. házat, méltóztaszék e jelentésnek és a jegyzőkönyvi kivonatnak kinyomatását s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzését elhatározni.

Elnök: A két rendbeli jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog napirendre kitüzetni.

Digitized by Google

Berzeviczy Albert a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! Az utóbb mult napokban több kérvény érkezett a t. házhoz, nevezetesen Hontmegye közönségének felirata, mely szerint a hitfelekezetek által alkalmazott tanitók- és tanároknak csak állami megerősítés után való működhetése és kötelességmulasztás miatt az államkormány által való felfüggesztése kérelmeztetik. Ezen kérvényt pártolja még öt más törvényhatósági felirat.

Rokontárgyra vonatkozik a félegyházi algymnásium tanári karának kérvénye, melyben a középiskolai oktatásról szóló törvényben a tanári fizetés minimumát legalább 1000 frtban megállapittatni kéri.

Minthogy e kérvények az utóbbi napokban érkeztek, a kérvényi bizottság pedig azóta ülést nem tartott és úgy azokat sorjegyzékbe foglalva elő nem terjeszthette, azon kérést vagyok bátor intézni a t. házhoz, méltóztassék akként intézkedni, hogy a kérvények azonnal tétetnének át a közoktatásügyi bizottsághoz, mely épen most tárgyalja a középiskolai oktatásról szóló törvényjavaslatot s igy ha e kérvények később érkeznének oda, a bizottság azokat tárgyalásánál többé nem vehetné tekintetbe.

Kérem tehát a kérvényeknek a közoktatási bizottsághoz való utasítását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Minthogy a közoktatási bizottság épen most foglalkozik ez ügygyel, azt hiszem, legczélszerűbb lesz a kérvényeket egyenesen e bizottsághoz átteni. *(Helyeslés.)* E szerint azon kérvények a közoktatás bizottsághoz áttétetni határoztatnak.

Következik a napirend: az uzsoráról és a káros hitelügyletekről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása és pedig a 21. §, tárgyalása.

Dobránszky Péter: T. képviselőház! Nagy közgazdasági bajok kiáltanak a törvényhozáshoz orvoslásért. A nép az uzsora rabszolgaságában görnyedez. Általános a nyomor, a szükség, melyet azon aránytalanság idéz elő országszerte, hogy kevés, drága, hozzáférhetlen a tőke és általában országszerte a vidéken kevés a hitelképesség. Azt mondják, ezek a bajok oly pusztítók és tények bizonyítják, hogy pusztítók, hogy leveszik a népről a testi ruhát, elveszik lábaik alól a földet és hajléktalanná számüzik őket tüzhelyeikről. Közgazdasági baj, hogy rombol a kocsmai hitelezés, megrontja a népnek testét, lelkét, egészségét, erkölcseit, vagyoni állapotát, megmérgezi a népesség egyik legegészségesebb, valósággal fentartó természettel biró rétegét.

Nagy bajok, nagy közgazdasági, nagy társadalmi bajok ezek t. törvényhozás — és midőn ezen bajok ellen kellene intézkednünk, mit csinálunk? Azt tesszük, hogy kikerüljük a kérdést, a tulajdonképeni czélt és büntetéssel el akarjuk rémíteni a bajt. Azt tesszük, hogy midőn közgazdasági bajokat, hitelnyomorokat kellene orvosolnunk, akkor büntetőtörvényt csinálunk, mintha nem volna büntetőtörvényünk. És én attól tartok, hogy az ilyen intézkedés csak arra való, hogy igenis büntetni fog, de büntetni fogja először az uzsorások által nyomorítottakat a megmaradó uzsorás kamatokon felül még a hozzá járuló risiquo-praemiumokkal. Attól tartok, hogy büntetni fogja a törvény boldogtalan biráinkat, kiket megnyomorít a törvényhozás azon észbontó feladattal, hogy a mit a törvényhozás nem tud megállapítani, azt állapítsa meg a biró. Attól tartok, t. ház, hogy ez a törvény az erkölcstelenségek, a kijátszások erkölcstelenségeinek teremtésére és tenyésztésére; attól tartok, hogy ez törvény a törvény hitelének és tekintélyének kárára és megingatására fog szolgálni.

Midőn közgazdasági, társadalmi bajok orvoslásáról van szó, gyökerénél kell megfogni a bajokat és ha őszintén és nyiltan akarunk orvosolni, egyenesen a czél felé kell törekednünk. Elismerem, magas eszme: az állam ne tűrje a gonoszt, sujtsa, büntesse. Azonban ez csak egyik része a kérdésnek; csupán az erkölcsi eszköz. A baj orvoslásának más eszközei is vannak.

Én az uzsoratörvényjavaslat tárgyalásánál az általános vitába, mely itt folyt, melyet meddőnek és haszontalannak, czélra nem vezetőnek bizonyított be századok és évezredek tapasztalata, tudománya és jogtörténete, nem avatkoztam belé és ha elfogadtam a törvényjavaslatot, tettem azt tisztán azért, mert úgy állíttatik oda, hogy ezen törvénynek megalkotása köz óhaj és én mindenkor meghajlok a közakarat előtt; azonban ily törvényes intézkedésektől ily természetű bajok ellenében nekem vérmes reményeim nem lehetnek.

Annál nagyobb súlyt és fontosságot kell helyeznem, t. ház, egy oly törvényes intézkedésre, a mely a bajok gyökerét, valódi okát keresi fel és ezen gyökérre akarja alkalmazni az irtó fejszét. És tagadhatlanul egyike azon pusztító és romboló betegségeknek, társadalmunk és népünk körében az iszákosság.

Itt engedje meg a t. ház, hogy még oly kérdés megvilágításával is foglalkozzam egy kissé, a melyről csakugyan nem hittem, hogy szükség legyen foglalkozni; mert még némely részről az is kérdésessé tétetett, vajjon csakugyan létezik-e ez a baj hazánkban, másrészről még arra nézve is sajátságos értelmű nyilatkozat tétetett, hogy ha létezik ez az iszákosság bizonyos értelemben, képezhet-e méltánylást érdemlő életszükségletet.

Erre nézve, t. ház, nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy hazánk viszonyait saját

Digitized by Google

statistikai tanulmányozások alapján ismertethetném. Sajnálom, hogy e térre és igen sok nagyfontosságú közgazdasági, közerkölcsi és közművelődési tényre nálunk a megfigyelések még nem terjedtek ki és nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a hivatalos statistika, a melynek épen feladata az ország viszonyainak minden irányban és minden mozzanatban való észlelése és tanulmányozása, hogy az ország elé az állapotok hű képét tárhassa, kiterjeszsze végre ezen fontos közgazdasági és társadalmi térre is a megfigyelést.

Történtek azonban más országokban ez irányban már mélyre menő tanulmányozások, a melyek nekünk igenis bebizonyítják azt, hogy többé kérdésessé tenni nem lehet, hogy a szeszes italok, nevezetesen pedig a spirituosák, a spiritus, a liqueurök és a pálinka élvezete minden osztályban a legijesztőbb pusztításokat tette és teszi. Nevezetesen angol Amerikában — sehol sem oly mértékben mint épen ott — Angliában, Németországban, Dániában, Francziaországban, Muszkaországban, Olaszországban, nálunk, Belgiumban, szerteszéjjel, mindenütt constatálva van az irtóztatóu terjedő baj. Engedje meg a t. ház, hogy a midőn kérdéssé tétetik az, hogy a szeszes italok élvezete ártalmas lehet-e a nép egészségére, testére — nem is szólva most a közgazdasági viszonyokról — egy kis igen rövid statistikával bemutassam azon irtóztató állapotok képét, a a melyet oly országokban constatálnak, a hol azon nagyfontosságú közgazdasági, társadalmi, erkölcsi kérdéssel komolyan foglalkoznak.

Nevezetesen constatálva van, hogy az iszákosság mindenütt általában egyenes arányban áll, nő és terjed a nyomorral minden irányban. Constatálva van, hogy a hol az izgalmak, forrongások, szenvedélyek kitörései észlelhetők, ott egyuttal az iszákosság is fogékonyabb talajt, testet talál és jobban pusztít. Constatálva van Neison, ezen hires angol szerint, hogy Francziaországban 1000 iszákos ember közül elhalt 58, mig 1000 nem iszákos közül csak 19. Az arány tehát az iszákos és nem iszákos elhunytak közt olyan, mint három az egyhez. Tehát háromszorta nagyobb az iszákosok halandósága.

A mi az elmebetegség elharapódzását és terjedését illeti. *(Zaj. Halljuk!)*

T. ház! Megérdemli ez a nagy kérdés, hogy foglalkozzunk vele, hogy ne csak kórházakat, tébolydákat méltóztassanak felállítani a már elszaporodott elmebetegek számára, hanem igyekezzünk a bajt gyökerében a kezdeténél elfojtani, ez az igazi orvoslás. *(Helyeslés.)*

Baernek, ezen nagy porosz szakembernek tanulmányai szerint Francziaországban a következő összefüggés van a pálinka-fogyasztás és az elmebetegek aránya közt. 1841-ben, mikor a népességre általában fejenkint $1^1/_2$ liter pálinka fogyasztása jutott, iszákosság miatt elmebeteg lett 2·64 százalék; 1851-ben, mikor nagyobbodott a pálinka-fogyasztás, t. i. fejenkint a népességre 1·74 liter pálinka-fogyasztás jutott, akkor már 1·83%-át képezték az iszákosság következtében lett elmebetegek létszáma. 1861-ben a pálinka élvezete felemelkedett 2·23 literre s ugyanakkor az elmebetegek száma 8·89%, tehát közel 9% volt. 1870 ban a pálinkaivás felemelkedett 2·53 literre, ugyanakkor 10%-ra növekedett az elmebetegek száma.

Nem akarom tovább folytatni, hogy a pálinkának ily fokozatos élvezete mellett a midőn 1871 és 1873-ban már 2·84 liter pálinka fogyasztása jutott egy főre, ugyanakkor felemelkedett az iszákosság következtében az elmebetegek száma 14%-a!

T. ház! Ezek nem phantáziák, ezek tények.

A mi az öngyilkosságoknak elijesztő szaporodását illeti, nem vagyok abban az egyoldalú nézetben, hogy ez tisztán és egyedül talán az iszákosságnak volna tulajdonítandó, azonban, hogy az öngyilkosság terjedésére az iszákosság minő hatással van, bátor vagyok Le Roy tanulmányainak eredményére hivatkozni. T. i. 1864-ben Francziaországban alcoholismus következtében kivégezte magát 389, rezg-örj be, delirium tremens-be esett 1078. 1865-ben alcoholismus miatt öngyilkos lett 441 és rezg-örj-be esett 1126 és 1866-ban folyvást emelkedett ezek száma ugy, hogy alcoholismus miatt öngyilkos lett 471 és delirium tremens be esett 1269. És t. ház, hogy az alcohol, a szesz, a pálinka mind tovább terjedő élvezetének borzasztó hatását még megfoghatóbb módon ecsetelhessem, bátor vagyok arra mutatni, hogy a nemzedékek elkorcsosulása, testi elfajulása minő összefüggésben van az alcoholismussal, a terjedő pálinkaivással. *(Halljuk!)* Francziaországban kénytelenek voltak a növekedő pálinkaivás miatt elkorcsosodott nemzedék kis mértéke következtében leszállítani a minimalis mértéket, a melyet a katonaságra alkalmasoknál előbb alkalmaztak. De nem megyek idegen országba, magunk körében maradok, érdemes a dolog a megfigyelésre, mert az hazánk védképességének kérdésével függ össze. Gochler Austriában a következőkben tárja fel az ugy nevezett „Untauglichkeits-percentet" t. i. azok százalékat, a kik a katonaszolgálatra alkalmatlanoknak találtattak: 1853—57-ig 47% volt az újonczok közt untauglich, 1858—63 ig már 57% volt, 1864—68-ig már 69·2% volt, 1874—75 már 80·2%. És t. ház, kitünt a katonai vizsgáló bizottság előtt, hogy 1000 megvizsgált ifjú közt gyenge, „Schwächling" volt 1870 ben 279, 1871-ben 281, 1872-ben 309, 1873-ban 367 és ez igy növekedik folytonosan

Digitized by Google

tovább. Ez azonban tisztán csak az ugy nevezett „Schwächlingek" aránya; a kik azonban másféle elkorcsosulási bajok miatt találtattak untauglichoknak és váltak képtelenekké a haza védszolgálatára, azoknak száma ismét borzasztó százalék. *(Halljuk!)*

T. ház! Midőn a dolog igy áll és látjuk, hogy azt kétségbevonhatatlanul elismerik hazánk szakértői is, bátor vagyok e tekintetben hivatkozni egy általában elismert oly szakértőre, ki a jelentkező közegészségi bajokkal beavatottan foglalkozik: Fodor tanárra, ki elismeri, hogy az iszákosság napról napra terjed, csakhogy mivel ily dologgal nem tartják érdemesnek foglalkozni, a baj mérvét statistikailag constatálni még nem tudjuk; de a baj meg van. Midőn t. ház, e szerint a közgazdasági, társadalmi és közerkölcsiségi bajokat orvosolni akarjuk, soha sem fogjuk azt elérni semmiféle hatalomszóval, semmiféle törvénynek tiltó vagy parancsoló hatalom zavával, hanem csakugyan ott kell keresni a baj orvoslási módját, a hol ez valóban feltalálható. Én részemről nem hiszek semmiféle csudában és babonában, nem hiszem, hogy parancsoló szóval, vagy uzsora-törvénynyel rá lehessen valakire parancsolni, hogy miféle kamat mellett kinek minő fedezetre kölcsönözzön; épen ugy nem hiszek abban, hogy bármiféle foglyos korcsmai hitelről szóló törvénynyel a bajt gyökeresen orvosolhassuk. Nézetem szerint abban keresendő a bajnak egyik hatályos orvoslási módja, ha törekszünk a nép előtt azt a folytonos, azt az örökös csábot, mely rá uton-utfélen ólálkodik és leselkedik, azt a könnyü lépre csaló kocsmai hitelt lehetőleg megszoritani. Szerintem a bajnak egyik hatályos orvoslási módja, hogy igen megválogattuk azon embereket, kiknek engedélyt adunk arra, hogy olyan ipart üzhessenek, melylyel esetleg a népet megmérgezhetik, megronthatják vagyonában, testében, lelkében. E szerint e bajnak orvoslása nem egy a kocsmai hitelről szóló törvényben, hanem az ipartörvényben, a közegészségügyi és a büntető törvény megfelelő intézkedéseiben keresendő. *(Helyeslés.)*

T. ház! *(Halljuk!)* Bátor vagyok a t. ház figyelmébe ajánlani, hogyan jár el az iparengedélyek megadásánál a szabadelvü Anglia, hogyan járnak el az angol békebirák, midőn korcsmára iparüzési engedélyt adnak, micsoda záradékkal teszik ezt. *(Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy ezen záradékot felolvassam. *(Halljuk!)* Rendőri engedély a békebirák által külön ülésben a következő záradékkal adatik: „Feltéve, hogy a kérvényező az italokat nem hamisitja meg; hogy csakis hiteles mértékeket és súlyokat használ; hogy tudva, játékokat és erkölcstelen magaviseletet helyiségében nem tür; s nem engedi, hogy helyiségében notorius, rosz jellemü emberek össze jöjjenek; hogy vasárnapokon helyiségét csak utasoknak nyitja meg s hogy ott jó rendet tart" stb. Feltéve ezeket, csak akkor adja meg az engedélyt az angol békebiró. S ha az iparüző ezen záradékot megszegi, pénzbüntetéssel fenyitik s ha kétszer követi el azok áthágását, ismétlések esetében egyenesen 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel és az engedély elvonásával sujtható. *(Helyeslés.)*

T. ház! Mi igen sok dologban hivatkozunk és méltán Angliára. Ugyan hivatkozzunk rá e tekintetben is. *(Helyeslés.)* Hiszen ipartörvényünk megadja a módot rá. Bátor vagyok a t. háznak figyelmébe ajánlani e tekintetben az ipartörvény 5. §-át. E §-ban az foglaltatik, mint ez általánosan ismeretes: „A következő iparágak gyakorlására nézve, ugy mint a szállodák, korcsmák, kávéházak, a zsibáruskodás, zálogra való kölcsönzés, cselédszerzés, kéményseprés stb. iparágra nézve a közigazgatási hatóságok fel vannak jogosítva közbiztonsági, közerkölcsiségi, közegészségi s más egyéb közérdekek, tehát a közgazdasági közérdek szempontjából is, ezen törvény korlátai közt és a helyi szükséglethez képest általánosan megfelelő szabályokat hozni." A törvény megadja a jogot a hatóságoknak; kötelező rendszabályokat alkothatnak a magok területén. A törvény megadja nekik a jogot és ha látják, hogy visszaélések vannak, miért nem élnek a törvény által adott joggal? miért nem alkotnak kötelező rendszabályokat, a melyek esetleg ezen angol intézkedés szellemében volnának hozandók? *(Helyeslés)* miért nem intézkednek ugy, a mint Bánffy képviselő ur javasolja, a bajon segiteni? Hisz ő a törvényhatóságokra kivánja ruházni megállapitását annak, hogy micsoda pénzmérték közt legyen a beperelhetés joga a korcsmai hiteltől megvonható. Intézkedjenek a törvényhatóságok maguk körében és ne járjanak mindig a törvényhozás nyakára. *(Helyeslés.)* Legyenek egyszer nagykorúak és éljenek önhatalmukkal, ne csak szóval, hanem tettel. *(Helyeslés.)* Hozzanak rendszabályokat és intézkedjenek első sorban saját maguk s csak akkor járuljanak a törvényhozás elé, midőn sem joguk, sem erejük nincs a bajokat önmagoktól orvosolni. *(Helyeslés.)* Az az ő részük, ez pedig a törvényhozásé. *(Általános helyeslés.)* Értsük meg már egyszer feladatainkat és kötelességeinket. *(Helyeslés.)* Ha az ipartörvény intézkedése nem volna elégséges, bátor vagyok a t. háznak figyelmébe ajánlani, hogy nekünk még más üdvös törvényeink is vannak. Avagy a törvényeket a lomtár számára, tisztán csak a törvénytár moha számára készitjük-e? *(Helyeslés.)* Itt van a közegészségügyi törvény, itt van a büntető törvénykönyv. *(Helyeslés.)* A közegészségügyi törvényben igen

Digitized by Google

egészséges intézkedések foglaltatnak. Ott van a 13. §., a mely az ártalmas italok elárusítását megtiltja; ott van a 15. §., melyben meg van állapítva, hogy a hatóság felügyel arra, vajjon a fennálló iparüzletek nem gyakorolnak-e a közegészségre ártalmas befolyást.

Hát gyakorolják a hatóságok e jogukat. *(Helyeslés.)* Ott van a büntető törvénykönyv. Az 1878: V. t.-cz. 314. §-a azt tartalmazza a többek közt, hogy a ki ártalmas élelmi czikkeket tart raktárában elárulás czéljából: egy évig terjedhető fogházzal és 100 frttól 1000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sujtandó. Itt van a még súlyosabb törvény arra az esetre, hogy ha nem csak ártalmas italokat tart az iparűző raktárában, hanem azokat el is árúsítja, mert a 315. §. az ártalmas italokat elárúsítóra, 5—10 évig terjedhető fegyházat, esetleg súlyos testi sértés; vagy halál esetén, a mennyiben gyilkosság nem forog fenn, 10—15 évig terjedhető fegyházat szab. Nincs-e itten büntető erő, ha rettenteni és a bajtól visszariasztani akarunk? *(Ugy van! Helyeslések.)* Itt van a kihágásokról szóló törvény, melynek 74. §-a a rendőri zárórák megtartásáról intézkedik; 84. §-a pedig egyenesen pénzbüntetéssel sújtja a részeget, ha botrányosan viseli magát. A 85. §. pedig oly fontos és e törvényjavaslat tárgyával oly szorosan összefügg, hogy engedje meg a t. ház, hogy azt szóról szóra felolvashassam, *(Halljuk!)* a 85. §. igy szól:

„A ki mást korcsmában, vendéglőben, utczán vagy más nyilvános helyen szándékosan lerészegít, továbbá a kik szeszes italok eladásával iparszerűleg foglalkoznak és ezek megbizottjai, ha részegnek — noha ezen állapotát tudják — még szeszes italt adnak, ötven frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

Ha a kihágást oly egyén követi el ismételve, ki szeszes italok eladásával iparszerűleg foglalkozik és e miatt már két izben büntetve volt, a mennyiben utolsó büntetésének kiállásától két év nem mult el, üzlete folytatásától is, három hónaptól egy évig terjedhető időtartamra eltiltható."

Mi ez t. ház? Hisz ez kész törvény, csak éljünk vele, vegyük hát e törvényt komolyan ugy, a mint kell s szerezzünk annak hatályt! *(Helyeslés.)*

T. ház! Kivételes és hatálytalan intézkedéseknek tehát sem czélja, sem szüksége. Azonban, miután ugy állittatik oda a dolog, hogy ily törvényeknek alkotása „közóhaj" és miután a törvényhozás oly készséggel hódol a közóhajnak, a mely közakarat előtt, mint azt előbb kijelentettem, én is mindenkor tisztelettel meghajlok, ha más szempontból nem, legalább azon szempontból, hadd legyen meg minél hamarább a törvény, hadd bizonyítsa magát hasznavehetetlennek és hatálytalannak és szabaduljunk minél hamarább azon babonától, mely meggátol bennünket a valódi óvszerek megragadásában. *(Helyeslés.)*

Hát t. ház, még csak arra kérek engedelmet, hogy miután ismertettem a bajokat itt hazánkban s miután tudom, hogy van oly felfogás e házban, a mely azt hiszi, hogy az a baj tisztán csak Magyarországon, a királyhágón inneni anyaországban van meg és annak is csak bizonyos részében, a felvidéken, de Erdélyben egyáltalán nincs, vagy csak igen kis mérvben jelentkezik; miután t. ház, vannak, a kik azt gondolják, hogy csak az illetékes a csillagokról szólani, ki a csillagokban született, hogy az nem ismerheti a viszonyokat, a ki nem oda való, az nem tanulmányozhatja, nem tudhatja, pedig én azt vagyok bátor állítani, hogy talán elfogulatlanabbul itélheti meg; de azért még sem bizom a magam észleleteiben s nem tartom a magam tapasztalását mérvadónak, hanem igenis hivatkozom született székelyre, egy oly székelyre, ki a székelyföldről egy közgazdasági és statistikai tartalmú munkát irt, oly munkát, melyet épen a székely közgazdasági és közművelődési egylet 1000 frttal díjazott, oly munkát, a miért az akademia tagjává választatott, oly munkát, a miért őt elismerik és tisztelik egyáltalán Erdélyben, csak ugy, mint itt: hivatkozom Kozma Ferenczre.

Mielőtt ezt tenném, előre kijelentem, hogy én semmiféle erőszakkal felragadt kérdésekkel bibelődni nem akarok, az sohasem is czélom; én sem felekezeti, sem egyáltalán faji kérdést e házában nem ismerek el, de szabadságom van és kötelességem, hogy minden mellékes tekintet nélkül az országban uralkodó állapotokat és bajokat, midőn azok orvoslásáról van szó, ugy tárjak fel, mint azok valóban vannak. *(Helyeslés.)*

Azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Chorin képviselőtársunk multkori hazafias felszólalása után megmenekült e házban az ember azon terrorizmustól, mely alatt eddig bizonyos kérdések tárgyalásánál állott; most már szabad és lehet és kötelesség ezen kérdésekkel foglalkozni. *(Helyeslés. Halljuk!)* Hogyan nyilatkozik Kozma Ferencz Erdély viszonyairól e dologban? Én őt idézem: „A nemzetiségi elemek közül egyiktől sem féltem én a székelyt nyilt küzdelemben, de van egy, a melyik barátként ólálkodik és hizeleg körülte, pálinkával kinálgatván hitelbe, pénzt kölcsönözvén neki jövő évi termésre vagy zálogba tett birtok-vásár szerződéseire; nem is sürgeti az adósságot, sőt újra kinál, mig az fel nem szaporodik."

„Nem bujtogatlak én benneteket egy polgára ellen is e hazának. Régi békés hajlamai-

Digitized by Google

tokban maradjatok meg jövőre is, de figyelmeztetlek a szerencsétlen Lengyelország sorsára, melynek földmívelő osztályát megsemmisítette, koldussá tette az a pálinka és az a kölcsön, melylyel most titeket kinálgatni kezdettek. A mit a muszka száz év alatt végrehajtani akasztófával, kancsukával és Szibériával nem tudott, a nemzetiség megsemmisítését ma-holnap befejezi már Krakkó térein a pálinka és kölcsön."

T. ház! Én tiltakozom újból minden nekem betudható felekezetiségi vagy faji czélzatok ellen. Nekem mint képviselőnek foglalkoznom kell hazám bajaival és ezt teszem is. *(Helyeslés.)* Folytatom tovább. Fontos hallani és tudni a dolgot: „Felső-Magyarország Kárpátvidékein, hol a galicziaiakkal élénk összeköttetésben állanak, számuk felülhaladja a 100,000-et. De még csak hagyján! Hanem „végy egy nagy térképet elődbe s onnan kezdve, a hol a Tisza a síkságra lép, odáig, a hol a Dunába merül, jegyezd meg vörössel az izraeliták földbirtokát s elbámulsz azon, hogy mennyi — nem a „magyar vérrel szerzett", — hanem a magyar adóssággal veszített föld az!"

Én részemről nem azt kárhoztatom, a ki szerzi, hanem azt, a ki elveszti. „Ugyanezt találod a Duna mentén és egyebütt" országszerte, nem én mondom, Hunfalvy a nagy néptanulmányozó és népbuvár mondja. És t. ház, igy zárja be idevonatkozó figyelmeztetését, memento apostropháit Kozma: „De vigyázzatok, legyetek éberek, mert korcsmáitokat már ti is a többet igérővel kezditek benépesíteni. Erdő-Szt.-György, Naznánfalva valóságos zsidóteleppé nőtte ki magát s ezek és Maros-Vásárhely s M.-Szentkirály szeszgyárainak füstölgő magas kéményei messzire hirdetik, hogy a védvonal egy pontja át van törve. Vigyázzatok!"

T. ház! Igy áll a dolog országszerte. Ne ámítsuk se magunkat, se az országot, hanem hivatásunkhoz és kötelességünkhöz képest igyekezzünk felismerni a bajt és ragadjuk meg a valódi, czélra vezető eszközöket!

Én bátor voltam, a t. háznak figyelmébe ajánlani, hogy nekünk vannak törvényeink, ott van az ipartörvény, ott van a közegészségi, a büntetőtörvény. No hát éljünk azon törvényekkel, használjuk védelmünkre és óltalmunkra ezen rombolatok ellenében, *(Helyeslések)* mert, t. ház, ne kicsinyeljük a bajt. Miről van szó? Milyen tömegeknek betegségéről van szó. *(Halljuk!)* Én statistikai számitásokkal kimutathatnám, minő tömegekről, de nem akarom a t. képviselőház figyelmét statistikai adatokkal tovább fárasztani. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak tisztán arra utalok, hogy az a népréteg, a melyben ez a baj leginkább pusztít, épen a munkások, a kisgazdák, kisiparosok osztálya. *(Ugy van!)* És mekkora ezek száma? Ha csak hozzávetőleg és leszállított becsléssel vesszük feleségükkel, családjukkal együtt — mert ezekre is kiterjed a baj — hiszen tudjuk, hogy nemcsak a felnőtt ember iszik, hanem a csecsemőkbe s a pólyában levő gyermekbe is becsepegtetik a mérget azon felfogás szerint, hogy szoktassuk hozzá, hadd erősödjék. *(Ugy van!)* S a magyar embernek sok más babonái közt meg van azon babonája is, hogy a pálinka orvosság, a jó paprikás pálinka universalis gyógyszer. *(Derültség. Helyeslés.)* És, t. képviselőház, itt észrevétel nélkül hallunk olyan hangokat, hogy a pálinka valódi életszükségletet képez! Méreg az, melyet le kell küzdenünk vagy legkisebb mértékére szorítanunk! Magyarországon csak azok száma, kik valósággal korcsmárosok, tehát korcsmával üzletszerűleg foglalkoznak, nem említve a többi, minden néven nevezendő nyilt és zugüzleteket, a hol pálinkát és szeszes italokat mérnek, összesen 36,552-re megy.

Hát, t. ház, midőn népünk *(Halljuk!)* vagyonának, erkölcseinek, testének, lelkének megrontására úton útfélen, nyiltan és elbújva ólálkodnak ezen üzletek és fogdossák áldozataikat; midőn ezt látjuk országszerte, vagy a hol még nem általános a ragály, de már ott van a határokon, már a védvonal egy-két pontján át van törve: hát akkor azt mondjuk-e, hogy még nincs itt az egész baj, ez csak magyarországi baj, ez csak felvidéki baj?! Ne akarjunk a magyarországi felvidék példáján tanulni és idejekorán gátat vetni a baj terjedésének? *(Általános helyeslés.)*

Hát én, t. ház, újból hangsúlyozom azt, hogy semmi mesterséges s a czélra egyenesen nem néző intézkedésekkel nem vélem ezeket a bajokat komolyan orvosolhatni, hanem igenis látom azt, hogy a korcsma-hitelnek, ezen könnyű, tolakodó, ólálkodó hitelnek a megfékezése s megszorítása oly értelemben, mint az ipartörvény, a közegészségügyi és büntető törvény arra módot adnak: igenis, ezt hangsúlyozom és követelem. *(Helyeslés.)* De a mellett teljesen hatálytalannak nem tartom azon intézkedéseket sem, melyeket most vesz czélba a törvényhozás, t. i. a korcsmai hitel megfékezésére, megrendszabályozására irányadó törvényt. De miután én attól nagy eredményeket nem várok, semmiféle fogalmazásban, sem ugy, hogy csak bizonyos összegen alul legyen a korcsmahitel beperelhető, sem ugy, hogy attól a beperelhetőséget megvonjuk. Mert hiszen a beperelésre alapítani az intézkedés súlyát, nézetem szerint igen sok esetben fictió. *(Helyeslés.)* Az a korcsmáros, a ki markában tartja a népet faluinkban, az azt az elrészegesedett embert nem fogja beperelni, nem is tette eddig sem, *(Ugy van!)* ezután sem teszi, van a korcsmárosnak ezer meg ezer módja, hogy meg-

Digitized by Google

ragadja, megfojtsa, kipusztítsa áldozatát. *(Ugy van!)* Én tehát attól, hogy egészen, vagy micsoda arányban beperelhető, vagy nem a korcsmai hitel? — attól én nem sokat várok; és miután ez nekem egészen közönyös, miután tudom, hogy a korcsmáros biró, elé legfelebb akkor viszi a dolgot, mikor áldozatának már semmiféle ingósága nincs és nem vehet el tőle semmi mást, mint azt a kis hajlékot vagy földet; minthogy tehát előttem nagy súlylyal nem bir az, hogy hogyan fogalmaztatik a törvény: készséggel hozzájárulok Bánffy Béla t. képviselőtársam módosításához. *(Helyeslés.)* A magam részéről csak majd ezen szakasz után leszek bátor egy külön szakaszt indítványozni.

Most t. ház, miután megköszönöm, hogy eddig is megtűrte fejtegetésemet, csak arra kívánok reflectálni, hogy sok oldalról emlegettetik itt a társadalmi segélynek, az önsegélynek szüksége. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én is ebben látom a gyökeres orvoslást. Hiszen t. ház, hogy állunk ma? Épen annak következtében, hogy sok más bajaink közt az iszákosság, a korcsmai hitel megnyomorította a népet testileg és lelkileg, annak munkakedve, becsületes iparkodása, takarékossági ösztöne mind jobban el van fojtva s a nép erkölcse, jelleme becsülete annyira meglazult, hogy egyik ember a másikban nem bizik. *(Ugy van!)* Innen van, hogy az önsegély intézményei nem fejlődhetnek, hogy a hitetszövetkezetek a legnagyobb erőlködések mellett sem tudnak erőteljes fejlődésnek indulni. *(Helyeslés.)*

Igyekezzünk, hogy reformáljuk a népet testében és lelkében. Erre lehet hatni oktatás által, a munkásság és takérokosság ösztönének fejlesztése és izmosítása által; erre lehet hatni az által, hogyha odaállunk valósággal a társadalomban ezen beteges rétegek élére, ha vezetjük, szervezzük őket; *(Ugy van! Helyes!)* de nem az által, hogy e házban meddő dictiókat tartunk a társadalmi reformról! *(Helyeslés.)*

A társadalmi reformra igenis szükség van és pedig gyökeres reformra. El kell azt kezdeni a tüzhelynél, a gyermekek nevelésénél, munkára, takarékosságra szoktatásánál, a becsületesség újból való országos felépítésénél. *(Általános helyeslés.)* Meg kell teremteni a hitelképességet és hogy ha az embereknek lesz egymásba bizalmuk, ha ennek következtében egyetemleges jótálláson nyugvó hitelszövetkezeteket teremthetünk, az által jobban orvosolhatjuk a bajokat, mint mindenféle törvényhozási panaceákkal. *(Helyeslés.)*

Ezek után, t. ház, annak a hangsúlyozásával zárom be beszédemet, hogy figyelmébe ajánlom a t. háznak és a t. kormánynak azon törvényeket, melyekkel rendelkezünk, az ipartörvény 5. §-a, a közegészségügyi törvény üdvös intézkedéseit és a büntetőtörvény sújtó intézkedéseit. *(Helyeslés.)* Ezeket használjuk, alkalmazzuk ezeket a törvényeket és tegyük hatályosakká azokat. *(Helyeslés.)* Egyébiránt pedig elfogadom gr. Bánffy Béla módosítványát és majd ezen szakasz után, ha az elfogadtatnék, bátor leszek külön önálló szakaszt ajánlani. *(Helyeslés.)*

Lits Gyula: T. ház! Bármennyire szivesen üdvözöljem is ezen törvényjavaslatot, bármennyi reményt fűzzek is ahhoz, hogy annak erejével az uzsora üzelmeit és káros következményeit, ha nem is megakadályozni, de szelidíteni lehetne: a törvényjavaslatnak egyik-másik fontosabb intézkedését közelebb szemügyre véve, nem zárkózhatom el azok véleménye elől, kik ezen vita folyamában azt emelték ki, hogy ezen törvényjavaslat nem a gyakorlatiasan gondolkozók kezének és eszének szüleménye *(Ugy van! a szélsőbalon)* és nem zárkózhatom el ezen véleménytől ezen 21. §. gondos megfigyelése után — a mennyiben részemről a mint szükségesnek találtam volna, hogy az általános hitelezési és kölcsönügyleteknél a kamatmaximum, mint elengedhetlen feltétel megállapittassék *(Helyeslés a szélsőbalon)* — itt ellenkezőleg, czélra nem vezető és igen relativ értékű dolognak tekintem, hogy ha a korcsmai hitelnél bizonyos összeg állapittatik meg és egyáltalán a korcsmai hitel fentartatik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Az előttem szólott t. képviselő urak egyben másban eltérnek ugyan az eredeti szövegtől, módosítványokat ajánlanak, de abban mégis egyetértenek, hogy a korcsmai hitel fentartassék. Ha a t. ház nagybecsű türelme megfogja engedni, bátor leszek ezen érvelésekre röviden visszatérni, de ezt megelőzőleg szabad legyen nekem az én és nézettársaimnak véleményét ezen szakaszra nézve röviden körvonaloznom. *(Halljuk!)*

Mindazok, t. ház, a kik a nép alsóbb rétegeinek szokásait, természetét és hajlamait közelebbről megfigyelték, a kik ezen rétegekkel talán némi érintkezésben is voltak, tapasztalhatták azt, hogy azok, a kik az ugynevezett korcsmai hitelt igénybe veszik, nem az ugynevezett telkes osztályból kerülnek ki, kiknek saját földjük és a legtöbb vidéken saját szőlőjük is van. Ezek az önmaguk által termelt borokat szokták fogyasztani. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Hanem a korcsmai hitelt igénybe szokták venni a házas és házatlan zsellérek, a mezei munkások, a cselédemberek és különösen a falusi kis-iparosok. Ezekre nézve a korcsmai hitelnek 4—6 frtig való kiterjesztése szerintem egyértelmű volna azzal, mint őket továbbra is a korcsmai uzsorás karmai között hagyni. *(Ugy van! a szélső balon.)* És itt, t. ház, fel kell említenem a korcsmai uzsoráskodásnak sajátságos bár, de az ország legtöbb vidékein dívó szokását, mely abban nyil-

Digitized by Google

vánul, hogy a mezei munkások jó része egész télen át a korcsmai hitelt veszi igénybe a majdan bekövetkezendő nyári keresménye fejében és igy megtörténik, hogy midőn a nyári keresmény betakarítására kerül a sor, ezen terményeket nem a mezei munkás, hanem az uzsorás korcsmáros takarítja be. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azonban, t. ház, van még egy moralitási szempont is, a mely bennem azon meggyőződést kelti, hogy a korcsmai hitel továbbra egyáltalában fenn nem tartandó s ez, t. ház, azon sajnos tapasztalat, hogy a népnevelés melegitő sugarai nem hatoltak még át mindenütt a nép rétegében, azon ködön keresztül, a mely annak hajlamait, szokásait körülövedzi és leplezi és igy sajnosan tapasztalhatjuk, hogy a nép még nem keresi fel mindenütt a lélek- és kedélynemesitő olvasó köröket, hanem még ma is inkább siet a korcsmai helyiségekbe és igen jól tudjuk a gyakorlatból, hogy különösen a községekben a község jelentékeny ügyeit, a vármegye és néha még a haza sorsát is korcsmai helyiségekben beszélik meg, de ide siet maga a falusi fiatalság is, a mely fiatalságról Petőfi megirta, hogy tartozását rézfokosának nyelére szokta felrovatni.

Ilyenkor, t. ház, a capacitátió természetesen a bor heve mellett szokott elkezdődni; egyik pohár, egyik üveg gyorsan követi a másikat s azt hiszem, hogy igen nehéz helyzete lesz a korcsmárosnak magának, hogy ily felhevült állapottal szemben a törvényt és annak szakaszát tartsa az illető elé és figyelmeztesse arra, hogy a hitel csak 4—5 frtra terjed s ennél tovább menni nem lehet. Ennek, mint a gyakorlati élet mutatja, rendes következménye a tettleges ellentállás, melynek simboluma a véres fej és a bezúzott oldalborda. *(Igaz! Igaz! a szélső balon.)*

Én tehát, t. ház, már ezen moralis szempontból sem fogadhatom el ezen szakasznak intézkedését, mely a korcsmai hitelt továbbra is fenn kivánja tartani és kénytelen vagyok helyesnek tartani Göndöcs Benedek t. képviselő urnak multkor tett azon mondását, hogy a kinek pénze nincs, ne igyék bort, hanem vizet. De tovább megyek a törvényjavaslatnál s azt kivánom kimondatni, hogy a korcsmai hitel birói uton egyáltalán meg nem állapitható. *(Zajos helyeslés a szélső balon.)*

Tegnap Almássy Sándor t. képviselőtársam akként kelt védelmére a korcsmai uzsorának, miként köztudomású dolog, hogy a falusi nép élelmi szereit, italát, sőt még magát a koporsószeget is a kocsmai uzsorásnál — vagy a mint ő magát kifejezte — a korcsmai zsidónál szokta beszerezni; de egyuttal tiltakozott az ellen, hogy Magyarországon a nép iszákosnak neveztessék és hogy a nép megérdemelné azt, hogy e törvény létre jöjjön.

T. ház! Én általánosságban helyeslem Almássy Sándor t. képviselő ur érvelését és valóban nem tartanám megengedhetőnek azt, hogy Magyarország alsóbb rétegei általában az iszákosság jellegével bélyegeztessenek meg; de ha visszatekintünk arra, hogy mily számban és az ország mely vidékéről jöttek a törvényhozáshoz s magához a kormányhoz kérvények, melyek mind azt kérelmezték, hogy az iszákosságnak meggátlására törvény alkottassék, ugy t. ház, mégis el kell ismernünk, hogy valami bajnak mégis létezni kell, a mely orvoslásra vár.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy maga a köznép a korcsmai zsidóhoz fordul minden szükségletére nézve. Az én czélom, t. ház, a korcsmai hitel meg nem állapíthatásával épen az, hogy a köznép ne szoruljon e korcsmai uzsorásra és a koporsó szeget ne onnan szerezze be, hanem keresse fel a segély-egyleteket, a népbankokat, a hol tisztességes munkás ember a szükséges hitelt mindenkor meg fogja találni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gróf Bánffy Béla t. képviselő ur, a korcsmai hitel fentartására nézve indokul azt hozta fel, hogy ez azért tartandó fenn, mert azt a regale-jog érdeke megkivánja.

T. ház! Én mindenek előtt bízom a tisztelt ministerelnök urnak tegnap tett azon kijelentésében, hogy ezen regale-jog mentül előbb meg fog oldatni; azonban én őszintén megvallom, nem hiszem, hogyha ezen törvényjavaslat törvénynyé válik, hogyha a korcsmai hitel eltöröltetik, vagy megszoríttatik, ez magát a regale-jog értékét különösen alterálná. Nem ebben van az oka a regale-érték csökkenésének, másban van, oka keresendő korábbi rendeletekben, nevezetesen az 1876-ik évben, 59,560. szám alatt kibocsátott azon ministeri rendeletben, mely a butellázási jogot kiterjesztette és azt a bortermelőnek megengedte. Én tudom, t. ház, meg vagyok róla győződve, hogy a kormánynak szándéka, mikor a butellázási jogra nézve rendeletét kibocsátotta, nemzetgazdaságilag helyes és méltányos volt. Elképzelem, hogy a czél az volt, hogy jeles bortermelők az országban, mint pl. báró Kemény Gábor t. minister ur és Szalay Imre t. képviselőtársam jelesebb fajú, kiváló minőségű boraikat közforgalomba hozhassák, azonban ez intézkedés a czélon túl lőtt; mert a következés az lett, hogy minden második és harmadik szőlőgazda palaczkokban árulta a borát, még pedig aránylag olcsóbban, mint azt a korcsmában lehetett kapni és ez volt az oka, hogy a regale értéke azon idő óta, mintegy 10 év óta megcsappant.

Digitized by Google

Hasonlólag történt ez a szeszes italokra nézve, kimondta ugyanis ezen ministeri rendelet azt, hogy a bejegyzett czégü vegyes kereskedők finom minőségü szeszes italokat, minő a liqueur, rum és rosoglio, palaczkokban literenként 60 kr. árban elárúsíthatják. Ennek következménye az volt, hogy minden falusi szatócs bejegyeztette kereskedését csak azért, hogy ezen jogot gyakorolhassa, és igy ezután különféle zagyvalékot árulhasson. Ebben keresendő tehát a regale értékének a csökkenése, nem pedig azon ártatlan intézkedésben, mely a korcsmai hitelt szelidíteni és esetleg szerintem teljesen megszüntetni kivánja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, nemcsak a szabadelvüség, hanem a tulajdon feletti korlátlan rendelkezhetés elvénél fogva is helyeslem azt, hogy bárki saját termésü boraival szabadon rendelkezhessék, hogy azt a szerint értékesíthesse, a mint azt legjobbnak találja; de ezen kérdéssel szoros összefüggésben levőnek tartom a regale-jog kérdésének megoldását, annak megváltás utján mielőbbi megszüntetését; legyen vége valahára ezen utolsó praerogativának is, képezze az szintén a nemzeti közbecsületnek védpajzsát, a melyen a törvényhozás azon nemes intentiója, miszerint a korcsmai hitel eltörlése által a közönség érdekében kiván cselekedni, hajótörést ne szenvedjen.

Ezen okoknál fogva én a regale sérelméből vont indokot sem méltányosnak és megvallom őszintén, hogy a határozati javaslatot benyujtók részéről egészen hazafiasnak nem tartom. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha már radicális gyógyszerrel kivánunk segíteni az uzsora baján, ha egyszerre kivánjuk ezt elölni, méltóztassék elfogadni az én és nézettársaim határozati javaslatát, a mely igy hangzik: „A vendéglőkben, korcsmákban és más italmérési helyiségekben — ideértve azon kereskedéseket is, melyek a szeszes italoknak kicsinyben való eladását gyakorolják — kiszolgáltatott italok iránti követelések birói uton nem érvényesíthetők.“ Ajánlom határozati javaslatomat elfogadás végett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa.)*

Gróf Csáky László: T. ház! Midőn ma az uzsora-törvény tárgyalásának hetedik napján vagyunk, kérem a t. házat, méltóztassék nekem megengedni, hogy én is elmondjam röviden e 4-ik fejezetre vonatkozólag észrevételemet. Én megvallom részemről, t. ház, örülök e törvény behozatalának, sajnosan kellett azonban azon meggyőződést szereznem, hogy a törvényjavaslat 3 első fejezetétől csekély valóságos hasznot lehet várni. Mig ellenben ezen 4. fejezet positiv határozott rendelkezéseket foglal magában és ennek következtében határozott és nézetem szerint positiv eredményeket is fog hozni. Hogy a korcsmai hitel mily nagy károkat okoz, annak saját vidékemen voltam tanúja és nem vagyok oly szerencsés vidék lakója, mint Almássy Sándor képviselőtársam, ki tegnap azt mondá, hogy a hol ő lakik, a nép oly józan, hogy a korcsmai hitel ott pusztítást nem tesz. Nálunk épen ellenkezőleg áll s nemcsak egyes embereket, hanem egész községeket tudok, melyeknek korábbi birtokosai már csak bérlők, miután a korcsmai hitel következtében egész vagyonuk az illető korcsmáros birtokába ment át. Hogy ennek terjedését megakadályozzuk, szükségesnek tartom, hogy a törvény intézkedjék.

Ennek szükségét már a régibb időben is érezték, mikor igen sok vidéken azon időben, mikor a megyében a statutarius jog virágzott és a megye széles hatáskörében intézkedvén, nem vártak mindent a kormánytól és az országgyüléstől, hanem maga intézkedett, igen sok megye intézkedett a korcsmai hitel megszorítása tárgyában. Ezt igen jól tudom, mert magam is részt vettem az illető megyei tanácskozásokban. Trencsénmegye a 40-es években 2 frtra szállította le a korcsmai hitel jogorvoslatni határát, nemkülönben 2 frtban állapította meg Szepesmegye, hasonlóképen tett több megye.

Látszik ebből, hogy már a 40-es években érezték az országban azt, hogy a korcsmai hitel megszorítása szükséges; ennek folytán én nem hiszem, hogy a mi viszonyaink közt ma kevesebb szükség lenne erre, mint volt azelőtt. Hogy a korcsmai hitel megszorításából a regale-birtokosnak kára támadjon, megvallom, azt sem hiszem. Az előbbi esetre visszatérve, mi, kik regale-birtokosok vagyunk, azon időben azt tapasztaltuk, hogy a korcsmai hitel megszorítása folytán egy forinttal sem lett csekélyebb értékü a regale, mint volt azelőtt. Ha a multban nem változtatott a korcsmai hitel megszorítása a regale értékén, nem hiszem, hogy a jövőben változtatni fogna, Azért én a korcsmai hitel megszorítása mellett szavazok.

De nem fogadhatom el azt, a mit t. Lits képviselő ur mondani méltóztatott, a ki az egész korcsmai hitelt mellőzni akarja. Hogy miért nem vagyok e mellett, azt egy practicus tapasztalattal kivánom indokolni. A munkás nép nagy része nem naponként, nem is hetenként kapja ki fizetését. Ez embereknek abból kell élniök, a mit azon hónapban keresnek, pl. a mit februáriusban keresnek, februáriusban azt költhetik el. Fizeté-

Digitized by Google

süket pedig csak a hónap végén kapják. Ha ezektől megtagadjuk a korcsmai hitelt: akkor kénytelenek lesznek a pénzt uzsorára venni fel s igy haszon helyett kárt teszünk nekik. Ilyen állapotban vannak a mezei munkások, a kik szakmányban dolgoznak, igy az aratók stb. E néposztályra nagyon káros volna a korcsmai hitel teljes megtagadása. Mivel azonban én annak korlátozását nagyon czélszerűnek tartom, azért pártolom gr. Bánffy Béla képviselőtársam indítványát, mely a hitel megszabását a törvényhatóságokra bizza. A viszonyokat ezek tudják legjobban méltányolni, ezek itélhetik meg legjobban, hogy mely vidéken milyen legyen a hitel, mert az a hitel, mely Árvában a szegény nép közt igen nagy, a Bácskában vagy Temesben, hol a nép gazdag, talán igen is csekély lenne. Én ennek folytán pártolom ez indítványt, de pártolom azon szempontból is, mivel az a megyébe egy kis új életet önt. Ez által egy fontos tárgy, mely a multban a megye tanácskozásainak tárgyát képezte, ismét a megyéhez kerül vissza, a megyei élet fejlesztésére fog szolgálni, melynek fejlesztéséhez mindig örülök, ha valamivel hozzájárulhatok. *(Helyeslés.)* Ezeket előrebocsátva, megvallom, nem azért szólaltam fel, hogy ezeket előadjam, hanem, hogy egy kis, inkább stylaris módosítást adjak be, mely a törvény kissé homályos szövegét hitem szerint világosabbá teszi. Hogy ez intézkedés által a regale-birtokosok kárt szenvednének, mint már említettem, nem hiszem, másrészről kivánom, hogy a visszaélések ellen intézkedés történjék s óhajtom, hogy annak még árnyalata se legyen a törvényben. Azért, hogy visszaélések ne gyakoroltassanak, azt kivánom, hogy az első kikezdés második sorából ezen szavak; „eladását gyakorolják", hahagyassanak ki és helyükbe tétessék: „eladási jogával birnak."

Nehogy azonban azok, a kik jogtalanul gyakorolják a kis mértékben való eladást s ez által csonkítják a regalét, a törvény hatálya alól kibujjanak: a következő új bekezdéssel kivánom e szakaszt megtoldani: „E szakasz rendelkezései azokkal szemben is alkalmazandók, a kik a szeszes italok kicsinybeni eladását jogosítvány nélkül gyakorolják, de e mellett őket illetőleg, az eddigi eljárás és büntetés érvényben marad." Ajánlom módosítványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Göndöcs Benedek: Megvallom t. ház, nem volt szándékomban ez alkalommal felszólalni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert az uzsora-törvény általános tárgyalása alkalmával elmondottam, hogy kivánom a kamatmaximumot és nem kivánom a korcsmai hitel megítéltetését. Ennek következtében be is lenne zárva beszédem. *(Halljuk! Halljuk!)* De a tegnap hallott beszédek után lehetetlen, hogy fel ne szólaljak *(Halljuk! Halljuk!)* és pedig a háznak három szónoka ellen lesz ma kifogásom. Az első illeti Almássy Sándor, a második gr. Bánffy Béla és a harmadik a miniszterelnök urat. *(Élénk derültség.)* A mi Almássy Sándor képviselő urat illeti, ő feljajdul a felett, hogy a magyar nép iszákosnak mondassék. Helyesen tette, aláirom ezt, de hogy a magyar nép közt nagyon soknak hajlandósága van az iszákosságra, ezt tagadni nem lehet. *(Élénk derültség.)*

Ennek következtében népünk napról-napra szegényebb, de nemcsak népünk, hanem a középosztály is; nemcsak a középosztály, de maguk a főbirtokosok is pusztulnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Meg lehet, hogy ennek oka az is, hogy nagyon sokat isznak. *(Derültség.)*

Én azt óhajtanám, hogy a magyar nemzet kiemelkedjék a pusztulásból, hogy mind a birtokos-osztály, mind a közép-osztály, mind a nép meg legyen mentve. Ez a hely az, hol a hazának jobbjai azért jönnek össze, hogy a nép hibáit, bűneit kiirtsák, azért jönnek össze, hogy üdvös törvények által hazánkra jobb jövőt hozzanak létre.

Csanády Sándor *(közbeszól):* De nem hozunk.

Göndöcs Benedek: Fog az is létesülni, mindent meg hoz az idő.

Németh Albert: Ugy járunk majd mint a czigány a lovával! *(Derültség.)*

Göndöcs Benedek: Ily körülmények közt Almássy képviselő urnak megjegyzem azt, hogy nem arról van szó, hogy ne igyanak, hanem arról, kinek pénze nincs az ne igyék hitelbe, ne igya meg előre azt, a mit csak keresni fog. Mert Almássy képviselő urnak elmondhatnám azt a mesét, hogy nem jó előre inni a medve bőrére, előbb el kell ejteni a medvét, azután meglehet inni a bőr árát. Én is őszintén azt mondhatnám, hogy a munkás nép előbb keresse meg munkája után kenyerét, keresse azt, a mi családjának szükséges s ha azután jut, akad egy pohár borra való is ebből a keresetből, hát akkor engedje meg magának azt. De nem akarom, hogy mielőtt családjának megszerezte kenyerét, már megigya azt, a mit még keresni fog. *(Helyeslés.)*

A mi gr. Bánffy Béla képviselőtársam beszédét illeti, megvallom őszintén, hogy nézetét nem oszthatom, nem pedig azért, *(Halljuk!)* mert midőn azt méltóztatott felemlíteni, hogy bizzuk ezt a megyékre, hisz az országnak megyéi képviselve vannak mindnyájan, nem oszthatom másodszor azért, mert voltaképen nem akarok korcsmai hitelt és ilyen körülmények közt lehetetlen azt mondani, hogy nem 2 frt, hanem 2 és 8 frt

M

Digitized by Google

közt határozzák meg a megyék és törvényhatóságok, mennyit akarnak korcsmai hitel czímén engedni s a szerint legyen a birónak módja azt megítélni. Megvallom őszintén, hogy ez nem vezet czélhoz és nem lenne helyes. Én tapasztalásból beszélek, ki van mondva a törvényben, hogy midőn halívás van, nem szabad halászni. Békésmegyében a tilalom meg volt, ki volt adva a parancsolat s nem is halásztak, azonban Biharmegyében, ott van a Körös, egyik fele Bihar-, másik fele Békésmegyéhez tartozik, ott derűreborúra halásztak. *(Derültség.)* Némely törvényhatóság talán szigorú lesz s azt fogja megállapítani, hogy nem ád korcsmai hitelt csak 2 frtig, a másik nagyon keveset, a harmadik talán azt fogja mondani, mint Almássy képviselő ur tette: hadd igyék a nép bujában. *(Derültség.)* De azután méltóztassék az életet ugy venni a mint van. Egyik megye a másikkal szomszédos. Már most az illető ember azt fogja mondani, nálunk kevés a korcsmai hitel, tehát megyek a szomszéd megye határához, a hol nagyobb, ugy tehát itt is lesz hitelem s ott is a hol nagyobb a hitel, a hová el is megyek.

Oda törekedjünk, hogy a nép józan, takarékos legyen és ne azon kezdjük, hogy a népnek hitelt adjunk, hogy előre eligya azt, a mit még nem érdemlett meg. De megvallom őszintén még azt is, t. képviselőtársam, hogy legkevésbbé oszthatom nézetét, midőn össze méltóztatik ez ügyet a regaleval hozni, azt méltóztatott ugyanis felemlíteni, hogy az által talán a regale birtokosai némi kárt fognak szenvedni. Én megvallom, hogy ezt nem akarom egészen hinni, de ha ugy lenne is, akkor is azt mondanám nyilt szivvel és lélekkel: inkább ők szenvedjenek némi kárt, sem hogy a nép részeges legyen s ezen korcsmai hitel megadása által a nép megmételyeztessék s módot nyujtsak annak, a kinek nincs pénze, hogy mielőtt megszerezné, előre elköltheese. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De a mi a regale megváltását illeti, én ezzel foglalkoztam, s legyen szabad nekem a kormánynak ez alkalomból a magam nézeteit elmondani, a mennyiben az igen t. minister ur annak megváltását közeli kilátásba helyezte. Talán össze lehet e kettőt egyeztetni olyformán, hogy midőn a korcsmai hitel megszüntettetik, ugyanakkorra a regalé-jog is meg lesz szüntetve. Egy igen szép eszmével fogok szolgálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház, foglalkoztam az ügygyel épen Gyulán, hol lelkész s ezen időszerint a városnak képviselője vagyok *(Éljenzés a bal- és szélső baloldalon)* és megvallom, igen szép munkát nyujtottam be a képviselő-testületnek. *(Derültség Egy hang: Túlságos szerénység!)* Tehát nem szép, hanem czélszerű és jó! És ezen munkában kimutattam, hogy ha a város 30 vagy 40 évre egyik vagy másik bankártól pénzt venne kölcsön, a felvett tőkével kifizeti a regálét, ugyanezen idő alatt a regále jövedelméből visszafizetheti a bankárnak a pénzt s még melléje a városnak is szép jövedelme marad. *(Zaj és ellenmondások.)* Ne méltóztassék gondolni, hogy ez valami idealis dolog. Én megvallom őszintén, hogy a földön járok, nem pedig a levegőben. *(Derültség. Közbeszólás: Bajos is volna!)* Azt akarom mondani, hogy a tapasztalati életnek vagyok barátja.

Ugy méltóztassanak ezt felvenni, pl. ott van Csaba, épen tőszomszédja Gyulának, ott van Békés, Szarvas, mind békésmegyei községek, ezek mind megváltották magukat. Ma már kifizették a váltságot s olyan nagyszerű jövedelmeik vannak, különösen Csabának, hogy befektetéseket tesznek, a legszebb épületeket emelik s közművelődési czélokra nagy összegeket fordítanak. Ha tehát az igen t. kormány ezen regale-ügyet tanulmányozná; s adna ki egyszersmind czélszerű munkát, melyben fel lenne világosítva Magyarország minden községe, hogy hogyan, mi módon eszközölhető a megváltás, a nélkül; hogy a községnek, vagy a lakosoknak bár egy fillérnyi hozzájárulása szükségeltetnék, legfelebb a községek birtokai köttetnének le, hol pedig ilyen birtokok nincsenek, solidaritást vállalna a község s egyszersmind a törvényhozó testület törvényt alkotna, melyben kimondatnék, hogy a regaléból befolyó jövedelmet másra nem szabad fordítani, minthogy azon bankár, a ki az összegeket előlegezte, abból kifizettessék. Méltóztassék elhinni, nem idealis, hanem való realis dolog ez, 30—40 év mulva az országnak minden községe kifizetné a mit a bankároktól felvettek és lenne minden községnek szép összege, melylyel rendelkezhetne iskolai és közművelődési czélokra, lenne egyszersmind pénze arra, hogy a községi adót abból fizesse. Ezen eszmét ajánlom a t. kormány figyelmébe és bármikor képes leszek ezt irásban is átszolgáltatni, a hol mindaz ki van mutatva, hogy a megváltás könnyen és gyorsan eszközölhető, csak akarni kell. Ha a kormány e nézetemet elfogadná, meg vagyok győződve, hogy a regále-megváltás hamar megtörténnék.

De vissza kell térnem arra, a mit a tisztelt ministerelnök ur beszédére akarok mondani. *(Halljuk!)* Megvallom, hogy mikor a t. ministerelnök ur tegnapi beszédében azt hangoztatta, hogy az év bizonyos szakaiban a munkás embernek italra van szüksége és hogy az italt mindig készpénz-fizetéssel nem szerezheti meg; s hogy vannak az országnak részei, a hol a munkás kimegy vasárnap, ott marad egy hétig, elviszi magával szükségletét, de bizony a munkás, napszámos ember nem mindig van azon helyzetben, hogy előre fizessen, hanem a hét végével — a melyik rendes — mikor bérét megkapta, teljesíti

Digitized by Google

a fizetést: engedje meg a t. ministerelnök ur, ezt alá nem irom és megmondom az okát, hogy miért nem. Én a ministerelnök urat igen tisztelem és igy nem ellenzéki viszketegből veszem szavait birálat alá, hanem tőle, mint az országnak vezérétől, nem akarom e szót hallani, hogy a munkásembernek, ha nincs pénze, vegyen hitelre szeszes italt és fizesse meg a hét végén. Én megfordítva szerettem volna hallani, ha azt mondta volna, hogy a munkásember törekedjék filléreit a takarékpénztárba, hitelszövetkezeti pénztárba, postatakarékpénztárba — a mely nagyon kivánatos, hogy mielőbb létrejöjjön — betenni, azután ha jut a fillérekből, mikor a család fentartására és ruházatára szükséges összeg is megvan, akkor, ha jut, egy pohár bort is szabad inni. Én megvallom, hogy a népet szeretem, *(Éljenzés)* azért takarékosságra, józanságra akarom tanítani, meg akarom menteni az uzsorától, ha pedig a korcsmai hitelt megengedjük, akkor az uzsorának szolgáltatjuk át a szegény napszámos filléreit. Méltóztassék a dolgot úgy venni, a mint van. Látjuk, hogy a szegény napszámos, a mint megkeresi filléreit, megissza, családjának nincs kenyere, nincs ruhája, ilyen körülmények között nincs korcsmai hitelre szükség.

Én lelkem mélyéből meg vagyok győződve, hogy a szeszes ital nem szükséges, mert az emberiségnek legnagyobb része szeszes itallal nem él, biztosan merem állítani, hogy az emberiségnek nagyobb része nem is ismeri a szeszes italt, mégis megél, dolgozik és munkás. A viz olyan eledel, *(Hosszan tartó derültség)* a mely az emberi test épségét, erejét edzi, mig a szeszes ital az elmét tompítja, *(Derültség)* az emberi testet lankasztja, *(Élénk derültség)* az embert munkaképtelenné teszi. *(Derültség.)*

Ilyen körülmények közt legyen szabad berekesztenem beszédemet és arra kérem az igen t. képviselőházat, ha tekintik a népnek a javát, ha azt tekintik, hogy a szegény nép még szegényebb ne legyen, uzsorások kezébe ne kerüljön, méltóztassanak a korcsmai hitelt tökéletesen beszüntetni s azt soha meg nem itéltetni. Én bizton merem állítani, hogy ha ezen kérésemet, óhajtásomat meg méltóztatnak hallgatni, a nép részére ezerszer több jót fog létrehozni a képviselő-testület, mintha annak bármily nagy hitelt fog nyitni.

Ez az én nyilatkozatom, a melyet meggyőződésem után mondottam és igen-igen kérem a t. kormányt, hogy szüntessen meg minden korcsmai hitelt. *(Helyeslések.)*

Németh Albert: Bocsánatot kérek t. képviselőház, vannak dolgok, *(Halljuk!)* a melyek fölött ha a tanácskozás megnyilik, egyrészről is, másrészről is annak indokolása oly természetszerű, hogy az az embert mosolyra, nevetésre, jókedvre indítja. Én megvallom t. képviselőház, daczára annak, hogy itt igen sok elmés, tréfás ötlet hangzott el, nem voltam képes fölötte csak elmosolyodni is, mert én ezt a kérdést nagyon komolynak tartom, annyival inkább, minthogy pártom részéről adatott be és nekem principiális elvem, soha, vagy legalább nagyon ritkán ellene szólni olyan nyilatkozatnak, a mely a párt kebelében történik. Én, t. képviselőház, nagyrabecsülöm mind Lits Gyula t. barátom indító okait, mind azt a nemes hevet, mely Gyula városának előttem szólott képviselőjét lelkesíti, de már én csak a gyakorlati élet szomorú tapasztalásán megyek és csak arra figyelmeztetem mind Göndöcs igen t. képviselőtársamat, mint Lits Gyula képviselőtársamat és barátomat, hogy hiszen nagyon szépek azok a fellengző magas eszmék, hogy hogy kell megakadályozni azt, hogy valaki magát meg ne mérgezze. De hát avval, hogy kimondatik, miszerint a korcsmárosok, a kik hitelbe szeszes italokat adnak, nem számolhatnak a törvény jogoltalmára és azoknak keresete, követelése meg nem lesz itélhető: evvel még nem álljuk utját azon elvetemült gonosz szokásnak, hogy valaki iszákosság folytán elpusztítsa vagyonát is, vagy mindennapi keresményét is; nem álljuk utját, mert hiszen akkor nem lesz elegendő zsandár, ha ezt kivánjuk megelőzni, a ki a korcsmákon őrt állva, elkergesse vagy uton-utfélen emlékeztesse és kiragadja kezéből azt a szeszes italt tartalmazó butykost, hogy azt földhöz vágja, ha olyanokra talál, a kik igy részegeskednek. Hát t. képviselőház, kik azok, a kik ezt a korcsmai hitelt igénybe veszik? Azok-e, a kik a faluban ismeretesek, mint dorbézolók, korcsmai verekedők? Nem bizony, mert azoknak az a korcsmáros ugy sem ad és fél a túlságos részegeskedés közben kifejlődő verekedésektől, melyekben ő maga is kikap, összetörik holmiját, magát is elpüfölik és akkor aztán istennél a kegyelem és jogorvoslat. Hanem nálunk a felvidékről megindul egy egész beduin sereg, egy egész vándorló nagy tömeg, a mely lejön, szakványosok, ugynevezett szakványba elszegődni, egész hónapra dolgozni. Azoknak az embereknek ott a kezében van, vagy le van rakva szűre, kaszája, holmicskája mellé a kőbutykos, melyet rendesen ünnepnapra megtölt és kihozza a mezőre, hogy abból nem annyira életvidító nedvet szipákoljon, hanem, mikor a nyári nagy munkaidő közepette megerednek az ég csatornái és az a szegény istenadta ember alul is vizben van, felülről is ömlik rá a viz és mindene keresztül van ázva, ott a csomó alatt s azután mikor dolgozik, csizma nélkül, bocskorban, vagy mezitláb vágja a rendet, átmelegítse csontjait, gyomrát azzal a különben bármily rosz — kivált korcsmahelyeken tudjuk, hogy maguk készítik, spiritussal felelegyítik a vizet s ebből áll a pálinka, — de a viznél mégis jobb itallal. *(Ugy van!)*

Digitized by Google

Ezt, t. ház, attól a szegény embertől megtagadni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Hisz könnyű azt mondani igen t. képviselőtársamnak, hogy a kinek pénze nincs, az ne igyék. Hiszen nagyon jól gondoskodott t. képviselőtársamról már a föld első felosztása alkalmával maga Zeus, mert tudjuk, hogy a nagy német költő azt mondja:

„Der Kaufherr nimmt was seine Speicher fassen,
Der Abt wählt sich den edlen Firnewein,
Der König sperrt die Brücken und die Wege
Und spricht: der Zehente ist mein".

(Nagy derültség.)

De annak a szegény ügyefogyott nyomorult embernek, a ki lejön a hegyekből, hol tiszta friss levegőhöz, jó vizhez van szokva, hol az eső ellen megvédi magát az árnyas fáknak lombjai alatt s a ki azután a szabad ég alatt ki van téve folytonos esőzésnek, zivatarnak: nincs egyebe, a min felmelegedjék, mint az a kis pálinkája, a mit neki igenis azért ad az a korcsmáros, hogy hetenként becsületesen megfizeti. De minthogy usus magistra vitae és minthogy a paraszt emberben eleitől meg van ösztönszerűleg az, hogy kisegíti magát a bajból s tudjuk, hogy nálunk az alföldön mi történik. Azt, a mit ő tulajdonkép a családnak megkeres, azt a tiszta buzát, azt nem látja a korcsmáros. A zabaratást szokta ő készpénzzé tenni, azt maga a gazdája, a ki neki a keresetet nyujtja, maga váltja meg tőle, vagy a korcsmáros veszi meg készpénzért. De azért, hogy általában az országban a korhelységet megszorítsam, azért megfoszszam orvosságától, valóban az élete fentartására szükséges mindennapi italától azt a szegény napszámos munkásembert, oda engem a philantropia nem vezet soha s annálfogva én a szöveget fogadom el. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Néhány szót óhajtok szólni, főleg azért, mert két módosítvány adatott be, melyek iránt nyilatkozni kívánok. *(Halljuk!)*

Mielőtt ezt tenném, meg kell jegyeznem mindenekelőtt azt, hogy különösen Göndöcs igen t. képviselő ur beszédjéből azt hiheti az ember, hogy eddig kocsmai hitel nem volt, hanem most akar a törvényhozás korcsmai hitelt megállapitani. Pedig tudjuk, hogy ellenkezőleg áll a dolog, mert eddig, a mi a törvényhozási rendelkezéseket, szabályokat illeti, korlátlan volt a korcsmai hitel; most pedig a czél ezt a korcsmai hitelt korlátolni, nem pedig annak tág kaput nyitni, mint a t. képviselő ur mondta, hanem épen annyira, a mennyire a gyakorlati élet igényei engedik, korlátolni, de csakis annyira, a mennyire a gyakorlati élet igényei engedik. Mert abban meg — már bocsánatot kérek bárkitől — én is hivatkozhatom arra, hogy ismerem tapasztalatból ugy a gazdasági nép, mint a kisiparos szükségleteit és általában mindezen osztályokét; de méltóztassanak elhinni, hogy kivált bizonyos viszonyok közt csakugyan az egészség kérdése az, hogy mértékletesen szeszes italokkal élniök lehessen. *(Ugy van!)* Ez egy általánosan elismert, ugy közegészségügyi, mint közgazdasági tény, melyet kétségbe vonni nem lehet és én részemről nem akarok a vizivás dicsőitése ellen felszólalni, de már a hajdaniak is azt mondták: vina bibant homines, cetera animantia fontes. *(Nagy derültség.)* De hogy különösen azon munkást, a ki, felteszem, a hegyes vidékről lejön az alföldre, vagy elmegy csak a szomszéd megyébe, arra utalni, hogy igya azt az egészen más fajta vizet, mely igazán az alföldön gyakran eledelnek nevezhető, ugy, a mint Göndöcs képviselő ur nevezte el, *(Élénk derültség)* oly zavaros és iszapos — az lehetetlenség; mert kivált a felföldi ember, ha tisztán az ily viz ivására szorittatik, jót állok érte, hogy 5% csakhamar betegen feküdnék. *(Ugy van!)*

Továbbá megjegyezni kívánom azt, hogy higyje el nekem a képviselő ur, ha kivihetném — nem azt, a mit ő akar, mert azt nem is óhajtanám kivinni, mivel érdeke ellen volna a népnek, hogy t. i. semmi szeszes italt ne igyék, de ha kivihető volna az, a mit mondtam, hogy az egy hét alatt elfogyasztott szeszes italt a hét végén kifizesse: tökéletesen eleget tudnánk tenni a nép valódi érdekeinek. *(Helyeslés.)* Csak az sajnos, hogy erre lehet utalni, erre utalni a hitel megszorítása is egyik eszköz, de ezt kötelezőleg keresztülvinni valóban teljes lehetetlenség, mert csakugyan minden egyes ember háta mögé csendőrt kellene állítani. *(Élénk helyeslés.)*

A t. képviselő ur a regale megváltásáról is szólott. Én a magam részéről csak annyit kívánok constatálni, hogy igenis a tegnapi napon mondottam, hogy a kormány azzal foglalkozik; mondtam azt is, hogy mitől függ, hogy a beváltás könnyen lehetővé tétessék. De t. képviselő ur, méltóztassék elhinni, hogy azt, miszerint a vagyonos községek a regale használatát saját erejükből megvehetik, mindnyájan tudjuk. Nem kell azért Gyulára menni. *(Derültség.)* Igen szivesen elolvasnám azon elaboratumot, melyet a képviselő ur kidolgozott, de tudom, hogy megváltották Nagyváradon, megváltották Biharmegyében és számos más helyen az országban.

Helyes tény volt Gyula városa részéről, de bocsásson meg a képviselő ur, nem valami új dolog. Azonban meg kívánom jegyezni azt, hogy ugy, a mint ő is akarja, a miben — megmondom őszintén, ha nem is újat, de sok practicus dolgot találok — arra, hogy ez országszerte lehetővé legyen oly községekre nézve is, melyek nem vagyonosak, oly nagyszerű hitel igénybe-

Digitized by Google

vétele és közvetítése szükséges, a minek eszközlése nem minden perczben, nem egy pár hét, vagy egy pár hónap alatt lehetséges és a mire épen az kell, a mit tegnap is jeleztem: az európai pénzpiaczok kedvező volta, mert ha ez nincs, vagy a községeket, vagy a mostani birtokost, vagy az államot kellene túlságosan megterhelni. *(Ugy van!)*

Én, t. ház, a mi a módosítványokat illeti, Lits Gyula t. képviselő úr módosítványát nem fogadom el; de ezen alkalommal kénytelen vagyok a regale értékcsökkenésének okairól általa elmondottakat rectificálni. A képviselő úr azt mondja, hogy a regale értékcsökkenésének oka az 1876-iki ministeri rendelet és hogy ennek ideje óta csökkent a regale-jog értéke. Bocsánatot kérek, ez nem igy áll. Mindazok, a mik a regale okvetlen csökkenésére vezetnek, nem az 1876-iki ministeri rendeletből erednek, hanem egy 1851-iki patensből. Életben találta azokat meglehetős korlátlanul az alkotmány visszaállítása 1867-ben; az akkori belügyminister adott ki egy rendeletet, mely, a mennyire az akkori viszonyok közt lehetett, korlátozni igyekezett az azzal történt visszaéléseket. Az 1876-ki rendelet pedig még az 1867-ki ministeri rendeletnek szabványain túl az azóta tapasztalt újabb visszaélések alapján újabb korlátokat szabott. Az 1876-iki rendelet tehát nem rontotta meg a regalét, de az adott viszonyok közt gondoskodott arról, hogy kevésbbé lehessen megkárosítható azon czímen, a melyen az előtt történt. És ha időm volna a ház naplóiban kutatni, talán meg is tudnám mutatni, hogy a belügyministeriumnak e rendelkezése 1876-ban ép azon padokról *(a szélsőbalra mutatva)* mint reactionárius rendelet megtámadtatott és itt kellett egy interpellátió folytán annak védelmére kelnem. Ne tessék tehát ezen rendeletet felelőssé tenni akarni oly bajokért, a melyeket, a mennyire lehet, korlátolni igyekezett, de a melyeket megszüntetni az adott viszonyok közt senkinek hatalmában nem áll. Ez az egyik, a mit megjegyezni tartoztam. A másik az, hogy a t. képviselő úr nem helyesen mondotta, hogy gr. Bánffy Béla t. képviselő úr csak a regale-jog miatt akarja a korcsmai hitelt fentartani. Felhozta azt is, mint egyik argumentumot, de egyáltalában nem mint egyedüli indokot, a mely őt arra birja, hogy ezen korcsmai hitel tökéletesen meg ne szoríttassék. Meg kivánom jegyezni még azt is, hogy a t. képviselő úr csak egy vidék helyzetét tekintette, mikor azt mondotta, hogy nem a telkes gazda veszi igénybe a korcsmai hitelt, mert hisz annak nagyobbrészt szőlője is van s az a maga borát iszsza. Ez Fehérmegye igen nagy részében igy van; de méltóztassék Fehér megyén túlnézni s egész vidékeket fog látni az országban, a hol nem csak a telkes gazdáknak, de a nagybirtokosoknak is még csak egy tő szőlőjük sincs. Nem lehet tehát az egész ország helyzetét egy megye után megitélni. *(Helyeslés.)*

Egyben természetesen a képviselő úrnak nagyon igaza volt, abban, mikor azt mondotta, hogy a regale jövedelmét nem a korcsmai hitel megszorítása csökkenti; mert igen természetes a korcsmai hitel megszorítása nem folyhatott be arra, hogy a regale eddig csökkent, mert még nem is volt megszorítva. Ezt az egy igazságot beszédében feltaláltam; de nem találtam azután igazságot abban, mikor azokat, a kik a gróf Bánffy Béla indítványát aláirták és pártolták, hazafiatlansággal vádolja. Először furcsán mérte az igazságot; mert ott nem látott hazafiatlanságot, midőn valaki azt mondta, hogy egyáltalában nem kell korlátozni a korcsmai hitelt, de ott már látott, ha valaki azt mondja, hogy nem eltörölni, csak korlátozni kell. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én egyáltalában azt hiszem, t. ház, hogy semmi kérdésnél, mely e házban tárgyaltatik, annál kevésbé egy ilyen közgazdasági és közerkölcsiségi természetű kérdésnél, a hazafiasságot egymástól elvitatni megkisérleni nem szabad. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

Csak egy észrevételt teszek még ahhoz, a mit meg kell jegyeznem a t. képviselő urnak, a kinek — mint mondám — módosítványát, mint a mondottakból is látható, el nem fogadom. Méltóztassanak elhinni, akár lehetne a regalet megváltani 24 óra alatt, vagy meg volna az már váltva, akár csökkenne a megváltás folytán értéke, akár nem: abba, hogy a korcsmai hitel teljesen kizárassék, én a magam részéről belenyugodni nem tudnék; mert ezt nem a regale érdekének főleg, hanem a nép megélhetése érdekének tekintem. A mint nem szabad az azon hitel káros hatását elnézni, úgy viszont nem szabad meggátolni, megnehezíteni azt, a mire a népnek életbeli szüksége van. *(Helyeslés.)*

Áttérve most a gr. Csáky László t. képviselőtársam módosítványára, én, t. ház, ezen módosítványt hajlandó vagyok elfogadni és megmondom miért? *(Halljuk!)* Az 1. §-ra tett módosítvány megnyugvásul szolgál, úgy látom, sokaknak, a kik attól tartottak, hogy ha meg nem mondatik, hogy kik vannak jogosítva palaczkos borokat árulni, valaki azt a következtetést húzhatná le belőle, hogy e szerint a palaczkos borok árulása korlátlanul lesz gyakorolható. Nem egészen osztozom ez aggodalmakban; de azt hiszem, mégis helyes, mihelyt léteznek, azokat megnyugtatni. Másrészről ha az belemegy e szakasz első alineájába, akkor a magam részéről okvetlenül szükségesnek tartom azon új alineának beletoldását is, a melyet gr. Csáky László t. képviselőtársam proponált; szükségesnek tartom még pedig azért, mert máskép igen köny-

Digitized by Google

nyen elhihetőnek tartom azt, hogy olyanok, a kik titokban, jogtalanul gyakorolják a szeszes italoknak kicsinyben való eladását, ha reájuk lesznek utalva azok, a kik fogyasztják a szeszes italokat az által, hogy hitelük másutt meg van szorítva, sokkal nagyobb bátorsággal és haszonnal fogják ezt gyakorolni. Mert ha egyszer rajtakapatnak is, megbüntettetnek ugyan, de a haszon megmarad nekik, melyet az általuk gyakorolható korlátlan hitelezés folytán szerezhetnek. Ki kell mondani tehát, hogy a hitel megszorítása az itteni hitelre is kiterjed, természetesen teljes erejükben maradván a regalera nézve fennálló törvények és rendeleteknek egyéb intézkedései. *(Helyeslés.)*

Ezen szempontból ismétlem, ezen módosítványt a magam részéről elfogadom. Befejezésül újból arra kérem a t. házat, hogy méltóztassék a korcsmai hitel megszorítását elfogadni; de ne méltóztassék a hitelnek teljes megtagadásához, mint indítványoztatik, hozzájárulni és kérem, hogy tekintettel az élet különböző viszonyaira, melyek az országban fennállanak, méltóztassék a korlátozást elfogadni ugy, mint azt gr. Bánffy Béla t. képviselőtársam ajánlotta. Megvolt ez a gr. Csáky László által a 48. előtti időkből idézett viszonyok közt is, hogy egyik megyében nagyobbra volt megszabva a korcsmai hitel, a másik megyében kisebbre, a nélkül, hogy ebből bármi nemű nevezetesebb baj származhatott volna; legfeljebb megeshetik, utasember több helyen fogja igénybe venni és egy helyen nagyobb hitelre találhat, mint másikon, de hát ez olyan baj, a melyet elkerülni a fix tétellel sem lehetne. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Prónay Dezső: T. ház! Tekintve a vitának előhaladt stadiumát, igen röviden leszek bátor a kérdéshez hozzá szólani. Magam is elég fontosnak és nagy jelentőségűnek tartom, hogy a korcsmai hitel teljes mértékben megszorítandó-e, vagy csak bizonyos szűk körre korlátozandó, a teljes megszorítás alatt természetesen csak azt értve, hogy az állam a jogsegélyt megtagadja. Azt hiszem, hogy ennek elhatározására igen fontos okok gyakorolnak befolyást. Elfogadom Lits képviselőtársam határozati javaslatát, mert csakis attól várok oly helyzetet, melynek az életben hasznát venni képesek leszünk. Megengedem, hogy ez is kisebb-nagyobb inconvenientiát fog maga után vonni, de olyan nagy inconvenientiákat korántsem, melyek okot adnának arra, hogy foganatosításától visszariadjunk. Hiszen vannak számos esetek az életben, a hol a hitel igen nagy mértékben vétetik igénybe, igen számos eset van, a hol a hitelező igen jól tudja, hogy az állam jogsegélyére nem igen számíthat. Hiszen az ugynevezett becsületbeli adósságok igen nagy tömege ilyen.

De van még más ok is, mely a határozati javaslat elfogadására bir. Ilyen pl. az, hogy remélem, idő folytával le fog szokni ennek következtében a hitelezés igénybe vételéről e téren azon osztály, mely a hitelt nagyobb mértékben szokta igénybe venni, *(Ugy van! Igaz! jobbfelől)* mert számtalan eset mutatja, hogy csak kényelemből űzik a hitelezést.

Ez tulajdonképen a korcsmárosokat juttatná nehezebb helyzetbe, de hiszen ők könnyen fognak segíteni a bajon. Látjuk pl. a vasuti forgalomnál, hogy nyári időben, oly állomáson, a hol csak rövid ideig áll a vonat, a harmadik osztálybeli utasnak nem adja oda addig a leány a poharat a vizzel, mig az a krajczárt ki nem adta. A hol a hitel meg van szorítva, ott gondoskodik a hitelező a maga érdekeiről. Ennélfogva ismétlem, pártolom Lits Gyula t. képviselőtársam határozati javaslatát.

Azonban daczára annak, hogy bár látszólag némi ellenmondásba esném — miután attól függ, minő sorrendben fognak szavazás alá tétetni a javaslatok—mivel engem főkép azon indok vezet, hogy a korcsmai hitel megszorittassék, ha a ház nem találná elfogadhatónak azt, hogy a korcsmai hiteltől teljesen megvonassék a jogsegély, azon módosítványt fognám elfogadni, mely a megszorításban lehető legtovább megy, legczélszerűbbnek látom gyakorlati szempontból Bánffy Béla képviselőtársam módosítványának azon eszméjét, hogy miután az országban a vagyonossági viszonyok nagyon különbözők, a közgazdasági viszonyok az egyes vidékeken nagyon eltérők, teljesen jogosult e tekintetben az ország különböző vidékeire különböző mértéket alkalmazni s a megyék statutariusságát e tekintetben újra életbeléptetni. Tovább azonban nem mennék, mint az igazságügyi bizottság ment, még az esetre sem, ha nem fogadtatnék el, sajnálatomra, Lits t. képviselő ur javaslata. Mert nézetem szerint meglehet, hogy egyes kivételes vidékeken a 8 frtig terjedő korcsmai hitel nem olyan nagy, hogy ennek mint maximumnak elfogadása illusoriussá tétele lenne a hitel korlátozásának, hanem tapasztalatom szerint az ország számos vidékén a 8 frt teljesen illusoriussá tenné a törvényt.

Hiszen vannak vidékek, hol egy béresnek egész évi készpénz-fizetése nem több mint 8 frt, a hol aztán, ha 8 frtig terjesztjük a hitelt, beállhat az az eset, hogy a korcsmáros nem egyszer, hanem többször fogja beperelni az illetőt s az eredmény ugyanaz lesz, mint ha a hitel nem is lenne korlátozva s igy aránylag igen csekély tartozásért mégis a vagyoni megsemmisülésnek, romlásnak lesznek kitéve azon egyének, kiket e helyzettől ha nem birunk is teljesen megóvni, de némileg mégis megmenteni törekszünk.

Digitized by Google

Azon esetben, tehát, ha nem fogadtatnék el Lits t. képviselő ur módosítványa, egy pótindítványt óhajtanék elfogadtatni, mely a gr. Bánffy Béla módosítványának módosítása lenne. Módosításom ez: gr. Bánffy Béla módosítványában ezen szavak helyébe „2 frtnál kisebb, 8-nál nagyobb", tétessenek ezen szavak „egy frtnál kisebb, 4-nél nagyobb". Ne menjünk azon maximumon túl, melyet az igazságügyi bizottság jónak látott megállapítani.

Legyen szabad mellékesen még egy megjegyzést tennem. Vannak bizonyos helyzetek, hol nem elég az, ha bizonyos tendentiák nem forognak fenn, hanem szükséges, hogy bizonyos tendentiáknak még a gyanujától is mentek maradjunk. Csak annyit vagyok bátor megjegyezni egész általánosságban, mert nem szeretném, hogy azt mondhassák, hogy a kik regale-birtokosok, azok akarják, hogy ugy mondjam, illusoriussá tenni a törvényhozás czélszerű intézkedéseit. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én tehát midenekelőtt — ha a sorrend lehetővé teszi — szavazni fogok Lits képviselő ur módosítására, de ha az el nem fogadtatnék, ajánlom módosítványomat, mely a gr. Bánffy Béla módosítványának egy pótmódosítása. *(Helyeslés a balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa).*

Elnök: Szólásra többé senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját, *(Eláll!)* azután, vannak ugyan aláirói Lits és gróf Bánffy módosítványainak, azonban a házszabályok szerint a modosítványok benyujtóit a zárszó joga meg nem illeti, kivéve, ha a t. ház nekik megengedi.

Körösi Sándor: T. ház! *(Eláll! Eláll!)* Ne méltóztassanak megijedni, nem szándékom a felmerült nézetekre válaszolni, csak a beadott módosításokra akarok egy pár, de rövid észrevételt tenni és az igazságügyi bizottság álláspontját óhajtom igazolni. *(Eláll! Eláll!)* Az igazságügyi bizottság intentiója a törvény szövegezésénél nem volt más, mint az, hogy népünk alsóbb osztályai az adósságok összehalmozódása által ne jöhessenek abba a helyzetbe, hogy a lelketlen korcsmárosok által vagyonukból kiforgattathassanak. Ennek elérésére azt találta a legczélszerűbbnek, hogy határozott összeget állított fel, hogy azon alul a hitel a munkásosztály részére megmaradjon és hogy azonfelül a biró semmit meg ne itélhessen. Kijelentem azonban, hogy a bizottság ehhez szorosan nem ragaszkodik és hogy a 4 frtot csak tájékozásképen vette fel és nem ugy, hogy az okvetetlenül elfogadtassék. A bizottság az e fölött való döntést a t. ház bölcsességére bizza. Mivel pedig e tárgyra vonatkozólag gróf Bánffy Béla ur adott be egy módosítványt: kijelentem, hogy ez azon elvi álláspontnál a melyet a bizottság elfoglal, nem ellenkezik, hanem azt módosítja czélszerűségi szempontból, a mennyiben a törvényhatóságokra akarja bizni, hogy 2 frtig is leszállíthatják, de 8 frtig is terjeszthetik a hitelt. A t. ház bölcseségétől függ, hogy a kettő közül melyiket kivánja törvényerőre emelni. Én részemről kijelentem, hogy kötelességszerűleg ajánlom az igazságügyi bizottság szövegezését elfogadásra, de egyénileg b. Bánffy képviselő ur módosítását pártolom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lits Gyula: A b. Prónay Dezső képviselő ur által ellenindítványom támogatása érdekében elmondottak után, csak röviden kivánom észrevételeimet megtenni. Azok ellenében, a kik a korcsmai hitelnek bizonyos összegig való fentartását ezek után is pártolják, bátor vagyok felhozni, hogy mi fog történni oly esetben és helyen pl. egy nagy községben, egy mezővárosban, hol 8—10—15 korcsmahelyiség van, ha mindegyikben joga lesz valakinek 4 frtig hitelt nyithatni. Ily esetben a korcsmahitelt biztosíthatja valaki magának 40—50 sőt 100 frtig, a mi elegendő arra, hogy a földmíves és iparos osztályt a korcsmauzsora általi vég-megsemmisülés örvényéhez juttassuk. *(Ugy van! a szélső balon.)* Gr. Csáky László és Németh Albert képviselő urak indítványom ellenében felhozták azt, hogy a korcsmai hitel meghagyása a mezei munkások érdekében szükséges. Ezzel szemben csak annyit vagyok bátor megjegyezni és e tekintetben nem egy megyében, hanem az egész országban divó szokásra hivatkozom, hogy én nem képzelek oly tisztességes munkaadót az országban, a ki a mezei munkásnak egy hétre való hitelt ne nyisson. A gyakorlat azt mutatja, hogy a nagy uradalmakban és a kisebb földtulajdonosok is a mezei munkások számára ugy az élelmi szert, mint az italt vagy természetben szolgáltatják, vagy pedig az egész munkaidényre hitelt nyitnak nekik. Igy a munkás osztály a korcsmai hitelt nem kénytelen igénybe venni. A regale csökkenésére nézve a ministerelnök ur felhozta, hogy az 1876. kormányrendelet a regale érték csökkenésére nem szolgált, sőt épen a regale csonkítása elleni kihágásokat akarta megakadályozni. Bátor vagyok a t. ministerelnök urtól annyit kérdezni, legyen szives azt statistikailag beigazolni, vajjon a regale-jog csonkítása mikor volt gyakoribb: az 50-es években, vagy pedig 1876 óta, a ministeri rendelet idejétől fogva? Azt hiszem, mindenesetre ez utóbbi években lényegesen szaporodtak, mióta ezen újabb korlátozás bekövetkezett.

Azt mondja a t. ministerelnök ur továbbá, hogy én ellenindítványom érvelésével csupán egy

Digitized by Google

vidék, talán épen Fehérmegye viszonyait vettem tekintetbe. Én sem Fehérmegye, sem más vidék viszonyait fel nem említettem, sőt épen azt mondtam, hogy ez az ország legtöbb vidékén ugy van; én tehát egy vidéket vagy megyét külön nem hoztam fel egy ily általános kérdés indolásául.

Azonban a t. miniszterelnök ur szives volt engem figyelmeztetni arra hogy én senkit, különösen egyik előttem szólott képviselő urat hazafiatlan intentióval ne vádoljak. Hát t. miniszterelnök ur, én ezen házban senkit hazafiatlansággal nem vádoltam és ezen vádat magamtól határozottan visszautasítom. Én nem azt mondtam, hanem igenis mondtam azt, hogy ha valaki a hitel fenntartásának indokául csupán a regale-jog érdekét kivánja tekinteni, tehát önérdekét kivánja előtérbe tolni, ezen intentiót, igenis, ismétlem, hazafiatlannak találom.

Én tehát ezen vádat magamtól elutasítom és a mint azt el nem fogadhatom, viszont arra kérhetem a t. miniszterelnök urat, hogy általánosan elismert szokásától valahára térjen el és szavaimat ne méltóztassék félremagyarázni. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nem azért kivánok szólani, hogy a t. képviselő ur felszólalására reflectáljak. Mindenki hallotta, mit mondott. Feljegyeztem akkor, a mikor mondotta; valamint ő maga most sem vonta vissza. Mert egyfelől azt fogta rá gr. Bánffy Béla képviselő urra, hogy csak a regale miatt indítványozta, a mit indítványozott; másfelől azt mondta, hogy ha valaki csak ezért teszi ezt, az hazafiatlan. Tévedtem-e én abban, a mit akkor mondtam, vagy félremagyaráztam-e szavait, itéljen e fölött a ház minden egyes tagja. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Arra pedig, hogy engem támad meg, hogy én vagyok az, a ki el szoktam magyarázni a szavakat, nincs feleletem. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Az én szavaimat félremagyarázzák minduntalan; én mindig scrupulosusan jegyzem a szavakat és ha kell, szóról-szóra olvasom fel. Hogy hol történik tehát a szavaknak elmagyarázása: azt itélje meg a ház a mai alkalomból, valamint a mult és a jövő tapasztalai szerint.

Meg kell jegyeznem, ha már szóba hozatott, hogy azt, hogy az 1876-iki rendelet nem nyitott utat a visszaélésre, hanem az már régebbtől datálódik, talán a képviselő ur maga is elismeri. Ha némely vidéken azért szaporodnak a kihágások, annak indoka semmi egyébben, mint az ottani közigazgatási közegek hiábavalóságában rejlik. Meglehet, hogy ez nem történik sok helyen. Ha panasz jön ellene, van gond rá, hogy orvosoltassék; de én nem lehetek sem Fehérmegyében, sem másutt szolgabiró. (*Élénk tetszés és derültség a jobboldalon.*)

Még csak azt, hogy a képviselő urnak igaza van abban, hogy nagyobb birtokosok rendesen maguk látják el napszámosaikat, béreseiket itallal. Igen, de az országban nemcsak nagyobb birtokosok vannak. Vannak egyfelől azok a kis, negyed, nyolczad telkes gazdák, de vannak azok a gazdák is, a kik nem mennek napszámba nagybirtokoshoz dolgozni, hanem mennek saját maguknak dolgozni és vannak azon házas és házatlan zsellérek, a kik szintén saját maguknak mennek dolgozni feles földön. Már ezeknek az a nagybirtokos nem adhat és nem ád hitelt, pedig azoknak is szükségük van arra a bizonyos időben, hogy a szeszes ital mérsékelt használatával magukat erősítsék. Különben t. ház, a mi azt illeti, hogy ha egy városban több korcsma van, mindegyikben ne lehessen hitelezni, azt hiszem, hogy arra való ugy a megyei, mint a városi statutarius jog és hasonlag arra való a közigazgatás, hogy a törvény határozott szavainak ily kijátszását meg ne engedje. Hogy ez megtörténhetik, ha meg fogják engedni, az bizonyos; de azt hiszem, hogy helyes ellenőrzés mellett ezt legnagyobb részben meg lehet akadályozni. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Végezetül még nyilatkoznom kell b. Prónay Dezső határozati javaslatára. Nem kivánom a t. ház türelmét hosszasan fárasztani; csak azt jegyzem meg, hogy abból, hogy a vasutnál vizet sem adnak, ha valaki előre nem fizet, csakugyan bajos dolog analogiát vonni; mert a ki ismeri a vasuti utazás természetét, hogy egy pár percz alatt a vonat eltávozik s talán soha sem jön azon ember azon vidékre: az beláthatja, hogy érvet venni a jelenleg fennforgó kérdésre nézve nagyon bajos dolog. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Különben a magam részéről, szemben az ő módosításával, melyet, tekintettel az ország nagyon különböző viszonyaira, igen szűk korlátok közé szorítottnak tartok, ismételve kérem, méltóztassék a gr. Bánffy Béla módosítványát elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gr. Bánffy Béla: Bocsánatkéréssel kell kezdenem, hogy még egyszer felszólalok ezen épen nem mulatságos tárgyban. Kötelességem ezt megtenni és megtettem volna ezt azon esetben is, ha a ház kegyessége, mint indítványozónak, nem adna engedélyt pár szó elmondására, személyes kérdés czímén rögtön, midőn Lits képviselő ur engem és társaimat, vagy indítványunkat hazafiatlannak méltóztatott mondani, vagyis hogy azon esetben, ha mi a korcsmai jogot a nép érdekével szemben óhajtanók csak fentartani, hazafiatlanok lennénk. Az igen t. miniszterelnök ur már megmondotta, hogy nekem egyáltalában nem volt szándékom csak a korcsmai jog kedvéért a módosítványt ajánlani. De vajjon hazafiatlan cselekmény lenne-e az, ha azokat

Digitized by Google

akarnám támogatni, a kik a korcsmai jogot birják és a kik nemzetiségünknek mindig támaszai voltak? *(Élénk helyeslések.)* Hát idegen érdekekért tettem volna, hogyha azért tettem volna is kizárólag? Bizonyára nem. Hanem tettem volna hazafias közérdekért s ezért engem hazafiatlansággal vádolni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi már a módosítványom ellen felhozott érveket illeti, több oldalról hallottam hangoztatni azt, hogy azon esetben, hogy ha nem tiltatik el teljesen a korcsmai hitel, az iszákosságnak nyitunk tért. Én, t. ház, azt hiszem, hogy egyátalában ilyen dolgot törvényhozás utján korlátozni nem lehet. Ennek a helye a társadalmi tevékenység terén van; s ott, a hol felkarolják ezen ügyet, mértékletességi egyleteket alkotnak. Ezért igyekezzünk társadalmi téren odahatni, hogy ne igyanak az emberek; igy lehet hatást előidézni, de törvény által bizonyára nem, még abban az esetben sem, ha imperative tiltatnék meg az ivás, mert a ki inni akar, az talál módot az ivásra. Hogy a nép érdekeiről is szóljak, azt hiszem, hogy igen is a nép érdeke, hogy a hitel megadassék, mert igen sokan vannak, a kiknek épen mert erős, nehéz munkát végeznek, hogy munkaképességöket fentarthassák, szükségök van a mérsékelt italra. Már most azt mondani, hogy ha hitelt kapott, azt ne tartozzék visszafizetni, ez nem volna helyes. Mert ezt más uton igyekeznének kijátszani, más tárgyat vennének és azt kicserélnék az italért és igy csak kétszeresen károsodnának. Tehát egyáltalában nincs a nép érdekében, hogy a hitel megtiltassék. Én szükségesnek tartom a humanus törvényeket, de oly tutorságot gyakorolni, hogy az embereknek az ital megtiltassék, a szabad mozgás korlátozásának tartanék. Én csak azt akarom elérni, hogy az illető tönkre ne tétessék és ezt módosítványommal, ugy hiszem, elérem.

B. Prónay Dezső t. képviselő ur meg fog engedni, hogy ha az ő módosítványát nem fogadom el és pedig épen azon különféle viszonyokból kifolyólag, a melyek egyes vidékeken mutatkoznak. Azt hiszem, hogy némely helyütt az 1 frt minimális tétel csekély és a 4 frt maximális tétel nem lesz elég, mert ott, hol a távolabb fekvő erdőkbe mennek hetekre, olykor hónapokra fát vágni, ilyen hitel nem volna elég, épen azért engedek nagyobb latitudeot a törvényhatóságoknak, mert azt hiszem, hogy a törvényhatóságok a leghelyesebben fogják megítélni, hogy mennyi szükséges; és ott, a hol nem lesz szükséges 2 frt, ott az illető nem veszi igénybe, mert kevesebb italt vesz, de azért megadom a módot, hogy a hol a szükség ugy hozza magával, nagyobb hitelt vehessen igénybe. Azért kérem, méltóztassék módosítványomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a szavazás. A 21. §-hoz négy módosítás adatott be és egy határozati javaslat, a mely a szakaszt a bizottsághoz akarja visszautasítani. Először tehát ezen visszautasítást indítványozó határozati javaslat felett kell szavazni; ha az nem fogadtatnék el, akkor következnék a bizottság szövegezése feletti szavazás; ha az sem fogadtatnék el, akkor következnék gr. Csáky László képviselő ur módosítása, mint a mely a szöveghez legközelebb áll, ha ez sem fogadtatnék el, akkor következnék a gr. Bánffy Béla módosítása és ha az sem fogadtatnék el, akkor következnék a b. Prónay Dezső módosítása és végre Lits képviselő ur ellenindítványa.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak az az egy észrevételem van, hogy ha gr. Csáky Lászlónak az első alineára tett módosítványa elfogadtatott, az még nem ellenkezik sem a gr. Bánffy, sem a b. Prónay módosítványával, tehát azért, ha az elfogadtatott, a kérdés még feltehető. *(Hélyeslés.)*

B. Prónay Dezső T. ház! Én azt tartom, hogy miután a Lits t. képviselőtársam által beadott ellenindítvány s a többi összes módosítványok között principialis ellentét forog fenn: a kérdés ugy volna felteendő, hogy elfogadja-e a ház Lits képviselő ur ellenindítványát, ez esetben aztán valamennyi egyéb módosítvány elesik.

Elnök: Én nem csinálhatok új házszabályokat; kénytelen vagyok magamat a fennállókhoz tartani, a melyek világosan mondják, hogy „legelőször a központi, majd a különbizottsági javaslat s ennek nem létében, vagy el nem fogadtatása esetében, az alapul szolgáló javaslat, vagy indítvány jön szavazás alá, azután sorban vétetnek elő a hozzá közelebb álló módosítványok, végre az ellenindítvány s ennek netaláni módosítványai". Ez tehát tiszta dolog.

Azt hiszem, hogy mindenekelőtt Almássy képviselő ur határozati javaslata lesz eldöntendő s azt talán külön kellene felolvasni; azután döntene a t. ház a többi felett. *(Helyeslés.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a felolvasott határozati javaslatot, igen vagy nem? *(Igen: Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el.

Most fel fognak olvastatni a határozati javaslatok és módosítványok mind és azután fogjuk majd rendezni a kérdéseket.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa gr. Bánffy Béla módosítványát, Lits Gyula ellenindítványát, gr. Csáky László módositványát és b. Prónay Dezső módositványát).*

Digitized by Google

Elnök: Azt hiszem t. ház, hogy gróf Csáky László módosítványa oly annyira stylaris természetű, hogy még a báró Bánffy Bélaé mellett is, az eredeti szöveg mellett is, vagy a b. Prónay Dezső módosítványa mellett is megállhatna.

Azt hiszem tehát, legczélszerűbb lesz, hogy ha ezen stylaris természetű módosítás felett azután fog a ház dönteni. *(Helyeslés.)*

Az első kérdés tehát az: elfogadja-e a ház a 21. §-t változatlanul a bizottság szövegezése szerint, kivévén a szöveg stylaris módosítására vonatkozó javaslatot, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Az eredeti szöveg nem fogadtatott el.

Kérdem most a t. házat, elfogadja-e a szöveget a gr. Bánffy Béla és társai által beadott módosítás szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a szöveget gr. Bánffy Béla módosítása szerint, s igy Lits Gyula képviselő ur ellenindítványa elesett.

Kérdem most a t. házat, hogy stylaris szempontból méltóztatik-e fentartani a bizottsági szöveg ezen szavait: „eladását gyakorolják", szemben gr. Csáky László képviselő ur módosításával is, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Kérem azokat, a kik a szövegben ezen szavakat fentartani kivánják, méltóztassanak felállani. *(Nagy zaj. Elnök csenget. A felállás megtörténik.)* A többség az eredeti szöveget fentartani kivánja s igy gr. Csáky László indítványa elesett. *(Zaj. Felkiáltások több oldalról: Nem tudtuk, mire kell szavazni! Csáky is felállt! A szélső balról: Ki van mondva a határozat!)* Én feltettem a kérdést akként, hogy fentartja-e a ház az eredeti szöveget szemben gr. Csáky László képviselő ur módosításáról, igen vagy nem? de mikor oly nagy zaj van, nem értik a képviselő urak a kérdést. *(Felkiáltások: Nem értettük a kérdést! A szélső baloldalon: Ki van mondva a határozat!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, maga az, hogy én is felálltam szavazni, a ki pedig kijelentettem, hogy elfogadom gr. Csáky László képviselő ur módosítását, mutatja, hogy a zajban valóban nem lehetett a kérdést hallani. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Az elnök ur nem tehet róla, mi magunk tehetünk róla. Tehát igen kérem, hogy legalább a kérdések feltevését hallgassuk meg. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ki van mondva a határozat! A jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Én nem tettem fel azt a kérdést, hogy gr. Csáky képviselő ur módosítását fogadja-e el a ház, nem is tehettem igy fel, mert mindig az eredeti szövegre kell a kérdést feltenni. *(Ugy van!)*

Ennélfogva kénytelen voltam azt kérdezni, hogy fentartja-e a ház az eredeti szerkezetet szemben gr. Csáky képviselő ur módosításával? *(Helyeslés. Élénk felkiáltások a jobboldalon: Ellenpróba! A szélsőbalon: Nem lehet! Ki van mondva a határozat! Nagy zaj.)*

Hoitsy Pál: Bocsánatot kérek, ki volt mondva a határozat, itt ellenpróbának helye nincs. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon: Felkiáltások a jobboldalon: Nem értettük a kérdést! Ellenpróba! Nagy zaj.)*

Elnök: Én azt tartom t. ház, hogy semmiféle tévedés, vagy félreértés által a ház valódi határozatát mással felcserélni nem volna czélirányos. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbalon.)* A ház dönt a maga bölcsesége szerint és a valódi határozat az, a mit mindenki a jegyzőkönyvben kiván látni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj.)* Ha tehát szavazás közben a zaj miatt az történt, hogy a képviselő urak nem ugy fogták fel a kérdést, a mint az feltéve volt: azt hiszem, a szavazásnak ugy kell történni, hogy a ház valódi határozata jöjjön jegyzőkönyvbe. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Csanády Sándor: Határozottan tiltakozom minden önkénykedés ellen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Zaj.)* Igen uraim, igen! A t. elnök ur kimondta egyszer a végzést, azt visszavonni nincs jogositva. A végzés ki lévén mondva, másodszori szavazásnak nincs helye. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobbfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Én megvallom, azt hittem, hogy ha constatáltatik, hogy a ház, vagy a ház nagy része nem értette a kérdést, senkinek sem fog öröme telni abban, hogy más valami jöjjön határozatként a jegyzőkönyvbe, mint az, a mit a többség akar. *(Helyeslés jobbfelől.)* De ha valaki ezen fennakad, vagy e felett vitát akarnak csinálni, csak megjegyzem magamnak, hogy vannak olyak is, a kik kapnak azon, hogy a jegyzőkönyvbe ne az jöjjön, a mi a többség akarata volt. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)* Reparálni a dolgot lesz módunk a főrendiház útján. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Tessék!)*

Madarász József: Bocsánatot kérek, még egy pár perczig késleltetnem kell a t. házat. Sajnálom, hogy t. barátaim közül ezen oldalról néhányan azt mondták, hogy mivel az elnök kimondta a határozatot, tehát ellenszavazatot kérni nem lehet. Ezt soha alkotmányos parlamenti tanácskozásra és szavazásra részemről el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés.)* Tehát ezért ennyiben fel kellett szólalnom. Azonban szabadságot veszek magamnak egyuttal kérni azokat, a kik

Digitized by Google

habár téves felfogásban is, de csakugyan már egyszer szavaztak az elnök által feltett kérdésre, hogy tartsák fenn maguknak azon módot, a melyen megjavíthatják a hibát, de ne tegyék ki magukat annak. . . . *(Félbeszakitás a szélső balon.)* — Bocsánatot kérek, ez az én véleményem — ne tegyék ki magukat annak, hogy mostani szavazataik ellen szavazzanak. De ha önmaguk ezt óhajtják: én azon nézetben vagyok, hogy ha az elnök kimondotta is a végzést, de még más tárgyra nem ment át és ellenszavazatot kérnek, azon ellenszavazatot a mi részünkről ellenezni az alkotmányos jogok gyakorlatával ellenkeznék és igy az ellenpróbára a kérdés mindenesetre felteendő. *(Élénk helyeslés egyrészről és felkiáltások: Nem lehet! másrészről.)*

Somssich Pál: Ha ellenpróbát nem akarunk, ez t. ház, annyit tesz, mint a hibát látni és azt megjavítani nem akarni. *(Élénk helyeslés.)* Tapasztalatból mondom, nem egyszer történt az én elnökségem alatt, hogy a kérdést nem jól értették meg, de soha fennakadás nem volt abban, hogy a ház ezt kijavítsa. *(Ugy van! Ugy van!)* A legveszedelmesebb pedig az volna, a mi ellen gyakran nyilatkoztam már, hogy ha az elnök kimondta egyszer a határozatot, ne lenne szabad ellenpróbát kérni. Ellenpróbát kérni mindig szabad. Kérem a t. házat, hogy a hibás határozatot, ha hatalmában van, most kijavítani méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Horváth Gyula: T. ház! Néhány nap előtt történt dologra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni. Deczember, nem tudom hányadik napján történt, hogy a jegyzőkönyv felolvasásánál kitünt, hogy a hevesmegyei kérvényre vonatkozó határozat hibásan lett a jegyzőkönyvbe véve, a mennyiben az elnök ur által akkor feltett kérdést nem értették meg és hivatkozás történt *(A szélső balra mutatva)* azon oldalról, hogy a ház határozata nem ez volt, hanem a ház határozata az volt, a mit az illető felszólaló előadott. Ugyanakkor a miniszterelnök urral szemben bátor voltam felszólalni és hivatkozni arra, hogy én is a kérdést ugy hallottam és ennek alapján igenis a jegyzőkönyv megváltoztattatott és abba a háznak valódi határozata vétetett fel. Nem tartatott fenn azon téves határozat, a mint egyesek tévesen felfogták s a mire az elnök a határozatot, mely a jegyzőkönyvbe vétetett, alapította. Ha egyszer t. ház, méltányos egy belátott hibát megjavítni, azt hiszem, az máskor is méltányos. Itt is megtörtént több oldalról a felszólalás s mindenki tudja azt, hogy téves felfogás következtében egy hiba állott be s egy nem hallott dologra történt a szavazás; s ha a háznak joga volt a határozatot megcorrigálni, hogy a valóságnak megfeleljen, azt hiszem t. ház, ép a túloldal részéről méltánytalan azon feltevésre épiteni, hogy egy nem hallott határozat maradjon jegyzőkönyvben, hanem igenis ép azon méltányosságnál fogva, mely szerint az akkori határozat kikorrigáltatott, kérem a t. túloldalt, méltóztassék ezt is kikorrigálni. *(Helyeslés és felkiáltások jobbfelől: Szavazzunk!)*

Ugron Gábor: T. ház! Azt hiszem, hogy a hiba ott van elkövetve, hogy a t. ház tagjai nem annyira ügyelnek arra, hogy az elnök ur miként teszi fel a kérdést, mint inkább arra, hogy a miniszterelnök ur mi mellett áll fel. *(Nagy zaj balfelől. Mozgás jobbfelől.)* Ha a ház egyszer, bár tévedésből is, egy határozatot hozott: én a ház tekintélye érdekéből kérem, hogy azon határozat fentartassék. *(Derültség jobbfelől.)* De másfelől t. ház, a midőn itt a ház tekintélyét látom megsértve, egyuttal tiltakoznom kell azon sértés ellen is, melyet a miniszterelnök ur a főrendiházzal szemben elkövet, mikor egész biztosnak tartja és annyira engedelmes közegének hiszi, hogy a mily javaslatot proponálni fog, a főrendiház azt majd el is fogja fogadni. *(Hosszantartó zajós helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobbfelől.)*

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Arra, a mi csak személyemre és ezen szempontból a szavazásra mondatott, nem reflectálok. Igen sokszor látom a túloldali képviselőket is bejőni s a kik addig nem voltak jelen a teremben, ügyelnek, hogy ki mi mellett áll fel, a szerint szavaznak ők is. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Hogy ebben valami Isten elleni bűn, vagy alkotmányellenes volna, azt felfedezni képes nem vagyok; *(Helyeslés jobbfelől)* mutatja azonban, hogy a mi ezen kérdéseket illeti, mennyire helyes jó uton haladni; s mennyire biztosak vagyunk a sérelmek ellen, mikor annak, a ki mindenáron sérelmet akar elkövettetni, ily dolgokhoz kell nyulnia, hogy a sérelmet feltalálja.

Különben a mi magát a kérdést illeti, főleg azért állottam fel, hogy tiltakozzam az előttem szólott képviselő urnak azon insinuatiója ellen, mintha én azt mondottam volna, hogy biztos vagyok benne, hogy a főrendiház azt meg fogja változtatni. Én azt mondtam, előttünk van az út az orvoslásra a főrendiházban és evvel csak alkotmányos dolgot mondtam, *(Helyeslés jobbfelől)* mert vagy helytelenítni fogja a főrendiház azt, a mit beletenni akarunk és akkor kihagyja azt, vagy pedig helyeselni fogja és ez esetben, ha a képviselőházban kimaradt is, bele fogja iktatni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Itt tehát, ily irányban semmiféle ily insinuatiót el nem fogadhatok.

A mi már most a kérdést illeti: részemről mindenre ráállok, csak ezután ezt praecedensül fogadják el. Kérdem, mikor szokott követeltetni

Digitized by Google

ellenpróba? Igen gyakran akkor is, midőn már az elnök maga határozottan látni hivén a többséget, kimondja a végzést s felzudulnak ellene hangok, hogy: „Ellenpróba". Ez történt most is; mert nem értettük a kérdést, szavaztunk ugy, mint ez nem volt meggyőződésünk és mikor az elnök a végzést kimondta, felkiáltottuk, hogy ellenpróbát akarunk. Hát én nem bánom, ne méltóztassanak az ellenpróbát elfogadni: de azután önök se méltóztassanak azt sohasem kívánni, mikor már az elnök a végzést kimondta, mert mindegyikünknek egyenlő mértékkel kell mérni; és nem lehet házszabályt csinálni külön az önök számára és külön a mi számunkra. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)*

Én tehát szivesen elállok, de akkor vegyük be a jegyzőkönyvbe, hogy ez lesz a praecedens eset, a melyet mindig követni fogunk. Ha ezt nem teszszük, ne tagadjuk meg a jogot. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: Én is bátor vagyok arra figyelmeztetni a t. házat, hogy midőn szakaszonkénti tárgyalások folynak és egymásután 10—20 §. is változatlanul elfogadtatik és egy szakasznál szólni akar valamelyik képviselő, a ki nincs előzetesen felirva: daczára annak, hogy már a határozatot kimondtam, hogy pl. a 20. §. elfogadtatik, a ház, azt hiszem, egészen helyesen és jogosan megengedheti az illető képviselő urnak a szólást. *(Helyeslés. Ugy van!)* Ha az állana, a mit méltóztatnak kívánni és a mit ily mereven fel akarnak állítani, hogy a mit az elnök már egyszer valami téves körülmény alapján határozatképen kimondott, azt a háznak nem lehet megváltoztatni: ez nagyon veszélyes volna, különösen az ellenzék részére. *(Élénk helyeslés. Ugy van!)* Méltóztassanak elhinni, hogy akadhat oly elnök, a ki azt tenné és mondaná, hogy a mit az elnöki székről már kimondott, azt megváltoztatni nem lehet. *(Helyeslés. Ugy van!)* Azért vannak a házszabályok, hogy a ház többségének valódi akarata jőjjön érvényre. Méltóztassanak tehát belegyezni, hogy most az ellenpróbát megtegyem és igy határozhasson a ház. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem tehát a háznak azon tagjait, a kik nem fogadják el a szöveget ugy, a mint én az imént szavazásra feltettem, méltóztassanak felállani. *(Zaj és élénk felkiáltások: Most sem értjük a kérdést!)* Először ugyanis ugy tettem fel a kérdést, hogy elfogadja-e a ház a 21. §. eredeti szövegét. Most az ellenpóbánál, a kik nem fogadják el a szakasz szövegét, azok ezzel elfogadják a gr. Bánffy Béla és gr. Csáky László képviselő urak módosítványait; tehát helyesebben feltéve a kérdést: kérem azon képviselő urakat, a kik nem az eredeti szöveg szerint, hanem a gr. Bánffy Béla és gr. Csáky László képviselő urak módosítványaival fogadják el a szakaszt, méltóztassanak felállani. *(Derültség. A felállás történik.)* A ház többsége a szakaszt a gr. Bánffy Béla és gr. Csáky László képviselő urak módosításaival fogadta el és igy a szakasz a szerint fog kiigazittatni.

Következik a 22. §.

Rakovszky István jegyző: *(olvassa a 11. §-t, mely változatlanul elfogadtatik és a 13. §-t.)*

Dobránszky Péter: T. ház! A 23. §-hoz minden részletesebb indokolás nélkül a következő módosítványt vagyok bátor előterjeszteni. *(Olvassa.)*

23. §. A ki e törvényt nyiltan vagy bárminemű kijátszásokkal megszegi: hivatalból üldözendő oly kihágást követ el, mely 2 hónapig terjedhető elzárással és 300 frtig szabható pénzbüntetéssel sujtandó.

Ki e törvény megszegése miatt két év tartama alatt két izben büntetve volt: attól a szeszes italok árulhatásának joga is elvonható, illetőleg megtagadható. Beadja Dobránszky Péter.

Elnök: Fel fog olvastatni még egyszer a módosítvány.

Rakovszky István jegyző *(újabban olvassa a Dobránszky módosítványát).*

Pauler Tivadar igazságügyminister: Miután én e kihágás büntetését ugy, a mint a törvényjavaslat szövegében van, elégnek tartom, annak súlyosbítását elfogadhatónak nem vélem. *(Helyeslés.)*

Lázár Ádám: Egy módosítványt vagyok bátor igen röviden benyujtani. Szükségtelennek tartom bővebben indokolni, miután tegnap már a 16. §-nál a járásbiróságokra vonatkozólag szükséges némely bizonyítékok szabadon mérlegelésére vonatkozó intézkedések kimondása mind a bizottság, mind a minister ur, mind pedig a t. ház által elfogadtatott, ennélfogva, nehogy valami kétely maradjon fenn a járásbiróságokra nézve, hogy ez esetekben ezen apró kihágásoknál netalán ne lennének jogosítva a járásbirák a bizonyítékok szabad mérlegelését alkalmazni, ennek következtében a § 2-ik bekezdését a következő szavakkal kivánnám megtoldatni: „melyeknél ezen törvény 14. §-a irányadó".

Elnök: Szólásra senki sincs felirva, ha tehát senki sem kiván szólani, következik a szavazás.

A 23. §-hoz 2 módosítvány adatott be: az első Dobránszky képviselő uré, ki az 1. bekezdés helyett egy újabb, szigorúbb intézkedést tartalmazó bekezdést javasol, a második Lázár Ádám képviselő uré, mely szerint a §. végéhez megtoldás lenne teendő. A kérdést ugy fogom feltenni: elfogadja-e a ház a §. eredeti szövegét; s ha elfogadja, akkor Dobránszky képviselő ur módosítása elesik, ha nem fogadtatnék el, akkor

Digitized by Google

Dobránszky képviselő ur javaslata felett fogna szavazni a ház. Azután, mint egészen külön beillesztést fogom feltenni Lázár képviselő ur módosítványát, mely ugy egyik, mint másik szövegbe egyaránt illik.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Dobránszky és Lázár Ádám módosítványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a 23. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul, fentartva a Lázár képviselő uréra nézve a külön szavazást, igen vagy nem? Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta, e szerint elesett a Dobránszky képviselő ur indítványa.

Most kérdem a t. házat, elfogadja-e Lázár képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el. *(Felkiáltások balfelől: Ellenpróbát kérünk!)* Most kérem azokat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház nem fogadja el a módosítványt.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 24. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 25. §-t).*

Roszival István: T. ház! Hogy az e §-ban kifejezést nyert büntetésnek nagyobb hatása és biztosabb eredménye legyen, bátorkodom egy módosítványt benyujtani s legyen szabad azt a t. ház kegyes engedelmével röviden pár szóval indokolnom. *(Halljuk!)*

Attól tartok t. ház, hogy ezen fejezet második bekezdésének jelen szerkezete mellett csak kevéssé fogjuk elérhetni az óhajtott czélt, hogy t. i. a korcsmai hitelről szóló fejezetnek minden italmérési helyiségben való kifüggesztése által mind a korcsmáros a törvény áthágásától visszariasztassék, mind pedig a vendégek az esetleges megrövidítéstől megóvassanak. Kezdetben a törvénynek idevágó intézkedése szigorúan fog végrehajtatni, nagy lesz iránta az érdeklődés, mint minden uj dolog iránt, de nem sokára reá az érdeklődés lankadni fog, a korcsmáros — ugy észrevétlenül — leveszi a kifüggesztett törvényt, az esetleg őrjáratot tevő pandur vagy zsandárnak, mint mondani szokták, kiszúrja a szemét, a nép azt lassanként szépen elfelejti és nem lesz, ki a törvénynek érvényt szerezzen, mert nem lesz panaszló. Ugyanis, habár a közjó érdekében hozatik e törvény, csak ritka kivétellel fog találkozni egyén, ki az ily fejlentésekkel egybekötött kelemetlenségeknek magát kitegye csak azért, hogy az állam pár forintnyi pénzbüntetést maga számára behajthassa. Megjegyzem, hogy én különösen a falusi népről szólok. S azért én módosítványom által a községek érdekét nagyobb mértékben óhajtanám felkölteni; mi beáll az által, ha a pénzbüntetés a község czéljaira fordittatik. *(Helyeslés.)* Ez által azt fogjuk elérni, hogy a törvény nagyobb lelkiismeretességgel fog ellenőriztetni és folyvást emlékezetben marad. Módosítványom oda terjed, hogy a második kikezdésben e szavak után: „közigazgatási hatóság által" tétessék: „a községi szegényalap javára 50 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő". *(Helyeslés.)* Remélem, hogy módosítványom ellen a tisztelt előadó ur nem fog nehézségeket támasztani s azt az igazságügyminister ur is a maga részéről elfogadhatónak fogja találni. Ugyanazért módosítványomat a t. ház nagybecsű figyelmébe ajánlom. *(Élénk általános helyeslés.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a beadott módosítást).*

Lázár Ádám: Minthogy e szakasznak intézkedése kizárólag a belügyminister hatáskörébe tartozik: ennélfogva azt vagyok bátor kérdezni a belügyminister urtól, hogy a hozandó törvénynek köztudomásra juttatását azon módon, a mint az e szakaszban jelezve van, elegendőnek tartja-e? Részemről azon véleményben vagyok, hogy mert nemcsak a korcsmárosoknak, hanem a községi lakóknak legnagyobb része a kisközségekben irni és olvasni nem tud s mert a korcsmárosokat arra kötelezni nem lehet, hogy ők magyarázzák meg a törvény rendelkezéseit, a kifüggesztendő szabályrendeletet, indítványozom, hogy a rendelet „minden községben évenkint a szokásos útonmódon kihirdetendő". Jól tudjuk, hogy a különböző rendeleteket és intézkedéseket az érdekelt feleknek a káros következményektől való megóvása végett mikép szokták a községekben kihirdetni, következőleg azon esetben, ha netalán a t. belügyminister ur még ennél is czélszerűbb módot nem ajánlana, bátor vagyok esetleg ezen szakaszhoz a következő módosítást beterjeszteni.

„Az első kikezdés első sorába a „szöveg" szó után tétessék: „minden községben évenkint szokott módon kihirdetendő és" — a többi marad. Bátor vagyok ezen módosítást elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés.)*

Steinacker Ödön: T. ház! A ki ezt a törvényt megszavazta, mindenesetre azt akarja, hogy hatása legyen. Ahhoz pedig szükséges, hogy a kifüggesztendő hirdetményt mindenki meg is érthesse. *(Felkiáltások: Németül!)*

A törvényjavaslat ennek az által kiván megfelelni, hogy kimondta, hogy az illető község jegyzőkönyvi nyelve használtassék.

T. ház, a jegyzőkönyvi nyelv azonban igen sok helyen nem felel meg a létező viszonyoknak. Vannak Dél-Magyarországban helységek, a hol négy nyelven beszélnek, magyarul, szerbül, románul, némettül és a jegyzőkönyvi nyelv csak egy. Hogy tehát senki avval ki ne mentse magát, hogy ő nem értette, annálfogva

Digitized by Google

azon indítványt vagyok bátor tenni, hogy e szavak helyett „az illető község jegyzőkönyvi nyelve“ tétessék: „az illető községekben dívó nyelveken“. Azt hiszem, hogy ez igen természetes kívánság, hogy a nép meg is érthesse a kifüggesztett hirdetményt.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a Steinacker által beadott módosítványt).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én a két módosításhoz akarok igen röviden szólani. Az egyik a Lázár Ádám képviselő uré. Én nem tagadhatom, hogy a magam részéről igazság szerint feleslegesnek tartom azért, mert azt hiszem, hogy itt a 25. §. midőn azt mondja, hogy „kifüggesztendő“, nem akarja azt, hogy a közzétételnek csak az az egy módja legyen, *(Ugy van!)* hogy egyéb, a kihirdetésre vonatkozó módok ne alkalmaztassanak; az pedig, hogy évenkint ismételtessék a kifüggesztés, talán nem szükséges. Azonban, ha megnyugvásra szolgálhat, ha a törvény mondja ki, ellene kifogást a magam részéről nem teszek, ahhoz hozzájárulok.

A mi a másik módosítványt illeti, Steinacker képviselő urét, azt némileg bajos dolognak tartom; mert arról gondoskodva van, hogy az állam nyelvén kivül azon nyelven is közzététessék, a mely azon község lakosságának főnyelve. De ha kitétetnék a törvényben, hogy esetleg egy-egy községben öt-hat nyelven kelljen a szöveget kifüggeszteni, az nagyon megnehezítené az egész eljárást és költséget okozna; s azért kérem, ne méltóztassék e módosítást elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 25. §-ra vonatkozólag egy változás és két beillesztés javasoltatik. A változtatás Steinacker képviselő urtól ered, a másik két módosítás csak beillesztés.

A kérdés az lesz: Elfogadja-e a ház a 25. §-t szemben Steinacker képviselő ur módosításával változatlanul az eredeti szöveg szerint, igen vagy nem? Ha elfogadtatik, Steinacker képviselő ur módosítása elesett. Ha nem fogadtatnék el, Steinacker képviselő ur módosítványa kerül szavazás alá. Azután következik a szavazás Lázár és Roszival indítványai fölött, melyek a szövegbe annak elfogadása után is beilleszthetők. Mielőtt azonban feltenném a kérdéseket, fel fognak olvastatni a módosítványok.

Pauler Tivadar. igazságügyminister: Én röviden akarom kinyilatkoztatni, hogy a Roszival képviselő ur indítványát a magam részéről elfogadom. *(Helyeslés.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványokat).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a 25. §-t szemben a Steinacker képviselő ur módosításával a bizottság szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta a szöveget és igy Steinacker képviselő ur módosítványa elesett.

Kérdem már most méltóztatnak-e elfogadni Lázár Ádám képviselő ur módosítványát? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, a ház elfogadja. Végül kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a Roszival képviselő ur módosítványát? *(Elfogadjuk!)*

Elfogadtatott és igy a szöveg azzal lesz kiegészítendő.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a 26. §-t).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ezen végrehajtási clausulán változtatni szükséges. A mint méltóztatnak tudni, a kocsmai hitelt illetőleg elfogadtatott az, hogy a megyék e tekintetben statutumban intézkedjenek; ámde a fennálló törvények értelmében az oly törvény, melyre nézve az életbelépési határidő különösen kiszabva nincs, 15 nappal a kihirdetés után lép életbe, ezen néhány nap pedig, mindenki belátható, nem elég arra, hogy a megyék a szükséges intézkedéseket megtegyék.

Én tehát bátor volnék ezen szempontból tenni egy módosítványt — szorítkozva a lehető legrövidebb időre — de mégis olyanra, hogy a törvényhatóságoknak megadassék a mód arra, hogy intézkedhessenek.

A mint igen jól méltóztatnak tudni, ha ezen törvényjavaslat itt elfogadtatott, még a főrendek által kell tárgyaltatnia s esetleg ha ott általánosságban elfogadtatik, még egyik-másik szakaszra nézve újabb üzenet-váltás válhatik szükségessé, ugy hogy egész bizonyossággal nem lehet számítani arra, hogy a törvény előbb kihirdethessék, mint körülbelül a f. hó vége felé. Igy tehát pár havi idő szükséges lévén, hogy a megyék a kérdéses statutumokat megalkothassák, bátor volnék a következő módosítást javaslatba hozni: „Jelen törvény egyéb részeiben azonnal, a korcsmai hitelre vonatkozókban pedig f. évi julius 1-sején lép életbe s végrehajtásával a belügy- és igazságügyministerek bizatnak meg.“ *(Elfogadjuk!)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt).*

Elnök: Először természetesen a bizottság szövegezése felett kell szavazni és ha az el nem fogadtatnék, akkor a ministerelnök ur módosítványa fog szavazás alá bocsáttatni.

Kérdem tehát, hogy elfogadja-e a ház változatlanul az eredeti szöveget? *(Nem fogadjuk el!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy nem fogadtatott el. Kérdem már most, méltóztatik-e a 26. szakaszt a ministerelnök ur módosítása szerint elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A t. ház elfogadta.

Még a 9. szakasz függőben van tartva.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ha méltóztatik megengedni, a közelebbi napi-

Digitized by Google

rendve nézve volna egy előterjesztésem és egy kérésem. *(Halljuk!)* Ezen törvényjavaslatnak egy szakasza visszautasittatván az igazságügyi bizottsághoz, ugy tudom, hogy ma délután fog tárgyaltatni és miután a tárgy különben is nem új, remélhetőleg be is fog fejeztetni. Én tehát arra kérném a t. házat, hogy méltóztassanak holnap, talán 11 órára — mert ünnep van — ülést kitűzni, csak azért, hogy ezen §. letárgyaltatván, a törvényjavaslat tárgyalása befejeztessék, vagy esetleg, ha kivántatnék, ha e tárgy hamarább befejeztetik a félbemaradt kérvényeket lehetne tárgyalni; azután pedig, ugy, miként ez máskor, ha nem is mindig, szokás volt, a jövő szerdáig ülés nem tartatnék. Ha ez elfogadtatik, szombaton lehetne még ülést tartani a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat harmadszori megszavazása végett, de a már napirendre kitűzött vadászati törvenyjavaslat a jövő szerdára, vagy esetleg csütörtökre, *(Felkiáltások: Csütörtökre!)* tehát csütörtökre tűzetnék ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha ezt méltóztatnak elfogadni, akkor holnap 11 órakor ülés fog tartatni, melyen a ma letárgyalt törvény függőben maradt 9. szakasza és esetleg a kérvények 22—23. sorjegyzékéből még hátra levő kérvények fognak tárgyaltatni és csütörtökön a vadászati törvény. Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

182. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 2-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt,

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Az igazságügyi bizottság előterjesztése a koronaőr megválasztása tárgyában Az uzsoratörvény tárgyalása és elfogadása. A kérvények 22. és 23. sorrendjének folytatólagos tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar és Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett jelentkezőket Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni. Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a f. hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki. Az elnökségnek nincs semmi előterjeszteni valója.

Literáty Ödön, az igazságügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém az igazságügyi bizottság jelentését az ország sz. koronája egyik őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslat tárgyában előterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék ennek kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével leendő napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: Az igazságügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével, annak idején napirendre fog tűzetni.

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik a napirend: az uzsora- és káros hitelügyletekről szóló törvényjavaslat 9. §-ának tárgyalása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Teleszky István előadó: T. ház! Minthogy a 9. §. a törvényjavaslat részletes tárgyalásának során gr. Apponyi Albert t. képviselő urnak indítványa folytán megfontolás és újabb szövegezés végett az igazságügyi bizottsághoz visszautasittatott, azon irányban, ha vajjon az üzletszerűleg üzött uzsora nem csupán a sértett fél kérelmére, de hivatalból is üldözendőnek mondassék-e ki: Tekintettel arra, hogy ezen indítványt az igazságügyi bizottság csak a tegnap esti ülésében tárgyalhatta és ma már napi-

Digitized by Google

rendre is ki volt tűzve, a jelentés tehát ki nem nyomathatott és szét nem osztathatott: előadói tisztemnek leghelyesebben azzal vélek megfelelni, ha mindenekelőtt felolvasom az igazságügyi bizottság jelentésében foglalt azon indokokat, a melyek az igazságügyi bizottságot vezették akkor, midőn gr. Apponyi Albert indítványával szemben az eredeti szöveget fentartandónak jelenti ki. *(Olvassa.)*

Azon indokokat, a melyek a bizottságot vezették akkor: a midőn az igazságügyminister ur által beterjesztett törvényjavaslat álláspontját elfoglalva, az uzsorát azon vétségek közé sorozta, a melyek miatt a büntető eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg, sokkal nyomatékosabbnak találja a bizottság, mint azon érveket, a melyek felhozattak és felhozhatók a mellett, hogy üzletszerű uzsoravétség eseteiben a bűnvádi eljárás hivatalból is megindítható legyen. Az uzsora vétség eseteiben a hivatalból megindítandó eljárás majdnem kivétel nélkül eredménytelennek fog mutatkozni, mert ha a cselekményt magok a károsítottak fel nem derítik, ha az adatokat a hatóságnak rendelkezésére nem bocsátják: az általán véve is igen nehezen bizonyítható uzoravétségnek bebizonyítása ugyszólván lehetetlenné fog válni. Azt, hogy uzsora követtetett-e el vagy nem, rendszerint csak a károsított fél tudhatja; ha tehát ha az ő fellépése nélkül hivatalból, esetleg nem érdekelt feleknek feljelentései alapján is megindíthatónak mondatnék a büntető eljárás: akkor ez által veszélyes tág tér nyittatnék arra, hogy egyfelül az uzsoravétség elkövetésével esetleg alaptalanul gyanusítottak meghurczoltassanak, másfelől pedig — és erre kiváló súlyt fektet a bizottság — hogy a hivatalból megindított vizsgálat során a hatóság az uzsora által károsítottak magánjogi viszonyainak kutatásába szükség nélkül akkor avatkozzék be, a mikor a károsított fél ezt nemcsak nem kívánja, hanem azt, mint az ő jól felfogott egyéni érdekével ellentétben levőt, mellőztetni óhajtja.

Az igazságügyi bizottság azon meggyőződésben van, hogy büntető törvénykönyvünknek rendszerét és az uzsoravétségnek a csalás vétségéhez és bűntettéhez általában, különösen pedig a btk. 385-ik §-ába ütköző családhoz való hasonlatosságát figyelembe véve: az uzsoravétség azon büntetendő cselekvények közé sorozandónak mutatkozik, a melyek miatt büntető eljárás megindításának csak a sértett fél indítványára legyen helye és azt hiszi, hogy ezen gr. Apponyi Albert képviselő ur módosítványában is elfogadott szabály alul az üzletszerűleg űzött uzsora eseteire nézve kivételt megállapítani azért nem lehet, mert azon indokok, a melyek az uzsorának az indítványtól függő büntetendő cselekvények közé leendő sorozása mellett szólanak, fennállanak, esetleg részben fokozottabb mérvben fennállhatnak az üzletszerüleg űzött uzsora vétségeinél; mert továbbá az üzletszerűleg űzött uzsoránál többeknek károsítása forogván fenn, nem lehet attól tartani, hogy ha valódi üzletszerű uzsora forog fenn, a károsítottak egyike sem fog a törvény engedte indítványozási joggal élni — s mert végre azon körülmény, hogy az uzsora üzletszerűen folytattatik-e vagy nem, előzetesen a büntető eljárás megindításakor nem lévén megállapítható: az indítványozott kivétel azon veszélylyel járna, hogy a nem érdeklett felek részéről történt feljelentés mindenesetben üzletszerű uzsora alakjába lenne öntve és ez által könnyű szerrel meghiusíthatóvá válnék azon szabály, mely az uzsora vétségét rendszerint a sértett fél indítványára rendelné üldözendőnek.

Ezekből kiindulva a bizottság, gr. Apponyi Albert képviselő indítványával szemben a 9. §. eredeti szövegének fentartását hozza ajánlatba.

Tekintettel azonban arra, hogy a büntető törvénykönyv általános rendelkezései az uzsora vétségére is alkalmazandók lesznek, azon esetre, ha a törvény világos kivételt nem állapít meg.

Tekintve továbbá, hogy a btk. 112. §. szerint a magán fél indítványa azon naptól számított 3 hó alatt terjesztendő elő, a mely napon az elkövetett bűntett vagy vétség és annak elkövetője az indítványra jogosítottnak tudomására jutott.

Tekintve végre, hogy az uzsora vétségére nézve ezen három hónapi határidő annál inkább rövidnek mutatkozik, mert az uzsora vétsége az első §. szövege szerint az ott fenforgó körülmények létezése esetében már a hitelezéssel vagy a fizetési halasztással be van fejezve:

Indítványozza a bizottság, hogy a 9. §. első és második bekezdése közé a következő új bekezdés vétessék fel:

„A sértett fél indítványát a három évi elévülési határidőn belül az 1878: V. t.-cz. 112. §-ában előirt három hó eltelte után is előterjesztheti.“

T. képviselőház! Azt gondolom, hogy az igazságügyi bizottság most felolvasott indokolásával szemben, nagyon rövidre szoritkozhatom. *(Halljuk!)*

Ugy az első alkalommal, mikor a törvényjavaslat tárgyaltatott, mint a visszautasítás folytán lelkiismeretes birálat alá vette a bizottság azon indokokat, melyek az ellennézetűeket vezérelték és a melyeknek helyes intentióból való kifolyását a bizottság tagadásba venni nem kívánja. De azt hiszi a bizottság, hogy az indítvány épen az uzora vétségénél büntető törvénykönyvünk rendszerével is összeütközésbe jönne, mely büntető törvénykönyvünk az uzsorával egészen azonos természetű bűncselekményeket

Digitized by Google

csak a sértett fél indítványára rendeli üldözendőknek.

E mellett nem zárkózhattunk el az elől, a mi itt már ismételve és többek részéről hangoztatva lett, hogy illetéktelen beavatkozás lenne az állam részéről oly magánjogi viszonyok kutatása, a melyeknek megtorlását, a melyekért a büntető törvény súlyának alkalmazását maga az érdekelt fél nem kívánja és melyeknek napfényre hozatala egyéni existentiák tönkrejutásával lenne sokszor egy értelmű.

De mikor ezen indokok érve elől nem tért ki a bizottság, másfelől, minthogy a szakasz újabb szemügyre vételénél fölvettetett azon kérdés, ha vajjon a büntető törvénykönyvben foglalt általános három havi elenyészési joga a magán indítványnak az uzsora vétségére elegendőnek mutatkozik-e: nem késett a bizottság kellően megfontolva és a kifejtett indokokból kiindulva azon álláspontot elfoglalni, hogy a büntető törvénykönyvünk 112. §-ában foglalt három havi elenyészési határidő helyett három évi elenyészési határidő tétessék, a mi által a magánindítványnak sokkal tágabb tér jut.

Midőn ezek alapján a t. háznak elfogadásra ajánlanám az igazságügyi bizottság javaslatát, méltóztassék megengedni, hogy személyemet érdeklő egy igen rövid nyilatkozatot tegyek a tegnapi bizottsági ülésre vonatkozólag. *(Halljuk!)* Félreértések és félremagyarázások kikerülése végett kötelességemnek tartom ezt innen megtenni. *(Halljuk!)*

A tegnapi bizottsági ülésről szóló hirlapi tudósításokban az foglaltatik, hogy én azt mondtam, miszerint azt hiszem, csak egy ut volna helyes, t. i. ha minden uzsora vétség hivatalból üldözendőnek mondatnék ki.

T. ház, kénytelen vagyok erre reflectálni, mert incompatibilis volna előadói állásommal, ha ez volna, vagy lett volna nézetem. De hivatkozom a bizottság t. tagjaira, hogy ugy az első tárgyalás alkalmával, mint akkor, mikor Polónyi képviselő ur ellenkező indítványával szemben a házban felszólaltam, mint végre tegnap is a bizottság ülésében egész határozottan az uzsora vétségének indítványi vétséggé tétele mellett nyilatkoztam. Csak azt mondottam, hogy ha túlnyomók lennének azon indokok, melyek gr. Apponyit vezérelték, ezen nem ugy lehetne segíteni, hogy az üzletszerű uzsora hivatalból üldözendő vétséggé tétetnék, hanem akkor valamennyi uzsoravétséget hivatalból üldözendőnek kellene kimondani.

Ezen kitérésért bocsánatot kérve, ajánlom elfogadásra a javaslatot. *(Élénk helyeslés.)*

Gr. Apponyi Albert: Elismerem a t. jogügyi bizottság jóakaratát és alaposságát, melylyel az én indítványom folytán hozzá reconsideratio végett utasított kérdést tárgyalta; és elismerem abbeli szándékát, hogy az egymás ellen mérlegelendő opportunitási és czélszerűségi indokok mindenikét a legalaposabban figyelembe vette; elismerem, hogy igyekezett a leglelkiismeretesebben eljárni azon tekintetből, hogy azon megoldás fogadtassék el, melynél az elérhető haszon az avval mulhatlanul járó kárnál tetemesebben nagyobb. Mindazonáltal kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a t. igazságügyi bizottságnak némi módosítással az előbbi álláspontot fentartó indítványa engem ki nem elégít. Az a módosítvány, melyet a jogügyi bizottság t. előadója proponál, az elévülési idő meghosszabbítása, szerintem igen czélszerű és valószinűleg általános helyesléssel fog találkozni. De a kérdés velejére átmenve, t. i. hogy az uzsora semmi neme ne legyen-e hivatalból üldözhető, ma sem csatlakozhatom az igazságügyi bizottság véleményéhez és nem látom magamat capacitálva, daczára annak, hogy a tegnapi beható tárgyalásnak tanuja voltam.

Az esetek, melyekre nézve az uzsorának hivatalból való üldöztetését kizárandónak nem tartom, a t. ház előtt ismeretesek a látásból, a mindennapi tapasztalásból. Ezen eseteket talán praecise nem is fejezi ki ázon kitétel, hogy „üzletszerű uzsora". Használtam indítványomban és használni fogom ma is, egy más praecisebb, az általam értetni kivánt fogalmat tüzetesen kifejező szó hiányában. De az eset, a melyre gondolok és melyre nézve az eljárásnak hivatalból való megindítását szükségesnek tartom, az, midőn hátramaradott értelmiségű és fejlettségű országrészben valamely falu, melyben esetleg intelligentia vagy egyáltalán nincs, vagy nagyon csekély mértékben van képviselve, jóformán az egész szegény néposztály van a közveszélyű uzsora általi rendszeres kipusztításnak kitéve. *(Élénk tetszésnyilatkozatok a szélső balon.)* Ehhez hasonló eset előfordulhat hátramaradott kisebb városok legszegényebb iparosainál is, a midőn az uzsora által igy tömegesen sujtott egyének részint értelmi hátramaradottságuknál, részint nyomasztó helyzetüknél fogva oly gyámoltalanok és oly függésben állnak magától az uzsorástól, hogy azok egyikétől sem várható a bűnvádi feljelentés. Mindenki, ki az ország sok részének viszonyait illeti, tudni fogja, hogy ezen esetek az életből merittettek és hogy ezek képezik tulajdonkép a közveszélyes uzsorának legsúlyosabb és a törvény által leginkább sujtandó eseteit. És ép ezekkel szemben, t. ház, a törvény, hogy úgy mondjam, tehetetlen, ha fentartatik az a rendelkezés, hogy csak a sértett fél indítványára vehető üldözésbe az uzsora vétsége. Ha ezen eseteket más kitétellel lehetne körülirni, mint az üzletszerű uzsorának kifejezésével, a mely alá, elismerem, más, ide nem tartozó

Digitized by Google

esetek is foghatók; ha lehetne ezen esetek körülirására egy más technicus terminust találni, a mely a közveszélyes tömeguzsorát jellemezné: én ahhoz igen szivesen hozzájárulnék; de én más ily technicus és a jogi fogalmat kifejező alkalmas kifejezést nem tudok és ezért alkalmaztam és vagyok kénytelen ma is alkalmazni mint approximativ fogalmat az „üzletszerű uzsora" kifejezést.

Ezzel szemben mik azon érvek, a melyek a jogügyi bizottság előtt túlnyomóknak bizonyultak s a melyeket a t. előadó ur ma is hangsúlyozott? Az az érv, hogyha az mondatik ki, hogy akár csak az üzletszerű uzsorának vétsége hivatalból üldözhető, akkor boldog-boldogtalan, a kinek a dologhoz semmi köze, tehetne följelentést, akkor minden közrendészeti közeg feljogosítva, sőt hivatva van arra, hogy a hol csak kölcsönüzlet oly egyének által köttetett, kikre nézve a legkisebb gyanú is létezik, hogy ott uzsora foroghatna fenn, a kölcsönüzletet vizsgálja és hogy a magán- és üzleti életbe hivatlanul betolakodjék, a mi esetleg sokak hitelének, mindenesetre pedig a közszabadságnak tetemes korlátozásával és csorbításával járna.

T. ház! Ez ügyben egész objectivitással kell egymással szembeállítani a pro és contra szóló érveket és akkor mérlegelni, melyek a súlyosabbak. Én nem zárkozom el ezen érvek súlya elől. Én sem vagyok barátja annak a rendőri államnak, mely magát indittatva érzi, hogy akarva, nem akarva, tisztán abból a politialis proritusból, mely a közszabadság legkirívóbb ellentéte, minden embernek magánügyeibe beavatkozzék. De az a kérdés: nem lehetne itt egy középutat s oly megoldást találni, hogy az általam előbb említett tömeguzsora a sértett fél feljelentése nélkül üldözhető legyen a nélkül, hogy előállhatna azon inconsequentia, hogy boldog-boldogtalan szomszédjának ügyeibe vagy mindenkinek ügyeibe hivatva volna betolakodni. S én azt hiszem, hogy lehet erre nézve egy approximativ módozatot találni s ezt leszek bátor a t. háznak most már formulázottan proponálni s annak elfogadását kérni. *(Halljuk!)*

Én t. i. azt hiszem, hogy nem volna szükséges és ezen aggodalmak folytán talán nem is volna czélszerű absolute kimondani akár csak az üzletszerű uzsorának hivatalból üldözhetőségét; hanem ha bizonyos hatósági közegek, a kiknek hivatásuknál és a néppel való folytonos érintkezésüknél fogva minden feltünőbb jelenségről kell, hogy tudomásuk legyen, a mely járásukban vagy városuk területén előfordul. Ha azoknak tudomására jut, hogy az ő közigazgatási járásukban előfordulnak az uzsora általi tömeges pusztításnak ily esetei, akkor nem látom át, hogy miért ne lehetne ezeknek jogot adni, hogy ők is a feljelentést az illetékes helyen, t. i. a kir. ügyészségnél eszközöljék. *(Helyeslés a balés a szélső baloldalon.)* Mert t. ház, azon egyéneknek tapintatáról, hivatalos kötelességérzésükről fel lehet tenni, hogy ők ezen feljelentési joggal, illetőleg kötelességgel csak akkor fognak élni, ha meggyőződtek arról, hogy a baj csakugyan oly nagy, hogy a közhatóságnak interventióját szükségessé teszi, mintegy kihívja; más részről az ő őrszemüket ki nem kerülheti a baj, ha csakugyan ily dimensiókat ölt és mint mondám, meg lehet várni tőlük azt, hogy a feljelentéstől tartózkodni fognak oly esetben, midőn nekik tudomásuk van arról, hogy ez által érintetnek oly egyének, a kiknek hirét, társadalmi állását az uzsora czímén, ha ők ennél akár csak mint áldozatok szerepelnek is, indított bolygatásoktól meg kell kimélni.

Én ezeknek folytán azt hiszem, hogy az előnyök és hátrányok lehető kiegyeztetésének az a módja, ha mi a 9. §-t oda módosítjuk, hogy az uzsora vétsége rendszerint csak a sértett félnek panaszára üldözhető, azonban az illető szolgabirónak, vagy városokban a polgármesternek megadatik az a jog, hogy ha az üzletszerű uzsora pusztításai nekik tudomására jutnak, akkor ők erről feljelentést tehetnek a kir. ügyészségnek. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Én nagyon kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezt a dolgot komolyan megfontolni; mert a törvény hatályára nézve alig van annak fontosabb intézkedése és alig van megoldandó fontosabb kérdés, mint épen az, a melyet most tárgyalunk; és én félek tőle, hogy ha ridegen megmaradunk annál az álláspontnál, a melyhez az igazságügyi bizottság ma is ragaszkodik, hogy soha másnak, mint a sértett félnek a feljelentési jog meg nem adatik, a törvény épen a legsujtóbb, a legveszedelmesebb, épen a törvénynek intézkedéseit leginkább motiváló esetekben irott malaszt fog maradni. Én ezen irányban formuláztam indítványomat, mely már nem az én eredeti álláspontomnak, hanem a közvetítésre való törekvésnek kifolyása és azon érvek tekintetbevétele, a melyeket a velem ellenkező álláspontot elfoglalók felhoztak. Bátor vagyok indítványomat elfogadás végett ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni az indítvány!

Duka Ferencz jegyző *(olvassa)*: „A 9. §. első bekezdésében „eljárásnak" szó után tétessék, e szó rendszerint:"

A szakasz végére a következő bekezdés teendő: Az illető járás szolgabirájának, a városokban pedig a polgármesternek feljelentése alapján az üzletszerű uzsora vétsége miatt a bűnvádi eljárás hivatalból is megindítható."

Literáty Ödön: T. ház! Az igazságügyi

Digitized by Google

bizottságnak tegnap tartott ülésén gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam szintén részt vevén, ott egy ily tartalmú indítványt — vagy talán jobban mondva — eszmét szintén szőnyegre hozott. Ez egészen váratlanul lepte meg a bizottságot, mely úgy találta, hogy ezen nagy horderejű kérdés felett rövid tanácskozás után rögtön nem határozhat és azért czélszerűnek tartotta volna, hogy ha e kérdés a mai ülés napirendjére kitűzve nem lett volna, hogy igy a bizottság ezen indítványnyal behatóbban foglalkozhassék. Azonban azóta ezen indítvány felett, ugy hiszem, a bizottság tagjai is gondolkoztak s én is gondolkozván, nézeteimet bátor leszek a tisztelt ház előtt elmondani.

Ez az indítvány t. ház, a mi egész jogrendszerünkkel ellentétben áll, nem illik be annak keretébe. Nálunk jelenleg a vegyes rendszer uralkodik, de az indítvány olyan valami állapotot létesítene, mely sem a rendszerrel, sem a magánvádakkal össze nem egyezhető. Az indítvány rendőri természetű intézkedést foglal magában, melyet a büntető eljárás keretébe beilleszteni én nem volnék képes s azt hiszem, jogrendszerünkkel számotvetve, a t. ház egy tagja sem fog erre módot találni. Azonban ettől eltekintve, úgy találom, hogy ez a hivatalos denuntiálás privilegisálását foglalná magában, mert azok a felhatalmazott községi előljárók, vagy papok, *(Felkiáltások: Polgármester, vagy szolgabiró!)* — bocsánat, tévedtem, mert tegnap ilyen irányban fejtette ki a t. képviselő ur eszméjét — tehát azok a szolgabirák minden adat és bizonyiték nélkül állván, csak egyszerű feljelentést fognak tenni s akkor tessék azon feljelentés alapján nyomozásokat tartani. Az a szolgabiró minden felelősség alól menekülni fog, mig ellenben a magánvádló óvakodni fog, hogy ha közvetlenül kell feljelentést tennie, alaptalan feljelentésekkel az illetőket zaklatni. Igaz, hogy ez az én álláspontommal némileg ellentétben áll, mert én bizonyos tekintetben a hivatalbóli üldözést szükségesnek tartanám. De ezt concret esetekre kellene szorítani, ezen concret eseteket megállapítani pedig vajmi nehéz.

Én tehát azon nézetben vagyok, hogy megmaradván előbbi álláspontom mellett, melyet a tisztelt ház előtt kifejtettem, egyelőre azon indítványt, melyet gróf Apponyi előterjesztett, elfogadhatónak nem tartom. Mindenesetre megfontolandó; vajjon azon aggodalmak, melyek itt Polónyi t. képviselő ur által is hangoztatva lettek, ezen törvényjavaslatnak hatályossá tétele szempontjából, nem volnának-e valami alakban a törvénybe beiktatandók? Az igazságügyi bizottság beható megfontolás után ezt elfogadhatónak nem tartotta, én tehát a kérdéshez szólani a magam részéről nem kivánok, de gróf Apponyi t. képviselőtársam indítványát sem fogadhatom el, hanem megmaradok eredeti álláspontom mellett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Almássy Sándor: A t. előadó urnak azon kijelentését, melylyel a beterjesztett indítvány elvetését indokolta, hogy t. i. veszélyesnek tartja a családéletbe való avatkozást, én is tökéletesen elfogadom, helyesnek is tartom. Részemről is ugy vagyok meggyőződve, hogy értelmes ember, habár uzsorára vett is fel kölcsönt, sohasem fog az ellen panaszkodni, hanem ha akkor jól esett, mikor elfogadta a pénzt, essék jól akkor is, mikor ki kell fizetni. De figyelembe kell vennünk, hogy az uzsora nemcsak az intelligens emberek közt pusztít, hanem grassál a tudatlan nép közt is. Ezek érdekében óvintézkedésekre van szükség és ha az uzsora-törvényt meghozzuk, én is pártolnám azt, hogy hivatalból vétessék az uzsora üldözés alá.

A t. előadó ur azt mondta, hogy igen ritkán lehetne azt kisütni. Én azt hiszem, hogy azon ügyész, ki a hivatalból való üldözést megkezdi, ha lélek szerint viseli hivatalát, először adatokat gyüjt s csak azután teszi meg jelentését és én azt hiszem, az uzsora sokkal többször kisülne hivatalból való üldözés, mint feljelentés utján fenyítés alá. Miután azonban a hivatalból való üldözésre vonatkozó indítvány elvettetett, Apponyi igen t. képviselő ur indítványát pártolom és azt szükségesnek, sőt elkerülhetetlennek tartom, hogy elfogadtassék, ha azt akarjuk, hogy ezen törvénynek legalább némi hatása legyen; mert tudvalevő dolog, hogy egyes esetekben uzsorások egész községeket üzletszerűen kifosztanak, megrohannak. És azután, mikor ezt megtették és az illetőknek földeit elvették, egész commassatiókat visznek véghez. Ha tehát azt látjuk, hogy ily tömegesen gyakorolt uzsoráskodás folytán 4—500 hold vesz el, azt nem lehet mondani, hogy ily esetben a közigazgatási hatóságnak, vagy akár a rendőrségnek nincs joga beleavatkozni és az esetet feljelenteni. Én a feljelentésre legilletékesebbnek és leghivatottabbnak tartom a szolgabirót, mert a jó szolgabiró valóságos atyja a népnek. Ki lehetne más hivatva arra, mint épen ő, a ki ismeri a viszonyokat; ha tehát látja, hogy egy vagy más község rendszeresen kifosztattatik, ki kell puhatolni a dolgot és jelentést kell tennie.

Azt méltóztatott mondani, hogy a szolgabiró ily esetekben tetszése szerint mindenkit üldözőbe foghat és az adatokat nem fog kelleni neki előállítani. Én nem hiszem azt, hogy a polgármester, akár a szolgabiró oly feljelentéseket tegyenek, a melyekre nézve előbb az adatokat be nem szerezték és előzetesen maguknak alapos meggyőződést nem szereztek volna. Meglehet, hogy egy vagy más esetben visszaélés fog történni,

Digitized by Google

de az kétségtelen, hogy az általános eredmény az lesz, hogy ha az illető szolgabiró látni fogja, hogy egyes községek az uzsorások körmei közt vannak és ezek következtében pusztulnak, hogy akkor meg fogja tenni a jelentést. Ha a t. ház ezt igy elfogadni méltóztatik, csak akkor várhatjuk, hogy az uzsora alatt nyögő nép merni fogja szavát felemelni.

Ha mi ezen javaslatot el nem fogadjuk, ez annyi, mintha semmit sem tettünk volna. Mert az uzsora-törvényt nem az intelligentia kedvéért szavazzuk meg, hanem a nép javára, a nép kedvéért, ez pedig tehetetlen arra, ha a feljelentést egyedül tőle követeljük, mert az is pénzbe kerül és nincs módjában. Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék ezt megfontolás alá venni és ha segíteni akar a nép szorult helyzetén, azon indítványt, melyet t. barátom gr. Apponyi beterjesztett, méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! A kérdés, mely ma itt felmerült, lényegében ugyan már tegnap eldöntetett; de miután újabb indítvány tétetett, mely az igazságügyi bizottsághoz lett utasítva, ott behatóan tárgyaltatott, ismét a ház előtt szőnyegre került.

Mindenek előtt figyelmeztetni óhajtom a t. házat arra, hogy némelyek a hivatalból és a sértett fél feljelentése folytán történő eljárás közt a különbséget ugy fogják föl, hogy ha ez a sértett fél feladásától függ, annak kezére lenne tán bizva az egész eljárás vezetése, lebonyolítása. Ez nem igy áll. A sértett fél teszi a feljelentést a kir. ügyésznek s azután a kir. ügyész hivatása eljárni ugy, a mint egyéb büntethető cselekményeknél. A különbség csak abban van, hogy a kir. ügyész csak akkor járhat el, mikor a sértett fél őt arra felszólítja. Mi a természete a hivatalból való eljárásnak? Az a természete, hogy meg kell indítani az eljárást a hivatalos közegnek, akármi uton jut az illető cselekmény tudomására; meg kell indítania az eljárást, ha akármilyen indifferens ember teszi is a feljelentést; meg kell indítani, ha csak hire terjed is el az ilyen cselekménynek, mert akkor az illető közegnek kötelessége a hirnek forrásait kipuhatolni, azoknak hihetőségéről magának meggyőződést szerezni és igy eljárni. Sőt az ausztriai polgári perrendtartás szerint, mely Erdélyben ma is érvényben van s a törvényszékekre most is áll, mert hiszen a járásbiróságokra nézve van újabb intézkedés, még névtelen feladás is szolgáltathat alkalmat és szolgáltat, hogy az illető közegek puhatolni tartoznak, ha t. i. azon feljelentésben az esetnek körülményei ugy vannak-e előadva, hogy az valószinűnek látszik.

Méltóztassanak meggondolni, hogy ha azt vesszük, hogy az egyszerű feljelentés is elégséges arra, hogy a kir. ügyész megindítsa az eljárást, vajjon lehet-e fentartani azon elvet, hogy hivatalból indittassék meg az eljárás mindenesetre, még ott is, hol az illető félnek talán leginkább kárára van s megindittassék a legtöbb esetben eredmény nélkül?

Ezt én, miután gr. Apponyi Albert is ugyszólván elejtette indítványát, én legaláb superált kérdésnek tartom.

Hátra van még gr. Apponyi Albert most benyujtott indítványa, melyben ő elfogadja ugyan, hogy rend szerint a sértett fél panasza folytán indittassék meg az eljárás, de bizonyos esetekben a szolgabiróra, illetőleg polgármesterre akarja bizni azt, hogy az tegyen jelentést.

Literáty Ödön képviselő ur már megérintette, hogy ez oly intézkedés lenne, mely összes eddigi rendszerünk és eljárási szabályainkkal alig összeegyeztethető. De eltekintve ettől, nem lehet törvényt alkotni az országnak bizonyos részére, nem lehet törvényt alkotni bizonyos vidékre, vagy bizonyos emberekre. A törvény általános és igy ha a szolgabirónak és polgármesternek kötelességében vagy jogában állana, — hiszen az illetőknek mindig kisebb-nagyobb szorgalmától, lelkiismeretességétől függ, hogy mennyiben fogják azt gyakorolni — nemcsak Sáros- vagy Zemplén-, de Bihar-, Pozsony megyében, Temesvárott, Budapesten, ezen feljelentést megtenni s igy az eljárást megindítani. Kérdem: czélszerű lehet-e egy politikai tisztviselőt ezzel megterhelni, erre feljogosítani? Ha csakugyan előfordulnak az uzsorának ily tömeges esetei, ha a nép csakugyan szenved ily nyomás alatt, én ugy hiszem, lesznek mindig emberek, a kik az illetőt figyelmeztetik, hogy te feladási joggal birsz és ha nem lennének mások, nem lehet-e épen a szolgabiró, a polgármester az, a ki őt figyelmezteti s azt mondja neki, hogy azt te teheted és ezen esetben azon eredményt idézheti, mit ezen indítvány kiván, de a nélkül, hogy olyan elvet állítsunk fel, hogy a politikai hatóságnak tisztviselője, vagy jogosítva legyen, vagy kötelezve legyen, mert arra nézve van különbség, ilyen feladásokat megtenni, megtenni minden esetben, vagy pedig az ő belátásához képest mérlegezve, hogy ez olyan uzsora-e, a melyet neki fel kell jelenteni, vagy nem ilyen tömeges üzletszerű uzsora? Ez oly tág jogkört és oly nagy terhet róna reája, hogy én azt részemről elfogadhatónak nem tartom. Mindezeket összegezve, kérem a t. házat, méltóztassék a jogügyi bizottság indítványát elfogadni, t. i. a 9. §-t fenntartani azon megtoldással, mely az elévülési időre nézve e tekintetben a sértett fél jogait megóvni törekszik.

Thaly Kálmán: T. ház! Reám mind az igazságügyminister, különben igen ékes felszóla-

Digitized by Google

lása, mind pedig Literáty képviselő ur felszólalása azt a benyomást tette — bocsánat a ki fejezésért — hogy a mi jogászaink nem a lényeget, de a chablont tekintik. Literaty képviselő ur is azt mondta, hogy jogrendszerünkbe nem illik be ezen intézkedés. Nem azt bizonyítja tehát, hogy az nem szükséges, hanem azért nem fogadja el, mert azt ellenzi a chablon. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* A t. minister ur megint attól fél, hogy a politikai közegek túlságos jogkörrel ruháztatnak fel, mikor ők hivatalból bizatnak meg a nép javát előmozdítani. Constatálnom kell, hogy nálunk a chablon a jogi tekintélyeknél annyira uralkodó, idegen minták kaptájára kétségkivül, hogy hazai viszonyaink és az idegen országok közti különbséget nem tekintve, a chablonnak való hódolás kedvéért elejtik a lényeget és nem gondolnak a szegény nép érdekével, mert ezen van hivatva a törvény segíteni, hanem gondolnak a chablonnal. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* De azt is tagadom, hogy be nem illeszthető volna ezen intézkedés fennálló jogrendszerünkbe, habár némileg a közigazgatási hivatalnokok jogkörének tágítását is eredményezné. Én a czélt tekintem, nem pedig a módszert. A t. igazságügyi minister urtól, mint jogéletünk egyik régi, elsőrangú tekintélyétől igen csodálatos volt azt hallani, hogy bizonyos vidékek és bizonyos egyének részére nem lehet törvényt hozni, hanem egész általánosságban kell a törvényt hozni. Engedelmet kérek, egy csomó megyét méltóztatott is előszámlálni, t. i. Pest, Bihar, Sáros, Zemplént, de hiszen az egész ország ilyen megyékből áll és hozattak már törvények egyes vidékek részére, sőt egyes emberek részére is. Hiszen a t. minister ur méltóztatik tudni, hogy hozatott törvény egy ember részére, mikor Koháry országbirónak megbénult a keze. Törvényt hoztak az ország rendei, hogy stampigliával irhassa alá a rendeleteket. Ha tehát egy ember tompakezűsége miatt a magyar országgyülés bölcsessége jónak látta kivételt tenni, hogy ne volna akkor szükséges az uzsora fertőjébe sodort egész tömegeknek megmentésére némi módosítást hozni egy törvénynek paragraphusaiba. Magam is tanuskodhatom a mellett, mint a gyakorlati életnek megfigyelője, hogy állnak azon esetek a nép között, melyeket gr. Apponyi képviselő ur annyira hiven kifejtett és a melyek lelkemben igen nagy aggodalmat keltettek ezen szakaszra nézve, ha az igy maradna, a mint tervezve van.

Mert valóban a tervszerűleg, tömegesen űzött uzsorás állapotokon segíteni nem fogunk, ha a 9. §. ugy megy keresztül, a mint az az igazságügyi bizottság által ajánltatik.

Gróf Apponyi indítványának minden sora az életből van véve. Sőt én részemről, mikor azt mondja a t. képviselő ur, hogy megyéknél a szolgabirák s a városoknál a polgármesterek törvényileg köteleztessenek arra, hogy ők tegyék meg a feljelentéseket az ily tömegesen, tervszerűleg a nép romlására űzött uzsora esetében, ebben még nem is látok elég orvosszert; a legtöbb esetben igen, hanem bizonyos tekintetben tartok tőle, hogy ha például egy nagy uzsorás üzletkörét a maga útja és módjai szerint annyira kiterjeszti, hogy már egy egész vidéket behálózott, gyakran megtörténik, hogy az a szolgabiró is, a ki egész életét vagy annak egy nagy részét azon vidéken kénytelen eltölteni, némi tekintetben szintén veszélyeztetve van s azt a hivatalos feljelentést is csak ugy immel-ámmal fogja megtenni, akkor, a mikor már az utolsó óra ütött. Távol legyen tőlem, hogy akármelyik szolgabirónak jellemét gyanusítani akarnám, de tudva a magyar népnek bizonyos lascivitását, közönyét, tunyaságát és az imént jelzett érdekeltségnek bizonyos nemét: részemről azt szeretném, hogy az alispán is feljogosittassék a jelentés megtételére, mert ha a szolgabiró elmulasztja azt, megteheti egy jó alispán, a kinek mindig tudomása van róla, hogy megyéje melyik részében milyen állapotok vannak s a kinek több önállósága is van, mint egy szolgabirónak.

Ezért én ugy fognám az indítványt teljesnek, tökéletesnek tartani, ha az alispánt is bevennők. Már most, ha valaki azon aggodalommal állana elő, mint Literáty t. képviselő ur, hogy ezekkel csak a denuntiatiók számát szaporítanók: hát bocsánatot kérek, van különbség a Bach-systema denuntiatiója és az ilyen denuntiatió közt, mely a nép javára, az elnyomott, az értelmiségében is korlátozott népnek az uzsora karmai közül kiszabadítására történik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ismerek főispánt ez országban, a ministerelnök ur nagy barátját, a ki nem restelt denuntiálni egy váltóhamisítási esetet. Ez megtörtént, tehát ha egy főispán kötelességének tartotta a váltóhamisítást bejelenteni, tartsa kötelességének az alispán, a szolgabiró, a polgármester az ilyen tervszerűleg, tömegesen űzött uzsoráskodásnak följelentését. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Azért, hogy az a főispán, a kire czélozok, feljelentette a váltóhamisítást, a ministerelnök ur nem tartja a főispáni állást sértettnek és senki sem mondja, hogy az a főispán denuntiáns, mert az ilyenekért senkit nem bélyegez meg a közvélemény.

A mi pedig azt, a mit a minister ur is érintett, hogy talán majd alaptalannak fog bizonyulni a vád, ha a kir. ügyész által megvizsgáltatik, ez lehetséges; de ha a szolgabiró vagy az alispán, vagy a polgármester utána fog járni, a mint gróf Apponyi az életből merítve

Digitized by Google

mondotta — egy esetben talán nem fog igazoltnak találtatni a vád — de a tömegesen üzött uzsora feljelentése valószinűleg nemcsak egy, hanem nyolcz, tiz, sőt több esetre fog kiterjedni és ha abból hármat-négyet sikerül is az uzsorásnak elsimítani — a többi mégis kidertil. Ez lesz valószinűleg a dolognak practicuma.

Én tehát részemről szükségesnek tartván gróf Apponyi t. képviselőtársam indítványát, azt nemcsak hogy elfogadom, de kérném őt, méltóztatnék az imént említett okokból hozzájárulni ahhoz, hogy a szolgabiró mellé az alispán is tétessék s ily alakban ajánlom az indítványt a t. háznak. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Mikor a törvényjavaslatot általánosságban tárgyaltuk, az pártkülönbség nélkül elfogadtatott, mert mindnyájunkban eleve éber volt az óhaj, hogy ezen mindnyájunk által érzett bajon, az uzsorán segítsünk.

Mióta e törvényjavaslat tárgyalás alatt áll, minden oldalról felmerül azon alapos aggály, hogy alkotunk egy törvényt, melynek az életben a legkisebb eredménye sem lesz.

Miért van ezen aggály? Azért, mert mindazon intézkedésekben, melyek a sanctiót volnának hivatva megadni a törvénynek, oly makacsságra találunk, mely előreláthatólag az életben e törvénynek minden hasznát nullificálni fogja.

Igy vagyunk e kérdésnél is. Még alig 24 órával ezelőtt ugy voltunk meggyőződve, hogy a t. ház többsége e cardinális kérdésben azon nézetnek hódol, hogy az uzsora hivatalból üldözendő: s ime, alig 24 óra mulva megtörténik az, hogy az igazságügyi bizottságban első alkalommal a szavazatok többsége a mai hirlapok szerint a szöveg ellen szólt, később azután szavazategyenlőség jött létre és hosszú capacitatio után megtörtént az a sajátságos dolog is, hogy egy törvényjavaslat tárgyalásánál még előadót is volt kénytelen változtatni a bizottság, mert a bizottsági előadó a maga nézetével kisebbségben maradt.

Miről van szó, t. ház? A lényeges argumentumokat már voltam bátor előhozni, melyek engem arra kényszerítenek, hogy az uzsoravétségét általában véve hivatalból üldözendőnek tartsam. E tárgyban beadott indítványomhoz ma is ragaszkodván, annak szavazásra bocsátását fogom kérni. Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam indítványa az enyémhez közelebb állván, mint a szöveg, szükség esetén természetesen ezt is támogatom s az ellene felhozott érvekre röviden reflectálni vagyok bátor. *(Halljuk!)*

Az igazságügyminister ur Literáty t. képviselő urral egyetemben azt állítja, hogy ezen indítvány mai jogrendszerünkbe ütközik. Bocsánatot kérek, én ezen állítással szemben azt mondom, hogy az igazságügyminister urnak ezen enuntiatiója a mi határozott, meglévő törvényeinkbe ütközik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hát ne tudná az igazságügyminister ur, hogy törvényeinkben — ugy a megyerendezésről, valamint a perrendtartásról szóló törvényeinkben — benne van, hogy a biróságok és minden hatóság olyan dolog tekintetében, mely bűntényt vagy vétséget képez, ha tudomásukra jut, hivatalból kötelesek procedálni? *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Itt, t. ház, concessiót akartunk tenni azoknak, a kiknek aggodalmuk volt az ellen, hogy a magánosok beavatkozzanak valakinek a családi életébe. Hát miért ne vegyük be ezen kivételes intézkedést jogrendszerünkbe, midőn a törvénynek végrehajtásáról van szó, hogy hivatalból kell eljárni s a magánosokat zárjuk ki?

És nemcsak e tekintetben akarunk kivételes intézkedést. A javasolt szöveg is kivételes intézkedést tartalmaz, először az iránt, hogy a magánpanasz vissza nem vonható, pedig általános szabály szerint a magánpanasz az itéletig visszavonható. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Most e tekintetben eltérünk. És az igazságügyi bizottság javaslata megint egy kivétel, megint egy, jogrendszerünkbe nem illő javaslattal állnak elő, t. i. a magánpanaszló joga három hónap alatt évül el, a mire nézve kivétel a törvényben egyáltalán nincs. Ime most a t. bizottság a jogrendszerrel megegyeztethetőnek tartja egy vétségre nézve három évre kiterjeszteni az elévülést. A hol ennyi kivételes intézkedéssel találkozunk, kérdem: ne adjuk meg az egyetlen életre való sanctiót a törvénynek, hogy a tudomásukra jutó uzsoraesetek ellen a hatóságok procedálhassanak? Ezt valóban nem érteném.

De az igazságügyminister urnak azon másik aggálya is, hogy ez a fennálló eljárásba ütközik, alaptalan. Azt mondja, hogy ha a hatóságok hivatalból procedálnának, feleslegesen meghurczoltatnának az illetők és esetleg magának a sértett félnek anyagi viszonyai a nyilvánosság elé vitetnének és az eljárás az ő kárukra szolgálna. Ezen aggály alaptalan azért, mert igaz ugyan, hogy a feljelentés vizsgálatot von maga után, de nyilvánosságra és végtárgyalásra csak akkor kerül az ügy, ha a vizsgálat során bizonyítékok merülnek fel arra, hogy csakugyan létezik az uzsora-vétsége. Már pedig t. ház, a hol bizonyítékokkal támogatott, tehát végtárgyalásra érett uzsora vétségről van szó, hogy ott egy theoreticus aggálylyal a törvény egész hatályát lerontsuk, azt a t. ház, nem fogja elfogadni. *(Helyeslés.)*

Bezárom szavaimat. Csak azt jelentem ki,

Digitized by Google

hogy a 9. §. feletti szavazással határozni fog a ház a felett, hogy a pártkérdésnek nem nyilvánított kérdésekben van-e a házban considerátiónak helye, vagy nincs. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Kérem indítványomat annak idején szavazásra bocsáttatni.

Szilágyi Dezső: T. ház! *(Halljuk!)* Ha jól fogtam fel a vita folyamát, az két különböző szempont körül forog. Az egyik az uzsorának hivatalból való üldözése, a másik a sértett fél indítványára való üldözés. A kik azon véleményben vannak, hogy a sértett fél indítványára való üldözés álláspontja pusztán theoreticus aggály szülötte, azok nagyon tévednek. A bűnvádi üldözés természetében van az, hogy ott, a hol a magán érdek és a magán viszonyok bolygatása esetleg sokkal több kárt, sokkal mélyebb sérelmet okoz, mint a mennyi előny és a mennyi közérdek megóvása éretik el az által, hogy általános alapon nyugvó bűnvádi közkereset indittatik: ily esetben a törvényhozás belátása szerint mindig a magánérdek kimélésének, a magánviszonyok óvásának álláspontjára helyezkedett. Nem szabad tehát és tökéletesen téves volna állítani, hogy azok, a kik a magán fél indítványára való üldözést kivánnak, pusztán theoreticus aggálynak adnak kifejezést. Ez nagyon is gyakorlati dolog. Hogyan fogják fel e javaslat valószinű hatását, hogy lesz-e sok feljelentés, hogy merik-e tenni vagy nem, ez a felfogás nagyon különböző lehet. Én azon meggyőződésben vagyok, hogy a dolog természete azt hozza magával, hogy lehetetlen elejteni azon elvet, hogy az uzsora vétsége a sértett fél indítványára üldöztessék. De másrészt nagy hiba és tévedés volna fölfogásom szerint elzárkózni azon lehetőség elől, hogy igenis az uzsora vétsége széles körökben gyakorolható, mikor aztán az nem annyira főleg az egyesek sérelmének mint túlnyomólag a közérdeket veszélyeztető működésnek jellegével bir. *(Helyeslés.)*

Én részemről sem azon indítványban nem tudnék megnyugodni, a mely egyszerűen azt mondja, hogy az uzsora csak a sértett fél feljelentésére üldözendő; még kevésbbé pedig abban, a mely a politikai hatóságoknak megengedi minden korlát nélkül feltétlenül a közvád uralma alá helyezni e vétséget.

Nézetem szerint lehet egy középutat találni, *(Halljuk!)* a mely a lehetőségig — mert itt egy nehéz problema megoldásáról van szó — megfelel azon tekintetnek s annak a valódi szükségnek, a melyet a ház minden oldaláról egyes túlzásokat kivéve, mint jogosultakat elismer s e mód, t. ház, abból áll, hogy nem csak a feljelentési jogot kell kiterjeszteni, hanem a feljelentési kötelezettséget is ki kell mondani. Az általános széles szabály az, hogy az uzsora vétsége a sértett fél feljelentésére üldöztetik. Már most, ha őszintén és határozottan keressük azt, hogy az eseteknek ezen nagy tömkelegében mely esetek azok, a midőn vétségek elkövetése megtorlásával első sorban a közérdek megsértése előtérbe lép és ott a hatóságoknak közbe kell lépni; ezen eseteket meglehet jelölni, nem ugyan minden tekintetben kielégítő szabatossággal; de a ki egy kissé ismeri a törvény formulázását, nagyon jól tudja, hogy ily szabatosság hiánya a dolog természetében rejlik és hogy abból, mert valaminek teljes szabatossággal való formulázása nem lehető: nem szabad mindig azt az elvet származtatni le, hogy tehát minden intézkedéstől tartózkodni kell. Mi volna az? Az üzletszerűséghez kötni? Annak t. ház, meggyőződésem szerint absolute semmi értéke nincs, mert minden criminálista tudja, hogy az üzletszerűség fogalma annyit jelent, hogy ha már a birói elitélés által egy vagy több esetben a bűncselekvény constatálva van. Már most, hogy a hatóságok akkor léphessenek fel, mikor már egy ember ellenében kinek bűneselekményéről van szó, már uzsora miatt elitélés történt: ez annyit jelent t. ház — megengedem ezen nehéz kérdésben minden nézetnek jogosultságát — mint nem arra a szükségre alkotni törvényt, a melyről gondoskodni akarnak, t. i. a tudatlan, önmaguk ügyében eljárni — vagy legalább kellőleg eljárni nem tudó, vagy nem merő körére a személyeknek. És ha az üzletszerűséghez köttetik, gyakran a magánviszonyokban a legkiméletlenebb, a legkárosabb beavatkozásokra vezet.

Miben van tehát a megoldás? Ezt e pillanatban megkisértem a t. háznak megmondani s azután le fogom irni indítványomat és beadom. Én a megoldást abban találom, hogy szabályul fel kell állítani, hogy az uzsora vétsége csak a sértett fél feljelentésére üldözendő, de oly esetekben és oly helyeken, a hol az uzsoráskodás egy időben nagyon elterjed és a hol ezen nagy elterjedése folytán, általánosan jelentkező visszaélésnek természetét öltötte magára és a magán felek még sem mozdulnak: ott nem joga, hanem kötelessége a politikai hatóságoknak a sértett fél feljelentését pótolni a kir. ügyésznél és e feljelentés ép azzal a hatálylyal bir, a melylyel a sértett fél feljelentése, hogy t. i. a kir. ügyésznek a maga hivatását teljesiteni kell. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy ehhez pár szót tehessek, mert remélem, hogy a t. ház kegyes lesz nekem utolsó szót engedni, hogy a netáni ellenvetésekre válaszoljak.

Az ellenvetés erre az lehet, hogy mi az oka annak, hogy oly helyeken, a hol az uzsora vétsége általános elterjedést nyer és egy általános visszaélésnek alakját öltötte magára, hogy

Digitized by Google

ezeket választom ki, nagyon egyszerű, mindenki megfelelhet magának arra. A hol általános elterjedése van, ott a bűncselekmény a társadalmi és törvényes rendre való megtámadó jellege rég áthágta azt a határvonalat, melyen belül e bűncselekménynél inkább a magánsérelem szempontja az irányadó. Az általános elterjedés criteriumában rejlik az, hogy a megtámadott közrend megóvása, a törvény hatályának fentartása minden hatóságnak kötelessége, még pedig hivatalból kötelessége.

Azt fogják mondani, hogy ez nem szabatos. Nem, t. ház, nem szabatos fogalom és én biztosítom a t. házat, hogy bármi különféle nemeit a formulázásnak kisérelnők is meg: szabatos az nem lesz; szabatos egészen csak azon az áron lehet, ha csak egyéni felfogást, ha csak egyoldalú álláspontot elégít ki.

De hát már most visszaélés történhetik vele. Lehetséges. Visszaélés történhetik egyikkel vagy másikkal; de ha a t. ház tagjai azon meggyőződésben vannak, hogy a hol általánosan el van terjedve és ez az általános elterjedés constatáltatik és a hol ez az általános visszaélés alakját ölti magára, hogy ott közbelépni kötelessége a hatóságnak, hogy ott a közérdek első sorban van érintve, első sorban van veszélyeztetve: akkor ez intézkedést el kell fogadni, fenforog-e az a körülmény vagy sem, az kétségkivül a politikai hatóságok megitélésére van bizva; de e hatóságok tevékenységének természetében rejlik, hogy igen számos viszony, melyben a politikai hatóságnak ilynemű megelőző tevékenységet kell kifejteni, szabatosan előre meg nem jelölhető, tehát egy bizonyos fokig arbitriumnak van átengedve, tudjuk, hogy nem egyes esetben történtekről van szó, hanem számos tömeges eseteknek feltünő egyidejű felmerüléséről. És épen mert a visszaélés széles körökben terjedt el és makacsul uralkodó és magán feljelentés nem történik: épen ezért itt hivatali fellépés indokolt. Czélszerű tehát politikai hatóságokat nézetem szerint ezen joggal felruházni, hogy ezzel a joggal éljenek, sőt kötelességül kell reájuk róni — nem csak jogról van szó — hogy a törvény szellemében tapintatosan és okosan, valódi szükség esetében és ha kellő utasításokat adnak nekik a felső hatóságok, nézetem szerint visszaélés ezzel a joggal nem történik.

Ez az alapeszme, a melyből kiindulok és ugy gondolom, e két szempontot ezen az alapon egy bizonyos fokig össze lehet egyeztetni. *(Helyeslés balfelől.)*

Indítványom igy hangzik: „Oly esetekben, a hol az általánosan el van terjedve, a politikai hatóságok kötelessége a büntető feljelentést megtenni.“ *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sem levén feljegyezve, a vitát bezárom. Szó illeti még a bizottság előadóját.

Mindenekelőtt azonban méltóztassanak még egyszer meghallgatni Szilágyi Dezső képviselő ur indítványát.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa)*:

Gróf Apponyi Albert: T. ház! Azok, a kik első felszólalásomat e tárgyban hallották, tudni fogják, hogy Szilágyi Dezső t. barátom által beadott indítvány teljesen kifejezi azt az eszmét és jobban jelzi azokat az eseteket, melyeket indítványom által a politikai hatóság feljelenthetési körében akartam vonni. Különbözik nem ugyan intentiójától, de formulázásában abban, a mi határozott javítást képez, hogy t. i. Szilágyi Dezső t. barátom módosítványa nemcsak jogot ad, de kötelességévé teszi ezt a politikai hatóságnak és abban, a mi Thaly képviselőtársam intentiójának is megfelel, hogy t. i. nemcsak a szolgabirót, de a politikai hatóságot és igy az ő általa említett közegeket is bevonva, kötelezi a feljelentésre. Ennek következtében indítványomat visszavonom és hozzájárulok Szilágyi Dezső tisztelt barátom indítványához. *(Helyeslés balfelől.)*

Teleszky István előadó: T. ház! Az igazságügyi bizottság álláspontjának fentartása mellett, a szőnyegen forgó vita alkalmából felhozottakra és a beadott indítványokra nézve röviden nyilatkozni kötelességemnek tartom. *(Halljuk!)* Én, t. ház, azt hiszem, hogy mikor az igazságügyi bizottság a kérdést komoly megfontolással tárgyalta, nem chablonokhoz ragaszkodott, a mint azt Thaly Kálmán t. képviselőtársam mondotta, hanem egy helyes rendszerhez ragaszkodott; és ha tisztelt képviselőtársam a rendszer és chablon közt nem tud különbséget tenni, én nagyon sajnálom, de az igazságügyi bizottság egy helyes rendszert csak azért, mert t. barátom jónak látja azt chablonnak nevezni, felforgatni sohasem fog.

A rendszer az, hogy a mi büntető törvényi könyvünk kétféle bűncselekményt ismer, egyiket olyat, mely csak a sértett fél feljelentésére, illetőleg indítványára üldözhető, a másikat olyat, hol a közvádlónak adatik kezeibe az üldözés és az eljárás megindításához a sértett fél indítványa nem szükséges. E kettő közé semmi beékelést nem tartok helyesnek, különösen nem tartom szerencsésnek gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam indítványát, mely lényegben tökéletesen megegyezik Szilágyi Dezső t. képviselőtársam indítványával. A két indítványnak formulázásában a lényeges különbség ugyanis az, hogy mig Apponyi képviselőtársam azt mondá, hogy joga legyen a politikai hatóságnak a feljelentésre, addig Szilágyi képviselőtársam azt mondja, hogy ez nem mint jog, hanem mint kötelesség adassék

Digitized by Google

meg, de hozzá tette, hogy az eset fenforgásának megítélése teljes arbitrárius alapon nyugszik. Ennélfogva méltóztassék megengedni, itt a különbség nem lényegben, hanem inkább csak a szóban van.

Polónyi Géza képviselőtársam fentartotta indítványát. Erre nézve a mult alkalommal elmondottam észrevételeimet, ennél fogva az indítvány lényegére nézve nem szükséges bővebben nyilatkoznom; azonban bátor vagyok megjegyezni azt, hogy hiába nevezi a t. képviselő az igazságügyi bizottság jól megfontolt nézetét makacs ragaszkodásnak, mert ez által mi magunkat elriasztatni sohsem engedjük s attól, a mit helyesnek, szükségesnek vélünk, ilyen, hogy úgy mondjam, insinuatiókkal magunkat eltántorittatni nem fogjuk. És ha t. barátom a hirlapi közlemények alapján azt mondja, hogy a kérdésnek a bizottságban való tárgyalása alkalmával először az eredeti szöveg fentartásának nem volt többsége, hogy a többség mintegy kierőszakoltatott....

Polónyi Géza: Ezt nem mondtam, ezt csak gondolja a t. előadó ur.

Teleszky István: Akkor tévedésben van; bár a szavakra nem emlékszem lényegben, azt mondotta, hogy előbb kisebbségben volt e nézet a bizottságban és csak azután forciroztatott ki a többség. Kötelességem e válaszszal szemben felvilágosítani, hogy történt a dolog. Apponyi gr. t. képviselő ur indítványa tárgyaltatván, némelyek a bizottság tagjai közül annak olyan alakban, mint az előterjesztetett, t. i., hogy az üzletszerű uzsora hivatalból lenne büntetendő, határozottan ellene nyilatkoztak, azt el nem fogadták és ennek ellenében határozottan a bizottság eredeti álláspontját tartották fenn. Mikor már a tárgyalás az eredeti indítvány felett befejeztetett, akkor adta elő gr. Apponyi azon új eszméjét, hogy engedtessék meg a feljelentési, panaszemelési jog a lelkészeknek és községelőljáróknak. Szavazás előtt némelyek épen azok közül, kik előbb a bizottság szövegének fentartása mellett nyilatkoztak, azt mondották, hogy ezen újabb eszmét jó volna bővebben megvitatni és a határozatot elhalasztani. Egyike azon bizottsági tagoknak, a ki ezen nézetben volt, először nem szavazott s ekkor az elnökön kivül 4 mellette, 4 ellene szavazott az eredeti szövegnek. Mikor azonban az mondatott, hogy nekünk holnapra határozni kell, mert a kérdés kitüzve van a mai ülés napirendjére, azt mondotta ő is, hogy fentartja a bizottság eredeti álláspontját, melyet aztán nem öt-öt ellen, hanem az elnök is szavazván, hat négy ellen fogadott el. Ennél fogva azt gondolom, hogy hiába vonja a bizottság többségét a t. képviselő ur kétségbe, mert a többség határozottan a jelentésben jelzett állásponthoz ragaszkodik.

A mi már az Apponyi és Szilágyi t. képviselőtársaim lényegében összevágó módosítványait illeti: én azoknak egyikéhez sem járulhatok. Nem látnám helyesnek, ha mi specialis s felelősség nélküli vádló joggal ruháznók fel a közigazgatási hatóságokat. Épen ott, hol széles körben van elterjedve az uzsora, legkevésbé tartom szükségesnek eltérni a magánindítvány rendszertől, mert legkevésbé hiszem, hogy ott, hol az uzsorának annyi áldozata van, kellő felvilágosítás mellett se találkoznék ezek közül egy sem, ki a törvényadta vádlási jogot igénybe venni hajlandó lenne.

Azoknak, kik azt mondják, hogy e törvény hatálya van veszélyeztetve, ha el nem fogadjuk az ellenindítványt, azt jegyzem meg, hogy az igazságügyi bizottság, de a felszólalások után itélve, maga a ház sem táplált vérmes reményeket az iránt, hogy az uzsoratörvénynek valami nagymérvü hatálya azon részben legyen, hogy az uzsora vétség miatt sok elitéltetés fogna bekövetkezni. Igenis nem fog e hatás bekövetkezni, de legyen meggyőződve a t. ház, nem azért, mintha panasz vagy vád emeltetni nem fogna, ellenkezőleg, én meg vagyok győződve, hogy nagyon sok vád fog emeltetni. Hanem nagy hatása e részben nem lesz azért, mert az uzsoravétségnek a bizonyítása, a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett is, lehetséges igen ritkán fog lenni. És én attól félek, az a komoly aggodalmam van, hogy bármely alakban lelépünk a magánvád teréről a sértett fél indítványától nem függő közvád terére, bármely alakban engedjük meg azt, hogy a büntető eljárás a sértett fél indítványán kivül is megindittathassék: attól kell tartani, hogy ez által a törvénynek hatálya nem fog fokoztatni, hanem nagy mértékben fog emelkedni az alaptalan be nem bizonyítható uzsoraperek száma. És nagy mérvben fog szaporodni azon esetek száma, midőn a tömeges adósok a szolgabiró interventióját fogják igénybe venni a végből, hogy az uzsora vétsége miatt az eljárás procedurája időnyerés miatt és a szolgabiró utján fellépő adósok mindennemü felelőssége nélkül megindittassék.

Én azt gondolom, hogy helyes az, a mit ismételt beható vitatkozás és tanácskozás után az igazságügyi bizottság elfogadott és én azért a „chablon" daczára is súlyt fektetek arra, mert csak egyedül az egyezik meg a büntető törvénykönyv rendszerével, különösen a büntető törvénykönyv 305. §-ában foglalt csalással, mely az uzsora vétségével teljesen rokon természetü s mely akkor is, ha tömegesen üzetni, csak a sértett fél indítványára üldözhető.

Mindezek alapján én részemről nem fogad-

Digitized by Google

hatván el a módosításokat, kérem a t. házat, hogy az általam változatlanul fentartott bizottsági szöveget elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót, másrészt annak kijelentése végett, a mennyiben az általam beadott módosítás gr. Apponyi által beadott módosítással összefügg. A t. előadó ur felszólalásának kezdetén csekély személyemre hivatkozván, azon kegyes bókkal tisztelt meg engem, hogy én nem tudok különbséget tenni a rendszer és chablon közt és ezt onnét a magas jupiteri trónusból bizonyos lenézéssel, mint villámot sújtotta reám. Hát az ő jupiteri trónusából — *(Felkiáltások jobbfelől: Ez nem személyes kérdés!)*

Én nem a képviselő urtól fogom tanulni, hogy mi a személyes kérdés. Én csak az elnöktől fogadok el erre nézve utasítást; én személyes kérdésnek veszem, mert reám hivatkozott. *(Helyeslés balfelől.)* Én tehát erre azt válaszolom, hogy igenis tudom, hogy mi a különbség a rendszer és a chablon közt, de én az önök rendszerét nem tartom méltónak arra, hogy rendszernek neveztessék, mert az csak chablon. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Mert bizony csak chablon az, midőn önök félnek, reszketnek attól, hogy necsak törvénykezési, hanem közigazgatási hatóságra, közegre bizassék — bár a nép javára irányuló — bármely jogkör; az ily rendszert csakis chablonnak nevezhetem el. *(Helyeslés a szélső balon.)* Ennyit, a mi a személyes kérdést illeti.

A mi illeti már most t. képviselőtársam Apponyi indítványát, azt egy kifejezéssel bővíteni volt szerencsém, mely ha helyeslését jól vettem ki, neki sincs ellenére. És a mi viszont a Szilágyi képviselő ur által beadott második módosításban nagyban, talán még kiterjedtebb mérvben benne van. Erre vonatkozólag, miután Apponyi képviselő ur visszavette indítványát az imént jelzett okból, ezen indítványhoz pedig magam is hozzájárultam és azt megtoldottam: nekem hasonlót kell tennem és teszek is, ámbár megvallom, némi aggodalmat nem nyomhatok el magamban arra nézve, hogy mig az gr. Apponyi képviselőtársam által tett indítványban meg van nevezve az illető törvényhatósági közeg, t. i. első sorban a szolgabiró, másodsorban az alispán a megyékben, a városokban pedig a polgármester, addig a Szilágyi képviselő ur módosításában általában politikai hatóságok vannak megnevezve. Hisz ez helyes, hogy általánosabb kifejezéssel van kimondva és én elfogadom, ámbár tartok attól, hogy ha specializálnók a dolgot, inkább fognák kötelességüknek ismerni, mint ha általános kifejezésben említjük fel. De ezt csak futólagos aggodalomnak tekintem. A két módosításnak lényege annyira egyezik egymással, hogy miután gr. Apponyi képviselő ur az övét visszavonta: én szinte hozzájárulok a visszavonáshoz és pártolom Szilágyi képviselő ur módosítását. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni Szilágyi képviselő ur módosítása, mert az némileg meg van változtatva.

Duka Ferencz *(olvassa)*: „Oly esetekben, midőn valamely községben az uzsora vétsége általánosan el van terjedve, a politikai hatóságok kötelessége a büntető feljelentést megtenni.“

Elnök: A módosítás kilencz képviselő által lévén aláírva, a házszabályoknál fogva nincs ugyan joga zárszóra, de én azt gondolnám, hogy miután ily rögtönözve történik a tárgyalás és nem szólhattak többen hozzá, ily esetben méltányos, hogy ha a képviselő ur még válaszolni kiván, megadjuk neki a szót. *(Helyeslés balfelől:)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! Én ezen indítványra nézve igen röviden nyilatkozhatom. Lényegére nézve felfogásom szerint nem tér az el a gr. Apponyi képviselő ur indítványától. Azon okokat már előbb kifejtettem, melyeknél fogva én a szolgabiró, illetőleg polgármesternek ebbeli feljogosítását, vagy az imént hallott módosítás szerint kötelezését czélszerűnek nem tartom. Ebben a véleményben megmaradok annál is inkább, mert maga a t. képviselő ur is elismerte — a mint alig is lehet másként, — hogy a formulázás nem olyan szabatos, hogy annak értelmezése iránt nehézségek fel ne merülhessenek. „Ha valamely községben az uzsora vétsége“ — gondolom e szó „vétsége“ innét elhagyandó, tehát „az uzsora általában nagyon el van terjedve“, ez nagyon relativ és nagyon ruganyos kifejezés; és ha azt mondjuk, hogy „politikai hatóságok egyáltalában“, akkor még a községi előljáróságok is beleértethetnek, mit én annál kevésbbé tartok czélszerűnek, miután itt a községi előljárókra különféle befolyás érvényesülhet,, a mi az illetőkre igen alkalmatlan és ennek folytán bizonyos tekintetben veszélyes lehetne. Én tehát részemről a módosítványt el nem fogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szilágyi Dezső: T. ház! Ha méltóztatik megengedni, még egyszer felszólalok e tárgyban. Elismerem, hogy oly stadiumban lett benyujva ezen módosítvány, midőn már a kölcsönös megértés és capacitatio meg van nehezítve azon azon állásfoglalás által, mely az előzetes vitában történt. De méltóztassék mentségemül elfogadni azt, hogy maga azon indítvány, mely az igazságügyi bizottság részéről tétetett, csak tegnap lett megállapítva és én csak e perczben értesültem róla és igy teljesen lehetetlen volt korábban adni be indítványomat.

Egyet mindenesetre óhajtanék megjegyezni,

Digitized by Google

már azon t. barátaim ellenében, a kik az igazságügyi bizottságot megtámadják. Én nem tekinthetem t. barátom Thaly Kálmánnal puszta chablon-nak azt, hogy a büntető törvénykönyv a büntető eljárás megindításának csak két módját ismeri, azt a mi hivatalból történik s azt, a mi a sértett fél feljelentésére. Magában a büntetendő cselekményeknek természetében rejlik e megkülönböztetés és e két nagy kathegoriát fogadja el és pedig számos és nyilvános tekintetekből a büntető törvénykönyvek legnagyobb része.

Thaly Kálmán: Nem erre mondottam!

Szilágyi Dezső: Ennél fogva én teljesen értem az igazságügyi bizottság többségének álláspontját és értem azon álláspontot, melyet az igazságügyminister ur elfoglalt.

De már most megmondom egész nyiltsággal, hogy én azt hiszem, hogy maga az egész törvényjavaslat alapelve, melyet tegnap a t. ház elfogadott, ezen említett két kathegoria egyikébe sem illik teljesen. Mit tettek tegnap e házban és mi az egész törvényjavaslatnak indoka és szellemme? Mikor a kocsmai adósságot megszorították és elvonták a birói védelem alól, nem-e egy német a gyámkodásnak gyakorolták magán egyénekre nézve? És miért akarják e gyámkodást gyakorolni? Mert hiszik, üdvös és czélszerű, hogy a pazarlás és részegekedésnek eleje vétessék, szóval az embert meg akarják védeni önön csábító hajlama és a máshonnan jövő csábítás ellenében.

Itt valóban magán életbe, valóban magán viszonyokba avatkoznak be. Nem bizzák az egyénekre magukra, hogy önnön érdekeikről gondoskodjanak, önnön sorsukat teljes szabadsággal intézzék. De végre maga az, hogy a törvény egy német a hivatalos gyámkodásnak mindenki felett gyakorolja, oly principium, a mi a büntető törvénykönyvnek nagy általános elvi felfogásában különös kifejezést nem lelvén, talán bele sem fér. De miután a gyakorlati szükség szempontjából léptek erre a térre, fontos és lényeges szempont. De azután a gyakorlati szükségre kell a további szabályozásnál, a részleteknél is ügyelni. Meg kell vizsgálni, vajjon a gyakorlat szükségét kielégítjük-e egyik vagy másik álláspont elfoglalásával; ha nem tudjuk kielégíteni, akkor válasszunk oly álláspontot, mely a gyakorlati szükség kielégítéséhez legközelebb áll. A t. minister urat és előadó urat talán felesleges figyelmeztetnem, hogy nem olyan hallatlan dolog, hogy az uzsora hivatalból üldözendő cselekménynek vétetett. Méltóztassék egy perczre visszagondolni arra a mintaképre, melyből az e javaslatban elfogadott uzsora vétségések fogalma lényegében le van másolva, ez a németországi uzsora-törvény, büntető törvény novellája, a melynek határozatai szerint az uzsora vétsége hivatalból üldözendő.

Teleszky István előadó: Nincs benne! *(Egy hang jobbfelől: Az osztrákban!)*

Szilágyi Dezső: A németben benne van és ha t. barátom ebben kételkedik, méltóztassék elolvasni a referensnek, Dr Schwarznak commentárját, a hol egy hosszú fejtegetés foglaltatik, hogy mi vezette a bizottságot arra, hogy a hivatalból való üldözés eszméjét elfogadja. Engem a németországi okok nem győztek meg. Nem hiszem, hogy egy ily általános szabály helyes és szükséges. De bár alapjában helyesebbnek tartom azon álláspontot, melyen a bizottság áll és kimondom, hogy az alap-álláspontou mindnyájan együtt állunk, hogy első sorban a sértett fél indítványára indítandó meg az eljárás, de mert gondolom, ha jó okot tudok mutatni az esetek bizonyos körében való eltérésre, azt hiszem, hogy a törvényjavaslat szelleme és az élet szüksége szerint legalább indokolt bizonyos korlátolt eltérés, ha erre jó okot tudok mutatni, azt hiszem, hogy ugy büntetőjogi, mint hasznossági és czélszerűségi alapja az indítványnak megvan. A mit az előadó ur felhozott, hogy épen ott, a mely községben az uzsora széles körben van elterjedve — mert a vétség szó törlését annak nyomán, a mit az igazságügyminister ur mondott, elfogadom — a hatóságoknak feljelentésére való üldözés szüksége nem fog elő kerülni, mert nagy a valószinűség, hogy a magán-feljelentések megtörténnek és ha megtörténnek a magán-feljelentések, akkor a hatóság közbelépése tökéletesen felesleges; tehát, ha azt hiszi, hogy a hol széles körben van elterjedve az uzsora, ott a magán-feljelentések meg fognak történni, minden aggodalom nélkül elfogadhatja a módosítást, mert semmi szüksége nem lesz a hatósági közbelépésnek, tehát az a baj sem áll elő, a mitől a t. előadó fél; *(Igaz! balfelől)* ez csak azon esetre szükséges s csak azt tartja szem előtt, hogy ha a magánfeljelentések nem következnek be. *(Igaz! balfelől.)* A mi pedig a másikat illeti, a miért én t. barátomnak nagy biztosságában nem osztozom, de nem mondom, hogy teljesen alaptalan a véleménye, oka lehet igy vélekedni, de engedjen meg, hogy megmondjam, mi birt arra, hogy ellenkező véleményen vagyok. Ott, a hol intelligens emberekről van szó, a kik a maguk ügyében el tudnak járni, a kik a culturának magasabb fokán állanak. vagy talán olyan államban, mint Belgium, vagy Németországnak ha nem is minden része, akkor elhiszem, hogy felesleges volna ezen intézkedés; de oly esetekről van szó, midőn annak a rendszeres uzsoráskodásnak apró, tehetetlen, önmaguk ügyében eljárni nem tudó többékevésbé gyámoltalan áldozatai vannak, a kik

Digitized by Google

nem tudják mily uton és módon kell azt keresniök, *(Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* a kik nem mindig állanak is, de állhatnak intimidatio alatt, lehetnek tudatlanságnak, félénkségnek alávetve. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És engedjen meg t. barátom és ezt ajánlom a t. minister ur figyelmébe, hogy épen azon jel, hogy egy községben általánosan el van terjedve az uzsorás kodásnak itt büntetett neme, épen az, hogy ez egy általános és nagymérvű visszaélés jellegét ölté magára és még sem történik feljelentés, mutatja, hogy önmagukkal tehetetlen emberek vannak. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ez az, a mit én szem előtt tartok. Nagyon óhajtanám és a ministerium utasításától függ, hogy visszaélés a hatóságok részéről e joggal lehetőleg teljesen kizárassék; én egyáltalában igen óvandónak tartom, hogy semmiféle belenyulás, beleavatkozás ne történjék ott, a hol a közszükség, közérdek nem kivánja; de az említett két körülményben rejlik az oka annak, hogy ha ily szükség forog fenn, akkor az utat a hatóságok közbelépésére nyitva hagyjuk. Nem is ellenkezik ez a törvény szellemével, *(Halljuk!)* hiszen itt a törvény egy nemét a hivatalos gyámságnak gyakorolja épen az apró, épen a tudatlan, épen a saját ügyökben ezen törvényjavaslat szerint gyámoltalanoknak feltett emberekre. Ez a neme a hivatali védelemnek, a törvényjavaslat elvének tegnap történt elfogadása után, azt hiszem, tökéletesen jogosult. Mindenesetre az a ház, a mely előleg elfogadta ezen törvényjavaslatot, ezen álláspont ellen elvileg nem tehet kifogást.

És most engedje meg a t. előadó ur, hogy azt mondjam: igaz, ennek a törvénynek a hatálya a bizonyítás nehézsége miatt is problematicus, de a törvénynek van két féle hatálya. A nélkül, hogy én valamelyik büntetőjogi theoria hivének akarnám magamat vallani, tény az, hogy az ilyen törvényeknek van megelőző hatálya is, van visszatartó hatálya is az alkalmazás valószinűsége és bizonyossága szerint.

Tudom én, hogy bizonyítás esetében nehéz lesz bizonyítani, de ez nem birhatna engem arra, hogy a könnyű bizonyítással az ártatlanok elitélését könnyen lehetővé tegyem, másrészt nem akarok törvényt alkotni, hogy attól a visszatartó hatálytól, a melyet minden helyesen concipiált törvény, a melynek alkalmazása iránt bizonyosság van, az életben gyakorolni szokott, meg fosszuk.

Ezen okok azok t. ház, a melyek engem arra birtak, hogy a fenforgó indítványt tegyem és most még csak azon kérelmet intézem a t. házhoz: méltóztassék azt elfogadni, de a „vétség“ szónak kihagyásával, mert az igazságügyminister helyesen jegyezte meg, hogy a gondolatot magát szabatosabban fejezi ki e módosított szöveg, mely igy hangzanék: oly esetekben, midőn valamely községben általánosságban el van terjedve. *(Helyeslés a bal- és a szélső balon.)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! Én nem zárkózom el azon oknak a fontossága elől, a melyeket az imént előttem szólott t. képviselőtársam felhozott; nem zárkózom el az előtt, hogy lehetnek tudatlan emberek, a kik nem birnak még azzal a felfogással sem, hogy ha jogaikban megsértetnek, az utat, a melyet mások is nekik indicálhatnak, megtalálhassák azoknak az orvoslására. A gyámságnak azon rendszerét azonban, mely az előbbi időkben fennállott, a mikor t. i. a jobbágynak a jogait az urodalmi fiscus védelmezte, én a mostani időben a mostani körülmények közt alkalmazhatónak alig találom. Én ugy hiszem, t. ház, mindig lesznek emberek, a kik az illetőket arra figyelmeztetik, hogy mit tehetnek, a mit tenni jogukban áll.

És hogy a politikai hatóságot ezen joggal fel ne ruházzuk vagy inkább erre ne is kötelezzük, mint már előbbi felszólalásomban mondtam, a szolgabirónak mindig módjában lesz, az illetőket arra figyelmeztetni, nekik tanácscsal, utmutatással szolgálni. *(Mozgás a szélső balon.)*

A mi pedig a községi előljáróknak kötelezését illeti, én részemről ezt főleg azon vidékeken, melyek leginkább vannak sujtva, magában véve tökéletesen czélttévesztettnek tartanám.

Hozzájárul, t. ház még az is, hogy e kifejezés: „azon községek, hol az uzsora nagyon el van terjedve“ olyan, mely nemcsak azon vidékekre volna alkalmazható' hol tudatlan nép lakik, hanem alkalmazható, oly vidékekre vagy inkább községekre is, hol már nem a tudatlanság, hanem már a nagyobb müveltség fokán álló elemek is vannak és mégis ezen intézkedés oda is átvitetvén, azt hiszem t. ház, hogy az a szakasz azon sarkelvét, melyet előttem szólott t. képviselőtársam is elfogad, nagyon is vitiálná. Ennélfogva kérem, méltóztassék a szakaszt ugy, a mint van azon módosítással elfogadni, melyet az igazságügyi bizottság ajánl. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás.

Az eredeti szöveg természetesen a 9. §. azon szövege marad, mely a bizottsághoz visszautasittatott s igy midőn az első kérdést fel fogom tenni a szövegre, az alatt értem a 9. §-t a maga eredeti két bekezdésében, a mint az a bizottsághoz visszautasittatott és a mint nyomtatásban is van.

Ezzel áll szemben Polónyi képviselő ur ellenindítványa, mely szerint a 9. §. hagyassék ki.

Ha tehát a szöveg elfogadtatik, Polonyi képviselő ur ellenindítványa elesik.

Digitized by Google

Ha a szöveg ekként elfogadtatott, akkor fogom feltenni a kérdést, hogy elfogadja-e a ház a bizottságnak a szakasz második bekezdéseül javasolt szövegét, igen vagy nem? Azután még ezeken kivül kell feltennem egészen külön Szilágyi Dezső képviselő ur és társainak módosítványát, a kik egy új bekezdést javasolnak, nincs ugyan kitéve, hogy hányadik legyen a bekezdés, de azt hiszem, ugy kell érteni, hogy az utolsó. *(Helyeslés.)*

Mielőtt a kérdést igy feltenném, méltóztassanak meghallgatni a módosítványokat.

Baross Gábor jegyző *(olvassa az igazságügyi bizottság módositványát).*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Polónyi Géza és Szilányi Dezső és társainak módositványait).*

Elnök: Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a 9. §-t az eredeti szöveg szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta az eredeti szöveget és igy Polónyi képviselő ur ellenindítványa elesett.

Kérdem most a t. házat, elfogadja-e a bizottság által javasolt szöveget, mely az eredeti szövegbe második bekezdésül lesz beillesztendő, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)*

Azt hiszem, hogy elfogadtatik. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a Szilágyi Dezső és társai által benyujtott toldást? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Ellenpróbát!)* Kérem azon t. képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások balfelől: Meg kell számlálni!)* Minthogy megszámlálás kivántatik, a jegyző urak meg fogják számlálni a képviselő urakat. Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják Szilágyi Dezső képviselő ur módosítványát, méltóztassanak szakaszonként felállani. *(Megtörténik. A jegyzők megszámlálják a szavazókat.)* Méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el. *(Megtörténik.)* Elfogadta 75, nem fogadta el 83 képviselő. E szerint Szilágyi képviselő ur módosítványa nem fogadtatott el.

T. ház! E szerint a törvényjavaslat letárgyalva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a napirend szerint a 22. sorjegyzékbe foglalt kérvények tárgyalása, jelesen a 32. folyószámtól kezdve.

Rakovszky István jegyző *(olvassa):*

„Az egri izraelita társalgó kör az izraelita rabbi és hitszónoki tisztet a magyar nyelv birásának föltételéhez köttetni s a Talmudnak magyar nyelven való tanitását törvényben kötelezőleg kimondatni kéri.

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! Miután magában véve azon törekvés, hogy valamely hitfelekezet egyházi és iskolai életében az állam nyelve terjesztessék, csak méltánylást érdemel s miután a vallás- és közoktatási kormánynak módjában áll az ily törekvést a maga hatáskörében jóakaratúlag előmozdítani; a kérvényi bizottság ezen kérvényt e szempontból a vallás- és közoktatásügyi ministernek kiadatni véleményezi.

Elnök: A kérvény ki fog adatni a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 33—34. folyószám alatti kérvényeket, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa:)*

»A budapesti hirlapirók közgyülése a vasárnapi munkaszünet ügyében törvényt kér alkottatni.

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! A kérvényi bizottság e kérvényeknek fontosságot tulajdonit, a mennyiben csakugyan a már más kérvényekben méltatott valláserkölcsi szempontokon kivül igen fontos társadalmi és közgazdasági tekintetek indokolják a vasárnapi munkaszünet megtartását. Hanem a kérdés gyakorlati megoldása nagy nehézségekkel jár és ennek folytán a kérvényi bizottság egyelőre csupán csak azt indítványozza, miszerint ez a kérvény megfontolás végett a kormánynak adassék ki. *(Helyeslés.)*

Göndöcs Benedek: Tisztelt ház! A vasár- és ünnepnapok megünneplése végett a budapesti hirlapokon kivül a katholicus papság is kérvényezett. A kérvényi bizottság véleménye szerint ez ügy a kormányhoz tanulmányozás végetti áttétele hozatik javaslatba, midőn ehhez hozzájárulok, azon kérésemnek adok kifejezést, hogy a kormány ez ügyet tanulmányozván, a törvényjavaslatot a vasár- és ünnepnap megünneplése végett még ez ülésszaka alatt a tisztelt háznak beterjeszsze.

Meg kell itt említenem azt, hogy a vasár- és ünnepnap tanulmányozása szerintem nem lesz nehéz, mert a törvény első és főpontja már meg van és igy szól: Hat nap munkálkodjál, a hetediket szenteld a te urad Istenednek és azon napon se te, se szolgád és szolgáló leányaid ne dolgozzanak, sőt igavonó állataid is pihenjenek; ezenkivül, hogy a kormány biztos uton haladjon, én részemről melegen ajánlom az angol nemzet törvényeit, a vasár- és ünnepnap megünneplése végett, igyekezzék a kormány azt a mi viszonyainkhoz alkalmazva felhasználni; Anglia noha megtartja a vasárnapokat, mégis hatalmas és nagy kereskedéssel bir és igy haszonlesőknek nem lehet azt mondani, hogy a vasár- és ünnepnapok megtartása nagy kárára lesz

Digitized by Google

a gazdászatnak, iparnak és kereskedelemnek. (*Helyeslés. Ugy van!*)

Vegye tekintetbe továbbá a kormány a munkaadó és a munkások ügyét, mennyivel nagyobb a száma ma a szegény munkásoknak, kik általában óhajtják a hetedik napot Istennek szentelni és pihenni, hogy igy erejöket visszanyervén, a munkára annál nagyobb legyen képességök; de nem lehet, mert ha nem dolgoznak, a munkaadó elbocsátja őket és igy kénytelenek vasárnap is dolgozni, se lelköket, se értelmöket nem képezhetik, de vajjon jól van-e ez igy? azért, hogy a gazdag munkaadónak még több pénze, a szegény munkásnak soha nyugalma ne legyen. (*Helyeslés. Ugy van!*) Angolországban szigoruan megtartják a vasárnapot, ugy, a hogy azt megtartani kell, de azért gazdászata, ipara és kereskedése nagy, a nemzet pedig gazdag. Czélszerű lenne, ha a kormány az összes hitfelekezeteket arra hivná fel, hogy az ünnepeiket, a mennyire csak lehetséges, mindnyájan vasárnapra tegyék át, — azért, hogy azokat az állam minden polgára szentül megünnepelje. Francziaország ebben például szolgálhat. De végre a vasár- és ünnepnapok megtartása a népet erényessé és jobbakká teszi, az által, hogy a keresztyén hit áldásos tanait hallgathatja. (*Helyeslés.*)

A keresztyén hit minden erénynek alapja és kútforrása, ha a lélek megfosztatik e táplálóktól, nem terem meg rajta az erény, a jótékonyság és az önfeláldozás virága; jó hazafiakat vallás nélkül nem nevelhetünk; nézzük meg mindazt, a mi a világon nagy és dicső, látni fogjuk, hogy mindennek forrása és alapja a keresztény hit, mely tanítja a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget. (*Helyeslés.*) Ha nézzük a festészetet, szobrászatot, zenét, épitészetet, nézzük a kórházakat, árvaházakat, egyszóval minden jótékony czélu intézeteket, mindezeket a keresztény hit magasztos eszméi hozták létre, a lelkeket a hit táplálékától megfosztani nem lehet, nem vezet czélhoz, a miért a vasár- és ünnepnapok megtartását óhajtom és kérem a tisztelt kormányt, hogy a törvényjavaslatot mielőbb benyujtani sziveskedjék. (*Helyeslés.*)

Berzeviczy Albert előadó: Csak egy észrevételt vagyok bátor a képviselő ur megjegyzésére tenni. Volt szerencsém kiemelni, hogy a bizottság maga is fontosságot tulajdonit a kérvénynek, azonban a gyakorlati megoldás tekintetében nehézségeket lát. A képviselő ur ugy látszik könnyebbnek tekinti a kérdést s hivatkozik Anglia példájára. Erre meg kell jegyeznem, hogy Angliában nem annyira a régi vasárnapi törvények tartják fenn oly szigoruan a vasárnapi munkaszünetet, mint inkább a társadalomnak ugyszólván vérévé vált meggyőződése megszokása. Ezt törvénynyel decretálni nem lehet. Németországban is az újabban ez irányban megindult mozgalom inkább az egyleti működés terén megy végbe, mintsem törvényhozási és hatósági intézkedésekben.

Ezeket kivántam megjegyezni, kérvén a t. házat, hogy a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni kegyeskedjék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ugy hiszem, kijelenthetem, hogy a kérvényi bizottság javaslata elfogadtatván, a kérvény megfontolás végett a kormánynak kiadatik.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a 36. és 37. folyó szám alatt, továbbá a 23. sorjegzékben 1—3. sz. alatt foglalt kérvények jegyzékét, melyekre nézve a kérvényi bizottság javaslata elfogadtatik. Olvassa*): A lugosi, a debreczeni, a soproni, a beszterczebányai államhivatalnokok, a kolozsvári, a nagyváradi kir. törvényszék, ügyészség és járásbiróságok kezelő- és segédszemélyzete fizetésük és lakbérilletményük felemelését, általános nyugdíjrendszer és szolgálati pragmatica alkotását kérik.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizotság javaslata szerint, e kérvények a miniszterelnök utján a kormánynak adandók ki.

Lázár Ádám: T. ház! Midőn a birói szervezés és ügyvédi rendtartás lényeges és gyökeres átalakitása az annyiszor hangsúlyozott közvetlenség és szóbeliség, ugy az esküdtszéki intézvény behozatalával okszerű kapcsolatban várandó: akkor a birák, főleg alsóbb birósági hivatalnokok újból anyagi gyors segélyt kérnek, hogy ez által szellemi és anyagi függetlenségük és társadalmi állásuk lehetőleg biztositassék.

Nem tagadhatni ezen nyomasztó állapot tarthatlanságát, miután az ezelőtt több mint 10 évvel történt rendezés már a gyakorlati élet rostáján átmenve, sok javitani valót mutat föl, mit főleg a vidéki biróságok fizetésének és lakbérének aránytalansága legkiáltóbban bizonyit.

Az állami és birósági hivatalnokok sorsuknak állami uton való javításáért esedeznek e kérvényökben s újból a ház elé terjesztik szomorú helyzetüket, mely őket társadalmilag és anyagilag képtelenné teszi kötelességök teljesítésére.

Az állami birósági hivatalnokok fizetési rendszere ezelőtt 10 évvel állapittatott meg s azóta tekintettel a közbejött különböző mozzanatokra, az anyagi dolgok, különösen a lakbér és az élelmi czikkek folyton ingadozó árkülönbözetére, lényeges változás nem történt, mig más államokban, pl. Ausztriában 10 év óta lényegesen felemelték a fizetéseket. Ez által az összes anyagi viszonyokon lenne segítve s egyuttal a hivatalnokoknak képessége, munkaereje és függetlensége emeltetnék.

Digitized by Google

Bátor vagyok hivatkozni ez alkalommal az ezelőtt körülbelül egy évvel beadott kérvényekre, melyeket számos állami hivatalnokok, birósági egyének és alsóbb hivatalnokok szintén lakbérfelemelés, fizetésjavítás és egyelőre némi drágasági pótlék tárgyában nyujtottak be, mely kérvényeket akkor a pénzügyi bizottság behatóan tárgyalván, kimondta, kétségtelen, hogy a hivatalnokok sorsa javítást igényel, azonban az ország pénzügyi viszonyaira tekintettel semmi megoldást nem ajánlott, de hangsúlyozta a végleges birósági szervezet, nyugdíjrendszer és szolgálati rendszabály, vagyis pragmatica megalkotásának szükségét. A képviselőház akkor elfogadván ezeket, azóta már több, mint egy év telt el s nem történt semmi ez irányban, a mi az illetőket megnyugtatta volna, holott az állapotok súlyossága s a mindennapi élet szükségleteivel való küzdés ép oly kirívó ma, mint volt ezelőtt egy évvel.

A költségvetés azt mutatja, hogy az igazságügyi hivatalnokok nagyobb jövedelmet hajtanak az államnak a bélyegek és illetékek utján, mint a mennyit az igazságügy igénybe vesz, de e jövedelem, tekintettel a deficitre, másfelé adatik ki.

Én nem szándékozom a kérvényi bizottság azon véleménye ellen szólani, hogy a kérvény a kormánynak kiadassék, csak annyit hozok fel, hogy miután eljöttnek vélem az időt, hogy a kormány saját jól felfogott érdekében az e kérvényekben előrorolt bajokon komolyan segítsen, toldassék meg a kérvényi bizottság határozati javaslata azzal, hogy a kérvény kiadatik „beható tanulmányozás és még ez ülésszak alatt véleményes jelentéstétel végett". Ajánlom a t. háznak elfogadás végett. *(Helyeslés a szélső baloldalról.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: A beható tanulmányozás a kormánynak ugyis kötelessége; a még ez ülésszakban való jelentéstételre nézve pedig a kormány ilyen tárgyakban kötelezettséget nem vállalhat. Senki sem érzi jobban, mint a kormány, hogy ha lehet és a mennyiben lehet, az államhivatalnokok sorsán segíteni kell. Némely részben az idén is segített és mihelyt lehet, fogunk tovább is segíteni, nem várva be, hogy azt azon adók jövedelméből tehessük, melyeket a t. képviselő ur meg szokott szavazni. *(Tetszés.)*

Elnök: A bizottság határozati javaslata nem támadtatott meg és igy azt elfogadottnak jelentem ki. A képviselő ur megtoldatni kivánja a bizottság javaslatát azzal, hogy „beható tanulmányozás és még ez ülésszakban jelentéstétel végett". A kik a képviselő ur e toldalékát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház nem fogadja el és igy marad az eredeti szerkezet.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 23. sorjegyzékben 10—33. szám alatt foglalt kérvényeket, melyekre nézve, a kérvényi bizottság véleménye elfogadtatott).*

Elnök: E szerint e kérvény is el levén intézve, a 24. sorjegyzékben foglalt kérvények letárgyaltattak.

Abban méltóztatott a t. ház megállapodni, hogy a ma részleteiben letárgyalt törvényjavaslat a holnapi ülés napirendjére tűzessék ki harmadszori megszavazás végett. Azt volnék bátor javasolni, hogy e czélból az ülés 12 órakor tartassék. *(Helyeslés.)*

A csütörtöki ülésre, a mely délelőtt 11 órakor fog tartatni, azt vagyok bátor javasolni, hogy a napirend első tárgya legyen a közoktatási bizottságban hiányzó egy tagnak megválasztása és azután a vadászatról szóló törvényjavaslat s arra vonatkozó közgazdasági bizottsági 298. számú jelentés tárgyalása *(Helyeslés.)*

E szerint a napirend ekképen meg levén állapítva, miután egyéb tárgy nincs, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

183. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 3-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 24. sorjegyzékéről. Az inditvány és interpellátiós könyv felolvasása. Az uzsoratörvényjavaslat végmegszavazása. Ez ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán. gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor és ifj. gróf Ráday Gedeon.

(Az ülés kezdődik d. e. 12 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett jelentkezőket Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket pedig Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a f. hó 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a Budapesten 1883. évi január hó 14-én tartott népgyülésnek gr. Apponyi Albert képviselő által beadott kérvényét, melyben a jelenleg hatályban levő választási törvényt módosítani s az általános választási jogot törvényesíteni kéri. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kiadatik a kérvényi bizottságnak, tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Rakovszky Géza előadó: T. képviselőház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények 24. sorjegyzékét bemutatni. Kérem méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése iránt, valamint az iránt is intézkedni, hogy a kérvények betekinthetés végett a házszabályok értelmében a ház irodájában letétessenek.

Elnök: A kérvények 24. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni s a kérvények betekinthetés végett a ház irodájában helyeztetnek el, tárgyalásuk pedig a jövő szombati ülésre tűzetik ki.

Következik a napirend és pedig először az indítvány- és interpellátiós könyv felolvasása.

Rakovszky István jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy sem az indítvány, sem az interpellátiós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a most felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a törvényjavaslatot és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a a főrendi házzal közöltetni határoztatik.

T. ház, minthogy a főrendiház ma ülést tart és minthogy a jegyzőkönyv már készen is van, kérem a t. házat, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét most mindjárt hitelesíteni. *(Helyeslés.)*

Baross Gábor jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! *(Halljuk!)* A legközelebbi ülés csü-

Digitized by Google

törtökön délelőtt 11 órakor fog tartatni. Első tárgya lesz egy tag választása a közoktatási bizottságba, második tárgya pedig a közigazgatási bizottság 298. szám alatti jelentése a vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyában és maga a törvényjavaslat.

Egyéb tárgy nem lévén, azt ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 25 perczkor.)

184. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 8-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki jelentés Carolina Auguszta királyné gyászszertartásáról, Lang Lajos végleges igazolásáról és egy beérkezett kérvényről. Egy tag választása a közoktatási bizottságba. A vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchenyi Pál, ifj. gr. Ráday Gedeon, b. Kemény Gábor.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólani kivánók neveit Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket pedig Duka Ferencz jegyző urak fogják följegyezni.

Bemutatom a belügyministeriumnak 588. eln. sz. átiratát, mely szerint boldogult Carolina Augusta császárné és királyné ő Felségeért, dicsőült I. Ferencz császár és király negyedik hitveseért, halála évfordulóján, a szokásos ünnepélyes gyász-istentisztelet f. évi február hó 9-dikén d. e. 10 órakor fog a vári helyőrségi templomban megtartatni.

Tudomásul vétetik.

Jelentem a t. háznak, hogy Láng Lajos, Pápa városa választókerületében megválasztott országgyülési képviselőnek megválasztása óta 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy a választás ellen kérvény adatott volna be, ennélfogva nevezett képviselő ur végleg igazoltatik.

Bemutatom Szatmár-Németi szab. kir. város közönségének felterjesztését, melyben Hódmezővásárhely városának feliratát pártolván, a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban élő magyarok betelepedése iránt a szükséges intézkedések megtételét kéri.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Következik a napirend: a közoktatási bizottságban hiányzó egy tag megválasztása. A névsort Rakovszky István jegyző ur fogja olvasni, a távollevők neveit Duka Ferencz jegyző ur jegyzi.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: A jegyző urak a szavazatokat össze fogják számítani s a szavazás eredménye még ez ülés alatt ki fog hirdettetni.

Következik a napirend: a közigazgatási bizottság 298. szám alatti jelentése a vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a t. ház a jelentést felolvasottnak venni méltóztatik, az általános tárgyalást megnyitom. Első szó illeti az előadó urat.

Péchy Jenő előadó: T. ház! A szőnyegen levő törvényjavaslat, mint méltóztatnak tudni, a vadászatról szóló 1872: VI. és a hivatalos vadászatról szóló 1876: XLIV. t.-cz.-nek összefoglalt módosítása.

Felmerül a kérdés: volt-e szükség e törvényczikkek módosítására? A tiz évi tapasztalás, a mely idő óta az 1872-iki vadászati törvény fennáll, e kérdésre határozott igennel felel s mikor a belügyministerium e törvényczikkek módosítása tárgyában enquetet hivott össze, abban az ország első szaktekintélyeit is meghallgatta s azoknak szakszerű módosításait, javaslatait nagyrészt elfogadta, csakis a vadászat s a vadtenyésztés már el nem halasztható igényeinek felelt meg.

A belügyministerium által beterjesztett eredeti törvényjavaslat indokolása kimerítően indokolja azon módosításokat, melyeket a törvényjavaslat, az 1872. és 1876-iki törvényczikkeken tett. Hasonlóképen a közigazgatási bizottság által beterjesztett je-

Digitized by Google

lentés részletesen foglalkozik az indokolással, mely azon módosításokra vonatkozik, melyeket a bizottság a ministerium által beterjesztett törvényjavaslaton tett. Minthogy az indokolások a t. ház előtt fekszenek, feleslegesnek tartom, hogy azoknak felsorolásával ismétlésekbe bocsátkozzam s megmél-tóztatik a t. ház engedni, ha nagyon röviden, csak azon két fő, mondhatni elvi határozat és megállapodást említem fel, melyek tulajdonképen szintén a részletekre tartoznak ugyan, minek folytán azoknak esetleg leendő hosszasabb indokolását részemről is a részletes tárgyalásra tartom fenn. E két fő elvi megállapodás, illetőleg módosítás egyike, a belügyministerium által az 1872. törvényen tett azon módosítás, mely szerint a szabad vadászhatási jog gyakorlása száz holdról 200 katasztrális holdnyi területű birtokra emeltetett. A másik szintén elvi fontosságú határozat, melyet a bizottság a belügyministeri törvényjavaslaton tett, a kisebb és községi birtokok kötelező bérbe adása, ebből következetesen a bérszerződések tartamának s módozatainak megállapítása.

E két elvi határozat fő hiányát képezte az 1872. törvénynek, mely két hiány mellett, ámbár el kell ismerni, hogy már az 1872-iki törvénynek is sok tekintetben üdvös hatása volt, mindazáltal összehasonlítva a külországok hasonló törvényeivel, a kellő sikert mindeddig el nem érte. Mindkét elvi módosítás főindokát a vadtenyésztés szakszerűvé tételében s a vadászat emelésének, nemzetgazdasági fontosságának emelésében találja. Minthogy a bizottság előre tudta, hogy e két módosítás a részleteknél hoszasabban fogja a t. ház figyelmét igénybe venni: előre is fentartom magamnak a bizottság álláspontját ezekkel szemben ott részletesebben kifejteni. Megemlítvén végül azt is, hogy a ragadozó-vadak vadászatáról szóló 1876: XLIV. t.-cz.-nek a közérdeknek czéljából való megkönnyítését és módosítását is felvette: bátor vagyok a törvényjavaslatot a t. háznak a közigazgatási bizottság szövegezése szerint elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés.)*

Madarász József: T. ház! A beadott törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. Először felolvasom azon ellenindítványt, a melylyel a törvényjavaslatot mellőztetni kívánom s azután fogom nehány tétellel indokolni.

Ellenindítványom ekképen szól:

„A vadászatról szóló törvényjavaslat mellőztetvén, utasittatik a kormány, hogy tekintettel arra, hogy a vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka; — hogy a földbirtok ezen tartozékának közvetlen és kizárólagos használata és hasznosítása iránti rendelkezés joga, a terület nagyságára való tekintet nélkül és minden körülmények között csak annak tulajdonát illeti és illetheti; ez elv alapján terjeszszen a ház elébe az egyéb szükséges intézkedéseket is magában foglaló törvényjavaslatot.“

Ez azon indítvány, melyet a beterjesztett törvényjavaslat ellenében benyujtok. Azon indokolást, melynek alapján ezt teszem, megkönnyítette nekem a fővárosban megjelenő egyik lap „Rovás“ czímű rovatának vezetője. Ebben február hó4-én a következőket olvastam: „Ha már igy vagyunk s az európaiak elhagynak minket, hát mi ázsiaiak, ne fogadjuk el a törvényjavaslatot általános tárgyalás alapjául sem.

Igy szólott az alapos hir szerint Madarász József a függetlenségi párt legutóbbi értekezletén, mely a vadászati ügygyel foglalkozott és az értekezlet igy tőn.“

Engedje meg nekem a „Rovás“-nak igen tisztelt irója, de igen rossz hivatalos értesítést nyert, mert én nem igy, hanem a következőképen szóltam: „Ha oly sokan volnának barátaim, mint néhány nappal előbb és itt volnának azok is, a kiket a kárörvendő ellenféli lapok európaiaknak avattak föl: akkor azzal állanék elő, hogy adjunk be ez ellenében egy ellenindítványt, még ha ázsiaiaknak mondanának is bennünket.“ És tettem ezt azért, mert óhajtottam volna, hogy legyen legalább egy párt, a mely kinyilatkoztatja, hogy nemcsak a tulajdont becsüli és tiszteli, hanem annak következményeit is, még pedig tekintet nélkül arra, hogy a kis- vagy nagybirtokosról van-e szó, mindenkinek egyaránt kivánja biztosítani. Kértem, hogy ne bizzák az ellenindítvány beadását reám, de t. barátaim parancsoltak velem és én kötelességemnek tartottam azt benyujtani.

Még azt is mondja a „Rovás“ tisztelt irója: „Én csak azért említem ezt a tárgyat, mert a függetlenségi párt tagadólagos állambölcsészete bemutatja magát következetesen, a miért általánosságban sem fogadja el a javaslatot, minő válságba jutott az örökös negatió által.“

Hát én kérem ama „Rovás“ érdemes és szellemes iróját, fontolja meg: hát ugyan tagadás, negatió-e az, midőn mi megtámadjuk azt, a mi helytelen a törvényjavaslatban, ellenezzük azt, de ugyanakkor ellenindítványunkban mindig hangsúlyozzuk azon alapot, a melyen igenis óhajtjuk a törvényjavaslat életbeléptetését. Én azt állítom, hogy tagadás tisztán csak az, a mely visszautasít valamit és ha még ez nem is volna az ellenzék cselekménye. Hát azt óhajtják önök, hogy az ellenzék kormányozzon és nem a többség? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezt önmagában véve nem lehetkivánni. Midőn pedig rendesen, mint minden ellenindítványnál, ugy most is megjelöljük az elveket, a melyek szerint mi azon törvényjavaslatot igenis megalkotni óhajtjuk, akkor ez nem tagadás többé akkor ez tevékeny működés, azoknak az elveknek alapján, a melyeket mi helyeslünk. *(Helyeslés a szélső balon.)* Én legalább belsőleg meg vagyok győződve róla.

Digitized by Google

hogy ha önök a socialismustól — kimondom e szót — félnek s azt mondják, a socialismus káros azért is, mert a magán tulajdont el akarja törölni, helyes, hogy félnek; de akkor ne adjanak önök egyetlen egy törvényben sem előjátékot vagy csak példát arra, hogy a tulajdonjog élvezetét a kisebb birtokosoknál korlátolják *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és odaadják vagy azok részére tartsák fenn, kiket a szerencse nagyobb vagyonnal áld meg.

Ajánlom önök figyelembe vételére. Én nem fordítom önök ellenébe, azért óhajtom, hogy legyenek szivesek azon ellenindítványt, melyet benyujtottam, elfogadni. Legkevésbbé sincs szándékomban, vagy barátaimnak szándékában, hogy a mely üdvös intézkedések szükségesek, akár a kártérítésnek, akár a vadak kimélése tekintetében, akár a ragadozó állatok kiirtására nézve — a mely ragadozó állatok alatt az állatok minden nemét szeretném értetni — hogy azok ellen legkevesebb kifogást tegyünk, sőt készségünket nyilvánítjuk, hogy hozzájárulunk e tekintetben a kormánynak legüdvösebb javaslataihoz.

Ezen indokoknál fogva, mivel én is tudom, hogy azon pontok, melyeket a t. előadó ur megemlített, a részletes vitánál is fel fognak elevenittetni, én többre nem terjeszkedem ki, hanem tekintettel a tulajdonjog szentségére, tekintettel arra, hogy a tulajdonjogot nem tartja szentnek az, a ki annak szabad élvezetét elveszi a tulajdonostól és parancsolja, hogy azt miként élvezheti, ajánlom ellenindítványomat. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Göndöcs Benedek: T. ház! Én a vadászatról szóló törvényjavaslatot általában nem fogadhatom el; *(Helyeslés a szélső baloldalról)* nem fogadhatom pedig el azért, mert a teherviselés közös. Midőn a teherviselés közös, akkor senkinek sem adhatunk kiváltságos jogokat. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen eszmétől vezéreltetve, olvasom a törvényjavaslatnak 1. §-át, mely azt mondja: „A vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatlan tartozéka". Már ezen 1. §-ban önmagának ellentmond e törvényjavaslat szerkesztője, mert ez nem való, mert azt kellett volna mondani: „kétszáz hold földtulajdonnak, de egynek nem". *(Helyeslés a szélső balon.)*

Ez igy áll, t. ház és én megvallom, hogy igazságosabb, méltányosabb törvényjavaslatot nem lehet alkotni, mintha azt mondjuk, hogy annak, a kinek egy hold földje van, megadjuk a vadászati jogot épen ugy, mint annak, a kinek ezer holdja van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Uraim, melyik szerencsésebb: az-e, a kinek egy holdja van, vagy az-e, kinek ezer holdja van? *(Derültség.)* Ha az ezer holdasnak, a ki nagyobb vagyonnal bír, megengedjük azon jogot, hogy vadászat által mulatságának, szenvedélyének nyúlakat áldozzon s a vadászatot élvezze: hát akkor azon szegény embertől, a kinek egy holdja van, megtagadjuk, hogy lelőhesse azon nyulat, mely az ő gyümölcsfáit tönkre tette? *(Derültség.)* Attól megtagadjuk, hogy lelőhesse azon nyulat, mely az ő kukoriczaföldjén a babot mind elpusztította? *(Derültség. Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ez nem lenne igazságos törvény. Én részemről mindenkinek a maga földjén a vadászati jogot megadnám s akkor mindenki olyan mennyiségben gyakorolná a jogot, a mennyi földet bír — és igy a törvény nem nyújtana a vagyonosabbnak semmi kedvezményt.

De nemzetgazdászatilag sem tartom a vadászati törvényjavaslatot helyesnek; ha egy igyekező gazda, kinek 100 hold földje van, földjét körös-körül gyümölcsfákkal berakja, nincs-e kitéve annak, hogy azon nemes fákat a nyulak télen át, kérgét leragván, elpusztítják, nincs-e annak kitéve, hogy a hol rendesen tartózkodik a vad, azt letiporja és ezt azért, mert 100 holdja van, mind eltűrni kénytelen legyen? Vajjon fizethet-e neki azon társaság, mely a vadászatot tőle haszonbérbe kiveszi, annyi összeget a vadászati jogért, a mennyi kárt gyümölcsfáiban és veteményeiben a nyulak tesznek? Minden bizonynyal nem. Ha tehát azt akarjuk, hogy Magyarország egy virágzó gyümölcsös kert legyen, mondja ki a ház azon határozatot, hogy a nyulakat a legkisebb földbirtokosnak is minden időben lőni szabad, mert százszorta több kárt tesz, mint ő ér maga.

De egyúttal általában czélszerűnek találnám azt is, hogy a vadászati fegyverre tett adó e szerint 12 frtról 2 frtra leszállittassék. Az állam nem fog veszteni semmit, mert százszorta többen lesznek, kik a vadászati fegyverengedélyért szivesen megfizetik a 2 forintot.

Miért is kérem a t. házat, hogy a vadászati jogot a legkisebb földbirtokra is kiterjeszkedni kegyeskedjék és pártolom a Madarász József t. képviselőtársam által benyujtott határozati javaslatot. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Igen egyszerűen és igen röviden kivánok a dologhoz szólani, reflectálva az előttem szólott t. képviselő urak előadásaira. Tehetem ezt, azt hiszem, annál elfogulatlanabbul, mert a mint talán némelyek tudják is, azzal engemet legalább nem vádolhatnak, hogy a vadászati passió vezet, a mennyiben nem tartozik szenvedélyeim közé a vadászat. De bocsánatot kérek, mindennek daczára és minden felhozottak daczára a Madarász t. képviselő ur indítványát a magam részéről el nem fogadhatom és bocsásson meg, ha megjegyzem még azt, hogy ezen törvényjavaslatnak általánosságban el nem fogadása nem vezetne még oda, a hova a t. képviselő urak akarnak menni, mert itt nem új törvény alkotásáról van szó; ha ezen javaslat el nem fogadtatik, marad életben a régi mindaddig,

Digitized by Google

míg helyébe más nem jön. A különbség az lesz, hogy míg a vadászati tér minimuma a régiben 100 hold, itt 200 hold és még azonkivül vannak a jelen javaslatban némely könnyítések, vannak némely provisiók azon szempontból, melyeket Madarász képviselő ur is kiván; csak természetes azt nem tagadhatom, hogy a nyúl nincs a közveszélyes ragadozó állatok közé felvéve, *(Derültség)* mint a hogy Göndöcs t. képviselő ur kivánni látszik, de azt megjegyezhetem, hogy ott, hol nagy károkat tehet, kertekben lelőni mindenkinek szabad, ott nem szükséges 200 hold, kertben 1 hold is elég arra, hogy e jogot az illető gyakorolja.

Különben a mi Madarász t. képviselő ur módosítványát illeti, ha jól emlékszem, bár nem is szó szerint, de felmerült egy ugyanazon irányú módosítvány akkor, mikor a törvényjavaslat először tárgyaltatott. Meg lett azon alkalommal vitatva s a törvényhozásnak a többsége elhatározta a területi minimum meghatározását, mely önálló vadászatra ad jogosultságot. De meg kivánom jegyezni, hogy abban nincs igazuk a képviselő uraknak, hogy ez az 1. §-sal, mely a földtulajdonos elválaszthatatlan tartozékának jelzi a vadászatot, ellentétben nem volt és nincsen és nem azonosítható azzal, a mit Madarász képviselő ur a socialista tanok szempontjából felhozott.

Bátor leszek igen egyszerűen megmagyarázni. Privilegiumot adna a törvény, vagy ellenkeznék a jog fogalmával az, ha a törvény azt mondaná ki, hogy a 200 holdnál kisebb birtokkal biró vadászati jogot semmi módon és semmi alakban nem élvezhetne, hanem helyettük ezt a jogot gyakorolhatná más. Ez privilegium. De a nélkül, hogy a tulajdon szentsége sértetnék — nem szükség példákra hivatkoznom — száz meg száz uton és módon kell a földbirtok joghasználatát közérdekű szempontokból korlátozni; de ez nem confiscálása azért a jognak, a mit mindenütt látunk, minden városban, minden vasutépítésnél és számtalan más phasisában az életnek.

Tehát t. képviselőház, a kérdés az, *(Halljuk!)* hogy szükség van-e ezen korlátozásra vagy nem? Erre a felelet egyedül attól függ, hogy szükségesnek tartja-e valaki, hogy egy országban legyen vadállomány és vadászat, vagy nem. Ha valaki abból a nézetből indul ki, hogy arra, hogy egy országban vadállomány és vadászat legyen, nincs szükség: akkor természetesen felelhet nemmel. De ezen nézetben én a magam részéről nem osztozhatom, mert méltóztassanak elhinni, a mely perczben az mondatnék ki, a mit Madarász képviselő ur és Göndöcs képviselő ur akarnak, hogy egy hold, vagy akárminő birtok után, egy szóval minden tekintet nélkül a birtok nagyságára, lehessen a vadászatot gyakorolni: ez által azt mondanók ki, hogy nehány esztendő mulva igazán egyes, igen nagy complexusnak birtokosait kivéve, senki sem vadászhatna, sem a közép- sem a kisbirtokos semmi módon, mert egyáltalában nem lenne vad az országban, a melyre vadászni lehessen és igy tényleg, midőn a legnagyobb jogegyenlőséget akarnók kimondani, reducáltatnék a dolog oda, hogy — ismétlem — igazán senki, egyes igen nagy territoriumok birtokosain kivül, nem vadászhatna, mert nem volna mire.

De t. képviselőház, én a magam részéről nem tartom fontosságnélkülinek a hasznos vadaknak, hogy úgy fejezzem ki magamat, tenyésztését, mert egy bizonyos fokig tenyészteni kell azokat, ha azt akarjuk, hogy nagyobb számmal legyenek; tenyészteni annyiban, a mennyiben minden elháríttassék, a mi a szaporulatnak ártalmára volna és még egyéb vadaknál a zord időszakban táplálékról is kell és szükséges gondoskodni.

No hát, t. képviselőház, ha azt akarjuk, hogy vad legyen, ha arra még költeni is szabad és kell hogy vad legyen, akkor meg azután szabadjára hagyni, hogy a mi az egyik embernek a felügyelete és költekezése mellett tenyésztetett, azt a másik lelőhesse, ez megint még a tulajdonjog fogalma szempontjából sem egészen védhető álláspont.

De, t. képviselőház, azt is tudjuk talán mindnyájan, hogy nem épen a vagyonosabb, de a szegényebb osztályoknak is az életmódjukra a hússal élhetés bizonyosan nagyon előnyös; azt is tudjuk, hogy az emberi élvezetre szánt húsoknak az ára mennyivel drágul és emelkedik és statisztikai adatokkal lehet igazolni, hogy oly országokban, a hol vadászati rendszeres törvények rég idő óta vannak, az évnek azon szakában, mely a vadászatnak az ideje, épen a vad, jelesen a nyúlhus nagy városokban könnyebben jut szegényebb embereknek a konyhájába, mint akármely másféle emberileg használható hus, mert épen az által, hogy az egy pár hónapra szorított kinálat igen nagy, annak az ára tetemesen lenyomatik. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Nem szándékozom tehát t. ház, hosszasabban indokolni, de azt hiszem, ugyanazon szempontokból, melyek 1872-ben vezették a törvényhozást, a t. ház most sem fogja elejteni akarni a vadászati törvényt, mely bár nem kellő szigorral lett végrehajtva, mégis igen nagy eredményeket mutat fel oly vidékeken, hol némileg legalább végrehajtatott; mondom, nem fogja azt mellőzni akarni, hanem belemenve a részletekbe, meg fogja vitatni és elhatározni a javaslatba hozott módosításokat, hogy azután a törvény megjavított és kiigazított alakban mehessen bele törvénykönyvünkbe.

Midőn erre nézve a t. házat a magam részéről is felkérném, még egy megjegyzéssel tartozom, nem az előadottakra, hanem azon szempont-

Digitized by Google

ból, hogy miután a bizottság jelentésében fel van véve, hogy a törvényjavaslatnak bizonyos intézkedéseit szemben a bizottsággal, fentartottam, hogy erre nézve mindjárt ez első felszólalásomkor megadjam a tájékozást. *(Halljuk!)*

Ha a ház bölcsessége a bizottság véleményét fogja elfogadni, én azt a magam részéről nem ellenzem. Nem volt ez szándékom akkor sem, de tartozom megmagyarázni, hogy igy állván a dolog, miért tartottam mégis fenn a bizottság kebelében az eredeti szöveget.

Hogy a törvénynek azon dispositióján, mely a községi területekről szól, változtatni, javítani kell, azt éreztem a szerzett tapasztalatok alapján én is. Kétségtelenül a legradicalisabb eszköz az, a mit a bizottság ajánl. Én nem akartam oly radicalis eszközhöz nyúlni, de viszont nem akarhatom, hogy ha netalán a ház bölcsesége azon radicalis módszert el nem fogadná, visszaessünk az eddig fennálló, szerintem vadászati és közgazdasági szempontból egyaránt káros helyzetbe.

Azért tartottam tehát fenn az eredeti javaslatot, hogy a bizottság javaslatának elvetése esetére legyen ott az eredeti törvényes szabvány, a mely mégis a t. ház eldöntése tárgyát képezheti s annak elvetése ne jelentsen a régi törvény állapotára való visszatérést.

Ennek megjegyzése után kérem a javaslat elfogadását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Herman Ottó: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy nem vagyok abban a helyzetben, hogy a t. ministerelnök ur beszédjére reflectálhassak; szerencsétlenségemre nem vettem ki szavait.

Én nagyon élénken óhajtom t. ház, hogy legyen egy vadászati törvényünk és azt is megengedem, hogy a ház asztalán fekvő törvényjavaslat az előbbihez képest bizonyos haladást tüntet fel. De ezen formában, a maga egészében, én ahhoz hozzá nem járulhatok *(Halljuk!)* és óhajtanám azt, hogy a törvényjavaslat adassék vissza a bizottságnak új átdolgozás végett. Az tagadhatatlan t. ház, hogy a törvényjavaslat 1. §-a egy oly elvet állít fel, melyet a többi szakaszok nem csak módosítanak, hanem sok tekintetben a tulajdonjogra, az önrendelkezési jogra való vonatkozással lerombolnak. Kimondja a törvényjavaslat, mint kiemeltetett, hogy a szabadtulajdonnak elválaszthatlan tartozéka a vadászati jog és aztán minimumnak commassatió tekintetében 50 holdat tüntet fel. Ez nem megoldás, nem igazságos eljárás. Nézetem szerint igenis szükséges, hogy a vadászat bizonyos szabályokhoz kötessék: de akkor kimondandó szerintem az is, hogy a ki a föld birtokosa, vagy azok, a kik a föld birtokosai, tekintet nélkül a terjedelemre, tartoznak vadász-társulatot alakítani bizonyos modalitások és körülmények közt, hogy a vadászati törvénynek ugy nemzetgazdasági, mint földmívelési tekintetben való végrehajtása szabályoztassék és biztositassék.

Ezt a törvényjavaslatot tanulmányozva, t. ház, be kell vallania mindenkinek, hogy ez inkább sport szempontból, mint más szempontból hozatik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hát én a sport iránt is kellő tisztelettel viseltetem és érzékkel is birok iránta. De ezt a túlhajtást nem tartom sem jogosnak, sem okosnak. A t. előadó ur azzal kivánta megnyugtatni bizonyos rendelkezésekre vonatkozólag a t. házat, hogy szaktestületek hallgattattak ki és azok tanácsa szerint alakittatott át a törvényjavaslatnak például azon része, mely a vad megóvásáról és megkiméléséről, egyáltalán a tilalomról intézkedik. Bocsánatot kérek t. ház, de a mit e törvényjavaslat 9. §-a magában foglal, hol a tilalmak ki vannak mondva, hol azonkivül bizonyos kategoriák vannak felállítva: arra nézve kénytelen vagyok kimondani, hogy nem a mai tudomány magaslatán van megoldva. Ily formában a törvényt meghozva, épen az ellenkező czél fog eléretni, mint a mely contempláltatik. Ha méltóztatnak megengedni, példával is állok elő. *(Halljuk!)* A törvényjavaslat 9. §. *c)* pontjában az őzbakra nézve a tilalom kimondatik január 15-től április 15-ig. Szeretném tudni, Európában bárhol azt a tudományos testület vagy azt a szaktanácsot, mely ki mer állani és azt mondani, hogy az őzbak valósággal akkor kimélendő, mert e tilalom azon feltevésből történik, hogy az őzbak akkor üzekedik. Már pedig a nemzetgazdasági szempont, t. i. a vadnak kellő felszaporodása azt követeli, hogy épen az üzekedési időben kiméltessék meg a vad, azonkivül engedtessék meg korlátlanul vagy korlátolva, vagy egész szabadon a vadászat.

Ugyane szakasznak van egy pontja *h)* betű alatt, a mely, bevallom, rendkivüli haladás a vadászati törvényekben egyáltalán; s egy oly pont, a melyet törvényhozásoknál behozni igen kevés helyen sikerült, t. i. az éneklő madaraknak minden időben való megóvása. De a florenczi congressus, a mely épen csak azért tartatott, hogy szorgalmaztassék a törvényhozásoknál a hasznos madarak védelme, nem mondta, mert nem mondhatta ki azt, hogy „éneklő madarak", mert ez collectiv fogalom és a tulajdonképi éneklő madarakon kivül még vannak igen hasznos más madarak is, melyek a kiméletet ép oly mértékben megérdemlik, mint az éneklő madarak maguk.

Ép ugy állunk a 13. §-sal, a hol felemlittetnek azok a vadak, illetőleg kártékony állatok a közgazdaság és háztartásra való tekintetből, a melyekre nézve egyáltalában tilalom nincs, vagy csak igen korlátolt tilalom van. Találunk keselyüket, sasokat, sólymokat, kányákat, vércséket. Ezek mind oly rendkivül tág fogalmak, hogy azoknak a törvénybe ily módon való bevétele egyáltalában nem acceptálható; mert az egyetlen ellenvetés, a

Digitized by Google

mely ez ellen eddig felhozatott, az, hogy a végrehajtással ugyis csak tanulatlan kerülők szoktak megbizatni, a kik nem distinguálhatnak, hogy mi a sas, mi a kesely. Bocsánatot kérek, hisz a törvényeket nem a tapasztalatlanok kedveért és nem az ostobák — bocsánat a kitételért — vagy tanulatlanok számára, hanem a tanultak számára szokták hozni, kiknek hivatása és feladata az, hogy ezeket az alsóbbrendű végrehajtó közegeket kellőleg booktassák s nagy tévedés azt feltenni t. ház, hogy azok a folytonosan szabadban mozgó, talán az irás és olvasásban kevésbbé jártas kerülők ne birnának kellő megfigyelési és megkülönböztetési tehetséggel; sőt én közvetlen tapasztalás alapján állíthatom, hogy sokszor még sokkal finomabb megkülönböztetési erővel birnak, mint sok akadémikus, a ki például biologiai dolgokról ir, miket saját szobájában kieszel.

Én tehát t. ház, ezen hiányoknál fogva és tekintettel azokra, a mik a tulajdon és az önrendelkezési jogba ütköznek, ebben a formában nem járulhatok a törvényjavaslathoz és óhajtom annak a bizottsághoz való visszautasítását; ha azonban — a mi igen valószinű — ez nem következnék be: kénytelen leszek ezután az egyes szakaszoknál módosításaimat beterjeszteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Én ebben a kérdésben korántsem akartam felszólalni, minthogy azonban a t. ministerelnök ur kijelentését azon kezdette, hogy ő nem sportsmann, őt tehát senkisem vádolhatja azzal, a mit Herman Ottó t. képviselőtársam ép az imént hangsúlyozott, hogy ez az egész törvényjavaslat főként sportszempontból van szerkesztve; és mondom, mint nem sporsmann is jónak látta a javaslat támogatására felszólalni: én követem az ő példáját és mint nem sportsmann a javaslat ellen szólok, még pedig reflectálva röviden a ministerelnök ur észrevételeire.

A ministerelnök ur különösen a vadállományt hangsúlyozta egyáltalában, mint nemzetgazdasági jövedelmi forrást képező anyagot; ő azt mondta, hogy ha a Madarász által benyujtott határozati javaslat fogadtatnék el, annak következménye az volna, hogy vadállományunk az országban nagyban véve elpusztulna és csakis egyes nagyobb birtok-complexumokon volna az megóvható.

Hát én ezt alapjában véve nem tagadom, hanem ha végig nézzük Európa országait, azt tapasztaljuk a legtöbb helyen, pl. Csehországban, mely épen a vadállomány tekintetében a leggazdagabb országnak mondható, hogy igenis a legdúsabb vadállomány a nagyobb birtok-complexumok mellett létezik, mint azt a dolog természete hozza magával és csakugyan tudjuk, hogy Csehországban a senioratusok és majoratusok és más feudalis birtokok igen nagy számmal vannak. Ujabb időben Magyarországon is megszaporodtak az ily senioratusi és főleg majoratusi birtokok; én ezt nem kárhoztatom, ha egyes családok biztos fenmaradásuk érdekében ily intézkedést tesznek. És azt tapasztaljuk hazánk némely vidékein, a melyben a vadállomány eddig is a legtekintélyesebb számban volt képviselve és aránylag a legtöbb jövedelmet is hozza az illető tulajdonosnak, hogy épen az ily nagyobb birtok-complexusokon van a legtöbb vadállomány; utalok e tekintetben Pozsony megyére, az országnak alig van vidéke, mely e tekintetben gazdagabb volna, ugy, hogy ott Bécs közelsége következtében is meglehetős jövedelmet ad az illető tulajdonosnak. Tehát nemzetgazdászati szempontból én nem tagadhatom, hogy hasznot nyujt; de ez ne legyen egyedül a nagyobb birtokosnak a haszna, mint ezt a jelen törvényjavaslat czélozza, midőn 200 holdnyi minimumra emeli a vadászati jogot, a kisebb birtokosok megkárosítására. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Előttem a legfőbb nem a vadállomány szaporodása, hanem a legfőbb az igazság; és azért én részemről nem akarom a kisebb, szegényebb birtokosoktól megvonni még azt a kevés jövedelmet is, a mi az eddigi mostoha körülmények közt nála megmaradt, hanem inkább szaporítani kivánnám azt mesterséges módon és ha már mi vadászati törvényt hozunk, ne reducáljuk még a most meglevő minimumot is, hanem inkább emeljük azt. Másrészről mint nem sportsmann azt mondom, hogy inkább ne egyék nyúlhust a szegény ember, inkább egyék róka- és csókahust, csak korlátlan tulajdonosa maradjon birtokának. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A ministerelnök ur továbbá azt mondotta, hogy a nagyobb vadállományok tenyésztésére szolgáló területek is mintegy veszélyeztetve lennének, ha a vadászati jog általában kiterjesztetnék, mint ezt Madarász József t. képviselőtársam kivánta.

Én megvallom, nekem ezt tagadnom kell, megmondom, mi okból. De a t. ministerelnök ur különös súlyt fektetett általában a vadtenyésztésre, bár bevallja, hogy nem sportsmann, azonban jóformán a sportsmanok vezére; tudjuk ugyanis, hogy a ministerelnök ur szintén foglalkozik vadtenyésztéssel, már t. i. a vadtörvények tekintetében és nem tagadhatja ezek tekintetében való jártasságát; azonban a mi azt illeti, hogy a vadállomány veszélyeztetve volna az általános vadászszabadság által, erre én azt mondom, hogy hát a nagyobb birtokosok kerítsék be területeiket, mint pl. a londoni nagykövet a stomfai uradalomban nagy területet kerített be és akkor meg lesz óva a saját vadállomány. De különben is, hogy ha mi attól félünk, hogy ha kiterjesztjük a vadászati jogot általában, akkor a nagybirtokosok vadállománya veszélyeztetik: ez olyanforma állapot, mintha a t. ministerelnök azt mondaná, ne építsenek utakat, mert az utakon utonállók is szoktak lenni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ily kivételes tekintetekért nem vagyok hajlandó oly concessiókat tenni, minőket e törvényjavaslat involvál. Arra való a belügyminister ur és illetőleg közegei, hogy az abususnak jó rendőrség által gátat vessenek. Azonban, hogy általában igaz és való az, a mit Herman Ottó képviselőtársam mondott, bár maga nem sportsmann, de érzéke van a sport iránt, hogy e törvényjavaslat csakis sportszempontból terjesztetett elő, ezt az is mutatja, hogy egy jövedelmi szempontból a vadászat nál hazánkra nézve sokkal fontosabb ág, mai napig sincs szabályozva, mert hát kevesebb érzékkel vannak iránta, mint Angliában — és ez a halászat. *(Ugy van! Ugy van!)* E tekintetben valóban ideje volna intézkedni, mert az országban ezerféle usus és abusus áll fenn e részben. Miért nem siet a kormány, ha valóban a nemzetgazdasági-jövedelmi szempont lebegett előtte irányadóul, miért nem siet — mondom — a kormány a halászati törvény benyujtásával? *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon.)* A főtekintet csak az, hogy a vadászati sport főmatadorai ezt kedvelik, a halászatot pedig nem, ez volt irányadó e törvényjavaslatnál. Ilyen tekintetek azonban engem nem birhatnak arra, hogy a szegényebb földbirtokos-osztály megkárosításával és igy jogának csorbításával az önök által ajánlott törvényjavaslatot elfogadjam: sőt ellenkezőleg Madarász József képviselőtársam indítványát pártolom azon megjegyzéssel, hogy részemről még más módot is javasolhatnék — noha nem vagyok sportsman — mi tekintélyes jövedelmet hozna nemcsak a vadászati, hanem a fegyveradó eltörlése mellett is, mert ez utóbbit is eltörlendőnek tartom. E mód a lőporadó behozatala, azon lőporé, mely nem bányászati czélokra használtatik. A lőport a kincstár kezeli és ebből oly jövedelem lenne várható, mely pecuniaris szempontból a vadászati adóval szemben igen tekintélyesnek igérkezik, *(Helyeslés a szélső balon)* csakhogy itt is megvan az a baj, a mit mi ezen oldalon perhorrescálunk; a közös ügyek itt is utban állanak. Minthogy Ausztriában nincs lőporadó, nálunk sem lehet behozni, ez az önök politikájának a consequentiája, mint ezer más kisebb kérdésnél mindenütt ezt tapasztaljuk.

A lőpor császári királyi, még nem is császári és királyi közegek által gyártatik a hadügyministerium befolyása következtében. Van ugyan valami nyomoruságos lőporgyár Magyarországon is, Budán nem rég röpült légbe — de hát ez csak azért van, hogy rá lehessen mutatniok: ime Magyarországon is van lőporgyár, a legnagyobb mértékbn azonban Ausztriában gyártatik a lőpor és ha mi behoznók a lőporadót a vadászati adó helyett, akkor a jövedelem legnagyobb része Ausztriára esnék, ebből pedig már csakugyan nem kérek. Hanem hát ha gyártotta volna maga a magyar kormány a lőport, mint gyártatta Rákóczy és gyártatta Kossuth. Az is volt olyan lőpor, mint a németé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ajánlom a Madarász képviselő ur határozati javaslatát.

Mamusics Lázár: T. ház! Bátorságot veszek magamnak a közigazgatási bizottság által benyujtott törvényjavaslathoz hozzászólani, nehogy azt gondolják, hogy a szabadelvű párt tagjai talán kivétel nélkül meg vannak elégedve a közigazgatási bizottság által beterjesztett törvényjavaslattal; nem egyes számban vannak, a mint méltóztatott közbeszólani, hanem határozottan mondhatom, hogy többen vannak, a kik ezen törvényjavaslattal nincsenek megelégedve és nem is lehetnek, habár az 1. §-ban ki van mondva, hogy a vadászati jog a tulajdonhoz tartozik, hogy a földnek tartozékát képezi. De már a 2. §-ban a vadászati jog gyakorlása egy bizonyos földminimumhoz van kötve, tehát épen ellentéte annak az elvnek, mi az 1. §-ban oly határozottan fel lett állítva.

T. ház! Ha nem ismerném a magyarországi földbirtokok egymáshozi viszonyát, talán meg is nyugodnám abban, hogy e törvényjavaslat létrehozása által a földbirtokosoknak nagy többsége nem fog az által jogsérelmet, jogcsorbulást szenvedni. Akkor örömest elfogadnám e törvényjavaslatot. De miután tudom, hogy egy millió ezernégyszáz birtokos fog ezáltal jogcsorbulást szenvedni s csak harminczezer fog némi hasznot huzni, tehát ez okból kénytelen vagyok felszólalni és felszólalásomat indokolni. A t. belügyminister ur által beterjesztett törvényjavaslat sokkal szabadabb elvű alapon van tervezve, mint az, melyet a közigazgatási bizottság beterjesztett. A 2. §-ra nem is reflectálva, bár a részleteknél ahhoz is hozzá akarok szólni s talán egy módosítványt is fogok benyujtani, vegyük csak a 3. §-t. A 3. §. kimondja a kötelező bérbeadást mindazon birtokokra nézve, melyek a 2. §. alá nem tartoznak.

Tehát nemcsak azon egyes birtokok, melyek nem lesznek képesek megalakulni a 2. §. értelmében önálló vadásztertiletekké, hanem még a községi birtokok is. A ministeri javaslatban ellenben meg van hagyva a községek azon joga, hogy bérbe adhatják a község tulajdonát képező földrészeket, vagy szakértők által kezeltethetik. Igaz, hogy ez is némi megszorítás, de nem oly jogcsorbítás, mint a mely a közigazgatási bizottság javaslatának 4. §-ában foglaltatik. De még tovább ment a közigazgatási bizottság. A 3. §. harmadik bekezdésében a többi közt ezt mondja: „A községi birtokok vadászati bérlete az 1871 : XVIII. t.-cz. 36. §-a *b*) pontjának intézkedése alá nem esik.“ Mi foglaltatik ebben? Az, hogy a községi vagyon bérlője a községi képviselő-testületnek tagja nem lehet. Én nem tudom, miért volt szükség arra, hogy ez betétessék a törvényjavaslatba, miután az, az eredeti ministeri javaslatban nincs. Talán azért, hogy az uri osztály részére kiváltság és előjog — de kü-

Digitized by Google

lönösen az uri vadászok részére — sportlőzés kedvéért megadassék.

Megvallom, nem vagyok gyűlölője az uri osztálynak, mert hiszen magamat is abba számítom, de nem látom be, hogy miért kelljen az urak, de különösen az uri vadászok számára ezen előjogot biztosítani. Azon polgár, a ki községi birtokot bérel, az említett törvénycikk értelmében tagja nem lehet a községi képviselő-testületnek; holott az, a ki kibérli a vadászati jogot és szerződést köt hat évre, tagja lehessen a községi képviselő-testületnek. Miért adassék több jog a vadászati bérlőnek egy másik községi birtokot bérlővel szemben, ha a kötelezettség egyenlő, az abból származó joggyakorlat is egyenlő legyen; ha az egyikre kiterjesztetik valamely jog gyakorlata, terjesztessék ki a másikra is; ha egyikre nézve megszorittatik, szoríttassék az a másikra is. Ez a jogegyenlőség főpostulatuma. Ne ébresszünk ily kivételes intézkedések által egyik osztályban irígységet a jogosítandók irányában. T. ház! Ezen törvényjavaslat 5. §-a többek közt ezeket foglalja magában:

„Azon községekben, hol a birtokszabályozás és urbéri elkülönzés megtörtént és a korábbi földesur a vadászati jogot a volt urbéresek tulajdonában magának jövőre is fentartotta, az ily kikötés érvényét veszti. A volt urbéresek azonban kötelesek, ha a földesur a vadászati jog fentartásaért akár ingatlanban, akár más módon bármi árt adott, ezen szolgalmat azon szabályok szerint megváltani, a melyek az urbéri természetű szolgálmányok megváltására külön törvény által megállapittattak."

T. ház! Akkor, mikor a földtehermentesítés keresztülvitetett, kimondatott, hogy mindazon előjog, a melyet a földbirtokosok birtak, megszűnik annak megváltásával. Megszünt tehát evvel a vadászati jog is. Miért kelljen tehát egy új földtehermentesítést létesíteni? Ismerve különösen földmívelő népünknek anyagi viszonyait, nem akarok szavazatommal hozzájárulni ehhez, mert ez igazságtalan és jogtalan, az a földtehermentesítés keresztülvitele alkalmával megszüntettetett. A mi az önálló vadászterületeket illeti, nézetem szerint ezek czélszerűtlenek és indokolatlanok. Sokat lehetne ez ellen felhozni. Mikor 1871-ben november 1-én e törvényjavaslat tárgyaltatott, akkor 80 szavazat állott 80 szavazattal szemben és az elnök szavazatával dőlt el a kérdés. Nem akarom azon nézeteket ismertetni, hogy a vadásztörvény a jogegyenlőséget és a tulajdon szentségét mennyiben sérti. De figyelembe véve a magyarországi birtokviszonyokat és az Alföldön dívó tanyai rendszert, ezen javaslat következtében a kis- és középbirtokosok legnagyobb része elesik a vadászati jog gyakorlásától. És ha elfogadtatik az eredeti javaslat, akkor azok, a kiknek 50 holdjuk összefüggésben van: a vadászati jog gyakorlása végett egyesülhetnek. Ellenben előfordulhat az az eset, hogy a kinek 190 holdja van egy tagban, de mellette egyfelől csak 36, másfelől 12 holdnyi birtok fekszik, ez utóbbiakkal nem egyesülhet. Mig az, a kinek csak 50 holdja van, mellette 130 és 60 holdas birtok fekszik, a vadászati jog gyakorlatára nézve egyesülhet, holott ama birtokosnak, kinek csak két holdja hiányzik, pl. csak 198 holdja van, nem egyesülhet a szomszédjával, mert mellette nincsen 50 holdas birtok. Kérdem most: vajjon czélszerű ez, keresztül vihető-e ez? Hát mért szenvedjen hátrányt az a birtokos, kinek 198 holdja van, holott a másik kettő, kinek 50—60 holdja van — csakhogy szerencsésebb helyzetben vannak — a vadászati jog gyakorlására egyesülhetnek, mig amaz nem egyesülhet. Hol itt a logica? Erre nézve t. ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy tekintve azon viszonyokat, melyek az Alföldön vannak, legczélszerűbb volna, hogy az ugynevezett tanyai birtokosoknak egyáltalán megengedtetnék a földbirtokok egyesítése a vadászati jog gyakorlására nézve. Akkor nem bánnám, arra is ráállnék, hogy a vadászati terület minimuma legyen 200 hold, de legyen önkénytes szabad egyesülés. És meg lehet határozni azt is, hogy bizonyos záros határidő alatt, ha a szomszédos földbirtokosok nem egyesülnek a vadászati jog gyakorlására, akkor az bérbe adassék, azonban minden körülmények közt első sorban a szabad rendelkezés meghagyatnék a földbirtokosoknak.

Hát, t. ház, bátor vagyok egy kis statistikai adatokban kitüntetni, miként állanak a birtokviszonyok Magyarországon.

Dr. Konek statistikájának legújabb kiadásából a következő részleteket jegyeztem ki magamnak. Konek 4 részre osztja a magyarországi földbirtokot: 5—30 holdig, 30—1000 holdig, 1000—10,000 holdig és 10,000 holdon túl. Az 5—30 holdig terjedőt kisbirtoknak nevezi. Ilyen pedig találtatik 2.348,810 birtok, melynek birtokosai e szerint elesnének a vadászati jog gyakorlásától és az összes földbirtok 32%-ét képezi. 30—1000 holdig 132,729 középbirtok van. Ebből csakis 40,000 birtokos lesz képes a mostani törvényjavaslat szerint vadászati jogot gyakorolni. 1000—10,000 holdig 5195 birtok van, melyet Konek uri birtoknak nevez. Ugynevezett latifundium, 10,000 holdon felül 231 van.

Összehasonlítva ezeket, láthatjuk, hogy menynyi birtok veszíti el jogát és hány birtokos nem fogja azon jogot gyakorolni, a mely tulajdon jogához mint tartozék tartozik.

Menjünk tovább. Konek kimutatja statistikájában a vadászat és halászattal foglalkozókat is és mennyien vannak Magyarországon vadászattal és halászattal foglalkozók; vannak 4028-an, Erdélyben 87-en, Fiume környékén 90-en, Horvátországban 256-an, a Határőrvidéken 471-en, összesen

Digitized by Google

4934. Adjuk hozzá ugyanazt a számot, ugy, hogy kétszerezve legyen, lesz 9000 ember, ki a halászat és vadászatot önállóan gyakorolja. Már most, ha tekintetbe vesszük, hogy 9000 kiváltságos személy van, a ki önállóan foglalkozik vadászattal s azon milliókat, kik azzal szemben állanak: azt hiszem méltánytalan és igazságtalan, hogy ha annyi embert fosztunk meg azon jogoktól, melyek törzsökös jogok s a földbirtokhoz elválaszthatlanul tartoznak.

Hát, t. ház, továbbá ki lehet mutatni azt is, hogy mennyi jövedelem folyt be Magyarországon e czímen 1869-ben. Miután hivatalos statistikai adatok nincsenek, csakis a „Vadász- és Versenylap"-ból idézem. Vadállományért befolyt összeg 82,600 forint volt 1869. évben. Igaz, hogy erre a „Vadász és Versenylap" maga is azt jegyzi meg, hogy talán ennek a számnak kétszeresét lehetne felvenni. De ha kétszeresét is fölveszszük, nemzetgazdászati szempontból oly rendkivüli fontos eredménynek nem lehet tekinteni, hogy ennek következtében oly térre kelljen lépni a törvényhozásnak, a mint azt a közigazgatási bizottság javaslata óhajtja.

T. ház! Ha valaki azt állítaná, hogy ha ezen vadászati törvényjavaslat törvénynyé válik, akkor nagyban fog nálunk is tenyésztetni a vad, mint Csehországban is, erre az a válaszom: igaz, hogy Csehországban nagyban tenyésztetnek a vadak, de hol, vajjon a kisbirtokokon, vagy a nagybirtokokon? Már, t. ház, én ugy vagyok meggyőződve, hogy ha ezen törvényjavaslatot elfogadjuk is, nem a kisbirtokosok, hanem csakis a nagybirtokosok fognak nagyban vadat tenyészteni.

E tekintetben a többi közt hivatkozhatom épen a vadászati lapra. Ennek mult havi 15-én kelt számában egy vezérczikk jelent meg, melyben felhivás foglaltatik az alföldi vadásztársulatokhoz, hogy szövetkezve menjenek Erdélybe és ott béreljenek birtokot; csakis ott lehet vadat tenyészteni; hagyjuk ott az Alföldet, hiszen az ugysem alkalmas a vadtenyésztésre. Ha egy szaklap igy nyilatkozik Alföldünkről: akkor én annál bátrabban mondhatom, hogy az Alföldön a vadászatnak nincs tere. És az alföldi ember szivesen fizetné a vadászati adót is, csak ne lenne kénytelen vadászat czéljából birtokát bérbe adni.

T. ház, megtörténik azon eset is, hogy a vadász keresztül megy kutyáival nedves időben a birtokos által féltékenyen őrzött őszi vetésen és abban jelentékeny kárt okoz, igaz, hogy a kárt köteles a vadászati bérlő megtéríteni, de mennyi perlekedés és mennyi utánjárás kell ahhoz, hogy kára megtérittessék, de legtöbb esetben a biróság nem is állapít meg semmit, mert a becslés nem történt meg idejében; továbbá megtörténik őszszel, mikor még a kukoricza nincs letörve, hogy 6—7 vadászkutya keresztül tör a kukoricza közt és a csöveket leszaggatja. Ez is a földbirtokosra nézve nagy kár és miként lehet ezen kárt megállapitani s megtéríteni, hiszen a vadász kifogásolni fogja, hogy a csövek már azelőtt le voltak törve, az ő kutyái nem tettek kárt a kukoriczában, ott vannak a csövek, szedje fel. Ilyen eset történt velem szemben is; hát másokkal, a törvényt nem tudókkal mi történhetik hasonló esetben.

Ezek előrebocsátása után t. ház, csakis azon reményben fogadom el a bizottság szövegezése szerinti javaslatot általánosságban, hogy benyujtandó módosítványom a tárgyalásnál el fog fogadtatni, vagy legalább az eredeti ministeri javaslat szövege fog elfogadtatni. *(Helyeslések.)*

Lázár Lajos: T. ház! A vadászati törvény a fegyver- és vadászati jegyadóval egybekötve nálunk az erdélyi részekben ellenkezőjét eredményezte annak, a mi általa czéloztatott. Ugyanis nem hogy a hasznos vad elszaporodott volna, hanem igen is a kártékony dúvad, mely nem csak abban nagy kárt teszen, de marhaállományunkat is veszélyezteti oly nagy mérvben, mely már aggodalmakat okoz. Ismerek helységeket, melyek azért apasztják marhaállományukat, mert a legelés veszélyessé lett és igy a legelési haszonbérek felére is leszállottak.

A vadászati törvény ferdeségeiről sokat hozhatnék fel, de azok ugy is ismeretesek. Hanem ennek következéseiről legyen szabad egy pár esetet illustratióként felhozni. *(Halljuk!)*

Épen a szomszéd határban, a hol én lakom, január hónapban reá tört néhány farkas egy juhnyájra, abból rövid idő alatt többet száznál megnyivasztott, egynehányat széttépett és erre egy közeli sűrűségben megtelepedett, a honnan rögtön körülkerítve, könnyüség lett volna elpusztítani, elejteni. De hiába, a vadászati törvény szerint ezért a ministeriumhoz kellett volna folyamodni, a mire az engedély megérkezik, persze hire se lett volna.

Orláton, Szeben mellett történt, hogy egy medve egy tehenet megölt, a tehén tulajdonosa a medvét lelőtte és kiderittetvén, hogy az illetőnek vadászati jegye nem volt, 50 frttal büntettetett meg, pedig tehene nem ért többet 30 frtnál.

Elképzelhetni, hogy mily fogalmat kaphatott a szegény paraszt e törvény üdvösségéről.

És mintha ennek parodizálásául mindjárt be kellett volna következnie, rövid időre megint Szebentől nem messze Korneczelen egy parasztudvarba támadt két farkas és kanczáját marczangolják és daczára hogy fegyvere volt, nem lőtt rájuk, hanem kiabálással és kőhajígálással segített — és kérdeztetvén, hogy fegyverét miért nem vette elé, épen az említett esetet a medvével hozta fel. És ily esetet számtalant lehetne felhozni.

Hogy ezzel szemben aztán nemzetgazdászati szempontok is hozatnak fel, valóságos gúny, mert az tagadhatatlan tény, hogy marhatenyésztésünk

Digitized by Google

veszélyben van, mert maholnap a farkasoktól azt meg nem óvhatjuk.

Hogy a jelenlegi vadászati törvény módosítása némit javít az állapoton, tagadhatatlan és azért tárgyalás alapjául elfogadom.

De bátor vagyok felhozni, hogy a kártékony dúvad elpusztítására mindent el kell követni és pedig olyképpen, hogy azt minden időben, mindenütt, mindenki bármi eszközzel pusztítani jogosítva legyen, természetesen a vadászterület-tulajdonos vagy bérlővel egyetértve és mindezekhez hozassanak be a jutalmazások a kártékony dúvad pusztítására, a mi már nálunk az erdélyi részekben ugy is gyakorlatban volt.

A vadászati jegyadó szállittassék le oly árra, hogy azt szegényebb ember is válthassa, mert a hasznos vadat nem annyira a vadászat, mint a dúvad elszaporodása pusztítja. Nálunk bőven elég, ha a kimélet tilalom megtartatik, a fegyveradó változtassék fegyvertartási engedélylevéllé át, mely indokoltabb és az államra jövedelmezőbb is. Azt fel kell említenem, hogy a vadászati jegyadó jövedelmét kiválóan a kártékony állatok pusztítására kellene fordítani.

Azonban a fegyveradó és vadászati jegyadó ugy is tán nemsokára módosítás alá kerül és akkor még hozzászólhatunk. *(Helyeslések.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, az általános vitát bezárom. Szó illeti még az előadó urat; *(Felkiáltások: Eláll!)* Ha az előadó ur nem kiván szólani, következik a szavazás és pedig a következő sorrendben: először a Herman képviselő ur indítványa felett kell dönteni, a mennyiben ő a törvényjavaslatot a bizottsághoz visszautasítani kivánja. Ha ez nem fogadtatnék el, akkor következnék a törvényjavaslat feletti szavazás és ha az sem fogadtatnék el, akkor következik a Madarász képviselő ur ellenindítványa. Mielőtt a kérdéseket igy feltenném, méltóztassék meghallgatni az indítványokat.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Herman Ottó indítványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott indítványt elfogadni? *(Elfogadjuk! Nem fogadjuk!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Most méltóztassanak meghallgatni Madarász képviselő ur ellenindítványát.

Tibád Antal jegyző *(olvassa Madarász József indítványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és igy Madarász képviselő ur ellenindítványa elesett.

Következik most a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, az I. fejezet czímét és az 1. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 2. szakaszt).*

Teleszky István: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk!)* Ezen szakasznak utolsó bekezdését, mely a felmerült vitás kérdésekre vonatkozó hatósági kört megállapítja, nem találom eléggé kimerítőnek, mert a különböző hatóságokra nincsen megfelelő tekintettel. A szöveg ugyanis igy szól:

„Ha az iránt, hogy valamely terület ezen szakaszban körülirt területek közé tartozik-e vagy nem, vitás kérdés támad: a fölött első sorban a járás közigazgatási szolgabirája és fölebbvitel útján az illető megye alispánja — törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármester — Budapesten a kerületi előljáróság, másod fokon a városi tanács határoz.“

Nincs meg tehát az, hogy rendezett tanácsú városokban kit illet az első folyamodású eljárás, *(Ugy van! a jobboldalon)* nincs meg továbbá az, hogy kit illet meg törvényhatósági joggal felruházott városokban szintén az első fokú biráskodás. Ennélfogva ezen szakasz mindenesetre kiegészítést és pótlást igényel. Gondolom, hogy a törvényjavaslat intentiójával egyáltalában nem jő ellentétbe, ha ezen szakasz kipótoltatik és a megfelelő hatóságok tüzetesen és pedig ugy számláltatnak elő, hogy előbb jöjjenek kellő megkülönböztetés szerint az első folyamodású, azután a másodfokú felebbviteli hatóságok. *(Helyeslés.)* Igy tehát ezen szakasz szövegét az utolsó bekezdésben ezen szavaktól: „a járás közigazgatási szolgabirája“ következőleg vélem módosítandónak: „rendezett tanáccsal biró városokban a polgármester, törvényhatósági joggal felruházott városokban a városkapitány, végre Budapesten a kerületi előljáróság; másodfokban pedig a törvényhatóság első tisztviselője, (alispán, polgármester) Budapesten a városi tanács határoz“.

Ajánlom a t háznak ezen módosításom elfogadását. *(Helyeslés.)*

Halász Géza: A mint látom, a t. ház türelme már meglehetősen próbára van téve. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Dehogy van!)* Én tehát, a mint szokták mondani, rövid leszek; igaz, hogy legtöbbnyire nem szokás megtartani, hanem én megtartom.

En azt tartom t. ház, hogy ez a 2. §. az, a miért az egész újítás történt és ebben lehetne csakugyan javítást eszközölni az előbbi törvénynyel szemben is.

Ezen szakasz azonban még az eddigi állapotot is rosszabbítja, midőn 100 hold helyett 200 holdat állapít meg. Ez határozottan oly lépés, mely a kisebb birtokosok hátrányára van és már most

Digitized by Google

csak a 200 holddal birók birhatnának saját vadászati területtel.

Én nem tudom, mi oknál fogva történik ez, mert panasz sem volt e tekintetben, a 100 holdas birtokon a vadállomány jól tenyészett s inkább az volt a panasz, hogy a vadak nagyon elszaporodnak; erre nézve mind a hirlapokban, mind a hatóságoknál sok felszólalás történt. Nem lehet tehát mondani, hogy indokolt volna a 200 holdra való felemelés. És ha csupán a 200 holddal birók birnak ily joggal, ez már igazán nem felel meg az 1. §-nak, hol az mondatik, hogy „a vadászati jog a tulajdontól elválaszthatatlan jog".

A harmadik pontban azonban még sokkal nagyobb igazságtalanság van s épen ez az, a minek el nem fogadására a t. házat kérem, az már valóságos igazságtalanság volna, hogy csak azok egyesülhessenek a 200 hold kikerekítésére, a kik 50 holddal birnak. Ez nem volna egyéb, mint a törvénynek a kijátszása, mert oly eset, hogy épen 50 hold legyen egymás mellett és nem 30, vagy 40, vagy talán 49, nagy ritkaság. Világos tehát, hogy az illetőket el akarják zárni attól, hogy egyesülhessenek.

Én nem látok semmi okot arra, hogy ne egyesülhessenek olyanok is, a kik kevesebbel birnak, sőt az nem is tartozik a dologra, hogy hány holddal birnak, ha meg lesz állapítva, hogy például 200 hold szükséges, akkor csak azt kell nézni, hogy az egész terület 200 holdat képezzen, öten-e hatan-e, tizen-e, az a vadállomány tenyésztésére nézve mindegy. Ha az egyesülés szabadon történik akkor nem záratnának ki tökéletesen a kisebb birtokosok s ez némileg tűrhetővé tenné a törvényt. Ez iránt vagyok tehát bátor egy módosítványt beadni s indítványozom, hogy a szakasz következőkép módosittassék.

Ez lenne a 2. §.: „A kisebb földbirtokoknak tulajdonosai összefüggésben levő földjeikre nézve a vadászati jog gyakorlására nézve egyesülhetnek, a mennyiben az egyesített területek 1600 □ öllel számítva 200 holdat megütnek." *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Nekem a 2. §-hoz csupán egy irályi módosítványom van. A 2. §. 2. pontjában az mondatik, hogy a vadászati jog gyakorolható 200 holdnál kisebb területen is, de csak akkor, ha az kertileg míveltetik és kerítéssel vagy árkolattal el van zárva, belső telket, szőlőt vagy állandó szigetet képez. Kétségkivül az vezérelte a törvényjavaslat szerkesztőit is, hogy kisebb complexumokon, melyek körül vannak határolva, a vadászati jog gyakorolható legyen.

Csak a szigetre nézve vagyok bátor egy megjegyzést koczkáztatni. Eltekintve a nagyobb szigetektől, melyek nagyobb számmal vannak Magyarországon, vannak kisebb szigetek is, pl. a Csepel-sziget és a Kis-Duna másik ága közt is, a hol szigetterület van, az nem egy, hanem két-három községnek képezi tulajdonát ugy, hogy egy sziget, mely magában véve pl. 400 holdat, sőt több ezerre menő holdat is tesz, többek tulajdonát képezi. Már most tekintettel arra, hogy ezen szigetre különben sem illik azon meghatározás, hogy kertileg műveltetik, kerítéssel vagy árokkal vétessék körül, a mi a szőlőre és a beltelekre vonatkozik, hogy e szakasz intentiójának az felelne meg, hogy a 2. §. végén kimondatnék, hogy „oly szigetet képez, mely egészében egy tulajdonosé. Azt hiszem, hogy ezen esetben nem fognak előállni azon számtalan collisiók, a melyek oly sok perre vezetnek, midőn t. i. egyiknek pl. 20 holdja, a másiknak 10 holdja van és kétség támad, hogy melyiket illeti a vadászati jog. Minthogy azon nézetben vagyok, hogy az volt az intentió, hogy egy szigeten, mely 200 holdnál kisebb, gyakorolható legyen a vadászati jog, kivánatos volna beiktatni, hogy ez azon esetben áll, ha a sziget egy tulajdonosé. Ha azonban a t. többség helyesebbnek látná, hogy a javaslat új szövegezés végett visszaküldessék a bizottsághoz, ehhez is hozzá járulok. Kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni módosítványomat.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

A 2. §. második pontja végére tétessék: oly szigetet képez, mely egészben egy tulajdonosé. *(Helyeslés.)*

Madarász József: A 2. §-hoz én is módosítványt kivánok benyujtani. Felolvasom először és azután indokolni fogom. Módosítványom következőleg hangzik: „A 2-ik §. első bekezdésének ezen része megmaradna: „saját földbirtokán a tulajdonos, vagy az, a kinek az jogot vagy engedélyt adott, a vadászatot az ezen törvényben meghatározott korlátok között szabadon gyakorolja, A többi kimaradna.

Indokolom t. ház a következőkkel. A t. miniszterelnök ur, mikor általánosságban felszólaltam, azt volt szíves mondani, hogy hiszen ha a javaslat általánosságban visszautasittatnék, mint én óhajtom és a kormány újabb javaslattételre utasittatnék, nem nyerném meg vele azt, a mit óhajtok, mert maradna a régi törvény. Bocsánat, nyertem volna, mert a kormánynak kötelességévé leendvén téve, ha elfogadtatik az én ellenindítványom, hogy azon elvekre fektetett törvényjavaslatot adjon be, igaz, hogy mig a törvényjavaslat elő nem terjesztetik, mig az törvénynyé nem válik, addig az előbbi állapot fennáll, ezt elismerem: de eléretett volna azon czélom, hogy a birtoktulajdonnak élvezete is szabad leendett volna az új törvény után.

Én tehát bátor vagyok ezen véleményemet itt ezen szakasznál ismételni, a mely fő lényegét foglalja magában a köztünk levő különbségnek

Digitized by Google

és bátor vagyok véleményemet annál inkább fentartani, mert igaz, a t. ministerelnök ur azt mondja, hogy ezt a törvényhozás 1871-ben is meghányta vetette s reméli, hogy a törvényhozás most is megmarad azon nézeténél, hogy meg fogja állapítani, kinek lehet vadászni, kinek nem.

Én figyelemmel kisértem az akkori tanácskozást és nagyon jól tudom, hogy a t. ministerelnök ur, akkor még a balközép tagja lévén, azon határozati javaslatot, melyet akkor a balközép ép azon értelemben adott be, mint én most, hogy a javaslat általánosságban még a részletes tárgyalás alapjául se fogadtassék el, nem irta alá: azonban aláirta azt a balközépnek 30 kiválóan érdemes tagja és ezen javaslat következtében ők azután leszavaztatván a 2. §. tárgyalásánál — legyen szabad megneveznem — b. Simonyi Lajos, a balközéppártnak akkor érdemes tagja, adta be ugyanazt a javaslatot, melyet én most megújítok.

Igaz tehát, hogy a ministerelnök ur akkor nem nyilatkozott; igaz, hogy azon határozati javaslatot alá se irta, tehát ez őt nem köti: de mert emlékezem rá, mert tudom, hogy mi e padokról egynehányan akkor szintén felszólalásunkkal és szavazatunkkal támogattuk azt,—most meg én vagyok bátor azt remélni, hogy midőn egy törvényjavaslatról van szó, azon meggyőződésnek, mely helytelennek tartotta az előbbi törvényjavaslat álláspontját, most is kifejezést fog adni. Én, természetesen, mert meggyőződésem ez, csak következetesen cselekszem. Én most is helytelennek tartom, hogy 100, 50, vagy akárhány hold állapittassék meg; mert csak azt az álláspontot tartom helyesnek, a melyen akkor az egész balközép állott s igen jól tudom még az akkori szavazást is, mely a kormánypártnak 80 szavazatot adott, ugy, hogy a ház elnöke döntötte el, melyik oldalon legyen a többség. Elevenen emlékszem rá, hogy egyetlen egy tagja a balközépnek adta a kormánynak a 80-ik szavazatot, a mely miatt azután kénytelen volt a ház azon szabály szerint intézkedni, hogy az elnök döntött.

Igy tehát én azt hiszem, hogy ha akkor helyes volt azon nézet, hogy mindenki a maga birtokán szabadon gyakorolja a vadászati jogot, az én meggyőződésem nem változván e tekintetben, azt most is helyeslem.

Ajánlom azért a t. háznak elfogadás végett a módosítványt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! Én részemről Madarász tisztelt képviselőtársam indítványát elfogadom; azonban szükségesnek tartom még is azt, hogy ha ezen indítvány el nem fogadtatnék, itt a 2 §. némely intézkedéseire nézve külön módosítást adjak be. Nevezetesen a 2. §. 2-ik bekezdésének azon pontja helyére, mely szerint kétszáz holdra terjed azon birtoktest, a melyen önálló vadászati jog gyakorolható, én óhajtanám a 100 holdat visszaállítani ugy, mint a régibb törvényben foglaltatik. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Erre nézve a következő indokokat vagyok bátor előterjeszteni. A közigazgatási bizottság jelentése, utalva a ministeri javaslat indokaira, annyit hoz fel indokul erre, hogy a tapasztalat azt igazolta, hogy szükséges most már 200 holdra emelni a szabad vadászterületi állományt, még pedig a vadászállománynak biztosabb megőrzése és fejlesztése szempontjából, tehát nemzetgazdasági szempontból indul ki.

Én, t. ház, ezen nemzetgazdasági szempontokat mindig igen nagy figyelembe szoktam venni, e tekintetben is kutattam a nemzetgazdasági okokat és ugy találtam, hogy ezen állítólagos statistikai adatokra való hivatkozást helyes kiindulási alapul elfogadni nem lehet. Ma, igaz, hogy némi statistikai adatokat lehet összeállítani, különösen a vadmennyiségre nézve, hogy mennyi vad jön a forgalomba; de ezt annak kimutatására, hogy már most is a vadállomány mennyire emelkedett a multhoz képest, nem lehet biztos basisul állapítani meg, mert a multban tudjuk, hogy ily statistikai kimutatás nem létezett s csak annyit tudunk, ha nem is a saját tapasztalásunkból, de idősebb emberek tapasztalásaiból, hogy Magyarország területén vad a multban is igen nagy mennyiségben volt, nem volt ugyan felszámlálva, hogy az egyes területen mennyi nyúl, őz vagy más vad létezett, de legalább azt állítják az idősebb emberek, különösen vadászok, hogy bizony vadban Magyarországon szükség nem volt. Igy tehát én részemről ebből a statistikai kimutatásból alapos indokokat nem meríthetek.

És már most t. ház, ha reá lépek azon álláspontra, a mely e házban megérintetett és fejtegettetett, t. i. a tulajdonjogi kérdésre, kérdem, ha már szabályozni kell a vadászatot és ha azon szerencsétlen polgártársainknak, a kik nem birnak nagyobb mennyiségű földterülettel, áldozatot kell hozniok a nagyobb birtokosok kedvéért, mondom, kérdem, nem méltányos, nem igazságos-e, hogy ezen áldozathozatalt mentül szűkebb körre szorítsuk, mert, mondom, a vadállomány szempontjából és nemzetgazdasági okokból én a kétszáz holdra emelést nem látom indokoltnak.

Ennélfogva én az általam mondottakat a t. ház figyelmébe ajánlva, kérem, erre vonatkozó indítványomat méltóztassék elfogadni.

Második indítványom a 2. §. 4. bekezdésére vonatkozik.

Itt elfogadom Halász Géza képviselőtársamnak e pontra vonatkozó módosítványát, ha azonban az nem fogadtatnék el, akkor bátor leszek erre vonatkozólag szintén egy módosítványt ajánlani a t. ház figyelmébe, azt t. i. hogy az 50 hold helyett 20 hold tétessék.

Itt is ugyanazon szempontok forognak fenn,

Digitized by Google

melyeket már bátor voltam a t. ház figyelmébe ajánlani, t. i. tegyük lehetővé a kisebb birtokosnak is azt — ha már egészben ki nem terjeszthetjük a vadászati jogot — hogy ők is hozzájuthassanak ezen élvezethez. A ki, t. ház, elolvasta azon módosításokat, melyeket a bizottság előterjesztett s a törvényjavaslatot figyelembe vette: arról győződhetik meg, hogy a javaslat minden sorában az u. n. magasabb sport-kedvelők érdekeinek védelme tűnik elő. Hát én megengedem t. ház, hogy azok érdekei nagy figyelmet érdemelnek, de másfelől engedjék meg azt is, hogy a szegényebb emberek sport-kedvelése is némi figyelemben részesittessék, *(Helyeslés a szélső balon)* feltéve t. i., hogy ha nem kár sem nemzetgazdászatilag, sem pedig a vadállomány szempontjából, melyek szintén fontos tekintetek — ezek károsításával.

Még egyet vagyok bátor megjegyezni Göndöcs Benedek képviselőtársam felszólalására, ki a törvényjavaslatot birálván, egész általánosságban érintette e kérdést és a közgazdasági bizottságot hibáztatta, hogy ilyenféle, szerinte és szerintem is rosz törvényjavaslatot terjeszt a ház elé. Erre bátor vagyok megjegyezni, hogy a bizottság nevében történik ugyan a bejelentés, de tudomására kivánom hozni, hogy mi, kik a bizottságban résztvettünk, az ellenzék és különösen ezen párt soraiból, a törvényjavaslatot mind ugyanazon kifogásokkal illettük, melyek ma a házban itt általa is felhozattak.

Ezeket tartottam kötelességemnek megjegyezni s ezzel kérem módosítványaim elfogadását. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*:

Elnök: Fel fognak olvastatni a módosítványok.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa)*:

Módosítvány a II. szakasz 2. bekezdéséhez. E helyett „200 hold“ tétessék „100 hold.“ Módosítvány a II. szakasz 4. bekezdéséhez. E szavak helyett „50 hold“ tétessék „20 hold“.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Ezen szakaszhoz több módosítvány adatott be. Bátor leszek röviden mindannyira vonatkozólag nyilatkozni. *(Halljuk!)* Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy Teleszky barátom módosítványát, mely nem változtat a szakasz lényegén, de tagadhatatlanul helyesebben nevezi meg az eljárni tartozó közegeket, magam részéről elfogadom.

A mi a többit illeti: legyen szabad szembem a beadott módosítványokkal és a javaslat ellen emelt vádakkal megjegyeznem, hogy nézetem szerint ezen javaslat nem abstracte véve, de a fennálló törvénynyel összehasonlítva, nem egészen helyesen biráltatott meg. Mert igaz, hogy a legkisebb vadászterületet 100 hold helyett 200-ban kivánja megállapittatni, de beveszi másfelől azon provisiot, hogy az egy tagban legalább 50 holdat tevő földbirtokok tulajdonosai a vadászati jog gyakorlására 200 holdnyi területig egyesülhetnek.

Ez tehát, ha nem is az egészen kisbirtokra, de épen a nagyobb kisbirtokra és a középbirtokra határozott kedvezményt nyujt; *(Helyeslés jobbfelől.)* és igy nem lehet mondani, hogy kizárólag azon szempontból alkottatott ezen szakasz, hogy a nagyobb birtokosoknak, vagy csak a sport-kedvelő nagyobb birtokosoknak kedvezmény adassék.

De a t. képviselő ur azt mondotta, hogy ez hagyassék ki s hogy akárminő kisbirtokosok is 200 holdig egyesülhessenek. Én azt hiszem, a t. képviselő urak megint elfelejtenek egyet. Elfelejtik a legkisebb birtokot és elfelejtik a községet, mely a legkisebb birtokot mintegy repraesentálja, mert akkor, ha szabad 200 holdas társulatokba állani, utoljára a községi birtok bizonyos része mindig kivül marad mindenen, olyan módon, hogy az illetők annak, csakugyan tényleg semmi hasznát nem vehetik. Mert azt csak nem gondolják a t. képviselő urak, hogy minden egy-két-öt holddal biró ember vadászati szenvedélyének fog élni; annak egészen más dolga van, ő maga nem gyakorolhatja a vadászatot a dolog természetében fekvő okoknál fogva. Sokkal helyesebb tehát gondoskodni róla, hogy más birtokosokkal és a községi területtel egyesülve, elégíthesse ki szenvedélyét. Midőn tehát a törvényjavaslat azt a rendelkezést teszi, hogy egyfelől felemeli a vadászterület nagyságát, de viszont a középbirtokra nézve tesz egy provisiót, mely szerint azoknak tulajdonosai megalakulhatnak társulattá, de meghagyja a lehetőséget arra is, hogy a községi területek mint ilyenek legyenek mint vadászterületek értékesithetők, mindenki irányában sokkal helyesebben és méltányosabban jár el, mint a régi törvény, vagy a mint történnék, ha a módosítványok bármelyike elfogadtatnék.

Mert méltóztassanak nekem megengedni — és itt legyen szabad a Madarász képviselő ur által a multban történtekre való hivatkozására reflectálni — a tapasztalás mit bizonyit? Én ismerem meglehetősen több vidékén az országnak a falusi életet. Ha vadászati törvény nincs és mig nem volt, nem az volt a következés, hogy minden ember vadászott nem az volna a maga földjén, hanem az, hogy minden községben akadt egy-két ugynevezett lesipuskás, a ki bitangolta az egész határt, elpusztította a vadat és sem a községnek, sem a tulajdonosnak benne haszna nem volt. *(Élénk helyeslés.)* Ez a tapasztalati tény. Mióta pedig a vadásztörvény megalkottatott, a hol az egy kissé jól kezeltetett, némely község meglehetős jövedelmet húz belőle; kisebb-nagyobbat pedig majd mind és nincs kizárva belőle a községi lakosság, mert ha akarja, vadászterületet alakíthat és élhet vadász-szenve-

Digitized by Google

délyének; a községek pedig, vagy azon kisebb birtokosok, kik magok nem vadászhatnak, vagy egyenkint, vagy mint a község tagjai veszik hasznát a vadászatnak. Bocsásson meg nekem t. képviselőtársam, nem kétlem, gondosan kereste, a mit 1882-ben mondtam és hihetően csak történetesen nem találta meg; de ha százszor nyilatkoztam volna is, ily törvény tekintetében, a mely a gyakorlati élet törvénye, a szerzett tapasztalatok előtt nemcsak lehet, de kell is meghajolni mindenkinek, *(Élénk helyeslés jobbfelől)* a ki nagyobb súlyt fektet arra, hogy a törvénynek jó legyen hatása az országra, mint arra, hogy ellenmondásba ne essék korábbi nyilatkozataival. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Még csak egyet. Azt is felhozta egyik képviselő ur, hogy vadban mindig bővelkedett Magyarország. Nem tudom, hogy melyik időből vette a képviselő ur, de azt hiszem, vette, a mennyiben legalább némi alappal vehette, az 1848 előtti időből. Akkor nem volt ugyan vadászati törvény, a mely 200 holdat kötött volna ki, de privilegium, a mely kizárta az urbéreseket a vadászatból, mig most ezt tenni nem lehet. És megmondhatja mindenki, a ki figyelemmel kisérte, hogy az 1848 után bekövetkezett időtől egész a vadász-törvény behozataláig, leszámítva egyes nagyobb birtokokat, mert azok teremthettek maguknak vadászállományt törvény nélkül is, a vadállomány nem szaporodott, de fogyott. A legutóbbi tiz évben azonban még ott is, a hol gyengén hajtották végre a törvényt, határozottan szaporodott a vadállomány. *(Helyeslés.)*

Még csak egy módosítványhoz kivánok szólani, mert azt hiszem, hogy az eddigiekből világos, hogy a magam részéről sem Madarász, sem pedig Szederkényi képviselő ur módosítványát el nem fogadom. Ezen módosítvány Polónyi Géza képviselő ur módosítványa. Hát, t. képviselőház. nem tudom, hogy a szigeti birtokot illetőleg az ezen birtoknak adott kivételes helyzetet szükséges-e ugy megszorítani, mint a képviselő ur kivánja. Ha azt veszszük fel, a mit a képviselő ur érintett, az általa felhozott eset elő nem fordulhat. Mert ha a birtok egészen sziget, akkor az vagy egy birtokot képez, vagy pedig van a szigeten száz birtok. Ekkor a mellett, a melyiknek egyik oldalán viz van, másik két vagy három más birtok fekszik és ez többé nem sziget, mert a szigetet az egész complexum képezi, nem pedig egyes birtok. Ha méltóztatnak ezen, az egyéni jogosítványra nézve, nézetem szerint, nem kitágító, de megszorító módosítványt elfogadni, ez ellen nem teszek kifogást. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, hogy ha senki sem kiván szólani, következik a szavazás. Összesen hat módosítvány adatott be. E módosítványok közül Madarász képviselő ur módosítványa ellentétben áll a 2. §-sal, a többi pedig a szakasznak egyes pontjaira vonatkozik. Nézetem szerint legczélszerűbb lenne legelőször azon kérdést feltenni: elfogadja-e a t. ház a 2. §-t változatlanul, szemben Madarász képviselő módosítványával, igen vagy nem? Ha elfogadtatnék a szakasz, Madarász képviselő ur módosítványa elesik. Ezután legczélszerűbb lenne a szakasz egyes pontjaira feltenni a kérdést és az egyes módosítások az egyes pontoknál fognának szavazás alá kerülni.

Szavazás előtt fel fog olvastatni Madarász képviselő ur módosítása.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Madarász József módosítását)*.

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 2. §. szövegét, szemben Madarász képviselő ur módosításával, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a szöveget és igy Madarász képviselő ur módosítása elesett.

Következnek most a 2. §. egyes pontjai.

Az első bekezdés ellen nem levén észrevétel, az elfogadtatik.

A második bekezdéshez, mely 1. számmal van jelölve, Szederkényi képviselő ur adott be módosítványt, mely fel fog olvastatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a Szederkényi által beadott módosítványt)*.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szöveget változatlanul megtartani, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség megtartotta a szöveget s igy Szederkényi képviselő ur módosítása elesett.

Következik a 2. számmal jelzett bekezdés, melyhez Polónyi képviselő ur adott be módosítást.

Polónyi Géza: Félremagyarázott szavaim helyreigazítása végett kérek szót. A t. miniszterelnök ur oda nyilatkozott, hogy én meg akarnám szorítani a tulajdonosok jogát. Én nekem nem volt intentióm a tulajdonjogot korlátolni, csupán az, hogy a perczeknek eleje vétessék; a mennyiben a 200 holdnál kisebb szigeten a tulajdonosok nem egyesülhetnek, ha perre kerül a dolog, hogy ki gyakorolja azután azon a szigeten a vadászati jogot? Tehát csak azon esetre képezzen kivételt az olyan sziget.

Tisza Kálmán miniszterelnök: *(Felkiáltások: Már nem lehet szólni!)* Ha a képviselő urnak szabad beszélnie, nekem is legyen szabad csak annyit válaszolni, hogy én nem arról beszéltem, mi a képviselő ur intentiója, *(Ugy van! a jobboldalon)* hanem arról, mit jelent az általa beadott módosítás és az iránt fentartom azt, a mit mondtam. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a szöveget elfogadni szemben Polónyi képviselő ur módosításával? *(Igen!)*

Digitized by Google

A szöveg elfogadtatott és e szerint Polónyi képviselő módosítása elesett.

Következik a 3. számmal ellátott bekezdés, melyre egyrészt Szederkényi, másrészt Halász Géza képviselő urak adtak be módosításokat.

Mielőtt a kérdéseket feltenném, kérem, méltóztassanak meghallgatni a módosítványokat.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványokat).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a 3. számmal jelölt bekezdést, szemben a felolvasott módosítványokkal, változatlanul, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső balról: Ellenpróbát!)* Tehát kérem, méltóztassanak azok felállani, a kik nem fogadják el. *(Megtörténik. Felkiáltások jobbfelől: Kisebbség!)* A szöveg változatlanul elfogadtatott.

Következik most az utolsó bekezdés. Ezen bekezdéshez Teleszky képviselő ur adott be módosítványt. Mielőtt a kérdést feltenném, fel fog olvastatni a módosítvány.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az utolsó bekezdést változatlanul, a bizottzottság szövegezése szerint? *(Nem fogadjuk el!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy nem fogadtatott el s e szerint a Teleszky képviselő ur módosítványa elfogadtatott.

Az idő előrehaladván, most még méltóztassanak meghallgatni a szavazás eredményét.

Rakovszky István jegyző: A közoktatási bizottság egy tagjára beadatott 145 szavazat, az összes szavazatokat Herman Ottó nyerte. *(Éljenzés szélső balfelől.)*

Elnök: E szerint Herman Ottó képviselő ur be van választva a közoktatási bizottságba.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben folytattatni fog a vadászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

185. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 9-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés a kihirdetett és elhelyezett törvényekről és a beérkezett kérvényekről. A vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A napirend megállapitása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, gr. Széchényi Pál, Bedekovich Kálmán, ifj. gr. Ráday Gedeon, b. Kemény Gábor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket pedig Duka Ferencz jegyző urak fogják följegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a f. hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök 399/M. E. sz. a. átiratát, mely szerint „A felebbviteli birósógok szabályozásáról és a felebbvitel korlátozásáról a kirjárásbirósógok hatásköréhez utalt büntető ügyek. ben“ czimü s ő Felsége által Bécsben 1883. év január hava 30-dik napján legkegyelmesebben szentesített törvényjavaslat, mint az idei VI. törvényczikk, továbbá

„A pénzintézeteknél elhelyezett tőkékből folyó jövedelmek megadóztatásáról“,

„A biztosítási és ezekhez hasonló szerződésektől fizetendő illetékekről“,

„A hadmentességi díjról szóló 1880: XXVII. t.-cz. módosításáról,

„A napszámosok adómentességéről“ és „A szőlődézsmaváltsági tartozások leróvására nézve adandó kedvezményekről“ szóló s ő Felsége által Bécsben 1883. év február hava 2. napján legkegyelmesebben szentesített törvényczikkek, mint az idei VII.,

Digitized by Google

VIII., IX., X. és illetőleg XI. t.-cz, az „Országos Törvénytár“ útján f. é. február hó 7. napján kihirdettettek.

Ezen törvényczikkeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Alsó-Fehérmegye közönségének feliratát, melyben a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat reá vonatkozó részének, illetve 16. §-ának módosítását kéri.

Szepesmegye közönségének feliratát, melyben a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a megye törvényhatósági tisztikara, segéd-, kezelő- és szolgaszemélyzet javadalmazásait a beterjesztett kimutatás szerint megállapittatni kéri.

T. ház! E kérvények, azt hiszem, legczélszerűbben a ház irodájában lennének elhelyezhetők, a mennyiben az illető törvényjavaslat tárgyalása már befejeztetett s ennélfogva czéltalan lenne e kérvényeket a bizottsághoz utasítani. *(Helyeslés.)* Ha méltóztatnak beleegyezni, a kérvények a ház irodájában helyeztetnek el.

Székesfehérvár szab. kir. város közönségének felterjesztését, melyben törvényhozás utján odahatni kér, hogy az osztrák-magyar banknak német szövegű kölcsön-kötelezvényei a magyar közönség számára, magyar nyelven állittassanak ki.

Nagy-Becskerek város közönségének Mihalovics Miksa képviselő által beadott kérvényét, melyben a felépített népiskolai és honvédépületek szerződvényei után járó illetékeknek elengedéséért esedezik.

A pécsváradi kerület róm. kath. lelkészei és világi tagjainak Kardos Kálmán képviselő által beadott kérvényét, melyben a kath. egyház vallási, tanulmányi és egyetemi alapokat annak részére való biztosítását, a polgári házasság behozataláról szóló törvényjavaslat elejtését és az 1868: LIII. t.-cz. és az 1879: XL. t.-cz. 53. §-ának módosítását kérik.

A fővárosi tanítók segélyegyletének Szilágyi Dezső képviselő által beadott kérvényét, melyben az 1881. évi LX. t.-cz. 54. és 60. §-ának hatályon kivül helyeztetése iránt folyamodik.

A józseffalvi és fogadjisteni bukovinai községek lakosainak gr. Bánffy Béla képviselő által benyujtott kérvényét, melyben Magyarországba való betelepítéseért esedeznek.

Felső-Pencz Nógrádmegyébe kebelezett község képviselő-testület tagjainak Literáty Ödön képviselő által beadott kérvényét, melyben Nógrádmegyéből Pestmegyébe leendő átkebelezése iránt kérvényeznek.

Mindezen kérvények és feliratok kiadatnak a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Jelentem a t. háznak, hogy a közlekedési minister ur holnap kiván válaszolni Polónyi Géza és Szederkényi Nándor képviselő urak interpellatiójára.

Most következik a vadászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása; és pedig a 3. §.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Ormós Zsigmond: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn egy nemzetgazdasági figyelemre méltó czél elérését megvalósítani hivatva levő ezen törvényjavaslat tárgyalásánál szót kérek, mindenekelőtt kijelenteni kivánom, hogy a főelveket, melyeket ezen törvényjavaslat úgy a vadászat okszerű gyakorlásának biztosítására, valamint a jövedelmi forrásul szolgáló vadállomány fentartására és szaporítására nézve megállapít, elfogadom.

Hogy épen ezen szakasznál szólalok fel, oka ennek az, hogy ezen szakaszban van azon második fő elvi különbség, melyben ezen törvényjavaslat az eddig fennállott vadász-törvénytől különbözik, a mennyiben ezen szakaszban a szabad rendelkezés joga sokkal jobban korlátozva van, mint volt az eddigi vadászati törvényben, akkor midőn a kényszer-bérbeadás kimondatik azon területekre nézve, melyek az előző szakaszban felsorolt önálló vadászterületek közé nem tartoznak.

Erre nézve én kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy én ezen kényszer-bérbeadást túlszigorúnak és a czél elérése tekintetében elkerülhetlenül szükségesnek nem tartom. Elismerem, hogy egy törvény szabványai csak ugy lesznek a gyakorlati életben helyesen alkalmazhatók és keresztül vihetők, ha azok a gyakorlati tapasztaláson alapulnak. Elismerem azt is, a bizottság álláspontjára helyezkedve, hogy a számszerint nagyobb számú községekben csakugyan nincs meg a kellő intellectualis képesség arra, hogy egy ilyen nemzetgazdasági czéllal biró törvényt, hogy ha neki pl. csak oly alternativa is fenhagyatik, mint az az eredeti törvényjavaslatban volt, a czélnak megfelelőleg keresztül vihessen: de mégis ezen megszorítást a jelen esetben, különösen tekintettel arra, hogy a községeknek viszonyai teljesen különbözők Magyarország déli és északi vidékein az alföldétől, hol a nagy községekben nagy intellectualis erő és elem létezik. Azért én ezen nagy községekben nem kivánnám a megszorítást, illetve a vadászati monopoliumot annyira alkalmazni, miután van a vadászat gyakorlására és a vadászati, törvény által elérni kivánt czél keresztülvitelére concurrensképes intellectualis elem, mig az a kis községekben nagyobbrészt hiányzik.

Fentartva azonban a főelvet, kivánnék módosítás által a törvényben oly közbeszúrást alkalmazni, mely által ezen nagy községek több szabad rendelkezési joggal birjanak. *(Helyeslés.)* Nézetem szerint ugyan ezen törvényszakasznak első bekezdésében, hol az egyhatárbeli földbirtokok és köz-

Digitized by Google

ségekre nézve az egyetemleges bérbeadást szabja meg, ezen intézkedése, mondom a törvénynek nem felel meg tökéletesen azon határozottságnak, melylyel a törvénynek birni kell. Ha már egyszer kimondatik, hogy a bérbeadás kötelezett, nézetem szerint sokkal helyesebb, hogy ha mindjárt kitétetik a bérbeadás együttes kötelezettsége. Van ugyan ezen szakasz végén más intézkedés téve, hogy mi történjék, ha ezen intézkedés létre nem jön. De ha mi itt kimondjuk, hogy nem egyetértés szükséges, de együtt bérbe adni kell, ha nem is fogjuk lehetlenné tenni, de mindenesetre korlátozni fogjuk az egyet nem értésből eredő felebbezéseknek számát és különösen korlátozni fogjuk a zsörtölődéseket, melyek ily kisebb kérdésekben a gyakorlati élet terén rendesen nyilvánuni szoktak.

Végre nincs ezen törvényjavaslatban intézkedés téve arra, hogy a kötelezett bérbeadást kieszközölje. Nézetem szerint más nem is képzelhető, minthogy ezen kötelezettség a községet mint ilyent illesse meg és épen azért én kivánnám, hogy a törvényben már is előre körvonalozva legyen, hogy micsoda szabályok szerint járjon el a község s ezért történjék hivatkozás az 1875. évi XVIII. t.-cz. megfelelő szakaszára. Ezek alapján a következő indítványt vagyok bátor beterjeszteni: „Az 1. bekezdéshez. Az 1. bekezdés 3. sorában „egyetértőleg" szó helyett teendő „együtt".

A 2. bekezdéshez. A 2. bekezdés 2. sorában „terület" szó után „együttadandó bérbe s" kihagyásával tétessék: „ha ez 2000 catastrális holdnál nem nagyobb egyben adandó bérbe, különben ha a birtok több, legalább 2000 catastrális holdas részletekben is adható bérbe. A bérbeadásnál az 1871 : XVIII. t.-cz. 110. §-ban megállapított eljárás szabályai tartandók meg, de" — innen marad a törvényjavaslat szövege az „alispán" szóig, a mely után teendő „törvényhatósági joggal felruházott városokban a tanács" tovább marad a szöveg. *(Helyeslések.)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Szederkényi Nándor: Azt óhajtottam volna mindenekelőtt, hogy a belügyminister ur, a ki a törvény tárgyalásánál a közigazgatási bizottságban e szakaszra vonatkozólag az eredeti törvényjavaslat intentiójához ragaszkodott, a tárgyalásban, a mennyire lehetséges és akadályozva nincs, részt vegyen; annál inkább, mert ismernünk kell azon álláspontot, a melyet a belügyminister és a kormány ugy e törvényjavaslattal, mint a tett indítványnyal szemben elfoglalni óhajt. Részemről a törvényjavaslatot, úgy a mint van, el nem fogadhatom. Azon feltevésben voltam, a mint előttem szólt képviselő urat hallottam, hogy a törvényjavaslat azon intentióját nehezteli, a mely a feltétlen kötelező bérbeadást mondja ki. Es habár ez irányban nézeteit előadta is, indítványa ennek ellenére a kötelező bérbeadás keretében mozog. Én a kötelező bérbeadást ellenzem. Érintette volt előttem szólt képviselőtársam, hogy a különböző vidékeken a községi birtokok különböző helyzetben vannak. Egyenlően mérni ezeket nem lehet. Vannak birtokok, a melyek csekélyek, de vannak olyanok is, melyek nagyterjedelműek. Előttem szólt képviselő ur ezen nagyterjedelmű birtokokra nézve akart volna módosítást tenni. Én azonban a törvényjavaslatot általában módosítani akarom úgy, hogy az illető vidéken ne csak a községbeli nagybirtokok, hanem a vidéken felmerülő körülmények is figyelembe vétessenek, a melyek sok helyen a kötelező bérbeadást nem helyeslik, mert a kötelező bérbeadás a község és a vadállomány szempontjából is hátrányul szolgál. Én, t. ház, azon nézetben vagyok, hogy Magyarországon a birtokviszonyok még nincsenek azon állapotban, de a mi társadalmi életünk sincs még odafejlődve, hogy ha mi a községek anyagi érdekeit is tekintetbe akarjuk venni, de egyszersmind a vadállomány szempontját is meg akarjuk óvni, mondom, a mi társadalmi helyzetünk sem olyan, hogy az ily kötelező bérbeadás haszonnal, vagy eredménynyel járjon. Tudjuk azt, hogy pl. egyes községekben ép azok fogják majd bérbevenni olcsón a vadászati jogot, mert concurrens kevés lesz, a kiktől a vadállományt legjobban meg kellene óvni. És mi történik? Épen ezek, a kiktől meg akarjuk óvni, nagyon is olcsón fogják kivenni, mert a concurrentia nálunk még nem fejlődött annyira, hogy oda dobhassuk az árverésen, vagy esetlegesen a módosítás szerint a község tetszés szerinti bérbeadása alá.

Én ennélfogva ebből a községeknek anyagi kárát is látom bekövetkezni, de tekintetbe kell venni még azt is, hogy Magyarországon községek vannak, a melyek nagyterjedelmű erdőket, fekvőségeket birnak, a mely községek maguk is képesek arra, hogy az ily nagy területen a vadászati ügyet rendezzék, a maguk belátása és érdeke szerint. Én ezen községeket nem óhajtom megfosztani azon jogtól, hogy a maguk érdeke és körülményei szerint intézzék ügyeiket.

Óhajtottam volna és beszédem elején ki is fejeztem, hogy a t. belügyminister ur jelen lenne, de mindenesetre megvárhatjuk, hogy a t. belügyminister ur indokolja azt, hogy elfogadja-e most már ezen javaslatot úgy, a mint be van terjesztve, vagy ragaszkodik-e az általa benyujtott törvényjavaslat illető pontjaihoz. Azért is szükséges ezt tenni, mert ezen kötelező bérbeadás a bizottság kebelében egyszerű indítvány folytán, az igaz többséggel, fogadtatott el. De ezen kötelező bérbeadásra nézve sem indokok, sem pedig bizonyos megmagyarázott körülmények és adatok nem forognak fenn, mig ellenben fel kell tételeznem, de úgy is van, hogy a kormány által benyujtott tör-

Digitized by Google

vényjavaslat kellő adatokra támaszkodott akkor, midőn a facultativ bérbeadást engedi meg indítványában és nem a kötekezőt.

Én részemről tehát ragaszkodom ahhoz, a mi az eredeti törvényjavaslatban foglaltatik és indítványom oda terjed, hogy miután a kötelező bérbedás az eredeti törvényjavaslatnak több szakaszát módosította meg és miután, ha a t. ház a kötelező bérbeadást nem fogadná el, ez szinte bizonyos terjedelmesebb módosítást tesz ismét szükségessé — mondom, indítványom oda terjed, hogy a t. ház a bérbeadás feltétlen mellőzésével, a facultativ bérbeadás elvéből indulva ki, az egyes községek esetleges viszonyai tekintetbevételével is újabb szerkesztés végett a közigazgatási bizottsághoz utasítja vissza e szakaszt. Ajánlom indítványomat a t. háznak elfogadás végett.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a Szederkényi Nándor által beadott indítványt).*

„Indítvány a 3. §-hoz. A szakasz utasittassék vissza a közigazgatási bizottsághoz, hogy az a bérbeadás feltétlen kötelezettsége mellőzésével, a facultativ bérbeadás elvéből indulva ki, az egyes községek esetleges viszonyainak tekintetbevételével is, azt újra szerkesztve mutassa be a háznak".

Mamusich Lázár: T. ház! Minthogy a közigazgatási bizottság által beterjesztett javaslatban a kötelező bérbeadás alapelvként le van téve, én ennélfogva a közigazgatási bizottság által ajánlott 3. §-t el nem fogadhatom s minthogy e szakaszban egyszersmind a községek jogát megszorítva látom s ez által a községeknek vagyonuk fölötti szabad rendelkezési joga csorbát szenved, ennélfogva én inkább biztosítva látom azon elvet, miszerint vagy bérbeadassék a községi birtok, vagy pedig szakszerűen kezeltessék a belügyminister által benyujtott eredeti javaslatban. Igaz, hogy az abban lefektetett elv is némi megszorítása a szabad rendelkezési jognak, de mégis a községi képviselő testületnek bölcs belátására bizatik, miként rendelkezzék vagyonával és miként hasznosítsa azt; mert az tény, hogy a községi képviselőtestület legjobban van informálva a saját viszonyai tekintetében s ha azt látja, hogy rá nézve czélszerűbb a bérbeadás, bérbe fogja adni birtokát, ha pedig az czélszerűtlennek mutatkozik, nem fogja bérbeadni. Ennélfogva a ministeri eredeti javaslat e szempontból sokkal jobban megfelel a közérdeknek, mint a közigazgatási bizottság szövegezése.

Egyúttal t. ház, bátor vagyok hozzá szólani az Ormós Zsigmond t. képviselő ur által beterjesztett módosítványhoz. Én kezdetben azon hitben voltam, hogy ő a 3. §-t el nem fogadja, a mellett szólott is és igen nyomatékosnak, sőt károsnak tartotta azt egyes községekre nézve, de még sem ment annak keretén túl s csak annyiban kivánja módosítani a bizottság szövegezését, hogy ne egész terjedelmükben adassanak ki a községi birtokok, hanem bizonyos minimum szerint, pl. 2000 holdig. Már, t. ház, én ezen módosítványt azon szempontból, melynél fogva az megtartja a kötelező bérbeadást, el nem fogadhatom. De másrészről nem fogadhatom el a Szederkényi t. képviselő ur által benyujtott indítványt sem azon értelemben, hogy a szakasz újabb szövegezés végett utasittassék vissza a közigazgatási bizottsághoz, mert biztos vagyok benne, hogy azt a ház el nem fogadja.

Hogy tehát czélt érjünk, azt hiszem, sokkal helyesebb lesz a belügyminister által beterjesztett eredeti javaslat 3. §-át elfogadni és legalább a községek szabad rendelkezési jogát fentartani. Ennélfogva bátor vagyok a következő indítványt elfogadásra ajánlani: „A közigazgatási bizottság által szerkesztett 3. §. hagyassék el és helyette a belügyminister által beterjesztett és fentartott javaslatnak 3., 4. és 5. §-a vétessék föl a törvényjavaslat szövegébe". *(Helyeslések.)*

Csanády Sándor: T. ház! Én a tárgyalás alatt levő 3. §-t nemcsak azért nem fogadhatom el, mert az tökéletesen megsemmisíti, lerontja azon elvet, mely a törvényjavaslat 1. §-ában mondatott ki, hogy t. i. a vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatlan tartozéka; lerontja az által, mert a kisbirtokosokat megfosztja azon őket megillető jogaiktól, miszerint szabadon rendelkezhessenek saját tulajdonaik, vagyonaik felett, megfosztja azon jogaiktól, hogy saját területeiken vadászhassanak, de nem fogadhatom el már csak azért sem, mert ha igy elfogadtatik, a mint szerkesztve van, igazságtalanul és kártékonyan hatna a kisbirtokosokra nézve. Ugyanis a tárgyalás alatt levő 3. §. oda nyilatkozik, miszerint azon földbirtokokra nézve, melyek a 2. §-ban meg nem emlittetnek, olymódu intézkedés jöjjön létre, hogy a községi birtokokkal együtt adassanak haszonbérbe, még pedig hat évre. Tehát kényszerítve van az illető tulajdonos arra nézve, hogy okvetlenül haszonbérbe adja a maga birtokát. Továbbá azt mondja ugyanezen szakasz, miszerint a haszonbér összegé birtokaránylag osztandó meg, de ha az arány nem volna kipuhatolható, azon esetben az összes jövedelem a községé lesz. En nem tudom felfogni az okot, a mi a törvényalkotót arra birhatta, hogy az egyes kisebb birtokosokat megfoszsza azon élvezmények használatól, melyet az előbbi szakasz már megadott. Legnagyobb sérelem e törvényjavaslatban pedig az, hogy nincs kimondva, hogy minő községi költségek fedezésére fordittassék a vadászatból befolyó pénzösszeg. Tudjuk, miszerint tagosítás alkalmával a birtokosok kiadták a községeknek az őket megillető részt még az állattenyésztésre vonatkozólag is, kiadták az iskolákra, az egyházi szükségletekfdeezésére szükséges költségekre vonatkozólag: könnyen megtörténhetik, hogy pl. egy 190 holdat

Digitized by Google

biró tulajdonos kényszerítve lévén a községgel együtt kiadni a maga vadászati illetőségét és a község épen olyan célokra fogja fordítani ezen jövedelmet, a mely költségek fedezéséhez az illető birtokos nincs kényszerítve hozzájárulni. Azért én óhajtanám kimondatni, miszerint oly költségek fedezésére fordittassanak az ilyen jövedelmek, a melyekhez kell, hogy hozzájáruljon az illető birtokos. A mennyiben azonban Szederkényi t. képviselőtársam arra nézve, hogy az egész 3. §. újra szövegeztessék, egy indítványt adott be, én elfogadom a Szederkényi t. képviselő ur által beadott indítványt.

Vidovich György: T. ház! A mennyiben a t. ház már előbb elhatározta, hogy a 200 holdat ki nem tevő birtokot a vadászat élvezetétől megfosztja, az előtt meghajolok, de semmiesetre sem fogadom el azt, hogy arra is van joga a képviselőháznak, hogy a bérbeadást kötelezőleg kimondhassa; nem ismerhetem el már csak a tilalom szempontjából sem. Ha valakinek van egy határban 50—60—100 hold tagbirtoka, annak legelső előnye, hogy az illető birtokos a saját földjére csak azt ereszti, a ki neki tetszik, a kit pedig nem akar odaereszteni, azt egyszerűen kitilthatja. Már most hogy köteleztessék valaki arra, hogy földjének egyik haszonvételét bérbe adja és földjét megnyissa azok előtt, a kik előtt megnyitni nem akarja. Mert az iránt nem biztosíthat senki, hogy nem-e épen azok veszik ki a vadászati jogot, a kik a mezőn a legtöbb károkat követik el. Nálunk mezei rendőri törvény körülbelül, azt lehet mondani, hogy nincs, mert a mi van, az elavult és az a mi van, egészen más viszonyok között jött létre, a mikor még jobbágyi és földesuri birtokról volt szó, azóta pedig kormányunk és képviselőházunk egy új, a mostani viszonyoknak megfelelő törvényről nem gondoskodott. A kártételek ellen, azt lehet mondani, hogy minden egyes birtokos saját maga van hivatva arra, hogy legjobb tehetsége szerint védje meg magát. Pedig ha már kötelezve lesz a birtokos, hogy beereszszen földére, tagbirtokára olyanokat, kiknek részéről a kártevéstől is félhet, akkor bizonyára érzékenyen lesz jogaiban sértve. Igaz, hogy a vadak által tett károk megtérítéséről fog itt egy fejezet következni, ez azonban csakis az ily károk megtérítéséről szól s a vadászat által okozott károk megtérítéséről nem intézkedik. Már pedig, hogy a vadászok által károk ne történnének, azt elvitatni nem lehet, azonban méltóztassék elhinni, ha történnek is károk, azok, hogy ugy fejezzem ki magamat, oly subtilisak, hogy azokat megbecsülni, kipuhatolni lehetetlen. Példával fogom állításomat igazolni. *(Halljuk!)* Ha pl. valakinek ván egy dohányültetése s azon egy vadász végig megy, akkor igen bajos megtudni, hogy minő károkat okozott benne, mert ő az átmenet által a dohány közt sok levelet letörvén, ha utána még becsüst is küldünk oda, az még többet, újabbakat fog letörni. De a legegyszerűbb gazdálkodási ágnál, a kaszálónál is, ha egy gyalog ember végig megy rajta, károkat okoz; hogy ettől egy tagbirtokos miért ne tilthassa el azokat, a kiket odaereszteni nem akar, ezt én fel nem foghatom. Ha megfosztjuk a tagbirtokost azon jogtól, hogy saját birtokán vadászhasson, legalább ne vegyük el azon jogát, hogy a kártételektől saját birtokán magát megóvhassa.

Pártolom Szederkényi Nándor t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Csak igen röviden, egy pár szót vagyok kénytelen szólani. *(Halljuk!)* Mindenekelőtt megjegyezve azt, ha ugyan jól vagyok értesülve Szederkényi t. képviselő ur felszólalásáról, hogy én a tegnapi napon, mikor általánosságban a törvényjavaslatról szólottam, álláspontomat ezen szakaszra nézve már előre jeleztem. Jeleztem ugyanis azt, hogy én nem kivánom megtámadni a bizottsági többség véleményét, vagyis a bizottság véleményét és fentartom az eredeti szöveget az esetre, ha a bizottság által proponált szöveg el nem fogadtatik. Ez irányban tehát én a köteles nyilatkozatot már a tegnapi napon megtettem s ezen nyilatkozatomat most ismételem azzal, hogy épen azért, mert a facultativ bérbeadás alapján egy szöveg a ház előtt fekszik, a mely a bizottságban már tárgyaltatott is, a visszautasításnak, nézetem szerint, szüksége fenn nem forog; mert ha el nem fogadtatnék a bizottság által proponált kényszerű bérbeadás: tárgyalás alapját képezteti a fentartott eredeti szöveg 3., 4. és 5. §-a. E három szakasz tárgyalja ugyanis ezt a kérdést. Én tehát épen ezért igen kérném, ne méltóztatnék Szederkényi t. képviselő ur indítványát elfogadni, hanem ha a szavazás szerint a bizottság véleménye érvényre emelkedik, ugyis elesett az, ha pedig nem emelkedik érvényre, akkor a fentartott eredeti szöveg tárgyalásába méltóztassanak belemenni, a melynek alapján a kérdés megoldható.

A mi a Mamusich t. képviselő ur indítványát illeti, ez körülbelül arra megy ki, a mit most voltam bátor mondani, de annyiban nem felel meg a czélnak, mert ő csak a 3. §-ról szól, holott ezen kérdéssel az eredeti szövegben a 3., 4. és 5. §§. foglalkoznak.

Végül van még Ormós Zsigmond t. képviselő urnak egy módosítványa, mely természetesen csak az esetben bir értékkel, ha általánosságban el lesz fogadva a bizottság szövegezése. Ez esetre a módosítványt én a magam részéről is elfogadandónak tartom; mert azt hiszem, hogy javít azon nagy hibán, a mely a szöveg szerint elkövettetnék, ha egyes községeknek igen nagy, 15—20—25 holdnyi területét is csak együtt lehetne azon szö-

Digitized by Google

veg szószerinti értelme szerint bérbeadni, holott e módosítás szerint már kisebb, de a vadászat czéljainak megfelelő részletekben lehetővé válik a bérbeadás.

Ha tehát, mint mondám, elfogadtatik a 3. §. a bizottság szövegezése szerint általában: akkor a magam részéről is kérném Ormós képviselő ur módosítványát abba beilleszteni s elfogadni.

Még egy felszólalás történt — nem tudom, adatott-e be annak alapján módosítvány vagy nem, vagy fog-e beadatni — a mely vonatkozik a 3. §. első bekezdésének végére, hol arról van szó, hogy ha az illetők a felosztás iránt dönteni nem tudnak, az egész jövedelem a községet illeti. Gondolom, az eszme, mely megpendittetett, az, hogy mondassék ki egyuttal, hogy a községet illeti, mely ezen jövedelmet községi közigazgatási czélokra fordítja.

Ha van ilyen módosítvány beadva, én a magam részéről azt nem szándékozom ellenezni, sőt szivesen hozzájárulok. De ez is természetesen csak az esetben tehető fel, hogy ha a szöveg maga elfogadtatott a bizottság véleményéhez képest.

Igen kérném tehát, hogy a bizottsághoz való visszautasítás iránti indítványt elfogadni ne méltóztassék és szavazás által méltóztassék dönteni, elfogadtatik-e a bizottság szövegezése; ha elfogadtatik, azután méltóztassék figyelembe venni az arra tett módosításokat, ha pedig el nem fogadtatik, azután dönteni azzal szemben a fentartott szöveg 3., 4., 5. §-ai iránt, melyekre nézve azt hiszem, azután még újabb vitának lenne a szavazás előtt helye.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még az előadó urat.

Péchy Jenő előadó: T. képviselőház! Méltóztatnak emlékezni, hogy tegnap az általános vita megkezdése előtt már érintettem a törvényjavaslat ezen 3. §-ának fontos elvi módosítását, melyet a közigazgatási bizottság a minister ur által beterjesztett eredeti törvényjavaslaton tett. Méltóztassanak arról meggyőződve lenni, hogy a közigazgatási bizottságot e fontos módosításában nemcsak az ugynevezett vadászati és sport-érzék, illetőleg a vadászatnak szakszerűvé tétele vezette, hanem tekintetbe véve az eredeti törvényjavaslatnak az ugynevezett facultativ bérbeadásra vonatkozó szövegét, annak oly szigorú feltételeit találta, melyek a kis községekre nézve tökéletesen hasonlók, akár előre ki méltóztatnak mondani törvényileg, hogy kötelezőleg bérbeadandók a birtokok, akár méltóztatnak meghagyni az eredeti szöveget, mely kötelezőleg vagy szakértő vadászok által gyakoroltatni a vadászatot, vagy bérbe adatni kivánja.

Szederkényi képviselő ur azt is kétségbe vonta, hogy oly állapotban volnánk, hogy a községi birtokok kellőleg béreltethetnének. Ha ez igy van, akkor hogyan lehetnénk oly állapotban, hogy kis községek szakértő vadászok által kezeltessék területeiket s akkor utóvégre is csak az lesz elérve, a mit a közigazgatási bizottság egyenesen kimondani óhajt, hogy köteleztessenek a bérbeadásra.

Méltóztassék megengedni Szederkényi t. képviselő ur, de tagadom, hogy a kötelező bérbeadás hátrányára szolgálna a községeknek és a vadállománynak. Nem mondom — a törvény nem is 1-2 esztendőre készül — nem mondom, hogy rögtön lesz foganatja, de már most is, a vadászati törvénynek 10 évi fenállása óta ott, a hol a községekben eddig is volt, a községek maguk is belátták hasznukat és bérbe adták régibb idő óta a vadászati területet és a hol a vadászat szakszerűleg kezeltetett, holdanként 50-60-70 krnyi bért kaptak és a község ezen összeget akár közigazgatási, akár culturális, akár jótékonysági ezélokra fordithatta. Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy bár némely tekintetben ugy vehető, hogy ezen intézkedés jogsérelmet képez a községre nézve de másrészt méltóztatnak mindnyájan ismerni a községekben a vadászati viszonyokat. Kik szoktak ott vadászni? Egy-két ember. A községnek pedig semmi haszna sincs belőle. Holott ezen intézkedéssel, ha nem is rögtön, de pár év mulva a községek vadászati területe oly jövedelmet fog képezni a községre nézve, mely bizonyára kártérítésül fog szolgálni azon pár puskavadász veszteségéért.

Méltóztassanak megengedni, hogy a kötelező bérbeadásra vonatkozólag felolvassam a magyar vadász-védegylet indokolását, melylyel ezen javaslatot a ministeriumhoz felterjesztette: *(Olvassa.)* „Tagadhatatlan tény az, hogy hazánkban a vadászat s a vadállományból elérhető haszon nemzetgazdasági fontosságra mind ekkoráig csak azért nem emelkedett: mert a vad egyrészről senki tulajdonának nem tekintetett, másrészről azon haszon, mit az egyes községeknek és a 100 vagy 200 holdnál kevésb területtel biró magánosoknak, a vadászat jövedelme hajtandó volt, egyátlalán figyelem tárgyát nem is képezte. Maguk az egyes községek pedig nem gondolván meg azt, de számitásba sem vévén, hogy a bérbeadással elérendő jövedelemmel culturalis, vagy közegészségügyi állapotaikon mily mérvben javithatnának, miután a törvény szigora ez irányban kötelezőleg nem intézkedett, közös vagy 100 holdat nem tevő területeiken a vadászatból befolyható jövedelmek értékesítéséről a legtöbb esetben nem is gondoskodtak; vagy egyesek hatalmaskodásainak engedve, azt oly csekély mérvben értékesítették, mely értékesítés a kihasználásnak távolról sem felelt meg. Nem tartjuk szükségesnek a szomszéd államok példájára hivatkozva, statistikai adatokkal bizonyítgatni azon előnyöket, melyek a vadászat rendszeres gyakorlata és a vad tenyésztése által ezen államokban elérettek s ebből kifolyólag az egyes községeknek

Digitized by Google

is mily nagy, olykor nem is remélt jövedelmi kutforrásává váltak. De ezen eredmény csak akkor érhető el, ha ugy, mint más államokban, kötelezőleg kimondatik, hogy mindenki, ki 200 holdnál kevesebb birtokkal bir: vadászatát bérbe adni köteles.

Miután a községek saját érdekében levő ily intézkedés, társadalmi uton alig érvényesíthető, a törvényhozásnak látszik kötelességévé válni, hogy a községek és magánosok jól felfogott érdekei fölött őrködve, ezen jövedelmi ágnak fejlesztését, a vadászati jog gyakorlatának bérbeadását kötelezőleg is kimondja.“ stb.

Ezen indokok lebegtek a közigazgatási bizottság előtt is, mikor ezen módosítványt tette. Méltóztassék a t. ház itélni bölcsesége szerint, meg méltóztatik-e tartani a bizottság javaslatát, vagy pedig méltóztatik elfogadni az eredeti szöveget.

Én részemről ajánlom a bizottsági szöveg megtartását.

Már most feltéve, hogy a bizottság javaslata el fog fogadtatni, áttérek Ormos Zsigmond képviselő ur módosítványaira és részemről a bizottság nevében mind a három módosítványt elfogadom, t. i. hogy „egyetértőleg“ szó helyett tétessék „együtt“ valamint hogy az egy folytonosságban álló községi birtokok 2000 catastralis holdanként való felosztásával bérbeadását, valamint a bérbeadás módozatainak megállapítását szintén elfogadom, ámbár megjegyzem, hogy ezen bérbeadás módozata, mint minden községi pénzszerződés, magától értetőleg a törvényben hallgatólagosan benn van. De ha nagyobb világosság okáért azt bele venni méltóztatnak, ellenvetésem nincs.

Én tehát bátor vagyok még egyszer a közigazgatási bizottság által szövegezett 3. §-t elfogadásra ajánlani *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. A 3. §-hoz négy módosítvány adatott be. Az első Szederkényi Nándor t. képviselő uré, a ki a szakaszt újabb szövegezés végett a bizottsághoz kivánja visszaküldetni. Legelőször e felett kell dönteni. Ha ez elfogadtatik, a szakasz a bizottsághoz fog visszautasittatni, ha nem fogadtatik el, akkor fel fogom tenni a kérdést: elfogadja-e a ház tanácskozás alapjául a 3. §-t a bizottság szövegezése szerint? Ha ez elfogadtatik, akkor a belügyminister által beadott szöveg nem fog tanácskozás alá kerülni; ha ez azonban nem fogadtatnék el, akkor basisul Mamusics Lázár képviselő ur indítványa szerint a belügyminister eredeti szövege jönne tanácskozás alá, még pedig akként, hogy újra felolvastatván, a ház annak tárgyalásába belemenne. Akkor természetesen azon módosítások, melyek a bizottság szövegéhez tétettek, szavazás alá nem jöhetnének, hanem a ministeri szövegnél azért érvényesíthetők lennének.

Ha a bizottság szövege fogadtatnék el, szintén egyenkint fogom a pontokat, melyekhez módosítás adatott be, a ház eldöntése alá bocsátani.

Most méltóztassanak Szederkényi Nándor képviselő ur indítványát meghallgatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa az indítványt).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott indítványt elfogadni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Most fel fog olvastatni Mamusics Lázár indítványa, mely a további szavazással összefüggésben áll.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa az indítványt).*

Elnök: Itt először azt kell kérdenem: elfogadja-e a ház a 3. §-t a bizottság szövegezése szerint a tárgyalás alapjául *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja s e szerint a 3. §. a bizottság szövegezése szerint fog tárgyalás alapjául szolgálni.

Erre vonatkozólag két módosítvány van; az egyik Ormós Zsigmond képviselő uré, a másik Csanády Sándor képviselő uré, a melyek a szavazás előtt még egyszer fel fognak olvastatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a Csanády Sándor és Ormós Zsigmond módosítványait).*

Elnök: T. ház, az első bekezdésre két módosítvány van, a második bekezdés helyett majdnem egészen új szövegezést ajánl Ormós Zsigmond képviselő ur. Azt hiszem tehát, hogy először is az első bekezdésre nézve az Ormos Zsigmond képviselő ur módosítványa és Csanády Sándor képviselő ur hozzátoldása felett kell külön szavazni és azután külön szavazni Ormos Zsigmond urnak a második bekezdésre tett módosítása felett. *(Helyeslés).*

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e az első bekezdésben előforduló „egyetértőleg“ szót fentartani szemben az Ormos képviselő ur által ajánlt „együtt“ szóval? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az „egyetértőleg“ szót a ház nem kivánja fentartani a szövegben és igy a helyett abba az „együtt“ szó fog beiktattatni.

Már most kérdem a t. házat, elfogadja-e a t. ház az első bekezdéshez Csanády képviselő ur által ajánlt következő toldást: „mely azokat közigazgatási célokra fordítani köteles“? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)*

Azt hiszem kijelenthetem, hogy a hozzátoldás elfogadtatik. *(Hosszantartó élénk derültség.)*

Következik most a szavazás a második bekezdés felett. A kérdés az lesz, elfogadja-e a ház a második bekezdést a bizottság szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? Ha nem fogadtatik el, akkor egyszersmind kijelenthetem, hogy a má-

Digitized by Google

sodik bekezdés az Ormos Zsigmond módosítványa szerint fogadtatik el. Tehát kérdem a t. házat, elfogadja-e a szakasz a bizottság szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a második bekezdés a bizottság szövegezése szerint nem fogadtatott el és igy kijelenthetem azt is, hogy a második bekezdés Ormos Zsigmond képviselő ur módosítványával fogadtatott el.

A harmadik, negyedik és ötödik bekezdésre nézve nem lévén észrevétel azok változatlanul elfogadtatnak.

Következik a 4. §.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 4-ik §-t, mely változatlanul elfogadtatik és olvassa az 5-ik szakaszt).*

Gergelyi Tivadar: T. ház! Én ezen szakaszt ugy, a mint szerkesztve van elfogadom és ha mégis felszólalok, ezt csak Mamusich t. képviselőtársam tegnapi felszólalása következtében teszem, ki ezen szakaszt ugy méltóztatott értelmezni, mintha itt urbéri szolgálmányok megváltásáról volna szó, mert a mint mondani méltóztatott, az urbéri tartozások megváltásakor egyszersmind az urbéri birtokkal kapcsolatos szolgálmányok is megváltattak.

Itt nem erről van szó, hanem arról, hogy mikor a szabályozás és az urbéri elkülönzés megtörtént, akkor a vadászati jogot a korábbi földbirtokos magának tovább is fentartotta és ezért akkor akár ingatlanban, akár pedig más alakban bizonyos árt fizetett. Miután tehát most ezen akkori kikötés a jelen törvény által érvényét veszti, nagyon természetes, hogy ezért az illető birtokosnak kárpótlást kell kapnia. Ezt kötelességemnek tartottam Mamusich képviselő ur felszólalása következtében téves nézetének helyreigazítása végett elmondani, különben a szöveget ugy, a mint szerkesztve van, elfogadom.

Mamusich Lázár: Nem a 4-ik, hanem az 5-dik §-ra vonatkozólag mondottam.

Gergelyi Tivadar: Hiszen épen az 5-ik §. tárgyaltatik.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az 5. §. a bizottság szövegezése szerint elfogadtatik.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 6-ik §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a II. fejezett czimét és a 7. §-t).*

Lükő Géza: T. ház! Az eddig elfogadott szakaszokkal azt hiszem, biztosítva van a nagybirtokosok és a vadászatkedvelők érdeke; de nem tartom kisebb fontosságúnak a kisbirtokos érdekének biztosítását is. Már pedig, a mint a törvényjavaslat 7. §-a jelenleg szövegezve van, abban nincs biztosítva a kisbirtokos érdeke a vadak által okozott károkkal szemben.

A 7. §-ban ugyanis az mondatik, hogy a fővadak—szarvas, dámvad—által okozott károkért az illető erdőtulajdonos vagy bérlő felelős. Tudjuk azonban, hogy vannak az országnak olyan vidékei, hol a szarvast vagy dámvadat csak hírből ismerik, ellenben vannak ott vaddisznók és medvék, a melyek nagy károkat okoznak.

A 8. §. azt mondja ugyan, hogy a ragadozó vadak vagy kártékony állatok bármikor elpusztíthatók. De én azt hiszem, hogy a fegyveradóra vonatkozó intézkedések nem biztosítják a kisbirtokosok érdekeit, mert fegyveradó vettetik rájok s ezért nincs módjuk magukat fegyverrel ellátni. Az mondatik ugyan, hogy bármi módon elpusztíthatók, ámde, ha már Göndöcs t. képviselőtársam kegyes intelmei nem képesek a nyulak által okozott károkat elhárítani, ugyan miképen lehet a vaddisznók és medvék által okozott károkat elhárítani, hogy ha az illető földtulajdonosnak fegyvertartási engedélye egyáltalában nincs, vagy nincs módjában azzal magát ellátni?

Másik correctivumául a ragadozó vadak által okozott károknak fel van hozva a következő fejezetben, hogy a közigazgatási bizottság engedélye folytán hivatalos vadászatok tartathatnak. De tudjuk a gyakorlatból, hogy ezen hivatalos vadászatok kieszközlése hosszas időt vesz igénybe, de ha megtartatnak is, kellő eredményre nem vezetnek. Tudok eseteket, hogy maga az erdőtulajdonos túlbuzgó tisztje, hogy meghiusítsa a hatósági vadászatot, midőn a közigazgatási tisztviselő által annak határideje kitűzetik, előre elriasztatja a vadakat azon területről, hol a hatósági vadászat tartandó. Maga pedig a földtulajdonos a kártékony vadak pusztításaival egyáltalában nem gondol. És igy a kisbirtokos ki van téve annak, hogy a ragadozó vadak, különösen a vaddisznók szerte pusztítanak a nélkül, hogy kártérítési igényt valaki érvényesíthetne. Ennélfogva azt gondolom, hogy a 7. §-ban ezen szavak után: „a dámvad és szarvas, beteendő lenne ez: és a ragadozó és kártékony vadak közül a medvék és vaddisznók", a többi maradna. Ha ezen módosítványom elfogadtatnék, önként következik, hogy a 8. §. kimaradna. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Péchy Jenő előadó: T. ház! A törvényjavaslat ezen szakasza különbséget tesz az oly vadak által okozott károk közt, melyek tenyésztetnek és az oly vadak által okozott károk közt, melyek nemcsak nem tenyésztetnek, de bárki által bármikor bármely irtó fegyverrel elpusztíthatók. *(Felkiáltások a szélső balról: Mivel?)* Már most ha a képviselő ur módosítványa elfogadtatnék, a dámvad, szarvas, vaddisznó, medve stb. által okozott károk azon haszonbérlők vagy földtulajdonosok által megtérítendők lennének, a kik azokat tenyésztik; de a medvét, vaddisznót nem tenyészti senki s ezen szakasz csak azon fővadakról szól, melye-

Digitized by Google

ket tenyészt valaki. Ha valaki a saját sport-passiójának kedveért tenyészt dámvadat, szarvast, kötelezhető arra, hogy ezen tenyésztett vadak által okozott károkat megtérítse; de a medvét, vaddisznót senki sem tenyészti, ki fogná tehát a kárt megtéríteni? E szakasz csakis a tenyésztett fővadakról szólván, ezen módosítvány ide be sem vehető, mert nem lehet megállapítani, kinek tulajdonát képezik azok.

Madarász József: A t. előadó ur a közigazgatási bizottság alapján áll és szem elől téveszti, hogy az 1872. törvényben nem a „tenyésztetik", hanem a „tenyész" szó volt az alap. Azon törvényben a vaddisznó is fel volt véve épen ugy, a mint ezt Lükő Géza t. barátom akarja, a ki ezenkivül még a medvét is fel akarja vétetni. Ne okoskodjék a t. barátom a „tenyésztetik" és „tenyész" szó felett, mert a szerint, a mint a ház az alapelvet elfogadja, hogy azon állatok közé, a melyek kárt tesznek, a vaddisznó is felvétessék, mint 1872-ben volt és a medve, a mint most ajánltatik, felveendő-e vagy sem, a „tenyésztetik" szó könnyen átváltoztathatik „tenyész" szóvá.

Hanem hát valljuk meg az igazat: visszaesés a légkörben, visszaesés az állami intézményekben és visszaesés a társadalomban. A sportmanoknak, — hogy magyarul nevezzem meg őket — vadászkéjenczek, vagy üzönczök, vagy a mint némelyek mondják, szakszerü vadászok, a kik piros nadrágban vagy frakkban jelennek meg, néha Budapest utczáin csillognak — és a kik nem tesznek egyebet, mint kéjjel üzik e mesterséget, mondom, ezeknek kedveért elvették a 100 holdon aluli birtokosoktól azon jogot, a melyet 72 után gyakorolhattak a 100 holdon felüli birtokosok és ma elveszik a 200 holdon aluliaktól azon jogot, a melyet a 200 holdon felüli birtokosok gyakorolhatnak; hanem a károk tekintetében, a miket ezek tesznek, visszaesésnek kell lenni. Például nem akarják önök elfogadni barátomnak igazságos tételeit. Ha van valakinek egy vadászterülete s azon vaddisznója és medvéje, hát ügyeljen rá, hogy kárt ne tegyen és ha üzönczkéjelmét gyakorolni akarja. *(Derültség.)*

De önök ennél tovább akarnak menni és a kár megbecsülésében akarnak kedvezményeket nyujtani ezen üzönczkéjenczeknek.

E szakasznak van egy bekezdése, mely azt is ki mondja, hogy a vetéseken okozott kár megbecslése mindig oly időben eszközlendő, mikor a termények mennyiségben megállapíthatók és hogy a kár természetben, vagy pénzértékben térittethetik meg. Ez nem volt az előbbi törvényben és nem is kell benn lenni, ha azt akarjuk, hogy ezen üzönczök, ezen üzönczkéjenczek a kárt meg is fizessék. Nem kell, hogy benne legyen, hogy 200 holdon felüli birtokosoknak vagy bérlőknek megengedtetik, hogy kárt tehessenek, de ez azért ne becsültessék meg ugy, miként az előző törvények rendelték, hanem itt is kedvezmény adassék nekik.

Jól olvastam az indokolást, mely azt mondja, hogy ezt azért kell beletenni, mert sokszor történik kár, melyet aztán kijavít, jóvá tesz az időjárás, minő igazság történnék tehát azok ellen az üzönczök ellen, *(Derültség)* ha azok kénytelenek volnának megfizetni a mi kárt tesznek.

Nem ugy uraim, ez nem egyenlő mértékkel mért igazságosztás. Önök visszaesnek, kedvezni akarnak a nagyobb vagyonnal bíróknak, a kiknek módjuk van, kiknek a sors többet adott néhány száz holdnál, önök sujtják itt is a kevés birtoknakat, a szegényebbeket.

Hát jó, ha akarták önök, megállapították a 200 holdat, de legalább ne tegyenek kedvezményt a kár megbecslésére nézve is, mint itt a 3. bekezdésben tettek és fogadják el t. barátom azon módosítását, melyet jog és igazság szerint követelhetünk; hogy hát bárki, a ki vadászattal szeret üzönczködni, ha tetszik neki, hogy legyen medvéje, vaddisznója, ha az kárt tesz, hát fizesse egyuttal.

Ajánlom t. barátom módosítványát elfogadás végett.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház Mindenekelőtt azt kivánom megjegyezni, hogy Lükő képviselő ur módosítása még a régi szövegen is, melyre az előttem szólott t. képviselő ur reflectált, túlment, mert a medvét a régi szöveg nem is ismerte. Én bocsánatot kérek, hogy először is a medvéről szólok, azután szólok a vaddisznóról is.

Hogy medvét valamely vadászat-terület tulajdonosa mesterségesen akarjon tenyészteni, fentartani, az nem létezik. Az a medve legelső helyen neki tesz kárt a vadállományban, ép ugy, mint egyéb állatállományban Hogy tehát még azonkivül, hogy ő szenved kárt, még tartozzék másnak is kártérítéssel, ez azután sem egyenlőség, sem jogosultság nem volna, hanem valóban a legnagyobb jogtalanság. Ennyit a medvéről.

A mi már a vaddisznót illeti: arra nézve a következőket vagyok bátor megjegyezni. Vaddisznót is tudtomra állatkerteken kivül tenyészteni nem szoktak. De vaddisznónál megeshetik az, hogy valaki, a ki épen azon sportnak kedvelője, bizonyos fokig előmozdítja a vaddisznó elszaporodását, ezt elismerem. De ép azért van ezen törvénynek 14. §-a, a mely megmondja, hogy a kártékony állatokat mindenütt meg lehet lőni.

Madarász József: De nem engedik meg!

Tisza Kálmán minisrerelnök: Méltóztassék végig hallgatni, nemcsak ezt mondja, de a vaddisznóra nézve még azt is mondja, hogy ha valahol elszaporodik, kényszeríteni lehet az illető tulajdonost, hogy elpusztítsa s ha az nem teszi, akkor hivatalból el lehet pusztítani. Én ezt tartom

Digitized by Google

helyesnek, az igazságnak teljesen megfelelőnek s azt gondolom, hogy a szöveget ugy, a mint van azzal, hogy ellenkeznék az igazsággal, vagy a jog egyenlőséggel, vagy bármivel, megtámadni nem lehet.

De t. ház, még a kárbecslési idő ellen is van a képviselő urnak kifogása. Én azt hiszem, hogy minden kártérítésnek az alapfeltétele az, hogy megtérítse az okozott kárt teljesen, sem többet, sem kevesebbet. (*Helyes.*) Már pedig, hogy mi volt az az okozott kár a vetéseken, azt csak addig lehet megállapítani, mig a terménymennyiségben megállapítható, mert ha a terményt, vetést learatták, akkor igazságos becslésről, hogy mennyi kár történt, szó sem lehet.

Én tehát kérem a t. házat, hogy ezen 7., illetőleg a 8. §-t is, melynek törlése kivántatott, elfogadni méltóztassék, miután az iránt, a mi helyes, szükséges és igazságos, a provisio a 14. §-ban és azontúl a hivatalos vadászatokra vonatkozó szakaszokban benfoglaltatik. (*Helyeslés jobbfelől. Elfogadjuk!*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

Következik a szavazás. A 7. §-hoz Lükő Géza képviselő ur módosítványt adott be. A kérdés az lesz, elfogadja-e a ház a 7. §-t a bizottság szövegezése szerint? A szakasz maga általában nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. Hanem még külön kell szavazni Lükő képviselő ur módosítványára, mely beillesztendő lenne a szakaszba. Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a Lükő Géza képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a 8. szakaszt*).

Péchy Jenő előadó: T. ház! A 8. §-ban zárjegy között hivatkozás van a III. fejezet 8. §-ára. Ez téves s kérem 14. §-ra kiigazítani.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a 8. §. ezen kiigazítással elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző (*olvassa a III. fejezet czímét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa a 9. §-t*).

Szalay Imre: T. ház! Midőn kijelenteném, hogy a vadászati tilalmakról szóló fejezetet általánosságban elfogadom, egyszersmind szükségesnek tartom két dologra nézve módosítást adni be. Első módosításom az általános vadászati tilalomra vonatkozik. Ugyanis e szöveg szerint az általános vadászati tilalom február hó 1-től aug. hó 15-ig tart. Hát én megengedem, hogy azok, a kik ezen tilalmat helyesnek tartják, Magyarország északi részére nézve helyesen gondolkoznak, hanem akkor, midőn a déli vidékeken a vegetatió jobban van előhaladva s ez által a vadakra nézve a költési időszak a déli vidékeken hamarább bekövetkezik, azon czél, melyet el akarnak érni, hogy t. i. a párzási időszak alatt vadászni ne lehessen, nem éretik el a déli vidékeken, mig az északi részeken semmi haszonnal nincs összekötve, mert ott a vadászat, pl. foglyokra, elébb is megengedhető. Ennél fogva én nem tartanám helyesnek, ha az mondatnék ki, hogy február 1-től augusztus 15-ig, hanem az utóbbi helyett óhajtanám tétetni augusztus 1-ig. Ez az egyik módosítványom.

A mi azonban leginkább felszólalásra késztet, az a *b*) pont alatt az őztehénre vonatkozó tilalmat illeti. Németországban a vadászati szakirodalomnak több jelesei, többek közt Dietzl „Jagderfahrungen“ czimü könyvében oda nyilatkozik, hogy tökéletesen téves azon értesülés, mely a párzási időt télre, deczemberre teszi és nem julius, augusztusra. A régi időben azt mondták rá, hogy hamis párosodás, azonban az újabb vizsgálat szerint legalább Dietzl könyvében ki van mutatva, hogy ezen üzekedési idő tévesen tétetett deczemberre, hanem az julius és augusztusban van. Hogy micsoda intentiója volna a törvénynek, hogy épen a vemhes állatokra enged lőni, azt részemről fel nem foghatom. Hogy micsoda módon derittetett ki Dietzl könyve szerint e tény, arra utal, hogy Stuttgartban elfogtak egy fiatal suta őzet októberben és azt elzárták Stuttgart város közepén; ezen suta őz a következő évi májusban egy borjut ellett. Hogy ha az üzekedési idő deczemberben lett volna, miután októberben fogva volt és a város közepén tartatott, lehetetlen, hogy ott fogamzott volna. Azonban nem csak ezen indok győzött meg arról, hogy az üzekedési idő augusztusban van, hanem saját tapasztalásom is. A párosodásnál a szarvasállatok legnagyobb fegyvere a szarv, a természet gondoskodott róla, hogy akkor, mikor az állatok egymással bizonyos versenygésben vannak, a vetélytársak egymást üldözhessék, erre egyik fegyverök a szarv: sajátságos volna, hogy épen akkor ne legyen az állatoknak szarva, mikor a párosodási idő van, pedig tudjuk, hogy az őzbak télen szarvát eldobja és azt is tudjuk, hogy julius és augusztus elején lehet az őzbakot lépre csalni, t. i. ha síppal utánozzák az őztehén bőgését, oda megy a bak és lelövik. Én nem tudom, hogy léteznék ember, a ki az őzbakot őzsíppal képes lenne deczemberben odacsalni. Másodszor tapasztaltam egy alkalommal, hogy juniusban lőttem egy őztehenet és abban találtam egy tökéletesen kifejlett őzborjut és pedig oly előhaladt stadiumban, a melyet már nem embriónak, hanem phoetusnak lehetett nevezni. Megvoltak körmei, szemei és egész alakja ki volt fejlődve, a mi kizárja, hogy az őz deczemberben üzekedik.

Én meghajlom a természettudósok bizonyítékai előtt, de mig az ellenkezőről tüzetesen meg nem győzetem, saját tapasztalásom mellett mara-

Digitized by Google

dok és ennek folytán ajánlom a következő módosítványomat a 9. §. *b*) pontjához: „A szakasz eleje marad. „Az őztehénre minden időben" szavak után tétessék: „kivéve junius végétől augusztus végéig szabad a vadászat, de ott is a medődkre."

Rónay János: T. ház! Én a szakaszt általánosságban elfogadom és felszólalásom tárgyát csupán bizonyos styláris hibák képezik, a melyeknek kijavítását szükségesnek tartom. Ugyanis ezen fejezet mindjárt az első bekezdésben kimondja azt, hogy a vadászati tilalom általánosságban február 1-től augusztus 15-ig tart és daczára annak, hogy itt általánosságban kimondja a tilalmi időt, bizonyosan tévedésből mégis különösen megemlíti az *f*) pont alatt, hogy fáczánokra és túzokokra február 1-től augusztus 15-ig, midőn egyszersmind az *i*) pont alatt szintén arról intézkedik, hogy minden más vadra és madárra, a 14. és 15. §§. kivételével február 1-től augusztus 15-ig. Tehát itt háromszor ismételtetik ugyanazon tilalmi idő és mégis a fáczánok és túzokokra nézve külön az *f*) pont alatt kimondatik, hogy a tilalom ideje február hó 1-től augusztus 15-ig tart. Továbbá az *i*) pontban — a mi már leirási hiba lehet — hivatkozás történik a 14. és 15. §§-ra. holott a vonatkozó szakaszok nem ezek, hanem a 12. és 13. §., melyek a minden időben irtható vadakról határoznak.

Mindezek következtében bátor volnék ezen fejezethez a következő módosítványt beadni és pedig:

az *f*) pontban kihagyandó a „fáczánokra" szótól végig;

az *i*) pontban az első sorban a „madarakra" szó után tétessék; „és vadra", ezután a következő 14. és 15. §§. helyett irassék: „12. és 13. §§."

Kérem ezen módosítást a törvény világosabb értelme végett elfogadni.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Rakovszky István jegyző *(olvassa)*.

Herman Ottó: T. képviselőház! Én a magam részéről azon szakaszokra nézve, a melyek egyáltalában a tilalomra vagy annak kivételeire vonatkoznak, kérem a t. ház engedelmét, hogy az egész sorozatra nézve nyilatkozhassam. A 9. §-t és annak egyes pontjait véve és reflectálva arra, a mik előttem felhozattak, én csak megerősíthetem azon véleményt, vagyis inkább azt a tényt, melyet Szalay Imre képviselő ur az őz üzekedési idejére nézve felhozott. Nemcsak azon források szerint, a melyeket idézett, hanem leginkább Bischofnak embriologiai tanulmányai folytán kétségkivül áll, hogy az őznek üzekedési ideje régebben hamisan volt felvéve, hogy tehát itt a törvényben arra tekintettel kell lenni; mert ennek a törvénynek más intentioja nem lehet, csupán csak az, hogy a vadnak a kifejlődése és a szaporodása biztosittassék és csak akkor kerüljön lövésre, *(Halljuk!)* midőn erre legalkalmasabb. Én, t. képviselőház, a *d*) *e*) és *f*) pontok kivételével a többi pontra nézve kénytelen vagyok módosítást ajánlani. *(Halljuk!)* Okaim részben olyanok, a miket az őzre nézve felhoztam, részben pedig olyanok, melyek kiváltkép a hasznos madarakra, a könnyen megkülönböztethető kategoriákat praecisirozzák, szabatosítják. Mert az „éneklő madarak" kifejezés egy collectiv fogalom, t. i., ha csupán csak a rovarevők volnának contemplálva, akkor külön intézkedés szükséges azokra nézve, melyek tavaszkor rovarral élnek, télen pedig magvakkal. A magvakkal táplálkozókat üldözni kevés kivétellel szerintem egyáltalán nem lehet, nem lehet kiváltkép gazdasági szempontból, tekintettel a természet háztartására.

Mert az egyszer tény, hogy a magvakkal táplálkozó kisebb madarak télen át a magvak elfogyasztása által bizonyos kiváltkép dudva növények elszaporodását akadályozzák s egyáltalán nem tartanám helytelennek, hogy a törvényben ez legalább a mennyire lehet, tekintettel a gyakorlati életre, tekintettel a törvények végrehajtására, jelezve legyen.

De én ezt a paragraphus-sorozatot még más tekintetben is hiányosnak találom, úgyannyira, hogy kénytelen leszek a 9. §. után egy új szakaszt indítványozni. T. i. itt csak a vadászatról magáról, a tilalomról és az idevágó megengedhető, természetszerűen ebből folyó kivételekről van szó. Azonban t. ház, semmiféle provideálás nincs arra nézve, hogy a vadászati törvény milyen állást foglaljon el a tudományos kutatási és oktatási czélokra való vadászattal szemben; nemcsak, hanem a vadászatnak azon neméről, melyet a természetiekkel kereskedő gyüjtők nem csak hazánkban, hanem világszerte űznek, a melyek aztán oly üzleteket képeznek, hogy merem állítani, hogy Magyarországból az ilyenekben az export évenkint megüti mindenesetre az 50,000 frtot. Ez a külföldi gyüjtőknek a nyeresége s ezek az állam iránt semmi kötelezettséggel megróva nincsenek, sőt működésük engedélyhez sincs kötve.

Mindezeknél fogva t. ház, én a 9. §-ra nézve fentartván azt, hogy egy új 10. §-t is indítványozni óhajtok, a következő szövegezést ajánlom:

„*a*) szarvas- és dámvad-bikára szeptember elsejétől julius 1-ig".

Ezt a módosítást azért bátorkodom proponálni t. ház, mert hiszen azokra a tulajdonosokra nézve, kiknek rendezett vadászkertjeik vannak, a vadászati szabadság ugy is teljesen megvan. Ez a tilalom vonatkozik a nem ilyenszerű vadászterületekre, kiváltkép a vad felszaporodására való tekintetből. Mert azt nem lehet tagadni, hogy bár kis mértékben, de különösen a szarvas már szabadon is található és annak felszaporodása mindenesetre vadászati és nemzetgazdasági szempontból egyaránt óhajtandó.

„Az őzbakra nézve julius 1-től április 1-ig",

Digitized by Google

t. i. azon időpontig, midőn szarva tökéletesen ki van fejlődve.

A mi a teheneket illeti, pártolom azt a nézetet, mely szerint szabad területen, nem zárt helyen a tehenek egyáltalán ne legyenek lőhetők, sőt tekintettel arra, hogy még zárt helyeken is sokszor a tehenek akkor lövetnek, mikor a gidák, illetőleg a borjúk még önálló életet nem folytathatnak, tehát részben elvesznek, szabad területen annál inkább elpusztulnak, ha az anyaőz lelövetik, a mint itt körülbelül contemplálva van. Ennélfogva a *c)* pontra nézve ajánlom:

„szarvas-, dámvad-, őztehén és borju csak elzárt és rendezett vadasokban, tekintettel az egész vadállományra lőhető, a tehenek pedig csak akkor, midőn a borjú anya nélkül is megélhet, a gidák akkor, midőn önállóan élhetnek, mig nem érték el az ivarérettséget.

A fogolyra nézve fel van véve, hogy a tilalom január 1-én kezdődik. De bocsánatot kérek, én inkább elfogadom azt, a mi a régi törvényben volt, hogy t. i. deczember 1-jén kezdődjék a tilalom. *(Egy hang: Nem ez van a régi törvényben!)* És ha nincs benne, én deczember 1-jére kivánom megállapítani. Indokaim a következők. Deczemberben történik többször, hogy nagy havak esnek és hogy a nagy havak idején a foglyok összebújva leginkább ki vannak téve az orvvadászok fogdosásainak. Ennek közvetlen ellenőrzése igen nehéz. De van az ellenőrzésnek egy másik módja, t. i. az, mely elrendeli, hogy a tilalmi időben az illető vadaknak az élapra való kitétele tilos, tehát kereskedésben sem tartható. S én épen tekintettel arra, hogy a foglyokra novemberben és deczemberben kutyával nem lehet vadászni, tehát a fogolyvadászat igazi élvezete akkor lehetetlen, tekintettel arra, hogy deczemberben a foglyokra nézve az orvvadászok részéről legnagyobb a veszedelem, kérem a tilalmat olykép megállapittatni, hogy a tilalom deczember 1-jén kezdődjék.

Az éneklő madarakat illetőleg bátor volnék még némely toldásokat ajánlani, mert nemcsak az éneklő madarak azok, különösen, a melyek mint rovar- és magevők már előbb meg lettek különböztetve általam — hanem ezeken kivül más szerfelett hasznos és a gazdaságra nézve fontossággal biró madarak megérdemlik, hogy tilalom alá vétessenek. *(Helyeslés.)* A *h)* pontot tehát ekként ajánlom módositttatni: az éneklő madarak, továbbá a gólyák, a fekete-, szürke- és tarka harkály, a kopasznyakú dögészkeselyű, mely körülbelül közegészségügyünk legnagyobb előmozditója, a mennyiben az elesett állatokat eltakarítja, a vércse, a réti kisfüles-, erdei bagoly, a lángbagoly és a csuvik minden időben megkimélendők.

A mi ezeket a ragadozókat illeti, az illető szakasznál be fogok nyujtani egy módosítványt, mert épen a 13. §-ban vannak azon collectiv elnevezések, melyek nem elégségesek annak megjelölésére, a mi a tilalom alól kivétetik és a mi egyáltalán veszi számba a gazdasági érdeket, mert saját közvetlen tapasztalásomból tudom, hogy ott, a hol szenvedélyes vadászok vannak, nagy suholylyal vadásznak és halomra lövik le azon madarakat, melyek az egereket pusztítják, az egérkárok mindig nagyobb mértékben érezhetők, mint máshol. Tehát ugy találom, hogy a kis bagoly és a ragadozók azon része, a mely prédáját leginkább az egerekben leli és csak igen kivételesen nyul más táplálékhoz, hogy ezek szintén megóvassanak.

Ennélfogva én a 9. §. *a), b), c), g) és h)* pontjához ajánlom módosítványaim elfogadását.

A mi az új szakaszt illeti, melyet én, mint a 9. §. után következőt ajánlok, azt a következő szövegezésben kérem elfogadni: „A tudományos vagy oktatás czéljából való vadászatra a vallás- és közoktatásügyi minister javaslatára a belügyminister adja meg a minden három évben megújítandó engedélyt. Külföldi kereskedést űző gyüjtő csak belügyministeri engedély, azonkivül 200 frt lefizetése és a vadászterületek tulajdonosainak beleegyezése mellett vadászhat. Az e czímen befolyó összegek tanügyi czélokra fordítandók".

Ez szerintem egy nagy hiánya a törvényjavaslatnak s ép ez okból ajánlom az új szakasznak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Czirer Ákos: T. ház! Hermann Otto előttem szólott t. képviselőtársamnak összes javaslataihoz hozzájárulok, kivéve a *c)* pontra tett módosítást. Az én véleményem szerint a *c)* pont alatt az őzbakra nézve az óvási időnek január 15-től április 1-ig terjedő megállapítása nem egész helyes, még pedig azon oknál fogva, mert a kik ezen állatnak életrendjét ismerik: jól fogják tudni, hogy annak vedlési ideje főként április-május hónapokra esik és tudni fogják azt is, hogy ilyenkor ezen állatok le szoktak soványkodni és elgörhesedni, bőrük sem ér semmit és husuk sem izletes. Ennélfogva egyáltalában nem látom indokoltnak az ily rövid óvási időnek megállapítását, mert ez egyenes ellentétben áll a javaslatnak azon irányelvével, mely a vadállomány terjesztése és az ebből várható közgazdasági haszon emeléséből indul ki. Nem tartom pedig ezen intézkedést ezen irányelvvel összeférhetőnek azért, mert ez által csakis a felesleges és semmi hasznot nem nyujtó vadpusztításnak tárnánk kaput, a nélkül, hogy helyette cserébe valami haszonra számithatnánk.

Én tehát a 9. §. *c)* pontjába módosításul az „április" szó helyett „junius" szó bevételét kivánom s ajánlom a t. háznak ezen módosítványomat szives elfogadás végett.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt).*

Madarász József: T. képviselőház! Én ugy hiszem, hogy kiváltkép azok, a miket Herman

Digitized by Google

Otto t. képviselőtársam előadott, ámbár én legkevésbé sem vagyok egyénileg érdekelve a vadászat által, mert ahhoz nem értek, kimondom őszintén, oly fontosok, hogy én azt hiszem, nem cselekszem helytelenül s talán hozzá áll a kormány is azon javaslatomhoz, tehát kényszerítve érzem magamat azon javaslat megtételére, hogy különben is igen sok módosítások adatván be e szakaszra nézve, utasittassanak mindezen módosítások és a szakasz vissza a bizottsághoz megfontolás és a szükségesnek vélt módosítások elfogadása és betétele végett.

Az általam beterjesztett javaslat a következő: „A 9. szakasz a beterjesztett módosításokkal együtt a bizottsághoz utasittatik vissza annak újbóli megállapítása és előterjesztése végett."

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólani senkisem kiván, a vitát bezárom.

Széchényi Pál földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Engedjék meg nekem, hogy az elmondottakra és leginkább a módosításokra némi megjegyzéseket tegyek és hogy megkezdjem ott, a hol Madarász t. képviselőtársam azt ajánlja, hogy a szakasz visszautasittassék a bizottsághoz. Ugy hiszem, hogy ezen javaslat elfogadása azért felesleges, mert hiszen mindezen megjegyzések, kivéve egy-kettőt, melyet Hermann Otto t. képviselőtársam tett, a bizottságban előfordultak, ott komoly megfontolás tárgyát képezték és a bizottság mindazok megfontolása után, a ház elé terjesztett szövegben állapodott meg, azt tartotta leghelyesebbnek és legcorrectebbnek.

A bizottság pedig azon nézetből indult ki, hogy legtermészetesebb, hogy itt nálunk is Magyarországon a vadászati törvény megalkotása tekintetében raaszkodjunk azon nézetek és törvényekhez, a melyek a szomszédos államokban is e tekintetben fennállanak, miután a vad természete nálunk nagyon csekélyben különbözik a szomszédos államokban levő hasonló vadak természetétől.

A mi az egyes módosítványokat illeti, azokra nézve a következőket vagyok bátor megjegyezni: Először is Szalay Imre t. képviselőtársam azon megjegyzésére, hogy az őz-sutát leginkább az üzekedés ideje alatt kell kimélni, az a válaszom, hogy hiszen a vadászatról szóló törvényjavaslatban kifejezést talál a t. képviselő urnak abbeli óhajtása, hogy az üzekedés ideje alatt ne legyen szabad az őz-sutára lőni, a mennyiben ezekre nézve a tilos időt határozottan megszabja, miszerint január 1-től október 15-ig tilos a vadászat. A bizottság tehát a tilos idő ilyenképeni meghatározásával is tökéletesen megfelelt a képviselő ur kivánságának, miután nemcsak az üzekedés idejére terjeszti ki a tilalmat, hogy őz-sutát lőni nem szabad, hanem kiterjeszti október 15-ig.

A mi Herman Ottó t. képviselő urnak a szarvasokra és dámvadakra vonatkozó javaslatát illeti, arra az a megjegyzésem, hogy a szarvast és a dámvadat, értve a sutákat, egy kategoriába helyezni nem lehet, mert a szarvasnak üzekedési ideje egy hónappal előbb kezdődik, mint a dámvadé és ennélfogva helyesen tette a bizottság, midőn a szarvasra és dámvadra külön szabta meg a kimélési időt. A kimélési idő pedig a javaslat szerint a szarvaskanczákra és a dámvadkanczákra január 1-től október 15-ig van megszabva; ezen idő alatt tehát azok tökéletes kimélésben részesülnek. A mi pedig a szarvas- és dámvad-bikáknak lelőhetési idejét illeti, az tökéletesen igazságtalan eljárás volna, ha mi épen azt az időt vennők tilalom alá, a mely időben ezen állatok vadászati szempontból a legkönnyebben elejthetők, értem az üzekedés idejét. Én tehát e tekintetben a bizottság javaslatát fentartandónak vélem és kérem, hogy e módosítványokat ne méltóztassék elfogadni.

A mi Czirer Ákos képviselő urnak az őzbakokra vonatkozó azon megjegyzését illeti, hogy húsuk vedlés idején élvezhetetlen, hogy tehát azokat április és május havában ne lehessen lőni és hogy ez vadkimélési szempontból a vadállomány fejlesztésére nézve nagy előnynyel lenne — nem fogadhatom el, mert az állomány fejlesztésére leginkább az üzekedési idő megtartása van befolyással, mig a vedlési idő semmi befolyással sem bir. Szintén nem áll azon állítás sem, hogy haszonvehetetlen lenne húsa az őz-baknak, mert áprilisban és májusban legízletesebb az őzhús és a vadkereskedők is ekkor veszik legszivesebben. Miután tehát e kérdés is fontolóra vétetett és megvitattatott a bizottságban, kérem a t. házat, ne méltóztassék a módosítványt a bizottsághoz utasítani.

Herman képviselő urnak azon módosítványa, hogy a foglyokra nézve január helyett már deczemberben hozassék be a tilalom, szintén ismeretes volt a bizottság előtt és vita tárgyát képezte. Azon indokolására Herman képviselő urnak, hogy deczember havában hófuvások vannak és az orvvadászok ekkor több kárt tehetnek — az a megjegyzésem, hogy hófuvatag novemberben is bekövetkezhetik s épen az idén, mikor az egész télen kevés hó volt, épen novemberben legtöbbet havazott s ha ezt veszszük okul, akkor már novemberben kellene a foglyok lövését eltiltani, sőt mivel februárban is eshetik nagyobb hó s ellepheti a földeket, februárra is ki kellene terjeszteni a tilalmat. A januáriusra kitűzött idő azért a legalkalmasabb, mert a közönség már megszokta, hogy januáriusban lehet a foglyot lőni. Kérem tehát a t. házat, ne változtassanak azon, a mi már megszokott dolog nálunk és a szomszéd országokban is s ehhez hozzájárul az, hogy sokan épen a téli vadászat alkalmával szeretik lőni a foglyot, mert ekkor nehezebb s igy nagyobb ügyességet kiván a vadász részéről.

Digitized by Google

Az éneklő és illetőleg a rovarpusztító madarakra vonatkozólag tett észrevételeit Herman képviselőtársamnak helyeseknek tartom. Csak egy megjegyzésem van, t. i. hogy ha mi annyira specialisáljuk az egyes madarakat és azokat oly kathegoriákra osztjuk, melyek még itt sem ismeretesek mindnyájunk előtt, akkor attól tartok, hogy arra fogjuk kényszeríteni a közönséget, hogy vadászati felügyelőkül csupa természettudósokat alkalmazzanak, mert a madár tollazatában és röptében oly csekély a különbség, hogy sokszor nekünk gyakorlott embereknek is nehéz a megkülönböztetés és csak szakemberek egészen képesek reá. Azért azt tartom, hogy legjobb, ha meghagyjuk a mostani gyakorlatot, mert minden gazda, a ki a rovarevő madarakat gazdasági szempontból fenntartani akarja, épen ugy, mint a ki az egér pusztító madarakat azért kiméli, hogy az egerek birtokán el ne szaporodjanak, nem fogja üldözni azokat, mert a gazdaság előnyeire lesz figyelemmel. Ezt tehát szükségtelen törvényben kimondani. Azon régi téves hit már régen megszünt, hogy a baglyok és más éjjeli madarak kárt okoznak a kisebb madarakban és most nem adatik lövőpénz a baglyok és éjjeli madarakért. Azt hiszem, felesleges erről törvényhozásilag határozni.

A mi pedig a Herman Ottó képviselő ur által beterjesztett új szakaszt illeti, bátor vagyok utalni arra, hogy nincs olyan vadásztörvény tudtommal az európai államokban, melyben ez intézkedéshez hasonló foglaltatnék s mind a mellett a természettudományi gyüjtemények kellőleg el vannak látva.

Ha tehát mi nem vesszük be a törvénybe az új szakaszt, abból semmi kár nem lesz.

Ezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék ezen szakaszt a bizottság előterjesztése szerint elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Az előttem szólt t. minister ur megjegyzéseinek némelyikére óhajtok pár észrevételt tenni.

Mindenekelőtt köszönettel tartozom a t. minister urnak azon őszinteségért, melylyel a foglyokra való vadászatról beszéltében bevallani szíveskedett, hogy előttük, kik e javaslatot beterjesztették, a fődolog nem egyéb, mint mulatság. Ezt constatáltuk mi, kik az általános vitában ezért megtámadtuk a törvényjavaslatot. Most a t. minister ur méltóztatott bevallani, hogy a foglyokra való intézkedés azon szempontból tétetett, mert akkor legnagyobb mulatság azokra vadászni s ezzel méltóztatott elárulni, hogy főszempont a mulatság, *(Ellenmondás jobbfelől)* nem pedig a nemzetgazdasági jövedelmi forrás, melyre a t. miniszterelnök ur hivatkozott, melyet a vadállomány képez. Már az előbbi vitában megjegyeztem, a mit nem czáfolt meg senki, hogy ha ez volna a főszempont, akkor a halászatról szóló törvényt kellett volna a ház elé hozni, melyet mi évek óta sürgetünk s még sem történt semmi, pedig abban nagyobb vagyon és nagyobb nemzetgazdászati jövedelem rejlik.

Herman t. képviselőtársam módosításaira azt méltóztatott a t. minister ur mondani, különösen a kárt nem tevő madarak óvására vonatkozólag, melyeket Herman t. képviselőtársam specialisált az éneklő madarak mellé, hogy azokat helyesli ugyan, a miket Herman t. képviselőtársam e tárgyban mondott, mind a mellett feleslegesnek tartja, mert majd a praxis eligazítja a dolgot ezután is, mint eligazította eddig. Ez egy kis ellenmondás. Ha helyesnek ismeri el a t. minister ur e módosítást, méltóztassék elég bátorsággal birni, azt el is fogadni. Arra nézve, hogy ne specialisáljuk az egyes madarakat, bátor vagyok megjegyezni, hogy én sem helyeselném annyira a specialisálást, hogy mint a t. minister ur méltóztatott magát kifejezni, csak természettudósok lehessenek vadászok. De oda valami nagy természettudományi ismeret nem kell, hogy valaki tudja, mi az a harkály, minden gyermek ismeri mind a három faját s lövöldözik is, pedig az épen nem kártékony madár és az erdészek, különösen azért, mert a fákat irtó férgeket nagyban pusztítja, különösen örvendenének, ha az is megóvatnék. Én már csak az erdészet érdekében is óhajtanám, hogy ezek ide bevétessenek, ha már a csuvikok és baglyok minden nemei nem speciálisáltatnak is. Miután pedig a módosítvány beadója a minister ur nyilatkozata után módosítványát nem változtatja és miután én óhajtanám, mit a t. minister ur is helyeselt, hogy a harkályok ide bevétessenek, ez nem történhetik más módon, mint azon, mit Madarász t. képviselőtársam indítványozott, hogy t. i. méltóztassék a t. ház a beadott módosítványokat a bizottsághoz utasítani. A bizottság meg fogja aztán itélni, hogy melyek valóban szükségesek és melyek nem és a ház elé egy czélszerű szerkezetet fog beterjeszthetni. Ezek alapján, különös tekintettel a Herman képviselő ur módosítványában foglaltakra, pártolom Madarász József képviselő urnak elhalasztási indítványát.

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: Engedje meg a t. ház, hogy az előttem szólott képviselő urnak egy pár megjegyzésére reflectálhassak. Visszautasítom mindenekelőtt azon gyanusítást, mintha én a vadász-törvény módosításához tisztán mulatság szempontjából járultam volna hozzá. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ezt a t. képviselő ur az általam mondottakból semmiképen sem vehette ki, mert ha mulatságról szólottam, ezt csak oly értelemben tehettem, hogy a hasznost a mulatságossal összekötni mindenkinek szabadságában áll, sőt dicséretes is. *(Helyeslés jobbfelől.)* Részemről a módosításhoz nem-

Digitized by Google

zetgazdasági érdekből szólottam és ezen szempontból nézetemet fentartom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi azon megjegyzést illeti, hogy a halászati törvényre, melyet a képviselő ur szóba hozott, nem reflectáltam, ez azért történt, mert feltettem, hogy a képviselő ur tudni fogja, hogy halászati törvény megalkotása addig lehetetlen, mig vizjogi codexünk nincs. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én megkezdtem a codex megbeszélését és ha készen lesz, azt követni fogja a halászati törvény. A codex előtt hozni meg a halászati törvényt képtelenség és én ily képtelenséget elkövetni hajlandó nem vagyok. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak egy pár szót kivánok szólani, nem a 9. §-hoz, a melyre nézve t. barátom, a kereskedelmi minister nálam bizonyára sokkal alaposabban tudott nyilatkozni, hanem egyfelől az elhalasztási indítványról, másrészről a törvénybe beszúrni javasolt új 10. §-ról.

A mi az elhasztási indítványt illeti, kérem a t. házat, ne méltóztassék azt elfogadni, mert épen ezen kérdések, a melyek itt tárgyaltatnak, irodalmilag és hirlapilag, a gyakorlat emberei által is tüzetesen megbeszéltettek és ennek eredményeihez képest állította egybe e szakaszt a közigazgatási bizottság. És épen azért, mert ez igy van, a közigazgatási bizottság most sem tehetne egyebet, mint hogy komoly megfontolás alapján tett javaslatát megújítsa és újra a ház elé terjeszsze.

A mi a Herman Ottó t. képviselő ur által ajánlott új szakaszt illeti, szintén arra kérem a t. házat, hogy azt mellőzni méltóztassék. Megengedem, hogy tudományos szempontból rendezendő ily vadászatoknak lehet előnyt adni. Szóba jöhet ez pl. a vadászati adóról szóló törvénynél, hogy ily vadászatoknak ne adassék-e meg az adómentesség; de sem itt, sem ott nem tartanám helyesnek, a mi a javaslatban van, hogy a tudomány, vagy oktatási czélból való vadászatra a belügyminister adván engedélyt s a belföldiek az egész országban a vadásztér tulajdonosainak tudta és beleegyezése nélkül vadászhassanak, mert ezt akarja az indítvány, a mennyiben csak a külföldiekkel szemben köti ki, hogy nekik a tulajdonos engedélyére is szükségük van. Ily módon ezt kimondhatónak nem tartom és általában más kedvezményt nem látnék lehetőnek, mint azt, hogy az ily kivételes esetekben a vadászati adó alóli mentesség mondassék ki, a mi a vadászati törvény tárgyalása alkalmával megfontolható lesz, előre is megjegyezvén, hogy csak azért félek tőle, mert aztán igen sok ember fog a közoktatás és belügyministernél alkalmatlankodni, mert akkor mindenki tudományos vadász fog lenni akarni, *(Derültség)* pedig a tudománynak nem fog semmi hasznot tenni. De ott meg lehet fontolni, ide egyáltalán nem való, azért kérem annak mellőzését. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Péchy Jenő előadó: Nagyon röviden fogok nyilatkozni, miután a kereskedelmi minister ur a módosításokra pontonként válaszolt. Mindössze a 9. §. *i)* pontja utolsó bekezdéséhez Rónay t. képviselőtársam által beadott módosítására van azon megjegyzésem, hogy én a szakasznak szövegét fentartani kérem, kivéve a 14. és 15. §-okra történt hivatkozást, mely szintén tollhibából történt és mely hivatkozást „12. és 13. §-okra" kérem kiigazittatni. Különben feleslegesnek tartom azt a közbeszúrást, melyet Rónay képviselő ur kiván, t. i. ezen szó „madár" elébe „vad" szónak betételét, miután a „vad" szó négylábú állatokra szól és arról külön szakaszban történik említés, ezen *i)* pont pedig épen csak a madarakról szól s épen azért nem a 13. és 14., hanem a 12. és 13. §-okra kell hivatkozásnak történnie. Kérem tehát az *i)* pontnál ezen helyreigazítást megtenni.

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a szavazás.

A 9. §-hoz 10 módosítás adatott be, ezek közül azonban csak egy olyan, mely az egész szakaszra szól, t. i. Madarász képviselő uré, e felett tehát az egyes pontok eldöntése előtt kell szavazni. A többi módosítások az egyes bekezdésekre vonatkozván, a szakasz pontonként fog szavazásra bocsáttatni. Szavazás előtt fel fog olvastatni Madarász képviselő ur indítványa.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Madarász József indítványát).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház Madarász József indítványát, igen vagy nem?

Méltóztassanak azok, kik elfogadják, felállani *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Herman Ottó: Minthogy meggyőződtem arról, hogy a többség és kormány el van tökélve a javaslat eredeti szövegezését keresztül vinni, egyszerűen visszavonom módositásaimat és a törvény további tárgyalásához hozzájárulni nem fogok.

Elnök: Herman képviselő ur visszavonván módositását, maradtak még Szalay Imre, Czirer Ákos módosításai, Rónay János képviselő urnak két módosítása és az előadó urnak az *i)* pontra vonatkozó helyreigazítása.

A 9. §. első bekezdésére nézve nem lévén észrevétel, az elfogadtatik.

Az *a)* ponthoz szintén nem lévén észrevétel, elfogadtatik.

Kérdem most már, elfogadja-e a ház a *b)* pontot változatlanul a bizottság szövegezése szerint igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a szakaszt változatlanul fogadta

Digitized by Google

el, igy Szalay képviselő ur módosítása elesett.

Következik a *c)* pont. Erre nézve Czirer Ákos képviselő urnak van módosítványa. Méltóztassanak meghallgatni a módosítványt.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Elnök: Kérdem a t. házat méltóztatik-e elfogadni a *c)* pontot változatlanul a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége a szakaszt változatlanul elfogadta s igy Czirer képviselő ur módosítványa elesett.

A *d)* és *e)* pontokra nézve észrevétel nem tétetvén, azok elfogadtattak.

Következik az *f)* pont. E pontra nézve Rónay képviselő urnak van módosítványa. Kérdem a t. házat, elfogadja-e az *f)* pontot változatlanul a bizottság szövegezése szerint? *(Elfogadjuk.)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a szakasz változatlanul elfogadtatott s igy a Rónay képviselő ur módosítványa elesett.

A *g)* és *h)* pontokra nézve észrevétel nem tétetvén, azok elfogadtattak.

Következik az *i)* pont, melyre nézve Rónay képviselő urnak van két módosítványa s a bizottság előadójának szintén módosítványa, mely két sajtóhiba kiigazítását czélozza.

Az első kérdés lesz, elfogadja-e a ház Rónay képviselő ur módosítványait, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a ki elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség nem fogadta el.

Kérdem már most, elfogadja-e a ház a bizottság előadójának módosítását, mely szerint a 14. és 15. §§. helyett 12. és 13. §§. idéztessenek, igen, vagy nem? *(Igen!)*

Azt hiszem, hogy a t. ház elfogadja. Következik a 10. §.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 10. §-t, a mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a 11. §-t)*

Gr. Török József: T. ház! Én ezen 11. §-t épen úgy, mint az egész vadászati tilalmakról szóló fejezetet, mint olyat, a mely az előbbi törvényhez képest nagy vivmányokat tartalmaz, magamévá teszem. Ezen 11. §-hoz csak tisztán nemzetgazdasági szempontból kivánok szólani, a mennyiben egy olyan hiányt látok benne, melyet pótolni kell. A 11. §. kimondja, hogy hurokkal, tőrökkel és hálókkal szőrmés és más hasznos vadat fogni nem szabad, mig a 16. §. körülirja, hogy a vadászat miképen gyakorolható, t. i. fegyverrel vagy lóháton. Van a vadnak egy neme, mely a mi piaczainkon tekintélyes szerepet játszik, a melyet gyakorlatilag lehetetlen fegyverrel elejteni, ezen vad a fenyvesmadár, a melyet tudvalevőleg az ország felső megyéiben hurokkal vagy léppel és némelyek állítása szerint hálóval fognak, a mely nagy jövedelmi forrását képezi egyes uradalmaknak és különösen egyes azzal foglalkozó egyénnek. Én ezen vadat nem szeretném tökéletesen kizárni a vadpiaczról, a mi pedig a törvény szövege szerint beállna: bátor vagyok tehát a 11. §-hoz a következő módosítványt beadni: A 11. §. után új bekezdés gyanánt teendő, kivévén a fenyves madarakat, melyeket hurokkal és léppel fogni szabad időben megengedtetik. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa).*

Ormós Zsigmond: T. ház! Nem a szakasz érdeméhez kivánok szólani, hanem a szakaszok egymásután következő sorrendje tekintetében. A 9. §-ban a vadászati tilalmi idő meg lett állapítva és egyszersmind a 10. §-ban ez alól egy kivétel foglaltatik. A 12., 13., 14., 15. §-okban szintén vannak a 9. §. alól taxativ kivételek, azért azt hiszem, hogy helyesebb volna a 11. §-t a 15. §. után tenni, a minek folytán a 12. §-tól a 15. §-ig a szakaszok száma egygyel előbbre megy és a 11. §. 15. §. lesz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa).*

Péchy Jenő előadó: T. ház! A közigazgatási bizottság nevében mindkét módosítványt, t. i. a gr. Török Józsefét és Ormós Zsigmondét elfogadom.

Elnök: T. ház! A 11. §-hoz gr. Török József képviselő ur egy második bekezdést javasolt.

Maga a szakasz nem támadtatván meg: azt hiszem, kijelenthetem, hogy az a bizottság szövegezése szerint elfogadtatott; kérdem azonban a t. házat, méltóztatik-e az ezen szöveg minden változtatása nélkül beillesztendő második bekezdést, a melyet Török képviselő ur javasolt, elfogadni, igen vagy nem? Méltóztassék azonban a kérdés előtt meghallgatni magát az indítvány szövegét.

Péchy Jenő jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e e javasolt második bekezdést, igen vagy nem? *(Igen!)*

Elfogadtatik és igy azzal fog a 11. §. kiegészittetni.

T. ház! Ormós Zsigmond képviselő ur a törvény szerkezetére nézve tett indítványt. Ő ugyanis e szakaszokat megváltoztatni kivánja úgy, hogy a 11. §. tétessék a 15. §-nak, a többi szakaszok pedig megtartják sorrendjüket és a 12. lesz 11-dik stb.

Erre nézve kérdem a t. házat, kivánja-e fentartani a bizottsági sorrendet a szakaszokra nézve, igen vagy nem? *(Nem!)*

A t. ház a bizottsági sorrendet fentartatni nem kivánja és igy úgy hiszem, kimondhatom, hogy a sorrendre nézve Ormós képviselő ur indítványa fogadtatik el. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Következik most a 12. illetőleg 11. §.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző (*olvassa a 12. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa a 13. §-t*).

Lázár Lajos: T. ház! *(Halljuk!)* A 13. §. felemlíti, hogy mily madarakra lehet vadászni tiltott időben is; a seregélyekre azonban csak szőlőkben és kertekben. Már most nem tudom, hogy tévedésből-e, — mert némelyek a szürke és fekete rigót is seregélynek nevezik — vagy csak speciális fatum, de nálunk a szőlőkben a legkártékonyabb madár a szürke és fekete rigó, hogy az említtetlen maradt. *(Igaz! Igaz!)*

A 9. §. *h)* pontjánál, a hol az éneklő madarak minden időben tilalom alá vétetnek, indítványozni akartam, hogy kivéve a szürke és fekete rigókat, — de megvallom, a természettudósoktól némi iszonyt érzek és nem akartam magamra zúdítani, *(Derültség)* mert féltem, hogy még olyannal is találkozom, ki a varjút is éneklő madárnak kívánja felvétetni: Hiszen nem rég a verebek csodahasznos madaraknak számitottak, mig a practicus amerikaiak, kik innen Európába jöttek, hamar reá jöttek, hogy nem egyebek mint házitolvajok, kik csak szemmel élnek mit egybegyüjtünk. Szerencsére a sportot üző urak is reá jöttek, hogy a veréb csak kárt, de hasznot nem csinál és minden időben pusztítani engedik.

Csodálkozva győződtem meg azonban, hogy a szürke és fekete rigót nem mindenütt tartják a szőlőben oly kártékony madárnak vagy talán csakugyan a seregélylyel van a tévedés?) mert én tapasztalat alapján mondhatom, hogy ha ezek védelem alatt maradnak, Hunyadmegyében a szőlőmüveléssel bátran fellehet hagyni. Én annyira vagyok ezzel, hogy azt mondom, hogy ez az egyedüli kártékony madara a szőlőnek, mert a seregély elkergetteti magát csergettyüvel, vagy egyéb módon, de a szürke és fekete rigó nem.

Hogy ez Erdélyben mindenütt úgy van, hivatkozhatom mindazokra, kik szőlőmüveléssel foglalkoznak. *(Helyeslés.)*

Kérném a t. házat, méltóztassék módosítványomat elfogadni, melyben csak azt kérem, hogy a seregélyek mellé a szürke és fekete rigó is felvétessék.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa Lázár Lajos módosítványát)*: „A 13. §. negyedik sora maradjon ki és igy hangozzék: „a seregélyekre, szürke és fekete rigókra azonban csak szőlők és gyümölcsösökben".

Vidovich György: A 13. §. azt mondja, hogy tiltott időben is szabad vadászni vadludakra, vadkacsákra, vad- és szelidgalambokra, keselyükre stb. A vadludakra, kacsákra ezt a szót „vadászni" elfogadom ugyan, de a keselyükre, sasokra, sólymokra stbre a 8. §. szerint sem lehet ezt a szót alkalmazni, mely azt mondja, hogy ragadozó és kártékony állatok a föld birtokosa által elpusztíthatók. Ha benhagyjuk a szövegben, hogy keselyükre szabad „vadászni", akkor majd a vadászati adó erre is rá fog rovatni azokra, kik keselyükre és egyéb kártékony állatokra nem ugyan vadásznak, hanem hogy magukat a kártól megmentsék, lövöldöznek. Mert azt vadászatnak, kedvtelésnek mondani nem lehet, ha valaki kártékony vadaktól igyekezik megvédeni házi állatait vagy mezőgazdaságát.

Én tehát e szavak után: „szelid galambokra" e szavakat kérem beszuratni: „vagy lövöldözni". Kérem ezen módosítványom elfogadását. *(Helyeslés balfelől.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Vidovich György módosítványát)*:

„E szavak után: „szelid galambokra" tétessék „vagy lövöldözni" stb.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Szavazás előtt szó illeti még az előadó urat.

Péchy Jenő előadó: Nagyon röviden fogok nyilatkozni a beadott két indítványra.

A mi a Lázár Lajos képviselő ur által beadott, a szürke és fekete rigókra vonatkozó módosítványt illeti, mindig kérdés támad, vajjon a szürke és a fekete rigó, általában a rigófaj kártékony állat-e vagy sem? Nem tagadom, hogy a szőlőkben és gyümölcsösökben okozhatnak károkat, de természetrajzi szempontból a rovarpusztító madarak közé számittatnak és azt hiszem, hogy a mit egyrészt pusztítanak, azt kipótolják a kártékony rovarok és hernyók elpusztításával. Én tehát a módosítványt feleslegesnek tartom és mellőztetni kérem.

A mi Vidovich képviselő urnak a „lövöldözni" szó betétele iránti módosítványát illeti, ez igen tág kifejezés és alig lehet a határvonalat megállapítani, hogy meddig tart a vadászat s meddig a lövöldözés. Azt hiszem, hogy ez sok visszaélésre és félremagyarázásra adna okot, a mit a képviselő ur, kinek elismerem, szándéka jó, maga sem óhajtana. Ily tág keretben tehát nem fogadhatom el a módosítványt s kérem a t. házat, méltóztassék a régi 13. új 12. §-t az eredeti szövegben elfogadni.

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Két módosítvány adatott be; az egyik Vidovich képviselő uré, ki ezen szó után „galambokra" e szót kivánja betétetni „lövöldözni"; a többi maradna. A másik módosítványt Lázár Lajos képviselő ur nyujtotta be és oda czéloz, hogy ezen szó után „seregélyekre" tétessék „szürke és fekete rigókra". A szöveg e szerint nem támadtatván meg, a két módosítvány a szöveg mellett fog szavazásra kitüzetni. *(Helyeslés.)* Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az eredeti szöveget? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy elfogadtatik.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Vidovich képviselő ur módosítványát? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy nem fogadtatik el.

Digitized by Google

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Lázár Lajos képviselő ur módosítványát? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Nem fogadtatott el és e szerint a szöveg megmarad.

Következik a 14., most 13. §.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 14., most 13. §-t).*

Vidliczkay József: Azt hiszem, hogy a 14. §-ba styláris hiba csuzott be. Egyébiránt ha nem tartatnék is styláris hibának és tekintetnék a dologra tartozónak, akkor is hibának tartanám. Engedje meg ennélfogva a t. ház, hogy módosítványomat a 14. §-ra megtehessem. Azonban hogy megértessem, szükséges, hogy felolvassam a 14. §-t 2. bekezdését, mert csak ezen 2. bekezdés felolvasása után lehet megérteni a mit indítványozni kívánok.

A második kikezdés igy hangzik: „Oly vidéken, hol a vaddisznók nagyobb mérvü károkat okoznak, a vadászterületek tulajdonosai, bérlői kötelesek az érintett kártékony vadakat lehetőleg pusztítani. Ebbeli kötelezettségük teljesítésére felmerülő alapos panaszok folytán a közigazgatási bizottság, vagy annak elnöke által záros határidő kitűzése mellett figyelmeztethetők; a határidő elmulasztása esetére az érintett vadak elpusztítása a jelen törvény IV. fejezetében megállapított módon hivatalból eszközlendő."

En azt hiszem, hogy e szó: „figyelmeztethetők" itt helytelen és helyébe azon nem permissiv, hanem positiv és imperativ kifejezést kellene tenni: „figyelmeztetendők".

E szerint bátor vagyok azt indítványozni, hogy a második kikezdésben ezen szó helyett „figyelmeztethetők" tétessék „figyelmeztetendők". *(Általános helyeslés.)*

Göndöcs Benedek: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én a 14. §-nál, megvallom őszintén, nemzetgazdasági szempontból kívánok felszólalni. Óhajtanám őszintén azt, hogy Magyarország ugy mint Baden nagyherczegség, Würtenberg és egész Olaszország, gyümölcsfákkal legyen beültetve; óhajtanám azt, hogy hazámnak szántóföldein és utain mindenütt gyümölcsfák legyenek. Megmondom okát, miért? Mert szomoruan kell azt a mai idő szerint tapasztalni, a mit senki sem képes önök közül megczáfolni, hogy Olaszhonból, Styriából és Tyrolból hozzák ide a gyümölcsöt és azért Magyarországból igen sok pénzt kivisznek. Ez az ok a miért én óhajtom, hogy Magyarország gyümölcsös kert legyen és az országot gazdagon ellássa gyümölcscsel, hogy mi kapjunk pénzt gyümölcsökért, ne pedig más országoknak adjunk azért pénzt.

Ily körülmények közt át méltóztatik a t. ház minden tagja látni, hogy midőn én a 14. §-nál felszólalok, az ellen kell felszólalnom, a mi ott nincs kitéve, mint kártékony állat, de a mi a legtöbb kárt teszi a gyümölcsfák megsértése által, azért a legnagyobb tisztelettel kérem a t. házat és a t. kormányt, méltóztassék következő módosításomat elfogadni: „a második sorban e szavak után „tengeri nyulakat" tétessék „közönséges nyulakat". *(Nagy derültség.)*

Megvallom t. ház, ez nem oly dolog, a min nevetni lehet és őszintén mondom, lelkem mélyéből szólok, hogy a kik a gyümölcsészetet akarják ápolni, hogy az elterjedve milliókat hozzon az országba, méltóztassanak ezen módosítványomat elfogadni.

Elnök: A módosítvány még egyszer fel fog olvastatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Göndöcs Benedek módosítványát).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! E szakaszhoz két módosítvány adatott be. Az első módosítványra nézve, a melyet Vidliczkay József t. képviselő ur adott be, egyszerüen és röviden bátor vagyok a magam részéről kinyilatkoztatni, hogy én ahhoz hozzájárulok, mert nem is lehet más az intentio, minthogy az kötelezőleg mondassék ki ép ugy, mint a hogy ezen bekezdés végén az esetleges hivatalbóli vadászat mondatik ki.

A mi már most Göndöcs Benedek t. képviselő ur módosítványát illeti, én nagyra becsülöm a gyümölcstenyésztés terjesztésére vonatkozó intentiót, megjegyzem egyébiránt mellesleg, hogy igaz, hogy mi Olaszországból és Tirolból hozunk be gyümölcsöt, de igaz az is, hogy ki is viszünk, hála istennek, az újabb időben igen nagy értékü gyümölcsöt. Hanem igen természetes, bizonyos fajok másutt vagy jobban teremnek, vagy a mi különösen az olasz gyümölcs behozatalát illeti, azok élvezhetők az évnek oly szakában, a midőn a mi éghajlatunk alatt ugyanazon gyümölcs még nem érett, tehát természetesen be fognak hozni gyümölcsöt ide azok számára, a kik az ilyen gyümölcsöt szeretik akár lesz ezen országban nyul, akár nem. De különben hogy a nyúl ellen ilyen irtó háború legyen bármely országban, ha a t. képviselő ur példákat is hoz fel, azt hiszem, ezt egyetlen vadászati törvényből is bebizonyítani nem fogja.

Egyébiránt az a veszedelmes vadállat, a melyet nyúlnak nevezünk, az csak nagy hóban, télen rágja el a gyümölcsfát, máskor nem; ez pedig ugyis a vadászati időszakba esik a legrendesebben, mert hiszen a legnagyobb hó akkor van, tehát ez valami különös dispositiót nem kiván. Én tehát kérem a t. házat . . . .

Madarász József: Mert szegény ember fájáról van szó!

Tisza Kálmán: Engedelmet kérek, ne méltóztassék mindig emlegetni a szegény ember fáját. Hát csak a szegény embernek van gyümölcs-

Digitized by Google

fája? Az, a kinek nagyban van gyümölcsfája, az nem tartozik a szegény emberek közé. Tehát ne méltóztassanak mindig ezt a themát hangoztatni. Az egyikét is, a másikét is megrágja. Az a nyúl nem válogat a szegény és gazdag közt, az a nyúl inkább megy oda, a hol több fa van. *(Igaz!)* Én tehát kérem, méltóztassanak ennek a nyúlnak, a mely sem nem aristokrata, sem nem demagog, megkegyelmezni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. ház! Elismerem, igaz, hogy a nyúl maga sem nem aristokrata, sem nem demokrata, sem nem demagog, hanem ezen törvényjavaslat szerint az aristokratáknak, vagyis a nagyobb birtokúaknak meg van adva a mód, hogy ők gyümölcsfáikat rendesen bekerített kertekben tarthatják, a hová nyúl nem mehet, vagy az oly nagy birtokon különben is a nyúlakat elpusztíthatják; a szegényebb embereknek pedig, megengedem, a gazdagabbaknak és vagyonosabbaknak is, de leginkább a szegényebb embereknek okoznak kárt, azon szegényebbeknek gyümölcsfáiban, a kik se be nem kertelhetik gyümölcsfáikat s miután ők nem birnak 200 holddal, le sem lőhetik. A nyúl tehát t. ház, sem demokrata, sem demagog, sem aristokrata, de bocsánatot kérek, azok gyümölcseiben tehet és tesz kárt, ha a törvényjavaslat szövege megtartatik, a kiket a ministerelnök ur tán mint kisebb birtokúakat demagogoknak, vagy a mint én vélem, demokratáknak tart.

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy én nem applicáltam a kifejezést senkire, hanem csak a nyúlra, de különben is sohasem jutott eszembe a birtoka szerint ítélni meg, hogy valaki akár demokrata, akár demagog, akár aristokrata. Mert ismerek igen kisbirtokút, vagy tán épen birtoktalant is, a ki aristokrata, de viszont ismerek nagybirtokú demagogokat is. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Madarász József: Én nem ismerek!

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

A 14. most 13. §-hoz két módosítvány adatott be, az egyik az első, a másik a második bekezdéshez. Azt hiszem, leghelyesebb lesz a bekezdések szerint tenni fel a kérdést. Maga az első bekezdés nem kifogásoltatott, csupán két szót kiván beiktattatni Göndöcs Benedek képviselő ur, t. i. hogy a második sorban a „tengeri nyúlat" után tétessék: „közönséges nyúlakat". A kérdés tehát az lesz, elfogadja-e a t. ház Göndöcs képviselő ur módosítását? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik!)* A többség a módosítványt nem fogadja el.

Következik a második módosítvány, Vidliczkay képviselő uré, a mely szerint a második bekezdésben a „figyelmeztethetők" szó helyébe e szó teendő: „figyelmeztetendők". *(Helyeslés.)* Ha elfogadni méltóztatnak, *(Elfogadjuk!)* akkor a szöveg e szerint fog kijavittatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 15. §-t. mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 16. §-t).*

Probstner Arthur: Engedje meg a t. ház, hogy ehhez a szakaszhoz egy kis észrevételt tehessek. Az 1877 : VIII. t.-cz. a métermérték behozatalát rendelvén el, azt hiszem, hogy a 16-dik §-ban előforduló „egy hüvelyknyi" kifejezés, mint hosszmérték nem illik be a nevezett törvény által életbeléptetett métermérték-rendszerbe. Miután szerény nézetem szerint a törvényjavaslat nem vette szándékba a métermérték mellőzését, bátor vagyok ajánlani, hogy helyébe e kifejezés alkalmaztassék: „3 centiméter". Ajánlom módosítványomat a t. ház figyelmébe. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa Probstner Arthur módositványát).*

Kállay János: A 16. §. 3. bekezdéséhez egy új bekezdést kivánok indítványozni. Ezen 3. bekezdés igy szól:

„A vadászatra jogosítottakon kivül, senkinek sem szabad a vadászati területre bármi fajú ebeket bocsátani; kivétetnek a nyájőrök, kik azonban kötelesek ebeik nyakára oly nehezéket függeszteni, mely első lábaik térdein alul egy hüvelyknyi távolságra lóg alá."

T. ház! A nyájőrök ebeiket nemcsak a tolvajok ellen tartják, hanem azért is, hogy a nyájakat a ragadozó vadaktól megoltalmazzák. Ha már az ebek nyaknehezékkel láttatnak el, a farkasoktól meg nem mentik az állatot. Ennek következtében én következő új bekezdést kivánok indítványozni: Oly vidékeken azonban, hol kártékony ragadozó vadak léteznek, a nyájőrök ebei a nyaknehezéktől mentesek.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítást):*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. Következik a szavazás. A kik az eredeti szerkezetet kivánják megtartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Az eredeti szerkezet nem fogadtatik el. Most méltóztassanak azok felállani, kik Probsztner képviselő úr módosítványát fogadják el. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja Probsztner képviselő ur módosítványát.

Elfogadja-e a t. ház azon új bekezdést, melyet Kállay János képviselő ur javasol? Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. E szerint Kállay képviselő úr módosítványa elesett.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 17. §-t).*

Szalay Imre: T. ház! A vadászati törvény intentiója, mint az indokolás mutatja, a nemzetgazdasági szempontok figyelembevétele. Ha ez

Digitized by Google

áll, lehetetlen, hogy a törvénytalkotó képviselőház érdekében álljon, hogy a vadászatból nemzetgazdasági károk származnak, vagyis hogy a meglőtt vadak, a melyek tovább élni nem képesek, a nemzetgazdaság hátrányára elpusztuljanak. Ennélfogva azon modust vagyok bátor elfogadásra ajánlani, a melyet Württenbergben fogadtak el és mely abból áll, hogy ha valamely vad megsebesül s átmenekül a szomszéd területre, akkor a vadász értesíti erről az illető terület tulajdonosát, ketten a megsebzett vad keresésére indulnak és ha megtalálják, fele a vadászt, fele pedig az idegen terület tulajdonosát illeti. Ezzel hátrány nincs összekötve és a vad nem pusztul el. Ezen okoknál fogva a szakasz első mondatát a következőképen kívánom módosítani: „A sebzett vadat idegen területen folytatólag tovább üzni nem szabad, hanem az idegen terület tulajdonosánál jelentés teendő és egyuttal a vad tovább üzetvén, fele részben a lövőt, fele részben az idegen terület tulajdonosát illeti."

Péchy Jenő előadó: A beadott módoítvány t. ház! complicatiókra vezethetne. Ha a megsebzett vad idegen területre menekülve, a vadász által üzetik, akkor a vadásznak be kellene ezt a szomszéd terület tulajdonosának jelenteni. De mi történik akkor, ha a tulajdonos nincs otthon? Nézetem szerint, ha egy nagyobb megsebbzett vad a szomszéd területre menekül és a vadász megkéri a terület tulajdonosát, ez meg fogja neki engedni az üldözést. Sokkal egyszerűbb ezt hallgatag kimondani a törvényben, mint az üzenetváltást kivánni.

Én tehát a beterjesztett módosítványt, mint gyakorlatilag keresztül nem vihetőt, mellőzni és a szakaszt változatlanul elfogadni kérem.

Elnök: Minthogy a 17. §. meg nem támadtatot, határozatképen kimondom, hogy a 17. §. változatlanul elfogadtatott.

Már most azon kérdést vagyok bátor feltenni: elfogadja-e a t. ház Szalay Imre képviselő ur módosítványát igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Méltóztassanak tehát azok, kik a módosítványt elfogadják, felállani. *(Megtörténik!)* A többség nem fogadja el s igy a módosítvány elesett.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 18—20. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. olvassa a 21. §-t).*

Szederkényi Nándor: T. ház! Ezen szakasznál bátor vagyok a t. ház figyelmét különösen felhivni, ez a szakasz egy szokatlan intézkedést foglal magában. A közigazgatási teendők forumai meg vannak állapítva. Minden egyes törvénynél megjelöltetnek azon közegek, melyek a törvény végrehajtására hivatvák. Megtörténhetik, hogy ezen közegek a törvény végrehajtásánál tévedést vagy hibát követnek el, vagy nem értelmezik helyesen a törvény szövegét. De annak nem az a következése, hogy a törvényben ily esetekre már azt a provisiót tegyük, hogy ha esetleg valami sérelmet követ el egy alsó fokú hatóság, hogy akkor vonassék el tőle a hatósági jog. Hát az alsó fokú birák mindig igazságos, mindig kellőleg indokolt itéletet hoznak? Nem, legalább mikor az illetők felebbeznek, mindig az tűnik ki, hogy vannak felek, kik a birónak azon itéletét helyesnek nem fogadják el. Hát miért vannak felebbezési forumok? Hogy azon esetben, ha hibát követtek el, a felsőbb hatóságok ezen hibákat kijavíthassák.

Ez a közigazgatási és igazságszolgáltatási jogrend; legalább mióta emlékszem, a törvényhozás kebelében, meglehetős figyelemmel kisérem a törvényalkotásokat, de még én törvényben, mely meghozatott, ennek példáját nem láttam, a milyet ezen §. ma, mint egy új eszmét — vagy hogy fejezzem ki magamat — bizonyos közigazgatási codificátiót akar létrehozni. Azt mondja ez a szakasz, ha a közigazgatási bizottság, vagy annak elnöke, a ki a 19. §. által mint közeg jelöltetik meg, hogy a hivatalból tartandó vadászatokat elrendelje, esetleg tévedést követne el, vagy mondjuk ki, hogy ha nem helyesen indokolja a hivatalból történt vadászatnak szükségességét, azon esetben ezen §. elvonja egy darab időre azon közegtől a további intézkedés jogát és reá ruházza a belügyministerre. Ez bizonyos új codificationális eszme. Én ki merem itt mondani, hogy unicum a maga nemében. Hiszen a 19. §. végső szavaiban ki van már mondva, hogy azon közegnek, mely hivatott ezen hivatalos vadászatokat megrendelni, kötelessége egyszersmind a belügyministerhez indokolt jelentést tenni, a mi szerintem csak annyit tehet, hogy a jelentés azért teendő, hogy a ministernek módja és alkalma legyen, hogy ha a vadászat elrendelésére nincs kellő indok, esetleg intézkedést tenni. Mert különben miért tétetnék jelentés? Talán csak azért, hogy a minister tudja meg, hogy az országnak melyik részében, Piripócson vagy hol rendeztetik hivatalos vadászat?

A közigazgatási törvényben meg van mondva, hogy miként kell annak határozatai ellen felfolyamodni; miért kelljen tehát ily különleges, szokatlan intézkedést a törvénybe iktatni?

Azt fogja talán mondani a kormány, hogy a feljelentés folytán, ha mindjárt hivatalos jelentés történik is, talán nincs idő a rögtöni intézkedésre és igy megtörténhetik, hogy csakugyan indokolatlanul s valakinek sérelmével rendeztetik hivatalos vadászat. De kérdem: csak ez-e azon eset, mely ily rendkivüli intézkedés szükségét involválja? Hát pl. a vizszabályozásra vonatkozó intézkedések nem nagyobb fontosságú dolgot involválnak-e s mégis bizonyos esetekben rögtönös intézkedés engedtetik meg az alantas közegeknek, a közigazgatási bizottságnak, pedig itt esetleg igen nagy károk is fordulhatnak elő. És mégis mondja-e azt az idevonatkozó törvény, hogy ha bármi hibát

Digitized by Google

követ el az illető közeg, attól megvonatik a további intézkedési jog és átruháztatik a belügyministerre?

Én tehát arra kérem a t. házat, méltóztassék ezen teljesen szokatlan rendelkezést, mint a melyre különben szükség sincs, egészen kihagyni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én azt gondolom, hogy arra nézve, hogy ezen intézkedés természete megérthetőbb legyen és hogy kitűnjék belőle, hogy semmiféle belügyministeri hivatali túlterjeszkedés nem czéloztatik, legelőször is szemügyre kell venni, hogy mi állott fenn eddig és mit proponál a jelen törvényjavaslat.

Az 1876: XLIV. t.-cz. szerint az ilyen vadászatokra kivétel nélkül mindig csak a belügyminister adhatta meg az engedélyt; felmerült azon panasz és gyakorlati szempontból lehetetlen azt el nem ismerni, hogy sokszor csakugyan megtörténhetik, hogy azon vadak, ha nem rendesen is, de igen sokszor legalább 24—48 óra alatt el is távoznak, hogy mig a belügyministertől bármily gyorsan is, megjön az engedély a vadászatra, maga a vadászat czélja, mert a vad már eltávozott, elenyészett.

Mit proponál a törvényjavaslat? Azt, hogy tekintettel erre, az engedélyt adhassa meg a helyben levő hatóság. Csakis azt tartja fenn a belügyministernek, hogy kivételesen ott, a hol constatáltatik a visszaélés, magához vehesse egy meghatározott időre azon jogot, a mely eddig különbség nélkül az ország egész területére nézve őt megillette. Hogy a midőn ilyen intézkedés proponáltatik, hogyan lehet azt valami hatalmi túlterjeszkedés, vagy valami eddig soha sem létezett ténykedés szándékának színében feltüntetni, azt megvallom, még csak megfogni sem vagyok képes. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És miért kellett ezen intézkedés, mely, ismétlem, nem új jogot akar a belügyministernek vindicálni, hanem kivételes esetekre szorítja azon jogot, mely őt a törvény szerint eddig az egész országban megillette, miért szükséges ez? Szükséges ez azért, mert a felebbezési eljárás, mely miatt szükségtelennek mondja a t. képviselő ur, itt nem foglálhat helyet, mert hisz a felebbezési eljárásnak mi a természete? A közigazgatási bizottságnak végzését közölni kellene, azután a törvényben meghatározott hol 8, hol 15 — a legkisebb 8, a legáltalánosabb 15 — napi határidőt be kellene várni, hogy ez alatt az idő alatt felebbezhessen, akkor azután a belügyminister határozhat, de a kártékony vad, a mely miatt a vadászatot akarták, akkor már talán a harmadik megyében van. Ilyen úton ilyen dolgot megoldani nem lehet.

Én tehát kérem, hogy ezen provisiót, mely a gyakorlati élet követelményének megfelel, de mégis a lehető visszaéléseket korlátozza, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* És szükséges ez épen azoknak érdekében, a kik a hivatalos vadászat folytán különben igénybe vehetők, nem csak a vadászterület tulajdonosai vagy bérlői, de azok, a kik oda mint hajtók kirendelhetők, a minek indokoltsága csak azon esetben lehet, hogy egy vadászat czélszerűen, a valódi szükségnek megfelelőleg rendeltetik el, ha nem engedtetik meg, hogy itt vagy ott — hisz azok is emberek — egyes tisztviselők vadászati passiójának kielégíthetése czéljából hivatalból rendeltessenek ki hajtók és puskások. Azt hiszem, hogy ezen intézkedés igen helyes és szükséges, azért kérem, méltóztassanak azt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 21. §-t Szederkényi képviselő ur kihagyatni kivánja.

Az első kérdés az lesz, hogy kivánja-e a ház a 21. §-t a bizottság szövegezése szerint megtartani? Ha az megtartatik, természetes, a módosítás elesik. Kérem tehát azokat, a kik a szöveget megtartani kivánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség a szöveget elfogadta, e szerint a módosítás elesett.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző (*olvassa a 22. §-t*).

Gr. Török József: T. ház! Én részemről e szakaszt szintén szivesen elfogadom ugy, a hogy van, azonban a mennyiben az egész fejezetben, mely a hivatalból való vadászatról szól, nem látom azt kifejezve, a mi e szakaszban kifejezendő lenne, azért bátor vagyok egy módosítványt benyujtani.

Ugyanis nem látom kifejezve azt, hogy az ilyen hivatalból való vadászatoknál az esetleg elejtett dú- vagy ragadozóvadak kinek a tulajdonát képezzék? Ez minden bizonynyal, legalább egyes esetekben, per tárgyát képezhetné és szerény nézetem szerint itt lenne eldöntendő.

Én a gyakorlatból beszélek t. ház, a mennyiben nagyon jól tudom, hogy ilyen vadászatoknál mostanáig, különösen a mi vidékünkön az volt divatban, hogy az elejtett vadat többnyire az illető szolgabiró vagy rendező közeg vitte haza magának.

Már most t. ház, épen a mi viszonyainkat tekintve, ebből különös dolgok támadhatnak. Vegyük fel csak azon esetet, hogy minden rendszeres vadászatnál a ragadozó vadak pusztításáért az illető tulajdonos a maga felügyelő közegeinek bizonyos lődíjakat szokott biztosítani, a mennyiben tudvalevő dolog, hogy ha érdekében van a vadászatot emelni, érdekében lesz az is, hogy a ragadozó állatokat, a melyek a vadaknak is mindenesetre kárára vannak, pusztittassa. Már most, ha azon eset áll be, hogy ilyen területen, a hol a vadászat szakszerűleg kezeltetik és a felügyelő személyzetnek lődíjak vannak biztosítva, egy megyei vadászat, illetőleg hivatalból való vadászat eszközöltetik és az illető szolgabiró esetleg az elejtett

Digitized by Google

vadat elviszi: milyen furcsa helyzetbe fog jönni a tulajdonos? Ki fogja azon szegény emberek a lődíjait megfizetni? Az-e, a ki a vadat elvitte?

Azt hiszem tehát, itt lenne kimondandó, hogy az ilyen hivatalból való vadászatokon elejtett vad mindig azon tulajdonost vagy területbérlőt illesse, a kinek területén az elejtetett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Van szerencsém erre vonatkozó módosítványomat a t. háznak elfogadásra ajánlani.

Rakovszky István jegyző *(olvassa)*: „A második bekezdés után, mint új bekezdés tétessék: „Az ily hivatalos vadászatokon elejtett ragadozó vagy dúvadak mindig azon tulajdonost vagy bérlőt illessék, a kinek területén elejtettek.“

Lükő Géza: A szőnyegen levő javaslathoz nekem is van módosítványom. Az előttem szólt t. képviselő ur azt mondta, hogy gyakorlati szempontból szólt; én is gyakorlati szempontból fogok a kérdéshez szólani és hivatkozom egyenesen a t. belügyminister urra, a kinek emlékezetében meglesz az, hogy ily esetben rendelkezett az elejtett vad tulajdonjogára nézve, még pedig intézkedett akkép, hogy az erdőtulajdonosé legyen az elejtett vad. Én ennek ellenében bátor vagyok felhozni, a mit előbb is mondottam, hogy vannak földbirtokosok, a kik ezen hivatalból való vadászatot minden módon meghiúsítani igyekeznek ugy, hogy előre gondoskodnak a hatósági vadászat tartamára, hogy az illető területen vad ne legyen. De mindamellett megtörténik, hogy elejtenek vadakat és kérdés, hogy akkor aztán kié legyen az a vad?

Erre nézve előttem szólott t. képviselőtársammal homlokegyenest ellenkezőleg azt kivánnám megállapittatni, hogy ilyen hatósági vadászatokon elejtett vad ne az illető tulajdonost illesse, hanem a hatósági felügyelet végett jelentkező közigazgatási tisztviselő rendelkezzék az elejtett vad iránt. Ez az intézkedés nem zárja ki azt, hogy a vadtulajdonos, a ki némileg hozzájárult a hatósági vadászathoz, szintén részeltessék abban, de azt hiszem, az ellenkező irányban működnék, vagy a szolgabirónak vagy megbizottjának némi kárai lennének és igy ő is részesítendő az elejtett vadakban.

Ennek megfelelően bátor vagyok a következő indítványt tenni: „Az ily vadászatoknál elejtett ragadozó és kártékony vadak iránt a hatósági felügyelet végett jelen levő közigazgatási tisztviselő rendelkezik“. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa)*.

Lits Gyula: Előttem szólott képviselőtársam gr. Török József azon szempontból indult ki, hogy bizonyos vadászterületek személyzete lődíjjal láttatik el a kártékony vadak elejtésére s igy meltányosnak találná azt, hogy a kártékony vadak azon terület tulajdonosát illessék, a hol a vad elejtetett.

Én, t. ház, különbséget akarok tenni ezen vadászatok közt, a mennyiben a lődíj megilleti pl. azon vadász-személyzet tagját, ha saját fáradsága, utánjárása következtében sikerült a vadat elejteni. De ez hivatalos vadászat, hol a községi lakosság alkalmaztatik a vad felhajtására és esetleg elejtésére.

Méltányossági szempontból kivánok tehát eljárni és nem kivánom a vadat sem a földtulajdonos, sem a járási szolgabiró rendelkezésére bocsátani, hanem azon község szegényeinek javára kivánom fordittatni, a hol a vad elejtetett. *(Élénk helyeslés többoldalról.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa)*: A 22. §. végére jöjjön: „Az elejtett vad az illető község szegényeinek javára jut, a hol a vad elejtetett.

Elnök: Szólásra nincs senki feljegyezve. Szó illeti még az előadó urat és ha szólni kiván, a minister urat.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Azt hiszem, nagyon helyes, hogy megoldassék az a kérdés, kit illessen az igy elejtett vad, mert csakugyan különböző, később felmerülhető kellemetlen kérdéseknek veheti elejét.

Kérdés már most, a három módozat közül melyik fogadtassék el?

Mindenekelőtt a Lükő Géza t. képviselő ur módosítványához szólok, a melyet én, megvallom, a magam részéről egyfelől az igazsággal megférhetőnek sem tartok, másfelől czélszerűnek sem tartok két szempontból.

Nem czélszerű azért, mert az minden egyes alkalommal az eljáró tisztviselőt minden felől ostromnak, esetleg gyanusításnak is tenné ki és sokkal több keserűséget hagyna hátra mindazoknál, a kiknek épen javára nem dőlt el, mint hogy ha a törvény határozza meg, hogy kit illessen az elejtett vad.

De czéltalannak tartom azon szempontból, is, a melyet pedig a t. képviselő ur ismételten hangsúlyozott. Mert mit mondott? Azt, hogy a birtokosok sokszor az ilyen hivatalos vadászatot azzal hiusítják meg, hogy már előre ugyanazon a területen vadásznak. Ha t. ház, ugyanakkor aztán meg is teszik azt, hogy a kártékony vadat meglövik, akkor nincs benne semmi hiba, mert a czél eléretett nagy hivatalos apparatus nélkül. *(Igaz! Ugy van!)* Megengedem, hogy némelyik megteszi azt, hogy elzavarja a vadat, félve a kártételtől, a nélkül, hogy a czél eléretnék. De vajjon kevesebb oka lesz-e ezt tenni — pedig megbüntetni érte nem lehet, mert körülbelül lehetetlen bebizonyítani, hogy ezen czélból vadászott — vajjon kevesebb oka lesz-e ezt tenni akkor, ha kimondatik, hogy a hivatalos vadászaton elejtett vad nem őt, hanem egy más embert fogja illetni?

Én azt hiszem, sokkal több indokot adunk

Digitized by Google

arra, a mit a képviselő ur hibáztat, ha elfogadjuk a módosítványt, mint a mennyi előny származik belőle. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hátra van még Lits képviselő ur módosítványa. Megvallom, hogy ha egészen tisztán látnám, hogyan lehet eldönteni, talán hajlandó volnék azt méltányossági szempontból elfogadni. De sokszor a vadászterületek és a nagy vadászterületek azok, a hol dú-vadak leginkább előfordulnak, — egyik község határához sem tartoznak. Önálló pusztákat vagy erdőket képeznek. Hajtóknak ki van rendelve 3—4, vagy néha 8 község lakossága. A méltányosság szerint már most melyiknek kell adni az elejtett vadat? De ha községi határban esett is el, meglehet, hogy azon községből, a melynek határában elesett, a hajtóknak csak egy negyed része való; a többi a szomszéd községekből való. Ezeknél fogva lehetetlenség kellő pontossággal megállapítani a községet s kérem tehát a t. házat, méltóztassék elfogadni gr. Török József módosítványát. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 22. §. nem támadtatott meg és igy kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. A szakasz végére gr. Török József, Lükő Géza és Lits Gyula nyujtottak be módosítványokat, melyek azon sorrendben, a mint beadattak, fognak szavazásra bocsáttatni. Előbb azonban fel fognak olvastatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványokat).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni gr. Török József módosítványát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és ezzel a másik két módosítvány elesik.

Azt hiszem t. ház, minthogy az idő előre haladt, a tárgyalás folytatása a holnap 10 órakor tartandó ülésre lesz halasztandó. A jelenleg tárgyalás alatt lévő törvényjavaslaton kivül kitűzhető lesz a holnapi ülés napirendjére az ország szent koronája egyik őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslat iránti bizottsági jelentés, továbbá a kérvényi bizottság jelentése a 24. sorjegyzékben foglalt kérvények iránt s végül a közlekedési minister ur ma bejelentett válasza, Szederkényi és Polónyi képviselő urak interpellátióra. *(Helyeslés.)*

Ha méltóztatnak elfogadni, ez lesz a holnapi ülés napirendje. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

186. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 10-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés, az elnökség javítmánya mellett. Elnöki jelentés Péchy Jenő szabadságolásáról. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister a mult évben benyujtott törvényjavaslatát a fegyver- és vadászati adóról visszavonja és ujat nyujt be. A közigazgatási bizottság jelentése a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslatról. A gazdasági bizottság jelentése a ház február havi költségvetéséről és mult havi elszámolásáról. Az inditvány és interpellátiós könyv felolvasása. A vadászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása és elfogadása. A koronaőr választásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A kérvények 24. sorjegyzékének tárgyalása. B. Kemény Gábor közlekedési minister felel Polónyi Géza és Szederkényi Nándor interpellátiójára. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólókat Rakovszky István, de azok ellen jelentkezőket pedig Duka Ferencz jegyző urak fogják följegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a f. hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: A jegyzőkönyre nekem van észrevételem, *(Halljuk! Halljuk!)* tegnap t. i. méltóztatott a 9. §. tárgyalása alkalmával az *i)* pontban előforduló idézést megváltoztatni akként, hogy a 14. és 15. szakaszok helyett, melyek ott idézve vannak, a 12. és 13. §§, vétessenek fel. Azonban később történt, hogy a 11. §. 16. §-sá helyeztetett át és igy a 12. és 13. §§-ból lett 11. és 12. §. Azt hiszem tehát, hogy az idézett szakaszokat ennek folytán szintén meg kell változtatni, mert különben nem lenne helyes az idézés. *(Helyeslés.)* Más észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

T. ház! Péchy Jenő képviselő ur hozzám intézett levelében megrongált egészsége helyreállítása végett orvosi rendelettel előirt hat heti szabadságidőt kér. Azt hiszem, a t. ház megadja az engedélyt. *(Helyeslés.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A mult év márczius havában törvényjavaslatot nyujtottam be a fegyveradó és vadászati adóról. Ezen törvényjavaslat a pénzügyi bizottság által letárgyaltatván, az arról szóló jelentés a t. háznak beadatott.

Időközben azonban kivánatosnak mutatkozott, hogy a vadászatról is adassék be egy törvényjavaslat. Ennek megfelelően a kormány ezen törvényjavaslatot is benyujtotta, mely most már a bizottság tárgyalásán átmenve, a ház előtt fekszik és tárgyalás alatt van. Ezen két törvényjavaslat szoros összeköttetésben lévén egymással, szüksége mutatkozott annak, hogy a fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat némely intézkedése ahhoz idomittassék s azért szükséges volna a tárgyalás alkalmával ezen törvényjavaslatokon módosításokat tenni. Minthogy ez bizonyos nehézséggel járna és a t. ház előreláthatólag a törvényjavaslatnak a pénzügyi bizottsághoz való visszautasítását rendelné el, czélszerűnek tartom az általam mult évben benyujtott törvényjavaslatot visszavonni s ezennel van szerencsém egy újabb erről szóló törvényjavaslatot benyujtani azon kéréssel, méltóztassék ezt előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A fegyver- és vadászati adóról szóló ezelőtt benyujtott és a pénzügyi bizottság által letárgyalt törvényjavaslat visszavonatván, a fegyveradó és vadászati adóról szóló újolag beterjesztett törvényjavaslat a hozzá csatolt indokolással együtt ki fog nyomatni, kiosztatni és előzetes tár-

Digitized by Google

gyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Tibád Antal előadó: Van szenencsém benyujtani a közigazgatási bizottság jelentését a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában

Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását, szétosztását s annak idejében az osztályok mellőzésével való napirendre tűzését elhatározni.

Elnök: A közigazgatási bizottság jelentése a megyék háztartásáról való törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomatni, a ház t. tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, akkor az osztályok mellőzésével fog napirendre tűzetni.

Én gondoskodni fogok arról, hogy a kinyomatás minél előbb megtörténjék és a képviselő urak a jelentést minél korábban megkapják. *(Helyeslés.)*

Csávossy Béla, a gazdasági bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a gazdasági bizottság jelentését a február havi költségvetési előirányzatra vonatkozólag, melyben egyuttal a II. félévi lakbérilletmény is benfoglaltatik. Egyuttal bemutatom a pénztár állásáról szerkesztett kimutatást és a bizottság mult havi jegyzőkönyveit. Ez utóbbi a ház irattárában lesz elhelyezendő, az előbbinek pedig kérem kinyomatását s napirendre tűzését.

Elnök: A február havi költségvetési előirányzat ki fog nyomatni, szétosztatni s ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, minthogy ennek kinyomatása gyorsan fog menni, a hétfői ülés napirenejére tűzetik. *(Helyeslés.)*

Egyéb előterjesztés nem levén, következik a napirend, az indítvány és interpellátiós könyvek felolvasása,

Rakovszky István jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány, sem az interpellátiós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a vadászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, még pedig a 23. §.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 23. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik, olvassa a 24. §-t).*

Jónás Ödön: T. ház! Én teljesen osztozom azon intentióban, mely a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatban kifejezést talál. Elismerem, miszerint szükséges, hogy a hasznosítható vadak állományának fentartása czéljából szigorú intézkedések történjenek; elismerem másrészről azt is, hogy a ragadozó vadak, a mennyiben azok értéke az általuk okozott óriási károkkal szemben aránylag igen csekély, azok pusztítására a lehető leghathatósabb intézkedésekről kell gondoskodni.

Én a törvényjavaslatnak szakaszaiban contemplált azon intézkedésektől, melyek a IV. fejezet alatt foglaltatnak, nem várom azon eredményt, mely képes lenne legalább is egyensúlyba állni a ragadozó vadaknak ijesztő mérvben való elszaporodásával szemben és még pedig azért nem, mert ezen intézkedések inkább a passióból üzött szakszerű vadászatokra támaszkodnak és nem reflectálnak azon nagy vadász-contingensre, mely tulajdonképen természetszerűleg hivatva van a ragadozó vadak pusztítására és irtására, t. i. a hegyi vidékek lakosságára. Nevezetesen azon hegyi vidék lakossága passióból, mulatságból puskát nem vesz a kezébe; ha annak a szegény embernek nincs kilátásba helyezve bizonyos anyagi haszon, akkor annak a vadászat egyáltalában eszébe sem jut, annál kevésbé, miután most, a mint épen a mult ülés alkalmával gr. Török képviselőtársam indítványa folytán elfogadtatott, még azon módosítás is, miszerint az idegen vadászterületen elejtett vad nem azé, a ki elejti, hanem a birtokosé, vagy pedig a bérlőé, igy azon vadász minden anyagi haszontól elesik.

Én tehát már ez oknál fogva is azt szeretném, hogy a régebben divatban volt praemiumok, jutalomdíjak, melyek a ragadozó vadak elejtése után fizettettek, ismét divatba hozatnának. De e tekintetben bátor vagyok még egy körülményre figyelmeztetni. Ugyanis a vadászati és fegyveradónak kivetése a hegyvidéki lakosokra tagadhatlanul nem méltányos; nem méltányos pedig azért, mert mig egyrészt az Alföldön, a hol a vadászat tisztán passióból üzetik, naponként százakra menő lövést puffogat el a vadász: addig a hegyvidéken a 4000 lábnyi magasságban lakó kényszerűségből vadászik és csak akkor vesz puskát a kezébe, hogy ha a vaddisznó megtámadja mezei gazdaságát, vagy a medve és farkas megtámadja marhaállományát és hogy ez a vadász, a ki életével játszik, ugyanazon mértékben legyen vadászati adóval megróva, mint a ki tisztán passióból vadászik, abban méltányosságot nem látok és nem is találok. De másrészt tudom a nehézségeket, melyek fennállnak arra nézve, hogy nem lehet a vadászati adóban különböző fokozatokat megállapítani; mert nem lehet határozott határvonalat szabni a szükségből, kényszerűségből üzött és a passióból üzött vadászat között. Én tehát a vadászati adó kivetése tekintetéből a helyzeten segíteni nem tudok és azért ezen szempontból is igen szükségesnek és méltányosnak tartanám, hogy különösen tekintettel a hegyvidéki lakosok érdekeire és gazdasági viszonyaira, külön jutalom-díjak állapittatnának meg. Ezen rövid indokolásom kapcsán azon indítványnyal leszek bátor a t. ház elé lépni, miszerint itt a IV. fejezet szakaszainak kapcsán méltóztassék egy új szakaszt felvenni, a melyben kifejezést találna az, hogy oly megyékben, a hol a ragadozó vadak a természeti, climaticus és topographicus viszonyok folytán nagyon elszaporodnak, ott azok elejtésére és pusztítására a belügy-

Digitized by Google

minister praemiumokat állapítson meg. *(Helyeslés.)* Van szerencsém erre vonatkozó indítványomat beadni, kérem, méltóztassék azt elfogadni.

Elnök: Fel fog olvastatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa)*: „Indítvány. A IV. fejezet 24. szakasza után mint új szakasz vétessék fel a következő:

„25. szakasz. Oly megyékben, a hol a ragadozó vadak a természeti viszonyoknál fogva nagyon elszaporodnak, azok elpusztítására, illetve elejtésére a közigazgatási bizottság indokolt felterjesztése alapján a belügyminister jutalomdíjakat állapíthat meg.“ Beadja Jónás Ödön, Mihály Ferencz, Rónay János, Kardos Kálmán, Bacon József, Wenrich Vilmos, Schurina Károly, Ormós Zsigmond, Gyurgyik Gyula, Hegedüs Sándor, id. gr. Teleky Géza, Székely Elek, Bánffy Béla, Biasini Domokos, Mocsáry Géza, Zsámbokréthy József, Kisovics József, Agusztich Antal, Halassy Gyula, Dr. Dániel Gábor.“

Péchy Jenő előadó: T. ház! Én azt hiszem, hogy ezen most felolvasott indítvány, tekintve az egyes vidékeknek viszonyait, igazán méltányos és én részemről a közigazgatási bizottság nevében az indítványt akár mint önálló, külön szakaszt, akár pedig a 24. §-ssal összefoglalva vétetik is be, elfogadom.

Elnök: Ha szólani senki sem kíván, következik a szavazás. A 24. §. nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki. A Jónás Ödön és társai által benyujtott indítványt, azt hiszem, hogy a t. ház elfogadja. *(Elfogadjuk!)* E szerint az, mint 25. §. fölvétetik, ennélfogva a következő szakaszok egy számmal hátrább esnek.

Rakovszky István jegyző *(olvassa az V. fejezet czimét és a 25. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 26. §-t).*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! ezen szakaszra bátor vagyok a t. ház figyelmét különösen felhívni a büntető codex szempontjából, *(Halljuk!)* egyszersmind pedig az igazságügyminisiter urnak figyelmét is, a ki mindenesetre hivatva van, hogy a törvények alkotásánál a jogi szempontokat esetleg védelmezze is. Ezen szakasz első bekezdése büntetést szab azokra, a kik esetleg fegyvert fognak vagy erőszakot használnak valaki ellen. A második bekezdés azután azt mondja, hogy a mennyiben bünvádi eljárás alá is tartoznak, az ilyenek ellen a bűnvádi eljárás külön megindítandó.

Én azt gondolom t. ház, a büntető codex azért van megalkotva, hogy a mint bármi körülmények között egy bűntény forog fenn, a mely a büntető codex szabályai alá esnék, az onnan többé más irányba el nem vonható annál kevésbé, mert külön forumok felállítása, külön classificatiók behozatala bizonyos esetekre nézve magát a büntető codexet s alterálni fogná.

Én tehát azt kérem a t. háztól, méltóztassék ezen szakaszról oly intézkedést tenni, hogy a fenálló büntető codex szabályai érintve ne legyenek. Különösen a t. minister urnak ajánlom figyelmébe, hogy vajjon megegyeztethetőnek tartja-e ezen szakaszt a büntető codexxel?

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. képviselőház! A mikor az életbeléptetési törvény szentesítve lett, *(Halljuk!)* akkor a vadászatról szóló intézkedések is részben fentartattak, részben pedig nem tartattak fenn, miként az életbeléptetési törvény 5. §-ában elő van sorolva, a hol kimondatik, hogy az illető törvényczikk 22., 23. stb. szakaszai hatályban maradnak. Ezek tehát fenn lettek tartva és a mennyiben a jelen rendelkezések azokkal összefüggésben vannak, most is fentartandók: a mennyiben pedig egyben vagy másban eltérés történik, a törvényhozás bölcsesége fog intézkedni és a netán szükséges indítványok is meg fognak tétetni.

Elnök: A 26. §., ha nincs észrevétel, elfogadtatik.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 27—30. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 31. §-t).*

Gr. Csáky László: Egy kibővítést vagyok bátor indítványozni a 31. §-hoz. A 16. §-ban ugyanis meg van érintve, hogy a vadászatra jogosítottakon kivül senkinek sem szabad a vadászati területre bármi fajú ebeket bocsátani, a 31. §. szerint pedig az, aki ebét valamely tilos vadászati térre viszi, 1—10 frtig büntettetik. A 16. §-ban azonban kivétel állapittatik meg a nyájőrző kutyákra nézve. Tapasztalásból tudjuk, hogy a komondorok, melyek kolomppal vannak ellátva, sokszor kárt tesznek, mert nemcsak a nyulakat fogják el, de igen gyakran az őzgidákat is.

A vadászati törvényben minden vadászati kihágásra büntetés van szabva, csak arra nincs, a ki nyájőrző ebeket kolomp nélkül vadászati térre vezeti. Óhajtanám tehát a 31. §-t kiegészittetni, hogy ezen hiány pótolva legyen.

Ennélfogva a következő módosítványt vagyok bátor benyujtani s elfogadásra ajánlani: *(Olvassa.)*

A 31. §. első sorában ezen szavak után: „térre viszi“ következő szavak teendők: „ugyszintén az is a ki a nyájőrző ebekre vonatkozó intézkedések ellen vét.“

Ez által elég volna téve annak, hogy a biró az 1—10 frtnyi büntetést ezen esetekben is alkalmazza. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt):*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, következik a szavazás. A szakasz szövege nem támadtatott meg, azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. Dönteni kell most a felett, vajjon kivánja-e a ház beillesztetni a szakaszba a

Digitized by Google

gr. Csáky László képviselő ur által beadott módosítvány szerint a „térre viszi“ szavak után ezen szavakat: „ugyszintén az is, a ki a nyájőrző ebekre vonatkozó intézkedések ellen vét“.

Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e gr. Csáky László képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta s igy a szöveg ekként fog kiegészittetni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a régi 32. és 33., most 34. és 35. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a régi 34., most 35. §-t).*

Teleszky István: T. képviselőház! Bátor vagyok indítványozni, hogy ezen szakasz egyszerűen hagyassék ki. *(Helyeslés.)* Ezen indítványomat indokolom a következőkkel:

Megjegyzem mindenekelőtt, hogy ezen §. szóról szóra az 1872: VI. t.-cz., t. i. a korábbi vadászati törvény 30. §-ának felel meg. Abban ez ugyan ép ugy benne foglaltatik, de minthogy ezen §. rendelkezése, mint később röviden reá is fogok mutatni, a büntetőjogi helyes nézetekkel homlokegyenest ellentétben áll, már akkor, mikor a büntető törvénykönyvek életbeléptettettek, az ezen életbeléptetést tárgyazó törvény 5. §-a által a korábbi törvény 30. §-a, mely ezen 34. §-nak megfelel, hatályon kivül lett helyezve. Az életbeléptetési törvény 5. §-a igy szól: Hatályban maradnak továbbra a vadászatról szóló 1872: VI. t.-cz. 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29. és 32. §-ai. A 30. §. tehát, mely megfelel ezen új szövegnek, már akkor hatályon kivül lett helyezve. De nem is tartható fenn t. ház az, hogy pénzbüntetésért, tehát büntetésért, más valaki vonassék felelősségre, mint a ki azon bűntettet elkövette. Már pedig itt, e szakasz értelmében, ha kiskoruak, vagy oly személyek itéltetnek pénzbüntetésre, a kik gyámság vagy gondnokság alatt állanak, a kiszabott büntetésért szülő, a gyám, vagy a gondnok lenne felelős. Hová vezetne ez t. ház? Oda, hogy ha egy gondatlan, könnyelmű gyámolt gyámjának tudta és beleegyezése nélkül, mert a gyám és a gyámolt gyakran távol laknak egymástól, derüre-borúra elkövetne vadászati kihágásokat, ezekért a gyám vagy a a szülő lakolna. De nincs is szükség ezen intézkedésre t. ház. Mert a 37. §. intézkedik arról, hogy a be nem hajthatott pénzbüntetés elzárássá változtassék át. Ha tehát a kiskorúnak saját vagyona van, abból hajtatik be a pénzbüntetés, ha pedig nincs saját vagyona, azon eset számára a 37. §. kimondja, hogy a pénzbüntés elzárássá lesz átváltoztatandó. A szülőnek természetes jogában áll, hogy vagyontalan gyermekéért, ha őt az elzárástól megmenteni akarja, önkényt lefizesse a pénzbüntetést, ha oly körülmények között történt az eset, hogy a szülő meg akarja menteni gyermekét. De e törvény által kötelezni erre a szülőt és kötelezni a gyámot és a pénzbüntetést ártatlanon hajtani be, azt hi-szem, ez ellenkezik a büntetőjogi elvekkel. *(Helyeslés.)* Bátor vagyok ezek alapján indítványozni a t. háznak, hogy ezen §. hagyassék ki. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa a Teleszky István módosítványát):* A 34. §. hagyassék ki.

Péchy Jenő előadó: T. ház! Az ellenindítvány indokolása csakugyan meggyőzhette a t. házat arról, miszerint ezen §. kihagyandó, annálinkább, minthogy a törvényjavaslatnak egy későbbi §-a, a régi 37. §., most már 38. §. intézkedik arról, hogy oly esetekben, midőn az ily gyámoltak, kiskoruak, a gondnok vagy a szülő tudtával vagy beleegyezésével követik el az ily kihágást, vagy pláne a szülő vagy a gondnok által vétetik reá az ily kihágás elkövetésére, ily esetben a felelősség kiterjesztetik a gyámra, gondnokra és a szülőre is. Miután tehát ezen szakasz csak oly esetről szólhat, midőn a szülő vagy gondnok tudta vagy beleegyezése nélkül követ el ily kihágást, csakugyan méltánytalanság volna ily esetben a szülőt felelősségre kényszeríteni és igy nekem a bizottság nevében sincs ellenvetésem, ha e szakasz kihagyatik.

Elnök: T. ház! A 34. most 35. §-nak kihagyatását indítványozza Teleszky István képviselő ur. Ezzel szemben kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szakaszt a bizottság szövegezése szerint elfogadni? *(Nem!)* E szerint tehát e szakasz ki fog hagyatni és igy a következő szakasz már a rendes számítás szerint a 35. §. lesz.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 35—37. §§-t, melyek észrevétel nélkül elfogadattak, olvassa a 38. §-t).*

Vidovich György: T. ház! E törvényjavaslatra nézve tett módosítványaink eddigi sorsával szemben nem szándékozom módosítványt benyujtani, hanem egyszerűen csak figyelmeztetni óhajtom a t. házat, hogy a szakaszban két fogalom van összezavarva. Azt mondja ugyanis a szakasz: „Ha valamely vidéken az orvvadászat s a vadnak tilalmi időben való lövetése igen gyakoriakká válnak, a belügyminister a közigazgatási bizottság által, az érdekelt vadásztertület tulajdonosa vagy bérlője kérelmére vagy a nélkül is, saját kezdeményezéséből felterjesztett indokolt javaslat folytán elrendelheti, hogy azon vidéken, valamint azokon is, a hol az orozva lőtt vad eladatni szokott: a vadak eladása, szállítása, vagy vásárlása, a vad jogos szerzését bizonyító igazolványok előmutatása mellett történjék“.

Ebből az következnék, hogy ezzel az igazolvánnyal tilalmi időben lőtt vadat is lehetne árulni, már pedig ezt a t. ház bizonyára maga sem akarja. Én tehát azt óhajtanám, hogy e szakasz ugy módosíttassék, hogy abból világosan lehessen kivenni azt, hogy az orvvadászat esetében ne lehessen a vadat igazolványok előmutatása mellett árulni, mert a vadnak tilalmas időben lövetéséről más szakasz szól

Digitized by Google

és az semmi igazolványnyal nem engedhető meg, hogy a tilalmi időben lőtt vadat árulni lehessen.

Péchy Jenő előadó: T. ház! Hisz ez világosan benne van a szakaszban. Nem tudom tehát, hogy mit kíván a képviselő ur.

Vidovich György: A tilalmi időben történő lövést nem lehet igazolni.

Péchy Jenő előadó: Erről már van gondoskodva de per non putarem ily eset is előfordulhat. Hanem t. ház, a 38. §. utolsó sorában, a melyben az mondatik, hogy a bizonyítványon vagy szállító levélen megjelölendő a vad neme és mennyisége, bátor vagyok még azt ajánlani, hogy a „vad" szó után beleszúrassék még a „faja" szó is, tehát lenne igy: „a vad faja, neme és mennyisége".

Elnök: T. ház! A 38. §-hoz az előadó ur adott be egy módosítást, a mely szerint e szakasz utolsó sorában e szó után „vad" beszurassék e szó „faja". *(Helyeslés.)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház e szakaszt az előadó ur módosításáról elfogadta.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 39. 40. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak Olvassa a 41 §-t.)*

Teleszky István: T. ház? Ezen szakaszra nézve két irányban van megjegyezésem. Először is az ezen szakasz *b)* pontjában előforduló bűncselekmények egynémelyike nem helyesen, nem azon néven van megnevezve, mint a mely néven azt a büntető törvénykönyv megnevezi. Igy pl. a hamis tanuságtétel helyett a büntető törvénykönyv értelmében teendő hamis tanuzás, „tolvajság" helyett „lopás", „rágalom" helyett pedig teendő „hamis vád". Ezen kifejezések tehát mindenesetre a büntetőtörvénykönyvnek megfelelő jogi terminusokkal cserélendők fel.

De ezen kivül én egy kissé szűknek is találom e szakasz *b)* pontjának intézkedését, mert nem látom abban elősorolva mindazon büntetendő cselekményeket, a melyek az illető felvigyázó személy hitelképességét csökkentik és nem engedik, hogy teljes bizonyító erőt szolgáltassanak a tett elkövetésének bebizonyítására. Ennél fogva bátor vagyok indítványozni, hogy e szakasz még több más bűncselekmények felvétele által kibővittessék, a melyek mindenesetre birnak annyi súlylyal, mint a szakasz *b)* pontjában elősoroltak. Különösen ilyeneknek találom én a vagyon ellen elkövetett büntettek és vétségek némely nemeit s rablást, zsarolást, sikkasztást, zártörést, orgazdaságot és hamis okirat készítést. Azt gondolom, hogy ezen általam elősorolt nemei a bűntetteknek és vétségeknek épen ugy beleilleszthetők a szakasz *b)* pontjába és birnak annyi súlylyal, mint a melyek a szövegben foglaltatnak.

E két irányban bátor volnék tehát azt ajánlani, hogy méltóztassék a *b)* pont helyett a következő helyesített és kibővített szöveget elfogadni és a 41. §-ba beilleszteni: „*b)* hamis eskü, hamis tanuzás, hamis vád, lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, zártörés, orgazdaság és hamis okirat készítés büntette vagy vétsége miatt soha büntetve nem voltak".

Rakovszky István jegyző: *(olvassa a módositványt.)*

Spóner Andor: T. képviselőház! A 41. szakaszra vonatkozólag szükségesnek tartom egy módosítást indítványozni, melyet talán felesleges, hogy körülményesen indokoljak. A módosítás a következő lenne: A szakasznak 2-ik *a)*-val jelzett kikezdése a nagykorúak szó mellőzésével következőleg állapíttassék meg: „*a)* életkoruk 20-ik évét meghaladták". Csakis arra kivánom figyelmeztetni a t. házat, hogy a bizottsági szövegezés elfogadásának szükségképeni következménye az, hogy az erdészeti pályánál, de még mint egyszerű kerülők vagy vadászok, csakis olyan egyének nyerhetnének alkalmazást, kik életük 20 évét betöltötték, vagy annak hiányában nagykorúakká lettek nyilvánítva, a mi talán még sem lenne igazolható akkor, midőn az el nem ért teljeskoruság egyéb szakmában való alkalmaztatásnak legalább rendszerint és elvi akadályát nem képezi.

Ez t. ház, egyedüli, de azt hiszem, nagyon figyelemre méltó indoka módosításomnak, melyet a t. háznak elfogadás végett ajánlani bátor vagyok.

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak arra kivánom figyelmeztetni a t. házat, hogy a 40. §., melyre a 41. §. rendelkezései vonatkoznak, a vadászati terület felügyelésével megbizott személyek hit alatt teendő vallomását teljes bizonyító erővel ruházza fel, mig annak ellenkezője be nem bizonyittatik és épen azért, miután itt oly nagy hitel adatik e személyzet vallomásának, szivesen hozzájárulok ahhoz, a mi még jobban megszorítja, a mi még nagyobb bizonyítékot nyujt. Ennélfogva Teleszky képviselőtársam módosítványát elfogadom.

De épen ezen szempontból nem fogadhatom el az épen most felolvasott módosítványt, mert ha valaki bizonyítékának ily rendkivüli erő tulajdonittatik, akkor okvetlenül meg kell kivánni tőle azon garantiát, mely a nagykorúságban rejlik szemben az ifjukori könnyelműséggel. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék az *a)* pontot a szövegben meghagyni, a *b)* pontra nézve pedig Teleszky képviselőtársam módosítványát elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, következik a szavazás.

A 41. §-hoz két módosítvány adatott be. Egyik Spóner Andor képviselő uré, a ki az *a)* pontban e szavak helyett „nagykorúak" azt kivánja tétetni: „életkoruk 20-ik évét meghaladták".

A második módosítvány, a melyet Teleszky képviselő ur adott be a szöveg kibővítése iránt s

Digitized by Google

melynek szövege imént felolvastatott. Az első bekezdés nem támadtatott meg, az tehát elfogadtatik. Először kérdeni fogom a t. házat, elfogadja-e az *a)* pontra a bizottság szövegezését, ha pedig nem fogadtatnék el, akkor Spóner képviselő ur szövege jön helyébe.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az *a)* pontot változatlanul a szöveg szerint elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség! Ellenpróbát!)*

Kérem azon képviselőket, kik nem fogadják el az *a)* pontot a szöveg szerint változatlanul, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Kisebbség! Többség! Meg kell számlálni!)* A többség kétes lévén s megszámlálás is kivántatván, a jegyzők szakaszonkint össze fogják olvasni a szavazók számát. *(Megtörténik.)*

T. ház! A bizottsági szövegezést elfogadta 75, nem fogadta el 66 képviselő. E szerint a bizottság szövege marad az *a)* pontra nézve ugy, a mint van.

Következik a *b)* pont. Erre nézve Teleszky képviselő ur adott be egy módosítást, melyet méltóztassék meghallgatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Teleszky István módosítását).*

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház a *b)* pontot az eredeti szövegezés szerint elfogadni? *(Igen! Nem!)* Méltóztassanak azok, kik az eredeti szövegezést elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. E szerint határozatkép kimondhatom, hogy a *b)* pont Teleszky István képviselő ur módosítása szerint fogadtatott el.

A *c)* pontra észrevétel nem tétetvén, az elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 42—45. szakaszokat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 46. §-t),*

Teleszky István: E szakaszra nézve egy módosításom van, a melynek megtétele szükséges. E szakaszban ugyanis az mondatik: „Ha a vadászati kihágás miatt a kihágási bíróságnál a tett elkövetése napjától számitandó három hó alatt panasz vagy feljelentés nem történt: a büntetésre vonatkozó kereset elévült.“ Miután a kihágások büntetése nem kereset utján történik és igy nem a kereset, hanem a büntethetőség évül el; és miután helyesebb a mult idő helyett a jelen időt használni: azt vagyok bátor javasolni, hogy e szavaktól „nem történt, a büntetésre vonatkozó kereset elévült“, a szöveg ekkép szerkesztessék „nem történik, a kihágás büntethetősége elévül“. Ez megfelel a büntető törvénykönyv álláspontjának.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a módosítványt.)*

Péchy Jenő előadó: Miután a módosítás stylaris és tökéletesen mindegy, akár a mult idő, akár a jelen idő használtatik és miután a kihágás büntethetősége évül el és ez a büntető codex állás pontjának megfelel, részemről kijelenthetem, hogy a bizottság nevében a tett módosítványhoz hozzájárulok.

Elnök: Következik a szavazás. Fel fog olvastatni a beadott módosítás.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a Teleszky István által beadott módosítást).*

Elnök: Elfogadja-e á t. ház a 46. §-t az eddigi szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? Méltóztassanak azok, a kik elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* Azt hiszem, hogy kijelenthetem, hogy a bizottság szövegezése el nem fogadtatott és igy a 46. §. Teleszky István módosításával elfogadtatott el.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 47—50. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik most az igazságügyi bizottság jelentése az ország szent koronája egyik őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Fel fog olvastatni a bizottság jelentése.

Rakovszky István jegyző *(olvassa az igazságügyi bizottság jelentését).*

Elnök: Az általános vitát megnyitom. Ha nem kiván senki sem szólani, kérdem a t. házat, elfogadja-e az ország szent koronája egyik őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* A törvényjavaslat általánosságban elfogadtatván, következik annak részletes tárgyalása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és annak 1-sö §-át).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a szöveg elfogadtatik s a törvényjavaslat végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a 24. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa):* Abauj-Torna-, Árva-, Fehér-, Gömör- és Kishont-, Hajdú-, Maros-Torda-, Trencsén- és Ugocsamegyék közönsége, Hódmezővásárhely város közönsége, Esztergom-, Udvarhely-, Csanád-, Jász-N.-Kún-Szolnok-, Győr- és Pozsonymegyék közönsége, Torontálmegye közönségének feliratát pártolván, a hazánkban alkalmazott néptanitók magyar nyelvtudásának törvényhozásilag kimondandó kötelező voltát kérik.

Rakovszky Géza előadó: Ezen kérvényeket illetőleg a t. ház már határozott s ezért ezek a 165. §. értelmében bejelentetvén, a képviselőház 2169. sz. alatti határozata értelmében tanulmányozás végett a vallás- és közoktatásügyi ministernek adandók ki. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Elnök: Ezen kérvények a ház előbbi határozatához képest tanulmányozás végett a vallás- és közoktatásügyi ministernek adatnak ki.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 16., 17., 18. és 19. számú kérvényeket, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleményei észrevétel nélkül elfogadtatnak; olvassa):* Eger város közönsége a szőlőtermelésnél a jégverés mellett a fagy, ragya és esőzés okozta szőlőrothadást adóelengedési feltétellé kimondatni kéri, — egyszersmind az egyenes, mint közvetett adók kiméletes behajtásáért esedezik.

Rakovszky Géza előadó: T. ház! Ezen kérvény megbirálásánál a kérvényi bizottság leginkább azon szempontból indult ki, miszerint külön törvényhozási intézkedésnek csakis oly nagy elemi csapások és catastrophák beállta alkalmával van helye, a melyek nem egyes év jövedelmét, hanem magát a tulajdont, ha nem is örökre, de legalább hosszú időre teszik tönkre és semmisítik meg. A kérvényekben felhozott elemi csapások mindenesetre csak az egy évi jövedelmet támadják meg, ezeket illetőleg pedig a fennálló törvények és szabályok intézkednek és nem volna sem czélszerű, sem tanácsos, hogy a képviselőház külön intézkedést tegyen, annál kevésbbé, mert maga a kérvény is azt kivánja, hogy tekintve az elsorolt súlyos csapásokat, azokat a kormány méltányos tekintetben részeltesse.

A második részében a kérvény szintén az adótörvény kibővítését óhajtja, a mennyiben kivánja, hogy a szőlőnél az adóelengedés nemcsak a jégverésre, hanem más égalji csapásokra, mint a fagy, ragya és esőzések által okozott károkra is kiterjesztessék.

A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: Ezen kérvény az adó méltányos behajtására vonatkozó részét illetőleg kiadatik a pénzügyministernek, mig ellenben az adóelengedés kibővítését czélzó része, a pénzügyi bizottság 222. számú jelentésének tárgyalása alkalmával leendő betekinthetés végett a ház irodájába tétetik le.

Szederkényi Nándor: T. ház! Emlékszem, hogy ilyenforma kérdés egy időben a t. ház előtt előfordult. A szőlővidékek egy nagyfontosságú kérdése az. A t. előadó ur azt mondja, hogy azon esetekre, midőn az elemi csapás nemcsak a termést, hanem egyszersmind a tulajdont is megtámadja, van törvényes intézkedés. Én ezt nem tudtam; de ezen esetek, melyekről a kérvény szól, nem azon kathegoriába tartoznak, a melyek esetleg a tulajdont támadnák meg, pl. a fagy, ragya, esőzés csak az évi termést rontják meg és semmisítik meg; de a jégverés is csak az évi termést semmisíti meg; és ez figyelembe vétetik, mig ellenben a fagy, ragya, esőzés figyelembe nem vétetik, pedig ezek is az évi termést teszik tönkre.

A kik szőlővidéken laknak, tudják, hogy évek hosszú során át olyan sajátságos climaticus viszonyok voltak, hogy pl. egész szeptember hó végéig a legszebb remény és kilátás volt a szüretre, akkor beállott egy heti esőzés, mint pl. már két izben Eger vidékén és Egernek összes termése semmivé lett, ugy hogy számításunk szerint mintegy másfél millió érték lett az idén tönkre téve Eger városában. Ez, azt hiszem, hogy mégis csak érdemel olyan figyelmet, mint a jégverés, érdemel annyit, hogy a törvényhozás a szőlőtermelőkre is kiterjeszsze figyelmét és az ily calamitásokkal szemben azon vidékek valami védelmet, ha mást nem, legalább kiméletes elbánást kapjanak ugy a közvetett, mint a közvetlen adózás terén. *(Helyeslés.)*

És itt bátor vagyok a t. háznak figyelmébe ajánlani a kérvényt, a mely alapon az benyujtatott. Mert épen a mult év folyamán, midőn Eger városát is, mint szőlőtermelő vidéket, a legsúlyosabb csapás érte, ugy hogy egész határában a termés tönkrement, *(Halljuk!)* a t. pénzügyministerium Eger városával szemben épen a közvetett adózás terén, mondhatnám, a legkiméletlenebb eljárást követte. Eger városa évek során át bérelte az államtól a közvetett adózást és mi történt? Fölmondatott neki és kitűzetett egy nagyobb összeg, hogy ezen az áron alul nem adható ki. Jól van, utóljára az államnak a várossal szemben joga van követelni kisebb vagy nagyobb árt, a mint neki tetszik; de egyet bátor vagyok megjegyezni és pedig azt, hogy erre joga van ugyan az államnak, de arra az eljárásra, mely a folyó évben követtetett, aligha van jogosítva még az állam is. Mert mi történt? Az, hogy a város, mely az év első napjától bérli a közvetett adózást, egész deczember hó közepéig teljesen tájékozatlanul hagyatott, hogy mi történik tehát a bérlettel; és deczember közepén tűzetett ki, hogy deczember 28-án fog Budapesten történni a közvetett adózásra az árverés.

Hát helyes eljárás ez, t. ház? *(Halljuk!)*

De miután ezen kérdés most már be van fejezve, arra ezuttal bővebben ki nem terjeszkedem; hanem azon kérelmét Eger városának, mint szőlőtermelő vidéknek, hogy a kormány tanulmányozza ezt az ügyet, hogy t. i. a jégverés mellett a fagy és esőzés által okozott károk is figyelembe vétessenek s törvényhozási intézkedés tárgyává tétessenek, ajánlom melegen a t. ház figyelmébe s pártfogásába, különben pedig elfogadom a kérvényi bizottság jelentését. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Maga a bizottság jelentése nem támadtatván meg, az elfogadtatik.

Rakovszky István jegyző *(olvassa):* 21. szám alatt Győrmegye közönsége felir a Rába és mellékfolyóinak szabályozása tárgyában.

Rakovszky Géza előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ezen igen fontos és kiváló érdekű

Digitized by Google

ügygyel a képviselőháznak már volt alkalma foglalkozni, különösen a mult évi márczius 9-én tartott ülésben, a mikor az akkori közlekedési minister Ordódy Pál egy interpellátióra válaszolt. Ezen alkalommal a t. képviselőház meggyőződhetett, hogy a kormány kiváló gondoskodásának tárgya ezen fontos ügy, a mely még nagyobb fontosságot nyert az utolsó katastropha folytán, mely Győr városát érte.

Ezen gondoskodást véve figyelembe, a kérvényi bizottság határozati javaslata a következő:

„Ezen felirat tanulmányozás végett a közlekedési ministernek adatik ki.“

Tóth Antal: T. ház! A győrmegyei kérvényre leszek bátor reflectálni.

Bárminő tisztelettel és elismeréssel viseltessem a közmunka- és közlekedési minister urnak a Rábaszabályozás érdekében kifejtett ügybuzgalma iránt; és bár némi megnyugtatásunkra szolgált, hogy kezébe vette az initiativát és vidékünket meglátogatta, hogy jövőre ne besúgások kapcsán, hanem saját tapasztalatai folytán itélhesse meg a dolgot, hogy saját füleivel hallhassa a sérelmeket, hogy saját testi szemeivel láthassa a kiszámíthatlan károk nagyszerű voltát: minthogy ez ideig csak egyoldalú felvilágosítást kapott a közlekedési minister ur, tehát én is leszek bátor ez ügyben némi felvilágosítással szolgálni, mert csakis ugy szerezhet a t. minister ur az ügyek állásáról tiszta fogalmat, ha mindkét fél részről sérelmeink nyilt őszinteséggel adatnak elő. *(Halljuk!)*

De mig egyrészről azon kellemes illusióban ringattuk magunkat, hogy jövőre talán nem fognak a közmunka- és közlekedési ministeriumban egy és ugyanazon dologban a földbirtokosok számára kétféle mértékkel mérni, addig másrészről a szomorú tapasztalatok után azon meggyőződésre jutottunk, hogy Nagyméltóságod már is azon hibába méltóztatott esni, melyben az általam nagyon tisztelt elődje is sínlődött *(Derültség a szélső baloldalon)* és oly kitünő tehetségű férfiak által hagyta magát befolyásoltatni, kik ez ideig is a Rábaszabályozás kezdetétől fogva egész mai napig bennünket agyonboldogítottak.

Ha elismerem is, hogy Nagyméltóságod élete a közlekedési ministeriumban még ugyszólván nagyon rövid, mégis azt akarom hinni, hogy a t. minister ur nemcsak mint laicus, hanem mint kitünő szakférfiú is a Rábaszabályozás műszaki oldalához is ért. Ha az igazság előtt szemet hunyni nem akar és a törvényt lábbal tapodni nem akarja a t. minister ur, a mint ezen nagyfontosságú tárczát át méltóztatott venni, azonnal kellett volna intézkednie, rögtön fel kellett volna függesztenie a kormánybiztosi intézményt, mint hasznavehetetlent és a törvény értelmében önkormányzati jogunkat vissza kellett volna állítania. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az 1870: XXXIX. t.-cz., mely a vizszabályozó társulatok eljárását állapítja meg, határozottan és világosan rendeli, hogy a kormánybiztosi intézmény első alkalommal csak három évig alkalmazható. És mi az oka annak, hogy mégis még ma is nyakunkon ül a kormánybiztos a törvény világos rendelete ellenére, az a kormánybiztos, a ki saját személyére ugyan semmiféle fizetést nem fogad el, de saját kényelmére oly udvartartást rendezett be a mi költségünkön, nem az állam költségén, évi 2000 frt titkári fizetést és ahhoz arányosítva a többi hivatalnokoké, a belső munkálatok végrehajtási ürügye alatt, minthogy a szabályozás még akkor foganatba nem vétetett, mely udvartartás által nemcsak, hogy évenkint 20—25,000 frttal szaporította a közterhet és a köznyomort, de éveken keresztül végkép képtelennek bizonyult minden általa czélba vett tervezetek keresztülvitelére. Az a kormánybiztos ur nemcsak, hogy nem volt képes lecsillapítani az ugyis eléggé felizgatott kedélyeket, hanem erőszakoskodása által még inkább elmérgesítette az ottani viszonyokat. Mintegy titokban működő hatalommá fajult át: mert mélyen belenyult az egyesek tulajdonjogainak sérthetetlen megtámadásába és az egész vidéket mintegy félelmetes rettegésben tartá, mikor kijelentette, hogy teljhatalmú kormánybiztosi jogánál fogva *(Derültség)* hatalmában áll, bármely szabályozási tervet, ha jóváhagyás végett felterjesztetett és helybenhagyatott, akár jó, akár rosz az, a társulat ellenére is végrehajtani. Első fellépése alkalmával, mikor bennünket Győrre összehivott közgyülés tartása végett, mikor közölte velünk kinevezési okmányát, a ministeri rendeletet és azzal lépett fel, hogy országfenhatósági jogot van hivatva gyakorolni, *(Derültség a szélső balfelől)* nem tudtuk, hogy mennyei vagy földi átok sujtott-e reánk s csak mikor felocsúdtunk, láttuk, hogy az utóbbinak bizonyult. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ugyanazon alkalommal kihirdettetett egy 6 milliós szabályozási tervezeti ostromállapot és kijelentette, hogy azt par force végre fogja hajtani a többség akarata ellenére is, habár csak törpe minoritása lenne. És pedig kijelentette azt is, hogy másról nem lehet szó, mint a kölcsön felvételéről, de ha beleegyezünk, akkor üres lapot tesz elibünk, egy fehér lapot, melyre fekete betükkel feljegyezhetjük kivánalmainkat. Két dolog közt választhattunk, vagy három évi kényszereszközzel keresztülhajtja a szabályozást a költségeknek hat év alatt való behajtásával, vagy az ajánlott kölcsönt elfogadjuk, 32 év alatt azt tetszésünk szerint lefizethetjük. De a szabályozási társulat felismerte benne a veszélyt és minden ajánlatát egyhangulag visszautasította. Most már, t. közlekedési minister ur, három dolog világosan áll előttem. *(Halljuk! a szélső balon.)* Egyik az, hogy képtelenség a Rába szabályozásra gondolni is addig, mig a Duna sza-

Digitized by Google

bályozva nem lesz. (*Helyeslés a szélső balon.*) Most esetleg a Rába kivételkép elég jól viselte magát, midőn Győrött a lét és nem létért folyt a küzdelem. A magasabban fekvő vidékeken, hol magam is érdekelve vagyok és a hol a Duna vissza nem nyomta a Rába vizét, nemcsak, hogy magas niveaun nem áll, de az áradat még a középniveaut sem érte el. Tehát nem a Rába az oka Győr szerencsétlenségének, hanem a Duna felduzzadása nyomta vissza mértföldekre a Rábát és igy nem áll azon állítás sem, hogy a rábai malomgátak eltávolítása okozta a szerencsétlenséget. Jól emlékszem s emlékeznek kétségkivül többen is, a kik itt jelen vannak és ott voltak az ötvenes években is, a mikor még a malomgátak teljes épségben fennállottak, ezen szerencsétlenség nem történt, a mi most van. Akkor is a győri sétatéren ép úgy merte a lajtos a Duna vizét a győri szinház előtt mint most, hogy keresztül jöttem; akkor több száz ember vágta a jeget a zsidó-templom előtt. Az alkalommal én magam is nemcsak szemtanúja voltam, de részt vettem a mentésben, mert a hatóság eleve gondoskodott tutajokról és deák-korunkban több életet mentettünk meg. Nem azért hozom ezt fel, hogy érdemet tulajdonítsak magamnak, de constatálom, hogy ez a malomgátak fennálltakor is igy volt. Nincs kizárva, hogy ha talán a Rába is felduzzadt, több mint valószinű, a szerencsétlenség nagyobb. A másik az, hogy ha azok közül a szerencsétlen tervezetek közül, a melyeket a közlekedési minister ur velünk par force el akart fogadtatni, de a melyek a mi erélyes ellenállásunk és az érdekeltség erélyes tiltakozása folytán minden alkalommal visszautasittattak, csak egy is elfogadtatott volna, kivéve a 13 milliós tervet, a mely a viz eloszlatására van bazirozva s a mely, megengedem, czélra vezető lett volna és a katastróphát elhárítandotta: de még ez is először szakférfiak által lenne megvizsgálandó és ország-világ belátja, hogy azt nem birjuk meg; mondom, ha a kisebb szabályozási gátrendszer tervezetek közül csak egy is végrehajtatott volna, nemcsak Győr, Pataháza, Győrfalu, Győrsziget stb., de maga Győr városa is sima viztükör alá temetve most a sima jég tükre alól kandikálna ki, kivéve a káptalant.

A harmadik, a mi e kettőnek úgyszólván kifolyása, az, hogy a t. minister ur saját szemével meggyőződhetett, hogy a viz mégis sokkal igazságosabban libellál, mint a szaktudósok. (*Derültség.*) Hogy a kormány megbizottjai sohse tudtak méltányosak, igazságosok lenni irányunkban, kik nem csak, hogy ragaszkodtak a hiteles nivellirozáshoz, azt be sem várva, kimentek a helyszinére, alku tárgyává tették, sáfárként alkudoztak a tapasztalatlan néppel és nem ritkán egy másik vidék kárára és rovására történt a megállapodás és a boldogtalan nép még örült, ha egy vagy két osztályt sikerült neki lealkudnia. (*Közbeszólás: Krisztinkovich Ede!*) Igenis az volt a mester, nem akarok senkit sem sérteni.

És azokat a birtokokat nemcsak hogy nagy részben kicsempészték az ártér alól, hanem a legkedvezőbb osztályokba, t. i. a 6.-ba alkudták ki és a mi birtokaink, hála istennek még mindig szárazon vannak, de nincs kizárva, hogy a malomgátak eltávolítása következtében a legelső alkalommal azok is viz alá nem kerülnek, csakhogy Győr város és vidéke minden árviz alkalmával viz alá kerül, még akkor is, mikor mi nem uszunk. E folyamodásban felhozatott ellenünk még az is, hogy mi vagyunk okai e szerencsétlenségnek, vagyis hogy a malomgátak eltávolítása okozta e borzasztó szerencsétlenséget. Erre is megadom a feleletet t. ház és remélem, hogy megnyugvást szerzek. (*Halljuk!*)

Hogy nem ez volt a valódi oka, eléggé mutatja az, hogy mi soha, mióta a szabályozó társaság megalakult, a társaságra semmi befolyást nem gyakoroltunk. Akkor, mikor mi kisebbségben voltunk, tudtuk a törvényt tisztelni, meghajoltunk annak minden ereje előtt, ámbár annak minden intézkedése ellenünk volt intézve. Mikor pedig a közönség megunva a visszaéléseket, a kisebbségben levőket többségre juttatta, nem változott a helyzet: azért a törpe minoritás még mindig a helyzet föltétlen ura maradt, az előbbeni többség és a kormány befolyásánál fogva mindig azt tette, a mit ő akart és mi akaratunkat soha érvényre nem juttathattuk, ha csak az meg nem egyezett az övékkel, mert hát ők ugy tesznek, mint az ügyes háziasszony, midőn kétes jellegű dolog kivitelét akarja eszközölni, hogy magáról a felelősséget elháríthassa, saját férje által kényszeritteti magát arra, a mit akar.

A szabályozó-társulat is, mikor látta, hogy már most az érdekeltség minden egyes tervezetét elvetette, mit tett? Cselhez folyamodott, elkezdte hirdetni eleinte csak szóval, hogy a malomgátak eltávolítása már magában is félszabályozás, később hirdettetni kezdték ezt az általuk protegált lapokban, a mit átvettek a nagyobb lapok is, mert nem voltak ismerősök a körülményekkel és ugyan azt a dolgot hirdették.

És bár nem tagadhatom, hogy ez a nézet általános kedveltségben részesült, de mégis voltak többen, a kikben erre nézve aggodalom volt, ugy az ügyes tacticusok előtérbe tolták a szakférfiakat és mint itt a folyamodványban is hivatkoznak, aztán kiszámították, hogy ezentul, ha a malomgátak eltávolittatnak, háromszor oly rövid idő alatt folyik le a viz, kiszámították azt is, hogy ha ezen malomgátak eltávolittattak, félannyi idő alatt szabadulunk meg az áradattól, ugy, hogy a mi 8—9 napig szokott tartani, ezután 3—4 nap alatt fog elfolyni. Mondom, mégis voltak aggályok, többen nem akartak beleegyezni a gátak eltávolításába.

Digitized by Google

De hát erre ők még messzebb mentek, megnyugtatásunkra még azt is kiszámították, hogy a Rába vizét tápláló hegyeken a hó legalább is 14 nappal hamarább olvad el, mint a Duna vizét tápláló hegyek közt.

És ime mi történt? A természet az ő tudományos számításaikat halomra döntötte, mert a Duna vizét tápláló hegyek közt a hólé télen hirtelen elolvadt és váratlanul lefolyva, okozta az ismert szerencsétlenséget.

Még azt is fel kell említenem, hogy a Rábamalmok eltávolítása nem törvénytelen dolog ugyan, mert erre van törvény, ugyanis az 1715 : XIV. t.-cz. megengedi a malomgátak eltávolítását, a mire volt is praecedens, hogy két malomgátat, a mely két malom nem a kellő helyen volt alkalmazva, kisajátítottak, mondom, ez nem törvénytelen, de mégis lelketlen dolog és ez csak azért történhetett meg, miután ezzel azt akarták kierőszakolni, hogy ez által egyrészt lehetetlenné tegyék a visszavonulást, másrészt, hogy alkalmat és ürügyet találjanak arra, hogy a szabályozás megkezdését igazolják. Hogy ez megtörténhetett, ehhez a szaktudósok részéről két nem irigylendő tudomány kivántatott, vagy a legmélyebb homályba burkolt szakismeretlenség, de szakértelmetlenséget nem lehet róluk feltenni, mert sok jó munkálatot készítettek — vagy pedig a legravaszabb cynismussal párosult gonoszság. *(Mozgás.)* Tessék a szaktudós uraknak a kettő közül választani. *(Mozgás jobbfelől. Derültség a szélső balon.)* A mienk a kár, az övék a dicsőség. Hogy pedig nem szakértelem hiánya, hanem józan kiszámítás művelte náluk a rosszat, az kitünik abból, hogy nemcsak az alantabb fekvő vidékeken, pl. Sobor és Szt.-Andráson, de a magasabban fekvő vidékeken is azon szerencsétlen helyzetben vagyunk, hogy a lerohanó viz a legerősebb vizmunkálatainkat is elmossa az áradat alkalmával és rövid idő mulva mi is a győriek szerencsétlenségére jutunk, ha a közlekedési minister ur valami expedienst nem talál.

Ki kell jelentenem azt is t. ház, hogy mi nem vagyunk olyan vadak, minőknek feltüntetni szeretnek. Mint minden alkalommal, ugy most is kijelentem, hogy helyes alapon, igazságos osztályok mellett létesített Rábaszabályozás nemcsak a Rábamellék és vidéke érdekében, de nemzetgazdasági szempontból is oly annyira kivánatos és óhajtandónak tartom, hogy azért az igazság és méltányosság véghatáráig is, ha kell, elmenni, sőt e czélból vidékünk mezőgazdászati érdekeit nem koczkáztató áldozatokat is hozni készek vagyunk, de igy igazságtalan alapon, igazságtalan osztályok mellett nemcsak hogy ki nem elégiti az érdekeket, sőt csak bámulni tudom azok vakmerőségét, kik ezen bajokból eredő következésekért a felelősséget magukra venni nem vonakodnak. Ki kell jelentenem, hogy ha hatalmasok birnák az általunk birt földrészletet és mi gyöngébbek a Hanság és Fertő legnagyobb részét, nem lett volna itt azon hatalmas párt, mely e tervezetet keresztül vihette volna.

Még azzal is vádolnak bennünket, a mint a kérvényből olvasom és csakugyan ez is birt engem felszólalásra, hogy mi bujtogatjuk a népet és e miatt akadályoztatott meg a szabályozás. A Rábavidék kisbirtokosai, miként a multban tisztelték, ugy jelenleg is tisztelik a főbb birtokosok által, bár mesterségesen kivivott eredményeket, de most, mikor az utolsó győri gyülésen készeknek nyilatkoztunk a belenyugvásunk nélkül ránk rótt terhek, nevezetesen az előmunkálati és malommegváltási költségek legomolyítására, ha ezen jogos és hamisitatlan akaratnyilvánításunk is megtagadtatnék tőlünk, akkor ezt már méltán a közérzület megbecstelenítésének kell hogy tekintsük.

Nagyméltóságodhoz még csak egy kérést! Nem kegyelmet kérek, mert ha ugy ragadna is rám, pirulva ráznám le magamról. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Csak azt kérem, a mit minden önérzetes, alkotmányos ministernek meg kell adnia: az igazságot. Nem kérek egyebet, mint azt, hogy azt a szerencsétlen kormánybiztosi intézményt függeszsze fel *(Helyeslés és felkiáltások a szélső balfelől: Valamennyit! Ugy is törvénytelen!)* és adja vissza önkormányzati jogunkat, hogy a legszükségesebb intézkedéseket megtehessük addig is, mig a minister ur intézkedik, hogy vagy lebonyolítsuk az ügyet, vagy új társulattá alakulhassunk, hogy érdekeink szerint intézhessük dolgainkat. Tudom én jól, hogy a társadalomban élünk, hogy egymás kölcsönös, méltányos követelményeinek igy is, ugy is engednünk és a partvédelemről minden körülmények között, még az esetben, habár nem szabályoznánk is, okvetlenül gondoskodnunk kell. Csakhogy én a méltányosságnak is határt kivánok szabni és világosan meghatározni, hogy a rejlő haszon, arányban álljon a hozandó áldozatokkal. Itt rejlik a szabályozás kulcsa. Akkor készek leszünk mindnyájan közakarattal szabályozni. De minthogy — jó hogy eszembe jutott — a kormány első sorban a legnagyobb gazda köztünk, a tiszta jövedelmet az adóban mindig ő viszi el, a kormánynak kötelessége, hogy ő tegye meg az első lépést, ő hozza meg az első áldozatot, mi ki vagyunk fosztva mindenből, tehát ő is járuljon hozzá bizonyos arányban.

Tudom én jól, hogy erősebben fejeztem ki magamat a kelleténél, de nem tehetek róla, hogy jobban szeretem szülőföldöm elhagyatatott ártatlan népét, mint hogy bárki által is, kizsákmányoltatni engedném. És én kész leszek, ha nagyméltó-

Digitized by Google

ságod részéről törvénytelenséget tapasztalok, minden szerdán és szombaton interpellálni. Most csak arra kérem a t. minister urat, hogy egy törvényjavaslatot terjeszszen be, olyat, mely mindnyájunk megelégedésével megoldható legyen és mielőtt ezt kitüzné, méltóztassék reá három héttel előbb határidőt kitüzni, hogy az érdekelt felek megjelenhessenek. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Nem kivánok t. Tóth képviselő ur beszédének sem patheticus, sem gúnyoros, csipős részeire ezuttal válaszolni, kivévén annak egy pár praegnansabb részét; legyen szabad azonban a társulati viszonyokról is hozzáadnom egy pár szót. *(Halljuk!)*

Nekem épen ugy, mint a tisztelt képviselő ur mondá, hogy magának a t. képviselő urnak, semmi más czélom nincs, mint törvényesen, igazságosan és hozzátehetem még, lehetőleg erélyesen eljárni. Miután egy oly műnek keresztülviteléről van szó, mely nemcsak közbiztonsági szempontból szükséges, de mely egyszersmind egy financialis operatió, közgazdasági szempontból azon vidéket illetőleg szükséges, hogy ott necsak a 6, 13, vagy nem tudom hány milliónak kiadása legyen biztosítva, de az attól várt eredmények is emberileg helyes számítás szerint bekövetkezzenek. A társaság viszonyai régi időtől fogva nagyon bonyolódottak. Nem fogja tagadni a t. képviselő úr, hogy a felső rész az alsó részszel bizonyos ujhuzásban van. Megállapittatott bizonyos szabályozási rend, mely, mint a hogy Magyarországon nem egy helyen tapasztaltuk, a szabályozást fenn kezdte és annak fönn lett is rögtön hatása és talán viszonylag nagyobb veszélynek tette ki az alsóbb részt.

Tóth Antal: Mi is benn vagyunk!

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Nem vonom kétségbe, hogy benn vannak; de az, a mit mondtam, az érdekelteknek határozataiból és magaviseletéből tényleg kimutatható. Másfelől az is áll, hogy Győr biztonságának kérdése nemcsak a Rába és a Rábcza, hanem a Dunaszabályozás kérdésével is összefüggésben van és bizonyos az, hogy a legközelebb bekövetkezett veszélyt nem a kisebb vizek okozták, hanem a Duna hullámai hátulról támadták meg a várost. Nézetem szerint Győr biztonságának kérdése elválasztandó a tisztán vizszabályozási kérdéstől. Megkisérlendő, hogy a társulat helyes közreműködése saját tárgyalásai alapján megnyerhető legyen; mi ha nem érhető el, e tekintetben kétségtelenül törvény utján kell intézkedni, még pedig oly nagyfontosságú ügyben, a mely több 100 ezer katasztralis holdnak jövedelmezőségét adja meg, vagy vonja el, minél hamarabb szükséges intézkedni. Az erre vonatkozó és általam elrendelt tanulmányok, az én észjárásom szerint jelenleg már folyamatban vannak. Remélem, nem mondhatok ugyan határozott időpontot, de rövid idő alatt bemutathatom annak eredményét. Törvényadta jogomnál fogva e tekintetben vagy magam intézkedem, vagy ha ezt nem tehetném, a képviselőházhoz fogok folyamodni a helyes intézkedések keresztülvitele végett.

Csak azt kivánom jelezni, hogy Győr városa biztonságának kérdését el kivánom választani a Rába-szabályozás kérdésétől és másfelől, hogy ha a társulat maga erején nem tud segíteni, törvényhozási intézkedéseket kivánok provocálni.

Hallottam többször azon nézetet, hogy ily nagyfontosságú szabályozást az államnak kell keresztülvinnie. Már ha minden szabályozást 6—12 millió frt erejéig az állam nagy könnyedén magára vállal, még ott is, a hol százezrekre menő hold termőképessége biztositttatik és a hol az érdekeltek közreműködése és hozzájárulása helyes, méltányos és lehetséges és a hol a hozzájárulást elvárjuk és el kell várnunk, akkor hová jutunk? Azt hiszem, helyes, ha a kormány megteszi a magáét *(Helyeslés a jobboldalról)* és ha szükséges, az országgyülés elé járul, de az érdekeltek is tegyék meg a magukét. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Kérem a t. házat, méltóztassék a kérvényi bizottság véleményét elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: Csak egy pár megjegyzést kivánok tenni a minister urnak azon nyilatkozatára, mely szerint Győr város védelmét és annak a jövő veszélytől való megóvását a Rábaszabályozás kérdésétől különválasztotta. Szerintem helyesen választotta külön, mert a mi a Rába alsó területét Győrön felül is jóval kihatólag illeti, e kérdés a Dunaszabályozással függ össze és épen ez a pont az, a melyre reflectálnom kell és nagyon szerettem volna, ha a közlekedési minister e kérdést ne csak ugy röviden jelezte volna, hanem bővebben világositott volna fel felőle. A minister ur elismeri, hogy a Rábaszabályozásnál ép ugy, mint egy másik szabályozásnál, melyet ő ugyan nem nevezett meg, de melyet megnevezek én, t. i. a Tiszaszabályozásnál az a cardinális hiba követtetett el régibb időben, hogy a szabályozást felülről kezdték lefelé, a helyett, hogy lent kezdték volna. Constatálom, hogy a minister ur azt hibának elismeri. Tekintsünk már most oda, a honnan a győri veszedelem főoka származik, t. i. a Dunára. Hasonló helyzetben vagyunk ezzel; mert Ausztria megkezdte a szabályozást, sőt az arra megszavazott 14 milliónak nagyobb részét már ki is adta s nyakunkra eresztette a Dunát a felső vidéken. Ép igy vagyunk a Feldunával, mi; csakhogy a Rábánál a hiba régebben követtetett el, a Dunánál pedig most mind nagyobb mérvben érzi Győr és Csallóköz vidéke ezt a körülményt, hogy az ausztriai Duna szabályoztatott, mig a Dévény körüli Duna rész szabályozása késik az örökös sürgetés daczára

Digitized by Google

is és ezért a 100,000 holdakra menő termékeny magyar földterület évenkint tétetik ki az árviz veszélyének.

Midőn a minister ur maga elismeri, hogy a folyamokat felülről kezdeni szabályozni, hiba, méltóztassék ebből a consequentiát kivonni valahára és a dévény-gönyői Dunarész szabályozását kapcsolatosan az Ausztriában már ugyszólván a Morva torkolatáig vitt átmetszések és szabályozásokkal tovább folytatólag valósítani; akkor fog Győr városa a veszélytől végkép megóvatni, mert a visszatorlás okozza a veszedelmet és akkor fog a Rábának oly nagy termékenységű alsó vidéke biztositattni az árvizekből, ha ezen visszatorlás megszünik, a mely visszatorlás pedig soha sem fog megszünni, mig a Felduna nincsen szabályozva. Felhasználom tehát ezen körülményt újra arra, hogy a t, minister urat ezen vonal mielőbbi szabályozásának foganatba vételére felkérjem és pedig azért is, mert mint ezt az egész t. ház igen jól tudja, minthogy ezen nagyfontosságú kérdés itt többünk által többször hozatott szóba, ez kereskedelmi és közlekedési szempontból is igen-igen fontos s nemcsak azon egész vidéket, hanem egész országunkat érdekli, minthogy a magyar gabona épen azon vonalon vitethetik legolcsóbban vizi szállítás utján s aránylag legkorábban a nyugati piaczokra. Tehát itt az országnak általános kereskedelmi és közlekedési szempontja összeesik Győr és Csallóköz vidékének jogos kivánalmával.

A t. minister ur máskor, mikor a dévény-gönyői Dunaág szabályozását sürgettem, azt felelte, igaz, hogy ministeri elődje felvétette már a szükséges felméréseket ezen dunai vonalrészen, azonban az bizonyult ki ezen felméréseknél, hogy ezen Dunarész szabályazása igen sokba kerülne, arra pedig nincs pénz. Én tudom, hogy a pénznek szűkében vagyunk; de ha legközelebb majd a t. kormány, talán épen a közlekedési minister ur, a mint jelezve van, be fogja terjeszteni a javaslatot egy nagyfontosságú strategiai vonal kiépítésére, hogy arra szavazzunk meg néhány milliót, vagy garantirozzuk a kamatot — értem a munkács-stryi vonalat — arra lesz pénz, nemde? Ha Saloniki felé akarunk előnyomulni — már azok, a kik akarnak — arra lesz pénz — nemde? hanem a magyar buza kiviteli utjának, Győr és Csallóköz életkérdésének, a gönyő-dévényi Dunaág szabályozásának foganatosítására, arra nincs pénz soha. *(Ugy van! balfelől. Ellenmondások jobbról.)* Keserű dolog ez, de az igazság általában keserű, hanem azért ki kell mondani és hangsúlyozni kell sokszor, nagyon sokszor, ha nem használ egyszer. *(Helyeslés a szélső balon.)* Történelmi, levéltári kutatásaimban a Rába szabályazására nézve is érdekes okmányokat találtam. Egyebek közt már 1699-ben szabályozták a Rábát és már összeirták azon malmokat, melyeket a gátak eltörlése végett csak nem régen sajátítottak ki voltaképen.

Ez is jellemzi a magyar intézkedési lassuságot.

Az 1671-ben lefejezett gr. Nádasdy Ferencz országbiró fiai, fj. Nádasdy Ferencz tábornok állott akkor a Rába-szabályozás élén. Az eszközölte a malmok összeirását a malomgátak lerontása végett is, mire ez csak a mi korunkban valósult meg, már hogy haszonnal-e, vagy kárral, nem kutatom. Ha ennyi, mintegy 180 év volt szükséges, hogy idáig jusson ezen ügy, hát én előttem szólott t. képviselőtársamat Tóth Antalt biztosíthatom, hogy ezen 1699-iki Rába-szabályozásnak kétszázados jubileumát bátran meg fogja érhetni, mert a szabályozás nem fog megtörténni mindaddig, mig kormánypárti képviselőt nem választanak, mert addig ugyan nem fogja azt ezen jelenleg hatalmon álló kormány foganatosítani, hacsak az ellenzék erősebb eszközökhöz nem nyul, minthogy a szabályozás kérdése a Felduna ügyével összefügg, mely elől a t. kormány ki nem térhet.

Midőn az igen t. közlekedési minister ur maga elismeri azt, hogy Győr biztosítása a Duna-szabályozás kérdésével függ össze, a visszatorlódás következtében, ezen alkalmat is kötelességemnek tartom megragadni arra, hogy őt ismét figyelmeztessem azon az egész országot illető közlekedési ut és nagyfontosságú szabályozás kérdésére, ez ügynek valahára bővebben ezen ház elé terjesztésére s egyáltalában arra, hogy méltóztassék ne csak az igéreteknél maradni, hanem minél előbb tenni és igy megvalósítani valamit, nehogy ez is a már jelenleg 200 éves Rábaszabályozás sorsára jusson. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a bizottság véleménye ezen kérvényre nézve elfogadtatott. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 26. 27. sz. kérvényeket, melyekre nézve a bizottság véleményei elfogadtatnak; olvassa)*: Székesfejérvár város közönsége az 1872. évi VIII. t.-cz. 32. §-ának módosítását kéri.

Rakovszky Géza előadó: T. ház! Székesfehérvár város közönsége a házalást több tekintetben károsnak s különösen a rendes üzlettel biró kereskedőkre nézve hátrányosnak tartván: a házalást a város területén felsőbb jóváhagyással megszüntette. Ugy látszik azonban — ez a kérvényből nem tünik ki — hogy kiterjesztette a tilalmat azokra is, a kik megrendeléseket gyüjtenek, legalább erre enged következtetni az, hogy kifogásolja a földmivelési ipar- és kereskedelmi ministernek 43302 sz. rendeletét, melyben a minister hivatkozva az 1872. VIII. t.-cz. 32. §-ra, a házaló kereskedés fogalmát akként magyarázta, hogy ez által kizárólag az árúczikkeknek házról házra történő

Digitized by Google

eladását értette. Fehérvár városa tehát azt óhajtja, hogy a képviselőház a törvény ezen szakaszát magyarázni méltóztassék és a saját véleményéhez képest adjon annak értelmet, vagy pedig — maga is belátván, hogy a törvény ezen §-a oly tiszta, a melynek más értelmet adni csakugyan nem lehet, mint a mit a kereskedelmi minister adott — másodsorban azt kéri, hogy újabb törvényczikkben kimondassék az, hogy a kereskedők lakhelyükön kivül sem elárusítással, sem megrendelésgyüjtéssel nem foglalkozhatnak. A határozati javaslat következő: Az 1872. VIII. t.-cz. 32. szakaszának intézkedése oly világos, miszerint annak más értelmezést adni nem lehet.

A mennyiben azonban az is kérelmeztetik, hogy a fennidézett szakasz újabb törvényczikk alkotásával módosittassék, a felirat tanulmányozás végett a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek kiadatik.

Elnök: Kiadatik a földmívelés-. ipar- és kereskedelmi ministernek.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 29—34. sz. alatti kérvényeket, melyekre a kérvényi bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatott, olvassa)*: Komlód-Tótfalu község dohánytermelési engedélyt kér.

Rakovszky Géza előadó: Ezen kérvény szintén, mint Eger város kérvénye volt, oly intézkedésre kéri fel a képviselőházat, a mely nézetem szerint nem képezheti a képviselőház feladatát; mert administrativ ügy lévén, annak azon uton kell elintéztetni; mert csakugyan a képviselőház nem foglalkozhatik azzal, hogy egyes községnek 15 hold dohányültetési engedélyt adjon. A határozati javaslat igy szól: Ezen kérvény kiadatik intézkedés végett a pénzügyministernek.

Elnök: Intézkedés végett kiadatik a pénzügyministernek.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 36—41. szám alatti kérvényekre vonatkozólag a kérvényi bizottság határozati javaslatait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak)*.

Elnök: E szerint a 24. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása befejeztetvén, következik a napirend további tárgya: a közlekedési minister ur válasza Szederkényi és Polónyi képviselő urak interpellátióira.

Báró Kemény Gábor, közmunka- és közlekedési minister: Bocsánatot kérek t. ház, két interpellátióra szeretnék felelni és ezek közül hamarább a régebbire, Polónyi t. képviselő ur interpellátiójára. *(Halljuk!)*

Polónyi képviselő ur régebben egy interpellátiót intézett hozzám, mely a vasuti közlekedési viszonyokra vonatkozott. Annak 3. pontja egyenesen a szolnoki hid forgalmi biztonságára vonatkozik; ezt illetőleg akkor szerencsém volt rögtön válaszolni, fentartván magamnak, hogy miután a másik két pontra nézve adatokat kell szereznem, tájékoznom kell magamat, *(Halljuk!)* azokat illetőleg a választ később legyen szabad megadnom. Ennek következtében az adatokat megszereztem és most bátor leszek a még válaszolatlanul maradt két pontra nézve válaszolni, mindenek előtt azonban bátorkodom a kérdéseket egyenként felolvasni.

Az 1. pont: „Megegyeztethetőnek tartja-e a t. minister ur általában a közbiztonság igényeivel azt, hogy a folyókon átvezetett és vasuti közlekedésre használt hidak fából legyenek épitve?“

Ezt illetőleg a dolgot szakértői tárgyalás alá vétetvén, azon meggyőződésre jutottam, hogy fahidakat csak épen ugy lehet használni, mint vashidakat. A fahidak nem kevésbé nyujtanak biztosságot, mint a vashidak. Két hátrányuk van: az egyik az, hogy elléghetnek, mig a vashidak nem. A másik hátrány pedig az, hogy fentartásuk sokkal több pénzbe kerül. De nevezetes előnyük az, hogy sokkal olcsóbbak és ennek következtében különösen az újonnan épülő vasutaknál, legalább az igen nagy hidakat kivéve, rendesen fahidakat alkalmaznak. De legrendesebben az engedélyokmányokban ezen fahidak épitése csak meg van engedve mint ideiglenes és a végleges viszony a vashidak kiépitésére van fektetve, de ezek sokba kerülvén, az átalakításokat csak rendre lehet tenni.

A második kérdőpont ez: „Megegyeztethetőnek tartja-e a t. minister ur különösen a Szolnok mellett levő s a Zagyván és Tiszán átvezető vasuti közlekedésre használt fahidakat a közbiztonság követelményeivel? Avagy szándékozik-e a t. minister ur odahatni, hogy ezen fontos és nagy mértékben igénybe vett forgalmi góczponton, mentül előbb egy a közlekedés és közbiztonság igényeinek teljesen megfelelő állandó vashid épittessék?“

Megengedem t. képviselőház, hogy a szolnoki közlekedési hid egyike a legfontosabbaknak az egész országban és ennek következtében annak vashiddá való átalakítása a legelsők közé kell hogy tartozzék. Azonban azt is legyen szabad felhoznom, hogy ez drága mű lesz, 600,000—800,000 frtra, de talán 1 millióra is fel fog emelkedni annak az ára. És legyen szabad azt illetőleg, hogy e tekintetben a kormány régebben is a rendes átalakításokat, a mennyire lehetett, fokozatosan eszközölte magoknál az államvasutaknál és eszközöltette az állami garantia alatt álló vasutaknál, a következő adatokat felhoznom:

Az üzlet megnyitása óta a mai napig fahidakból átépittetett végleges kő- és vasszerkezetü hiddá 298 fahid a garantirozott vasutaknál 2.178,000 frt költséggel; az államvasutaknál 197 hid 802,000 frt költséggel. A garantirozott vasutaknál azonban még nincs átépitve 392 fahid s ezeknek az összes átépitési költsége többre van számitva mint tiz millió frtra. Az államvasutakon

Digitized by Google

ezeken kivül van még 364 fahid, melyeknek átépítési költsége 5.500,000 frton fölül van praeliminálva.

Egyébiránt, mondom, mindezek mellett rendre történnek az átalakítások és magam is a szolnoki hidat egyikének tartom ezek közt a legfontosabbaknak. Hogy mikor kerülhet rá a sor, az iránt biztos igéretet nem tehetek.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: A t. közlekedési minister urnak interpellátiómra adott válaszát részben tudomásul, részben köszönettel tudomásul veszem.

Az első részt illetőleg ugy értettem a minister ur válaszát, hogy a minister urnak határozott nézete az, hogy a vashidaknak fölény adandó a fahidakkal szemben; a mennyiben említi, hogy az engedélyokmányokban rendesen ezek vannak kikötve.

Köszönettel tudomásul veszem másrészt, hogy a minister ur elismerte, hogy Szolnok oly forgalmi pont, melyről vashidak tekintetében első sorban kell az államnak gondoskodni.

Még csak néhány észrevételem van.

A t. minister ur a mult alkalommal egyik kérdésemre nem adott lényegében választ. Bátor voltam t. i. az iránt is kérdést tenni, hogy milyenek azon előleges óvintézkedések, melyek a közönség megnyugtatására szolgálhatnak, melyek a jelenlegi szolnoki fahidnál ez idő szerint alkalmaztattak. Kiindultam nevezetesen azon szempontból, hogy azon a hidon a forgalom bizonyos mértékig aggálylyal jár, ugy hogy mindenki, midőn a hidra rálép a vasuttal, arra gondol, hogy elkészítette-e otthon végrendeletét.

Ily körülmények közt talán szükséges lett volna azon forgalmi pontot igénybe vevő közönség érdekében, hogy megnyugtasson a minister ur és tájékozást adjon, mikben állnak az óvintézkedések, melyeket ezuttal foganatosittatott, addig is, mig a fahid vashiddal pótoltatik.

De a t. minister ur a mult alkalommal quasi rosz néven vette azt, hogy a közlekedési ministeriumnál alkalmazott szakértők szakértelme felől nem egészen hizelgően nyilatkoztam.

Nem tartozik szorosan a jelen tárgyra és csupán jelzem, hogy legközelebbről alkalmat veszek magamnak bebizonyítani a minister urnál ebbeli véleményemet és hogy például az ujpesti kikötőnél legújabban oly botrányos dolgok történtek — nem mondom, hogy a minister ur idejében és nem is az ő ressortjához tartozik specialiter, csak a felügyeleti jog, hanem a pénzügyminister ressortjába — oly dolgok történtek, melyeket felvilágosítani, reparálni kellene.

Jelzem ezt azért, hogy a t. minister urnak már most ideje legyen ezen állapotok iránt magának kellő felvilágosítást szerezni.

A választ, mint mondám, köszönettel tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Talán szükséges lesz, hogy a szolnoki hid biztonságát illetőleg néhány szót mondjak. *(Halljuk!)*

A szolnoki hidnál, valamint általán véve minden nagyobb fahidnál intézkedések vannak téve arra, hogy rendszeresen, rövid időközönkint, nagy viz vagy jégmenés idejében pedig minden nap, sőt minden nap többször is megvizsgáltassék a hid, különösen azt illetőleg, hogy nem történt-e mosás a viz medrében, nem történt-e az, hogy nagyobb gerendákat, tuskókat hozott volna a hid lábához, melyek egybegyülvén nagyobb nyomást volnának képesek eszközölni a hidra s elvihetnék, mint közelebbről történt a Rábánál.

Továbbá időről időre vizsgálatok tétetnek a fákat illetőleg, hogy nem rothadnak-e és egyenként történik meg azok vizsgálata, ugy hogy minden nap köteles az illető szakközeg, a ki a hid felügyeletével van megbizva, mondhatom, minden részéről a hidnak biztos tudomással birni, hogy képes-e az a szolgálatra. Ezen felügyelet mellett és az utasítás gondos keresztülvitele mellett tétetett a jelentés hozzám az iránt, hogy a szolnoki hid tökéletesen biztos és biztonság szempontjából teljességgel nem áll hátrább a vashidaknál. Hátrább áll, mondom, a felügyeleti költségeket illetőleg, mert mindezeket ott nem kell megtenni és hátrább áll azon tekintetben, hogy eléghet, a minek a vashid nincs kitéve. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni.

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház tudomásul venni a minister ur válaszát? *(Tudomásul vesszük.)* Azt tartom, kijelenthetem, hogy a válasz tudomásul vétetett.

B. Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Szederkényi t. képviselő ur pár héttel ezelőtt interpellatiót intézett hozzám, mely vonatkozott a terenye-karczagi vasuti összeköttetés kérdésére. Interpellatiójának kiindulási pontja egy hirlapi közlemény volt az iránt, hogy nálam egy küldöttség járt volna, mely küldöttségnek ez vagy amaz biztosításokat adtam volna. T. ház! Mielőtt a dolog érdemére felelnék, legyen szabad megjegyeznem, hogy vasuti előmunkálatokra az engedélyeket igen nagy bőkezűséggel adja a közlekedési ministerium; adta eddig és adja most és azt hiszem, adni fogja ezentúl is. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az előmunkálati engedély megadása nem kötelez az építési engedély megadására. Azt is megjegyezem, hogy a közlekedési minister csak örülhet rajta, ha minél több vasut épül; köteles azonban figyelmeztetni a vállalkozókat arra, hogy ha az építés viszonyai nem czélirányosak, ha nem helyesek, akkor az államot nem kötelezik. Eltiltáshoz a ministerium csak ak-

Digitized by Google

kor folyamodik, midőn a kellő közbiztonság nem nyujtatik, vagy mikor a vasut iránya és forgalmi viszonyai olyanok, hogy az állam forgalmi viszonyaival nem volnának összeegyeztethetők és állami szempontból volna egyik vagy másik vasut megtagadandó. A mi specialiter illeti a terenye-karczagi összeköttetést, két előmunkálati engedély adatott ki. Az egyik kiadatott gr. Gyürky Ábrahámnak 1882. augusztus 9-én és szól egy Kis-Terenyétől Pétervásáron és Verpeléten Püspök-Ladányig vagy Karczagig vezetendő másodrendű vasutvonalra. A másik engedély kiadatott 1882. november 5-én Eger város közönségének és érdektársainak és három vasutat foglal magában, egyet, mely Nádastól esetleg Ozdtól Apáthfalvánál, a másik Terenyétől Pétervásárig vagy Egerig, a harmadik Füzes-Abonytól Karczagig volna vezetendő.

1883. január 20-án gr. Károlyi Gyula a gr. Gyürky Ábrahám által nyert concessio alapján bizonyos kérésekkel folyamodott hozzám; kivüle pár képviselő is jelen volt és a kis-terenne-karczagi vonal előmunkálati engedélyre vonatkozó némely kérelmeket adtak elő, a mikre én a magam szempontjából némi megjegyzéseket tettem.

A t. képviselő ur indokolásából oly valamit vettem észre, mintha ő rosz néven vette volna, hogy én az urakat szivélyesen fogadtam és biztattam; pedig őszintén megvallom, hogy lehetőleg szivélyesen fogadtam és biztattam is: de semmi olyat nem beszéltünk, a mit más is ne hallhatott volna és hogy ha a t. képviselő urról tudtam volna, hogy ezt mind tudni óhajtja, szivesen vettem volna, ha jelen leendett.

Egyik kérdésük az volt, hogy lehetne-e a pósta szállítást illetőleg, bizonyos szerződést kötni?

Őszintén kimondottam, hogy azt hiszem igen, mert méltóztatnak tudni, hogy a pósta-szállítást a vicinális vasutak nem tartoznak eszközölni; de a pósta szállításnak a vasuton való eszközlését illetőleg, az állam már egy pár vicinális vasuttal szerződést kötött, a melyben ezért évi járadék állapittatik meg, vagy azt tőkében is megváltotta, a mint ez már egy vasutat illetőleg törvényhozásilag megállapittatott. Azt gondolom tehát, hogy ezt bármely vicinális vasutnak, mint méltányos, szerződésszerű megoldást kilátásba tenni csak helyes.

A másik kérdés az volt: hogy a szükséglendő síneket az állami vasgyárból lehetne-e az illető társulatnak nyerni? Szederkényi Nándor t. képviselő ur beszédjében azt hozta fel, mintha én egy millió forint árú sínt helyeztem volna kilátásba. Legyen szabad figyelmébe ajánlanom, hogy ez az igéret csak akkor lehet érvényes, ha a ház ezt elfogadja. Ha én netán valami olyat igérek, a mit a házban nem tudok keresztül vinni, akkor nagyon kellemetlen helyzetbe jövök, mig ellenkezőleg, ha olyat igérek, a mi keresztül megyen, akkor nem volna vele semmi baj.

Egyébiránt biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy én azt mondottam, hogy ez már igen nehéz dolog, kérni ugyan mindent lehet s tárgyalhatunk felette, de én egy krajczár ára sint sem ajánlottam; hanem beszéltünk a traceról, mely a tervezetben van és én határozottan azt mondottam, hogy czélirányosnak látszik a Terenye és a Pétervásár közötti rész, melyet Eger városa és érdektársai is akarnak. Én, Egerváros és Pétervásár közt magam is igen jól ismerem a vidéket, ott csupa dimbdomb van, a melyeket csak vagy kanyarokkal lehet felemelkedve és leszállva legyőzni, vagy pedig hosszu tunnelt kellene csinálni. Én azt hiszem, hogy e vasutrész jövedelmező nem lesz, ha valakinek tetszik ezt kiépitetni, ám lássa; én örülni fogok rajta: de azt gondolom, mikor Egernek különben is van alulról vasútja, alig fog akadni pénzintézet vagy bankár, a ki és a mely mértföldenkint 600 ezer forintot adjon e vasutrészen, mikor a többi részen 200 ezer forinttal, vagy valamivel többel mértföldenként kiépíthető lesz. És én egy cseppet sem csudálkozom, ha gr. Károlyi Gyula ur, nem azért, hogy meggátolja e vasutat, hanem azért, mert a saját uradalmán megy keresztül, abban jár, hogy ne Pétervásártól Egerbe, hanem elkanyarodva a siróki völgyön menjen át a vasut.

Azt gondolom, én is ugy cselekedném, ha enyém volna a parádi uradalom és azt mondanám, adok 6—8 frtot, ha itt megy a vasut, akkor pedig, ha másfelé megy, akkor nem adok és azt hiszem, hogy talán még a t. képviselő ur is hasonlóképen cselekednék. *(Derültség.)*

Ebben semmi sincs. Nagyon természetes dolog, hogy az illető birtokosok igyekeznek azon irányba vezetni a vicinális vasutat, a mely irányban saját édekeiknek megfelelő iránypontokat találnak.

Továbbá jan. 30-án most legközelebb Eger városának is egy küldöttsége volt nálam, a melyben a t. képviselő ur is részt vett és e küldöttség ismételte azt, hogy az ózd-apátfalva-egri vonal és a füzesabony-karczagi vonal felel meg leginkább az ő érdekeiknek.

Én nem vagyok ez ellen, de kénytelen vagyok visszautasítani azt, hogy tiltakozhassék bármely vidék az ellen, hogy az illető érdekeltek a maguk számára vicinális vasutat épithessenek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez mindenkinek a maga saját joga, a mit tőle senki el nem vehet és a mitől a törvény senkit el nem tilt.

Ezeket miután elmondottam, még csak igen keveset kell hozzátennem válaszolólag a concret kérdésekre, melyeket a t. képviselő ur hozzám intézett.

És mindjárt első kérdése a következő: „Kér-

Digitized by Google

dem a t. minister urat, tett-e már ez ügyben — t. i. a terenye-karczagi vasut ügyében tanulmányokat, a melyeknek alapján oly irányban igérhette oda az állam támogatását, mely ellen nemcsak egy vidék, de tekintve az egri szárnyvasutat, maga az állam érdeke is egyenesen tiltakozik?"

Hát t. ház, nem a kormánynak a feladata a vicinális vasutak tekintetében tanulmányokat tenni, hanem az első sorban az érdekletteknek a feladata. Midőn a tervek beadatnak, akkor történik a kormány részéről a részletes tanulmányozás. Igenis, tájékozva kell lennie a kormánynak az iránt, hogy mely pontok helyesek strategiai, közgazdasági és forgalmi tekintetekből, de a részletes tanulmányozás nem az ő dolga és inkább azért kell tájékozva lenni, hogy a maga tiltó hatalmával éljen, mintsem hogy közvetlenül közreműködjék az előleges tervek készítésében.

A mi azt illeti, hogy az említett vonal netalán kárára lenne az országnak, engedje meg a t. képviselő ur, az oly távol álló két kis parallel vonalrész, mint a terennei és a pétervásári-siroki, verpeléti rész, nem látom be, hogy bármely vasut jövedelmezőségét csorbítaná.

A második kérdése a t. képviselő urnak a következő:

„Igaz-e azon hir, hogy állítólag a fent érintett consortiumnak egy milliónál több értékű vasuti sín lett igérve az állam által átveendő, természetesen mit sem érő részvények fejében?"

Erre már megfeleltem, mikor mondtam, hogy én síneket sem 1 millió értékig, sem kevesebb értékig nem igértem. Hogy kérték, azt jeleztem. Hogy mi lesz a végelhatározás, nem tudom. Hogyha netalán adatnának sínek, ez ugy tekintendő, mint pénzsubventio. Ezt mondtam. És hogyha e tekintetben megállapodás jön létre, az az országgyülésnek bemutattatik. Ez is való. Hogy pedig én kilátásba nem helyeztem sem pénzt, sem sínbeli segélyezést: ezt tudják mindazok, a kik abban a küldöttségben résztvettek.

A harmadik kérdése a képviselő urnak ez volt:

„Fogja-e a t. minister ur ezen összeköttetési kérdést tanulmányozni, hogy az csak oly irányban engedélyeztessék, mely ugy a vidék, mint az országos közforgalom érdekeinek s igy az állam érdekeinek is egyedül felel meg."

Erre válaszom egyszerűen az, hogy részletesen nem fogom tanulmányozni, de az iránt már tájékozva vagyok.

Kérem a t. házat, méltóztassék e válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! Mikor interpellátiómat megtettem, érintettem, hogy interpellátiómat igenis egy nagy város, egy nagy vidék érdekében teszem. Azt gondolom, hogy egy város és egy nagy vidék érdeke mindig érdemel annyi figyelmet, mint a magánérdek, legyen az gróf Károlyié, vagy bármely kőszénbirtokosé.

Az a válasz, melyet a minister ur nekem adott, ugy tűnik fel nekem, mint előleges ügyvédi érvelés azon tervezetek mellett, melyek a minister ur által is érintett Károlyi-féle consortium által Eger városának és vidékének érdekei ellenében létrehozattak. A minister ur azt mondja, hogy még ezen ügynek tanulmányozása nem volt előtte, mert hiszen nem az ő dolga, hanem az érdekelteké az előleges tanulmányozás, tehát a minister ur szakszerüleg mitsem tud mondani.

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: De igen!

Szederkényi Nándor: Igen? Tehát helyesnek tartja a minister ur a Károlyi-consortium által tervezett vonalat és a közforgalom érdekeivel megegyezőnek? Mert hiszen e körül forog a kérdés és én épen azért intéztem a kérdést, hogy helyesnek tartja-e. No hát, ha helyesnek tartja, mert hallgatásából azt kell következtetnem, tisztán áll előttem az, hogy a minister ur azon tervezetet, mely ellen Eger városa és vidéke kérvényez, melynek érdekében interpellátiómat benyujtottam s melynek szakszerü tanulmányozására kértem a minister urat, hogy a szakszerü tanulmányozásra a minister urnak sem ideje, sem módja nem lehetett. Miképen is lehetne? Hiszen még az illető érdekeltek körében sincsenek meg a számítások és már a minister ur határozottan itél és véleményt tud mondani. A minister ur még annak vitatásába is belebocsátkozik, hogy Pétervásártól mily nehéz az épités Eger városáig. Különös, hogy a minister ur ilyet constatál a ház előtt, miről kezében adatok vagy tervrajzok, kimutatások nincsenek. A minister ur azt mondja, hogy ismeri a vidéket. Megengedi talán, hogy én is ismerem azt. Talán az épités ott nehézséggel jár; de azon consortium, melynek élén Eger városa áll, vajjon kérte-e a ministertől azt, hogy azon nehézségek legyőzésére az állam pénzéből segítséget adjon? Nem kérte. Hanem azt kérte, hogy ha Eger városának és vidékének érdekeit nem hordja szivén: akkor ne hordja a Károlyi-consortium érdekét sem. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

A minister ur azt fejtegette és magyarázta ügyvédileg, hogy szoktak postaszállítási szerződéseket is kötni helyi érdekű vasutakkal; és hogy ezt kérte a Károlyi consortium is. Én azt megengedem és tudom is, hogy az állam minden, nemcsak állami, hanem helyi vasutnak is átadja a postaszállításokat. Ez nagyon természetes. De erről t. ház, csak akkor lehet szólni, midőn a vasut már kiépült.

Prileszky Tádé: Az igaz!

Szederkényi Nándor: Nagyon örülök rajta, ha Prileszky ur nekem ebben igazat ad. De előzetes tárgyaltatás arra nézve, a mi ugyis be-

Digitized by Google

következik, t. i. a postaszállítás, olyan vasutnál, mely csak tervezetben van, nem teszi-e mindnyájunk előtt a kérdést különössé? Előlegesen tárgyalni azt, a miről mindenki tudja, hogy be kell következnie, mert minden vasutnál, melyet építettek, mindig bekövetkezett, hogy t. i. a postát annak adta az állam, erről eleve tárgyalásokat folytatni kissé különös. Ugyan kérem a t. minister urat, meggondolta-e azt, nem ébredhet-e bizonyos gyanú az ember kebelében erre a különös eljárásra; és meggondolta-e a minister ur, hogy Ausztriában mik történtek most? *(Zaj.)* De ide is mutathatnék. Építenek itt is vicinalis vasutakat, különösen Bihar megyében s már is, nemcsak a megyében, de itt is egész listák forognak s bizonyos provisionalis scálákat mutogatnak. *(Felkiáltások jobbfelől: Ki? Hol? Ki vele! Nagy zaj.)* Engedelmet kérek, joguk van ezt kérdezni tőlem, mondjam meg, ki az? Engedelmet kérek, mikor azt mondtam, hogy már ily scálák és listák forognak itt a levegőben. *(Felkiáltások jobbfelől: A levegőben?)* Én nem azt állítottam, hogy ezt én ezennel okmányokkal és adatokkal be fogom bizonyítani, *(Felkiáltások jobbfelől: Akkor ne tessék emlegetni!)* hanem ezt azért hoztam fel, hogy az ilyen előleges tárgyalások csak a gyanúnak adnak tápot és nevelik azt a gyanút, mely bizonyos ügyeknél most is a levegőben van. *(Felkiáltások: A levegőben!)*

A t. minister ur azt mondja, hogy mindenkinek joga van építeni magának vasutat. Megengedem, de hiszen országutat és nem tudom mi mindent is joga van mindenkinek építeni. És a t. minister ur nem feledkezett meg arról, hogy utána tegye, de mégis az államnak van felügyeleti joga arra, hogy bizonyos építkezések mások kárával ne történjenek s ha kimutattatik, hogy bizonyos építkezések mások kárával történtek, egyes városok jövőjét teszi tönkre, mégis csak állami érdek és kötelesség, hogy ilyenkor az állam felügyeleti jogát gyakorolja és ezen építkezésnek utját állja. Azt mondja a minister ur, hogy a tervezett vonal, a mely parallel fut az állam birtokában levő egri vonallal, nem érinti az államvasut közlekedési érdekét, mert ez messze van. A minister urról azonban, a ki oly messzelevőnek állította a vasútat és a ki oly magyarázatot tudott adni a Pétervásár és Eger közt levő hegyekről, lehetetlen feltennem azt, hogy a minister ur ne tudná, hogy e vasut másfél mértföldnyire van az állami vasúttól.

Már most csak az a kérdés, hogy mit tartunk az állami forgalomra nézve veszélyesnek? Azt-e, ha másfél vagy husz mértföldnyire épül egy parallel vasút. Azt hiszem, hogy a vasúti forgalom érdeke, ha nem is számtanilag, de elméletileg meg van annyira állapítva, hogy minden laicus könnyen felfoghatja, hogy a másfél mértföldnyire fekvő parallel vasút a másiknak okvetetlenül kárával jár. A minister úr nem tagadta, hogy az államtól csakugyan kéretett 1 millió forint értékű vasúti sín. A minister ur ezt nem igérte ugyan meg, csak annyit mondott, hogy esetleg a ház elé fogja az ügyet terjeszteni. Ennek igen örülök, legalább biztosítva vagyunk arról, hogy ezen üzlet esetleg a ház elé fog kerülni, mert eddig mindig ugy volt, hogy az érdekeltek a helyi érdekű vasútakra nézve arra lettek utasítva, hogy azt igyekezzenek saját erejökből kiállítani.

A minister ur, ki azt mondá, hogy nincs joga Egernek a közérdek szempontjából tiltakozni s igy a közérdeket kizárta a magánérdekű vasutak köréből, azt is megengedhetőnek tartja, hogy a magánérdek kedvezéséhez a közállam vagyona is hozzájáruljon.

Jól van minister ur, hiszen mi is tudunk igy vasútat építeni és azt hisszük, hogy Eger városa annyi figyelmet tán csak megérdemel, mint a parádi birtok. Minthogy pedig a minister ur olyan készséggel bocsátkozott tárgyalásokba egy millió forint értékű sínre nézve s egyéb postaszállításra vonatkozólag, azt gondolom, talán Eger városa is meg fogja nyerni ezen kedvezményt s akkor biztosíthatom a minister urat, hogyha az állam ily kedvezményekkel kedveskedik nekünk, inkább van biztosítva ez a vasút kiépítése, mint az a másik consortiumé; én, t. ház, olyan messze ágazó dolognak tartom ezt, hogy mindazok után, a miket a t. minister ur és én mondottunk, lehetetlen, hogy a t. ház kellő tájékozást meríthessen magának s azért kérném arra, hogy ezen ügyet tárgyalásra kitűzni méltóztassék. Nem politikai kérdés ez, de hogy a t. ház igazságosan itélhessen benne, hogy a t. ház minden tagja nem igy, egyszerűen, futólagos előadásból merítse meggyőződését és alapítsa arra itéletét, okvetlenül kérném a t. háztól, hogy ezt napirendre tűzni méltóztassék. *(Helyeslés a szélső balfelől)*

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Legyen szabad t. ház egy pár rövid megjegyzést tennem. Az egyik az, hogy engedje meg nekem a t. képviselő ur: hozzám az országnak egyik része sincs közelebb, nem szabad közelebb lenni, mint a másik s hozzám nem szabad senkinek, sem Péternek, sem Pálnak közelebb lenni, mint akárki másnak. Én egyenlő mértékkel mértem, mérek és fogok mérni. *(Helyeslés jobbfelől.)* A másik, a mit megjegyezni kívánok az, hogy nekem rosz néven veszi a t. képviselő ur, hogy az egri küldöttségnek mért nem tettem kilátásba azt, hogy ha vasutat épít, hogy azon pósta szállítások iránt szerződést fogunk kötni. Megmondjam? Mert nem kérték. Ha kérték volna, ép ugy megigértem volna nekik, mint a másiknak. Szolgáljon ez tudomásul a t. háznak.

Egy másik kérdése az volt: miért nem igér-

Digitized by Google

tem síneket. Azért nem, mert másnak sem igértem s nem is kértek. Ha kértek volna, ép ugy mondtam volna azoknak, mint a másik consortiumnak, hogy én egyáltalán nem hiszem, hogy arról csak szó is lehessen, mert az ép ugy tekintendő, mint készpénz segélyezés. Oly fontosnak sem az egyik, sem a másik vicinális vasutat nem látom, hogy indokolva legyen az, hogy az állam készpénz segélylyel is járuljon hozzá.

Ha azonban kértek volna, én épen azt feleltem volna, mint annak a másik consortiumnak: tessék kérni, kérni szabad mindenkinek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Tudomásul veszi-e a t. ház a minster ur válaszát, igen vagy nem?

Méltóztassanak azok, a kik tudomásul veszik, felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

T. ház! A mai napirend ki van merítve. Legközelebbi ülés hétfőn d. e. 10 órakor lesz. A napirendre nézve vagyok bátor javaslatot tenni. Legelőször a gazdasági bizottságnak ma benyujtott jelentése volna tárgyalandó; ezután következnék a ma elfogadott két törvényjavaslat harmadszori felolvasása; továbbá tárgyaltatnék a pénzügyi bizottságnak 318. sz. a. jelentése, az 1885. évben Budapesten tartandó országos kiállításról s végre a közgazdasági bizottságnak 313. sz. a. jelentése a Bécsben 1882-ben tartandó nemzetközi villamossági kiállításon kiállítandó tárgyak ideiglenes szabadalmáról szóló 1882 : XXVII. t.-cz. hatályának kiterjesztéséről. *(Helyeslés.)*

Ezen tárgyak tehát a hétfői ülés napirendjére tűzetnek ki.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.)

187. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február 12-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről, Verhovay Gyula mentelmi jogának felfüggesztését kérő kérvényről. Krisztinkovich Ede felszólal személyes kérdésben. Verhovay Gyula felszólalása a házszabályok megsértése miatt. A gazdasági bizottság jelentése a ház február havi költségvetéséről. A vadászatról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. A koronaőr választásáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az 1885-ik évi országos általános kiállításról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az 1882. bécsi villamossági kiállításról szóló törvény hatályának meghosszabbításáról. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Bedekovich Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Pauler Tivadar, ifj. gr. Ráday Gedeon, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, gr. Széchényi Pál.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket pedig Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják feljegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a f. hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Békésmegye közönségének felterjesztését, melyben Torontálmegyének feliratát pártolván, a hazánkban alkalmazott néptanítók magyar nyelv tudásának törvényhozásilag kimondandó kötelező voltát kéri.

Békésmegye közönségének feliratát, melyben Szathmármegyének felterjesztését pártolván, egy görög szertartású magyar püspökség felállítását kéri.

Szathmármegye közönségének felterjesztését, melyben Udvarhelymegyének feliratát pártolván, a vadházasságok megakadályozása iránt törvényhozási intézkedések megtételét kéri.

Mindezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Bemutatom a budapesti kir. törvényszék büntető osztályának felterjesztését, melyben sajtóvétséggel terhelt Verhovay Gyula képviselő, mint a „Függetlenség“ czimü politikai napilap kiadó tulajdonosa, mentelmi jogát felfüggesztetni kéri.

Digitized by Google

Kiadatik a mentelmi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Napirend előtt Krisztinkovich Ede képviselő ur kiván személyes kérdésben felszólalni.

Krisztinkovich Ede: T. ház! A szombati ülésben a kérvények tárgyalásakor Csorna kerület t. képviselője következőket mondta beszédjében: „Hogy a kormány megbizottjai sohasem tudtak méltányosak, igazságosak lenni irányunkban, kik nemcsak, hogy nem ragaszkodtak a hiteles nivellirozáshoz, azt be sem várva, kimentek a helyszinére, alku tárgyává tették, sáfárkodtak, alkudtak a tapasztalatlan néppel, és nem ritkán egy másik vidék kárára és rovására történt a megállapodás és a boldogtalan nép még örült, ha egy vagy két osztályt sikerült neki lealkudnia. — Közbeszólás: Krisztinkovich Ede! — Igenis az volt a mester, nem akarok senkit sem sérteni. És azokat a birtokokat nemcsak, hogy nagy részben kicsempészték az ártér alul, hanem a legkedvezőbb osztályokba, t. i. a 6-ban alkudták ki és a mi birtokaink, hála istennek, még mindig szárazon vannak, de nincs kizárva, hogy a malomgátak eltávolítása következtében a legelső alkalommal azok is viz alá nem kerülnek".

Én nem tudom, Csorna kerület képviselője honnan vette az adatokat, de a mi azokat illeti, a mik reám vonatkoznak, bátor vagyok a következőket constatálni: én a kormány közege soha nem voltam. 1873-tól egészen a mostani képviselőválasztásig voltam a Rába-szabályozó társulatnak három évenkint megválasztott igazgatója és azon 13 milliónyi tervet, meg azon ártérfejlesztési nivellirozást, a mire épen a kerület képviselője hivatkozott és igazságosnak jelez, azt az én igazgatásom vezetése alatt Meiszner Ernő szakértő vezérmérnöknek technicus működésével létesítettem.

A terv, az ártér fejlesztése és igy az osztályozás is az én vezetésem, személyes működésem alatt az egész 346,000 holdra létesittetett, még pedig akkor, mikor maga a Rábaszabályozó társulat autonomicus működésében volt. Létesittetett pedig az 1871 : XXXIX. t.-cz. 15. §-ához képest nem 30 napi felszólamlás, hanem 1878. junius 1-étől 1878. november 20-áig tartott felszólamlással, mely felszólalás alkalmával a szolgabirák, alispán stb., szóval a nyolcz érdekelt törvényhatóságok tisztviselői utján, ezenkivül a társulat részéről külön és minden egyes község és minden egyes 50 holdas birtokos felszólittatott, hogy tekintse meg a terveket, ártérfejlesztést és szólaljon fel. A műszaki munkálatok és ezeken alapuló osztályozások semmi néven nevezendő önkénykedést meg nem engedtek, mert azok tökéletesen a társulat alapzatai és a műszaki felvételek alapján létesittettek. De constatálom, hogy Tóth Antal ártérbirtokos ur a felszólamlók közt nem volt. A felszólalások letárgyaltattak, elintéztettek és a felszólamlási határidő bevégeztével, 1878. november 20-án a társulat közgyülése az ártérfejlesztést és az osztályozást jogérvényesnek nyilvánította és 1879. február 20-án maga a Rábaszabályozási társulatnak közgyülése épen Tóth Antal képviselő ur testvérének, Tóth Bálintnak elnöklete alatt kimondotta, hogy a társulat az ügyek vitelét autonom uton tovább nem folytathatja és kéri a kormányt, hogy kormánybiztost rendeljen ki. A kormánybiztos kirendeltetett 1879. április 5-én. Attól kezdve a kormánybiztos működése föltételeztetett a törvényhozástól, hogy ugy járjon el, mint a Kőrös völgyén vagy Tisza vidékén. Hogy miért nincs a szabályozás keresztülvitelére a mai napig intézkedés téve, azt az illetők jobban tudják, mint hogy itt fejtegetni kellene. De a mint mondám, a mesterre nézve, bármicsoda adatja van Tóth Antal képviselő urnak, méltóztassék ezt itt az ország szine előtt ezennel kijelentett és elvállalt, erkölcsi és anyagi felelősségem alatt, akár mint részrehajlást, akár mint visszaélést annak illető törvényes utján megtorolni s egyenesen a büntető törvények határai között engem megtámadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tóth Antal: Félremagyarázott szavaim helyreigazítása végett kivánok szólani. Azt a t. képviselő ur sem tagadja, hogy az osztályokra nézve alku tárgyává is volt téve azok egyes része és én csak azok ellen szólaltam fel és nem saját személyemre nézve, mint ártérbirtokos, hanem azon birtokostársaim érdekében, a kik magasabb osztályba jöttek, mint kellett volna és igy megkárosittattak. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Verhovay képviselő ur a házszabályokra hivatkozva kiván felszólalni.

Verhovay Gyula: T. ház! A házszabályok megsértésének esetét kötelességem a t. ház tudomására hozni. *(Halljuk!)*

Tegnap a mentelmi bizottságban több képviselőnek mentelmi ügye volt tárgyalás alá kitűzve, a többi között Istóczy, Incze, Bartha Miklós képviselő uraké és az enyém.

Először Istóczy képiselő ur sajtóügyi mentelmi ügye forgott szőnyegen. Alig hogy megkezdődött a tárgyalás, Istóczy képviselő ur irásban adta be indokait, a melyek alapján ő zaklatást lát az esetben. A mint ezt beadta, a tanácskozás kezdetét vette, hogy vajjon felolvasható-e, vagy nem ezen önigazolási irat és a mint megkezdetett e felett a tanácskozás, a mentelmi bizottság elnöke intett Istóczy és Incze képviselő uraknak és — mintha félig-meddig nekem is szólt volna — hogy távozzanak a teremből, mintha valami tizek tanácsa itélt volna szegény Istóczy feje felett. Az említett két képviselő ur kiment, én nem, mert tudtam, hogy minő jogot adnak nekem a házszabályok.

Digitized by Google

Később azonban kimentem a folyosóra és fölszólítottam Istóczy és Incze képviselő urakat, hogy miért engedik magukat házszabályok adta jogaikban korlátoztatni. Erre bementünk és alig hogy bementünk, megkezdődött a tanácskozás s az elnök ismét intett, hogy mindhárman vonuljunk a mellékterembe. Én kimentem, mert azt hittem, hogy feszélyezve lesznek az illető urak előttem, mint szerkesztő előtt a szavazásnál. Hát kimentem, de egyszer csak veszem észre, hogy félóráig tartó titkos tanácskozást folytatnak. Én visszamentem és kötelességemnek ismertem kijelenteni, hogy tiltakozom az ilyen eljárás ellen; mert a házszabályok 98. §-a világosan kimondja minden bizottságra nézve, kivéve kettőt, de a mentelmi bizottság nem tartozik ezek közé, hogy „ezen bizottságok ülései a képviselőkre nézve nyilvánosak és épen ezért üléseik ideje a képviselőház táblájára kifüggesztendő". Ugyancsak a házszabályok 119. §-a megerősiti ezt, midőn azt mondja, hogy „az osztályok, valamint a központi és külön bizottságok ülései a ház tagjaira nézve nyilvánosak". Én egyuttal kijelentettem azt, hogy ez ügyet felszólalás tárgyává fogom tenni és a háznak tudomására fogom hozni. S ezt megtevén, kérem az elnök urat: figyelmeztesse a mentelmi bizottság elnökét, hogy az nem vármegyei közigazgatási bizottság, hol a főispáni önkény uralkodik, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* hanem ő itt e házban csak ugyanazon jogokkal ül és ugyanazon jogai vannak, mint énnekem, Czegléd város képviselőjének. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy e tekintetben mindenesetre szükséges, hogy hogy az illető bizottság részéről is nyilatkozat történjék a felszólalás tárgyát képező ügyben. Nem lévén jelen a bizottság elnöke, azt hiszem, majd talán az ügy bejelentése alkalmával fogja a házat felvilágositani, hogy esetleg a ház e tekintetben mintegy utasítást adhasson a bizottságoknak a jövőre nézve, ha valami olyas történt volna, a mi a képviselők jogait sérti. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: A házszabályok világosan szólnak!)* Mindenesetre meg kell hallgatni a bizottságot, hogy részéről miért követtetett ez az eljárás. *(Helyeslés.)*

T. ház! Következik most a napirend: a gazdasági bizottság 323. szám alatti jelentése a képviselőháznak 1883, évi február havi költségvetésről.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a ház f. évi február hóra vonatkozó költségvetési előirányzatát s a január havi kiadásokról szóló kimutatást).*

Elnök: A pénztári maradványra nézve észrevétel nem lévén, az tudomásul vétetik és az elnökség a költségvetési előirányzatban foglalt 250,791 frtnak folyóvá tételére meghatalmaztatik.

Következik a vadászatról szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e végszövegezésében is a felolvasott törvényjavaslatot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon t. képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház elfogadja a törvényjavaslatot és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik az ország szent koronája egy őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat végszövegezésében elfogadtatik és az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik a pénzügyi bizottság 305. számu jelentése az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni, *(Felolvasottnak tekintjük!)* igy az általános vitatkozást megnyitom, melyben az első szó a bizottság előadóját illeti.

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! Iparosaink körében már rég indult meg mozgalom, mely országos iparkiállítást akart tervezni Budapesten. Ez a mozgalom nemcsak meddő nem maradt, de egyszersmind tüzetes előkészületeket és tanulmányokat hozott létre, melyeknek előmozdításához, illetőleg a czélnak létesitéséhez Budapest főváros is késznek nyilatkozott hozzájárulni.

Minthogy azonban a fővárosban már húsz éve kiállítás nem volt, azóta az ország ipara és földmivelési termelése haladásának méltó feltüntetésére s az egész ügynek tervszerű előkészitésére mindenesetre leghivatottabbnak lehet tekinteni a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriumot s igy ugy a közgazdasági mint, a pénzügyi bizottság, melyekhez e törvényjavaslat előleges tárgyalás végett utasítva volt, csak helyeselte a kormány azon felfogását, hogy e mozgalomnak élére állt s az ügynek szervezését kezébe vette.

Mert bármily szempontból vizsgáljunk egy országos kiállítást, bármily jelentőséget tulajdonitsunk annak, tagadhatatlan, hogy az fontosságban, kihatásában, valamint birálati szempontokból is lényegesen nyer az által, ha tervszerűen és a kormány vezetése alatt létesitttetik. Különösen nyer fontosságban annál a körülménynél fogva, hogy az az ország fővárosában terveztetik, mert ugy a külföldi, mint a hazai közönség méltán magasabb

Digitized by Google

szempontokból veszi birálat alá az oly kiállítást, mely az ország szivében rendeztetik.

Lehetne ugyan felvetni azt a kérdést, hogy általában a kiállításoknak gyakori egymásután következése vagy pedig általában magok a kiállítások mily hatást gyakorolnak az ország nemzetgazdasági fejlődésére; de az tagadhatatlan, hogy ha már a mozgalom oly erőt nyer és ha az iparosoknak, valamint a gazdáknak buzgalmát, előhaladásra és versenyre törekvését gátolni, lankaszlani nem akarjuk, akkor az ily mozgalom elől kitérni nem lehet és annak érvényesülését az ország közreműködésével és a kormány vezetésével minél előbb és minél hamarabb előmozdítani szükséges.

Ezen szempontoktól vezéreltetve terjesztette be a kormány a törvényjavaslatot, melyben egyfelől a szervezést és létesitést kezébe veszi, másfelől pedig az országtól 75,000 frt egyszer mindenkorra adandó költséget és 400,000 frt előleget kér, hogy az később a kiállításnak esetleges jövedelméből megtérittessék.

Én azt hiszem, hogy a kormánynak ezen álláspontja teljesen helyes, a czélnak megfelel és e tekintetben a törvényjavaslat nem eshetik kifogás alá, már csak a súlyos pénzügyi helyzet szempontjából sem, a mennyiben az eddigi tapasztalatok úgy az országban, mint a külföldön kitüntették, hogy az ilyen kiállítások még pénzügyi tekintetben sem hátrányosak, a mennyiben rendszerint jelentékeny tiszta jövedelemmel záródnak be. De az ily kérdésnél ez másodrendű dolog; a főszempont az, hogy a nemzetgazdasági érdekeknek az ország méltósága és érdeke szerint teljes mértékben elég tétessék, vagyis hogy a kiállítás valóban a szigoru kritikai szempont, a haladás és a versenyképesség minden igényeinek megfeleljen és valóban általános országos kiállítás legyen. Hogy ezen igényeknek megfelelhessen, nem tagadhatjuk meg a kormánytól sem a pénzügyi segélyt, sem azt a mi a törvényjavaslatban kifejezést nyer, hogy időközben ugy partialis, valamint országos kiállítás megtarthatását a kormány megtilthassa, illetőleg erre fölhatalmaztassék, mert az erők elforgácsolása, az iparosok kimerülése és a kiállítás eszméjének ugyszólván leszállítása, vonzerejének, tekintélyének és hatásának csökkenése származnék abból, ha időközben is partialis vagy országos kiállítások rendezése által igénybe vétetnének az iparos és földmíves osztályok. *(Helyeslés.)*

Mindezen szempontokból úgy a közgazdasági mint a pénzügyi bizottság teljesen indokoltnak találta a törvényjavaslatot. Mindkét bizottság nevében kérem a t. házat: méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Abban a kellemes helyzetben vagyok részemről is, mi ezen padokról ugyan ritkán esik meg, hogy az előterjesztett törvényjavaslatnak általánosságban nem ellene, hanem elfogadása mellett szólalok fel. Az indokok, melyek engem és velem együtt elvtársaimat is arra birták, hogy az előterjesztett törvényjavaslatot általánosságban elfogadjuk, főként ugyanazok, melyek már az indokolásban is hangsúlyoztattak és melyeket az imént a t. előadó ur is elősorolt. Midőn ezen indokok alapjára helyezkedném, másrészt nem hallgathatok el némely megjegyzéseket, melyek ugyanezen kiállításnak már régóta fenforgó ügyeire vonatkoznak és némely aggályokat, melyeket csak a t. kormány, illetőleg a szakminister nyilatkozata fog eloszlathatni, vagyis kellő világitásba helyezhetni. Az országos kiállításnak eszméje épen nem új dolog, Mint tudjuk, innen tova tizenöt éve lesz, hogy az felmerült a szakkörökben és azóta ugy a fővárosban, mint a vidék egyes iparos emporumain számtalanszor megvitattatott, néha-néha a megvalósulás stadiumához közeledni látszott, de más események által visszalöketett. Annyi azonban bizonyos, hogy az eszme folyton ébren tartatott és iparos köreink, kivált a haza távolabb fekvő vidékein, ugyszólván egyedüli ily országos iparkiállítástól várják a panaceát, az orvoslást a zsenge és valljuk meg, újabb időben pangásra jutott magyar ipar fellendülésére nézve. Ebben a tekintetben azonban az én szerény nézetem szerint azok, a kik tulságos reményeket kötnek egy országos iparkiállításhoz, alkalmasint csalódásban vannak. S bár én korántsem tagadom az országos ipar és gazdasági kiállítás sokoldalú fontosságát, megvallom, nem remélhetem azt, hogy hazánk elhanyatlott ipara egyedül ez által virágozhassék fel.

Egészen más tényező az ugyanis és gyökerében kell megragadnunk a bajt orvosolni, midőn a magyar ipar felvirágozásáról, állandó jobbkarba helyezéséről van szó. Meggyőződése a parlamentben nemcsak az én elvtársaimhoz tartozó, hanem egyéb pártokbeli igen sok képviselőnek is, hogy a magyar ipar állandó felvirágzását csakis az önálló vámterület alapján nyerhetjük el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha tehát a hazai ipart valóban arra a fejlettségre akarjuk emelni, a melyen az kell hogy álljon: akkor igyekezzünk és igyekezzék a kormány is azon, hogy hazánk önálló vámterületét mielébb visszanyerje; különben rendezhetünk mi nem egy, hanem akárhány országos kiállítást, annak ugyan a maga partialis tanúsága és haszna nem tagadom, meglesz; azonban nagyban véve hazánk zsenge ipara mégis mindig zsákmányul kiszolgáltatva maradand az osztrák tartományok sokkal fejlettebb, előhaladottabb iparának.

Eszembe jut erről egy régi szokás, némileg tréfás, de komoly háttere is van, a mely hazánkban a XVII. században dívott. *(Halljuk!)* Ha t. i. egy embert halálra itéltek és az akasztófához vitték, hogy jobb kedve legyen neki, piros csizmát húztak

Digitized by Google

a lábára. Igy vagyunk t. ház, a kiállítással is. A szegény magyar ipart a közös vámterület akasztófájára húzták, de hogy jobb kedve legyen, az országos kiállítás piros csizmájával diszítik fel. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez bizony olyan czifra nyomorúság.

De midőn magam és elvtársaim nevében hangsúlyoznám azt, hogy valódi orvoslását hazai zsenge iparállapotunknak az iparososztály hiába várja mástól, mint a külön önálló vámterülettől, eszembe nem jut azért az országos iparkiállítást kárhoztatni, sőt elismerem, hogy az ipar egyes fejlődöttebb fokainak megismertetése által talán itt-ott, kivált a déli és keleti államokban külföldi piaczot nyerhet zsenge iparunk, vagy megismerhetjük, hogy mely iparágban van nagyobb hiány és alkalma leend a kormánynak, a szakközegeknek, az iparegyleteknek és az iparkamaráknak ott, a hol lehet, palliativ módszerekkel segíteni a hiányon.

E tekintetben igen tanulságos példákat mutatnak ama külföldi országos kiállítások, a melyeket a törvényjavaslat indokolása is igen helyesen felsorolt; különösen a legújabban a mult évben rendezett országos bajor ipari, gazdasági s némileg művészeti kiállítás Nürnbergben. Ezt magam is több napon keresztül elég behatólag tanulmányoztam és mondhatom, hogy e kiállítás oly tiszteletre méltó képét adta ama kis országnak, a mely azt rendezte, hogy azóta, a mióta a nürnbergi kiállítást láttam, Bajorország fejlettsége iránt sokkal több respectussal viseltetem, mint azelőtt; és remélem, hogy hazánkra is, noha ipari tekintetben, mi annál, nem tőlünk függő okok miatt, hátrább vagyunk, mindazonáltal egyes iparágakra, pl. a lisztre s a többire nézve, hasonló benyomást fogunk nyerhetni, másfelől pedig hátramaradottságunkat belátva, iparkodunk kettőztetett erővel a hiányokat — már a mennyire a közös vámterület agyon nem nyom bennünket — pótolni, javítani. A bajor-nürnbergi országos kiállítás minden tekintetben sikerültnek mondható, még a tiszta jövedelem tekintetében is. Erre nézve a t. előadó ur helyesen jegyezte meg, hogy ez csak mellékes szempont, hanem általános iparügyi szempontok a fők; bár az oly országnak, mint a miénk, nem megvetendő a tiszta jövedelem kérdése, már csak azért is, mert hiszen e tiszta jövedelem továbbra is ipari és gazdasági czélokra fog fordittatni, a mi bizony ráfér a mi iparosainkra; tehát mondom, ezen nürnbergi országos kiállítás, a mely a tiszta jövedelem tekintetében is sikerült, az idegen országokban készült iparczikkeket és terményeket a kiállításból kizárta. E tekintetben az előttünk fekvő törvényjavaslat közt és annak indokolása közt én némi ellentétet látok. Lehet, hogy az csak látszólagos, a t. minister ur talán fel fog e részben világosítani, hogy a dolog tulajdonképen hogyan áll; de el nem hallgathatom. Mig ugyanis a törvényjavaslat első szakasza kizárólag országos általános kiállításról szól: addig az indokolás az ötödik oldalon szintén hangsúlyozván, hogy csak az országban előállított belföldi czikkek állittathatnak ki, utána teszi; hogy mégis bizonyos czikkekre nézve, a melyeknek ipara nálunk még nem fejlődött ki és melyeket illetőleg a fejlesztés kivánatos, hogy iparosainknak alkalom nyujtassék ezen iparoknak megismertetésére, nem volnának kizárandók a külföldi czikkek is, ha már nem is versenyre, de legalább szemléletre kitéve.

Itt ugyanis az indokolásban a minister ur nem hallgathatja el azt az aggodalmát, a melyet én is táplálok, t. i. hogy a legnagyobb óvatossággal kell az ily czikkek kiállítása tekintetében eljárnunk, nehogy iparunk, szemben a nyugoti fejlettebb iparral, még ezen kiállítás által is némi tért veszítsen. Megvallom, ettől magam is tartok, különösen, ha tekintetbe veszem pl. Csehországnak oly annyira kifejlett üvegiparát, a szintén nagyon kifejlett morvai szövetipart és az annyira kifejlett bécsi díszmű-ipart; elég csak ezt az egy párt megemlíteni, mondom, ha ezeket tekintetbe veszszük, megvallom, tartok attól, hogy ezen behozandó czikkeknek itt nagy kelete támad, talán imitt-amott azok számára irodákat, raktárakat fognak nyitni és ez által a mi e tekintetben sokkal zsengébb iparunk leszorittatik. De gondolom, hogy ez óvatosság alatt a t. minister ur, miután épen a nyugoti czikkeket említi, azt érti, hogy ezen tárgyakra nézve mégis táplál aggodalmat.

T. ház, én részemről bizonyos külföldi iparczikkeknek itt történendő kiállításától nem félteném a magyar ipart, sőt azt még hasznosnak tartanám, csak irányt kell jól választani, t. i. a zsenge magyar ipar számára hódítási tért, állandó piaczokat nyerhetni, én legalább a hazánktól keletre és délre fekvő tartományokban hiszek. Különösen gazdasági gépiparunk van hivatva arra, hogy a Balkán-félszigeten mentől nagyobb hódításokat tegyen; továbbá asztalos-iparunk, miután mindazon tartományok a Balkánban ugy szólván most rendeztetvén be inkább nagyobb mérvben európai módra, a keleti szőnyegzetekből álló butorzatokhoz most kezdenek már asztalosok és kárpitosok által készített butorokat beszerezni; tehát a nagy tömeget véve alapul, olcsóbb nemű asztalos munkákat, butorokat szállíthatna keletre. Igaz, hogy az angol ipar gépeit olcsóbban szállíthatja keletre vizen; és hasonló helyzet áll fenn a butorokkal is: de Angliából csakis a legfinomabb butornak elszállítása fizetné ki magát és én nem erre helyezem a súlyt tekintettel a Balkán-félsziget és kelet lakosságára, hanem épen a kevésbé finom butorokra, melyek nagyobb tömegben vitetnének oda és nagyobb keletnek örvendenének. Ha tehát mi a hazánktól keletre és délre fekvő tartományok lakosságá-

Digitized by Google

nak — ennek utját leginkább a kormány fogja tudni, mely a kiállítás élén áll — megengednők, hogy a budapesti kiállításon résztvehessenek, azon kilátást nyernők meg, hogy a keleti tartományokból nagyszámú látogató jönne a kiállításra már csak azért is, hogy saját kiállított tárgyaikat megszemlélhessék és ez alkalmat nyujtana arra, hogy kedvet kapjanak a kevésbé drága magyar ipartermékek, butornemüek és asztalos-munkák megszerzésére; s ez által Boszniába, Ruméliába és Albániába butorkivitelre módunk lenne. Nagyon kivánatosnak tartom tehát, hogy az osztrák tartományok, Morva- és Csehország s Bécs ipara iránt kifejtett aggadalmára nézve, továbbá a kevésbé kifejlett iparú keleti szomszédainknál a magyar ipartermékek számára nyitandó piacz iránt a minister ur indokolásában foglalt kissé homályos passust egy nyilatkozatával megvilágosítani szivesked nék. A minister urnak e nyilatkozatától teszem függővé, hogy az 1. §-hoz módosítást ajánljak-e vagy ne; mert ha azon intentiók vezetik, melyek az én szemem előtt lebegnek, akkor felesleges lesz betoldásom, ellenkező esetben álláspontomból kiindulva, betoldást kell javaslatba hoznom.

Ugyancsak a törvényjavaslat indokolásában szó van arról, hogy nemcsak kizárólag közgazdasági és ipari czikkekből álljon a kiállítás, hanem egyuttal közoktatási, művészeti stb. tárgyaknak is tér nyittassék. Erre nézve is óhajtok megjegyzést tenni.

Ezen szempontot csak üdvözölnöm és helyeselnem lehet a törvényjavaslatot és pedig a tapasztalás terén, a Németországban, Belgiumban s más országokban létesített kiállítások tapasztalatai nyomán. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy ily kiállításoknál, mint pl. közelebb Nürnbergben is, a gyári szövő és ipari készítményeken s mezőgazdasági czikkeken kivül, ott voltak a műcsarnokok a legjelesebb műtárgyakkal s közoktatási tanszerekkel. Minden polgárosult államnak kötelessége, hogy a cultura eszközeit, a rajz és tanszereket ne mellőzze. De általában azt tapasztaltam, hogy a látogatók nagy tömege, mely jobbára iparosok és mezőgazdákból áll, a saját szakmájabeli czikkek özönének szemlélésében kifárad, enyhülést keresni mindnyája a műcsarnokba megy és ott a műtárgyakban egy darabig gyönyörködvén, újult erővel jön nehány óra mulva vissza speciális studiumához. Ezért szükséges a kiállításon a műcsarnok s ezért kell a művészeti tárgyakat jól megválogatva, ha nem nagy számban is, ott elhelyezni.

De továbbá nekünk különösen szükségünk van arra, hogy már jövedelmi szempontból is, de hazánk ipari és mezőgazdasági tárgyainak a külfölddel való megismertetése szempontjából is, lehetőleg mentől több külföldi utazót ide vonzzunk országos kiállításunk megszemlélésére. Fájdalom, Nyugat-Európában hazánk felől e tekintetben még mindig balfogalmak uralkodnak. Ugyanis a nyugateurópai utazók, a mint az úgynevezett kis tourt megteszik, azt hivén, hogy a civilisatió határa Bécs városáig terjed, rendesen Bécsből visszafordulnak. Ebben legnagyobb bűnösök a mi kedves szomszédaink, az önök kedves barátai, az osztrákok s különösen a Magyarország által táplált Bécs. A bécsi hotelierek, mintha kötelességöknek tartanák, igyekeznek az angol, franczia, belga utazókat elriasztani attól, hogy Budapestre jöjjenek s azt tanácsolják nekik, hogy a Semmeringen át menjenek Olaszországba. A legtöbbet le is beszélik s csak azok tévednek el hazánkba, kik az úgynevezett nagy tourt megcsinálják s igy Budapestről a Vaskapun át utazva, Konstantinápolyt óhajtják meglátni. *(Halljuk!)* Én ugy tudom, hogy ez nem az én egyéni nézetem, hanem mindazoké, kik igyekeznek azon, hogy az európai utazókat egyáltalában itt láthassuk. De az itt járt angol iparos-társulat tisztelt elnöke maga is kifejezte ezt. Őket is le akarták beszélni a Budapestre való jövetelről bécsi jóakaróink.

Az országos kiállitás alkalmát fel akarván használni arra, hogy ezen balvélemény minél előbb el legyen oszlatva és minél több nyugat-európai utazó vonzassék hazánk fővárosába: nézetem szerint ennek elérésére nem elég az ipar- és mezőgazdasági kiállitás, mert az angol utazó azért, hogy azon angol ipart meglássa, nehezen fog ide jönni, hanem ha azt olvassa a hirlapokból, hogy például Munkácsy, Zichy Mihály, Benczur, vagy Litzen-Majer egy-egy festményt állítanak ki a műcsarnokba, el fog jönni egyedül Munkácsyért, Zichyért és a többiért. Ezért tehát igen óhajtanám s kérem és figyelmeztetem a t. minister urat, hogy a közoktatásügyi minister urral együtt, különösen nagy súlyt méltóztassanak fektetni a műcsarnokra. Ha az nem nagy terjedelmű lesz is, de ha lehet, világhirű hazánkfiai által készített művekkel díszittessék és igy vonzó legyen az idegen utazó közönségre.

Azonban az elsőrendű festmények mellett ezen műcsarnokban természetesen helyet kell foglalni a műszaki, épitészeti rajzoknak és mintáknak. Ezeknek nagy tömegben kell ott jelen lenni. S e tekintetben én csak helyeselhetem azt, hogy az országos mérnök-egylet az intéző bizottság tagjai közé vétetett föl. Azonban tekintettel a nürnbergi kiállításra, ezt elégségesnek nem találom, hanem óhajtanám, hogy még az országos műegyetemi tanács is meghivassék és egy taggal képviselve legyen, mert valamint a bajor képzőművészeti akadémia és technica, sőt a felsőbb reál- és rajziskolák tetemes és tanulságos rajz- és műszaki felvételeket állítottak ki Nürnbergben, úgyszintén kivánatos volna, ha nálunk is igy történnék ez.

Általában a műcsarnokban a festészet és más képzőművészeti ágak mellett súlyt óhajtanék fektetni a műszaki rajz kiállításra is. E tekintetben

Digitized by Google

bizom, hogy hazánk szégyent nem vall, mert ezen ágban, tudomásom szerint meglehetősen lépést tartva haladunk a nyugat-európai államokkal.

Hogy hazánk iparágainak legkifejlettebbjei, a melyek a magyar nevet dicsérettel árasztják az egész continensen, mint a porczellán-, a majolica-, a fayence-ipar, Fischer, Zsolnay czégnek Európaszerte hires gyártmányai a műcsarnokban, mert a művészet és az ipar között átmenetet képeznek, lehetőleg nagy tömegben állittassanak ki, erre gondjának kell lenni a kormánynak.

Bátor vagyok a minister ur figyelmét egy oly műágra is felhivni, a mely némileg magasabb fokánál fogva már a művészethez tartozik. Fájdalom, nálunk ez most pangásban van; de hajdan virágzott és a tökélynek igen nagy fokára volt emelve, értem a régi magyar műötvösséget. A régi magyar émaille transylvanic név alatt ismeretes Európában. A mit manap e téren kiállíthatunk, műbecs tekintetében nem versenyezhet a régivel. Azonban ma is vannak egyes czégek, mint az Egger-czég, a mely az émaillirozás és a műötvösség terén a magyar izlést felébreszteni iparkodik és már is szép jövőre jogosító iparműveket produkál. Nem tudom, hogy a műötvösséget illetőleg minő véleményben van a minister ur és nem tudom, mi a kormány intentiója. Az-e, hogy csakis a jelenleg élő és működő művészek és iparosok által készített művek állittassanak ki, vagy pedig az, hogy iparosainknak alkalmuk nyiljék az ötvösséget és aranyművességet tanulmányozni a régi magyar műötvösség nyomán? Nem tudom, hogy nem idegenkedik-e attól, hogy, a mint ez másutt is történt, egy-egy szekrény díszesebb műötvös-munka a régibb korból kiállittassék? Hogy ha ezt nem ellenzi, a jelzett okból talán nem ártana, hogy ha a ministerium a muzeum igazgatóságával egyetértőleg a muzeumból kiválasztaná styl és időszak szerint azon tárgyakat, a melyek tanulmányozás czéljából kiállítandók lennének. Eszmekép vetem azt fel s a minister ur cselekedjék belátása szerint.

Ha a kormány vállalkozott az országos iparkiállítás élére állani — a mit részemről nem helytelenítek, mert néki áll rendelkezésére a legtöbb eszköz arra, hogy a kiállítás minél sikerültebb legyen — ha már élére állott annak: soknemű kötelességet vállalt egyszersmind magára.

Reménylem, tökéletesen tisztában van azon kötelességek iránt, melyeknek némelyikét az imént bátorkodtam a fentebbiekben jelezni.

Még más irányban is bátorkodtam felhívni a minister ur figyelmét, különösen arra, hogy az iparosok és ipartársulatok által a vidéki iparra nézve már jó előre tájékozólag méltóztassék hatni a kiállítás jellege iránt. Nevezetesen tudom én azt jól, hogy hazánk ipara nincs már primitiv állapotban, legalább a főbb ágakra nézve nem. Azonban mégis távolabb vidéken fekvő kis városokban — holott azokban is akad imitt-amott egy jelesebb iparos — most is találkozunk olyféle, szerintem egészen hibás felfogással, hogy a kiállítások arra valók, hogy azokban holmi bizarr különlegességek állittassanak ki. Tapasztaltuk ezt magyar vidéki kiállításoknál, majdnem mindenütt, hogy igen sok kézműiparos büszkélkedett azzal, hogy roppant munkával hosszú időn keresztül készített 250—300 frtos czifrán kihimzett parasztszűrt állított ki. Megvallom, ezt nem tartom practicusnak, hanem azt akarom, hogy igyekeznének inkább a gyakorlati élet igényeinek megfelelő, izléssel és solide kiállított műtárgyakat kiállítani, a bizarr és különlegességektől lehetőleg tartózkodva, mert csakis igy fogjuk elérhetni azon czélokat, melyeket az előadó ur és az indokolás is jelzett. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Továbbá tekintettel egy ususra, vagy inkább abususra, mely hazánk iparosainál és az ipargyártmányok iránt fennáll: igen kívánatosnak tartanám, hogy a tárlaton jutalmakat kiosztandó jurynak oly utasítás adatnék, hogy ők tartozzanak a legnagyobb mértékben ügyelni arra, hogy a megjutalmazandó tárgyak, iparkészítmények, vagy termények valóban hazánk területén készittettek és termeltettek legyen. Ugyanis akárhány hirneves czég van Budapest fővárosában olyan, a mely mint hazai készítményt adja el árúit, pedig jól tudják az illető szakférfiak, hogy egy darabka sem készül itthon, hanem Bécsben vagy Brünnben és az illető czég csak elárusítója a bécsi vagy brünni nagy gyáros czégnek. Egészen elhibázott dolog lenne országos kiállításon ily álhazai készítményeket ruházni fel kitüntetéssel és jutalmakkal.

A juryk lesznek leginkább hivatva arra — a melyekben hazai iparosok, gyárosok mint tagok részt vesznek — hogy tudván az illető kiállító czég efféle viszonyait, melyeket jeleztem, az olyan kiállított tárgyakat, habár különben jutalomra érdemesek, a melyekről alapos gyanú forog fenn, hogy nem magyar készítmények, egyenesen zárja ki a versenyből és jutalmakból. *(Helyeslés balfelől.)* Igy fogjuk csak elérni hazai iparunk fejlesztését, a mennyire lehet, ezen kiállítás által.

Midőn tehát t. ház, ezek előrebocsátása után kijelenteném, hogy igenis általánosságban elfogadom a jelzett indokoknál fogva az előttem fekvő törvényjavaslatot: felkérem az igen t. földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister urat, hogy különösen az 1. §. és annak indokolása iránt a külföldi tárgyak kiállításának megengedése körül fenforgó ellentétre, melyet jelezni bátorkodtam, méltóztassék talán nehány szóval felvilágosítást nyujtani; s egyáltalán azokra vonatkozólag, a melyekre nézve szerencsém volt figyelmeztetéseimet és aggályaimat előadni, kegyeskedjék ezen utóbbi aggályokat eloszlatni.

Digitized by Google

Steinacker Ödön: Csak némi habozással szólalok fel e törvényjavaslat mellett. Én részemről igenis pártolom a törvényjavaslat eszméjét, hogy 1885-ben Budapesten országos általános kiállítás tartassék. Hiszen azokhoz tartozom, a kik évek óta azon működtek, dolgoztak, hogy ezen kiállítás létrejöjjön, a kikről a t. kormánypárt lapjában az volt mondva, hogy éveken át nem csak előkészület, hanem valóságos izgatás tárgyát képezte a Budapesten rendezendő országos kiállítás, a mely kijelentés nem mindig tárgyilagos okokból indult ki. Az eszmét, hogy kiállítás tartassék, természetesen ezek után melegen pártolom.

Miért hasznos, miért kivánatos a kiállítás, arra kiterjeszkedni nem akarok, jelezte azt részint az előadó ur, részint Thaly Kálmán képviselő ur, a ki igen sok szép és figyelemreméltó megjegyzést tett a törvényjavaslatra nézve és a kinek egyik aggodalmát a külföldi iparczikkekre nézve, ugy hiszem, a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister ur teljesen el fogja oszlatni.

De nekem a kivitel módjaira és czéljaira nézve alapos aggodalmaim vannak. Ha évek előtt, mikor egy ilyen kiállítás eszméje már a levegőben volt, de a társadalom nem foglalkozott vele eléggé határozottan, a kormány vette volna kezébe az ügyet: akkor azt teljesen helyeseltem volna. Hogy azon körülmény, hogy a kormány vette kezébe a dolgot, legalább gondolkodásra adott okot, azt jelezte már egy szóval Thaly képviselő ur is, mikor azt mondta, hogy ha már élére áll a dolognak a kormány, hát ő azt nem épen helyteleníti.

T. ház! Igen gyakran halljuk hangoztatni az eszmét, hogy ne várjunk mindent a kormánytól, cselekedjék az adott irányban a társadalom is; és a kormánypárt közlönyében ki van mondva egyenesen, hogy a kiállítás ügyét országos ügynek kell tekinteni, a mely társadalmi uton csak akkor lesz felkarolva és támogatva, mikor az ország érdekei azt követelik. Én azt hiszem, hogy igenis kötelessége és feladata a kormánynak egy oly ügyet karolni fel, a melyre a társadalom vagy nem elég erős, vagy az iránt nem bir kellő érzékkel: de ha valamely dolog a társadalmi kezdeményezés útján létre jöhet, ugy hiszem, igenis kötelessége a kormánynak azt támogatni, istápolni. De ugy hiszem, helyesen cselekszik a kormány, ha a magán tevékenységnek nem vágja útját, ha nem vesz magára igen számos és fontos feladataihoz még olyat is, a mely másként megoldathatott volna és a mely nézetem szerint talán jobban is oldathatott volna meg másként.

Tudva van t. ház, hogy a kiállítás ügye annyira meg volt érlelve, hogy nemcsak a levegőben lévő tervek léteznek, hanem volt jegyezve 100,000 frtnyi garantia-alap. A kezdeményezőknek sikerült megnyerni a fővárosnak hozzájárulását, minthogy a dolog országos ugyan, de mindenesetre nagy előnynyel bir Budapest fővárosra is. Készen voltak a részletes tervek, költségvetések, stb. és azon tervekben a t. kormánynak természetesen nemcsak az ügy természetéből folyó jus supremae inspectionis, hanem a hozzájárulás, közreműködés, ellenőrzés joga is minden tekintetben meg volt óva; tehát a t. kormány megtehetett volna mindent a siker elérésére, a nélkül, hogy felelősség terhelte volna.

Hivatkozás történt t. ház, a külföldön az utolsó években lefolyt kiállításokra. Egy-kettőnek kivételével meglátogattam és tanulmányoztam valamennyit; nemcsak, hogy ugy mondjam a külső oldaláról, hanem különösen a szervezeti oldaláról. És mit tapasztaltam? Azt, hogy ezen, részben tartományi, részben igenis országos kiállítások, hogy csak egynéhányat említsek fel: a berlini, a hannoveri, a düsseldorfi, a frankfurti, a hallei, a milanoi, de ép ugy a párisi, a londoni, a müncheni electromos kiállítások, mind társadalmi úton jöttek létre; nem ugyan a kormány hozzájárulása és felügyelete nélkül, de magán kezdeményezés útján, részben a kormánynak minden anyagi hozzájárulása nélkül. És t. ház, mindezen kiállítások, egy-kettőnek a kivételével, nemcsak czéljuknak megfelelőleg teljesen sikerültek, hanem pénzügyileg is, mint a t. előadó ur említette s az indokolásban is említve van, részben fényes, vagy legalább jó eredményt mutattak. De t. ház, mindezen kiállítások nem voltak bureaucratice vezetve.

Ellenkezőleg az internationális kiállítások és az azokban való részvétel a dolog természeténél fogva bureaucraticus úton vezettettek, a mit máskép nehezen is lehetett volna és az ilyen kiállítások nemcsak óriási deficiteket eredményeztek a rendező államoknak, hanem azon országok is, melyek ezen internationális kiállításokban részt vettek, sokkal nagyobb kiadásokat tettek, mint a valódi czél megkivánta volna.

Az indokolásban is említve van, hogy a párisi és a bécsi kiállításban való részvétel aránylag igen nagy költséggel járt. De eltekintve attól, az a kinek alkalma volt a kulissák mögé tekinteni, azon mindenféle aspirátiókat és intrigákat megfigyelni, melyek ily alkalommal előtérbe lépnek, azon pressiókat, melyek a kormányra és közegeire ily alkalommal gyakoroltatnak, az meggyőződhetett, hogy gyakran nehéz az embereket becsülni.

T. ház! Azt mondám, hogy nálunk ugy állt a dolog, hogy ha ugyanazon alapon, a melyen az utóbbi időben csaknem minden kiállítások, nálunk is terveztetett a Budapesten tartandó országos kiállítás. Azon stádiumban, mikor a főváros hozzájárulása már meg volt állapítva, természetesen a t. kormányhoz is fordultak a kezdeményezők, mert joggal tehették fel, hogy az állam is hozzá fog járulni az ügy támogatásához s ezen módozatok és

Digitized by Google

a kormány befolyásának megállapítása végett, folytak tanácskozások a t. kormánynyal, illetőleg a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumban.

És mi lett ezeknek az eredménye, t. ház? Az, hogy a kormány jónak látta az ügyet a maga kezébe venni és elvállalni nemcsak azon anyagi segélyezést, a melyre az ügy mindenesetre számot tarthatott, hanem azon nagy munkát is, de különösen azon nagy felelősséget, mely a kiállításnak sikeres keresztülvitelével jár.

Mi volt erre az indító ok? Nem tudom. Azon indokok, melyeket a törvényjavaslathoz mellékelt indokolás felhoz, hogy az egész ország szivesen látja az állam támogatását és hogy ezen támogatás nélkül sok esetben a kellő tevékenység nem is fejlődik ki, ezt elegendő és helyes argumentumnak nem tarthatom.

A támogatás módja meg volt adva a kormánynak más módon is. De nem tudom, talán dicsőséget kivánt magának szerezni a kormány az által, ha az ország közgazdasági viszonyait ily módon istápolja, a mely dicsőségre igenis rászorul, de a mely igen kétes eredményü. Egyszerüen csekély módosításokkal elővette a kormány az eléje terjesztett előmunkálatokat, a terveket és a költségvetést és meg nem gondolta, hogy mindezen számítások egészen más alapra vannak fektetve.

Hiszen magától értető dolog, hogy máskép csinál valamit egy magánvállalat, mint az állam. A magánvállalat mindenesetre olcsóbban csinálhatja s azon már említett 100 ezer frtnyi garantiaalapnak az aláirói bizonyosan vigyáztak volna, hogy pénzük oda ne veszszen. Meg vagyok ugyan győződve, hogy az ország pénzére is fognak vigyázni, de a dolog természetében fekszik, hogy ily szigorú takarékosság, talán kicsinyes eljárás az államnál nem lehetséges, nem is szabad. Nem követhető a kormány által oly eljárás, mint az eddigi magyar országos kiállításoknál Szegeden, Fehérváron, hol a bizottság megnézett minden krajczárt, mielőtt kiadta.

Ez esetben t. ház, ha az állam a maga neve alatt veszi kezébe a kiállítás ügyét, annak fiascot csinálni nem szabad, akármibe kerüljön ez. Itt százezer frtra sem szabad tekinteni, mert az ország, az állam becsülete van hozzákötve. Mi pedig mit látunk? A törvényjavaslatban ezen kiállításnak jövedelme decretálva van. T. ház, ily jövedelmet decretálni nem lehet, mert nemcsak a vezetésnek és a szervezésnek jóságától, de számos más körülménytől is függ az, melyekre maga a t. kormány befolyással nem bir. Jöhet háború, jöhet aszály, jöhet sok egyéb és akkor a számítások nem érnek semmit.

Hát t. ház, ne mondják, hogy az ügy tárgyalásánál a képviselőház azon tagjai közül, a kik a kiállítási ügygyel gyakorlatilag foglalkoztak, nem szólalt föl senki és nem mutatott rá arra, hogy bizony az előttünk fekvő törvényjavaslathoz és annak számításaihoz igen sok szó fér.

T. ház! Egészen eltekintve a financialis sikertől, a kiállítás rendezésének módja igen természetesen és szükségszerüleg bureaucraticus lesz, ha a kormány veszi kezébe. Az állam pénzét kezelik, az alkalmazandó államhivatalnokok felelőssége minden intézkedéshez hozzá van kötve. Tehát csak igen nagy óvatossággal és tapogatózással fognak eljárni. Mindenesetre a legszigorúbban megtartják a formákat, nehogy valamikép megtámadtassanak. T. ház! Ily bureaucraticus eljárás gyakoroltathatik aránylag jól is, roszul is. Voltam tanuja, hogy roszul gyakoroltatott. Nem teszem fel, hogy ez meg fog történni. Felteszem, hogy jól fog ez alkalommal gyakoroltatni. Mindamellett hátrányosnak tartom a bureaucraticus eljárás egész jellegét. Az ügy körül czélba vett eljárás megbirálásánál nemcsak a törvényjavaslat szövegére, hanem főleg az indokolásra is kell tekintettel lenni. A mi az indokolást illeti, én igen jól tudom és kimutathatnám, hogy honnan lett az összeszedve. Nem szemrehányáskép mondom, mert helyes, hogy a létező előmunkálatok és számítások a kellő kritikával felhasználtassanak. Egy kissé jobb stylizátiót azonban megérdemelt volna az országgyülés. A mi az indokolásban a kiállítás idejének meghatározásáról mondatik, azzal teljesen egyetértek. Elfogadom azt is, hogy általános jellegü legyen, hogy a közoktatást és a művészetet felkarolja, mint Thaly képviselő ur már kiemelte, azt is, hogy nem nemzetközi, hanem országos jellegü legyen, bizonyos kivételekkel, melyek az indokolásban jelezve vannak. De azzal, hogy a kiállítást az illetékes szakerők közreműködésével a földmívelés- ipar- és kereskedelemügyi minister rendezi, csak feltételesen érthetek egyet. Természetes, hogy ezen ressort vezetője, a kiállítási ügy legfelsőbb őre, hogy kell befolyással birnia a dologra és pedig döntő befolyással. De hogy a kiállítás rendezése és vezetése a szakminister teendői közé tartozhassék: azt helyesnek el nem ismerhetem. A t. ministerurnak oly számos és oly fontos feladatai vannak, hogy én nem óhajtom, hogy ő egy ily vállalat által, a mely bizonyos időhöz van kötve, a mely igen nagy erélyt és figyelmet kiván, általános feladataitól elvonassék.

Ép igy megvallom, hogy én azzal, a mi a bizottságra mondatik, egyet nem értek. Egy kiállítás szervezésénél nem hosszú tanácskozásokra van főleg szükség, hanem gyors, erélyes cselekvésre. Hasonlít egy kiállítás szervezése némileg a hadviseléshez, a hol kell ugyan Generalstabnak lenni, de egy erős és gyorsan határozó akaratnak is. Itt is kell lenni valakinek, a ki nem gondol egyébbel mint a kiállítással s a kinek bizonyos idő alatt ez kizárólagos feladata. Én igen jól tudom t. ház,

Digitized by Google

hogy ha ezen bizottságnak tervezett elnöksége tehát a tervezet szerint a kiállítás vezetése a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumba beli államtitkár urra ruháztatik, az a legjobb kezekben lesz, ugy erélyénél, ismereténél, mint általánosan ismert tulajdonságainál fogva s én ugy hiszem, hogy ama kiváló nagy dicséretben, a melyet a kormánypárt lapjában tegnap olvashattunk, mi teltesen osztozunk. De azt mondom t. ház, hogy a t. államtikár ur mikor ehhez hozzájárult, nem tudta, hogy mit cselekezik. *(Derültség.)* Nem tudta, hogy ő milyen áldozatot hoz az országnak és hogy 2—3 év mulva rongált egészségével fog bűnhődni, hogy igen sokat akart magára vállalni, ha csak az államtitkári teendőket ezen időben másra nem ruházza, illetőleg, ha a minister ur az összes államtitkári teendőket hosszu időn át maga nem hajlandó végezni.

Ugy a minister urnak, mint az államtitkár urnak oly számos teendője és feladata van, hogy nem ők vannak közvetlenül hivatva, hogy ily részleges feladatnak mely egy oly egész embert kiván, ki a felelősséget is viseli, executiv organumai legyenek. Épugy a bizottság is, a mely melléjök rendeltetik, igen tág arra, hogy gyorsan cselekedjék. A ministerium mindazon erői, kik abban helyt foglalnak s a kik természetesen az illető főnök jováhagyásával kell hogy cselekedjenek, ha csak teljhatalmat nem kapnak, az ügynek vezetését kiválóan hátráltatni és lassítani fogják.

A legszerencsétlenebb gondolatnak tartom pedig azt, hogy a kiállítási iroda a ministeriumban működjék. Itt is határozott collisio officiorum állna be. Azt hiszem a minister ur is el fogja ismerni, hogy hivatalnokainak van elég dolguk; ha ők azt jól elvégzik, eleget tettek kötelességüknek. Hogy ők egyuttal olyan feladattal is foglalkozzanak, a melyet mellékesen jól megoldani nem lehet, a melyre kell, hogy mindenki, a ki ott áll egész erejét, tevékenységét fordítsa, azt én teljes lehetetlenségnek tartom.

A mi pedig végre az elénk terjesztett költségvetést illeti, én azt — bocsánatot kérek realísnak nem ismerhetem el daczára annak, hogy a számösszegek megállapításánál, a melyek átvétettek, nekem is némely részem van.

Kimondatott az előadó ur részéről, hogy az anyagi tekintet mellékes. Hát én elismerem azt, hogy ha egyszer a dologba bele fogtunk, az országnak becsületét hozzá kötöttük: akkor takarékoskodnunk a siker rovására nem lehet. De ha ezen költségvetés alapján belemegyünk a rendezésbe, tapasztalni fogjuk, hogy az a fölajánlott 75 ezer forint nem lesz elegendő, hanem ennél sokkal-sokkal több kell. És én azt hiszem, hogy az ország financiális állása nem olyan, hogy csak ugy könnyedén menjünk át azon a kérdésen, hogy takarékosan csináljuk-e a dolgot vagy nem. Mert magától értendő dolog az, hogy ha tudja országvilág, hogyha tudják a kiállítók, a közönség, a külföld, hogy ezen kiállítást az állam rendezi, egészen más igények köttetnek annak létesítéséhez minden tekintetben és oly olcsón, mint a milyen olcsón azt a kormány felügyelete és ellenőrzése mellett egy magán vállalkozó, egy testület, vagy bizonyos testületeknek összesége csinálhatta volna, — oly olcsón azt az államnak lehetetlen csinálnia. Azon hivatkozás, a melyet az indokolásban találunk, hogy a már létezett kiállításoknál tett tapasztalatok szolgálhatnak tájékozásul a számítások megtételére, mint már reá mutattam, mindezen kiállítások egészen más alapon rendezdettek. A legutóbbi években rendezett kiállítások azon egyikének költségei, t. i. a Brüsszelben tartott orsz. belga kiállításéi, a mely a kormány vezetése alatt állott, sokkal nagyobbra rugtak, mint azok, a melyekre hivatkozás történik. Csak terjesztesse maga elé a t. kormány annak számadásait, meg fog erről győződni; kiszámították. És t. ház, egy magánvállalkozás, a mely a saját érdekeit is védi, igen sokat tehet a jövedelmezőség tekintetéből is, a mit a kormánynak tennie nem szabad, mert az méltóságával, hivatásával ellenkezik. Az indokolás azt mondja, hogy a számítások csak hozzávetőlegesek. De aztán valóban nem értem, hogyan mondhatja mégis azt, hogy az államnak továbbá hozzájárulása bizonyosan nem fog igénybe vétetni. Én ezen állítást igen merésznek tartom és merem állítani, hogy igenis többe fog kerülni és bár mennyiben volna hajlandó fogadni a minister ur, kész volnék vele fogadni, hogy többe fog kerülni. *(Derültség.)*

Még ezen előnyt is, melyre az indokolás hivatkozik, hogy az iparos világ előnyösnek fogja venni azt, hogy a kormány állt élére a kiállításnak, tagadom. Ezt azzal indokolom, hogy nem tartom helyesnek, hogy a kiállítókkal és közönséggel szemben a kormány egyuttal fél és biró is legyen, ellenkezőleg nézetem szerint a kormány arra van hivatva, hogy a kiállítást rendező egyletek vagy bizottság és másrészt a kiállítók és a közönség közt felmerülő esetekben birói szerepet viseljen. Csodálkozom t. ház, hogy miután a kormány az utóbbi években igen helyesen számos megbizást adott külföldi kiállítások tanulmányozására, kétségkivül birtokában van az illető jelentéseknek és tudja a külföldi kiállítások rendezésénél követett irányokat, mindezek ellenére az ottan jónak tapasztaltak ellenkezőjét teszi, a mikor benyujtotta ezen törvényjavaslatot.

T. ház! Miután én a kiállítás létrejöttét óhajtom, csak azt mondhatom, a mit Thaly Kálmán t. képviselő is mondott, t. i. hogy ha már élére állott a kormány az ügynek, vigye a dolgot a legjobb belátása szerint. De akkor jobb lett volna, ha a törvényjavaslat azon szavai helyett, hogy a

Digitized by Google

400,000 frtnyi előleg a kiállítás bevételeiből az 1885. év végéig megtérítendő, inkább azt irták volna oda, hogy a dologból származó deficit megtérítésére póthitelt fog kérni a kormány. Ha a t. kormány az ország anyagi viszonyait oly kedvezőknek tartja, hogy 2—300,000 frtot szükség nélkül kidobhatunk, ezt természetesen a ház itéletére bizom, de figyelmeztetem, hogy a póthitel kérésénél majd emlékezzék vissza, hogy volt, a ki erre előre rámutatott. Megjegyzem azonban, hogy miután a legroszabb törvényt is jól lehet alkalmazni, igen sok függ attól, hogy ezen, nézetem szerint, nem jól contemplált törvényt miképen hajtják végre. Tehát én csak azon kérést vagyok bátor a t. minister urhoz intézni, hogy az ügynek, az országnak és saját magának érdekében az érdekelt köröknek a legnagyobb autonomiáját tartsa szem előtt a kiállitási ügy szervezésénél és az önsegély elvét, a mennyire csak lehet, engedje érvényesülni ott, hol az akarat ahhoz megvan. Azon reményben tehát, hogy a t. kormány ez irányt némileg követni fogja, mely legalább az indokolás szerint teljesen kizárva nincs, az előttünk fekvő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom.

Halász Géza: T. ház! Eddig hallgattam, mert megvallom, óhajtottam volna a t. minister urat akkor hallani, mikor előadására lehetett volna észrevételeket tenni: miután azonban látom, hogy nekem kell talán az utolsónak lennem, röviden elmondom nézeteimet. *(Halljuk!)*

Mindenek előtt ki akarom jelenteni, hogy az előttem szólt képviselőtársamat nem akarom követni sem a bőbeszédűségben, sem pedig azon fényes állásban, hogy én a ministerekkel fogadni óhajtsak, annál kevésbé, mert nem is vagyok arról meggyőződve, hogy itt okvetetlenül deficitnek kell bekövetkezni; ellenkezőleg azt hiszem, hogy minden deficit nélkül, sőt nyeremény mellett fog ezen kiállítás megtörténni.

Több kérdés volna itt, a melyről bővebben lehetne szólani, de én csak érinteni óhajtok némelyeket. *(Halljuk!)* Nem hagyhatom érintés nélkül azt, mit már Thaly t. képviselőtársam is mondott, hogy ezen kiállítások által, még ha több rendeztetik is, valódi siker az ipar és közgazdaság terén eléretni nem fog. Ez csak palliativ eszköz, az igazi hatásos szer csupán az önálló vámterület. *(Helyeslés balfelől.)*

A másik az, hogy igaz, hogy ez ügy olyan szépen megindult az országos iparegyesület és a főváros már ugyszólván egészen kimerítően tervezte ezt, épen ugy lehetett a sikerre számolni, feltéve, hogy a kormány csak elősegíti a vállalatot, mint most sikerülni fog, mikor a kormány vette az ügyet kezébe. Azonban erről sem akarok bővebben szólani, ez már szintén meg volt érintve.

De azt mulhatatlan szükségesnek tartom, a mi magára a törvényjavaslatra tartozik, hogy törvényben kimondassék, hogy csak belföldi tárgyak állíthatók ki, t. i. a magyar állam területén készített vagy termelt czikkek, a képzőművészetiek kivételével. Ennélfogva e pontra nézve vagy én, vagy Thaly képviselőtársam módosítást fogunk előterjeszteni.

Csak egy van még, a mi nem is vonatkozik közvetlen a törvényczikkre, hanem csak az indokolásra, melyben egy oly pont van, melyre én is észrevételt akarok tenni s ezt a t. minister ur figyelmébe ajánlom. Ha a t. ház, vagy bárki is tekintetbe veszi azt, hogy a főváros mily áldozatokat fog hozni és mennyire szükséges annak közreműködése, még pedig sokoldalú közreműködése, az öt tagot az országos kiállítási bizottságban nagyon kevésnek találom. Ezt ajánlom a t. minister ur figyelmébe, ezen lehet változtatni s lehet a viszonyok szerint ezeket szaporítani.

Ezek azok, a miket a t. ház figyelmébe ajánlani bátor voltam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Ha nincs, a ki szót kivánná emelni, a vitát bezárom. Szó illeti még a szavazás előtt az előadót és a minister urat, a mennyiben szólni kivánnának.

Gr. Széchenyi Pál, földmívelés, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Mindenek előtt bátor vagyok kijelenteni, hogy a vita bezárása előtt azért nem szóltam, hogy a t. háznak idejét kiméljem. Ezzel még nincs senki sem elütve attól, hogy az általam elmondottakra megjegyzéseket tegyen, mert a részletes tárgyalás alkalmával bőven nyílik alkalom arra, hogy az általam elmondottakra bárki is reflectálhasson.

A kiállítás szervezését és rendezését, a mint erről azok, a kik a törvényjavaslat indokolását figyelemmel kisérték, meg is győződhettek, a kormány nem azért vállalta magára, mintha a leghivatottabbnak tartaná magát s mintha azt kizárólag a maga erejéből megtenni képes lenne, hanem épen mert az érdekelt tényezők, testületek, egyletek és hatóságok kellő közreműködése mellett kivánja a kormány eszközölni. Ezt pedig teszi azért, mert azon értekezlet, a mely ez ügyben utolszor tanácskozott és a melyen az országos iparegyesületnek hét tagja volt jelen, hosszas, beható tanácskozások után maga kérte fel a kormányt, hogy az ügyet vegye kezébe. Az országos iparegyesületnek jelen volt hét befolyásosabb tagja közül hatan ezt kivánták és indítványozták. Nem tartottam tehát hivatásomnak épen a leginkább érdekelt feleknek kivánsága ellen állást foglalni, sőt ellenkezőleg kivánságukat elfogadva, készségesen nyilatkoztam a mellett, hogy a kormány az ügy rendezését elvállalja, de csakis ugy, ha az érdekelt felek, testületek közreműködnek; mert csakis azok közreműködésével lehetséges az ország becsületének és

Digitized by Google

méltóságának megfelelő kiállítást rendezni. *(Helyeslés.)*

A mi a rendezésre való további befolyást illeti, az indokolásban ki van fejtve, hogy micsoda testületeket kívánok a bizottságba meghívni. Ezeket ki fogom egészíteni még oly tagokkal, a kik még eddig tervbe véve nem voltak, t. i. a közmunkatanács és a fővárosi rendőrség egy-egy tagjával. E szerint nem 42, hanem 44 tagja lesz ezen bizottságnak. A ministerium részéről kinevezendő 11 tag — kimondhatom — olyan lesz, a kik hivatva lesznek pótolni azon hézagokat, a melyek az egyes testületek által kinevezendő tagok mellett is jelentkeznének.

A kinevezendő tagok tehát olyanok lesznek, a kik az ügyhöz értenek és a kiknek tevékenységére és buzgóságára a kormány minden körülmények közt számíthat.

A mi az indokolás azon részét illeti, a melyről Thaly képviselő ur azt mondá, hogy homályos és a mely a külföldi iparczikkek bebocsátására vonatkozik, erre azt vagyok bátor megjegyezni, hogy többet mondani, mint a mennyi az indokolásban van, alig van helyén. Méltóztassanak megengedni, végre is dobszóval verebet fogni nem lehet, mert ezzel még annyi sem érhető el, hogy az ember a verebet még csak lássa is. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az indokolás utoljára is minden lehető kételyt el nem oszlathat; és különben is attól lehet tartani, hogy miután az indokolást sokfelé olvassák, sok oly kényes kérdés támadhatna, a melyet igy legjobban elkerülhetünk; föltéve, hogy jóakarattal fogadják azt, a mit a kormány az indokolásban előterjeszt.

Természetes, hogy ha a jóakarat hiányzik, akkor nem lehet megérteni és akkor bele kellene bocsátkozni legnagyobb nyilvánossággal minden egyes kérdésbe.

A bizottság ugy van tervezve, hogy az országos iparegyesület tagjai annak nagy részét fogják képezni. Azonkivül ki van mondva az indokolásban az is, hogy ezen bizottság magát minden egyes esetben szakértőkkel kiegészítheti. Itt tehát tisztán láthatni, hogy az iparosok maguk fogják a legnagyobb befolyást gyakorolni arra, vajjon micsoda iparczikkek lesznek azok, melyek külföldről bebocsátandók és melyek nem bocsátandók be. És én részemről meg vagyok győződve, hogy azok, a kik maguk leginkább érdekeltek az ily dologban, legjobban meg fogják itélni: mi az, a mi nekik ártalmas és mi az, a mire nekik szükségük van. Azonkivül tisztán meg van mondva az indokolásban az is, hogy leginkább oly iparczikkek bocsátandók be, a melyek nálunk nem készittetnek és a melyekre szüksége van egyrészt a nagy közönségnek, hogy azokat lássa, másrészt az iparosoknak, hogy a szükséges serkentést kapják, hogy ők is azoknak készítésével foglalkozzanak. Ennél többet nem mondhatok a t. képviselő urnak. Azt hiszem, hogy a t. ház ezt elégségesnek fogja tartani és meg fog nyugodni azon intézkedésekben, melyek az indokolásban fel vannak véve.

Steinacker t. képviselő urnak azon aggodalma, hogy a magántevékenység ezen kiállítás rendezésében egészen mellőzve lesz, ugy hiszem, azok után, a miket mondtam és a mik az indokolásban foglaltatnak, tökéletesen alaptalannak fog bizonyulni.

E szerint tehát ezen térre nyilatkozatomban tovább kiterjeszkedni nem kívánok. Nagyon természetes az, hogy ezen kiállítás rendezése alkalmával személyes aspirátiókkal is lesz dolga a kormánynak: de annyit t. ház, előre kimondhatok, hogy a személyes aspiratiók én előttem természetesen döntő befolyással nem lesznek és én ezen kiállítás rendezését csak oly feltétel alatt vettem és vehettem át, hogy tisztán az ügy érdekében fogom kezemben tartani és hogy az ügy érdekének szolgáljak. *(Élénk helyeslés.)* Itt tehát minden személyes aspiratió, mint természetesen mellékes dolog, el fog ejtetni. Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatik. Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, mely változtatás nélkül elfogadtatik. Olvassa az 1. § t).*

Thaly Kálmán: Miután az általános vitában való felszólalásom alkalmával jeleztem azt, hogy ha a t. minister ur az indokolásnak arra a bizonyos homályos passusára vonatkozólag, viszonyítva a törvényjavaslat 1. §-ához, megnyugtató felvilágosítást nem fog adni, kényszerítve éreznem magamat ezen §-hoz módosítást benyujtani, ime ezennel jelzem, hogy azt be is nyujtom.

Ugyanis a t. minister ur iménti felszólalásában — a mely sajnálom, elég rövid volt és nem igen terjeszkedett ki oly részletekre, melyek talán megérdemelték volna, hogy a minister ur drága szavait rájuk egy kissé vesztegesse, minthogy ezen válasz igen rövid volt, azonban egy pár pontot mégis hangsúlyozott, miért nem tartja a minister ur szükségesnek vagy lehetőnek, bővebb magyarázatot adni, amaz általam jelzett homályos pontra, bátorkodom ezen nyilatkozatára ezennel felelni.

A t. minister ur azt mondja, hogy ha jóakarattal tekintjük az ő intentióját, akkor megnyughatunk annyiban, a mennyit indokolásában mondott.

Engedelmet kérek, hogy jóakarattal tekintjük, azt megmutattam nemcsak magam, de megmutatták elvtársaim is az által, hogy a törvény-

Digitized by Google

javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául készséggel elfogadtuk, sőt megmutattam részemről a jóakaratot az által is, hogy nem igen oppugnáltam, hogy a kormány álljon a kiállítás rendezésének élén. Azt hiszem, hogy a jóakarat ezen kettős jelzése elég nyilvános; azonban részemről ellenmondást látok abban a jóakarat tekintetében, hogy mintegy ki látszik zárva lenni a nyilvánosság. Szerintem ez épen nem áll: minél több világosság, mehr Licht, a mint Göthe mondja, annál jobb. *(Helyeslés balfelől.)* Ezt szeretném itt is. Hanem a minister ur azt mondja, hogy ő dobszóval verebet nem akar fogni. Én, t. ház, a magyar iparosokat nem akarom verebekkel tractálni, legalább is egy jó kövér pulykát szeretnék fogni a kiállítás által, a mit ugy értek, hogy a magyar iparosoknak akkora hasznuk és nyereményük legyen ugy tudományilag, mint anyagilag a kiállításból, a mint viszonylik a kövér pulyka a verébhez.

Részemről mindenkor a nyilvánosság barátja voltam, parlamenti légkörben mozgunk, a mely légkör megkivánja a világosságot a legnagyobb mértékben, akkor tisztulnak az eszmék.

Ha a t. minister urnak azon intentióiból, melyeket jelzett, nincs kizárva, hogy kelet és délfelé iparunknak tért szerezzünk, azonban a nyugottól tartózkodjunk, a mennyire ez a magyar iparra elnyomólag hat; ha ez az intentió, akkor ezt bátran ki lehet mondani, hanem hát itt utunkban áll megint a közösügy, a közös vámterület, hogy a cseh oroszlánnal nem merünk összeágaskodni.

A t. minister urnak igen rövidre terjedt jóakaratos és verebes indokolása által nem érzem magamat megnyugtatva és arra ösztönözve, hogy elálljak módosítványomtól, mely minél nagyobb világosságot akar ezen ügybe behozni és miután a minister ur a további felvilágosítást megtagadta, én az első szakaszt oly módon óhajtom szövegezni, hogy ha már a külföld kizárásáról vagy bevételéről tüzetes nyilatkozatot nem kapunk, jó, hát essünk túl a kérdésen, de az első szakaszt ehhez képest következőleg kivánnám módosítani: az első szakaszt ezen szövegezésben „1885-ben Budapesten országos általános kiállítás tartatik“ elfogadva, még hozzá a következő toldást ajánlom: „külföldi termékek és készítmények a kiállításból kizáratnak, egyedüli kivételt képezvén e tekintetben a magyar állami illetőségü művészek által, ámbár külföldön készített képzőművészeti tárgyak.“ *(Helyeslés balfelől.)* Teszem ezen kivételt azért, a mint már jeleztem, hogy a műcsarnok minél vonzóbb és becsesebb termékeket, készítményeket magában foglaló legyen, hogy igy Munkácsi, Litzen-Mayer és más külföldön élő jeles hazánkfia művei ne essenek a jelzett tilalom alá, de sőt hogy ezen számukra felállított kivételek rájuk nézve megtiszteltetés lévén, ők ez által is rábirassanak, hogy örökbecsü műveiket ide beküldjék és ez által kiállításunkat a külföldről jövő látogatók előtt annál vonzóbbá tegyék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt.)*

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! Én a módosítást nem fogadhatom el, mert az a kiállítás egyik czélját veszélyezteti. Maga a t. képviselő ur, a ki indokolta és előterjesztette a módosítást, azt mondotta bevezető beszédében, hogy ő maga sem zárkóznék el az elől, hogy némely czikkek behozassanak a külföldről; csak a mennyiben ezek a magyar iparnak ártalmára lennének, szeretne biztosítékot szerezni, hogy ily czikkek nem fognak bebocsáttatni. Bevezető beszédében tehát a képviselő ur maga is concedálta, hogy esetleg hasznára válhatik a kiállításnak, hasznára válhatik a kiállítás végczéljának: a magyar ipar fejlődésének az, ha azon hiányok, melyekben a magyar ipar még leledzik és azon fokozatai az előhaladásnak, melyet a magyar ipar még el nem ért, a kiállított tárgyakban bemutattatnak és ez által a kiállítás mintegy kiegészittetnék, tanulmány tárgyát képezhetné iparosainkra nézve s igy azok izlése, tanulmánya terjedvén, fejlődvén, igen természetes, hogy lényegesen előmozdittatnék az iparkiállítás czélja. Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy ezen szempont, a melyet bevezető beszédében legalább röviden említett — és azt hiszem, nem csalódom, ha ezt ily módon interpretálom — sokkal helyesebb és a kiállítás czéljának sokkal inkább megfelel, mint azon merev visszautasítás, melyet módosítványa tartalmaz. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ezt még azzal a válaszszal sem indokolhatja, melyet az igen t. minister ur az ő első felszólalására adott. Miután a t. képviselő ur első felszólalásában garantiákat kivánt arra nézve, hogy a hazai iparnak nem fognak hátrányára és kárára válni a külföldről esetleg bebocsátott egyes czikkek, azt hiszem, e tekintetben jobb garantiát adni nem lehet, mint a melyet a minister ur felhozott, hogy t. i. magukra az iparosokra lesz bizva jóformán, hogy mit bocsássanak be, tehát azok kritikájától fog függni, hogy miféle külföldi vagy osztrák czikk bocsáttatik a kiállításra. Már pedig saját érdekeinek védelmére mindenki maga legilletékesebb. Ha tehát e tekintetben valami biztosíték kivántatik, azt hiszem, nagyobb biztosítékot adni, mint a melyet a minister ur adott, e tekintetben nem lehet.

És ha következetes akar maradni a t. képviselő ur azon első állításával, miután a garantia igy olyformán adatott meg, bár rövid szavakban, — de azt hiszem, nem a phrásisoktól, nem a sok beszédtől függ a dolog érdeme, hanem attól, hogy az meg legyen mondva — *(Helyeslés jobbfelől)* ha

Digitized by Google

következetes akar maradni és nem akarja kockáztatni a kiállításnak egyik lényeges czélját, módosítványának elfogadását nem fogja kívánni a t. háztól. Részemről kérem annak mellőzését. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Halász Géjza: T. ház! Épen azon kezdem, a min az előttem szólt végezte. Ha ez az országos kiállítás a czélt el akarja érni, akkor minek kell történni? Azt hiszem, abban egyek vagyunk; és az indokolás is azt hangsúlyozza, hogy a kiállítás nem akar nemzetközi lenni, hanem tisztán országos kiállítás. Ebben tehát nincs különbség köztünk. Különbség van közöttünk abban, a mit mindenki beláthat a t. előadó urnak mostani beszédéből; hogy ha azok, a miket ő mondott, érvényesülnének, akkor alig lesz kifogás alá eső olyan czikk, melyet behozni ne lehetne. Mert ő azt mondotta, hogy oly czikkek, a melyek itt még nem léteznek, vagy még nem érték el a fejlődésnek, a tökéletességnek azon fokát, mint külföldön, hogy azok behozhatók. Igy t. ház, minden behozható lesz, mert azt csak akkor fogjuk megitélhetni, mikor már itt lesznek azon czikkek, hogy mennyire hasonlíthatók össze a mieinkkel. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Osztrák czikkek!)* Magától értetik, hogy akármiféle czikk lehet, osztrák, vagy cseh vagy más.

A másik, a mit a t. minister ur is hangsúlyozott, az, hogy maguk a szakértő iparosok határoznak a külföldi czikkek felett. Ez véleményem szerint örökös perlekedésre, izetlenkedésre adna alkalmat; az egyik behozandónak tartaná, a másik nem. Mondom, ebből valóságos egyenetlenkedés, pörpatvar fejlődnék és ez nagy kárára lenne magának a kiállításnak.

Én tehát most már még szükségesebbnek tartom, hogy ne bizzuk ezt önkényre, mert igy tisztán az önkény dolga lenne; a mit be akarnának hozni, azt mind behozhatnák.

Én tehát egyszerűbben, de ugyanazt szintén módosításképen bátor vagyok előterjeszteni, t. i., hogy az 1. §-hoz tétetnék ez: „akként, hogy ott csak a magyar állam területén készített vagy termelt tárgyak lesznek kiállíthatók. E szabály alól kivétetnek a magyar művészek által bárhol készített képzőművészeti művek, melyek szintén kiállíthatók.“

Ajánlom a t. háznak ezen módosítványt. Ez mulhatatlanul szükséges, ha azt akarjuk, hogy a kiállítás megfeleljen czéljának. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Steinacker Ödön: A benyujtott módosítványt részemről nem fogadhatom el, mert az a kiállításnak egy bizonyos irányban való sikerét akadályozná. Én elismerem ugyan, hogy e kiállításnak főczélja az, hogy mutasson fel mindent, a mit a magyar ipar- és mezőgazdaság előállítani képes: de azt hiszem, fontos az is, hogy az iparosoknak és mezőgazdáknak adassék alkalom, hogy könnyen megismerkedjenek sok oly tárgygyal, szerszámokkal, munkagépekkel, a minők Magyarországban nem készittetnek, ritkán hozatnak be és a melyek mezőgazdasági és ipari tevékenység tökéletesbítésére szolgálnak. Különösen oly munkagépekről lehet szó, melyek nálunk nem gyártatnak. Ugy hiszem, szolgálatot teszünk a magyar iparosnak és mezőgazdának, ha megmutatjuk neki ezen gépeket egyszerre; s ő a nélkül, hogy kénytelen volna külföldre menni és nagy költséggel megszerezni ezeknek ismeretét, azon állapotba helyeztetik, hogy ezeket megismerhesse.

Azt hiszem tehát, ezen indítvány elfogadása a magyar iparnak nem használna, hanem ártana.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, következik a szavazás. Az 1. §. szövege nem támadtatott meg, azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik. Thaly Kálmán és Halász Géjza képviselő urak az 1. §-hoz egy-egy hozzátoldást ajánlanak, a melyek egymást kizárják, vagyis ha Thaly képviselő ur módosítványa elfogadtatik, a Halász kép[illegible]uré elesik.

A kérdés tehát az lesz: elfogadja-e a t. ház Thaly képviselő ur módosítványát; és ha az el nem fogadtatik, hogy elfogadja-e Halász képviselő ur módosítványát, igen vagy nem?

Mielőtt a kérdést igy feltenném, méltóztassanak meghallgatni a módosítványokat.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Thaly Kálmán és Halász Géjza módosítványait).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Thaly képviselő ur módosítványát, igen vagy nem? *(Elfogadjuk! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Halász képviselő ur módosítványát?

Halász Géjza: Visszavonom, mert látom, hogy nem fogadják el. *(Derültség.)*

Elnök: Ezen esetben nem szükséges a szavazás.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 2., 3. és 4. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa az 5. §-t).*

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyi bizottság ezen szakaszt a következő szövegben véli elfogadandónak: „A kiállítás esetleges tiszta jövedelme a törvényhozás által iparügyi és mezőgazdasági czélokra fordítandó.“ Ajánlom ezen módosítványt elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt tartom, kijelenthetem, hogy az 5. §. ezen módosítványnyal fogadtatik el.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Halász Géjza: Én ezen szakaszt nem tartom megfelelőnek arra nézve, a mit mondani akar. Azt mondja a szakasz, hogy a kiállítás befejeztéig az

Digitized by Google

ország bármely részében országos iparkiállítás általában nem tartatik. És igy mezőgazdasági országos kiállítás lehet. Később azt mondja a szakasz, hogy részleges kiállítás csak a kormány engedélyével tartathatik. Én részemről más alternativát kivánok, t. i. mondassék ki, hogy országos mezőgazdasági vagy iparkiállítás már csak általában nem tartathatik, vagy pedig nem is jelölendő meg közelebbről a kiállítás. Van szerencsém ennélfogva a következő módosítványt benyujtani:

„A kiállítás befejeztéig az ország bármely részében, bármely országos kiállítás általában nem, vidéki vagy részleges kiállítás pedig csak a kormány engedélye mellett rendeztethetik.“

Hegedüs Sándor előadó: A módosítványhoz nem járulhatok, mert maga ezen szakasz egy kivételes jogot biztosít a kormánynak, mely eddig egyáltalán nem volt meg, t. i. hogy kiállítás csak beleegyezése mellett tartható. Már most ezen kivételes jogot, melyet az országos kiállítás érdekében a törvényhozás megadna a kormánynak, lehető szük határok közé kell szorítani. Először szük határok közé van szorítva az időre nézve, csak addig, mig a kiállítás ideje terjed, 1885-ig, másodszor megszorittatik az által, hogy csak iparkiállítás nem tartható. Ennek megvan a maga oka. Iparkiállításra ugyanis czikkeket készíteni kell, a mi nagy munka és nagy költség az iparosok részéről, ellenben termény-, állat-, szóval mezőgazdasági kiállítások nemcsak, hogy nem hátrányosak a nagy országos kiállításra, ha vidékenként terveztetnek, de sőt ellenkezőleg collectiv kiállítások czéljából és azok elbirálása a különböző vidékek terményeinek felmutatása szempontjából ép előmozdítja az országos kiállítás czélját az, hogy ha a vidéken időközben ily kiállítások rendeztetnek, mert ez által nyujtatik alkalom arra, hogy felismertessék az, a mi méltó arra, hogy az országos kiállításban részt vegyen. A gazdák ezen tevékenységét, a mely ekeversenynyel és marhakiállítással van összekötve, a mi ugyszólván előmozdítja az országos kiállítás ügyét is, megszorítani és korlátolni e szempontból már csak nemzetgazdászati tekintetben sem czélszerű és helyes, sőt a kiállítás szempontjából sem szükséges. Azért tehát öntudatosan járt el a kormány s a két bizottság, midőn ezen korlátok közé szorítja a kormány ezen jogát, hogy a kiállításokat időközben eltilthassa. Kérem tehát, ugy a kiállitás czéljából, mint nemzetgazdászati szempontból, az eredeti szöveget méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Halász Géjza: Szavaim magyarázatára kérek szót. *(Halljuk!)*

A t. előadó ur azt mondotta, mintha én ugy értettem volna, hogy egyáltalában mezőgazdasági kiállítás ne tartathassék. Módosítványomban is ott van, hogy részleges kiállítás tartható legyen, de hogy általános országos gazdasági kiállítás ezen két év alatt valahol másutt tartassék, azt én, a mint mondám, a budapesti leendő kiállításra nézve most is károsnak tartom.

Hegedüs Sándor: Még igy értelmezve is szavait a t. képviselő urnak, bátor vagyok a szöveg fentartását kérni; mert lehetnek országos állat-, országos gazdasági gép-, országos gyümölcs- vagy terménykiállítások, a melyek mind előmozdítják az országos nagy kiállítás czélját és azért ezeket is kár lenne korlátozni. Kérem az eredeti szöveg fentartását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A 6. §-ra nézve Halász Géjza képviselő ur egy módosítást adott be, mely azt czélozza, hogy ne csak az országos iparkiállítás, hanem minden kiállítás tiltassék el. Az első kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház a 6. §-t a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? Ha ez elfogadtatik, akkor Halász képviselő ur módosítványa elesik.

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a 6. §-t a bizottság szövegezése szerint elfogadni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és igy Halász képviselő ur módosítványa elesett.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatik.

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, annak végmegszavazása a legközelebbi ülésre tűzetik ki.

Következik a Bécsben 1882-ik évben tartandó nemzetközi villamossági kiállításon kiállítandó tárgyak ideiglenes szabadalmáról szóló 1882: XXVII. t.-cz. hatályának kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Ha a t. ház a jelentést felolvasottnak veszi, *(Felolvasottnak vesszük!)* az általános vitatkozást megnyitom, melyben az első szó az előadó urat illeti.

Baross Gábor előadó: T. ház! Az 1882. évben tervezett nemzetközi villamossági kiállítás nem tartatván meg, azon törvényczikk, a mely szerint az azon kiállításon kiállítandó tárgyak számára az ideiglenes szabadalom biztositttatott, nem lépett életbe. Miután azonban az idén ezen kiállításnak megtartása újból tervbe vétetett, a kormány javaslatba hozza, hogy azon törvény hatálya ezen év végeig kiterjesztessék.

A közgazdasági bizottság nevében van szerencsém e javaslatot az általa szövegezett alakban elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kijelenthetem, hogy a bizottság által beterjesztett javaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott. Következik a részletes tárgyalás.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, 1. 2. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Digitized by Google

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Legközelebbi ülésre vonatkozólag bátor volnék a t. háznak javaslatba hozni, hogy holnap ülés ne tartassék, hanem szerdán és ez ülés napirendjére a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tűzetnék ki.

Halász Géza: Mint méltóztatik a t. ház tudni, a nevezett megyék háztartására vonatkozó törvényjavaslat a legfontosabbak közé tartozik és a közigazgatási bizottságnak erről szóló jelentését csak ma kaptuk meg. Miután mulhatlanul szükséges, hogy e felett bővebben gondolkozzunk és a körökben tanácskozzunk: azt vagyok bátor indítványozni, hogy a törvényjavaslat tárgyalása a csütörtöki ülésre halasztassék.

Elnök: T. ház! Tekintettel arra, hogy a jelentés csakugyan ma osztatott ki és a törvényjavaslat nagyfontosságú: azt hiszem, a házszabályok értelmében is csütörtökre volna annak tárgyalása kitűzendő. *(Helyeslés.)* Tehát ha méltóztatik beleegyezni, a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása a csütörtökön d. e. 10 órakor tartandó ülésre tűzetik ki.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 55 perczkor.)

188. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 15-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés Hollósy Károly szabadságolási kérvényéről és a beérkezett felterjesztésekről. A közgazdasági bizottság jelentése a phylloxera tárgyában és a társaskocsikat szabályozó törvényjavaslatról. A kérvényi bizottság jelentése a 25. sorjegyzékről. A zárszámadási bizottság jelentése a horvátországi leszámolásról és a hon védelmi minister előterjesztéséről a Ludovica ügyében. A pénzügyi bizottság jelentése a gyógyithatatlan betegek ápolásáról szóló törvényjavaslat tárgyában Gromon Dezső felszólalása és e fölötti vita. A budapesti országos kiállitásról és a bécsi villamossági kiállitásra vonatkozó törvényjavaslatok végső megszavazása. Jegyzőkönyv-hitelesités e két tárgyról. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A pénzügyi bizottság jelentése a Tisza és mellékfolyói szabályozásáról szóló törvényjavaslatról.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, Pauler Tivadar, b. Kemény Gábor, ifj. gróf Ráday Gedeon, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólókat Rakovszky István, az azok ellen jelenkezőket pedig Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják feljegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a január hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Hollósy Károly képviselő ur levelét, melyben egészségének helyreállítása czéljából 4 heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Nagyvárad város közönségének felterjesztését, melyben Arad városának a vidéki városokban épitendő új épületek adómentességének husz évre való kiterjesztése iránt való feliratát pártolja.

Ágostonfalva, Baróth, Bardocz, Bibarczfalva, Bodos, Bölön, Felső-Rákos, Füle, Köpecz, Kis-Baczon, Középajta, Magyar-Hermány, Miklósvár, Nagyajta, Nagy-Baczon, Olasztelek, Száldobos, Szárazajta, Ürmös, Vargyas és Zalánpatak községek lakóinak Dániel Gábor és Incze József képviselők által beadott kérvényét, melyben a nevezett községeknek közigazgatási egyesítése s Baróth központon telekkönyvi hatósággal felruházott járásbiróság, szolgabirói hivatal, adóhivatal és pénzügyi biztosság szervezése iránt esedeznek.

Lippa város képviselő-testületének Lukács Béla képviselő által beadott kérvényét, melyben az országgyülési képviselő-választási helynek Lippára való visszahelyezéséért esedezik.

Belotincz, Kelmák, Hosszúszó, Lippa, Ujfalú és Hidegkút községeknek Lukács Béla képviselő által benyujtott kérvényét, melyben a nevezett

Digitized by Google

községek határait érintő Maros folyón néhány átmetszési munkálat kiszközléséért kérelmeznek.

Mindezen feliratok és kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Baross Gábor, a közgazdasági bizottság előadója: Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését a phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyában. Ugyancsak e bizottság jelentését a társas kocsi-üzlet gyakorlásáról Budapesten szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentések kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni s egyuttal azt elhatározni, hogy ezen törvényjavaslatok az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tűzessenek.

Elnök: E jelentések ki fognak nyomatni, szétosztatni s ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzetnek. *(Helyeslés.)*

Berzeviczy Albert, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények 25. sorjegyzékét tisztelettel azon kérelem mellett beterjeszteni, hogy ezen sorjegyzék kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni méltóztassék. És miután a t. ház a két előbbi napon ülést nem tartott s igy a bizottság csak most terjesztheti elő jelentését, minthogy a házszabályok szerinti három nap már le nem telhet, kérem a t. házat, méltóztassék e sorjegyzéket nem a legközelebbi, hanem a jövő szombati napirendre kitűzni.

Elnök: A sorjegyzék ki fog nyomatni, a kérvények a ház irodájába megtekinthetés végett letétetnek s tárgyalásuk a jövő szombati ülés napirendjére tűzetik ki.

Lukács László: Van szerencsém a zárszámadási bizottság jelentését beterjeszteni, először a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közt 1880. évre vonatkozólag eszközölt leszámolás megvizsgálásáról, másodszor azon előterjesztésről, melyet a honvédelmi minister ur a magyar Ludovica-akadémia ügyében tett. Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentéseket kinyomatni, szétosztatni s annak idején napirendre tűzni.

Elnök: A beadott jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idejében napirendre fognak tűzetni.

Rakovszky István, a pénzügyi bizottság előadója: Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését a gyógyíthatatlan közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szánt ápolda felszereléséről és 1883. évi fentartására szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, szétosztatni s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni s annak idejében a t. ház beleegyezésével az osztályok mellőzésével napirendre fog tűzetni.

Egyéb előterjesztés nem lévén, Gromon képviselő ur kiván szólani.

Gromon Dezső: A mult ülések egyike alatt, mikor nem voltam szerencsés jelen lehetni a házban, Verhovay képviselő ur megtámadta a mentelmi bizottságot, vagyis inkább annak elnökét azért, mert a házszabályokat megsértve, a képviselő urnak jogait is csorbította. Akkoriban a ház mélyen t. elnöke fentartotta nekem a jogot, hogy a tárgyban nyilatkozhassam, a mit ez alkalommal a t. ház engedelmével megtenni szándékozom. *(Halljuk!)*

A mentelmi bizottság, mikor valamely képviselőnek az ügyét tárgyalásra kitűzte, nem kötelességből, hanem a gyakorlat folytán az érdekelt képviselőt mindig külön meghivta és pedig abból a czélból, hogy azon esetben, ha a tárgyalás alatt netalán némi kérdések merülnének fel, a képviselő ur azokra a szükséges felvilágosításokat megadhassa. Ez történt az akkori ülésben is, mikor Verhovay, Istóczy, Incze és Bartha képviselő uraknak ügye került szőnyegre. Én, mint a mentelmi bizottság elnöke, az ülést megnyitván, mert a meghivott képviselő urak közt csak Istóczy képviselő ur volt jelen, az ő ügyét vétettem első sorban tárgyalás alá. Mikor én, mint elnök, Istóczy képviselő urhoz kérdést intéztem, felvilágosítást kértem, Istóczy képviselő ur egy ívre terjedő, már készen tartott irott védbeszédet nyújtott nekem át. Miután ez eddig szokásban nem volt és a bizottság egyáltalában a gyakorlathoz képest semmi utasítás után nem indulhat, mert a mentelmi bizottság eljárása szabályozva nincsen, én ebben oly elvi kérdést láttam, melynek eldöntését kivánatosnak tartottam annál inkább, mert ezen kérdést én sem Istóczy, sem Verhovay, sem az egyik, sem a másik képviselő urak mentelmi ügyével összefüggésben levőnek nem tartottam és azért voltam bátor az ott levő képviselő urakat, nem intés által, hanem élő szóval felkérni, hogy legyenek szivesek azon időre, mig a mentelmi bizottság azon kérdést, vajjon irásbeli védbeszédeket elfogadhat-e — mondom — csak ezen időre a termet elhagyni s az meg is történt.

Szalay Imre: Elég helytelenül!

Gromon Dezső: Nem tehetek róla, ha Szalay képviselő urnak nem tetszik. *(Halljuk! a jobboldalon.)* Ismétlem, meg is történt, az illető képviselő urak kimentek, de a nélkül, hogy bevárták volna az elvi kérdés eldöntését, ismét bejöttek a terembe.

Madarász József: Nagyon jól tették.

Gromon Dezső: Én ekkor ismételve felkértem őket a távozásra s az illető képviselő urak megint kimentek. Mikor pedig a bizottság e kérdésben: vajjon jövőben elfogad-e irásbeli védbeszédeket, döntött, mert szabad legyen kimonda-

Digitized by Google

nom, hogy én ilyenek elfogadását a mentelmi bizottság feladatának nem tekintem: akkor én magam mentem a mellékterem ajtajához és kijelentve, hogy most már Istóczy képviselő urnak mentelmi ügye fog tárgyaltatni, felkértem az illető képviselő urakat, hogy jőjjenek megint a terembe.

Ez szárazon a tényállás s ezzel sem a képviselő urakat, szerény nézetem szerint, sem a házszabályokat meg nem sértettem; meg nem sértettem akkor, mikor nem egy, vagy más képviselő urnak, hanem a mentelmi bizottságnak házi ügye, egy elvi kérdésnek *(Helyeslés jobbfelől)* eldöntése forgott szóban; ezért kérném ezen nyilatkozatom tudomásul vételét. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a baloldalon.)*

Madarász József: T. ház! Felettébb sajnálom, hogy nem helyeselhetem a mentelmi bizottság elnökének általa imént előadott eljárását. Nem kivánok én a t. ház részéről rosszalást indítványozni, hanem — tehetném azt is, miként be fogom legalább iparkodni bizonyítani, de azon egyének közé tartozom, kik, ha valami történt, a mi hiba vagy eltérés volt a házszabályoktól, mindig inkább hajlandó vagyok azt téves felfogásból, mint rossz indulatból származottnak tulajdonítani. Ezért bocsásson meg a t. képviselőház, hogy a mentelmi bizottság elnöke előadásának azon részére, hogy hát a mentelmi bizottságban még tárgyalandó és eldöntendő volt az a kérdés, vajjon a képviselők irásban adhatnak-e be előzetesen valamit, a mi az ő ügyüket illeti vagy nem, annyit válaszolnom, hogy a házszabályokban előre meg van határozva, hogy igenis erre joguk van.

Méltóztassanak a házszabályok 177. §-a második bekezdését figyelemmel hallgatni. Ez szól a kérvényekről. Hát általában a mentelmi ügy is kérvényi ügy. E tekintetben itt ez van — bocsánatot kérek — fel kell olvasnom az első bekezdést is, mert az egész erre vonatkozik. 177. §. 1. bekezdés: „Ha a ház valamely tagja, mint folyamodó fél által vagy érdekében adatik be kérvény, ez annak tárgyalása alatt se a bizottságban, se az ülésben jelen nem lehet.“ 2-ik bekezdés: „De ha ellene adatott be kérvény, az iratok vele előlegesen közöltetnek s védelmét mind a bizottságban, mind a ház előtt szóval vagy irásban *(Ugy van! balfelől)* előzőleg előadhatja; azonban a bekövetkező tanácskozásban és szavazásban részt nem vehet.“ Tehát az bizonyos, hogy a képviselő, kinek ügye, mint pl. Istóczy képviselő uré, először tárgyaltatik, mikor az előzetes kérdés befejeztetvén, arra kerülendett aztán a sor, vajjon a mentelmi jog felfüggesztessék-e vagy nem, ő sem a tanácskozás, sem a szavazás alatt a házszabályok szerint jelen nem lehetett; de a többi képviselők, a mint ő is azután jelen lehetett a más képviselő mentelmi ügyének tárgyalása alatt. Szükségtelen fölemlítenem, hogy a házszabályokban világosan ki van téve, hogy melyek azon bizottságok, a melyeknek tanácskozása és itélethozatala alatt a képviselők távozni kötelesek. Ilyenek az igazolási és a biráló bizottságok. Mert az 57. §. ezt mondja: „Ugy az igazolási, mint a biráló bizottságok ülésein nyilvános a tanácskozás, mindazonáltal a szavazás a hallgatóság eltávozása után történik.“ Továbbá az összeférhetlenségi bizottság, a melyre szintén ez a határozat. Azonban a mentelmi bizottság azon bizottságok közé tartozik, a melyek a házszabályok 98. §-a alatt meg vannak állapítva — 12 ily bizottság van — és ott kimondatik, hogy ezen bizottságok ülései a képviselőkre nézve nyilvánosak és épen azért üléseik ideje a képviselőház táblájára kifüggesztendő. Tehát t. ház, nincs szó arról, hogy a mentelmi bizottság ülésein azon képviselők, a kik érdekelve nincsenek, ott a tanácskozás alatt jelen nem lehetnének. Rázhatja a fejét a t. képviselő ur ott a túloldalon, én a házszabályokra hivatkozom. A házszabályok 177. §-a szerint minden képviselő, kivévén az illetőt, kinek ügye tárgyaltatik, a mentelmi bizottság ülésein eleitől végig, mind a tanácskozás, mind a szavazás alatt jelen lenni ott jogosítva van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A mentelmi bizottság elnöke és a mentelmi bizottság tagjai a házszabályok ellen vétenek, ha bármely képviselőt bármilyen czím alatt távozásra felkérnek.

Én a jelen esetre nézve azon véleményben vagyok, hogy elég lesz a mostani felszólalás és hivatkozás a ház szabályaira és reménylem, hogy a mentelmi bizottságnak ugy minden tagja, mint elnöke is fogják tudni, a házszabályok szerint nekik előirt jogaikat és kötelességeiket. *(Helyeslés.)*

Mukics Ernő: T. ház! Engedje meg nekem a t. ház, hogy én is, mint a mentelmi bizottság egyik tagja, a felvetett kérdéshez, illetőleg Verhovay Gyula t. képviselőtársam panaszához hozzászóljak. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur felszólalása alkalmával hivatkozott a házszabályok 98. §-ára, mely azt mondja, hogy a mentelmi bizottság ülései a képviselőkre nézve nyilvánosak. Én teljesen igazat adok a t. képviselő urnak, midőn a házszabályok ezen intézkedésére hivatkozik s ez ellen a mentelmi bizottság, legalább akarva sohasem vétett. A mentelmi bizottság ülései mindig nyilvánosak voltak és a mint a t. elnök ur felszólalásában jelezte, az illető képviselők véleményük, igazolásuk előadása végett azokra meg is hivattak. Sőt tovább megyek és hivatkozhatom Verhovay Gyula igen t. képviselő urra, hogy nem egyszer történt meg az, hogy saját ügyében nemcsak a tanácskozások alatt, hanem akkor is jelen volt, midőn a kérdés felett dönteni kellett. Ez által csak azt akarom constatálni, hogy a mentelmi bizottságnak soha sem volt szándéka a házszabályok idézett szakaszát megsérteni, annál kevésbbé lehetett pedig szándéka bárkit is ezen jogának gyakorlatától eltiltani. Az az eset, a melyre a

Digitized by Google

t. elnök ur hivatkozott, igenis előfordult, és ezt a bizottság házi ügyének tekintette, s ugy volt meggyőződve, hogy ez talán zártülésben dönthető el. Lehet, megengedem t. képviselőház, hogy a mentelmi bizottság talán rosszul értelmezte a házszabályt, miután az csakugyan hiányos, mert csak általában és annyiról intézkedik, hogy a képviselők jelen lehetnek, de nem mondja ki, hogy a képviselők akkor is jelen lehetnek, midőn valamely kérdés eldöntéséről van szó, melyben az illető képviselők érdekelve vannak.

Madarász t. képviselő ur hivatkozott a házszabályok 177. §-ára. Erre nézve engedje meg a t. képviselőház, hogy a mentelmi bizottság igazolásául felhozzam, miszerint a mentelmi bizottság a hivatkozott házszabályok intézkedését nem sértette meg, mert megengedte az illető képviselőknek.....

Madarász József: Nem megengedte, hanem kötelessége volt.

Mukits Ernő: .... hogy akkor is jelen lehessenek, midőn a mentelmi bizottság saját ügyüket illető kérdésben döntött. Engem t. képviselőház, ki a nyilvánosságnak barátja vagyok, nem feszélyez legkevésbbé sem, hogy a képviselő jelen lehessen akkor, midőn saját ügyéről van szó, valamint akkor is, midőn a mentelmi bizottság egyes kérdések felett dönt. Ez engem, mondom, nem feszélyez véleményem nyilvánításában, mert a mit ott a bizottságban nyilvánítok, lesz annyi bátorságom ugyanazt e házban is érvényre emelni akarni és ugy hiszem, a mentelmi bizottságnak minden tagja igy gondolkozik. *(Helyeslés.)*

Egyébiránt én igen örülök, hogy e kérdés a képviselőház elébe került. Lehet, hogy a mentelmi bizottság, mint fennebb is jeleztem, tévedett és tévesen járt el; de legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy szándékos roszakaratból nem járt el. *(Élénk helyeslés.)*

És azért nagyon kérem a t. képviselőházat, méltóztatnék a felett dönteni, hogy az illető képviselők jelen lehetnek-e akkor is, a midőn saját érdekükről van szó.

Ennyit kivántam az igazság érdekében elmondani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Engedje meg a t. képviselőház, hogy részemről néhány szót szóljak, épen arra, a mit a képviselő ur mostan felhozott, midőn azt kivánja, hogy e részben döntés történjék. Vélekedésem szerint e kérdésben dönteni nem szükséges; *(Helyeslés)* nem pedig azért, mert a házszabályok egészen határozott elv szerint jártak el e tekintetben, midőn minden bizottságnál, a mely itél, egyenesen kimondják, hogy az illető képviselő az itélet hozatalakor jelen nem lehet; az olyan bizottságoknál pedig, a melyek csak véleményt mondanak, megengedi, hogy mindig jelen lehessenek, mert azon bizottságok nem döntenek, nem itélnek, hanem csak véleményt adnak. Ez volt eddig is az eljárás, tehát újabb eldöntésre e tekintetben nincsen szükség. *(Helyeslés.)*

Istóczy Győző: T. ház! *(Halljuk!)* A tényállás constatálása czéljából részemről szükségesnek tartom kijelenteni, *(Halljuk!)* hogy én nem vártam be a bizottsági elnöknek sem intését, sem szóbeli figyelmeztetését, hanem a határozat hozatala előtt önszántamból kimentem a teremből. Utánnam jött két képviselőtársam, a kik szintén jelen voltak az ülésben és mikor hosszabb ideig a folyosón sétálgatván, azt hittük, hogy már megtörtént a kérdés felett a döntés és bementünk, akkor a bizottsági előadó arra kért bennünket, hogy miután a határozat még meghozva nincs, legyünk szivesek még tovább is kint maradni. Ez a tényállás. *(Helyeslés. Felkiáltások: Menjünk tovább!)*

Elnök: E kérdésben határozat hozatalának szüksége nem levén, *(Helyeslés)* következik a napirend és pedig az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen törvényjavaslatot végszövegezésében is, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat végszövegezésében elfogadtatik és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik a Bécsben 1882. évben tartandó nemzetközi villamossági kiállításon kiállítandó tárgyak ideiglenes szabadalmáról szóló 1882: XXVII. t.-cz. hatályának kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Rakovszky István jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen törvényjavaslatot végszövegezésében is, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat végszövegezésében elfogadtatik és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Minthogy a főrendiház ma ülést tart, kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyv ezen két pontját mindjárt hitelesíteni.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv ide vonatkozó pontjait).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen két pontja hitelesittetik.

Következik a közgazdasági bizottságnak 365. szám alatti jelentése a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyában és a bizottság által beterjesztett törvényjavaslat.

Ha a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni, *(Felolvasottnak veszszük!)* akkor az általános vitatkozást megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Digitized by Google

Tibád Antal előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mielőtt a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslatot a t. képviselőháznak általánosságban a részletes tárgyalás alapjául való elfogadásra ajánlanám: előadói hivatásomból kifolyólag legyen szabad a kérdés közvetlen történeti előzményeit és az indokokat, a melyek az általam képviselt közigazgatási bizottságot azon elhatározásra birták, hogy a törvényjavaslatot a maga részéről elfogadja s annak elfogadását a t. képviselőháznak is ajánlja, kitelhető rövidséggel megérinteni és felsorolni.

Negyvennyolcz előtt, a mint tudni méltóztatnak, az akkori egyszerű közigazgatás a mai fejlettebb és complicáltabb közigazgatáshoz képest valóban csekélyeknek mondható költségei, a mennyiben azok a befolyó taksákból és más hasonló jövedelmi forrásokból ki nem teltek, a megyék által házi adó kivetése útján fedeztettek. Nem lehet czélom t. ház, ez alkalommal vázolni azon mozgalmat, mely a háziadó kérdésében a negyvenes évek legelején a megyékben megindulva és később 1843-ban a törvényhozás termeibe is behatolva, az akkori főrendiház ellenzésének sziklafokán hajótörést szenvedett. Ezen időszakot illetőleg, kiegészítésül a mondottaknak, csak annyit kivánok egyszerűen megjegyezni, hogy az 1848-iki törvényhozás a megyékről két törvényczikket is alkotott, t. i. a 16-ikat, a megyei hatóság ideiglenes gyakorlásáról és a 17-iket, a megyei tisztválasztásokról, a közigazgatási költségek fedezésének kérdését azonban igen nagy valószinűséggel az idő hiánya miatt meg nem oldotta. Ez volt oka annak is t. ház, hogy midőn a törvényhatóságok 1861-ben először restituáltattak, azok visszaállítása, respectálával az 1848-ban eszközölt nagymérvű átalakulásoknak, az 1848 előtti egyszerű alapon eszközöltetett. 1867-ben, mikor a törvényhatóságok az akkori képviselőháznak 1867. márcziusban hozott és a főrendiház által is elfogadott határozata folytán ismét visszaállittattak, ezen visszaállítás már nem az 1861, illetőleg az 1848 előtti pénzügyi keretben, hanem az akkori provisoriumtól átörökölt pénzügyi keretben eszközöltetett és daczára annak, hogy a megyei házi pénztárak 1868-ban viszaállittattak és hogy ezen pénzügyi keret lényegesen kitágittatott, a helyzet ugyanaz maradt a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870: XLII. t.-cz. megalkotásáig; sőt tekintettel arra, hogy a törvényhatósági költségek fedezésének kérdése véglegesen az 1870: XLII. t.-cz.-ben sem oldatott meg, ugyanaz maradt a helyzet továbbra is és ugyanaz lényegileg még ma is.

Visszatérve az 1870: XLII. t.-cz. intézkedéseire, az a törvényhatósági költségek fedezésére vonatkozólag két intézkedést tartalmaz. Egyik foglaltatik a 11. §-ban, melyben ki van mondva, hogy a törvényhatósági közigazgatás költségei háziadó kivetése útján fognak fedeztetni. A másik intézkedés a 90. §-ban foglaltatik és következőleg hangzik: „Az állami közigazgatás költségeit jövőre a törvényhatóságok saját házi pénztáraikból fogván fedezni, a pénzügyminister, egyetértőleg a belügyiminister rel, még ez év folytán törvényjavaslatot terjeszt elő a föld-, ház-, jövedelem-, személyeskeresetiadó oly mérvű leszállításáról, hogy a leszállítás a lehetőségig megfeleljen azon főösszegnek, a melyet az állam a f. évben közigazgatási czélokra az összes törvényhatóságoknak kiszolgáltat.“

Méltóztatnak tudni, hogy ezen törvényjavaslat, mely hivatva lett volna a törvényhatósági költségek hordozásainak kérdését végkép megoldani, a megyék különböző területi nagysága, leginkább pedig különböző adófizetési viszonyainál fogva akkor elő nem terjeszthetett, mert a legszegényebb viszonyok közt élő megyék lettek volna a százalékos megállapítás által sújtva és tönkretéve. Hogy e bajon segítve legyen, 1873-ban az akkori belügyminister egy törvényjavaslatot terjesztett elő a törvényhatóságok területének szabályozásáról. Ezen törvényjavaslatnak főczélját azon eszme képezte, hogy lehetőleg egyforma adóképességű megyék alkottassanak. Igen természetes, hogy ezen eszménél fogva az a törvényjavaslat a történelmi reminiscentiákba egészen bele ütközött és mint ilyen a közhangulatot nem lévén szerencsés a maga részére megnyerni, a házban még csak tárgyalás alá sem került.

A területi rendezés kérdése a mint hasonlóképen méltóztatnak tudni, 1876-ban nem radicalis alapon, hanem csak a legnagyobb aránytalanságok és legnagyobb anomáliák kiküszöbölésével intéztetett el és igy ezen irány, a melyet az 1870: LXII. t.-cz. a törvényhatóságok fedezésére nézve inaugurált, azon ténynyel az én meggyőződésem szerint egészen elesett.

Ezeket tartottam szükségesnek t. ház, a kérdés történeti előzményeire vonatkozólag röviden elmondani.

A t. ház kegyes engedelmével bátor leszek most a törvényjavaslat indokolására áttérni. *(Halljuk!)*

Általánosan ismert tény t. ház, hogy a törvényhatóságok teendői 1872 óta a gyakorlati élet megváltozott és megsokasodott viszonyai és követelményei s az ezeknek hatása alatt egymást majdnem szakadatlan sorban követőleg alkotott specificus közigazgatási törvények, főkép pedig „a gyámsági és gondnoksági ügyekről“ szóló 1877. évi XX. t.-cz. végrehajtása óta tetemesen magszaporodtak.

Tény az is t. ház, hogy a megyének az 1870. évi XLII. t.-cz. alapján 1872-ben bekövetkezett első szervezése a maiaktól lényegesen eltérő egyszerűbb viszonyok között s — a mi szintén figye-

Digitized by Google

lembe veendő — a kedvezőtlenebb gazdasági és forgalmi viszonyokkal biró megyékben, azon eshetőség hatása alatt vétetett eszközlésbe, hogy a törvényhatósági közigazgatás költségei, az államnak bizonyos %-okban megállapítandó hozzájárulása mellett, a megyei házi pénztárakból önmegadóztatás utján fognak fedeztetni.

Ha már most t. ház, ezen tényekkel kapcsolatban rámutatunk a törvényhozásnak ez ideig követett azon eljárására, melynél fogva a megyék közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásaira évről évre ugyanazon hitelt szokta megszavazni, tehát hogy a megyék az időközben beállott rohamos fejlemények daczára némi csekély eltéréssel ma is az 1872-ben meghatározott javadalmazási összegek korlátai között kényszerülnek végezni a közigazgatás megszaporodott és sok részben határozott formákhoz kötött teendőit: aligha szorúl bővebb igazolásra „a megyék háztartásáról" szóló törvényczikk megalkotásának elodázhatlan szüksége. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezzel kapcsolatban felemlítendőnek tartom még t. ház, hogy — a mit már volt szerencsém érinteni — a megyék háztartásának az 1870: XLII. törvényczikk alapján eszközölt első berendezése különböző viszonyok és igények hatása alatt történvén, az állami pénztárból az egyes megyék részére évenként kiszolgáltatni szokott javadalmazási összegek között a legmesszemenőbb különbségek, aránytalanságok fordulnak elő, melyeknek enyhítése meggyőződésem szerint az osztó igazság és méltányosság tekinteteinek lábbal tiprása és a közigazgatás nagyfontosságú érdekeinek koczkáztatása nélkül nem igen lenne tovább halasztható.

Azokban, a miket itt elmondani szerencsém volt, a törvényjavaslat kettős czélja is kifejezésre levén juttatva, az irányt illetőleg egész egyszerüen csak annyit kell megjegyeznem, hogy a törvényjavaslat teljesen a létező közigazgatási rendszer keretében mozog, annak korlátai és határai közt igyekszik s a közigazgatási bizottság meggyőződése szerint fog is segíteni a bajokon, a melyeknek orvoslására hivatva van, a nélkül, hogy az 1870. évi XLII. törvényczikknek egyetlen lényegesebb sark tételét is módosítaná, megváltoztatná.

A lényegesebb alapelveket illetőleg, kiemelendőnek tartom mindenekelőtt, hogy „a megyék háztartásáról" szóló tőrvényjavaslat határozottan szakítva az 1870. évi LXII. törvényczikkben inaugurált, de a gyakorlati életben — a meghiusult kisérletek tanusitása szerint — a megyék különböző területi, népességi- és kivált adófizetési, gazdasági és forgalmi viszonyai miatt kivihetetlennek bizonyult azon iránynyal, melynél fogva a törvényhatósági közigazgatás költségei az állam hozzájárulása mellett, a megyék által önmegadóztatás utján lettek volna hordozandók: azon másik — nézetem szerint egyedül helyes — elvet emeli érvényre, hogy miután a közigazgatás részint közvetlenül, részint közvetve állami functiót képez, annak költségei az állami pénztárból fedeztessenek, vagyis, hogy — mint a mult ülésszakban benyujtott törvényjavaslathoz csatolt ministeri indokolásban kifejezve van — a megyék akként legyenek javadalmazva, hogy javadalmazásuk keretében azon eszközök, melyek teendőik pontos és gyors ellátására elkerülhetetlenül szükségesek, a lehetőségig rendelkezésükre álljanak.

Szükségesnek tartom e helyen hangsúlyozni a törvényjavaslat azon czélzatát is, hogy az — mint erről az annak kiegészítő részét képező melléklet számadatai tanuságot tesznek — az egyes megyék javadalmazásaiban tényleg létező nagy különbségeknek legalább részbeni kiküszöbölésével, azok között helyesebb arányokat hoz létre, nemcsak, de — mint a mult ülésszakban benyujtott indokolás kiegészítő részét képező táblázatokból kitünik — az egyes megyékben érvényben levő, divergens tiszti javadalmazásokat is, nem ugyan egy egységes központban — mi a bizottság nézete szerint nem is volna helyes — de bizonyos fokozatokban összehozni, egyöntetűbbekké tenni igyekezik.

A törvényjavaslat másik lényeges alapelvét a megyei törvényhatóságok önkormányzati jogának kiterjesztése és hatályosabbá tétele képezi.

Hogy az önmegadóztatás joga, mint az önkormányzat egyik leglényegesebb feltétele és követelménye a megyei törvényhatóságokat a létező jogállapot szerint is tettleg megilleti, ahhoz semmi kétség sem férhet ugyan, de ha meggondoljuk, hogy újabb közigazgatási alaptörvényünk az 1870. évi XLII. törvényczikk e részben csak nagyon hézagos és hiányos s inkább városi törvényhatóságra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz, ha fontolóra vesszük, hogy a megyék „a közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadások fedezéséről" ez ideig évenként alkottatni szokott törvényczikkek által pótadó kivetésétől azon czélokra időről időre eltiltatnak s hogy a törvényhatóságok, mint a gyakorlati élet tanusitja, a törvény által kényszeritőleg előirt vagy megengedett pótadókat ide nem értve, más helyi érdekű czélok tekintetében is csak ritkábban s inkább kivételes esetekben jutottak azon helyzetbe, hogy az államjavadalmazási, vagy más törvényhatósági alapokban fedezetet nem találó szükségleteik kielégítéséről önmegadóztatás utján gondoskodhassanak: nem szenvedhet kétséget, hogy a megyék az önmegadóztatási jog gyakorlása tekintetében ez idő szerint igen szük korlátok közé vannak szorítva, tehát „a megyék háztartásáról" szóló törvényjavaslat, midőn megengedi, hogy a megyék közigazgatási, közlekedési, közgazdasági, közmüvelődési és jótékonysági czélokra a kormány előleges hozzájárulása nélkül

Digitized by Google

3 száztóli s a bel- és pénzügyministerek előleges engedélyével további 2 száztóli pótadót vethessenek ki, az épen rajzolt tettleges állapottal szemben lényegesen tágítja, hatályosabbá és valódibbá teszi az önkormányzati jog gyakorlatát.

Határozottan az önkormányzati hatáskör bővítése és hatályossá tételére van irányulva a törvényjavaslatnak azon törekvése is, melynél fogva — a minister beavatkozási joga a törvény intézkedéseinek megtartása szempontjából szükséges ellenőrzés, az állami érdek megóvása s az elkövetett jogsértés orvoslására szorittatván — a megyéknek ugy a törvényben megállapítandó javadalmazási összegek, mint a kivetendő pótadók felhasználása tekintetében is, a törvény és kormányi felügyelet határai között szabadabb mozgást enged.

Igen fontos mozzanatát képezi a törvényjavaslatnak azon intézkedés is, mely által a megyék a szolgabirói járások területe és székhelyének a járásbiróságok területei és székhelyeivel lehetőleg megegyezően eszközlendő megállapitására kötelezteinek.

A közigazgatási bizottság a mult ülésszakban működött közigazgatási bizottságnak erre vonatkozó és a belügyministerium vezetésével megbizott ministerelnök által a tárgyalás alatt álló törvényjavaslatba is felvett határozatát nemcsak azért tartja célirányosnak, mert a helyes területbeosztás, a jó és pontos közigazgatás egyik mellőzhetetlen alapfeltétele; nem is csak azért, mert a magyar államiság szempontja követeli, hogy az ország minden részében állandó területtel és központtal biró közigazgatási körök képződjenek, de ilyennek kell tartania a bizottságnak azért is, mert meggyőződése szerint az állandólag alakulandó erős szolgabirói járások fogják leginkább azon terrenumot képezhetni, melyen a lethargiába süllyedt állampolgári öncselekvőség, az alvó önkormányzati készség, a jól felfogott önérdek, az állapotok és viszonyok közvetlen ismerete s az állandó közellét tekinteténél fogva leghamarabb kelhet tevékeny életmüködésre.

A szolgabirói járások czélszerű területi rendezése és az állandó székhelyek kijelelésének eszméje elől egyébiránt magok a megyék sem zárkóztak el. Bizonyítékul szolgálnak erre azon tények, hogy a szolgabirói járások száma 1872., helyesebben 1876-tól kezdve 486-ról 427-re szállittatott le, hogy 40 megye 253 járásában általában és 6 megye 38 járása közül 9-ben már is állandósított hivatali székhelyek vannak kijelölve, nem csak, de 12 megye 63 járásában a szolgabirói járási területek is csekély eltérésekkel összeesnek a járásbirósági területekkel.

Mindezekből kitűnik egyszersmind, hogy a törvényjavaslat, midőn a megyéket a szolgabirói járási területek és székhelyeknek a járásbiróságiakkal lehetőségig megegyezendően eszközlendő megállapítására kötelezi, nem annyira valami lényegileg újat tervez, mint inkább a megyék által önkénytesen megindított processus gyorsítását és befejezését célozza.

Az elésoroltak kiegészítéseül fel kell említenem még, hogy a mult ülésszakban benyujtott törvényjavaslathoz csatolva volt mellékletben foglalt javadalmazási összegek kiszámításánál 369 szolgabirói járás volt alapul véve; a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat szerkesztése alkalmával azonban, részint a közigazgatási bizottság mult évi megállapodásai, részint a megyék kérvényei és a főispánok előterjesztései folytán indítottnak érezte magát a belügyministerium vezetésével megbizott ministerelnök azoknak számát 18-al megszaporítani, vagyis 387-re felemelni.

Ha most ezen körülményt szembe állítjuk azon másikkal, hogy a járásbiróságok száma ez idő szerint a budapesti hat s a Nagyvárad és Kolozsvár városi két járásbiróságot ide nem értve, 375-re megy, tehát csak 13-mal kevesebb, mint a tervezett szolgabirói járások száma: azon meggyőződésben volt a bizottság, hogy a törvényjavaslat ez irányban sem zárja el annak lehetőségét, hogy a szolgabirói járások és járásbiróságok száma, területe és székhelyei közt, ha nem is teljes egyöntetűség, — mi nem is volna lehetséges — hozassék létre, de hogy az e tekintetben létező nagy különbségek kisebbekre olvasztassanak le.

Áttérve ezek után a törvényjavaslat kiegészítő részét képező mellékletben foglalt javadalmazási összegekre, a bizottság helyesnek találja a belügyministerium vezetésével megbizott t. ministerelnök ur azon eljárását, hogy azok megállapításánál a kiterjedés, népesség, adóképesség, ügyforgalom s a községi és jegyzőségi létszámon kivül, a megelőző évek számadási eredményeit, az e részben a belügyministeriumban évek során át szerzett tapasztalatokat, az egyes megyék különleges viszonyait, nemkülönben a javadalmazási statusquot, a fejlettebb gazdasági, forgalmi, sőt a társadalmi viszonyokat is kellő figyelemre méltatva: a megyéket négy csoportba sorozta olyan formán, hogy az alispáni fizetések, természetbeni lakás, vagy 400 forint lakpénz s 600, 500, 400 és 300 frt között váltakozó utazási átalány élvezete mellett, az első csoporthoz tartozó megyékben 2400, a második csoporthoz tartozókban 2200, a harmadikban 2000 és a negyedikben 1800 forinttal vétettek számításba.

A szolgabirói járások osztályozásáról nem tétetik ugyan említés az indokolásokban, de a mult ülésszakban benyujtva volt törvényjavaslat indokolásának mellékletét képező táblázatok minden kétségen kivül álló világításba helyezik, hogy a megyék e részben is különböző kathegoriákba osztattak be, mennyiben a szolgabirói fizetések — 700,

Digitized by Google

620, 600 és 500 frt között variáló lakpénz s uti- és irodai átalány mellett — részint 1200, részint 1000, a szolgabirói segédi fizetések pedig 800 és 700 frttal figurálnak a kimutatásokban.

Hogy ily helyzetben az egyes javadalmazási tételek között számbeli arányosságot keresni nem lehet, azt igen természetesnek tarthatja a tisztelt képviselőház. Ugyanazért a bizottság a melléklet tárgyalásánál inkább azon körülményt vette fontolóra, vajjon a javaslatba hozott összegek elégségesek-e, hogy azokból az egyes megyék képesek lesznek-e a közigazgatás teendőit akadálytalanul és pontosan vezetni. E részben beható megvizsgálás után azon meggyőződésre jutott a bizottság, hogy a törvényjavaslathoz csatolt mellékletben minden egyes megye dotatiója — és pedig a tényleg szűkebben javadalmazottaké nagyobb arányokban — felemeltetvén: a megyék az ajánlatba hozott összegek elfogadása esetében kivétel nélkül azon helyzetbe hozatnak, hogy háztartásuk azon részét, mely az államjavadalmazási alapban találja fedezetét, nemcsak a jelenlegi viszonyok igényei, de a közelebbi jövő fejleményeire való tekintettel is tisztességesen berendezhetik, ha a törvényjavaslat 16. §-ában részükre fentartott rendelkezési szabadságot a jól felfogott közérdek követelményeinek megfelelőleg fogják felhasználni.

A javadalmazási összegekről levén szó, nem mellőzhetjük hallgatással, hogy azokban „a megyék 1883. évi közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezéséről" alkotott törvényczikk és az 1883. évi belügyministeri költségvetés megállapítása alkalmával a szolgabirói hivatalokhoz rendszeresített közigazgatási gyakornokok és hivatalszolgák illetményein kivül, a közigazgatási bizottság által a mult ülésszakban a szolgabiróságok száma s a számvevőségi és állatorvosi létszám szaporítását tárgyazólag hozott határozatok pénzügyi eredményei is kifejezésre hozattak s mint ilyenek, az érdekelt megyék által a létesítendő szervezet megállapítása és életbeléptetése alkalmával figyelembe veendők lesznek.

Meg kell még említenem, hogy a közigazgatási bizottság az államnak azon auxiliaris hivatásával, melylyel a gyámság és gondnokság alatti személyekre nézve bir, nem tartotta megegyeztethetőnek azt, hogy a gyámpénztári alapok kamataiból nagyobb összeg fordittassék közigazgatási czélokra. E tekintetben a jelenleg közigazgatási czélokra fordított összeg, ha emlékezetem nem csal, 54,000 frtot tesz. A bizottság ezen összeget törülvén, az ekkép támadó hiányt az állampénztár által vélte fedezendőnek. Ugyanez történt a megyei székházak építésének alapjából közigazgatási czélokra fordított összeggel is. Ezen összeg mintegy 8000 frtot tevén, az ez által támadt hiány szintén az állampénztár által fedeztetik.

A törvényjavaslat pénzügyi következményei a bizottsági tárgyalások rendjén változást nem szenvedvén, feladatom e részben egyszerűen a ministeri indokolás számadatainak registrálására szorítkozik.

A törvényjavaslat kiegészítő részét képező melléklet szerint a megyék javadalmazására szükségeltetnék 4.515,000 frt.

Szembe állítva ezt:

a) az 1882-ik évre megszavazott hitellel, mely a közbiztonsági kiadások és a főispáni titkári fizetések levonásával 3.761,676 frtot tesz, 753,324 forint és;

b) a folyó 1883-ik évre megállapított hitellel, melyben már a közigazgatási gyakornokok illetményei és a szolgabirói hivatalokhoz rendszeresített hivatalszolgák egy részének bére és mellékjárulékai is benne foglaltatnak s mely 4.005,676 forintot tesz, kerekszámban 509,000 frtra rúgna a törvényjavaslat elfogadásával járó költségtöbblet összege.

A közigazgatási bizottság t. ház, nem ringatja magát azon illusióban, hogy e törvényjavaslat általános panaceát képez az összes közigazgatási bajokkal szemben, mert azoknak orvoslására még egyéb más intézkedések is szükségesek; azonban arról meg van győződve, hogy e törvényjavaslat a létező bajokon, habár súlyos áldozatok mellett is, de segíteni fog. Ezért kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés.)*

Farkas Károly: Tisztelt képviselőház! Ezen előttünk fekvő és közéletünkre nézve minden esetre nem csekély fontosságú törvényjavaslat tárgyalásánál, a vita és felszólalások folyamában, hangozzanak ezek fel e ház bármelyik oldaláról, azt hiszem alig hagyható figyelmen kivül az, hogy ezen javaslat nem valamely magasabb politikai, hanem hogy ugy fejezzem ki magamat, az országnak mintegy házi kérdését tárgyazván, ennek megitélésénél, nem annyira a politikai pártok elvi érdekei, mint a gyakorlati élet tapasztalataiból merített meggyőződés szolgálhat alapul. *(Helyeslés.)* És igy kell, hogy lehetőleg függetlenül, elfogulatlanul nyilvánuljon a vélemény a felett, vajjon ezen törvényjavaslat megfelel-e tehát — és mennyiben felel meg a közigazgatás javítására irányuló azon hivatásának, melyre alkotva lőn.

Én ezen szempontot tartom magam előtt, midőn ezen kérdéssel kiterjedtebben kivánván foglalkozni, a t. ház figyelmét és türelmét kikérni, igénybe venni bátorkodom. *(Halljuk!)*

Harmadik éve annak, mikor az igen tisztelt ministerelnök ur mint belügyminister 1880-ik évi november 21-én egy közérdekű és nem kevés reménynyel üdvözölt enquettet méltóztatott egybehívni saját meghivó leveleinek szövege és értelme szerint azon czélból, hogy az ország közigazgatásának a mai kor követelményeinek megfelelő

Digitized by Google

átalakítása, illetve javítása érdekében az administratio hiányait ismerő és a megyék viszonyaira nézve tájékozottsággal biró több férfiakat hallgasson meg és ezen tanácskozmány tárgyalásai később átadatván a nyilvánosságnak, az ott tartott beszédek sorában ugyancsak az igen t. miniszterurnak egy rövid, de benső értelmére nézve sok fontossággal biró nyilatkozatával volt szerencsém találkozni.

Ezen nyilatkozat szóról szóra ekképen szól: „Ha élni akarunk, egy erélyes administratióra van okvetlenül szükségünk. Nem egyéni hatalmi kérdés ez. Ez az ország kérdése. Mert hisz ha ma ő vezeti is Magyarország közigazgatását, nem tudhatja mikor fogja más ő felette is vezetni."

Ha ezen, bár egyik felvetett kérdés alkalmából kijelentett, de mindenesetre általános jellegű állítás, melyben nemcsak a helyzet bölcs felfogásának, hanem a jóakaratnak is egész tárháza; s ott a jóakaratú igéretnek, törekvésnek is bizonyos nyilvánulása rejlik, kétségbevonhatlanul igaz: akkor ebből önként következik, hogy maga az ország, mely a kormányhatalom legfelsőbb polczáról elhangzott ezen komoly szavakat meghallotta és megfigyelte, azóta mindig jogosult reménynyel várta és várja azon megnyugtató eredményt, mely ama közérdekű tanácskozmánynak és ezen nyilatkozatnak természetes következményét képezné.

A jelzett tanácskozmány — mint tudva van — több fontos reformkérdést ölelt fel és azokat általánosságban ugy, mint részletekben megvitatta.

Azonban azt hiszem, nem tévedek, midőn állítom, hogy ezen kérdésekből, eltekintve a rendőrség országos szervezésétől, e mai napig csupán kettő lett, részben érintve, részben eldöntve. Érintve lett nevezetesen a közigazgatási bizottságokról szóló törvény azon egyszerű módosítása által, hogy ezen bizottságokba egy gazdasági előadó vétetett fel, mely törvényhozási alkotás, azt hiszem, hogy a legmerészebb képzelet által sem nevezhető valamely nagyobb szabású reformnak, *(Helyeslés balfelől)* eldöntve lett pedig legközelebb a köztisztviselők minősítéséről szóló javaslat, mely immár a törvény erejére emeltetett.

De ime, előttünk fekszik egy újabb reformjavaslat a „megyék háztartásá"-nak czímén, mely eredetileg már még az 1881-ik évi október havában látott napvilágot, de azóta a megyék által nyugtalanított, azonban reájuk nézve mindenesetre előnyös álmát aludta, mert most ezeknek érdekeit, sőt önkormányzati jogukat is respectálóbb s ekként módosított újabb alakban ébredt fel.

Tagadhatatlan, hogy ezen javaslatnak intentiója üdvös, mert ez ismét a közigazgatás javítását tűzte ki czéljául.

De ha a reformokban az igen t. kormány által követett sorrendet veszem figyelembe, ezen javaslattal szemben önkéntelenül merül fel előttem azon kérdés, hogy azon minősített tisztviselők, azon képzett személyzet számára, kikre — és a melyre most már a megszületett törvény alapján joggal lehet és kell számítanunk — elegendő-e a háztartásnak ily egyoldalú szabályozása? Avagy talán meg kellett volna ezt előznie egy életképes, gyakorlatszerű és épen a kor követelményeinek megfelelő rendszer megállapításának, a tisztviselők jövőjét, függetlenségét biztosító és ezek fegyelmezettségét körvonalozó szabályzat kidolgozásának, a munka szabatos beosztásának és általában mindazon alkotásoknak, melyek képesek legyenek utját állni annak, hogy igy a megindítandó újabb háztartás keretében akadályokkal ne találkozzék maga a szakértelem, a tettakarat, a szorgalom és az erély, mely mindezeknek éltető szelleme.

És ezen kérdésből kifolyólag azt hiszem, hogy arra, ki nem az elmélet, nem a gyakran tulzó, sokszor igazságtalan birálatok, eszmecserék, avagy értesítések hatása alatt, de a gyakorlati élet közvetlen tapasztalataiból alkotott magának közigazgatásunk helyzetéről meggyőződést; ki ennek alapján tanulta annak hiányait és hátrányait ismerni, arra ezen előttünk fekvő törvényjavaslat teljesen megnyugtató és igy kielégítő benyomást bizonyára nem gyakorolhat; mert — habár elismerem — hogy ez a röviden fel nem sorolható számos bajok egyes részleteinek orvoslásába belenyul, félmilliót meghaladó kiadási többlettel szemben azon okokat, melyek a jó, a gyors és erélyes közigazgatás utjában fennállanak, legnagyobb részben nemcsak nem orvosolja, de nem is érinti. *(Helyeslés balfelől.)*

Igenis t. ház, én készséggel elismerem, hogy a megyék háztartásának ezen javaslat értelmébeni szabályozása, azok állami javadalmazásának nem mint eddig évről-évre, hanem általában és helyesebb arányok szerinti beosztása, továbbá azon intézkedés, hogy a megyék saját közlekedési, közgazdászati, közművelődési, jótékonysági, sőt mi több, még közigazgatási czéljaik érdekében is az önmegadóztatás jogával ruháztatnak fel; hogy a törvényhatóságok költségvetésének megvizsgálásánál a kormány hatalmi köre szűkebb korlátok közé szorittatik; hogy a megyék felhatalmaztatnak, illetve utasittatnak, miszerint tisztviselőik számának és illetményeinek meghatározására és a járásoknak a járásbiróságok területével lehetőleg megegyezőleg leendő megállapítása iránt újabb szabályrendeletek útján — bár fensőbb jóváhagyás fentartásával — intézkedjenek; hogy a szolgabiróihivatalokhoz egy gyakornok felvétele javasoltatik; hogy végre a gyámi pénztári tartalék-alapból eddig kiszolgáltatott járulékok helyett a megyék állami javadalmazásban részesittetnek: elismerem; hogy mindezeknek, melyeknek felsorolása által, azt hiszem, hogy ezen javaslatnak összes előnyeit eléggé hiven kimerítettem, lehet bizonyos elvi, sőt gyakorlati

Digitized by Google

értékük is és általában a törvényhatóságoknak szabadabb mozoghatási tért biztosítanak, nem hozom én kétségbe azt sem, hogy — miként az indokolás egyik tételében mondatik — az említett tanácskozmány ugyanazon alapelveket is elfogadta, melyek ezen javaslatban felölelvék; de mindezek mellett, mig egyrészről erős meggyőződésem az, hogy ezen törvényjavaslat, mely czíménél, természeténél fogva is csupán az anyagi kérdésekkel foglalkozik és igy az eljárás egyszerűsítésére és általában a fennálló több nehézségek elhárítására semminemű orvoslási módozatokat nem nyujt, magának a közigazgatásnak javulására lényegesebb és érezhetőbb befolyást gyakorolni nem fog; másrészről át vagyok hatva azon meggyőződéstől is, hogy azon jeles férfiak, kik a kérdéses tanácskozmányban részt vettek, akkor, mikor ott az egyes felvetett kérdések alkalmából az ezen javaslatba felvett alapelveket is hangoztatták, bizonyára nem tartották csupán ezeknek és első sorban ezeknek életbeléptetését kielégítőknek arra, hogy igy a közigazgatás érdekei kielégítve és ennek számos bajai orvosolva legyenek.

Ismételni vagyok tehát kénytelen kifejezni, hogy ezen törvényjavaslat azon czélt, melyet maga elé tűzött, oly mérvben, mint ez az első indokolásban határozottan állittatik, hogy t. i. „ezen intézkedések életbeléptetése által az újabb közigazgatás követelményeinek elég téve lesz", elérni nem fogja.

Nem tarthatom feladatomnak és ezt a tárgyilagosság kötelessége, sőt a t. ház nagybecsü türelme iránti figyelem is tiltja *(Halljuk! Halljuk!)* hogy én ez alkalomból a közigazgatás sebeinek részletezésébe bocsátkozzam, avagy az ezeken egyedül segíthető radicális reform iránt táplált nézeteimnek szintén részletekben adjak kifejezést; de addig is, mig a jövő talán e részben is meghozná a szerencsés alkalmat, engedtessék meg nekem, hogy megfigyelve az enquett-en felvetett kérdéseket is, de ezektől is eltekintve, egészen általános vonásokban felemlíthessem azon alapelveket, melyeket én közigazgatásunk lényegesebb javítására gyakorlati tapasztalataim alapján mellőzhetlen tényezőkül tekintek. *(Halljuk!)*

Jól tudom én, hogy azon nézeteltérések mellett, melyek különösen ezen kérdésnél ugy e házban, mint ennek falain kivül észlelhetők, ezen alapelvek általános helyeslésre nem számíthatnak; de nem tartózkodom mégis felvetni ezeket, felvetni itt a törvényhozás termében és igy az ország szine előtt, mert hiszen a czél mindnyájunk előtt egy és ugyanaz, nevezetesen: használni a közérdekeknek és mert az egyéni meggyőződés mindig lehet ugyan a birálat tárgya, de nem lehet az ellenvéleményben levők által sem elkárhoztatható és mert a tárgyalás alatt levő javaslat természetes alkalmat nyujt arra, hogy ezen fontos kérdés felett nyilatkozhassanak azok is, kik az egybehivott tanácskozmányban részt venni szerencsések nem lehettek.

Ha tehát a fennálló bajok orvoslásával komolyan és egészben kivánunk foglalkozni, akkor az eredményt nem csupán és nem első sorban a minősítés kérdésének már törvényhozásilag eldöntött megoldásában kellett vala keresnünk és nem csupán és másodsorban a megyék háztartásának ilynemü szabályozásában és nem csupán azon — különben nagyfontosságú — s a közvélemény napirendjére, a viszonyok indokolása mellett felvetett és igy épen a viszonyok hatalma alatt előbb vagy utóbb csakugyan eldöntésre váró kérdés merev megoldásában kell keresnünk, hogy a tisztviselők választassanak vagy kineveztessenek-e? melyek ugyan a reformoknak mindmegannyi figyelemreméltó mozzanatait képezik, hanem: Keresnünk kell mindenek felett és első sorban az eljárást, a kötelesség-beosztást sok részben complicáló több közigazgatási törvényeink és szerves rendszerünk revisiójában, ezeknek gyakorlatszerűbb átalakításában, módosításában.

Keresnünk kell a törvényhatóságok önkormányzati jogának fentartásában mindazon határig, a meddig csak ez a felelős kormányzattal összeegyeztethető. Fentartásában, illetve kiterjesztésében a közéletnek mindazon ügyágazataira nézve, melyek a vidék közigazgatási és ezzel kapcsolatos érdekeit tárgyazzák, *(Helyeslés balról)* fentartásában, sőt kiterjesztésében az ellenőrzés és fegyelem azon jogainak, melyek gyakorlására a törvényhatóságok első sorban hivatvák, politikai jogkörüknek is inkább bővítésében, mint megszorításában, melyek általában a közügyek iránt oly nagy mérvben mutatkozó közöny helyett az érdeklődésnek felkeltésére táplálékot nyujthatnak; de ezek mellett és egyidejüleg, keresnünk kell mindazon módozatok és eszközök megteremtésében, melyek szerint a törvényhatósági közegek függetlensége az erkölcsi nyomás békói alól felszabadittassék — és ezek — a mai napság valóban szárnya szegett, megbénított erély kifejtésére alkalmasokká tétessenek. *(Helyeslés balfelől.)* Keresnünk kell tehát ezek existentiájának és különösen jövőjüknek szabályszerű biztosításában. És ezen tételnél legyen szabad egy perczre megállapodnom, hogy ezt saját álláspontomhoz képest bővebben megvilágítani igyekezzem.

Hiszen ma már t. ház, mikor a kormányzati rendszer átalakulási és az ezzel járó viszonyok áramlata az administratió régi egyszerűbb formáit elmosták, mikor az egykor bizonyos hatalmi jelleggel birt rendi megye már csak az emlékezés sajátja, mikor alkotmányunk a népképviseletre fektetve, ezen átalakulás magára a társadalomra és a közügyekre is oly lényeges befolyást gyakorolt, mikor a köztörvényhatósági tisztviselő nem

Digitized by Google

egy osztály oly választottja többé, ki csaknem minden felelősség nélkül kényelmesen akként rendezhette be idejét, hogy a közügyek ellátása mellett saját gazdaságát is vezethette, midőn a tisztviselő ma már, ha hivatásának megfelelni kíván, kell, hogy a közügyeknek oly hivatalos szolgájává váljék, ki minden idejét a gondjaira bizott ügyeknek szentelje, midőn a mi különös figyelmet érdemel, a közigazgatási tisztviselők összes hivatalos működésüknek legalább is nyolcztized részét maga az állam veszi igénybe, még pedig nem csupán a kimért hivatalos órák keretében, hanem a jól felfogott közigazgatás természetéhez képest feláldozva a nap minden, sőt gyakran az éj nyugalomra rendelt óráit is a kötelességérzetnek. A viszonyok ily átalakulása mellett t. ház, ma már a törvényhatóságok választott és az állam kinevezett hivatalnokai között ezek rangfokozatos ellátásukra, különösen pedig jövőjük biztosítására nézve, a közérdekek és az igazság sérelme nélkül különbséget tenni nem lehet és igy maradjon fenn a választási, avagy váltsa fel ezt a kinevezési rendszer, különösen, mikor már a minősítés törvényhozásilag a választott tisztviselőkre is megállapittatott, nézetem szerint az államnak, illetve az ezt képviselő kormánynak mellőzhetlen hivatása, mindenesetre a megyék meghallgatásával és ezek önkormányzati befolyásuk igénybe vételével, de a jelzett czél elérése tekintetéből határozott és lehetőleg egyöntetű eljárásra, intézkedésre törekedni, hogy pedig ez még a választási rendszer fentartása mellett is, bár kétségtelenül, nem csekély anyagi áldozattal, melyre beszédem folyamában még kiterjeszkedni kívánok, kivihető és érvényesíthető, ezt bővebben fejtegetnem szükségtelen.

Keresnünk kell továbbá az eredményt, mire én kiváló súlyt helyezek, a közigazgatási apparatusnak oly értelembeni szabályozásában és beosztásában, hogy a munkaerő mindenütt a munkakörrel hozassék összhangba és ennek folyamányaként, már takarékossági szempontból is keresnünk kell eltávolításában az apparatusból azon közegeknek, melyek az újabb alkotásokhoz képest és a gyakorlati élet utmutatása szerint ott feleslegeseknek bizonyultak, ellenben szaporításában a munkaerőnek ott, hol azt a végrehajtás és a közérdekek követelik.

Keresnünk kell mindazon hátrányok, az eredményt, végrehajtást megzsibbasztó és még is napról napra fokozott bureaucraticus formaságok lehető kevesbítésében, melyek közigazgatásunkat nehézkessé, hosszadalmassá és igy képtelenné teszik arra, hogy ez ugy az állam, mint a megyék, ugy a községek, mint az egyesek érdekeinek a kellő gyorsasággal megfelelhessen.

Keresnünk kell azon egy izben már felállított, de a gyakorlatban elejtett elv érvényesítésében, hogy a közigazgatás számára csakis azon ügyágak tartassanak fel, melyek természetüknél fogva oda tartoznak.

Hiszen t. ház, már magában a szorosan vett közigazgatásnak teendői, melyek különben is legalább a végrehajtás fokán a közügyek csaknem minden ágazataira kiterjednek, a hivatalos életnek oly bő anyagot szolgáltatnak, hogy ezeken kivül annak organumait még többoldalú biráskodási és más külön természetű teendőkkel is terhelni nem egyéb, mint elvonni őket közvetlen hivatásuktól; ilyen példának okáért, hogy a többek közül csak ez egyet említsek fel, a hagyatékok tárgyalásai, melyek a szolgabirói hivatalnál egy organumot teljesen elfoglalnak és ezen hivatalt sokszor jelentékeny pénzösszegek nyomasztó őrzésére kényszerítik, a melyek pedig a kir. közjegyzők által, hivatalos állásuk természetéhez és hivataluk berendezéséhez képest illetékesen foganatosíthatók lehetnének.

Keresnünk kell azon rendszerünkben bár új, de a viszonyok által élénken indokolt és a tanácskozmányban is részletesen megvitatott; de még mindig hiányzó intézmény mielőbbi életbeléptetésében, melynek hivatása a honpolgárok jogsérelmét a hatóságok határozataival szemben orvosolni.

Keresnünk kell, mire már maga ezen törvényjavaslat is utal, a közigazgatási járásoknak a járásbirósági kerületekkel lehetőleg egyező beosztásában, de itt mellőzhetlen figyelmet érdemel az, hogy ezek végleges megállapítása kell, hogy egyidejüleg és kölcsönösen eszközöltessék; ellenesetben, az időközi változtatások kilátásának fenhagyásával nem a harmoniának, hanem a folytonos disharmoniának és zavarnak teszünk szolgálatot.

Ezzel összeköttetésben van még egy t. ház, mire én kormányzati viszonyaink között nagy súlyt helyezek, de a mit csakis némi tartózkodással említek fel, mert tudom, hogy ezen kérdés sok magánérdekeket, sőt birtokviszonyokat is érint és igy több nehézséggel találkozik, de felemlítem mégis, mert meggyőződésem, hogy ennek keresztülvitele ugy magának az államnak érdekeire, mint az administrátió kezelésének könnyítésére, különösen pedig az ügyfelek kényelmére igen üdvös hatást fogna gyakorolni és ez a megyék területeinek, már az 1876-ik évi XXXIII-ik törvényczikk által kezdeményezett, de ennek alapján csak kis részben végrehajtott, tervszerű és általános kikerekítése, a mely elői hitem szerint előbb vagy később kitérni alig lehet.

Keresnünk kell végre egy oly szolgálati szabályzat életbeléptetésében, mely egy erős fegyelmezettség mellett a felelősséget terjeszsze ugyan ki minden tisztviselő vállaira, de terjeszsze ki azt egyszersmind a felügyelet jogával és kötelességével felruházott felsőbb organumokra is és ezeknek ebbeli kiváló hivatásuk hű teljesí-

Digitized by Google

tését szigorúan ellenőrizze. És méltóztassanak elhinni, hogy a felügyelet ismert és eddig gyakorolt azon eljárásával szemben, mely a szomorú példák szerint lehetővé tette azt, hogy a sikkasztás, a bűn, az indolentia palástja alatt évek hosszán ellappanghatott, mondom, ezen eljárással szemben ezen intézkedés lenne az, mely sok eredménynyel állná útját azon corruptiónak, mely napjainkban fájdalom, oly dúsan burjánzik, mely már magát a légkört is annyira megvesztegette, hogy a megrendítőleg rohamos példák nyomása alatt maga a közvélemény sokszor a legbecsületesebb, legtisztább jellemet is a gyanú, a feltevés sötét és kinzó árnyékával gyűrűzi körül.

Keresnünk kell tehát az eredményt, hogy mindezeket egy szűkebb keretben összegezzem, a közigazgatásnak gyökeres, a közigazgatási gépezetnek nem annyira a külföldi államokat utánzó, mint a korszerű haladásnak, az indokolt változtatásoktól sem visszariadó elve melletti, de mindenesetre a történeti alapok lehető megtartásával saját tűzhelyünk jól megfigyelt viszonyai szerinti átalakításában és igy a reformoknak hézagtalan, de a természetes és következetes sorrend megtartása melletti keresztülvitelében.

Ezek azon alapelvek t. ház, melyeknek előzetes érvényesítésére kellene egyéni véleményem szerint törekednünk és majdan ezekhez alkalmazva berendeznünk azon háztartást, melyben azután a képzett munkások biztos existentiát, gyakorlatilag beosztott munkakört találjanak és igy a törekvést biztos eredmény kisérhesse.

Ezek és a kellő sorrend megfigyelése, megtartása nélkül minden időközi alkotások csakis a kisérlet czímét, szinét viselik magukon és igy sem a közegekre nem hathatnak lelkesítőleg, sem a közérdekeknek maradandó és hasznos szolgálatot nem teremthetnek.

Azonban ezek ellenében máris hallani vélem azon ellenvetést, hogy mindezeknek keresztülvitele sok időt és viszonyaink között alig megbirható kiadásokat, anyagi áldozatokat követel.

Ezen lehető megjegyzésre rövid válaszom készen áll, mert, ha a jelzett alkotások, nézetem szerint több időt követelnek, ez kétszeresen indokolja, hogy azok mielőbb vegyék kezdetöket. A kivitel anyagi oldalát tekintve pedig, mig egyrészről azon általános, közönséges, de mindig megczáfolhatlan érvhez kell folyamodnom, hogy ha a kitűzött czélt elérni akarjuk, akkor meg kell küzdenünk az eszközök megszerzésének nehézségeivel is másrészről.

Mi indokolhatja a takarékosságot akkor, midőn saját közvetlen, eddig elhanyagolt érdekeink előmozdítására akarunk erkölcsileg hasznosan gyümölcsöző befektetést tenni. Mi indokolhatja azt akkor, midőn ellenkezőleg reánk nézve meddő czélokra, idegen, még csak sajátunknak sem mondható és ma is bizonytalan jövőjü területekre a milliók oly könnyen áldoztatnak fel.

És valóban, azon általam mélyen átérzett erkölcsi kötelességgel szemben, melylyel mi a hazának, a nemzetnek, választóinknak tartozunk, mig az első teljes öntudatossággal, lelkiismeretességgel befelelhető, a másodikat épen azért és különösen azért jogosult a háborgó közvélemény elitélni, mert a jelzett czélokra feláldozott milliók mellett, saját közvetlen érdekeink előmozdításának eszközeitől fosztatunk meg.

A parlamentáris kormányzat a régi megyéket már rég kivetkőztette eredetiségükből. A törvényhozás — mint tudjuk — e kettőnek egybeforrasztását az 1870. évi XLII. törvény-czikk megalkotása által kivánta elérni és szabályozni. Hogy megtalálta-e akkor a szerencsés megoldás kulcsát; hogy nem áldozott-e fel kelleténél több jogokat a megyék részéről és általában maga az idézett törvény mennyiben és mily eredménynyel lett átadva az életnek: mindezeknek vitatásába nem bocsátkozom, csupán annyit szabadjon megjegyeznem, hogy bizonyára nem fogja tagadni senki, miszerint a régi megyék alkotmányos épülete, az ezekbe időnkint, nem hozom én kétségbe, hogy a jó akarat utján, de mindenesetre csakis kisérletként beékelt több idegen alakítások mellett, már ma alig felismerhető romokat mutat fel.

Miután pedig a történelmi és hagyományos épületek romjait a végpusztulástól megóvni maga a kegyelet is parancsolja, különösen azok részéről, kiknek fennen hangoztatott hitük, elvük, meggyődésük szerint a lakóknak még is csak ezen épület falai között lehet és kell megvonulniok: azt hiszem, hogy a helyzet és következetesség egyaránt követelik, hogy ne időnkinti igazítások által vesztegettessék el, ugy az egyesek, mint a nemzetek életében mindig oly drága idő és halmoztassanak fel minden rendszer és igy maradandóbb haszon nélkül a költségek és kiadások, hanem egy tervszerű, a viszonyokhoz alkalmatos, de teljes átalakítás tegye lakályossá, tegye biztossá az épületet a lakók számára.

Midőn ezekben rámutatni igyekeztem azon hézagra, melyet ezen törvényjavaslat életbeléptetése esetén maga után feltétlenül felhagyni fog; de teljes készséggel elismertem azon előnyöket is, melyek ebben benfoglalvák, ámbár nem tagadhatom, hogy különösen azon intentiót, mely ezen javaslatnak egyik figyelmet érdemlő tételét képezi és azt mintegy uralni látszik, hogy t. i. az állampénztár látszólagos megkimélésével a közigazgatásnak mindazon mellőzhetlen eszközei és organumai, melyek a megyék állami javadalmazásából meg nem szerezhetők, szereztessenek be azon állampolgárok újabb és pótlólagos megadóztatásával, kik maguk alkotván az államot, már mint ilyenek annak pénztárához csak nem a szélsőség

Digitized by Google

határáig vitt megadóztatással járulnak: csakis a legszigorúbb ellenőrzés mellett lehetek hajlandó elfogadni, ámbár azon eljáráshoz járulnom, hogy az állampénztár ismét előrelátható kisérlet czímén 509,000 frt kiadási többlettel terheltessék, hazafiui meggyőződésem erős küzdelmébe kerül. Mindezek mellett mégis azon okból, mert közéletünk ezen súlyos betegét, a közigazgatást, melynek szenvedése minden egyes honpolgárra visszahat, nem akarom megfosztani azon, bár palliativ és reménylem csak ideiglenes gyógymódoktól sem, melyeket annak ezen javaslat nyujt: ezen okból ezen törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslések.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! Ha a kérdés ugy állittatnék elénkbe, hogy a fennálló helyzet vagy ezen fennálló helyzetet codificáló törvényjavaslat közt kell választani: nem késném kijelenteni, hogy miután mégis jobb bizonyos körülményeket irásba foglalva látni magunk előtt, mint az élet bizonytalan viszonyainak oda dobva észlelni — elfogadnám e törvényjavaslatot. De a kérdés nem ez; s igy e szempont kivül esik a választás terén s magasabb irányból kell birálat alá venni. Előttem szólt t. képviselőtársam ugyan a kérdést nem tekinti oly nagy fontosságúnak s azt egy szükebb házi ügynek tekinti, azonban később beszédjében már ő maga is hivatkozott a miniszterelnöknek egyik elmondott nyilatkozatára, a melyben e kérdés országos fontosságát fejté ki.

Én is igy fogom fel a kérdést; és azért, mikor ez törvényhozási feladattá tétetik, kijelentem magam részéről, hogy egy ily szerves törvény alkotásánál nem tartom elégségesnek azt, hogy a törvényhozás a fennálló gyakorlatnak némi codificálásához fogjon; nem azt tartom feladatának, hogy a fennálló zavarban bizonyos modus vivendit állapítson meg: hanem feladatának tartom azt, hogy a szervezetet, mely benyúlik államéletünk testébe, a szervezetet, mely évek során át a sorvasztó betegség szomorú ágyára helyeztetett, egészében karolja fel s az életerőnek azon kellékével lássa el, mely képes azt újra a betegágyból kiemelve, hivatásának és feladatának visszaadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A jelen törvényjavaslat egy módus vivendit *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ád elénk t. ház, midőn húsz szakasza folytán előterjeszti, hogy miként lehet és kell a mai viszonyok között a megyék háztartását berendezni. Hogy ez igy áll, mint ezt bizonyítja a közigazgatási bizottság jelentése is, melyet a t. előadó ur jelesen megirt és itt a házban igen jelesen elmondott, mikor azt mondá, hogy a törvényjavaslat teljesen a létező közigazgatási rendszer keretében mozog, azt vagyok bátor mindenek előtt megjegyezni, hogy nem követi az 1870. évi XLII. t.-cz. utmutatását sem, mely a megyei életnek mai alapjait s idomait öntötte meg s mely az ősi intézménynek alapvonását érintetlenül hagyta. E törvény, mint tudjuk s mint annak történetét a t. előadó ur is elbeszélte, nem modus vivendit vél megállapítandónak, hanem 2. §-ában világosan kijelenti a jogkört, mely szerint a megye az önkormányzat és közigazgatás költségeit megállapítja s a fedezetről gondoskodik s ezzel a háztartásnak azon föltételeit szabja meg, mely az önkormányzatnak egyik sarkelvét és annak nélkülözhetlen alapját képezi. A többi szakaszok is, melyek ez irányban mozognak, ezen sarkelvet érintetlenül hagyják és igy a közigazgatási bizottság jelentésének azon szavai, melyek azt mondják, hogy az 1870. évi ide vonatkozó törvényczikk illető szakaszainak egyik sarkelvét sem alterálja e törvényjavaslat, szerintem el nem fogadhatók, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* mert beigazolható, hogy azon intézkedések, melyek az idézett törvényben foglaltatnak, a domestica sarkelvét érintetlenül hagyják; ezen törvényjavaslat pedig modus vivendit állapít meg, mely a viszonyok szerint lehet helyes, lehet helytelen, lehet kisegítő ideig-óráig, de egy szóval nem felel meg az önkormányzat kellékeinek *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Az is többféle nézet tárgya lehet a t. ház, hogy a jelen helyzet és a mai viszonyok olyanok-e, hogy visszahelyezkedve az önkormányzat igazi föltételeire, a ház képes-e ez idő szerint megalkotni az önkormányzat nélkülözhetlen alapját képező és általam óhajtott háztartás föltételeit? Az tény t. ház, hogy a 12 évi alkotások folytán a közigazgatás keretében a viszonyok olyanok, melyek, — megvallom — a föladatot súlyossá és nehézzé teszik; de azért az, hogy valami súlyos feltételek közé jutott, nem involválja magában a lehetetlenséget és engem, a ki Magyarország részére az önkormányzatot, mint annak jövendőjét biztosító intézményt látom, semmi nehézség sem riaszt vissza arra nézve, hogy minden körülmények közt az önkormányzat helyes alapját teremtsük meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Magyarországon az önkormányzat t. ház, lenyulik a honfoglalás és honalapítás legelső idejéig és gyökérszálait onnan származtatja és koronáját igy erősíti meg. Magyarországnak létfeltételével van összekötve az önkormányzat; és én azt merem állítani hogy Magyarország eddigi önállósága is csak addig létezik, míg ez az önkormányzat is, a mint van, megvan: tehát az önkormányzat Magyarország államtestével oly összenőtt egységet képez, hogy egyik a másiktól elválaszthatlan. Nagybecsü intézmény ez nemcsak a jelenben, de a jövőre nézve is, midőn látjuk azt világszerte, a mit egy nagy publicista Gneist kifejezett, hogy a társadalmi erők különféleségeik szerint, mily küzdelemben vannak egymással sokszor; látjuk azt, hogy a birtok, a tőke, a munka, a szellemi

Digitized by Google

hivatások maguk is, mint orvosok, ügyvédek stb., még maguk a tudomány emberei is, egymástól elkülönítve, mintegy a létért küzdenek. Mikor a társadalom belerőinek ilyen küzdelmét látjuk és látjuk hazánkban a centrifugalis erők küzdelmét a nemzetiségi kérdésekben, kérdem, lehet-e szentebb intézmény, mint az, a mely ezen különféle erőket ismét az állami élet szolgálatában egy helyen összpontosítja, a megyei önkormányzat által? Azon erők, melyek a létért való küzdelemben a társadalomban, lehet, egymással szemben állanak, a megye termében, tehát az önkormányzat szolgálatában s ezzel az állam szolgálatában is együtt állnak. És látjuk, hogy mindazon államokban, a hol az önkormányzat legerősebben kifejlődve van, ezen társadalmi erők küzdelmei az államra vésztho zóknak nem jelentkeznek, ott van Anglia, Amerika; mig ellenben Francziaország, vagy Németországban, a hol az önkormányzat nincs kifejlődve, látjuk, hogy a társadalmi küzdelem veszélye magára az államra is jelentkezik. És itt vagyok bátor megjegyezni azoknak, a kik minduntalan a centrifugal erőket, a nemzetiségek küzdelmeit állítják elő és ezen irányban az önkormányzatot részben, mint veszélyest jelzik, az állami merev centralisatió szempontját mondják helyesnek, hogy ez a kormányzati gépezet folytán a legutolsó falusi biróig eljuttatja az állami eszmét, bátor vagyok megjegyezni, hogy vajjon melyik a nagyobb hatalom és melyik a sikeresebb működés, az-e, ha Liptóban és Turóczban vagy Hunyadmegyében épen ugy, mint más helyeken, a megyék központjain, ezen erőket egy megyeház termébe hozzuk, a hol egyenesen az állami érdekek szolgálatát cultiválják, vagy pedig annak a falusi birónak vagy szolgabirónak kinevezési decretuma az egyedüli siker biztosítéka? És talán bizonyítani sem kell, hogy mig a megyeházak termeiben összpontosíthatják mindazon erőket, a melyek lehet, hogy a magyar állam iránt ellenségesek is — ezzel ezen erők lefegyverezve, a magyar állam szolgálatára állanak s ezek ezzel önnön magukat a magyar állam szolgáinak jelentik ki. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezek azon általános szempontok t. ház, melyek engem megerősítenek abban, hogy Magyarországon az önkormányzati institutiót, a történelmi municipalis intézményt minden téren, minden alkalommal védelmeznünk kell; s törekednünk, hogy e szervezetet visszaadjuk az életnek ugy, mint azt a történelmi és közjogi fejlődés megalapította.

Én ezt a törekvést a jelen törvényjavaslatban nem látom és én részemről ezen elvi szempontból nem fogadhatom el tárgyalás alapjául sem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De nem fogadhatom el gyakorlati szempontból sem azért, mert e törvényjavaslat mint tudjuk, mellékelvén azon kimutatást, a mely jövőre a megyék dotatióját jelzi, azon hibában sínlik, hogy itt sem a méltányosságot, sem az igazságot teljesen constatálni nem vagyunk képesek. Nem is lehetünk képesek, mert azoknak, a kik leginkább vannak érdekelve, beható tanácskozásának eredménye nincs előttünk. Ezek a kimutatások egyszerűen a belügyministeri osztályban készültek. Megengedem, hogy ott, a hol a t. belügyminister ur jónak látta, bizonyos közegek, főispánok meghallgatásával; de a megyék ezt a magok keretében és a magok szempontjából nem tárgyalták, ez előttük nem feküdt s igy az ő kivánságaik, óhajtásaik, szükségleteik miként je előttünk kifejezve nincs, tehát a törvényjavaslat egyoldalulag fekszik előttünk a t. belügyminister ur előterjesztése folytán.

Tudom, a t. belügyminister ur azt fogja erre mondani, hogy hiszen köztudomású, hogy mennyi petitió érkezett ez irányban és kinek-kinek módjában van ezen petitiókból az érdekelt megyék óhajtását, kivánságát megtudni.

Engedelmet kérek, de én ezt helyesnek s arra indoknak, hogy ezzel már most a megyék részéről is meg van téve minden, el nem fogadhatom.

Tudjuk, hogy azon kérvények miként keletkeztek. Mikor hire ment a megyei háztartásról szóló törvényjavaslat benyújtásának, a megyék innen-onnan képviselőik vagy főispánjaik útján értesültek arról, hogy körül-belül milyen dotatió van nekik szánva. Ezt az illetők szóbelileg előterjesztették, de sietniök is kellett, mert a bizottság is megkezdte a tárgyalást, tehát a megyék nagy sebtében annyit kértek, a mennyit hirtelenében jónak láttak.

Ez nem az a komoly megfontolt út, a melyet én óhajtottam volna. Ha a dotatió megosztásában igazságosak, méltányosak akarunk lenni, feltétlenül hivatalosan kellett volna az illető megyéket e tekintetben meghallgatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az azután más kérdés, hogy indokaik minden tekintetben megállották volna-e helyüket, de akkor az igazság és méltányosság szempontjából kifogás nem lett volna emelhető.

Igy, t. ház, részemről oly kimutatást, melyet egyoldalulag szerkesztve tesznek a ház elé, melyet behatóan nem tanulmányozhattam, hogy törvénynyé emeljek: erre magamban erőt nem érzek. Ezt tehetik, a kik benyugszanak a t. belügyminister ur előterjesztésében, én részemről abba be nem nyugszom s ezen alapon sem fogadhatom el a törvényjavaslatot.

Kérem tehát a t. házat, hogy ugy principialis, mint gyakorlati szempontból a törvényjavaslatot ne méltóztassék elfogadni általánosságban sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Somssich Pál: *(Halljuk! Halljuk!)* Nincs szándékom arra a térre menni, melyet az előttem szólott felhasznált, mert vélekedésem szerint ez ma nincs napirenden; ha majd napirenden lesz,

Digitized by Google

ott leszek a résen én is és valószinüleg egy táborban fogunk küzdeni a municipalis törvényhatóság, a megyei hatóság fentartása mellett. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De ez ma nem lévén napirenden, bátor vagyok igen röviden, egyenesen a megyei háztartásról szóló törvényjavaslatra nézve kijelenteni, hogy én azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául is elfogadom.

De midőn ezt teszem, ugy gondolom, nem teszi fel rólam senki, mintha ebben valami tökéletes, valami állandó, valami igen kitünő s a czélnak egészen megfelelő törvényjavaslatot látnék: valamint én viszont nem teszem fel magáról a t. kormányról sem, sem a t. bizottságról, hogy ő maga is praetendálná azt, hogy ez oly valami mü, mely a megyei közigazgatás bajain segíteni fog.

Ez szüleménye, éretlen szüleménye azon vajudásnak, mely megkezdetett mindjárt akkor, mikor a felelős kormányzati rendszer Magyarországon meghonosult és mikor a megyei autonomiának barátai a centralisatió barátaival már akkor elkezdtek itt összeütközésbe jönni s a küzdelem a mai napig folyik, a nélkül, hogy a kérdés meg volna oldva.

Addig tehát, mig e küzdelem nem lesz tisztázva, addig, mig e kérdés megoldva nem lesz, valami tökéletest alkotni e téren véleményem szerint lehetetlen. Lehetetlenséget pedig senkitől, a kormánytól sem lehet követelni.

Ez — igen jól volt jelezve — egy modus vivendi a mostani viszonyok közt, addig, mig e nagy kérdéssel szembe szállni merünk s abban határozni fogunk, már vagy azok szellemében, kik a megyei autonomia nélkül nem képzelnek boldogulást ez országban, vagy azok szerint, kik a centralisatióval kivánnak boldogítani mindenkit. Előre csak azt szeretném megjegyezni, hogy bár okulnánk a külföld tapasztalásain, a hol már a centralisált államok mindenütt decentralisálni iparkodnak. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

Ezeket általánosságban megjegyezvén, habár nem vártam tökéleteset, de egyet mégis vártam a t. kormánytól: hogy méltányos lesz, ámbár megengedem, hogy teljes méltányosságot addig gyakorolhatni nem fog, mig — a mi már szintén megpendittetett — a megyék területi rendezése nem lesz szabályozva és nem lesz a mai viszonyokhoz képest alkalmazva. De van mégis oly valami, a mi a mai viszonyok közt már most is teljesen kielégíthető lett volna és ez a megyék területe és népszáma iránti igazságos mérték.

Azt fogják ugyan mondani, hogy „Cicero pro domo“ szólok. Meglehet, de nem tehetek róla, mert Somogymegye mostohán van tekintetbe véve. Somogymegye területe 114 négyszögmérföld, vagyis 6530 négyszögkilométer a mostani mérték szerint, lakossága pedig 314,000 és van neki 8 járása. A megye többször esedezett és kérte a kormányt, adassék meg neki a 10 járás, a melyek annyira szükségesek és a mennyi a többi megyékkel összehasonlítva őt megillette volna, de ezt nem nyerhette meg. Vártam és azt hittem, hogy a megyék háztartásáról szóló mostani törvényjavaslatban fog e tekintetben Somogymegye irányában méltányosság gyakoroltatni; azonban csalódtam és mig Somogymegye költségvetése 5,000 forinttal szaporodott meg, csak 8 járása lévén neki, pedig kellene 10 járás, hasonlítsuk össze Somogymegyét más megyékkel. Hontmegye csak 2,250 négyszögkilométer területtel bir, tehát Somogy területének nem is egészen egy harmadával és van 116 ezer lélek után hat járása, Somogymegyének pedig — a mint mondám — 314 ezer lélek után csak nyolcz, Barsmegyének, a mely szintén egy harmad területtel bir, van 147 ezer lélek után öt járása; Borsodnak 61 négyszögmértföld és 195 ezer lélek után van nyolcz járása és Somogymegyének 114 négyszögmértföld és 314 ezer lélek után szintén csak nyolcz járása.

T. ház! Lehet-e administrálni egy ily nagy területen, a hol a szolgabiró annyi tekintetben már ugyis helyhez van kötve? Ez lehetetlenség.

Én tehát, midőn általánosságban elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául, mindjárt az 1. §-nál kérni fogom a t. kormányt, legyen méltányos és ossza fel a járások számát a szerint, a mint azt a terület és a népszám megköveteli.

Ezek voltak megjegyzéseim a törvényjavaslatra. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk!)* Minthogy a törvényjavaslatot én voltam szerencsés benyujtani: a hallottak folytán kötelességemnek tartom a vitának már ezen stadiumában is a tett észrevételekre egy pár szóval reflectálni.

Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy én is a lehetőségig ép ugy, mint az előttem szólott t. képviselő ur, azon keretben akarok maradni, melyet ezen törvényjavaslat kijelöl, mely nem is igényli azt, hogy összes administratiónkat reformálja, hanem csakis az életben felmerült nehézségek egyik legérzettebbikén és legmindennapiabbikán kiván segíteni.

Először legyen szabad arra reflectálnom, a mit az előttem szólott t. képviselő ur mondott. Bocsásson meg nekem, először kötelezőleg a járások száma ezen törvény által ki nem mondatik, mert a 16. §. ez iránt a kiszabott pénzügyi korlátok között a megyének fentartja a szabályrendeleti úton való intézkedést. Ez az egyik, a mit megjegyezni kivánok.

A másik az, hogy a járások számánál nem lehet sem a terület, sem a népesség az egyedüli

Digitized by Google

factor, melyet számba kell venni, hanem ott van a geographiai fekvés, *(Helyeslés a jobboldalon)* ott van a községek minősége és száma, a melyek mind megannyi, legalább is ép oly fontos factorok e kérdés megoldásánál, mint maga a népesség száma és a terület. Mert ott, a hol a közlekedés nincs nagy természeti akadályok által nehezítve, a hol különösen még ahhoz nagy községek vannak, a hol tehát ezen nagy népesség nem 30—40—50 kis községben, hanem 10—12—20 nagyobb községben van concentrálva, ott sokkal könnyebben lehet administrálni ezen nagyobb létszámmal biró járásokat, mint máshol, a hol a viszonyok ellenkezők. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* Ebben merek a gyakorlati életre hivatkozni.

A másik, a mit az előttem szólott t. képviselő urnak meg akarok jegyezni, az, hogy ő azt mondta, hogy ezen tabella szerint Somogy számára csak 5,000 frttal vétetik fel több az eddigi összegnél.

Hát bocsánatot kérek, ebben t. képviselőtársam tévedni méltóztatik. Mert Somogynak 1882-re volt 73,969 frtja az államkincstárból, 1883-ra van 77,000, tehát még ezzel szemben, midőn most 89,000 proponáltatik, a 77,000-nél a 89,000 több 12,000 frttal és nem 5 ezer frttal. Ha pedig az 1882-ikivel hasonlítjuk össze, akkor még a 12,000 frtnál is több van, ugyanis körülbelül 16 ezerrel több, mint a mennyit eddig kapott.

Ezt akartam megjegyezni és mindjárt most kérem a t. házat, hogy akkor, mikor a t. szónokok legnagyobb része, vagyis mindazok, a kik szóltak, hisz még eddig nem sokan szóltak, hansúlyozták azt, a mit én magam is érzek, hogy ezen törvényjavaslat mindenesetre egy nem megvetendő teherszaporulatot hárít az államkincstárra: mondom, hogy akkor azután még a pénzbeli áldozatok nagyobbítására a lehetőségig ne méltóztassanak törekedni, mert utóljára is eljutunk a lehetetlenség határáig, a midőn a kormánynak felelőssége érzetében nem volna szabad tovább menni az államkincstár megterheltetésében. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De ha már ennél a themánál vagyok, itt kivánok reflectálni legelőször is arra, a mit Szederkényi t. képviselő ur a dotatiók megállapítására nézve mondott. A t. képviselő ur azt mondja, hogy ezen dotatiók egyoldalulag a belügyministeri bureaukban állapittattak meg és neki nem elég az, hogy a megyéknek, vagy bárkinek módja volt hozzászólni ahhoz, hanem hivatalosan kellett volna a a kérdést pertractálni.

A mi az elsőt illeti, a belügyministeri bureaukban megállapittattak azok, minő alapon? Megállapittattak azon kivánalmak alapján, melyeket a megyék a 70-iki törvény létrejötte óta évről-évre költségvetésük növelése irányában támasztottak; tehát megállapittattak a dotatiók figyelembevételével a megyék e tekintetben minden évi költségvetésnél megújuló kivánalmainak és merem mondani, talán két-három megye kivételével — túlmenve azon, a mit eddig a költségvetés megállapításánál, értem 82-ig, valamikor kivántak. Tehát nem egyoldalulag, nem theoretice, hanem az előttünk fekvő hivatalos adatok alapján történt a megállapítás; egyben térve el csak, de ez nem hiszem, hogy hiba lenne és ha majd tovább megyünk, ha ezen része a kérdésnek részletesen vitattatnék, részletesebben is szivesen reflectálok rá; csak egy tekintetben tértünk el és ez az, hogy miután a megyék dotatiójában 1872 óta, bár időről időre enyhített mérvben, de igen nagy aránytalanságok forogtak fenn, ezen aránytalanságok megszüntethetése czéljából az aránylag igen rosszul dotált megyék dotatiója nagyobb mértékben javasoltatik emeltetni, mint azoké, melyek jól vagy meglehetősen voltak dotálva.

Ez az egy, a miben nem voltunk szigorú figyelemmel a megyék felterjesztéseire.

Annak, mikor e törvényjavaslat először beadatott — az eredeti példány nincs kezem közt, inkább kevesebbet mondok — azt hiszem, van másfél éve.

Az igen t. képviselő ur maga is tudja, fel is említette, hogy a törvényhatóságoktól, a megyéktől nagy számú kérvény adatott be. A közigazgatási bizottság előtt jeleztem s tán az indokolásban is meg van említve, hogy még ezután is jöttek kérvények; sőt a belügyministerium által és pedig nem „egyes kegyelt főispánokhoz“, hanem általános felszólítások is intéztettek a megyékhez az iránt, hogy nyilatkozzanak az illető mérvadók véleményének figyelembevételével a dotatió iránt és az ezen felszólítás folytán nyert válaszok figyelembevételével állapittatott meg méltányosan és a dotatiónak most proponált és a tavalyi előterjesztésekkel szemben mindenesetre tetemesen nagyobb összege.

A mi azt illeti t. ház, hogy ez nem elég, hanem le kellett volna küldeni a megyékhez, hogy azok a kérdést hivatalosan tárgyalják, ez, már bocsánatot kérek, a törvényhozás egységével meg nem fér. *(Helyeslés jobbfelől.)* Legyen módjuk, idejük a megyéknek hozzászólani, ez helyes, de hogy ne lehessen törvényt alkotni, a nélkül, hogy a megyék hivatalos nyilatkozatra felhivathassanak: már ezt a magam részéről a törvényhozás egysége érdekében el nem fogadhatom. *(Helyeslés.)*

De tovább megyek. Mire nyilatkozhatott volna a megye? Az egészre, vagy mindenik a magáéra?

Ha mindenik csak a magáéra nyilatkozott volna, akkor furcsa helyzet állott volna be; vagy el kellett volna fogadni a nyilatkozatot, vagy nem. És ha elfogadtatnak vala, akkor ott lettünk volna, hogy az államkincstár helyzetét inkább figyelembe vevő jobb gazda vármegyék lettek

Digitized by Google

volna rosszabbul dotálva, azok pedig, a melyek ugy gondolkoztak, hogy vegyünk a közösből minél többet, azok lettek volna jobban dotálva és maradtunk volna abban a hibában, a melybe 1870 után többé-kevésbbé beleestünk, hogy t. i. a melyik megye a szervezésnél sokat kért, az kapott nagy dotatiót, a melyik pedig kevesebbet kért, mint jobb gazda, az kevesebbet kapott. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ki adta nekik?)* Én semmiesetre sem, mert én akkor nem voltam minister. *(Felkiáltások: A kormány!)* És ha tetszik, igenis az akkori kormány állapította meg a megyék felterjesztése alapján és igen jól emlékezem még arra is, hogy az akkori belügyminister kívánságunkra egyszer részletesen be is nyujtotta az egyes megyék kivánalmait és az eredmény az volt, hogy a költségek egy része felemeltetett a nélkül, hogy az arány javult volna. Ha pedig a megyék véleményét az egészre, tehát valamennyi megye szükségletére vonatkozólag kellett volna kikérni, akkor minden tisztelet daczára nem hiszem, hogy az egyes megyék az ország összes helyzetét és a behozható arányokat jobban ismerték és megállapíthatták volna, mint a centrum ezt tenni képes. És eredménye mi lett volna? Vagy el kellett volna fogadni a megyék ajánlatát s lett volna az, mit már bátor voltam jelezni, vagy kénytelen lett volna a kormány azt mondani: elvetem a megyék ezen követeléseit s akkor épen a t. képviselő urak mondták volna: minek csinálta a kormány ismét ezt a komédiát, mikor előre el volt határozva, hogy nem fogja azt elfogadni; minek akarta a megyék elleni malitiából őket compromittálni. *(Derültség. Helyeslés a jobboldalon.)* A t. képviselő ur főleg — mert ez csak egy gyakorlati észrevétel volt, mint magát kifejezte — elvi szempontból is és erre akarok reflectálni, elfogadhatatlannak tartja e törvényjavaslatot. Elfogadhatatlannak tartja azért, mert mint mondja, az 1870 : XLII. t.-cz. meghagyta az önkormányzat fő alapelvét, a domesticát, mig e törvényjavaslat azt eltörli, tehát az autonomia ellen dolgozik.

T. ház! Igaz, hogy az 1870 : XLII. t.-cz. azt mondja, hogy a domestica alapján kell a törvényhatóságokat szervezni, de igaz az is — pedig nem én voltam mindig a minister s épen mikor létesülni kellett volna a domesticának, nem én voltam — hogy a gyakorlati nehézségek, melyek felmerültek, oly nagyok voltak, hogy tétetett ugyan egy-két kisérlet a domestica behozatalára, de merem állítani, mindezeket elfogadhatatlanoknak tartotta pártkülönbség nélkül minden ember. És miért? Mert a lehetetlenség a dolog természetében fekszik a mai viszonyok közt. Nincs nálam az indokolás, mely a mult évben a törvényjavaslat mellett beadatott, de magára a tényre, ha a számokra nem is, positive emlékszem. Igen jól méltóztatnak tudni, hogy vannak Magyarországon megyék, melyek administrátiójukat képesek lettek volna adójuknak 6%-ával teljesíteni. Vannak ismét más megyék, melyek képesek lettek volna 24—25%-al. Mit lehetett itt most tenni? Én teljes készséggel bevallom, hogy az 1870 : XLII. t.-cz. szabványainak megfelelőleg még azon utat is megkisérlettem, mit egy t. képviselő ur ajánlott, hogy radicális változtatásokat tegyek az ország beosztásán azon czélból, hogy oly törvényhatóságokat nyerjünk, melyek azután mérsékelt adópercenttel magukat administrálni képesek legyenek. De megkisértheti akárki, az teljes lehetetlen. Lehetetlen pedig először azért, mert oly nagy egyforma területű vidékei vannak az országnak, melyek erre nem képesek, hogy bármennyire nagyítottuk volna ott a megyét — miután az adóképességgel együtt az administrátió költségeit is nevelni kellett volna legalább oly arányban, mint a minőben az adóra kivethető percent alapján a jövedelem növekedett volna — mégis alig sikerült volna 2—3%-al lejebb szállitani azon adóarányt, a mely az administrátióra szükséges. De másodszor helytelennek tartottam és tartom azért, mert bizonyos nagyságon túl egy municipiumot helyesen kiterjeszteni csakugyan nem lehet. Felhozom pl. Máramaros megyét, melynek tetemes nagyítását nem hiszem, hogy valaki administratiónális szempontból helyeselné, pedig Máramaros is egyike azon megyéknek, melyek csak igen nagy percent mellett tudták volna magukat a domestica alapján administrálni. Ott van Trencsénvármegye hasonló helyzetben. De menjünk tovább. Még ha az administrátió szempontját hajlandó lettem volna is mellőzni, nincs-e egy szempont, a melyre a képviselő urak is hivatkoznak, a mely megtiltja azt, hogy az ország bizonyos vidékein, egy nagy egészet képező, külön központtal biró igen nagy területek alkottassanak? Én szerintem van. Mert én legalább soha a magam részéről ahhoz nem fognék járulni, hogy bármiféle domestica iránti előszeretetből, még ha az czélhoz vezetne is, Magyarország északi, keleti, vagy déli vidékein, nagy, három-, négy-, talán ötszáz négyszögmértföldre menő, vagy csak 2—300 mértföldre menő, a mostanin túllevő területet képezzenek, melyeknek egy tömegben nagy nemzetiségi népességökkel egyetlenegy központja legyen, a hol a kormány érvényesíthesse törvényes befolyását? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ez volt a harmadik ok, mely a domestica behozatalát lehetetlenné tette. De hát mennyiben viciálja ez a törvényjavaslat az önmegadóztatás szempontjából a megyék helyzetét, szemben az eddigi helyzettel? Ugy gondolom, semmiben, sőt javítja tetemesen. Javítja két irányban: először azért, mert a nyert dotatió keretén belül sokkal szabadabb működést enged a törvényhatóságnak, mint volt eddig; mert megszünteti azon, nézetem

Digitized by Google

szerint a megyére is, de a kormányra nézve is talán majdnem, mondhatnám, lealázó helyzetet, hogy minden 10 garasos vagy 5 frtos tétel miatt egymással perlekedni kell és megadja a lehetőségét, hogy a megye háztartását ennek elkerülésével berendezze. De előmozdítja az önkormányzatot az által is, hogy a törvényhatóságoknak törvény által ad módot — igaz, nem nagy összegig — de saját hatáskörükben intézkedhetni egy kisebb mérvű háziadó kivetéséről, hogy speciális érdekeiket odahaza előmozdíthassák.

Meglehet t. ház, hogy ezt egy más szempontból fogják némelyek megtámadni és azt fogják mondani: hja, ez azért van csak, hogy az állam leharítsa magáról a közigazgatás költségeit és egy indirect adóemelés utján a megyére hárítsa. No hát, ha azt fogják mondani, bocsássanak meg, nagyon fognak tévedni. Én a magam részéről annyit tudok, hogy midőn az államkincstárból proponálok a mai viszonyok közt és talán ez irányban ismeretes fukarkodásam daczára, több mint fél millióval nagyobb összeget, akkor nem lehet mondani, hogy azért engedek azután vagy proponálok engedtetni a megyéknek egy minimális adókivetési jogosultságot, hogy indirecte fedezzem az államnak közigazgatási költségeit, a megyék által. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én azon meggyőződésben vagyok, hogy azon dotatió szerint, mely itt proponáltatik, egy pár évtizedig minden megye, ha gazdálkodik, bőségesen kijöhet az administratió költségével. Ha élni akar az adókivetés jogával, élhet azzal egyenesen tisztán a maga czéljaira, melyeknek minéműsége a törvényjavaslatban fel van sorolva. Én azt gondolom, hogy ez sokkal helyesebb és czélszerűbb és azt hiszem, hogy ha autonomiát akarunk, ha akarunk autonom életet, addig a meddig az az anyagi helyzet engedi, lehet és kell is a törvényhatóságoknak arra módot adni, hogy azon az uton haladhassanak. *(Helyeslés.)*

És ezen szempontból tovább menve, én sokszor hallottam itt hangoztatni — a mibe nem akarok most belemélyedni — állami administrátiót, önkormányzati administrátiót, tisztviselők választását, tisztviselők kinevezését, de mindannyiszor, ha jól emlékszem, mikor az állami administrátió kapcsolatba hozva a tisztviselők kinevezésével kivántatott — azon t. szónokok részéről — mindannyiszor tiltakoztak az ellen, hogy ők ezért centralisátiót akarnának, hogy nem akarnák a vidéki életet és autonomiát.

Nem vitatom most, helyesen tiltakoztak-e vagy sem, de annyi bizonyos, hogy még azok is, akarva a localis, helybeli autonomiát, nem mellőzhetnék azt, hogy a törvényhatóságok bizonyos méltányos pótadó kivetésére jogosittassanak, mint nem tudják mellőzni még a tökéletesen centralisált Francziaországban sem. Ez tehát oly valami, a mi mindenütt, a hol egy kis vidéki életet meghagyni akarunk, szükséges és annál szükségesebb nálunk, hol a vidéki élet elevenségének fentartására én is a magam részéről igen nagy súlyt fektetek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ha tehát t. ház — igyekezem bevégezni beszédemet — ugy áll a dolog, akkor az a kérdés, vajjon lehetőnek tartja-e valaki a régi módú domesticanak behozatalát vagy sem? Ha nem tartja lehetőnek, akkor nem mondhatja, hogy ezen törvényjavaslat az önkormányzat egyik alapfeltétele ellen volna irányozva, hanem el kell ismernie azt, hogy épen ellenkezőleg a megyei önkormányzat ezen alapföltételnek az adott viszonyok között lehetőleg megfelelt. És ha meggondoljuk, hogy mily különböző tételek szükségesek az administratióra, miként lehetne segíteni, ha azt akarnók, hogy domestica vettessék ki? Képzeli valaki, hogy egyforma adószázalék elengedése utján lehetne segíteni? Én nem hiszem, mert senki sem hiszi, hogy 20—25%-ot elengedhessen az állam akkor, mikor egyik vidéken 6% lenne elég, mig a másikon 25—30% is szükséges lenne.

Mi lehetne tehát — erre is kivánok reflectálni, mert aligha nem olvastam valahol — az eredmény, ha nem egyforma lenne a százalék, mely az adóból leengedtetnék, hanem minden törvényhatóságban más százalék állapittatnék meg? Azt, hogy ez minő administrátiót eredményezne és mennyi nehézséggel járna, nem fejtegetem, de annyit mondhatok, hogy nem lenne egyéb, mint mesterséges, tekervényes, sok bajjal járó uton elérni oda, a hol most vagyunk. Mert akkor is csak azt lehetne mondani: ezen megyének szüksége van a mai viszonyok közt administratiójára, 150 ezer forintra, ez képezi adójának 8%-át, tehát ezen megyében elengedünk az adóból 8%-ot, a másik megyének kell 100 ezer forint, ez képezi adójának 20%-át, tehát elengedünk az adóból 20%-ot; vagyis kerülgetnénk, nem mondanánk meg, mit akarunk, zavarokat idéznénk elő és mégis ugyanott lennénk, a hova most az egyenes uton eljutunk. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Én kérem a törvényjavaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Orbán Balázs: T. ház! Én megvallom, mindig félve veszem kezembe az ezen kormány által beterjesztett törvényjavaslatokat, mert azok mindenikében visszaesést, jogelkobzást és a reactió térfoglalását ismerhettük és ismerhetjük fel. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Nincs különben a jelenleg tárgyalás alatt levő javaslattal sem, mert habár az a megyék háztartásáról szól s igy ártatlannak feltünő czíme után itélve, tulajdonképen a megyék költségvetésére látszik vonatkozni; ámde az mégis sokkal életbevágóbb s önkormányzati jogéletünkbe sokkal mélyebben behat, a mint az, rövid voltát te-

Digitized by Google

kintve, első tekintetre és felületes vizsgálatra tetszik.

Igen, t. ház! mert ez az utolsó kegyelemdöfés akar lenni máris vonagló önkormányzatunk megsemmisítésére, ez előkészítese akar lenni annak, hogy a választott tisztviselők is a kormány önkényének sphaerájába bevonassanak s ezután magukat többé ne a megye, ne az állam, hanem a kormány hivatalnokainak tekintsék. Majd nem sokára be fog következni azon jobbítmány is, hogy a közigazgatási tisztviselőket is a kormány nevezze ki, a mint már kisért is e törekvésnek sötét árnya itt e házban.

Akkor aztán a központosításnak következetesen folytatott munkája be lesz fejezve s Tisza Kálmán elmondhatja, hogy „Az állam én vagyok". *(Németh Albert közbeszól: Most is mondhatja! Derültség.)*

De, t. ház! Eltekintve a törvényjavaslatnak a fennebbiekben jelzett nagy polilikai fontosságától, az homlokegyenest ellentéte mindannak, a mi 14 év óta a törvényhozás termében a megyék háztartását érdeklőleg hangoztatott, sőt már törvénybe is iktattatott.

Mi itt e padokon folytonosan az állami adó hányadának alapján létrehozandó házi pénztárak a kormány által is hangoztatott berendezését szorgalmaztuk, mert csak igy hittük a megyéket önállósítani s némileg függetleníteni a kormány kártékony befolyásától és hatalmi túlkapásaitól. Igen, mert szomorúan tapasztaltuk azt, hogy azon körülmény, miszerint ideiglenesen bár a házi pénztár felállításáig a hivatalnokok az államkincstárból a kormány által díjaztattak: mily károsan hatott azok eljárására, azoknak felfogására, hisz azok legnagyobb része nem tekintette magát az állam, az őtet megválasztó vármegye, hanem a kormány tisztviselőjének s nem az önkormányzat veszélyeztetett, a kormány által oly gyakran megsértett jogainak oltalmazására, a megyei közönség érdekeinek védelmére lelkesültek: hanem — tisztelet a kevés kivételeknek — leginkább kortes-érdemek szerzésében tetszelegtek maguknak s igyekeztek érdemeket s hivatalos mulasztásaik és visszaéléseikre elnézést és bűnbocsánatot biztosítani, a mint hogy azt el is érték, mert ma Magyarországon a jó kormánypárti korteshivatalnoknak minden meg van engedve, azt az igazságnak számodoltató keze utól nem éri soha.

Ha tehát azon körülmény, hogy eddig csak ideiglenesen, a költségvetésben megszavazott fizetéseiket a belügyminister útján kapták meg s ez szabályozta fizetéseik scáláját: ily függő helyzetbe tartotta; mi fog történni most, a midőn a belügyminister határozza meg minősítvényeiket, ez emeli fel fizetéseiket s a házi pénztár helyett az ő előterjesztésére adja ki az államkincstár, a melyet mi — a nép — töltünk meg keserves keresményünkkel, de a melyben ezen közösügyes jó urak gazdálkodnak kényük-kedvük szerint, mert a mindent helyeslő többség által gyakorolt ellenőrzést ők maguk sem fogják számba venni, hisz ez a többség Bosznia megszállását is rosszalta, de azért a milliókat mégis megszavazta; az sok mindent elitél künn a folyosón, de itt benn mindent megszavaz.

Én megengedem, hogy az ezen javaslat átvitele által teremtendő helyzet tetszik a belügyér urnak; az a centralisátió művét tetőzi be; csakhogy az nem tetszhetik a népnek, a melyre újabb terheket ró és nem tetszhetik nekünk, kik a nép jogainak és érdekeinek vagyunk itten védői s szenvedéseinek solidaris társai.

A javaslat, illetőleg az azt kisérő bizottsági indokolás szerint a megyei tisztviselők fizetése tetemesen fel fogna emeltetni. Igy az első rangú megyékben az alispán fizetése, lakbér és utazási átalánynyal 3400 frtra, a mihez ha az irodai átalányt, s külön napidíjakat, fűtést stb. hozzávesszük, megközelíti a 4000 frtot. A szolgabiró fizetése 1900—2000 frtra felrúg, ezenkivül igen nagy mellékjövedelmei vannak sorozásnál, adókezelésnél *(Derültség a szélső baloldalon)* s a magánfelek részére felszámított napidíjakból stb., ugy hogy 3000 frtra felmegyen.

Ily arányban emeltetik a többi tisztviselők fizetése is, hogy azok, a mint az indokolás mondja, „a bíróságoknál dívó fizetési fokozatokkal arányba hozassanak".

Ily módon a javaslat szerinti költségtöbblet az 1881. kiadásokkal szemben 700,000 frtot, tehát csaknem egy millió frtot tesz ki évenkint.

T. ház! Ez sokkal nagyobb összeg, minthogy azt szó és ellenmondás nélkül meg tudná szavazni egy, a népet valóban képviselő megbizottja: képviselője, hiszen, t. ház! Ha mi e nagy összeget évente népnevelésünkre fordítanók, mily óriási lendületet nyerne közművelődésünk, hazánk népének fejlődése és jóléte; de mi hiába sarkaljuk ilynemű üdvös befektetésre a kormányt, e czélra néhány ezer frt többletet is ellenez a pénzügyminister ur s pénz hiányával ellensúlyozza ily indítványainkat, de a midőn a kormány hatalmi körének tágításáról, midőn a bureaukratia erősítéséről, midőn a centralisatio kárhozatos művéről van szó: akkor a pénzügyminister ur soha sem szokott ellenmondani, az ilyenekre mindig van pénze.

De a kormány nem elégszik meg az állami javadalmazás ily abnormis fölemelésével, hanem azonkivül a 9. és 13. §. értelmében 5% erejéig még pótadót is vethetnek ki a megyék közigazgatási, közlekedési, közgazdasági, közművelődési és jótékonysági czélokra.

No, t. ház, a mint én ismerem megyéink jelen szervezetét, az ily pótadó a legtöbb helyen ki fog vettetni, akár van, akár nincsen reá szükség; hisz

Digitized by Google

maga a központi kormány szoktatta reá hivatalnokait, hogy a nép túlterheltetésével ne sokat gondoljanak. Bizottmányi gyüléseink pedig a virilis intézmény, a hivatalnoki tagok túlsúlya és a választások meghamisítása révén, legtöbb helyen, akként vannak összealkotva, hogy mindig az történik, a mit a főispán, tehát a kormány akar.

A pótadókat — a nagy állami javadalmazás mellett is — ki fogja vetni a bizottmányi gyülésekkel szabadon rendelkező hivatalnoki kar, miként a népet ráerőszakolja a közmunkaváltságra az által, hogy oly távol vidékekre rendeli útcsinálásra, miszerint csak az oda- és visszautazás napokat vesz igénybe s igy a szegény nép kényszerítve van arra, hogy az ily hercze-hurczától a pénzbeli megváltás által mentesítse magát.

Félnünk lehet, hogy az ily kivetendő pótadók, miként a közmunkaváltságnál is gyakori az eset, minden komoly ellenőrzés nélkül fognak kezeltetni s néha elkezeltetni, mint az Pest, Nógrád, Krassó, Szörény és más megyékben is előfordult.

Szomorú képét mutatja a belügyér ur által inaugurált ellenőrzésnek az, hogy itt a központi Pestmegyében lehetséges volt a büntetéspénzeknek, közmunkaváltságoknak, birságoknak, árva- és más közpénzeknek 10 éven át való elsikkasztása, mindaddig, mig a lelkiismeret furdalása golyót nem röpített az illető agyába s a halál ki nem derítette a bűnténytt.

A bűn ily hosszú időkig való elrejtőzhetése, az ily bűnpalás korántsem az önkormányzati rendszer folyománya és kinövése, hisz régen, mikor vármegyéink teljes önkormányzati és korlátlan választási joguknak élvezetében voltak, ily esetek alig fordultak elő, mert a pénzkezelő hivatalnokok cautionatus emberek voltak, kik az ily visszaélések ellen biztosítékot nyujtottak. Az ily sikkasztások előfordulnak az önök mintamegyéjében, a hol a szabad választások helyébe a candidátió lépett, a mely sok salakot hoz felszínre. Az ily sikkasztások előfordulnak a mindenre fátyoltvetés e korszakában, a midőn a korteshivatalnoknak mindent elnéznek, a midőn a választási vesztegetésekben torkig elmerült hivatalnokok a kormányban és közegeiben nem szigorú birót, hanem törvénytipró bűnrészest tekintenek.

Előfordult t. ház, egyik megyénkben azon eset, hogy az egyik szolgabiró választáskor agyon taposott egy embert s agyon veretett kettőt azért, hogy az ellenzéki jelöltet éltették, a törvényszék a tett bejelentésre minden vizsgálat nélkül egyszerű rendőri kihágásnak minősítette a szolgabiró ur tényleges és értelmi gyilkosságait.

Ugyanezen szolgabiró ur később a közpénzekből sok ezer forintot sikkasztott el, de az ügy elsimittatott az elsikkasztott pénzek utólagos visszatérítése alapján s a bűnös hivatalában maradt mindaddig, mig a halál meg nem mentette a megyét tőle. Előfordult, hogy a választási vesztegetések és erőszakoskodásokkal vádolt szolgabiró ellen a kiküldött vizsgálóbiró ugy vezette a vizsgálatot, hogy előbb együtt dőzsölt a vádlottal s azután mindenütt előtte ment a szolgabiró s fenyegette a tanukat, hogy ugy merjenek ellene vallani, hogy mindnyájan a börtönbe kerülnek. A minek természetes eredménye lett, hogy a tanuk halgattak.

Alig hiszem, hogy e háznak legyen olyan tagja, a kinek ilyen esetekről, ilyen s hasonló esetekről tudomása nem lenne; Pauszt sem az igazság büntető keze érte utól — hisz ez futni engedte — hanem egy ügynök túlbuzgólkodása hozta belé a kelepczébe.

Legújabban történt, *(Halljuk! a szélső baloldalon)* hogy egy megye bizottmányi gyülése által sikkasztásért hivatalából elmozdított szolgabirót a belügyministerium visszahelyezni rendelte hivatalába, minek következtében a főispán és a közigazgatási bizottság tagjai közül sokan leköszöntek. *(Egy hang jobbfelől: Nem áll!)*

Én állami javadalmazást és pótadó-kivetési jogot összeférhetlennek tartok. A ministerelnök ur előző felszólalásában a radicális és nagyterületü megyéknek felállítását, magyar nemzetiségi szempontból perhorrescálja, mert a mint mondá, nem akar nagy területeket a nemzetiségi izgatóknak oda adni s igy hazafias nimbusba burkoltan akarja magát a t. háznak bemutatni; *(Derültség balfelől)* de akkor t. ház, a mikor a megyék felosztásáról volt szó, a melyet szintén a ministerelnök ur vezetett, ép ellenkezőjét láttuk a jelen okoskodásnak, láttuk azt, hogy főleg az erdélyi részekben igenis megteremtette a nemzetiségi megyéket, akkor, mikor oly beosztást adhatott volna, mely a haza államainak biztosítékot nyujtandott volna.

A t. ministerelnök ur a domestica behozatalát lehetetlennek tartja, mert a mint mondá, a százalékok roppant különbözeteket mutatnak. Van megye, a hol 6—8%-kal, mig ismét van megye, a hol 10—24%-kal lehetne csak a kiadásokat fedezni. Nem akarom én kutatni t. ház, hogy régi megyéink ez alapon mégis existálhattak, hanem csak azt jegyzem meg, hogy a ministerelnök ur mindent, a mi az ő centralisticus megyéjétől eltér, lehetetlennek tart; ellenben mindent, még a haza pénzügyeinek megerőltetése és túlfeszítésével is, lehetőnek tart akkor, midőn oly megyék alkotásáról van szó, a melyek az ő czéljainak és törekvésének megfelelnek és a melyek a centralisatio művét betetőzik.

Ezen röviden kifejtett politikai, pénzügyi és erkölcstani tekintetek, valamint a nép érdekeinek köteles védelme arra ösztönöznek, hogy e törvényjavaslatot — a merev összpontosításnak e veszélyes szülöttjét — általánosságban se fogadjam el a rész-

Digitized by Google

letes tárgyalás alapjául. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki nem lévén feljegyezve, ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a minister urat és a bizottság előadóját.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Csak egy pár rövid szót kívánok szólni, főleg azért, mert az ember néha kénytelen ide nem tartozó, de a valósággal nem egészen megegyezőleg előadott dolgokra is reflectálni. (*Halljuk!*)

Az előttem szólott t. képviselő ur jónak látta azt mondani, hogy egy erdélyi megyében megtörtént, hogy a bizottság egy szolgabirót bebizonyított sikkasztásért elcsapott és a belügyminister visszahelyezését rendelte el.

Az első betütől az utolsóig másképen áll a dolog. (*Ugy van! a jobboldalon.*) Először bebizonyított sikkasztás nem volt. Volt sikkasztási vád. A belügyministerium a vizsgálat kipótlására ismételten visszaküldte az ügyet, a vizsgálat kipótoltatott; nem tárgyalta a megyei bizottság, mert az oda nem is tartozik, hanem tárgyalta a fegyelmi bizottság. Igaz, a fegyelmi bizottság elbocsátásra itélte az illetőt; de nem a belügyminister és nem rendelettel parancsolta a visszahelyezést, hanem a belügyministeriumban megalkotott fegyelmi bíróság mindhárom tagjának egyhangú véleménye szerint, lévén ugyan hibája ezen embernek, de a sikkasztás bebizonyítva nem lévén és ok arra, hogy hivatalától elmozdittassék, fenn nem forogván — a hivatalába való visszahelyezést nem rendelet, hanem itélet utján mondta ki. Ez, gondolom, nagy különbség. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*)

Meg kívánom jegyezni még azt is, hogy sokkal inkább várhatnék megrovást mint hatalmaskodó minister — ha tetszik — ha a ministeriumban alkotott fegyelmi bíróság egyhangú itéletét önhatalmúlag, csak azért, hogy egy főispánnal vagy megyével bajom ne legyen, megváltoztatnám, mintha, látván bár a kellemetlenségeket, mégis a lelkiismeretesen meghozott itéletet helybenhagyom. (*Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*)

Ez az egyik, a mit kénytelen voltam az igazság érdekében megmondani. A másik az, hogy a t. képviselő ur azt tartja — és talán nem felelnék rá, ha többen nem látszottak volna helyeselni — hogy ezen törvényjavaslatnak egyedüli czélja az, hogy a belügyminister a megyei tisztviselőkre még nagyobb befolyást gyakorolhasson, mint eddig.

Bocsásson meg a t. ház, oly bárgyunak ne tartsanak, hogy ha ez volna czélom, a legjobb eszközt kiadjam a kezemből. Mert a legjobb eszköz, ha használni akartam volna valaha, az lett volna, hogy évről évre minden egyes hivatalnok helyzetének javítása, minden embernek fizetése elhatározásomtól függött. És ezt adom ki most a kezemből, adva a megyéknek általános dotatiókat. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*) Van-e abban a méltányosságnak még csak árnyéka is, ha ily váddal illetnek valakit szemben a nyomtatott, a köztudomású igazsággal? Azt hiszem, nincs. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*)

Tovább megyek t. ház! A képviselő ur azt mondja, hogy ő a nép érdekében nem teheti, hogy elfogadja a törvényjavaslatot.

Hát kérdem, ennél a 3 százalékos pótadónál vajjon mitől lehet félni, ha már lehet félni valamitől?

Ha valaki oly igazságtalan a megyék iránt, attól-e, hogy azok a virilisták, a kik, ha megszavaztatik, annak 99 százalékát, vagy legalább 90 százalékát fizetni fogják, hogy azok megszavazzák a nép nyakára? Ha már lehet valamitől félni és ha van igazságtalanság, nem-e attól kell félni, hogy azon része a bizottságnak, a mely alig fog valamit fizetni, megszavazza azokra, a kik a nagyobb részt fogják fizetni?

Hát még itt is lehet a szegényebbeknek, a népnek kárára, a gazdagoknak adott hatalmat látni, mikor épen megfordítva áll a dolog? Az egyszerű józan ész fogalma szerint, azt hiszem, hogy nem lehet.

Egyébiránt t. ház, nem kívánok bővebben szólani, csak néhány megjegyzésem van még a t. ház engedelmével. (*Halljuk!*) Egyik az, hogy én azoknak, a kik a megyei rendszernek ellenségei; kik azt tartják, hogy már régen itt az ideje annak, hogy megszünjék, csak egyet ajánlok. (*Halljuk!*) Olvassák el, hogy a megyei rendszer meleg barátai és az előttem szólott képviselő ur is miképen jellemezte, elkezdve a szolgabirótól végig az egész megyei bizottságot; és ha be tudják bizonyítani, hogy ugy van, a mint ő elmondá: akkor megnyerték a legerősebb fegyvert, mert akkor lehetetlen, hogy akadjon valaki, a ki azt ne mondja: delendam esse censeo. Mert ugy állítani oda az összes szolgabirákat és a megyei bizottságot általában mint vagy romlottakat, vagy legalább is élhetetleneket, a mint a képviselő ur tette, azt érteném a megyei rendszer legnagyobb ellenségétől, de attól, a ki a megyei rendszer barátjaként geralja magát, attól már ugyancsak nem birom megérteni. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

A képviselő ur különben azzal vádol, hogy én e törvényjavaslattal akartam megadni a megyéknek az utolsó kegyelmi döfést. Hát t. ház és t. képviselő ur, nagyon kérem, kérdje meg azon megyéket nem arra nézve, hogy nem kívánnak-e többet, hanem az iránt, hogy azon kegyelemdöfést, a melyet én akarok nekik adni, akkor, mikor kormányzati szükségleteikre többet ajánlok fel, mikor nagyobb rendelkezési jogot adok ezen nagyobb összegre, mint a minővel eddig a kisebbre

Digitized by Google

nézve birtak, kérdje meg, mondom: vajjon ezen kegyelemdöfést veszik-e szivesebben, a melyet igy adok nekik, vagy azon nagy szeretetet, melylyel a képviselő ur a javaslatot elutasítja és a helyett a kisebb összeget és kevesebb önrendelkezési jogot kivánja megtartatni?

Mert a törvényjavaslat elvetésének más eredménye nem lehet. Ugyanis, ha a t. képviselő ur a domesticát oly könnyen behozhatónak tartja is, erre mindenesetre idő kellene, a mig talán a képviselő ur a tervet kidolgozná ugy, hogy az mindnyájunk által elfogadhatónak tartassék, én ugyan kidolgozhatónak sem tartom, de ha a képviselő ur kidolgozná: egy időre a mostani állapot maradna fenn és alig hiszem, hogy találjon megyét, mely az általam javasolt állapotot jobban ne szeretné, mintsem ha elfogadtatnék az, a mit e törvény elvetésével a képviselő ur céloz. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezekben kivántam részint visszautasítani a felhozott, teljesen alaptalan vádat, részint igyekezni tehetségem szerint felderíteni, hogy az adott viszonyok közt a javaslat bizonyára nem romlására, de erősbítésére, életképesebbé tételére vezet ugy a megyének, mint általában az önkormányzati eszmének. Ismételve ajánlom a javaslat elfogadását. *(Helyeslés. Éljenzés a jobboldalon.)*

Orbán Balázs: Személyes kérdésben kérek szót, miután szavaim félremagyaráztattak.

A ministerelnök ur nagy indignatióval szólalt fel azért, a mit felhoztam a Maros-Tordamegyében előfordult esetre vonatkozólag s azzal igyekezett mentegetni . . .

Tisza Kálmán ministerelnök: Nem mentegettem!

Orbán Balázs: . . . hogy nem ő, hanem a ministerium fegyelmi osztálya volt az, mely az illető szolgabirót visszahelyeztette hivatalába; erre nézve t. ház, megvallom, hogy ha igy történt is, a mint szabályszerűleg ugy kellett történni, én megvallom, több hitelt adok az ottani fegyelmi bizottságnak és több biztonságot találok az ottani közigazgatási bizottság tagjainak itéletében, a kik a helyszinén győződtek meg — megtartott vizsgálat utján — hogy bizon ott baj fordul elő. *(Nem személyes kérdés!)* Azt mondja a t. minister ur, hogy én a megyének ellensége vagyok és azok által, a miket mondottam, többet ártok a megyei intézménynek, mint ő. Én megvallom, a jelenlegi bezirker megyének nem vagyok barátja, hanem barátja vagyok a régi önkormányzati megyéknek, melyek a szabadságnak voltak védői, a mostaniak pedig azoknak ellentétei.

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak pár szóra kérek engedelmet, nagyon rövid leszek. *(Halljuk!)* Egyfelől meg kivánom jegyezni azt, hogy én részemről, mikor ezen javaslatot behoztam, épen az amaz oldalról jött nem egyenes, de indirect biztatásoknak feleltem meg, mikor azt mondták: nem illendő dolog koplaltató rendszert alkalmazni a megyére. Akkor azt mondták, hogy a megye ugy nem képes administrálni; most, mikor ki akarom venni azon koplaltatási rendszerből, akkor, ugy látszik, a nép filléreivel akarok rosszul gazdálkodni.

Különben én egy szóval sem mondtam, hogy a t. képviselő ur ellensége a vármegyének, csak azt magyaráztam meg, hogy olyan barátja, a kire azt szokták mondani: isten mentsen meg barátaimtól, ellenségeimtől én majd megóvom magamat. *(Derültség jobbfelől.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. Következik a részletes tárgyalás. *(Felkiáltások: Holnap! Ma!)* Mielőtt a részletes tárgyalásba kezdenénk, a tanácskozási rend érdekében kivánnám, hogy ha a t. ház méltóztatnék megállapodásra jutni az iránt, hogy a melléklet, mely a törvényjavaslatnak kiegészítő része, mikor tárgyaltassék? Én azt gondolom, legczélszerűbb lenne, ha az utóljára, a törvényjavaslat bevégzése után tárgyaltatnék. *(Helyeslés.)* E szerint utóljára fog tárgyaltatni. *(Felkiáltások: Holnap! Ma!)* Talán méltóztassanak ma a czímet elfogadni. *(Elfogadjuk!)*

Rakovszky István jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét).*

Elnök: A czím elfogadtatván, a tárgyalás folytatása a holnapi ülésre halasztatik.

Még a pénzügyi bizottságnak van egy jelentése.

Hegedüs Sándor előadó: Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését a Tisza és mellékfolyói mentében alakult vizszabályozó és ármentesítő társulatokról szóló 1882 : XX. t.-cz. megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában benyújtani. Kérem a t. házat, méltóztassék ennek kinyomatását és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzését elhatározni.

Elnök: A beadott jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog annak idején napirendre tűzetni.

A mai ülésnek egyéb tárgya nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

189. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 16-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentése egy beérkezett kérvényről. A mentelmi bizottság jelentése Pázmándy Dénes, b. Mednyánszky Arpád, Verhovay Gyula és Simonyi Iván ügyében. A pénzügyi bizottság jelentése a fegyver és vadászati adóról szóló törvényjavaslat tárgyában. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása és elfogadása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, ifj. gr. Ráday Gedeon, Trefort Ágost, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar és Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja jegyezni; a szólni kivánókat egyrészről Rakovszky István, másrészről Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönye.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a február 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, az hitelesittetik.

Bemutatom Hubay Gusztáv csanádi lakos és volt honvéd századosnak Rónay János képviselő által beadott kérvényét, melyben egyszer s mindenkorra némi segélyben vagy nyugdíjban való részesittetéseért esedezik.

A kérvényi bizottságnak fog kiadatni.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Dániel Gábor előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a mentelmi bizottság jelentéseit báró Mednyászky Árpád, Simonyi Iván, Verhovay Gyula és Pázmándy Dénes képviselő urak mentelmi ügyében. Kérem ezen jelentéseket kinyomatni, szétosztatni s napirendre kitűzetni.

Elnök: A mentelmi bizottság jelentései ki fognak nyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

Harkányi Frigyes előadó: A pénzügyi bizottság részéről van szerencsém a fegyver-adó és vadászati adóról szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentést benyujtani és kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni s az osztályok mellőzésével napirendre tűzni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni s a t. ház beleegyezésével, az osztályok mellőzésével, annak idején napirendre fog tűzetni.

Jelentem a t. háznak, hogy a közmunka- és közlekedési minister ur holnap kiván válaszolni Zámory Kálmán és Móricz Pál képviselő urak interpellátióira.

Következik a napirend: A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása és pedig az 1. §.

Meg kell jegyeznem t. ház, hogy tegnap méltóztatott elhatározni, hogy az ezen törvényjavaslathoz mellékletképen csatolt kimutatás a törvényjavaslat tárgyalásának végén külön fog tárgyaltatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Mocsáry Lajos: T. ház! Mielőtt az 1. §-ra vonatkozólag nézeteimet elmondani bátorkodnám, méltóztassék megengedni hogy reflectáljak bizonyos félreértésekre, melyek, mint értesültem, felmerültek annak következtében, hogy az általános vita tegnap aránylag oly kis mérveket öltött, nevezetesen, hogy ezen vita a háznak ezen részéről látszólag kisebb hévvel karoltatott fel, mint máskor szokott lenni. Ez, mondatott, csak annak

Digitized by Google

a jele, hogy mi magunk is meg vagyunk győződve ezen törvényjavaslat üdvös voltáról és ezzel kapcsolatban az mondatott, hogy ha már ez igy van: miért nem valljuk be, miért ellenéztük annyira, miért nem fogadtuk el általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? Hát t. ház, én legalább a magam részéről tiltakozom azon gyanusítás ellen, mintha mi jónak tartanók ezen törvényjavaslatot. Nem tartjuk jónak egyáltalán; mert abban nem láthatunk egyebet, mint a bureaucratia épülete kiépítésének folytatását és a régi önkormányzati rendszer fenlévő maradványainak ismételt rombolását, eltekintve attól, hogy látunk ezen törvényjavaslatban oly fonákságokat is, melyek azután nem a bureaucratia vagy az önkormányzat szempontjából, hanem általában a jó közigazgatás szempontjából helytelenek.

Én a részletes vitára tartottam fenn magamnak azt, hogy ezen dolgokra reá mutassak. Nem óhajtottam részemről általános vitát provocálni; nem akartam ismét forgalomba hozni azon nagy eszméket, melyek ily törvényjavaslatok tárgyalása alkalmával rendesen ismételtetnek; nem pedig először is azért, mert hiszen annyiszor is volt már alkalmam ezekre vonatkozólag nézeteimet elmondani, hogy úgy az én szerény nézeteimről, valamint sok másokéról, kik e tárgyakhoz hozzá szoktak szólani, valóban elmondhatja a t. ház legtöbb tagja, hogy azokat már mindenki könyv nélkül tudja.

De nem óhajtottam általános vitát provocálni azért, mert megvallom, semmi gyönyörűségem sincsen benne, hogy a mint rendesen történni szokott, bizonyos dolgot ismét halljunk, a mi ily alkalmakkor rendesen elő szokott fordulni, igy pl. azt az állítást, hogy a ministerelnök ur az önkormányzati rendszernek barátja. Méltóztassék nekem megengedni a t. ministerelnök ur, de én bizonyos felháborodás érzete nélkül soha sem tudom hallani ezen dolgot; mert én arról vagyok meggyőződve, hogy a ministerelnök ur az önkormányzati rendszernek nemcsak hogy nem barátja, de annak legveszedelmesebb ellensége. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én azt hiszem, sokkal loyalisabb, sokkal kevésbé veszélyes volna eljárása, ha már régen számolt volna az egész önkormányzati rendszerrel és annak minden fenn lévő maradványaival, ha tisztelettel félretette volna már az egész rendszert, a helyett, hogy azt folytonosan fosztogatja, depraválja, discreditálja s ez által valóságos aqua tofana méreggel öli meg. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök ur teremtett egy oly gyarló közigazgatást, mely valóban ritkítja párját *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és azután azt mondja rá, hogy az önkormányzat és miután a régi önkormányzati rendszernek bizonyos külformája mégis még folyvást megmaradt, ámbár azokból a lélek már régen kiüzetett, a nagy közönség egy része, különösen a fiatalabb része, mely az igazit, a valódit nem ismerte, azt hiszi, hogy valósággal a régi önkormányzatot látja maga előtt. Ebből aztán igen egyszerű syllogismus utján azon következtetést vonhatja le, mely igy hangzik: a mostani administratió rosz; ámde ezen administratió a régi önkormányzati megyei rendszeren alapszik: tehát a régi megyei rendszer rosz. Ez a következése azon barátságnak, pártolásnak, melyben a t. ministerelnök ur azon rendszert részesíti. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És már méltóztassék nekem megengedni, de én ebben az eljárásban oly perfidiát látok rejleni, melynek hasonmását alig lehetne feltalálni más államférfiak, más kormányférfiak eljárásában. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha példát kell teremteni, nem találjuk másutt, mint magának a ministerelnök urnak biographiájában, az elvek szögre akasztásának, a jerichói falak megkerülésének theoriájában.

Valahányszor a közigazgatási törvény jön szőnyegre, folytonosan mint árticsókáról fejtegeti le róla a t. ministerelnök ur a megyék legfontosabb attributumait; folytonosan arra törekszik, hogy azt szűkebb körre szorítsa, hogy azt a bureaucraticus rendszernek pókhálójával befonja, hogy erkölcsileg lehetetlenné tegye. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És aztán mindez azon ürügy alatt történik, hogy ő javítani akarja ezen önkormányzati rendszert és már előre hullat krokodilkönnyeket a miatt, hogy ő lesz kénytelen, habár vérző szivvel, teljesen szakítani az önkormányzati rendszerrel, holott ő az, a ki önkreteszi, a ki annak fennállását lehetetleníti. A megye önkormányzati jogainak fosztogatásánál az aratás mindinkább szűk körre szorítkozik, hanem ugy látszik, hogy maradt még némi tér e törvényjavaslatnál is. E törvényjavaslat 1. §-ában van letéve az a sarkalatos elv, melyen az egész törvényjavaslat nyugszik, azon elv az, hogy a megyéknek dotatiója állandóan fixiroztatik olyformán, hogy a mostani megállapítás egy pár évtizedig tarthat el, mint a t. ministerelnök ur magát kifejezni méltóztatott. Bocsánatot kérek, ezen fixirozása a megyék költségvetésének magában véve a leghelytelenebb eszme, azért, mert ez oly stagnatióját tételezi fel a társadalmi viszonyoknak, a melyhez azután alkalmas lesz a mostani dotatio. Ámde a társadalmi viszonyok folytonos változásnak, fejlődésnek vannak kitéve és minden jó institutiónak feladata, hogy a fejlődött viszonyokhoz alkalmazkodni képes legyen. Ez volt egyik legnagyobb előnye a régi megyei rendszernek. De a számtalan példa közül csak egyet említek: nem lehetséges-e, hogy valamely megye területén egy gyártelep keletkezik — nem nagy a kilátás és valószinüség ugyan erre a mostani közös vámterület mellett, de azért mégis előfordul

Digitized by Google

hatnak olyan esetek, valamint előfordulhat azon eset is, hogy egy ilyen gyártelep megszűnik. Például Nógrádmegyében a legközelebbi időben nyittatott egy kőszénbánya, ennek következtében keletkezett egy vasgyár, a minek következtében a kis faluból most már nagyforgalmú mezőváros lett, a minek következtében a megye kénytelen volt a szolgabirói hivatalt Fülekről Salgó-Tarjánba áttenni. Tehát a megváltozott viszonyok szükségessé tették a költségek emelkedését. Ez egy példa, de számtalan ilyen eset fordulhat elő és ilyen esetben a megye miképen segítsen magán? Azt méltóztatnak mondani, hogy a correctivum ott van abban a 3%-ban. De engedelmet kérek, van-e abban igazság, méltányosság, hogy új adók kivetése, a népnek újabb terheltetése által lehessen részben fedezni oly kiadásokat, a melyekre nézve különben az állam elismeri, hogy azok fedezésére az állam köteles. Ezen egész törvényjavaslat, eltekintve attól, hogy igen sokat fixiroz, midőn fixirozza a költségvetést, a járásokat és azok székhelyeit, azonkivül lappangó adófelemelést is foglal magában. Én a megyék költségeinek ellátására egyedül helyes eljárásnak tartom az államadónak %-okban való kivetését; de ennél a rendszernél, a mi itt megállapittatik, még a mostani is jobb, mely szerint a megyék költségvetése évenkint állapittatik meg, illetőleg a kormány részéről való dotatio. Mert még ezek mellett is szabadabb mozgás engedtetik a megyének, mint ezen törvényjavaslat törvényerőre emelésével. Ugyanis ha most új szükségletek támadnának valamely megyében és a megye ezt kellőleg indokolva felterjeszti a ministernek, a minister, ha a felterjesztés helyességéről meggyőződik, adhat a megyének többet, ellenkezőleg, ha a ministernek tudomására jut, hogy a megye költségei fogynak, akkor azt mondhatja: ennyivel kevesebbet adok. De mindenesetre nagyobb a latitude, helyesebben lehet alkalmazni a tényleges viszonyokat és magának a megyének is a szabad mozgás, a szabad rendelkezés inkább biztosittatik.

Miután tehát én ezen szakaszban mellőzve látom azt, a mi a dotatiókra nézve a leghelyesebb eljárás, t. i. a perczentekben való megszavazást; miután azt, a mi itten ki van mondva, még a mainál is rosszabbnak látom: magam részéről a szakasznak elfogadásához nem járulok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lükő Géza: T. ház! *(Halljuk!)* Az első szakasz 2. kikezdéséhez van egy módosítványom, illetőleg pótlásom. A második bekezdésben intézkedés van téve azon esetre, hogy ha az évi zárlat alkalmával feleslegek mutatkoznának egyes hatóságok pénztáraiban; azon feleslegek a jövő évi költségek fedezésére fordítandók, illetőleg beszámítandók. Ezt természetesen nem ellenezhetem, ez helyes, czélszerű, ez ellen nincs ellenvetés. De ha felteszszük az egyik eshetőséget, fel kell tennünk logicailag a másik eshetőséget is: *(Ugy van! a szélső baloldalon)* nevezetesen *(Halljuk!)* hogy előfordulnak esetek az ellenkezőre, t. i., hogy hiányok mutatkoznak némely törvényhatóságoknál. Ha tehát az egyik esetben intézkedés tétetik törvényhozásilag, okvetlenül szükséges felfogásom szerint, hogy a másik eshető ségre is tétessék intézkedés. Ennélfogva én bátor vagyok javasolni a t. háznak, hogy mondassék ki, hogy azon esetre, ha a törvényhatóságoknál hiány mutatkoznék az évi zárlat bevégeztével, erről a belügyminister, természetesen zárszámadásilag leendő elszámolás mellett, intézkedjék. Ezt az intézkedést kivánom a szakasz végéhez hozzátétetni. Lehet, hogy ez ellen azon ellenvetés tétetik, hogy az magától érthető; de én azt tartom, hogy igenis értethetik az az első rendelkezésre is, hogy t. i., ha feleslegek vannak és miután azon esetre itt ki van mondva az intézkedés, csak ugy szükséges ez a második eshetőségre nézve is. Ennek következtében az első szakaszhoz a következő hozzátoldást indítványozom: „a hol pedig netán hiányok lennének, azoknak fedezéséről, zárszámadásilag leendő elszámolás mellett a belügyminister intézkedik. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Én csak a módosítványhoz kivánok igen röviden szólani. *(Halljuk!)* Én azt hiszem, *(Halljuk!)* hogy a t. képviselő ur ugy értelmezi ezen szakasznak dispositióját, mintha az egy állandó, a jövőre is szóló dispositió volna *(Ellenmondások a szélső baloldalon)* és azért tartaná szükségesnek a módosítványt. Pedig itt semmi sem szándékoltatik egyéb, mint hogy kimondassék az, hogy a mi 1883 végén marad, az az 1884. év végén az ez alapon megszavazott összegbe betudassék. Azért nem tartom pedig szükségesnek a dispositiót, mivel csak ezen egy esetről szól, mert még 1883-ban a régi mód szerint kezeltetvén a megyei administratió, e szempontból igen természetes, hogy a belügyministerium feladata az eddig megszavazott összegek keretében az administratió összes költségeiről 1883 végeig gondoskodni. Tehát az az eset, hogy az 1883-iki költségek miatt valamely megyének az 1884-iki dotatiója megröviditetnék, elő nem fordulhat, mert azt maga a dolog természete kizárja.

És mert a dolog igy áll és mert biztosíthatom a képviselő urat, hogy az 1883-iki esetleges túlkiadás miatt egyetlen egy megyének is 1884-iki, a törvényben megállapított dotatiója megröviditetni nem szándékoltatik, valamint hogy nem is lehetne, ha akarnám is, mert a törvény arra fel sem hatalmaz: igen kérném, hogy ne méltóztatnék a módosítványhoz ragaszkodni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Lükő Géza: Félreértett szavaim magyarázatára kérek szót.

A mint átmeneti intézkedésnek tekintem azt, a mi a szakasz második bekezdésében ki van mondva, ugy átmeneti intézkedésül voltam bátor ajánlani, hogy az alternativa másik része is mondassék ki, hogy t. i a hol az év zártával hiány mutatkozik, szintén ki legyen mondva a törvényben, hogy az esetben a minister intézkedjék zárszámadásilag leendő elszámolás mellett, ennélfogva fentartom módosítványomat.

Orbán Balázs: T. képviselőház! A tegnapi ülésben az általános vita alkalmával elmondtam e törvényjavaslat iránt nézeteimet. Mostani felszólalásom czélja az, hogy miután a házszabályok a félremagyarázott vagy rosszul értelmezett szavak helyreigazítását oly szűk korlátok közé szorítják, hogy nekem nem volt alkalmam tegnap a marostordai esetre vonatkozólag a ministerelnök urnak a tényállást elferdítő szavait helyreigazítani, a t. ház kegyes engedelmével azt megteszem ez alkalommal. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az eset igy történt: azon szolgabiró, Ladosianu ur, a közigazgatási bizottság mint fegyelmi bíróság előtt nem sikkasztással vádoltatott — mert ez esetben a törvényszék lesz vala hivatva itélni — hanem „rendetlen kezelés“ czímen oly súlyos és bebizonyított tényeket constatált a közigazgatási bizottság, miszerint tekintve azt, hogy vádlott szolgabiró már kétszer volt büntetve, a hivataltól való elmozdítást kimondotta.

A belügyministerium fegyelmi tanácsa elismeri, hogy súlyos vétségek forognak fenn, nevezetesen be van bizonyítva, hogy nem csak sikkasztást, hanem okmányhamisítást is követett el, a mennyiben bizonyos elkezelt összeget a vizsgálat megindítása után fizetvén vissza, a bizonyító elismervényt antedatálta s mégis a közigazgatási bizottság határozatát megváltoztatta s hivatkozva több évi szolgálataira, 150 frt birsággal büntette.

De a fegyelmi tanács még másik hibát is követett el, mert az iratokat oly irányban való kiegészítésre küldötte vissza, minők az első vizsgálat és itélethozatalnál elő nem fordultak s a melyekben az első bíróságnak kellett volna mint növedék felett első fokulag határozni, de a melyekben a ministerium fegyelmi tanácsa illetéktelenül döntött első és utolsó fokban és csekély 150 frt birsággal sújtotta a bebizonyított sikkasztást és okmányhamisítást akkor, a midőn erre a büntető codex nem csak hivatalvesztést, hanem több évi börtönt szab ki.

És hivatkozott mint enyhítő körülményre több évi hű szolgálatra, holott az első fokú itéletből meggyőződhetett, hogy az illető szolgabiró már kétszer volt közpénzek rendetlen kezeléseért, vagyis sikkasztásáért büntetve.

Nálunk mindenki tudja, hogy melyek a valódi enyhítő körülmények, t. i. az, hogy az illető szolgabiró a román szavazatok felett rendelkezik.

T. ház! Ezekből mindenki meggyőződhetik, hogy itt a jó kortes bűnpalástolása fordul elő, hogy a ministerelnök ur kész a kötelességüket teljesítő és a közpénzek felett lelkiismeretesen őrködő főispánt és közigazgatási bizottság tagjait feláldozni hű kortesének megtartásáért s hogy én jogosan alkalmazhattam ez esetet állításom igazolására, miszerint nálunk a jó korteshivatalnokoknak mindent elnéznek s ha ott lenn tetten kapják és büntetik is, itt fenn felmentik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Arra, a mi személyes vád van a képviselő ur előadásában, nem felelek. De kötelességem, a belügyministeriumban működő fegyelmi bizottság renommeját megvédeni *(Helyeslés a jobboldalon)* és ezen kötelességből szólok. A képviselő ur jónak látta azt mondani, hogy bebizonyított sikkasztás és okirathamisítás miatt itéltetett hivatalvesztésre odalenn az a szolgabiró. Hát nem tudja a képviselő ur, hogy ha bebizonyított hamisítás vagy sikkasztás lett volna, vagy csak alapos gyanuok lett volna rá, hogy valószinüleg ez forog fenn: annak a fegyelmi választmánynak nem is lett volna szabad itélni odalenn, *(Ugy van! a jobboldalon)* hanem a bűnügyi térre kellett volna terelni az ügyet. *(Ugy van! a jobboldalon.)* De épen magokból a felterjesztett iratokból — ha tetszik, irásban megmutatom a képviselő urnak — kitűnik, hogy ők azt mondták, hogy ezek nincsenek annyira beigazolva, hogy bűnvádi eljárás alapjává lettek volna tehetők. Ez benne van az irásokban. *(Egy hang a szélső balon: „Annyira!“)* Engedelmet kérek, arra, hogy átadassék az ügy a fenyitő bíróságnak, mert nem kell, hogy egészen bebizonyítva legyen, csak alapos gyanunak kell fennforognia. Vagy forog tehát fenn ily gyanu és akkor át kell adni a bíróságnak, hogy itéljen, vagy nem forog fenn és akkor bocsánatot kérek, figyelmeztetem a képviselő urakat nemcsak a méltányosságnak, de az igazságnak követelményeire is, akkor a megye által ismételten háromszor-négyszer megválasztott tisztviselőt hivatalától megfosztani, tőle kenyerét elvenni, őt nyomorulttá és megbélyegzetté tenni kellő bizonyítékok nélkül nem lehet és nem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A fegyelmi büntetésnek több fokozata van. Tanusíthat valaki hanyagságot vagy rendetlenséget, a miért megérdemel egy alsóbbrendű büntetést és azt meg is kell kapnia. De csak a legkomolyabb esetben lehet a hivatalvesztést lelkiismeretesen kimondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Felhozatott, hogy jó kortes, hogy bűnpalástoló. Hát. t. ház, hogy ezen szolgabiró ur mennyire jó vagy nem jó kortes, nem tudom. De egyet tudok és ez talán elég bizonyíték lesz. Ezen ügy miatt a főispánnal,

Digitized by Google

mint a képviselő ur is mondá, a jó főispánnal és még rajta kivül azon megyének legbefolyásosabb szabadelvű párti tagjaival hasonlottam meg. No már engedelmet kérek, nagy hatalom lehet azon szolgabiró, de a főispán és egy megyének leghatalmasabb szabadelvű párti emberei — ha már kortes szempontból vettem volna — mégis több súlylyal birtak volna rám. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Orbán Balázs. Tisztelt ház! Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. *(Felkiáltások jobbfelől! Nem lehet! Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Kénytelen vagyok a képviselő urat figyelmeztetni, hogy a házszabályok értelmében itt az 1. §-nál tulajdonkép már az sem volt egészen helyes, hogy belebocsátkozott az eset taglalásába. Méltóztassék röviden szólni, hogy ne veszítsünk sok időt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Orbán Balázs: Csak azt a pár szót kívánom megjegyezni, hogy a sikkasztásnak és okmányhamisításnak vádját nem én emeltem, hanem maga a belügyministerium fegyelmi tanácsa elismeri azt, hogy bizonyos összeg csak a vizsgálat megindítása után fizettetett vissza az illető szolgabiró által és hogy az elismervény antedatáltatott.

Tisza Kálmán ministerelnök: Ez nem igaz!

Orbán Balázs: Ha ez nem sikkasztás és okmányhamisítás, akkor nem tudom, hogy mi. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Ádám: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Előre kijelentem, hogy az 1. §-nak Mocsáry Lajos ur által indokolt elvetését pártolom. Azon nem remélt esetre azonban, ha netán az elvetési indítvány nem fogadtatnék el, bátor vagyok e szakasznál némi jobbítmánykép egy rövid módosítványt benyujtani. Tegnap a t. előadó ur némileg történelmi szempontból röviden megemlítette az előttünk fekvő törvényjavaslatnak indokolását, hivatkozott az 1848 : XVI. t.-czikkre, a mely tudjuk, hogy határozottan kimondotta, hogy a megyei szervezet Magyarország alkotmányosságának védbástyáját képezi és hogy az jövőre miként rendeztessék, kimondotta azt is, hogy a népképviseleti rendszer alapján. Hogy a jelenlegi törvényjavaslat, tekintettel az 1870. évi törvényben még fentartott házi pénztári intézményre, mennyiben legyen előhaladás, azt a tegnapi általános vita, valamint a ministerelnök ur felszólalásai eléggé bebizonyították. Kétségtelen, hogy ez nem közelítés az 1848-ban proclamált nagy elvhez, hanem inkább visszaesés, a mennyiben itt centralisátió és a bureaucratismus fejlesztése czéloztatik.

Miután azonban pártunk részéről határozottan ragaszkodunk a történelmi megyék korszellemű átalakításához, illetve a házi pénztárak intézményének korszerű módosításához: kötelességünknek ismerjük ez alkalommal, ha már ezen törvényjavaslat el nem odázható, legalább a törvény szövegében jövőre bizonyos kitételt megmenteni s[illegible]ez t. ház az, a mely az 1. §-ban ismételve előfordul, t. i. mindjárt az első bekezdésben, hogy bizonyos összeg a mellékelt kimutatás szerint, mint illetmény az állampénztárból szolgáltatik, valamint szintén a házi pénztár maradványai is oda csatoltatnak. Tekintettel az eddig követett eljárásra, hogy mindig külön törvényczikkben szavaztatott meg a megyék dotatiója, akár állami segély, akár állami javadalmazásnak tekintessék az, itt e törvényjavaslatban azonban határozottan „illetményről" van szó, ennélfogva, a jövőre való tekintetből, miután pártunk Magyarország állami önállóságáért és függetlenségeért küzd, hogy azon esetre, ha előbb-utóbb Magyarország önállósága visszavivatik, legalább a házi pénztáraknak történeti alapon rendezése iránti kilátásunk merőben el ne enyészszék, bátor vagyok egy rövid módosítást benyujtani, mely a következőleg hangzik: „Az első kikezdés 3. sorában „fognak" szó után beiktatandó lenne „házi pénztári illetmény czímén", a többi maradna.

Annál inkább bátor vagyok ennek elfogadását a t. háznak ajánlani, mert minden kiadási tételnél szokásos, mint a gyakorlat is indokolja, hogy a kiadási czímek nevei megneveztessenek.

Ez nem ellenkezik valamint az egész törvényjavaslat szövegével, ugy az 1. §. szövegével sem, a melyben az illetmény szó tulajdonképen általános értelmében a házi pénztári dotatio jellegével bir.

Elnök: A módosítvány még egyszer fel fog olvastatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Lázár Ádám módosítványát).*

Tibád Antal előadó: T. ház! Azokra vonatkozólag, a miket Mocsáry Lajos és Lázár Ádám t. képviselő urak az 1. §-ban kifejezett alapelvre nézve elmondottak, nem tartom szükségesnek visszatérni az indokokra, a melyeket erre nézve már tegnap a vita folyamában felhoztam. Azt hiszem, hogy a kérdésnek ezen része felett a t. ház, mikor tegnap a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta, ugyis döntött; én tehát kérem a t. házat, hogy azon indítványal szemben, a mely ugyan csak szóbelileg fejeztetett ki, t. i. hogy az első szakasz kihagyassék, méltóztassék e szakaszt megtartani.

A mi már Lázár Ádám és Lükő Géza képviselő urak által beadott módosítványokat illeti, én részemről a bizottság nevében az eredeti szöveg fentartását ajánlom a t. háznak.

Lükő Géza t. képviselőtársam, hogy a sorrendet megtartsam, a második bekezdéshez pótlásképen hozzátétetni kéri azt, hogy a mennyiben a megyék f. évi javadalmazásában hiányok for-

Digitized by Google

dulnának elő, az év végén azok szintén az állam hozzájárulásával fedeztessenek.

Bocsánatot kérek a t. képviselő urtól, de miután a törvényhatósági tisztviselők és maga a törvényhatóság nincsenek jogosítva túlterjeszkedni a költségvetés korlátain, meggyőződésem szerint ily hiányok nem is igen fordulhatnak elő. Mert ha az alispán a költségvetés korlátain túl utalványozna, abban az esetben megsértené magát a törvényt és a fennálló szabályt. E részben tehát a módosítványt feleslegesnek tartom. De az egyszersmind káros is lehet. Mert, ha ezen elv kimondatnék, az némely törvényhatóságot arra indíthatná, hogy miután az állam által ugyis minden meg fog térittetni, költekezhetnének talán a költségvetés korlátain túl is oly célokra, a melyek nem épen szükségesek.

A mi Lázár Ádám t. képviselő ur módosítványát illeti, én arra, őszintén megvallom, nagy súlyt nem fektetek. Ha a törvényhozás valamikor indittatva érzi magát arra, hogy a házi adót megújítsa, mint 48 előtt volt és az 1870-ik évi XLII. törvényczikkben is kimondatott: akkor az a körülmény, hogy az „illetmény" alatt csakis házipénztár illetmény értessék, semmit sem változtat a dolgon.

Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék az 1. szakaszt változatlanul elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be lévén fejezve, az első kérdés az, elfogadja-e a ház a bizottság szövegezését s ha erre a szavazás megtörtént, külön tűzöm ki a Lázár Ádám és Lükő Géza képviselő urak által benyujtott módosítványokat. *(Helyeslés.)*

Most kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az 1. §-t a bizottság szövegezése szerint? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja. Most következnek a módosítványok, melyek fel fognak olvastatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Lázár Ádám és Lükő Géza módosítványait).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e Lázár Ádám képviselő ur módosítványát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Most kérdem a t. házat, elfogadja-e Lükő Géza képviselő ur módosítványát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. Ennél fogva a szakasz változatlanul marad. Következik a 2. §.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 2—6 §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak: olvassa a 7. §-t).*

Horváth Lajos: T. ház! A 7. §. arról intézkedik, hogy a belügyminister bizonyos esetekben, t. i. az *a,) b,) c,) d,)* pontok alatti esetekben a megye költségvetését egyszerűen tudomásul veszi, ellenkező esetben részletesen felülvizsgálja, észrevételeit a megyével közli sőt azt esetleg új költségvetés előterjesztésére utasítja.

T. ház! Azt, hogy a költségvetés a törvényben körülirt esetekben a belügyminister által egyszerűen tudomásul vétessék, a megyei önkormányzat szempontjából helyesnek tartom, mert nem szenved kétséget, hogy e kedvezmény a megyék intézkedési jogát kiterjeszti és a belügyminister beavatkozási jogát csökkenti. De épen azért, mert ezen kedvezményt a megyei autonomia szempontjából fontosnak tartom, szükséges hogy azon esetek, melyekben az érvényre jut, a törvényben szabatosan körülirassanak. A 7. §. *a)* és *c)* pontjára nézve nincs észrevételem, de van a *b) d)* pontokra nézve. A *b)* pont azt mondja, „ha a kiadások a megyei pótadók igénybe vétele nélkül fedezhetők". Ha ezen szavak alatt: „megyei pótadók", csupán azon pótadók értetnek, melyek a jelen törvény 9. és 13. §-a alapján fognak kivettetni, akkor nekem a szöveg ellen elvi szempontból semmi észrevételem sincs. De ha azon szavak alatt azon pótadók is értetnek, melyeket a megyék külön törvény, t. i. az 1875: III. és az 1879: XXXVII. t.-cz. alapján az általános betegápolási költségek fedezésére és a katonai elszállásolás terhének arányosabb felosztására vetnek ki és fognak jövőre vetni, akkor az egész 7. §-nak egyáltalában értelme nincs, akkor a megadott kedvezmény nem egyéb fictiónál, a mennyiben tudtommal ilyen pótadókat minden vagy legalább a legtöbb megye most is kivet és jövőre is ki fog vetni, tehát olyan költségvetés, melyre a törvény kedvezménye alkalmazást nyerjen, nem fog létezni.

Én meg vagyok győződve, hogy a t. belügyminister ur fictiót nem akar és ezen szavak alatt megyei pótadók, azon pótadókat érti, melyek a jelen törvény alapján fognak kivettetni. Nehogy azonban a kedvezmény, igy a mint van, állandó félremagyarázásoknak váljék forrásává, indítványozom, hogy ezen szavak előtt: „megyei pótadók", ezen szavak iktassanak be: „a jelen törvény alapján kivetendő".

A másik módosításom vonatkozik a *d)* pontra. A *d)* pont igy szól.

„*d)* ha a költségvetés, illetőleg az azzal kapcsolatosan a jelen törvény 9. §-a értelmében igénybe vehető pótadó kivetése ellen felfolyamodás nem történt."

Én azon nézetet vallom, hogy ezen szavak: „illetőleg az azzal kapcsolatosan a jelen törvény 9. §-a értelmében igénybe vehető pótadó kivetése", merőben feleslegesek és a mennyiben a *b)* ponttal ellentétben vannak, zavart is okozók. A *b)* pont szerint, ha megyei pótadó vettetik ki, a megyei költségvetés a belügyminister úr által részletesen felülvizsgálandó, akár adatott be a kivetés ellen felfolyamodás, akár nem.

Ha ezen szavak benmaradnak a *d)* pontban,

Digitized by Google

kétely fog felmerülni, vajjon a költségvetés a belügyminister által felülvizsgálandó-e, ha a megye pótadót vet ki, de felfolyamodás a pótadó ellen nem történt. Hogy tehát ezen kétely fel ne merüljön s a *b)* és *d)* pont közti ellentét kiegyenlittessék, indítványozom: hogy ezen szavak: „illetőleg az azzal kapcsolatosan a jelen törvény 9. §-a értelmében igénybe vehető pótadók kivetése" hagyassanak ki.

Kérem módosítványaim elfogadását.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt)*: E szavak elé „megyei pótadó" e szavak iktatandók: „a jelen törvény alapján kivetendő".

E szavak „illetőleg az azzal kapcsolatosan a jelen törvény 9. §-a értelmében igénybe vehető pótadó kivetése" hagyassanak ki.

Tisza Kálmán ministerelnök: Megengedem t. ház, hogy e szakasznak kifejezése nem eléggé tiszta. De én azt hiszem, legalább, a mint én értem, hogy Horváth Lajos képviselő ur módosítványa sem felelne meg azon, hogy ugy fejezzem ki magamat, kettős szándéknak, a mely e szakasz által eléretni akartatott, a melynek pedig, ha jól kifejeztetik, a szöveg sokkal inkább felel meg, mint a beadott módosítvány.

Először is megjegyzem, hogy a miként magából a *d)* pontból kitünik, itt nem céloztatott más, mint az ezen törvény alapján kivetett pótadó; de még erre vonatkozólag is egy különbség kivántatott tétetni a törvényjavaslat szerkesztésében. Jelesen a 7. §. *a)* pontja azt mondja, hogy a költségvetés tudomásul vétetik: „*a)* ha a megyéknek az állampénztárból nyert javadalmazása, valamint a jelen törvény 3. §-ában érintett saját jövedelme kizárólag csak közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadások fedezésére fordittatik."

A *b)* pontnak intentiója az, hogy a revisió szükségessé váljék felebbezés nélkül is, ha az ezen törvény értelmében kivetett pótadó nem az *a)* pontban meghatározott célokra vétetik igénybe. Mig a *d)* pontnak czélja megmondani, hogy egyéb esetekben, ha a pótadó nem közigazgatási, árva- és gyámhatósági célokra használtatik fel, csakis akkor szükséges a revisió, ha felebbezés adatott be az ezen törvény értelmében kivetett pótadó ellen. Azt hiszem tehát, ha a dolog ilykép kiderítve, tisztábban fejeztetik ki, azon intentiónak, a melynek a képviselő ur adott kifejezést, ez fog a legjobban megfelelni.

Helyesnek és szükségesnek tartom és tartotta a bizottság is ezen megkülönböztetést azért, mert, a mint talán később bővebben is elő fog fordulni, a legtöbb aggodalom a pótadó kivetése ellen azon szempontból merült fel, hogy isten tudja micsoda befolyások következtében az közigazgatási czélokra, azaz tisztviselői fizetésekre fog igénybe vétetni akarni, a nélkül, hogy az igazi czél eléretnék. Ezért kivánja a 7. §. azon distinctiót tenni, hogyha a pótadó ezen czélokra vétetnék igénybe, akkor a költségvetés minden esetben revisió alá esik. Ha pedig az ezen törvény szerint megszavazott pótadó egyéb és nem a közigazgatási, árva- és gyámhatósági czélokra vétetik igénybe, akkor csak azon esetben, ha a pótadó ellen felebbezés adatott be. Ha tehát meghagyva az *a)* pontot, melyet a képviselő ur sem támadott meg, a *b)* pontban az mondatnék, hogy „ha az *a)* pont alatti kiadások megyei pótadó igénybe vétele nélkül fedeztetnek", megmaradhatna a *d)* pont e szövegezés szerint „ha a költségvetés, illetőleg ezzel kapcsolatosan a jelen törvény értelmében igénybe vehető pótadó kivetése ellen felfolyamodás nem történik."

Azt hiszem, hogy ez megfelelne az intentiónak.

Horváth Lajos: A betegápolási költség is közigazgatási kiadás.

Tisza Kálmán ministerelnök: Bocsánatot kérek, de ez az elfogadott nomenclatura. Nem mondom, hogy helyes, de mindenki igy érti ezt. Eddig minden egyes törvény azt mondja: „a megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásaira megszavaztatik 1872-re, 1873-ra, 1874-re ennyi és ennyi" ezek alatt tehát értetik a szoros értelemben vett közigazgatás, nem pedig a tágabb értelemben vett közigazgatás.

Tehát én azt ajánlanám, hogy méltóztassék a *b)* pontot ekként szövegezni: „ha az *a)* pont alatt említett kiadások az ezen törvény értelmében kivetendő pótadó igénybe vétele nélkül fedeztetnek."

Tibád Antal: T. ház! Azok után, miket a t. ministerelnök ur elmondani méltóztatott, igen röviden nyilatkozhatom. Horváth t. képviselőtársamnak aggodalmai vannak a 7. §. *b)* és *d)* pontjára vonatkozólag.

A mi mindenekelőtt a 7. §. *b)* pontjára vonatkozó módosítást illeti, melynél fogva kifejezendőnek tartaná, hogy tétessék oda: „a jelen törvény alapján megszavazandó pótadó", én részemről egész őszintén bevallom, hogy ezt feleslegesnek tartom, mert a megyei költségvetések, a mint Horváth t. képviselőtársam igen jól tudja, azon dolgokra, t. i. közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásokra vonatkoznak. A rendes megyei költségvetésben, azon költségvetés keretében más dolgok, mint pl. betegápolási költségre kivetett pótadó, helyet nem foglalnak, rendesen külön nem kezeltetnek és ha más pótadója van a megyének, mint van némely helyütt az iskolai pótadó, az egészen külön kezeltetik, de a megyei rendes költségvetésbe nem vétetik fel. Tehát nem foroghat fenn semmi kétség az iránt, hogy ha a 7. §. *b)* pontja igy is marad, a mint van, hogy az alatt más pótadót nem lehet érteni, mint a mely a jelen törvényjavaslat 9. §-a alapján kivethető és még ezen alapon is határozottan csak közigazgatási, árva- és gyámhatósági szükséglet fedezésére vettetik ki,

Digitized by Google

mert más czélokra külön kivethető pótadók ezen törvényjavaslat intézkedései értelmében kapcsolatosan tárgyaltatnak ugyan a költségvetéssel, de nem minden esetben vétetnek be abba, pl. a bizottság közigazgatási czélokra kivethető pótadókat illetőleg plane külön toldást indítványozott a 10. §-hoz, melynek értelmében, ha a pótadó közlekedési czélokra vettetik ki, az a közmunka-előirányzatba és közmunka-költségvetésbe lesz felveendő. Tehát ezen pontot illetőleg semmi kétség nem lehet arra nézve, hogy az csak a jelen törvény alapján kivethető pótadóra vonatkozik.

A mi a *d)* pontot illeti, t. képviselőtársam feleslegesnek és némileg károsnak tartja, hogy ott a pótadó kivetése ellen felfolyamodásról említés tétessék. De épen azon oknál fogva, mert a pótadó egyszerre állapittatik meg a költségvetéssel és nem minden esetben foglaltatik benn a költségvetésben, szükséges, hogy a pótadó kivetése elleni felfolyamodás itt felemlittessék. És ebből kifolyólag, nem fogadva el azon módosítást sem, mellyet a t. ministerelnök ur tett, kérem a t. házat méltóztassék a 7. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni.

Elnök: Fel fog olvastatni a beadott módosítás.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a Tisza Kálmán által beadott módosítást).*

A 7. §. *b)* pontja igy szerkesztessék: „ha az *a)* pont alatt említett kiadások ezen törvény értelmében kivetendő pótadó igénybe vétele nélkül fedeztetnek".

Horváth Lajos: Hozzá járulok a t. belügyminister ur módosításához, mert a czél el van érve, a „pótadó" kifejezésének értelme meg van adva. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a szavazás.

Az első bekezdés és az *a)* pont változtatás nélkül elfogadtatnak. A *b)* pontra nézve, miután Horváth Lajos képviselő ur módosítványát visszavonta, az lesz az első kérdés, elfogadja-e a ház a *b)* pontot változatlanul a bizottság szövegezése szerint? Ha nem fogadtatik el, akkor a ministerelnök ur módosítása fog szavazásra feltétetni.

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el a *b)* pontot a bizottság szövegezése szerint.

Most kérem azokat, a kik a ministerelnök ur módosítványával fogadják el, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta.

A *c)* pont nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

A *d)* pontra nézve.....

Horváth Lajos: Visszavonom módosítványomat.

Elnök: Tehát a *d)* pontra nézve, miután Horváth Lajos képviselő ur módosítványát visszavonta, azt hiszem, kijelenthetem, hogy eredeti szövegében elfogadtatott.

Az utolsó bekezdés ellen nem lévén észrevétel, kijelentem, hogy az elfogadtatott s igy a 7. §. a *b)* pont módosításával elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 8. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott; olvassa a 9. §-t).*

Horánszky Nándor: T. ház! Bátor vagyok e szakasznál két rendbeli módosítványt beterjeszteni. Az egyik módosítvány stylaris természetű és csakis a szakaszban foglalt egyik kifejezésben érintett elvnek, eszmének szabatosabb szerkezetére czéloz. E szakasz második bekezdése ugyanis ezt mondja:

„Ezen pótadó a földadó, házadó, keresetadó, nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, bányaadó, tőke-kamat és járadék czímén fizetett egyenes államadók után egyenlő arányban vettetik ki."

Ha ezen szöveg ugy, a mint felolvastam megmarad és törvénynyé lesz, könnyen azon félremagyarázásra szolgáltathat okot, hogy az ezen szakasz értelmében kivetendő pótadó az itt megnevezett hat adónem között egyenlő arányban megosztatik és minden egyes adónemre azon egyenlő rész külön rovatik ki. Fenforoghat ezen magyarázat annyival inkább, mert eddigi törvényeinkben következetesen mindig azon kifejezés használtatott, hogy „százalékokban". Ennélfogva én részemről bátor volnék stylaris módosítványomat elfogadásra ajánlani, mely szerint ezen szakasz második bekezdésében ezen kitétel helyett: „egyenlő arányban" tétetnek „százalékokban". *(Helyeslés.)*

Módosítványom második része t. ház, elvi jelentőségű és vonatkozik a törvényhatósági joggal biró szabad királyi és rendezett tanácsú városokra. Miként a t. ház tudja, ezen városok a törvényhatóságoknak integrans részeit képezik és ha ezen 9. §. ugy, a mint itt szövegezve van, megmarad, akkor a kivetett pótadó, bármiféle czélokra szolgáljon is az, a rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal nem biró városokat a megyei községekkel egyenlően fogja terhelni. Már az 1870. XLII. t.-cz. meghozatala alkalmával annak 12. §-ában azon igazságos elv lett kimondva, hogy rendezett tanácsú városok azon megyei adókban, melyek oly közigazgatási czélokra fordittatnak, minőket a város költségén fentart, minő a járási kiadások és az időközileg változott viszonyoknál fogva az árvaszék tartása — ne részesüljenek.

Az általam jelzett 12. §. ugyanis következőleg szól:

„Azon törvényhatóságokban, melyekben rendezett tanácsú városok vannak, a törvényhatóság egyetemét illető költségek a járásiaktól elkülönítve

Digitized by Google

állapittatnak meg és vettetnek ki. A rendezett tanácsú városok csak a közös költségekhez járulnak".

Eddig t. ház, e tekintetben baj nem volt, mert megyei domestica nem volt; ha most a megyei adóztatás legalább részben, t. i. 3% esetleg 5% erejéig behozatik, felfogásom szerint igazságos és méltányos, hogy azon elv, a mely a felolvasott 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ában kifejezésre juttatott, ezen törvény értelmében kivetendő pótadóra is vitessék keresztül, még pedig most már a változott viszonyoknak megfelelőleg, a mennyiben időközben a rendezett tanácsú városok árvaszékeket is tartanak fenn, a mely árvaszékek akkor, mikor az említett 1870. évi t.-cz. meghozatott, még nem léteztek.

Ha most már tekintetbe veszszük azon körülményt, hogy azon városok egyfelől saját költségükre tekintélyes culturális intézeteket tartanak fenn, a melyekben a megyei lakosok is részesülnek, fentartanak nevezetesen gymnasiumokat, reáliskolákat, humanitarius intézeteket; ha tekintetbe veszszük, hogy ezen városok az országos adóhoz járulván, azon adóból fizettetik a megyei domestica is — igaz, hogy a megyék is fizetnek államadót, de mégis dotatiójukban valamit visszakapnak, mig a városok nem kapnak vissza semmit; ha tekintetbe veszszük továbbá azon körülményt, hogy a városok árvaszéket és a közigazgatás azon részét, a mit a megyékben a szolgabirók végeznek, saját költségükre tartják fenn: akkor azt gondolom, hogy igazságos és méltányos, hogy azon kivetendő adókban, a melyek olyan közigazgatási czélokra vettetnek ki, melyeket a városok saját költségükre fentartanak, ne részesittessenek, illetőleg azokkal ne terheltessenek.

Azért bátor vagyok az első bekezdés után annak folytatásaképp a következő módosítványt benyujtani: „Azonban a törvényhatósági joggal nem biró sz. kir. és rendezett tanácsú városok a jelen törvény értelmében kivetett pótadónak közigazgatási czélokra szolgáló részéhez csak annyiban járulnak, a mennyiben a kivetett pótadó nem árvaszéki és járási kiadásokra fordittatik." Azt hiszem, hogy ez igazságos, méltányos és megfelel azon igazságos principiumnak, a mit a törvényhozás már egyszer kimondott. Ajánlom módosítványomat elfogadásra. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa)*.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Első sorban a most utóbb felolvasott módosítványhoz kívánok szólani, a mely ellen utoljára részemről kifogást annál kevésbbé tehetek, mert a szövegnek czélja ugyanaz volt, mit a képviselő ur módosítványa, megengedem, tisztábban kifejez. Mert az egyenlő arány kitétele csakis onnan származott, hogy a mint igen jól tudjuk, van pótadó, *(Halljuk!)* a melynek kivetésére a megyék fel voltak hatalmazva, pl. a katona-beszállásolási törvény folytán, a melynél a különböző adónemek nem egyenlő arányban vétettek igénybe és nem egyenlő százaléki tételben. Azonban, miután ezt talán még tisztábban kifejezi az, a mit a képviselő ur proponált és ugyanazt fejezi ki, én nekem részemről az ellen kifogásom nem lehet.

Sokkal fontosabb a képviselő urnak másik módosítása. Erre nézve szabad legyen nézetemet elmondani. *(Halljuk!)*

Első sorban meg kívánom jegyezni azt, hogy ezen egész törvényjavaslat, miként azt gondolom, utolsó előtti szakaszában megmondja, az 1870: XLII. törvénynek csakis két szakaszát törli el: a 11-et és gondolom a 90-et, többi szakaszai tehát az 1870: XLII. t.-cz.-nek, tehát annak 12. §-a is ezen törvény által nem érintetvén, azon dispositio, valamint akkor méltányosnak találtatott, mikor a megyei adó kivetéséről volt szó, ezen törvény után is érvényben fog maradni.

Egyet azonban még megjegyzek s ez az, hogy az árvaszéki, a gyámi kiadásoknak kivételét nem is tartanám egészen helyesnek. Nem tartanám egyfelől azért, mert a megyei árvaszékeknek csakugyan van functiójuk a rendezett tanácsú városok árvaügyeiben is. De még egy más baj van és ez az, hogy a mi a rendezett tanácsú városokat illeti, — értem a külön törvényhatóságokat nem képező, de a kir. város czímét megtartó városokat — nemcsak ilyeneknek vannak ilyen fajta gyámhatóságai, hanem a gyámügyi törvény 174. §-a szerint oly községek, melyek erre elegendő szellemi és anyagi képességgel birnak, a gyámhatósági jog gyakorlatával, a rendezett tanácsú városok árvaszékei szervezésének megfelelőleg, a közigazgatási bizottság meghallgatásával, a belügyminister által felruházhatók. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Én nem tudnám most e perczben megmondani, hány, de kivált az ország bizonyos részeiben meglehetős nagyszámú ilyen község létezik. Már most a rendezett tanácsú városoknál kivételt tenni, ezeknél pedig nem tenni, nem lehet; és utoljára is az egész oly complicatióra vezetne, a mely sokkal több bajt okozna az administratiónak, mint a mennyi előnyt adna egyeseknek. De ismétlem, nem is tartom itten az árvaügyeknél, az árvaszéki kiadásokra nézve helyesnek; a mennyiben pedig maga az elv helyes, azt ezen törvény nem alterálja, mert az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-át nem érinti, azt teljesen érvényben hagyja, tehát a törvényhatóságoknak, ha pótadót akarnak közigazgatási czélokra kivetni, azon törvénynek ezen szakasza figyelembe vételével kell eljárniok.

Ezen indokokból tehát, minthogy egyrészt szerintem túlmegy az árvaügyi kiadásokat illetőleg; másrészt pedig azt hiszem fölösleges, mert a mit akar, azt a mai meglevő törvény megadja:

Digitized by Google

kérném a módosítványnak ezen második részét mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horánszky Nándor: Bocsánatot kérek t. ház, már több izben megtörtént, hogy a ház megengedte az ügy érdekében a másodszori szólást is. *(Halljuk!)*

Én azt, ha a módosítványnak az a része, mely az árvaszékekre vonatkozik, elejtetik azon okoknál fogva, melyet a t. ministerelnök ur felhozott és módosítványom második részének érvényesítése érdekében, nem ellenzem. De határozottan fenn kell tartanom indítványomat a megyei járási költségekre vonatkozólag azon intézkedés felvételét, melyet módosítványom céloz.

Mert felfogásom szerint igaz ugyan, hogy a törvényjavaslat kifejezetten az 1870: XLII. t.-cz.-nek csak két szakaszát teszi hatályon kivül, de a törvény mégis ellentétben van az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ával s igy ez későbbi törvény lévén, a mennyiben az előbbi törvénynyel ellentétben van, az előbbinek hatályát megszünteti.

Tehát még a t. minister ur felszólalása folytán is kettő kellene hogy történjék, vagy az, hogy e szakasz összhangba hozassék a régi törvénynyel, az által, hogy az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ára valamely alakban hivatkozás történjék, vagy az, hogy módosítványom azon része, melyet fentartani óhajtok, a 9. §. végén, a módosítványomban megirt szövegben kifejeztessék.

A forma tekintetében különben, vagyis, hogy ez miként történjék, nem kivánok határozott javaslatot tenni, mert az esetben, ha a t. ház az elvet elfogadná, vissza lehetne utasítani e szakaszt ily értelemben való szövegezés végett a bizottsághoz. Részemről a mit kivánok, csak az, hogy azon igazságos elv, mely az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ban kifejezésre jutott, e törvénynyel egy vagy más alakban összhangzásba hozassék, mert különben legkevesebb, a mi történni fog, vagy történhet, a félremagyarázás, ebből pedig azon városokra nézve mindenesetre nagy és igazságtalan hátrányok keletkeznének. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: A kérdés az, miként szólna a módosítvány az esetben, ha az árva- és gyámhatósági költségekre vonatkozó rész kihagyatnék? Én ismétlem, a szöveget ugy, a mint van, kielégítőnek tartom. De akármit méltóztassanak ahhoz tenni, azt az egyet kérem, ne méltóztassék specifice hivatkozni az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ának fentartására. S erre igen fontos okom van, mert ha ezen szakasz különös hivatkozással fentartatnék, akkor ebből azt lehetne következtetni, hogy más itt meg nem nevezett szakaszai azon törvénynek nem tartatnak fenn. Már pedig az igen nagy baj lenne.

Kérem tehát, méltóztatnék felolvastatni a módosítványt, azon részének, melyre a t. képviselő ur súlyt nem fektet, elhagyásával, azután majd meglátjuk, lehetne-e azt, a törvényjavaslatba beilleszteni? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Grünwald Béla: Ugy látszik, a t. ház és különösen a t. ministerelnök ur is érzi annak szükségét, hogy itt tenni kellene valamit, nehogy a városoknak az 1870: XLII. t.-czikkben fentartott azon joga, hogy a megyének járási költségeihez ne járuljanak és csakis a központi költségekhez vonassanak be, fentartassék és érintetlenül hagyassék.

Ennélfogva a t. ministerelnök ur felhivása folytán, minthogy azt méltóztatott mondani, hogy talán jó volna egy formulázott módosítványt előterjeszteni, megkiséreltem itt hamarjában ezt a módosítványt formulázni s azt hiszem, hogy ez teljesen megfelelne a czélnak. E szerint az mondatnék a 9. §. második bekezdésének végén, hogy az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ában foglalt rendelkezés e törvény által nem érintetik. *(Ellentmondás jobbfelől.)* Ez által fenn volna tartva az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ának intézkedése.

Tibád Antal előadó: Mindenekelőtt bátor vagyok kijelenteni, hogy azon módosítványt, melyet Horánszky t. képviselő ur a 9. §. második bekezdésére nézve javaslatba hozott, részemről elfogadom, mert az a bizottság czélzataival nem ellenkezik és a szöveg világosabb kifejezésére szolgál.

Ezen szakasz első bekezdéséhez Horánszky t. képviselő ur által beadott és később Grünwald t. képviselő ur által újabb szövegben beadott módosítványokat, őszintén megvallom, feleslegeseknek tartom.

Horánszky t. képviselő ur azt mondta, hogy azért tartja szükségesnek a módosítvány elfogadását, mert igaz ugyan, hogy a jelen törvényjavaslat kifejezetten az 1870. évi XLII. t.-cz.-nek csak két szakaszát lépteti hatályon kivül, de annak intézkedései a nélkül, hogy egyenesen kifejezve volna, ellentétben állanak az 1870: XLII. t.-cz. 12. §-ával. Bocsánatot kérek t. képviselőtársamtól, de tudtom szerint a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat sem a 9. §-ban, sem pedig egyéb részeiben nem intézkedik arról, hogy az egyes közigazgatási költségekhez, az egyes községek vagy városok minő arányban járuljanak. Tehát semmi kétséget nem szenvedhet, hogy a helyes törvénymagyarázat elvei szerint, ha a 9. §. ugy fogadtatik el, a mint van, ez által az 1870: XLII. t.-cz.-nek a rendezett tanácsú városokra vonatkozó intézkedései érintetlenül maradnak. És ennélfogva sem Horánszky, sem Grünwald képviselőtársaim módosítványát nem fogadom el és kérem a t. házat, méltóztassék az eredeti szöveget változatlanul fentartani.

A mennyiben azonban Horánszky képviselő ur módosítványa elfogadtatnék, bátor vagyok azon megjegyzést tenni annak szövegére, hogy abban

Digitized by Google

az mondatik: „szab. kir. és rendezett tanácsú városok". Ezen kifejezés: „szab. kir. város", újabb törvényeinkben nem létezik. *(Ellenmondások balról.)* A városok kétfélék: törvényhatósági joggal biró városok és rendezett tanácsú városok. Ezen szónak: „szab. kir." ma már semmi jogi hatálya nincs. *(Felkiáltások a baloldalon: A törvényben van!)* De semmi jogi hatálya nincs. Kérem tehát a t. házat, hogy esetleg méltóztassék a szöveget ugy módosítani, hogy törvényhatósági joggal biró városok emlittessenek.

Rády Endre: A 9. §. meghatározza egyszersmind azon célokat, melyekre nézve a megye felruháztatnék azon joggal, hogy 3% pótadót kivethessen. Ezen célok itt egyenként fel vannak sorolva és pedig közigazgatási, közlekedési, közgazdasági, közművelődési és jótékonysági célok. Ezek közül valamennyit helyeslem, kivéve egyetlen egyet, t. i. a közigazgatásit és pedig először azon indoknál fogva, mivel ellentétben áll magának a törvénynek indokolásával. A törvényjavaslat indokolása megemlíti, hogy: „azon másik, nézetünk szerint egyedül helyes elvet emeli érvényre, hogy miután a közigazgatás részint közvetlenül, részint közvetve, állami functiót képez, annak költségei az állam pénztárából fedeztessenek." Én részemről a közigazgatást mindig ugy tekintettem, mint félig-meddig improductiv kiadást. Nem szeretném, hogy a megye felhatalmaztassék arra, hogy rendes közigazgatási költségeinek fedezésére kivethesse a 3%-os pótadót, annál inkább, minthogy a ministerelnök ur tegnap tiltakozott azon feltevés ellen, hogy a központból oly közigazgatási terhek hárittassanak át a megyékre, melyek újabb költségtöbblettel volnának összekötve. Kérem tehát a t. házat, méltóztatnék ezen szakaszból, valamint az ezzel összefüggő szakaszokból a „közigazgatás" szót kihagyni. Nagyon szivesen hozzájárulok, hogy productiv kiadásokra kivettessék ezen adó, de hogy a félig-meddig improductiv közigazgatási kiadásokra vettessék ki, annak ellene fognék szavazni. Kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni módosítványomat.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Rády Endre módosítványát:* „A 9. §-ból ezen szó „közigazgatás" kihagyandó".

Elnök: A vitát befejezettnek nyilvánítom.

Tisza Kálmán ministerelnök: A szavazás előtt csak annyit kívánok megjegyezni a képviselő ur módosítványára, hogy én a „közigazgatási" szó kihagyását nem tartanám helyesnek, mert először ez megszorítása volna a megyei jogkörnek szükség nélkül, másodszor megnehezítése vagy lehetetlenné tétele sok oly dolognak, a melyet lehetetlenné tenni nem célszerű. Például én nem hiszem, hogy valaki tagadhatná, hogy egy megyeház építése közigazgatási czél. *(Ellenmondások balról.)* Határozottan közigazgatási czél. Eddig is épittettek megyeházak, a nélkül, hogy különös kormányengedély kéretett volna ki e czélból.

Rády Endre: Ez investitio.

Tisza Kálmán ministerelnök: Investitió, de közigazgatási czélból. *(Helyeslés.)*

Én tehát igen kérném, hogy a most beadott módosítványt elfogadni ne méltóztassék és a magam részéről oda concludálok, hogy a mit már az imént is bátor voltam mondani, hogy legjobbnak, leghelyesebbnek tartanám, ha a második bekezdéshez tett azon módosítást, hogy „arányban" szó helyett „százalékban" tétessék, méltóztatnának elfogadni. A mi a másik módosítást illeti, csak az eredeti szöveg elesése esetében lehetne azután az „árva-ügyek" szó kihagyásával Horánszky Nándor képviselő ur módosítványára szavazni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Következik a szavazás. A 9. §-hoz négy módosítvány adatott be. Az egyiket beadta Rády Endre képviselő ur, a másikat Horánszky Nándor képviselő ur az első bekezdéshez; továbbá a második bekezdéshez egyet szintén Horánszky Nándor képviselő ur, a másikat pedig Grünwald Béla képviselő ur. Az első kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház az első bekezdést változatlanul, szemben Rády Endre képviselő ur módosításával, ki e szót „közigazgatási" kihagyatni kivánja? A második kérdés pedig az lesz, elfogadja-e a ház a második bekezdést változatlanul, szemben Horánszky Nándor képviselő ur módosításával, ki e szó helyett „arányban", azt kivánja tétetni „százalékban"? Ezután kellene szavazni a Horánszky Nándor képviselő urnak az első bekezdéshez beadott módosítása felett, mely csak pótlást foglal magában s azután a második bekezdéshez Grünwald Béla képviselő ur által beadott pótlás felett.

Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a 9. §. első bekezdését változatlanul? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja és igy Rády Endre képviselő ur módosítása elesett.

Most kérdem a t. házat, méltóztatik-e a második bekezdést változatlanul elfogadni? *(Nem!)* Nem fogadtatott el.

Kérdem tehát, elfogadja-e a t. ház a második bekezdést, Horánszky képviselő ur módosítványával? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a 9. szakasz 2. bekezdése Horánszky képviselő ur módosításával fogadtatott el.

Következik most a Horánszky képviselő ur által az első bekezdés után ajánlott hozzátoldás felett a szavazás. Mielőtt a kérdést feltenném, méltóztassanak Horánszky képviselő ur módosítványát még egyszer meghallgatni, mert most abból egy szó kihagyatott.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa:* A 9. szakasz első bekezdése végéhez tétessék a kö-

Digitized by Google

vetkező: „Azonban a törvényhatósági joggal nem biró szabad kir. és rendezett tanácsú városok a jelen törvény értelmében kivetett pótadónak közigazgatási czélokra szolgáló részéhez csak annyiban járulnak, a mennyiben a kivetendő pótadó nem járási kiadásokra fordittatik.“

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen hozzátoldást, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Most méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el. *(Megtörténik.)* A többség nem levén kivehető, a szavazatok a jegyző urak által meg fognak számittatni és ezért kérem azon képviselő urakat, a kik a Horánszky képviselő ur által ajánlt hozzátoldást elfogadják, méltóztassanak felállani. A jegyző urak szakaszonként fogják megszámlálni a szavazatokat. *(Megtörténik.)* Most méltóztassanak szakaszonként felállani azok, a kik nem fogadják el. *(Megtörténik. A jegyzők összeszámítják a szavazatokat.)*

Elnök: A módosítványt elfogadta 80, nem fogadta el 101 képviselő s igy az mellőztetvén, marad a szerkezet.

Következik Grünwald Béla képviselő ur módosítványa. Mielőtt azonban szavazásra kitűzném, még egyszer fel fog olvastatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa Grünwald Béla módosítványát).*

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház elfogadni az imént felolvasott módosítványt? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el, ennélfogva marad a szöveg.

Következik a 10. §.

Ernuszt Kelemen: Azon aggodalmakkal szemben, melyekkel ez új megyei pótadó találkozik, hogy általa a megyei közönségre új terhek rovatnak, meg kell jegyeznem, hogy ezen törvényjavaslatban vannak czélszerű és helyes intézkedések, melyek a következőkben összpontosulnak, hogy t. i. a megyei bizottsági tagoknak 15 nappal előbb felhivás kézbesittetik az iránt, hogy mikorra van kitűzve a költségvetés tárgyalása, ki lesz tüntetve benne, hogy pótadó szükségeltetik-e és mi czélra. De ezen czélszerű intézkedésekhez részemről bátor vagyok még egyet hozzátenni, a mi nem új, *(Halljuk!)* t. i. a névszerinti szavazást.

Már az 1868 : XXI. t.-czikkben, mely a közadók kivetéséről és behajtásáról szól, az állam saját érdekeinek biztosítására határozottan követeli a névszerinti szavazást. *(Helyeslés.)* Méltányos tehát, hogy a megyei közönség hasonló eljárásban részesüljön, annál is inkább, mert ezáltal, ha netalán nem roszakaratú, de elhamarkodott intézkedések történnek, a megyei közönség által az illetők felelősségre vonhatók, sőt ezt igazolni fogja, hogy az eljárás helyes volt, t. i. mi e törvényszakaszban követeltetik, hogy a jelenlevők kétharmadaj a határozathoz hozzájárult. Azért egyik indítványom, melylyel a t. ház elé járulok, az, hogy a 10. §. 3. alineájában, hol az áll: „a közgyülésen jelenlévő tagok kétharmadának hozzájárulása szükséges“, beszurandó: „kétharmadának névszerinti hozzájárulása szükséges“. *(Helyeslés.)*

Másik indítványom az, hogy azon félreértéseknek és azon gyanusításoknak elkerülése végett, melyekkel a megyei tisztikart érintenék némelyek akkor, mikor új állomások felállításáról van szó, mert azt gondolnák, hogy az illető urak saját teendőik megkönnyítése czéljából óhajtják az új állomásokat felállítani, czélszerűnek tartanám azt, a mi a törvényben minden bizottsági tagra már ugy is ki van mondva, hogyha részéről valamely kérdésben a legkisebb érdekeltség feltehető, azon tárgyban nem szavazhat, tehát toldassék meg ezen harmadik alinea a következő szavakkal: „ha ezen pótadó új állások rendszeresítésére fordittatik, a megyei tisztviselők szavazati joggal nem birnak“.

Ajánlom a t. ház becses figyelmébe módosítványaimat. *(Élénk helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Ernuszt Kelemen módosítványait).*

Gr. Andrássy Manó: Én elfogadván a többire nézve e szakaszt, annak utolsó kikezdéséhez hozzá szeretném tenni azt, mit az előttem szólott indítványozott, de kissé kibővítve, igy: „Uj tiszti állomások rendszeresítésénél és tiszti fizetések felemelésénél a megyei hivatalnokok szavazatjoggal nem birnak.“ *(Élénk helyeslés.)*

Ernuszt Kelemen: Én e módosításhoz hozzájárulok.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa gróf Andrássy Manó módosítványát).*

Németh Albert: Én mind Ernuszt Kelemen képviselő urnak, mind az utána szólt képviselőtársamnak módosítását, illetőleg pótló indítványát pártolom. Ha szabad hivatkoznom praecedensre és hasonlatosságra: hivatkozom azon esetre, mikor Bobory Károly országgyülési képviselő az 1869-iki diaeta alatt egy indítványt motivált a képviselőház előtt, mely azzal végződött, hogy miután hazánk régibb törvényeiben is kifejezést nyert azon óhaj, hogy egynél több hivatalt senki sem viselhet, itt a képviselőházban érvényesittessék. Bobory akkori képviselőnek határozati javaslata azt tartalmazta, hogy muljon el már a pohár azon sok javadalmazás képében, melyet az országgyülési képviselők több hivatal elfoglalása után nyernek. Akkor Bobory képviselőtársam azzal végezte szavait, hiven és jól emlékezem rá, hogy most pedig felszólítom azon tagjait a t. képviselőháznak, a kik ily helyzetben vannak, hogy két hivatalt viselnek, országgyülési diurnomot és lakpénzt húznak és egyuttal ministeri hivatal után járó avadalmazásban részesülnek, legalább vonuljanak

Digitized by Google

ki a teremből, hogy saját zsebükre ne szavazzanak. Megtörtént, az igaz, hogy akkor sem volt a miénk a többség és azok, a kik dupla stola élvezetében voltak, *(Derültség)* megmaradtak. Ha már most szabad a majore ad minus argumentálnom, ugyanez áll elő a megyei gyüléseken is. Legalább a törvényhozás tegye meg a decorum nevében, a mi erkölcsi kötelessége és nyujtson rá módot, hogy a megyékben ne érvényesülhessen oly többség, a mely a hivatalnokok és megyei tisztviselők javadalmazásánál a nagy publicum zsebéről rendelkezik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezért pártolom ugy Ernuszt Kelemen, mint gróf Andrássy Manó módosítványát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: A 10. §. utolsó bekezdéséhez két módosítvány adatott be. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a szavazási módra, a másik a tisztviselők szavazására vonatkozik. Mindenekelőtt az első módosítványról akarok szólani. Ernuszt Kelemen képviselő urnak véleménye és czélja az, hogy a hozzájárulás névszerinti szavazással történjék. A magam részéről ezt teljes készséggel és határozottan elfogadom; csak arra kérem a t. házat, méltóztassék beleegyezni, hogy a módosítvány némileg kiegészittessék, azaz, hogy kimondassék, hogy a közgyülésen jelenlévő tagok kétharmadának névszerinti szavazása és a szavazásoknak jegyzőkönyvbe vétele szükséges. *(Helyeslés.)*

A mi a második módosítványt illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* ha jól vettem ki, Ernuszt képviselő ur maga is hozzájárult gr. Andrássy módosítványához és ezért csak erről szólok. Én, t. ház, őszintén megvallom, nem proponáltam ezt és a szöveget kielégítőnek tartottam és tartom még ma is. Kielégítőnek tartom azért; mert én nem hiszem, hogy a megyei tisztviselők rászoruljanak, hogy törvénynyel tiltassék meg nekik, a mit az érzelem és a decorum megtilt különben is. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Van elég vastag bőr! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Épen azért, mert azt hiszem, mondom, nem proponáltam a törvényjavaslatban ily provisiót; s a magam részéről, ha szavazásra kerül a dolog, első sorban óhajtani fogom a szöveg fentartását, de ha a t. ház többsége azon meggyőződésben van, hogy ha csak a törvény nem szól bele tiltólag, meg fog az ellenkező történni: akkor természetesnek találom, hogy ez a törvénybe kötelezőleg mondandó ki.

Elnök: Kérem a ministerelnök urat, méltóztassék az Ernuszt képviselő ur módosításához tett almódosítását szintén beadni.

A 10. §-hoz, miután Ernuszt képviselő ur hozzájárult gr. Andrássy Manó képviselő ur módosításához, csak két módosítás marad fenn.

A szavazás pontonként fog történni s az illető pontoknál fog eldöntetni mind a két módosítás.

A 10. §. első és második bekezdése meg nem támadtatván, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

A harmadik bekezdés megmarad egész szövegében, de ahhoz Ernuszt képviselő ur s a ministerelnök ur is egy módosítást javasolnak, mely szerint annak második sorában ezen szó után „két harmad“ tétessék: „névszerinti szavazás utján és a szavazatoknak jegyzőkönyvbe vétele mellett“.

Méltóztatik ezen módosítást elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott s a szövegbe be fog illesztetni.

Következik a gr. Andrássy Manó képviselő ur által beadott módosítás: „Uj tiszti állomások rendszeresítésénél és tiszti fizetések emelésénél a megyei tisztviselők szavazattal nem birnak.“

Méltóztatik ezen módosítást elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 11. §-t, mely változás nélkül elfogadtatik. Olvassa a 12. §-t).*

Mocsáry Lajos: T. ház! A 12. §. a pótadó kivetése ellen való felszólalásról szól. Erre vonatkozólag azt mondja, hogy a felszólamlások elintézésére a közigazgatási bizottság saját kebeléből minden év első ülésében négy tagból álló küldöttséget választ. Azután a 3. és 4. bekezdés ezen küldöttség eljárására vonatkozik.

Én, t. ház, feleslegesnek tartom azt, hogy külön bizottság bizassék meg a reclamatió kezelésével. Én nem tartom jónak, ha a már különben is oly nagy számban levő nagyobb-kisebb bizottság és választmányok száma szaporittatik s ez által a megyei kezelésnek rendszere nehezebbé, complicáltabbá tétetik ugy, hogy a bizottsági tagok annál nehezebben szerezhetik meg maguknak az abban szükséges jártasságot.

Én különben azt hiszem, hogy a felszólamlások elég nagy fontossággal birnak arra, hogy azokkal a közigazgatási bizottság is pleno foglalkozzék és rá is ér. Tudjuk, hogy a közigazgatási bizottság egy nap alatt el szokta végezni a maga teendőit, olyankor aztán, midőn felszólamlások vannak, meghosszabbítja ülését. Ennélfogva én szükségtelennek tartván, hogy a törvény elrendelje, hogy a közigazgatási bizottság miként intézkedjék a felszólamlások elintézésében, kérem a 2., 3., 4. bekezdés kihagyását.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa)*: „Módosítvány. Beadja MocsáryLajos. A 12. §. 2., 3., 4. bekezdései hagyassanak ki“.

Tisza Kálmán ministerelnök: Én igen kérem a t. házat, hogy e három bekezdést ugy, a mint van, benn méltóztassék hagyni. Egyik indokom az, hogy épen ily reclamationalis ügyekben egy 20 tagú bizottságnak működése még csak nem is czélszerű; a másik indokom pedig az, hogy arra nézve, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy

Digitized by Google

a közigazgatási bizottság ráér a plenumban ily ügyet elvégezni, nekem ellenkező nézetem van. Azon bizottsági tagok ugyanis részben olyanok, a kik nem hivatalnokok s igy a rövidebb és általánosabb fontosságú ügyekben részvételük bizonyos áldozattal jár; más részük részint megyei tisztviselő, részint kinevezett állami tisztviselő, a kiknek mindegyikének megvan a maga teljesen elegendő dolga, ha azt végezni akarja. Ha tehát azt akarjuk, hogy a dolgok is gyorsabban menjenek és alaposan is elintéztessenek és túlterheltetés se származzék a közigazgatási bizottság tagjaira: nincs más mód, mint az itten indítványozott eljárás szerint egy albizottságra bízni ezen ügyeket, melyek nem is principálisok, hanem detailügyek, melyeknek elbirálásában egy kisebb bizottság mégis csak alaposabban fog eljárni, mint egy nagyobb bizottság. Kérem a szöveg megtartását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén felirva, következik a szavazás. A 12. §-hoz Mocsáry képviselő ur adott be egy módosítványt. Az első bekezdés nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. A többire nézve pedig a kérdés az lesz, elfogadja-e a ház a 2., 3., 4. bekezdéseket, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és igy Mocsáry képviselő ur módosítványa elesett.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Irányi Dániel: T. ház! A 13. §. első bekezdésének értelmében a megyék 3%-nyi pótadón felül még 2% pótadót vethetnek ki a belügyi és pénzügyi minister engedelmével. A második bekezdés szerint további megyei pótadó kivetése ugy általában, valamint az egyes törvényhatóságokban csakis a törvényhozás külön felhatalmazása alapján eszközölhető. Nézetem szerint ezen szavak: „ugy általában, valamint egyes törvényhatóságokban“ feleslegesek és félreértésekre adhatnak alkalmat. Minden megye csakis önmagára, illetőleg a saját területén lakó polgárokra vethet ki pótadót, általában tehát nem vethet ki pótadót csakis saját törvényhatósági területén. Nehogy valami balmagyarázat történjék, kérem ezen szavaknak: „ugy általában, valamint egyes törvényhatóságokban“ kihagyását.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Tibád Antal előadó: Részemről nem értek egyet Irányi t. képviselő urral abban, hogy ne volnának általában kivetendő pótadók, mert azon pótadókon kivül, melyeket az egyes törvényhatóságok esetről esetre kivetnek, vannak olyan pótadók, melyeket a törvény kényszerítőleg az összes törvényhatóságokra előir, mint például a betegápolási pótadó. Azt azonban készséggel elismerem, hogy azon módosítással, melyet a t. képviselő ur ajánl, a szöveg szerkezete szabatosabbá tétetik, részemről tehát, miután az a szakasz lényegével nem ellenkezik, azt elfogadom.

Elnök: A 13. §-hoz Irányi Dániel képviselő ur adott be módosítást. Az első kérdés az lesz, hogy elfogadja-e a ház a 13. §-t változatlanul? Ha az nem fogadtatik el, akkor következni fog az Irányi Dániel képviselő ur módosítványa.

Kérdem tehát, méltóztatik-e a 13. §-t változatlanul elfogadni? *(Nem fogadjuk el!)* A szöveg nem fogadtatván el, azt hiszem, kijelenthetem, hogy e szerint a 13. §. Irányi képviselő ur módosítványával fogadtatott el.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 14. §-t, a mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 15. §-t).*

Irányi Dániel: T. ház! A mit a 13. §-nál mondani szerencsém volt, hogy t. i., ha azon szavak a szerkezetben benhagyatnak, azok félreértésre adhatnak alkalmat, az a jelen szakaszra is áll. Nevezetesen ezen második pontot illetőleg, hogy t. i. a törvényhatóság határozatának jóváhagyását, a mennyiben az törvénybe vagy szabályrendeletbe nem ütközik és az ellen a törvényes határidő alatt felszólalás nem tétetik, a belügyminister csak azon esetben tagadhatja meg, ha az alapok rendeltetésüktől olvonatni szándékoltatnak, vagy azoknak tőkeállománya támadtatnék meg, én azt gondolom, hogy ha a törvényhatóságok határozata akár a törvénynyel, akár pedig a törvényes szabályrendelettel ellenkezik: akkor annak jóváhagyása a belügyminister által nem történhetik meg, akár történt az ellen felfolyamadás, akár nem, mert törvénytelen határozatot a belügyministernek jóváhagyni nincs joga.

Annál fogva én azt gondolom, hogy ezen szavak: „és az ellen a törvényes határidő alatt felszólalás nem tétetik“ ezen szerkezetből kihagyandók, hacsak akár a t. belügyminister ur, akár az előadó ur engem ezen közbeszúrt tételeknek szükségességéről nem győznek meg. Mert mondom, hogy ha ellenkezik a törvénynyel a határozat, akkor a belügyminister kell hogy megtagadja jóváhagyását minden felfolyamodás nélkül: ellenben, ha nem ellenkezik a határozat sem a törvénynyel, sem a törvényes rendelettel és az alapok nincsenek elvonva törvényes rendeltetésüktől, vagy azoknak tőkeállománya nem támadtatik meg, ez esetben megint, akár történt folyamodás, akár nem történt, a jóváhagyást a t. belügyminister ur kell hogy megadja.

Következőleg ismétlem, hacsak ezen tételnek szükséges voltáról nem fogok meggyőzetni, arra fogom kérni a t. házat, hogy ezen szavakat: „és az ellen a törvényes határidő alatt felszólalás nem tétetik“, hasonlóképen kihagyni méltóztassék.

Németh Albert: T. képviselőház! Én nem

Digitized by Google

tudom, mikor ezen szakasz a törvényjavaslat szerkezetébe beiktattatott, mily indokok és a status quonak mely forrásokból való contemplatiója vezették a t. belügyminister urat. Én részemről hajlandó vagyok azon hitnek adni kifejezést, vagyis inkább azt képzelem, hogy ezt a belügyminister ur ugy vette fel, hogy a megyék ősi természeténél és a fundatióknak különféle módozatainál fogva, különféle viszonyok is állanak fenn és még különféle viszonyok fejlődhetnek ki. Ha ez vezette a t. minister urat: akkor én igenis helyeslem a szaszakaszt és a módosítványt nem óhajtom elfogadni.

Heves vármegyének pl. van egy nagy összegre, több ezrekre menő, ugynevezett incorrectionális cassája, van egy nemesi pénztára, ha tehát ezen szakasznak az az intentiója, hogy a közgyüléseken könnyen előállható fluctuans többség ma igy, holnap meg ugy határozna azon alapok felett, ha, mondom, a minister urat ezen indokok vezették: akkor a szakasz fentartását kivánom azon okból, mert hogy ha egy esetleges alakuló többség a fundatió természetével ellenkező célokra rendelkezett azon alapokról, vagy azok kamatai hovafordításáról és a kisebbség az ellen ide reclamál és felebbez, akkor helyesen cselekszi a belügyminister ur, ha jóváhagyását megtagadja; és akkor igenis correct ezen szakasznak a gondoskodása, mely meghagyja a kisebbségben maradt megyei testület tagjainak azon jogot, hogy t. i. megvédjék a fundatiónak a természetét.

Én nem birván itt a sorok közül egyebet kiolvasni, mint ezen intentiót: a szakasznak meghagyását óhajtom.

Tisza Kálmán ministerelnök: Az Irányi képviselő ur módosítványa folytán, a melyet, megvallom őszintén, nem vagyok szerencsés elfogadhatni, mint az előbbit, tartozom megmagyarázni, hogy itt különböző esetekről van szó.

Tökéletesen igaza van Irányi t. képviselő urnak, hogy ha a határozat törvénybe vagy szabályrendeletbe ütközik, akkor a ministernek, ha nincs is felebbezés, meg kell tagadni a jóváhagyást. Épen ezen eset állhat be akkor, hogy ha valamely alap rendeltetésétől elvonatni szándékoltatnék, vagy esetleg tőkeállománya támadtatnék meg. De van még olyan eset is, melyben ezen szakasz a ministernek nem akarja megadni a hatalmat, hogy felebbezés nélkül beleszólhasson, mig felebbezés esetére a beleszólhatást megadni kivánja. Ez az eset, ha a határozat nem ellenkezik ugyan sem törvénynyel, sem hatalommal, sem az alapnak rendeltetésével, tőkeállományát nem is támadja meg: de a megyei jogosultaknak egyrésze azon nézetben van, hogy czélszerűtlen az, a mire fordítani szándékolják.

És — méltóztassék megengedni, hogy tovább fejtsem — megeshetik akárhányszor, hogy ilyen alapnak a jövedelmeivel, a melynek ma már nincs is specificus rendeltetése, hanem a megye belátása szerint intézkedik, oly időben rendelkeznek, mikor már alig van jelen valaki a gyülésen és annak talán egész évi kamatja az akkori többség által odaadatik egyetlen egy czélra. Ez esetben, miután itt csak czélszerűségi kérdés forog fenn, nem akarja a szakasz megadni a ministernek a hivatalból való hozzászólhatást; de igenis meg akarja adni azt, hogy ha az érdekelteknek egy része felebbez és ha esetleg kideríti még azt is, hogy talán kellő meghirdetés nélkül hozatott a határozat, vagy kideríti azt, hogy meggyőződése szerint, ha a megyegyülésen nemcsak az az egynéhány ember lett volna jelen, más határozat hozatott volna: hogy akkor is, de akkor már a czélszerűség szempontjából csakis a jogosultak felszólalása folytán hozzászólhasson.

Két különböző eset van tehát. Egyik a ministernek hivatalból való hozzászólási joga és kötelessége, a másik eset pedig az, mikor csakis akkor szólhat hozzá a minister, ha az érdekeltek felebbeznek. Én mindakettőt szükségesnek tartom s azért kérem a szakasznak változatlan elfogadását. *(Helyeslés.)*

Irányi Dániel: Ezen felvilágosítás után módosítványomat visszaveszem ugyan, de viszont arra fogom kérni a t. minister urat, hogy a maga kifejezett nézetéhez képest méltóztassék abba beleegyezni, hogy ezen szó helyett „és“ tétessék „vagy“, mert különben csak azon esetben tagadhatná meg a belügyminister a hozzájárulást a megyei határozathoz, még ha az törvénytelen lenne is, hogy ha az ellen felfolyamodás történnék.

Tisza Kálmán ministerelnök: A czélban egyetértünk, de bocsánatot kérek a t. képviselő urtól, azt hiszem az „és“ fejezi ki azt, nem a „vagy“. A szöveg igy szól *(olvassa)*: „A törvényhatóság határozatának jóváhagyását, a mennyiben az törvénybe vagy szabályrendeletbe nem ütközik és az ellen a törvényes határidő alatt felszólalás nem tétetik, a belügyminister csak azon esetben tagadhatja meg, ha az alapok rendeltetésüktől elvonatni szándékoltatnak, vagy azoknak tőkeállománya támadtatnék meg.“ Tehát azon esetben, ha sem törvénybe nem ütközik, sem felszólalás nincs, ezt kell kifejezni: csak azon esetben, ha a tőke vagyont megsérti stb. Igy tehát az „és“ szó helyén van.

Elnök: A 15. §-hoz Irányi képviselő ur adott be módosítványt, hogy az „és“ helyett tétessék „vagy“. E szerint a kérdés az lesz, kivánja-e a t. ház a 15. §-t változatlanul fentartani? Kérem azon képviselő urakat, a kik megtartani kivánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A szakasz változatlanul elfogadtatott.

Következik a 16. §.

Digitized by Google

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 16. §-t).*

Farkas Károly: Ezen szakasznál egy egyszerű, de azt hiszem, hogy a törvényjavaslat intentiójának is jobban megfelelő és a megyék önkormányzati joga érdekében mégis némi figyelmet érdemlő módosítványt vagyok bátor ajánlani. Ezen szakasz igy szól:

„A megyék háztartásának jelen törvény szerint való berendezése czéljából a belügyminister az ezen törvényben az egyes megyék részére meghatározott összegnek alapul szolgált kimutatásokat a megyéknek megküldi, melyek nyomán azok a megyének járások szerinti beosztása, valamint a tisztviselők számának és illetményeinek meghatározása iránt a törvény korlátain belül s a belügyminister jóváhagyásával az 1883. év folyamán idejekorán alkotandó szabályrendeletekben intézkednek.“

Ha ezen szöveg a maga eredetiségében fentartatik, akkor annak azon értelem tulajdonítható, mintha az illető megyék kényszerítve volnának ezen hozzájuk utalt kimutatásokhoz alkalmazkodni akkor, midőn ők az egyes tisztviselők illetményeit szabályrendeletileg szabályozzák. Már pedig maga az indokolás egészen másképen állítja fel a tételt; mert abban világosan ki van jelentve, hogy a megyékre nézve az illető kimutatásokban említésbe hozott osztályok felállítása és az illető csoportosítás csakis az illetmények megállapításánál szolgáló tájékozás végett történik. Minden félreértés kikerülése szempontjából, bátor vagyok azon módosítványt benyujtani, miszerint ezen szakasz 1. bekezdésében ezen szó után „megyéknek“ pótlólag beiktattassék „tájékozásul“. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Mocsáry Lajos: T. ház! Teljesen osztozom az előttem szólott t. képviselőtársam nézetében. A mint a szakasz szövegezve van, az valósággal nem jelenthet egyebet, mint azt, a mi az eredeti ministeri javaslatban volt, mely azt mondja, hogy a megyék csak annyi s oly minőségű tisztviselői állomásokat állapíthatnak meg, a mennyi a mellékletben, t. i. azon terjedelmes mellékletben, mely az első javaslathoz csatolva volt, foglaltatik. Ez szóról szóra annyit tesz, mert azt mondja, hogy az összegeknek alapul szolgáló kimutatásokat a megyéknek a minister megküldi, melynek nyomán azok tisztviselői állomásukat be fogják tölteni.

Nem tudom, ez e a szándék és ragaszkodik-e a ministerelnök ur ahhoz, a mit eredeti javaslatában kimondott; ha nem, akkor másként kellene a szakaszt szövegezni.

De van e szakaszban még egyéb is, a mi agyelmet érdemel. Utasítás adatik a megyéknek firra nézve, hogyan állapítsák meg és fixirozzák, — mert csupa fixirozásból áll az egész törvényjavaslat — a járások területét és székhelyét. És e tekintetben a jelentés egy érdekes dolgot, egy egészen új eszmét vett fel, t. i. a járási önkormányzat eszméjét. Érdekes, a mit a t. előadó ur erre vonatkozólag jelentésébe foglalt és a mi igy hangzik: „A magyar államiság szempontja követeli, hogy az ország minden részében állandó területtel és központtal biró közigazgatási körök képződjenek; de ilyennek kell tartanunk azért is, mert meggyőződésünk szerint az állandólag alakulandó erős szolgabirói járások“ — a mi alatt egyebet nem lehet érteni, mint nagy járásokat — „fogják leginkább azon terrenumot képezhetni, melyen a lethargiába sülyedt állampolgári öncselekvőség, az alvó önkormányzati készség, a jól felfogott önérdek, az állapotok és viszonyok közvetlen ismerete s az állandó közellét tekinteteinél fogva leghamarabb kelthet tevékeny életműködésre.“

Tehát a t. előadó ur azt várja, hogy egy ily járási önkormányzatot lehet behozni, valami egész újat és hogy ez fogja majd a lethargiába sülyedt érdekeltséget felébreszteni; méltóztassék a t. előadó ur megbocsátani, de én nem vagyok képes belátni, hogy micsoda hatással lesz az önkormányzat feleleventéséhez az, ha erős járások fognak megállapittatni. Én nem olvasok sem a törvényjavaslatban, sem az indokolásban absolute semmit, a mi arra mutatna, hogy a járásoknak jövőre külön consistentiájuk lesz. A járásoknak nincs egyáltalán semmi hatáskörük, járási gyülésről szó sincs, vagy talán valami járási, közigazgatási bizottságot méltóztatnak rövid idő mulva proponálni, mert ilyenről is van szó a német profesorok könyveiben. Általában akkor, mikor a megyei autonomia, a megyének hatásköre nem képes visszatartóztatni a közszellemet a lethargiától, nem vagyok képes belátni, mikép gyakorolhatna vonzerőt a kis terrenumon való önkormányzási tevékenységet. Én nem vonom ugyan kétségbe pl. azt, hogy kis üstben ép oly jól lehet pálinkát főzni, mint nagy üstben; *(Egy hang jobbfelől: De nem annyit! Derültség)* hanem, hogy egy oly kis keretben, mint a járás, ép oly jól lehessen gyakorolni az autonomiát és hogy az ép oly vonzó lehessen, azt belátni képes nem vagyok.

A mi pedig a székhelyeket illeti, méltóztassanak megengedni, de tény az, hogy azon utasítás, mely a székhelyek megállapítása tekintetében a megyéknek adatik, valóságos tisztavizű bureaucratia. Mert igen szép dolog az, hogy a szegény nép együtt találja a járásbirót és a szolgabirót, hanem ha önök reformjaikban azt vennék tekintetbe, a mit valóságosan tekintetbe kell venniök, az oda vezetné önöket, hogy belátnák, hogy szaporítni kell a szolgabirói állásokat s akkor elesik az, hogy a szolgabirói székhely összevágjon a járásbirói székhelylyel; már pedig mondhatom, mint a ki ismerem a viszonyokat, hogy a legnagyobb hibája

Digitized by Google

és fogyatkozása a közigazgatásnak, hogy oly kevés a szolgabiró és járásbiró. A vidék ez idő szerint valóban nem administráltatik, hanem administrálódik. Azon néhány szolgabiró el van foglalva mindenféle haszontalan bureaucraticus hercze-hurczával, ugy hogy a falu teljesen tökéletesen a jegyzőnek meg a birónak van alávetve és ezek egyáltalában nem birnak azzal a qualificátióval, a mi szükséges egy tisztviselőnek, a ki a közcsendet és rendet fentartani van hivatva.

De különben is ebből a székhely megállapításból méltóztassanak megengedni, de az látszik, hogy az tiszta vizü bureuacraticus felfogás. Mert ez által ki van zárva teljesen bizonyos osztálya azon egyéneknek, a kiket pedig igen czélszerü volna bevonni a járási tisztviselők keretébe; mert az természetes, hogy az ugynevezett gentry tagjainak legalább legnagyobb része bizony nem lesz hajlandó ott hagyni a maga fészkét, gazdaságát azért, hogy bemenjen abba a kis városba, hogy a dombszögi casinó élveivel cserélje fel a maga otthonát.

Ha segíteni akarnak önök a szegény népen, hogy ne kellessék neki messze menni a falujából: akkor méltóztassanak egyesíteni egy személyben az alsóbb fokú igazságszolgáltatást és közigazgatást, méltóztassanak azt ambulatoriussá tenni. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak akként intézkedni, hogy egyáltalában ne kellessék a népnek, a közönségnek, a szegény embernek utána járni, hanem kapja meg otthon a saját községében, a saját házánál ugyszólván az orvoslást. Ez a helyes reform, ezzel lesz könnyítve a népen, ez a helyes tenor, nem pedig az, a mit fájdalom, nálunk ugy látszik meg akart honosítani a modern közgazdasági bölcsesség, t. i. szolgai utánzását annak, a mit a Bach-rendszer egyik legnagyobb átkának tekintek. Én a magam részéről ezt a szakaszt el nem fogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző: Lázár Adám! *(Zaj felkiáltások: Eláll!)*

Lázár Ádám *(A nagy zaj közt feláll, de ismét leül. Élénk helyeslés).*

Elnök: Ha senkisem kiván szólni, a vitát bezárom.

Lázár Ádám: Szót kérek. *(Nyugtalanság. Mozgás. Egy hang a szélsőpalon: Jajj! Derültség).*

Elnök: Azt gondoltam, hogy a képviselő ur elállott a szótól.

Lázár Ádám: Csak azt vártam, hogy csend legyen. *(Nyagtalanság. Mozgás.)*

T. ház! Bocsánatot kérek, hogy kénytelen vagyok egyszer mindenkorra megjegyezni azt, hogy nem értem, hogy midőn ezen oldalról, különösen ha részemről bizonyos kérdésben felszólalni kötelességemnek ismerem, megfoghatalan zúgás és türelmetlenség hanzik fel. *(Egy hang a jobboldalon: Nagyon is megfogható!)* Azt nincs jogunk követelni, hogy meghallgattassunk, de azt van jogunk az elnökségtől kérni, hogy méltóztassék az illetőket, a kik vagy nem készültek, vagy nem kivánnak szólani — csendre inteni *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Megengedem, hogy fordulnak elő oly tárgyalások, midőn a zúgás némi kielégítésül szolgálhat, de méltóztassanak elhinni, vannak oly törvényjavaslatok, melyek megszavazása következtében a nép zúgása ugy fog felhangzani, mint a zúgó tengeré. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezeket kötelességemnek tartottam elmondani.

A mi a törvényjavaslat 16. §-át illeti, bátor vagyok kijelenteni, hogy Mocsáry Lajos t. képviselő úr által kifejezett indokokat pártolandóknak vélem; azonban miután az előzmények következtében nehezen van kilátásunk arra, hogy e szakasz kitöröltessék, azon esetben, mint hogy e törvényjavaslatban a központosítás bizonyos nemét látom keresztülvive és igy a járások megteremtése által czéloztatik ez eléretni: kérem azokat, a kik erre törekesznek, méltóztassanak következetesen haladni azon irányban, mely a czélnak megfelel, t. i., hogy ne csak a járásbiróságok székhelyén legyenek a járási székhelyek és ne csak lehetőleg, mert e lehetőleg szó rugékonynyá teszi az intézkedést, hogy a nép ne legyen kénytelen, mint előttem szólt is említette — sok költséggel és időveszteséssel annyi felé járni a katonai és adóhivatalokhoz — mondom — hogy a kik a központosítást akarják, méltóztassanak ugy intézkedni, hogy a járási helyek beosztása lehetőleg a fentebb jelzett ugyan egy helyre történjék. E részben bátor vagyok megjegyezni a járásbiróságok székhelyeinek megállapítására vonatkozólag, hogy a végleges birósági szervezet még függőben van; következőleg, a hol jelenleg járásbiróságok vannak, azon hely sem tekinthető véglegesnek: ennélfogva igen szükséges lenne, hogy az illető szakminister utján a kormány minél elébb terjesztesse elé a végleges birósági rendszer megállapítására vonatkozó munkálatot, hogy lehetőleg egy helyen legyenek a székhelyek azon iránynak megfelelőleg, mely e javaslatban foglaltatik.

Azt hiszem, nem kerülte ki a belügyminister ur figyelmét az, hogy ha a nép az általános adórendszer és pótadózás utján a terhek hordására köteleztetik, legalább az által megnyerhetné terhei könnyítését, ha mindezen hatóságok egy helyre központositthathatnának. Bővebb indokolásba nem bocsátkozom, miután módosítványomat a gyakorlati élet indokolja. Ennélfogva, ha Mocsáry Lajos t. képviselőtársam indítványa nem fogadtatnék el, bátor vagyok indítványozni, hogy a második bekezdés második sorában e szó után: „székhelyeivel" e szavak tétessenek: „a végleges birósági szervezetre, ugy az adó és katonai hatóságokra tekintettel" — szöveg többi része maradna.

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Digitized by Google

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt).*

Tibád Antal előadó: Bátor leszek azokra vonatkozólag, a mik a 16. §. ellenében felhozattak nehány észrevételt tenni.

A mi először is Lázár Ádám képviselőtársamnak a 16. §-hoz beadott módosítványát illeti, azt részemről nem fogadhatom el. A végleges birói szervezetre vonátkozó rész azért nem fogadható el, mert a végleges szervezet még nincs meg és nem lehet tudni, hogy e végleges szervezet mikép fog alakulni. Ennek tehát nem volna lehetséges praejudicalni. De nem fogadhatom el azt sem, hogy a járási székhelyek az adóhivatali székhelyekkel hozassanak össze; mert mint méltóztatnak tudni, adóhivatal sokkal kevesebb van, mint a mennyi a járások száma és ha az intézkedés e része elfogadtatnék, az esetben az adóhivatalok számát jelentékeny mérvben fel kellene emelni és igy minden ok nélkül, csak az elv megmentése czéljából az államnak sok kötség okoztatnék.

A mi a katonai kerületeket illeti, igen természetes, hogy azok rendesen együtt szoktak lenni a politikai járásokkal. A mint változások eszközöltettek eddigelé a politikai járásokban, a katonai járások azokhoz idomittattak, tehát e részben is felesleges a módosítvány.

A mi a Farkas t. képviselő ur által az első bekezdéshez beadott azon módosítványt illeti, hogy e szakaszba vétessék fel ezen szó: „tájékozásul", azt én részemről egészen feleslegesnek tartom. E szakaszban világosan ki van mondva, hogy a járások száma, a területének és székhelyének meghatározása, továbbá a hivatali létszám, a tisztviselői fizetések és mellékjárulékok meghatározása továbbra is a megyéket fogja illetni, melyek e tekintetben szabályrendeletekkel fognak intézkedni, melyekhez a belügyminister jóváhagyása megkivántatik, igen természetesen az 1870: XVII. t.-czikknél fogva. Tehát itt semmi kétség nem lehet az iránt, hogy azon táblázatok, melyek a mult ülésszakban benyujtott törvényjavaslathoz mellékelve voltak, nem kötelezők az egyes megyékre nézve s csak azért küldetnek meg, hogy a megyék lássák, miként gondolkozik a belügyminister, mert czélszerű azt előre látniok, minthogy munkálataikhoz a belügyminister jóváhagyása megkivántatik.

Mocsáry t. képviselő ur felszólalására vonatkozólag, ki ma másodszor kisérlette meg a vitát az általános vita keretébe vissza szorítani, megjegyzem, hogy én őt e tekintetben követni nem fogom, nyilatkozatának csak azon részére szorítkozom, mely közvetlenül a tárgyalás alatt levő szakaszra vonatkozik.

T. képviselőtársam mindenekelőtt megütközött a jelentés azon kifejezésén, melyben erős járásról tétetik említés. Én e tekintetben a t. képviselő urral nem vagyok egy nézeten. Én azt hiszem, sem az igen nagy, sem az igen kicsiny járási körök nem czélszerűek; mert sem az igen nagy, sem az igen kicsiny kör mellett czélszerű administratiot vezetni nem lehet. Ebből kifolyólag a kifejezésnek nem az az értelme, hogy járási latifundiumok alakittassanak, hanem hogy a közigazgatás rendes menetének megfelelő járási körök jöjjenek létre. *(Helyeslés a jolboldalon.)*

A mi a központ meghatározását illeti, t. képviselőtársam az ellen kifogást emelt és azt mondta, hogy a központ meghatározása határozottan bureaucraticus dolog. Engedelmet kérek, a szolgabirói járások központját, mint a jelentésben bátor voltam felemlíteni, a megyék legnagyobb része már önként megállapította; és én azt hiszem, hogy ily körülmények közt bureaucraticus eljárásnak nevezni a dolgot, mikor a megyék belátva annak czélszerűségét, megállapították már akkor, mikor őket a törvény arra nem kötelezte, nézetem szerint nem lehet, mert az a tapasztalás és közszellem kifolyása, mely e tekintetben a megyékben keletkezett.

A mi már t. képviselőtársamnak azon észrevételét illeti, melyet az u. n. járási önkormányzatra nézve tett, én azt tudom, hogy törvényeink szerint ilyen hatósági önkormányzat ez idő szerint nem létezik, részemről nem is akarok ilyet tervezni, nem tudom, más akar-e vagy nem; hanem az önkormányzatnak van egy igen lényeges része, az u. n. localis önkormányzat a gazdasági körökre nézve. E tekintetben meg fog nekem engedni t. képviselőtársam, hogy igen nagy területekben, minők, vegyük például, Pest vagy Bihar vármegyéé, a közös érdeket localis szempontokból egy közvetítő eszmében kifejezni nem lehet egykönynyen, mert pl. Kecskemétnek más az érdeke, mint a megye más részén fekvő községnek. Részemről erősen meg vagyok győződve arról, hogy a járások, ha azok állandó központtal megalakulnak, arra is fognak szolgálni, hogy az u. n. gazdasági autonomia a közvetlen érdekeltségnél életre kel. Ezekből folyólag kérem a t. házat, hogy a szakaszt a beadott módosítványokkal szemben változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 16. §-hoz két módosítvány adatott be, azok fel fognak olvastatni.

Baross Gábor jegyző *(olvassa Farkas és Lázár képviselők módosítványait).*

Elnök: Az első bekezdés megtámadva nem lévén, azt elfogadottnak jelentem ki.

Már most kérdem a t. házat, elfogadja-e a Farkas képviselő ur által ajánlott beszurást, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el.

A második bekezdés hasonlag nem lévén megtámadva, azt elfogadottnak jelentem ki. Már most kérdem t, ház, elfogadja-e Lázár Adám képviselő

Digitized by Google

ur módosítványát. *(Felkiáltások: Nem!)* A többség nem fogadja el s a 16. §. változatlanul elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 17. 18. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak, olvassa a 19. §-t).*

Mocsáry Lajos: T. ház! A 19. §. végén az mondatik, hogy az új hivatalnoki kar csak 1884. január havában fogja megkezdeni működését és hogy a folyó évben bekövetkező tiszti választások ezen törvény keretében ejtendők meg. Azt hiszem, helytelen intézkedés az, hogy a tiszti kar ne foglalja el azonnal helyét, hanem csak 1884. január 1-én kezdje meg működését. E szerint ha időközben, pl. deczemberben, vagy novemberben lesz valahol tisztujitás, a tisztviselői kar szintén nem fogja elfoglalhatni állását, hanem interregnum lesz január 1-ig. Vagy azon tisztviselői kar, a melynek egy része már elvesztette a maga állomását, a kit kitett hivatalából, az a tisztviselői kar folytassa hivatalát? En azt valóságos képtelenségnek tartom. Mert a megyei tisztség vitele nem olyan, mint a minister, hogy ha az leköszönt és elfogadták a lemondást, ideiglenesen még meg lehet bizni a ministerium vezetésével, hanem egészen más. Hogy lehet azt követelni tisztviselőtől, a ki elvesztette hivatalát, hogy annak a riváljának részére, a ki őt kiszorította hivatalából, dolgozzék még tovább is? Ezt én, t. ház, képtelenségnek tartom, mely a közügynek csakis hátrányára történhetik, azért kérném ezen utolsó intézkedés elhagyását, méltóztassék rábizni a megyékre, majd fognak azok intézkedni ez iránt.

Lükő Géza: Azok után, miket Mocsáry t. képviselőtársam előadott, legyen szabad nekem is egy észrevételt tennem. Osztozom azokban, a miket ő mondott, de fontos még szerintem az is, hogy ezen tisztikar kik által választassék. Tudjuk, hogy a megyei bizottság számának felét virilisták teszik, kiknek száma évenkint változik s az év végével megint ministeri jóváhagyás mellett állapittatik meg, kik legyenek virilisták és a szám megállapítása után következik a megválasztottak kiegészítése. A mennyiben gyakran fordul elő az, hogy választottak közül a tisztviselők sorába jő egyik vagy másik tag, én igazságtalannak találom azt, hogy azok által választassanak meg a tisztviselők, kik egy pár héttel a választás megejtése után elvesztik a megbizatást arra nézve, hogy megyei bizottsági tagok lehessenek. Ennélfogva én a jelzett módosítást részemről pártolom.

Tibád Antal előadó: T. ház! Mocsáry t. képviselő urnak a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 19. §-ára nézve azon módosítása van, hogy annak utolsó mondata, „az új hivatali kar azonban csak 1884. évi január hó 1-én fogja megkezdeni működését" kihagyassék. A t. képviselő ur ezen módosítást azzal indokolta, hogy nem lehet azt kívánni azon tisztviselőtől, a ki már kimaradt, hogy folytassa hivatalát továbbra is, a mig az újonnan megválasztott tisztviselő azt elfoglalhatja.

Bocsánatot kérek t. képviselő ur, az a tisztviselő, a ki kimaradt és a kinek hivatalát a 19. §. szerint folytatni kell addig, mig a másik tisztviselő hivatalát el nem foglalja, ki lesz fizetve egész deczember hónapra, *(Derültség a szélső baloldalon)* ebből kifolyólag ez nem tünhetik fel oly nagy méltánytalanságnak, vagy igazságtalanságnak; hogy ha az követeltetik, hogy a miért pénzt vett fel, azért dolgozzék is. *(Mozgás a szélső balon.)* De nem az a lényege a dolognak. A dolognak lényege az, hogy ezen szakaszt az átmenetnél beállható zavarok és a közigazgatásban felmerülhető fennakadás kikerülhetése tekintetéből okvetlenül be kellett venni. Méltóztatott t. ház, az 1. §. tárgyalása alkalmával, mikor azt elfogadta, kimondani, hogy az új szervezet 1884-ben lép életbe, tehát már most, ha azon álláspontra állunk, melyből Mocsáry képviselő ur kiindult: akkor, hogy ha a megyék egy része a tisztújítást megtartja október vagy november havában — mert lehet oly megye is, a hol a periodus akkor jár le — ennek most egyhamarjában két szervezésen és választáson kell keresztül esnie, mert ha a tisztújítást megtartja ezen évben, abban az esetben a létező szervezet korlátai közt, a jelenlegi tiszti létszám, a jelenlegi fizetések mellett kell azt megejtenie. Minthogy azonban 1884-ben az új szervezet lép életbe, megtörténhetik akkor, hogy egy pár tisztviselővel több lesz, vagy néhány szolgabirói járással kevesebb vagy több lesz, megint új tisztújitást kell tartani és megtörténhetik azon eset, hogy akkor a hivatalnokok létszáma kevesbedni fog, azok egyrészét, kik októberben megválasztattak, végkielégiteni kell. Én azt hiszem, hogy ha a szakasz szövege megtartatik ugy, a mint van, először valami nagy teher nem háramlik a régi tisztviselőkre —

Mócsáry Lajos *(közbeszól)*: Nem fog dolgozni!

Tibád Antal: Azt méltóztatott mondani, hogy nem fog dolgozni. Nincs arra eset, hogy azon tisztviselő, a ki tudja, hogy amugyis ki fog maradni, dolgozzék épen ugy, mintha tudná, hogy megválasztatik. Ezen bajt nem lehet kikerülni, csak arról kell gondoskodni a lehetőségig, hogy a közigazgatás menete fenn ne akadjon, akadálytalanul tovább folyjon.

Ebből kifolyólag ajánlom a t. háznak, hogy a 19. §-t változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Halljuk!*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én magam is mindannak daczára, hogy az eredeti javaslatban nem foglaltatik s csak a közigazgatási bizottságban vétetett fel, ezen szakaszt okvet-

Digitized by Google

lenül szükségesnek tartom és azért is járultam bevételéhez, mert meggyőződtem szükséges voltáról.

Én ugy tudom — és ezt főleg a Lükő képviselő ur előadására jegyzem meg — hogy a hat évvel, de most még csak öt évvel ezelőtt történt tisztújítás a megyék legnagyobb részében az év végén, novemberben, de leginkább deczemberben tartatott meg, akkor is volt pedig a választó közönségnek ugyanazon változási szüksége, melyre a képviselő ur hivatkozott s a megyék meg tudták oldani a kérdést ugy, hogy azért a választásokat és pedig nem ministeri utasítás, hanem saját elhatározásuk utján minden sérelem nélkül bárkire nézve megejtették. De szükséges mégis a provisiót, mely e szerint lehető, megtenni, mert voltak megyék, melyekben a választás novemberben történt.

Ha most a törvényhozás nem intézkedik, a választás hat évre történvén, a dolog logicai és törvényes következése lenne, hogy ugyanott novemberben választani kell és akkor aztán azon interregnum, melytől most Mocsáry Lajos képviselő ur fél, mely ezen javaslat szerint legroszszabb esetben 15 nap lehet, lett volna hat hét és két hónap. Ezen szempontból tehát intézkedni kell.

Egyébiránt nem is azt mondja a törvényjavaslat, hogy 15 nap legyen csak épen azért, hogy hosszú interregnum ne legyen, hanem megmondja, hogy 15-ke előtt ne legyen és 31-nél később szintén ne legyen. Minden megyének tehát, mely a saját tisztikarát annyira nagyrabecsüli, mint a képviselő ur általában a megyei tisztviselőket, hogy annyi önérzetet sem tételez fel bennök, hogy csak nyolcz napig is dolgozzanak, habár megkapták is fizetésüket, ha tudják, hogy kimaradnak, minden oly megyének módjában van, karácsony és újév közt választani. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Erre is volt elég példa. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Én nem vagyok türelmetlen, tehát legyenek annyi figyelemmel a képviselő urak önmaguk iránt, hogy midőn soraikból épen most kaptunk egy dörgedelmes rendreutasítást a zúgás miatt, legalább ma legyenek türelemmel. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Mondom, minden megyének módjában van, ha ugy tetszik, nem szükséges 15-ére tenni, teheti 20-ra, teheti karácsony és újév közé. Akárhányszor volt megyei tisztújítás azon időben és akkor még azon veszély is el lesz kerülve, mert hogy az átadásra néhány nap mindig és minden körülmények közt kell, azt talán a megyei élet praxisából mindenki tudja. Én tehát kérem ezen szöveget, mely még azon szempontból is, melyre Mocsáry képviselő ur súlyt fektetett, nem hogy ártalmas lenne, de okvetlenül szükséges, hogy kisebb legyen a baj, mint a minő lenne ennek megállapítása nélkül és mint a mely által egyedül lehet az átmenetet minden zökkenés nélkül keresztülvinni, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A 19. §-hoz Mocsáry képviselő ur adott be módosítványt. Kérdem tehát először: elfogadja-e a t. ház a 19. szakaszt változatlanul? A kik elfogadják, azokat kérem, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta, e szerint Mocsáry képviselő ur módosítványa elesett.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 20. §-t, a mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a kimutatást).*

Bessenyey Ernő: T. ház! A törvényjavaslat, habár korlátok között, de a megyéknek ad önkormányzati jogot, a mennyiben járásait beoszthatja, tisztviselőinek számát maga határozhatja meg. Ámde, t. ház, hogy a megyék a rohamosan fejlődő közigazgatási teendők sikeres megoldását eszközölhessék, szükséges, hogy egyuttal megadassék nekik a mód is, hogy modern közigazgatást létesíthessenek. Lássuk most már, minő alapokon lett megállapítva az egyes megyékre nézve a dotátió. Ugyanis a járásoknak és a központi tisztviselőknek számához és fizetéséhez mérten és igy azon megyék, melyek eddig is elegendő tisztviselők és elegendő járásokkal rendelkeztek és azon megyék, a melyeknek kérvényei tekintetbe vétettek, ezen törvényjavaslattal valóban megelégedhetnek; de azon megyék, a melyek eddig sem birtak elegendő számú tisztviselőkkel és járással és a melyeknek kérvénye figyelembe sem vétetett, ezen javadalmazás korlátain belől modern közigazgatást létesíteni nem fognak tudni. Ilyen Zalamegye.

Zalamegye kiterjedésénél, lakosságának számánál, de különösen geographiai fekvésénél fogva kell, hogy nem ugy, mint az első törvényjavaslatban meghatározva volt, nem tizenegy, hanem tizenkét szolgabirói járásra osztassék. Zalamegyének tizenkét járása volt még akkor is, mikor a közigazgatási teendők nem voltak annyira felhalmozva; még akkor is, mikor a közigazgatás nem volt azon a niveaun, a melyen ma van. És igy volt ez egész 1877-ig; ez évben azonban a megye a szt.-gróthi szolgabirói járást megszüntette, de csupán csak azért, mert az igen t. kormány azon igéretet tette azon esetre, ha a megye ezen szolgabirói járást megszünteti, hogy a kormány hajlandó lesz minden szolgabirói járáson járásbiróságot és adóhivatalt felállítani.

A kormánynak ezen igéretét a megye olyan biztosnak hitte, hogy ennek fejében igenis hajlandó volt egyik legnépesebb szolgabiróságát megszüntetni. Azonban a kormány nem teljesítette igéretét, *(Ugy van! a baloldalon)* de megvallom, annak teljesítésére valóban nem is volt égető szükség. De annál inkább megmutatta az öt évi tapasztalás, hogy a szent-gróthi szolgabiróság visszaállítása

Digitized by Google

elkerülhetetlen szükség, mert ha ez nem történik meg, Zalamegyének négy járásában jó közigazgatás nem létezhetik.

Folyamodott azért t. ház, első ízben maga a járás. Akkor az igen t. belügyminister ur azt mondta, hogy még nem is a megye, hanem csak a járás folyamodott. Erre a megye egyhangulag elhatározván, hogy a szentgróthi szolgabiróság visszaállítása a közigazgatás érdekében szükséges: folyamodott ismét a belügyministerhez és a képviselőházhoz. A képviselőház Zalamegyének ezt a folyamodását magához a belügyministerhez tette át; a belügyminister ezen kérvényt nem vette, hogy miért, miért nem? azt nem tudom.

A t. minister ur azt mondja, hogy ő a főispánok meghallgatásával eszközölte mindezen kérvények elintézését. Hát én megvallom t. ház, nem tudom elképzelni, mi oknál fogva lehetett Zalamegye főispánja oly mostoha gyermeke ezen járásnak, hogy azt tanácsolhatta volna a minister urnak, hogy ez nem szükséges, azt tanácsolhatta volna különösen akkor, mikor a megye ezt egyhangulag elhatározta. Ámde t. ház, én megvallom, alig képzelem, hogy ez lehetséges volna s inkább elhiszem, hogy az igen t. belügyminister ur gondolta magában: Zalamegyének ugyis van 11 járása, tehát takarékossági szempontból nem látja indokoltnak ezt megadni.

T. ház, ha valaki, én is a takarékosság embere vagyok és azt mondom, hogy valamint a magán, ugy az állami háztartásban meg kell takarítani minden fillért ott, a hol az minden kár és a közügyek veszélyeztetése nélkül történhetik. Ámde t. ház, megtakarítást eszközölni ott, a hol ezen 4000 frt megtakarítása, a mibe egy szolgabiróság kerülne, 20—20 ezer forintnak kidobását okozza egy vidéken csupa fuvarokra; megtakarítani ott, a hol 16—20 ezer ember jóléte, személy- és vagyonbiztonsága tétetik ez által koczkára; megtakarítani ott, a hol ezen megtakarítással legalább 10-szer annyi munkaidőt veszünk el azon vidéktől és végre megtakarítani ott, a hol ezen megtakarítás által a jó közigazgatásnak még csak lehetőségét is lehetetlenné teszszük: az ilyen megtakarítást t. ház, én nem megtakarításnak, hanem nemzetgazdászati pazarlásnak nevezem. És hogy mindezen calamitások a szt.-gróthi szolgabiróság beszüntetésével bekövetkeznek, azt talán sikerülne bebizonyítani. (*Halljuk!*)

Mig előbb a szt.-gróthi szolgabiróságot képező községek mind körülövezték a székhelyet, ugy, hogy félórára, egy órára, de a legtávolabb községek 1½ órára voltak a székhelytől, most ezen községek különböző messzeeső szolgabiróságokba vannak beosztva. A legközelebbi község a szolgabiróságtól 3—4—6 órára esik, sőt mikor rosszak az utak, egy napi járásra.

Mibe kerül már most ezen községeknek egy ujonczozás? Mig előbb az ujonczok és a kik kisérni szokták rokonaik, az előljáróságok bementek fél óra, egy óra, másfél óra alatt, most vagy előtte való nap kell bemenniök, vagy azon nap kora reggel kell kocsira ülniök és erősen hajtaniok, hogy idejében bejuthassanak és ha az nap nem kerül rájuk a sor, 2—3 napot kell ott időzniök. Mennyi költségbe és munkamulasztásba kerül az.

De igy van ez a katonai szemléknél, a III. osztályú adó kivetésénél, a közmunka kivetésénél és beszámításánál és a közigazgatás egyéb ágaiban mindannyiszor, valahányszor az előljáróságnak a szolgabiróval érintkezniök kell.

De nézzük, lehet-e ily nagymérvü kiadások mellett jó a közigazgatás? Vannak ügyek, melyeknek sikeres elintézése a gyors intézkedéstől függ. Ilyenek a lopások, gyujtogatások, emberölések és a személyes vagyon biztonság elleni egyéb bünténytek. Már most hogyan intézkedhetik egy biró sikeresen és gyorsan akkor, mikor csak 5—6—7, sőt a 10-ik napon értesül a dologról és neki ugyanannyi idő kell, hogy oda jusson.

Tehát nemcsak sok költségbe kerül a vidéknek, de jó közigazgatása sem lehet.

De nemcsak ez a vidék szenved az által, hogy ezen szolgabiróság beszüntettetett, hanem mind az a négy szolgabiróság, a melybe az most be van osztva, mert azoknak is megszaporodnak az ügyei, megbénul tevékenysége, a mennyiben ha ily messze eső községekbe ki kell menni, napokat kell ott tölteni és addig otthon szünetelnek a dolgok.

De ha mindezektől eltekintünk, maga azon körülmény, hogy Szt.-Gróth képviselőválasztási székhelyet képez, melynek élénk kereskedése, sokoldalú ipara, gyógyszertára, orvosai, postája, nyolcz országos- és két hetivásárja van. Már maga ezen körülmény is a körülötte fekvő községeket oda vonja érdekkörébe, nem pedig a távoleső szolgabiróságok székhelyeihez.

És t. ház, ezenfelül ezen Szt.-Gróth városa, ezen kis város, a társadalmi és a humanisticus téren oly tiszteletet vivott ki magának, hogy valóban méltán megérdemelhetné az ország és különösen a kormány figyelmét, a mennyiben ezen egész város 2300 lakosból áll, semminemü községi vagyona nincs és mégis csupán jótékonysági előadásokból beszedett 7000 frtot a kórház épitésére, 2400 frtot a tüzoltóság felállítására és felszerelésére; van neki női jótékony intézete, egylete, mely árva gyermekeket nevel, (*Tetszés a szélső baloldalon*) van neki vereskereszt egylete stb.

Mindezeknél fogva valóban megérdemelne annyi figyelmet, hogy ne volna kénytelen ez a kis város 5000 frtot felvenni évenként budgetjébe, hogy az illető előljárósági közegek napidíjait és fuvarjait fizesse, melyeket elköltenek a szolgabirói hivatal távolsága miatt. Hozzájárul az, hogy a

Digitized by Google

megye egyhangulag elhatározta és kéri, hogy Szt.-Gróton szolgabirósáq állittassék fel. S minthogy a megadott költségek keretén belül ezen szolgabirósáq fel nem állítható, minthogy Zalában e nélkül jó közigazgatás nem képzelhető, kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni abbeli módosítványomat, hogy Zalamegye háztartása 4000 frttal megjavittatik és 106,100 helyett 110,100 frtban vétetik fel. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Bessenyey Ernő módosítványát).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Mielőtt a specialis kérdéshez szólnék, meg kivánom jegyezni, mert Zalamegye főispánjának sem akarnék ok nélkül kellemetlenséget okozni, hogy mikor én azt mondtam, hogy a főispánokat meghallgattam, azt mondtam, a mi történt. De arra sem ezen esetben, sem más esetben nem vagyok kötelezve s nem köteleztem magamat, hogy mindenben azt tegyem, a mit egyik-másik főispán proponál. Abból tehát, hogy én többet nem adok, épen nem következik, hogy Zalamegye főispánja nem kivánt volna többet, egyhangulag a megyével. A másik, a mit megjegyezni kivánok, az, hogy 500 és nehány ezer frttal több proponáltatik itt a megyék rendelkezésére bocsáttatni, mint a mennyi eddig rendelkezésükre állott. Ént azt hiszem, hogy ha nem is érdemlem meg azon megtámadást, hogy ez könnyelmű elbánás az állam vagyonával, mit tegnap hallottunk, de mindenesetre elmentem csakugyan oly messze határig, a melyen túlmenni a magam részéről hajlandó nem vagyok. Már pedig, ha igy, egyes képviselők bármily tiszteletreméltó indokokból felhozott indítványára elkezdjük s az egyik vagy másiknál a szaporulatot megadjuk, majdnem kényszerülve érezheti magát minden más vidék képviselője, hogy ő is kérjen, mert másként otthon megtámadják. *(Általános zajos helyeslés.)*

Még indokolni lehetne, ha azt mondaná a t. képviselő ur, hogy igaz, 500 ezer frttal több adatik, de ebből Zalamegye nem kapta meg a maga részét. T. ház! 500 egynehány ezer forint az összes többlet és van 63 törvényhatóság, a melyre ez kiterjed és ez összegből Zalamegye nem is az 1882-iki, de a már felemelt 1883-iki dotatióhoz képest 18,000 frttal kap többet; *(Zajos derültség.)* tehát nem is annyit, a mennyi reá esnék, de sokkal többet. *(Derültség.)* Csak kerek számban számitottam eddig, most azonban pontosan fel fogom olvasni. *(Halljuk!)* Zalamegye jelen évi dotátiója tesz 87,554 frt 75 krt, a törvényjavaslat szerint pedig proponáltatik 106,100 frt, tehát az emelkedés még annál is valamivel több, mint a mennyit mondottam. *(Derültség.)*

T. ház! Ha Zalamegyére és a t. képviselő ur által, nem kétlem, igen helyesen annyira feldicsért Szentgróth városára, a melyről minden jót elhiszek és tudok is, csak legföljebb azt kell kétségbe vonnom, hogy jó gazda, ha ugy áll a dolog, hogy tisztviselők napidíjaira évenként 5000 frt költ, mert csakugyan egy 2000 lakossal biró városra 5000 frt sok — mondom, különben minden jót elhiszek róla, csak azt nem, hogy jó gazda, ha ugy áll, a mint a képviselő ur mondta — ha csak felényire is annyira fontos, a mi kivántatik e zalamegyei községre, a mint a képviselő ur előadta, nem kétlem, hogy Zalamegye ezen nagy többlet alapján a neki adott jognál fogva módját fogja találni, hogy intézkedjék arról, hogy járási székhelyet nyerjen. *(Élénk helyeslés.)*

Én tehát kérem a t. házat, hogy a képviselő ur módosításának mellőzésével, a kimutatást méltóztassék ugy, a mint van, elfogadni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, következik a szavazás. A házszabályok szerint először a nagyobb összegre kell szavazni. E szerint tehát miután Bessenyey Ernő t. képviselő ur Zalamegye dotatióját 4000 frttal fel kivánja emeltetni, kérdem a t. házat, elfogadja-e a javaslatba hozott nagyobb összeget? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el és igy kijelenthetem, hogy a kimutatás 4.516,000 frt összeggel elfogadtatik.

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is letárgyalva levén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére fog kitűzetni.

Kérem a t. házat, méltóztassék beleegyezni abba, hogy holnap csak 11 órakor tartassék ülés, melynek első tárgya lenne a ma megszavazott törvényjavaslat harmadszori felolvasása, továbbá a mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselő ur mentelmi ügyére vonatkozólag már rég beadott 205. számú jelentése és végre a közmunka- és közlekedési minister válaszolni fog Móricz Pál és Zámory Kálmán képviselő urak interpellátióra. Hétfőn nem tartatnék ülés, hanem kedden, a mely ülésnek napirendjére kitűzetnék a pénzügyi bizottságnak 325. sz. jelentése a gyógyíthatlan, közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szánt ápolda felszereléséről és 1883. évi fentartására szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában, azután a közgazdasági bizottságnak jelentése a társaskocsi-üzlet gyakorlásáról Budapesten szóló törvényjavaslat tárgyában, ugyancsak a közgazdasági bizottságnak 330. sz. jelentése a philloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyában; végre a zárszámadási bizottság 324. sz. jelentése a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közt 1880. évre vonatkozólag eszközölt leszámolás megvizsgálásáról. A szerdai ülés napirendjére pedig a pénzügyi bizottságnak a vadászati és fegy-

Digitized by Google

veradóról szóló törvényjavaslat tárgyában tett jelentése tűzetik ki. A további napirend pedig majd később fog megállapittathatni. *(Helyeslés.)*

Ha tehát ezeket igy elfogadni méltóztatnak, azt határozatképen kimondom. Holnap délelőtt 11 órakor tartatik ülés.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

190. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 17-én.

Péchy Tamás, később B. Kemény János elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Elnök indítványa gróf Festetich György emlékének jegyzőkönyvileg megörökítésére. A tanügyi bizottság jelentése a középoktatási törvényjavaslat tárgyában; vita a tárgyalási mód fölött. Az indítvány- és interpellátiós-köny felolvasása. A megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása: az ezt illető jegyzőkönyv hitelesítése. Ugron Gábor mentelmi ügyének tárgyalása. Madarász József felszólalása a képviselőválasztások fölötti curiai biráskodás tárgyában. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister felelete Zámory Kálmán és Móricz Pál interpellátióira. Ugron Gábor interpellátiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, gr. Széchényi Pál és ifj. gr. Ráday Gedeon, b. Kemény Gábor,

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a szólani kivánókat egyfelől gr. Pejacsevich Tivadar, másfelől Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Kérem, méltóztassék a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a febr. 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Somogymegye közönségének felterjesztését, melyben Hódmező-Vásárhely városának feliratát pártolván, a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban élő magyarok betelepítése iránti intézkedések megtételét kéri.

A máramarosmegyei állami tisztviselőknek Urányi Imre képviselő által beadott kérvényét, melyben anyagi helyzetük javításáért esedeznek.

A szegedi ügyvédi kamarának Herman Ottó képviselő által beadott kérvényét, melyben a m. kir. igazságügyminister az általa az ügyvédi kamara jogkörén ejtett sérelem miatt felelősségre vonatni kéri.

Mindezen kérvények a ház kérvényi bizottságának adatnak ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

T. ház! Még egy előterjesztésem és kérésem van a t. házhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Jól tudom, hogy az a szokás, hogy a testületek általában csak saját tagjaik elhunyta felett fejezik ki érzelmeiket és fájdalmukat a megfelelő mértékben. Azonban én a magyar képviselőházat nem tekintem oly képviselő testületnek, mint mást, ugy hogy nézetem szerint annak kivételesen mondhatnám nemcsak előjoga, de kötelessége is fájdalmát kifejezni nemcsak azok elhunyta felett, a kik a t. házat közvetetlenül érdeklik, hanem azoké felett is, a kiknek elhunyta a házára fájdalmasan hat. Ezért kérem a t. házat, hogy méltóztassék beleegyezni abba, hogy elhunyt nagy hazánkfia gr. Festetich György halála felett a ház részvétét jegyzőkönyvileg fejezze ki. *(Helyeslés.)* Elhunyt nagy hazánkfia megérdemli ezt nemcsak mint magánember, hanem mint oly kitünő férfiú is, a ki a közéletben hézagot hagy maga után. *(Helyeslés.)*

Szathmáry György: Van szerencsém benyujtani a közoktatási bizottság jelentését a középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről szóló törvényjavaslatról. Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és

Digitized by Google

annak idejében az osztályok mellőzésével napirendre kitűzni.

Elnök: A közoktatási bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni..... *(Zaj! a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Ezen törvényjavaslatnak fontosságát senki kétségbe nem vonhatja; mert Magyarország culturális érdekei felett e törvényjavaslatban nemzedékekre kihatóan fog dönteni a képviselőház. Épen azért, mert a közoktatási bizottság eljárása olyan volt, hogy a ház tagjai a törvényjavaslatról magukat kellőleg nem tájékozhatták, óhajtanám és kérném a t. házat, hogy vegye figyelembe ezen esetet, a mely nem volt egyéb, mint az, hogy a közoktatási bizottság nem a hozzá utasított, hanem egy autographirozott új törvényjavaslatot, mely csak néhány példányban a bizottság tagjai közt osztatott ki, tárgyalta és mivel csakis a bizottság tagjai közt osztatott ki, azért a képviselőház tagjai erről maguknak pontos informátiót nem szerezhettek, azt nem ismerhették, nem tanulmányozhatták, a változtatásokat és különbségeket meg nem állapíthatták. Ép azért, nehogy hirtelenkedve történhessék e törvényjavaslat tárgyalása, kérném, hogy a t. ház, szakítva az eddigi eljárásával, hogy a bizottságoktól benyujtott törvényjavaslatokat egyenesen kitűzi a napirendre és tárgyalja, utasítsa azt az osztályokhoz; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* mert valóban megfoghatatlan az, hogy a ház miért alkotta meg az osztályokat, ha azoknak munkát nem ad, ugy hogy ha az ülésszak lejár, az osztályok egyébért nem tartottak ülést, mint hogy az elnököt és jegyzőt megválaszszák. Igy, ha az osztályok mellőztetnek, csak a speciális bizottságok tagjai és igen kevés érdeklődő által ismertetnek az előterjesztett törvényjavaslatok: míg ha azok az osztályok elé terjesztetnek és az osztályok által megvitattatnak, a háznak majdnem minden tagja kénytelen lesz arról tudomást venni, azzal megismerkedni és beható tárgyalások után megismerkedvén vele, itt e házban a szerint szavazni. *(Helyeslés balfelől.)*

Én csak azért is kérném az osztályokhoz utasítást, mert a tanácskozási tárgyak előkészítésének Magyarországon ez egyik módja volt, a mely szerint a multban a különböző kerületek szerint vitatták meg a törvényjavaslatokat. Most azon kerületek rendszere elejtetvén, a tárgyalások az osztályokra utaltatott. Ha az osztályokat megalkottuk, adjuk meg nekik a munkakört, ha nevezetes, fontos, messze kiható törvényjavaslatot terjesztenek be, ne akarjuk azt hirtelen, rövid idő alatt letárgyaltatni, hanem ismerjük kötelességünknek annak alapos előkészítését, az pedig az osztályok mellőzésével nem lehetséges, azért kérem, méltóztassék a jelentést az osztályokhoz utasítani.

Trefort Ágost, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Sajátságos állítás az, melyet az előttem szólott t. képviselő ur tett, hogy ezen törvényjavaslat az ujdonság érdekével bir. Tizenhárom esztendeje, hogy ezen tárgy itt a házban előterjesztetett. *(Közbekiáltások balfelől: De mindig más alakban!)* Többé kevésbé mindig ugyanazon alakban terjesztetett elő. Ennek az ügynek tehát végre-valahára tisztázását kell létrehozni, nehogy az ország ez ügyre nézve folytonos nyugtalanságban tartassék. Én tehát óhajtom, hogy ezen ügy mielőbb napirendre tűzessék, óhajtom, hogy ez történjék az osztályok mellőzésével, mert először arra praecedens létezik. A mult országgyülés alatt is, ha nem is tárgyaltuk, de napirendre ki volt tűzve az osztályok mellőzésével. Másodszor én tisztelem az osztályokat és az osztályokban lévő intelligentiát, de organicus törvényjavaslatot az osztályokban tárgyalni merő lehetetlenség. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a t. előttem szólt képviselő urnak állítását illeti, hogy az illető bizottság nem járt el egészen correcte, mert nem tárgyalta azon törvényjavaslatot, mely hozzá utasítva lett tárgyalás végett, azt hiszem, a t. képviselő ur nincs kellőleg informálva a dolog menetéről. Mert az illető bizottság egy albizottságot küldött ki, ez átrevideálta az eredeti törvényjavaslatot s megállapodott egy új szövegezésben, mely azután tárgyaltatott is; de azért mindenkinek joga volt az eredeti törvényjavaslathoz hozzászólni és arra reflectálni, tehát incorrectség az eljárásban épen nem történt. Én nem elemezem a t. képviselő ur indítványának indokait, nem hiszem, hogy azzal ad graecas calendas akarja halasztani a tárgyalást, hanem az eredmény mégis ez volna. Mert ha ezen mostani törvényjavaslat nem fog letárgyaltatni husvét előtt: akkor vagy a jövő ülésszakra, vagy végkép el fog maradni és mikor tizenöt esztendeje lesz, hogy először be lett terjesztve, a kérdés ismét nem fog tisztáztatni, az illető felekezetek, melyek nagy mértékben vannak érdekelve ezen törvényjavaslatnál, nem lesznek képesek saját iskoláikat szervezni s e fontos kérdésben folytonos nyugtalanságnak lesznek kitéve. Van szerencsém kérni a t. házat, méltóztassék az előttem szólott t. képviselő ur indítványát mellőzni s a törvényjavaslatot a maga idejében az osztályok mellőzésével napirendre kitűzni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Herman Ottó: T. ház! Én a magam részéről csak azt óhajtom constatálni, hogy a közoktatásügyi bizottságnak ma az országosülés előtt tartott hitelesítési ülésén én, Hegedüs László és a magam nevében kisebbségi véleményt jelentettem be, melynek határidejeül a bizottság óhajtotta a keddi napot kitűzni. Ezt elfogadtuk. Én a magam részéről bámulom, hogy a kisebbségi vélemény benyujtása, sőt meghallgatása előtt a törvényjavaslat immár beterjesztetett, sőt már napirendre való tűzéséről is szó van. *(Közbeszolások a szélső*

Digitized by Google

baloldalról: Ez még sem járja! Ez önkénykedés! Nagy zaj.)

Nézetem szerint ezen törvényjavaslat alakja, tartalma, sőt rendelkezéseinél fogva véghetetlenül fontos s azért a képviselőház tagjai tájékozatlanul annak tárgyalásába be nem mehetnek. Én nem vonom kétségbe, hogy a t. minister ur tájékozva van iránta, de azt is constatálnom kell, hogy az előbb benyujtott törvényjavaslatokkal szemben a jelenlegi igen jelentékenyen más alakban van beterjesztve; a mennyiben már a szakaszok számának rendkivül megapadása, a mennyiben bizonyos dolgoknak hangsúlyozása, másoknak végleges elejtése mindenesetre oly momentum, mely beható megbirálást okvetlenül követel. Azonban miután látom, hogy nem adatik a ház minden tagjának elég idő arra, hogy azt áttanulmányozhassák, miután látom azon törekvést, hogy ezen törvényjavaslat, a mint rendesen szokták, keresztül hajtassék: csatlakozom az Ugron t. képviselőtársam indítványához. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Baross Gábor: T. ház! *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Nem lehet! Csak kettő szólhat!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, két dologra kell a t. házat figyelmeztetnem; az első az, hogy Herman képviselő ur azt mondotta, hogy napirendre tűzésről van szó. Erről nincs szó; mert én a napirendre tűzésre nézve azt mondottam, hogy a kinyomatás után fog a ház a napirendre tűzés iránt intézkedni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Most csupán arról van szó, vajjon az osztályok mellőzésével tárgyaltassék-e a javaslat, vagy nem? Erre nézve a házszabályok 105. §-a azt mondja, hogy ilynemű indítvány fölött a ház „a netalán ellenkező nézetben lévők közül legfeljebb két képviselőnek felszólalása után egyszerű szavazással dönt". Ezt azért jegyeztem meg, mert láttam, hogy még többen akarnak szólani. *(Közbeszólások a szélső balról: Nem lehet! Már szólottak ketten!)* A praxisban mindig ugy jártunk el, hogy ha ellene szólott, mellette is szólott valaki. Ez volt a felfogás a házban. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Kettő szólott mellette és kettő ellene s akkor döntött a ház szavazás által. *(Zaj a szélső balon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Igenis én a mellett vagyok s nemcsak Baross képviselő urat meghallgatom, hanem akár az egész házat. *(Általános derültség.)* Hanem én bátorkodom a t. elnök urnak szakaszidézéséhez szólani, hogy t. i. itt szerintem kettős dolog forog fenn, nemcsak az, hogy az osztályokhoz utasittassék az ügy, mire nézve megengedem, hogy a házszabályok egy-egy részről csak kettőnek engednek szót, hanem constatálom az Ugron Gábor t. képviselőtársam és Trefort igen t. minister ur felszólalásaikból, hogy itt arról is van szó, hogy a bizottságban követett helytelen eljárás biráltassék és ezen kérdéshez akárki hozzá szólhat. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

Baross Gábor: T. ház! A házszabályok értelmében jogom lévén szólani, türelemmel vártam, mig ezen fölvetett előzetes kérdés fölött a t. képviselő urak közül azok, a kik óhajtották, nyilatkoztak. Az indítványra vonatkozólag, melyet Ugron t. képviselő ur tenni méltóztatott, a vallás- és közoktatásügyi minister ur már kijelentette nézetét. Én ahhoz teljes mértékben csatlakozom és kérem a t. házat, ne méltóztassék azon indítványt, mely szerint ezen törvényjavaslat az osztályokhoz utasittassék, elfogadni, azonban Herman t. képviselő ur megemlítette itt a különvéleményt s egyuttal kijelentette azt, hogy az egész eljárásból arra vél következtetni, hogy bárki is ezen törvényjavaslatnak mint egy erőszakos keresztülhajtását czélozná. Tartozom mind a kettőre röviden nyilatkozni. *(Halljuk!)*

A mi a különvéleményt illeti, a bizottság a maga jelentésében megérinti azt, hogy a bizottságnak két tagja különvéleményt jelentett be. Ezen különvéleményt jogukban áll a bejelentő t. képviselő uraknak irásban a képviselőházhoz benyujtani és az ugyanezen elbánásban fog részesülni az eddigi gyakorlat szerint, a minő elbánásban részesül a bizottság jelentése. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Egyszerre szoktak beterjesztetni!)* Minthogy pedig nemcsak a különvéleménynek, de a jelentésnek elkészitésére is tetemes idő állott az illetőknek rendelkezésére: a bizottság, nehogy jelentésének tárgyalását és általában az ügynek fontolóra vételét két tagjának különvéleménye által elodázva lássa, azon óhaját jelentette ki a különvéleményt bejelentő képviselő urak irányában, hogy ha különvéleményük keddig beterjesztve leend, az a bizottsági jelentéssel egyidejüleg fog kinyomathatni és szétosztathatni. Ez csak óhajtás volt, nem határozat; a t. képviselőháznak marad fenn a házszabályok értelmében rendelkezni, hogy a bármikor benyujtandó különvéleménynyel mi történjék. A bizottságnak joga volt ezen nézetét kifejezni. A mi pedig az állitólagos túlhajtást illeti, a t. képviselőháznak módjában lesz a bizottság eljárása felett dönteni akkor, midőn a törvényjavaslat tárgyalásába fog ereszkedni.

Én a magam részéről most csak annyit mondhatok, hogy nyugodt lelkiismerettel állithatom, hogy a törvény tárgyalásának keresztülhajtásáról szó sem volt; de igenis a közoktatási bizottság többsége, tekintettel ezen törvényjavaslatnak előzményeire, megakadályozott és visszautasitott a maga részéről minden kisérletet, mely ezen törvényjavaslat tárgyalásának meghiusitására volt irányozva. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt hiszem, ezen distinctio nem árt a dolog előzetes megitélésénél is; különben pedig, mint érinteni bátor voltam, ellenzem Ugron t. képviselő-

Digitized by Google

társam indítványának elfogadását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hegedüs László: T. képviselőház! *(Halljuk! Zaj. Felkiáltások jobbról: Mi czímen kíván szólani? A szélső baloldalon: Személyes kérdésben!)*

Elnök: A képviselő ur mint a bizottság kisebbségének tagja, személyes kérdésben kíván szólani. *(Halljuk!)*

Hegedüs László: Baross Gábor t. képviselő urnak, mint a közoktatási bizottság elnökének szavaira kell nehány szóval reflectálnom. *(Halljuk!)*

Azt méltóztatott mondani, hogy a különvélemény beadóinak volt ideje arra, hogy különvéleményüket elkészítsék. Erre nézve én csak azt mondom, hogy miután ez a törvényjavaslat, mely a bizottság előtt tárgyaltatott, teljesen különbözik attól, melyet az igen t. minister ur a háznak benyujtott; miután ahhoz indokolás nem volt, tehát ezt kellőleg nem is fontolhatta meg a bizottság: mi kénytelenek voltunk bevárni az időt, midőn magának ezen letárgyalt törvényjavaslatnak megállapitott szövege előttünk áll; sőt miután épen az utolsó ülésben bizonyos pontjai még változás alá is jöttek *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és miután csak most olvastatott fel a jelentés a bizottság előadója által: mi joggal mondhatjuk, hogy nekünk nem volt időnk, vagy ha lett volna is, nem volt alkalmunk, hogy a törvényjavaslatot a jelentéssel együtt megfontoljuk. Épen azért kértük a bizottságtól, engedjen nekünk időt arra, hogy mindezeket megfontolván, a mi különvéleményünket elkészítsük és beadjuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A bizottság nekünk megengedte, hogy a keddi napon inclusive beadjuk véleményünket és mi be fogjuk azt terjeszteni. Természetesen azon intentióval volt a bizottság — legalább az én véleményem szerint — hogy addig várakozni fog. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Nem mondom, hogy keresztül akarják hajtani, én ezt az intentiót nem keresem. A t. ház fog határozni, hogy mikorra tűzessék ki a tárgyalás: de azt csakugyan a háznak minden tagja kénytelen magában elismerni, hogy ily fontos törvényjavaslat megbirálására időt kell engedni, különösen akkor, mikor e törvényjavaslat teljességgel a háznak egyetlen egy tagja előtt sem volt ismeretes; mert ez csak azon nehány példányban volt lithographirozva, mely a bizottság tagjai közt kiosztatott és mondhatom, hogy ezen újabb törvényjavaslat közt és az előbbi közt lényeges elvi differentiák vannak. Ugyanazért kérem, méltóztassék nekünk időt engedni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt hivatkozni kívánok arra, a mit a háznak különösen régibb tagjai bizonynyal igen jól tudnak, hogy a különvélemények bejelentése sem ezen ülésszak alatt, sem az előtt, sem soha a bizottsági jelentés beadását nem gátolta. *(Ugy van!)*

A kisebbségnek tagjai bejelentvén, hogy szándékoznak kisebbségi véleményt beadni, a bizottság a maga jelentésével ezen körülményt is bejelentette s a kisebbség tagjai azután beadván kisebbségi véleményöket, az kinyomatott, a másikkal együtt szétosztatott s ugy lett azután megállapítva a tárgyalás.

És meg kivánom még jegyezni azt is, hogy akárhányszor magam is adtam be kisebbségi véleményt, ugy, hogy csak a tárgyalásra kitűzött napon adtam be. *(Egy hang a szélső balfelől: Nem jól tette akkor sem!)*

Ez nem vitiálja senkinek a jogát. Azt azonban, hogy a kisebbségi véleményt beadni szándékozóktól függjön, hogy tehet-e jelentést a bizottság, acceptálni nem lehet. Pedig ez mondatnék ki, ha akkor, mikor kisebbségi vélemény be van jelentve, a bizottság sem tehetne jelentést addig, mig a kisebbségi vélemény be nincs adva s ez azt tenné, hogy a kisebbség meggátolhatja a bizottság többségét a jelentés megtételében. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső balon.)* Ilyen eljárást, azt hiszem, helyesen követni nem lehet.

A mi az osztályokhoz való utasítást illeti, csak egyszerűen meg kivánom jegyezni, hogy annak czélját egyáltalán nem látom. Mert ismét a praxisra hivatkozom, hogy mikor az osztályokhoz ment egy vagy más törvényjavaslat, a legtöbb osztályban elnök, jegyző s egy, legfeljebb két tag volt az, a ki a tárgyalást teljesítette, nem pedig az egész osztály. *(Igaz! a jobboldalon.)*

De másrészről épen ilyen organicus törvényt kilencz külön helyen, külön tanácskozó testületben akarni megalkotni, nem tartozik a lehetőségek közé. Maga azon kerületi gyülés, melyre Ugron képviselő ur hivatkozott, azon időtől kezdve, mikor a magyar alsóház kezdett tekintélyes lenni, kezdett dolgozhatni, nem ugy volt, hogy külön ültek össze a kerületek, hanem azon időtől fogva együtt tanácskoztak a kerületek, a kerületi gyülésben az elnökség változván a különböző kerületek szerint. Nem áll tehát, hogy azok képezik az osztályok kiinduló pontját, vagy történelmi alapját; és én azt hiszem, hogy semmi egyebet az igen t. képviselő urak méltányosan nem kivánhatnak, mint azt, hogy ha csakugyan a kisebbségi vélemény beadói egy nem nagyon hosszú idő alatt, a mint a képviselő ur mondá, keddre, véleményüket beadják: a tárgyalásra ne vétessék a napirendre való kitűzésre a házszabályokban megállapított legrövidebb idő, hanem hogy ezen fontos törvényjavaslat megfontolására több idő adassék. *(Helyeslés.)* És ha ezen kivánalomban nem fognak túl menni, nem fognak oly időközt kivánni, mely a törvényjavaslat elhalasztásával volna egyértelmű:

Digitized by Google

hanem ha nehány nappal fognak többet kivánni, mint a mennyi a házszabályokban kitett idő, én a magam részéről támogatni fogom. *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: A házszabályok 110. és 115. §§-aira hivatkozva, szót kérek. Elismerem, hogy kiválólag a t. ministerelnök ur kormányzása óta és ideje alatt a házszabályokkal ellenkezőleg, a t. ház tagjai belenyugodtak abba, hogy a bizottságok a különvélemények nélkül is előterjesztették a maguk bizottsági jelentéseiket. Elismerem és az megtörténhetik minden képviselőre nézve egyaránt a maga szabad akaratából, hogy ha ő ellenvéleményt vagy különvéleményt akar beadni, még ha nem bizottsági tag is, akármikor a tárgyalás alatt később is beadhatja. De állítom, hogy mig a házszabályok illető 110. §-a fennáll és mig az ellenében elnézés nem történik, mert közakarattal el is nézhetünk, addig a bizottság, legalább a házszabályok megtartása mellett és a különvélemények iránti illendőség tekintetbe vételével nem adhatta be ma többségi véleményét. *(Ugy van! szélső balon.)*

Nem adhatta be, nemcsak az illemet tekintve, mert midőn egy pár tagja a bizottságnak kinyilatkoztatta, hogy keddig be fogják terjeszteni különvéleményüket, kivált mikor csak ma még bizonyos kiigazítások hitelesittettek, nagyon jól tudhatták, hogy nem volt idejök a felett tanácskozni. De eltekintve ez illemszabálytól, maguk a házszabályok a következőket rendelik és parancsolják a bizottságoknak: „a központi bizottság jelentése az irásban beadott külön véleményekkel együtt a ház asztalára letétetvén“ stb. Midőn különvélemény nem jelentetik be, akkor megengedem, hogy beadhatja a többség a maga jelentését; de a midőn bejelentetik, akkor a házszabályok szerint köteles lett volna a bizottság a keddi napot bevárni, *(Ugy van! a szélső balon)* a mikorra a kisebbség tagjai bejelentették, hogy a különvéleményt előterjesztik. Sajnálom, de kénytelen vagyok azt hinni, pedig nem akarom hinni, hogy ezen törvényjavaslat a bizottság többsége által erőszakkal kivántatik keresztülvitetni. *(Tetszés a szélső balon.)*

Nem tehetek róla, de mikor a bizottság két tagja csak három napot kért ezen igen nevezetes kérdésben, bizony ezt bevárhatták és ezzel a házszabályoknak eleget tehettek volna.

Én meg akarom tartani a házszabályokat s remélem, a t. ház is. Ha meg akarja tartani, miután itt most megtudtuk azt, hogy a bizottság kisebbségben levő tagjai különvéleményt jelentettek be, addig, mig ez be nem terjesztetik, arra nézve, hogy a javaslat az osztályokhoz utasittassék-e, vagy pedig a házban tárgyaltassék-e, vagy hogy kinyomassék-e, a ház eleve nem határoz. *(Hosszan tartó zajos helyeslés a baloldalon.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az e feletti határozatot keddig, mig a kisebbségi vélemény is beadatik, felfüggeszteni s akkor határozni a felett, vajjon az osztályok mellőzésével közvetlenül a házban tárgyaltassék-e a javaslat vagy sem. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Azokra, a miket Madarász József t. képviselő ur mondott, kénytelen vagyok megjegyzést tenni. A képviselő ur ugyanis egy oly szakaszt idézett a házszabályokból, a mely nem a mostani, hanem épp azon eljárásra vonatkozik, a mely bekövetkeznék, ha a javaslat az osztályokhoz menne. A 110. §. szól a központi bizottság jelentéséről, most pedig csak arról van szó, legyen-e központi bizottsági jelentés. Az idézett szakasz tehát ez esetre nem vonatkozhatik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Meg kell még jegyeznem azt, hogy a bizottságok a maguk eljárásában igenis mindig azt követték, hogy a kisebbségi véleményeket bejelentették, azok kinyomattak és együttesen tárgyaltattak s mindig a háztól függött, hogy mikor veszi azokat fel. A ház mindig birt annyi méltányossággal, hogy a kisebbségi vélemények kinyomatása után még mindig hagyott annyi időt a képviselőknek, akár ment az ügy az osztályokhoz, akár nem, hogy azzal foglalkozhassanak, hogy azt tanulmányozhassák és sohasem praecipitálta a dolgot. Azt hiszem, ez az eljárás egészen megfelel a méltányosságnak és a házszabályoknak, mert a házszabálynak egyenesen a központi bizottságra vonatkozó rendelkezését a jelen esetre, mely a központi bizottságot megelőzi, alkalmazni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Csak azért jegyeztem ezeket meg, mert a képviselő ur azt mondta, hogy a házszabályok szerint most határozni nem lehet.

Madarász József: Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. *(Halljuk!)*

Sajnálom, hogy a t. elnök ur elfeledte azt, hogy én a házszabályok 110. és 115. §§-aira hivatkoztam. *(Ugy van! balfelől. Ellenmondás jobbfelől.)* Tessék megnézni a gyorsirói jegyzeteket: én a 110. és 115. §§-ra hivatkozással kértem szót. *(Ugy van! balfelől.)* Természetesen nem akartam a 115. §-nál ismételni azt, a mi a 110. §-ban van. Jól tudom, hogy ez az osztályokról szól, de tudom azt is, hogy a ház a javaslatot bizottsághoz is utasithatja. Egyébiránt a 115. §. egyenesen a következőket rendeli: „A külön bizottságok jelentései, illetőleg javaslatai, a kisebbségi vagy különvéleményekkel együtt kinyomatván, rendkivüli eseteket kivéve, legalább 3 nap közbevetésével napirendre tűzetnek, illetőleg osztályokhoz utasittatnak.“

Tehát ismétlem: mivel be van jelentve a különvélemény, lehetetlen a házszabályoknak megfelelőleg a kinyomatás iránt addig rendelkezni, mig a kisebbségi vélemény ide be nem terjesztetik. *(Hosszan tartó élénk helyeslés balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház!

Digitized by Google

Őszintén megvallom, hogy ezt az egész vitát ezen a ponton nem értem. Mert ha bárkinek szándéka volna, vagy bárki nyilatkozott volna, hogy a többség véleménye, a kisebbség véleményének keddre kilátásba helyezett beadása előtt tárgyaltassék, akkor érteném; mert akkor jogsérelme lehetne a kisebbségnek, a melynek nem volt ideje javaslatát, különvéleményét beadni. De mielőtt erről szó sincsen, engedelmet kérek, az nem egyéb, mint a szavakon lovaglás és szőrszálhasogatás. *(Helyeslés. Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

De hát jól van. Menjünk tehát egyenesen a szavak szerint. A 115. §., mely ezen kérdésről szól, nem mondja azt, hogy a ház asztalára együtt letétetvén, csak annyit mond: hogy a külön bizottságok jelentései, illetőleg javaslatai a kisebbségi vagy különvéleményekkel együtt kinyomatván.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék abban megnyugodni, hogy az elnökség mondja ki, hogy a többség által beadott vélemény a keddre beadni igért kisebbségi véleménynyel együtt, kedden fog a nyomdába küldetni és a kinyomatás után fog napirendre tűzetni. *(Élénk derültség a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, ha már a szavak szoros értelmét vesszük, nem lehet egyebet kivánni; ezt mondja a szakasz. De hogy azután a képviselő uraknak tájékozottságára, a mire súlyt fektettek és méltán, jobb-e ez, vagy jobb volna az, hogy ha a bizottság jelentése egy pár nappal előbb közkézen forogna, azt méltóztassanak megitélni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Benn lesz a lapokban!)*

De hiszen a bizottság tárgyalásai és módosítványai is benn voltak minden lapban; mégis azt méltóztattak mondani, hogy titokban történt minden. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az alapszöveg nem volt!)*

Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék igenis ugy, mint azt a házszabályok szerint lehet, elrendelni, hogy a kinyomatás majd együtt történjék meg, de elhatározni ezt ma, valamint azt is, a mit semmi házszabály nem tilt, hogy annak idején a kinyomatás és szétosztás után a javaslat napirendre tűzése az osztályok mellőzésével történik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a szélső balon.)*

Lükő Géza: Én a házszabályok 115. §-a rendelkezéseinek fentartása érdekében emelek szót, de azt is fel kivánom említeni, hogyha a kinyomatás és szétosztás azután rendeltetik is el, mint ezt a t. ministerelnök ur most legújabban értelmezni méltóztatott: még akkor is határozatilag kell a háznak dönteni az Ugron Gábor t. képviselőtársam indítványa felett. És e részben a t. ministerelnök ur kijelentésével szemben, mikor épen a legrégibb képviselőkre méltóztatott hivatkozni, emlékeztetem a t. ministerelnök urat és a vallás- és közoktatásügyi minister urat is, hogy rendszeres törvényjavaslatok akkor, mikor már a specialis szakbizottságok tárgyalásain keresztül mentek, igenis az osztályokhoz utasittattak, igy különösen az osztályokhoz utasittatott a népoktatásról szóló 1868-iki törvény is, ép ugy, mint az, a mely a véderőről rendelkezik, osztályokhoz utasittatott a lehető legfontosabb törvényjavaslat, mely a véderőre vonatkozó rendelkezéseket állapította meg, ezek lefordittattak magyarra és a hadügyminister idejárt a ház folyosóira, értekezletek tartattak, a törvényjavaslatot a szakbizottság tárgyalta s az azután a ház osztályaihoz utasittatott s ott szakaszról szakaszra menő hosszas tárgyalás után fogadtatott el. Ezt csak a régi gyakorlatra való hivatkozásra kivántam megjegyezni. Most kérem a t. házat, méltóztassék a javaslatnak az osztályokban való tárgyalását elrendelni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: T. ház! Én a tett indítványba belenyugszom és nem látok semmi veszélyt abban, hogy a jelentések három nappal előbb vagy később nyomassanak ki. Azonban kötelességem felszólalni, nehogy praecedenst képezzen és a naplóban nyoma legyen annak, hogy akadt valaki, a ki nem egyezett bele a házszabályok ily értelmezésébe.

A házszabályok azt mondják, hogy a különböző bizottságok jelentései és javaslatai a különvéleménynyel együtt kinyomatnak, de sehogysem tudnék belenyugodni abba, hogy ez az „együtt szó annyit tesz, hogy „egyszerre". Ez igen veszélyes praecedens lenne. Hanem nézetem szerint igenis jelenti azt, hogy a kisebbség véleményét is ki kell nyomatni és kiosztatni. Azt azonban nem jelenti és nem jelentheti, hogy a házszabály az iránt kiván intézkedni, hogy egyik pl. egy órával előbb ne nyomassék ki, mint a másik.

Egyébiránt csatlakozom az előadó ur indítványához, hogy a törvényjavaslat az osztályok mellőzésével, közvetlenül a házban vétessék tárgyalás alá. Ha pedig a t. ház beleegyezik abba, hogy a jelentés kinyomatása ne történjék meg addig, mig a kisebbségi vélemény is kinyomatik, nem lehet kifogásom ellene, kijelentem azonban, hogy a házszabályok nem követelik az egyszerre való kinyomatást. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Legyen szabad a kérdéshez hozzá szólanom. *(Halljuk!)*

Miután az előttem szólott képviselőtársam kimondotta, hogy bele nyugszik annak kimondásába, hogy csak együtt nyomassanak ki a jelentések, miután ezt én hoztam szóba, praecizirozni kivánom hogy miután a kisebbség részéről véleményének beadatása keddre igértetett, én ugy értem, hogy akkor a jelentés kinyomatása elrendelendő, ha a kisebbségi vélemény be nem adatnék is, mert elvégre ad infinitum kinyujtani a dolgot nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Szilágyi Dezső: Én azt hiszem t. ház, hogy a házszabály nem szándékozik különbséget tenni azon eljárás közt, mely a központi bizottság jelentése és az egyes bizottságok jelentésének beadása esetében követendő.

Tisza Kálmán ministerelnök: A szavak!

Szilágyi Dezső: Még a szavak sem. A házszabályok 109. és 115. §-át, ha összehasonlitjuk, világosan kitünik, hogy a házszabályok ugyanazon eljárást kivánták alkalmazni az egyik, mint a másik esetben; és nem is lehet észszerű ok arra, hogy egyik esetben conjunctiv kinyomatást akart volna elrendelni, a másik esetben pedig a különvált kinyomatást meg akarta volna engedni. A kérdés sarkpontja tehát nem abban van, hogy ha mi egyes kifejezéseknek szószerinti szerkezetben előterjesztésére, a házszabályok rendelkezésének érdemileg való különbözőségére akarunk helytelen következtetést vonni, hanem a kérdés csak az, mikor akar intézkedni a ház a törvényjavaslat sorsa felett, akkor-e, mikor a házszabályok szerint a különvélemény is be van adva, vagy akkor, mikor a különvélemény beadatik. Miután a t. ministerelnök ur nézetem szerint igen helyesen oda nyilatkozott, hogy helyes hosszasabb tanulmányozási időt engedni a ház tagjainak ezen törvényjavaslat megfontolására, mely álláspont teljesen igazolt és egyedül méltányos; miután ezen törvényjavaslat, mint hallom — mert a hirlapokból ugyan biztosan annak tartalmáról értesülni teljes lehetetlen — miután ezen törvényjavaslat, mint mondják, lényeges pontokban különbözik attól, a mi beadatott: az egyszerű, nemcsak méltányos, de helyes eljárás szempontja is azt kivánja, hogy a ház tagjainak a megfontolásra kellő idő adassék.

Erre a t. ministerelnök ur késznek nyilatkozott és én ezt, a mennyiben az én véleményemre súlyt méltóztatnak fektetni, helyeslőleg tudomásul veszem. De aztán nem látom az okát, miért akarnak most határozni a felett, vajjon az osztályokhoz utasittassék-e ezen törvényjavaslat, vagy pedig azok mellőzésével napirendre tűzessék és nem kedden, mikor a különvélemény is előttünk lesz. Mert a kinyomatás elrendelhető volna a házszabály értelmében, de hiszen azért kedden lesz ugyis meghatározva — tegyük fel, hogy Ugron t. képviselőtársam indítványa megújittatik és mellőztetik — mikor lesz kitűzve napirendre. Nem gondolom, hogy ezt ma akarják meghatározni. És mi késedelem okoztatik az által, ha a házszabályok természetes értelme szerint a törvényjavaslat kitűzése iránt akkor történik határozás, mikor annak integráns részei, a mellékletek, a különvélemény szintén előttünk fekszenek? *(Ugy van! balfelől.)* Egyetlen napi késedelem abból nem lehet, mert a t. ministerelnök ur és a többség akkor ép ugy ura lesz a nap meghatározásának, mint ma. Csak ne csináljunk ilyen apró kérdésekben — bocsánatot kérek, erőszakot. Ilyen kérdésekben semmit sem koczkáztatnak, mert maguk szabhatják meg az időt, melyben a törvényjavaslatot fel kivánják venni. *(Helyeslés balfelől.)*

Csak arra vagyok bátor még figyelmeztetni a t. többséget, minő különös azt kimondani, hogy most elrendeltetik kinyomatása azon külön véleménynek, a mely beadathatik kedden. A dolog természete hozza magával, hogy a kinyomatás felett akkor intézkedjünk, mikor beadatott és hogy akkor döntessék el a törvényjavaslatnak a sorsa: küldetik-e az osztályokhoz, vagy közvetlenül tüzetik ki napirendre. Ezt tartom természetes eljárásnak. Ha a t. ministerium részéről netalán azon aggodalom forogna fenn, hogy ez indokolatlan halasztásra vezethet, ezt eloszlathatónak tartom az által, hogy a ministeriumnak és a többségnek módjában lesz ép ugy, mint ma, azon időt meghatározni, melyet elégnek tart ezen törvényjavaslattal szemben a ház tagjai megfontolására. Én tehát azon nézetben vagyok, melyet Madarász t. képviselőtársam kifejtett, hogy határozzunk ugy a kinyomatás, mint azon kérdés felett, mellőztessenek-e az osztályok vagy sem, mikor a különvélemény előttünk lesz. *(Helyeslés balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Tartozom megmagyarázni aggyályomat, azon felfogással szemben; annyival inkább, mert Szilágyi képviselő ur első felszólalásom elején nem volt jelen a házban. Ha a házszabályoknak az a magyarázat adatik, hogy ha kisebbségi véleményt akar valamely bizottság kisebbsége beadni, mindaddig, mig ez beadva nincs, a bizottság jelentését elő nem terjesztheti, mindig módjában lesz egy vagy két tagnak lehetetlenné tenni, hogy a bizottság jelentését beadja. Ez pedig a házszabályoknak sem intentiója, sem szava nem lehet. Ezért mondottam, hogy a gyakorlat eddig is az volt a legtöbb esetben, hogy midőn a bizottság befejezte tárgyalását, bejelentették a kik kisebbségi véleményt akartak beadni. A bizottság ezt jelentésébe felvette és mikor a maga részéről jelentést tett, ezen körülményt a ház tudomására hozta. Ekkor lett a házszabályok értelmében a kinyomatás elrendelve és midőn a kisebbségi vélemény elkészült és az elnöknek átadatott, ennek kinyomatása is elrendeltetett. Ez volt eddig az eljárás, a melynek megváltoztatását egyfelől szükségesnek nem tartom, másfelől pedig azon magyarázatot, mely ma adatott az együttes kinyomatásról, azon igéret következtében fogadtam el, hogy a különvélemény kedden be fog nyujtatni.

Második megjegyzésem az, hogy senki sem kivánta, hogy ma határoztassék a felett, hogy mikor tűzessék napirendre, sőt azt sem kivánta senki, hogy kedden döntessék a fölött; mert a napirendre

Digitized by Google

tűzés iránt nemcsak kedden, de később is határozhat a ház egyéb teendőihez képest. Hogy nem akarom, hogy azon kérdés, vajjon az osztályokhoz menjen-e a jelentés vagy ne, keddre halasztassék, ennek oka az, mert nem látom a házszabályokban semminemű nyomát annak, hogy e fölött ne lehessen határozni. A gyakorlat szerint erről mindig akkor határozunk, mikor a többség beadta jelentését.

Arra pedig csakugyan nincs szükség, hogy a keddi napon megint egy órát vitatkozzunk e kérdés felett, mint ma. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A házszabályok 105. §-ának második bekezdése azt mondja: „Midőn valamely állandó vagy szakbizottság jelentését a ház elé terjeszti, a minister, az indítványozó képviselő vagy a bizottság előadója indítványozhatja, hogy a kérdés az osztályok mellőzésével egyenesen a házban tűzessék napirendre". A ház tehát akkor dönt, mikor az illető állandó vagy szakbizottság jelentését beadta. A fölött határozhat a t. ház, hogy a jelentést nem fogadja el, mig a kisebbségi vélemény beadva nincs, de ha egyszer a jelentés beadatott: akkor a házszabályok szerint a fölött dönteni kell, hogy az osztályokhoz menjen-e vagy nem. Azt hiszem tehát, hogy egyedül csak az a kérdés, hogy az osztályokhoz menjen-e, vagy nem? *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások balfelől.)* Engedelmet kérek, de a vita a fölött folyt, hogy a törvényjavaslat menjen-e az osztályokhoz vagy nem? *(Felkiáltások szélső balfelől: Nem csak!)* A napirendre kitűzésről nem volt szó, mert azt mondottam, hogy a kinyomatás után, tehát sem ma, sem kedden vagy szerdán fogom a t. ház tagjait kérni, hogy a napirendre tűzés iránt határozni méltóztassanak.

Thaly Kálmán: Engedelmet kérek, de tiltakoznom kell az ellen, a mit az előadó ur mondott, hogy csak arról volt szó, hogy az osztályokhoz utasittatik-e a törvényjavaslat vagy sem. Szó volt arról, hogy helyes-e a bizottságnak a jelentését ma beadni? Szó volt t. ház, a bizottság eljárásáról. És ha nem lett volna szó, szóba hozom most, azok alapján a melyeket a bizottság egyik tagja, tehát olyan, a ki legjobban értesült, leginkább illetékes, Hegedüs t. képviselőtársunk itt előadott, indítványozom azt, hogy a ház helytelenítését, roszalását fejezze ki a bizottság eljárása fölött. *(Helyeslés a szélső balon. Felkiáltások: Szavazzunk!)*

Madarász József: A kérdés feltevéséhez akarok szólni. Emlékezhetik arra a t. ház, Szilágyi t. kéviselőtársam is hivatkozott reá, hogy én arra kértem a házat, hogy miután a bizottság többségének jelentését a ház szabályaival ellentétesen adta be, a jövő keddig, a mikkora t. i. a kisebbség képviselői nyilvánitották, hogy külön véleményöket be fogják adni, e tárgy fölött a ház ne határozzon. Én tehát előző kérdésül ezt kérem feltétetni.

Elnök: Madarász képviselő ur előzetes kérdést indítványoz, a mely az lenne, hogy a ház elhatározását a felett, vajjon a jelentés az osztályokhoz menjen-e, most nem mondja ki, hanem csak kedden — *(Ellenmondás balfelől. Felkiálltások: Nem azt mondta!)*

Madarász József: Irásban fogom beadni indítványomat. *(Helyeslés).*

Elnök: Madarász képviselő ur elhalasztás iránti indítványát formulázván, beadta, méltóztassék meghallgatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa):*

„A bizottság jelentése felett, mely a házszabályok 115. §-a ellenére adatott be, addig, mig a különvélemény a kisebbségi képviselők által be nem adatik, keddig, a ház nem határoz".

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e Madarász képviselő urnak az imént felolvasott indítványát, igen vagy nem? Méltóztassanak azok, a kik elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e az előadó urnak azon javaslatát, hogy a törvényjavaslat az osztályok mellőzésével tárgyaltassék-e vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta s e szerint az osztályok mellőzésével fog a kinyomatás után napirendre tűzetni. *(Közbeszólások a szélső balon: Hát a Thaly inditványa!)*

Thaly Kálmán: Már nem fogom benyujtani.

Elnök: E szerint Thaly képviselő ur nem kivánván indítványt beadni, következik a napirend, az indítvány és interpellatiós könyvek felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik. Az interpellatiós könyvben a mai napról Ugron Gábor képviselő ur interpellatiója van bejegyezve, az aldunai várak lerombolása tárgyában, a ministerelnökhöz.

Elnök: A képviselő ur a szokott időben az ülés végén meg fogja tenni interpellátióját.

Következik a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző: *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a most harmadszor felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében, igen vagy nem? *(Igen! Nem.)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja a törvényjavaslatot s a szerint az, alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni fog.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek ide vonatkozó pontját azonnal hitelesí-

Digitized by Google

teni, hogy a törvényjavaslat átvitethessék a főrendiházhoz.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontja helesíttetik.

Következik a mentelmi bizottságnak 205. sz. jelentése Ugron Gábor képviselő ur mentelmi ügyében.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: A felolvasott vélemény felett a tanácskozást megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti. *(Halljuk!)*

Joanovits István előadó: T. ház! A mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselőtársunk mentelmi panasza tárgyában beadott jelentésében elő vannak adva a tényállás és az indokok, melyek a bizottság javaslatának alapjául szolgálnak. *(Halljuk!)*

Az az eset forog ugyanis fenn, hogy egy képviselő ellen a kinek mentelmi joga azon ház által, a melynek tagja volt, felfüggesztve lett, sajtóper indittatott és ő abban a perben állott még akkor is, mikor már megszünt képviselő lenni, de nem volt ellene befejezve a per akkor sem, mikor már egy új országgyülés képviselőházának tagja lett s egy új immunitás védelme alá került. Az eljáró bíróság azon felfogását, hogy a per befejezéséhez ezen esetben az új mentelmi jognak felfüggesztése kérelmezendő, a fennállott semmítőszék nem osztotta, érvül azt hozván fel, mintha azon kérdés, hogy a vád alá fogott képviselő ellen alaptalan s az országgyülési törvény által biztosított mentelmi jogot sértő zaklatás esete fenn nem forog, már az e felett itélni illetékes bíróság, t. i. az országgyülési képviselőház által a maga helyén és idején megvitatva és eldöntve volt. E szerint tehát a fennállott semmítőszék, Ugron képviselő urnak új megbizó levele alapján tett felszólalását tekintetbe nem vette, elégségesnek tartván a már egy izben megadott felfüggesztést; és nem vette tekintetbe azt, hogy azon jognak felfüggesztését vélelmezi érvényben levőnek, a mely a per megindítása alkalmával s a per folyamán még nem létezett és csak új választás folytán keletkezett; nem vette tekintetbe a felszólalás idején fennálló új mentelmi jogot, hanem hivatkozott egy oly mentelmi jognak történt felfüggesztésére, a mely a per folyamán már megszünt. A semmítőszéki határozat továbbá azt mondja, hogy a képviselőnek kiadatása és a mentelmi jog felfüggesztése a dolog természeténél fogva sohasem csak bizonyos időre, hanem egy meghatározott ügy teljes lejártatása és befejezése egész idejére történik; hogy az igazságszolgáltatás rendes és törvényes folyamát beszüntetni és ez által meghiusítani nem lehet.

A mentelmi bizottság nézete szerint a fennállott semmítőszéknek ezen érve sem állhat meg igy a jelen esetben; mert azon szempont, hogy a bíróság eljárásának különböző és gyakran annak csupán nagyobb vagy kisebb buzgóságától függő tartamára adatik meg a felfüggesztés, annyiban áll ugyan, hogy a mentelmi jog felfüggesztése azon per lebonyolításával, a melyre vonatkozólag megadatott, igenis consummáltatik, de ezen szempont kiegészítendő még azzal, hogy másrészt a felfüggesztés nem tarthat tovább, mint azon mentelmi jog, a mely fel lett függesztve, nem tarthat tovább, mint azon képviselőház, mely a felfüggesztést megadta, mert a képviselői mandatum megszüntével megszünik a mentelmi jog maga, megszünik természetesen ezen jog felfüggesztésének is hatálya és értelme.

Annak megítélése pedig, vajjon forog-e fenn a jelen esetben zaklatás vagy sem, az újonnan nyert mentelmi jog szempontjából nem a mult országgyülés képviselőházát, hanem a jelenlegi képviselőházat illette volna, mert a mentelmi jog, mint a törvényhozó testület tagjainak kiváltsága, az országgyülés és annak tagjai közötti viszonyban alapszik. Nem lehet tehát vonatkozás és nincs e tekintetben folytonosság egy létezett és az országgyülés berekesztése folytán megszünt mentelmi jog és egy újonan összehivott országgyülésre nyert mandatumból eredő immunitás közt.

A mentelmi jog fel vagy fel nem függesztése feletti határozathozatal az országgyülés mindkét házának ugyszólván belügyét, házi jogát képezi. Midőn tehát valaki a képviselők közül mandatumát elveszti vagy pedig azt leteszi és mint született törvényhozó a főrendiházban helyet foglal, vagy megfordítva, ha a főrendiháznak valamelyik tagja a képviselőházban nyer mandatumot, akkor az ellene netalán folyamatban levő fenyítő per folytatásához az új mentelmi jog felfüggesztése okvetetlenül szükséges. *(Ugy van!)*

Ha áll ez ugyanazon országgyülés két külön házának mentelmi ügyekben való hatáskörére nézve, még inkább áll ez két külön országgyülés ebbeli hatáskörére vonatkozólag.

Midőn tehát valaki a képviselők közül az új képviselőházban vagy pedig az országgyülés másik házában helyet foglal, akkor az ellene folyamatban levő fenyítő per csak ugy folytatható, ha az új mentelmi jog azon ház részéről, melynek tagja lett, felfüggesztetik, mivel ezen esetben a testület és annak új tagja közt egy még nem létezett viszony keletkezett és mivel ez alapon egy új mentelmi jog támadt, melynek oltalma alatt a törvényhozó testület tagja áll.

Ugron Gábor képviselő ur a jelenlegi képviselőházba történt megválasztatása óta tehát egy újonnan keletkezett mentelmi jog alá jött, minek következtében ellene a fenyítő per csak ezen ház

Digitized by Google

tudta s előleges jóváhagyásával lett volna folytatható. *(Ugy van!)*

T. ház! A sérelem orvoslása iránti kérelem meghaladja a mentelmi bizottság hatáskörét, de egyébként maga a mentelmi bizottság is tulajdonkép meg van haladva a sajtóper befejezése által. És minthogy a fenforgó esetben az ország legfőbb bíróságának a mentelmi bizottság felfogásával ellenkező eljárására épen csak a törvény rendelkezésének hiánya és a mentelmi jog értelmezésének kétséges volta szolgáltatott okot: a mentelmi bizottság azt javasolja a t. háznak, a mennyiben az előadott nézetekben osztozik, hogy a mentelmi bizottság felfogásának az igazságszolgáltatás terén leendő érvényre juttatása és a mentelmi jog gyökeres szabályozása iránti törvényjavaslat mielőbbi benyujtása iránt az igazságügyminister urat utasítani méltóztassék.

Kérem a t. házat, méltóztassék a mentelmi bizottság által beadott javaslatot határozottá emelni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a mentelmi bizottságnak jelentése végén foglalt javaslatát határozottá emelni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, a javaslat elfogadtatik.

Következik a közmunka- és közlekedésügyi minister ur válasza Móricz Pál és Zámory Kálmán képviselő urak interpellátióira. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nincs itt a minister!)*

Madarász József: A napirendre nézve legyen szabad felhivni a t. ház figyelmét. Miután az igazságügyminister urhoz szerencsénk van — meg fogja engedni a t. ház, igen rövid leszek — nem foglaltam interpellátió alakjába, de csak szóval leszek bátor egy kis kérdést tenni, vajjon a t. kormány és kiválólag az igazságügyminister ur a már rég benyujtott és a bizottság által letárgyalt törvényjavaslatot, a mely a Curiának a képviselőválasztásokban gyakorlandó biráskodásáról szól, mikor szándékozik napirendre tűzetni? Ez iránt kérnék felvilágosítást az igazságügyminister urtól.

Elnök: E tekintetben én szolgálhatok felvilágosítással. A törvényjavaslat épen azok közé tartozik, a melyek legközelebb napirendre tűzetnek. Mihelyt a már kitűzött törvényjavaslatok letárgyaltatnak, leszek bátor a t. háznak a további napirend iránt előterjesztést tenni. *(Helyeslés.)*

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Zámory Kálmán képviselő ur január 17-én interpellátiót intézett hozzám, melyben kérdi, hogy tekintettel a Csallóközben volt árvizre, „szándékozom-e akként intézkedni, hogy azon megrongált töltések a lehető legrövidebb idő alatt helyreállittassanak?

Szándékozom-e továbbá az említett czél elérése tekintetéből a komárommegyei érdekeltek által az 1871: XXXIX. t.-cz. 4. és 25. §§-ai értelmében már többször is kérelmezett s csakis egyedül czélra vezető „kormánybiztost" kiküldeni, a ki nem csak a most fenforgó veszély eseteire, de általában a működésében kellő sikert elő nem állítható „Csallóközi árvizmentesítő társulatot" jövendő munkálataiban elősegíteni lenne hivatva."

Midőn ezen interpellátió hozzám intéztetett, már foglalkoztam azon kérdéssel, hogy mik teendők a Csallóközben dúlt árvizet illetőleg és azon meggyőződésre jövén, hogy csakugyan leghelyesebb volna egy kormánybiztos kiküldetése, ennek következtében kormánybiztost küldtem is.

Utasításai két irányban szóltak. Egyik az, hogy a megrongált gátakat lehetőleg rövid idő alatt igyekezzék azon helyzetbe hozni, hogy a tavaszszal bekövetkezhető árvizek alkalmával már a kellő védképességet nyujthassák. Az utasítás másik pontja az, hogy igyekezzék a csallóközi igen zilált viszonyok közt levő és munkaképtelen társulat viszonyait rendezni és azt életképessé és munkaképessé tenni. Ezek azok, a miket a hozzám intézett interpellátióra válaszolni kivántam. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni.

Zámory Kálmán: T. ház! A minister urnak január 17-iki interpellátiómra adott szives válaszát, minthogy abban a komárommegyei Csallóköz érdekeit megóva látom és a bajok orvoslását reménylem, köszönettel megnyugtató tudomásul veszem.

Elnök: Azt tartom, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedési minister: T. ház! Móricz Pál t. képviselő ur január 21-én interpellátiót intézett hozzám a beszterczebánya-brezovai és a piski-vajdahunyadi helyi érdekű vasutak engedélyokmányai tárgyában. Az interpellátió igy szól:

„Szándékozik-e a minister ur a beszterczebánya-brezovai és Piskitől Vajdahunyadig terjedő vicinalis vasuti engedélyokmányban az általam felemlített hibákat kiigazítani? Másodszor a kiépítés iránt a magyar országos bankkal kötött szerződést jóváhagyás végett az országgyülésnek beterjeszteni?"

T. ház! Ezen interpellátió önmagában nem elég világos arra, hogy tudjam, mik a t. képviselő urnak nehézségei. Felvilágosítást nyujt e tekintetben azon indokoló beszéd, a melylyel az interpellátiót kisérte és ha ezt veszem tekintetbe, ugy találom, hogy az engedély-okmány következő pontjai azok, melyeknek létezését helytelennek tartja és megváltoztatni óhajtja.

Mindkét vasut helyi érdekű vasutnak van nevezve s ezt illetőleg helyesebbnek tartaná a t. képviselő ur, ha ipar-vasutaknak neveztetnének.

T. ház! Az elnevezésnek kevés jelentősége van; a fődolog az, hogy jövedelmező legyen, az

Digitized by Google

igényeknek megfeleljen s a czélt az ember elérje. Végtére is vannak oly iparvasutak, a melyek a közhasználatnak át vannak adva és ismét vannak olyanok, a melyek nincsenek átadva. A gyári vasutak között vannak olyanok, melyek nemcsak egy, de több gyárnak szállítnak s vannak keskeny és egész vágányok, fogaskerekű és lóvasutak, egyszóval igen különbözők. Méltóztassék figyelembe venni, hogy a gömöri vasut kezdetben iparvasutnak neveztetett és mint ilyen czikkelyeztetett be s jelenleg a magyar államvasutak nagy hálózatának kiegészítő része. Az elnevezés tehát tökéletesen mindegy. Maga a törvényhozás is különböző variatiókkal használta az elnevezést, mert van egyszerűen helyi érdekűnek nevezett és másod helyi érdekűnek nevezett vasut.

A t. képviselő ur másik nehézsége arra vonatkozott, hogy miért adatott a concessió a m. kir. központi vasmű-igazgatóságnak és e helyett — a mint beszédjéből látszik — helyesebbnek látta volna a t. képviselő ur, ha a magyar pénzügyministernek adatott volna. En, t. ház, megvallom, lehet, hogy a leghelyesebb lett volna talán senkinek nem adni concessiót, valamint elrendelni a kiépítést. De, hogy valamely ministernek lehessen concessiót adni, az ő személyére vagy a hivatalnak, a ministeriumnak, mint quasi dicasteriumnak, a mely a parlamentalis kormányzattal meg nem egyeztethető, azt nem értem.

Méltóztatnak mindannyian tudni, hogy több oly igazgatóság van az országban, a melyek kiegészítő részét képezik az államszerkezetnek, a melyeket mindnyájan igen jól ismerünk, mint pl. a posta, távírda, a ménes-birtok-igazgatóság, a diósgyőri és a budapesti gépgyár-igazgatóság stb., a melyek mindegyikének megvan bizonyos törvényes hatásköre és a melyekre nézve, kétséget nem szenved, a felelősség szintén a minister, mint ilyent terheli, de a rendes mindennapi kezelés tekintetében terheli azon hivatalnokot, a ki e tekintetben a maga hatáskörében való eljárás mellett kinevezve van.

Itt ezen ügyben mi történik? A vasutigazgatóság a tervet elkészítette, a pénzügyministerhez benyujtotta, a ki a tervezetet helybenhagyta, a tervezet alapján felhatalmazta a vasut-igazgatóságot egy szerződés megkötésére, a szerződés megköttetett, azt a pénzügyminister helybenhagyta és a ministertanács elé is terjesztette. Miután ez mind megtörtént, adatott meg a concessió és terjesztetett be tudomásvétel végett a helyi érdekű vasutakról szóló törvény értelmében a t. házhoz. Azt hiszem, e tekintetben nincsen semmi veszedelem akár a ministernek, akár a pénzügy- vagy vasutigazgatóságnak adatott a concessió, vagy talán, ha egyáltalában nem neveztetett volna meg senki, a mint ezen vasut építése elrendeltetett. Az igaz, hogy az a subtilis különbség megvan, hogy egyik esetben közvetlenül a ministeriumhoz tartoznék a vasut, a másik esetben pedig valamely hivatalnak, igazgatóságnak hatásköréhez tartozó vagyonnak kiegészítő része volna, tehát a felett nem közvetlenül intézkednék a ministerium, hanem azon illető hivatal vagy igazgatóság utján. Azonban van-e ennek bármi gyakorlati fontossága? Azt hiszem, nincsen. A helyi érdekű vasutakról szóló törvény azt rendeli, hogy 90 esztendő mulva az ily vasutak minden teher nélkül visszaesnek az állam birtokába. Itt ilyen intézkedésre szükség nincs, mert az illető vasut közvetlenül az állam birtokában van. Lehetne talán azt mondani, hogy az illető vasmű-igazgatóságnak adatván meg az engedély, ha 80 év mulva e vasmű eladatnék és még 10 év volna hátra, akkor kell, hogy a vasut visszaessék az állam birtokába? Ez való; de az államnak, illetőleg az országgyülésnek jogában van szabadon intézkedni, mind a vasutról, mind a bányatulajdonról és midőn intézkedik, ugy intézkedik, mint neki tetszik, mert hogy ha netalán 10 évi birlalási idő maradna még a bányaigazgatóság részére, természetesen a bánya eladása után ezen már csak rövid időre terjedő élvezési jogáért a vasutnak kevesebbet adna a vevő. Tehát nincs semmi fontos abban, akár igy van, akár másképen.

A harmadik kérdése a t. képviselő urnak az, hogy hajlandó-e a ministerium benyujtani az illető két szerződést.

Nem két szerződés van, hanem csak egy, egy vállalattal, egy bankkal köttetett az és van szerencsém e szerződést ezennel bemutatni és kérem a t. házat, hogy méltóztassék azt megvizsgálás végett az illető szakbizottsághoz, a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Mindezek után kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

(B. Kemény János elfoglalja az elnöki széket).

Móricz Pál: T. ház! Teljesen igazat adok a t. minister urnak abban, hogy legyen a vasut neve akár vicinális, akár iparvasut, az a dolog lényegére nézve mindegy; de nézetem szerint az kétségtelen, hogy Magyarország sarkalatos törvényei szerint az államjavak kezeléséért a felelősség csak a ministert illetvén, az államjavakon építendő vicinalis vasutra concessiót csakis a minister kaphat, a végrehajtásért ennélfogva csakis a minister vonható felelősségre s e miatt testületeket felelősségre vonni nem lehet. Az igazgatóság, mint ilyen, csak alárendelt közege a ministernek, az igazgatóságnak tehát véleményem szerint concessiót adni nem lehet.

Ezt különben csak a jövőre nézve jegyeztem meg. A kérdésnek lényegét illetőleg a minister ur óhajomnak eleget tett.

A szerződés, melyet bemutattatni kivántam —

Digitized by Google

bemutattatván, a minister ur válaszában megnyugszom.

Elnök: Az interpellátióra adott válaszra nézve, ugy hiszem, kijelenthetem, hogy a ház azt tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A közlekedési minister ur benyujtván a szerződést, mely a beszterczebánya-brezovai és a piski-vajdahunyadi helyi érdekü vasut kiépítése és felszerelése iránt a magyar kir. központi vasmüigazgatóság által a m. kir. pénzügyministerium jóváhagyását fentartva, egyrészről s másrészről a magyar országos bank részvénytársulat közt köttetett, e szerződés a pénz- és közlekedésügyi bizottságnak adatik ki.

Következik az interpellátio, mely bejelentetett.

Ugron Gábor: T. ház! Kérdést kivánok intézni a jelen nem levő ministerelnök urhoz. Kérdésemet a dunai szabad hajózás megvédése érdekében intézem. *(Halljuk!)*

Tudva van a t. ház előtt, hogy Londonban az u. n. dunai conferentia ül együtt, mely biztosítékot akar szerezni egy dunai bizottság szervezése által a dunai szabad hajózásnak. A berlini szerződés 52. czikke következőképen szól: „Hogy a dunai hajózás szabadságának, mely európai érdekünek van elismerve, már meglevő biztosítékai szaporittassanak, a magas szerződő felek azt határozták, hogy mindazon várak és erődítések, melyek a folyó mentén a Vaskaputól a Duna torkolatáig fennállanak, földig leromboltassanak.“

A dunai conferentia a dunai hajózás szabadságát biztosító ezen szabályzat fentartása által csak akadémikus munkát fog végezni, ha e rendelkezés komoly garantiáit nem érvényesíti, mely a berlini szerződésben lefektetve van. Különösen most, midőn Bulgária a conferentiára való bocsáttatást kérte és elutasittatott s biztosan kijelentette, hogy a Duna-conferentia határozatait magára nézve kötelezőknek nem tekinti, Stoiloff minister szintén igy nyilatkozott a bolgár parlament előtt. Különös súlyt kell tehát fektetni azon helyzetre, mely fennáll s mely eddig is meg nem engedhető volt a dunai kereskedelem szabadsága és a mi közgazdasági érdekeink szempontjából, hogy t. i. azon dunai várak, melyek lerombolandók lettek volna, még eddig le nem romboltattak. Hiszen bármely intézkedést és szabályzatot hozzon is Londonban a dunai conferentia, azok mindenikét azonnal megsemmisítheti az erődökben felállított ágyúk hatalma; hiába decretáltatik papiron a dunai kereskedés szabadsága, ha e szabadságnak bármely pillanatban való ledöntése által alkalom nyujtatik azon szerződés meg nem tartására, mely szerződés Magyarország törvénykönyvébe is be van iktatva az 1879: VIII. t.-czikkben.

De másfelől állandó fenyegetés magára Magyarország biztonságára is azon hatalmas várerődítési háromszög, mely Viddin, Sumla, Rustsuk és Silistria által képeztetik s mely bármikor hadműködési alapul szolgálhat valamely külellenségnek és annak élelmezési és lőszerraktáraul szolgálhat. Épen azon szempontból, hogy az ország külbiztonságának érdekei és a dunai kereskedelem szabadsága fentartassék, intézem interpellátiómat a ministerelnök urhoz. Interpellátióm következőleg hangzik: „A berlini szerződés 52. czikke, Magyarországnak 1879: VIII. t.-czikke, a Duna szabadsága érdekében elrendeli az aldunai várak lerombolását.

Van-e tudomása a ministerelnök urnak arról, hogy Viddin, Rustsuk, Sumla és Silistria erődök még nem romboltattak le?“

Ha van tudomása erről, tett-e lépéseket, hogy a berlini szerződés 52-ik czikke végre is hajtassék és mivel indokolhatja azon mulasztást, hogy annak eddig foganat nem szereztetett?

Elnök: Az interpellátió közöltetni fog a t. ministerelnök urral.

A mai napirend ki lévén merítve s a keddi napirend meg levén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 órakor.)

Digitized by Google

191. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 20-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyal: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A tanügyi bizottság elnöke benyujtja a kisebbségi különvéleményt a középiskolai törvényjavaslatra nézve. Almássy Sándor fölszólalása egy korábbi interpellátiója ügyében. A szlavon-horvát elszámolási ügy elnapolása. A gyógyithatlan elmebetegek ápoldájára vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A fővárosi társas-kocsi üzlet szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A phylloxera-vastatrix ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a szólni kivánókat egyfelől Pejacsevich Tódor, másfelől Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Kérem, méltóztassék az utóbbi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a február 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Borsodmegye közönségének feliratát, melyben a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban kinlevő magyar testvéreinknek betelepítése iránt való intézkedést tétetni kér.

Gömör- és Kishontmegye közönségének feliratát, melyben a megyék háztartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a megyében 3 aljegyzői és a központi gyámhatóságnál 3 előadói állomást rendszeresittetni kér.

Selmecz- és Bélabánya szab. kir. városok törvényhatóságának feliratát, melyben Hontmegyének tanügyünk terén az állami ellenőrzés szigorítása s kiterjesztése iránti felterjesztését pártolja.

Az erdélyi ágostai hitv. ev. egyház országos consistoriumának Kästner Henrik képviselő által beadott kérvényét, melyben a középiskolai oktatásról szóló törvényjavaslat el nem fogadása iránt esedezik.

Azt hiszem, t. ház, hogy ezen két utóbbi kérvény, mely egyenesen a szőnyegre kerülendő törvényjavaslatra vonatkozik, nem lenne a kérvényi bizottsághoz utasítandó, hanem legczélszerűbben a ház irodájában volna elhelyezendő, hogy a képviselő urak azokat megtekinthessék. *(Helyeslés.)*

E szerint az utóbbi két kérvény a ház irodájába tétetik le, a két előbbi kérvény pedig a kérvényi bizottságnak adatik ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Baross Gábor, a közoktatásügyi bizottság elnöke: T. képviselőház! Mint a közoktatásügyi bizottság elnöke, a szombaton lefolyt vitának mintegy folyományaként kötelességemnek tartom a t. háznak bejelenteni azt, hogy a közoktatásügyi bizottság kisebbsége részéről ma Herman Ottó képviselő ur átnyujtotta nekem a különvéleményt, melyet a középiskolákról és azok tanárainak képesitéséről szóló törvényjavaslathoz azon kisebbség véleményeként elkészített volt.

Midőn ezt van szerencsém bejelenteni: kérem a t. házat, hogy a multkori megállapodásához képest a szükséges intézkedéseket megtenni méltóztassék.

Elnök: A t. ház megállapodásához képest a különvélemény a bizottság jelentésével együttesen ki fog nyomatni és a jelentéssel együtt ki fog

Digitized by Google

osztatni. A napirendre tűzés iránt a kinyomatás után leszek bátor javaslatot tenni.

Almássy Sándor képviselő ur kiván szólni a napirend előtt.

Almássy Sándor: Az igen t. elnök urhoz egy kéréssel járulok.

1882. márczius 4-én a közmunka- és közlekedési minister urhoz egy interpellátiót intéztem a Tarna és Zagyva folyamok szabályozása iránt. Ezen interpellátióra a minister ur felkérése folytán, a záros határidő alatt választ nem vártam, minthogy ott több vizsgálat megtétele szükséges. De ennek már közel egy esztendeje és mult deczember elején a vizek megáradván, roppant károkat tettek a szomszédos községekben. Akkor levelet kaptam onnan, melyben panaszkodva sürgették, hogy ez ügyet intézzem el. Szokásom szerint bizalmasan a minister urhoz fordultam, megmutatván a levelet és felkérvén, hogy interpellátiómra válaszoljon. Meg is igérte és nyugodtan vártam. E napokban újból bizalmasan felkértem a válaszra, de akkor már kételkedett, vajjon van-e interpellátió is.

Én nem követelhettem azt, hogy egy ministernek káptalan legyen a feje; *(Derültség)* könnyen megtörténhetik, hogy megfeledkezett róla, de kénytelen vagyok felkérni a t. elnök urat, hogy a szabályok értelmében szólítsa fel a minister urat a válaszadásra. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Ki fogom keresni a számot, a mely alatt az interpellátió átküldetett s a minister urat a válaszadásra fel fogom hívni. *(Helyeslés.)*

T. ház! A mai napra ki van tűzve a Horvát-Szlavonországokkal megejtett leszámolásról szóló jelentés is. Minthogy azonban a horvát képviselők nincsenek Budapesten, otthon lévén elfoglalva: azt hiszem, méltóztatik a t. háznak méltányosságból e tárgyat a napirendről levenni és majd néhány nap mulva, midőn megérkeznek a horvát képviselő urak, leszek bátor javaslatot tenni a napirendre tűzés iránt. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Én, t. képviselőház, méltányossági tekintetből belenyugszom abba, hogy a jelzett tárgy levétessék a napirendről. Azonban kérem a t. házat, méltóztassék még a mai napon kitűzni határidőt, midőn a kérdéses tárgy szőnyegre fog kerülni. Ha tetszik az illető képviselő uraknak, megtudván a tárgy mikorrai kitűzését, legyenek szívesek feljönni, ha pedig fel nem jönnek, nálok nélkül is fogjuk tárgyalni.

Elnök: Megvallom, most nem tudnám megmondani a napot, mert a mint méltóztatnak tudni, a horvát képviselő urak nem csak ezen országgyülésnek, hanem a horvát tartománygyülésnek is tagjai és nem tudom, meddig tart ottani elfoglaltatásuk. Most van a választás a Horvátországhoz csatolt határőrvidékre vonatkozólag.

Bedekovich Kálmán horvát minister: Kérem a t. házat, méltóztassék jövő hétfőre kitűzni azon tárgyat. Addig, ugy hiszem, a horvát képviselő urak megérkezhetnek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ennélfogva kimondhatom, hogy a t. ház belenyugszik abba, hogy ezen tárgy a legközelebbi hétfői ülésben felvétessék. *(Helyeslés.)* Következik a napirend: a pénzügyi bizottság jelentése „a gyógyíthatlan közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szánt ápoldának első felszerelésére és az intézet 1883. évi fentartására megszavazott póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a tisztelt ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni, az általános vitát megnyitom. Az első szó az előadó urat illeti.

Rakovszky István előadó: Az 1881: XII. t.-cz. által az Angyalföldön építtetni rendelt s a gyógyíthatlan és közveszélyes elmebetegek ápolására szánt ápoldának építése befejezéséhez közeledik, ugy hogy annak megnyitása kilátásba vehető körülbelül október elsejére. Hogy ezen megnyitás megtörténhessék, az első berendezés és felszerelés költségeiről, valamint ezen évből három hónapnak fentartási költségeiről szükséges gondoskodni. Ezen czélra kér a belügyministerium a szőnyegen fekvő törvényjavaslatban 73,291 frt póthitelt és pedig a berendezésre és felszerelésre 50,073 frtot és október—deczemberi fentartásra 23,218 frtot. A pénzügyi bizottság a törvényjavaslathoz csatolt részletes kimutatásokat is átvizsgálván, ezen összeget póthitel alakjában megszavazandónak véleményezi és ennek alapján a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlja. Részemről is kérem a bizottság nevében a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni a pénzügyi bizottság szövegezése szerint. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólani, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. Következik a részletes tárgyalás.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a czimet és az 1. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 2. §-t).*

Thaly Kálmán: T. ház! A t. előadó ur az iménti bemutatásban hangsúlyozta ugyan, hogy a pénzügyi bizottság tagjai átvizsgálták nem csak magát a törvényjavaslatot, de a mellékletben felsorolt felszerelési költségtételeket is. Én is képviselői kötelességemet teljesíteni akarván, átvizsgáltam ugyanezeket és nem kerülte ki figyelmemet, hogy egyes tételek, noha az egész nem valami igen nagy összeget representál, de szerintem mégis túlzott, nagy mértékben vannak felvéve. Nevezetesen a felszereléseknél az első osztályú betegek számára különösen a beszerzendő bútorok akkora árak szerint vannak előirányozva, a mekkorák ezelőtt 10—15 évvel voltak; pedig tudjuk, hogy most tetemesen csökkent minden bútor ára,

Digitized by Google

ugy hogy talán fél, de mindenesetre két-harmad áron azon bútorok beszerezhetők volnának.

A midőn ezt hangsúlyozom, nem akarok módosítványt, vagy indítványt beadni s magam is elfogadom a törvényjavaslatot; csak kérném a t. belügyminister urat, annak utján és módján olyaténkép intézkedni, hogy különösen az első osztályú betegek számára való felszerelés és berendezés, mint a hol nagyobb összegeket lehet meggazdálkodni, lehetőleg jutányosabb áron eszközöltessék, mint a mik itt fel vannak véve. Meg vagyok győződve, hogy ez lehető és habár csak egynéhány ezer forintot gazdálkodunk is meg, azt is jobb egyéb közmívelődési, vagy jótékonysági czélokra fordítani, mint a nyerészkedésnek vetni oda zsákmányul. Csak ezeket akartam röviden hangsúlyozni, a részletekbe nem akarok menni. A ki átvizsgálja a részleteket, meg fogja érteni, minő tételeket értek és habár kisebb megtakarítás volna csak eszközölhető, mégis az is valami.

Kérném erre a t. belügyminister ur figyelmét, sajnálom, hogy nincs jelen, de talán a t. előadó ur fogja figyelmét e körülményre irányozni.

Rakovszky István előadó: Nem akartam a t. ház figyelmét hosszabb előadás által fárasztani, de miután a dolognak ezen része fölemlittetett, kötelességem erre reflectálni.

A t. képviselő ur nem mondotta ugyan, hogy mely összegeket tart túlzottan előirányzottaknak, melyeket nem; s azért erre concrete nem reflectálhatok, de bátorkodom figyelmeztetni a t. képviselőházat, hogy a törvényjavaslat átalány-összegben kivánja a fölszerelés költségeinek póthitelkénti megszavazását s ennek egyik főindoka ép az, a mi talán meg fogja nyugtatni a t. képviselő urat is, a mi a törvényjavaslat indokolásában is ki van fejezve, hogy t. i. az egyes részleteket nem tartja végleg megállapítottaknak a belügyi kormányzat, mert ezek az illető árlejtések eredményétől függenek s abban van épen a garantia, hogy árlejtések utján, tehát a legelőnyösebb módon fognak beszereztetni ugy a felszerelési, mint a fentartási czikkek s én azt hiszem, hogy ha talán az előirányzat valamivel nagyobb talál lenni, mint az elért eredmény, az mindenesetre csak örvendetes lehet; az előirányzatban azonban oly összegeket kellett felvenni, a melyek minden körülmények közt biztosítják az ápoldának teljes felszerelését és fentartását. Részemről tehát, minthogy az árlejtés ugy is fenn van tartva, nem látok semmi veszélyt az előirányzat elfogadásában, melyet, megvallom, különben sem tartok túlzottnak, azért kérem annak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 2. §. nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a 3. §-t elfogadottnak jelentem ki.

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is letárgyalva lévén, annak végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a közgazdasági bizottság jelentése a „társaskocsi-üzlet gyakorlásáról Budapesten" szóló törvényjavaslat tárgyában. Azt hiszem, a jelentést felolvasottnak méltóztatnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Baross Gábor előadó: T. ház! A társaskocsi-üzlet gyakorlásáról szóló törvényjavaslat beterjesztésének indokai azok voltak, hogy köztudomás szerint a főváros területén a társaskocsi-üzlet állapota annyira hanyatlott, hogy a társaskocsik a közforgalmi igényeknek épen nem felelnek meg; másfelől pedig az 1872: VIII. t.-cz. alapján eddig szerzett jogok figyelembevétele arra késztette a kormányt hogy az 1872: VIII. t.-cz. bizonyos intézkedéseinek megváltoztatását hozza javaslatba, a mi természetesen csakis törvényjavaslat utján eszközölhető. A közgazdasági bizottság birálat tárgyává tévén a törvényjavaslatot, annak alapelveihez hozzájárult, annak egyes intézkedéseit gyakorlatiaknak tekinti s ennek következtében kéri a t. házat, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott.

Következik a részletes tárgyalás, még pedig először a czím.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét s 1., 2., 3., 4. §§-ait, melyek változatlanul elfogadtatnak és az 5. §-t).*

Madarász József: Az 5. §. harmadik pontjára nézve egy kis felvilágosítást kérek a t. előadó urtól. Ezen szakasz harmadik pontja azt mondja, hogy „joguk elenyészik, mihelyt az üzletet három hónapnál tovább nem folytatják". Én azt kérdem, hogy miért szükséges erre épen három hónap, miért nem kell kevesebb vagy több? Másodszor, nem akarja-e e törvényjavaslat itt azt kifejeztetni, hogy akkor vesztik el jogukat, ha a törvényben kijelölt czélnak nem felelnek meg, vagyis a közlekedésre megkivántató eszközöket nem ugy szolgáltatják a közönségnek, mint az szükséges volna? Én tehát nem értem, hogy mit akar a törvényjavaslat e 3. ponttal elérni, azért kérek erre nézve felvilágosítást.

Baross Gábor előadó: T. ház! Az előttem szólt t. képviselő ur által feltett kérdésekre leszek bátor röviden felelni. Előlegesen meg kell jegyeznem azt, hogy az 5. §. intézkedik az 1872: VIII. t.-cz. alapján eddig szerzett jogok korlátozásáról, esetleg megszüntetéséről és azért több pontra osz-

Digitized by Google

lik e szakasz. Annak első pontja vonatkozik az üzlet gyakorlásának feltételeire; második pontja vonatkozik arra, hogy jövőre ezen üzletre nézve az 1872: VIII. t.-cz. 23. §-a nem érvényes; a harmadik pont vonatkozik azokra, a kik az 5. §. első bekezdésében foglalt feltételeknek alávetik ugyan magukat, annak alapján meg is szerzik a jogot arra, hogy e törvény életbelépte után folytathatják üzletüket, azonban e jog megszüntetését mondja ki az esetre, ha üzletüket három hónapig nem gyakorolják.

Ennek indoka pedig abban fekszik t. ház, hogy a társaskocsik birtokosai, a kik ez üzlet gyakorlására vannak hivatva, birnak ugyan ezen joggal, de tényleg nem élnek vele, különösen az év azon időszakában, midőn a közönség kevésbé keresi a társaskocsikat, kedvező időszakban ellenben, mikor jövedelmet várnak, előállanak, de a lehető legrosszabb járműveket állítják ki. Ennek következtében szükséges volt valami intézkedést felvenni arra nézve, hogy a kik e jogukat bizonyos idő folytán nem gyakorolják, attól elessenek. Elvileg ez intézkedést, azt hiszem, nem lehet kifogásolni. *(Helyeslés.)*

Már most az jöhet kérdésbe, hogy helyes-e a három hónapi időköz. Lehet ezt contemplálni rövidebbre és hosszabbra, de a bizottság specialiter ezen időszakot, a negyedévet azért vette, mert az tapasztalás szerint mintegy átlagos időszak. Rövidebbre szabni nem igen lehet, mert jogvesztésről van szó, hosszabbra azért nem, mert akkor a célnak nem felelne meg, melyért az intézkedés létesittetik. *(Helyeslés.)*

Azon reményben, hogy t. képviselőtársamat sikerült megnyugtatnom, kérem a t. házat, méltóztassék a szakaszt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Madarász József: Bocsánatot kérek t. ház, most már megnyertem a felvilágosítást legalább az előadó urtól, de épen azért kérem a t. házat, ne méltóztassék a szerkezetet ugy elfogadni, mint itt van, hogy „az üzletet három hónapnál tovább nem folytatják". Ez nem azt teszi, a mit az előadó ur mondott, mert ő azt mondá, hogy a kik három hónapon át szünetelnek, ez pedig egészen más, ezt én is értem és habár hosszúnak is tartom, elfogadom a három hónapot. Csak arra kérem a házat, hogy az eszmét kifejező helyesebb szöveget méltóztassék a t. ház elfogadni. *(Helyeslés.)*

Baross Gábor előadó: Tökéletesen osztozom azon nézetben, hogy e pontban nincs világosan kifejezve az eszme, a mit kifejezni akar. Ez a közgazdasági bizottságban is vita tárgyát képezte és iparkodtunk megtalálni a helyes kifejezést. Ha tehát t. képviselőtársam ily értelmű módosítást nyujtana be: „mihelyt üzletüket három hónapon át nem folytatják", ez ellen nem lenne kifogásom s mint jobb kifejezést, elfogadom.

Madarász József: Indítványom igy hangzik: „Az 5. §. 3. pontjába e szavak helyett „három hónapnál tovább", tétessék: „három hónapon át". *(Helyeslés.)*

Országh Sándor: Bocsánatot kérek t. ház, azt hiszem, hogy a módosítvány által nem érjük el azon célt, melyre törekszünk, mert e szerint ha az illető két és fél hónapon át nem gyakorolja üzletét; aztán egy napra ismét kiáll a piaczra s ez által a három hónapi időközt interrumpálván, éveken át gyakorolhatja az üzletet, ugy hogy minden három hónap utolsó napján egyszer-kétszer megjelenik s ez által az üzleti jogot, melyet tényleg nem gyakorol, melyet évenkint csak 8—10 napon át vesz igénybe, évek hosszú során át érvényben tarthatja. Pedig nézetem szerint a törvényjavaslat czélja nem az, hogy egy ember jogosítványát ily módon érvényben tarthassa, hanem az, hogy ha valaki a közlekedés és a publikum igényeinek eleget nem tesz, jogát elveszítse. Ennélfogva azon módosítványt, melyet Madarász t. képviselőtársam beadott, szintén nem tartom kielégítőnek, hanem azt kérem, hogy egy aránylag rövid terminus tűzetvén ki, mondassék ki, hogy a ki a kezében levő jogosítványt több mint 14 napon át szünetelni engedi, az jogát elvesztette.

Baross Gábor előadó: T. ház! Akár fogadjuk el azon módosítványt, melyet Madarász t. képviselőtársam beadott, akár esetleg azt, melyről a t. előttem szólott tett említést, én megvallom, nem tartom határozottan kifejezettnek azt, mit kifejezni óhajtunk. De azt hiszem, hogy minekutána a kérdés felvettetett, talán a törvény alkalmazására nézve irányadó lesz az itt felmerült vita; és én kijelenthetem, hogy sem a kormánynak, sem a bizottságnak nem lehetett az az intentiója, hogy ilyen megszakítások útján a törvényt kijátszatni engedje. Itt arról van szó, hogy ha valaki tényleg nem gyakorolja a jogot, ez üzlettől végleg elesik. Ez, azt hiszem, félre nem érthető, mert a törvényhozásról azt feltenni nem lehet, hogy a törvény kijátszására öntudatosan nyilt ajtót hagyjon. Én azt hiszem, hogy a kifejezés hiányát a gyakorlat ki fogja corrigálni. *(Ellenmondás balfelől.)*

Országh Sándor: T. ház! A szakasznak első pontja két szakaszt foglal magában. Az egyik vonatkozik azon időközre, mely 1883. január 1-jét megelőzőleg folyt le, a másik eszme az, hogy ezentúl is érvényben maradván ezen igazolványok, ezekre nézve is szükséges határidőt kimondani, mely esetben fognak jövőben megszünni érvénynyel birni. Én e perczben nem vagyok képes mindkét eszmét illetőleg módosítványt benyujtani, azért azt indítványozom, méltóztassék e szakaszt visszautasítani a bizottsághoz, hogy e két eszmére vonatkozólag újabb szövegezést mutasson be. *(Zaj.)*

Lázár Ádám: A t. szakminister ur indokolásában ezen tétel határozottabban fordul elő, midőn azt mondja: „Ugyanezen szempontból kiindulva, szükséges volt a törvényjavaslat 5. §-ában

Digitized by Google

kimondani, hogy ezen üzleti jog 3 hónapi nem gyakorlás folytán elenyészettnek tekintetik." Én azt hiszem, hogy ha ezen szöveget beiktatjuk a 3. pont helyébe, teljesen megfeleltünk azon célnak, melyet Madarász t. képviselőtársam kifejezni óhajt. Részemről azt indítványozom, méltóztassék beiktatni ide a következő szerkezetet: „Ezen üzleti jog 3 hónapi nem gyakorlás után elenyészettnek tekintetik".

Rakovszky István: T. ház! A 3. pont szövegezése végett módosítványt vagyok bátor benyujtani. Módosítványom igy hangzik: Az 5. §. 3. pontja a következőleg szövegezendő: „A jog elenyészik, mihelyt az üzlet rendszeres folytatása három hónapot meghaladó időn át szünetel". Azt hiszem t. ház, a szöveg megfelel azon eszméknek, a melyeket a felszólaltak többsége kifejtett. Ajánlom módosítványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Almássy Sándor: Azt hiszem, hogy az előttem szólt képviselő ur módosítványa a legcorrectebb és kifejezi azon nézetet, melyet az előadó ur kifejtett. Azon indítványt részemről, a mely szerint 15 napon túl az illető elvesztenéi jogát, elvetendőnek tartom; mert azon egyének, a kik ezen ipart űzik, többnyire olyanok, a kik mint kocsisok szereztek össze annyit, hogy kocsit és lovat vehessenek. Ezen rendelkezés tehát ezeket igen sujtaná és a 15 napi szünetelés takarékosságának összes eredményét megdöntené. Én részemről azon módosítványt pártolom, a melyet Rakovszky képviselő ur adott be.

Baross Gábor előadó: Már most három módosítvány van azon kivül, a mely irásban nem adatott be s 15 napra kivánja a határidőt korlátozni. *(Felkiáltások: Ez elesik!)*

E szerint ezen módosítvány elesett.

Az egyik módosítványt Madarász képviselő ur adta be s ez igy szól: „E kifejezés helyett „három hónapnál tovább nem gyakorolják", tétessék „három hónapon át megszakítás nélkül nem folytatják".

A második Lázár Ádám képviselő ur módosítása, mely szerint „ezen üzleti jog három hónapi nem gyakorlás folytán elenyészettnek tekintetik".

A harmadik Rakovszky képviselő ur módosítása, a mely szerint „a jog elenyészik, mihelyt az üzlet rendszeres folytatása három hónapot meghaladó időn át szünetel".

A beadott módosítások közül kénytelen vagyok visszatérni Madarász képviselő uréra, mely tényleg megfelel az intentióknak és elég világos, a mennyiben kimondja, hogy „megszakítás nélkül nem folytatják". Ha tehát megszakították, a törvénynek intézkedései lépnek hatályba.

Rakovszky képviselő ur módosítása bizonyos részében szabatosabb, de nagyobb szabadságot enged a jog gyakorlatára, mint a mennyit óhajtunk, mert mi három hónapban akarjuk a maximumot megszabni.

Végül Lázár képviselő ur módosítása ugyanazt tartalmazza, a mi a szövegben van; ez tehát nézetem szerint az eddigi magyarázatok szerint nem volna megfelelő. Oda reasummálom tehát nézetemet, hogy Madarász képviselő ur módosítása leginkább megfelel azon intentiónak, a mely itt nyilvánult.

Rakovszky István: Csak annyit legyen szabad t. ház, megjegyezni, hogy hozzájárulok Madarász képviselő ur azon kifejezéséhez, hogy „három hónapon át".

Ha megengedi a t. ház, módosításomat ily értelemben kérem elfogadtatni. *(Zaj.)*

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Ugy hiszem, mindnyájan ugyanazt akarjuk: hogy az ipartörvényben valamely iparjog gyakorlására kiszabott két évi határidőt a jelen esetben megszorítsuk 3 hónapra. Ennek a kifejezése, minél rövidebb és szabatosabb, annál jobb. Ennek folytán én is kérem a t. házat, méltóztassék Madarász képviselő ur módosítványát elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Három módosítás adatott be, melyek azon sorrendben fognak szavazásra bocsáttatni, a melyben beadattak.

Első kérdésem az: elfogadja-e a t. ház a bizottság szövegezését? *(Nem!)* Nem fogadtatott el. Elfogadja-e a t. ház Madarász képviselő ur módosítását? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott s igy a többi módosítás elesett.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 6. §-t, mely változtatás nélkül elfogadtatik).*

Elnök: Ekként a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a közgazdasági bizottság 330. sz. alatti jelentése: a phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni, az általános tanácskozást megnyitom, a melyben az első szó a bizottság előadóját illeti.

Baross Gábor előadó: Bátor leszek nagyon röviden indokolni a tárgyalás alá vett törvényjavaslatot.

Az 1880: II. t.-cz. 1. §-ában utasítás adatott a kormánynak, hogy a phylloxera ellen teendő óvintézkedésekről azon törvény keltétől számított két évi időtartam alatt terjeszszen elő törvényjavaslatot. Időközben ezen törvény alapjául szolgáló nemzetközi conventió szintén változást szenvedett és létrejött az 1882: XV. t.-cz., a mely a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében a Bernben kötött nemzetközi egyezményt iktatta törvénybe. Ennek következtében a kormány is az azon utasításban érintett törvényjavaslat beterjesztését elhalasztotta és azt tény-

Digitized by Google

leg a mult évben terjesztette elő, a közgazdasági bizottság tárgyalta s a t. háznak be is mutatta, azonban a t. ház nem tárgyalta azt a törvényjavaslatot. Időközben a jelenlegi földmívelési minister új törvényjavaslatot mutatott be és a régebbit visszavonta és pedig azért, mert az előbbi törvényjavaslatban foglalt főelvtől lényegében eltért, eltért pedig a tapasztalat és a szakértők ajánlása folytán.

Az eltérés abban van, hogy az eddigi gyakorlat szerint, a gyérítés és az irtás, valamint az azzal járó kártalanítás folytán az államkincstár olyan rendkivüli költséggel terheltetett, hogy joggal aggodalmat keltett mindenkiben. Másfelől az ezen irtásra és kisajátításra fordított tetemes összegek semmi arányban nem állottak azon haszonnal, melyet azoknak felhasználása előidézett; mert szakértők részéről constatáltatott, hogy az irtás és a gyérítés nem képeznek hatékony alkalmas eszközt a phylloxera vastatrix terjedésének korlátozására. Ha tehát nem képez alkalmas eszközt, valóban annál komolyabban megfontolandó, vajjon fentartandó-e azon intézkedés, hogy a gyérítés, irtás, s illetőleg kisajátítás az állam terhére jövőben is eszközöltessék.

A bizottság nem habozott s hozzájárult a t. minister ur elvi megállapodásához s azt magáévá tette.

Ezen kivül a törvényjavaslat még több gyakorlati intézkedést is tartalmaz, a mennyiben adóengedmény utján mintegy utalni kivánja a szőlőtulajdonosokat okszerü szőlőgazdaság kezdeményezésére, annak meghonosítására. Például a 9. §-ban kimondatik, hogy a szőlőnek phylloxera-mentességét biztosító homokterületeken új szőlők hat évi adómentességben részesülnek; továbbá az elárasztásra berendezett új szőlők a viznek egyszerü bevezetése mellett hat évi, a vizemelő-gépek, vagy artézi kutak alkalmazása mellett tiz évi adómentességben részesülnek.

Ezek oly kedvezmények, melyek hihetőleg befolyással lesznek arra, hogy a szőlőszet terén okszerü müvelés honosittassék meg és fogadtassék el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Másodszor a törvényjavaslatban vannak intézkedések, melyek a kormány felügyeleti jogára vonatkoznak, vonatkoznak az áthágások megbüntetésére és mindezeket a bizottság gyakorlatiaknak és alkalmazhatóknak találta.

De t. ház, meg kell azt is érintenem, hogy a törvényjavaslat 4. §-a ellen kivülről bizonyos mozgalom indult meg. Egy módosítás köröztetett a képviselőtársak között, mely elpanaszolja, hogy a 4. §. első bekezdésében oly intézkedés van felvéve, mely a faiskolák, virágházak és kerttelepek tönkretételét hozná létre.

Az illetők, kik a mozgalmat megindították, bizonyára nem figyeltek arra, hogy a bizottság — és pedig a minister kezdeményezésére — az első bekezdést módosította és megváltoztatta jelesül annak imperativ kitételét, t. i. azt, hogy azon faiskolák, virágházak és kerttelepekből, melyekben szőlőtőkék vannak, az élő növényeknek eladását és forgalomba hozatalát általában eltiltotta, oda módosította, hogy facultativvá változtatta át és kijelentette, hogy az „megtiltható".

Ezen intézkedés pedig az 1882. évi XV. törvényczikkbe fölvett berni nemzetközi egyezményben foglaltatik. Már ott is a facultativ intézkedés van felvéve, mert az államnak meg kell adni azon szabad mérlegelés lehetőségét, hogy ha constatáltatik valahol a phylloxera jelenléte, a forgalmat az illető területről eltilthassa. Ez azon rendőri intézkedésekkel összhangban áll, melyek ezen vész terjedése ellen eddig is alkalmaztattak és én azt hiszem, hogy a javaslat a fölmerült aggodalmat teljesen eloszlatja a nélkül, hogy a czélt teljesen szem elől tévesztené.

Ezek után t. ház, kész lévén a még netalán felmerülő kérdések felvilágosítására, kérem a tisztelt házat, méltóztassék a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául a bizottság szövegezése szerint elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Herman Ottó: Mielőtt a szőnyegen levő törvényjavaslathoz általában hozzá szólanék, a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister urhoz három kérdést intézek. Ezeknek elseje az, hogy az eredetileg benyujtott törvényjavaslat indokolásában foglalt részletes költségkimutatást jóhiszeműleg terjesztette-e be s teljes felelősséget vállal-e a számok csoportosításáért? A második kérdésem az, vajjon az amerikai ellenálló fajok tenyésztését kizárólag az államnak tartja-e fenn? A harmadik pedig az, hogy Szendrő megmarad-e kisérleti állomásnak vagy sem? Ha a t. minister ur kegyes lesz nekem ezen kérdésekre felvilágosítást adni, meg lehet, hogy lényegesen módosítani fogom felszólalásomnak tartalmát.

Gr. Széchenyi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: A t. képviselő urnak hozzám intézett kérdéseire bátor vagyok azonnal válaszolni.

A mi ezen költség-kimutatást illeti, melyet az indokolásban terjesztettem a ház elé, megvallom, hogy hamarosan nem egészen tisztán értettem a képviselő ur szavait, hogy mit kivánt mondani, de azt a benyomást tette rám — nem tudom, hogy nem csalódom-e, de ugy hiszem értelmezhetni szavait, hogy a költségvetés őszinte-e s megfelel-e az igazságnak?

Herman Ottó: A számok csoportosítása!

Gr. Széchenyi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Az egész költségvetési kimutatás ugy, a mint előterjesztetett, tökéletesen megfelel az igazságnak és a csoportosítás is ugy van összeállítva, a mint az összegek a kiadások különböző nemei szerint kiadat-

Digitized by Google

nak, például a gyérítés, az irtás költségei külön csoportban; a vizsgálati telep költségei ismét másutt, a szénkéneg beszerzésének költségei külön csoportban, a biztosi fizetések szintén külön vannak felvéve és igy a különböző tárgyak és kiadások szerint történt a csoportosítás. E szerint a költségvetés ugy, a mint az indokolásban elő van terjesztve, azt hiszem, egészen helyes és az igazságnak megfelelő csoportosításban lett felosztva. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi az amerikai vesszőszaporítást illeti, azt kérdi a képviselő ur, hogy ezt kizárólag az állam akarja-e kezében megtartani? Ezen szó „kizárólag" talán egy kicsit túlmenő kifejezés, de én mindenesetre óhajtom, hogy az minél nagyobb mértékben az állam kezében maradjon; mert Franciaországban is tapasztaltatott, hogy a kik élelmesebbek voltak és előrelátták, hogy az amerikai alanynak beszerzése az egyetlen jövője a phylloxeramentes szőlőtermelésnek, ezek nagyobb területeket ültettek be amerikai szőlővesszővel és most mintegy monopolisálva, roppant nagy árakért adják a vesszőket és a kik rászorulnak az amerikai vesszőre, kénytelenek tőlök azt igen nagy árakért vásárolni.

Nekem hitem és meggyőződésem, hogy ha az állam egyáltalában foglalkozik azzal, hogy az egyes termelőkön könnyítsen és nekik segítséget nyujtson: akkor tegye azt ugy, hogy a termelőnek minél nagyobb mértékben és minél olcsóbban adhasson alanyt. Igy van ez a phylloxeránál is és ha az állam minél nagyobb területet rendezhet be ilyen amerikai szőlővesszőre, annál képesebb lesz olcsóbb áron szolgáltatni a vesszőt és akkor nyujt módot, hogy a phylloxeramentes szőlőtermelés minél nagyobb mértékben terjedjen. Azt lehetetlenségnek tartom, hogy kizárólag az állam tartsa kezében az amerikai vessző termelését, de törekvésem az, hogy ez minél nagyobb mértékben történjék. Hogy amerikai vesszőt más magánember ne hozathasson, azt a kormány nem ellenezheti; ellensúlyozhatja némiképen, ne hogy phylloxeravészes vesszők is bejöjjenek, mert ez a nemzetközi conventió szabályaiba ütközik: de teljesen még sem akadályozhatja meg, mert ott van például az amerikai szőlőmag, a melylyel a phylloxera nem hozható be, ilyen magot tehát mindenki hozathat, termelhet belőle idővel tőkét és adhat el vesszőt. Hogy tehát kizárólagosan az állam kezében maradjon, azt lehetetlenségnek tartom; de ismétlem, hogy óhajtom, hogy minél inkább az állam kezében tartassék, mert csak igy lesz lehetséges a termelőknek olcsó áron vesszőt eladni.

A mi a harmadik kérdést, a szendrői vizsgálati telepet illeti, én ezt mindenesetre fentartani kivánom, mert a szendrői telep az, a melyet mi legolcsóbban kapunk. Méltóztatik tudni Herman Ottó képviselő urnak, hogy az értekezleten is azon óhajtás fejeztetett ki, hogy a kormány minél több ilyen telepet létesítsen amerikai vesszőkre. Már pedig telepet alkotni olyan vidéken, a hol phylloxera nincs, nem tanácsos, mert ezzel annak teszszük ki magunkat, hogy oly vidékre, a hol még nincs phylloxera, behozzuk az amerikai vesszővel. Tehát nekünk amerikai vesszőt csak oly vidékre lehet vinni iskolázás végett, a hol phylloxera már van és a vészt nem viszszük oda. Már most tudjuk, hogy a szendrői telepet mi az illető birtokostól teljesen ingyen birjuk és ott meglehetős térséggel rendelkezvén, nagy iskolát rendezhetünk be amerikai vesszőkre. S épen ezen berendezés végett, a mely ott legolcsóbban van módunkban, kivánom én a szendrői telepet megtartani; nem azért, hogy kisérleteket eszközöljünk, hogy a mint Herman képviselő ur talán gondolná, hogy kisérletekre tartsuk fel azon területeket, hanem hogy ott az amerikai szőlőiskolát fokozatosan, minél nagyobb mértékben kifejleszszük. Ez a czélja a szendrői telepnek. Ezzel szemben vannak nekünk ajánlataink más vidékekről is, a hol a phylloxera megvan; de mind nagyon drága: 15—25—50 frt bért kivánnak, hogy ott iskolát csináljunk. Ha olcsóbb helyet nem tudnék kapni, ezeket vállalnám el, de miután a szendrői a legolcsóbb, mert ingyen van, kötelességemnek tartom mindenekelőtt azt változtatni át iskolává. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A mennyiben talán lesz megjegyzésem azokra, miket az igen t. minister ur az imént előadott, majd felszólalásom során reá fogok térni. Most mindenekelőtt engedje meg a t. képviselőház, hogy a következő nyilatkozatot tegyem. *(Halljuk!)*

Azok után, a miket én magam és több társaim, a kik szakszerűen foglalkoztunk evvel a kérdéssel, hét álló esztendőn keresztül tapasztaltunk; az az elbánás, a melyben ép ennek révén a magyar szaktudomány részesül, engem arra indít, hogy a t. képviselőház előtt kinyilatkoztassam, hogy ime hét évi küzdelem és óriási összegek kellettek arra, hogy a szakembereknek az a véleménye, a mely évek előtt hangoztattatott, itt ebben a házban érvényre jusson. Engem nem vezet a recriminátió szelleme, sem az nem vezet, hogy nekem elégtétel szolgáltattassék. Én jól tudom, hogy ebben a házban, ezen a helyen állva, amarról *(a jobboldalra mutat)* az oldalról és ezekről a padokról nekem sohasem fognak igazat adni, csupán csak akkor, mikor, magyarán kimondva, a baj a körmünkre égett. De felszólalok a magyar tudományos reputátióért, mert az teljességgel nem járja t. képviselőház, hogy mikor országosan, sőt a külföld előtt elismert szaktekintélyek, mint a minő egy Thán Károly, mint a minő egy Wartha Vincze, világosan kijelentik és nyilatkozatot adnak arról, hogy az az irány, melyet a kormány követni akar,

Digitized by Google

a hazára nézve, pénzügyeinkre nézve káros és hogy ők azért nem vállalhatják el a felelősséget, inkább kilépnek a bizottságból s nem foglalkoznak többé az ügygyel: ezt tréfára lehessen venni. Én t. képviselőház, egyszerűen hivatkozom nem arra, a mit én feljegyeztem, hanem a mit a kormány közegei feljegyeztek. 1871-ben az első enquête alkalmával t. barátaimmal és collegáimmal tanácskozva, mi már kimondtuk a köztelken a következőt.

Én hosszasabban előadtam nézeteimet e tárgyban. Miután én az irtást részint a concret viszonyok közt, részint általános közgazdasági tekintetekből károsnak és mindaddig, mig a növényvilágnak elősdi ellenségei lesznek, minden siker nélkülinek declaráltam, azt mondtam, hogy nem fogadhatom el az ott proponált javaslatokat. Ez volt 1875-ben.

1877. márczius 15-ikén e ház pénzügyi bizottságában tartatott egy tanácskozmány, melyben én is meghivattam. Ez a pancsovai eset alkalmából történt. Kifejtvén az egész helyzetet — Somssich Pál t. képviselőtársam mindenesetre emlékezni fog, mert résztvett a tanácskozmányban — azon véleményben, melyet én nyomtatásban oda tettem a bizottság elé, világosan ki van mondva, szintén szakemberekkel való tanácskozás után a következő:

„Én részemről áthatva azon meggyőződéstől, hogy egy nemzetnek sincsen feláldozni való jövedelmi forrása, a magyarnak épen nincs: határozottan ellene mondok annak, hogy bár egy fillér is adassék oly irtási experimentumokra, melyeket a tapasztalás czéltalanoknak bizonyított. A leghatározottabban pártolom a fentartás irányát — t. i. azt, mely a ház előtt fekszik — s egy szavam sincs az ellen a költekezés ellen, mely abban az irányban történik s ezennel kinyilatkoztatom azt is, hogy nekem ez ellen a költekezés ellen, teltéve, hogy rationaliter vitetik, soha egy szó kifogásom nem is lesz.“

E nyilatkozat után t. ház, én nem menthetem fel a volt földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministert az alól a vád alól, hogy ő nem fogta fel azt a feladatot, mely reá várt. Ő a szaktudomány tapasztalatai és jó meggyőződése ellenében a maga hatalmát akarta érvényesíteni.

Mert kérdem én, t. ház, parlamentáris szempontból miféle eljárás az, hogy kéretnek a költségvetésben összegek, melyek sok és sok ezerrel túlhaladtatnak, a nélkül, hogy a ház póthitelt szavazna meg. Parlamentáris szempontból hogyan lehet megnevezni azt az eljárást, hogy midőn 1880-ban 40,000 frtot szavaz meg a ház, a minister 65,479 forintot költ el, a nélkül, hogy póthitelért jönne, 1881-ben 40,000 frt szavaztatik meg és 94,577 frt költetik el, a nélkül, hogy a ház elé jönnének póthitelért; 1882-ben megszavaztatik 40,000 frt, elköltetik 127,453 frt a nélkül, hogy póthiteleket kérnének a háztól.

Bocsánatot kérek, én ezt correct eljárásnak nem tarthatom.

És ha tekintek a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister ur eljárására, azt még más tekintetben is kénytelen vagyok kifogásolni. Mert én azt a vádat emelem ellene, hogy akkor, mikor a nemzet súlyos pénzügyi bajokkal küzködik, akkor mikor a takarékosságnak s a megfontoltságnak kellene irányadóknak lenni, akkor a szó szoros értelmében ő, ministeri hatalmából kiindulva, százezreket dobott ki az ablakon. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon.)*

Én nem indítványozhatom azt, hogy vád alá helyeztessék, mert tudom jól, hogy azon perczben a ház juryvé fog alakulni és az esküdtek többsége fel fogja menteni. De meg van adva nekem azon jog, hogy az ország szine előtt vádoljam a ministert, hogy könnyelműen bánt az ország pénzével. Lássuk mi azt az eljárást. A költségkimutatásban, vagyis a részletezésben találunk például egy tételt, mely azt mondja, hogy 1880-ban amerikai szőlővesszők beszerzésére adatott ki 5000 frt. Én, t. ház, ezt a tételt igen jól ismerem. Ez azon tétel, melynek egész eredménye 6000 és néhány szőlővessző volt. Minthogy pedig 6000 szőlővessző 5000 frtba nem kerülhet, tehát következik az, hogy ezen költségnek bizonyos része valamire fordittatott. Ez nem volt semmi más, mint az, hogy a t. volt minister ur, Nedeczky Jenő urat kiküldte Amerikába azon feladattal, hogy ott az amerikai szőlők természetét tanulmányozza és egyáltalán szerezze be mindazon hasznos tudomást, melyre szükségünk van, hogy az amerikai vesszőket esetleg az országban szaporítsuk. És ezen utazásra tényleg elfogyasztatott 5000 frt. A minister ur igen jól tudhatja, hogy az utazás eredményéről soha semmiféle jelentést, vagy kimutatást nem olvastunk. Sőt biztosítom arról, hogy olvasni nem is fogunk, egyszerűen azért, mert jelenteni való nincs és nem is lehet, mert akkor, mikor a t. volt minister ur ezt foganatosította, már tudtuk itt Magyarországon is, valamint tudták Francziaországban és másutt, hogy 100, vagy 200 ezer amerikai vesszőt, vagy magot, egy 10 krajczáros levéllel honnan kell megrendelni oly czégektől, melyek kizárólag ily szőlővesszők szállításával ily jutányos módon foglalkoznak. Az 5000 frt tehát egyszerűen ki volt dobva. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ekkor ráadta magát az igen t. minister ur arra, hogy a legfőbb dolog mindenesetre az, hogy constatáltassék, hol van Magyarországon phylloxera és hol nincs? Erre szervezett magának egy nagy apparatust. Az iskolák szünetei alatt indított a szőlők felé phylloxerát kereső hadakat, középiskolai tanárokat, a kik felületes cursuson valami sejtelmet szereztek maguknak a phylloxeráról és a kik azon megbizást nyerték, hogy egyenként 10,000 hold szőlőt vizsgáljanak meg hat hét alatt. Ha valami megingathatta a szőlőbirtokosok bi-

Digitized by Google

zalmát a kormány intézkedései iránt, ha valami nevetségessé tette e szót: „szakember", ez a hadjárat, ezen emberek jövése és menése mindenesetre megtette azt. Hiszen engem az ország minden vidékéről tudósítanak a phylloxera-ügyről. Nekem pontos tudomásom van arról, hogy egyike ezen hires biztosoknak Tolnamegyében szekérről operngluckerrel nézte a hegyeket, vajjon van-e phylloxera bennök, vagy nincs? *(Nagy derültség.)* Ez tény. És Magyarország egyik igen nevezetes borvidékén a birtokosság látván, hogy a kormány által kiküldött biztos mily természetű, azt a mókát követte el, hogy helyről-helyre leitatva, szekéren szállittatta státióról státióra az egész terület végéig és megjött a jelentés, hogy a terület megvizsgáltatott és a 10 ezer holdban nem találtatott egyetlen egy phylloxera sem.

Azt tudhatja mindenki, hogy 10 ezer holdnak bárcsak felületes megvizsgálása is, hosszú éveket követel, mig az ember csak approximative ki meri mondani azt, hogy phylloxera nem található: de azért mindig lehetséges, hogy ott van és ilyen semmire sem használható vizsgálat, a mely azt eredményezte, hogy 79 pontból mindössze talán 8—9 pontot constatált a vizsgálók javarésze, a kik jártasok voltak a természettudományokban, egy ily munkálat belekerült az országnak 59,776 forintjába.

Annak idejében felszólaltam ez ellen, de az semmit sem használt; ennél fogva én kijelentem, hogy ez a pénz is egyenesen az ablakon van kidobva, ezért a felelősség a volt minister urat terheli. *(Igaz, a szélső balon.)*

A midőn a volt minister ur az irtási és gyérítési rendszerbe beleszeretett és ezt annyira kifejlesztette, hogy a végén valóságos foradalom ütött ki miatta, már akkor tisztán és világosan állott a tény, hogy Francziaország szőlő területei feltartóztathatlanul pusztulnak, hogy az egész szénkénegezés sem arra nem való, hogy a phylloxerát kiirtsa, sem pedig arra, hogy azt feltartóztassa. De a volt t. minister ur szerelmes volt a szénkénegezésbe és felülhelyezte a maga véleményét a tapasztalatnak és a szaktudománynak. A ki a phylloxera-bizottság akkori jegyzőkönyveit figyelemmel olvassa: tisztán látja maga előtt a rendszert, hogy annak a bizottságnak a többsége rendszeresen ámította önmagát, mert Francziaország tapasztalatai előtte feküdtek és mégis találunk jegyzőkönyvekben és a borászati kormánybiztos jelentésében folyton folyvást ismétlődő állításokat, hogy Fehértemplomban az irtás sikerül és felülvizsgálat után teljes siker constatáltatott; és ha Fehértemplomot később a jegyzőkönyvekben figyelemmel kisérjük, akkor látunk ott egy megijedt kormánybiztost, ki azt mondja, hogy bizony nem sikerült az irtás és a phylloxera ismét mutatkozik; de azért félhivatalos sajtó felhasználásával folytonosan azzal biztatták a közönséget és a szőlőbirtokosokat, hogy az irtási rendszernek mégis van foganatja, mert itt is, ott is sikerül, de arról a félhivatalos közlések sohasem szólottak, hogy ott is, a hol sikerült, a phylloxera ismét mutatkozik.

Es ily eljárás mellett t. ház, a mely ellen mi folyton, szüntelenül protestáltunk, kiment az ország pénzéből 152,706 forint.

T. ház! Ha valami jellemezhette a volt t. minister urat, a ki oly passióval szokott volt ellenem itt e házban felállni, a ki oly passióval buktatta meg pl. a homokterületekre vonatkozó indítványomat, ha valami jellemzi az ő eljárását: az mindenesetre a hires budai phylloxera-forradalom. Hát mi volt ennek a forradalomnak a genesise? Egy hallatlan eljárás, hogy t. i. Budapest közelében, a budai véghetetlenül becses szőlőterület közvetlen szomszédságában létező colossalis phylloxera-terület, Tahi tót falu, Sz.-Endre, Leány falva stb. részben érintetlenül hagyatott, hogy szolgáljon mintegy raktárul a phylloxerának Buda felé, részint kiirtatott oly rendszer szerint, a melyet sem a jozan ész, sem a logica be nem fogadhat. Egyes foltok kiirtattak, de körülöttük még egész terület meghagyatott és mikor ez igy ment, jelentkezett a vész a budai hegyekben. Az inficiálást nem fedezték fel ezen tizezer holdat befutkosó comissariusok, hanem mikor a birtokosság látta, hogy itt oly baj van, megijedt és bejelentette a dolgot; és akkor a phylloxera bizottság tagjai többségének jellemzésére egy igen nevezetes tüneménynek voltunk tanui, t. i. annak, hogy a többség vezetői, a kik a budai eseményeknél folyton-folyvást és szakadatlanul a gyérítés mellett voltak és az irtást perhorrescálták, mihelyt Budán beütött a vész, azt mondták, hogy nem kell gyériteni, hanem irtani kell. Én nagyon jól tudom, hogy mi okozta ezt. Mert a vezetőknek szőlői az inficiált területek közelében vannak. Hát én ezt az önzés szempontjából acceptálom, de az ország érdeke szempontjából, a borászat és a tudomány szempontjából soha alá nem irhatom és a kik ily okból megváltoztatják máról-holnapra véleményüket: azok szerintem nem alkalmasok arra, hogy ott tényked jenek, a hol nagy nemzetgazdasági érdekek megvédéséről van szó. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* De bár a phylloxera terjedése be volt jelentve, mégis a gyérítésre szánták el magukat. Miért? Mert az inficiálás oly időben constatáltatott, a mikor a tőkéken még fürtök voltak és az illető tulajdonos még remélhette utolsó szüretjét. És akkor az illető szakember, t. i. a phylloxera kisérleti állomás főnöke, a kinek én működéséért teljes elismerésemet szavazom, mert sohasem vétett a tudomány ellen: az illető szakember kiszámította a legpontosabban, hogy a gyérítésre mennyi szénkéneg alkalmazható, hogy a szőlő megmaradhasson. Mert az tudvalevő dolog, hogy ha a növény teljes működésében van és ha a

Digitized by Google

szénkéneg-adag megerősittetik, akkor a szőlő elhal, elpusztul; itt tehát a legscrupulózusabb számítás alapján lehetett csak a phylloxerát gyéríteni és a szüretet mégis valamiképen lehetővé tenni.

Ez eszes és okos eljárás volt. Igen, de a volt minister ur nem az az ember, a ki megnyugodnék a szakemberek számításában, mert mi a szakember? Az csak tud, de nem hatalom, az a maga tudományával tanácsol és mikor a minister ur kiszállt a helyszinére és kivett egy tőkét a gyérített területről s azt mondta: megnézem, keressétek, van-e még phylloxera és mikor a szakértők, minthogy gyérítésről volt szó, természetesen találtak phylloxerát, azt mondta: a gyérítés nem jó, dupla portió szénkéneg kell. És minthogy nálunk a tudomány rendesen a hatalomszóra figyel és meg is hajlik előtte, a mit rosszalok — megadták a dupla portiót és annak legközelebbi következménye az lett, hogy a dupla portio következtében a szőlőtőke elhalt. Már t. ház, ismerve a szegény kapás nép szellemi niveauját, ez csak azt látja, hogy önhibáján kivül elpusztul a szőlője, hogy szüretre nincs kilátása és látja, hogy ez csak bizonyos időpontokban történik, midőn t. i. egy minister kijön és megduplázza az eljárást: mit tegyen, kapához nyul és forradalmat csinál és igy a budai kapásforradalom a volt minister ur szerzeménye. Igaz ugyan, hogy nem ő bűnhődött érte, hanem azok a szegény kapások, a kik szenvedélyeskedésök miatt börtönbe jutottak.

Én, t. ház, a rendszerről tovább szólani nem akarok. Jó véleménynyel vagyok az ügyeket jelenleg vezető minister ur iránt, mert tapasztaltam azt, hogy ő meghallgatja a szakértőket és azok véleményét hatalommal lerombolni legalább eddig sohasem akarja. (*Helyeslés.*) Csak egyre figyelmeztetem a minister urat. Azt méltóztatott mondani, hogy a szendrői telep fenmarad. Én, t. ház, tekintettel az indokolásra, csupán csakis az indokolásra, mert másképen is tudnám indokolni a dolgot, de arra az indokolásra, melynek alapján a szendrői telep létesittetett, e telep fentartásába belenyugodni nem fogok. Mert ezen indokolás nem egyezik a tudomány követelményeivel. A szendrői telep fentartását mindig azzal indokolták a szakemberek, hogy ott azért szükséges kisérleti telep felállítása, mert a Hegyaljára nézve véghetetlenül fontos. Ezt én kereken tagadom. Ne méltóztassék a minister ur az én szavam után indulni, hanem minthogy hatáskörébe tartozik, az állami földtani intézetet megkérdezni, hogy van-e valami elfogadható alap, melyen a szendrői hegységet a hegyaljai bortermő vidékkel viszonyba lehet hozni. És azon választ fogja nyerni, hogy semmi összefüggés nincs, mert a hegyalja vulcanicus képződmény, a szendrői pedig nem az; és épen ez a vulcanicus képződmény az, a mi a hegyaljai boraszatnak azt a különös becset megadja. Én beleegyezem minden állomás felállításába, mely a hegyaljai borviszonyokra nézve mérvadó, de tiltakozom minden oly állomás felállítása ellen, mely Magyarország borászati vidéki érdekét nem mozdítja elő és az országnak csak költséget okoz, mely a haszonnal semmi arányban nem áll.

Ha a minister ur végig tekint a számadásokon — én nem láttam a számadásokat, de tudom, milyen sokba kerül az állomásfőnöknek az az ideoda való utazása Budapestre Szendrőről és vissza, mi sürün történik — tetemes összegeket fog látni, a mi pedig kidobott pénz, mert Szendrő semmiféle borvidékre nézve fontossággal nem bir és nem is fog birni. Én tehát bátor vagyok kérni a minister urat — fentartva azt, hogy máskor majd más indokolással fogok a szendrői telep fentartása ellen nyilatkozni — hogy mint az utolsó bizottsági tárgyalások is rá utalnak, hogy azon irány, a mely a fennálló fajoknak fentartását veszi czélba, szigoruan megtartassék és hogy minden beruházás, minden experimentum hazánk becses borvidéke érdekében történjék. Remélvén, hogy a minister ur ez irányban fog eljárni, kijelentem, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (*Helyeslés.*)

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Minthogy épen most a főrendiház is ülést tartván, a villamossági kiállításról szóló törvényjavaslatot tárgyalja és nekem ennélfogva oda át kell mennem: engedje meg a t. ház, hogy Herman képviselő urnak egy pár megjegyzésére most megadjam a választ, a részletekre vonatkozó felvilágosításokat pedig, ha arra szükség lenne, az államtitkár lesz szives megadni. (*Halljuk!*)

Az előttem szólt t. képviselő ur hivatalbeli elődömet azzal vádolja, hogy csakis hatalmát akarta gyakorolni, mikor a szénkénegezés érdekében túlköltségeket tett és őt felelőssé akarta tenni ezen intézkedéseért. De a t. képviselő ur ezen alkalommal elfeledte, hogy ő épen azon phylloxera-bizottságban, melyet a minister mindig meghallgatott, mielőtt valamire elhatározta volna magát, vagy bármily intézkedést életbeléptetett volna, a t. képviselő ur kisebbségben volt. Ezzel nem azt akarom mondani, mintha a t. képviselő urnak akkor igaza nem lett volna, lehet, hogy akkor tökéletesen igaza volt, mit a mostani eljárás és az előttünk fekvő törvényjavaslat is némileg igazolni látszik és szerintem igazol is. De a ministernek akkor épen ugy, mint most, élni kellett ezen nagy bizottság többségének tanácsadásával, ha egy bizonyos dolgot neki ajánlott; (*Helyeslés jobbfelől.*) és szerintem a ministernek a nélkül, hogy tisztán az ő hatalmát ne látszassék szem előtt tartani, el kellett fogadnia az adott tanácsot; mert ha nem fogadta volna el azt, hanem követné egy-két ember

Digitized by Google

tanácsát: épen akkor gyakorolná azon hatalmat, melyért aztán tisztán és ő egyedül felelős. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igy tehát szerintem hivatalbeli elődöm tökéletesen helyesen cselekedett akkor, mikor a bizottság nagy többségének véleményét elfogadta, a szerint indult és határozta el, a minek történni kellett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De elfeledte a t. képviselő ur még azt is, hogy azon időtájban épen ugy, mint még ma is, Franciaország példája áll előttünk és Franciaország ma sem tér el a gyérítési és irtási rendszertől. Ezen rendszernek még ma is nagy számban vannak pártolói és még ma is azt állítják a legelső tudósok és szakértők, hogy az amerikai veszszőknek feltétlen biztosságot nem lehet tulajdonítani és ajánlják a gyérítést és irtást. Méltóztassék tehát megengedni, hogy hivatalbeli elődöm ezen uton haladva, mikor a többség véleményét elfogadta: tökéletesen helyesen cselekedett s én ma is ugy cselekedném, ha a bizottság többsége azt ajánlaná; *(Tetszés jobbfelől)* de épen miután azóta némely vidéken több tudós által kétely lett kimondva, ezért kötelességemnek tartottam az értekezletet kibővíteni oly tagok által, a kik a phylloxera-bizottságból részint kiléptek, részint abba előbb nem tartoztak és megkérdezni újra, hogy mi az eddigi tapasztalat és mit tanácsolnak jövőre. S épen ezen értekezlet eredménye lett az, hogy a t. ház engedelmével az eddigi phylloxera-törvényt visszavonva, azon törvényjavaslatot terjesztettem be, melyhez Herman Ottó képviselő ur is imént tett nyilatkozata szerint hozzájárul. Tehát ne méltóztassék ebből fegyvert kovácsolni hivatalbeli elődöm ellen; mert nagyon jól tudja a t. képviselő ur, hogy ő csak egy-két társával lépett ki, a bizottságnak pedig nagyon sok tagja volt.

A mi a költséget illeti, méltóztatik tudni, hogy mily általános panique uralkodott akkor, mikor a phylloxera-baj felismertetett és a phylloxera-vész rohamos terjedése az országban constatáltatott. Ezen általános panique-ot a bizottság megnyugtatni nem volt képes, az még ma is létezik, másrészről azonban méltóztassék ezzel parallelbe hozni a marhavésznek költségeit és az arra tett kiadásokat. Nagyon jól méltóztatik tudni, hogy egy évvel előre meghatározni, hogy egy nagy veszedelemnek terjedését csak ezen korlátok közé fogom szorítani, arra a tudós épen ugy nem képes, mint a gyakorlati ember, mert nem tudja előre megszabni a veszély határát. Ha a marhavész csak egy helyen üt ki, annak elfojtására előre meg lehet mondani, hogy körülbelül ezen határban fogok működni, hogy azt beszorítsam. Igy vagyunk a phylloxerával is, de előre nem tudhatjuk, hogy hány helyen fog kiütni a veszély, épen azért nem tudhatjuk, hogy mennyi költség lesz szükséges. E tekintetben tapogatódzott ugy a törvényhozás, mint a ministerium, hogy körülbelül ennyi költség lesz elég a baj elnyomására. Itt tehát határozott összeget megállapítani lehetetlenség épen ugy, mint a marhavésznél. *(Helyeslés jobbfelől.)* Megtörtént a túlkiadás, mert több helyen fordult elő a vész, mint előre látható volt, itt tehát a ministernek kötelessége volt a túlkiadást megtenni, nehogy a csekélyebb kiadás is kárba veszszen. Mert ha a bizottság azt mondja, hogy ezt a vész elfojtása érdekében meg kell tenni, akkor a minister nem veheti magára a felelősséget, hogy ne tegye meg, mert ha megfordítva következik be az az eset, hogy ő nem teszi meg a költséget és a vész nagy mértékben elterjed, akkor a képviselő ur jogosítva volna azt mondani, hogy miért nem költött többet, hiszen fel volt hatalmazva, hogy a phylloxerát e rendszer alkalmazása által szüntesse meg: nem tette, kötelességet mulasztott. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Nagyon természetes, hogy a bizottság utasítása folytán a minister köteles volt a költséget megtenni.

A mi magát a túlkiadást illeti, ezt a zárszámadási bizottság előtt mindenesetre indokolja a minister, mint minden minister ott, a hol többet ad ki, mint engedélyezve volt. Hivatkozik a képviselő ur arra, hogy az amerikai vesszőre 1880-ban 5000 frt kiadás volt és ez nem felel meg azon anyagnak, a mi behozatott. Igy mondva, a dolog ma ugy tünhetik fel, mint a a minister azért, hogy valakinek örömet okozzon és protectiót adjon, utaztat valakit, hogy az magának tapasztalatokat szerezzen és erre kidob 5000 frtot. De méltóztassék az 1880. évbe visszahelyezkedni és figyelembe venni, hogy — a mint ezt a képviselő ur, mint szakember, igen jól tudja — az amerikai szőlővesszőnek hitelessége a kereskedésben még nem volt egészen constatálható; nagyon jól tudja a képviselő ur, hogy az amerikai vesszők között a riperia sauvage az, a melyet a tudósok biztosnak állítanak és nagyon jól tudja, hogy a kereskedésekben ezen név alatt árulnak más vesszőket is; és nagyon jól tudja, hogy Franciaországban is megtörtént, hogy riperia sauvage-vesszőt rendeltek a kereskedésben és egészen más vesszőt kaptak. A minister tehát helyesen járt el, mikor odautaztatott valakit azért, hogy személyesen vegyen vesszőt és személyesen vásároljon magot, hogy teljesen biztosak legyünk az iránt, hogy jó anyagot szereztünk be. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy az illető nem birt annyit bevásárolni, mint kivánatos lett volna, arról a minister nem tehet. Egyáltalában t. képviselő ur, méltóztassék megengedni nekem azon megjegyzést, *(Halljuk!)* hogy jó szándékból tett bármily üdvös intézkedést és annak végrehajtását, kivált ha ebben alantasabb közegek is részt vesznek és működnek, könnyen lehet nevetségessé tenni elmés gúnynyal olyanok előtt, a kik a kérdés természeténél fogva nincsenek egészen beleavatva a dolgokba, az igen természetes. De én azt hiszem, hogy az egész t. ház tanuságot tehet

Digitized by Google

róla, hogy az én hivatalbeli elődöm minden oly intézkedésben, a melyet közgazdasági téren kezdeményezett és megtett, a legjobb szándékkal és a legjobb indulattal járt el *(Igaz! Ugy van!)* és hogy e tekintetben semmi gyanu és gúny hozzá nem férhet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Oly téren, a hol még a tudósok is egymással veszekednek és hajba kapnak; a hol még a tudósok sem tudják megmondani, hogy az a befecskendezés milyen portióval és hány tőkére tétessék meg: ha ott egy minister még ahhoz is önmaga hozzá fog és önmaga teszi meg a kisérletet, azért, hogy biztosan járjon el, hogy ne legyen kénytelen magát más ember tudományára bizni, hanem maga megy oda s maga próbálja meg, hogy mennyi portió adassék: ezt lehet kigúnyolni, lehet nevetségessé tenni, de ha komolyan veszszük a dolgot, köszönetet tartozunk mondani az oly ministernek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* a ki ilyen módon is eleget akar tenni kötelességének. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Részemről mondhatom, t. képviselőház, hogy ez iránt én hivatalbeli elődömtől csak példát fogok venni. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Lehet, hogy a t. képviselő urnak lesz majd alkalma egy pár részletben az én tevékenységemet is a nevetségig vinni; de hogy én is, mint hivatalbeli elődöm tette, a legjobb indulatból fogom azokat tenni, hogy magamat tájékozhassam: arról is biztosítom a t. képviselő urat. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy hivatalbeli elődöm szerelmes lett a szénkénegbe; és ezt varialja mindenképen, hogy a t. házban jó kedvet gerjeszszen. Elismerem azon szándékát, hogy végtére egy hosszabb előadást mulatságossá akar tenni, *(Derültség jobbfelől)* de csak mint ilyet fogadom el. Az én hivatalbeli elődöm szerelmes lett a szénkénegbe, igen, megvallom; de miért? Azért, mert azon országban, a mely már a legtöbb tapasztalatot szerezte a phylloxera dolgában, t. i. Franciaországban az egész közönség szerelmes abba és igy kénytelen ő, a ki a tapasztalatokat itt nálunk még nem gyüjthette — a mint a tudós sem gyüjtheti, hanem máshonnan meríti — kénytelen volt elfogadni ezen irányt ott, a hol a nagy többség elfogadta. Mert Franciaország 15 éve küzd a phylloxera ellen és ma sem hagyta el ezen orvoslási módot; ha tehát egy minister, a ki hivatva van e tekintetben az ország érdekeinek védelméről gondoskodni, egy ilyennek odaállított mentőszerbe szerelmes lesz, az csak a mellett szól, hogy nagyon helyesen fogja fel kötelességét. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az előterjesztett törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Göndöcs Benedek: T. ház! *(Derültség. Éljen! Éljen! Halljuk!)* A jelen törvényjavaslat felett örömömet fejezem ki, a mennyiben magam is felszólaltam és kértem a ministert annak idején, hogy méltóztatnék legalább a homokos vidékre megengedni, hogy ott szőlőt termelni lehessen; mert hiszen a homokos talajt a phylloxera nem szereti. Mindazonáltal meg kell vallanom, óhajtottam volna, hogy a törvényjavaslat tágabb értelmet nyert volna; óhajtottam volna még azt is a törvényjavaslatba felvétetni, hogy a hol phylloxera-betegség nincs, ne legyen ott tilalom sem.

Megvallom t. ház, nagyon nehéz a kérdést megoldani. Én ahhoz fordultam, a ki a phylloxera-tudományban mindenesetre magát elsőnek tartja, Herman Ottó képviselőtársamhoz. *(Élénk derültség.)*

Midőn azon kérdést intéztem hozzá, hogy: ime, nézd, hazánkban a phylloxerának tilalma végtelen nagy kárt okoz, mert temérdek talaj hever haszon nélkül, azokat szőlővel be lehetne plántálni és milliókat használni az országnak, mondd meg tehát nekem, *(Derültség)* hogyan lehetne a phylloxera-bajon segíteni: megvallom t. képviselőtársaim előtt, nem adott olyan vigaszt és választ, mely engem megnyugtatott legyen; mert azt mondta, hogy nem lehet, nincs mód azt megitélni, hogy melyik szőlőtőkén van phylloxera, melyiken nincs.

No már engedjen meg nekem t. képviselőtársam, a ki mindenesetre tudós, elismerem tudományát, de ezen tudományáért azt, hogy a szőlőtenyésztés hazánkban visszamaradjon, nem fogom aláirni és helyeselni soha.

Látom továbbá azt az újabb próbatételt, melylyel próbálják Amerikából a szőlővesszőt behozni, holott a franczia tudósok kimondják, hogy az nem biztos. Mi pedig elhagyjuk a legkitünőbb hazai fajú szőlők termelését egy bizonytalan fajért, melyről nincs is bebizonyítva, hogy annak nem árt a phylloxera.

Hiszen uraim, ha őszintén kell szólnunk, méltóztassanak nekem a világnak csak egy részét is felmutatni, a hol oly kitünő bor terem, mint Tokajban, mint Ménesben, mint Hegyalján. *(Egy hang a szélső baloldalon: A Balaton vidékén is!)* A Balaton vidékén is nagyon kitünő bor terem. *(Egy másik hang a szélső baloldalon: A somlyai!)* A somlyai is kitünő. *(Hosszas élénk derültség.)* És mi elhagyjuk ezt azért, hogy egy újabb kisérletet tegyünk, a mely bizonytalan.

Uraim, az élet mindennek tanítómestere. Én a tudomány előtt meghajlok, de sokkal többre becsülöm az életet, azon tudományt, melyet az életből merítek. Mert hiszen tanuja valék, mikor a cholera-járvány volt a mi vidékünkön. *(Halljuk!)* Az orvosok kimutatták tudományszerűleg, hogy a cholerának az oka a rosz levegő, a pocsolya, az éretlen gyümölcs és elhitették az emberekkel, hogy csakugyan ez az oka a cholerának. Később, mikor már nem volt cholera egy igen tudós orvoshoz ezt a kérdést intéztem: Uram, orvos ur, *(Halljuk! Halljuk!)* az emberek eszik az éretlen gyümölcsöt

Digitized by Google

most is, a pocsolyák megvannak és igy mindazon tényezők, a melyek a cholerát elősegítik megvannak: mondja meg, mi az oka, hogy most nincs cholera. És erre ő vakarta a fejét. *(Hosszas élénk derültség.)*

Ilyen uraim sokszor a nagy tudósok nyilatkozata. *(Élénk derültség. Felkiáltások: A vakarozás!)* Kövessük az életet uraim, Magyarországban a jeles szőllővesszőket, melyek a legjelesebb nedvet adják, ne hagyjuk el, annál kevésbé, mert a mint épen az előttem szólt t. képviselő ur említé, a phylloxera-biztosok, kik Tolnában utaztak, habár 59,760 frtot költöttek el, sok helyütt csak operai látcsővel vizsgálták, hogy hol van a phylloxera. *(Derültség.)* Hát t. ház, a hol phylloxera-biztosok vannak, mit igen helyesnek találok, megkivánom tőlük azt, hogy tudósítsák a ministert, hogy hol van szőlőbetegség; mert ott, a hol a szőllőtőke egészséges, a hol a legjobb fürtöket termi, a hol a legjobb bort kapjuk a szőllőfürtök után, hogy ott tilalmat állítsunk fel, csupán, mert mint Herman képviselő ur mondotta, hogy ha nincs is ott phylloxera, de lehet benne, ezt én nem fogadom el. Én mindazon vidékekről, a hol a phylloxera biztosok megvizsgálták és kijelentették, hogy nincs betegség, hogy a tőke a legegészségesebb, a legszebb fürtöket termi, a legjobb bort adja, a tilalmat nem állítanám fel és megengedném, hogy azon hegyekről szőlővesszők szállittassanak. Kötelességemnek tartanám azonban, hogy Herman képviselő urnak is eleget tegyek, hogy a tudós phylloxera-biztos vizsgálatot tartson. Azért van nagyító üvegje, hogy megnézze *(Nagy derültség)* és midőn meggyőződött, hogy a szőlőben bogár nincs, hogy csak az ő fejében van a bogár: *(Hosszan tartó derültség)* adjon alkalmat arra, hogy az a nemes szőlőtőke-faj ne cseréltessék fel egy bizonytalan természetű amerikai fajjal és fentartassék azon nemes bor, a mely hazánkban terem. Nemesebb bort mint hazánkban sehol sem találunk, tehát ne cseréljük fel a magyar bor termelését, az amerikai fajokkal.

Azért, nehogy tovább fáraszszam a t. ház türelmét, nehogy unalmassá legyek, *(Halljuk! Halljuk!)* midőn a törvényjavaslatot elfogadom általánosságban, arra kérem a t. minister urat, méltóztassék még a javaslatot kissé kitoldani és hozzátenni azt, hogy a hol phylloxera-betegség nincs, ott ne legyen tilalom sehol. Hogy pedig a minister ur is meg legyen nyugtatva, azt is kérem, hogy mondassék ki, hogy a honnan szőllővesszőket szállítanak, ott kötelesek az illetők azt a phylloxera-biztosnak bejelenteni, hogy igy tudva azt, hogy betegség nincs, kiadják a bizonyítványt; azért fizetik őket, hogy megvizsgálják. Méltóztassanak meggondolni, hogy a minister 200,000 frtot kér csak arra, hogy a bogarakat vizsgálják. *(Derültség.)* Megvallom, hogy én ezt nem tartom sem helyesnek, sem czélszerűnek, de eredményt kivánok, oly eredményt, mely hazám javára szolgál és a bortermelést előmozdítja ez pedig csak ugy fog eléretni, ha kimondatik, hogy a hol nincs betegség, ott tilalom se legyen.

Herman Ottó: Személyes kérdésben csak pár szót kivánok mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a t. képviselő ur a tudományról ugy nyilatkozott, a mint nyilatkozott, én ezen nem csodálkozom. Fájdalommal constatáltam gyakran, hogy Magyarországon épen azok, a kik mindig a népről és a nép javáról beszélnek, folytonosan kárhoztatják a tudományt, sőt odáig mennek, hogy nevetségessé teszik. Hanem figyelmeztetem én t. képviselőtársamat, hogy én nem resteltem várni 7 álló esztendeig, mig a rendszer átalakul és várni fogok, azt hiszem, körülbelől 10 esztendeig, mert akkor bizonyos leszek, hogy a t. képviselő ur nézetei gyökeresen meg fognak változni és akkor tökéletesen igazat fog nekem adni a tapasztalat alapján. *(Helyeslés.)*

Szalay Imre: T. képviselőház! Nem szólaltam volna fel e kérdésben, ha Göndöcs Benedek t. képviselőtársam fel nem említi az ugynevezett amerikai vesszőket és pálczát nem tör felettük. Őszintén megvallom, hogy a mennyire ismerem tudományát a méhészet terén és azt készséggel elismerem, ugy kénytelen vagyok constatálni azt, hogy a szőllőszethez ugy látszik nagyon keveset ért. *(Derültség.)* A t. képviselő ur elitéli az amerikai vesszőket, mint a melyek szerinte nem termik meg azt a bort, melyet eddig a magyarországi szőllőből nyertünk, azonban elfeledi, hogy mi is, midőn az amerikai vesszők mellett kardoskodunk, nem azért tesszük ezt, mintha abból akarnók szűrni a bort, hanem azért, hogy a magyarországi szőlőt beleoltsuk és ez által ép oly bort termeljünk, mint eddig. *(Helyeslés.)*

A mi azt illeti, hogy ezek sem ellentállók és hogy e felett igen sokat vitatkoznak, a mint a tisztelt képviselő ur is említette: az ugynevezett amerikai különböző szőlőfajoknak ellentállása mindig attól függ, minő körülmények közt van, milyen a talaj, a clima, a fekvés, mert mindenki tudja azt t. ház, hogy némely szőlőfaj specialisan egy talajt szeret és más fekvésbe hozva, csekély, vagy ép semmi termést sem hoz. Ki ne emlékeznék arra, hogy az Ermelléken a bakator, Budán a mézes, Egerben a kadarka tenyész legjobban. Ép igy vagyunk az amerikai vesszőkkel. Némely talajban e fajok kevésbbé fognak ellentállni, mintha oly helyre visszük, a hol a további fejlődésre szükséges támpontokat a talajban és climában megtaláljuk. Sajnosnak tartom felettök mintegy előre pálczát törni akkor, mikor tudjuk, hogy a phylloxera Amerikából hozatott át, hol pedig igen sok szőlőültetmény van, daczára a phylloxerának s ezért nem tudom, miért ne volna ez nálunk is lehető.

Ezeket akartam Göndöcs Benedek t. képviselő ur előadására elmondani.

Digitized by Google

Áttérek most a t. minister ur néhány megjegyzésére, melyeket Herman Ottó t. képviselő ur felszólalására tett. Herman Ottó t. képviselő ur tökéletesen helyesen járt el állításában, a mit a bizottságra nézve mondott. Én magam is azon bizottságnak meg nem rovott részéhez, a kisebbséghez tartoztam. Hosszan tanácskoztam az irtás czélszerűtlensége felett, azonban a többség leszavazott. Én ennek kútforrását a bizottság összeállításának helytelenségében találtam, mert megvallom, a szőllőszettel foglalkozók közül nagyon kevesen voltak, noha a bizottság tagjaiként szerepelhettek volna s leginkább professorok voltak a magyaróvári akadémiáról, azután a phylloxera-bizottság állomásfőnöke, ugy hogy hárman-négyen levén, mindig ők dominálták a tért, minthogy a tapasztalt szőlőszek ha meg is voltak hiva, nem jelentek meg. Pedig mondhatom t. ház, hogy nem valami kellemes volt a helyzet ezen bizottságban, nemcsak akkor, mikor a tárgyalások folytak, hanem mikor a bizottság szükségesnek tartott megvizsgálni bizonyos területet. Igy Szent-Endrén, nagyon vendégszeretetlenül fogadtatott a bizottság, a mit senki sem vesz szivesen, midőn jó ügyért áldozatot hozva oda megy minden díj nélkül — mert ezért díj nem jár — és oly módon fogadtatik, mint Szent-Endrén. Ez a rosz fogadtatás forrását a mindenároni irtásban találja és én nagyon örvendek, hogy a t. minister ur szakított ez eljárással és a mit én már több évvel ezelőtt hangsúlyoztam, az irtást abbahagyta.

A mi Nedeczky kiküldött urnak jelentését illeti, felvilágosításul bátor vagyok a következőket elmondani. Mikor az amerikai szőllővesszők behozataláról volt szó, a volt minister ur szükségesnek találta többeket és köztük engemet is felszólítani, hogy tanulmányozzuk Amerikában bizonyos szőllővessző ellenállási képességét és rendeljünk meg azokból. Én részemről, miután nem igen szeretem magamat gyanusításoknak kitenni, nem fogadtam el e megbizást, a választás Nedeczky urra esett és én is határozottan kárhoztatom azt és ebben osztozom Herman Ottó képviselő ur nézetében, hogy Nedeczky ur tanulmányi útjáról semminemű jelentést nem adott be.

Ezek után, miután nekem is az a határozott véleményem, hogy szakítani kell az irtási eljárással, elfogadom az előttünk fekvő törvényjavaslatot.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt még szó illeti az előadó urat, a ki azonban nem kiván e jogával élni. Következik tehát a szavazás. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Miután a javaslat különben sem támadtatott meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. Következik a részletes tárgyalás, még pedig először is a czim.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—2. §§-ait, melyek változatlanul elfogadtattak. Olvassa a 3-ik §-t).*

Göndöcs Benedek: T. ház! Az általános tárgyalás alkalmával elmondtam mindazt, a mit e szakaszhoz hozzátenni kivánok. Azért, hogy a t. házat ne untassam, kérem, méltóztassék az általam benyujtott módosítványt felolvastatni és elfogadni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa)*: Módosítvány a 3-ik szakaszhoz, beadja Göndöcs Benedek. „A 3. §. végéhez tétessék a következő: a hol a phylloxera vastatrix betegség nincs, tilalom ne legyen".

Herman Ottó: Nagyon sajnálom, hogy az imént felolvasott módosítványt el nem fogadhatom. Nem járulhatok ahhoz hozzá egyszerűen azért, mert az előttem szólott t. képviselő ur nem foglalkozik ezen betegség természetének felismerésével és mert szerintem őt ennél csupán csak a forgalmi érdek vezeti. Bocsánatot kérek, nemcsak a magam szempontjából és a magamra való tekintetből szólok, de egyáltalában el van ismerve az és remélem, az előttem szólott t. képviselő ur is el fogja ismerni azt, hogy egy egész hegyről valaki, bármily nagy tudománya legyen is, teljes biztonsággal nem mondhatja, hogy ezen vagy azon a hegységen egyetlen parányi állatocska sincs, daczára annak, hogy egyetlen tőke sem beteg, mert hiszen a baj — a mint tudva van — csak három év mulva mutatkozik. Erre csak az fog vállalkozni, a ki csak a vesszőjének eladását tartja szem előtt, de komoly szakember nem. Én határozottan állítom, hogy a phylloxera jelen nem létét absolut biztossággal kimutatni nem lehet és ennélfogva kérem, hogy a forgalom szigorú korlátozását méltóztassék fentartani. *(Helyeslés.)*

Göndöcs Benedek: Előttem szólott t. képviselő ur félremagyarázván szavaimat, azok helyreigazítására kérek szót. A képviselő ur megtagadta tőlem a szakértelmet s állítá, hogy a betegséget nem lehet megismerni. Engedjen meg a képviselő ur, világosan kimondottam, hogy a hol a tőke egészséges, a gerezdek, a levelek egészségesek, ott betegség nincs. *(Helyeslés.)* Ha azt mondja valaki, hogy én beteg vagyok, senkise hiszi el neki. *(Élénk hosszas derültség.)* Igy van a szőlővel is.

Ivánka Imre: Egy rövid kérdésem van Herman Ottó t. képviselő urhoz, ki, mint látom, legtüzetesebben foglalkozott az ügygyel. Azt hallottam — magam nem vagyok szakértő — hogy a homokos földben a phylloxera nem tenyészik. Ha ez áll — erre kérek felvilágosítást — akkor czélszerű lenne bizonyos homokos területet kijelölni, hol — a kormány felügyelete alatt, megengedem — nemesebb vesszők tenyésztethetnének és onnan elterjeszthetők lennének, mert attól tartok, hogy mig

Digitized by Google

az amerikai ültetvények megerősödnek és elterjednek a hazában, addig a hazai szőlőmívelés az ország nagyon sok részében hanyatlani fog.

Szederkényi Nándor: Én a legerélyesebb tilalom barátja vagyok s ezt nem akarom bővebben indokolni, de egy észrevételem van azon válaszra, melyet a minister ur Herman képviselőtársam felszólalására adott. A minister ur azt mondotta, hogy a szendrői állomáson, melyen az úgynevezett amerikai szőlőtelep berendeztetett s mely telepen, mint tudjuk, a phylloxera első izben is működött és a telepről egyszersmind a phylloxerának ellenálló amerikai szőlőveszszők az egész országba szétküldettek. Bátor vagyok a kormány és a ház becses figyelmét ez ügynél arra irányozni, hogy vajjon a kormány nem látja-e ezt egyenesen annak, hogy e szendrői telepről épen azon szőlővesszőkkel küldik szét a phylloxerát az egész országban? Ott van például egy oly szőlővidék, a hol még hire sincs a phylloxerának. Most oda ezen szendrői telepről vigyenek amerikai veszszőket: hát nem egyenes importálása-e az a phylloxerának? És ha a t. minister ur mondja, hogy ő továbbra is ezen a telepen fogja az amerikai szőlőt tenyészteni, nem egy országos veszedelmet táplál-e egyenesen a kormány ezen területen? És hogy ha a kormány ezen telepet tovább is fentartja, nem kell-e az egyes vidékeken az illető helyhatóságoknak intézkedni arról, hogy ha netalán a kormány onnan merészkednék küldeni veszszőket, a határon utasítsák ki és a veszsző behozatalát akadályozzák meg? Hiszen ez egyenesen a phylloxerának szétplántálása az országban.

Én tehát ezeket óhajtom a t. háznak és kormánynak becses figyelmébe ajánlani, hogyha netalán továbbra is fentartatnék ezen telep, akkor ám méltóztassék ott alkalmazni azon szőlővesszőket, hanem méltóztassék mégis az illető szőlőtermelő vidékek megmentésére intézkedni az iránt, hogy legalább országszerte figyelmeztetve legyenek az illető szőlőtermelők, hogy az onnan hozott vesszőkkel esetleg a phylloxera is be fog hurczoltatni szőlőikbe. Ezeket vagyok bátor a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Matlekovics Sándor államtitkár: T. ház! Az előttem szólt t. képviselő ur azon félelmet említette fel, hogy az amerikai szőllő különösen phylloxerás területen ültettetvén, eo ipso el fog terjedni a phylloxeravész az egész országra. Az amerikai szőllőültetés történik két czélból. Az egyik czél az, hogy a már ellepett területen tovább lehessen folytatni a szőllőmívelést. Miután pedig a már philloxeralepte területen másként, mint amerikai szőlővel nem lehet folytatni a szőllőmívelést, ennek következtében ezen állami telepen a phylloxeravészes helyeken használható vesszőket tenyésztenek. Tehát ez az egyik czél, hogy t. i. a vészes helyekre legyen alkalmas vessző. A másik czél pedig az, hogy a nem vészes helyekre is lehessen amerikai szőllővesszőket adni.

Erre vonatkozólag természetesen modalitásokról kell gondoskodni, mely modalitások aztán az amerikai szőllővessző tenyésztése tekintetében mindenütt elő fognak szabatni. E tekintetben ott vannak a homokos területek, melyeken az amerikai szőllővesszők hosszabb ideig meglévén, miután a phylloxera homokos területen nem tud megélni, e vesszők immunusokká válnak.

Ezt kivántam megjegyezni arra vonatkozólag, a mit mondani méltóztatott az amerikai szőllővesszőnek veszedelmes voltáról.

A mi már magát a szöveget illeti: Ivánka t. képviselő ur felhozta azt, hogy a 3. §. talán túlszigorú. Bocsánatot kérek, a 3. §-ban csak az van mondva, hogy bizonyos föltételek mellett meg lehessen tiltani a szőllőkben alkalmazott tárgyak forgalombahozatalát, tehát ez nem általános tilalom; ezen szakasz csak meg akarja adni a kormánynak azon rendelkezési jogot, hogy vészes területekről a szőllőforgalmat megtilthassa. Ennek következtében már is mindazon tekintetek figyelembe vétettek, melyeket Göndöcs képviselő ur felemlített, hogy azon tájakon, melyeken egyáltalában a szőlőültetés szükséges, ez lehetséges is legyen.

Ennek következtében kérem a t. házat, méltóztassék a 3. §-t változatlanul elfogadni. *(Helyeslések.)*

Baross Gábor előadó: T. ház! Én csak nagyon röviden vagyok bátor arra figyelmeztetni, hogy az 1882: XV. t.-czikkben foglalt conventió első czikke világosan utalja Magyarország kormányát arra, hogy bizonyos, ott felsorolt pontok értelmében törvényes intézkedést tegyen, hogy tehát a 3. §-ban foglalt intézkedés megfelel azon conventióban foglalt kivánalomnak, attól eltérni szerintem nem lehet. De a Göndöcs képviselő ur módosítása felesleges is, mert a 3. §-ban egy szó sincs imperative kimondva, hanem csak a kormány szabad mérlegelésének engedi át az intézkedést és minthogy nincs positiv állítás, az az alól való kivételnek sincs helye, illetőleg ennek behelyezése felesleges. Ezért ajánlom a szakasz változatlan elfogadását és Göndöcs t. képviselő ur módosítványának mellőzését. *(Helyeslés.)*

Elnök: A 3. §-hoz Göndöcs képviselő ur adott be módosítást; maga a 3. §. szövege nem támadtatott meg, tehát kijelentem, hogy a 3. §. elfogadtatott és csupán a Göndöcs képviselő ur módosítására kell szavazni, előbb azonban méltóztassék azt meghallgatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Elnök: A kik e módosítványt elfogadják, azokat kérem, hogy méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* Nem fogadtatott el.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Digitized by Google

Madarász József: T. ház! Nekem nincs szándékom e szakasz ellen szólani, hanem mégis kötelességemnek tartom nyilatkozni bizonyos tekintetben, habár már a t. előadó ur előre érintette is beszédében, hogy bizonyos aggodalom fejeztetett ki és egy módositás osztatott ki a képviselők között ezen szakasz ellen. Én megnyugtatva érzem magamat már előre az által, a mit az előadó ur felhozott: de óhajtom itt is kijelenteni, hogy remélem, hogy ezen szakasz által nem kivántatik semmi előny biztosittatni a magyar gyümölcs- és növénytermelők ellenében a külföldieknek; mert azon elénkbe adott nyilatkozatban kifejezés adatik annak, hogy a legközelebb életbeléptetendő phylloxera-törvényre figyelmeztetve, meg fog engedtetni külföldieknek phylloxeramentes tájakból bizonyítvány mellett fákat, növényeket stb. Magyarországba hozni. Remélem, hogy miként a külföldről ilyen bizonyítvánnyal ellátott gyümölcsoltványok és növények fognak behozathatni a phylloxeramentes tájakról, épen ugy fognak a hazai gyümölcsoltványok és növények ezen kedvezményben részesülni az előirt föltételek mellett.

Másodszor óhajtom megjegyezni azt, igaz, hogy itt csak ugy van kitéve, hogy eltiltható, tehát magában foglalja már azt, hogy a hol a phylloxera vész nem mutatkozik, sőt a környéken sem tünik fel olyan veszély, a mely parancsolná, hogy ezen tájékból gyümölcsoltvány és növény terjesztése is meggátoltassék, a kormány ily helyeken semmiesetre sem fogja azt alkalmazni. Én, mert meg vagyok győződve, hogy e 4. §. csak ily értelemben van fogalmazva, kötelességemnek tartom azon aggodalmak iránt, a melyek kifejeztettek, azt nyilvánítani, hogy az aggodalmak e tekintetben bizonyára alaptalanok lesznek és azért részemről a szakasznak elfogadásához járulok. *(Helyeslés.)*

Matlekovics Sándor: T. képviselőház! Ezen aggodalmak iránt csak azt akarom megjegyezni, hogy a 4. §-ban az van mondva, hogy oly faiskolákban, a hol szőlőtőkék is vannak, megtiltható a forgalom. A külföldi hasonló iskolákra nézve pedig az áll, hogy ottan meg van tiltva. A külföldről egyáltalában ilyen területekről, a hol szőlők vannak, nem hozhatni be semmiféle növényt. A mint méltóztatnak emlékezni, az 1882. XV. t.-cz.-be iktatott nemzetközi conventiónak 3. §-a megmondja azon feltételeket, melyek mellett külföldről egyáltalában be lehet hozni növényt és ott a 3. czikknek *a)* pontjában ki van mondva az, hogy csak oly területről lehet behozni, melytől legalább 20 méter távolságra szőlő nincsen. Tehát a külfölddel szemben sokkal szigorúbb az intézkedés, mint a belfölddel szemben.

Elnök: T. ház! A 4. §. nem támadatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa az 5—7. §§-at, a melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 8. §-t).*

Herman Ottó: T. ház! Én a 8. §-nak keletkezését közelebbről is ismerem és constatálhatom, hogy a mikor a végszövegezés bekövetkezett, egy passus adatott belé, mely az adómentesség megszüntetésére vonatkozik, a mely passus azonban nem áll összhangban se n az első kikezdéssel, sem a többiekkel, mert az első kikezdés szerint az adómentesség mindaddig fenmaradna, mig az illető telek pusztán áll; a másik kikezdés pedig evvel ellenkezően azt mondja, hogy 6 évnél tovább nem maradhat meg. Továbbá nem tünik ki világosan, hogy ha a 6 év letelte előtt valamely művelési ág alá vétetik az illető terület, hogy akkor igenis a művelési ághoz képest földadóval megrovatik, ha a 6 esztendő le sem telt. Én tehát, nehogy itt félreértések támadjanak, azt ajánlanám a t. háznak, hogy szabatosság kedveért a szövegezés következőképen hangozzék, — nincs benne semmi elhagyva, a mi a szakaszban benne van, csupán szabatosabban kifejezve.

„Azok a szőllőterületek, a melyeken a phylloxera dulása következtében a szőllőmivelés megszünt, ha pusztán hagyatnak hat éven át, a földadó alól fölmentetnek. Az adómentesség a mivelés felhagyására következő hat évben veszi kezdetét. Az időközben, vagy hat év leteltével új mivelési ág, vagy használat alá vett területek a tényleg alkalmazott mivelési ág, vagy használat szerint földadó alá veendők".

Ajánlom javaslatomat elfogadásra.

Baross Gábor előadó: Én beismerem, hogy a t. képviselő ur szövegezése a törvényjavaslat 8. §-ának szövegezésénél összevontabb és bizonyos irányban határozottabb. A 8. §. szövegezésének indokolását kell azonban röviden előre bocsátanom. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur azt méltóztatott mondani, hogy a 8. §-ban nincs szó arról, hogy ha időközben művelés alá vétetik valamely földterület, hogy akkor mi történik.

Bátor vagyok figyelmeztetni arra, hogy a 8. §. harmadik bekezdésében ez tényleg meg van mondva. „Az adómentesség a művelés felhagyására következő évvel veszi kezdetét és végződik akkor, a mikor a terület tényleg ismét valamely művelés alá kerül, illetőleg a hat év letelte után. Mert t. ház, az első bekezdés szerint tényleg ki van mondva az adómentesség; ezen adómentesség azonban hat évre van korlátolva, ugy hogy hat év mulva mindenesetre adó alá kerül a földterület, vagy hat év közben is akkor, hogy ha új művelési ág alá vétetett.

Már most t. ház, én azt hiszem, hogy ez egészen világos, annál inkább, mert ezen rendelkezésében alkalmazkodik a törvényjavaslat az 1875: VII. t.-cz. 6. §-ában foglalt intézkedéseihez

Digitized by Google

A t. képviselő ur méltóztatott egy új módosítványt beadni. Ennek egy kitétele ellen azonban határozott kifogásom van s a végpontjában azt méltóztatik mondani, hogy „az időközben vagy hat év leteltével új mívelési ág vagy használat alá vett területek a tényleg alkalmazott mívelési ág vagy használat szerint földadó alá veendők". Ezen utolsó intézkedésben t. i. azon eltérést méltóztatott felvenni, hogy hat év leteltével is csak akkor veendő a földterület adózás alá, ha uj mívelés alá került. Ez pedig t. ház, tényleg ellenkezik a törvényjavaslat 8. §-ának intentióival; mert itt a hat évi adómentesség által egyszerűen korlátot akar szabni annak élvezésére, utasítást akar adni az új művelésre. Ha tehát a szakasz Hermann Ottó képviselő ur módosítása szerint fogadtatik el, akkor ezen intézkedés halomra dőlne s én azért ennek elfogadásához nem járulhatnék.

Ivánka Imre: Nekem ezen szakaszhoz némileg kapcsolatban az előbbi szakaszszal, egy más megjegyzésem van. E szakasz szerint, ha valamely szőllőbirtokos azon kellemetlen helyzetbe jön, hogy ha nála nincs is phylloxera, hanem a szomszédságában s a 7. §. értelmében elrendelik az irtást, ezért azzal kárpótolják, hogy hat évig adómentes lesz szőllője. De ez oly aránytalan kárpótlás azon kárhoz képest, a mit az a birtokos szenvedett, hogy a hat évet nagyon is rövidre szabottnak tartom és legalább is tiz évet kivánnék adni. Minthogy azonban a pénzügyminister ur nincs jelen, kérem a szakasz felett való határozás elhalasztását. Mindenki, a ki szőllőt mível, tudja, hogy hat évi adómentességgel azt a kárt még századrészben sem lehet kárpótolni. *(Ugy van!)*

Baross Gábor előadó: Tartozom felvilágosítással e tárgyban. Bátor voltam már érinteni, hogy az adómentesség kérdésében e törvényjavaslat alkalmazkodik egy törvényes intézkedéshez. Méltóztassék meghallgatni az 1875: VII. t.-czikk 6-dik §-ának *c)* pontját: „Ideiglen adómentesek oly szőlőterületek, melyek a talaj megforgatása után újból betültettettek, a betültetéstől számítva, 6 évre" stb. Tehát az új szőlők betültetése szempontjából itt 6 évi adómentesség állapittatott meg. De arra vagyok bátor figyelmeztetni, hogy a jelenlegi szöveg tovább megy azon irányban, a melyet Ivánka tisztelt képviselő ur kiemelt; mert igaz, hogy a kiirtott szőlőkre 6 évi adómentességet állapít meg, a mi szerintem annyival inkább indokolt, mert az új művelésre való buzdítás, a mi a tulajdonos érdekében is fekszik, itt fel van véve s nem tehető fel, hogy a birtokos a kiirtott területet szándékoznék hosszabb időn át parlagon hevertetni és nem szándékoznék azt művelés által hasznot hajtóvá tenni. De a 9. §. világosan kimondja nemcsak a 6 évet, de azt mondja, hogy ha a tulajdonos magasabb művelést létesít, megadatik a 10 évi adómentesség. Tehát a mit Ivánka képviselő ur említett, a tekintetben a jelenlegi javaslat az 1875-iki törvényen túlmegy és oly időközt szab meg, mely a szőllőre való tekintettel elégnek találtatott a szakértők részéről is. Ezekkel, azt tartom, Ivánka képviselő ur aggodalmai el lesznek oszlatva.

Csanády Sándor: Nekem a szőnyegen lévő 8. §. 3. bekezdéséhez stylaris módosítványom van. Nevezetesen az általam említett bekezdés igy szól: „Az adómentesség a művelés felhagyására következő évvel veszi kezdetét". Szerintem az nincs magyarul: „a mívelés felhagyására", hanem azt kellene helyébe tenni: „abbanhagyására". Következőleg módosítványom az volna, hogy „felhagyására" helyett tétessék: „abbanhagyására". *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző: *(olvassa Csanády Sándor módositványát).*

Baross Gábor előadó: Herman Ottó képviselő ur módosította az általa előbb beadott szöveget, bár megvallom, hogy még igy is az eredeti szöveget jobbnak tartom. A módosítvány most igy hangzik: „Azok a szőllőterületek, a melyeken a phylloxera dulása következtében a szőllőmüvelés megszünt, mindaddig, mig pusztán maradnak, a földadó fizetése alól felmentetnek". Eddig megegyez a szöveggel. Továbbá: „Az adómentesség a művelés felhagyására következő évvel veszi kezdetét, az időközben új művelés alá vett területek a tényleg alkalmazott művelési ág, vagy használat szerint földadó alá veendők hat év mulva". Ezen határ meg van szabva ugy is, ha nem is mondjuk ki, de szükséges intézkedni, hogy hat éven belől mi történik. E tekintetben azonban részemről jobbnak s határozottabbnak tartom az eredeti szöveget s azért azt ajánlom elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. A 8. §-hoz Herman képviselő ur adott be egy módosítást; azt tartom, előbb az eredeti szöveget kell szavazásra kitűzni és utána, ha ez nem fogadtatik el, Herman képviselő ur szövegét. Mindkét szövegben előfordul ezen szó: „felhagyására", melyet Csanády képviselő ur ezen szóval: „abbanhagyására" kiván felcseréltetni. Akármelyik a két szöveg közül fogadtatik el, Csanády képviselő ur módosítványa beleilleszthető s azért ez külön fel fog tétetni szavazásra. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a 8. §-t a bizottság szövegezése szerint? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Most következik Csanády Sándor képviselő ur stylaris módosítása. *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatik.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Szalay Imre: T. ház! Mind a szaklapokban, mind a külföldi borkereskedők által számta-

Digitized by Google

lanszor hangoztatott a panasz, hogy a magyar boroknál a legnagyobb kár az, hogy egyenlőtlenek s minden évben más fajjelleggel, charakterrel birnak. A ki a külföldi szőllők ismejével foglalkozott, láthatta, hogy ha nem adják is mindig a kellő mennyiséget, de fajjellegüket igen ritka év törli le és ez abban leli magyarázatát, hogy a szőllők ott kevés fajból állnak, külön vannak ültetve és ez által lehetővé van téve, hogy azok metszése által bizonyos characteristicus termés állittassék elő. Igy például, a ki a Champagnenak szőllővidékét látta Rheimstól Epernayig, mindenütt legfeljebb kétféle szőllőt talál, a feketét és a fehéret, mig ha Magyarország szőllőtelepein végig nézünk, a legtöbb helyen 50—70 szőllő fajt találunk. Mi ennek a következése? Ezek rendetlenül ültettetvén, a szőllőkben az illető metszésmódok nem adhatók meg s mig azok egy része meddő marad, más része oly gyümölcsöt terem, mely azon faj jellegével nem áll arányban.

Nem akarok annyira menni, hogy mint a külföldön, imperative mondassék ki a szőllők tiszta fajültetése, hanem miután bizonyos adókedvezmény adatik az új szőllőültetvényeknek, ezt a tiszta fajültetéssel kérném összekötni, mert akkor megvolna azon haszon is, hogy a mig a szüretnél nem kellene az utat a fehér és fekete szőllő miatt kétszer megjárni, a mi egy országban igen tetemes kárral jár, másrészről megadható volna a metszési mód, melyet a szőllőfajok igényelnek.

Ennek következtében kérem következő módosítványom elfogadását: „A homok területeken új szőlők“ szavak után tétessék: „ha azok tiszta fajültetések“.

Még csak néhány szóra kérem a t. ház becses figyelmét. *(Halljuk!)*

A közgazdasági bizottság ülésén indítványba hoztam e módosítványt és ott, noha az intentiót a t. minister ur helyeselte, azon kifogás emeltetett, hogy nem lehet constatálni azt, hogy azok fajültetések-e vagy sem. Ha lehetséges constatálása annak a községi előljáróság által, hogy a szőllő csakugyan oly területen van ültetve, a melyre az adómentesség kiterjed, ép ugy határozottan bizonyíthatja a községi előljáróság azt is, hogy tiszta fajültetések vannak ott. Kérem a t. házat, méltóztassék módosítványomat elfogadni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: A módosítvány fel fog még egyszer olvastatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Baross Gábor előadó: T. ház! A közgazdasági bizottságban tényleg szóba került az, a mit Szalay Imre t. képviselő ur ajánl; de nemcsak azért nem járult ahhoz a bizottság, mert az ellenőrzést magában véve nehezen alkalmazhatónak tartotta, hanem azért is, mert az túlságos korlátozása volna az adómentességnek. A 9. §. első pontja általában megadja a 6 évi adómentességet azon szőllőknek, a melyek phylloxeramentes homokterületeken újból ültettetnek. Ez tehát az egyik alapelv, a melyen nyugvólag minden olyan intézkedés, a mely új szőllőkre vonatkozik, tényleg kellő méltatásban részesül. Odáig menni, hogy egyuttal a fajminőségre is fektettessék a törvényhozás részéről súly, sőt tovább menve, csakis a tiszta fajültetésekre szorítani az adómentességet, azt hiszem, nem volna czélszerű már azon költséges intézkedéseknél fogva sem, a melyekkel a szőllők átalakítása, új elültetése, általában véve a fajok megválasztása, megitélése és felhasználása jár.

De tisztán gyakorlatilag véve fel a dolgot, azt hiszem, hogy az adómentességnek ily megszorítása által nem fogjuk elérni azt a czélt, a melyet a törvényjavaslat kitűzött; annyival inkább, mert e szakasz második bekezdése különben is intézkedést tartalmaz 10 évi adómentesség megadása iránt. Továbbá az 1875: VII. t.-cz. maga is az új szőllők alakítására fekteti a súlyt az adómentességnek nyujtása által. De ennél nagyobb megszorításhoz kötni az adómentességet, egyáltalán nem volna helyes.

Különben is a szőllőmüvelés fejlődése folytán remélhetőleg a súlypont a tiszta fajok ültetésére fog fektettetni; ezt azonban törvényhozási uton kivinni nem lehet s ezen irányban társadalmi téren kell hatni.

Mindezeknél fogva tehát én az adómentességnek ily megszorítását nem látom indokoltnak és daczára azon szakavatott előadásnak, melyet az előttem szólott t. képviselő ur tartott, kérem a t. házat, méltóztassék e szakaszt változatlannl elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szalay Imre képviselő ur módosítványa azt czélozza, hogy a 9-ik szakasz első sorában „új szőllők“ szavak után tétessék e következő „ha azok tiszta fajültetések“. Miután a szakasz különben nem támadtatott meg, azt hiszem az elfogadtatott. *(Helyeslés.)*

A kérdés most az: elfogadja-e a ház Szalay Imre képviselő urnak ezen hozzátoldását, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el és igy a szakasz változatlanul marad.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 10., 11., 12. és 13. szakaszokat, melyek változatlanul elfogagtattak).*

Elnök: A törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, végmegszavazása a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki.

T. ház! A mai ülés napirendje ki van me-

Digitized by Google

rítve. A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés tárgya lesz a ma elfogadott törvényjavaslatok végmegszavazása, azután a pénzügyi bizottság 332. sz. jelentése a vadászati és fegyveradóról szóló törvényjavaslat tárgyában, ugy, a mint azt a ház elhatározni méltóztatott.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 5 perczkor.)

192. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 21-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitás. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről, az északamerikai magyar egyesület küldeményeiről az árvizkárosultak részére s gr. Degenfeld Imre haláláról. Gr. Széchenyi Pál kereskminister törvényjavaslatot nyujt be a tengeri kikötői illetékről és a részlet-ügyletekről. A közigazgatási bizottság jelentése a közbiztonsági közegek végkielégitéséről és az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslatok tárgyában. Főrendi üzenet. Az inditvány és interpellatios könyv fölolvasása. A gyógyithatlan elmebetegek ápoldájáról szóló és a társas-kocsi üzletre és a phylloxerára vonatkozó törvényjavaslatok végmegszavazása. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslatok tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán és b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett szólani kivánók neveit gr. Pejacsevich Tódor, az azok ellen jelentkezőket Fenyvessy Ferencz jegyző urak jegyzik.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a f. hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom az aradi ügyvédi kamarának b. Bánhidy Béla képviselő által beadott kérvényét, melyben a budapesti ügyvédi körnek a bűnvádi eljárásnak az esküdtszéki alapra való fektetése iránti feliratát pártolja.

Az országos magyar képzőművészeti társulatnak gr. Teleki Géza képviselő által beadott kérvényét, melyben az irói s művészi jogról szóló törvényjavaslathoz tett észrevételeit figyelembe vétetni kéri.

Azt hiszem t. ház, mindkét kérvény legczélszerűbben a jogügyi bizottsághoz lenne utasítandó, minthogy ez foglalkozik mind a két kérdéssel és nem a kérvényi bizottság. *(Helyeslés.)* Ha tehát méltóztatik a t. ház beleegyezni, a kérvények egyenesen a jogügyi bizottsághoz utasittatnak.

T. képviselőház! Az új-yorki magyar-osztrák segélyegylet részéről három izben kaptam már pénzösszegeket a dunai árvizkárosultak között leendő kiosztás végett. Először kaptam egy váltót 238 frtról, azután készpénzben 1000 frtot s ezeket a belügyministernek át is küldtem, minthogy a kiosztás iránti intézkedés a belügyministeriumra tartozik; tegnap pedig ismét 1750 frt érkezett hozzám. *(Éljenzés.)*

Azt hiszem t. ház, hogy az emberbaráti szeretetnek ezen szép nyilvánulását hazánk irányában kötelességem volt a t. háznak bejelenteni *(Helyeslés)* s azt gondolom, hogy mivel ezen pénzek hozt zám, mint a ház elnökéhez küldettek, köszöneteis nyilváníthatnék a rokonszenvnek ezen nyilvánulásáért. *(Általános élénk helyeslés.)*

Még egy kérésem van a t. házhoz. *(Halljuk!)* A t. ház rendszerint 2 óráig tartja üléseit. Kérném azonban a t. házat, méltóztatnék beleegyezni, hogy ma korábban végezzük be az ülést, mivel, a mint méltóztatnak tudni, hazánk egy kitünő férfia hunyt el és temetése ma délután két órakor lesz és meg vagyok győződve, hogy gr. Degenfeld Imre iránt a ház tagjai az általa egy hosszú életen át méltán

Digitized by Google

megérdemelt tisztelet adóját leróni óhajtják. *(Élénk helyeslés.)* Azt hiszem tehát, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a mai ülés egy órakor véget érjen. *(Helyeslés.)*

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. képviselőház! Van szerencsém két törvényjavaslatot letenni a ház asztalára s azok kinyomatását kérni. Az egyik szól a tengeri kikötő-illetékekről, a másik a részlet-ügyletekről. Kérem mind a kettőt előbb a közgazdasági, azután a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Mindkét törvényjavaslat az indokolással együtt kinyomatik, szétosztatik és a közgazdasági, valamint a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Tibád Antal előadó: T. ház! Van szerencsém benyujtani a közigazgatási bizottság jelentését a belügyminister urnak az élethossziglan kinevezett és alkalmazást nem nyert megyei közbiztonsági volt közegek végkielégítése iránti intézkedéséről szóló előterjesztése tárgyában; továbbá ugyancsak a közigazgatási bizottság jelentését a magyar korona országai egyesített czímerének és az ország külön czímerének magánosok és magánjellegü testületek, vállalatok és intézetek általi használatáról szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és annak idejében az osztályok mellőzésével napirendre tüzni.

Elnök: Az előterjesztés iránti jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idejében napirendre fog tüzetni. A magyar szent korona czímerének használatáról szóló törvényjavaslat iránti jelentés szintén ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha méltóztatnak beleegyezni, az osztályok mellőzésével napirendre fog tüzetni.

A főrendiház jegyzője kiván üzenetet átnyujtani.

B. Nyáry Jenő, a főrendiház jegyzője: Nagyméltóságu elnök ur! T. képviselőház! Tisztelettel jelentem, hogy a mélt. főrendek a Bécsben 1882-ik évre tervezett, de 1883-ik évre elhalasztott nemzetközi villamossági kiállítási tárgyak ideiglenes oltalmára hozott 1882. évi XXVII. t.-cz. hatályának kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatot, továbbá az 1885-ben Budapesten tartandó országos kiállításról szóló törvényjavaslatot és a vadászatról szóló törvényjavaslatot változatlanul elfogadták; ellenben az ország szent koronája egyik őrének megválasztásáról szóló törvényjavaslatot gr. Festetich György halála következtében némi módosítással, nemkülönben az uzsoráról és a káros hitelügyletekről szóló törvényjavaslatot is némi módosításokkal elfogadták, mely módosításokhoz a t. képviselőház szives hozzájárulását kérik. Van szerencsém az illető jegyzőkönyvi kivonatot tisztelettel átnyujtani.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: T. ház! A főrendiház a Bécsben 1882-ik évre tervezett, de 1883-ik évre elhalasztott nemzetközi villamossági kiállításra küldendő tárgyak ideiglenes szabadalmáról szóló 1882: XXVII. t.-cz. hatályának kiterjesztéséről, továbbá az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról — és végre a vadászatról szóló törvényjavaslatokhoz változatlanul hozzájárulván, azok legfelsőbb szentesítés czéljából szokott módon hódolatteljesen fel fognak terjesztetni. Ellenben a koronaőr megválasztásáról szóló törvényjavaslaton a főrendiház módosítást tett; azt hiszem azonban, hogy e módosítás oly természetes következménye a viszonyok változásának, hogy annak elfogadása iránt a t. ház tagjai mindjárt határozhatnak. Mert a módosítvány nem áll egyébből, minthogy az eredeti törvényjavaslatban, a még akkor élt gróf Festetich György mentetett fel, időközben a gróf meghalván, annak örökösei mentetnének fel a felelősség alól. Ez annyira természetes, hogy azt hiszem, a t. ház rögtön elfogadhatja a főrendiház ezen módosítványát, miszerint az időközben elhunyt gróf örökösei a felelősség alól felmentetnek. *(Helyeslés.)* E módosítás tehát elfogadtatván, a törvényjavaslat legfelsőbb szentesítés végett szintén felterjesztetik.

Az uzsora és káros hitelüzletekről szóló törvényjavaslaton a főrendiház számos, nagyfontosságú módosítást tett. A főrendiháznak erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonata ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni s annak idejében napirendre tüzetik, hogy a módosítások felett a ház tüzetesen tanácskozhassék. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend, még pedig először is az indítvány- és az interpellátiós könyv felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellátiós könyvben újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Tudomásul vétetik. Következik most a napirend további tárgya, a gyógyíthatatlan, közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szánt ápoldának első felszerelésére és az intézet 1883. évi fentartására megszavazott póthitelről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot végszövegezésében is elfogadja és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendekkel közöltetni határozza.

Következik a társaskocsi-üzlet gyakorlásáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Digitized by Google

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot végszövegezésében is elfogadja s alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendekkel közöltetni határozza.

Következik a phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot végszövegezésében is elfogadja és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendekkel közöltetni határozza.

Következik a pénzügyi bizottság 332. számú jelentése, a fegyveradóról és vadászati adóról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Ha nem méltóztatnak kívánni a jelentés felolvasását, akkor az általános tárgyalást megnyitom, melyben az első szó az előadót illeti. *(Halljuk!)*

Harkányi Frigyes előadó: *(Halljuk!)* Az előttünk fekvő fegyveradó s vadászati adóról szóló törvényjavaslat bizonyos tekintetben kiegészítő része az e napokban elfogadott vadászati törvénynek; mert ennek rendes kezelése, ellenőrzése, ezen két rendbeli adó fentartása s szigorúbb alkalmazása nélkül — lehetetlenné válik.

Vadállományunk szintén közgazdasági tényező, mely okszerű kezelés mellett nem csekély jövedelmezési forrást nyujt és ennek fentartása egyik főczél, másrészt pénzügyi állapotunk rendezését csak ugy érhetjük el, ha takarékosság mellett kiadásainkban jövedelmeink állandósítását s lehetőleg emelését iparkodunk elérni. Az egyenes adó emeléséről szó nem lehet, *(Ugy van!)* de igenis fentartandónak vélem ezen némi tekintetben luxusadót, mely pontos s lelkiismeretes kezelés mellett okvetlenül nagyobb eredményeket fog kitüntetni.

És épen ezen kezelés könnyítésére nézve foglal magában a törvényjavaslat czélszerű rendszabályokat, ugy mint másrészt a vadászati jogot gyakorlóknak nevezetes könnyítések s előnyök nyujtatnak. A fegyveradóra nézve megjegyzem, hogy ezen adó alól ki vannak véve a fegyvergyüjtemények, családi ereklyék, czéllövésre használt fegyverek s a személyes biztonságra szolgáló fegyver, csak a vadászatra alkalmas lőfegyver van megadóztatva, ez pedig azon eszköz, melynek használata utján a vadász szép jövedelemre tesz szert, másrészt kedvtöltéstül használja s a szerény adót ezután könnyen viselheti.

A vadászati jegyek szerzésére nézve a törvény lényeges könnyítéseket nyujt; a bélyeg, mely a fennálló törvény értelmében a kérvényre volt alkalmazandó, eltöröltetik; erdő-őrök, csőszök s kerülők a vadászati adótól felmentetnek; az erdő-őri szakintézet tanítványai féláron kaphatják a vadászengedélyt; ugyszintén azok, a kik csak 1 havi tartam alatt kívánják a vadászjogot élvezni, 6 frtért válthatnak jegyet. *(Helyeslés jobbról.)*

Ezen adó általános leszállítása nem czéloztatik s a pénzügyi bizottság ezt fentartandónak vélte, azon oknál fogva, hogy midőn a nagyközönségnek adó tekintetében, pénzügyi helyzetünknél fogva, lényeges könnyítéseket ez idő szerint nem birunk nyujtani: nem mutatkozik czélszerűnek ezen adó leszállítása, melynek életbeléptetése, közgazdasági fontosb czél elérése végett szükségesnek mutatkozott s mely némi tekintetben luxus-adó, a lakosság vagyonosb részének csak csekély töredékét terheli s azt is oly szerény összeggel, mely az eredményezett haszonnal, vadászati élvezettel s talán, ha szabad mondani, ezzel töltött idővel összehasonlítva, súlyosnak nem állítható; azért is kérem a t. házat, méltóztassék a törvényt a pénzügyi bizottság javaslata szerint elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A pénzügyi bizottság jelentése a következő:

„A pénzügyi bizottság tárgyalás alá vevén az újonnan beterjesztett törvényjavaslatot, az a mult év márczius 20-án tárgyalt és elfogadásra ajánlott javaslattal összehasonlítva, 3 új rendszabályt foglal magában, s pedig:

a) a diplomatiai testület külföldi tagjainak az adómentessége indítványoztatik;

b) az erdőőri szakintézet növendékeinek a vadászjegy fele áron engedtetik által;

c) azoknak, kik 30 napi időtartamot túl nem haladó vadászjegyet kívánnak váltani, ezeket 6 frt fizetés mellett válthatják; s mivel ezen utóbbi pontok lényeges könnyítést foglalnak magukban mindazokra nézve, kik a vadászatot kívánják gyakorolni, a pénzügyi bizottság ezen javaslatot általánosságban elfogadásra ajánlja.“ *(Helyeslés jobbfelől.)*

Győrffy Géza: T. ház! A tárgyalás alatt levő 332. számú törvényjavaslat, valamint az ezzel, hogy ugy mondjam, féltestvéri viszonyban levő és a pénzügyministerium által mult év márczius havában benyujtott 153. számú javaslat indokolásában hivatkozás történik arra, hogy a mult országgyülés egy határozatot hozott, melyben utasította a pénzügyministert, hogy az 1875: XXV. t.-cz.. módosítása iránt javaslatot terjeszszen be. E törvényjavaslatról t. ház, minden szépet, minden jót el lehet mondani és azt a t. előadó ur oly gracieuse mutatta be, mint valamely kecses fiatal hölgyet: azonban gondosan rajta hagyta a fátyolt, nehogy profán szemek annak természeti defectusait észlelhessék. Engedje meg a t. ház, hogy én oly udvariatlan legyek s a fátyolt kissé föllebbentsem. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Az általam hivatolt határozat az 1880. márczius 18-án tartott ülésben hozatott, mikor a ház magáévá tette Tibád Antal határozati javaslatát szóról szóra a következőket mondván ki: „Utasittatik a pénzügyminister, hogy az 1875: XXI. t.-cz. 11., 12., 20. §§. által szabályozott vadászati és fegyveradó leszállítása czéljából még ez év folytán terjesszen javaslatot a ház elé". Ezen határozat világos és kétségtelen értelme a leszállítás elvét kimondta, hogy ugy mondjam, kötött Marsch-routát adott a pénzügyministernek, mely véleményem szerint ha nem alakilag, de moraliter ugy őt, mint a t. házat kötelezte. És mi történt? Ha nézzük a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, annak rendelkezései szerint a fegyveradó fentartatni czéloztatik ugyanazon magasságban, melyben az 1875: XXV. t.-cz. azt megállapította. Hasonlókép a vadászati adó is 12 forintban ugy, mint akkor. De mégis van egy nagy engedmény, melyre a t. előadó ur utalt, hogy nem kell kérvényt beadni, hanem szóval is be lehet jelenteni, tehát nem kell a kérvényre 50 kros bélyeg.

T. ház! Én nem hiszem, hogy ezen törvényjavaslat az általam hivatolt határozat szellemének, intentiójának, de még csak alakjainak is megfeleljen. Én azt vélem, nem változott 1880 óta a mi pénzügyi helyzetünk annyira kedvezőtlenné, hogy most azon határozattól el kellene térnünk. Hiszen a költségvetés tárgyalása alkalmával épen a t. pénzügyminister ur többször egész büszke önérzettel utalt arra, hogy az államháztartás súlyegyenéhez egy lépéssel ismét közelebb mentünk. Mi szükség van tehát e javaslat fentartására? Mert azon könnyitéseket, melyek a javaslatban vannak, én csak homeopaticus adagoknak tekintem s a kezelésben czélzott újitások azokat tetemesen felülmulják.

Nem tagadhatom t. ház, hogy egy logikát kifejezve látok a törvényjavaslatban, t. i. azokét, kik azt gondolják, hogy tanácsos lesz nem hagyni meg a fegyvert azok kezében, kiket minden utonmódon elkedvetlenittünk hazai viszonyainktól, mert hát ha az általános miseria közepette ezen elégedetlen elemek valamikor elmélkedni merészkednének a kezökben levő fegyver hatályosságáról. Ha ez a czél, ugy ez bátran elérhető.

De én azt hiszem, nem czélunk egy erkölcsileg depravált s physicailag is elsatnyult nemzedéket, mely a mai corrumpált rendszer keretébe beillik, nevelni. Mert ha czélunk ez, azt e törvényjavaslat által elérjük.

E törvényjavaslat két alapgondolaton alapszik. Az egyik az államkincstár érdeke, melynek t. előadó ur élénk kifejezést adott. A másik a fegyelmezettség kérdése. Meg kell fegyelmezni e nemzetet. Mintha nem volna már eléggé! Mikor e törvényjavaslat szigorú intézkedéseit olvastam, önkénytelenül eszembe jutott egyik humoristicus lapunk typicus alakja: „rendnek muszáj lönni." *(Derültség a szélső balon.)*

T. ház! Az államkincstár érdeke, ez azon jelszó, a melynek czége alatt az állampolgárokra mindig fokozottabb mérvben terheket ró, ez a feladata azon boszorkány-konyhának, a melyben annyi élvezhetetlen étel kotyvasztatik, pedig tulajdonképen végelemzésében nem egyéb, mint idegen czélokért, érdekekért követelt áldozat. *(Igaz! balfelől.)* Az állam oly sokat követel polgáraitól és oly keveset szolgáltat viszont, hogy noha kamatmaximum nem lett megállapítva, de én azt hiszem, igazságos biró mégis bátran kimondhatná, hogy az állam polgáraival szemben uzsorát követ el, felhasználva ezeknek védtelen szorult helyzetét.

T. ház! Fizet a polgár adót házától, telkétől, étel- és italczikkétől, lámpájának olajától, sőt még hogy a czukor, azon egyetlen édessége se maradjon keserűség nélkül, a czukortól is; és én ezen negativ körülményben, hogy már talán nem is tudnánk új czímeket felfedezni, bizonyos garantiát látnék a jövőre nézve, ha csak nem tudnám, hogy a pénzügyministeri széken oly mozgékony, elmés, genialis férfiu ül, mint a pénzügyminister urban van szerencsénk tisztelni, a ki minden évben meglepetéseket okoz a háznak, minden exposéja, költségvetése alkalmával egy pár ikercsecsemővel ajándékoz meg bennünket, új adójavaslat vagy adóemelések alakjában. Mi itt az oppositióban váltig mondjuk, hogy ezen csecsemők torzszülöttek, nem életrevalók s a t. kormánypárt savanyú képet vág a reá várakozó apai örömökre, meg lehet azért, hogy a kicsinyekben nem ösmer rá saját vonásaira, hanem Bécsben lakó osztrák udvarlóinak vonásaira, a kivel a minister uraknak, de különösen a pénzügyminister urnak oly sokszor van találkájuk. *(Derültség balfelől.)*

Nem kutatom, de tény az, hogy a t. többség, mikor hivatalosan feltétetik a kérdés az apaság iránt, resignált hangon ugyan, de igennel felel a kérdésre, tudván azt, hogy papucskormány alatt van. Minden kormány és minden zsarnokság közt pedig tudjuk, a papucskormány szokott legtartósabb lenni. Igy csak kénytelen-kelletlen viseli tovább édes-keserű terhét. *(Derültség balfelől.)*

Ugy tesz az igen t. pénzügyminister, mint az orvos patiensével, a ki az opiumot fokozottabb mérvben adja be, hogy lassankint tompítsa el a fájó idegeket. Megadóztatja a polgárt puskájától azért, hogy a katonafegyverre annál többet költhessünk, az mondatván, hogy a katona védelmez bennünket. Hiszen t. ház, ha csakugyan meg is védelmezne, de hosszú keserű tapasztalat tanított arra, hogy a katona fegyvere, mely annyiszor igénybe veszi a polgárok áldozatkészségét, igen sokszor kész volt arra, hogy a nemzet szabadságát csirájában eltiporja, de legtöbbször elégtelen vagy szerencsétlen volt még az ugynevezett hatalmi érdekek megvédésében is. A vadászatról szóló törvényjavaslat ellen felhozott egyik fő ki-

Digitized by Google

fogás az volt, hogy az ugynevezett sportkedvelők érdekében hozatott. Ez a kifogás még fokozottabb mérvben áll a jelen törvényjavaslatra, mely direct és indirect adót kiván behozni, direct adót fegyveradóban és indirect adót vadászati adóban.

Én, t. ház, még azt értem, ha birtok, ház, vagy valami jövedelem után adót fizetünk, de hogy fegyver után, mely absolute semmi jövedelmi forrást sem képez, egyenes adót vessünk ki, annak indokolását sem az előadó ur beszédében, sem jelentésében nem olvastam. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az indirect, t. i. a vadászati adónak megvan az a nagy hibája, hogy nem arányos, egyenetlen, igazságtalan, nem áll semmi arányban a vadászatot gyakorlók élvezetével; továbbá ezen javaslat inquisitorius rendszert akar meghonosítani, a községi előljáróságot birsággal kötelezi mintegy arra, hogy denuntiálják polgártársaikat, a polgároknak jutalmat ad, hogy polgártársaikat feljelentsék. *(Egy hang a szélső baloldalról: Erkölcstelenség!)* De továbbá a független bíróságot egy új független collegával szaporítja, t. i. a nagyságos adófelügyelőkkel, kik ezen javaslat értelmében hivatva lesznek mindezen jövedéki kihágások felett itélni.

Én ugy látom t. ház, hogy gyorsan közeledünk a rendőri állam eszméjéhez, annak megvalósításához. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha, t. ház, a magyar tudományos akadémiának sikerül megállapítani csakugyan a nemzet milenárius évét, ha különösen isten kegyelméből, a két vagy három császár szövetsége engedelméből sikerül megérni azt, hogy azon nagy ünnepnapon e nemzetnek ide e földre települését, melyet Árpád a Tisza és Duna közé letelepített, ha letekint ránk: szomoruan fogja tapasztalni, hogy az egykor szabad, bár kissé bárdolatlan magyar milyen hajlongó, szolgai fajjá lett; ha letekint, látja, hogy azon fegyver, melylyel e hazát elfoglalta, ma már jövedelmi, illetve adóforrást képez, hogy megadóztatják ezen fegyvert, mikor otthon tartja, vagy azzal vadászni mer, a nélkül, hogy a kiszabott adót megfizetné és jövedéki kihágást követ el, melyet a zsandárok és a finánczok legiója üldöz: bizony ez, t. ház, Darwin leszármazási theoriájának megfordítása. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Én a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, tekintve, hogy a fegyveradót, melyet én minden körülmények között elejtendőnek vélek, fentartja; továbbá tekintetbe véve azt, hogy az nem felel meg a ház általam hivatolt határozatának: általánosságban sem fogadom el; de kérem a t. házat, kérem különösen a ház t. többségét, hogy legalább a részletekben méltóztassék azt módosítani, mert legyenek ne csak akkor szabadelvüek, mikor Bécs vagy idegen érdekek kivánják, hogy e nemzet vállára terhet rakjanak, hanem legyenek kissé engedékenyek, hogy e terhet, bár csekély mértékben könnyítsék és e nemzet polgárait ezen inquisitorius eljárástól mentsék meg. Tegyék ezt, mert ha nem teszik, egygyel több bizonyíték lesz arra, hogy van ugyan e hazában parlamentarismus, megvannak alapfeltételei, van felelős kormány s van nagy többség: de ezen többségnek akarata nincs, mert mindenben csak a kormány akarata, annak parancsszava érvényesül. Nem fogadom el e törvényjavaslatot általánosságban sem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Lajos: T. ház! Hitem szerint minden adónak főindoka az államháztartás gyarapítása; de azonfelül mindent el kell kerülni, hogy azok ugyszólván bosszantására legyenek a polgároknak. A fegyveradó a fegyveriparra káros, elférfiatlanítja az újabb nemzedéket, sok bosszantással jár és az erkölcstelenségre késztet és mindenek felett keveset jövedelmez. Már most kérdem, ha ezen adónem felcserélhető egy más indokolt adónemmel, a mely az államnak sokkal többet jövedelmezne, nem volna-e kötelesség, ezt tenni annak helyébe? Ez pedig a fegyvertartási adó volna. Ha a fegyvertartási adó csak 50 krra tétetnék, akkor is az államnak többet jövedelmezne és indokolt is volna, sőt ha valaki talán veszélyesnek gondolná, az is megnyugodhatnék benne, mert hiszen a rosz erkölcsü emberektől az államnak joga van a fegyvert elszedni. És kérdem, mi czíme van ezen adónak? Fényüzési adónak nem nevezhető, tehát e jogczíme nincs; egyedüli szempont volna az államkincstár jövedelme és a rendőri szempont.

Áttérek az ugynevezett vadászati jegyadóra. A vadászati törvényt meghoztuk ugy, a hogy; elég az hozzá, javitottunk rajta és a vadászsportot üzők megelégedhetnek vele. Már most előáll a fiscális érdek, az államkincstár jövedelmének emelése. Megfelel-e ezen hivatásnak? Határozottan mondhatom, nem; mert 12 frtra teszi ugyan a vadászati adót, azonban oly sok kivételt köt hozzá, hogy valóban minimumra szállítja a jövedelmet. Már pedig, ha a fegyvertartási adót 6 frtra teszik, de minden kivétel nélkül, akkor bizonyára többet jövedelmezne az államkincstárra, mert válthatna a szegény ember is. Már most kérdem, hogy ha ezen két adót ugy változtatjuk át, hogy az államkincstár igényeinek megfelel és általánosan kielégítő, nem volna-e az sokkal helyesebb? Én részemről a törvényjavaslathoz nem tudok járulni és kérném a t. pénzügyminister urat, hogy ezen törvényjavaslatokat vonja vissza és mielőbb az általam jelzett irányban új törvényjavaslatot nyujtson be. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Orbán Balázs: T. ház! *(Halljuk!)* Törvényhozásunk egy rosz szellemlidércz nyomása alatt szenved s arra látszik kárhoztatva lenni, hogy

Digitized by Google

alkotásai magukon hordják a félszegség, az idegenszerűség jellegét.

Nem hiszem, hogy valaha létezett volna és valahol léteznék törvényhozás, mely a törvénygyártásban a mi törvényhozásunkat mennyiségileg felülmulta volna. Őseink ezredév alatt kèvesebb törvényt alkottak, mint a mennyit önök másfél évtized alatt összetákoltak. Ámde az összehalmozott törvénykisérletek egytől-egyig rosszak, viszonyainkkal összeegyeztethetlenek, azok közt az organicus összefüggés hiányzik. Tervtelen ide-oda kapkodás és elvtelen tatarozás, mint a minő a kormány egész politikája.

A nemzetre újabb meg újabb terheket rótó törvények alkotásában főleg gazdag volt a legközelebbi két időszak, mely a jövedelmi és szállítási adó fölemelése mellett behozta a hadmentességi adót, a czukor-, kávé- és sörfogyasztási adókat a petroleumot adóval tetézte s mely Boszniába több milliót temetett be, mint a mennyit az új adók jövedelmeznek. A nemzet terheit egészen az elviselhetlenségig fokozták önök a nélkül, hogy az állami háztartás zavarait bár csak enyhítették volna.

A jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat recompensationális törvény akarna lenni; a t. ház egy korábbi határozata értelmében annak némi könnyítést kellene a nemzetre hoznia s óvszerül szolgálnia végtelen károsodása ellen.

Ámde a kormány és az azt követő többség ugy beleélte magát a csapások szétárasztásába, miszerint nem tud a valódi népképviselet magaslatára emelkedve, néha a népért is — a melyet képvisel — tenni valamit.

A nemzetre oly rohamos egymásutánban kivetett új adók után elvárhattuk volna, hogy az ugyis csekély jövedelmet hozó, de annál nagyobb zaklatással járó és a nemzetre kiszámíthatlan károkat árasztó fegyer- és vadászati adót egészben megszüntessék, vagy legalább tetemesen leszállítva, a vadak elleni védekezést lehetővé tegyék.

Ezt követelte a törvényhozás méltósága, mely elvben kimondotta a leszállítást.

Ezt követeli főleg a kincstár érdeke is, mert kétségtelen, hogy csekélyebb adó a tömegesebb hozzájárulás által nagy mérvben fokozná a kincstár bevételeit.

T. ház! Én valóban nagyon tanulságosnak találom a ministeri s a bizottság által is elfogadott indokolásnak azon tételét, mely a nemzetgazdászati érdekek szempontjából akarja ezen adók leszállíthatlanságát kimagyarázni, holott e törvényjavaslat egyenes lábbal tiprása a nemzetgazdászat érdekeinek, egyenes ellentéte minden nemzetgazdászati axiomának.

Avagy azt hiszi a kormány és a bizottság, hogy polgárosodott államban, alkotmányos országban lehet olyan gazdálkodást folytatni, mely szerint csak azért, hogy valamely jövedelmet kierőszakoljunk, az állam polgárainak százszoros és ezerszeres kárt okozzunk, a mint ez a vadászati- és fegyveradó által nálunk előidéztetik. Avagy lehet-e polgárosodott államban ugy gazdálkodni, hogy a termőfa tetején levő nehány gyümölcsért kivágjuk a százados életre és gyümölcsözésre hivatott fát.

Pedig ezt miveli a kormány a vadászati- és fegyveradóval. A költségvetésben e két adó jövedelme ugy el van burkolva s a bélyegjövedékkel ugy összezavarva, talán czélzatosan, miszerint biztosan nem is tudhatjuk, hogy e két czímen mennyi jövedelem folyik be? de az egy pár százezer frtnál többre semmi esetre nem rug. Ezzel szemben én merem állítani, hogy a vadak által okozott kár az egész országban sok millióra rug.

Erre nézve ugyan nem vagyunk statistikai adatok birtokában — mert a kormány az ily ráolvasható adatokat, ha lennének is, el szokta rejteni — de megadja ehhez a kulcsot némely vármegyének a vadászati- és fegyveradó eltörlését szorgalmazó kérvénye.

Igy például Háromszék megye felfolyamodásából látjuk, hogy a mult 1881-ik évben a vadak által elpusztított marhák értéke 11,500 frtot tett ki; Udvarhehely megye területén 12,000 frtot s e két megyéből fegyver- és vadászati adó czímén befolyt, ha jól vagyok értesülve, 300 egynéhány forint. Ily arányt mutat fel a jövedelem és károsodás közti megdöbbentő különbözet országszerte mindenütt; de ennél jóval nagyobb azon károsodás, mit a marhatenyésztés hanyatlása előidéz.

Odáig jutottunk havasos vidékeinken, hogy tavaszszal, a midőn nagy terjedelmű legelőink a barmoknak ingyen- és éltető eledelt nyujtanának, kénytelenek vagyunk istállón tartani tenyész és igavonó marháinkat; mert a legelőn a tél folytán kiéhezett vadak biztos prédájául esnének s ez főoka marhatenyésztésünk hanyatlásának és ebből eredő elszegényedésünknek, adóképességünk kimerülésének.

No már t. ház, az a pénzügyminister, a ki csak két megyében 400 frt jövedelemért 23,000 frt kárt okoz a honpolgároknak szétmarczangolt barmaiban és százezrekre menő kárt a marhatenyésztés megakasztásában és a drága takarmány oknélküli elfecsérlésében, a nemzetgazdászatról fogalommal nem bir. Azon pénzügyi és közigazgatási bizottság, a mely ily állapotok fentartását nemzetgazdászati érdekek szempontjából indokolja: az szomorú fogalmat nyujt e testületek eszmeköréről. Az a kormány, a mely az ily viszonyokat megteremti és fentartani kivánja: az a nemzettel gúnyt űz. És az a nemzet, a mely egy ily kormányt megtűrne és még továbbra támogatná szavazatával: az az abderiták színvonalára sülyedne; a világ és a történelem gúnytárgyává válna. Áttérek most a törvényjavaslat indoko-

Digitized by Google

lásának hamis állításaira, a melyekkel e javaslat előnyeit akarja feltüntetni és azon szarvas okoskodásokra, a melyekben bővelkedik ugy a pénzügyminister, mint a pénzügyi, — valamint a közigazgatási bizottság indokolása. Értem itt nem a mostani laconicus, hanem a korábbi terjedelmesebb indokolásokat, melyeknek kiséretében e törvényjavaslat először terjesztetett a t. ház elé.

Mindhárom indokolás nagy előnyt akar kihozni abból, hogy a gazdasági és erdészeti őrök s más cselédek vadászati adót ezután nem fizetnek.

Ugyde, ez nem kedvezmény, mert ezek nem vadászván, vadászati adót eddig sem fizettek, fegyveradótól pedig felmentve nem levén, az ezután is oly terhelő leend, mint eddig volt.

A pénzügyminister, valamint a bizottság indokolása a vadászati adót a vadállomány védelmezéséért akarja fentartani; s ezen szerintök fontos nemzetgazdászati érdekért készek a kincstár nagyobb hasznát is feláldozni, a melyről elismerik, hogy a vadászati adó tetemesebb leszállításával ideiglenesen szaporodhatna.

Ez azonban t. ház, csak képzeleti ok, hisz a vadállomány nálunk nincsen egyáltalában veszélyeztetve, a vadászati adó nem csak a dúvadakat tenyészti ijesztő mérvben, hanem a szelid vadak is annyira elszaporodtak, hogy vetéseinket legelik le. Elég védelem a vadállományra az, hogy a vadászat a szaporodás korszakára el van tiltva.

Nagy kedvezményként akarja feltüntetni a ministeri indokolás azt, hogy ezután a kérvényeket bélyegmentesen lehet beadni. Ez jellemzi leginkább a mi beamterministereink szűk eszmekörét. A midőn 50 kros nyereséggel akarja ellensúlyozni azon százezrekre, milliókra menő károkat, a miket a vadászati adó miatt elszaporodott dúvadak az ország lakóinak okoznak, sőt az emberek biztonságát is veszélyeztetik.

Nagy előnyként akarja a minister ur feltüntetni azt, hogy ezután a vadászjegyeket nem az alispán, hanem az adóhivatal szolgáltatja ki s a kérvényt csak láttamozás végett kell a szolgabirónak bemutatni, a mi állítólag a távol lakó adózókat a sok utánjárástól kiméli meg.

Mondhatom, hogy ez furcsa neme az előny kimagyarázásnak, hiszen tudjuk, hogy az adóhivatalok rendszerint a székhelyen vannak, a hol az alispán is lakik, a szolgabiró pedig másutt, néha igen távol vidéken tartózkodik. Már most a kérelmező, a ki eddig egy utazással végezhetett, kénytelen, mielőtt az adóhivatalhoz vándorolna, előbb még egy másik utat tenni a szolgabiróhoz s igy egy járás helyett kettőre van utalva, a mi sokkal nagyobb teher az 50 kros bélyeg elengedésénél. Aztán a törvényben semmi intézkedés nincsen arra nézve téve, hogy a szolgabiró tartozik a láttamozást megtenni, következőleg azt meg is tagadhatja s igy az ő önkényétől függ vadászati jogot adni, vagy megtagadni például azoktól, kik választáskor másként szavaztak miként a szolgabiró ur kivánta. Sőt a szolgabiró a vadászati adót befizetett egyént időközben is eltilthatja a vadászattól s erre a 35. és 36. §§. oly tág tért nyitnak szeszélyének, miszerint mindig plausibilis ürügyet találhat személyes indokból eredhető önkényének palástolására. Azt mondja a minister ur és indokolása, hogy miután cselédek, őrök mentesítve vannak a vadászati adótól, azok, a kik üzletszerűleg, vagy élvezetből űzik a vadászatot könnyen megüzethetik a 12 frt vadászati és az 1—2 frt fegyveradót.

A minister ur tehát a ház utasítása ellenére nem csak meghagyja a régi nagyon magasnak jelzett vadászati és fegyveradót, hanem azt még súlyosbítja az által, hogy a 11. §. értelmében polgárok azt egész összegükben köteleztetnek fizetni, még akkor is, ha időközben jutnak fegyverhez s csak időközben kezdik gyakorolni a vadászatot, valamint súlyosbítja az 5. §. *c)* pontjának azon intézkedése, hogy a régi, használaton kivüli fegyvernek adómentességét, két fegyver után befizetett adóhoz köti. Ezt ugyan kihagyta a pénzügyi bizottság; de nagyon is jellemzi a pénzügyminister ur kegyes szándékait.

Ugyde, a vadászat élvezhetéséhez ezen adókon kivül még kell vadászati területet is bérleni, fegyvert és lőkészletet szerezni, a mi legalább is még egyszeresét teszi a vadász- és fegyveradónak. Tehát körülbelől 25 frt áldozatba kerül évenkint a vadászat élvezhetése.

Nem fogja minister ur tagadni, hogy ennyit csupán csakis a gazdagabbak áldozhatnak, valamint az őrök, csészök és vadászatnál alkalmazott cselédeknek adott kedvezményt is csak ezek élvezhetik, mert csak ezek tarthatnak ilyeneket. Mig a szegényebb néposztály, sőt a középbirtokos osztály is egyenesen el van tiltva a vadászat, sőt terményeinek, barmainak, saját életének oltalmától is, mert vadászjegy nélkül is fegyverétől sokat kell fizetnie, mert én nagyon soknak tartom, a midőn az adó az adótárgynak 3-ad—4-ed részét teszi ki, pedig ez az eset fordul elő, mert egycsövű közönséges vadászfegyvert 3—4, kétcsövűt 6—8 frtért mai napság lehet kapni.

Hogy a pénzügyér ur a gazdagoknak kedvez és a szegényebb osztályokat részrehajlólag ki akarja zárni, a multkor megalkotott vadászati törvény mellett leginkább tanusítja az is, hogy a fegyver nélküli, lóháton vadászók külön megadóztatásáról nem gondoskodik, holott ha a vadászati adót fényűzési adónak tekintjük, épen ezen gazdagok által űzött magasabb sport az, a mi a terhesebb megadóztatást is megbirhatta volna.

Ha a veres frakkra és a parforçe űző vadászatra tűz ki a minister ur 20, 30 frt adót, az ellen nincsen és nem lenne kifogásom, hanem azt

Digitized by Google

határozottan rosszalnom kell, hogy a szegényebb osztályokra vet ily nagy adókat, egyszer azért, mert azoknak is joguk van a vadászathoz és önvédelemhez, de főleg azért is, mert a vadászat ily egyedárusítása által a kincstár is megrövidittetik jövedelmében, a vadállatok garázdálkodása pedig oly roppant károkat okoz a honpolgároknak, miszerint maholnap az adózók elvándorolnak s átadják a föltétlen uralmat a vadaknak és az őket mindenükből kiexequáló pénzügyministernek, a ki adóvégrehajtóinak és pénzügyőreinek jól bedressirozott falkájával egész sportszerűleg űzi a parforçe embervadászatot. *(Derültség.)*

Én azt hiszem t. ház, miszerint egyetlen minister sem lehet arra jogosítva, hogy a törvényhozás határozataival gúnyt űzzön; már pedig ezen előttünk levő törvényjavaslat nem egyéb a törvényhozás méltóságával űzött rosz tréfánál.

Mi történt? Az t. ház, hogy a vadászati és fegyveradó költségvetési tárgyalásánál oly hangulat mutatkozott és oly és olyanok által aláirt határozati javaslat terjesztetett be, mely elvileg a vadászati és fegyveradó leszállítását megállapíttatni kivánta. A kormány ezen hangulatot észrevévén, késznek nyilatkozott a vadászati és fegyveradó ily értelmű módosításának előkészítésére s erre a ház határozatilag kötelezte is. Most évek mulva — a midőn elmosódottnak vagy feledettnek hiszi a képviselőház minden oldalról nyilvánult akaratát és határozatát — előáll a régi törvénynek egy oly új szövegezésével, a mely mindent meghagy a réginél, sőt a leszállittatni szándékolt adókat, némi tekintetben — a mint fennebb előadtam — még súlyosbítja; mert azt, hogy a diplomaták osztrák minta szerint ingyen, az idegenek fele díjért vadászhatnak ezután, csak nem fogja a minister ur e haza népére előnynek mondani, mert az inkább annak bosszantására fog vezetni, az erdő gyakornokok pedig szegénységüknél fogva nem élvezendik a kedvezményt, mert a szegény tanulóra a 6 frt is több, mintsem azt megfizetni tudhatná.

Magánember is' erkölcsileg kötelezve van nyilvánosan tett igérete beváltására, annál inkább a felelős ministerek; a kormányférfiak igéretszegését mindenhol politikai bűnnek nézik s az oly ministert el szokták meneszteni.

Nálunk az igéretszegések és elv-szegreakasztások e felfordult erkölcsi világában, azt politikai eszélyességnek keresztelték s pénzügyminister ur ezen államférfiúi erényt hiszi gyakorolni, a midőn a törvényhozás utasításával és határozataival ellentétesen oldja meg e kérdést.

A többség, félek, erre is, mint mindenre, rá fogja nyomni a jóváhagyás bélyegét; de a nemzet egy újabb bizonyítékot szerezhet arra nézve — a mi iránt már rég tisztában lehetne — hogy e kormány előtt nincsen semmi szent és sérthetetlen, a midőn az osztrákok számára kell pénzt szerezni.

T. ház! A vadászat és az önvédelem az embernek vele született természeti joga; rongyos százezer forint nem érdemli meg, hogy 15 millió ember deposedáltasssék. Én tehát csak oly törvényjavaslathoz járulhatnék hozzá, a mely a vadászati és fegyeradó teljes eltörlésével, a nemzetet ezen elkobzott jogába visszahelyezi. E jog magasan felül áll minden fiscális érdekek felett, mert az oly fiscális érdek, a mely százezer forint látszólagos haszonért sok milliókra menő kárt okoz a nemzetnek, a törvényhozás előtt tekintetbe nem jöhet.

De különben a vadászati és fegyver-jog felszabadítása fontos, életbevágó kérdése e hazának; az az önvédelmi képesség kifejlesztésének, a haza megvédelmezésének kérdése, mert a vadászat volt férfias erőt és bátorságot fejlesztő előiskolája és gyakorló tere régibb időkben azon hősöknek, a kik a hazát válságos napokban megoltalmazták, ez tette azt, hogy a fegyverrel elbánni tudó magyar rövid időn kész katonává lett.

Önök oktalan keleti politikája elbukni segíté egyetlen biztos szövetségesünket; önök boszniai foglalása és embertelen kegyetlensége ellenségeinkké tette azon szomszéd népecskéket, melyek bennünk felszabadítót és megmentőt kerestek; önök hazánkat minden oldalról ellenséggel vették körül, a muszka szuronyokat határainkra hozták, az egykor minket fedezett török várakból a muszkák számára csináltak fegyverdepót és hadműködési alapot, egy végzetszerű conflagratió esélyeit megteremték; s most néhány rongyos forint jövedelemért le akarják fegyverezni a nemzetet és megbénítani védképességét. Ez az öngyilkosságnak egy oly hazafiatlan ténye, a melyhez én nem járulhatok; s azért e törvényjavaslatot általánosságban sem fogadhatom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző: Szalay Imre!

Szalay Imre: A kormánypárt részéről még nem hallottunk nyilatkozatot, talán a minister ur lesz szives először szólani. *(Felkiáltások a szélső balon: Halljuk a ministert!)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A vadászatról szóló törvényjavaslat ellen és különösen azon alakja ellen, a mely most a t. ház előtt fekszik, felemlittetett mindenekelőtt az, hogy az nem felel meg a t. ház azon határozatának, melyet 1880-ban hozott.

Bátor leszek mindenekelőtt erre nyilatkozni. Az kérdés tárgya lehet, hogy vajjon a határozat érvénye terjed-e azon cycluson túl, a melyben az hozatott. De mindenesetre az 1880-ban hozott határozat, ugy a mint az hozatott, ma már semmiesetre végre nem hajtható, mert ezen határozatnak érvénye és kötelező ereje a kormányra nézve az

Digitized by Google

1880. év végéig terjed, a melyen már régen túl vagyunk. De ép ugy, mint akkor a ház azon határozatát meghozta, most is igen természetesen a háztól függ, hogy akár törvény, akár határozat alakjában e kérdésben állást foglaljon és nyilatkozzék. De már volt is a t. ház ily helyzetben, a midőn az 1880-ban hozott határozatának végrehajtásáról volt szó. Akkor a végrehajtást nem kivánta és a kérdés eldöntését későbbre halasztotta. Igy tehát azon határozatra hivatkozni, a mely után már annyi különféle intézkedés történt, azt hiszem, alaposan nem lehet.

Azt mondta Győrffy t. képviselő ur, hogy ezen törvényjavaslatnak egyik lényeges hibája az, hogy fegyelmezni akarja a nemzetet, „mert rendnek muszáj lenni“ a mint tréfásan megjegyezte. Azt hiszem t. ház, hogy itt nem a nemzet fegyelmezéséről van szó, hanem arról, hogy ha törvényt alkotunk, alkossuk ugy, hogy az végrehajtható legyen, vagy ne alkossunk általában végrehajthatlan törvényt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mondotta a képviselő ur azt is, hogy milyen leleményes a pénzügyminister, folytonosan új meg új adónemeket tár a nemzet elé. Engedelmet kérek, bármennyire élcz akar ez lenni, ezen élcz nem talál, mert itt nem új adónemről van szó, hanem az 1875 óta létező adótörvénynek módosításáról és pedig oly irányban való módosításáról, mely az eddig létezővel szemben kedvezményeket tartalmaz magában.

Azok, a kik a ház 1880-iki határozatának alapján állanak, azt mondják, hogy a jelen törvényjavaslatban foglalt kedvezmények nem felelnek meg azon várakozásnak, melyeket akkor a ház többsége határozatában kivánt. Méltóztassanak megengedni, én merem állítani, hogy a törvényjavaslat lényeges kedvezményeket foglal magában és ha elfogadtatik, épen azon közönség, a melynek érdekében alkottatik, sokkal kedvezőbb helyzetben lesz. Itt van pl., hogy a vadászadó alól kivétetnek a vadászterületek tulajdonosainak, vagy bérlőiknek vadászcselédei, a mező- és erdőgazdaságnál alkalmazott csőszök, pásztorok és erdőkerülők, felügyelő személyzet, mind ki vannak véve a vadászati adó alól; továbbá az erdőőri szakiskolák hallgatói azon kedvezményben részesittetnek, hogy az adónak csak felét kötelesek fizetni. Az eljárás jelentékenyen meg van könnyítve, sőt van, habár csekély, de pénzbeli kedvezmény is az által, hogy 50 kros bélyeg nem követeltetik. Vannak továbbá oly intézkedések, melyek a végrehajtást könnyítik és a törvény alkalmazását biztosítják. Ezek tehát oly könnyítések, melyeket a mostani helyzettel szemben tagadásba vonni nem lehet.

Főczélja a javaslatnak az, hogy a törvény végrehajtható legyen; ez pedig eléretik az által, hogy azok jegyzéke, kik jegyeket váltottak, a hatóságokkal közöltetik, mi által egyszersmind az ellenőrzés is biztosítva van.

Az is mondatott itt a házban és ma is felhozta Győrffy képviselő ur, hogy nemzetgazdaságilag csak azt lehet megadóztatni, a mi jövedelmet hoz, a vadászat pedig nem hoz jövedelmet. Először is azt jegyzem meg, hogy nem áll az, hogy a vadászat jövedelmet ne adna, mert igenis ad jövedelmet. De más részről, hibás maga az állítás is, hogy csak azt lehet megadóztatni, a mi jövedelmet ad, mert ha ez állana, akkor semmi fogyasztási czikket nem lehetne megadóztatni.

Én részemről a törvényjavaslatot nemcsak pénzügyi, de más szempontból is indokoltnak tartom. Indokoltnak először is közbiztonsági szempontból. És bármint igyekezzék Győrffy képviselő ur nevetségessé tenni a rendőri államot, az kétségbe vonhatatlan, hogy az államnak kötelessége, feladata a közbiztonságról gondoskodni, ez pedig erre lényegesen módot nyújt. De másrészről pénzügyi szempontból is fontossággal bir e javaslat. Pénzügyi helyzetünkben pedig a pénzügyi szempontokat nem igen lehet mellőzni. Végre közgazdasági szempontból is fontossággal bir, mert a vadászat nem pusztán csak mulatság, de oly országban, a hol kifejlődve van, egyeseknek és községeknek jelentékeny jövedelmet is ad; a jövedelmet pedig meg lehet adóztatni.

Az mondatott több alkalommal és ma is, hogy pénzügyi szempontból hiba fentartani a 12 frtos tételt — ismétlem, nem új tétel — s ha 6 frtra leszállittatnék, többet jövedelmezne. Az igaz, hogy ha a törvény végre nem hajtathatik, a mint hogy az eddigi törvény sikeresen végrehajtható nem volt, akkor ez csakugyan áll; de akkor sem a 12 frt, sem a 6 frt nem fog eléggé jövedelmezni. Hogyha pedig végrehajtatik és a czélja a törvénynek az, hogy jobban végrehajtható legyen, akkor semmi kétség, hogy nagyobb jövedelem várható 12 frttal, mint 6 frttal.

És méltóztassék megengedni, egy adó, mely, mint a fegyver- és vadászati adó, az eddigi lanyha eljárás mellett is félmilliónál többet jövedelmezett, nem oly csekélység, melyről viszonyaink közt le lehetne mondani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mondatott és sok tekintetben alappal, hogy a tétel magas volt és azért az abból várható jövedelem évről évre leszállott. Bátor vagyok erre nézve a t. ház elé adatokat terjeszteni. *(Halljuk!)* 1875-ben, mikor a vadászati adó behozatott, váltatott 21,942 jegy. Kétséget nem szenved, hogy épen a rossz felügyelet folytán, a váltott, jegyek száma időközben lejebb szállott, ugy hogy 1879-ben leszállt 15,300-ra. De midőn most a legutóbbi időben ismét valamivel több gond fordittatott a törvény végrehajtására, ismét felemelkedett a jegyek száma 23,500-ra. Ezen szám mellett már a különbözet, hogy 6 frt fizettetik-e vagy 12, éven-

Digitized by Google

ként 120—150,000 frtra megy, miről, nézetem szerint, a mi jelenlegi viszonyaink közt oly könnyen lemondani nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondja Győrffy t. képviselő, hogy a pénzügyminister a költségvetési tárgyalások alkalmával hivatkozott arra, hogy jobban állanak pénzügyeink, mint azelőtt.

Igaz, de épen azon irányzat által lehetett ezt elérni, melyet a kormány és törvényhozás eddig követett, hogy t. i. ott, hol méltányosan lehetett, az egyensúly megközelítése végett jövedelmeinket fokoztuk. Ha most apasztani kezdjük jövedelmeinket, a czélt elérni nem fogjuk. Én tehát részint azon okokból, melyeket előadtam, részint különösen saját állásomnál fogva mint pénzügyminister pénzügyi okokból nem volnék azon helyzetben, hogy azon indítványhoz, hogy a 12 frt 6 frtra szállittassék le, hozzájárulhassak. Nemcsak azért, mert ez a mostani eredmények közt 120,000—150,000 frt jövedelmi különbséget jelent, de azon erkölcsi szempontból sem, hogy ha kénytelen a kormány és törvényhozás más, az itt tárgyaltnál sokkal terhesebb adónemeket initiálni és elfogadni: akkor oly adónemet, mely felfogásom szerint ha terhes is, sokkal kevésbbé terhes, mint más adónemek, lejebb szállítani igazolhatlan visszalépés lenne. Ezen erkölcsi szempontnál fogva sem volnék azon helyzetben, hogy a 12 frtnak 6 frtra leszállításához hozzájáruljak és kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szalay Imre: T. ház! Nem szándékozom a t. minister urnak azon állítására, vajjon érvényes-e azon határozat, melyet a képviselőház 1880-ban hozott, bővebben reflectálni; mert sajátságosnak tartom, hogy midőn a képviselőház egy határozatot hoz 1880. márczius 18-án, mikor az országgyülés, ugyanazon ház együtt ült 1881-ben, mert a választás juniusban volt, hogy — mondom — akkor a pénzügyminister ezen határozatnak érvényt nem szerzett. Mindenesetre a t. többségtől függ, hogy a mostani országgyülési cyklus hogyan határoz e dolog felett.

Sajátságos világot vet a mi parlamentarismusunkra a t. minister urnak ezen eljárása.

Azt mondja a t. minister ur, hogy bizonyos könnyítéseket ad ez új törvényjavaslat az eddigi törvénynyel szemben. Én csak azt csodálom, miután hivatkozott arra, hogy az erdőőrök, vadászok, bizonyos erdészetiakademiai növendékek kivétetnek a fegyveradó alól, hogy nem mondta meg azt, hogy ez által mit tett. Azt t. i., hogy épen a vagyonosabb osztályt vette ki ez adó alól, mint a melynek tisztei és vadőrei után ezentúl a fegyveradót nem fogja fizetni. E törvény épen a szegény és középosztály ellen van irányozva s ez legnagyobb hibája e törvényjavaslatnak. Méltóztatott a t. minister ur statistikai adatokra hivatkozni. Én nagyon sajnálom, hogy jelenleg részletes adatokkal nem szolgálhatok, csak emlékezetből vagyok bátor a következőket felemlíteni. Somogyban meglehetősen nagy összeg folyt be a vadász- és fegyveradóból. Évek hosszú során át az adó folyvást apad; és sajátságos, hogy akkor, mikor a t. ház azon határozatot hozta, hogy az 6 frtra szállittassék le és a minister ur ezen értelemben kiadta rendeletét: az adó oly magasságot ért el, a minőt az előző évek egyike sem mutat fel. Mit tanusít ez? Azt, hogy az ugynevezett penny-rendszer a legigazságosabb, a mint ezt a postán is észlelni lehet, mert ma több levelet irnak, mint azelőtt, a mit még inkább fokoz a levelezőlapok használata.

Sajátságos, hogy a minister ur a nemzetgazdasági ellenvetésekre nem tartotta szükségesnek reflectálni. Mikor szerencsés voltam azon határozati javaslatot beadni, mely a minister ur ellenére 30—35 szótöbbséggel elfogadtatott, bőven kifejtettem, hogy ezen adónem által a fegyvergyárosok minő károkat szenvedtek. Kirner például, a ki az előtt 25—30 legénynyel dolgozott, a törvény életbelépte után munkásainak számát leszállította 5—6-ra. Ludwig, kinek munkásai 14—18 közt váltakoztak, mikor a törvény meghozatott, csak hét segéddel volt képes tovább dolgozni. Mikor a törvényhozás a kocsiadót megszüntette, a házban azon hangulat uralkodott, hogy a vadászati fegyveradó vagy eltöröltessék, vagy legalább leszállittassék. Ugy látszik azonban, hogy a pénzügyminister ur előtt sokkal fontosabb az államkincstár java, mint az ország nemzetgazdasági érdeke. Csodálható-e t. ház, hogy akkor, mikor az állam polgárai látják, hogy a minister a képviselőház többsége által hozott határozatok ellenére is mintegy paczkázik a képviselőházzal: a vidéken oly tüneményekkel találkozunk, mint a kápolnai végrehajtónak igen sajnálatraméltó esete.

A minister urnak beszédéből nem győződtem meg annak jogosultságáról, hogy ezen adót törvényjavaslat alakjában a képviselőház elé terjeszsze, kérem a t. házat, méltóztassék a következő határozati javaslatot elfogadni:

„Tekintettel arra, hogy a napirenden levő 332. számú fegyver és vadászati adóról szóló törvényjavaslat nem felel meg az e tárgyban a képviselőháznak 1880. évi márczius 18-án tartott ülésében hozott határozatnak;

tekintettel arra, hogy a fegyveradó fentartása helytelen és a haza polgárainak szabadságával ellentétben áll:

a törvényjavaslat mellőzésével utasittatik a pénzügyminister, hogy a fegyveradónak eltörlése, a vadászati adónak pedig leszállítása iránt még a jelen ülésszak alatt terjeszszen újabb javaslatot a képviselőház elé. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a beadott határozati javaslatot).*

Irányi Dániel: T. ház! A vadászat, akár keresetforrásnak, akár pedig szórakozásnak tekintsük, alkalmas adótárgyat képez s annálfogva a vadászati adót elvben pártolom. Csakhogy kisebb tételt kivánok megállapittatni, mint a minő a jelen törvényjavaslatba fel van véve; azt remélvén, hogy a mit az adó nagyságában veszít a kincstár, azt a vadászatkedvelők, az adózók sokasága által vissza fogja nyerni.

Franciaországban, a melynek pedig, mint tudjuk, lakosai sokkal vagyonosabbak, mint mi vagyunk, a vadászati adó mindössze 25 frank, vagyis a mi pénzünk szerint aranyban 10 frt, a melynek $^2/_3$-a az államkincstárt, $^1/_3$-a a községeket illeti. Poroszországban, ha jól vagyok értesülve — pedig értesülésem egyik volt képviselőtársunk, most ministeri tanácsostól ered — a vadászati adó egy tallér, fegyveradó pedig Franciaországban egyáltalában nem létezik. De ha a mint mondám, a vadászati adót elvben elfogadom, a fegyver-adót a leghatározottabban ellenzem. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Oly országban, a hol a személyi és vagyonbátorság oly, mondhatni, szomorú állapotban van, mint nálunk; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* a hol nemcsak utasokat az úton, hanem a békés otthonlevő polgárokat és nemcsak különálló tanyákon, hanem a községek közepén fényes nappal rablók és rablógyilkosok támadják meg: *(Közbekiáltások: A fővárosban is!)* ott a puskát luxus-czikknek nevezni valóságos gúny, ott a puska az élet- és vagyonbiztonság megvédelmezésének szükséges eszköze. Az a polgár, a ki oly helyütt puskát tart, tulajdonképen az államnak egyik elengedhetlen kötelességét teljesíti, mert az állam — mint azt már az iskolában tanultuk — mindenekelőtt a személy- és vagyonbiztonságot tartozik megvédelmezni.

Hozzájárul azon indok, melyet bővebben Orbán Balázs t. képviselőtársam fejtegetett. A Kárpátok alján és általában a hegyes vidékeken a ragadozó állatok utolsó időben annyira elszaporodtak és oly károkat okoztak, hogy gondoskodni kell eszközökről, miszerint ezen csapás minél kisebb mértékre szállittassék. Nem tudom, mennyire áll, mennyire, nem de általánfogva azt mondják, hogy a fegyver-adó egyik oka a vadak elszaporodásának. *(Ugy van! a szélső balon.)* A mi vagyonos embernek elvégre is nem nagy kárt okoz, ha egy-két marhaját elviszik a medvék, a farkasok, az a szegény emberre nézve, meglehet, kipótolhatlan veszteség, a szegény özvegy asszonyra, kinek egy tehénkéje van, mely fentartja életét, annak elvesztése helyre nem hozható csapás.

De mindezeknél fontosabb tekintet uraim, a haza védelmének tekintete. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Külháború esetén igaz, legelőször is a rendes sorhad és e mellett a honvédség tartozik síkra szállani, hogy az országot a külellenség ellen megoltalmazza, de ha az ellenség a hazába betört, különösen pedig vesztett csaták után, az ország nemcsak a rendes hadsereget, hanem a felkelő népet is kell, hogy igénybe vegye.

Meghatározta ennek lehetőségét már a véderőről szóló törvény, ámbár azóta és ez, nézetem szerint mulasztás, a népfelkelés szervezésére mai napig semmi sem történt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha, mitől isten óvjon, csakugyan ellenség törne e hazára és seregeink csatát csata után vesztenének és mi arra szorulnánk, hogy polgártársainkat fegyverre szólítsuk: mivel fogjuk felfegyverezni, mivel, ha a puskát kezükből az adó miatt kiragadtuk? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha számba veszszük, hogy fegyvertárainkban ugy oda át, mint Budán, csakis annyi fegyver van, hogy a rendes hadsereget ellássuk; ha megfontoljuk, hogy vesztett csaták után mennyi puska vesz el és marad a csatamezőn, ugy, hogy a rendes hadsereget is alig leszünk képesek a fegyvertárakban levő puskákkal pótlólag felfegyverezni: akkor uraim, lehetetlen arra gondolni, hogy a felkelő népnek rendes katonai puskákat adjunk, hanem, mint máskor, mint 1848-ban és mint más országban, pl. Spanyolországban történt, a nép azt a fegyvert fogja megragadni, a melyet ismer, a melyhez hozzászokott, a vadászpuskát. Nem arra való ugyan a népfelkelés, hogy nyilt mezőn, zárt sorokban szálljon szembe az ellenség csapataival, erre képtelen, hanem hogy guerilla szolgálatot teljesítsen: az ellenséget jobbról, balról, hátulról nyugtalanítsa, élelmi szereit s egyéb szállítmányait elfogja, ez által a rendes hadseregnek gyakran kimondhatlan szolgálatot tevén. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Emlékeztetem önöket uraim, a 48/49-iki hadjáratra, különösen pedig arra, miszerint Perczel és Görgey egy nyolcz ezer főből álló horvát csapatot egy pár ezernyi rendes hadsereggel, de annál nagyobb felkelő csapattal elfogni tudtak, mert az ellenség a hegyeken körülötte felállított felkelő népet is rendes katonaságnak nézvén, megfélemedett és letette a fegyvert.

Uraim, én a kincstár érdekét mindenkor méltányoltam és mindenha méltányolni fogom: de van a kincstár mulékony érdekénél egy sokkal fontosabb, a polgárok vagyon- és személybiztonsága s van, a mi mindenek felett áll, a hazának biztonsága. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Emelkedjék föl a pénzügyminister ezen álláspontra, ne tekintsen csak pénzes ládájára, hanem tekintsen a haza magasabb, állandó érdekére. És ha ezt tekinti, akkor hiszem, hogy nem fogja adóval sújtani akarni azon eszközt, mely a haza megvédelmezésére elkerülhetlenül szükséges. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ezeket elmondva, az önök belátására és hazafiságára bizom uraim: vajjon el lehet-e egyátalán fogadni a fegyver-adót s lehet-e másrészt a vadászati adót a jelen nagyságában fentartani. Én uraim, mindkét kérdésre tagadólag vagyok kénytelen felelni; a miért is kijelentem, hogy a jelen törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Szólásra többé nincs senki feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, akkor a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még az előadó urat.

Harkányi Frigyes előadó: T. ház! Csak igen röviden akarok nehány megjegyzést tenni azokra, a miket itt hallottam. A törvény értelmében csakis azon fegyver van adóval terhelve, a mely vadászatra használtatik, a személyes védelemre és czéllövésre szolgáló fegyverek nincsenek megadóztatva. A mi a haza védelmét illeti, 1848-ban igen jól emlékszem, hogy akkor soraink között igen kevés vadászfegyvert láttam és mikor a Roth és Philippovich által vezérelt és legnagyobbrészt kaszával ellátott csapatokkal álltunk szemben: akkor ezek ellen talán a vadászati fegyver is használható lett volna, de ma a tökéletesbített fegyverekkel szemben hadi czélra a vadászati fegyver vajmi kevés hatást tudna szülni. Ez esetben — mitől isten óvjon — ha szükség lesz rá, gondoskodni fog a haza, hogy kellőleg fel legyünk fegyverezve. Csak ezt akartam e tekintetben megjegyezni.

A személyes védelem tekintetében, a ki magának fegyvert szerez, a mely vadászatra nem való, az adómentes. A vadászati jegyet illetőleg a részleteknél lehet határozni és e tekintetben a ház bölcsesége ott fog dönteni. Ajánlom a törvényjavaslatot általánosságban elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. Első kérdés az lesz, hogy elfogadja-e a ház a fegyveradóról és a vadászati adóról szóló törvényjavaslatot a bizottság szövegezése szerint általánosságbam a részletes tárgyalás alapjául? Ha ez nem fogadtatnék el, akkor Szalay képviselő ur ellenindítványa felett fog történni a szavazás. Előbb azonban az indítvány még egyszer fog felolvastatni.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Elnök: A kik a törvényjavaslatot a bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, azokat kérem, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta s igy az ellenindítvány elesett.

Következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Madarász József: T. ház! Az előadó ur is kijelentette, hogy ez csakis a vadászatra használható fegyverek adója leend. Én tehát nem értem azt, hogy az 1875: XXI. t.-cz.-nek czíme, a mely igy szól: „a vadászatnak és vadászatra használható fegyvereknek megadóztatásáról“ miért ne felelne meg jobban azon szándéknak, melyet a t. előadó ur is táplál. Részemről feleslegesnek tartom, hogy midőn az 1875-iki t.-cz. módosításáról van szó, már magában a czímben oly módosítást tegyünk, mely a képviselőházat vezérlő szándékkal, hogy t. i. a mennyire lehet, az államkincstár érdekének megóvása mellett, könnyebbítések eszközöltessenek, össze nem fér; hogy tehát ez magában a czímben szigorittassék. Azért én ezen czím helyett meg kivánom tartani az 1875: XXI. t.-cz. czímét, vagyis ezt: „törvényjavaslat a vadászatnak és vadászatra használható fegyvereknek megadóztatásáról“. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha a ház azon szándékból indult ki, melyet a t. előadó ur is kifejtett, akkor nem fogja ellenezni ezen czímet. Ha pedig a t. ház nem fogadja el az 1875: XXI. t.-cz.-nek valóságos czímét: akkor engedjenek meg, alattomban ezen törvényjavaslattal nem azon szándékot akarják keresztülvinni, hogy itt könnyítés, hanem azt, hogy itt megnehezítés történjék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítás.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Én arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a czímet ugy, a mint a pénzügyi bizottság által előterjesztetett, megtartani. Bátor vagyok megmondani, hogy miért. Először is magában a czímben kifejezni mindazt, a mi a törvényjavaslattal szándékoltatik, ugyis általában nem lehet. A képviselő ur tehát nem érné el czélját azzal, a mit a czímbe fel akar vétetni, sőt talán még tovább menne, mint maga a javaslat. Mert hiszen vannak vadászatra használható fegyverek, a melyek annak daczára, hogy vadászatra használhatók, nem adóztatnak meg. Ezek az 5. §-ban vannak felvéve s méltóztassék tekintetbe venni azon egész sorozatát a kivételeknek, ezek között is igen sok fegyver van, a melyek vadászatra használhatók és mégis adómentesek.

Ugyanezért kérem a t. házat, méltóztassék a czímet a bizottság javaslata szerint elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Ha szólani senki sem kiván, következik a szavazás. *(Halljuk!)*

A czímre vonatkozólag Madarász képviselő ur módosítványt adott be; az első kérdés tehát az lesz: elfogadja-e a ház a bizottság által javasolt czímet, igen vagy nem? és ha ez nem fogadtatnék el, akkor következik a Madarász képviselő ur által javasolt czímre való szavazás.

Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e a czímet a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik

Digitized by Google

elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Kisebbség!)* Kérem azokat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadta s igy a módosítvány elesett.

T. ház! Mielőtt a részletek tárgyalása tovább folytattatnék, jelentem a t. háznak, hogy a pénzügyminister ur a részleteknél netán szükséglendő felvilágosítások czéljából megbizottjául a házszalyok 144. §-a értelmében Márffy ministeri tanácsos urat jelölte ki és igy őt a szükséges felvilágosítások czéljából a szó meg fogja illetni.

Baross Gábor jegyző *(olvassa az I. fejezet czímét, az 1. és 2. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 3. §-t).*

Gyurgyik Gyula: A 3. §. szerint a fegyveradón kivül, vadászati adót fizet az, ki a vadászati jogot szabályozó törvények által a vadászat gyakorlására jogosítva van s ezen joggal a törvényszabta korlátok között akár saját földbirtokán, akár más földjén élni kiván.

A vadászati törvény szerint a vadászati jog gyakorlására jogosítva van az, a kinek kétszáz holdnyi, vagy annál nagyobb vadászterülete van, vagy ily területet bérel. De megtörténhetik, hogy valakinek sem saját vadászterülete nincs, sem ilyet nem bérel, hanem például meghivatik vendégül egy vadászterülettel biró által, ott vadászni kiván, megfizette a 12 forint vadászati adót s e szakasz szerint nem vadászhat, mert a vadászatot szabályozó törvény által a vadászat gyakorlására jogosítva nincs.

Ennélfogva bátor vagyok egy módosítványt beadni, mely szerint a 3. §. első sorában ezen szavaktól: „és annak gyakorlását" egészen ezen szavakig: „korlátok között" hagyassék ki.

Baross Gábor jegyző *(olvassa Gyurgyik Gyula módositványát)*:

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Nem csak stylaris tekintetben, de érdemileg is van észrevételem a beadott módosítvány ellen, mert első hallásra legalább a szövegnek a módosítás szerint nem volna kellő összefüggése. De ezen szakasz nem akarja semmiképen sem megállapítani a jogosultságot, hanem pusztán hivatkozik a vadászatról szóló törvényre, mely a vadászatra a jogot adja s a ki a szerint jogosítva van a vadászatra, az ezen jogával e szakasz értelmében élhet. Kérem tehát, ne méltóztassék elfogadni a módosítványt.

Elnök: Gyurgyik Gyula képviselő ur egy módosítványt adott be, mely szerint a 3. §. első sorában ezen szavaktól: „és annak gyakorlását" egészen e szavakig „korlátok között" hagyassék ki.

A kérdés az lesz, elfogadja-e a ház a 3-dik §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? Ha ez elfogadtatik, akkor Gyurgyik képviselő ur módosítványa elesett.

Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a 3. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a 3. §-t s igy Gyurgyik képviselő ur módosítványa elesett.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Csanády Sándor: T. ház! Legyen szabad kérdést intéznem a t. pénzügyminister urhoz. Kérdésem az, hogy kiket ért az uralkodó család tagjainak elnevezése alatt? Mert például, hogy magának a koronás királynak megengedjük, hogy fegyverdíjat, vagy vadászati díjat ne fizessen, azt elfogadom: de hogy azért, mert valaki herczegnek születik, ezen adónem alól mentes legyen, azt egyáltalán nem fogadhatom el. A herczegek ép olyan emberek, mint mi vagyunk, következőleg hordozzák a terheket ép ugy, mint mi. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Határozott kérdést intézett hozzám a képviselő ur, én kénytelen vagyok arra határozottan válaszolni, bár azt hiszem, hogy a választ önmaga is megadhatta volna magának és a képviselőház bármely tagja is megadhatja magának. Általánosan elfogadott kifejezés az: „az uralkodó család tagjai". Hogy kik tartoznak ahhoz, arra természetesen a válasz csak az lehet, hogy az uralkodó rokonai, az uralkodó családjának tagjai. És minthogy ezek minden adózás alól ki vannak véve törvényeinkben, kérem a t. házat, méltóztassék a 4. §-t elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik a 4. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta.

Baross Gábor jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Vidovich György: Az 5. §. elősorolja azon fegyvereket, melyek adómentesek. Azonban előttem szólott igen t. képviselőtársam Irányi Dániel kifejtette, hogy akárhányan vannak azon helyzetben, hogy önvédelmi czélból kénytelenek fegyvert tartani. Az önvédelmi czélra tartott fegyvert megadóztatni az államnak nincs joga. Ez nem fényüzési tárgy. A fényüzési adót eltörültük és most meg akarnók adóztatni az önvédelem eszközeit? Sokan vannak azon helyzetben, hogy fegyvert kénytelenek tartani. Vegyük a tanyai birtokosokat. Ezek rablók és zsiványok jövetele ellen sohasem biztosak. Az egyetlen eszköz, melylyel biztosíthatják magukat, az, hogy fegyvert tartanak. Az állam sohasem képes arra, hogy minden állampolgárnak személy- és vagyonbiztonságát megőrizze. A polgár maga is kénytelen gondoskodni biztonságáról. Vegyük azokat, a kik vásárról-

Digitized by Google

vásárra járnak, mint kereskedők; éjjel-nappal az országuton vannak, ezeknek mulhatlanul szükséges, hogy fegyver birtokában legyenek. Ennek folytán az 5. §. *i)* pontja után egy új pontot javaslok beiktattatni *k)* alatt, mely pont igy hangzanék:

„És a kit körülményei önvédelem czéljából fegyvertartásra kényszerítenek".

Tehát kivenném azokat, a kik az önvédelem czéljából tartják a fegyvert. Azt megbirálni, hogy melyik szolgál e czélra, különben is az adófelügyelők dolga s kétségkivül igen szükre fognák ezek megszabni. De adjuk meg a módot és alkalmat arra, hogy lehetséges legyen annak, a ki szegény és önvédelmére még is kell fegyvert tartania, azt fegyveradó nélkül is tarthassa.

Ajánlom módosítványom elfogadását. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Egyáltalában már a dolog természeténél fogva a javaslatban igen sok kivételt kellett tenni. Ne méltóztassék ezen kivételeket még szaporítani és különösen nem azon szövegezésben, mely oly általános, hogy ez által mindenki kibújhatnék a vadászati adó fizetése alól.

Kérem a módosítvány elvetését. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Almássy Sándor: T. ház! Én is egyetértek a pénzügyminister urral abban, hogy ne tegyünk kivételeket, ennél fogva Vidovich György t. képviselőtársam módosítványát nem fogadom el; de azért, mert a fegyveradót egyáltalán nem akarom behozni és mindenkit adómentesnek akarok tudni.

Kérdem: ki szavazhatja meg jó lelkiismerettel, hogy a fegyver megadóztassék, a hol, a mint Irányi Dániel t. képviselő ur kifejtette, a közbiztonság oly nyomorult állapotban van? Azt hiszem, egy családnak elvérzésével és kirablásával nem ér fel a két forint, a mit fizetni kell és ha nem tudjuk megvédeni, lelketlenség volna tőlünk megadóztatni és annyi családot és embert védtelen helyzetbe hozni, midőn naponként olvassuk a lapokban, hogy ma itt, tegnap ott raboltak és gyilkoltak. Mondhatják, hogy az illetőknek volt fegyverük, de nem tudtak vele élni. Megengedem és nem megyek túlságba, de annak az axiomának állni kell, hogy a hol az állam a polgárt megvédni nem tudja, a védelmi eszközöket megadóztatni nem szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen egyedüli indoknál fogva én ezen fegyveradónemet eltöröltetni kivánom és nem fogadom el e törvényjavaslatot.

Thaly Kálmán: T. ház! Mindenekelőtt azt kell constatálnom, hogy a t. pénzügyminister bizalmatlanságot szavazott saját közegei iránt. Vidovich Ferencz t. képviselőtársam ugyanis beadott módositványának indokolásában hangsúlyozta azt, hogy ugyis az adófelügyelők lesznek hivatva megitélni, vajjon micsoda körülmények közt és mily vidéken lehet megadni, természetesen a közbiztonság szempontját tekintve, önvédelmi czélból a fegyveradómentességet. A pénzügyminister azon kérését, hogy ne szaporítsuk a kivételeket, azzal indokolta, hogy ki fogja megállapíthatni, kivált ily tág szövegezésben, a fegyveradó jogosultságát vagy jogosulatlanságát. Én inkább bizom a t. pénzügyminister ur hivatalos közegeiben, mint maga; mert felteszem az adófelügyelőről, hogy tudomása lesz, hogy a vidék, a melyen önvédelmi czélból fegyveradómentesség kéretik, milyen közbiztonsági állapotban van s a mely vidéken gyakoriak a rablások, megtámadások, útonállások, természetes dolog, hogy az adófelügyelő a személybiztonság szempontjából meg fogja adni az adómentességet a fegyverre: ellenkezőleg pedig a személybiztonság nagyobb mértékében nem fogja megadni. Én tehát annyival is inkább pártolom Vidovich György t. képviselőtársam módosítványát, mert a mód meg van adva a kormány közegeinek ép az ellenőrzés szempontjából, hogy tùlságig ez a kivétel ne gyakoroltassék.

De továbbá más indokok is vezettek arra, hogy ezen benyujtott módosítványt pártoljam.

Ezen 5. §-ban, melyet most tárgyalunk, előssoroltatik egymásután kilencz pont alatt egy csomó kivétel a fegyveradó alól. Előfordulnak ezek között használaton kivül való régi szerkezetű fegyverek stb. Ez magától értetik, feleslegességbe megy át a törvényjavaslat, mert hiszen a régi kerekes puskát, vagy tringia-kardot ugy sem fogja senki megadóztatni akarni. Ha tehát egészen a túlságig vannak felsorolva a kivételek, nem látom át, miért ne iktathatnánk be egy 10-ik pontot, a mire a gyakorlati élet szempontjából is szükség van, mert a rendőrség feladatának kellőkép meg nem felel. Az élet- és vagyonbiztonság szempontjából, különösen az útonálló támadásoknak kitett vidékeken lakótól nem lehet megvonni ezt a kedvezményt.

Mondhatná, valaki erre azt az ellenvetést, hogy ott vannak a forgó-pisztolyok, a revolverek, védje azokkal magát az illető.

Igen is első sorban ugyis azokkal védi, hanem az előadó ur hivatkozott indokolásában egy körülményre, a melyre én is hivatkozom s azt mondta Irányi Dániel t. képviselőtársam beszédére ellenvetésül, hogy mai napság a katonai messzehordó lőfegyverek ellenében a vadászati fegyverek nem használhatók. Igaz, mert lőtávolban sem érhet a vadászember és már a katona lelövi, mielőtt az czélozhatna. Igy vagyunk az utonálló támadásokkal is. A kik az alföldön és némely más vidéken, fájdalom, gyakran előforduló rablótámadások mikénti történtét figyelemmel kisérik, tudni fogják,

Digitized by Google

hogy nem revolverekkel, vagy pisztolyokkal, hanem kétcsövü messzehordó fegyverrel támadják meg az utasokat és az utas még nem is lőhet pisztolyából, már is lelövik. Ellenben ha megengedjük az ily vidéken, hogy a messzehordó lőfegyverek megadóztatás nélkül tartathassanak, akkor igenis abba a helyzetbe jönnek az illetők, hogy ők is lőhessenek és kellőkép védhessék magukat.

Én tehát különösen az utóbb említett indoknál fogva pártolom Vidovich t. képviselőtársam módosítványát.

Győrffy Pető: T. ház! Ugy a törvényjavaslatból, mint a t. előadó ur és a pénzügyminister ur védelmezéséből világosan áll előttem az, hogy mi a vadászatra használható fegyvereket akarjuk megadóztatni. Hiszen épen a t. pénzügyminister válaszolta azt Madarász József t. képviselőtársamnak, mikor azt kivánta, hogy töröltessék el a czím és helyébe más czím tétessék, hogy mi csak a vadászati czélra szolgáló fegyverek adójáról beszélünk. Már ha mi erről beszélünk és ha más rejtett czél nem lappang e törvényjavaslat alatt, akkor ez az 5. §. teljesen kimaradhat. Az 5. §. ugyanis mind a 9 kivétellel együtt, mind olyan fegyvereket akar kivenni a vadászati fegyveradó alól, a melyek ugy sem volnának használhatók vadászatra. Ha már mi minden vadászati fegyvert meg akarunk adóztatni, akkor nem látom át, hogy miért mondjuk még egyszer, hogy mely fegyverek vannak kivéve. Ha már ezen szakaszt meghagyjuk, ha mindjárt elfogadjuk is a Vidovich t. képviselőtársam által ajánlott hozzátoldást, akkor mindig hátul marad még egy feltehető kérdés, hogy t. i. még más fegyverek is megadóztathatók lennének, pl. a mostani divat szerint a párbajozó pisztolyok is, a melyeknek megadóztatását én nagyon szivesen megszavaznám, ha a t. pénzügyminister ur azt indítványozná.

Én tehát azt indítványozom, hogy ez az 5. §. maradjon ki és csak azon esetre, ha ez a többség által nem fogadtatnék el — fogom támogatni Vidovich képviselőtársam módosítványát.

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

Szó illeti még az előadó urat.

Harkányi Frigyes előadó: Csak ismételnem kell azt, a mit már előbb mondottam, hogy az önvédelemre szolgáló fegyverek, melyek itt felemlittetnek, a messzehordók, minők a Winchester és a Wherndl-féle fegyver az nem vadászfegyver és nem esik adó alá. De másrészt az adó, a mely kivettetik, némileg biztosítékul szolgál azoknak is, a kik megtámadtatnak, mert némi controll alatt van a fegyvertartás és vásárlás és a rablóknak nehezebb lesz fegyverhez jutniok. *(Felkiáltások balfelől: Megszerzi azt a rabló könnyen!)*

Elnök: A vitát bezárom. Következik a szavazás.

Az 5. §. egész szövegében támadtatott meg, minthogy Győrffy képviselő ur annak kihagyatását kivánja, ezenkivül Vidovich György képviselő ur egy új *k)* pont betoldását indítványozza.

Első kérdés: elfogadja-e a t. ház az 5. §-t a bizottság szövegezése szerint? A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség a szakaszt elfogadja és igy Győrffy Pető képviselő ur módosítványa elesik.

Most kérdem a t. házat, elfogadja-e Vidovich György képviselő ur módosítványát az új *k)* pont betoldására nézve? A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

Most következik a 6. §., minthogy azonban ehhez többen vannak feljegyezve, czélszerü lenne a 6. §. tárgyalását a holnapi napra tenni át. *(Helyeslés.)* Ennélfogva a 6. §. a holnapi ülésre tétetik át, most pedig az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

193. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. február hó 22-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnök inditványa a főrendi háznak az uzsoratörvényre tett módositásait illetőleg. Csanády Sándor fölszólalása a magánirományok kiosztása tárgyában. A vadászati és fegyveradóról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Vita a napirend fölött.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchenyi Pál, ifj. gr. Ráday Gedeon, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólókat gr. Pejacsevich Tódor jegyző ur, a javaslatok ellen szólókat Fenyvessy Ferencz jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a február hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Nekem volna még egy észrevételem, nem a jegyzőkönyvre, hanem a jegyzőkönyv folytán. Tegnap t. i. a főrendiháztól az uzsora és káros hitelműveletekről szóló törvényjavaslat számos módosításokkal küldetett át s a t. ház azt rendelte, hogy a jegyzőkönyv kinyomassék és azután majd napirendre tűzessék. E módosítások azonban olynemüek, hogy igen czélszerü volna azokat előzetes tárgyalás végett a jogügyi bizottsághoz utasítani és annak jelentését venni aztán fel tárgyalás alapjául. *(Helyeslés.)*

E szerint határozatképp kimondom, hogy a módosítások előzetes tárgyalás végett a jogügyi bizottsághoz utasittatnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. Csanády Sándor képviselő ur kiván szólni.

Csanády Sándor: T. képviselőház! A napirendet megelőzőleg egy kérdést, illetőleg interpellátiót akarok intézni a t. háznagy urhoz. *(Halljuk!)*

A házszabályok 207. §-a ekkép szól: „A hivatalos iratoknak és nyomtatványoknak a ház tagjai közt leendő kiosztásáról a háznagy gondoskodik. Magániratokat vagy hirdetményeket az ő engedelme nélkül a házban szétosztani nem szabad".

Van szerencsém tehát azon kérdést intézni a háznagy urhoz, van-e tudomása arról, hogy mai napon itt a házban egy kérvény osztatott szét, a mely németül is van szövegezve, még pedig az első helyen a német szöveg áll. Én az ily eljárást nem tartom a ház méltóságával megegyeztethetőnek. Itt nem szabad, nem lehet magyar képviselőnek lenni, a ki a magyar nyelvet tökéletesen nem birja és ha ilyen valaki, menjen haza Németországba, de itt ne szerepeljen. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Kérem a háznagy urat, méltóztassék az általam tett kérdésre, interpellátióra nyilatkozni azért, hogy a körülményekhez képest a ház a további teendők iránt intézkedhessék.

Kovács László háznagy: T. ház! Azon szabályt, melyre t. barátom Csanády Sándor képviselő ur hivatkozott, hogy az irományok kiosztásáról a háznagy gondoskodik, igen jól ismerem, valamint a második pontot is, mely szerint nem hivatalos, tehát magániratok csupán a háznagy engedelmével oszthatók ki. Azon iratot, a melyről

Digitized by Google

most szó van, nekem bemutatták és én azt szokás szerint megnéztem és azt találtam, hogy nem oly irat, melyet szétosztani nem lehetne, mert tárgyilagos és oly kérdésre vonatkozik, mely legközelebb foglalkoztatni fogja a házat. Azt, hogy német nyelven is van szövegezve, nem tartottam oly akadálynak, a mely miatt az szét ne osztathatnék, mert magyar nyelven is van szövegezve. Szerintem felesleges ugyan, hogy valamely kérvény több nyelven adassék be, de ha megtörténik, az, szerény felfogásom szerint, a ház méltóságát nem sérti és igy ez nem képez oly iratot, melyet a ház t. tagjai közt szétosztani nem lett volna szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egyébiránt méltóztassék a t. ház rendelkezni és én jövőre ahhoz fogom magamat tartani. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: T. ház! Engem a t. háznagy urnak nyilatkozata nem nyugtat meg, mert szerintem, ha már német nyelven is szövegezve van a kérvény, legalább a magyar nyelvnek kellene első helyen lennie. *(Felkiáltások: Hisz ez van az első helyen!)*

Elnök: T. ház! A kiosztott kérvény ugyanaz, melyet a képviselőházhoz is benyujtottak és én csak arra vagyok bátor a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy nézetem szerint a magyar nyelvű szerkezet van elől, mert az egésznek rubrumán felül a magyar van és azután a német. Különben azt hiszem, miután a kérvény a házhoz is beadadott, külön intézkedés szüksége e tekintetben fenn nem forog. *(Helyeslés.)*

Semmi más előterjesztés nem lévén, következik a napirend, t. i. a vadászati adó és fegyveradóról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása, még pedig a 6. §.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Harkányi Frigyes előadó: Csak egy nyomtatási hibára vagyok bátor a t. házat figyelmeztetni. Ugyanis a 6. §. *b)* pontjában e szó „tulajdonosai“ feledékenységből benne maradt, az kihagyandó. A *b)* pont tehát igy hangzanék: „A vadászterületek tulajdonosainak vagy bérlőinek szolgálatában álló vadászcselédek“.

Balogh Géza: Ezen szakasz *d)* pontjában foglalt rendelkezés által a vadászati adó alól kivétetnek az erdő- és mezőgazdaságnál alkalmazott csőszök, pásztorok, erdőkerülők. Azt hiszem, felesleges érvelnem azon állításom mellett, hogy azon okok, a melyek e kedvezményt indokolják, nagyobb mértékben állanak a szőllőgazdaságnál alkalmazott csőszök és pásztorokra nézve. Ugyanis általánosan tudva van az, hogy a mezőgazdaságnak egyetlen ága sincs, a melynél az őrzés oly nehézségekkel járna és annyira igénybe venné a vadászatra alkalmas fegyver használatát, mint épen a szőllőnél; mert a szőllőtermésnek megőrzése az ebek, madarak, vadállatok és különösen az erdős vidékeken fekvő szőllőknél a vadsertések pusztításai ellen, a vadászatra alkalmas fegyver nélkül teljesen lehetetlen. Ugyanazért a vadászati adó alóli kivétel kedvezményének a szőllőpásztorokra leendő kiterjesztését hozom javaslatba és kérem annak elfogadását. Módosítványom tehát igy hangzik: „A 6. §. *d)* pontjában ezen szó után „mező“ ezen szó „szőllő“ beleillesztessék.“ *(Helyeslés a szélső balon.)*

T. ház! Meglehet hogy a t. kormány a mezőgazdaság fogalmának oly tág értelmet tulajdonít, hogy abban a szőllőgazdaság is benfoglaltatik; a törvényhozás rendelkezésének határozottabb kifejezése és félreértések kikerülése végett, ezen módosítványomat fentartom ez esetben is és kérem annak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Balogh Géza módosítványát).*

Fekete Lajos: A vadászat, t. ház, fényüzési szenvedély, nem szegény embernek való; akárhány kisbirtokost ismertem, kinek vadászat volt a szenvedélye, az mind tönkre jutott, mert nem csak pénzét, hanem a mi a fő, idejét is elpazarolta. Minden másban igen szivesen pártolom a democraticus irányt, mert azt hiszem, hogy az okos és mérsékelt democraticus iránynak követése által ugy most, mint a jövőben igen sok bajnak elejét fogjuk vehetni; de vadászat dolgában, ezen egyben ellenkező nézeten vagyok.

Irányi Dániel képviselőtársamnak a fegyveradóra vonatkozólag közölt nézeteiben teljes mérvben osztozom, ellenben a vadászati törvényjavaslatban indítványozott adótételt elfogadom. Azonban e szakasznak intézkedését nem csak aristocraticusnak, hanem méltánytalannak, igazságtalannak tartom. Ugyanis mi van a javaslatban, különösen pedig ezen szakaszban? Mindenki tartozik vadászati adót fizetni, kivévén az erdőtiszteket, erdőőröket, csőszöket és a királyi erdőfelügyelőség személyzetét. És épen ezek azok, a kiknek hivatása a vadászat s a kik szakszerűleg foglalkoznak azzal s a kik helyett, mint a tapasztalás mutatja, rendesen az illető tulajonosok fizetik az adót, a kikre nézve tehát el lehet mondani, hogy tulajdonképen nem ők, hanem a vadásztérületek tulajdonosai vannak az adó alól kivéve. Én ezt igazságtalannak tartom. Magyarország birtokainak t. ház egy negyedrésze holtkézen van, a holtkéz nem vadász, csak vadásztat és igen sok nagy birtokos van olyan, a kinek vadászjegye nincs, de azért erdészeti személyzete által nemcsak saját szükségletére vadásztat, hanem a lelőtt vadakkal kereskedést is üz és igy hasznát veszi a vadászatnak a nélkül, hogy érette adót fizetne. *(Ugy van!)* Hogy ennek eleje vétessék, egy módosítványt leszek bátor benyujtani, melynek értelmében a 6. §. *b) c) d)* pontjaiban említettek a vadászati adó felét fizetnék. *(Helyeslések.)*

Digitized by Google

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt)*:

„A 6. §. *b) c) d)* pontjaiban említettek a vadászati adó felét fogják fizetni.“

Ernuszt Kelemen: T. ház! A felett lehet eltérő nézet, hogy egy törvényjavaslatnak egyikmásik szakaszát el akarjuk-e fogadni vagy nem, de egy felett határozottan egy véleményben vagyunk, t. i., hogy ha törvényt alkotunk, legyen az oly értelmesen, világosan szerkesztve, hogy azt mindenki megérthesse és épen világos szerkezete következtében félreértésekre alkalmat ne adjon. *(Helyeslés.)*

A törvénynek e 6. §-a a kivételekkel foglalkozik s épen azért annál határozottabban kell szerkesztve lennie. Azt értem, ha előttem szólott Fekete Lajos képviselőtársam eltérni akar a szakasztól, lehet azt helyesen szerkeszteni, hogy — mint a régi törvényben volt — különbözés legyen a közt, a ki mulatságból vadász és a kinek hivatásához tartozik a vadászat és a mint például a mesterembernek mestersége folytatásához szükséges a szerszám, ugy az erdőőrnek, vagy csősznek óvatossági, védelmi szempontból van szüksége a fegyverre. Ezen szempontból kiindulva, a régi törvény különbséget tett azok közt, a kik 12 frtot fizettek, különbséget azon kiskorúak közt, a kik atyai engedélylyel vadásztak, ezek 6 frtot fizetvén, valamint azon vadászok közt, kik hivatásuknál fogva vadásztak és egy évre 3 frtot fizettek és végre azok közt, kik mint vadászcselédek a birtokos jelenlétében esetről esetre ad hoc vadászhattak. Ha tehát erről szó lenne, meglehet, hozzájárulnék ahhoz, hogy ezek is megadóztassanak. Én nem tudván, hogy t. képviselőtársam ilyen indítványnyal lép fel, csak a törvény jelen szerkezetéhez akartam szólani s az esetre, ha elejtetnék Fekete t. barátom javaslata és a törvényjavaslat 6. szakasza elfogadtatnék, egy módosítványt ajánlok a t. ház figyelmébe, mely ezen szakasz tisztázására van irányulva.

Ugyanis e szakaszban kivételek kik közt tétetnek? Olyanok közt, kik egyáltalában mindenkor ki vannak véve: a consulok és consularis személyek közt, azután olyanok közt, kik bizonyos szolgálati viszonyban vannak az állammal vagy egyesekkel. Az egyesek közt kétféle eset jön elő, mely kellőleg határolva nincs. Vagy az illető birtokos saját szolgálati személyzetével rendelkezik, mikor saját birtokáról van szó; vagy mikor ő mint bérlő olyanokkal rendelkezik, kik vele személyes szolgálati viszonyban nincsenek, csak az által jönnek vele ilyen viszonyba, hogy ama vadászterületnek ő a bérlője. Ezek felett neki valami rendelkezési jogot kell adni, mert az ilyen csőszök, erdőőrök a legnagyobb orvvadászok szoktak lenni. Ezért határozottan meg kell e szakaszban emlékezni a vadászterületekről. Itt csak az erdőbirtokokról van szó. Vannak vadászatok, melyek csak erdőterületekre szorítkoznak, de vannak, melyek csak mezei területekre terjednek, vannak ismét olyanok, melyek kevert területekre terjednek ki. Tehát e szakaszt máskép kell stylizálni.

Ez okból, hogyha a t. ház a szakasz szellemét elfogadja, jobb megérthetés és számtalan viszálkodás elkerülése végett bátor leszek a 6. §. 7. alineáját következőképen szövegezni: Ezen szakasz *b), c), d), e)* pontja alatti személyek az azon vadászterületen, melyen alkalmazva vannak, vadászatra is használható fegyvert csak a vadászterület tulajdonosának, illetőleg bérlőjének engedélye mellett viselhetnek és csak a vadászati törvény korlátai közt vadászhatnak. Más területeken azonban a vadászatot még a vadászati törvény korlátai közt is csak a vadászati adó lefizetése mellett gyakorolhatják.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Ernuszt módosítványát)*.

Gr. Széchenyi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Engedelmet kérek, hogy az eddig beadott módosítványokra némely észrevételeket tegyek. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt Balogh t. képviselő ur módosítványára bátorkodom megjegyezni, hogy a szőllő eddig a mezőgazdasághoz számittatott s azt hiszem, nincs szándékában a törvényhozásnak most ezen változtatást tenni. Az világosan ki van mondva, hogy a mezőgazdasághoz tartozó csőszök adót nem fizetnek, a módosítás tehát felesleges.

A mi Fekete Lajos képviselő urnak előadását illeti, azt hiszem, alig van párt és kormány, a mely arra vállalkoznék, hogy akár az aristocratiának, akár a democratiának, vagy akármely egyéb kasztnak érdekében alkosson törvényt. Én e törvényjavaslatot sem tartom olyannak, a melyre az ő mértéke ráilleszthető volna, mert az egy pár nap előtt megalkotott vadásztörvényben nincs kizárólagos jog adva az aristocratiának arra, hogy vadászatot béreljen, vagy birtokot birhasson. Ennélfogva én, ki nagyon jól tudom, hogy még a született aristocraták közt is vannak olyanok, a kik a legtisztább és a legönzetlenebb democratiának hivei, ezen törvényjavaslattal szemben azon mértéket, a melyet Fekete Lajos képviselő ur használt, elfogadhatónak nem tartom azért, mert mindenki, legyen aristocrata, vagy democrata, épen ugy lehet vadásztulajdonos, mint vadászbérlő.

Nézetem szerint a törvényjavaslatban felsorolt kivételek megfelelnek mindenféle igényeknek. Ennélfogva én elegendőnek tartom azon provisiót, a mely a 6. §-ban foglaltatik. Miután azonban Ernuszt Kelemen módosítványa ezen intentiót szabatosabban adja elő, azt elfogadhatónak tartom s azért ezt a t. háznak elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Jónás Ödön: Én a vadászati adót luxus-

Digitized by Google

adónak tekintem és mint ilyenhez hozzájárulok, legyen az bármily összegű is; azonban épen azért, mert luxusadónak tekintem és vele a mulatságból, a passióból űzött vadászatot látom megterhelve, kivánatosnak tartanám, hogy ezen törvényben is kifejezést találjon azon intentio, a mely a legközelebb letárgyalt és elfogadott vadászatról szóló törvényben foglaltatik s a mely szerint ugyanis a kényszerűségből és az önvédelemből űzött vadászat a kivételek közé soroltassék. Azt hiszem, a ház minden tagja méltányolja azt, hogy a hegyvidéki lakók, a kik havas legelőkön és erdőirtásokon laknak és szerény mezőgazdaságot űznek, részesüljenek azon kedvezményben, hogy az esetleg rájuk rontó medvét vagy farkast lelőhessék a nélkül, hogy adót fizessenek. A vadászati adóról szóló törvény rendelkezései szerint, ha valaki a farkast, medvét vagy a ragadozó vadat lelövi a nélkül, hogy volna vadászati jegye, megbirságoltatik. Én tehát a vadászati adóról s a vadászatról szóló törvényt összhangba szeretném hozni és annak óhajtanék kifejezést adni, hogy a birtokos, vagy a bérlő önvédelemből a ragadozó vadat lelőhesse még akkor is, ha vadászati jegye nem volna és hogy továbbá kifejezve legyen itt az is, a mi a vadászatról szóló törvényben a hajtóvadászatokra nézve kifejezést talál: hogy t. i. a hajtóvadászatoknál résztvevők vadászhatnak és résztvehetnek abban a nélkül, hogy vadászati jegygyel birnának. Én tehát ezen intentióból kiindulva, vagyok bátor egy indítványt a ház elé terjeszteni, a mely külön szakaszban a 6. §. után, mint 7. §. volna foglalandó s kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa)*: Indítvány. Beadja Jónás Ödön. A 6. §. után 7. szakaszul vétessék fel:

„Oly vidéken, a hol a farkasok vagy medvék elszaporodtak, azokat a birtokos, illetve a bérlő saját területén elpusztíthatja azon esetben is, ha vadászati jegygyel ellátva nincsen. Azok, kik a vadászatról szóló törvény 19. és 21. §-ában körülirt hivatalos vadászatra meghivatnak, azokban résztvehetnek a nélkül, hogy vadászati jegygyel ellátva legyenek".

Madarász József: T. ház! Előre is kijelentem, hogy az esetre, ha — mit nem remélek ugyan — ezen szakasz a t, ház által elfogadtatnék, az előttem épen most felszólalt t. képviselőtársam módosítását, mint szükségest mindenesetre el fogom fogadni. Azonban én arra kérem a t. házat, hogy e szakaszt legyen szives a bizottsághoz utasítani, mert e szakasz ellen igen nevezetes és jelentékeny kifogásaim vannak. Magát az indokolást nem is ajánlom a t. ház figyelmébe. A miért a t. pénzügyminister ur ezen 6. §. *a)* pontjában a külhatalmak követeit, consulait az adó alól kivétetni akarja, azt olybá veszem, mintha ez nem is volna az indokolásban, legalább remélem, hogy a t. pénzügyminister ur szándékosan igy nem terjesztette elő. Mert én legalább azt hiszem, hogy nemcsak régi törvényeink szerint, de azon 1867: XII. t.-cz. szerint is, melyen a t. minister ur és ugy hiszem, a ház többsége is intézkedni jónak, szükségesnek és kötelességszerűnek látja, ezen indokolásban odavetett egy tétel, állami létünk megtagadása és én nem szeretném, hogy ez oly kozmás étel legyen, melyet önök megszoknak, mint Cislajtánia, Translajiánia, birodalom egyik fele, birodalom másik fele, monarchiának egyik fele, monarchiának másik fele, pedig megszokják önök, ha elkezdi a minister, azután az előadó, azután az érdemes képviselők, a kik természetesen ezért a ministereket nem buktathatják meg. Pedig ha szivökre teszik kezöket és azon törvényt, melyet önök tisztelnek, a melyet én minden alkotmányos eszközzel mielőbb megtörni óhajtok, figyelembe veszik, ilyesmit nem követhet el a minister.

Mi van azon indokolásban? Az, hogy ezt azért is kivánja, „mert a birodalom másik felében is hasonló előny adatott." Hát ismétlem, nem hiszem, hogy a t. minister urnak ez oly kijelentése volna, a melyre súlyt fektet és remélem, nem ért alatta egyebet, mint azt, mi az 1867: XII. t.-cz.-ben van és nem veszi rosz néven egyik minister sem, ha arra figyelmeztetem, hogy bármikor Magyarország és ő Felségének a birodalmi tanácsban képviselt többi országairól, tartományairól lesz szó, használják irományaikban az 1867: XII. t.-czikkben megjelölt kifejezést: ő Felségének a birodalmi tanácsban képviselt többi országai és tartományai.

Tehát mellőzve, mondom, az indokolást, igen nevezetes sérelmeket látok még, önmagának a kereskedelmi minister urnak felszólása ellenére is, az *a)* és *b)* pontokban, melyeket én, nem tehetek róla, nem tekinthetek másként, mint a vagyonosabbaknak tett kedvezményt. Én tehát óhajtanám, hogy az *a)* és *b)* pontok ezen szakaszból először hagyassanak ki egészen, hogy az azok alatt fölsoroltak a vadászati adó alól ki ne vétessenek; továbbá a *d)* pontban óhajtom a mező- és erdőgazdaság mellé a szőlő felvételét, miként eddigelé többi törvényeinkbe fel van véve; azután az utolsó bekezdésben az erdőőri szakiskolák hallgatóit nem azon kedvezményben kivánom részesittetni, mint a melyben a t minister ur részesíti, hanem egészen el akarom nekik engedni az adót s itt már elfogadom a minister ur indokolását s viszont ezen indokolásnál fogva azt hiszem, a minister ur kénytelen lesz elfogadni az én ajánlatomat.

A minister ur ugyanis azt mondja, hogy az erdőőri szakiskolák növendékei az egy évre megállapított adónakfélreért nyernek vadászati jegyet, mert azok előreláthatólag igen szegény emberekből fognak kikerülni No már, ha azok, mint ő

Digitized by Google

maga beismeri, igen szegény emberek, akkor az ő kiképeztetésükre az a féladóösszeg is nagy hátrány lesz; el kell tehát nekik engedni az egészet. Nem szabad egy helyütt fösvénykedni és nem szabad más helyütt adni, hol arra szükség nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Én tehát az általam előterjesztett indokoknál fogva bátor vagyok a következő ellenindítványt beterjeszteni:

„A 6. §. utasittassék vissza a bizottsághoz újabb szövegezés végett, hogy az *a)* és *b)* pontok hagyassanak ki, a *c) d) e)* pontok legyenek *a) b) c)* pontokká és az erdőőri szakiskolák hallgatói a vadászati adó alól szintén egészen mentessenek fel.“

Azért kérem a visszautasítást, mert 8 bekezdést s ezek között a *a) b) c) d) e)* pontok megváltoztatását s azoknak újabb helyes szerkezetét itt rögtönösen lehetetlennek tartom. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módositványt).*

Thaly Kálmán: T. ház! Én csak a végett akarok röviden felszólalni, hogy kijelentsem, hogy Madarász József t. képviselő ur ellenindítványát pártolom.

A mi különösen ezen 6. §-ban megjelölt kivételt illeti, erre vonatkozólag részemről is teljességgel osztozván a Madarász t. képviselőtársam véleményében és hibáztatván az indokolásban a közjog ellenére olvasható kitételt, melyet ezen pont indokolására a minister ur fölvett, miszerint az ő Felsége birodalmi tanácsában képviselt országai és tartományaiban is igy van, tehát legyen itt is igy, óhajtanám ezen indokolás mellé soroltatni, legalább felvilágosításul az egyéb indokokat is, ha t. i. vannak, ámbár igen jól tudom sajnosan a tapasztalásból, hogy a többség előtt főargumentum az itt jelzett indok, mindazonáltal felteszem, hogy egyéb indokok is lehetnek. Épen azért kérném a t. pénzügyminister urat, vagy szólásra jogosított tanácsosát vagy az előadó urat, a kik bizonyára rendelkeznek erre nézve statistikai adatokkal, legyenek szivesek felvilágosítani, hogy a Magyarország és Ausztriával diplomatiai viszonyban álló külföldi hatalmak, mint pl. Németország, a hol a vadászati adó be van hozva és Anglia a hol ugyan nem tudom, hogy ezen adó fennáll-e, szintén adómentességet adnak-e a mi diplomatiai testületünk tagjainak? Mert azon esetben, hogy ha a velünk diplomatiai összeköttetésben álló államok hasonló udvariassággal járnak el, akkor részemről megszavazom ezen pontot a viszonosság szempontjából teljes készséggel, már csak a magyar vendégszeretet elvénél fogva is. Azonban, ha a külföldön nem ugy lenne és a mi diplomatiai testületünk tagjai nem élveznének a külföldi államokban hasonló kedvezményt, akkor határozottan törültetni kérném ezen pontot. Mindenekelőtt tisztelettel kérném, méltóztassanak a rendelkezésükre álló adatokkal kételyeimet eloszlatni, illetőleg felvilágosítani. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Az indokolás ellen tett észrevételre nézve bátorkodom megjegyezni, hogy eddig igen sokszor felváltva használtatott a „birodalom“ és „monarchia“ kifejezés, de nem késem kijelenteni, hogy részemről a „monarchia“ szót tartom a correct kifejezésnek, ezt is szoktam használni és gondom lesz reá, hogy ezentúl mindig e kifejezés használtassék az indokolásokban és egyéb irományokban. *(Helyeslés.)*

Áttérve a Thaly képviselő ur kérdésére, vajjon a viszonosság elvén alapszik-e az *a)* pont intézkedése, hogy a diplomatiai testületek tagjai más helyeken vadászati adót nem fizetnek-e, bátor vagyok megjegyezni, hogy általánosan bevett szokás, hogy a külföldi diplomatiai testületek tagjai sehol semmi néven nevezendő adót nem fizetnek. Hogy azon országokban, melyekben a vadászati adó be van hozva, ezt nem fizetik-e: arra nézve positiv felvilágosítást nem adhatok: de azon előzmények után, melyek e tekintetben az adókra nézve általában fennállanak, valamint méltányossági szempontból is kérném, hogy a szakasz ezen intézkedését elfogadni méltóztassék.

Ezen szakasz ellen több módosítvány adatott be, azok némelyikére már t. ministertársam gróf Széchényi Pál válaszolt, különösen a szőlőkre és erdőcsőszökre nézve és én kijelenthetem, hogy e tekintetben teljesen osztom nézetét.

Fekete Lajos t. képviselő ur azt kivánja, hogy a *b) c) d)* és *e)* pontokban említett vadászcselédek, csőszök, pásztorok, erdőőrök, erdőkerülők az adónak csak felét fizessék.

Erre csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a főindok arra nézve, hogy ezek a vadászati adó alól egészen kivétettek, az volt, mert a végrehajtás vagy ellenőrzés nehézséggel jár. Mert ha a csősz, a kinek rendeltetése, hogy puskával járjon az erdőben, egy nyulat lelő, azt ellenőrizni nem lehet; azért nem kivántam olyan intézkedést a törvényjavaslatba bevenni, a melynek végrehajtása a lehetetlenséggel határos lenne és nem volna méltányos, hogy a csőszök 12 frtot, vagy akár 6 frtot is fizessenek, holott ma is 2 forintot fizetnek. Ennek alapján kérem, hogy erre nézve a szöveget Fekete Lajos ur indítványával szemben fentartani méltóztassék.

Ernuszt képviselő ur módosítványához, a mely teljesen beillik a törvényjavaslat keretébe és annak világosabb kifejezést ad, készséggel hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

A mi Madarász t. képviselőtársunk indítványát illeti, mely a szakaszt némelyt pontjainak kigazítása végett a bizottsághoz kivánja visszauta-

Digitized by Google

sittatni, erre nézve én az általam előbb említettek alapján kérem a t. házat, hogy ezt ne méltóztassék elfogadni; ezzel szemben azonban Jónás t. képviselő ur módosítványát, mely az általa előterjesztett 7. §-ban foglaltatik, tökéletesen megegyezőnek tartom azon intézkedésekkel, melyeket a törvényhozás a vadászatról szóló törvény 13., 19. és 24. §§-ban már elfogadott és azért részemről nem látok annak elfogadása ellen semmi nehézséget és kérem azt, mint 7. szakaszt, ezen 6. §. után felvenni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Dobránszky Péter: T. ház! *(Zaj. Halljuk!)* Engem épen azon méltányossági és a szükségből folyó álláspontok, melyeket a t. minister ur is méltányolt és melyeknek kifejezést adott itt Jónás Ödön t. képviselőtársam, vezetnek, hogy ne oly casuisticus megállapodást indítványozzak, mely az ő módosítványában foglaltatik, mert az tisztán csak a birtokosokra és a bérlőkre szól. Én előttem ép oly drága az élete és vagyona oly embereknek is, a kik nem birtokosok és nem bérlők, hogy medve vagy farkas, vagy más vad őket meg ne támadja; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és ép azért, minden hosszadalmas indokolás nélkül — ez a dolog ugy is igen könnyen átérthető, bátor vagyok a 6. §-hoz egy újabb kivételi pontot indítványozni. A 6. §. t. i. szól azokról, a kik a vadászati adó alól kivétetnek; *(Halljuk!)* ehhez én a következő új pontot indítványozom: „A szükség által követelt időre, oly vidékek lakói, hol a törvényhatósági hivatalos felterjesztések szerint dúvadak: medvék, farkasok pusztítanak".

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa).*

Harkányi Frigyes előadó: T. ház! Azt hiszem, ha törvényt alkotunk, annak keresztül vihetőségét is lehetővé kell tenni. Ezen módosítványhoz mint előadó nem járulhatok, azért, mert épen Jónás t. képviselőtársam indítványa gondoskodik arról, hogy a hol hegyi vidéken a dúvad garázdálkodik, azt bárki elpusztíthassa; azonkivül pedig, ha nagyon elszaporodtak a dúvadak, hivatalból fog vadászat rendeztetni, melyen jegynélküli vadászok szintén részt vehetnek. Azt hiszem, ez elegendő. Hogy valaki a vadászati jogot ingyen élvezhesse, azt nem tartom lehetségesnek, mert igy a törvény ellenőrködése lehetetlenné válik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki nincs feljegyezve, következik a szavazás.

A 6. §-hoz hat módosítás adatott be. Az első módosítás, melyre először fog a szavazás történni. Madarász képviselő ur módosítása, mely a szakaszt bizonyos meghatározott irányban való új szerkesztés végett visszakivánja utasítatni a bizottsághoz. Azt hiszem, ennek egészen külön és előzetesen kell eldöntetnie s erre nézve a kérdés az lesz: elfogadja-e a ház Madarász képviselő urnak a bizottsághoz visszautasítást tartalmazó indítványát, igen vagy nem? Ha ez elfogadtatik, akkor természetesen megszünik a szakaszra nézve minden további szavazás; ha pedig nem fogadtatik el, akkor fog következni a szakasz feletti szavazás és pedig minthogy egyes pontokra adattak be módosítások, legczélszerűbb lesz pontonként menni és ugy venni elő az egyes pontokhoz tartozó módosításokat. *(Helyeslés.)*

Ha a kérdéseket méltóztatnak igy elfogadni, akkor méltóztassanak meghallgatni a módosítványt.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Madarász módositványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e Madarász József képviselő urnak felolvasott indítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* kéremazokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el az indtíványt.

Következik most maga a 6. §. feletti szavazás.

A bevezetésre s az *a)* pontra nézve nem tétetett észrevétel, ezeket tehát elfogadottaknak jelentem ki.

A *b)* pontra nézve az előadó ur azon észrevételt tette, hogy ezen szó „tulajdonosai" mint sajtóhibából becsuszott kihagyassék. Minthogy a szerkezetből világos, hogy ezen szó oda nem való, az tehát töröltetni fog. *(Helyeslés.)*

Ugyanezen pontra nézve Fekete Lajos képviselő ur adott be módosítványt, mely a *c)* és *d)* pontokra is szerkezeti módosítást involvál. A szavazás először a szövegre fog történni; ha ez elfogadtatik, akkor a módosítvány elesik.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Fekete Lajos módositványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen módosítványnyal szemben az eredeti szöveget, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják a szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Kisebbség! Ellenpróba!)* Kérem azokat, a kik nem fogadják el a szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Meg kell számlálni!)* Megszámlálás kivántatván, kérem azon képviselő urakat, a kik a bizottsági szöveget elfogadják, méltóztassanak szakaszonként felállani. *(Megtörténik. A jegyzők megszámlálják a felállott képviselőket.)*

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el a szöveget, méltóztassanak szakaszonként felállani és állva maradni. *(Megtörténik. A jegyzők megszámlálják a szavazókat.*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A jegyző urak összeszámítása szerint 99 képviselő elfogadta, 95 nem fogadta el a *b)* pontot és igy a *b)* pont a bizottsági szövegezés szerint fogadtatott el.

A *c)* pontot, ha nincs észrevétel, elfogadottnak jelentem ki.

A *d)* pontban e szó után „mező" Balogh

Digitized by Google

Géza képviselő úr e szót kívánja beiktattatni „szőllő“. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e e módosítványt elfogadni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja és igy a „szőllő“ szó be fog iktattatni.

Az *e*) pontra vonatkozólag nem adatott be módosítvány, azt elfogadottnak jelentem ki.

Az *e*) pont után következő 7. bekezdésre Ernuszt Kelemen képviselő ur adott be módosítást. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a 7. bekezdést az eredeti szövegezés szerint? *(Nem!)* Kérdem már most a t. házat, elfogadja-e a bekezdést Ernuszt Kelemen módosítványa szerint? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatik.

A 8. és 9. bekezdéshez módosítás nem adatván be, azokat elfogadottnak jelentem ki.

T. ház! Most következik a döntés Dobránszky Péter és Jónás Ödön képviselő urak indítványa felett. Dobránszky Péter a szakasz végéhez kiván egy pótlást tétetni, mely ha elfogadtatnék, Jónás Ödön képviselő ur indítványa feleslegessé válnék, mig ellenkezőleg Jónás Ödön képviselő ur indítványa értelmében az új 7. §-ra nézve fogom a kérdést feltenni.

Szavazás előtt méltóztassék meghallgatni az indítványt.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Dobránszky Péter és Jónás Ödön módositványait).*

Elnök: T. ház! Az első kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház a 6. §. végére Dobránszky Péter képviselő ur által ajánlt szövegezést, igen, vagy nem? A kik a Dobránszky Péter képviselő ur által ajánlt módosítást elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház nem fogadta el. Kérdem most már, elfogadja-e a t. ház a Jónás Ödön képviselő ur által 7. §.-képen ajánlt szövegezést, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy azt a t. ház elfogadja. E szerint tehát e szövegezés a 6. §. után mint 7. §. fog beiktattatni.

Következik a II. fejezet.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a II. fejezet czimét).*

Elnök: Nem levén észrevétel, az elfogadtatik.

Következik most már az ezelőtt 7. most 8-ik szakasz.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 7-ik, most 8. §-t).*

Mukics Ernő: T. ház! Én ugyan hajlandó vagyok ezen szakasz elfogadásához hozzájárulni, de csakis ugy, ha az általam beterjesztendő módosítás szintén elfogadtatik. Ezen szakasz, véleményem szerint, nem kielégítő, a mennyiben esetleg igen nagymérvü terheket róna azokra, a kiknek több fegyverük van és én ebből a tekintetből igen kivánatosnak tartanám, hogyha a fegyveradó-maximum meghatároztatnék. *(Helyeslés a szélső balon.)* Lehet, hogy valaki azt mondaná, hogy a ki fegyverben luxust üz, az fizessen is. Megengedem, hogy részben ugy van, de ennek is megvan a maga határa és itt bátorkodom a t. ház becses figyelmét felhívni arra, hogy a fegyveradó nagymérvü fokozása hátrányára lenne a fegyvergyártás és fegyveripar fejlesztésének. *(Ugy van!)* Már pedig, t. ház, én azt hiszem, hogy nem áll sem az országnak, sem a kincstárnak érdekében, hogy a fegyvergyártás elé akadályokat gördítsen, annál kevésbbé, mert ezen iparág a kereseti adóval szoros kapcsolatban áll. Ennélfogva bátorkodom elfogadás végett a következő módosítványt benyujtani. *(Olvassa.)* „A 7. §. végén új bekezdésül teendő: Azonban az, a kinek fegyveradója 6 forintot tesz, ezen összegen felül bármennyi fegyvere után többet nem fizet“.

Ebből méltóztatik látni t. ház, hogy az itt jelzett fegyveradó-maximum teljesen megfelel három darab kétcsövü fegyver adójának s ugy hiszem, mind a pénzügyminister, mind a kincstár méltán beérheti ezen adóval. Ennélfogva kérem a t. házat, hogy módosítványom elfogadásához hozzájárulni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Mukics Ernő módositványát).*

Győrffy Pető: T. ház! Annyi joggal, a mennyivel a fegyvert megadóztatjuk, bármely más tulajdont, sétapálczát, vagy esernyőt is meg lehet adóztatni. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ugy, hogy a jelen esetben a fegyver megadóztatását pusztán, ridegen a fiscalis érdeken kivül semmi sem indokolhatja. Ha a vadászatot akár mint mulatságot, akár mint jövedelmező tárgyat veszszük és megadóztatjuk, ez akkor is ugy tekintendő, mintha a szabónak tüjét, az irónak tollát, a tudósnak könyvét adóztatnók meg. *(Ugy van! a szélső balon.)* De a mint a törvényjavaslat contemplálva van, az a fegyvert ugy szándékozik megadóztatni, mint olyan eszközt, mely esetleg nem is használtatik, melylyel az illető tényleg nem foglalkozik. Ez oly eljárás, mintha csak az ügyvédet, a ki nem foglalkozik perügyekkel, vagy az orvost, a ki nem gyógyít, diplomája után megadóztatnók csak azért, mert neki diplomája van. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Ezekből kifolyólag, a szoros jog és méltányosság szerint csak azon esetben lehet a fegyvert megadóztatni, ha valaki azzal tényleg vadászik és a mikor azt használja, ámbár még akkor is lehetne szó az ellen. E szerint elismerem, hogy azon indítványomat hiába tenném meg s nem is tehetném, hogy egyáltalában csak az a fegyver rovassék meg adóval, melylyel tényleg vadászat gyakoroltatik. Azt azonban, hogy az olyan fegyver, melylyel nem vadász a tulajdonosa, akkora adót még se fizessen, méltányosnak tartom. Méltányosnak tartom politikai szempontból is, hogy ne tér-

Digitized by Google

jenek vissza azon idők, melyeknek emléke a magyar népre súlyosan nehezedik, melyekben, tapasztalásból tudom, a Bach-korszakban a magyar ember fegyverét eldugni volt kénytelen. En ezt viszonyainkra kivánatosnak nem tartanám, már pedig tapasztalásból tudom, hogy ez megtörténnék, hogy ha adóval terheltetnék a fegyver, minden ok nélkül, csak azért, hogy az államnak jövedelmet csináljunk.

Én ennélfogva azt indítványozom, hogy a fegyveradó a felére szállittassék le s beadom azon módosítványomat, hogy a 7. §. *a*) pontjában 1 frt helyett 50 kr. és *b*) pontjában 2 forint helyett 1 frt tétessék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Győrffy Pető módositványát).*

Madarász József: T. ház! Én elismerem, hogy t. barátom, ki az ellenindítványt beadta, a ház azon határozata következtében adta be azt, mely szerint a pénzügyminister utasittatott, hogy a volt 1875 : XXI. t.-cz. 20. §-ában megszabott fegyveradó leszállittassék. Mert azon törvényjavaslat említett szakaszában szintén 1 frt és 2 frt volt téve ugy, mint most van, tehát ha a t. ház a szerint kiván intézkedni, mint a hogy a háznak akkor szándéka volt, az 1 frt és 2 frt semmi esetre sem hagyható meg.

Én azonban, engedjen meg t. képviselőtársam, bármit határoztak az előző szakaszokban, meg kivánom tartani azon eredeti álláspontot, melyen mi az általános tárgyalásnál voltunk és megkisérlem az ő indítványa ellenében az egész szakasz kihagyását indítványozni, vagyis hogy semmi fegyveradó ne fizettessék, kivéve azon fegyver után, mely vadászatra is használtatik. Nem mondhatja a t. előadó és a t. pénzügyminister ur, hogy a vadászatra használt fegyver nem adóztatik meg, mert hiszen ott lesz a vadászati jegy, abban benne van a vadászati adó. Valahányszor ez oldalról felszólaltak: a t. előadó ur mindig hivatkozott a második szakaszra, hogy ne kivánják önök külön kitétetni, hogy fegyveradó nem vétetik oly fegyvertől, mely vadászatra nem használtatik; mert a 2. szakaszban ki van világosan téve, hogy csak azon fegyverek adóztatnak meg, melyek vadászatra is használtatnak. Ha tehát önök a második szakasz kinyilatkoztatott szerkezete ellenére, azon fegyvert csakugyan nem akarják megadóztatni, mely vadászatra nem használtatik, akkor külön fegyveradóra szükség nincs. A felhozott okoknál fogva beadandó módosítványom a következő: „Az ez előtti 7. §. hagyassék ki." *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Madarász József módosítványát).*

Harkányi Frigyes előadó: Meglehet t. ház, talán a szokás ellenére cselekszem, ha mint előadó nagyon is őszinte leszek. *(Halljuk! Halljuk!)* Azon indítványt, a melyet Mukics képviselő ur beadott, én magam voltam bátor szőnyegre hozni, de arról győződtem meg, hogy annak keresztülvitele s az ellenőrzés a vadászatra alkalmas fegyverekre vonatkozólag csaknem lehetetlen volna. A bizottságban ugyanis azon indítványt tettem, hogy miután alig használ bárki is három fegyvernél többet, ez legyen a maximum; szemem előtt lebegvén, a mi az előttem szólt képviselő urnak is egyik főczélja volt, hogy a fegyvergyártás és készítés ez által némileg elősegittessék. De elállottam ezen eszmétől, mert meggyőződtem arról, hogy ha a maximum ekkép megállapittatván, a többi fegyver adómentesnek nyilvánittatik, akkor az adómentességet a gazdagabb ember fogja élvezni, a mennyiben csak a vagyonos tart több fegyvert. Ennyit Mukics képviselő ur felszólalására vonatkozólag.

A mi Győrffy képviselő urnak felszólalását illeti, azt látom, hogy ő az elvet elismeri, de az összeg ellen tesz csak kifogást. Igaz ugyan, hogy Orbán képviselő ur tegnapi felszólalásában azt mondá, hogy 3 frtért fegyvert kap az ember, habár nézetem az, hogy 3 frtos fegyver inkább ne is léteznék, mert ez az emberre nézve veszélyesebb, mint a vadra nézve: mégis ezen adót oly csekélynek tartom, hogy az, a ki drágább fegyvereket használ, ezt könnyen elviselheti. Azt hiszem, hogy Madarász képviselő ur meg fog nékem bocsátani, ha kijelentem, hogy az ő indítványát nem fogadhatom el.

Kérem a t. házat, hogy a szakaszt fentartani méltóztassék.

Vidovich György: A t. előadó urnak azon argumentálására akarok egy észrevételt tenni, mely szerint, ha a fegyverek maximuma megállapittatik, az ellenőrzés nehéz, vagy lehetetlen lesz. Bocsánatot kérek, de az ellenőrzés még sokkal nehezebb az ellenkező esetben; mert ha valakinek tiz fegyvere van, hatot eltesz, négy után pedig adót fizet. Ha azonban a maximum meg van állapítva, akkor meg lehet tudni azt, vajjon hány fegyvert tart az illető, mert adómentes fegyverének eltitkolására nincs ok. Szóval könnyebbnek tartom az ellenőrzést, ha a maximum meg van állapítva és ezért pártolom Győrffy képviselő ur módosítványát.

Elnök: Szólásra többé feljegyezve senki nem lévén, következik a szavazás. E szakaszhoz három módosítvány adatott be, az egyik Győrffy Pető képviselő uré, aki az *a*) és *b*) pontban foglalt összegeket felére óhajtja leszállítani. A másik Madarász képviselő uré, ki a szakaszt kihagyatni akarja. A harmadik Mukics képviselő uré, a ki e szakasz után egy új bekezdést javasol felvétetni. A szavazásnak tehát akként kell megtörténni, hogy az első kérdés az lesz: elfogadja-e a t. ház a 8. §-t, szemben Győrffy Pető és Madarász József képviselő urak módosítványával? Ha elfogadtatik,

Digitized by Google

akkor Győrffy Pető módosítványa és Madarász József indítványa elesett. Ha el nem fogadtatnék, akkor következik Győrffy Pető képviselő ur módosítványa és ennek el nem fogadása esetében Madarász József képviselő ur módosítványa.

De akárhogy dől el a szavazás az előbbi módosításokra nézve, még ez után szavazás alá kerül Mukics Ernő képviselő ur módosítványa.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a beadott módosítványokat).*

Elnök: Elfogadja-e a ház régi 7., most 8. §-t a bizottság szövegezése szerint változatlanul? Méltóztassanak azok, a kik elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és igy Győrffy és Madarász képviselő urak módosításai elesnek.

Elfogadja-e a ház a Mukics Ernő által indítványozott új bekezdést? Méltóztassanak azok, a kik elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el és igy az eredeti szöveg változatlanul megmarad.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a régi 8., új 9 §-t).*

Gyurgyik Gyula: T. ház! Azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy mintegy illustrátiójául azon bóknak, melyet Győrffy Géza t. képviselőtársunk tegnap fejünkhez vágott, hogy t. i. papucskormány alatt állunk, indítványnyal és módosítással bátorkodom a t. ház elé járulni, melynek elfogadhatlanságát a t. pénzügyminister ur már tegnap jelezni volt szíves. Ha jól fogtam fel a helyzetet, az előttünk fekvő törvényjavaslat — akárhogy nézzük és tekintsük — folyománya és következménye azon mozgalomnak, mely az elmult országgyülés alatt kelt és melynek eredménye volt Tibád Antal t. képviselőtársam indítványának elfogadása, mely indítvány folytán a mult országgyülés kimondotta, hogy a kormány utasittatik a vadászati adó leszállítása iránt törvényjavaslatot benyujtani. Ezen mozgalomnak, mely a mult országgyülés alatt initiáltatott, három czélja volt: Czélja volt t. i., hogy a szegényebb osztály és pedig a szegényebb müveltebb osztálynak ne tétessék lehetetlenné, vagy legalább ne nehezittessék meg az, hogy midőn egészségi szempontból kénytelen mozgást tenni, azt némi hasznossal fűszerezhesse és hogy lehetővé tétessék különösen a bérczes, hegyes vidékek lakóinak, hogy vetéseiket a dúvadak ellen olcsó pénzen megvédhessék. Ez volt azon initiált mozgalom egyik czélja. A másik czélja abban állott hogy lehetőleg kiirtassék az emberekből azon ellenszenv, mely mindig akkor támad, midőn egy törvényt magukra nézve igazságtalannak, vagy terhesnek tartanak. Elmondotta már a régi római költő: „Nitimur in vetitum; cupimusve negata.“

Tagadhatatlan, hogy azon törvény, mely a vadászati adót 12 frtban állapította meg, általában a közönség részéről terhesnek, méltánytalannak, igazságtalannak tartatott. Nem én mondom, hanem ha széttekintünk a nagy világban, lépten-nyomon találkozunk azon nézettel, hogy mikor azon törvény meghozatott, némely gazdagabb nagy ur passiójának nyujtatott benne kedvezmény. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Ismétlem, nem én mondom, hanem általában el van terjedve a közvéleményben ez a nézet. És ha már ezen impressió alatt áll a közönség, az ember természetében levő gonoszság nagyon könnyen megmagyarázza az embereknek azon iparkodását, hogy egy ily magukra nézve rosznak, igazságtalannak, terhesnek vélelmezett törvényt, hol csak lehet, kijátszszák.

Ez volt, mondom, a mozgalomnak egyik intentiója és habár a pénzügyminister ur igen helyesen kijelentette tegnap, hogy a mult országgyülésnek határozata a jelenlegi kormányra nem bir döntő befolyással s egyáltalában reá nem kötelező — mit a magam részéről is teljesen igaznak elfogadok —: mégis akár hogy nézzük a dolgot, a jelen törvényjavaslat ezen mozgalomnak a kifolyása.

És ha már most azon érdekek szempontjából veszszük, melyek azon mozgalom kezdeményezői előtt lebegtek, akkor kénytelenek vagyunk bevallani, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat ezen czéloknak nem felel meg, nem azon irányban, melyben, mint a pénzügyminister ur kijelentette, az ország fiscalis érdekei megóvatnának. Ha a jelen törvényjavaslat által czéloztatik az ország fiscalis érdekének megóvása, akkor a 6. §-ban nem vétethetnénekki a vadászati területen vadak gondozására és vadászterületek őrzésére alkalmazott cselédek s a vadászterületek tulajdonosai vagy bérlőinek szolgálatában álló vadászcselédek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Arra nézve, a kinek vadászterülete van, a ki vadászat gyakorlására cselédeket tart, én azt hiszem, azon 12 frt vadászati adó nem lesz terhes; a ki cselédeket tarthat, az nem 12, hanem 200 frtot is fizethet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha már most vesszük, hogy általában akár hány nagy vadásztertilet van, melynek birtokosa maga nem is vadászik, hanem a vadászatot csak cselédjei által gyakoroltatja és a vadászatból dús pénzbeli jövedelemben részesül: akkor igazságtalannak és méltánytalannak tartom, hogy midőn egyrészt ezen birtokos cselédjei nem fizetnek vadászati adót, másrészt a szegényebb osztályhoz tartozó, a ki egészségi szempontból mozgást akar tenni, megfosztassék attól, hogy vadászhasson. De nem felel meg a jelen törvényjavaslat financiális tekintetben sem a mult országgyülés alkalmával indított mozgalom intézői előtt lebegett czélnak. A t. pénzügyminister ur tegnap szives volt egy kimutatást előadni, hogy hány jegy adatott el különböző időben; és kimutatta, hogy az első két évben 22,000 jegy adatott el, 1879-ben már csak 15,000

Digitized by Google

tehát 6000 kevesebb, mig az utána következő évben már 23,000 adatott el és ezen jelenségnek indokát a pénzügyminister ur abban keresi, hogy azért apadt a jegyeladás, mert a vadászati adóról szóló törvény nem lett helyesen végrehajtva és azt hiszi, hogy 1880-ban azért adatott el több jegy, mert a vadászati törvény jobban kezeltetett. Ezen nézetét — engedjen meg a t. pénzügyminister ur — én alaposnak nem fogadhatom el. Én megmondom, hogy miért adatott el az utolsó időben több jegy. Azon pillanatban, melyben a pénzügyminister ur a mult országgyülésben hozott határozatot mint egy anticipálva, behozta a félévi jegyeket, tekintve, hogy alig találkozott ember, a ki január-juniusi időre jegyet váltott volna, mig ellenben igen természetes, hogy az év második felében tömegesen váltottak jegyeket és igy annál több jegy adatott el. Igy történt, hogy mikor a félévi jegyek be voltak hozva, az eladás emelkedett. Merem állítani, hogy ha a t. ház elfogadja változatlanul ezen 9. §-t, ugyanezen arányban megint apadni fog a jegyeladás. Mert hiába, valljuk be, bár nem lelkiismetes dolog, de ugy van, hogy a közönség, mihelyt magára nézve igazságtalannak, méltánytalannak fogja találni a törvényt, megint azon lesz, hogy azt kijátszsza, és ha a pénzügyminister ur minden nyúl mellé zsandárt nem állít, akkor kétszer akkora lesz a száma azoknak, kik vadászati jegy nélkül vadásznak, mint a hány jegyet el fognak adni. Minthogy az előttünk fekvő szakasz az általam jelzett intentiónak meg nem felel, bátor vagyok ahhoz a következő módosítást ajánlani: „Módosítvány a vadászati törvényről szóló 8, illetőleg most 9. §. helyébe tétessék: „A vadászati adó egy évi összege 6 frtban állapittatik meg". Ajánlom módosítványomat elfogadásra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog a módosítvány olvastatni.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa).*

Almássy Sándor: T. ház! Ezen törvényjavaslat több oldalról — és ez tény — az országban ugy fogadtatik ez, hogy a törvényjavaslat csak az aristocratia számára készült. Tegnap a t. pénzügyminister ur, ma pedig a kereskedelmi minister ur azt tagadásba vette. A pénzügyminister ur állitását és tagadását avval indokolta, *(Halljuk!)* hogy hiszen az adó lejebb szállittatott, nem mondhatják tehát, hogy azon kivánságnak, miszerint az adók leszállittassanak, eleget nem tett. De ha az adó leszállitási nemét nézzük, akkor fentartja magát a vád, hogy t. i. e törvényjavaslat az aristocratia kedveért hozatik. Mert kiknél szállittatik le a vadászati adó: azoknál a nagy földterülettel bíróknál, az uradalmaknál, e holt tőkéknél, ha csak a pénzügyminister ur nem ugy érti, hogy ezeknél az erdőkerülők adója is kevesebb lesz s igy a szegény népre is le lesz szállítva az adó. Ily értelemben igaz, hogy adóleszállítás, de csak is ily értelemben, különben nem, a mennyiben különben csak a nagy uraknak kedvezünk, Mert a 12 frtnyi vadászati adó fentartatván, mint előttem szólt Gyurgyik t. képviselőtársam megmutatta, azon szempontból is, hogy az adóból nagyobb összeg folyjon be, sokkal károsabb, mint ha lejebb szállítanók. Példa erre a só árának leszállitása; mennél lejjebb szállítottuk, annál több jövedelmet hajtott. A jelen vadászati adónál pedig az, hogy mikor féléves jegyeket válthattak, mindjárt szaporodott a jövedelem. Tehát a fiscalis szempont, a czélszerűség is azt parancsolja, hogy e 12 frtos adót szállítsuk le. S ha nem akarjuk elfogadni a czélszerűség szempontját, mi más a következtetés, mint hogy a gazdagabb, nagyobb urak kedveért hozzuk ezen nagy megadóztatást, hogy ők kényök kedvök-szerint bérelhessék a birtokokat.

A törvényjavaslatban meg van mondva, hogy a községek kötelesek a vadászterületeket kiadni. Avval indokoltatik, hogy jövedelmet kell szerezni a községeknek, hogy a czélszerűség szempontjából kényszerittetnek vadászterületeik kiadására. Pedig ha ezen adótétel megmarad, kevesbedvén a vadászok száma, a legtermészetesebb és logicai következtetés az, hogy a községek jövedelme kevesbedni fog. Megmutatta ezt a tapasztalat: a hol tömegesen kényszerítették a népet a területnek bérbeadására, ott egy egész községnek a vadászbére 5—10 frtot tesz. Ezen szempontok mind arra mutatnak, hogy a gazdagabbak kedveért történik ezen nagy adóztatás.

Már most kérdem: czélszerű-e, szabad-e, méltányos-e ez? Bizony sem nem czélszerű, sem nem szabad: mert habár elismerem, hogy igen kényelmes dolog a vadászoknak, hogy olcsóbb pénzen nagy területeket bérelhessenek, ha azonban a szegény osztályt tekintem, hogy azoknak mennyivel nehezebb a vadászterületet megszerezni és mily nehéz a 12 frt adót megfizetni, akkor oda megy ki a dolog, hogy ha a törvényhozás intézkedik, inkább a szegények javára intézkedjék. Mert ezen 12 frt igen súlyos már csak azért is, mert egyszerre kell fizetni.

Hazánkban a legtöbb tisztviselő, jegyző, tanító, tudjuk, hogy igen csekély fizetéssel van ellátva, 3—400 frttal s ezeknek ritkán van módjukban, hogy 12 frtot egyszerre lefizethessenek valami élvezetért. Czélszerű-e ezeket elriasztani és gátolni őket abban, hogy ezen élvezetet maguknak megszerezzék? Rájok nézve, a kik oly munkával vannak elfoglalva, mint az irás stb., a vadászat, melyet csak olykor-olykor űzhetnek, nem-fényüzés, hanem czélszerű testmozgás, melylyel egészségöket fentartják, hogy a munkát annál nagyobb kedvvel folytathassák. Kérdem, igazságos és czélszerű-e ez?

Azért t. ház, haszontalan azon tiltakozás, hogy ez nem a sportsmanok, nem a gazdagabbak kedvéért

Digitized by Google

van, ha a törvény rendelkezéseiben tényleg be nem bizonyítjuk, hogy csakugyan nem ezek kedvéért van. De miután a tapasztalat mutatta, hogy az adó mindig csökkent, mig a féléves jegyeket be nem hoztuk és az államnak e mellett csak kára van, a mi világosan igazolja, hogy ez azok kedvéért történik, hogy tehát e gyanu a házra ne háruljon, kérem Gyurgyik képviselőtársam indítványának elfogadását. *(Helyeslés.)*

Lázár Lajos: T. ház! Bárhol Erdélyben megfordultam, mindenütt panaszképen hallottam a vadászati jegy igen magas árát említeni és mondhatom hogy mint közkivánságot a 6 frtot említeni, ugy hogy ott már ezt bátran közvéleménynek lehet elfogadni.

És pedig ez onnan is ered, mert mi aránytalanul szegényebbek is vagyunk. Erdélyben kinek 1000 frt tiszta jövedelme van, már jó módú embernek tartatik és plane ha nem adós más gazdának is. Aztán Erdélyben a vadászatot jövedelemnek nem tartják és tán soha sem is fogják annak tartani, hanem ott a főczél a dúvad pusztítása és azt csak ugy érhetjük el, ha mentül többen vadászjegyet szereznek. A vadászterület birtokosa örömest megengedi a paraszt-vadásznak a vadászatot és egyedül azt köti ki, hogy egyébre ne lőjjön mint kártékony vadra — és ezt ott meg is tartják. Nálunk az uri és paraszt vadász közt a legcollegiálisabb viszony uralkodik.

Hivatkozom Hátszeg kerületnek igen tisztelt képviselőjére, ki maga is nagy erdőbirtokos, hogy ez az ő kerületében főkép ugy van.

Aztán a birtokosok sokszor mulatságból vadászatot rendeznek, a hol többnyire igen kevés vad ejtetik el — de végre nagyot mulatnak. Már aztán ha egy ily birtokosnak több családtagja is van, bizony sokalja a 12 frtot és azért fejlődik ott ki a közkivánság, hogy a vadászati jegy ára 6 frtra szálljon.

Azután valljuk meg őszintén, mi erdélyi képviselők már rég kecsegtetjük ezzel birtokos társainkat és már compromittálnók magunkat, ha még ezt sem válthatnók be.

Azért tehát ajánlom a 8. §. módosítását, olyképen, hogy 12 frt tétel helyébe 6 frt tétessék.

Gr. Bánffy Béla: T. ház! Megvallom őszintén, hogy nem kivántam e javaslathoz szólni. Kénytelenített engem az előttem szólott t. képviselő ur egy pár nyilatkozata, melyet szó nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk!)* Én itt e teremben külön említeni az erdélyi érdekeket, nem tartom helyesnek: *(Élénk helyeslés)* azt sem tartom czélszerűnek, hogy mondassék, miszerint ezen törvény reánk, erdélyiekre nézve specialiter nem alkalmazható. *(Helyeslés.)* Mert t. ház, azon perczben, mikor ide jöttünk, nem Erdély számára hozunk törvényeket, hanem Magyarország számára; *(Ugy van!)* nem specialis érdekeket védünk, hanem az ország összes érdekeit. *(Helyeslés.)* Ezt kivántam megjegyezni.

A mi magát a javaslatot illeti, én a 12 frtos tételt elfogadom és méltóztassanak elhinni, nem mint sportsman fogadom el. *(Halljuk!)* Sem korom, sem időm nem engedi, hogy vadászattal foglalkozzam. Hanem elfogadom czélszerűségi szempontból. Én részemről azt tartom, hogy a vadászatnak is könnyítésére szolgál ezen intézkedés. Vannak többféle vadászok, vannak olyanok, kik a vadászatot csak ürügyül használják fel, hogy idejöket elfecséreljék. *(Tetszés.)* Nem tartom helytelennek, hogy az illetőkre nézve ez kissé megnehezittessék. Igen sokszor megtörténik, főleg kisebb városokban, hogy a mesterember, a ki igen helyesen és jól tudná végezni munkáját, kutyát vesz maga mellé és vadászni megy és aztán isten látja, mit csinál. *(Derültség és helyeslés.)* A mi pedig t. ház, a másik részt illeti, hogy ez által a dúvad szaporodna, az nem ugy van. Azon időben, mikor egyáltalán nem volt fegyver-adó, több dúvad volt az országban, mint ma. A czélszerűen berendezett vadászat inkább kiirtja a dúvadat, mintha oly emberek kezébe adjuk a fegyvert, a kik dúvadra mennek vadászni és lőnek nyulat és őzet. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Engem nem lepett meg azon körülmény, hogy a pénzügyminister ur 12 frtot kiván megszavaztatni vadászati adó fejében. Nem lepett meg azért, mert tudjuk, hogy a nemzetet megsemmisítő 1867-es közösügyes kiegyezés *(Derültség)* és Tisza Kálmán ministerelnök urnak *(Felkiáltások jobbfelől: Nincs jelen!)* nemzetellenes politikája annyira kimerített már minden adóforrásokat, hogy a pénzügyminister ur kényszerítve van oly forrásokhoz nyulni és folyamodik, a melyek eddig ismeretlenek voltak az országban.

Azon sem csodálkozom, hogy előttem szólott t. képviselőtársam a vadászati adót 12 frtban kivánja megállapittatni, csupán azért, hogy a szegényebb osztályhoz tartozó polgárok ne élvezhessék e mulatságnemet. Indokul azt méltóztatott mondani, hogy azon szegényebb sorsú emberek, ha vadászni nem mennének, talán foglalkozásuk és működésük körében maradnának. Meglehet, talán t. képviselőtársamnak az jutott eszébe, hogy ha vadászni nem mennének, a korcsmába mennének s mert a regále-jog a birtokosok, a földesurak joga, következőleg a vadászati adónak ily magasabbra emelése által a regálét teszszük jövedelmezővé. *(Derültség balfelől. Mozgás jobbfelől.)*

Én azt hiszem t. ház, hogy nekünk, népképviselőknek nem az a feladatunk és kötelességünk, hogy azt tekintsük: mi az, a mi reánk nézve hasznos és élvezetes, hanem kötelességünk annak a népnek érdekeit tartani szemünk előtt, a mely bennünket bizalmával megajándékozva, ide küldött; s mert én ily elvekből kiindulva fogom fel a

Digitized by Google

magam kötelességét, óhajtom, hogy a vadászati adó 6 frtra szállittassék le. *(Helyeslés balfelől.)*

Gr. Bánffy Béla: Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. *(Halljuk!)*

T. képviselőtársam nem tudom mi okból, nem nagyon kellemes insinuatióval illetett engemet itt a t. ház előtt. Azt méltóztatott ugyanis mondani, hogy én a szegény népnek meg kivánom tiltani a vadászatot. Én ezt azon indokból tettem, a mint azt ki is fejeztem, hogy sokkal hasznosabban töltheti idejét sok ember, mintha vadászni jár és az időt és vagyonát elfecsérli és magának kárt okoz.

A mi a regále jövedelmeinek szaporulatát illeti, melyet mint indokot, reám méltóztatott ruházni, az ellen kereken tiltakozom. Itt erről egyáltalában szó nincs. Én egyáltalában senki kárán sem kivánok egy osztályt boldogítani; de valamint nem ismerek el Magyarországon különálló osztályokat, kiknek érdeke egymással ellentétben áll, ugy megkövetelem, hogy azt, a mit én mondok, ne méltóztassék félremagyarázni, hanem ugy venni, a mint mondtam. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Németh Albert: T. képviselőház! Igen röviden kivánok szólni. *(Halljuk!)*

Mikor 1848-ban a pákozdi és sokorói csata alkalmával a magyar fegyverek legelőször mérkőztek Jellasich seregével: akkor a bécsi lapokban megjelent egy czikk, a mely dicsérte a magyar tüzérséget, mondván, hogy azon magyaroknak odaállított tüzérek tulajdonkép nem Magyarország fiai, hanem olaszok és francziák. Pedig nem ugy volt. Ez volt azon ifju nemzedék, a mely akkor nevekedett, mikor minden magyar ember házánál olyan a milyen flinta csüggött a falon. S mikor a gyermek a karácsonyi ünnepekre hazajött, a legelső volt, hogy a faluban és pusztán az urfiak a szegény paraszt gyermekekkel mentek bandukolni sárban és vizben és edződött a test, bátorittatott a lélek és gyakoroltatott az ügyesség ifju korban és a gyermek megtanult jól lőni. Akkor az öreg ispánféle embertől egyszerüen azt kérdezte az urfi, hogy hát van-e ispán uram nyúl és hol kell azt keresni? Most ha haza mennek, azt kérdezik az ispántól, ugyan mennyi fizetése van magának, mi már majd csak oda törekszünk, hogy az államnak valamelyik jószágán legyünk kasznárok, mert ott jobban fizetnek, szabadabb a vásár, mint itthon.

Én azt tartom t. ház, hogy minden nemzetnek meg kell őrizni jellegét, fenn kell tartani ősi erényeit és azokat a jövő korra átszállítani. Én nem óhajtom, hogy bureaucraticus, elcsenevészett, fázó és elfáradó, lőni, lovagolni nem tudó szerencsétlen eszkimónemzedékké fajuljon idővel a magyar fiatalság; én meg akarom tartani a Rákóczy faját az unokákban és dédunokákban és minden olyan megszorítást, a mely nem ezt eredményezi, magam részéről elutasítok. Én szerettem volna megtartani a vadászat és fegyver szabadságát teljes, szűzies modorában ugy, mint én azt gyermekkoromban ismertem és miután ehhez legközelebb ugy jutok, ha pártolom a benyújtott módosítványt: én elfogadom a hat frtra való leszállítást. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Ezen törvényjavaslat általános tárgyalása alkalmával több izben mondták azt, hogy azon esetre, ha a vadászati adótétel leszállittatnék 12 frtról 6 frtra, ez több jövedelmet adna, mert többen váltanának vadászati jegyet. Bátor voltam tegnap hivatkozni adatokra, melyekből kitünik, hogy ha ez a törvényjavaslat komolyan végrehajtatik, a 12 frtnyi adótétel mellett is szaporodni fog a jövedelem az eddigihez képest.

A mai vita folyamán is felemlittetett az, hogy azon időben, mikor 6 frt volt az adótétel, illetőleg félévi jegyek voltak válthatók, a jövedelem nagyobb volt.

Nem tudom, az illető képviselő ur minő adatokra fektette állitását . . . . .

Szalay Imre: Pedig ugy van! *(Zaj.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Ha Szalay Imre képviselő uron van a szó, én megvárom, meghallgatom, ha tetszik. *(Zaj! Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Almássy Sándor képviselő ur említette és Szalay Imre képviselő ur pártolja ebbeli nézetét, hogy több jövedelem volt akkor, mikor fél éves jegyek adattak.

E tekintetben ismét hivatkozhatom azon adatokra, melyeket tegnap említettem. Ugyanis 1875-ben, mikor 12 frtos évi jegy adatott, az ezen adó utáni jövedelem 232,000 frt volt és azon esztendőben, mikor félévi jegyeket szolgáltattak ki, ezen adó jövedelme 138,000 frt volt, tehát majdnem 100,000 frttal kevesebb. Most, mikor a 12 frtos jegyek ismét visszaállittattak: az általam tegnap említett adatok szerint, a 200,000 frtot meghaladja az ezen adónem utáni jövedelem. Méltóztatnak tehát látni, hogy nem alapos azon állítás, miszerint a 6 frtos félévi jegyek mellett nagyobb volt a jövedelem, mint a 12 frtos egész évi jegyek mellett.

Mikor több évvel ezelőtt hosszasabban foglalkozott az ország és a ház ezen adónemmel, mindig az volt a mérvadó argumentum ez adótétel leszállítására, hogy igy 6 frton válthatnának jegyet azok is, a kik rövid időre kivánnak vadászattal foglalkozni. Ezen szerintem is talán méltányos kivánságnak megfelel a jelen törvényjavaslat és mindamellett, hogy azt hangoztatják, hogy e törvényjavaslatban kevés javítás foglaltatik: én felfogásom szerint, igen nagy kedvezményt látok abban, hogy azok, a kik a vadászatot nem egész éven át kivánják gyakorolni, hanem, mint a városban lakók, rövid időre kimennek vidékre vadászni, harmincz

Digitized by Google

napot meg nem haladó időtartamra szóló 6 frtos vadászati jegyet válthatnak. Ez már igen nagy kedvezmény és ezen túlmenni én nem tartanám czélszerűnek.

A dolog lényege t. ház az, hogy 12 frt legyen-e a vadászati adótétel vagy 6 frt. Erre nézve már tegnap az általános vita alkalmával nyilatkoztam és a mit tegnap mondtam, ismételni nem akarom. Csak annak akarok kifejezést adni, hogy mikor én e helyet elfoglaltam, egy feladatot tűztem magam elé és ez első sorban államháztatásunknak rendezése és az államháztartási hiánynak eltüntetése. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Több alkalommal nyilatkoztam már az iránt és ma is ismétlem, hogy én ezt a czélt elérhetőnek vélem, ha a nemzet ezen törekvésemben kegyes lesz támogatni. *(Helyeslés.)* De ha a t. ház ezzel ellenkező irányt követne és ha ma kezdjük a vadászati adónál, holnap másnál az adóleszállítás terére lépünk, akkor ezen czélt nem fogjuk elérhetni. Az ily eljárás az általam elfoglalt álláspontlal ellentétben áll olyannyira, hogy én közreműködésemet és szolgálatomat arra nem ajánlhatom fel. *(Helyeslés jobbfelől. Hosszantartó zaj a szélső baloldalon.)*

Addig, a mig a súlyegyent helyre nem állíthatjuk és mig ennél terhesebb adók megszavazása végett vagyunk kénytelenek a törvényhozás elé járulni, én ezen adótétel leszállításához, ismételten kijelentem, nem járulhatok. És azért azon esetre, ha elfogadtatnék azon indítvány, hogy az adótétel 6 frtra leszállittassék és ha ehhez a törvényhozás többi tényezői is hozzájárulnak: én annak keresztülvitelére közreműködésemet fel nem ajánlhatnám. *(Mozgás a szélső baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)* Ennek alapján arra kérem a t. házat, méltóztassék a tételt ugy, a mint a törvényjavaslatban van, elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Almássy Sándor: A minister ur azt kérdezte tőlem, honnan vettem azon adatokat, hogy akkor, a mikor 6 frtra volt szállítva a fegyveradó, több jövedelem jött be. Erre meg kell jegyeznem sajnálattal, hogy pontos adókimutatások nem voltak; de egyébiránt épen a minister ur szavaiból is kitünik, hogy több folyt be, mert hiszen, ha a félévre bevett adó meghaladta a felét, akkor tessék összehasonlítani és kitünik, hogy az egész összeg többre ment.

Szalay Imre: A minister ur utóbbi közbeszólásomra felhivott, hogy szólaljak fel, tehát állításom védelmére szükségesnek tartom kijelenteni, hogy én ez adatokat Somogymegye alispánjától és jegyzőjétől vettem; és ha a minister ur nemcsak általánosságban, hanem részletesen megtekintette volna az adatokat, maga is kénytelen lett volna elismerni, hogy igazam van, mert ugy történt, a mint mondtam. A minister ur azt mondotta, hogy nem jött be annyi jövedelem és hogy tévedésben vagyunk, téves a feltevésünk, hogy 6 frttal több lesz a jövedelem. Engedelmet kérek, a hol csak a pennyrendszert életbeléptették, az egész világon mindenütt érvényesítette magát. Már Angliában, mikor a vasutaknál behozták a pennyrendszert, a vasutak mindenütt többet jövedelmeztek és mióta Magyarországon a lóvonatú vasutak olcsóbban szállítják a közönséget, szintén nagyobb a jövedelem. Igy van a póstánál, mikor 10—15 krajczár volt a póstabér, kevesebb volt a jövedelem, mint most, a mikor 5, esetleg 2 krajczárt kell fizetni. Ennélfogva nem fogadhatom el a pénzügyminister ur indokolását, hanem Gyurgyik Gyula képviselőtársam módosítványához járulok. *(Helyelés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Ákos: T. ház! Ha arról van szó, hogy a vadászati adót leszállítsuk, melyet, mint tudva van, az ország nagy többsége követel s mely értelemben már a ház is határozatot hozott, *(Egy hang a szélső baloldalon: Harmincz szótöbbséggel!)* akkor előáll a pénzügyminister ur és cabinetkérdést csinál belőle, de ha Boszniára és Herczegovinára milliókkal emeljük a költségvetést, ha a hadsereg költségvetését milliókkal toldjuk meg, akkor nem csinál cabinetkérdést .... *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Tudom bizonyosan, majd a névszerinti szavazásnál figyelemmel is kisérem, hogy számos erdélyi képviselő programmjába bevette, hogy a vadászati adó leszállítása mellett fog lenni. *(Ugy van! a baloldalon.)* És ime mi történik? Feláll a pénzügyminister ur, felveti a cabinet-kérdést, erőszakolja a képviselőket a mellette való szavazásra, másfelől feláll gr. Bánffy és azt mondja, titakozik az ellen, hogy az erdélyi viszonyokra itt hivatkozás történjék. Hát azért vagyunk mi itt, hogy az erdélyi viszonyokat s egyszersmind az ország viszonyait ne mérlegeljük? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Azt akarják, hogy Erdélynek havasi vidékein ne legyünk képesek marhát tartani, mert azokat a farkasok és medvék szétszaggatják? Azt akarják, hogy anyagilag tönkre menjünk? Honnan akarják aztán az adót exequálni? *(Helyeslés balfelől.)* Nem azért vagyunk mi itt, hogy specialiter az alföldi viszonyokra alkossunk törvényt, hanem azért, hogy az ország összes viszonyait egybevetve alkossunk törvényeket. Én olyan törvényjavaslatot, mely Magyarországban az anyagi viszonyokra oly káros befolyással van, mely intézkedés mióta fennáll, százezreibe kerül a szegény polgároknak, midőn tudok nem egy családot nem egy kerületben, melyet a medvék és farkasok annyagilag tönkre tettek, el nem fogadom. *(Helyeslés balfelől.)* És ilyenkor önök, ha önökhöz fordulunk, hogy a fegyveradót szállítsák le, vagy zúgnak, vagy nevetnek. Sokkal több hasznot hajtott az országnak az önök által annyira gúnyolt és megvetett kormányzat az ötvenes években, mert akkor a havasi vidékeken több vadásznak ingyen puskát, lőport és golyót szolgáltattak ki, most meg azt követelik tőle, hogy

Digitized by Google

ha egy pár forintot keresett, azt adóra fizesse. En semmi ilyen törvényjavaslathoz, mely a szegény népet annyira sujtja, hozzá nem járulhatok. Pártolom a vadászati adónak legalább 6 frtra való leszállítását. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Szólásra többé senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom. Szót illeti még az előadót. *(Eláll!)* Ha az előadó ur szólni nem kiván, következik a szavazás. A kérdés ez: elfogadja-e a t. ház a 9. §-t a bizottság szövege szerint, igen vagy nem? Ha ez nem fogadtatik el, akkor következik a szavazás Gyurgyik képviselő ur módosítványára, mely az összeget leszállítja. Minthogy azonban a 9. §-ra nézve két oldalról is névszerinti szavazás kéretett, a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni. Kihuzom a betüt. „V"

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni és meghallgatni a kérdést.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a kérdést)*: Elfogadja-e a ház az eredeti 8. most 9. §-t a bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem?

Elnök: A névsort gróf Pejacsevich Tódor jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Fenyvessy Ferencz, az igennel szavazókat Baross Gábor, a nemmel szavazókat Duka Ferencz jegyző urak fogják feljegyezni.

Méltóztassék fenhangon és érthetően szavazni, hogy minden tévedés kikerültessék.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a névsort.)*

„Igen"-nel szavaztak: *Vukotinovics Lajos, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zámory Kálmán, Zeyk Dániel, gr. Zichy Ágost, Zsámbokréthy József, Zindl Antal, Andaházy Pál, gr. Andrássy Tivadar, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bathó Bálint, Bay Barnabás, b. Bánffy Dániel, gr. Bánffy Béla, b. Bánhidy Béla, Bárzay Odön, Beniczky Gyula, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Ödön, Biasini Domokos, Bicskey Kálmán, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Boér Károly, Bornemisza Ádám, Bossányi László, Bubics Zsigmond, Bartolovics Iván, Bedekovich Kálmán, gr. Csáky László, Csávossy Béla, Csejtey Antal, Cselkó Ignácz, Dacsó Pál, Darányi Ignácz, Dárday Sándor, Dimitrievics Milos, Engelmayer József, Éber Nándor, Éles Henrik, Fáy László, Fekete Lajos, Fekete Zsigmond, Fónagy László, Gáll József, Gödl Károly, Gromon Dezső, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hérits Antal Horváth Gyula, gr. Hunyady László, Hatz Vilmos, Ivánka Imre, Jászay, Antal, Jókai Mór, Jónás Ödön, Joszipovics Imre, Joszipovics István, gr. Karácsonyi Guidó, Kálmán Imre, Kármán Lajos, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, b. Kemény Kálmán, Kégl György, Kiss Lajos, Kiss Pál, Konstantiny György, Kovách László, Königmajer Károly, Králitz Béla, Kapisztóry Ferencz, Kresztics György, Kresztics Miklós, Latinovics Gábor, Láng Lajos, Lészay Lajos, Literáty Ödön, Lukács Béla, Lukács László, Loncsarics Márk, Mamusich Lázár, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matlekovich Sándor, Máday Lajos, Mészáros Nándor, gr. Migazzy Vilmos, Miksa Elek, Móricz Pál, Miskatovics József, Nicolics Sándor, Pauler Tivadar, Plachy Tamás, Pogánny Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Prónay József, gr. Pejacsevich Nándor, gr. Pejacsevich Tivadar, Poh Antal, Polják Ferencz, Rakovszky Géza, Rakovszky István, ifj. gr. Ráday Gedeon, Rostaházy Kálmán, Rónay János, Schurina Károly, Sporzon Ernő, Sánta Lajos, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szemenyei János, b. Szentkereszty Béla, gr. Széchényi Pál, Széll Kálmán, Szilágyi Virgil, Szitányi Bernát, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Tamásy Béla, Tanárky Gedeon, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Tischler Vincze, Tisza Lajos, gr. Török József, Trefort Ágoston, Urbanovszky Ernő, Vagner József, Véghső Gellért, Vizsolyi Gusztáv.*

„Nem"-mel szavaztak: *Wenrich Vilmos, Wolff Károly, Zay Adolf, Almásy Sándor, gr. Apponyi Albert, Ábrahámffy Gyula, Bacon József, Bartha Miklós, Berzeviczy Irnák, Bessenyey Ernő, Békássy Gyula, BiróKálmán, Bölöni József, Chorin Ferencz, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Czirer Ákos, Dániel Gábor, Dobránszky Péter, Dörr Soma, Duka Ferencz, Ernuszt Kelemen, Farkas Balázs, Farkas Dávid, Farkas József, Farkas Károly, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Miklós, Frölich Gusztáv, Gábor Péter, Geisz László, Gyöndöcs Benedek, Graffius Károly, Grecsák Károly, Gruber János, Gull József, Gusbeth Kristóf, Györffy Géza, Gyurgyik Gyula, Györfy Pető, Halász Bálint, Halász Géza, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Bertalan, Hoffgräff János, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Imrich János, Irányi Dániel, Isáak Dezső, Iváady Béla, Kaiser János, Kállay János, Kästner Henrik, Királyi Pál, Kiss Albert, Kiss Dániel, Komjáthy Béla, Lázár Ádám, Lázár Mihály, Lits Gyula, Madarász Jenő, Madarász József, Maximovics Miklós, Máriássy Aladár, Mezei Ernő, Mihalovics Miksa, Mihály Ferencz, Mocsáry Lajos, Móni Gyula, Mukics Ernő, Nagy Ferencz, Nagy István, Nemeshegyi József, Németh Albert, Orbán Balázs, Papszász György, Pántotsek Rezső, Polónyi Géza, Potoczky Dezső, b. Prónay Dezső, Pulszky Ágost, Reviczky Károly, Roszival István, Sárközy Aurél, Schuszterics Ignácz, Sembery István, Siskovich Tamás, Somssich Pál, Spóner Andor, Steinacker Ödön, Szalay Imre, Szathmári László, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula,*

Digitized by Google

Szentiványi Árpád, Széll György, Szilágyi Dezső, Szabó Kálmán, Tassy Béla, Thaly Kálmán, Tibád Antal, Tomcsányi László, Ugron Ákos, Unger Alajos, Urváry Lajos, Verhovay Gyula, Veszter Imre, Vidliczkay József, Vidovich György.

„Távol" voltak: *Vuchetich István, Wieland Arthur, gr. Zichy Jenő, gr. Zselénszky Róbert, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, b. Zmajics Bertalan, Abonyi Emil, Ahsbahs Leó, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, Autonescu István, Apáthy István, Agustich Antal, Aczél Péter, Balogh Géza, Bausznern Guidó, b. Bánffy György, Becker János, Bende Imre, Bereczky Sándor, Bittó Béni, Bittó István, Bochkor Károly, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Bódogh Albert, Bölöni Sándor, Busbach Péter, Babics Titus, Barlovics István, Csernátony Lajos, Csiky Kálmán, Dániel Márton, Dániel Pál, gr. Dessewffy Aurel, Dessewffy Kálmán, Deutsch Lipót Doda Traján, Domahidy István, Döry Dénes, Derencsin Márián, Elekes György, Eötvös Károly, Ertsey Géza, Falk Miksa, gr. Forgách Antal, Fornszek Sándor, Földes Gyula, Földváry Gábor, Fülzessóry Géza, Gaal Jenő* (világosi), *Gajzágó Ferencz, Gál Jenő,* (felvinczi), *Gergelyi Tivadar, Grünwald Béla, György Endre, Győry Elek, Gyurgyevics Vazul, Hámos László, Hegedüs Károly, Hegedüs László, Hodossy Imre, Hoffmann Pál, Hollósy Károly, Horváth Boldizsár, Hunkár Sándor, Incze József, Istóczy Győző, Jánossy János, Jelenik-Almássy István, Jeszenszky Ferencz, Joanovits István, Jurka Bazil, Justh György, Kada Elek, Kajuch József, Kammerer Gusztáv, Kapocsányi Móricz, Kardos Kálmán, Kazy János, gr. Károlyi Sándor, gr. Károlyi Tibor, b. Kemény Géza, Kerekes Ágost, Kisovics József, Kovács Albert, Kovács Ferencz, Körösi Sándor, Krisztinkovich Ede, gr. Kún István, Králjevics Benjámin, Lánczy Gyula, Latinovics János, László Imre, Lázár Lajos, Lehoczky Egyed, Lessko István, Lipovniczky Sándor, Lükő Géza, Magyar János, Matkovich János, Matuska Péter, Meczner Gyula, b. Mednyánszky Árpád, Meszlényi Lajos, Mezey Ferencz, Micsky Lajos, Miehl Jakab, Mihajlovics János, Miletics Szvetozár, Missics János, Mocsáry Géza, Móricz Károly, Mihalovics Károly, Nadányi Miklós, Neppel Ferencz, gr. Nugent Arthur, Ocskay Rudolf, hg. Odescalchy Arthur, hg. Odescalchi Gyula, Orczy Gyula, Ordódy Pál, Ormos Zsigmond, Országh Sándor, Ónody Géza, Onossy Mátyás, b. Ozsegovics Lajos, Paczolay János, Pázmándy Dénes, Péchy Jenő, gr. Péchy Manó, Pilisy Ferdinand, Podhorszky György, b. Podmaniczky Frigyes, Polit Mihály, gr. Pongrácz Adolf, Prileszky Tádé, Probster Arthur, b. Prónay Gábor, Pulay Kornél, Rakovszky György, id. gr. Ráday Gedeon, Rády Endre, Rhorer Victor, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Rónay István, b. Rudics József, Rogulics Mihály, Scitovszky János, b. Sennyey Pál, Simonyi Iván, Simó Lajos, gr. Somssich Imre, Sváb Károly, Seitz Vinkó, Sladovics Máté, Spisics Viktor, Sramm Lipót, Stekovics János, Szabó Endre, Szakall Antal, Szeniczey Odön, Szentiványi Kálmán, Szerb György, Székely Elek, Sziládi Lajos, Szilágyi István, Szily László, Szirmay Ödön, Szlávy Olivér, Szuhányi Ödön, Szubotics János, gr. Teleki Domokos, Teleszky István, Thury Gergely, Tisza Kálmán, Tisza László, Tóth Antal, Törs Kálmán, Turgonyi Lajos, Thaller Fülöp, Tüköry Alajos, Ugron Gábor, Urányi Imre, Uzovich Pál, Vargics Imre, Várady Gábor, Vásárhelyi Béla.*

Elnök: T. ház! A megejtett szavazás szerint 447 igazolt képviselő közül, elnök nem szavazván, igennel szavazott 141, nemmel 112, távol volt 193. E szerint tehát a ház többsége a szakaszt a bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadta és igy Gyurgyik Gyula képviselő ur módosítványa elesett.

Következik a régi 9., most 10. §.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 9—10—11. §§. III. fejezet czimét s a 12—29. §§-t, melyek változatlanul elfogadtattak. Olvassa a 30. §-t).*

Harkányi Frigyes előadó: Egy új 7. §. fogadtatván el, az itt idézett 10. §. helyett 11. idézendő.

Elnök: Az újonnan elfogadott szakasz következtében a számok változnak és a szerkesztő bizottság ugy itt, mint a többi szakaszokban ennek megfelelőleg ki fogja javítani az idézeteket.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 31—37. §§-at, továbbá a IV. fejezet czimét, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 38. §-t).*

Jónás Ödön: T. ház! A 38. §-ban nincs kellő összefüggés a szövegben és pedig azért, mert alkalmasint nyomdai hibából kimaradt a kötelesek szó után a vessző és gondolatjel. Kérem ezt kiigazítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs ellene észrevétel, a szakasz e szerint fog kiigazittatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 39—41. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 42. §-t.)*

Harkányi Frigyes előadó: Itten a *c)* pont helyett *e)* pont teendő.

Elnök: A szakasz e szerint fog kiigazittatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 43. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 44. §-t).*

Gáll József: E szakaszhoz vagyok bátor egy módosítványt proponálni.

A 44. §. negyedik sorában a második kikezdésben az áll, hogy a kir. adófelügyelő a jövedéki vizsgálatot foganatosítja s ennek eredménye alapján a birságot végzésileg szabja ki. Oly esetekben, melyekben a 44. szakasz értelmében a büntető

Digitized by Google

eljárás indítandó meg, az erre illetékes járásbíróságot keresi meg. Hibát találok abban, hogy a járásbíróság van említve, mint azon bíróság, mely esetleg hivatva lehet ebben eljárni. Ezt kívánnám helyettesíteni e szóval: „bíróság". Oka pedig az, hogy a 44. §. szerint előfordulhat azon eset, hogy oly ellenállás fejtetik ki az által, ki fegyverrel találtatott, mely nemcsak kihágást, vétséget, hanem még súlyosabb bűntettet is képez. Ennélfogva proponálom, hogy a járásbíróság helyett bíróság tétessék. *(Helyeslés.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Én a módosításhoz hozzájárulok s kérem annak elfogadását.

Rakovszky István jegyző *(olvassa Gáll József módositványát):* A második bekezdés utolsó sorában e szó helyett: járásbíróságot, e szó: „bíróságot" teendő.

Polónyi Géza: Annak ellenére, hogy a minister ur a módosításhoz hozzájárult, ezen módosítást nem tartom megszavazhatónak, mert e paragraphusban a fegyveradó kihágásra vonatkozólag a competentia állapittatik meg. Azt mondja az előttem szólott képviselő ur, hogy előfordulhatnak nagyobb mérvű ellenállások, a melyek bűntettet vagy vétséget képeznek s a melyek nem tartoznak a járásbíróság competentiájába.

Igen, csakhogy a nagyobbmérvű ellentállás nem ezen törvény rendelkezése alá esik, hanem a mennyiben a hatóság elleni erőszak bűntettét vagy vétségét képezné, arra nézve a büntetőtörvénykönyv általános szabályai irányadók. Én tehát a törvényjavaslat eredeti szövegét jogi és competentionalis szempontból helyesebbnek tartom s azért kérem annak elfogadását.

Gáll József: Azt hiszem, hogy az előttem szólt képviselő ur engemet félreértett, mert itt nem a competentia megállapításáról, hanem arról van szó, hogy a mennyiben vétség esete forog fenn, az az illetékes birósághoz, a mely lehet járásbíróság és törvényszék, tétessék át. Ezért itt a hivatkozásban azt mondani, hogy a járásbirósághoz tétetik át, nem lehet, mert, ha a törvényszék illetőségébe tartozó vétség vagy bűntett forogna fenn, ezt e szakasz értelmében nem lehetne az illetékes törvényszéknek átadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik-e a tisztelt ház a 44. §-t Gáll József képviselő ur módosításával elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 45. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 46. §-t).*

Vidovich György: E szakasz legutolsó sorában e kifejezés fordul elő: „alkotása". Minthogy e kifejezés nem magyaros, kérem ezt „megalkotása" kifejezéssel felcserélni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik e szakaszt a tett styláris módosítással elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Ennélfogva a szakasz Vidovich képviselő ur styláris módosításával fogadtatott el.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 47. §-t, mely változtatás nélkül elfogadtatik. Olvassa a 48. §-t).*

Madarász József: T. ház! Jól tudom ugyan, hogy azokat a feljelentéseket már ez a mostani kor megszokta és jutalmazni szokta a titkon utána nézőket és utána szaglálókat, *(Derültség)* hanem miként az előző törvény megalkotásakor, ugy most is meg akarom tartani legalább az én meggyőződésem szerint a magyar nemzetnek jellegét, mely az ily utánszaglászatokat nem jutalmazza, hanem illő vizes pokróczczal ajándékozná meg. *(Derültség.)*

Lehet, hogy megjövend ideje, midőn mindezen a jelen kor mételyezésével hozott törvények azon sorsban fognak részesülni, a melyben a II. József alatt kiadott rendeleteket fogadta a nemzet. *(Ugy van!)* Remélem, én még megérem azon kort; azonban, hogy legalább nyoma legyen annak, hogy a magam és remélem, barátaim részéről is soha az ezen törvényjavaslatból is kirivó szellemhez nem járulunk, ezen szakasz szövege helyett a következő szerkezetet kérem elfogadtatni: „A befizetett birság azon községet illeti, melynek határában a felszólítás történt, (38. §.) illetőleg a fegyver-eltitkolás miatt marasztalt fél állandóan lakik, Horvát-Szlavonországokban e birság országos czélokra is fordítható." *(Helyeslés a szélső balon.)*

Kérem ezen indítványom elfogadását. Nem terjeszkedem arra, hogy ha ez el nem fogadtatik, ezen ugy hiszem, Bécsből küldött s németből fordított szöveget javítsam. Ezt nem kívánom tenni, ha önmaguk nem kívánják, miként ezen első bekezdésének végén van, „az elmarasztalt fél állandó lakását hol tartja" — mondom, erre nem terjeszkedem, hanem kérem beterjesztett indítványom elfogadását. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a Madarász József által beadott indítványt).*

Vidovich György: T. ház! Nem nagy reményem lévén ahhoz, hogy Madarász t. képviselőtársam indítványa elfogadtassék, de még azon esetben is szükségesnek tartom, hogy ezen §. szövege megváltoztassék és ezért bátor vagyok az iránt módosítást beadni. Nevezetesen a 2. sorban az áll: „felszólítás történt". Én nem tudom, ez a szó „felszólítás" mit jelent? sokkal jobbnak tartanám, ha ennek helyébe tétetnék „kihágás történt". Továbbá azt hiszem, hogy saját magunkhoz legyünk következetes. Méltóztatik emlékezni, hogy a vadászatról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál Csanády Sándor t. képviselőtársam indítványára elfogadtatott az, hogy az ilyen büntetéspénzek nevelési czélokra fordítandók. Én tehát indítványozom most is, hogy ezen §-ban fejeztessék ki, hogy a büntetéspénzek, a melyek a községeket illetik,

Digitized by Google

nevelési czélokra fordítandók. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Vidovich György módosítását)*:

„A 48. §-ban e szó „felszólítás" helyett tétessék „kihágás".

Fejeztessék ki, hogy a büntetéspénzek a községek által nevelési czélokra fordítandók."

Elnök: Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy az ilyen határozatot „fejeztessék ki" nem lehet a törvényjavaslat szövegébe iktatni. Méltóztatott volna a módosítását ugy stylizálni, hogy az mindjárt a szövegbe beilleszthessék, a község tartozik azokat nevelési czélokra fordítani. Ezt mindjárt igy kell kifejezni, különben nem lehet fölötte dönteni.

Harkányi Frigyes előadó: T. ház! Átlátom azt, hogy a jelentéstétel igen rosz vért szült és hogy ha a törvénynek keresztülvitele a nélkül gondolható volna, azt hiszem, ezt a kifejezést mellőzhetnők; de a tapasztalás azt mutatja és a váltott jegyeknek csökkenő száma bizonyítja, hogy a fegyveradó és egyéb adókból befolyó jövedelmet a kellő ellenőrzés hiánya nevezetesen csökkentette. Én nem vagyok barátja a följelentéseknek, de másrészről inmoralitásnak tekintem, hogy nálunk az alkotott törvények nem tartatnak annyira tiszteletben, hogy mindenki kötelességének tekintené a törvényhozás által rárótt teher viselését. Én a két rosz közül a kisebbiket választom és kérem, méltóztassék a szöveget ugy, a mint van, elfogadni. *(Helyeslés a jobbfelől.)*

A mi e kifejezést: „lakást tart" illeti, e tekintetben tökéletes igazsága van Madarász t. képviselőtársamnak és kérem is felvenni a szövegbe: az elmarasztalt fél állandóan lakik.

Vidovich t. képviselőtársamnak röviden csak annyit kivánok megjegyezni, hogy ha a birságot a község megkapja, azt szabad rendelkezése szerint használhatja, tehát fordíthatja nevelési czélokra is.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a Vidovich György módosítványát)*: E szó helyett: „felszólítás" tétessék: „kihágás"; továbbá tétessenek be pótlólag a következő szavak: „a községet illető rész nevelési czélokra fordítandó". *(Elfogadjuk!)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Én azt hiszem, nem szükséges a községeket annyira korlátozni, hogy hová fordítsák azon részt, mely a birságból nekik jut. Méltóztassék az e fölötti rendelkezést egészen a községekre bizni, melyek legjobban tudják, hogy szegényügyi, kórházi, betegápolási vagy nevelési czélokra fordítsák-e a rájok eső részt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi pedig az indítvány első részét illeti, az eddigi vadászati törvénybe is fel volt véve azon intézkedés, hogy a birság $^1/_3$-ada a jelentésttevőt illeti. Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék a szöveget megtartani. *(Elfogadjuk!)*

Thaly Kálmán: T. ház! Én nagyon gyakorlatinak vélem a Vidovich t. képviselőtársam módosítványát, mely szerint mondassék ki egyenesen, hogy a községek nevelési czélokra fordítsák azon birságokból begyülő pénzeket. Ugyanis magyar felfogás szerint azon községek előljáróságai azt ugy sem nagyon erkölcsös módon befolyt pénznek tekintik s nagyon hajlandók az ily módon begyült szerzedéket hasonló módon elkölteni. Legtöbb helyt a korcsmában költik el. *(Fölkiáltások: Ohó!)* Vannak olyan községek, hol a műveltség oly alacsony fokon áll, hogy az ilyen pénzeket megisszák, fecerunt magnum áldomás. Azért én nagyon szükségesnek tartom, hogy bevétessék a szövegbe, hogy nevelési czélokra fordítsák; igy legalább a nem igen erkölcsös módon bejött pénz erkölcsös czél javára esik és ezen nemes czél iránti tekintetből pártolom a Vidovich t. képviselőtársam módosítványát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

A 48. §. ellen mindenekelőtt Madarász képviselő ur adott be egy módosítványt, ezzel szemben tehát az első kérdés lesz, elfogadja-e a ház a 48. §. szövegét?

Ha az el nem fogadtatik, akkor következik Madarász képviselő ur módosítása és azután még a Vidovich képviselő ur módosítása felett valamint az előadó ur módosítása felett szintén külön kell szavazni. *(Helyeslés.)*

Kérem tehát azokat, a kik a szakaszt Madarász képviselő ur módosításával szemben elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja s igy a módosítás elesett.

Most következik Vidovich képviselő ur első módosítása. A kik az eredeti szöveget fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Az eredeti szöveg fogadtatván el, a módosítvány elesett. Most kérem azokat, a kik a Vidovich képviselő ur második módosítását elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el. Most következik az előadó urnak styláris módosítása t. i., hogy „lakását tartja" helyett „lakik" szó tétessék a szövegbe. *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a t. ház elfogadja. Következik most az V. fejezet. *(Felkiáltások: Holnap!)* Minthogy már 2 óra, azt hiszem a tanácskozás folytatását holnapra halaszthatjuk. Ezen törvényjavaslat előreláthatólag holnap nem fog sok időt igénybe venni, azután következnek tárgyalása a Ludovica-Akademia állapotáról az 1882. évben, az 1872:IX. t.-cz. értelmében tett jelentése a zárszámadási bizottságnak. Azt hiszem, ez még holnap be lenne fejezhető. Minthogy továbbá ma osztatott ki a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat, minthogy az

Digitized by Google

nagyfontosságú s a képviselő urak azzal tűzetesen kívánnak foglalkozni: czélszerű lenne már most kitűzni annak tárgyalását *(Helyeslés.)* Bátor volnék javaslatba hozni, hogy ez mához egy hétre tűzessék ki és igy a képviselő uraknak 7 napi időközük lenne ezen törvényjavaslattal foglalkozni. S minthogy az nagyon fontos törvényjavaslat, bátor vagyok azt is javasolni, hogy ülések időközben ugyan tartathatnának, de nagyobb fontosságú kérdések nem vétetnének fel. Holnap következnék ezen tanácskozásnak folytatása, szombatón a kérvények, hetfőn pedig a horvát kiegyezési törvény, melynek tárgyalása előreláthatólag szintén nem fog hosszasan tartani.

B. Prónay Dezső: T. képviselőház! A középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslat fontosságát kiemelnem szükségtelen, miután az igen t. elnök ur már utalt arra, hogy ez igen nagyfontosságú. Azonban a törvényjavaslat azon szövegezése, a mely a ház előtt fekszik, teljesen új, ez tulajdonkép nem azon törvényjavaslat, melyet a minister ur annak idején benyujtott, oly lényeges módosításokon ment keresztül, hogy egy teljesen új törvényjavaslattal állunk szemben. Ha még tekintetbe vesszük azt is, hogy ezen bizottsági javaslat csak ma osztatott szét s a bizottsági tárgyalásnak alapját képező javaslat pedig, mely mégis igen fontos s melyre esetleg szintén vissza kell és vissza lehet térni egyes szakaszoknál, oly kevés példányban volt közzétéve, hogy a bizottsági tagokon kivül ahhoz senki nem juthatott: ha mindezen körülményeket figyelembe vesszük, különösen pedig azt, hogy eredetileg egy némileg más munkaprogramm volt a ház elé hozva, t. i. a ministerelnök ur még a farsangi szünetek előtt előre jelezte, hogy körülbelől mily törvényjavaslatok fognak a házban előjönni és akkor a már eddig letárgyalt törvényjavaslaton kivül első sorban nem a középiskolai törvényjavaslat volt kitűzve, hanem igenis a képviselői választások ügyében a Curia biráskodásáról szóló törvényjavaslat. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Miután, hogy ugy mondjam, a képviselők azon hiszemben lehettek, hogy ez az utóbbi törvény fog hamarább tárgyalásra kitűzetni, én azt vagyok bátor indítványozni a napirendre vonatkozólag, hogy a középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslat ne márczius elsejére, hanem márczius ötödikére, vagyis hétfőhöz egy hétre tűzessék ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Trefort Ágost, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Zaj.)* Sokkal jobb véleménynyel vagyok azon t. pártról, a melyhez báró Prónay t. képviselő ur is tartozik, hogysem hinném, hogy egy hét alatt nem hogy egy 72 szakaszból álló törvényjavaslatot, hanem egy egész codexet áttanulmányozni képes ne lenne. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Kérem, tessék csak kihallgatni. Mondom, képes azt áttanulmányozni annyival inkább egy hét alatt, mert ez nem új tárgy. Megengedem ugyan, hogy a törvényjavaslat némely pontjaiban eltér az eredeti törvényjavaslattól, de lényegére nézve ezen tárgy 13 esztendő óta az országgyülés napirendjén van és ha most megsemmisítünk mindent, a mi ezen ügyben történt, épen ezen t. párt fogja a jövő ülésszak elején tőlem követelni, hogy e törvényjavaslattal fellépjek. Hisz egy oldalról sem sürgettetett a törvényjavaslat benyujtása és tárgyalása olyannyira, mint épen ezen t. párt részéről.

Általában a mig el nem töröljük az 1791: XXVI. t.-cz. 5. §-át, addig ezt a dolgot nem vehetjük le a napirendről; mert ott megvan állapítva a főfelügyeleti jog, de nincs formulázva, hogy hogyan kell azt gyakorolni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Nagyon kivánatosnak tartom tehát, hogy ezen praecedentiák után mielőbb napirendre tűzessék ki e törvényjavaslat s azon izgalomnak, mely a körül létezik, vége legyen. De ennek daczára propter bonum pacis, szivesen elfogadom a t. képviselő ur indítványát, hogy ne márczius 1-ére, hanem márczius 5-ére tűzessék a törvényjavaslat napirendre. *(Helyeslés.)*

Elnök: B. Prónay Dezső képviselő ur azt javasolta, hogy márczius 5-ére tűzessék napirendre a középiskolai oktatásról szóló törvényjavaslat, de felhozta a uriai biráskodásról szóló törvényjavaslat napirendre tűzését is. Nem tudom tehát, kivánja-e a t. ház ezen törvényjavaslatot időközben napirendre kitűzni? *(Élénk felkiáltások: Nem!)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Részemről is szükségesnek és helyesnek tartom, hogy a középiskolai oktatásról szóló nagyfontosságú törvényjavaslat napirendre tűzése iránt a t. ház most határozzon, de azt hiszem, nem szükséges a napirend minden részletét azon időközre nézve is meghatározni. Azt hiszem, állapítsuk meg a holnapi és a szombati napirendet, a továbbiakra nézve pedig majd annak idején lehet határozni.

Elnök: Én csupán azon nagyfontosságú törvényjavaslatra nézve kivántam tájékozni a t. házat és magamat is. Ha méltóztatik a t. ház kimondani, hogy márczius 5-ére tűzetik ki a középiskolai oktatásról szóló törvényjavaslat, addig pedig valami nagyobb fontosságú tárgy ne vétessék fel, akkor ehhez képest leszek bátor időről időre a napirend iránt javaslatot tenni. *(Helyeslés.)*

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

194. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 23-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A zárszámadási bizottságnak a Ludovica Akadémiára vonatkozó előterjesztése és elfogadása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, gr. Széchényi Pál, Bedekovics Kálmán, Trefort Ágoston, Pauler Tivadar.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólni kivánók neveit egyrészről Pejacsevich Tivadar, másrészről Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a febr. 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek semmi előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: a fegyveradóról és vadászati adóról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának a folytatása, még pedig az V. fejezet és a régi 49., most új 50. §.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa az V. fejezet czimét, mely változatlanul elfogadtatik és a régi 49., új 50 §-t).*

Tomcsányi László: T. ház! A 49., most már 50. §., melyben megállapittatik, hogy az elvesztett jegynek birtokosa csupán az egész évi összegnek újbóli lefizetése mellett kaphat vadászjegyet, azt hiszem, az igazságérzettel legkevésbé sem egyeztethető össze. Nem igazságos ez, mert újból adó kivántatik oly tételből, mely már adóhivatal által mint bevételezett van bekönyvezve. De nem méltányos azon oknál fogva sem, mert a törvény ugyszólván utalja az illetőt a jegynek elvesztésére, midőn kényszeríti, hogy azt folyton magánál tartsa.

Ennek következtében módot kell találni arra, hogy az adó másodszor való lefizetésétől az illető megmentessék. Egyetlen érv hozatik fel ez ellen, t. i. az ellenőrzés nehéz volta, miután az állittatik, hogy a vadászjegy tulajdonosa másnak átadhatná a maga jegyét. Erre nézve azonban már a 40. §. intézkedik, midőn jövedéki kihágás alá esőnek mondja azt, a ki jegyét másnak átadja vagy maga hamisított jegyet használ. Hiszen, ha ez irányadó lenne, akkor az is állana, hogy adójának újból megfizetésére köteleztessék az, a ki adókönyvét elvesztette, miután adóját befizette, mert könyvét netalán másnak adhatná át használat végett. De, a mint az adókönyvnek más által való megtalálhatása nem használna annak, a ki megtalálta, ugy a vadászjegyet sem használhatja. A baj orvoslásának könnyű szerét látom, mert hiszen az ellenőrzést már az is nehezíti, hogy a törvény nem kényszeríti a lejárt jegy tulajdonosát, hogy azt beszolgáltassa, már pedig lejárt jegygyel könnyebben esik visszaélés, mint a más jegyével. Azt hiszem tehát, hogy midőn 12 frt adó mellett még fegyveradót is kell fizetni, még sem lenne méltányos, hogy netalán az év egész szakára már lefizetett összeget újból kénytelen legyen megfizetni, a ki jegyét esetleg az év vége felé vesztette el. Nézetem szerint lehet módját találni a baj orvoslásának, például az adóhivatal, melynél az illető lefizette az adót, 50 kros vagy 1 frtos bélyeggel igazolványt vagy elismervényt állítana ki, mely az elveszett jegyet pótolná és ez a hatóságokkal közöltetnék. Vagy másnemű intézkedésre is rá-

Digitized by Google

állanék, ha például a minister ur rendeleti uton adná ki az erre vonatkozó utasítást. Minthogy pedig e kérdés elintézése nem oly felette sürgős, kérem a t. házat, méltóztassék a szakaszt e részbeni javaslattétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani. Módosítványomat ajánlom a t. ház figyelmébe.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt)*: „A 49. §. újabb tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.“

Lits Gyula: T. ház! A vadászati adónak 12 frtban leendő meghatározásánál a pénzügyminister ur azon indok által vezéreltette magát, hogy azt az állam jelen pénzügyi helyzetében az egyensúly helyreállítása kivánja. Nem kétlem, hogy midőn a t. túloldal ezen magasztos eszmének megvalósítására a minister ur kivánságának eleget tesz, a kormány egy lépéssel előbbre haladt, hogy az állam pénzügyi helyzete egyensúlyba hozassék; másrészről abban sem kételkedem, hogy a kormánynak e czél elérésénél babérkoszorúja egy levéllel szaporodott. Azonban határozott meggyőződésem, hogy bármennyire magasztos a czél és bármennyire hazafiui kötelességünknek kell lenni e czél megvalósításának, de az eszközök és módok megválasztásában nem mehetünk el odáig, a hol ezen eszközök és módok nem méltányosak, másodsorban pedig az az államnak, mint ilyennek méltóságával és tekintélyével meg sem egyezik. Ilyen volna, ha ezen paragraphusnak azon rendelkezése, hogy az adó újból megkövetteltessék mindazoktól, a kik vadászati jegyüket elvesztették, vagyis önhibájukon kivül kényszerhelyzetbe jutottak, oly helyzetbe, mely rájuk nézve egyébként is már bizonyos kényelmetlenséggel jár. Oly szinezete volna ennek, t. képviselőház, mintha az állam más kárával gazdagodni kivánna; *(Igaz! Ugy van! a szélső balon)* és nem tagadhatom, hogy ezen intézkedésnek bizonyos zsarolási szinezete van, mert hiszen hasonló eset fordulhatna elő bármely adójegynél. Ha valaki adókönyvecskéjét vagy illetéki nyugtáját elvesztené, ebből e szerint az következnek, hogy adóját újra megfizesse. Hiszen nincs is benne semmi kétség. Számtalan eset fordul elő, hogy a kevésbé gondos embereket, kik az ily nyugtát meg nem őrizték, ez adónak kétszeres, háromszoros megfizetésére kényszerítették. Ez sem nem jogos, sem nem méltányos, mert az adóhivatali lajstromok épen arra szolgálnak, hogy ezen kötelezettség teljesítését vagy nem teljesítését kitüntessék. Tehát ha valaki ezen adót már megfizette, erről az adóhivatali okmány tanúskodni fog annál is inkább, mert az egyszer kiadott vadászati jegynek rendes folyószáma van.

Megengedem, hogy ha valaki vadászati igazolványát elveszti, kötelezve legyen arra, hogy ezen vadászati jegynek, melyen ezen igazolvány kiadatik, értékét térítse meg. Hanem az, hogy ezen, bizonyos időre váltott és már egyszer megszerzett jogot, melyet önhibáján kivül elvesztett, újból megszerezze, én azt sem jogosnak, sem igazságosnak, sem méltányosnak nem tartom és azért bátor vagyok ezen módosítványomat beadni, mely azt tartalmazza, hogy a paragraphus azon intézkedése, melynél fogva a már egyszer vett igazolvány után megint megfizettessék az adó, kihagyassék.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt)*: „A törvényjavaslat régi 49. §-a 4. pontjában ezen szavak: „a kifizetett egész adónak lefizetése mellett“ kihagyandó“.

Harkányi Frigyes előadó: T. ház! Azt hiszem, már ugy a minister ur, mint én is, mint előadó, elég tanujelét adtuk annak, hogy a hol lényeges javítás szüksége mutatkozott, ott a javításoknak utját nem állottuk. Igy elfogadtatott az új 7. §., mely a dúvadok elpusztítására szükségesnek mutatkozott. Kérdés, hogy a most ezen szakaszra nézve tett indítványok helyesek és keresztülvihetők-e?

T. ház! E tárgy már a pénzügyi bizottságban is megfordult s elismerem, hogy az látszólag igazságtalannak tünik fel, hogy ha valaki már egyszer megfizette az adót, a vadászati jegy elvesztése esetén újra fizesse azt. De itten tisztán áll az az elv: casus nocet domino. Miért nem vigyáz rá? Ha valaki egy tizes bankót elveszít, azt sem fogja soha visszakapni. *(Nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Ez intézkedés horderejére nézve fel akarom említeni, hogy sokkal nagyobb lenne a secatura, hogy ha valaki visszaélésből más jegyével vadász, kénytelen lenne személyazonosságát kimutatni. Vegyük pl., hogy én Madarász képviselőtársamnak jegyével vadászok.

Madarász József: Olyan nincs! Nem váltok soha!

Harkányi Frigyes előadó: Sajnos, mert egy adóval kevesebbet fizet. *(Derültség.)* Hogy ha valaki a más jegyével vadász, kénytelen személyazonosságát kimutatni, mert azt mondhatnák, hogy ő nem vesztette el a jegyet, hanem bejelentette rosszakaratból, hogy elvesztette. Ha a pénzügyi közegeknek mindig tisztességes emberrel volna dolga, természetesen erre szükség nem volna. De például vasutakon is igen gyakran megtörténik, hogy olyanok szabadjegyet használtak, kik arra nem voltak jogosítva. Igy ha ezen intézkedés a törvényben nem lenne, mindenki kénytelen volna személyazonosságát mindig igazolni, holott most a finánez tudva azt, hogy minden embernek csak egy jegy van kiadva, erre nem kényszerítheti. Ezen secaturának volna akkor az ember kitéve, ha ez az intézkedés a törvényben helyt nem foglalna.

Másképen áll a dolog az elromlott vadászjegyekkel; ezek — habár megromlott állapotban — meglévén, megnyugvással adhatja ki a pénz-

Digitized by Google

ügyi hatóság az új jegyet. Ez mutatja tehát, hogy nem haszonlesésből, hanem az ellenőrzés megkönnyítése végett kell az elveszett jegyet újonnan megfizetni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lázár Ádám: Minthogy az előadó urnak okoskodása annyi részben nem áll, hogy az elveszett vadászjegyeknek általa czélzott megújítása esetében minden oly zaklatás és káros intézkedések kikerültessenek, a melyek nem lehettek a törvényjavaslat beterjesztése alkalmával czéljai a ministernek; minthogy továbbá a törvényjavaslatnak eddigi tárgyalásából kétségtelenül kitünik, hogy az ország pénzügyi érdekei az ország közgazdasági érdekei fölé helyeztetnek, a képviselőháznak határozott utasítása ellenére, mely szerint a fegyveradó és vadászati adó alábbszállítására volt a pénzügyminister utasítva, melynek nem csak hogy eleget nem tett, sőt jobbítás helyett rosszabbítás keletkezett — értem többek közt az 1875: XXI. t.-cz. szerint a 20 évet be nem töltött egyének féldíj mellett kaptak vadászjegyeket, mi jelenleg elejtetett és ezért talán kárpótlás lenne az erdészeti ifjaknak adandó féldíjjegy, ez a tegnapi napon meg volt vitatva, hogy ez bizony nem kárpótlás.

Tomcsányi képviselőtársam azt kivánta, hogy a szakasz utasittassék a pénzügyi bizottsághoz. Részemről erre súlyt nem fektetek. A pénzügyi bizottság nem fog változtatni azon állásponton, a melyet ezen törvényjavaslattal szemben eddig elfoglalt.

Lits képviselőtársam pedig egyszerűen az egész évi adónak lefizetését, a mely ellenkezik a méltányossággal és igazsággal, kitöröltetni és a szakasz többi részét, ugy látszik, érintetlenül hagyni óhajtja. Részemről, miután nincs reményem, hogy a szöveg a pénzügyi bizottsághoz utasittassék és ha oda utasittatnék is, onnan lényeges változtatással kerüljön a képviselőház elé, annál kevésbbé van kilátásom arra, hogy Lits indítványa elfogadtassék; mert a mindennapi tapasztalat bizonyítja, hogy a vadászati jegyek a leggondosabb őrizet daczára is elvesznek és ellopathatnak, módot kell adni az illetőknek, hogy könnyebben és a legjutányosabban újabb megterheltetés nélkül megszerezhessék a jegyeket. Miután a pénzügyminister ur első felszólalásában, mint különös vívmányt és előnyt ezen törvényjavaslatnál azt hangsúlyozta, hogy a hatóság ellenőrzése ez által nagyon megkönnyítve és biztosítva van, azt hiszem, hogy egyuttal, midőn e szakasznál az elveszett jegyeknek újakkali pótlása iránt intézkedünk, intézkednünk kell az iránt is, hogy az ellenőrzést ezekre nézve miként lehessen fentartani.

Mint az előttem szólt képviselőtársaim hangsúlyozták, mindennapi jelenetek mutatják, hogy az elveszett okmányok helyett az adóhivatalok hiteles másolatokat állítanak ki, következőképen a jelen esetben sem lehet akadály az az irányban intézkedésre. Ennélfogva, a mi ezen lényeges intézkedést illeti, megvallom, hogy e szöveg az 1875. évi XXI. t.-cz.-ből szó szerint van átvéve, azon különbséggel, hogy mig ott egy szakaszban van az elromlott jegyek feletti intézkedés, itt két külön szakasz van e czélra. Ez volna tehát azon nagyobb vívmány, mely felemlittetett, hogy két szakaszban van most azon intézkedés, a mely azelőtt egy szakaszban volt.

Ennélfogva bővebb indokolásba nem bocsátkozva, részint styláris szempontból, hogy egyszerűbb és határozottabb fogalmat adjunk, másfelől, hogy kimondjuk, a mit az előadó ur is hangsúlyozott, hogy az ily bejelentések bélyegtelenek, nehogy félreértésből bélyeget kivánjanak, valamint szintén az újabb adó kikerülése végett bátor vagyok minden irányban újonnan szövegezett szerkezetet előterjeszteni, módosítvány alakjában, mely következőleg hangzik:

A 49. §. újra szövegezendő ekkép: „A ki vadászati jegyét elvesztette, ezt a 31. §-ban kijelölt illetékes közigazgatási tisztviselőnél bélyegtelenül bejelenteni köteles, kitől a hátralevő időre adómentesen újabb vadászati jegyet másolatban nyerhet, miről a 22. §-ban felsorolt hatóságok ellenőrzés végett értesítendők.“

Azt hiszem, hogy ezen szöveg minden irányban megfelel azon kivánalomnak, melyet a t. minister ur ki akar fejeztetni, hogy t. i., ha egyszer elveszti valaki, azzal szemben ellenőrzés végett azon közegek értesítendők, melyek a törvényjavaslat szerint már ezen ellenőrzéssel különben is meg vannak bizva. Remélem, hogy a t. pénzügyminister ur ezen az igazságon és méltányosságon alapuló módosítással szemben saját eredeti törvényjavaslatához nem fog ragaszkodni, annál kevésbé fog abból cabinetkérdést csinálni. Ajánlom módosításomat elfogadás végett.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a Lázár Ádám által beadott módosítást).*

Spóner Andor: T. ház! Az előttem szólott t. képviselő ur módosításával szemben azon egyszerű kijelentésre szorítkozom, hogy szükségesnek és méltányosnak tartanám minden tekintetben, hogy az elveszett vadászati jegyek egy categóriába osztassanak az elromlottakkal, melyekről a következő 50. §. intézkedik.

Ezen szempontból t. ház, minden további indokolás nélkül, bátor vagyok a 49. és 50. §§-ra vonatkozólag egy indítványt tenni, melyet a t. ház engedelmével fel fogok olvasni. *(Halljuk!)*

A 49. és 50. §§-ok egy szakaszba foglalandók össze a következő szövegezéssel:

49. §. Ha a vadászati jegy elvész vagy elromlott, az illetőnek 50 kros bélyeggel ellátott folyamodványára azon kir. adóhivatal által, mely az elveszett vagy elromlott jegyet kiállította, újabb

Digitized by Google

adó fizetése nélkül kiállítandó. Ezen újabb jegy azonban csakis az idő lejártára adatik ki, melyre az elveszett vagy elromlott jegy kiállítva volt. *(Helyeslés balfelől.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa a Spóner Andor által beadott módosítást).*

Németh Albert: T. ház! Ámbár Harkányi Frigyes t. barátom felszólalására már két képviselőtársam itt válaszolt, mégis felszólalok, csupán azon lovagias ösztöntől vezérelve, mert megígértem neki, hogy mihelyt ő felszólal, én nem is keresve, nem is tudva, mit fog mondani, meg fogom őt contrázni. Ezt pedig igértem és cselekszem azon oknál fogva, mert ő, bár az ifjabb nemzedékhez tartozik, mint én, mégis a képviselőháznak azon kevés tagjai közé számítható, a kik még igen jól értik és beszélik a deák nyelvet. Ha tehát a t. barátom emlékezni fog, ugyanott, a hol én, a jus naturaeben, a vadászatnak következő definitióját tanulta: venatio est ferarum invasio, persecutio et si finis conatui respondeat, etiam occupatio.

Magyarországnak valamennyi jogtudora és szaktudósa nem alkotott az én tudtommal még ennél praecisebb definitiót. A vadászat a vadnak felkutatása, üldözőbe vétele és ha az akaratnak, az igyekezetnek az eredmény meg is felel, elfoglalása.

No hát szükséges a két momentum után még egy harmadik előállható vagy elmaradható esemény, mert különben az occupatió nem történik meg, mert az occupátiót csak az eredményezi, ha a végczél megfelel a jó igyekezetnek.

Ugyanott tanulta t. barátom a jus privatumból azt is, hogy nincs törvény, mely a természet törvényével ellenkeznék, mely mint egészséges, tiszta és jó törvény üdvös hatásával bírhatna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Már most mit akar e szakasz? E szakasz azt akarja, hogy a ki a vadat felkutatta, üldözőbe veszi, a helyett, hogy azt valóban el is foglalja, ha elvesztette vadászjegyét, azt mondja, megállj te farkas, róka — a dúvadakra azon szabály áll, hogy lelőheti bárki, de nem használhatja az engedélyt, ha elvesztette a jegyét — mondom megállj farkas, róka, az előadó ur azt mondja, hogy először adjak be stemplis papiron egy folyamodványt, hogy küldjék ki a fegyverengedélyemet a 12 frt lefizetése mellett s csak akkor lesz szabad téged meglőnöm, különben nem. *(Derültség.)*

Azt mondja t. barátom, hogy megmutatta a minister ur és a kormánypárt, hogy hajlandó volt lényeges javításokat concedálni és hogy a dúvadakra engedély nélkül is szabad puskázni, tisztelt barátom Harkányi előadó ur, a ki a párisi világkiállításon a magyar ipart és kereskedelmet és pedig igen jól képviselte, itt képviseli a financpolitikát, képviseli ugy, hogy mindenáron pénz és ismét pénz kell és azt mondja, hogy a mit a réven elvesztett a minister, azt a vámon kell vissza nyernie. Ha tehát a dúvadakra vadászó embernek nem subpeditáljuk a 12 frtot, hát vissza kell azokon szerezni, a kik elvesztik a jegyeiket. Ez a legigazságtalanabb okoskodás: a ki kárt vall, casus nocet domino. Ugyanis ki a dominusa ezen fegyverengedélynek? Nem az, a ki vadászik vele, az annak szolgálmányosa, az annak terhét viseli; dominus az, a ki abból hasznot huz. Tehát ha casus nocet domino, saját szaván fogom meg az előadó urat. Annak, a kinek a casus árt, az új jegyeket expediálni kell ingyen. Emélfogva én a következő módosítványt ajánlom:

„A fegyverjegy elvesztése esetén, a személyes azonosságot igazolva, szóbeli kérésre a község előljárója, az illető hatóságtól a másod kiadványt ugyanazon folyó szám alatt szorgalmazni köteles.“

Itt nincs semmi nehézség, mert nyilvántartásban vezettetik annak neve, annak száma és személyleirása a kié a jegy, ha tehát a jegy elvész, maga a község előljárósága az előtte ismeretes fegyvertulajdonos személyesen bejelentett kérelmét, átteszi hivatalos jelentés kiséretében az illetékes hatóság fejéhez és az neki expediálja a jegyet. Ajánlom módosítványomat. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa)*: „Ha a vadászati jegy elvész, a személyazonosságot igazolva, szóbeli kérésre a község előljárósága az illetékes hatóságtól a másod kiadványt ugyanazon folyó szám alatt szorgalmazni köteles.“

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A kellő ellenőrzés szempontjából nagyon kivánatos, hogy minél kevesebb kivételt tegyünk, mert minél több a kivétel, annál nehezebb az ellenőrzés. És ezen intézkedés, mely ezen szakaszban foglaltatik, nem valami újabb vívmány akar lenni, hanem az eddig fennállott 1875: XXI. t.-czikk 19. §-ából szóról szóra van átvéve. Pénzügyi eredménye ezen kérdésnek nem lehet nagy, mert csak a legritkább esetben fordulhat elő, hogy valaki vadászati jegyét elveszítse. És ha a tisztelt ház nagyon ragaszkodik ahhoz, hogy e tekintetben változtatás történjék, én részemről nem ellenzem, hogy a Spóner Andor képviselő ur módosítványa elfogadtassék. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Hogy a Spóner Andor ur indítványa felett dönthessen a t. ház, méltóztassék megengedni, hogy a régi 50. szakasz is felolvastassék.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa az 50. szakaszt).*

Elnök: Szólásra többé nincs senki feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, következik a szavazás.

Tomcsányi László: T. ház! Minthogy a Spóner Andor képviselő ur módosítványa tökélete-

Digitized by Google

sen megfelel azon intentiónak, a mit én elérni akartam, ahhoz hozzájárulok és határozati javaslatomat visszavonom.

Lits Gyula: Én is kijelentem, hogy Spóner képviselő ur határozati javaslata ugyanazt czélozván, a mit módosítványommal elérni akartam, módosítványomat visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint csupán a Lázár Ádám képviselő módosítványa áll még fenn a Spóner képviselő urén kivül.

Lázár Ádám: Csak annyit vagyok bátor kérdeni, hogy összefoglalva tárgyaltatik-e a két szakasz, mert ha nem összefoglalva tárgyaltatik, akkor módosítványomat fentartom.

Elnök: Azt hiszem t. ház, hogy mindenekelőtt a felett kell dönteni, hogy összefoglalva kívánja-e tárgyalni a t. ház a régi 49. és 50. §-t és ha összefoglalva kívánja tárgyalni, akkor természetes dönteni fog az iránt is, hogy megtartja-e nevezett szakaszokat eredeti szerkezetökben, szemben az ellenindítványokkal; ha az el nem fogadtatnék, akkor természetesen a Spóner képviselő ur módosítványa fog először eldöntés alá kerülni. Ha ez elfogadtatik, akkor a módosítványok elesnek; ha nem fogadtatik el, az egyes szakaszok különkülön fognak tárgyaltatni.

Mielőtt e kérdéseket feltenném, méltóztassék még egyszer meghallgatni Spóner képviselő ur indítványát.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa).*

Elnök: T. ház! Az első kérdés természetesen az lesz: Kívánja-e a t. ház fentartani a 49. és 50. §§. külön-külön tárgyalását szemben Spóner képviselő ur módosításával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a t. ház nem kívánja azt fentartani. Kérdem már most: elfogadja-e a t. ház ezen, Spóner képviselő ur által javaslatba hozott új szerkezetet, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatott és e szerint a módosítások elestek.

Következik most az 51. §.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 51—55. §§-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a zárszámadási bizottság 326. sz. jelentése „a honvédelmi minister ur által a magy. kir. honvédségi Ludovica akadémia állapotáról" 283. sz. a. benyujtott előterjesztés tárgyában.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a zárszámadási bizottság jelentését).*

Lukács László, a zárszámadási bizottság előadója: T. képviselőház! A honvédelmi minister ur beterjesztette a Ludovica Akadémia állapotáról szóló jelentését az 1882. évet illetőleg és ezzel eleget tett az 1872. évi XVI. t.-cz. 4. §-ának, mely a ministert erre utasítja.

A t. ház ezen jelentést kiadta a zárszámadási bizottságnak tárgyalás végett mult évi 2046. számú határozatával. A zárszámadási bizottság e jelentést olyannak tekintette, mit azon többi időszaki jelentéseket, melyeket a t. minister urak időről-időre a a képviselőháznak benyujtani szoktak, a minő volt pl. a vallás- és közoktatásügyi minister ur által beterjesztett jelentés a közoktatásügy állapotáról, stb. Ezen jelentések nem képezik érdemleges tárgyalások alapját és rendeltetésök és czéljok csak az, hogy anyagul szolgáljanak más rokonügyek tárgyalásánál, mint pl. a költségvetés vagy a zárszámadás tárgyalása alkalmával.

A zárszámadási bizottság tehát már ez oknál fogva sem ereszkedhetett e jelentés érdemleges tárgyalásába s azt nem ajánlja a t. képviselőháznak sem s épen ezért az előbb említetteknél fogva arra vagyok bátor kérni a t. házat a zárszámadási bizottság nevében, hogy méltóztassék e jelentést minden érdemleges tárgyalás nélkül egyszerűen tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház elfogadni a bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* E szerint a jelentés tudomásul vétetik.

A mai napirend ki van merítve. A holnap délelőtt tartandó ülésre vonatkozólag méltóztatott a t. ház már elhatározni, hogy arra a 25. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása lenne kitűzendő. Ezt megelőzőleg azonban a ma elfogadott törvényjavaslat harmadszori megszavazása történnék. *(Helyeslés.)* E szerint a holnapi ülés napirendje ekként állapittatván meg, azt hiszem, czélszerű volna az ülés idejét délelőtt 11 órára kitűzni. *(Helyeslés.)* Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

195. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 24-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Tisza Kálmán ministerelnök fölszólalása a napirend tárgyában. Az inditvány és interpellatiós-könyv fölolvasása. A fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. A 25-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Istóczy Győző interpellatiója a »W. U. Grenzbote« ügyében s B. Kemény Gábor közlekedési minister válasza ez ügyben. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Bedekovich Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Pauler Tivadar, ifj. Ráday Gedeon, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, gr. Széchényi Pál.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Rakovszky István jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólókat gr. Pejacsevich Tódor, a javaslatok ellen szólókat Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a február 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Szatmár-Németi szab. kir. város közönségének felterjesztését, melyben Arad szab. kir. városnak feliratát pártolván, oly törvény alkotását kéri, melyben a vidéki városok épületeinek adómentessége 20 évre kiterjesztessék.

Ezen felirat kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. A napirend előtt a ministerelnök ur kiván szólni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A középiskolai törvényjavaslat tárgyalása, mint méltóztatnak tudni, márczius 5-ikére van kitűzve. Nincs utólag semmi kifogásom ellene. Természetesnek találom, hogy a t. képviselő urak hosszabb időt kivánnak arra, hogy e kérdést tanulmányozhassák. De viszont azt hiszem, hogy, midőn a törvényhozásnak annyi teendője van, nem volna helyes a közbeeső időt elveszíteni. *(Helyeslés.)* Azért arra volnék bátor a t. házat kérni, méltóztassék kimondani, hogy az elnök által felsorolt- vagy még felsorolandó más kisebb ügyeken kivül, a jövő hét valamelyik napjára tűzessék ki a Curiának a verificatiók körüli biráskodásáról szóló törvényjavaslat, *(Általános helyeslés)* mely annyi évek óta van már függőben és mely iránt megállapodásra jutni, azt hiszem, szükséges leend. *(Helyeslések.)*

Elnök: Ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, minthogy a hétfői napirend már meg van megállapítva, czélszerű lesz ezen tárgyat a szerdai ülésre kitűzni. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend, az indítvány- és interpellátiós könyvek felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző: Az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellátiós könyvbe be van jegyezve Istóczy Győző, a közmunka és közlekedési ministerhez: a Pozsonyban megjelenő West-ungarischer Grenzbote czímü politikai napilap ellen a postai szállítások körül az osztrák kormány által elkövetett visszaélések tárgyában.

Elnök: A képviselő ur az ülés végén meg fogja tenni interpellátióját.

Következik a napirend, a fegyver- és vadászati adóról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Digitized by Google

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében is megszavazni? *(Igen! Nem!)* A kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség megszavazza s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni rendeltetik.

Következik a 25. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa):* 2176. ikt. sz. Brutócz község római kath. lakósainak.

3192. ikt. sz. A székesfehérvári egyházmegyei csepeli sz. Mártonhoz czímzett alesperesi kerületnek kérvénye a polgári házasság bármily alakú behozása ellen, a vasárnap megszentelése, a katholikus alapok és a budapesti tudományos egyetem tárgyában.

3216. sz. a közép-ungi egyházkerület r. kath. papságának,

3243. sz. a sopronmegyei locsmándi egyházkerület róm. kath. papságának,

3269. sz. a vág-selyei egyházkerület r. kath. lelkészeinek és hiveinek és

3460. sz. a pécsváradi rom. kath. egyházkerület lelkészei s több világi hivének kérvénye ugyanazon tárgyban."

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! A kérvényi bizottság határozata a következő: „Ezen kérvények a házszabályok 175. §-a értelmében bejelentetvén, a ház f. évi 2322. számú határozatához képest részint az igazságügyi bizottságnak, részint az alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottságnak, részben végül a ministerelnök utján a kormánynak adatnak ki.

Elnök: Kiadatik a kormánynak és az illető bizottságoknak.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa):* 2570. ikt. sz. Hevesmegye közönsége a katonaság beszállásolásáról szóló 1879. évi XXXVI. t.-cz. 39-ik §-át módositatni kéri.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: „Kiadatik a honvédelmi ministernek".

Elnök: Kiadatik a honvédelmi ministernek.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa):* „2791. ikt. sz. Udvarhelymegye közönségének némely erkölcsi és társadalmi bajok lehető elenyésztése és mérséklése érdekében a szükségesnek és czélszerűnek mutatkozó lépéseket megtétetni kéri.

3186. sz. Torda-Aranyosmegye közönségének,

3365. sz. Pancsova sz. kir. városa közönségének,

3394. sz. Maros-Tordamegye közönségének kérvénye ugyanez ügyben.

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! Ezen kérvények a családintézmények sértetlen fentartása és megszilárdítása és ebből folyólag a vadházasságok korlátozása tekintetéből az általános kötelező polgári házasság behozatalát és addig is, mig ez megtörténik, több részleges intézkedést javasolnak. Ezen kérelmezett intézkedéseknek egynémelyike a kormány által tanulmányozható, vannak azonban közöttük olyanok, melyek egy egyház belső szervezeti ügyébe való beavatkozást képeznek.

Ezen körülmény szemmeltartásával a kérvényi bizottság a következő határozatát ajánlom a t. háznak elfogadás végett: Ezen kérvények több pontja tanulmányozást érdemelvén, a kérvények a ministerelnök utján a kormánynak adatnak ki.

Elnök: Tehát a kérvények a ministerelnök utján a kormánynak adatnak ki.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa):* 2986. szám. Schwarz András és Schwarz Sebestyén somogymegyei homoki lakosok kérvénye, melyben a reájok osztályegység után kivetett illeték lefizetése alól magokat felmentetni kérik.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: Kiadatik a pénzügyministernek.

Elnök: A kérvény kiadatik a pénzügyministernek.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa):* 3091. ikt. sz. Kossuth Gábor tótfalvi lakosnak kérvénye, melyben dohánytermelési engedélyt kér.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: kiadatik a pénzügyministernek.

Elnök: Kiadatik a pénzügyministernek.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa):* 3162. ikt. sz. A szabadkai kath. papságnak Mamusits Lázár képviselő által beadott kérvénye, melyben a kath. jogok és némely bajok orvoslását kéri.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: Ezen kérvény tekintettel a hadkötelesek házassági tilalmának megszüntetését tárgyaló pontjára, a ministerelnök utján a kormánynak adatik ki, a kérvény egyéb részei a házszabályok 175. §-ának szempontja alá esnek.

Elnök: A kérvény kiadatik a ministerelnök utján a kormánynak, a kérvény egyéb részei a házszabályok 175. §-ának szempontja alá esnek.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa):* 3185. ikt. sz. Nógrádmegye közönségének felirata, melyben Kis-Küküllő megyének felterjesztését pártolván, az állami pénzügyi kezelés körében tapasztalt visszaélések meggátlását kéri.

3215. sz. Torda-Aranyosmegye közönségének,

3241. sz. Besztercze-Naszódmegye közönségének,

Digitized by Google

3255. sz. Komáromnegye közönségének, 3320. sz. Mosonmegye közönségének, 3390. sz. Háromszékmegye közönségének, 3391. sz. Maros-Tordamegye közönségének kérvénye ugyanazon ügyben.

Berzeviczy Albert előadó: E kérvények a házszabályok 175. §-a értelmében bejelentetvén, a képv.-ház fölebbi határozatához képest a megfelelő törvényjavaslat tárgyalásánál leendő betekinthetés végett az irodába tétetnek ki.

Elnök: Tehát a kérvények a megfelelő törvényjavaslat tárgyalásánál leendő figyelembe vétel végett a ház irodájába tétetnek le.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa)*: 3191. ikt. sz. Hódmezővásárhely város közönségének felterjesztése a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban elszórva lakó magyar testvéreinknek Magyarországba betelepítése iránt.

3358. sz. Aradmegye közönségének, 3366. sz. Pancsova sz. kir. város közönségének, 3393. sz. Hevesmegye közönségének, 3404. sz. Nagyvárad sz. kir. város közönségének, 3442. sz. Szathmár-Németi sz. kir. város közönségének, 3462. sz. Józseffalva és Fogadj-Isten, bukovinai községek magyar lakosainak kérvénye ugyane tárgyban.

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! Mint a sorjegyzékből is látni méltóztatik, a Bukovinában és Romániában lakó magyar testvéreink Magyarországba letelepítésüket kérik és e mellett több törvényhatóság emeli fel szavát ezen ügy érdekében. Azt hiszem, ezen ügy már azon lelkesedésnél fogva, melylyel a közvélemény és a társadalom azt felkarolta, a t. ház előtt sokkal ismeretesebb, mintsem hogy bővebben indokolnom kellene azt, hogy csángó testvéreinknek hazánkba leendő letelepítésének kérdése, a törvényhozás részéről is a leghathatósabb figyelmet és pártolást illeti. A társadalom helyes érzékkel már megtalálta erre a kellő utat, midőn a kezdeményezést kezébe ragadta és ezen szempontból a kérvényi bizottság a következő határozati javaslat elfogadását ajánlja: Ezen különös figyelmet érdemlő kérvények pártolólag adatnak ki a ministerelnök utján a kormánynak. *(Helyeslés.)*

Lessko István: T. képviselőház! Józseffalva és Fogadj-Isten a képviselőházhoz beterjesztett kérvénye általános óhajjal találkozik, s én részemről fölötte kivánatosnak találom, miszerint a bukovinai magyarok az anyaországba telepittessenek vissza. *(Helyeslés.)* Nagy vivmány ez a közös hazára, mert ez által 25 ezer magyar polgárral szaporodni fog az anyaország, 25 ezer polgárral ép akkor, midőn ezrekre megyen azok száma, kik vándorbottal kezükben a nagy oceánra szállnak, új hazát keresni. Jóra való munkás, szorgalmatos s hazafias érzelmü nép mind a kettő s hiszem t. ház, hogy a kérdéshez szólok, midőn kijelentem hogy a bukovinai magyarok kérvényét részemről pártolom, de egyuttal a felvidék, de különösen Sáros-megye Amerika felé vándorló népére a t. kormány figyelmét felhívom. *(Halljuk!)*

Elismerem t. ház, hogy e részben a t. kormány már eddig is tett valamit s hiszem, hogy szándoka jövőre még többet tenni, de félek a rómaival: „Roma deliberante Saguntum perit.“ Daczára a Cimbria szerencsétlenségének, melyről egyes hirlapi kacsák hiresztelik, mintha a nép az urakat gyanusítaná, arról a hirlapi kacsahirből azon a vidéken, melyet lakom, szó sem igaz, a néppel érintkezve csak azt állíthatom, hogy ott a nép és az urak közt legnagyobb egyetértés uralkodik, az ur, a hol csak lehet, segít a népen, többször is segítene, de az ur is szegény; daczára a megyei tisztviselők részéről való a legnagyobb óvatosságnak, tapintatnak, bölcsességnek s kellő szigornak, új és új kivándorlások történnek s mi napról napra fogyunk. Azt mondják egyesek, hogy ez által tömérdek pénz jönne be az országba, igaz, ezerek jönnek be, de mily anyagi és erkölcsi veszteséggel van össze kötve e kivándorlás! Az ország, a család, a társadalom kárával! A hány kivándorló, annyi 100 frtnyi kiadás, hogy pedig egy ily tönkre jutott embernek 100 frtja legyen, el kell árusítania és pedig potom áron marháját, telkét, családja fő nélkül maradván, sokszor terhére a községnek, hát azok t. ház, a kik Amerikából visszatérnek, mily elvekkel, szokásokkal saturálva térnek vissza? és a vesztett munkaerő? az mind megannyi veszteség az országra!

Aztmindenki tudja t. ház, hogy a mi felvidékünk, a mi felvidéki népünk anyagilag a legrosszabb helyzetben van. Innen van azután az, hogy az áldásosabb vidékek müveltségi fokára, sajnos, nem emelkedett, nem emelkedhetik. Pedig a szorgalom, meg az igyekezet nála nem hiányzanak. Ha tehát azt akarjuk és azt kell is akarnunk, hogy ez a szegény felvidéki tót nép prosperáljon, segitségére kell hogy legyünk, hogy a többi boldogabb polgártársaival egyenlő lépést tarthasson. Röviden, nem szabad elhanyagolnunk oly elemet, mely előörsül, elővédül szolgált és szolgálhat nehéz napjainkban. Azért igen kivánatos, bölcs és politikailag szükséges, hogy e nép sorsán minden lehető módon segítve legyen.

És erről szólt jan. 22-én az eperjesi egyházkerület kérvénye, melyet távollétem miatt nem támogathattam s mely discussio alá sem jött; el is mondja, mikép lett az a szegény nép földönfutó, vándorbottal kezében, hogy szavaival éljek, az életfentartási ösztönétől sarkalva, könytelt szemekkel jobb hazát megyen keresni, mert e hazában számára nincs hely. Szemtanúja voltam tisztelt ház, egy szomorú scenának és fájdalom, itt az ország szine előtt elmondom, hogy szivszaggató látvány, nézni búcsúzni egy atyát gyermekeitől, feleségétől, búcsút mondani annak a hazának, melyről mondva volt: „Extra Hungariam non est vita“. Ez a megdöbbentő kivándorlás, életfentar-

Digitized by Google

tási ösztön. Mert a nép már odáig van, a rosz rendszer, a túlliberális intézmények által demoralisálva, telke darabokra osztva, a hány darab, annyi koldus — a sok hiba, mulasztás, a sok nagy adók, terhek alatt összeroskadt s nyomorában elfelejtkezve a költő mondatáról: itt élni és halni nem tud.

Alig van megye széles Magyarországon, melyben a t. kormány gondoskodása következtében, majd ipar, majd földmívelési iskola, majd képezde, vagy más hasznos intézet nem állittatott volna fel, Tisza, Duna, Bodrogh, Maros mentében mindenütt a munkáskéz szünet nélkül elfoglalva, keres; azonban sajnálattal kell constatálnom, hogy a felvidék s különösen Sárosmegye nem részesült a t. kormány oly mérvü gondoskodásában, mint azt a mostoha viszonyok között megérdemelte volna; pedig egy évtized alatt rettenetes csapásoknak ki volt téve e határvidéki megye. 1873-ban 170 ezernyi lakosból 16 ezer a cholera áldozata lett. Azután bekövetkezett az 1879. inséges év és itt elismeréssel vagyok a tisztelt kormány iránt, mert akkor lehetőségig segédkezet nyujtott nékünk, fiai boszniai harcztéren vitézkedve dicsőséget arattak s egyesek még jelenleg is 4—5 éves tényleges katonák, Herczegovinában tartatnak, legújabban bekövetkezet az amerikai kivándorlás, hová több mint 8 ezer munka erős férfi kivándorolt — pedig ráférne arra a szegény munkásnépre pár garasnyi kereset, pedig megérdemelné az a sárosi intelligentia, mely valaha támasza, oszlopa volt a magyarságnak s még most is, hogy gyermekeiről kellőleg gondoskodva legyen, pedig nem ártana nagyobb támogatásban, segélyben részesíteni azt a hazafias magyar érzelmü sárosi papságot és tanítóságot, melynek összes évi jövedelme 200—300 frt s pár hold sovány föld; mert ezen amerikai kivándorlás következtében elesvén a mellékjövedelemtől, nem képes egy lapot tartani. S hogy a kép teljes legyen és a kérdés megfejtve, miért vándorol ki népünk Amerikába? Bátor vagyok egy-két passust Sárosmegye törvényhatóságának a ministertanácshoz intézett feliratából idézni: „A felföldi viszonyok teljes figyelembe vétel nélküliek, a befektetett tőkék aránya reánk kedvezőtlen, ellenben a különböző adók minket érzékenyebben sujtanak, az alakiasságra fektetett adó, a fokozott közterhek aránya nem megfelelő a nyujtott előnyökkel és ez a közállapotokkali elégedetlenség forrása, elszegényedésünk veszélyes lejtője". És ismét egy más helyen: „Ha tehát a képviselőházi tanácskozmányokat figyelemmel kisérjük, hallván azt, hogy a milliók sokasága országos befektetések czéljaiból kéretett s ha halljuk, hogy például a közoktatási minister ő nagyméltósága egy maga népnevelés terén sok millió befektetéseket tett: önként azon kérdés merül fel, hogy vajjon megyénk nem elég szegény-e, hogy abból népünkre is juthatott volna, pedig a megyénken átvonuló egy érdekeinket nem is igen előmozdító vasuton kivül egyéb befektetésről nem tudunk". Ez a megye közönségének nyilatkozata. Nem támadás ez t. ház, csak figyelmeztetés, hogy mennyire mellőzve vannak a felvidék, de specialiter Sárosmegye érdekei.

Végül megjegyzem t. ház, hogy szemem előtt lebeg hazám jövője s népünk boldogsága, én a bukovinai magyarok kérvényét a legmelegebben pártolom, de egyuttal a felvidék szomorú helyzetét a t. kormány figyelmébe ajánlom. (*Helyeslés.*)

Lázár Ádám: T. képviselőház! Nem szándékozom ezen kérdésben terjedelmesebben felszólalni, miután a csángóügy részint a képviselőházban több izben előfordult és az iránt a kormány érdekeltsége is némileg észlelhető, részint pedig a a sajtó terén élénk mozgalom és meleg érdeklődés mutatkozik. De miután a kérvényi bizottság különösen figyelemre méltónak tartja ezen ügyet és a kormány pártolásába ajánlja, azt hiszem, hogy ezen ügyben vannak bizonyos mozzanatok, melyeket mindannyiszor szükség ily előforduló alkalmakkor a t. kormány figyelmébe ajánlani. Ilyen teendők sorába tartozik egyfelől a nemzetközi tárgyalások megkezdése és társadalmi úton való intézkedések, hogy ezek által, ha lassankint is, fokozatosan ezen ügy lehetőleg azon időig kedvező megoldás felé vezettessék, midőn a megyék kérvényeiben, valamint szintén azon községek egyikének, a melyek áttelepittetni kivánnak, kérvényében hangsúlyoztatik azon óhaj, hogy az ezredéves magyar nemzeti honfoglalás örömünnepélyén ők is itt együtt örvendhessenek Magyarország fiaival és leányaival.

Hogy e czél elérettessék, első sorban mindenek felett a kormánynak érdeklődése és mint az állami vagyonok felett ellenőrző felügyelettel tartozó közegnek legelső teendője, kiváló figyelmet igényel, mert nem nézheti az ország közömbösen, hogy ha netalán ezen honfitársaink onnan ide betelepittetnének, oly helyre telepittessenek, hol legfölebb azzal vigasztalhatnák idővel magukat, hogy itt mint magyar emberek étlenül pusztulnak el. Például ha a Duna medrében annak szabályozása előtt Pancsován czéloztatnék, mint hiré járt, a letelepítés, oda nehezen képzelhető, hogy csángó testvéreink a türhető helyzetet elhagyva, ide bizonyos pusztulás elé menjenek.

Miután a kormány figyelmébe ajánltatik az ügy a kérvényi bizottság által, azt hiszem, hogy azzal a képviselőház nem elégedhetik meg, hogy a kormány szokása szerint tanulmányozza és arról az országgyülés, illetve az ország maga hivatalosan mit se tudjon, legfelebb mindannyiszor kérdezvények, interpellátiók alakjában tudhassa meg az ügy állását, következőleg, miután a kérvényi bizottság véleményét részemről is melegen pártolom és elfogadom, kénytelen vagyok ezen javaslathoz egy toldalékot indítványozni és reménylem,

Digitized by Google

hogy a kormányelnök ur, a ki szintén melegen érdeklődik a csángók iránt, nem fog habozni és a legnagyobb készséggel hozzájárul ezen egyszerű rövid, de az ügy állását nem veszélyeztető módosítvány elfogadásához. A módosítvány pedig, mely a kérvényi bizottság javaslatához csatolandó lenne, következőleg szól: A bizottsági javaslat végéhez beiktatandó lenne: „Azon felhivással, hogy a csángók betelepítésére szükséges intézkedésekről véleményes jelentését a képviselőháznak mielőbb terjeszsze be".

Ezen „mielőbb" szót méltóztassék a kormányelnök ur nem ugy érteni, mint gyakran értelmezni méltóztatik, hogy kötelességünk tanulmányozni, de megkötni magunkat nem engedjük, ez az ügy fontosságához és általában távollevő véreink betelepítése ügyéhez mért hosszabb vagy rövidebb, de mindenesetre oly időt megengedhetőnek vél, mely elég arra, hogy a ház elé terjesztethessék a szükséges előleges intézkedésekről szóló jelentés.

Fenyvessy Ferencz jegyző *(olvassa Lázár Ádám módosítványát).*

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak egy pár szóval kivánok reflectálni arra, a mi Sárosmegyére vonatkozólag mondatott; megjegyezvén, hogy részletes felvilágosítást és nyilatkozatot ma nem tehetek, mert nem lehettem rá elkészülve, hogy ezen alkalommal a sárosmegyei kivándorlás ügye, mint a képviselő ur mondotta, szóba fog hozatni. Azt a vádat, a mit nem a képviselő ur emelt, mert tudom, a megyei feliratot olvassa, hogy a kormány Sárosmegye irányában nem volna annyi figyelemmel, mint más megyék irányában: már most is kénytelen vagyok határozottan visszautasítani. A kormány nem tesz különbséget az ország egyes része közt szemben másokkal. Mikor pedig Sárosmegyében, mit különben is említett a képviselő ur, 1879-ben inség volt: számokkal lehet kimutatni, hogy a kormány initiativája folytán mily nagyszámú ezrek forditattak arra, hogy az inség ott enyhittessék. Azt hiszem, épen azon időből nem lehet a kormányt mulasztással vádolni, midőn sokkal csekélyebb bajjal, mint bármikor előbb, hasonló viszonyok közt, sikerült a felvidék és közte Sárosmegye népét az inséges időn keresztülsegíteni.

A mi már most a kérvényi bizottságnak szóban levő határozati javaslatát és arra vonatkozólag a Lázár Ádám képviselő ur módositványát illeti, mindenek előtt megjegyzem, hogy a kérvényi bizottság javaslatát elfogadom, a Lázár képviselő ur módosítványát pedig igen kérem, ne méltóztassanak elfogadni. Nem fogom a „mielőbb" szót sehogysem magyarázni, se ugy, hogy majd ha lehet, se ugy, hogy rögtön: de egyáltalában az egész módosítványt fölöslegesnek, sőt talán mondhatnám, inkább károsnak tartom, majdnem oly károsnak, mint az olynemű felszólalást, minőt a t. képviselő ur az iránt is szives volt tenni, hogy pl. nehogy a Bukovinából haza jönni akaró nem is csángók, mert hiszen ezek nem igazi csángók, hanem magyarok, valahová a pancsovai Dunaöbölbe telepittessenek, a hol csak annyit nyerhetnek, hogy Magyarországon halnak éhen. Mert ha ily nyilatkozatot méltóztatnak tenni minden alap nélkül, ha ugy méltóztatnak megjelölni azon helyeket, melyeket a hazatelepülni vágyók megnéztek, megszeerettek, a hová vágynak: akkor nem méltóztatnak előmozdítani azon ügyet, a mit előmozdítani akarnak, hanem a legnagyobb gátokat és akadályokat görditik eleje. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De nem fogadom el a módosítványt azért sem, mert mindenesetre egy más állam területén levő népességről van szó; ezen népességnek hazatelepedni lehet, szabad; a kormány eddig is tett, ezentúl is megteend mindent az által, hogy nekik méltányos alapokon földet adjon; természtesen a törvényhozás hozzájárulásával kész ezen mozgalmat elősegíteni: de kormányilag kezébe venni a dolgot, kormányilag mintegy korteskedni, csábítani menni más állam alattvalóit a hazatérésre, ez nem possibilis, nem lehető, nem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez oly dolog, mit a kormány nem tehet, mit, ha más kormány tenne, nem fogna tűrni. És épen ezért, minthogy igy áll a dolog, mikor kinyilatkoztatom, hogy a mit kormányilag tenni lehet, azt a kormány tette és tenni fogja ezentul is: igen kérem a t. házat, hogy a kérvényi bizottságnak különben is meleg hangon tartott határozati javaslatát méltóztassék elfogadni; de ne méltóztassék elfogadni a Lázár Ádám képviselő ur módosítványát, mely mintegy pressiót igyekeznék gyakorolni, hogy ezen dolog a kormány initiativája, a kormány vezérkedése, a kormány direct beavatkozása utján eszközöltessék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Csanády Sándor: T. ház! Miután a tapasztalat engem arról győzött meg, hogy a képviselőházhoz beadott kérvények, ha azok a kormány tagjainak adatnak ki, rendesen el szoktak enyészni, a nélkül, hogy azoknak valami nyoma is észlelhető lenne: e tapasztalatból kiindulva, én pártolom Lázár Ádám t. képviselőtársam azon módosítványát, illetőleg határozati javaslatát, hogy a kormány tegyen jelentést a hozzá kiadott kérvényeknek mi módoni elintézéséről, mert én ezt az osztó igazsággal, méltányossággal és a kérvényezők iránti figyelemmel megegyeztethetőnek tartom.

Elnök: Szólásra senki sem levén feljegyezve a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját.

Berzeviczy Albert előadó: T. ház! Csupán azért, mert módosítvány nyujtatott be a kérvényi bizottság határozati javaslatához, ki kell jelentenem, hogy a módosítványt ugyanazon indokok alapján, miket a t. ministerelnök ur kifejtett, a kérvényi bizottság részéről el nem fogadhatom,

Digitized by Google

hanem kérem, méltóztassék a határozati javaslatot változatlanul elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvényi bizottság határozati javaslata nem támadtatván meg, azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatik. *(Helyeslés.)*

Most kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Lázár Ádám képviselő ur módosítványát? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadta el.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa)*: 3441. ikt. szám. Az osztrák-magyar I. általános tisztviselő-egyesület nevében a pesti takarék- és előlegtársulat által benyujtott kérvénye, az összes állami tisztviselők fizetése s lakbérének fölemelése, nyugdíjaik rendezése és általános szolgálati szabályzat létesítése tárgyában.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: Ezen kérvény a házszabályok 175. §-a értelmében bejelentetvén, a képviselőház f. évi 2394. számú határozatához képest a ministerelnök utján a kormánynak adatik ki.

Elnök: Elfogadtatik.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa)*: 3459. ikt. sz. Nagy-Becskerek város közönségének kérvénye, melyben a felépített népiskolai és honvédépületek szerződvényei után járó illetékeknek elengedéséért esedezik.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: A fennálló törvények netán szükséges megváltoztatása szempontjából való tanulmányozás végett a pénzügyministernek adatik ki.

Elnök: Elfogadtatik.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa)*: 3463. ikt. sz. Felső-Pencz Nógrádmegyébe kebelezett község képviselőtestületi tagjainak kérvénye, melyben Felső-Pencz községének Nógrádmegye kötelékéből Pestmegye kötelékébe való áthelyezését kérik.

Berzeviczy Albert előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata: E kérvény megfelelő eljárás végett a ministerelnöknek, mint belügyministernek adatik ki.

Elnök: Elfogadtatik. E szerint a 25. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása befejeztetvén következik Istóczy Győző képviselő ur interpellátiójának előterjesztése.

Istóczy Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A lapokból ismeretes az osztrák kormánynak azon eljárása, melyet a Pozonyban Simonyi Iván szerkesztése alatt megjelenő „Westungarischer Grenzbote“ czímü politikai napilappal szemben követ, azzal, hogy tőle a birodalmi tanácsban képviselt országok és tartományok területére nézve a postai szállítás jogát legközelebb megvonta s a czímszalag alatt oda küldött példányokat confiscáltatta.

Ám, ha az osztrák kormány jónak látta ez irányban praecedenst alkotni, igen könnyen követheti az ő példáját alkalmilag a magyar kormány is, a hazánkat s a magyar nemzetet tervszerüen gyalázó bécsi zsidó újságokkal szemben, *(Derültség)* a mi bizony igen kivánatos is lenne.

Kevésbé ismeretes dolog azonban a hazai közönség előtt az osztrák kormánynak azon eljárása, hogy a nevezett laptól még a transitó jogot is megvonja saját területén keresztül azon példányokra nézve, melyek Németországba s más külállamokba vannak czímezve; sőt még azon példányokat sem továbbittatja, a melyek Bécsen keresztül irányítva, Magyarország egyes vidékeire, pl. Győrbe szólnak; Pozsonyból az osztrák tartományokba czímzett számos zárt leveleket pedig részint, mint „gyanúsokat“ visszaküldet, részint pedig az adressátusokat faggatásoknak téteti ki azon ürügy alatt, hogy a hozzájuk érkezett zárt borítékokban a „Westungarischer Grenzbote“ példányai vannak elrejtve.

Hogy mi indította az osztrák kormányt ezen, csak a boldog emlékü cabinet noir idejére emlékeztethető eljárásra, annak az az egyszerü magyarázata, hogy Simonyi Iván nevezett lapja határozott antisemiticus irányt követ, ez pedig az Ausztriában már tényleg uralkodó zsidó nép ellen elkövetett valóságos crimen laesae majestatis-t képez. *(Derültség.)*

Ezen, a rendőrállamot oly jellemző esetre vonatkozik következő interpellátióm *(Halljuk! Olvassa)*:

„Interpellátió a t. közmunka- s közlekedésügyi minister urhoz.

1. Van-e tudomása a t. minister urnak arról, hogy az osztrák kormány, a mely a Simonyi Iván országgyülési képviselő szerkesztése alatt Pozsonyban megjelenő „Westungarischer Grenzbote“ czímü politikai napilaptól a birodalmi tanácsban képviselt országok és tartományok területére nézve a postai szállítás jogát legközelebb megvonta s ennek folytán az odairányított lappéldányokat confiscáltatta, az 1878-ik évi általános postaszerződés 4-ik czikkének megsértésével a nevezett lapnak Németországba és más külországokba járó példányaitól a transito-jogot megvonja, ezen példányokat is lefoglaltatja és Pozsonyba visszaküldeti?

2. Van-e tudomása továbbá a t. minister urnak arról, hogy az osztrák kormány nem respectálva az 1878. évi vám- és kereskedelmi szerződés 18-ik czikkét, a „Westungarischer Grenzbote“-nak Magyarország egyes vidékeire, pl. Győrbe járó, csakis Bécsen keresztül irányítható példányaitól is megtagadja a továbbítást s ezen példányokat is visszaküldeti Pozsonyba?

Digitized by Google

3. S van-e végül a t. minister urnak tudomása arról, hogy az osztrák tartományok egyes helyeire, zárt boríték alatt Pozsonyból küldött számos levelek azon ürügy alatt, hogy azon zárt levéll oríékokban a „Westungarischer Grenzbote“ egyes példányai vannak elrejtve, részint, mint „gyanusok“ Pozsonyba visszaküldetnek, részint pedig confiscáltatnak; a czímzett egyének pedig faggatásoknak vannak kitéve, mely eljárás által a levéltitok sértetik meg?

4. Szándékozik-e a t. minister ur megfelelőleg intézkedni az iránt, hogy az orsztrák kormány ezen nemzetközi szerződéseket megsértő visszaéléseinek határ szabassék?“

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Engedje meg a t. ház, hogy ezen hozzám intézett kérdésre azonnal válaszoljak. *(Halljuk!)* Tudomással birtam a felől, hogy a „Westungarische Grenzbote„-nak postai szállításában közelebbről fennakadás, rendetlenség volt. Nem innen jövő, nem valami magasabb rendelet folytán és ugy látszik, hogy egyáltalában nem a Lajthántúli kormánynak e tekintetben elfoglalt álláspontjából következik az, a mit sérelemnek tűntetett fel Istóczy képviselőtársam, mely szerint a transitó jog is megtagadtatott volna és mely szerint megtagadtatott volna az, hogy a Pozsonyból Bécs felé Magyarországból irányított „Westungariche Grenzbote“ példányai továbbittattak volna; hanem következménye volt ezen lefoglalás, viszszatartás annak, hogy ugyanazon egy csomagban voltak becsomagolva — kartirozva, a mint a postánál műnyelven mondani szokták — mindazon példányok, melyek akár Ausztriába, akár Németországba akár Bécsen át Magyarországra voltak irányítva Pozsonyból.

Ennek következtében igen nagy hihetőséggel azt kell föltennem, hogy azon hiszemben, hogy az mind Ausztriába van szánva, foglaltattak le azon lap számai. De intézkedés tétetett már, hogy ezen túl a csomagolás mikép történjék és külön csomagoltassanak azon számok, melyek Németországra irányittatnak és külön azok, melyek Bécsen át Magyarországra jönnek. Reméllem tehát, hogy e tekintetben fennakadás nem lesz.

Ez az, a mit e perczben mondani tudok és kérem, méltóztassék a t. ház ezt tudomásul venni, még azt tévén hozzá, hogy végére fogok járni annak, vajjon előfordult-e az, hogy egyes levelek, melyek netalán azon feltevést kelthették, hogy azokban a „Westungarischer Grenzbote“ egyes számai lehetnek, felbontattak, vagy visszatartattak, vagy ide visszaküldettek volna, mert erről nincs tudomásom.

Ismételve kérem ezen előleges válaszomnak tudomásul vételét. *(Általános helyeslés.)*

Istóczy Győző: Engedje meg a t. ház, hogy a t. minister ur válaszára néhány megjegyzést tegyek.

Hogy ha korábban, mielőtt még a confiscátiók megkezdettek, az illető lappéldányok, melyek Németországra és Magyarország egyes vidékeire szóltak, rendesen érkeztek meg, noha akkor is egy csomóban lettek küldve, akkor nem értem, miért nem érkeztek meg a confiscátió elrendelése után? Különben is az én informátióm a legújabb időből kelt, itt van a „Westungarischer Grenzbote“ f. hó 21-iki száma, ha méltóztatik a t. minister urnak parancsolni, szolgálok vele; és én csak tegnap is kaptam Simonyi Ivántól távirati megkeresést, hogy a tények most is ugy állván, kéri a lépést részemről megtétetni.

Én tehát megtettem a lépést, tudomásul veszem a t. minister ur ideiglenes válaszát, fentartva a végleges válasz megadásakor esetleges megjegyzéseimet arra megtenni

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Csak annyit kivánok hozzátenni ahhoz, a mit előbbi felszólalásomban mondtam, hogy én magam tegnap jutottam a tény tudomására s az arra vonatkozó intézkedések tegnap vagy tegnapelőtt, de nem is általam tétettek meg, hanem a postaigazgatóság által, hogy a csomagolás máskép eszközöltessék.

Elnök: A minister urnak előlegesen adott válasza tudomásul vétetik; *(Helyeslés)* a végleges válasz megadása alkalmával fogom a t. házat kérdezni az iránt, hogy azt tudomásul méltóztatik-e venni.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: A jövő ülés napirendjének megállapítása előtt kivánom bejelenteni, hogy a hétfői ülésben válaszolni szándékozom Vidovich György képviselő urnak hozzám intézett interpellétiójára.

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Van szerencsém nekem is bejelenteni, hogy én is szándékozom válaszolni Almássy Sándornak hozzám, illetőleg Ordódy Pál, hivatali elődőmhöz még a mult évben intézett interpellátiójára.

Elnök: E szerint a pénzügyminister ur Vidovich képviselő urnak, a közmunka- és közlekedésügyi minister ur pedig Almássy Sándor képviselő urnak interpellátiójára a hétfői ülésben fog válaszolni.

A hétfői napírendre vonatkozólag méltóztatott a t. ház elhatározni, hogy annak első tárgya legyen a zárszámadási bizottságnak 329. számú jelentése a Magyarország és Horvát-Slavonországok között az 1880. évre eszközölt leszámolás megvizsgálásáról.

Kérem továbbá a t. házat, méltóztassék a pénzügyi bizottság 331. számú jelentését a Tisza és mellékfolyói mentében alakult vizszabályozó és ármentesítő társulatok és Szeged szab. kir. város

Digitized by Google

részére kötendő állami kölcsönről szóló 1880. évi XX. t.-cz. 32. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyában szintén a hetfői ülés napirendjére kitűzni. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem továbbá, czélszerű volna már most kimondani, hogy a Curiai biráskodásról választási ügyekben szóló törvényjavaslat szerdán fog tárgyaltatni. *(Helyeslés.)*

A hétfői ülés délelőtt 10 órakor fog kezdődni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 10 perczkor.)

196. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 26-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A Horvát-Szlavonországgal történt leszámolásáról szóló előterjesztés tárgyalása és elfogadása. A tiszamenti és szegedi államkölcsönről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister válasza Vidovich György interpellatiójára. B. Kemény Gábor közlekedési minister felelete Almásy Sándor intepellatiójára. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, báró Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán, Pauler Tivadar, ifj. gróf Ráday Gedeon, Trefort Ágoston, gróf Szapáry Gyula, gróf Széchényi Pál és báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Baross Gábor, a javaslatok ellen szólókat Duka Ferencz jegyző urak fogják feljegyezni.

Méltóztassanak az utóbbi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a február 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Csanády Sándor: T. ház! A jegyzőkönyvet illetőleg egy stylaris észrevételem van. Ugyanis a jegyzőkönyv egy pontjában, hol bizonyos iratok kiadásáról van szó, az mondatik, hogy jelentés végett. Azt hiszem, hogy ez nincsen jól mondva magyarul, mert ennek igy kellene hangzani: jelentéstétel végett. Kérem a jegyzőkönyvet igy kiigazítani.

Elnök: A határozat igy szól: „Előzetes tárgyalás és jelentés végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.“ Csanády Sándor képviselő ur ezt igy kivánja szövegezni: „Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.“

Rakovszky István jegyző: Ha már stylaris észrevétel tétetik a jegyzőkönyvre, legyen szabad nekem megjegyezni, hogy ezen stylaris módosítás rosszabb, mint az eredeti szöveg. Itt a jelentés nem mint főnév, hanem mint ige használtatik. De ha méltóztatik a t. ház Csanády Sándor képviselő ur felfogásában osztozni: akkor nem is elég az ő módosítása, akkor kérem a t. házat, méltóztassék az idézett határozatot akként stylisálni, hogy előleges tárgyalástétel és jelentéstétel végett, mert egyiknél épen annyi joga van a tételnek, mint a másiknál. Minthogy azonban azt hiszem, hogy a magyar grammaticának jobban megfelel a jelentés egyszerűen, ennélfogva kérem az eredeti szöveg megtartását.

Elnök: Méltóztatik a t. ház az eredeti szöveget megtartani? *(Igen!)* Több észrevétel a jegyzőkönyvre nem lévén, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a magyar gyorsirókör és budapesti magyar gyorsiró-egyesületnek Baross Gábor képviselő által beadott kérvényét, melyben a gyorsirás tanításának ügyét a középiskolai törvényjavaslatban figyelemben részesittetni kéri. A középiskolai törvényjavaslat már a bizottság által bejelentve, a ház tárgyalásainak napirendjére kitűzve levén, azt hiszem, legczélszerűbb lesz a kérvényt a ház irodájába helyezni el, hogy a képviselő urak azt ottan megtekinthessék. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Beregszász város közönségének Füzesséry Géza képviselő által beadott kérvényét, melyben a közpiacztérről vétel utján kisajátított

Digitized by Google

telkek után követelt százalék elengedése iránt kérelmez.

A kérvényi bizottságnak adatik ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. Következik a napirend, vagyis a zárszámadási bizottság 329. számú jelentésének tárgyalása, a mely a Magyarország és Horvát-Szlavonországok között az 1880. évre eszközölt leszámolás megvizsgálásáról szól. Azt hiszem, hogy a t. ház a jelentést nem kívánja felolvastatni s igy az általános vitát megnyitom; az első szó az előadó urat illeti.

Lukács László előadó: Az 1868. évi XXX. t.-cz. 28. §-a ugy intézkedik, hogy Magyarország és Horvát-Szlavonországok között minden évben leszámolás tartassék. Az állami számvevőszék a törvény ezen intézkedésének eleget teendő, beterjesztette az 1880. évre vonatkozó leszámolásról szóló jelentését. E jelentés épen ugy, mint a korábbi években benyujtott jelentések, két kimutatást foglal magában. Ezek egyike a közösügyi pénzkezelésre, másika a horvát autonom beligazgatási pénzkezelésre vonatkozik.

Méltóztatnak tudni, hogy a közösügyi pénzkezelésre vonatkozó leszámolásnak mi a rendeltetése. Czélja constatálni, vajjon Horvát-Szlavonországok jövedelmeik 55%-ából mennyiben voltak képesek eleget tenni azon kötelezettségnek, a mely őket a közösügyi költségekhez való hozzájárulás tekintetében, törvényileg megállapított adóképességük arányában terheli. Miután pedig az eddigi tapasztalás azt tanusította, hogy Horvát-Szlavonország ebbeli kötelezettségének teljes mértékben mindeddig megfelelni nem tudott: ezért ugyanezen leszámolás feladata azt constatálni, hogy mennyi volt azon összeg, a melyet az egyik vagy másik évben Magyarország Horvát-Szlavonországok előnyére Horvát-Szlavonországok helyett fizetett a közösügyi költségekhez. Ezen ráfizetésből, illetőleg annak a leszámolás utján való nyilvántartásából követelési jog Magyarország részére nem származik, mert ez az 1868. törvényben nem tartatott fenn. Mindazonáltal tévedés volna azt állítani, hogy a leszámolás fontossággal nem bir, sőt azt hiszem, hogy ezen leszámolásnak megvan nemcsak pénzügyi, de nagy politikai jelentősége is. Hogy ezen leszámolás helyes eredményre vezessen, mindenekelőtt azon kérdést kell megbirálás tárgyává tenni, hogy az állami bevételek és kiadások közül melyek azok, a melyek közös természettel birnak és melyek azok, a melyek közös természettel nem birván, a közösügyi leszámolás tárgyát nem is képezhetik. Ezen szempontból indulván ki a zárszámadási bizottság, az állami számvevőszék által benyujtott leszámolást ugy találta, hogy az némi tekintetben rectificatióra szorul. Ennél fogva a bizottság a leszámolást oly irányban rectificálta, hogy abból egy pár tételt kihagyni, egy pár tételt pedig felvenni határozta el. Kihagyta a bizottság mindenekelőtt az 1879. évi XXXI. t.-cz.-kel, vagyis az ugynevezett erdőtörvénynyel kapcsolatos kiadásokat 1880. évre 36,267 frttal. Kihagyta pedig ezt azért, mert e törvény csak a szorosan vett Magyarország területére léptetett életbe, természetesen tehát mindaddig, mig ezen viszony fennáll, az azzal járó költségek a szoros értelemben vett Magyarországot terhelik. Kihagyta másodszor a keleti marhavész és egyéb járványok elfojtására 1880-ban szükségelt 743 ezer frtnyi összeget.

Miután meggyőződött arról, hogy az ily természetü kiadások Horvát-Szlavonországban az autonom budgetből fedeztetnek, ennélfogva azok a közösügyi leszámolásnak szintén nem képezhetik tárgyát. Azonban bevette a bizottság a 2261 frtnyi összeget, melylyel a pénzügyministerium hozzájárul a kincstári levéltár átalakításához és bevette másodszor a hadmentességi díj czimén 1881-ben befolyt 1.457,000 frt összeget kivételesen, a mely díj ugyanis, mint méltóztatik tudni, az alapját képező törvény rendelkezésénél fogva specialis rendeltetéssel biró állami bevétel, a mennyiben ily specialis rendeltetéssel bir, t. i. 857,000 frt erejéig sem az egyik, sem a másik leszámolás tárgyát nem képezheti. Azonban az 1880. évre eltérni kellett ezen szabálytól és pedig az 1880: 59. t.-czikk utasítása folytán. Ezen törvényczikk ugyanis elvonta a hadmentességi díjt ezen évre specialis rendeltetésétől, midőn kimondta azt, hogy a hadmentességi díjból befolyó 857,000 forint, csak 1881. évtől fogva fordíttassék a díjalap dotálására, a mi 1880-ban ezen czimen befolyt, az közönséges államjövedelemnek tekintendő. Ennélfogva természetesen az ezen évben befolyt 857 ezer forint, mint közös szükségletek fedezésére fordítandó közös bevétel, a közösügyi leszámolásba beveendő volt.

Mindezen módosítások végeredménye pedig az, hogy azon összeg, melyet Magyarország, Horvát-Szlavonország előnyére a közösügyi költségvetéshez 1880. évben fizetett és melyet az állami számvevőszék 4.029,000 forintban állapított meg, a zárszámadási bizottság combinátiói szerint leszállittatott 3.932,000 forintra, a mely összeg a valósággnak csakugyan meg is felel.

Áttérve most a második, a horvát autonom beligazgatás leszámolásra, ismeretes a t. ház előtt, hogy ezen leszámolás rendeltetése kipuhatolni, vajjon mennyi volt egyik vagy másik évben a Horvát-Szlavonország tiszta közjövedelme, melynek 45 százalékja a horvát-szlavon beligazgatás szükségleteire fordítandó. Tehát ezen leszámolásoknak feladata egyszersmind kipuhatolni azt is, vajjon egyik vagy másik évben nem utalványoztatott-e több vagy kevesebb, mint a mennyit 45 százalék czimén utalványozni kellett volna. A

Digitized by Google

zárszámadási bizottság az erre vonatkozó leszámolást ugy, a mint az államszámvevőszék által beterjesztetett helyesnek találván, azt elfogadandónak tartotta. A bizottság tárgyalása folyamán azonban Bartolovich Iván t. képviselőtársam és zárszámadási bizottság tagja, terjedelmes nyilatkozatot közölt a bizottsággal, a melyben több, igen nevezetes módosítást kiván tétetni mind a két leszámoláson, nevezetesen ezen másik, horvát-szlavon autonom beligazgatási leszámoláson. Miután pedig a bizottság nem volt azon helyzetben, hogy t. képviselőtársunk módosítását elfogadta volna: külön véleményt jelentett be s ezt be is nyujtva, a bizottság jelentésének harmadik mellékletét képezi. Ezen külön véleményben csak három tartatott fenn azon nagyszámú kívánalmak közül, melyeket t. képviselőtársunk első nyilatkozatában a bizottsággal közlött és ezen három indítvány vonatkozik a jogilletékek és díjak, másodszor a dohányjövedék és harmadszor a sójövedékre. Kívánja ugyanis a t. képviselő ur azt, hogy Horvát-Szlavonországok illetékkiszabási hivatalainak költségei ne vétessenek fel azon tiszta jövedelmek kipuhatolásánál, melyeknek 45 százaléka Horvát-Szlavonországokat illeti vagy más szavakkal, kívánja t. képviselőtársunk, hogy Horvát-Szlavonországok illetékkiszabási hivatalainak fentartási költségeit kizárólag és egyedül Magyarország viselje, Horvát-Szlavonországok pedig azokból ne viseljenek semmit; másodszor, hogy a dohány- és sójövedékek Horvát-Szlavonországok tiszta jövedelmének kipuhatolásánál, eltérve az eddig követett szabálytól, nem a magyar korona országaiban e czímen befolyó összes brutto bevételek és brutto kiadások szolgáljanak számítási factorok gyanánt, hanem hogy azokból bizonyos tételek kiszakittatván, a megmaradandó összegek szolgáljanak alapul azon arányszámításnál, melynek segélyével eddig is Horvát-Szlavonországoknak e czímen befolyó tiszta jövedelmei kiszámittatni szoktak.

Nem akarnám a t. képviselőházat ezen számítások igen bonyolult apró részleteivel fárasztani, azt hiszem, röviden ugy foglalhatom össze a külön véleménynek tartalmát, ha azt állítom, hogy t. képviselőtársunknak czélja elérni azt, hogy Horvát-Szlavonországok autonom beligazgatási leszámolásánál eddig követett eljárástól, ezen leszámolás jövőre, nevezetesen 1880. évtől kezdve lényegesen módosított új alapokon eszközöltessék.

A zárszámadási bizottság azonban épen ezen propositiót nem találta elfogadhatónak. Tény az, hogy Horvát-Szlavonországok beligazgatási leszámolását a jelenlegitől eltérő más alapokon is lehetne eszközölni; de igen természetesen, mihelyt az más alapokon vitetik keresztül, annak practicus eredménye igen fog különbözni a jelenlegi eredménytől, ugy, hogy ha t. képviselőtársunknak csak a dohány- és sójövedék tiszta jövedelmének kiszámítására vonatkozó propositióját elfogadta volna a bizottság, annak practicus eredménye az lett volna, hogy már az 1880. évre Horvát-Szlavonországok mintegy 150 ezer forinttal kaptak volna többet, mint a mennyi azokat a jelenlegi leszámolás alapján megilleti. Ezen 150 ezer frt természetesen évről évre növekednék a szerint, a mint Horvát-Szlavonországok adóképessége és bevételei növekednének.

Azonban mégsem a dolognak ezen practicus momentuma volt az, a mi a zárszámadási bizottságot arra birta, hogy ezen módosításokhoz nem csatlakozott, hanem egészen más, sokkal magasabb, sokkal fontosabb indok. Ugyanis vizsgálván a bizottság, min alapszik a jelenlegi leszámolási eljárás: ugy találta, hogy alapszik először is hosszas és főbb elveiben változatlan gyakorlaton, mely már egészben véve megszabta a leszámolásnál követett elveket; másodszor pedig azon irásbeli jegyzőkönyvi megállapításokon, melyek Magyarország és Horvát-Szlavonországok kormányai között 1871-ben létrejöttek, mikor a két kormány kiküldötteiből összealkotott vegyes bizottság megállapította a leszámolásnál követendő alapelveket, zsinórmértékül szolgálván ezek a jövőre. Ezen alapelvek be lettek mutatva a képviselőháznak s a főrendiháznak és elfogadtattak, tehát törvényhozási sanctiót nyertek.

Látható ezekből, hogy sokkal fontosabb azon alap, a melyen a jelenlegi leszámolási eljárás nyugszik, semhogy azt egykönnyen félretenni lehetne. Sem a pénzügyminister, sem az államszámszék nem volt feljogosítva ezen alaptól önkényileg eltérni.

Azonban mindezektől eltekintve, volt egy más fő momentum, mely arra birta a bizottságot, hogy csatlakozott t. képviselőtársunk módosításához és ez abban áll, hogy valamint 1873, ugy az 1880. évi horvát pénzügyi kiegyezés megújítása czéljából kiküldött regnicolaris bizottságok működésük alapjául azon elveket fogadták el, melyek az 1871. évi vegyes bizottság által megállapittattak és mikor az 1873. évi XXXIV. t.-cz. kimondta azt, hogy a 2.200,000 frt pauschalis összeg elejtésével, melyet eddig Horvát-Salavonországok kaptak, jövőre tiszta jövedelmük 45%-a szolgáljon belszükségleteik fedezésére és mikor az 1880: LIV. t.-cz.-ben törvénybe iktattatott a 45 és 55 százalékos megosztási arányszám, az a jelenleg készült elszámolás alapján történt, ugy hogy az elszámolásnak eredményét képező 45% volt azon quóta, melyet a a törvényhozás Horvát-Szlavonországoknak átengedni hajlandó volt. Miután pedig akkor a számítás practicus eredménye, a 45 és 55% törvénybe iktattatott, azért annak mindez ideig zsinórmértékül kell szolgálni, minthogy ez a törvénynek elválaszthatlan alkatrészét képezi. Tehát a leszá-

Digitized by Google

molásnak bármely megsértése alterálná a végeredményt és a törvényhozás intentiójának megsértését foglalná magában. Végre ezen propositió elfogadása, mely a különvéleményben foglaltatik, azt eredményezné, hogy a 45% czíme alatt, melyet a törvény értelmében Horvát-Szlavonországnak jogában áll igénybe venni belszükségleteinek fedezésére, sokkal nagyobb összeg engedtetnék át ezen új leszámolási mód szerint, mint a mennyit átengedni a tövényhozásnak szándékában állt. Ezen momentum és indok volt az, mely a bizottságot elhatározásra birta, ezen indoknál fogva nem tartotta magát a bizottság sem hivatva, sem jogosultnak, hogy a proponált módosítást elfogadhassa. Azonban t. ház, ha a bizottság azon helyzetben lett volna is, hogy csatlakozzék t. képviselőtársunk propositiójához, azokat semmi esetre sem tekintette volna kielégítőknek; mert ha elfogadjuk azon elvet, hogy az elszámolás módosítása keresztülvitessék, akkor nem lett volna szabad megállani ott, hol a képviselő ur megállott, hanem tovább kellett volna menni és kérni kellett volna, hogy revisió alá vétetvén az egész elszámolási eljárás, mindazon módosításokat keresztül vinni méltóztassék a legszigorúbb következetességel, a melyek nemcsak Horvát-Szlavonországnak, hanem Magyarország érdekében is a törvény korlátain belül mint lehetségeseket és kivánatosakat tüntet fel az eddigi gyakorlat és tapasztalás.

Azonban, mert ha a zárszámadási bizottság az elébb kifejtett indoknál fogva, mert nem tekinthette az elszámolást törvény szerint megváltoztathatónak és mert nem tartja, hogy ezen elszámolás módosítható a nélkül, hogy a törvény meg ne sértetnék, azért ezen eljárást nem ajánlhatja. Egészen más volna az eset, ha most az 1880: LIV. t.-cz. revisiójáról volna szó, ez esetben a zárszámadási bizottság nemcsak nem ellenezné, de örömmel ragadná meg az alkalmat és kérné a képviselőházat arra, hogy a törvénynyel együttesen az elszámolás módozatait is revisió alá venni és általában minden szükséges és kivánatos módosítást megtenni méltóztassék.

Azonban most nem erről, hanem csak a fennálló és mindenkit kötelező törvénynek alkalmazásáról és végrehajtásáról van szó. Az 1880: LIV. t.-cz. ide vonatkozó passusa, az 5. §. 3-ik bekezdése, nem foglal magában új intézkedést, hanem szóról szóra át lett véve az 1873: XXXIV. t.-cz. 3. §-ából. Hogy ezen 1873: XXXIV. t.-cz. nem volt kedvezőtlen Horvát-Slavonországra nézve, azt hiszem, az bizonyítást nem kiván és elégséges ennek jellemzésére az, ha hivatkozom azon nyilatkozatra, melyet a törvény előkészítése czéljából kiküldött regnicolaris bizottsághoz intézett jelentésben egy vegyes albizottság, tehát egy magyar-horvát albizottság tett, mikor ugy nyilatkozott, hogy az ismeretes, tehát a jelenlegi leszámolási mód mellett a tiszta jövedelem kiszámítása Horvát-Szlavonországokra nézve a legkedvezőbb felfogás alapján, a törvény rendeletének legkedvezőbb értelmezésével történt. Ha tehát mi, t. ház, ez alkalommal nem kérünk egyebet, mint azt, hogy az 1880: LIV. t.-czikkben lefektetett kétoldalú szerződés épségben, sértetlenül fentartassék; ha mi nem megyünk tovább ezen méltányos kivánalomnál: akkor t. ház, senki sem tehet nekünk szemrehányást, hogy igazságtalanul jártunk volna el.

Épen azért, mindezekre támaszkodva bátor vagyok kérni a t. képviselőházat: méltóztassék a különvéleményt elvetni, a zárszámadási bizottság jelentését elfogadni s az abban foglalt határozati javaslatot határozottá emelni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A különvélemény beadóját illeti a szó. *(Halljuk!)*

Bartolovics Iván: T. ház! A különvéleményt, melyet benyujtottam, ezennel visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A képviselő ur visszavonván beadott különvéleményét, következik a zárszámadási bizottság jelentésének további tárgyalása.

Mihalovics Károly: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Igen röviden fogok szólani. Figyelemmel hallgattam a t. előadó urat, de sajnálattal kell kifejeznem, hogy nem értettem beszédéből egy szót sem, mert oly halkan beszélt, hogy lehetetlenség volt megérteni. Én tehát azon alapra helyezkedem, a mely itt már ki van mondva.

Teszem azt már azért is, nehogy azon szemrehányás, a melyet ellenünk tettek, jogosult legyen, hogy t. i. mindig hallgatunk, sohasem szólalunk fel, soha sem mondjuk el a t. ház előtt bajainkat, pedig ha meg lennének győződve azok jogosultságáról, igazságosságáról, mindenesetre önök lennének az elsők, kik bennünket támogatni fognának. *(Halljuk!)*

Ezen idő t. ház, ma beállott. Meg vagyok győződve, hogy épen azon tisztelt oldal egész erővel fog bennünket támogatni.

A dolog igen egyszerű t. ház. Én nem akarok most reflectálni mindazokra, a miket már itt igen sokszor hallottam, t. i. a Horvát- és Magyarország közti viszonyokra; ez, azt hiszem szükségtelen most, midőn számokról van szó. Én azt tartom, az egész argumentatio, mely ebben a jelentésben foglaltatik, két pontban culminál. Az egyik az, hogy az igen t. előadó ur főképen arra összpontosítja egész okoskodását, hogy 1871-ben a két kormány közt megállapodás történt s ezek alapján történnek a leszámolások. A második az, hogy ha azt gondoltuk, hogy ezen alap nem igazságos, tehát volt időnk és volt alkalmunk kétszer: az 1873-iki és az 1880-iki regnicolaris küldöttségek alkalmával felszólalni és azt előadni.

Digitized by Google

Hát t. ház, mind a kettő áll és nem áll. (*Derültség.*) Áll annyiban, hogy igaz, hogy történt megbeszélés a két kormány közt, hogy mily módon lehetne legegyszerűbben a leszámolást véghez vinni; mert azt ma is elismerjük mi is, hogy igen bajos egészen az utolsó krajczárig kiszámítani, hogy mennyi fogyasztatott itt, mennyi fogyasztatott ott, mi van visszatérítve, mi van leszámolva.

Ez azon alap, melyen az előadó urnak egész okoskodása alapszik, t. i. hogy mily módon történnek a leszámolások; de ha ugy van, a mint van és a mint elismerem, de még sem egészen, hogy ez mindig meg lett tartva és ez által egy usus lett megállapítva, hogy ez ugy történt 1873-ig és tessék megnézni a zárszámadásokat és leszámolásokat, meg fog győződni a t. ház, hogy 1873-ig egészen más alapon történt a leszámolás, mint 1873 után.

S ennek igen egyszerű oka van. Én azt hiszem, hogy ezen ok nem más, mint az, hogy 1873-ban kezdődött a percentuatió s akkor természetesen egészen más leszámolást kellett életbe léptetni, mint 1873 előtt.

De vajjon igazságos-e az s vajjon megfelel-e a törvénynek, az más kérdés. Én meg vagyok győződve, hogy azon megállapodásnak, mely akkor történt, más értelme nem lehetett akkor sem és nem lehet ma sem, minthogy azon tényezők vétessenek igénybe, melyek tényezők itt és Horvát-Salavonországban. Mert ha a számla ugy vétetik fel, mint a hogy most állittatik az 1880. zárszámadásban, ahhoz szükséges azt megbeszélni, mert most a legelső leszámolás történik az 1880-iki kiegyezés után, hisz az egész államra tökéletesen mindegy, hogy vajjon azon dohánynak, mely eladatik Ausztriában, vagy mely eladatik a külföldön, a bevétele felvétetik-e a számadásba és a kiadásba szintén; ez az állam netto jövedelemre nézve semmi különbséget nem tesz. Ha 20 milliót beveszek és 20 milliót kiadok, nem marad semmi, vagy ha 20 milliót beveszek és 18 milliót kiadok, marad 2 millió.

De hogyan áll mi ránk nézve, hogy ha alkalmaztatik azon tényező, a mint a t. előadó ur magyarázza? Ugy áll, hogy mindazon kiadások, melyek az összes államnak visszafizettetnek, melyek tehát nem kiadások, mindazon előlegek, melyek a dohány előállítására a producensnek adatnak, a kik azt az előleget ismét visszafizetik, mindazon pénzek, melyek az ugynevezett idegen pénz alatt beiktattatnak a journalokban, nekünk leszámittatik. A dolog akkor ugyis áll, hogy mennél szerencsésebb helyzetbe jön Magyarország az által, hogy nagy összeggel elád a külföldön annyi dohányt, annál kevésbbé lesz a tiszta jövedelem a dohányjövedékből Horvátországban.

Azt már csak nem hihetem, hogy ez volt intentiója akár az akkori kormánynak, akár a törvényhozásnak. Az 1873-iki kiegyezésnél meg volt mondva, hogy mily tényezők vétethetnek tekintetbe a tiszta jövedelem meghatározására; azt hiszem, ez mindenki előtt ismeretes és nem szükséges erre kiterjeszkednem.

Hisz mi nem is azt állítjuk, hogy — nem is tudom, hogyan fejezzem ki magamat — talán mala fides forogna fenn, hogy például igazságtalanság következtetik el. Nem, ez interpretátió kérdése és azért nyujtjuk be határozati javaslatunkat, hogy azon factorok határozzák el, hogyan értelmezhető azon két kormány közt történt megállapodás; hogy ne interpretáltassék a törvény ugy, a mint annak világosan semmi értelme sincs. Az lehetetlenség, hogy egy jövedelem, mely egyik félre hasznos, a másikra nézve káros legyen. Ez sem a theoriában, sem a praxisban nem áll.

Azt mondja az előadó ur, hogy ez mindig ugy volt. Bátor voltam fölemlíteni, hogy nem volt mindig ugy, mert a leszámolás 1873-ig más alapon történt. De ha mindig ugy történt volna, abból, hogy azt a hibát elkövettük volna, hogy nem nyilvánítottuk és nem hoztuk a ház elé vagy óvást nem tettünk: következtetést vonni nem lehet. Megvallom, hogy én azon okoskodást nem értem. Mert ha ma valami egyességre lépnénk, mától kezdve óvatosabbak lennénk. De mégsem oly óvatosak, hogy mindazon tabellákat és kimutatásokat, melyeket a közös kormány előterjeszt, átvizsgáljuk. Nem is lehet kivánni, hogy az egyes képviselők azokat ugy áttanulmányozzák, hogy azok alaposságát, vagy alaptalanságát bebizonyíthassák.

De nem is volna rendén, ha részünkről azt mondanók, hogy nem hiszünk a kimutatásoknak; de azon előterjesztett kimutatásokban, meg fogja engedni az előadó ur, nem az áll, hogy mily módon jön a kiszámítás létre, hanem csak az, hogy az összes kimutatások szerint ennyi a netto stb. De ha ez mindig ugy volt is: még akkor is azt hiszszük, hogy ha az ember a hibát vagy a tévedést, vagy a helytelen interpretatiót észreveszi, addig, mig a törvény érvényben van, mindig jogosítva van az illető ezen hiba további fentartása ellen óvást tenni. Annál inkább, minthogy a t. ház igen jól tudja, hogy az 1875-iki leszámolásba a határőrvidéki jövedelmek szintén be voltak véve és senki arról nem szólt s a leszámolás mindig annak alapján történt, az akkori pénzügyminister azonban azt mondá, hogy ez nem jól van. Ezek tulajdonkép nem az önökéi, ez önöknek nem jár, ez csak tévedésből jött bele. Megmutatta a tabellákat és a kimutatásokat és azt mondá, hogy ez error lévén, ki kell zárni a számításból. És rá kellett állnunk, mert igy van, elismerttük, hogy tévedésből jött bele. Hiába volt az, hogy annyi esztendeig benne foglaltatott, bizony az a mi jövedelmünkből ki lett hagyva.

Digitized by Google

Hogy nem járultunk a különvéleményhez, annak oka az, ámbár majdnem ugyanazt tartalmazza, a mit a határozati javaslat. A különvélemény csak azt kivánja, hogy az ügy utasittassék vissza az illető bizottsághoz. A bizottság azonban másképen nem járhat el, mint eljárt. Ha visszautasítjuk is, a bizottság nem fog egyebet tenni, mint megvizsgálja a számokat, hogy összevágnak-e és azt mondja, jól van. Hogy mily alapon nyugodnak, azt a bizottság nem vizsgálja. Tehát azt gondoljuk, hogy sem a t. képviselőház, sem a kormány nem kivánhatja, hogy Magyarország jövedelme a mi kárunk legyen. Tehát csak azt akarjuk, hogy azon két factor, mely 1871-ben a megállapodást készítette, interpretálja, hogy hogyan számította. Mert hogy ez bizonyos ellentét, azon megállapodás és a regnicoláris küldöttség által megállapított 1873. évi XXXIV. t.-cz. 3. §-ának 3. bekezdése, mert az egészen tisztán és világosan mondja, hogy mit lehet ezeknél az illetékeknél leszámítani, nem mást, mint egyszerűen az előállítási és kezelési költségeket, más leszámítani való nincsen.

Bizonyosan azt fogom hallani, hogy hiszen ugy is annyiba kerül Horvátország Magyarországnak, Magyarország e kimutatás szerint 3—4 milliót kell, hogy a közösügyekre ráfizessen Horvátországért. Hát ez mindig ugy van. A percentuationál több van megállapítva és a hol a közösügyekben az egyik factor többet ér, mint a másik, hát kell is, hogy többet fizessen. De hát méltóztassanak Ausztriára tekinteni. Ausztria mit csinál? Ausztria ugyanazt mondja, hogy mi többet tartozunk fizetni, mint Magyarország, mert még mi 70%-ot fizetünk, addig Magyarország 30%-ot.

De hogy ha az akkori közösügy állana még fenn, mely fennállott akkor, mikor az egyesség köttetett, ugy mi most már birnánk az egészet fizetni. De hát mi okoztuk-e azokat a régi száz és száz milliókra rugó kiadásokat?

Thaly Kálmán: Hát Jellasich!

Mihalovics Károly: Ha mi okoztuk, ugy tessék szintén azt a percentuatiót nálunk reáfordítani az adóképességre, akkor természetesen meg fog szünni ezen különbözet. De ha nekünk csak a kamatokat számítják, önök pedig a capitálist befektetik, lehetetlenség, hogy mi az adóképesség oly fokára tudjunk vergődni, hogy azt megfizethessük.

Ez nem tartozik ide, de miután tudom, hogy hallani fogom ennek megemlítését, kötelességemnek tartottam ezeket előre is megjegyezni.

Mi e határozati javaslatot azon kéréssel terjesztettük a t. ház elé, hogy méltóztassék azt elfogadni már azért is, mert ellenkezőleg esztendőre ugyanaz fog történni. Igaz, hogy a t. ház egyszerűen elfogadhatja a t. előadó urnak előterjesztését, a mint elfogadta már máskor is és ezzel vége van az ügynek: de mi, horvát képviselők, valamint felszólaltunk minden más alkalommal, ugy fel fogunk szólalni ezután is mindig, minden évben, hogy igazságtalanság követtetik el rajtunk. Önök az előadó ur előterjesztésének elfogadása által fogják ugyan mondani, hogy nem igazságtalanság, de ezzel még nincs tisztázva a dolog. A mi kérelmünk abban culminál, hogy a két factor, a két kormány magyarázza meg, világosítsa fel a megállapodást. Ha ez megtörténik, meg vagyunk vele elégedve. Ha a két kormány azt fogja mondani, hogy ez igenis igy van, mint a hogy a zárszámadási bizottság előterjesztése hangzik: mi abba belenyugszunk és elvesztjük igényünket.

Annyival inkább szükségesnek tartjuk mi a két factor felvilágosítását, mert itt Magyarországon, én megvallom őszintén, hogy inkább szeretnék magyar képviselő lenni, mint horvát képviselő, ha már semmi más okból is, csak azon okból is, mert igy tudnám, hogy kormányom mit akar. De mi, horvát képviselők, nem tudjuk kormányunk akaratát, mi itt egészen magunkra vagyunk hagyatva; itt nincs senki, a ki a mi jogainkat és igényeinket védelmezné: azért fordulunk a képviselőházhoz, hogy méltóztassék az ügyet akként elintézni, a mint mi kérjük, azért kérjük ezt főképen, hogy méltóztassék határozni a két kormánynak, mi a határozatot elfogadjuk és vége lesz ennek az ügynek. Ennek következtében maradunk azon indítványunk mellett, hogy ezen ügy a két kormányhoz visszautasittassék, kérvén a t. házat, ne méltóztassék az ügy felett érdemleg addig határozni, mig e részben a két kormány újabban nem egyezkedett. Van szerencsém benyujtani határozati javaslatomat.

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat?

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Határozati javaslat. Tekintettel arra, hogy Magyarország és Horvát-Szlavonországok közti leszámolásra nézve 1871. évben a magyar és horvát kormány között azon megállapodás jött létre, miszerint Horvát-Szlavonország bizonyos arányban tartozik azon kiadásokhoz járulni, melyeket az állam a dohány vételére és gyártására fordít és az említett megállapodás értelme az 1873. évi XXXIV. t.-cz. — illetőleg 1880. évi LIV. t.-cz. — által tüzetesen megállapittatott; tekintettel arra, hogy többi közt azon költségek, melyeket a magyar állam az Ausztria részére beszerzett dohányra kiad, ez utóbbi állam részéről megtérittetnek, oly módon, hogy a magyar államnak tényleg ezen beszerzésnél semmi költségei nincsenek;

tekintettel arra, hogy a bizottság által beterjesztett 1880. évi leszámolásban a Horvát-Szlavonországok szükségleteire törvényesen eső 45% hányadrészből jelentékeny összeg vonatik le, mely

Digitized by Google

az Ausztria részéről már megtérített költségekhez járulékkép hozzá vettetik;

tekintettel arra, hogy az országgyülés az ily alapon létrejött leszámolás elfogadása és jóváhagyása által oly határozatot hozna, mely által egyoldalulag s Horvát-Szlavonországok kárára a magyar és horvát kormány közt 1871. évben létrejött, megállapodás magyaráztatik;

tekintettel arra, hogy a megállapodás azon szabványainak értelmezésére, melyekre nézve kétség támad, azon tényezők, melyek közt az létrejött itt tehát a magyar és horvát kormány hivatvák:

mi alólirt horvát-szlavonországi képviselők a következő javaslatot terjesztjük elő; méltóztassék a t. képviselőház az előterjesztett 1880. évi leszámolásnak tárgyalását és az ez iránti határozatnak hozatalát elnapolni mindaddig, mig az arra hivatott tényezők közt nem jön létre az egyetértés az iránt, mikép értelmezendő az említett 1871. évi megállapodás. Mihalovich Károly, Vukotinovics, Lajos, Kresztics Miklós, Miskatovics József, Gyurgyevics Vazul, Stekovics János, Polják Ferencz, dr. Subotich János, Rogulics Mihály, Spisics Viktor, Bartalovics Iván, Sladovics Máté.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Az ügy állása maga tüzetesen ki van fejtve a zárszámadási bizottság jelentésében és igy a ház minden tagja világos képet alkothat magának az ügyre nézve.

A tárgyalás alapját képező egyik okmány, t. i. az egyik horvát képviselő által beadott határrozati javaslat visszavonatván, ahhoz nem szólhatok, mert nem képezi többé a napirend tárgyát; de arra pár megjegyzést kivánok tenni, a mit Mihalovich Károly képviselő ur elmondott és határozati javaslatába foglalt. *(Halljuk!)*

A képviselő ur arra hivatkozott, hogy az elszámolási mód, a mely követtetik és a melyet a zárszámadási bizottság alapul vett, a két kormány által állapittatottt meg 1871-ben. Engedelmet kérek, ezen elszámolási módot most már nem a két kormány által kiküldött közegek megállapodása képezi, mert az elszámolásnak ezen módja a képviselőház zárszámadási bizottsága által 1876-ban elfogadtatván, már többször ismételve tudomásul vétetett a képviselőház által a zár számadási bizottság ezen alapon készült jelentése. Nem tekinthető tehát ezen elszámolás többé a két kormány közegei megállapodásának, hanem az már most az országgyülés határozata. *(Helyeslés.)*

De t. ház, nem csak igy áll a kérdés. Az 1880-iki regnicoláris deputatió is e körülmény teljes tudatával határozott a kérdés fölött, határozott pedig akként, hogy az adatok eléje voltak terjesztve, melyek szólnak az 1869. évtől az 1877. évig és ezen kimutatásokban benfoglaltatik a dohányjövedék bevétele és kiadása is. Ez azon alap, melyet 1876-ban a zárszámadási bizottság elfogadott s mely most is ezen leszámolás alapját képezi. Igy tehát a kérdés ezen része a regnicolaris deputatió előtt is tudva volt.

Mellékesen megjegyzem, hogy a leszámolás ezen alapja nem változott meg 1873-ban, a mikor az átalány rendszere Horvát-Szlavonország beligazgatási költségeire nézve megváltozott, mert azon leszámolási mód már 1869-re nézve is alkalmaztatott, tehát azon időközre is, mikor a pausalis rendszer még fennállott.

De azt mondja a t. képviselő ur, hogy nem lehetett a regnicolaris küldöttség minden tagjának feladata, hogy az adatok minden részletét kutassa; a miért is ez elkerülhette egyes képviselők figyelmét s igy tévedés történt. Én azt hiszem, t. ház, hogy ezen regnicoláris bizottság feladata oly fontos volt, hogy a képviselők, kik ebben ugy magyar, mint horvát részről részt vettek, a kimutatásokat szem elől semmi esetre sem tévesztették. De nemcsak a kimutatásokból jöttek erre, hanem mint méltóztatnak emlékezni, e kérdés szóba jött már az 1874. és 1875-diki leszámolás alkalmával, mikor ez a törvényhozásban tárgyaltatott és a t. ház által a kormánynak rectificálás végett visszaadatott; ezen leszámolás helyesbittetett is és igy rectificálva került később ezen leszámolás a regnicoláris küldöttségek elé. Ezen előzmények után azt mondani, hogy nem volt tudomása erről a regnicoláris bizottságnak, felfogásom szerint nem lehet, mert oly ügy, mely annyiszor meg volt már beszélve a képviselőházban, a tagok teljes tudomása mellett oldathatott meg. *(Helyeslés.)*

De különben ezen eljárás, felfogásom szerint, a bruttó költségvetésnek természetes következménye. A bruttó költségvetés, mely a zárszámadásban is nyilvánul, oly természetü, hogy abból egyes tételeket egyoldalúlag kiszakítani nem lehet. De a t. képviselő ur azt mondja, hogy nem tartozik a közös költségekhez azon dohány regieje, mely Ausztriába vagy a külföldre adatik el. De hiszen nem külön kezeltetik a magyar és horvát regie, hanem az összes magyar állam regieje kötötte az egyezményt és adja el a dohányt a külföldnek vagy Ausztriának. Ha ezen speciális kiadást ki akarta volna hagyni bármely factor a leszámolásból: mindenesetre világosan ki kellett volna azt mondania és ha nem mondatott ki, a bruttó költségvetés természete szerint a leszámolásnak ily módon kell történnie. *(Helyeslés.)*

Hogy a regnicolaris bizottságnak tudomása volt e kérdésről és hogy a leszámolás alapelveivel, melyek 1876-ban a zárszámadási bizottság által megállapittattak, tisztában volt, ezt méltóztatnak látni a regnicoláris bizottság albizottságának jelentéséből, melyben részt vettek horvát és magyar tagok. E jelentés azt mondja ki, hogy e módja a leszámolásnak Horvátországra nézve oly kedvező, hogy ennél többet követelni nem lehet. Midőn a

Digitized by Google

45%-os beligazgatási költség aránya több factor közreműködésével megállapittatott, ez oly elszámolási eljárás alapján történt, mely akkor általánosan ismerve volt.

Ezen megállapodás egyik factorát megváltoztatni, a többit pedig figyelmen kivül hagyni, felfogásom szerint lehetetlen. *(Helyeslés.)* Az egyik factor lehet az egyik, a másik factor lehet a másik részre kedvező és e factorok kölcsönös figyelembevétele mellett állapittatott meg az önkormányzati költségekre fordítandó 45%. Ezt megbolygatni, elfogadni azt, a mi előnyös és elhagyni azt, a mi káros, nem lehet. *(Helyeslés.)*

Az eljárást, a melyet Mihalovics képviselő ur javasol, hogy t. i. e kérdés felett ne döntsön most a ház, hanem hogy adassék ki a kormánynak, követni nem lehet, mert a kormány arra, mit a képviselő ur indítványoz, jogosítva nincs. A regnicoláris bizottság megállapodásain túlmenni, azokat magyarázni, nem lehet a két kormány feladata. E felett vagy határoz a képviselőház, vagy pedig egy esetleg kiküldendő újabb regnicoláris bizottság, a mely azonban valószinűleg nemcsak ezen kérdést venné megújítás alá, hanem az egész kiegyezést, annak proját és contráját és ennek alapján állapitaná meg az esetleg újonnan kötendő kiegyezést. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt most tenni, mikor alig néhány esztendő választ el az utóbbi kiegyezéstől és több év van még hátra a közelebbi kiegyezésig, nem volna helyes: és igy a kérdés eldöntésének nincs más módja, mint az eddigi alapon eljárni a zárszámadási bizottság véleménye szerint. Ha ebben nem nyugodnék meg a t. képviselő ur, akkor nem lenne más mód, mint az egész ügyet regnicoláris bizottságok által tárgyalás alá vétetni, a mit én nem tudnék helyeselni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezek alapján kérem a t. házat, méltóztassék a zárszámadási bizottság jelentését elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Joszipovich Imre: T. ház! Bartolovics képviselőtársam az 1880: LIV. t.-czikken alapuló s jelenleg tárgyalt leszámolás indokából annak idején egy különvéleményt terjesztett a zárszámadási bizottság elé, melyben a leszámolás alapjául szolgáló kulcsnak Horvátországra való hátrányosságát hangoztatja. Minthogy részemről egyrészről azon meggyőződést szereztem, hogy a fentemlített leszámolási kulcs némely részeiben nem csak Horvát-, de Magyarországra nézve is hátrányos; másrészről pedig a jelenleg tárgyalás alatt álló leszámolásnak törvényen alapuló jogosságát kétségbe nem vonhatom: a kölcsönös érdekeknek a jövőben leendő megóvása és érvényre juttathatása czéljából oly előmunkálatok megtételének látom szükségét, melyek az egyetértő megállapodásra megbízható alapul szolgálhassanak. Ennél fogva ajánlom a következő határozati javaslatom elfogadását:

„Utasittassék a kormány, hogy az 1880. évi LIV. t.-cz. joghatályának lefolyása előtt a Horvát-Szlavonországok bánjával egyetértőleg készítsen elő oly leszámolási kulcsot, a mely alapul szolgálhasson azon pénzügyi kiegyezés tárgyalásánál, a mely megindítandó lesz akkor, mikor az 1880: LIV. t.-cz. hatálya lejár.“

Baross Gábor jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Azok után, miket t. barátom a pénzügyminister elmondott, Mihalovics igen t. képviselő ur előadására nem szükséges bővebben reflectálnom. Egyáltalán álláspontom az, hogy ha egyszer valamely egyezmény megköttetett, — megköttetett bizonyos modalitások és tudva levő leszámolási módozatok közt: akkor addig, mig azon egyezmény törvényszerűleg tart, semminemű változtatásnak, módosításnak helye nem lehet. Es én megvallom, hogy ha és a mennyiben hihetőleg más minőségben, hanem ha még élek, mint képviselő — részt fogok venni a tanácskozásokban akkor, midőn az 1880. évi törvény hatálya lejárván, 1888-ban új regnicolaris bizottságnak kell működnie s az egyezményt megállapítania: én is óvatosabb leszek, mint voltam és vigyázni fogok, hogy minden legkisebb modalitás ne csak megbeszéltessék, de ugy fixiroztassék, hogy később azután ne lehessen belekötni és ne lehessen megkisérteni az egészet megzavarni. *(Általános helyeslés.)*

De midőn ezt megmondtam, egyuttal kötelességemnek tartom épen az igen t. képviselő ur felszólalásával szemben kijelenteni, hogy nem tarthatom helyesnek, ha valaki, a ki e házban jelen nincs és nem lehet, oly súlyos váddal illettetik, hogy a kormányzására bizott ország érdekeit szivén nem viseli. Én biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy nekem, mint ez idő szerint a kormány elnökének, kellemetlen is, szivén viseli a specialis horvát érdekeket az a bán, a ki itt az ellenkezővel vádoltatott és a ki ezt a vádat a képviselő urtól és honfitársaitól egyáltalán meg nem érdemli. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi magát a napirenden levő tárgyat illeti, a mint nyilatkozni szerencsém volt, a pénzügyminister ur által elmondottakhoz csatlakozva, a Mihalovics igen t. képviselő ur határozati javaslatát nem fogadom el, hanem elfogadom a zárszámadási bizottság jelentését.

Azóta, mióta e felszólalás történt, Joszipovich képviselő ur adott be egy határozati javaslatot. Ez az, a melyre nézve nyilatkozni kivánok. *(Halljuk!)*

Ezen határozati javaslat, ha jól értettem, azt mondja, hogy utasittassék a kormány, hogy a bánnal együtt, mielőtt az új kiegyezésnek meg kell köttetnie, állapitsa meg a leszámolás módozatait

Digitized by Google

az új kiegyezés utáni időre, vagyis a jövendőre nézve.

Én azt hiszem t. ház, hogy ez oly dolog, a melyet kivált a ma szerzett tapasztalatok után, bárki legyen akkor Magyarország kormányán és bárki legyen akkor horvát bán, bizonyosan meg fognak tenni; mert épen az általam jelzett óvatossági szempontok követelni fogják, hogy kapcsolatosan a százalék meghatározásával, tisztán, nyiltan kifejezetten fixiroztassék a leszámolás módozata is, a későbbi, a maihoz hasonló — nem akarom másképen mondani — félreértések kikerülése végett. Épen azért, miután ezen határozati javaslat olyas valamit mond, a mi a fennálló egyezményt nem sérti, nem érinti annak érvényét, tartamát korlátozni nem szándékozik, hanem csakis előre már ki akarja mondani azt, a minek a jövőt illetőleg annak idejében ugyis meg kellett volna történnie: ha és a mennyiben a t. képviselő urnak és mások megnyugtatására szolgál, ahhoz igen szivesen hozzájárulok. *(Általános helyeslés.)* És igen kérem a t. házat, hogy azt ezen szempontból elfogadni méltóztassék. *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: Kérem még egyszer a határozati javaslat felolvasását.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*.

Madarász József: T. ház! Legutóbb csak is ezen határozati javaslatra nézve mondom ki véleményemet.

Én mindazt, a mit előttem szólott t. miniszterelnök ur mondott, elfogadom, hogy t. i. a két kormány eleve állapitsa meg a leszámolás módozatait, de kijelentem, hogy ezen határozati javaslatnak azon részét, mely azt mondja, hogy ez azután alapul szolgáljon a leendő leszámolásnál, *(Közbeszólás jobbfelől: A tárgyalásnál!)* tehát a tárgyalánál, csakis azon világos kijelentéssel fogadom el, mert jó tisztán érteni, hogy ismét félreértések ne történjenek, hogy az nem lesz kötelező azon leendő kiegyezésnél, csakis mint tárgy, csakis mint hivatalos adatok gyüjteménye, *(Közbeszólás jobbfelől: Javaslat!)* tehát javaslat fog ott szerepelni. E tekintetben elfogadom a határozati javaslatot; de kötelességemnek tartottam ezt kinyilatkoztatni épen azért, hogy aztán majd később a mi horvát képviselőtársaink, mint a magyar országgyülés tagjai, ne mondhassák, hogy mi ezt akkor ugy értettük, hogy a mit azután a két kormány egymásközt megállapít, azt kötelezőnek kell elfogadniok a bizottság tagjainak.

Mihalovich Károly *(közbeszól)*: Nem ugy értettem!

Madarász József: No, jobb előre tisztában lenni.

És most megengedi az én drága testvérem, *(Derültség a szélső baloldalon.)* Mihajlovich képviselő ur, hogy csak azért is, miután már kötelességemnek tartottam felszólalni, röviden pár szót mondják azokra, a miket ő mondott és én megvallom, hogy a milyen hibában leledzőnek ismerte az előadó urat a t. képviselő ur, hogy nem hallhatta a szavait, én is majdnem ugyanazon hibában leledzőnek találtam őt; mert én sem igen értettem t. képviselőtársunk szavát, azonban értettem határozati javaslatát és némely szavát ugy néha-néha talán a szellő, a rokonszenvi szellő, mely köztünk van, ide hozta hozzánk. *(Általános derültség.)*

Hát engedjen meg nekem t. barátom, de a t. előadó ur nem azon két okra alapította indokolását, a mit ő felhozott. Ugyanis azt mondotta t. képviselőtársam, hogy az előadó ur két pontra alapítja állítását; először, hogy az elszámolás az 1871-iki alapon történt, másodszor pedig, hiszen elégszer volt reá alkalmatok, miért nem szóltatok ellene s azzal végzi, hogy ez áll is, meg nem is áll.

No hát először is az előadó ur épen nem azokra alapította okoskodását, hanem alapította arra, a mit azután a pénzügyminister ur beterjesztett határozati javaslatára mondott, hogy 1873-ig és azóta is gyakorlatban levő leszámolás már 1876. májusban mind a képviselőház, mind a felsőház által mint országgyülésileg helybenhagyott tény fogadtatott el. Tehát alapította erre, másodszor alapította arra, hogy ezen 45 és 55% kiszámításnak természetes következése lőn, hogy már ezen 1876-ban elfogadott kiszámítás szerint történjék a 45% kitudása.

Az igaz, nem említette a t. előadó ur, most én hozom emlékébe t. barátomnak, hogy hát bizonyosan tudhatja azt, hogy mikor ezen megállapodások szerint Horvát-Szlavonországnak belügyi szükségleteire 45% meg van tisztán: ugyan mi van Magyarországnak? 16—17%. Engedje meg t. barátom, el fogja ismerni, ha igazi testvérek akarunk egymás iránt lenni, akkor neki arra kell iparkodni, hogy Magyarországon is épen annyi fordittathassék a belügyi szükségletekre, a közigazgatási és culturális czélokra, mint önöknél fordittatik, bár fordittathatnék több. De midőn Magyarország belügyi és haladási czéljaira csak 14 legfölebb 20%, de ennyi sem fordittatik; és midőn a közösügyi kiadásokra mégis minden évben 3—4 millió frtot ezenfelül köteles fizetni Magyarország a testvéries viszonyért és más viszonyért a miért Magyarország kötelességének tartja az áldozatot megtenni: akkor engedje meg t. barátom, ne hivatkozzék, mert különben is helytelen a hivatkozás, az Ausztria és Magyarország közti leszámolásra, hogy Ausztriában is azt mondják, hogy ők tartják fenn Magyarországot, mert ők fizetnek 70%-ot, mi pedig csak 30%-ot; ne hivatkozzék erre; mert a Magyarország 30%-ából egyetlen fillért sem fizetnek a birodalmi tanácsban képviselt országok és nem fizettek soha, de nem is engedné Magyarország, hogy fizessenek, mi pedig drága testvéreinkért majdnem minden évben 3—4 milliót fizetünk.

Digitized by Google

Nem szemrehányáskép mondom ezt, távol legyen tőlem, mert nincs itt ideje az egyezmény megalkotásának; ha itt lenne és tőlem függne, nem ugy lenne megalkotva. *(Derültség.)* Kimondom őszintén, meg lenne alkotva ugy, hogy Magyarország jövedelméből épen annyit, épen oly arányban élvezhetne közigazgatási tekintetben, mint élvez Horvát-Szlavonország; hanem azután, a mit nem bir a közös ügyekre előteremteni, azt a maga szakállára és adósságára vegye fel, ugy mint mi veszszük itt fel. Ezt nem szemrehányáskép, de kötelességemnek tartottam megjegyezni.

Azután igaz, hogy t. barátom nem emlitette fel, de felemlítem én, csak azért, hogy megnyugtassam drága testvéreinket oda át, hogy nemcsak igazságtalanság nem történt rajtuk e számítás szerint, hanem kedvezményben részesülnek, hogy ismételjem azt, mit az előadó ur szintén mondott, a mi elkerülte t. barátomnak a figyelmét. A jelentés igaz, hogy kezében volt, de hát emberek vagyunk, azt, a mi nekünk nem kedves, szeretjük elhallgatni. *(Derültség.)* Hát figyelmeztetem t. barátomat, hogy ezen számítási mód az, a melyről a kiküldött országos bizottság, tehát Magyarország és Horvát-Szlavonországok együtt bevallották, hogy a jövedelem kiszámítása Horvát-Szlavonországokra nézve a legkedvezőbb felfogás alapján, a törvény rendeletének legkedvezőbb alkalmazásával történik. *(Ugy van!)* Én ezt csak megnyugtatásul mondom az oda át levő testvéreinknek. És ne felejtse t. barátom, hogy ő határozati javaslatát csak a dohánybevételekre terjeszti ki. *(Halljuk!)* Hát hiszen én nagyon jól tudom, mindnyájan tudjuk, a jelentés is megmondja, hogy ha a dohány és a só a szerint számittatnának, a mint a különvéleményt benyujtó t. képviselőtársam óhajtotta, évenként 150,000 frttal többet kapnának, sőt később ennél is többet. De el fogja ismerni t. barátom, hogy akkor a többi ehhez tartozó körülményekkel is számolni kellene s higyje meg, hogy akkor az előbbi bizottság előterjesztése valósulna meg és ez inkább volna önökre terhelő.

Engedjen meg, hogy csak még egy csekélységre figyelmeztessem, arra: hogy a mi a sót illeti, a mint látom, valószinüleg azért ejtette azt el, mert gondolhatta, hogy az én szemeimet ezek az átkozott kis betük ki fogják kerülni. De nem kerülte el figyelmemet az a megjegyzés, hogy akkor sokat kellene újra meg újra megvizsgálni; mert tudják-e, hogy mindazon kedvezmények, melyek a dohánybeváltásért Magyarországtól Ausztria részére adatnak, hogy t. i. 200,000 bécsi mázsa tengeri só az előállítási áron adatik el, hogy, mondom, ennek legnagyobb részét horvát-szlavon testvéreink nyerik. *(Ugy van!)* Hát az én szemeimet nem kerülte ki, hogy ennek a csekélyebb áron adott sónak 33%-a esik horvát-szlavon testvéreink javára, midőn a nagy Magyarországnak összesen csak 20% jut. Láthatják tehát t. barátaim, hogy nem mind arany, a mi fénylik és az az ördög sem oly fekete, ha közelről nézzük. *(Derültség.)*

Én azt hiszem, hogy t. barátom és oda át levő horvát-szlavon testvéreink is meg fogják bocsátani, hogy csak ezen nehány tételt is felhoztam. Én őszinte testvéri szeretettel óhajtom nekik, hogy ők nyerjék meg állami függetlenségüket mellettünk és legyenek képesek állami függetlenségüket önmaguk teljesen fentartani, a nélkül, hogy bárkinek filléreire szorulnának. Megengedik tehát, hogy e nehány őszinte szót irányukban való igaz hajlamból elmondottam. Mert miként magának a magyar nemzetnek függetlenségét óhajtom, nem érdemelné meg ezt, ha másoknak, a kik vele lenni nem akarnak, ugyanezen önállóságot és függetlenséget nem kivánná. Óhajtom, hogy velünk iparkodjanak azt fentartani; de akkor e nemzettől se kivánjanak több áldozatot, mint a mennyit ők képesek letenni a közös haza oltárára.

Ugyanazért a mondott tekintetekből elfogadom a zárszámadási bizottság javaslatát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén följegyezve, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még az előadó urat és Mihalovics Károly képviselő urat, mint a kinek határozati javaslatát rajta kivül még 12-en irták alá.

Lukács László előadó: T. képviselőház! Miután Mihálovics t. képviselőtársam egyenesen reám hivatkozott: bátor vagyok egy pár állítását rectificálni. *(Halljuk!)*

Említette t. képviselőtársam azt, hogy nem áll a bizottsági előadónak azon állítása, miszerint a leszámolások is ugyanezen alapon szerkesztettek volna és hivatkozott e tekintetben az 1873. évi leszámolásra.

Tény, t. ház és mindnyájunk előtt ismeretes, nem titok, hogy az 1873. évben készittetett ugyan egy leszámolás, a mely hibás alapon jött létre, de ennek az volt oka, hogy ugyanazon évben a költségvetés más berendezést nyert, mint az előtt, bizonyos tételek kiszakittattak és a költségvetés végére helyeztettek át hitel- és pénztárműveletek címe alatt. Mikor e költségvetés és az ennek megfelelő zárszámadás alapján a leszámolás készült, bizonyos tévedés folytán a dohány- és jövedéki tételek a leszámolásból kihagyattak. De tény az is, hogy e tévedés észrevétetett, a bizottság azt rectificálta, a képviselőháznak bejelentette és mikor az 1880: LIV. t.-cz. előkészítésére hivatott regnicoláris bizottság működött, az a rectificált leszámolásokat vette alapul. Igaz, hogy az 1873-iki leszámolást a ház már nem rectificálhatta azon időben, mikor annak rectificatiójáról szó volt, mert egy ellenkező házhatározat akadályozta abban, hogy az módosittassék. De a mi 1874-re és a többi évekre történt, az már teljesen rectificált alapon vétetett tudomá-

Digitized by Google

sul s igy használtatott nemcsak az 1874-iki, hanem az 1873-iki leszámolás is 1880-ban, mikor a regnicolaris bizottságok működtek.

Említette továbbá t. képviselőtársam, hogy az 1880: LIV. t.-cz. 5. §-ának harmadik bekezdése ugy intézkedik, hogy Horvát-Szlavonországok tiszta közjövedelmeinek 45%-a akként számittatik ki, hogy összes egyenes és közvetett adóiból csak azon kiadások vonatnak le, melyek az adók kivetésével és behajtásával, a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve, a közvetett adók és jövedékek előállításával és közvetlen kezelésével járnak.

Én nem állítottam és a bizottság sem állította, hogy a jelenlegi leszámolás minden criticán felül áll. Volt szerencsém említeni, hogy igenis vannak e leszámolásnak oly oldalai, melyeken kellene és lehetne is segíteni, ha ezt az érvényben álló törvény nem akadályozná.

De ha t. képviselőtársam méltóztatik a törvény egyik pontjának consequentiáját levonni, akkor méltóztassék a további consequentiát is levonni. *(Helyeslés.)*

A törvény, melyet idézni méltóztatott, világosan és határozottan azt mondja, hogy az egyenes adók tiszta jövedelmének kiszámításánál levonandók a kivetési és behajtási költségek. Méltóztatnak tudni, hogy az egyenes adókat sem Horvátországban, sem sehol a világon adóhivatalok nélkül kivetni és behajtani nem lehet. Jelenleg a kivetés és behajtás közegei Horvátországban ugy, mint Magyarországban, az adóhivatalok és adófelügyelőségek. Ha tehát t. képviselőtársam oly szorosan ragaszkodik a törvény betüjéhez, hogy azt alkalmazni kivánja minden körülmények közt, méltóztassék beleegyezni abba is, hogy a horvát-szlavonországi adóhivatalok és adófelügyelőségek költségei szintén egész mértékben levonassanak, melyek pedig magukban véve 200,000 frtra mennek. Ha t. képviselőtársam az előbbi consequentiát elfogadja, méltóztassék elfogadni ezt is. *(Helyeslés.)*

Minthogy t. képviselőtársam beszédéből más pontok nem voltak hallhatók rám nézve ép ugy, mint t. képviselőtársamra nézve az én szavaim, felszólalásával tovább nem foglalkozhatom. *(Élénk helyeslés.)*

Mihalovich Károly: Nem kivánok bővebben reflectálni azokra, a miket Madarász képviselő ur mondott. Tessék elhinni, hogy én is azon nézetben vagyok, hogy nem minden arany, a mi fénylik és hogy nem oly fekete az ördög, a milyennek festik. Csak azt kivánom constatálni, hogy a pénzügyminister ur egy szóval sem czáfolta meg azon állításomat — és ebben rejlik az egész dolognak a veleje, — hogy minél nagyobb összeget fog Magyarország a külföldre és Ausztriára eladott dohány után bevenni, annál kevesebb lesz a mi tiszta jövedelmünk. Ebben culminál az egész kérdés és ez az, a mi ellen óvást tesztünk és a mire nézve orvoslást kérünk. A másik, a mire válaszolni kötelességem, az, a mit a miniszterelnök ur mondott a horvát kormányról. Köszönöm, hogy a miniszterelnök ur megvédelmezte a horvát kormányt. Igen jól védelmezte és nagy köszönettel tartozom neki érte. De én nem ugy értettem, hogy a horvát kormány nem képviselné Horvátország érdekeit. Azt mondtam, hogy jobban szeretnék lenni magyar képviselő, mert a magyar kormány, egyetértve a képviselőkkel, az ő jogaikat megvédelmezi. Ezen speciális ügyben én a horvát kormány álláspontját nem ismertem és most sem ismerem. Ez volt az, a mit mondani kivántam, de egyáltalán nem akarom állítani, hogy a horvát kormány nem védelmezi Horvátország speciális érdekeit. Más megjegyzésem nincs, ugyis tudom, hogy határozati javaslatom nem fog elfogadtatni.

Elnök: Következik a szavazás. Első kérdés az, hogy elfogadtatik-e Mihalovich képviselő ur határozati javaslata, mely szerint mindaddig, mig az arra hivatott tényezők közt nem jön létre megállapodás az iránt, hogy az 1873-iki egyezmény miként értelmeztessék, az ügy eldöntése elhalasztatik. Ez előzetes kérdés, tehát először tizendő szavazásra. Ha ezen indítvány nem fogadtatnék el, következik azon határozati javaslat, melyet a bizottság terjesztett elő és pedig minthogy a határozati javaslatnak 3 pontja van, minden pontra külön fog kitüzetni a kérdés. Szükséges lesz még ezután szavazásra kitüzni Joszipovits képviselő ur indítványát, mely a jövőre nézve tartalmaz eljárási módozatot.

Tibád Antal jegyző *(olvassa Mihalovich Károly határozati javaslatát).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Mihalovich Károly határozati javaslatát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Nem fogadtatott el. Következik a bizottság javaslata.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a bizottság határozati javaslatának első pontját)*

Hegedüs Sándor: T. ház! Nekem ezen határozati javaslathoz egy módosításom, illetőleg pótlásom van. A határozati javaslat első pontjában ugyanis arról van szó, hogy az 1879: XXXI. t.-cz. értelmében szükséges erdészeti kiadások levonassanak a többi kiadásokból és a tiszta kiadás összege kiszámittassék. Ha ez principialiter mondatik ki és nem szorítkozik tisztán kizárólag csak egyedül a számadások eredményére, akkor ebből igen könnyen az következhetnék, hogy tehát mindazon kiadások, a melyek az 1879: XXXI. t.-cz.-ből jövőre is származnak, oly kiadásoknak tekintendők, a melyek levonandók. Holott az, ki az 1879: XXXI. t.-cz.-et, de különösen az ezt megelőző törvényeket összeveti és figyelemmel kiséri, az észre fogja venni, hogy magából ezen törvényből, de különösen az ezt megelőző törvényekből, mint

Digitized by Google

erdészeti kiadások származnak olyanok, a melyek nem vonandók le és a melyek Horvátországot is terhelik. Én nagy hátrányának tartom az 1879: XXXI. t.-cz.-nek azt, hogy ezen teher feltétlenül ki nem terjesztetett Horvátországra; hátrányának tekintem egyszerűen azért, mert Horvátországban vannak állami, községi és véderdők, a melyekre nézve határozottan és kizárólag a magyar kormány intézkedik. Minthogy pedig az 1873: XXXIV. törvényczikk 2-ik §-a, mely intézkedik a határőrvidék bekeblezéséről és az ottani erdők felosztásáról, világosan azt mondja 7-ik pontjában, hogy az államerdők főigazgatásával megbizott közegeknek ellenőrzése alá rendeltetnek az ottani állami és községi erdők, igen természetes dolog, hogy az ezen ellenőrzéssel összefüggő kiadások egyszersmind oly kiadásoknak tekintendők, a melyek Horvátországot is terhelik; továbbá ugyancsak az 1879: XXXI. t.-cz. 17. §-a, mely az üzemterveknek megállapitásáról intézkedik, kötelességévé teszi a községi és állami erdők üzemterve megállapítását is; ennek keresztülvitele és kidolgozása is oly költséget képez, a mely alól Horvátország magát ki nem vonhatja; ez is olyan teher, a mely Horvátországot is illeti.

Ennek következtében tehát, hogy jövőre praecedens ebből ne alkottassék, én az 1. pontnak végére szükségesnek tartom a következő hozzátoldást beilleszteni: „Megjegyzendő, hogy az 1880. évi erdészeti kiadások levonása ezen kiadások jövőben való elszámolási módjának nem praejudicál". *(Helyeslés.)*

Elnök: A módosítvány fel fog még egyszer olvastatni.

Baross Gábor jegyző *(olvassa Hegedüs Sándor módositványát).*

Elnök: Az előadó ur kiván a módosításhoz szólni.

Lukács László előadó: T. ház! A zárszámadási bizottság, midőn a határozati javaslatot ugy szövegezte, mint a hogy az szövegezve van, azt hitte, hogy a határozati javaslatnak ilyen szövegezése nem fog a jövőre praejudiciumot képezni; még pedig azért, mert azon képviselőházi irományok mellékleteiben világosan és határozottan kitüntetve van, hogy az 1883. évre azon kiadások, melyeket az 1879: XXXI. t.-cz. tett szükségesekké, azért hagyattak ki, mert ezen évre az erdészeti törvény csak a szorosabban vett Magyarország területére terjesztetett ki. Nagyon természetes, hogy ha ezen ok elesik, elesik az okozat is és mihelyt azon eset következik be, hogy a mint azon erdészeti kiadások, melyek a törvény következtében szükségesekké válnak, Horvátországban is szükségesek lesznek: akkor Horvátország természetesen nem fogja kivonhatni magát azok arányalagos viselése alól. *(Ugy van!)* Azonban nehogy félreértésre szolgáltasson alkalmat a szerkezet, nincs kifogásom az ellen, hogy a Hegedüs Sándor képviselőtársam által indítványozott pótlás elfogadtassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a szavazás. A határozati javaslat 1. pontja nem támadtatván meg, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott. Most az a kérdés, elfogadja-e a t. ház azon pótlást, melyet Hegedüs Sándor képviselő ur indítványozott. *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott. Következnek a határozati javaslat többi pontjai.

Baross Gábor jegyző *(olvassa az a), b), c) pontokat, továbbá a 2. és 3. pontokat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: A határozati javaslat e szerint elfogadtatván, szükséges a háznak elhatározni azt is, hogy a határozat a főrendiházzal közöltessék. Minthogy a különvélemény visszavonatott, az nem fog mellékeltetni.

Most kérdem a t. házat, elfogadja-e a Josipovich Imre t. képviselő ur által benyujtott határozati javaslatot? *(Elfogadjuk!)* A t. ház a határozati javaslatot elfogadja.

E szerint e tárgy be lévén fejezve: következik az állandó pénzügyi bizottság jelentése a Tisza és mellékfolyói mentében alakult vizszabályozó és ármentesítő és Szeged sz. kir. város részére kötendő állami kölcsönről szóló 1880. évi XX. t.-cz. 32. szakaszának módosítását tárgyazó törvényjavaslat tárgyában. Ha a jelentést felolvasottnak venni méltóztatnak, az általános tárgyalást megnyitom. Első szó illeti az előadót.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Az 1880. XX. t.-cz. 32. §-a 8.900,000 frtnyi kölcsönt engedélyez Szeged város polgárainak. Ebből a kölcsönből 1883. februáriusig csak mintegy 4.200,000 frt vétetvén igénybe, kissebb kölcsönök pedig nagyobb számmal nem vétettek, szükségesnek látta a kormány, hogy a felmerült kivánalmaknak megfelelhessen, a 10—50,000 frtos kölcsönöknek nagyobb számban való megnyitását indítványozni. A törvényjavaslat arról szól, hogy először az 1883. év végéig, másodszor pedig, hogy egy millió forint erejéig további kölcsönöket is nyujthasson a kormány. Azt hiszem, hogy Szeged kiépítése előmozdítása czéljából ez szükséges és czélszerű intézkedés. Azért kérem a t. házat, méltóztassék azt azon szövegben, melyben a pénzügyi bizottságnak szerencséje van beterjeszteni, elfogadni.

Elnök: Szólásra senki nem lévén feljegyezve, kijelentem, hogy a törvényjavaslat általánosságban részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a czimet, az 1. és 2. §§ at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: Ekként a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a pénzügyminister ur válasza Vidovich képviselő ur interpellátiójára.

Digitized by Google

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Vidovich képviselő ur a következő interpellátiót intézte hozzám:

„Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy közegei ott, hol a királyi kisebb haszonvételeket megvették, az illetékegyenérték kiszámításánál az évi jövedelem huszonegyszeresét veszik kivetési alapul?

Van-e tudomása arról, hogy hol a községek ezen jogot volt földesuraktól megvették s a vételárt bizonyos annuitásokban fizetik, a még adósságképen rajtok fekvő annuitás, a kivetésnél le nem számittatik.

Ha van tudomása, hajlandó-e ezen szabálytalanságokon segíteni.“

T. ház! Az interpellátió első részére, vajjon miként számittatik ki ezen haszonvételek után az egyenérték, bátor vagyok kijelenteni, hogy ez alapszik az 1881 : XXVI. törvényczikk 23. §-án, mely azt mondja, hogy a regalejövedelmektől akként számítandó ki az egyenérték, hogy a jövedelem huszszorosa számittassék és pedig azon jövedelem huszszorosa, mely az 1875. évi XXII. t.-cz. értelmében adó alá tartozik.

Igy tehát ez intézkedés teljesen a törvényen alapszik és ezt módosítani nekem a törvény ellenére nem áll módomban. Különben bátor vagyok megjegyezni, hogy ez intézkedés nem új, nemcsak az 1881:XXVI. törvényen alapszik. Ugyanezen eljárás követtetett 1875 óta is.

Az interpellátio második részére: szándékozom-e intézkedni az iránt, hogy ott, hol a regálejövedelmeket megvették és bizonyos annuitásokkal tartozásban vannak, ez annuitások a jövedelemből leszámittassanak, bátor vagyok megjegyezni, hogy a törvény idézett szakaszánál fogva ez annuitás a jövedelemből le nem vonható, mert a törvényczikk világosan megmondja, hogy ez nem történhetik. Nem is volna ez méltányos s helyes sem, mert ez által a törvény kijátszása formaszerű megterheltetés által könnyűvé tétetnék. Ezt sem áll hatalmamban módosítani.

A t. képviselő azt is megemlítette, hogy a jövedelem nem huszszorosan, hanem huszonegyszeresen vétetik az egyenérték számítása alapjául.

Ez tévedésen alapszik, mert ha csakugyan huszonegyszeresen vétetett volna, az hibás kiszámítás lenne, melyet rectificálni mindenesetre szükséges, mert a törvény értelmében huszszorosan kell azt számítani.

Ettől eltérni azonban, mint már említettem, az általam idézett törvényczikknél fogva nem áll hatalmamban. Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Vidovich György: T. ház! A t. pénzügyminister urnak interpellátióm első részére adott válaszát köszönettel tudomásul veszem. Nem az iránt interpelláltam én, hogy huszszorosan vétetett a jövedelem számításba, hanem hogy huszonegyszeresen. Mert a törvény homályossága folytán ugy is magyarázható, mintha huszonegyszeresen kellene kivetni és van is példa rá; mint példát felhoztam, hogy egy községnek, a melynek évi jövedelme a regaleból 1600 frt, nem 32,000, hanem 33,600 frt után kellett az illetékegyenértéket megfizetnie.

A mi a másik szempontot illeti, hogy t. i. az, a mit a községek még a regáleért le nem fizettek, képezheti-e egyenérték tárgyát, erre nézve az a nézetem, hogy nem képezheti, mert azon összegért, a mivel a község volt földesurának tartozik, az esetben, hogy ha birtokváltozás történik, az örökösödési adót a birtokosnak meg kellett fizetnie és mert a községek addig azon összegnek, a mely a regáleért mint adósság fenmarad, még nem birtokosai, a mit világosan mutat az, hogy évenként 5—6%-ot fizetnek utána. Én e kérdést különösen ajánlom a minister ur figyelmébe most, midőn a regale megváltása nem messze van; mert hogyha az egyenérték-adó igy marad, akkor a regale megváltásának nagy akadálya lesz, mert a községek, ha megveszik a regalet 20—30 évi törlesztésre és ha a törlesztési teher figyelembevétele nélkül vettetik ki az illeték, a regaleból nemcsak hogy jövedelmet nem fognak huzni, hanem egyenesen ráfizetnek. Nézetem szerint a kamat és az illeték oly teher, a mi a regale megváltását talán örökké lehetetlenné teszi. Kérem a minister urat, hogy ezen ügyben intézkedni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatik a t. ház a minister ur válaszát tudomásul venni? *(Tudomásul veszszük!)* A minister ur válasza tudomásul vétetvén, következik a közmunka és közlekedési minister ur válasza Almássy Sándor képviselő ur interpellátiójára.

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Mint a mult ülések egyikében volt szerencsém jelezni, nekem Almássy képviselő ur azon interpellátiójáról, a melyet mult év márczius hó 4-én intézett a közlekedési ministerhez, nem volt tudomásom. Ha tudtam volna, hogy a képviselő ur az egyik évben tett interpellátióját a másik évre is áttenni óhajtja és hogy elődömhöz intézett interpellátióját velem szemben is fentartja, szivesen feleltem volna rá. Igaz, a képviselő ur magánbeszélgetés közben említette vagy két héttel ezelőtt interpellatióját, de ekkor erre azt válaszoltam, hogy én figyelemmel kisérem ugyan, hogy kik intéznek hozzám kérdést, de interpellátiójáról nincs tudomásom. Egyébiránt a dolog állását nem kutatva, kész vagyok Almássy Sándor urnak a következő interpellátiójára a választ megadni:

„A Tarna-Zagyva folyó kárt tevő kiöntéseinek elhárítása czéljából elvállalt malom rendezés tárgyában 6877. sz. a. 1873. január 4-én kelt

Digitized by Google

ministeri rendelet végrehajtás tárgyában bent foglaltatik, hogy Dósa községe mint malomtulajdonos a malomzugót a megállapított terv szerint csak az esetben építheti fel, ha a tarna-örsi malomzúgótól a nagy mérvben feliszapolt Tarna medrét kitisztítja és erre záros határidő adatott: egy év. A rendelet kiadatott 1873-ban, ma irunk 1882-őt, tehát hosszú 9 éve annak, hogy ezen ministeri rendeletnek elég nincs téve.

Kérdem a közmunka- és közlekedésügyi minister urat, hogy ezen mulasztását, mely azon vidéknek oly roppant károkat okoz és mely tárgyban ugy Hevesmegye, a károsult községek és „Heves-Szolnok-Jászvidéki Tisza-társulat“ több izben folyamodtak: miért maradt elintézetlen 9 év hosszú során? és mit szándékozik tenni, hogy a közmunka- és közlekedési minister urnak e pontra vonatkozó intézkedése végrehajtassék?

Továbbá kérdem: a malomzúgó 1880-ban elkészülvén, a hevesi kir. mérnöki építészeti hivatal ugy találta, hogy az a kivánt feltételek mellett épült ugyan, de a tarna-örsi zúgótól a nagy mérvben feliszapolt Tarna medre, melyet egyidejűleg kötelességükké tétetett kitisztítani, daczára annak, hogy ezen kötelességnek eleget nem tettek: miként engedtethetett meg a fentnevezett malomnak működését megkezdeni?

Miért is kérdem: hajlandó-e a minister ur szigorú rendelet által ugy intézkedni sürgősen, hogy mindaddig, mig a Tarna medrének elrendelt kitisztítása végrehajtva nem lészen: a zúgók folyvást nyitva tartassanak?

Továbbá kérdem: daczára annak, hogy a hevesi kir. építészeti hivatal ugy találta, hogy a dósai zugó a kivánt feltételek mellett épült, a szolnoki kir. folyammérnök Majsovics ur ugy találta, hogy a táblák 40 ctm. magasabbak és ezt a közmunka- és közlekedésügyi ministeriumhoz be is küldötte:

kérdem, ezen ellenkező hivatalos jelentés folytán mit tett, vagy mit szándékozik tenni? és egyáltalán szándékozik-e szigorú és részrehajlatlan közegek által megvizsgáltatni, hogy a 6877. sz. a. 1873-ban kibocsátott ministeri rendeletnek az egész Tarna és Zagyva vonalon mikép tétetett elég?“

Méltóztassék nekem a t. képviselőház megengedni, hogy az említett rendeletnek sorsáról egy pár adatot hozzak fel és hogy megemlíthessem azt, a mit én tenni szándékozom.

A említett rendelet, mely szerint addig is, mig a malmok véglegesen rendeztetnek, a vizek szabad lefolyását nagyban akadályozó és egyéb építmények megszüntettessenek, kiment és ezen rendeletnek végrehajtása, a mi, gondolom, nagyon természetes és törvényes alappal bir, a helyi, megyei s illetőleg kerületi hatóságra, Jász-Nagykún kerület közönségére bizatott.

Ennek következtében 1874-ben az akkor ott működött kormánybiztos utján jelenti Jász-Nagy-Kun kerület alkapitánya, hogy a rendelet végre van hajtva s tényleg egy darabig panasz nem jött a végre nem hajtás miatt. 1875-ben azonban már jött panasz, illetőleg hogy még sem történt semmi. Ekkor az ott még mindig működött kormánybiztos figyelmeztette a kerületi hatóságot, hajtsa végre a rendelet és erre jött 1877-ben a megyei jelentés, hogy az elrendelt módosítás tényleg megtörtént.

Mindamellett 1879-ben a Heves-Szolnok-Jász vidéki Tisza szabályozási társulat, Hevesmegye alispánja által újra panaszt terjesztett fel, hogy ott semmi sem történt. Ekkor már Jász-Nagykun-Szolnokmegye közönsége — mert azalatt már az új arrondirozás bekövetkezett — utasittatott arra, hajtsa végre a rendeletet, még pedig ugy, mint meghagyva volt, hogy minden a viz lefolyását zavaró vagy gátló építkezés eltávolittassék és közvetlenül a dósai malom körül tapasztalt eliszaposodás kitisztittassék, hogy kárt ne tegyen.

Erre a megye alispánja 1879. április 8-án beterjesztette a jászsági szolgabiró jelentését, mely szerint a dósai gátot még az 1873-iki rendelet értelmében kinyittatta és az újabban is megvizsgáltatván, teljesen a rendeletnek megfelelően találtatott.

Időközben a végleges rendezési tervek elkészittetvén, 1879 folyamán ezt illetőleg még három külön rendeletet adott ki a közlekedési ministerium és kiküldött oda egy szakközeget is, ki a dózsai malomnál csakugyan constatált bizonyos építkezéseket, de akkor azok be nem lévén fejezve, annak tudósítása biztos alapul nem szolgált.

Sokszori sürgetés után jelenti Hevesmegye, hogy Jász-Dósa község az árviz által elrontott zugó helyére mást épített és ezzel többé nem lesz baj. De bizony baj újra volt és újra panasz érkezvén, szükségesnek találtam — ezt már én tettem — tavaly, 1882 végén, deczember 24—27. körül, a sok ellenmondó és ugy látszik meg nem bizható jelentések felett birálatot tartani és különösen tisztába hozni, hogy mi van? A szolnoki folyammérnök arra utasittatott, hogy menjen ki, vegye fel mi van, tegyen róla jelentést és ebben, gondolom, a t. interpelláló képviselő ur intentióinak is megfeleltem. Ez a dolog tehát ugy áll, hogy sok minden ide-oda való jelentés, sok minden eredménytelen vizsgálat, tárgyalás következtében csak arra az eredményre jutottam a mult év végén, hogy a dologgal nem vagyok tisztában; legelső tehát, hogy tisztába lehessek s hogy aztán a kellő intézkedéseket megtehessem. Elvárom és meg is vagyok győződve, hogy ezen legújabb jelentés a valóságnak meg fog felelni s ennek alapján biztosan intézkedhetem.

Egyébiránt t. ház, ennél még többet is mondhatok s azt hiszem, e tekinttetben is megfeleltm az interpelláló képviselő ur intentióinak. Ugyanis

Digitized by Google

azon meggyőződésre jutván, hogy a Tarna vize áradásainak és a Zagyva mentén a bajoknak véglegesen nem fog eleje vétethetni, ha pusztán a malomgátak és zsilipek rendeztetnek, hanem az egész folyót kellene szabályozni és miután a közlekedési ministeriumban t. elődeim megkisérlették vizszabályozási társulatot alakítani, de nem sikerült és az érdekeltek azon felhivásának, hogy a közlekedési minister készittesse el a szabályozási tervezetet, megfelelni nem vagyok képes — miután tudomásomra van az kereskedelmi minister koromból, hogy a culturmérnökök felvették ezen vidék vizszabályozási ügyét és arra nézve tervek készittettek, a kereskedelmi ministerhez fordultam azon kéréssel, hogy legyen szives ezen szabályozási tervek bevégzésére utasítani a culturmérnököket, hogy tekintettel a közlekedési minister által a malmok tárgyában hozott rendszabályokban megállapított tervezetre, egy kész, biztos munkálat legyen előttem, mely szerint keresztül lehet vinni nemcsak a vizszabályozást, hanem egyszersmind a talajjavítást, a mi igen sok helyen hasznosnak mutatkozott és bizonyosan ott is hasznos leend. A kereskedelmi minister ur teljes készségét fejezte ki, hogy rendelkezésemre fogja bocsátani ezen tervezetet és én igen szivesen meg fogok tenni nem csak a malmok vizének rendbehozása, hanem a talajjavítás szempontjából is minden lehetőt a törvény korlátain belül, részint a magam részéről, részint a kereskedelmi ministerrel egyetértve.

Ez az, mit e tekintetben jelenthetek s kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Tudomásul veszszük!)*

Almássy Sándor: T. ház! Ezen szép szavakat, melyeket a közlekedési minister ur hozzám intézett biztatásul, már 10 év óta évről évre kaptam és kapja azon vidék, *(Derültség a szélső baloldalon)* mert a közlekedési ministerium hivatalaiban már csaknem annyiszor fordultam meg, mint annak a ministeriumnak egy-egy hivatalnoka.

A válaszszal egyáltalában nem vagyok megelégedve, sőt nemcsak meg nem vagyok elégedve, hanem megütközéssel és megbotránkozással veszem azt.

Igaz, azt mondotta a t. minister ur, hogy elődjének adtam át az interpellátiót, de az is azt kérte, hogy adjak neki időt, mert bonyolult az ügy s majd ennyi és ennyi idő alatt értesíteni fog az eredményről. Én a kivánt időt megadtam, nem sürgettem a választ, de ime változik a minister és az új megint azt mondja, adjak neki időt s majd tanulmányozni fogja az ügyet. Hiszen már a minister ur elődje is tanulmányozta, járt is ott egy mérnök s azt kérdezte, hogy mit kivánok? Azt kivánom, mondám, a mi interpellátiómban van, t. i. hogy azon ministeri rendelet hajtassék végre, mely 1873-ban adatott ki, mely szerint azon községeknek, melyeknek megengedtetik, hogy újra malom-zúgókat csináljanak, kötelességükké tétessék a Tarna medrének kitisztítása. Ezen rendeletben harmincz nap volt határidőül kitűzve azon feltétellel, hogy ha a községek és malomtulajdonosok — nyolcz malom volt — azt nem teljesítik, a malmok a megyei hatóság útján azonnal elpusztítandók. És mi történt? Heves megyében 7 malom nem teljesítette a kitisztítást, annálfogva el kellett pusztulniok; a Jászságban Dósa községben felépitették a zúgót, de a medret nem tisztították ki. Azt kértem tehát interpellátiómban, hogy mig azon ministeri rendeletnek elég nem tétetik, addig tartassék nyitva a zúgó, hogy a ne őrölhessenek; a mi minden tanulmányozás nélkül megtörténhetett volna. Az a ministeri rendelet, a mely 1873-ban kelt, ma sem hajtatott végre, erre nem kell tanulmányozás, hanem erély, hogy a közegek a rendeletnek eleget tegyenek. Hiszen szakértők működtek, összegyültek Jászberényben kormánybiztos elnöklete alatt és a küldöttség köszönetet is szavazott működésükért és mégis 10 év mulva sincs végrehajtva a rendelet; Heves megye végrehajtotta, Dósa község nem. Én interpellátiómban nem kértem egyebet, csakhogy a rendelet végrehajtassék. A minister ur azt mondja, hogy cultur-mérnököket küldött ki, hogy ott egy nagyobb vizmű-szabályozási tervet készitsenek, mert csak az fog segíteni a bajokon. A minister most integet, hogy nem, de ugy vettem ki, hogy ezen Dósa-zúgó megoldása a vizszabályozással hozatik kapcsolatba.

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Azt nem mondtam!

Almássy Sándor: Akkor nem tudom, miért tetszett említeni a culturmérnököket. De ezt elhagyom s csak azt akarom mondani, hogy a szabályozás meg nem történhetik, mert bizalom a ministerium irányában nem lehet, ha Hevesmegyében végrehajtatik a rendelet és Jász-Kun megyében megakad. Azt méltóztatott mondani, hogy 1873-ban az jött, hogy végre van hajtva a rendelet. Itt nem a meder kitisztításáról adatott tudósítás, sem a zúgóról, hanem a gát elbontásáról, a melyet nem lett volna szabad egy perczig sem megtűrni. Ezen gát elbontása 1880-ban történt és erről jöttek a hamis relatiók Szolnok megye részéről. Hát micsoda kormány az, a mely a maga közegei által megcsalatni engedi magát? Ezen hamis relatió folytán egy egész vidék veszélyben van és egy község mindig viz alatt van. Ez iránt kérvénynyel járultak a ministeriumhoz, hogy ne engedje magát közegei által megcsalatni és az a tisztviselő most is tisztviselő, az az alispán most tanfelügyelő, kir. tanácsosi czímet kapott, a ki a kormányt minden relatiójában megcsalta. Ez iránt kértem felvilágositást s mit kaptam válaszul? Semmit sem.

Azt hiszem t. ház, hogy a kormány méltóságának nem felel meg, ha egy rendelete 10 év alatt

Digitized by Google

nem hajtatik végre és akkor, mikor a minister itt felel, azt mondja, hogy nincs tájékozva, hogy mit tegyen. Hát hajtassa végre a rendeletet. Mert miben áll a kulcsa ezen malom-kérdésnek? Abban áll a kulcsa, az volt a kir. biztos elnöksége alatti küldöttség elhatározásának fő súlypontja, hogy a malom-medrek, a melyek el vannak iszapolva, kitisztittassanak. Ez eredményezte azt, hogy Heves megyében a sok költségbe került hét malom elpusztult, mert a malom-medrek kitisztítása nem hozta meg azon jövedelmet, a melyet a malombér ad. De Dósa községe sokkal practicusabban fogta fel ezen rendeletet, füle mellett el hagyta surranni, felépittette a malomzúgót és pedig helytelenül, mint a Tiszaszabályozási társulat jelentése mutatja s az ma is pusztítja, rontja a szomszéd községeket. Ezt a kitisztítást kérem én és ezt nem lehet végrehajtani tanulmányozás nélkül? Hiszen a kir. biztos kiküldése is e czélból történt. Itt a minister urnak nincs egyéb teendője, mint megnézni, hogy a rendelet végre van-e hajtva és nem kell átabotázni, hogy igy vagy ugy segítsen-e rajta. És miután ezen rendelet mindeddig végre nem hajtatott és miután az 10 esztendőn keresztül botrányosan húzódik, igen nagy kárára a felső vidéknek: én a választ tudomásul nem vehetem és kérem annak tüzetes tárgyalását; ha pedig ebben szerencsés nem lehetek, fogok módot találni, hogy ezt új alakban a ház elé hozzam. *(Helyeslés a szélső balon.)*

B. Kemény Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Legyen szabad megjegyeznem, hogy megyékre, törvényhatóságokra volt bizva az illető rendelet végrehajtása. Megyei hivatalnokok voltak, kik e tekintetben a jelentéseket adták részint közvetve, részint közvetlenül: alkapitány, szolgabiró és alispán, részint a kormánybiztoshoz, részint magához a kormányhoz. E tekintetben nem kivánok semmit hozzátenni, csak azt, hogy a jelentések a jász-nagykun-kerületi hatóságtól egyfelől, másfelől pedig a Jász-Nagy-Szolnok megyéktől adatott be.

A mi pedig azt illeti, hogy vajjon tudom-e, hogy mit csináljak és mit nem, igenis tudom: de azt nem tudom, hogy mi van ott és annak constatálására, hogy tényleg mint áll a dolog, miután a legellentétesebb jelentések adattak be, küldettek ki jelenleg a műszaki megbizottak, hogy vizsgáljak meg és tegyenek róla jelentést.

Harmadszor azt kivánom megjegyezni, hogy nem azt mondtam, hogy a dósai, vagy nem tudom melyik malom által okozott károkon segíteni fognak majd a culturmérnöki munkálatok; hanem azt mondtam csak: magával a malmok szabályozásával a vidéken levő vizkárokat elenyésztetni nem fogjuk, hanem culturmérnöki munkálatokra is lesz szükség. Ezt pedig nem rendelhetem el, az iránt csak a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriummal egyetértőleg intézkedhetünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Almássy Sándor: Engedelmet kérek, hogy csak egy szavára tehessek megjegyzést a minister urnak. *(Halljuk!)* Azt tetszett mondani, hogy megyékre volt bizva a végrehajtás. Hiszen ez rendes szokás máskor is, de minthogy a szomszéd megye nem hajtotta azt végre és miután számtalan panasz jött a ministerhez a megyétől, az egyesektől, a tiszaszabályozási társulattól, hogy e rendelet végre nem hajtatott: már akkor, azt hiszem, csakugyan a minister dolga és kötelessége a rendeletet akárki által végrehajtatni. Ezt az egy megjegyzést akartam tenni.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e tudomásul venni a közmunka- és közlekedésügyi minister ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a választ tudomásul veszik, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul vette a választ.

T. ház! A napirend ki van merítve. Holnap, azt hiszem, nem volna szükséges ülést tartani. *(Helyeslés.)* A szerdán délelőtt 10 órakor tartandó ülés tárgya lenne a mai napon elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása, továbbá a közigazgatási bizottság jelentése a magyar korona országai egyesített czímerének és az ország külön czímerének magánosok és magán jellegű testületek, vállalatok és intézetek által való használhatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában és végül az igazságügyi bizottság jelentése a kir. Curiának országos képviselőválasztási ügyekben való biráskodásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 12 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

197. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi február hó 28-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés bold. I. Ferencz császár requiemeről s a beérkezett kérvényekről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 26. sorjegyzékéről. Az inditvány és interpellatiós könyv fölolvasása. A tiszavidéki és szegedi állam-kölcsönről szóló törvényjavaslat végső megszavazása. Az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A Curiának képviselőválasztási ügyekben biráskodásáról szóló törvényjavaslat elnapolása fölötti vita, szavazás ez ügyben, a tárgyalás elfogadása. Németh Albert interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, Pauler Tivadar, b. Kemény Gábor, gr. Szapáry Gyula, b. Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólni kivánók neveit Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a febr. 26-iki ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, az hitelesittetik.

Bemutatom a belügyministeriumnak átiratát, mely szerint dicsőült I. Ferencz császár és apostoli király ő felségeért a szokásos ünnepélyes gyászistenitisztelet a várbeli helyőrségi templomban f. évi márczius hó 2-án d. e. 10 órakor fog megtartatni.

Tudomásul vétetik.

Kolozsmegye közönségének felterjesztését, melyben Kis-Küküllőmegyének feliratát pártolván, az adó s pénzügyi közegek által az adókezelés körül üzött önkénynek megszüntetése iránt esedezik.

Miskolcz város képviselőtestületének Horváth Lajos képviselő által beadott kérvényét, melyben az 1875. évi X. t.-cz. rendelkezéseinek módosítását kéri.

Kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Rakovszky Géza előadó: Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények 26. sorjegyzékét bemutatni. Kérem, méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése, ugyszintén arra nézve is intézkedni, hogy a kérvények a házszabályok értelmében betekinthetés végett a ház irodájában tétessenek ki.

Elnök: A kérvényi bizottság által beterjesztett 26. sorjegyzék ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni. A kérvények a ház irodájában fognak betekinthetés végett letétetni, azoknak tárgyalása pedig a legközelebbi szombati ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik az indítvány- és interpellátiós könyv felolvasása.

Baross Gábor jegyző: Az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellatiós könyvben a következő bejegyzések vannak: „Február 26. Németh Albert, a kápolnai dohánybeváltó területhez tartozó több községtől megtagadott dohánytermelési engedély iránt, a pénzügyministerhez.“

„Február 28. Thaly Kálmán, a nemzeti museum épületében szándékolt átalakítások ügyében, a vallás- és közoktatásügyi ministerhez.“

Digitized by Google

Elnök: A t. képviselő urak interpellátióikat az ülés végén fogják megtenni.

Következik a napirend: a Tisza és mellékfolyói mentében alakult vizszabályozási és ármentesítő társulatok és Szeged sz. kir. város részére kötendő állami kölcsönről szóló 1880. évi XX. t.-cz. 32. szakaszának módosításáról szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Baross Gábor jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Kérdem t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni? *(Igen!)* A törvényjavaslat megszavaztatott és igy alkotmányos tárgyalás és hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni fog.

Következik a közigazgatási bizottság 399. szám alatti jelentése a magyar korona országai egyesített czímerének és az ország külön czímerének magánosok és magán jellegű testületek, vállalatok és intézetek által való használhatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni, az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottsági előadót illeti.

Tibád Antal előadó: Tisztelt ház! A magyar korona országai egyesített czímerének, és Magyarország külön czímerének magánosok és magán jellegű testületek, vállalatok és intézetek által való használhatására vonatkozólag országos törvény nem intézkedvén, arra nézve a gyakorlati életben ez idő szerint azon felfogás szolgál zsinórmértékül, hogy miután azon czímerek az országéi, azokat az ország minden egyes polgára engedélyezés és minden további feltétel nélkül tetszése szerint szabadon használhatja. Ezen felfogással és az ezen felfogás alapján kifejlődött gyakorlattal szemben, újabb időben némely törvényhatóságok a magánosokat, magánjellegű testületeket, vállalatokat és intézeteket a czímer használatának egyidejüleges eltiltása mellett, a használati jog kimutatására szorították, minek folytán nagyszámú folyamodvány érkezett a használati jog megengedéséért a belügyministerhez.

Megtörtént az is, hogy némely hitel- és pénzintézetek saját kibocsátású hitelpapirjaikat a magyar állam czímerei egyikének vagy másikának aegise alatt hozván forgalomba: a külföldi tőzsdéken, ez által őket jogszerűen meg nem illető előnyt biztosítottak maguknak; de megtörténhetett és meg is történt nem egyszer az is, hogy a magyar állam reputatióját és tekintélyét compromittálták, károsították.

Ezen két körülmény szolgált kiindulási pontul t. ház, a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat szerkesztése és benyujtásánál s a közigazgatási bizottság azon meggyőződésben van, hogy azok által a kérdés törvényhozási uton való szabályozásának szüksége minden kétséget kizárólag igazolva van.

A mi már magának a törvényjavaslatnak irányát, lényegét illeti, az, a mint a törvényjavaslat szövegéből látni méltóztatik: a jelenleg dívó korlátlan használati szabadság és az állam, valamint az állampolgárok érdekeire nézve egyaránt károssá és hátrányossá válható feltétlen tilalom közt a középuton mozog; a mennyiben a czímer használatát a hitel- és pénzintézetek részére a törvényhozás — más, magánjellegű társulatok, vállalatok és intézetek, valamint magánosok részére a miniszterelnök által a belügyminister, illetőleg a horvát-szlavonországi bán és esetleg más, arra hivatott közegek és hatóságok véleménye folytán, esetről esetre adandó engedélyezéstől teszi függővé.

A törvényjavaslat lényegesebb intézkedései közül kiemelendőnek tartom t. ház, hogy az engedélyezés a törvényjavaslat által, 50 frtnyi, az állampénztárba beszolgáltatandó díj fizetéséhez kötetik ugyan, de gondoskodva van arról is, hogy jótékonysági közintézetek és társulatok azon díj fizetése alól felmentethessenek.

A mi az eddig szerzett jogokat illeti, a törvényjavaslat e részben is kellőleg gondoskodik, hogy azok, a kik egyik vagy másik czímert 1881 végeig használták s a kik annak használatát ezen törvényjavaslat hatályba lépte alkalmával is gyakorolni akarják, a díj lefizetése mellett minden további feltétel nélkül meghagyassanak a jog gyakorlatában.

Megemlítendőnek tartom még azon körülményt is t. ház, hogy az engedélyadás joga, noha a tárgy természeténél fogva a belügyminister hatáskörébe tartoznék, a törvényjavaslat által a miniszterelnök hatáskörébe utaltatik. Ezen intézkedésnek oka azon körülményben rejlik, hogy a belügyminister hatásköre, a mint méltóztatnak tudni, Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki s igy e tekintetben szükséges volt, a miniszterelnök hatóságát állítani fel. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezeknek előre bocsátása után kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjánl elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Minő gyakorlat volt eddig hazai országos czímerünk használata ügyében, értve ugy a szűkebb magyarországi, mint az összetett állami czímerre nézve, azt a t. előadó ur iménti felszólalásában, de különben maga az indokolás is kifejtette; ebbe tehát én nem bocsátkozom. Azonban a t. miniszterelnök ur jónak látta indokolásában, némely külföldi államokban fennálló ususra is utalni s ez által indittatva érzem magamat én is némi vonatkozásokat tenni e tekintetben egy és más külföldi államra, megjegyezve mindazáltal azt, hogy engem a külföldi ususok meg nem győznek arról, hogy mi ne a saját körünkben előfordult álláspontok és gyakorlat szerint intézzük el ezen törvényjavaslatot; nekünk megvannak a magunk álláspontjai ezen ügyben s ezek irány-

Digitized by Google

adók, a külföldi usus legfeljebb némi tájékozásul szolgál.

Én részemről Európa legalkotmányosabb, legszabadabb államára, Angliára utalok, hol tudvalevőleg az ország czímere ugy tekintetik, mint valóban az országé, nem a királyi családé; ott az országnak minden lakosa az ország czímeréhez jogot tart és Angliában tudvalévőleg e tekintetben szabad usus van; ugy hogy még, mint itt is tapasztaljuk, akármi kalapba is beleütik az angol czímert, noha tudjuk, hogy azt senki sem veszi garantiául arra nézve, hogy az a kalap netalán államilag protegált gyárnak a készítménye.

Nálunk Magyarországon régi, százados, mondhatnám ezredes usus az ország czímerének használata, de senki sem ad reá semmit, a kinek tetszik, reá ütteti papirjaira a nélkül, hogy abból valaki valami különös állami tekintélyt, vagy engedélyt fogna kiolvasni. Azonban igazat adok a részben az előadó urnak, hogy visszaélések fordultak elő, a mennyiben bizonyos szélhámosok, egyes czégek, különösen bankok és efféle értékpapirok elárusítói papirjaikra reá üttetik vagy reá ütik az ország czímerét, ez által különösen a járatlan külföldi közönséget félrevezetik és a kevésbbé jártas külföldi közönség megnézvén az ugynevezett: „Buch für Heraldik“ czímű, általánosan elterjedt művet s ott találván az illető czímert, azt gondolja, hogy államilag garantirozott papirokkal van dolga és gyakran keservesen megbánja járatlanságát, könnyenhivőségét.

Én nem tagadom, hogy van súlya annak, hogy e tekintetben valami korlátoló törvény hozassék, daczára azon általános szabad ususnak, mely Magyarországban e tekintetben fennáll. Ezt nem tagadom, de elvileg nem is ellenzem, hogy ha nem is épen ily alakban, mint a törvényjavaslatban foglaltatik, e szempontból kiindulva, hogy e részben valami korlátozás történjék-e. Nem oszthatom azonban a t. ministerelnök urnak indokolásában kifejezett több pontjait, némelyek ellen határozottan ki kell kelnem. A német birodalomról szól itt először a t. ministerelnök ur és hivatkozik az 1872. évi német császári rendeletre a német sas használata ügyében és maga is elismeri, hogy ott a gyárosoknak általában megengedtetett árúikon a sast használni azonban paizs nélkül. A ki a heraldikában jártas, az tudni fogja, hogy paizs nélkül a sas nem ér semmit, de a magyar czímer olyan, hogy paizs nélkül lehetetlen használni; a németet lehet, mert az egy madár, mig a magyar czímer egy heraldikai symbolum. A németeknek ususa reánk nézve ennélfogva sem pro sem contra nem dönthet. Hanem mig ezt megjegyzem a német birodalmi usust illetőleg, addig bátorkodom t. képviselőtársaimat figyelmeztetni az indokolásnak 5-ik lapján az 1. bekezdésben foglaltakra, ha curiosumot akarnak látni, méltóztassanak azt figyelemmel megnézni. *(Halljuk!)* Itt a ministerelnök ur szóról szóra ezt mondja: „E felfogásban a ministertanács a külföldi törvényhozásban is talált támogatást — itt kérek figyelmet — igy például a monarchia másik felében a cs. kir. belügyministerium 1858. április 24-én kelt rendeletében figyelmezteti az összes koronatartományokat „dass die Führung des kais. Reichswappens oder Reichsadlers oder eines Landeswappens von der erhaltenen allerhöchsten Bewilligung, oder von der in einem besonderen Gesetze ausgesprochenen Gestattung“ függ és azután idézi még az 1854. április 20-án kelt rendeletet és a Reichsgesetzblatt, országos kormánylap 63-ik számának egyik oldalát.

T. ház! Én már azon évek óta, mióta szerencsés vagyok tagja lenni a parlamentnek, sokat megértem már, a mit nem vártam a ministeri padokról: de azt most hallom először, hogy az egykor hires bihari pontoknak alkotója a közösügyek lejtőjén annyira megy, hogy a Reichseinheitba annyira süllyedt, hogy mint törvényhozási actusra hivatkozik a Bach-rendszer rendeletére. Előttem az 1858-iki osztrák kormány rendelete nem törvényhozási actus, az ellen én tiltakozom, hanem egy kárhozatos, átkozott emlék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Itt továbbá a monarchia másik felét említette a t. ministerelnök ur. Csak nehány napja szólalt fel Madarász József t. képviselőtársam a t. pénzügyminister ur egy törvényjavaslatának indokolásában foglalt hasonló kifejezése ellen; ő pláne a birodalom másik felét említette. Igaz, a pénzügyminister ur utólag felszólalásában rectificálta magát, ezt nem tudom, remélhetem-e a t. ministerelnök urtól, hogy a helyett, hogy a monarchia másik államát mondta volna, ő mint az egésznek felét teszi oda a magyar államot; alig remélem, miután az 58-iki rendeletet mint törvényhozási actust mutatja be előttünk és ezzel akarja a parlamentet capacitálni. *(Egy hang a szélső balon: Gyalázat!)* Nohát minthogy ezen Bach-systema rendeletében, a melyre hivatkozás történt, a doppelter Reichsadlerről és Landeswappenről van szó s ily értelemben idézi a ministerelnök ur: én csak azt felelem reá, hogy a kik a mult időt ismerik és tudják, hogy nagyapáink a József-féle törvénytelen rendeleteket hóhér kezek által égettették el; most láthatják, hogy bizony nagyon átváltoztak a viszonyok a mi korunkban, midőn a ministerelnök ur a helyett, hogy hasonló eljárást követne a Bach-systema rendelete iránt, azt a magyar törvény argumentumául hozza fel és mint ismétlem, a törvénytelen rendeleteket törvényhozási actus névre kereszteli. *(Ugy van! a szélső balon.)* Mutata rerum facies! Oh te dicsőséges „doppelter Reichs-Adler“ repülj diadalmasan a magyar ministerelnök vállára, az lesz ezentúl a te méltó kakasülőd. *(Nagy derültség a szélső balon.)* És te szegény, a törvény-

Digitized by Google

javaslat szerint taksáért árúlandó „Landes-Wappen“ piros szineddel, szegény magyar czímer, pirulj el még jobban szégyenletedben. *(Tetszés a szélső balon.)*

Ezeket tartottam szükségesnek megjegyezni az indokolásra, mert nem szeretném, hogy a magyar törvényhozás elé valaha még egyszer ilyen indokolás kerüljön. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Én daczára azoknak a miket emlitettem, hogy a t. előadó ur által is vázolt visszaélések következtében némi jogosultsága volna a magyar czímer használata korlátozásának, a jelen törvényjavaslatot nem fogadhatom el más szempontból sem, t. i. azon szempontból, mert ez a törvényjavaslat filius ante patrem. *(Halljuk!)* Intézkedés történik itt a törvény áthágóira nézve, hogy a biró azokat miként büntesse meg, még pedig — nem tagadom — elég súlyos intézkedések: két hónapig terjedő börtön, 300 frtig terjedhető pénzbirság. Azonban a biró, a ki majdan, ha e javaslat törvénynyé lenne, itéletet hozand ily ügyben, a törvényjavaslatnak hiányos intézkedései miatt, a legnagyobb zavarnak lesz kitéve.

Bátorkodom indokolni, hogy miért. A magyar országos és állami czímer százados szabad használata következtében kifejlett azon nagy ingadozás, a melyet mai napon is tapasztalunk ezen czímer használata körül. Ezen nagy ingadozásnak a magyar törvényhozás egy praecis, törvényszerű meghatározással még nem vetett véget. Mária Teréziának létezik egy rendelete, melyben a magyar országos czímer, de csakis az országos czímer, a melléktartományok hozzávétele nélkül meg van határozva. Hanem az csak rendelet, a biró erre nem hivatkozhatik. Mit tapasztalunk az életben? Ime a legközelebbi példa: itt is van országos használatra két magyar czímer, az egyik az állami, a másik az előadó ur háta megett levő országos czímer. Itt kettő van és különbség van mind a kettő között; a főrendiházban van három és különbség van mind a három között. Ott a kihimzett államczímeren öt veres és négy fehér csík van, kellene pedig lenni négy fehér és négy veres csíknak a Mária Terézia-féle meghatározás szerint. Az előadó ur mögötti országos czímeren van négy veres és három fehér csík: tehát amazon mindössze kilencz, emezen pedig hét. Melyik már most a magyar czímer? Talán ez utóbbi? Nem, t. ház, méltóztatnak tudni, kinek a czímere ez? Nem Magyarországé, hanem a nápolyi Karaffa grófoké. Én nem tudom, hogy az eperjesi tigris annyi érdemet szerzett volna Magyarország körül, hogy a magyar törvényhozás termét diszitsük czímerével?

A főrendiházban meg az egyik czímeren van kilencz, a másikon pedig nyolcz. Melyik itt a helyes? melyik Magyarországnak a czímere? S ezzel találkozunk szana-szerte a czímerek hivatalos használatában: ministeri pecsétnyomókon, hivatalos czégeken mindenütt ilyen összevissza való ingadozás.

Régebben megjegyeztetett már e házban és már az 1870. julius 27-iki ülésben a magyar történelmi társulat indítványára, melyet néhai Horváth Mihály püspök mutatott be, egy hat tagú bizottság küldetett ki, hogy ezen ingadozást a czímer használata körül elvégre megszüntetve, terjesszen a ház elé correct megállapított czímert, hogy az törvénybe iktattassék és a birónak oly esetekben, minőkről ezen törvényjavaslat szól, a visszaélések megitélésénél zsinórmértékül szolgáljon.

T. ház! Minden művelt államnak czímere inarticulálva van; nálunk ez, nem tudom, miféle mulasztás folytán, nem történt. Az albizottság, melynek elnökévé Horváth Mihály, előadójává Henszlmann Imre választatott meg, készített egy munkálatot, készített egy, ugy tudom, egyesített czímert is és azt az 1871. szeptember 23-iki ülésen bemutatta a háznak; a ház kinyomatni és tárgyaltatni rendelte, a képviselők közt kiosztatott, de az országgyülés eloszlott a nélkül, hogy tárgyaltatott volna. A ház irományai közt megtalálhatni a törvényjavaslatot, alaposan indokolva, kimutatva a czímernek multját és a bizottság által tett módosításokat.

Csak constatálni kivántam, hogy a magyar képviselőház már belátta a czímer megállapításának szükségét, hogy szakszerűleg állapittassék meg és iktattassék törvénybe a czímer és csak azután hozassék ily korlátoló törvény, mert a biró máskép nem itélhet, ha csak hitelesen, törvénybe iktatva nincs megállapítva a czímer.

Még inkább bonyolítja ez ügyet egynémely törvényünk meghatározása. Az 1868: XXX. t.-cz. 61. és 62. §§-ai ugyanis igy szólnak: „61. §. Horvát-Szlavon- és Dalmátországok határaik között belügyeikben saját országos egyesült színeiket és czímeröket használhatják, az utóbbit mindazonáltal Szent István koronájával fedve.“

Törvény rendeli, semmi kifogásom ellene. De megjegyzem, hogy „belügyeiben“, tehát a közlekedés és kereskedelem közös ügyek lévén, valamely forgalomra és kereskedésre szánt czikknél nem használhatják saját czímereiket, hanem a közös czímert.

De tovább megyek. A 62. §. igy hangzik: „A magyar korona közös ügyeinek jelvénye: Magyarország és Horvát-Szlavon- és Dalmátországok egyesített czímerei.“

Engedelmet kérek, ezzel ellenkezik az általunk hivatalosan itt használt államczímer, mert itt Erdély czímere is benne van. Ugy tudom, usus, hogy Magyarország alatt Erdély is értetik, én ugyan világosabbnak tartanám, ha oda tétetnék, hogy „a volt erdélyi részek“, mert ő Felsége czímei közt is ott van, hogy „erdélyi fejedelem“.

De még akkor is hátrányos ez a definitió, mert

Digitized by Google

Fiume, mint separatum corpus sacrae regni coronae, szintén joggal bir arra, hogy ha már külön államczímert használunk, Fiume is bevétessék.

Az 1871-iki bizottság is, melyet a ház kiküldött, Horváth Mihály, Henszlmann Imre stb. jogosnak látták ezt és Fiume czímerét is, mint magyar tartományét, bele projectálták a rajzba, melyet mint czímertervezetet az országgyülésnek ajánlottak.

Mondhatná valaki t. ház, hogy a magyar czímer le van irva Verbőczy Tripartitumában. Tudom, hogy le van irva, azonban inarticulálva még sincs, csak törvényes usus alapján lett közkeletűvé. Azonban a viszonyok azóta nagyban változtak is. Ott például épen az erdélyi czímer, *(Mozgás)* bocsánatot kérek Móricz Pál t. képviselőtársamtól, Verbőczynél, a mint az imént hangsúlyoztam és a mit az 1871-iki bizottság is kiemelt, a fiumei czímer az egyesített czímerből hiányzik. Idejét mult dolog. Nem akarok arról szólni, hogy mi az oka annak, hogy a Verbőczynél levő czímer nem helyes; akkor igen nagy hanyatlásnak indult és összekuszáltatott a heraldika egész Európában. Még ha inarticulálva is lett volna azon czímer, a mint nem lett, szükségesnek tartanám, hogy több mint 300 év után a czímer újra megállapittassék a jelzett okoknál fogva.

Én tehát t. ház, kifejtett indokaimból kiindulva, bátorkodom a magam és elvtársaim nevében a következő ellenindítványt tenni: *(Halljuk!)* „A törvényjavaslat visszautasittatik a ministerelnök urhoz oly meghagyással, hogy egyúttal — mert nem mellőzöm per absolutum — Magyarország czímerének, továbbá a magyar korona országai és tartományai egyesített czímerének, végre tekintettel az 1868. évi XXX. t.-cz. 61. §-ra Horvát-Szlavon- és Dalmátországok egyesített czímerének szakszerű meghatározását tartalmazó törvényjavaslatot terjeszszen elő. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ajánlom indítványomat elfogadás végett.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Thaly Kálmán ellenindítványát).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Midőn ezen törvényjavaslat védelmére kelek, megbocsásson a t. ház, ha mielőtt a dolog érdeméhez szólnék, kénytelen vagyok, bár nem szeretem tenni, ez alkalommal a képviselő urnak szerintem nem is indokolt megtámadásai ellenében néhány szót elmondani. *(Halljuk!)*

A képviselő ur valami borzasztó hazaellenes vétket fedezett fel indokolásomban két okból. Az egyik az, hogy a monarchia másik feléről beszélek. Hát t. ház, méltóztatnak talán tudni, hogy törvényeink ezen kifejezést ismételten és folyvást használják 1867 óta. Ha tehát valaki a törvényekben használt kifejezésekkel él, azt ezért oly modorban megtámadni, a mint a képviselő ur tevé, valóban nem helyes és nem helyeselhető eljárás. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Másik bűnöm az, hogy én a Bach-rendszer alatt kiadott rendeleteket törvényerejűeknek mondtam.

Thaly Kálmán: Nem ugy mondtam! Törvényhozási actusnak nevezte!

Tisza Kálmán ministerelnök: Hát törvényhozási actusnak. T. ház! Olvassa el bárki ezen indokolást, mondatik-e az Magyarországot illetőleg törvényhozási actusnak? Nem. Már pedig a monarchia másik államában, a hol addig, mig rendszeres alkotmányos élet nem volt, a törvények mind az igy kiadott rendeletekből állottak; a monarchia másik államát illetőleg tehát, hacsak valaki a helyzetet ignorálni nem akarja, lehetetlen ezt másnak, mint törvényhozási actusnak tekinteni. Nem-e azt mondom, hogy az 1858: április 24-iki rendelet „a monarchia másik felében"? Tehát törvényhozási actusnak neveztetik, a mint nem lehet másképen nevezni a monarchia másik felére nézve s épen nem Magyarországra nézve és igy ismét azon sérelem a magyar alkotmányon és törvénytiszteleten, melylyel a t. képviselő ur minden indok nélkül vádol, el nem követtetett.

Vádol azzal is, hogy külföldi példákra hivatkozunk és a külföldet akarjuk utánozni. Hisz t. ház, maga az, a mit t. képviselő ur a paizsnak a czímertanban való fontosságáról elmond, igazolja, hogy nem akarunk utánozni, mert a törvény nem szól, ép azért, mert nem lehet a magyar czímerrel szemben szó, paizsos és nem paizsos czímerről. Miért van ez felhozva? Egyszerűen azért, hogy rá legyen mutatva, hogy az ország vagy az állam czímere iránt más országokban is szoktak törvényeket alkotni. Azt gondolom tehát, hogy ha valaki erre egy indokolásban rámutat, ez által csakugyan semmi alkotmányelleni vétséget, vagy sérelmet el nem követ.

Átmenve most magára a kérdésre, igen kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni.

Tökéletesen igaz az, a mit a képviselő ur mondott, hogy Magyarországnak ugy külön, mint egyesített czímerét különböző módon használják, de vannak annak bizonyos ismertető jelei, a melyek szerint azt, hogy szándékban van a magyar czímert használni, constatálni lehet. És bocsásson meg a t. képviselő ur, a mi Verbőczy hármas könyvében van, az inarticulálva is van *(Helyeslés)* és az ép oly törvény, mint akármely más törvény. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Inarticulálva nincs!

Tisza Kálmán ministerelnök: Én ugy tudom, hogy az mindig törvénynek tekintetett és be lett véve a Corpus-Jurisba, tehát ép oly törvény volt, mint bármely más törvény. *(Felkiáltások: Az usus folytán!)*

Minthogy némely képviselő ur azt mondja: usus folytán, kérdem, hát elfeledkeztek-e arról,

Digitized by Google

hogy a magyar törvényes és alkotmányos praxisban az utus általánosan elismert jogforrást képezett *(Helyeslés)* és nem tekintetett kevésbé törvényes erővel birónak, mint az, a mi más uton jött létre. Azt mondom tehát, hogy a magyar czímerről a törvényben intézkedés nincs, nem lehet, ha csak egész jogfejlődésünket megtagadni nem akarjuk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A három főismertető jel: Szt.-István koronája, a kettős kereszt és a négy folyam. És bármily eltérések legyenek is a czímerekben különben, a melyekben ezek benne vannak, azokat általában Magyarország czímerének szokták elismerni. És megjegyzem, hogy ha pontossággal meg fog is állapittatni az ország czímere, a mire nézve még szólok később, akkor is azt hiszem, nem lesz szabad megengedni, hogy az a czímer, a melyben a három legfőbb jelvénye a magyar czímernek benne van, mesterségesen alkalmazott egy pár apróbb eltéréssel használható legyen és alá ne essék a törvénynek. Nincs tehát ok ezen törvényjavaslat tárgyalását elhalasztani ma sem, mert a három főjelvény meglétének alapján a bíróság mindig azon helyzetben lesz, hogy megállapíthassa, vajjon visszaélés követtetett-e el vagy nem. Mert ismétlem, apróbb változtatások miatt, még ha minden részleteiben is meg lesz a czímer állapítva, nem lesz helyes, nem lesz czélszerű és remélem, nem lesz szabad az ezen czímer használata iránt hozott törvény rendeleteit mellőzni és büntetlenül czen czímerrel élni, a melyre nézve ki lehet mutatni és a szakértők ki is fogják mutatni a különbséget, de a melyet a nagy közönség ide benn és még inkább a külföld valósággal az ország czímerének fog tartani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ismételten igen kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni és hozzá teszem, hogy a t. képviselő ur által beadott határozati javaslatot azon alakban, a mint beadva van, nem fogadhatom el, mert az a törvényjavaslatnak visszautasítását is involválja; de ha ezen törvényjavaslat, mely, azt hiszem, szükséget pótol, elfogadtatik, nem szándékozom akadályt tenni abban, hogy egyuttal a ministerium utasittassék a czímernek végleges, törvényszerü megállapítására. *(Élénk helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Ezt czéloztam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Tudom és azért épen a t. képviselő ur ne vegye rosz néven, hogy hozzájárolok e tekintetben nézetéhez *(Derültség a jobboldalon)* és azt ezen részében szivesen elfogadom, de nem fogadhatnám el a határozati javaslatot azon alakjában, a mint beadatott, miután az a törvényjavaslat mellőzését is involválja, a mit én helytelennek tartok.

Oda concludálok tehát, hogy a törvényjavaslat elfogadását kérem; ezenkivül oly határozati javaslatot, mely az említett czímerek alakjának és részleteinek törvényszerű megállapítását czélozza, azután én is igen szivesen elfogadok. *(Élénk helyeslés.)*

Thaly Kálmán: A mennyiben személyem érdekelve van és ugy látszik, hogy a t. ministerelnök ur félreértette intentiómat, legyen szabad röviden felszólalnom.

A mi a t. ministerelnök urnak legutóbbi kijelentését illeti, hogy beleegyezik abba, hogy oly értelmü határozat hozassék, miszerint utasittatik a ministerelnök a magyar országos és állami czímernek törvényes és szakszerü megállapítására, ezt én nemcsak hogy rosz néven nem veszem, de sőt azon örvendek és constatálom, hogy a t. ministerelnök ur e tekintetben legalább, nincs ellenmondásban önmagával, mert 1871-ben a háznak akkori határozatát szintén nem ellenezte és én legfőképen csak ezt akartam elérni. Az én ellenindítványomban nincs az, hogy egyáltalában visszautasítani akarnám a törvényjavaslatot, sőt abban ott van az „egyuttal" kifejezés. Azért tettem ellenindítványomat oly alakban, a milyenben azt benyujtottam, mert nem tudhattam a t. ministerelnök urnak intentióját. Nevezetesen azt gondolhattam, hát ha a t. ministerelnök ur czélszerűnek vélné itt egy szakaszban megállapítani a magyar czímert, hogy ez az egyszerü, ez az összesített czímer, következőleg, a ki ezzel visszaél, stb. én ezt feltételezhettem, tehát azért adtam be határozati javaslatomat, hogy utasittassék a ministerelnök ur, hogy a törvényjavaslatnak ily módon kiegészítését megkisérelvén, mutassa be ez iránti törvényjavaslatát. Erre fektettem én a fősúlyt. Ha a t. ministerelnök ur egy ily értelmü határozati javaslathoz hozzájárulni méltóztatik, mint nyilatkozott, én a magamét kész vagyok visszavonni és elfogadni amazt, mert czélom csakis az volt, hogy a ministerium arra utasittassék. E tekintetben tehát nem oly nagy az ellentét.

De igenis épen nem nyugtat meg a ministerelnök ur felszólalása arra nézve, mikor magát kimagyarázni, mentegetni iparkodott.

Elnök: Kérdem a képviselő urat zárszóval méltóztatik-e élni? mert szavainak e része már a zárszóra vonatkozik.

Thaly Kálmán: A zárszóval később fogok élni. *(Leül.)*

Irányi Dániel: T. ház! Az ország czímere az én nézetem szerint oly kizárólagos tulajdona az országnak, hogy azt csak azon hatóságok, illetőleg személyek használhatják jogosan, a melyek az ország, az állam hatalmának is letéteményesei, a melyek az állami hatalmat kisebb-nagyobb mértékben gyakorolják. Ezek: a király, az országgyülésnek két háza, a ministeriumok és az ezeknek alárendelt hivatalok, végre a biróságok. Magánosok nézetem szerint semmi igénynyel nem birnak arra, hogy az ország jelvényét, a melyhez kegye-

Digitized by Google

letnek kell fűződnie, használhassák, bármi czégre, vagy árúra akarják is alkalmazni.

Azt mondják, hogy vannak országok, a melyek ezen elvtől eltérő szokást követnek. Thaly Kálmán t. képviselőtársam egyenesen Angliára hivatkozott e részben. Elismerem, tudom. De e példa reám, a ki az ország czímere iránt kegyelettel viseltetem, döntő hatással általában véve nincs; annál kevésbbé, mert más országokban tudtommal az ország czímerét magánosok nem használhatják. Ha nem szabad egyes család nemzetségi czímerét idegennek használnia — pedig véleményem szerint nem szabad — *(Ugy van! a szélső balon)* még kevésbé lehet megengedve, hogy az ország czímerét használhassák egyesek. És miért használják? Vagy hiúságból vagy számításból. Számításból oly értelemben, hogy ezen jelvény alatt hitelük, árúczikkeik nagyobb tekintélynek, nagyobb kelendőségnek fog örvendeni különösen a külföldön. De ha csak azt akarják, ám nyomassák az ő árúikra az ország nevét akárhány nyelven; ezt ugy is könnyebben fogja megérteni a külföldi vevő közönség, mint az ország czímerét, a melyhez a nélkül is csak azok értenek, a kik a czímertanban jártasak.

Én tehát t. ház, általában nem látom át, hogy miért legyen megengedve magánosoknak az ország czímerének használata és ennélfogva kijelentem, hogy a szőnyegen levő törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Madarász József: T. ház! Én sem fogadom el a szőnyegen levő javaslatot a részletes tárgyalás alapjául. Megengedem, hogy azon okokon kivül, melyeket előttem szólott t. barátom Irányi Dániel képviselőtársam előadott, hogy hiúságból vagy számításból használják az ország czímerét egyesek, megtörténhetik, hogy használják némelyek azt ragaszkodásból is; de a tapasztalás azt bizonyítja, hogy sokkal több visszaélés történik használata által, ez utóbbi tekintet döntő s természetesen a ragaszkodási tekinteteknek el kell hallgatniok. De semmiesetre sem fogadhatnám el azt, hogy egyes egyének, legyenek azok bár miniszterek, kegyelemből adhassák egynek vagy másnak erre az engedélyt *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és ha óhajtanám is azt, hogy a czímer használtassék, akkor magában a törvényben kivánnám megjelöltetni, hogy ezen és ezen esetekben ezeknek is ezeknek engedtetik meg az ország czímerének használása. De készen vagyok rá, hogy a t. miniszterelnök ur szokott éles elméjével talán gúnyorosan is fog észrevételt tenni azon indokokra, a melyek engem arra vezérelnek, hogy a részletes tárgyalás alapjául el ne fogadjam a törvényjavaslatot; erre engem a t. miniszterelnök ur felszólalása végén előadott szavai is indítanak. Mert azt mondja, hogy ezen javaslat tárgyaltassék s nem ellenzi azt, hogy utasittassék a kormány, hogy az ország czímerének használatára vonatkozólag bizonyos szabatosabb, részletesebb törvényjavaslat terjesztessék a ház elé.

Ha annyira szabatosan meg van határozva az államnak czímere, hogy a bíróság minden tekintetben itélhet a felett szabatosan, vajjon visszaéltek-e azzal, vagy sem, akkor nincs szükség többé ennek szabatosítására. Ha pedig szükség van, a mint én hiszem, hogy van — akkor lehetetlen, hogy ezen törvényjavalatnak tárgyalása odáig el ne halasztathassék, mig azon javaslat, melyet a t. miniszterelnök ur is óhajt és elfogad, nincs előterjesztve. Ez véleményem a tárgyra nézve. Azonban bocsásson meg a t. miniszterelnök ur, én kénytelen vagyok helyeselni azon nyilatkozatot, melyet Thaly t. képviselőtársam a „monarchia egyik és másik fele“ használata ellen tett. Jól tudom én — emlékszem rá — hogy nehány — talán két-három törvényben — a ház vigyázatlansága folytán, 1874—75-ig e kifejezés: „a monarchia másik állama“ s talán a „monarchia másik fele“ is belejött, bár ez utóbbira nem igen emlékszem. De engedje meg a t. miniszterelnök ur, azt már tudom, hogy 1875 óta, mióta Tisza Kálmán t. képviselőtársunk a miniszterelnök, többször voltam kénytelen felszólalni ezen kifejezés ellen, sőt még arra is hivatkoztam egyszer, hogy ha élne Deák, szeretném, mert akkor igazat adna nekem, hogy ne kövessék önök folyvást azt a lejtőt és ne hivatkozzanak folytonosan olyan becsuszott visszaélésekre, melyek azon eredeti törvényt, melyet a Deák-párt, az ugynevezett közösügyes párt alkotott, folyton kiforgatják sarkelveiből és nemcsak lényegét, de elnevezéseit is megváltoztatják annak, mi 1867-ben megállapittatott. Mondom, megengedem, hogy már 1874-ig is — de csak elcsuszva — nehány törvényben meg volt e kifejezés.

Ha önök jó indulattal akarják Magyarország állami életét megmenteni — a mint én hiszem, hogy akarják — akkor önöknek meg kell mutatni, hogy nem fognak eltérni az 1867 : XII. t.-cz.-ben használt kifejezéstől és ha attól eltértek eddigelé, térjenek vissza ezentul. Mi állapittatott meg 1867-ben Magyarországra nézve? Megesküszik a király Magyarország és társországai jogainak tiszteletben tartására és fentartására. Ne hivják tehát önök Magyarországot a monarchia másik felének, de még csak másik államának se. *(Helyeslés szélső balról.)* Nem kivánok közjogi vitát felidézni, de a minister urak önmaguk idézik azt elő, indokolásuk által. Meggyőződésem és Magyarország állami törvényei szerint képesnek érzem magamat kimutatni, hogy Magyarország még a monarchia névvel is más monarchia, mint az osztrák monarchia, mert itt király van, ott pedig császár. Itt Magyarország mint állam szerepel, ott

Digitized by Google

pedig a birodalmi tanácsban képviselt országokról és királyságokról van szó, miként megláthatják az 1867-iki törvényekből, hogy minő a viszony Magyarország és társországai és a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok közt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Arra kérem tehát a kormányt, hogy ne vitatkozzunk azon többé, hogy melyikünk tartja meg inkább az elnevezést. Ejtsük el a nevet, ha ez alatt nincs biztosítéka is egyuttal az országnak. *(Helyeslés szélső balfelől.)* Mutassák meg önök, bogy visszamennek azon törvényhez, a melyet 1867-ben a nemzet jóhiszeműleg azon biztosítással fogadott el, hogy ez csak azért van, mert ez alapon Magyarországnak az 1790. és az 1848. törvények által biztosított állami függetlenséget fogják visszaszerezni, a mint lehet. Én tehát arra kérem a kormányt, ejtse el, ha van is hivatkozás a törvényekben a monarchia egyik államára és a monarchia másik államára, mert ez helytelen, mert ez jogtalan, mert ez Magyarország állami életének tagadása. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Annyival inkább ejtsük el ezen elnevezést: „a monarchia egyik fele és a monarchia másik fele", mert akarom hinni, hogy a tulsó oldalon ülő és magukat szabadelvűnek nevező képviselőtársaim ép ugy kivánják hazám önálló, állami függetlenségét fentartani, mint én. De ha még az 1867-iki XII. törvényczikkre sem térnek vissza; akkor eleve jelét adják annak, nevezzék bár önök e törvényt angyalnak, de én ezt ördögnek tekintem, *(Derültség)* hogy a ki egyszer odaadja magát az ördögnek, az nem törődik többé semmivel és feltartóztathatlanul, hanyathomlok rohan, mignem oda viszik a birodalmi tanácsba. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a ministerelnök ur által beadott határozati javaslat.

Baross Gábor jegyző *(olvassa)*: Utasittatik a ministerium, hogy Magyarország czímerének, továbbá a magyar korona országai és tartományai egyesített czímerének, végre tekintettel az 1868: XXX. t.-cz. 61. §-ára, Horvát-Szlavon- és Dalmátországok egyesített czímerének szakszerű meghatározását tartalmazó törvényjavaslatot terjesszen elő.

Elnök: Szólásra senki sem levén följegyezve, a vitát bezárom. Szó illeti még az előadó urat és Thaly Kálmán képviselő urat.

Tibád Antal előadó: Igen természetesnek találhatja azt a t. ház, hogy előadói hivatásomból kifolyólag a tárgyalás közben felmerült azon kérdéshez, a mely az indokolásnak közjogi oldalát tárgyalja, részemről nem szólhatok hozzá. Azokra vonatkozólag azonban, miket a törvényjavaslat ellen általánosságban Madarász, Irányi és Thaly t. képviselőtársaim felhoztak, kell némi észrevételeket tennem. A mi Irányi t. képviselőtársam azon megjegyzését illeti, hogy e czímerek kizárólag az állam tulajdonai lévén, azoknak használatára csak az államhatalom letéteményeseként működő hatóságok és közegek volnának a dolog természeténél fogva feljogosítva, ezt részemről tagadásba nem veszem, de készséggel elismerem.

Mindazonáltal t. ház, kénytelen vagyok szemben ezen véleménynyel azon álláspontot, a melyet a törvényjavaslat elfoglal, fentartani; mert az én meggyőződésem szerint abból, hogy ha bizonyos feltételek mellett és körülmények közt ezen czímerek használata magánosok és magánjellegű intézetek, vállalkozók és testületek részére megengedtetik, azon a méltóságon, melyet Irányi t. képviselőtársam és mire különös súlyt fektetett, csorba nem esik. Hiszen a törvényjavaslat épen azt czélozza, hogy azon visszaélések, melyek e tekintetben a jelenlegi tényleges állapot mellett felmerülnek, lehetőségig korlátoztassanak. Egyszerűen az elv miatt megfosztani egyes polgárokat azon kedvezménytől, hogy gyári és ipari czikkeiket ezen czímerek aegise alatt forgalomba hozhassák a külföldön s ez által nemcsak hogy azoknak nagyobb keletet és hitelt szerezhessenek, de az állam ipari és kereskedelmi reputatióját is emelhessék, ez az én nézetem szerint elégséges ok nem lenne. Azért én az ő indokolását a magam részéről el nem fogadom.

Nem fogadhatom el azonban t. ház, a Thaly képviselő ur által a törvényjavaslattal szemben benyujtott ellenindítványt sem. Én tökéletesen elismerem, hogy e czímerre vonatkozólag bizonyos ingatagság létezik, tehát nincs teljes egyöntetüség: de mint a ministerelnök ur is méltóztatott megjegyezni, vannak oly kellékek, melyek az egységnek bizonyos kifejezéseként vehetők és én nem tartok attól, hogy e részben a biró, a ki az ezen törvény folytán elkövethető kihágások felett itélni hivatva lesz, zavarba fogna jőni. Különben is azon intézkedést, melyet Thaly képviselő ur javasolt és melyet én szintén helyesnek elismerek és kivánatosnak tartok, hogy t. i. már egyszer törvényhozásilag szabályoztassék a czímerkérdés, minél előbb meg lehet tenni és igy ezen körülmény semmi esetre sem szolgálhat indokul arra, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása elhalasztassék.

Még csak egyetlen egy megjegyzésre bátor vagyok észrevételt tenni és ez Madarász képviselő uré, a ki beszéde folyamában azt nyilvánította, hogy a törvényjavaslatot azért sem fogadja el, mert nem akarná a ministert oly hatalommal felruházni, hogy kegyelemből egynek-másnak az ország czímerének használhatását engedélyezhesse. Itt nem kegyelemből való engedélyezésről van szó, mert az engedélyezés bizonyos feltételekhez köttetik, arra nézve bizonyos eljárás állapittatik meg a törvényben és igy ezen esetben kegyelemosztásról csakugyan nem lehet szólani. Ezek után ismétel-

Digitized by Google

ten kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Én részemről előbbeni felszólalásomban kijelentettem volt, hogy főczélom az, a mit hangsúlyoztam, hogy ezen törvényjavaslattal együtt, mely most tárgyalás alatt van, esetleg terjesszen elő a kormány egy oly értelmű törvényjavaslatot, minőt ellenindítványomban jeleztem. A t. ministerelnök ur daczára annak, hogy Verbőczyre hivatkozott és ugy látom, elégségesnek tartja azt, később mégis beismerte, hogy szükség van a magyar országos és állami czímer praecisebb megállapítására és beczikkelyezésére — s ezt a ministerelnök ur beismervén, igazat adott állításom alapjának. Az alapot értem, mert ő sem fogja vitatni, hogy Verbőczy idejében Kumania, Szerbia, Ráma, Lodomeria mellékczímerek is voltak, most pedig talán senki sem akarja a magyar állam czimerét ezekkel a magyar korona kötelékéből rég elzüllött tartományok czímereivel kiegészíteni. Ellenben mindenki óhajtja, hogy az egyesített államczímerben például Erdély és Fiume czímere is felvétessenek, a mely szintoly sürűn használtatik, sőt talán hatóságilag még sürűbben, mint az országos czímer. Nagyon is szükség lenne tehát az egyesített államczímer szakszerű megállapítására.

Miután én a ministerelnök ur hasonértelmű javaslatának benyujtásától tettem függővé, hogy fentartom-e vagy sem változatlanul ellenindítványomat, most hallván a ministerelnök ur határozati javaslatát, azt szerkezetileg, de tartalmilag is tökéletesen correctnek és helyesnek tartom s csakis azon czélt látom általa elérve, melyet én is akartam; csupán azt vagyok bátor hangsúlyozni, hogy óhajtandó, hogy ne halasztassék az ügy ad graecas calendas. Ha tehát a t. ministerelnök ur szives lenne kijelenteni s azon reményben ringathatnám magamat, hogy e törvényjavaslat törvényerőre emeltetvén, nem fog előbb életbeléptettetni, mielőtt az egyesített állami czímer megállapittatott: kész vagyok ellenindítványomat visszavonni és megnyugodni azon határozati javaslatban, t. i. hogy a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat, ha már önök ott a tulsó oldalon minden áron le akarják ezuttal részleteiben is tárgyaltatni, nem fog előbb életbeléptetni, mintsem azon törvényjavaslat benyujtatott. Ha ezen értelemben megnyugtató nyilatkozatot kapok: akkor teljes készséggel kötelességemnek tartom e javaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, mert attól tartok, hogy megint, mint 1871-ben, az ügy el fog húzódni végtelen időig, a mit, megvallom, nem szeretnék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A ministerelnök urnak válaszolólag legyen szabad annyit megjegyeznem azon 1858. évi Bach systema rendeleteire vonatkozólag, hogy a ministerelnök ur akármint igyekezzék is magát kimagyarázni, hogy ő, a mint magát kifejezé, ezt csak a monarchia másik felére értette, nem pedig a magyar korona országaira, én ugy tudom, hogy akkor ott sem volt törvényhozás, hanem létezett absolutismus, tehát a ministerelnök ur, mikor nemcsak a magyar korona országaira, de az idegen tartományokra hivatkozik, akkor is az absolutismust pártolja és ebbeli hajlamának ad kifejezést, *(Zajos helyeslés a szélsőbalról. Ellenmondás jobbfelől.)*

Én tehát azt bátorkodom megjegyezni, hogy ez a hivatkozás, akár a „Gesammt Österreichra" vonatkozzék, mint ellenfeleink nevezik, akár pedig csak a tulsó államokra, valamint minden absolutisticus rendeletre, mint tekintélyre való hivatkozást perhorrescálok. Különben pedig tartom magam ahhoz, a mit mondani bátor voltam. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A mi az indokolás és az elnevezés fölötti vitát illeti, nem szándékozom hosszasabban szólani róla. Először Thaly Kálmán képviselő urnak megjegyzem, hogy minden államban a világon vannak törvények a legabsolutisticusabb államban is. Higyje el a képviselő ur, épen oly kevéssé szeretem az absolutisticus úton létrejött törvényeket, mint ő; de higyje el azt is és járjon végére, ha nekem el nem hiszi, hogy a monarchia másik államában azokra mint törvényekre hivatkoznak ma is. És így nem követhettem el semmi sérelmet, ha ugy neveztem, a mint azok nevezik, a kikre tartozik; már pedig nekik jobban kell tudni, mint másoknak, hogy rájuk nézve mi törvény, mi nem. Ez az egyik, a mit megjegyezni akartam.

A mi Madarász képviselő ur felszólalását illeti, meg fogom neki mutatni, hogy 1867-től kifejezéseket nem olyat, melyet én használtam, de olyanokat, melyeket részemről nem tartok correcteknek és mióta a törvények alkotására mint ministernek befolyásom van, sohasem használtattak. És ha én a törvényekben használt kifejezések közül használok egyet oly alakban, mint ez megállapítva volt — mert hiszen méltóztatnak emlékezni, ki lett mondva, hogy a „birodalom" szó nem helyes, tehát ha én a monarchia szót használom: akkor ezen támadások ellen nem védekezni érzem magam hivatva, hanem azokat egyszerűen visszautasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi magát a dolgot illeti, azt kivánom a t. ház és különösen épen Irányi t. képviselő ur figyelmébe ajánlani, a kinek nézete, ugy látom, az, hogy az ország czímerét semmi módon ne használhassák mások, mint az országos hatóságok, hogy én nem akarom vitatni helyes-e ezen álláspont vagy nem, de azt akarom megvilágítani, hogy ha el nem fogadtatnék ezen törvényjavaslat, vajjon az éretik-e el, a mit ő akar, vagy annak ellenkezője? Szerintem az ellenkezője. Mert nem ez a

Digitized by Google

törvény engedi meg e czímernek magánosok és egyletek által való használatát, hanem épen ez a törvény korlátozza a használatot, korlátozza a magánosokra, a jótékony és más egyesületeknek pedig bizonyos feltételek mellett megadható a kormány engedélye, de korlátozza a pénzintézetek és más hasonlóknál, a melyek eddig a nélkül, hogy beléjök kötni lehetett volna, használták az ország czímerét, korlátozza úgy, hogy azoknak ezentúl csakis kormányilag lehet megengedni a használatot. Én tehát azon szempontból is, mely a képviselő urat vezeti, ezen törvényt azzal szemben, a mi elvetése esetében bekövetkeznék, határozott javításnak tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán t. képviselő ur ellenmodást igyekszik találni most is abban, hogy én elfogadom ugyan a határozati javaslatot, de azért ezen törvényjavaslat elfogadását is kérem. Igyekeztem már az imént megmagyarázni, hogy ebben ellenmondás nincs, mert ma is mindenki tudja, hogy mi tekintethetik az ország czímerének és hozzáteszem, még azt is, hogy ha teljes alapossággal részletesen is meg lesz határozva a magyar czímer, még akkor sem fog lehetni, hogy csak e czímer illetéktelen használatával szemben alkalmaztassék a törvény szigora, mert különben igen könnyű volna a törvény egész intentióját kijátszani, némi oly apróbb eltéréseket használva, melyeket a szakember felismer, melyek alapján védekezhetnék az illető, hogy ő nem az ország czímerét használta, de a visszaélést azért bátran elkövethetné. Nincs tehát a kettő között ellentét és épen azért én azt a javaslatot, hogy a törvény csak akkor lépjen életbe, midőn azon czímerek részletesen meghatározva lesznek, előre kijelentem, el nem fogadom.

A mi azt illeti, hogy a t. képviselő ur azt kérdi: nem fog-e ad graecas calendas elhalasztatni ezen ügy? *(Halljuk!)* ez t. képviselőház, első sorban nem tőlem függ, a mennyiben pedig tőlem függ, nem fog elhalasztatni. De talán épen a képviselő ur be fogja látni, hogy mielőtt e részben javaslat tétetik a háznak, a szakembereket kell meghallgatni. Már, hogy a szakemberek mennyi idő alatt fognak egyöntetű véleményhez jutni, azt nem tudom. Ha egyező véleményhez jutottak, ha egyszer megállapították historice, heraldice, hogy ez a correct czímer: én igérem a t. képviselő urnak, hogy azután a magam részéről a javaslatot a legrövidebb idő alatt megteszem; *(Helyeslés jobbfelől)* többet ennél nem igérhetek. Kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás. Az első kérdésnek annak kell lenni: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? Ha elfogadtatik, akkor Thaly képviselő ur ellenindítványa elesik; hogy ha pedig nem fogadtatik el, akkor természetesen az ellenindítványt teszem föl kérdésre. De mindamellett, hogy ha a törvényjavaslat elfogadtatik is, felteendő lesz a ministerelnök ur által beadott határozati javaslat, a mely felett külön fog a ház dönteni. Mielőtt ekként a kérdéseket föltenném, méltoztassanak még egyszer meghallgatni az ellenindítványt és a határozati javaslatot.

Baross Gábor jegyző *(olvassa Thaly Kálmán ellenindítványát és Tisza Kálmán határozati javaslatát).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta és igy Thaly képviselő ur ellenindítványa elesett.

Kérdem már most a t. házat: elfogadja-e a ministerelnök ur által beadott határozati javaslatot, igen vagy nem? *(Igen!)* Elfogadtatott.

Következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és bevezetését, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa az 1. §-t).*

Tibád Antal előadó: T. ház! Az 1. §. első bekezdéséhez a közigazgatási bizottság részéről egy stylaris módosítást vagyok bátor benyujtani, melynek értelmében *(Halljuk!)* az 1. §. első bekezdésének második sorában az „említett czímerek" szavak mellett előforduló idéző jel, mint helytelen s valószinűleg tévedésből oda becsúszott, továbbá az annak utolsó sorában előforduló „irásbeli" szó, tekintve, hogy a minister, midőn hivatalosan jár el, azt az engedélyt csakis irásban adhatja meg és igy az önként értetvén, hagyassanak ki, bátor vagyok a módosítványt benyujtani és annak elfogadását kérni. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: T. ház! A t. ministerelnök ur figyelmét egy körülményre vagyok bátor fölhivni, mely a szerkezetnek némi homályossága miatt aggályt kelt bennem. Nevezetesen itt, a hol részletesen elősoroltatnak a tárgyak, melyeken az ország czímerének használata engedélytől tétetik függővé, ott van, hogy „üzleti nyomtatványaikon stb."

Bátorkodom kérdezni a t. ministerelnök urtól, hogy méltóztatik-e ez alatt az irodalmi termékeket és pl. ezeknek egynémely faját, mint a naptárakat is, érteni. De továbbá számos olyan albumféle jelenik meg nálunk hosszú évtizedek óta, melyeken szokás az ország czímerét használni pl. jótékony czélú, tűzkárosultak, árvizkárosultak javára kiadott albumoknál. Azt hiszem, a t. ministerelnök ur ezentúl is meghagyja e gyakorlatot és nem kell ezek kiadóinak engedélyért folyamodni és nem fog birsággal büntettetni, az, a ki meg nem tenné.

De különösen nem vagyok tisztában a naptá-

Digitized by Google

rak tekintetében, vajjon azok irodalmi műnek, vagy üzleti nyomtatványnak fognak-e tekintetni, mert sok naptárnál rég idő óta szokásban van az, hogy az ország czímerét oda nyomtatják s a közönség annyira megszokta ezt, hogy talán nem is fogja megvenni ezen naptárakat, ha a czímer hiányzik róluk. Bátor vagyok tehát kérni a t. miniterelnök urat, méltóztassék felvilágosítást adni, vajjon ezen naptárak részleges irodalmi tartalmuk daczára az üzleti nyomtatványok alatt értetnek-e? Miután a szakasz e részben nem egészen világos, óhajtandó, hogy vagy a minister ur, vagy az előadó ur nyilatkozni méltóztassék.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Igen félek, hogy annyiban, a mennyiben a képviselő ur a naptárakat szeretné kivenni, nem oszlathatom el aggályát, mert azt tartom, hogy akár naptár legyen, akár más nyomtatvány, mindenesetre magánosok, magánjellegű testületek, vállalatok, intézetek adják azt ki s a törvénynek kötelezőnek kell lenni minden irányban mindenkire. Az ilyenekre nézve intézkedik a későbbi szakasz, mely megengedi, hogy a kik eddig jóhiszeműleg használták a czímert, ha bizonyos idő alatt jelentkeznek és a díjat lefizetik, használhassák azt ezentúl is.

A jótékony egyletekre s intézetekre nézve pedig meg van mondva, hogy ezeknél a díjat el is lehet engedni.

De azt hiszem, hogy általában az a czél, hogy ezentúl a czímer használata korlátoltassék s itt a közt, hogy valami naptár-e vagy nem naptár, vagy bármi egyéb, különbséget tenni nem lehet, mert az is ugyanazon embertől vagy társulattól származik, mint bármi más; tehát egyenlő mértékkel kell mérni mindenkinek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, következik a szavazás. A kérdés az lesz: elfogadja-e a ház változatlanul az 1. §. első bekezdését is, szemben az előadó ur módosítványával, igen vagy nem? Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az 1. §-t, szemben az előadó ur módosítványával? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy nem fogadtatik el és igy a §. az előadó ur módosítványával elfogadtatott.

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Csanády Sándor: Én a szőnyegen levő 2. §-t sem méltányosnak, sem igazságosnak nem tartom. Olyannak tartom, mely egyes kereskedőknek kárt okozhat és mely compromittálhatja az állam hitelét. Ugyanis a 2. §-ban az mondatik, hogy azok, a kik az ország czímerét akarják használni, az alispánhoz, vagy más hivatalnokhoz kötelesek folyamodni és az alispán köteles megvizsgálni az árúczikkek lerakó helyét és csak akkor ajánlhatja, illetőleg a ministerelnök csak akkor adhatja meg a jogot arra nézve, hogy az ország czímere használtassék, ha azon raktárakban, illetőleg árulási helyen kitünő czikkek találtatnak. Már t. ház, maga ezen, a hivatalnokok által való megvizsgálás feltételezi azt, hogy azon raktárakban sokkal jobb czikkek árultassanak, mint általában más raktárakban. Magyarország czímerének kitűzése bizonyos előnyt nyujt azon boltosoknak és raktárosoknak és megtörténhetik igen könnyen, hogy a raktár tulajdonosa csak alkalmul akarja felhasználni az állam czímerének igénybe vételét azért, hogy kitűzhesse az állam czímerét és ott mégis a legrosszabb czikkeket árulja. Tehát, mert az árúczikkek ily módoni megkülönböztetése által már előnyt nyert az illető folyamodó, a többi kereskedők ez által kárt fognak szenvedni. Azt mondtam, hogy az ily czímer osztogatása által még az állam is compromittáltathatik. Igenis könnyen megtörténhetik, hogy pl. egy borkereskedő a legrosszabb borokat küldi a külföldre a magyar állam czímere alatt. És ha a külföld ezen kereskedő által kiküldött borok után akarja megítélni a Magyarországban termelt borokat, ez kártékonyan hat az ország egész bortermelésére. Azért én a 2. §-t kihagyatni kérem.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa Csanády Sándor inditványát):* „A 2. §. hagyassék ki."

Tibád Antal előadó: A 2. §. intézkedik a czímerek használata iránti engedély adását megelőző eljárásról; tehát az a törvényjavaslat egyik leglényegesebb intézkedése, ugy, hogy e nélkül a javaslatnak értelme sem volna. Csanády képviselő ur, ki ezen §. kihagyását hozta indítványba, ha jól fogtam fel előadását, erre egyedül azon indokot hozta fel, hogy a czímerek használatában visszaélés is történhetik, a mennyiben a czímerek használata mellett, rosz portékát hozhatnak forgalomba s azt ily módon értékesíthetik a jobb portékát áruló kereskedők rovására.

T. ház! Nekem nincs szándékomban tagadni azt, hogy visszaélés történhetik, de a törvényjavaslat a czím használatának engedélyezését illetőleg a lehető legnagyobb garantiát állítja fel akkor, a midőn e tekintetben az előnyomozást az alispán, a polgármester s ehhez hasonló választott tisztviselő által téteti meg, a kikben azt hiszem, minden garantia megvan, a mit személyekben egyáltalában meglelhetni, hogy ez eljárásnál az ország érdeke fog figyelembe vétetni. De másrészről Csanády Sándor képviselő ur ezen visszaélésekre hivatkozva, akkép igyekezik a dolgot feltüntetni, mintha a vevők az árúkat egyedül azért vennék meg, mert a magyar czímer díszlik rajtok. Méltóztassék elhinni, a vevőnek vannak szemei és az nem veszi az árút egyedül a magyar czímer kedvéért, hanem megnézi és megítéli az árú minőségét és becsét is.

Kérem a t. házat, hogy a Csanády Sándor képviselő ur által beadott indítvány elvetésével a

Digitized by Google

2. szakaszt változatlan elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 2. §-t Csanády Sándor képviselő ur indítványával szemben elfogadni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja s igy az ellenindítvány elesett.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Irányi Dániel: T. képviselőház! Ezen szakasznak első bekezdése szerint az engedélyért annak kiadatásakor egyszermindenkorra 50 frtnyi díj fizetendő. Ezen 50 frt egyszermindenkorra fizettetvén, nagygyárosra nézve, a kinek üzletforgalma százezreket, talán milliókat tesz, aránylag csekély, sőt számba se jő, mig ellenben a kis iparosra nézve, meglehet, érzékeny áldozat.

Én, t. ház, sokkal helyesebbnek tartanám, hogy ha a magyar czímer használatáért járó díj az üzlethez, illetőleg az adóhoz mért arányban fizettetnék. A kinek nem tetszik, nem fogja használni; senki sincs kényszerítve arra, hogy a czímert használja. Használni fogja az, a kinek ezen czímer használata bizonyos hasznot hajt.

Én tehát azt vagyok bátor indítványozni, hogy ezen első bekezdés helyett tétessék a következő szöveg: „Az engedélyért az engedélyes egyenes állami adójának 5%-át fizeti évenként.“

Duka Ferencz jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A felolvasott módosítványnyal szemben bátor vagyok mindenekelőtt megjegyezni, hogy az épen most elfogadott 2. §. talán elég tisztán kitünteti azt, hogy ép az a czél, hogy egészen jelentéktelen és különösen nem solid üzletek a czímer használatát ne gyakorolhassák és igy az, hogy oly valaki akarná használni, a kire nézve az nagyon terhes volna, nézetem szerint már magában ki van zárva. Tehát az, a mit Irányi t. képviselő ur indítványozni méltóztatott, bocsásson meg, körülbelül oda vezetne, a mit az általános vitánál akart, azaz hogy senki az ország czímerét ne használhassa. Mert ha azért, hogy használhassa köteles legyen valaki évenként adójának 5%-át fizetni, ez azt eredményezné, hogy bizony nem fogná senki sem használni.

Én tehát igen kérem a t. házat, méltóztassék az eredeti szöveget elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, következik a szavazás. A 3. §-hoz Irányi Dániel képviselő ur egy módosítványt adott be, a mely szerint az első bekezdés helyett az általa javasolt szöveg lenne teendő. A kérdés tehát az lesz, elfogadja-e a ház a bizottság által szövegezett első bekezdést változatlanul, igen vagy nem? Ha ez elfogadtatik, akkor Irányi Dániel képviselő ur módosítványa elesett. A kik tehát az első bekezdést a bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége az első bekezdést változatlanul elfogadta s igy Irányi Dániel képviselő ur módosítványa elesett. A második bekezdésre nézve nem tétetvén észrevétel, az szintén elfogadtatott.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a 4., 5., 6., 7., 8. §§-at, melyek változatlanul elfogadtattak; olvassa a 9. §-t).*

Tibád Antal előadó: Tisztelt ház! A 9. §. utolsó bekezdésének első sorában ez a kifejezés foglaltatik: „Az illető község szegények alapjába“. Ez a kifejezés helytelen, mert egy községnek nincs több szegény alapja, de különben is az nyelvtanilag sem felel meg a kivánalomnak: ugyanazért ajánlatba hozom, hogy a „szegények alapjába“ kifejezés helyett „szegény-alápjába“ kifejezés tétessék. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Én nem fogadhatom el a t. előadó ur által beadott módosítványt, mert az nincs magyarul mondva, hogy szegény-alap. Ha azon eszmének akarunk kifejezést adni, hogy a szegények javára fordittassanak a büntetéspénzek, akkor tegyük igy: „a szegények pénztárába“. Ezt megérti mindenki.

Tibád Antal előadó: Én nem akarok nyelvtani vitatkozásba bocsátkozni Csanády képviselő urral a felett, hogy vajjon e kifejezés vagy szó szegényalap magyarul van-e mondva vagy nincs, kétségtelen azonban, hogy az 1871:XVIII. t.-cz, a mely a községek rendezéséről szól, ezt a kifejezést használja s igy meggyőződésem szerint más kifejezést ezen törvényjavaslatban nem lehet használni, mert az intézmény igy van megalkotva a törvényhozás által. Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék a bizottság módosítványát elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A 9. §-ra nézve az előadó ur a bizottság részéről azon módosítványt terjeszti elő, hogy az utolsó bekezdésben e kifejezés helyett: „szegények alapjába“, ez tétessék: „szegény-alapjába“. A szakasz többi része nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki. A kérdés most az, elfogadja-e a t. ház a közigazgatási bizottság által javasolt módosítványt? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a többség a módosítványt elfogadja. Következik a 10. §.

Rakovszky István jegyző *(végig olvassa a törvényjavaslatot, mely észrevétel nélkül elfogadtatik).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat letárgyalva lévén, annak végmegszavazása a közelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a napirend, az igazságügyi bizottság 187. számú jelentése.

Éles Henrik: A napirendhez kérek szót. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Az előttünk levő törvényjavaslat benyujtása által a kormány és legelső sorban az igazságügyminister ur kötelességet teljesített, melyet az 1874: XXXIII. t.-cz. ró rá. Én ezt elismerem, de részemről kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot ez idő szerint tárgyalhatónak nem tartom. *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgy fontosságánál fogva engedje meg a t. ház, hogy ezen elnapoló indítványomat részletesebben indokoljam. *(Halljuk!)*

Én az előttünk levő törvényjavaslatot nem tartom tárgyalhatónak először azért, mivel annak tárgyalását és azon indokolást, mely abban foglaltatik, időszerűnek nem tartom. Nem szenved kétséget, hogy azon intézkedés, mely abban contemplálva van, oly nagy horderejű, oly életbevágó, hogy bizonyos megrázkódtatás nélkül életbe léptethető nem volna *(Mozgás a bal- és a szélső balon)* és kérdés: vajjon azon kevéssé consolidált parlamentáris és igazságszolgáltatási viszonyok, melyek közt tényleg vagyunk, ezen állam, eme rázkódtatást veszély nélkül elbirhatná-e? *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem lehet vesztegetni!)* Az oly nagyobb horderejű rendelkezésekre csak a szükség birhatna rá. És legelső kérdés az, csakugyan szükséges-e ezen intézkedés ez idő szerint?

Hogy ha a bizottságot kérdjük, hogy miért tartja ezt szükségesnek, igen sajátságos feleletet találunk az indokolásban. Az igen t. bizottság ugyanis azt mondja, hogy ezen törvényjavaslat az országos képviselőválasztásokat szabályozó 1874: XXXIII. t.-cz. intézkedéseinek teljesítése és miután 1874 óta semmi sem történt, a mi azt, mi akkoron szükségesnek találtatott, ez idő szerint szükségtelennek tüntetné fel, ennélfogva szükséges ezen intézkedés. Én merésznek találom ezen okoskodást és azt hiszem, igen jogosan felelhetek rá azon okoskodással, hogy nem tartom szükségesnek most sem ezen törvény alkotását, mint nem tartottam szükségesnek 1874-ben az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-ában foglalt rendelkezést és miután azóta semmi sem történt, a mi azt, mit akkoron szükségtelennek tartottam, ez idő szerint szükségesnek tüntetné fel: tehát a posteriori szükségtelennek tartom ez idő szerint is. *(Nyugtalanság a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, jogosan felelhetek ez okoskodással az igen t. bizottság okoskodására.

De ha vizsgáljuk, hogy csakugyan szükséges-e, miben találjuk az okát annak, a miért ezt szükségesnek találjuk? Azt hiszem, nem titok, ha elmondjuk, hogy a képviselőház illető közegeinek, a biráló bizottságoknak eljárásában rejlik azon ok. Én megengedem, hogy azok a biráló bizottságok talán nem feleltek meg a szigorú objectivitás minden kivánalmának; azonban, t. ház, ebből nem az a következtetés, hogy már most vegyük ki a biráskodást ezen a téren a ház kezéből és ruházzuk át a Curiára, hanem sokkal közelebb fekszik azon kérdés, nem rejlik-e a hiba oly hiányokban, a melyek pótlása által könnyebben érhetnők el a czélt. És én azt hiszem, hogy erre lehet azzal felelni, hogy én azt hiszem, hogy a biráló bizottságok eljárása nagy részt motiválva van azon hiányok által, melyek e tekintetben házszabályainkban találhatók. Nézetem szerint, a mennyiben hiány mutatkozik, sokkal könnyebb volna ezen segíteni az által, hogy azon hézagokat pótolnók, melyek házszabályainkban lappanganak; és csak ha ilyen módon nem tudnánk segíteni azon a bajon, melyet bajnak tartunk, akkor tartanám tanácsosnak és elfogadhatónak a nagyobb szabású reformot.

A másik indokot t. képviselőház, a melynél fogva ezen törvényjavaslatot ez idő szerint tárgyalhatónak nem tartom, az eljárás természetéből merítettem. A bizottságnak indokolásában azt találjuk, hogy a képviselőválasztások ellen beadott kérvények feletti biráskodás kiválóan birói functió és hogy ennélfogva ezen birói functióra legilletékesebb forum .... *(Felkiáltások a szélső balfelől: Ez érdemleges tárgyalás! Hol van az előadó? Nagy zaj. Halljuk!)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék a kérdést tárgyalni. *(Helyeslés.)* A napirend indítványozása, mielőtt az előadó ur beszédét elmondta, annyit jelent, hogy a tárgyalás meg nem kezdetett. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Éles Henrik: Én máris azon a ponton vagyok t. ház, hogy befejezzem beszédemet. Én csak azt kivántam indokolni, hogy miért akarom a törvényjavaslatot levétetni a napirendről. *(Nagy zaj a szélső balon.)* Méltóztassanak megengedni, de ha nekem az volna a czélom, hogy e törvényjavaslat el ne fogadtassék, akkor felszólaltam volna in merito. De én azt kivántam indokolni, hogy miért kivánom a tárgyat a napirendről levétetni. *(Zaj a szélső balon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ezen tárgy fontosságánál fogva, azt hiszem, megérdemli azt, hogy necsak a törvényjavaslatnak meritumával, hanem ezen alakisággal is foglalkozunk. *(Egy hang a szélső balon: A jövő választások után!)*

Én tehát t. képviselőház azon ponton vagyok, hogy befejezzem felszólalásomat. Indokolom felszólalásomat az eljárás természetével, mely olyan, hogy nézetem szerint nem birói functió, hanem inkább jury-szerű eljárás. Erre pedig nézetem szerint a képviselőház sokkal inkább van hivatva, mint a Curia.

Azonban t. képviselőház, ezeket előrebocsátva, indokolni kivánom azt, hogy miért óhajtom a kérdést napirendről levétetni és miért nem akarok meritoriális határozatot provocálni. Ha az volna a czél, hogy a törvényjavaslat ne fogadtassék el, erre nézve két ut állana előttünk. Az egyik volna, szavazásra bocsátani a javaslatot általánosságban s akkor dönteni sorsa felett. A másik ut az volna,

Digitized by Google

hogy az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-ának hatályon kivül helyezése kéressék. *(Felkiáltások a szélső balon: Ez volna a legőszintébb eljárás!)* Én, t. ház, sem az egyiket, sem a másikat nem tartom ez idő szerint kivánatosnak azért, mert, habár elismerem, hogy ez idő szerint az 1874. évi XXXIII. t.-cz.-be lefektetett elvnek létesítését időszerűnek nem tartom, utját még sem kivánom annak állani, hogy a ház azon eszmével foglalkozzék és nem szeretném, ha ez a kérdés minden további indokolás nélkül vétetnék le a napirendről. Ezen okoknál fogva kérem a t. képviselőházat, hogy érdemben határozni ne méltóztassék, hanem a tárgyat vegye le a napirendről. Van szerencsém erre vonatkozó indítványomat beterjeszteni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső balon.)*

Győry Elek: Azon javaslat, a melyre vonatkozólag az igazságügyi bizottság jelentését beterjesztette, 1881. évi novemberben adatott be az igazságügyminister ur által. Ez tárgyaltatott több hónapon át az igazságügyminister ur részvétele mellett, ki igen buzgón, szorgalmasan részt vett a bizottság tárgyalásaiban. Ez az egyik tény. A másik tény, melyet mindenekelőtt constatálni kivánok — s azt hiszem, nem fogják rosz néven venni, ne méltóztassék különös czélzásnak venni, csak mint tényt hozom fel — hogy midőn a kormány ily javaslatot nyujt be, a tárgyalásában részt vesz, az igazságügyi bizottság ezt letárgyalja, jelentését ide terjeszti, ha ily körülmények közt azon oldalról most egyik t. képviselő ur felszólal és a napirendről való levétel iránt indítványt tesz: ez oly ritka tünemény és a megszokott fegyelemnek oly sajátságos szinben való feltüntetése. . . *(Ellenmondás jobbfelől. Felkiáltások: Ez nem fegyelem kérdése!)* Hát pártfegyelem! Méltóztassék megengedni, én csak azért hozom fel, hogy nagyon természetes, rendszerint legalább azok, a kik azon oldalon ülnek, a kormány nézeteit támogatják. De megengedem, lehet az ellenkező dolog is és ép azért én, mielőtt ezen kérdésben tovább mennék, azt hiszem, az egész ügy lényegének és a tárgy fontosságának megfelelőleg jogosítva vagyok a t. igazságügyminister urat arra kérni, legyen szives az iránt nyilatkozni, hogy ezen álláspontot magáévá teszi-e, igen vagy nem? *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* S a mennyiben nyilatkozni fog, fentartom magamnak észrevételeimet azután folytatni. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! Az 1874: XXXIII. t.-cz. kimondta, hogy a Curiának képviselőválasztási ügyekben való biráskodásáról törvényjavaslat nyujtandó be. A törvényjavaslatot t. elődöm benyujtotta a mult országgyülésen és az akkor tárgyalás alá vétetvén, mint a t. ház emlékezni fog — a ház többsége által el nem fogadtatott.

A mult országgyülésen én a törvénynek elleget téve, benyujtottam a törvényjavaslatot, a mely az igazságügyi bizottságban tárgyaltatván, a ház elébe nem került azért, mert a napirendről levétetett. Ezen az országgyülésen a törvény intézkedésének hódolva, benyujtottam a törvényjavaslatot, a mely, mint említve volt, tárgyaltatott az igazságügyi bizottságban, a ház elé terjesztetett és a mai napra napirendre kitűzetett.

A tárgy érdeméhez most nem szólok; de a mi a hozzám intézett kérdést illeti: én részemről akadályt nem látok, hogy a törvényjavaslat tárgyaltassék, *(Élénk helyeslés a szélső balon)* a nélkül, hogy én akárkinek ez iránti szabad véleményét praejudicáljam. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Győry Elek: T. ház! Én igen köszönöm az igazságügyminister ur nyilatkozatát, mert e szerint ma is azon állásponton áll, hogy ok nélkül nem nyujtotta be azon javaslatot. Hogy ha abban a véleményben lett volna ő és azon kormány, melynek ő tagja, hogy a javaslat helytelen alapokon nyugszik; hogy ha azon véleményben volna, hogy az 1874: XXXIII. t.-cz.-ben már elvileg kimondott ezen intézkedés nem helyes, nem időszerű, nem felel meg azon igényeknek, melyeket mi a választás szabadságának megfelelőleg kivánunk: akkor indítványt fogott volna előterjeszteni ezen törvényczikk illető §-ának eltörlése iránt. Én ugy értettem a t. igazságügyminister ur nyilatkozatát és azt nagyon természetesnek találom, hogy azt mondja, hogy senkinek véleményére pressiót gyakorolni nem akar.

De ebből csak azt következtetem t. ház, hogy az igazságügyministernek, ha szükségesnek tart valamit és azt tartja, hogy ez oly fontos kötelesség, melynek elmulasztását saját felelősségével megegyeztetni nem tudná, hanem azt ekként előterjeszti s tárgyalásra kitűzi, nézetem szerint tovább kellett volna menni és kötelessége lett volna azt mondani: én nem gyakorlok pressiót senkinek a véleményére, ugy mint bármely más javaslatnál, mely elő van terjesztve, nem indokolom azzal álláspontomat, hogy valakinek véleményére befolyást gyakoroljon, hanem igenis beterjesztettem a javaslatot és követelem, hogy az tárgyaltassék. Én senkinek a véleményére nem akarok pressiót gyakorolni, a ki nem tartja jónak, elfogadhatónak, az ellene fog szavazni, de én, mint minister, igenis követelem azt, hogy a kormány előterjesztése, a mig azt szükségesnek tartja és vissza nem vonja, érdemleg tárgyaltassék. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Ezt azonban t. ház, a minister urnak már kijelentésében nélkülözöm és méltóztassék megbocsátani, de a minister ur által felemlített előzmények után azt vagyok kénytelen mondani, hogy talán magának a minister urnak sem volt komoly szándéka ezen törvényjavaslatot tárgyalhatni. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Tudom t. ház, hogy erős dolgot mondok, de kötelességem ezt kimondani, mert én nem tudom, mi lett volna azon esetben, hogy ha ezen kérdés nem a napirendre térés iránt való indítványnyal kivántatik ugyszólván elüttetni. Egy dolog mindenesetre feltűnt volna, az, hogy a minister ur annak idején beterjesztette a javaslatot, de a kik azt elolvasták, meggyőződhettek, hogy az 1874: XXXIII. t.-cz. illető §-ából egyszerűen semmi sem lett volna, hogy ha változatlanul elfogadták volna. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* En kimondom őszintén, hogy abban van a hiba és bibi, hogy az eredeti ministeri javaslaton oly változtatások történtek, melyekről kimondatik az indokolásban, hogy elvi ellentétben vannak a minister ur álláspontjával és innen van az, hogy ma az mondatik, hogy a tárgyalás ma időszerűtlen. Kilencz év mulva időszerűtlen. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Most már másodszor kerül elő azon kérdés, hogy e javaslat a napirendről levétessék. Egy ízben már levétetett s most ismét ezen kivánsággal állnak elő. Mi ennek az oka? Az, hogy önökben nincs meg azon őszinteség, hogy kimondják, mi nem akarjuk egy független bíróságra bizni azon biráskodást; *(Igaza van! a szélső balon. Zajos ellenmondás a jobboldalon)* nincs meg azon őszinteség, hogy azt mondják, mi félünk annak eredményétől, hogy ha mindenütt tisztán, világosan fogják megvizsgálni a választást. *(Igaza van! a szélső baloldalon.)* Én ezt nem pártkérdésnek tekintem, *(Közbeszólások a jobboldalon: Mi sem!)* mert nem tartozom azok közé, kik azt hiszik, hogy ezen oldal sohasem fog kormányra kerülhetni; de azok, a kik ezen az oldalon ülnek, el merem őszintén mondani, nem félnek attól, hogy az igazság ily módon derittessék ki *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és épen ezen oldalról nem tétetett indítvány az elnapolásra nézve. Mi hajlandók vagyunk a tárgyalásba bemenni, daczára annak, hogy ellenzék vagyunk s a kormány álláspontját elfogadni; s az időszerűtlenség kérdését annyival kevésbé érthetem, mert ha merész állítás az, hogy az igazságügyi bizottság indokolásában az mondatik, hogy nem változott azóta semmi, a mi indokolná a létező törvénynek módosítását, hát én meg azt tartom, hogy talán nagyon merész dolog az ellenkezőre hivatkozni.

Akad-e valaki e házban, a ki azt mondhatná, hogy 74 óta visszaélések, sőt nagyobb visszaélések egyáltalában nem történtek a választásoknál? Szeretném tudni, hogy változott-e egyáltalában az indok, a mi azt hozta magával, hogy ne a ház, ne a biráló bizottság itéljen, hanem független biró. Változott-e e tekintetben valami? Én bátran el merem mondani, hogy ha változott, csak rosszabbra változott. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Ez egygyel több indok arra, hogy a javaslat tárgyaltassék.

Én tehát azért, mert 9 év óta mindig huzavonát látok e kérdés érdemleges megoldásra juttatása iránt, mivel a mai nyilatkozat igazolja, hogy a kormány nem akarja a tárgyalást, csak előterjesztette a javaslatot, hogy látszólag kötelességét teljesíteni mutatkozzék és másrészről szüksége van az országnak arra, hogy egyszer megnyugtatást nyerjen az iránt, hogy a választásoknál a visszaélések minden tekintetben kellőleg orvosoltatni fognak; én kivánom a javaslat tárgyalását és nem fogadom el az elnapolási indítványt. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! Az előttem szólott képviselő urnak azon észrevételére, hogy az igazságügyi bizottságnak javaslata lényegesen eltér az általam beterjesztett törvényjavaslattól, meg kell jegyeznem, hogy abban, a miben lényegesen eltér — mert igen sok pontban nem — főkép egyben tér el, abban én a tárgyalás alkalmával és idején javaslatom álláspontjához ragaszkodom, a mint annak idején ki is jelentettem és azt az igazságügyi bizottság véleménye ellenében fentartandónak vélem és fenn fogom tartani. *(Helyeslés.)*

Helfy Ignácz: T. ház! Ma reggel, mikor a lapokban olvastam, hogy a t. kormánypárt abban állapodott meg, hogy ezen javaslatnak a napirendről való levételét fogja indítványozni, felkiáltottam magamban, hogy az lehetetlenség, nem birtam elhinni, hogy a túloldal képes legyen a cynismusnak ily fokára jutni. Hiszen rövid ideje, hogy a miniszterelnök ur elősorolta a ház által tárgyalandó szükséges törvényjavaslatokat, a melyek között ez is foglaltatott. Ezen törvényjavaslat harmadszor áll az országgyülés előtt, mindig oly alakban, hogy egyrészről tüntetni akartak a közönség előtt, mintha óhajtanák, tényleg azonban oda törekedtek, hogy ebből törvény ne váljék. Győry Elek t. barátom érintette, hogy ebben a pártfegyelem megbomlását látja ott; én e tekintetben nem osztozom t. barátom nézetében, én ellenkezőleg, sohasem bámultam annyira a t. túloldal pártfegyelmét, mint ez alkalommal, mert a t. túloldal nemcsak arra képes, hogy támogassa a kormányt, hanem azt is megcselekszi, mikor a kormány azt mondja: látod t. pártom, én erkölcsileg kénytelen vagyok e törvényjavaslatot benyujtani, de kérlek, légy szives engem megbuktatni: ezt is megteszi pártfegyelemből. Mert hogy itt ez a játék foly, az kétséget nem szenved. A kormány előterjesztette, mert a törvény megparancsolja neki, hogy ilyen törvényjavaslatot terjeszszen elő. De egyuttal gondoskodott róla párthiveinek, hogy ebből törvény ne lehessen. Hiszen kérem, egyetlen egy okot sem hallottunk arra nézve, hogy miért kelljen ezen törvényjavaslatot most a napirendről levenni. Én nagy figyelemmel hallgattam a t. indítványozó urnak a beszédét, de csak egy szót hallottam: hogy azért nem tartják időszerűnek, mert az nagy megrázkódtatást idézne elő. *(Derültség a szélső balon.)* De azt

Digitized by Google

nem méltóztatott megmagyarázni, hogy miben álljon tulajdonkép ez a megrázkódtatás. De igenis egy megrázkódtatást látunk évek óta, mindnyájan látjuk minden választás alkalmával, látjuk az erkölcsöknek a megrázkódtatását. *(Ugy van! a szélső balon.)* És ennek kell egyszer véget venni. *(Helyeslés a szélső balon.)* Én a nélkül, hogy tovább foglalkozzam e kérdéssel, a törvény nevében — hiszen erre már számos évek óta törvény áll fenn — a választási szabadság érdekében, de az erkölcs érdekében is kérem a t. házat: méltóztassék a napirendet megtartani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Eláll! Szavazzunk!)*

Nem szavazunk kérem, hanem megvárjuk az indokokat, melyek bennünket arra ösztönöznek, hogy mint szavazzunk. Előre bocsátom, hogy igen rövid szándékozom lenni.

T. képviselőház! Engem első sorban meglep az, hogy miért nem ül az előadó ur az előadói széken. Az indítvány akként hangzik, hogy e törvényjavaslat vétessék le a napirendről. Hát mit tesz ez? Hogy akkor vétessék le, mikor már napirenden van? De ha még nincs ott, akkor nem lehet azt onnét levenni. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Itt van! Derültség.)* Pedig bocsánatot kérek, a t. képviselőház tárgyalhatta volna ezen kérdést akkor, midőn napirendre tűzéséről szó volt; de most megfosztani bennünket az előadó ur véleményétől e dologban, ez lehet ügyes fogás, de meggyőződésem szerint nem felel meg a házszabályok idevágó intézkedésének. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)* Azt mondotta az előttem szólott, *(Nagy zaj a jobboldalon)* hogy ő nem hallott argumentumot. *(Folytonos zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Helyre!)* Tudom én t. képviselőház, hogy ez kényes dolog a túloldalon, mikor a választások tárgyaltatnak; de már bocsássanak meg, ha türelmüket próbára teszem, én nem fogok a szótól elállani. *(Halljuk! Zaj.)*

Azt mondotta a t. előttem szólott, hogy ő nem hallott argumentumot. Én hallottam egyet: az mondatik, hogy ez most nem időszerű. Hát bocsánatot kérek t. ház, lehetnek sokan, a kik ez argumentumot jóhiszeműleg acceptálják, habár a hiszékenységnek roppant nagy foka szükségeltetik hozzá; de lényegében mit jelent ezen argumentum? *(Halljuk!)* Ugy a ministeri törvényjavaslat, mint a bizottsági szöveg szerint a javaslat 2. §-ában az mondatik, hogy a Curia minden év végével alakítsa meg tanácsait és épen azért hozatott be most ezen törvényjavaslat, hogy a jövő választásokra már a Curia megállapítsa ügyrendét és megalkossa tanácsait. Ha azonban önök most időszerűnek nem tartják, akkor ezen törvényjavaslat a jelen ülésszak alatt tárgyalásra nem kerülhet, a jövő ülésszak alatt pedig, ha volna is hajlandóságuk letárgyalni, oly időben vennénk elő, midőn az új választások már törvényerőre emelkedtek. Ezért nem tartják önök időszerűnek t. képviselőház, *(Ugy van! a szélsőbalon)* mert igenis félnek önök a megrázkódtatástól, félnek a lelkiismeret megrázkódtatásától, *(Helyeslés a szélső balon. Nagy zaj a jobboldalon)* félnek attól, hogy majd kiürülnek azon padok, meg fognak rázkódtatni azon padok, a melyeknek kiürülését e törvényjavaslattól várjuk. *(Ugy van! a szélső baloldalon. Nagy mozgás a jobboldalon.)*

Azt mondja az igazságügyi bizottság, hogy 1874 év óta semmi sem történt e tekintetben. De hogy nem! Történt két választás és ne feledjék el, hogy Jákóhalmán is volt — *(Élénk derültség a szélső balon)* és ezt Éles képviselő urnak mondom — midőn a tisztviselők egész hadserege, minden disponibilis ember mozgósittatott. *(Zaj a jobboldalon.)* Azért nem időszerű hát ezen törvényjavaslat elővétele, mert ezen mozgósítást jövőre lehetetlenné teszi a lelkiismeretes bíróra való hivatkozás. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezért nem időszerű e törvényjavaslat. Én nem félek attól, hogy akár hol az igazságos biró előtt megtámadjanak, hanem félek attól, hogy a corruptió elsodorja a nemzetet és a nemzetnek azon legjava részét, a melyre mi számítunk. Félek t. ház, hogy ha ez a választási rendszer soká fog tartani, koldustarisznyával jelennek meg a képviselők a képviselőházban és nem lesz meg azon független meggyőződésük, melyre szükségök van, ha a törvények alkotásánál helyesen, igazságosan akarnak eljárni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezért nem pártolom, hogy a javaslat levétessék a napirendről, hanem óhajtom, hogy az mielőbb tárgyaltassék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Németh Albert: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk!)* E nagy izgalom közepette teljes lelki nyugodtsággal kivánok csak pár rövid szót szólni. *(Halljuk!)*

A t. ministerelnök urnak távolléte e pillanatban eszembe juttat egy jelenetet Hellas történetéből. Midőn Aristides ostracismussal — magyarul ugy szoktuk nevezni, hogy cserép-voksolással — számkivetésre itéltetett Athenae népe által, mig a szavazás javában folyt, egy ismeretlen férfiuhoz járult egy athenaei polgár és azt mondja: „Ugyan kérlek téged, tudsz-e irni?“ „Igen, tudok.“ „Légy oly szives, jegyezd föl nekem e cserépre Aristides nevét“ s az azt mondja „Szivesen“ és feljegyezte. „De hát miért óhajtod te Aristidest számüzetni?“ „Azért — ugymond — mert nagyon igazságos.“ *(Derültség.)* „No felebarátom, teljesüljön a te kivánságod, ime Aristides én magam vagyok.“

A t. ministerelnök ur valóban lélekemelő igazságos férfiú példáját követi, a midőn e teremből eltávozva, azt mondja önöknek: szabad a vásár! *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon)*

Digitized by Google

s ez által én előttem legalább azt bizonyítja be Magyarország ministerelnöke Tisza Kálmán, hogy ő jobban szereti az igazságot, mint a saját személyét.

Csanády Sándor: Csak kezdi! *(Derültség.)*

Németh Albert: Éles Henrik azonban, a ki e törvényjavaslatnak elnapolását, illetőleg napirendről levételét indítványozta, hivatkozik a képviselőház souverain jogainak megóvására.

Bocsánatot kérek t. képviselőház, nekem olybá tünik fel Éles Henrik képviselő ur, midőn ő a képviselőház souverain jogait kivánja oltalmazni, mintha egy katholikus templomban szép papi ornatusban fölmenne a poklok fejedelme s ott egy lélekemelő predikátiót tartana a felebaráti szeretetről, az igazságról és az erkölcsiségről. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Azok pedig t. ház, a kik oly izgatott hangulatban még csak meg sem akarják hallani innen az ellenérveket, hanem Éles képviselőtársamat pártolják: azok ugy tartják e törvényjavaslatot, mint a trójai lovat és félnek tőle, hogy az, a mi e törvényjavaslatból a gyakorlati élet mezején itt a törvényhozásra kihatólag emanálni fog, az nem igen lesz az ő javukra, hanem az lesz Pandora szelenczéje, mely az ő fejükre a curiai biráskodás által leborittatik. Azok nem Tisza Kálmánhoz hasonlók, azok nem ugy, mint Aristides, jobban szeretik az igazságot, mint önönmagukat, hanem azok Tisza Kálmánt és önönmagukat jobban szeretik, mint az igazságot. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Kivánom a törvényjavaslat tárgyalását. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* A t. ellenzék részéről a békétlenség jeleit vettem észre s minthogy az imént szemrehányás tétetett, hogy nem indokoljuk álláspontunkat és nem adunk felvilágosítást azon álláspontra nézve, melyet elfoglalunk, legyenek kegyesek már csak következetességből is kissé türelemmel lenni. *(Halljuk!)* Az mindenesetre áll, hogy ha a napirendre térés vagy egy törvényjavaslatnak a napirendről való levétele indítványoztatik, nehéz helyzetben van bárki, a ki akár contra, akár pro akar érvelni; mert könnyen eshetik azon hibába, melybe mai napon is többen estek, t. i. a dolog érdemébe is bementek a czélból, hogy álláspontjukat megjelöljék. Ennek következtében én szemrehányást sem tehetek azon képviselőtársaimnak, a kik, mint Polónyi és Győry, tüzetesen a törvényjavaslatból indokolva következtették azt, hogy mi ezen törvényjavaslat dispositióit perhorrescáljuk, sőt Győry Elek képviselőtársunk odáig ment, hogy Pauler igazságügyministernek azon szemrehányást tette, hogy a törvényjavaslatnak csak egyik határozmányától fél. Nem tehetek ezért szemrehányást, mert helyén levőnek ugyan nem tartom; de a dolgot bizonyos összeköttetésben levőnek elismerem és ennek következtében csak arra figyelmeztetek, hogy itt érveléseikben talán kissé messzire mentek.

Én azon fő szempontra kivánom a t. ház figyelmét felhivni, melyet itt, azt hiszem, több alapossággal az ellenzék részéről többen hangsúlyoztak, hogy t. i. az igazságügyminister ur, sőt részben a kormány és a kormánypárt ezen törvényjavaslattal szemben mily álláspontot foglalnak el, t. i. ugy tüntették fel a dolgot az ellenzék részéről — nem épen következetesen — mint részben pártfegyelemből, részben pártfegyelem hiányából származót. Helfy képviselő ur t. i. azt mondá, hogy ez származik épen pártfegyelemből, ez valami daemoni cselszövény, mely által a kormány az ellenkezőt akarja elérni, mint a mire látszólag ajánlkozik és a mit látszólag indítványoz; Győry Elek t. képviselőtársunk pedig az ellenkező szemrehányást tette, t. i. ő azt mondá, hogy miért nem tart fegyelmet a kormánypárt ily kérdésekben, miért nem erőlteti ezen törvényjavaslatot. *(Polónyi Géza közbeszól: Szapáry a 12 frthoz kötötte tárczáját!)* Azt hiszem, hogy e tekintetben igen könnyen megfelelhetek t. képviselőtársamnak. Igazsága van: e kérdésben pártfegyelem nincs. De megmondom, hogy nemcsak a kormánypárton, de az ellenzéken sincs és nem is lehet. Én meg tudnám nevezni azon képviselőket, de nem is szükséges, hogy megnevezzem őket, mert ismeretesek jeles tehetségükről s az ellenzék több tagjának e tárgyú felszólalása is emlékezetben van. Ők a parlamenti viták közben többször kijelentették, hogy nem akarják kiadni az országgyülés kezéből a verificatió jogát; ép ugy meg akarják tartani, mint a községi és a megyei választásoknál is meg van tartva. Tehát ne méltóztassanak minket erőszakoskodással vádolni és különösen ne méltóztassanak holmi alattomos cselszövényeket és utógondolatokat nekünk tulajdonítani, mert az ellenzék soraiban is vannak oly férfiak, a kik azon álláspontonállanak, melyet ezen törvényjavaslat nem foglal el és a kik ezen törvényjavaslatot el akarják vetni — legalább a multban tett nyilatkozataik alapján azt kell hinnem, — és ezek nem érdemlik meg az önök részéről azon szemrehányást. Ha tehát magunknak nem követelhetjük is az eddigi szomorú tapasztalatok alapján, hogy irányunkban igazságosak legyenek, kérem önöket, hogy legyenek igazságosak, legalább saját collegáik iránt. *(Tetszés jobbfelől.)*

De a dolog érdeme is kizárja a pártkérdést, sőt tovább megyek, kizárja azt, hogy a kormány a kérdést cabinetkérdéssé tegye és ahhoz határozottan ragaszkodjék. Miért? Mert ez a ház belügye.

Ezt minden parlamentben oly dolognak szokták tekinteni, melyben az szabadon rendelkezhetik és a kormánynak akkor tehetnének méltán szemrehányást, ha akkor, midőn arról van szó, hogy az országgyülés verificationalis joga elvétessék, meg-

Digitized by Google

kötné magát és azt mondaná, követelem a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ép az az igazságos és parlamenti álláspont, melyet a kormány e kérdésben elfoglal, a mikor mondja: „Ez az országgyülés belügye, ha le akar verificationalis jogáról mondani, ám tegye; ha nem, tartsa meg, de ez nem kormányzati kérdés. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ennek következtében engedjen meg t. képviselőtársam, ha akár gyakorlati, akár magasabb parlamenti szempontból akarja a kormány álláspontját e kérdésben megitélni: akkor igazságot kell neki adnom abban, hogy a kormány, mint ilyen, nem engagirozza magát feltétlenül, hanem a véleményeknek szabad nyilvánulást enged.

Más álláspontja van és kell hogy legyen a szakministernek, a kinek a törvény parancsolólag meghagyja, hogy a törvényjavaslatot beterjeszsze. Az igazságügyminister igen helyesen nyilatkozott és cselekedett, a midőn azt mondja: „Nekem a törvény kötelességemmé tette, hogy e javaslatot benyujtsam, én benyujtottam s nekem kötelességem annak álláspontján megállni, a javaslatot védelmezni és ezt rendelkezésükre bocsátani. De hogy az igazságügyminister urtól követeljük, hogy ezt cabinetkérdéssé tegye és ezt keresztülerőszakolja, ez, azt hiszem nem helyes, nem méltányos.

S végre mit mondanak, hogy miféle erőszakoskodás és igazságtalanság követtetett el, midőn még az előadói indokolás sem hallgattatik meg, már is a napirendre térés van indítványozva. Hisz az ellenzék soraiban nem egyszer, hanem akárhányszor, a napirendretérés igen természetesen csakis a tárgyalás megkezdése előtt indítványoztatott s én egyes nevezetes esetekre, pl. a romániai, továbbá a vámszerződésre vagy a bank fölötti egyezményre hivatkozhatom, hogy a napirendről levétel az ellenzék soraiból indítványoztatott, mielőtt az előadó száját felnyithatta volna. *(Ugy van! jobbfelől.)* A mi tehát akkor parlamentaris, helyes és igazságos volt, az csak akkor nem az és akkor erőszakoskodás, midőn történetesen a kormánypárt kebléből kerül ki? Azt hiszem, midőn ezt nyilvánítják, nem mérnek egyenlő mértékkel.

Azt mondotta Polónyi Géza t. képviselő ur, hogy ha ez a választási rendszer tovább tart, tönkre kell hogy menjen az ország, vagy legalább a képviselők koldustarisznyával fognak itt megjelenni. Meglehet, hogy némelyeknek még az ellenzéken is nagy erőlködésbe került a választás; s lehet, hogy igen szomorú tapasztalataik vannak és ha óvszereket akarnak ez ellen keresni, azt nemcsak következetesnek, helyesnek, de méltányosnak is tartom. Csakhogy a választási rendszer és különösen, a mint mondani méltóztatott, a hivatalos visszaélés és a corruptio a verificátionalis kérdéssel szoros összefüggésben nincs. *(Zajos felkiáltások balfelől: De igen!)*

A választási visszaélésekre vonatkozó törvények lehetségesek, szükségesek és léteznek oly helyeken is — behozhatók itt is, másutt is — a hol a parlament fentartja a maga verificationális jogát. Ez két különböző dolog.

Ez a két különböző dolog összeköthető bizonyos részben, de nem kimerítően van összekötve abban a törvényjavaslatban, a melynek bonczolásába most nem bocsátkozhatom, mert most a napirendről van szó, de bátor vagyok a t. képviselő urak figyelmébe ajánlani azt, hogy az egyik kérdésnek megoldása, a másik kérdésnek megoldását egyáltalában ki nem zárja.

Mindezt a napirend felett eddig felmerült eszmecserére vonatkozólag azért voltam bátor felhozni, hogy az igazság és méltányosság érdekében ajánljam t. képviselőtársaimnak, a kik a kormányt és a kormánypártot egész alaptalanul és talán egyoldalulag vádolták, ezeknek figyelembe vételét. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Győry Elek: Félreértett szavaim helyreigazítása végett kérek szót; mert Hegedüs t. képviselőtársam, ugy látszik nem jól értette azt, a mit mondtam. Ő t. i. azt állította, hogy én a fegyelem felbomlását vetettem volna a túloldalnak szemére. Én hivatkozva a gyorsirói feljegyzésekre, tisztán azt mondtam, hogy ott, a hol tudjuk, hogy meg van a kellő pártfegyelem és mégis a ministeri javaslat ellenében ily ellenkező indítvány adatik be, akkor kérem az igazságügyminister urat, legyen szives megmondani, hogy ezzel szemben minő álláspontot foglal el. A másik, hogy talán azt kivántam, hogy cabinetkérdéssé tétetett volna a dolog; e tekintetben örülök, hogy t. képviselőtársam nem veheti rosz nevén tőlem azt, hogy a dolog érdemébe belementem, mert ő még jobban belebocsátkozott, hivatkozom azon szavaira, midőn azt mondja, hogy minő jogokról mondana le a ház.

Én csak azt mondtam, hogy ha az igazságügyminister ur beterjeszt egy törvényjavaslatot és az végig tárgyaltatik a bizottságban és a minister azt mondja, hogy a javaslat mellett vagyok in principio s ennél fogva kivánom a tárgyalást, ez nem annyit jelentene, hogy pressiot akar gyakorolni egyikre vagy másikra, mert a t. képviselő magyarázata nélkül is tudom, hogy a cabinetkérdést mily alakban kell felvetni.

Ezt akartam megjegyezni.

Polónyi Géza: Hegedüs képviselő ur többször hivatkozott reám, engedelmet kérek tehát, hogy személyes kérdésben és félreértett szavaim helyreigazítása végett felszólalhassak. *(Halljuk! a szélső balon.)*

Nem akarok abba a hibába esni, hogy érdemleges argumentumokat soroljak fel, de egy körülményt kötelességem a t. háznak tudomására hozni.

A képviselőház megalakulásakor az ülésszak elején, mindnyájan emlékezünk reá, hogy egy ünnepélyes pillanat volt. A háznak két jeles szónoka

Digitized by Google

és köztiszteletben álló férfiai: Irányi Dániel és Jókai Mór képviselő urak a választási visszaélések tárgyalása alkalmával szintén felszólaltak. Irányi Dániel képviselő ur után felállt Jókai Mór képviselő ur és azt mondta: ám ajánljon Irányi képviselő ur javaslatot a választási visszaélések megszüntetésére, én is fogok egyet ajánlani s azt, a mely szigorúbb lesz, azt fogadják el. Ime midőn beterjesztetik e javaslat, a melyben az mondatik, hogy a közhivatalnokok visszaélései esetében a választások megsemmisittessenek, Hegedüs képviselő ur volt az, a ki ezen javaslatnak a napirendről levételét indítványozta. Ezt akartam megjegyezni.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Azoknak szempontjából, a kik a napirendről levételt czélzó indítványt ellenzik és szorosan ezen indítvány keretében akarnak maradni, t. i. magát a dolognak érdemét nem fejtegetni, mint azt én tenni kivánom, mondom, ezeknek szempontjából némileg bajos a felszólalás, mert azon t. képviselőtársaimtól, a kik a napirendről levételt indítványozták és azt támogatták, méltán megvárhattuk volna azt, hogy adják elő indokaikat, miért látják szükségesnek és czélszerűnek, hogy a curiai biráskodásról szóló törvényjavaslat a napirendről levétessék. Én megvallom, ámbár nagy figyelemmel hallgattam előadásukat, tisztán erre a pontra vonatkozó indokot egyetlen egyet sem hallottam. Az indítványt tevő Éles Henrik t. képviselő ur meglehetős mélyen bement a dolog érdemébe — a melyre nézve, elismerem, lehetnek pro et contra argumentumok — és azokat oly módon fejtegette, mely egészen helyes lett volna, ha a törvényjavaslat feletti általános tárgyalás megindult volna, de a mely arra nézve, hogy a törvényjavaslat ne tárgyaltassék, egyetlen érvet sem foglalt magában. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Felállott azután a háznak ugyanazon oldaláról Hegedüs Sándor képviselő ur, ki szintén a kérdés lényegét érintette több érdemleges megjegyzéssel a kormány és a párt eljárását védelmezvén az ellenök intézett némely támadással szemben; de azt, a minek elmondását mindvégig feszült figyelemmel vártam, t. i. az okot, mely miatt e kérdésnek napirendről levétele szükséges, egyetlen szóval sem hallottam. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Miután tehát igy indokolatlanul indítvány tétetik a napirendről levételre, elég lenne az, a latin közmondás szerint: quod gratis asseritur, gratis negatur, azaz, a mi indok nélkül állittatik, indok nélkül tagadtatik, elég lenne azok részéről, a kik a napirendről levételt kivánják, hogy minden szótól tartózkodjanak. De miután nézetem szerint nem kevesebb, mint a parlament tekintélye forog szóban, legyen megengedve nekem, a nélkül, hogy e részben kötelesség háramlanék reánk, mert hiszen nem állítottuk és nem minket illet a bizonyítás kötelessége — de legyen szabad elmondanom egy előttem döntő indokot, melyből positive kérem a t. házat, hogy tárgyaljuk a törvényjavaslatot és döntsük el a kérdést igy vagy amugy. *(Halljuk! balfelől.)* Ezen indok a kérdés előzményeiben rejlik. Van egy törvény, melynek kifolyását a kormány által e részben benyujtott és az igazságügyi bizottság által módosítva benyujtott és a mai ülés napirendjére kitűzött törvényjavaslat képezi.

E törvénynek a közönségben azon hatást kell ébresztenie, hogy a magyar törvényhozásnak meggyőződése és akarata, miután egyszer kimondatott és azóta nem abrogáltatott: a választások érvénye feletti biráskodásnak a kir. Curiára való bizása. E törvénynek következtében, eltekintve azon esettől, melyben a benyujtott javaslat érdemileg tárgyaltatott, már a mult országgyülésen benyujtatott egy törvényjavaslat a kormány által és a ház bizottsága által tárgyaltatott; miután pedig ezen retortákon keresztül ment, a napirendről levétetett — és most ezen országgyülésen ismételtetik ugyanaz az eljárás. Már most kérdem t. ház, ilyen feltünő, az ügy komolyságával össze nem egyeztethető eljárás ismétlése esetében nem méltán ébred-e fel a közönségben azon gyanu, hogy itt Magyarország parlamentje, legalább annak többsége oly kérdéssel áll szemben, melyre nézve sem az egyik, sem a másik irányban szint vallani nem mer, hanem bizonyos irányban hitegetni akar. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső balon.)*

Én, t. ház, általában nem szándékozom azon képviselő urakra nézve, nincs is arra jogom, nincs is okom — kedvezőtlen itéletet mondani, kik a választási ügyekben a Curia biráskodásának behozatalát elvileg ellenzik. Én ezt épen oly jogosult nézetnek tartom, mint azokét, kik a Curia biráskodását elvben helyeslik és kivánják: de hát mondassék ez ki, tárgyaltassék érdemileg a kérdés, döntsük el egyszer mindenkorra. Ha nem kivánja a képviselőháznak többsége, vesse el ezen törvényjavaslatot, abrogálja az 1874-iki azon törvényczikket, mely elvben ezt fentartja, de legyen eljárásuk őszinte, legyen tiszta; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* birjunk minden irányban meggyőződésünk bátorságával, fejtsük ki annak indokait, de ne álljon Magyarország parlamentje, Magyarország közvéleménye Magyarország közönsége előtt a kétszinűségnek gyanuja alatt. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez oly tekintet, mely, gondolom, minden pártszempontnál magasabban áll és méltóztassék elhinni, hogy az itt javaslatba hozott eljárás, különösen, ha az másodszor fordul elő a képviselőházban, tökéletesen alkalmas arra, a mit én mélyen sajnálnék, hogy a közönség előtt a magyar parlament tekintélyének utolsó maradványait is tökéletesen aláássa. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez azon positiv indok, a melynél fogva én — legyen azután az elhatározásnak eredménye

Digitized by Google

akár az, hogy a javaslat elfogadtatik, akár az, hogy az elvettetik — igen kérem a t. többséget, méltóztassék beleegyezni a törvényjavaslat érdemleges tárgyalásába. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: *(Halljuk!)* T. képviselőház! Különösen miután hallottam, hogy rövid időre való távollétem is már magyarázatra adott alkalmat; midőn nagyon megköszönném, hogy oly rövid ideig is nem szivesen nélkülöznek a t. képviselő urak: *(Élénk derültség)* kötelességemnek tartom magam részéről a lehető rövidséggel a dologban nyilatkozni, reflectálva azután azokra is, a miket gr. Apponyi Albert t. képviselő nr felhozni méltóztatott.

Mindenek előtt meg kivánom jegyezni azt, hogy a kormány nem kivánja ezt a kérdést pártkérdéssé tenni azért; mert meg volt róla győződve a priori elméletileg, hogy ilynemű kérdéseket pártkérdéssé tenni, a parlament jogkörére vonatkozó kérdéseket esetleg kormány-pressióval akarni keresztülvinni, igen helytelen. *(Helyeslés.)* De tette másfelől azért is, mert az eddigi praxis szerint még a mai napig az országgyülés egyik pártja részéről sem tekintetett ezen ügy pártkérdésnek, sőt merek rá hivatkozni, hogy a legutolsó alkalommal is e tárgyban a szavazás az egy párthoz tartozott képviselők részéről pro és contra, nem pedig párt szerint egyértelmüleg történt. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ez az, a mit meg akartam mondani, mert, a mint hallom, egy t. képviselő ur azon csudálkozott, hogy olyan pártból, melyben, mint mondá, pártfegyelem van—nem hiszem, hogy ezt megrovandónak találta, mert hiszen pártfegyelem nélkül parlamentáris működés nem lehetséges — ez indítvány benyujtatott és épen a többség részéről óhajtatik az elhalasztás.

Itt distinctiót kérek tenni arra vonatkozólag, hogy a ministerium milyen állást foglaljon el egy törvényjavaslattal szemben; mikor a kormányra egy régibb törvény rójja egy törvényjavaslat beterjesztésének kötelezettségét és a között, midőn saját elhatározásából és saját initiativája folytán nyujt be törvényjavaslatot. *(Ugy van! a jobboldalon.)* De tovább megyek. Nem azt mondom én, hogy ha egy régibb törvény a kormányt oly törvényjavaslat benyujtására kötelezi, melyet principialiter ellenez, akkor is nyujtsa be. Nem; akkor a helyett, hogy benyujtaná, proponálja a kötelező szakasz módosítását. De mégis midőn törvény folytán nyujt be és nem saját initiativájából törvényjavaslatot, az álláspont, melyet a vitába elfoglalhat, szerintem a dolog természeténél fogva egészen különböző. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A t. képviselő urak azóta, hogy ismét szerencsém van a teremben jelen lenni, beszéltek választási visszaélésekről. Mint ide nem tartozó dologra nézve, ugy tudom, ők se mentek részletekbe, én sem megyek; de azt, bár tagadni méltóztattak, bátor vagyok megjegyezni, hogy a választási visszaélés ellen lehet, nem ezen törvény keretében, ha kell, szigorubban intézkedni. A hivatali pressió, nem tudom, melyik képviselő ur említette fel, már a választási törvényben is érintve van, sőt ha bebizonyittatik, kivül a képviselőház termein birói büntethetőséggel van felruházva. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De én, t. képviselőház, őszintén megvallom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a curiai biráskodásnak választási ügyekben bizonyos korlátok között ellensége nem vagyok; és ha a ház többsége a napirenden meghagyja a törvényt, általánosságban az elfogadásra fogok szavazni: de előre is megjegyzem azt, hogy azon túlfeszítéseit a helyes elvnek, a melyeket a jogügyi bizottság vett fel a javaslatba és a melyek meggyőződésem szerint, csakugyan túl mennek azon, a mi szükséges és a mi lehető, teljes erőmből fogom ellenezni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: Nem elég szigoru.

Tisza Kálmán ministerelnök: Miután a képviselő urnak a szigor ellen van kifogása, megmondom, hogy miért volnék hajlandó elvileg a Curiára bizni a verificatiót. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre igen fontos okom van. A vesztegetés és a hivatali pressió részint parlamenti interpellátióval, részint törvényes úton a ma fenálló törvények szerint sújtható. De van a választási visszaéléseknek egy más neme, az adó nemfizetési igérgetés, a mindenféle irányban felizgatás: *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső balfelől)* ezeket a képviselőházi verificátió soha sem fogja utólérni, de felteszem az ország legfelsőbb törvényszékéről, hogy ezeket majd utóléri. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ezeknek előrebocsátása után szólni kivánok a napirendre térés kérdéséről. *(Halljuk! Halljuk!)*

Apponyi t. képviselő ur azt mondotta, hogy nem komoly, hogy kétszinű játék, vagy legalább a kétszinüség látszatát veszi magára, ha valaki ily törvényjavaslatot a napirendről levétetni óhajt. Én a javaslatot a napirendről nem akarom levenni, *(Helyeslés.)* de engedelmet kérek t. ház, azt nem lehet mondani, hogy a napirendről levenni akarni annyit tesz, mint szint nem vallani; mert én ugy tudom és saját tapasztalatunk is mutatja, hogy ha valamely törvényjavaslatot a ház egy része nagyon nem akar, az első stádium annak meggátlására épen az, hogy a napirendre ki nem tüzést, vagy ha épen kitüzetett, a napirendről való levételt indítványozza. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Számtalan ilyen eset volt számtalan törvényünkkel és még eddig az a vád soha sem emeltetett, hogy azért, mert nem indokolták, hogy miért vették le a napirendről — talán kalendáriumi vagy más indokból, ez már szint nem vallás, ez már kétszinüség legyen. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nem gondolom, hogy valaki kétségben lett

Digitized by Google

volna az iránt, midőn — ha jól emlékszem — a banktörvénynek, más alkalommal a közoktatási törvénynek a napirendről való levétele indítványoztatott, hogy azok indítványozzák és pártolják ezt a kik nem akarják, hogy azon törvény létrejőjjön. Ez egyszerű és tiszta.

De tovább megyek. A t. képviselő ur azt mondotta, hogy akkor az után proponáltassék, hogy töröltessék ki az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-a; azzal azután őszintén bevallják, hogy nem akarják.

T. ház! Én elmondom a képviselő urnak, hogy azok, kik a napirendről való levételt proponálták szemben az én álláspontommal — még azt is megmondom — miért választották ezt az útat és nem a másikat. Választották azért, mert, bár nem akarják ezen törvénynek most létrejöttét, de azt tartják helyesnek, hogy minden új képviselőháznak a nélkül, hogy az iránt új indítvány tétetnék, a dolog természeténél fogva legyen módja ezen kérdés felett határozni. *(Mozgás balfelől.)* Mondom, szemben velem, mert én, mint ez idő szerint még miniszter, nem szeretem, hogy a ministeriumnak oly törvénynyel kell foglalkoznia, a minő ez, melylyel már másodszor foglalkozik és foglalkozni fog, meglehet, harmadszor is, ugy, hogy a minister és bizottság időt veszít vele a nélkül, hogy a törvényből valami legyen. Ismétlem, ez az indok, mely őket vezette szemben velem és a t. képviselő urak tarthatják azt nevetségesnek, én oly scrupulusnak tartom, a mely figyelmet érdemel. Mert hisz igaz, mindig lehet indítványozni azt, hogy egy ily törvény alkottassék, ha kitörültetik is az 1874-iki törvényből, de talán mégis más a helyzet, ha benn marad, mintha kitörültetnék.

Ezeket elmondva t. ház, visszatérek oda, a honnan kiindultam, ahhoz: hogy bár én, mint jelentem, a napirenden hagyás mellett vagyok és ha ez kimondatik, a törvényjavaslatnak általánosságban való elfogadása mellett fogok szavazni: oly természetű törvénynek tekintem, a melynél, ha a kormány részéről legkisebb erkölcsi nyomás is gyakoroltatni szándékoltatnék bárkinek véleményére, megérdemelné azt az ellene annyiszor érdemetlenül emelt vádat, hogy saját pártjabeli képviselőknek véleményét erőszakolja. Ez az, a mit megmondani kivántam. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szilágyi Dezső: T. ház! A t. ministerelnök ur ebben a kérdésben egy igen érdekes felvilágosítást közlött, azt a felvilágosítást, hogy ő kimondotta, hogy az igazi indok, hogy e törvényjavaslat a napirendről levétessék abban áll, mert azok, a a kik levétetni akarják, nem akarják, hogy abból törvény váljék. *(Derültség.)*

Ez az t. ház, minek bevallására sem Hegedüs képviselő ur elég bátorsággal nem bir . . . .

Hegedüs Sándor: Mindig birok bátorsággal. *(Derültség a bal- és szélső balon.)*

Szilágyi Dezső: . . . . sem azon képviselő urak, kik a levétel mellett szólottak, nem ezen nézetet vallották; mert azt mondották nem ezen okokból, hanem egyéb okokból akarják levenni a napirendről; már pedig azért levenni a napirendről egy törvényjavaslatot, mert nem akarják, hogy oly értelmű törvény alkottassék, ez érdemleges okokból való megbuktatása egy törvényjavaslatnak. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső balon)*

Már most, hogy Hegedüs t. képviselő ur udvariasságát viszonozzam, a ki gondolom, ugy takarva, rólam is megemlékezett, a ki egy hasonló törvényjavaslatot annak idejében e házban elleneztem: engedje meg, hogy megmondjam neki, hogy sokkal illőbb és egyedül őszinte eljárás, ha én nem akarok egy törvényjavaslatot elfogadni, az érdemleges tárgyalásba bemenni és kifejteni az okokat a javaslat elvetésére, mint napirend ürügye alatt azt levenni a napirendről. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És e tekintetben legyen meggyőződve, hogy azok, a kik elvileg ellenzik és komolyan elvileg ellenzik azon törvényjavaslatot, az érdemleges tárgyalást sokkal jobban fogják szeretni; tehát egyrészt azt mondani a napirendről való levétel iránt tett indítványban, hogy az érdembe nem akarok bocsátkozni, érdemileg a kérdéshez nem akarok szólani, mint a ministerelnök ur által kijelentetett.

Tisza Kálmán: Ki jelentette ki?

Szilágyi Dezső: A ministerelnök ur kijelentette a maga véleményét és helyeslőleg és viharosan helyeslőleg a háta megett ülők magukévá tették azt. *(Zaj jobbfelől.)* Ha mondom, azon vélemény helyeslésében nem a javaslatnak érdemben való elitélését látja, ez az álláspontnak nem őszintén való bevallása. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez az egyik, a mit megjegyezni kivántam.

A másik pedig az, hogy kérdem én, mi ok lehet ezen törvényjavaslatnak a kormány részéről érdemleges vitatás alól elvonására?

Hegedüs Sándor: De nem vonja el!

Szilágyi Dezső: Ha a kormány olyan nagyon ragaszkodnék ezen törvényjavaslatnak érdemleges tárgyalásához, képzelik önök, hogy Hegedüs képviselőtársam az érdemleges tárgyalásba be nem menne? *(Nagy derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen látja a t. képviselő ur, a ki oly nyugtalanul akar engem mindig félbeszakítani.

Hegedüs Sándor: Hiszen ön provocál!

Szilágyi Dezső: Hogy maga a ministerelnök ur megmagyarázta az okot, a miért az érdemleges tárgyalást a kormány részéről nem tartja erélyesen sürgetendőnek. És én ezen okot értem.

Az mondatik, hogy az ok abban áll, mert ez nem olyan törvényjavaslat, a mit a kormány a saját kezdeményezéséből terjesztett elő, hanem olyan, melynek előterjesztése az 1874. évi XXXIII. törvényczikkben meg van hagyva. Én jól emlékszem

Digitized by Google

arra, hogy az 1874: XXXIII. t.-cz. rendeletének a ministerelnök ur eleget tett egyszer, akkor a ház épen az én indítványom folytán elvetette: ha már most akkor a ház itéletét kimondta, ugy látszik, hogy a t. kormány azon nézetben van, hogy még kormányon leszen, minden országgyülésen elő kell ilyen törvényjavaslatot terjeszteni. *(Iványka képviselő helyeslőleg int.)* Ne siessen oly nagyon a helyeslésel a képviselő ur, mert sok meg van irva, hogy törvényjavaslatot kell előterjeszteni és ezen kormánynak nem jutott eszébe azt megtenni, pl. a birói szervezésről szóló törvény egyik §-ában incidentaliter emlittetik az esküdtszék behozatala: jutott-e eszébe a kormánynak országgyülésről országgyülésre és törvényjavaslattal megkinálni a házat, hogy akarja-e ezt a törvényt. A birói szervezetről szóló törvény egyik szakaszában benne volt a szóbeli és közvetlen eljárás behozatala, meddig kellett itt harczolni, mig csak annyira birtuk az igazságügyminister urat, hogy annak tanulmányozását megigérte. Az 1848-iki törvényczikkekben benn van, hogy államtanács állítandó fel: hallottuk-e ugyan valaha, hogy a t. kormány lelkiismeretét nyugtalanította, hogy erre nézve törvényjavaslatot nem terjesztett elő? Tehát azt kell hinnem, hogy miután ezen §-nak egyszer eleget tett a kormány, hogy mégis újra előterjeszti — és nem kárhoztatom ezért, bár ellenkező véleményben voltam, mint a kormány — ezt azért tette, mert ragaszkodik azon állásponthoz, hogy egy olyan törvény megalkotása üdvös és helyes; és mig kormányon van, törvény által engedett kezdeményezési jogával él és a ház elé hozza. De ha a kormány érzi a kötelességét, ha ragaszkodik meggyőződéséhez és helyesnek tartja most is, miután a hatalmat most már nagyon is megizlelte, mint helyesnek tartotta akkor: akkor kérdem, miért mulasztja el az alkalmat, hogy annak érdemleges tárgyalását a háztól kivánja, még pedig nem ugy mellékesen, felületesen, csak formaság végett, hanem egész határozottan. Hiszen a háznak csak egy őszinte és politikai tekintetben véve, csak egy kifogáson felül tisztességes módja van a kérdésben nyilatkozni, ez: érdemleges tárgyalás folytán dönteni a felett; különben azon gyanú teljesen alapos marad, hogy általa a törvény megalkotása nem kivántatik, de annak egyenes visszavonásától menekülni akarván, azt ilyen módon eltakarva engedi megbukni. És ezen álláspontot épen azok, a kik ezen törvényjavaslatot üdvösnek tartják. semmi körülmények között nem fogadhatják el.

És engedje meg a t. ministerelnök ur, hogy nézetem szerint egy másik tévedésére figyelmét felhivjam és ez a tévedés abban áll, hogy ő azt mondja eltérőleg Hegedüs képviselő urtól, ...

Hegedüs Sándor: Megint rólam beszél!

Szilágyi Dezső: Ha a t. képviselő ur a házat fel nem akarta volna világosítani ezen napirend kérdéséről, melyet szerencsésen homályban hagyott, akkor nem foglalkoznám vele. A t. képviselő ur azt mondta, hogy az a kérdés, hogy a képviselői választások törvényesen mentek-e végbe, azaz az igazolások és a megtámadott választások érvényessége felett minő forum és minő formák közt döntsön: ez a háznak belügye és hogy a kormánynak ennek elintézésére, értem, törvényhozás utján való szabályozására befolyást gyakorolni nem helyes. A ministerelnök ur helyesebben fejezte ki magát, nyiltan kifejezte, hogy nem belügye ez a háznak. És nincs a világon alkotmány, a hol ezt a ház belügyének tekintik, mert a ház belügyei az ő tanácskozási szabályai. De azt, hogy az ország képviselete törvényesen legyen megalkotva, hogy birja az ország alkotmánya azon garantiákat, melyek ezt a szabad, őszinte és tisztességes választás kifolyásává teszik: ezt sehol a ház belügyének nem tekintették, de az alkotmány egyik sarkalatos alaptételének. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ehhez hát minden parlamenti kormánynak, mely nemcsak a kezdeményezési jogot, de a felelősséget is ismeri, igenis hozzá kell szólani. Én igen méltányolom a ministerelnök urnak azon érvét — és arra térek most rá — hogy a parlament hatáskörére vonatkozó törvényjavaslatoknál a kormány erkölcsi kényszert alkalmazni teljesen helytelennek tartaná, még azon megengedett nemét is az erkölcsi kényszernek — mert igy interpretálom — a mely nemét a parlament, a többség vezérletével biró ministerelnök ur pártja irányában, mint pártvezér igénybe vett.

Kár, hogy a ministerelnök ur ezt a szép elméletet nem követi. Én jól emlékszem, hogy a mult országgyülésen ebben a házban a magyar országgyülés egyik lényeges hatásköréről volt szó, arról t. i., hogy bizonyos nemzetközi szerződések, a melyek államjogunkat érintik, a melyek ezen monarchiának s ezen monarchiában a magyar államnak is a sorsát lekötik, előterjesztendők-e beczikkelyezés végett, vagy nem. Ez a parlament hatáskörének kérdése volt; és én megvallom, most sem örömmel gondolok arra vissza, hogy csak akkor engedték meg és ismerték el és a lehető legkételesebb kifejezésekben ezen parlamentnek a jogát, mikor az osztrák Reichsrath részére ugyanazon szerződés irányában azon jog a leghatározottabban igénybe véve és odaengedve volt.

De ha nem azt akarja, hogy a ministerelnök ur kényszert gyakoroljon, igen helyesen teszi. De kérdem én, ellenzi ez az érdemleges tárgyalást, vagy pedig nem? Összeegyezhetetlen volna-e annak a kivánsága a kormány részéről, hogy tárgyaltassék hát érdemben ez a javaslat? Nézetem szerint nem; mert ez csak azt bizonyítja, a mire, ugy látszik, a kormány nagy súlyt helyez: hogy neki őszinte akarata egy törvényjavaslatot alkotni ebben a tárgyban. S ez az uraim, a miért azok

Digitized by Google

előtt, a kik a dolog érdemével akarnak tisztába jönni, nem pedig ürügyek alatt akarják a napirendről levenni, higyjék el, a legjobb és a legegyenesebb út, a ház érdemleges eldöntése alá vinni a kérdést. Én ugyan megvallom, hogy azok után, a miket a ministerelnök urtól hallottam, nem sok reménynyel nézek azon részletes tárgyalás elé s pedig megmondom miért; mert én, a ki elvileg elleneztem ezen törvényjavaslatot, de ha ez egyszer megalkottatik és törvénynyé lesz: akkor abban a tekintetben én a lehető üdvös hatást, legalább némi tekintetben, tőle csak akkor várom, de csak akkor, hogy ha abban a törvényjavaslatban mindazon garantiák megteremtetnek, nem csak a bűnös izgatások ellen, a melyeket a ministerelnök ur egyedül megteremtetni kivánt s a mely garantiák megalkotásához az én támogatásomat a bűnös izgatások ellen birni fogja. De csak akkor várok üdvös hatást tőle, ha ezenfelül legnagyobb baja Magyarország választási szabadságának, szintén orvosoltatik. S ez a legnagyobb baj áll a hivatali hatalommal való visszaélésben és nyomás gyakorlásában. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és a szélsőbalon.)*

Egy olyan törvény, a mely megalkottatik a nélkül, hogy lehető alaposan orvosolná ezt a bajt, tulajdonkép egyoldalú törvény, a mely gyakran az ellenzék által is elkövetett izgatások ellenében védelmet nyujthatna a kormánynak, de a legnagyobb baját a szabad választásnak orvosolni nem volna képes és nem volna a választások tisztességének biztosítéka.

De bár igy legyen, vagy ugy legyen, t. ház, én részemről, ki e törvényjavaslatot érdemben elleneztem, az érdemleges tárgyalás mellett vagyok. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: T. képviselőház! *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben és félreértett szavaimnak helyreigazítása czéljából kérek szót. *(Halljuk!)*

Először is bátor vagyok constatálni azt, hogy t. képviselőtársam, Szilágyi Dezső ur, nagy tévedésben van, midőn azt mondja, hogy én őt most félbeszakítva, magamra kivántam hívni figyelmét, vagy nem tudom, hogyan fejezte ki magát — mert tény az, hogy beszédjében először ő nevezte meg igénytelen nevemet.

Ez az egyik. A másik, a mit constatálni kivánok, az, hogy tökéletesen félreérteni méltóztatott azon álláspontot, melyből én itt beszéltem s ezt abból következtetem, hogy azt hitte, hogy én a napirendre térést pártoltam. Én a napirendre térés mellett egyetlen egy árva szót nem hoztam fel. *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk!)* Bocsánatot kérek, méltóztassanak kihallgatni. Méltóztassanak megnézni a gyorsirói jegyzeteket, még nem volt időm — mint némelyeknek szokásuk — kicorrigálni. Szavaim tisztán a jogos önvédelemre szorítkoztak a kormány és a kormánypárt mellett azon támadásokkal szemben, melyek azokat erőszakoskodásokkal vádolják. Sem conclusiomban, sem előzményeimben egy szóval sem voltam a napirendre térés mellett. Sőt tovább megyek, bár nem szokás és nem is helyes a párt körében történtekre hivatkozni: de mikor már itt megtámadtatom, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy mikor e kérdés a pártban tárgyaltatott, én ellene voltam a napirendre térésnek s épen e szempontból kivántam az általános tárgyalást. Hogy mily indokokból, az nem tartozik ide, de kötelességem volt ezt megmondani, midőn lehet mondani, ugyszólván politikai önállóságomban lettem megtámadva t. képviselőtársam által. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ez az, a mit félreértett szavaim helyreigazításául megjegyezni kivántam. Végül pedig a személyes kérdés.

T. képviselőtársam tehát hamis feltevésből kiindulva, hamisan következtetett is, sőt nemcsak hamisan, hanem méltatlanul és igazságtalanul, *(Mozgás a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* mert azt mondta, hogy ha Tisza Kálmán ministerelnök ur igy vagy ugy nyilatkozott volna — a szavakat nem idézem szó szerint, de azt hiszem, nem fog rectificálni legalább ebben az egy kérdésben. . . .

Szilágyi Dezső: Nem tudom! *(Élénk derültség).*

Hegedüs Sándor: . . . akkor nekem sem lett volna bátorságom, ellenkező véleményen lenni. Azt hiszem, ez szavainak értelme.

A t. képviselő ur vindicálja e háztól azon kiváltságot, hogy mindig contradistinguálja, mi a tisztességes, mi a nem tisztességes, mi a komoly, mi a nem komoly, mi az őszinte, *(Igaz! Igaz! a jobboldalon)* mi a nem őszinte, mi a becsületes, mi a nem becsületes; s igy szokott — hivatkozom a háznak minden elfogulatlan tagjára — minden beszédjében ez a négy gondolat vagy mindannyi sokszoros hatványban, vagy legalább azoknak egyike vagy másika meglenni. *(Igaz! Igaz! jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélső balon. Halljuk!)* Én e tekintetben nem is a többségre, hanem a kissebbségre hivatkozom, mutassák meg egyetlen egy beszédjét Szilágyi Dezső képviselő urnak, a melyben nincs benne ez a felfogás. *(Felkiáltások balfelől: Ez nem személyes kérdés. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Most is azt mondja, hogy nem komoly, nem őszinte, nem tisztességes az eljárás, a melyet a többség követ. *(Felkiáltások balfelől: Ez nem személyes kérdés!)* Engedelmet kérek, velem szemben azt mondta, hogy meggyőződésem bátorságával nem birok; azt hiszem, hogy ily állítással szemben szabad igy védekeznem. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltás balfelől: És mi a vége?)* A vége pedig igenis az, hogy sem rövid parlamenti életemben, sem

Digitized by Google

pedig akármiféle tárgyalás alatt soha Szilágyi Dezső t. képviselő urat már csak az ő előzményei, de az én rövid életem sem hatalmazták fel soha, de azt hiszem, hogy a háznak bármily kitűnő és tisztelt tagját sem arra, hogy másnak véleménye bátorságát kétségbe vonja. *(Helyeslés jobbfelől.)* Egyetlen egy esetben igenis, azon esetben, ha be tudja bizonyítani, hogy az illető bármily mellékes tekintetből véleményét megtagadva, azzal ellenkezőleg szavazott, ellenkezőleg járt el. Én tehát t. képviselőtársunknak, miután nem hiszem, hogy bebizonyitsa szavait, melyekben több a gyanusítás, sőt melyek csakis gyanusítást foglalnak magukban, mint nem valókat és nem igazakat, visszautasítom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Szilágyi Dezső: T. ház! Szavaim magyarázása és azonkivül személyes kérdésben kivánok szólni arról, a mit az előttem szólott képviselő ur felvetett. Én igaz, abból a feltételezésből indultam ki, hogy a képviselő ur a napirendre térési indítványt pártolja és hiszem, hogy az egész ház ezen benyomás alatt volt, *(Ellenmondás jobbfelől)* mert valóban nem tehettük fel azt, hogy valaki a napirendre térés helyessége mellett egy hosszú érvelést hozzon fel.

Hegedüs Sándor: Egy szót sem szóltam erről!

Szilágyi Dezső: És azon eljárás helyességét egy hosszú beszédben fejtegesse a nélkül, hogy azon indítványnyal egyetértene. De ha ezentúl abból, a mit itt a házban helyesnek nyilvánít a képviselő ur, nem szabad azt következtetni, hogy pártolja is: jövőre óvatosabb leszek és ha világos szavakkal nem mondja a képviselő ur, hogy pártolja azt, a mit megdicsér, nem fogom elhinni, hogy mellette van. *(Élénk derültség a baloldalon.)*

A mi a másikat illeti, talán túlérzékenysége.

Hegedüs Sándor: Nem az!

Szilágyi Dezső: Mondtam, hogy talán, *(Derültség a baloldalon)* ezen esetben félrevezette. Én a képviselő ur meggyőződése bátorságáról, miután e kifejezést igy nem is használtam, egy szót sem szóltam. Igaz, az eljárás őszinteségéről szóltam általánosságban: de egyszersmind indokoltam is, hogy én azon eljárást, mely lehet jóhiszemű, de még sem egészen őszinte, érdemleges határozatot hozni, de napirendre nem tűzni, a képviselő urra azt mondtam, hogy ha a kormány oly nagyon határozottan exponálná magát, oly nagyon határozottan akarná a törvényjavaslat tárgyalását, nem lenne a tárgyalás ellen. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Ezt mondtam, ezek szavaim, gondolom, már bele is nyugodott a képviselő ur. *(Derültség a baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: Ha igy magyarázza, bele is nyugszom.

Szilágyi Dezső: Nekem t. képviselő ur, semmi magyarázni valóm nincs. Az imént mondtam, méltóztassék elolvasni, ismétlem most is, ragaszkodom tehát a korább mondottakhoz. Csakhogy, mint a példa mutatja, hogy a mi ellen ugy indignálódott a képviselő ur, a mire azt mondtam, hogy túlérzékenységből félreértette szavaimat: a jelen esetben bebizonyult, hogy valóban félreértette és hogy ezentul ne történjék, jövőre ajánlom, hogy nagyobb nyugodtsággal és kevesebb izgatottsággal hallgassa meg azt, a mit egyszer-máskor kénytelen leszek a t. képviselő urnak mondani. *(Derültség balfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Felkiáltások: Holnap! Ma!)* Legyenek meggyőződve, hogy csak pár perczre fogom igénybe venni türelmüket *(Halljuk!)* és igyekezni fogok, a mi nem könnyű feladat, ugy szólni, hogy t. képviselőtársam Szilágyi Dezsőnek, kinek némely állítására reflectálni kivánok, sem félremagyarázott szava miatt, sem személyes kérdésben szót utánam ne kelljen kérnie. *(Derültség.)*

Egy pár rövid megjegyzéssel tartozom.

Szilágyi Dezső t. képviselő ur a hivatalos hatalommal való visszaélést emlegetve, annak olyforma értelmet látszott tulajdonítani, mintha azon megjegyzéseim, melyek a törvényre előzetes álláspontomat illetőleg tétettek, talán oda vonatkoznának, hogy a hivatalos hatalommal visszaélés ellen ily esetekben nem szándékozom a kellő szigort alkalmazni. Erre legelsőbben is megjegyzem azt, hogy a mennyiben tudom, ha emlékem nem csal, már azon időben, mikor ezen széken ültem, alkottatott meg a büntető törvény, a mely azt mondja: „A ki hivatala hatáskörébe eső cselekménye-vagy arra vonatkozó igérete által, valamely választót bizonyos jelölt melletti, vagy elleni szavazásra vagy a szavazástól való tartózkodásra birni törekszik: két évig terjedhető fogházzal büntetendő.“

No hát gondolom, ha szigorú intézkedés szüksége forog fenn, a nélkül, hogy a verificátionális intézkedéshez kellene fordulni, ez szigorúnak elég szigorú.

De kénytelen vagyok megjegyezni azt is, hogy ha valahol a világon, ugy itt nálunk ma még a hivatalos hatalommal való visszaélésnek, mint egyes párt állásának a felemlítése, teljesen igazolhatlan. Igazolható lesz talán ezen észrevétel akkor, ha az országot, mint sokan kivánják, kinevezett hivatalnokok fogják kormányozni; de ma, midőn az egyes vidékek és megyék szerint és ugyanazon egyes megyében ezen hivatalnokok a legkülönbözőbb pártokhoz tartoznak, az a feltevés, hogy egyik-másik párt, a hivatalos hatalommali visszaélést saját javára zsákmányolhassa ki, minden alapot nélkülöz.

A másik, a mit meg kivánok jegyezni, az, hogy a képviselő ur azért, hogy a kormány eljárásában

Digitized by Google

ellentétet tüntessen fel, felhozta a szóbeliség, az esküdtszék kérdését és az államtanácsot.

Hát t. ház, egy kis különbség van itt. Az egyik különbség az, hogy a szóbeliség és esküdtszékről, mint maga is mondta, van ugyan mellesleg említés a törvényben, de kötelességévé téve a kormánynak nincs, hogy erről mielőbb törvényjavaslatot adjon be: mig ellenben e kérdésben a törvény azt egyenesen kötelességévé teszi. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az igen t. képviselő ur fog talán tudni két dolgot. Az egyik csak személyes és ez az, hogy én az államtanács felállítását oly modorban, mint az sok helyen behozatott és mint itt is szóba hozatott, már régen, még az ellenzéki padokról, elleneztem.

Ez csak személyes momentum, de nem személyes körülmény az, hogy az államtanácsot az 1848-iki törvény értelmében felállítani, azt gondolnám, csakugyan igen bajos volna; mert hiszen az azon kilátással alkottatott, hogy akkor mentül előbb valósittassék, a mi természetesen azon időben nem volt lehető; alkottatott azért, hogy a magas hivatalokban állott jeles férfiak, de a kik politikailag lehetetlenné váltak, abban helyet kapjanak, mert hiszen kimondja a törvény, hogy a cancellaria és a helytartótanács elnökei, tanácsosai tagjaiból alkottassék ezen államtanács. Hogy most már hogyan lehetne ezen törvényt végrehajtani, hogy lehetne ennek végrehajtása iránt javaslatot beterjeszteni, ezt én nem tudom.

Csak még egyet t. ház: Szilágyi képviselő ur maga hivatkozott arra, hogy egy alkalommal ezen javaslat az ő felszólalása folytán vettetett el.

Én emlékezem erre; de akkor, ha a képviselő urnak az volt a szándéka, hogy ezen törvényjavaslat többé szóba ne is jöhessen, akkor kellett volna azt, a mit mint az őszinteség egyedüli módját gr. Apponyi Albert megjelölt, követnie, hogy egyuttal proponálja az 1874-iki törvény illető szakaszának eltörlését. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert a mig az el nem töröltetik: addig a kötelezettség mindig fenmarad és emlékeztetem őt arra is, hogy miután az fennáll és miután a kormány megsürgettetett, felszólittatott, hogy teljesítse ezen kötelezettségét: teljes lehetetlen lett volna és lehetetlen is volt ezen kötelességet nem teljesíteni. Ha tehát hiba az, hogy most újra előkerült ez az ügy, ő, mint a ki ezen törvényjavaslat felett akkor, mint főszereplő döntött, legalább is annyira hibás, mint bárki más. Miért? Azért, mert hogy őszinte legyen, őszintébb mint mások most, nem indítványozta, hogy a törvény azon szakasza eltöröltessék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A napirendre térés iránt indítvány tétetvén Éles Henrik képviselő ur által, az természetesen szavazással döntendő el.

Azonban névszerinti szavazást kért 20 képviselő; e szerint a kérdés felett névszerinti szavazással kell dönteni, még pedig minthogy a házszabályok értelmében nem kérte 20 képviselő a szavazást holnapra áttétetni, annak természetesen ma kell megtörténnie. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház, Éles Henrik indítványát, mely szerint a királyi Curiának országos képviselőválasztási ügyekben való biráskodásáról szóló törvényjavaslat a napirendről levétessék, igen vagy nem?

Kihúzom a betüt. *(Megtörténik!)* Az „*R*“ betűnél kezdődik a szavazás.

Most az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk, méltóztassanak előbb a kérdést meghallgatni.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a kérdést).*

Elnök: A névsort gr. Pejacsevich Tódor jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Fenyvessy Ferencz, az igen-nel szavazókat Tibád Antal, a nemmel szavazókat Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni. Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak fenhangon nyilatkozni, hogy minden tévedés elkerültessék; továbbá a horvát képviselő urak szavazásaira vonatkozólag azt hiszem, hogy a horvát választásra ezen törvény nem terjedvén ki, ez a kérdést különössé teszi. *(Halljuk! Halljuk!)*

A napirendhez ugyanis minden képviselőnek van joga szólni, de maga a kérdés olyan, mely Horvátországra nem vonatkozik, a mennyiben itt egy előzetes kérdéssel azt lehet mondani, eldöntetik a kérdésnek lényege. Igy tehát kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak e tekintetben határozni.

Szilágyi Dezső: T. ház! Én azon nézeten vagyok, hogy Horvát-Szlavonországoknak itt ülő képviselői a fenforgó kérdésben nem szavazhatnak; *(Helyeslés)* és pedig az ok abban áll nézetem szerint, mert ők hivatva vannak arra, hogy azon törvények megalkotásában vegyenek részt és azon törvényjavaslatok feletti tanácskozásba folyjanak be, a melyek a magyar birodalomra egészében kiterjedő érvénynyel birnak. De azon törvények megalkotásában, a melyek a szorosabb értelemben vett Magyarországra birnak csak érvénynyel és érvényük Horvát-Szlavonországra ki nem terjed, az én meggyőződésem szerint sem a tanácskozmányban, sem a szavazatban részt nem vehetnek. Ezen oknál fogva nézetem az, hogy midőn egy oly törvényjavaslat napirendjéről van szó, a mely törvényjavaslat, ha tárgyaltatik és törvényerőre emeltetik, a szükebb értelemben vett Magyarországra terjed ki csupán, tehát a melynek meghozatalában a szükebb értelemben vett Magyarország képviselői vehetnek csak részt: a horvátországi képviselők a napirend kérdéséhez sem szólhatnak. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Elnök: A dolog inkább csak elméleti jelentőségű, mert a horvátországi képviselők nincsenek jelen. Mégis kénytelen voltam e kérdést feltenni, miután e szavazás a törvényjavaslat sorsa felett dönt. Tehát a nélkül, hogy a horvátországi képviselőknek a napirendhez való szólási joga itt különben megsértetnék, kijelenthetem, hogy a horvát képviselő urak ez uttal nem fognak szavazni. *(Helyeslés.)*

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a névsort).*

„Igen"-nel szavaztak: *Rakovszky Géza, Rakovszky István, idősb gr. Ráday Gedeon, Rostaházy Kálmán, Rónay János, Schurina Károly, Siskovics Tamás, Sporzon Ernő, Sánta Lajos, Szathmáry György, Szeniczey Ödön, b. Szentkereszty Béla, Szerb György, Székely Elek, Szirmay Ödön, Szitányi Bernát, Tanárky Gedeon, Thury Gergely, Tibád Antal, gr. Török József, Urbanovszky Ernő, Véghső Gellért, Vizsolyi Gusztáv, b. Wasmer Adolf, Wieland Arthur, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zámory Kálmán, Zeyk Dániel, Zsámbokréthy József, Zsilinszky Mihály, Baross Gábor, Bathó Bálint, gr. Bánffy Béla, b. Bánhidy Béla, Bende Imre, Beniczky Gyula, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Boros Bálint, Bossányi László, gróf Csáky László, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dániel Pál, Dárday Sándor, Elekes György, Éles Henrik, Gajzágó Ferencz, Gál Jenő* (felvinczi), *Gromon Dezső, Hérits Antal, gr. Hunyadi László, Ivánka Imre, Jászay Antal, Jónás Ödön, gr. Karácsonyi Guidó, Kálmán Imre, báró Kemény János, báró Kemény Kálmán, Konstantiny György, Körösi Sándor, Latinovics János, Literáty Ödön, Lukács Béla, Mara Lőrincz, Máday Lajos, Miksa Elek, hg. Odescalchi Gyula, Ormós Zsigmond, Országh Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovits Vazul, Porubszky Jenő, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Pulay Kornél.*

„Nem"-mel szavaztak: *ifj. gr. Ráday Gedeon, Rohrer Viktor, Schuszterics Ignácz, Sembery István, Spóner Andor, Steinacker Ödön, Szathmáry László, Szemző Gyula, Széll György, Szilágyi Dezső, Tassy Béla, Thaly Kálmán, Tisza Kálmán, Tomcsányi László, Tóth Antal, Törs Kálmán, Ugron Ákos, Unger Alajos, Urányi Imre, Urváry Lajos, Veszter Imre, Vidliczkay József, Vidovich György, Wolf Károly, Zay Adolf, gr. Apponyi Albert, Bacon József, Baranyi Ödön, Bartha Miklós, Bausznern Guido, b. Bánffy Dániel, Becker János, Bessenyey Ernő, gróf Bethlen Ödön, Biró Kálmán, Bittó István, Bölöni József, Busbach Péter, Csanády Sándor, Csernátony Lajos, Czirer Ákos, Dessewffy Kálmán, Deutsch Lipót, Dörr Soma, Duka Ferencz, Engelmayer József, Ernuszt Kelemen, Farkas Baláz, Farkas Dávid, Farkas József, Farkas Károly, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Miklós, Frölich Gusztáv, Fülezséry Géza, Gaal Jenő (világosi) Gáll József, GeiszLászló, Göndöcs Benedek, Graffius, Károly, Gruber János, Gull József, Gusbeth Kristóf, Györffy Géza, Győry Elek, Halász Géza, Hegedüs Sándor, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Bertalan, Hieronymi Károly, Hodossy Imre, Horváth Gyula, Horváth Lajos, Hunkár Sándor, Imrich János, Irányi Dániel, Isáak Dezső, Ivády Béla, Jelenik-Almássy István, Kaiser János, Kästner Henrik, Kégl György, Királyi Pál, Kiss Dániel, Komjáthy Béla, Kovács László, Krisztinkovich Ede, Lánczy Gyula, Lázár Lajos, Lesskó István, Lits Gyula, Lükő Géza, Madarász Jenő, Madarász József, Máriássy Aladár, Meszlényi Lajos, Mezei Ernő, Mihalovits Miksa, Mocsáry Lajos, Móni Gyula, Mukits Ernő, Nagy Ferencz, Nemeshegyi József, Németh Albert, Pappszász György, Pauler Tivadar, Pántotsek Rezső, Pilisy Ferdinánd, Plachy Tamás, Polónyi Géza, b. Prónay Dezső, Prónay József.*

Távol voltak: *Rakovszky György, Rády Endre, Reviczky Károly, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Roszival István, Rónay István, báró Rudics József, Sárközy Aurel, Scitovszky János, b. Sennyey Pál, Simonyi Iván, Simó Lajos, gr. Somssich Imre, Somssich Pál, Sváb Károly, Szabó Endre, Szakall Antal, Szalay Imre, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szederkényi Nándor, Szemennyei János, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, gróf Széchényi Pál, Széll Kálmán, Sziládi Lajos, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szili László, Szlávy Olivér, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szuhányi Ödön, Szabó Kálmán, Tamásy Béla, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Tischler Vincze, Tisza Lajos, Tisza László, Trefort Ágoston, Turgonyi Lajos, Ugron Gábor, Uzovics Pál, Vagner József, Vargics Imre, Várady Gábor, Vásárhelyi Béla, Verhovay Gyula, Wahrmann Mór, Wenrich Vilmos, gr. Zichy Ágost, gróf Zichy Jenő, gróf Zselinszky Róbert, Zsigmondy Vilmos, Abonyi Emil, Ahsbahs Leó, Almássy Sándor, Andaházy Pál, Andrássy Gyula, gróf Andrássy Manó, gróf Andrássy Tivadar, Antonescu István, Apáthy István, Ábrahámffy Gyula, Agustich Antal, Aczél Péter, Bay Barnabás, b. Bánffy György, Bárczay Ödön, Bereczky Sándor, Berzeviczy Albert, Berzeviczy Irnák, Békássy Gyula, Bicskey Kálmán, Bittó Béni, Bochkor Károly, Boér Károly, Bohus Zsigmond, Bornemisza Ádám, Bódogh Albert, Bölöni Sándor, Bubics Zsigmond, Chorin Ferencz, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Csejtey Antal, Cselkó Ignácz, Csiky Kálmán, Dacsó Pál, Dániel Márton, gr. Dessewffy Aurél, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Doda Traján, Domahidy István, Döry Dénes, Eötvös Károly, Ertsey Géza, Éber Nándor, Falk Miksa, Fáy László, Fekete Lajos, Fekete Zsigmond, gr. For-*

Digitized by Google

gách Antal, Fornszek Sándor, Fónagy László, Földes Gyula, Földváry Gábor, Gábor Péter, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Grecsák Károly, Grünwald Béla, György Endre, Gyurgyik Gyula, Györffy Pető, Halassy Gyula, Halász Bálint, Harkányi Frigyes, Hámos László, Hegedüs Károly, Hegedüs László, Hoffgräff János, Hoffmann Pál, Hoitsy Pál, Hollósy Károly, Horánszky Nándor, Horváth Boldizsár, Incze József, Istóczy Győző, Jánossy János, Jeszenszky Ferencz, Joanovics István, Jókai Mór, Jurka Bazil, Justh György, Kada Elek, Kajuch József, Kammerer Gusztáv, Kapocsányi Móricz, Kardos Kálmán, Kazy János, Kállay János, Kármán Lajos, gr. Károlyi Sándor, gr. Károlyi Tibor, b. Kemény Gábor, b. Kemény Géza, Kerekes Ágost, Kiss Albert, Kiss Lajos, Kiss Pál, Kisovich József, Korizmics László, Kovács Albert, Kovács Ferencz, Königmayer Károly, Králitz Béla, gr. Kún István, Kapisztóry Ferencz, Latinovics Gábor, Láng Lajos, László Imre, Lázár Ádám, Lázár Mihály, Lehoczky Egyed, Lészay Lajos, Lipovniczky Sándor, Lukács László, Magyar János, Mamusich Lázár, Mandel Pál, Matkovics János, Matlekovits Sándor, Matuska Péter, Maximovich Miklós, Meczner Gyula, báró Mednyánszky Árpád, Mezey Ferencz, Mészáros Nándor, Micsky Lajos, Miehl Jakab, gr. Migazzy Vilmos, Mihajlovics János, Mihály Ferencz, Miletics Szvetozár, Missics János, Mocsáry Géza, Móricz Károly, Móricz Pál, Nadányi Miklós, Nagy István, Neppel Ferencz, Nikolics Sándor, Ocskay Rudolf, hg. Odescalchi Arthur, Orbán Balázs, Orczy Gyula, Ordódy Pál, Ónody Géza, Onossy Mátyás, Paczolay János, Pázmándy Dénes, Péchy Jenő, gróf Péchy Manó, Podhorszky György, Polit Mihály, gróf Pongrácz Adolf, Potóczky Dezső, b. Prónay Gábor, Pulszky Ágost.

(Szünet után.)

Elnök: Jelentem a t. háznak, hogy 413 magyarországi képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 80, nemmel szavazott 115, távol volt 217. E szerint Éles Henrik képviselő ur indítványa nem fogadtatott el s a törvényjavaslat a holnapi napon tárgyaltatni fog. Azt tartom, hogy a holnapi napra egyéb tárgy nem lesz kitűzendő. *(Helyeslés.)* A mai napra még be van jelentve Németh Albert és Thaly Kálmán képviselő urak interpellátiója.

Németh Albert: T. képviselőház! Az interpellátió czélja Kápolna vidéke hét községének megnyugtatása egy oly rendelkezés által előidézett kétségbeejtő helyzete miatt, a mely rendelkezés a pénzügyminister ur eljárásában, a törvény szigoruan előirt szavainak betöltésén alapul.

Interpellátiómnak czélja a vidéket megnyugtatni és midőn azt felolvasni bátor leszek, egyszersmind nemcsak reményemet fejezem ki, hanem biztos hitemet, hogy a pénzügyminister ur fog találni utat-módot, hogy azon népnek és azon hat községnek sorsán segítve legyen. *(Olvassa az interpellátiót):*

Interpellátió a pénzügyminister urhoz! Tekintve, hogy az 1868 : XIV. t.-cz. a dohánymonopolium szabványait épségben fentartotta — s ezek között a 2. §. az ültetési engedélyekért 1 kat. hold után 1 frtot — ½ hold után pedig 50 krt rendel fizettetni; tekintve, hogy eme rendelkezés a termelőknek kiadatni szokott engedélyiveken a C. betű alatt oly világos magyarázattal bővittetik meg, miszerint az, a kinek földterülete a mezőn 800 □ öl, a kerti földben pedig 300 □ ölnél kevesebb, dohánytermelési engedélyre nem képesitett; tekintve, hogy a kápolnai dohánybeváltó területen Erdőtelek, Kaál-Kápolna, Tófalu, Feldebrő, Aldebrő, Konyár és Verpelét község lakosai a dohánytermeléstől elutasitandók azért, mert a leszármazók és egyéb örökösök között a vagyonfelosztás által, részben pedig a tagosítások után a fentemlített 800 □ öl térség egy darabban csak ritkán található fel; tekintve, hogy a zsellérek 1 hold legelő illetőségük 1100 □ ölével épen a dohánytermelés czéljából a nevezett községekben a homokon adatott ki, a mely terület a kültermelésnek a rokonok vagy leszármazók osztálya következtében már 800 □ ölnek meg nem felel, a kerti termelésnél pedig a 300 □ öl, mivel az illető zsellérek épületei, rakománya, kut és istállója nagy részét a belteleknek elfoglalva tartja; tekintve, hogy említett hét község lakosai kiválólag a sárgalevelű kerti dohánytermelésre vannak, mind a sivár homokföld természete, mind a nép foglalkozási hajlama és szokásai által utalva;

tekintve, hogy a dohánytermelés megvonása által 600 kat. hold területen előállított eme nagy jövedelem elmaradása e földterület népét a végső nyomorba taszítaná:

tisztelettel kérdem a pénzügyminister urat: — szándékozik-e módot találni oly intézkedés által, — hogy daczára a hivatott törvény és szabványok többé már ugy sem teljesíthető rendelvényével szemben a nevezett hét község szorgalmas munkás népe továbbra is a dohánymívelhetés jogában és használatában megmaradhasson.

Ajánlom a pénzügyminister urnak figyelmébe és emberbaráti jóindulatába és pénzügyministeri tapasztalatokon is épült bölcseségébe.

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister urral. Thaly Kálmán képviselő ur nem lévén jelen, az interpellátiót nem teheti meg. Megjegyzem még, hogy a holnapi ülésre a ma elfogadott törvényjavaslat végmegszavazása is kitűzetik.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

198. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi márczius hó 1-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről s a mult havi elnöki jelentés fölolvasása. Az ország czimerének használatáról szóló törvényjavaslat végső megszavazása, az erre vonatkozó jegyzőkönyvi rész hitelesitése. A kir. Curiának képviselő ügyekben biráskodásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása és elvetése. Vita a napirend fölött. Thaly Kálmán interpellátiója a nemzeti muzeum ügyében.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán és báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A jelen ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni, a szólani kivánókat egy részről Baross Gábor, más részről Duka Ferencz jegyző urak jegyzendik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a mult hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Szepesmegye és Pozsony szabad királyi város közönségének felterjesztéseit, melyekben Hódmezővásárhely városnak feliratát pártolván, Bukovinában, Moldvában és Oláhországban élő magyarok hazatelepítése iránt a kellő intézkedések megtételét kérik.

Pozsony szabad királyi város közönségének feliratát, melyben az alsó-csallóközi és csilizközi egyesült ármentesítő és alsó-csallóközi belvizlevezető társulatnak kérvényét pártolván, a Duna folyam dévény-gönyő-i szakaszának országos költségen leendő szabályozása iránt esedezik.

A Budapesten levőösszes állami hivatalszolgáknak Darányi Ignácz képviselő által beadott kérvényét, melyben lakbér felemelése s a ruhailletménynek készpénzben leendő kiutalványozása iránt esedeznek.

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak, tárgyalás és jelentéstétel végett.

Bemutatom a házszabályok 28. §-a értelmében havi elnöki előterjesztésemet. Méltóztassék azt meghallgatni.

Duka Ferencz jegyző *(olvassa az elnöki előterjesztést).*

Elnök: A jelentés tudomásul vétetik és a ház irodájában fog elhelyeztetni.

Következik a napirend: a magyar korona országai egyesített czimerének és az ország külön czimerének magánosok és magánjellegű testületek, vállalatok és intézetek által való használhatásáról szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Baross Gábor jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat megszavaztatott s az szokott módon közöltetni fog a főrendiházzal.

T. ház! Minthogy a főrendiház ma ülést tart, kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek ezen pontját azonnal hitelesíteni, hogy az a főrendi házhoz átvitethessék.

Digitized by Google

Tibád Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontja hitelesittetik. Következik a napirend második tárgya: a kir. Curiának országos képviselő-választási ügyekben való biráskodásáról szóló törvényjavaslatnak általános tárgyalása.

Ha a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni, az általános vitát megnyitom.

Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Tamásy Béla előadó: T. ház! Mikor az 1874. évi törvényhozás a választási törvény 89. §-át megalkotta és abban beható tanácskozás után kimondta, hogy a kérvénynyel megtámadott országgyülési képviselő-választások érvénye feletti biráskodást a kir. Curiára bizza, már döntött azon érvek felett, melyek a törvényjavaslat mellett és ellen felhozattak. Különösen döntött azon két főkérdés felett: vajjon a képviselőház azon jogát egy más testületre átruházhatja-e a képviselőház függetlenségének érintése nélkül és hogy azon jogáról következmények nélkül lemondhat-e?

Azon alkalommal ezen utóbbi két főkérdés felett oly módon döntött a képviselőház, hogy az első kérdésre kimondotta a nem-et, a másodikra pedig az igen-t. A dolog ily állásában t. ház, én azt hiszem, nem lehet feladatom, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat általános indokolásával bővebben foglalkozzam és az által ismételve mindazon érvekkel, melyek már a 89. §. meghozatalakor felhozattak, a t. ház türelmét próbára tegyem. Elégségesnek tartom tehát, egyszerűen az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-ának határozatára hivatkozni.

A mi a részleteket illeti, itt utalva az igazságügyi bizottság jelentésében felhozottakra, egyelőre csak annyit vagyok bátor, megjegyezni, hogy az igazságügyi bizottság jelentésében arra törekedett, hogy a 89. §. határozatainak és az abból kifolyó elveknek megfelelően egy oly részletes szabályzatot alkosson, mely ugy általánosságban, mint részleteiben a törvényjavaslatnak értelmében, helyesnek és czélszerűnek lenni mutatkozott.

Ezek után t. ház, nem tehetek egyebet, mint tisztelettel kérem a házat, méltóztassék a törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben az igazságügyi bizottság szövegezésében elfogadni. *(Helyeslés.)*

Horváth Lajos: T. ház! A napirenden lévő törvényjavaslat s a folyamatban levő vita természetéből folyik, hogy az, a ki a kir. Curia választási ügyekben való biráskodására nézve állást kiván foglalni, kell, hogy tisztában legyen magával először arra nézve, vajjon jó-e, helyes-e a verificatiónak azon módja, melyet házszabályaink megszabnak és melyet a ház évek hosszú során követett; és másodszor arra nézve, hogy ha nem jó, nem helyes a verificatio mai módja, minő expedienshez forduljon a ház, hogy a létező bajt orvosolja: megtartsa-e saját hatáskörében a verificatió jogát, vagy átruházza azt egy, a házon kivül álló testületre, pl. az ország első törvényszékére, a kir. Curiára? Mielőtt a felvetett kérdésekre megfelelnék, engedje meg a t. ház, hogy néhány szóval érinthessem a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat előzményeit; részint azért, mert tanulságosak, részint azért, mert azon álláspontnak, melyet a törvényjavaslatra nézve elfoglalok, hatályos illustratiójául szolgálnak. *(Halljuk!)*

Az 1874-iki kormány által initiált és az 1874-ik törvényhozás által elfogadott választási törvény, szemben a korábbi választási törvényekkel, nagy haladást jelez. Vannak e törvénynek lényeges fogyatkozásai, hogy többet ne említsek, a választási jogosultságról szóló első fejezet több irányban lényeges módositást követel; de vannak elvitázhatlan előnyei is, pl. az állandó választói lajstrom összeállitása és a választási eljárásra vonatkozó intézkedései helyesek; a VI-ik fejezet pedig, mely szól a választók összeirásánál és a választási eljárásnál közreműködő közegek felelősségéről és a választási visszaélések megbüntetéséről, annak idején nagybecsü vivmány volt. Nagybecsü vivmány azért, mert a büntető törvénykönyv csak 1878-ban alkottatván meg, 1874-től egész 1880. szeptember 1-ig, vagyis a büntető törvény életbeléptetéseig, a választó közönség választói jogát a hatósági közegek és egyes választók visszaélései ellen ezen fejezet védte. De érezte az 1874-iki kormány és törvényhozás, hogy midőn a választásoknál felmerült egyes büntetendő cselekmények megtorlásáról kellőleg gondoskodott: még nem tette meg mindazt, a mit a választók érdeke és a választás szabadsága követel. *(Helyeslés balfelől.)* A választók érdeke és a választás szabadsága nincs megóva egyes felmerült bünös cselekmények megtorlása által, ha a választásnak meghamisitott, kierőszakolt eredménye utólag mégis sanctionáltatik *(Élénk helyeslés balfelől)* és a kerületnek azon egyén lesz képviselője, a ki nem a választók valódi többségének választottja. Az 1874-iki törvényhozás tehát, hogy a petitióval megtámadott választások érvénye felett egy pártatlan biróság itéljen és a választók joga szabadon érvénye sülhessen, megalkotta a választási törvénynek a curiai biráskodásról szóló ismeretes 89. szakaszát és ez által kifejezte azt, hogy a verificatio mai módja nem jó, nem helyes, hogy a ház a verificatio jogát saját hatáskörében meg nem tarthatja és hogy a kinálkozó expediensek közül legjobb, leghelyesebb a kir. Curiának biráskodása. *(Helyeslés balfelől.)*

E 89. §. az 1874-iki kormánynak és törvényhozásnak, de különösen az akkori többségnek egy, emelkedett szellemre valló alkotása volt, melynek becsét növeli azon körülmény, hogy az 1874-iki

Digitized by Google

képviselőház azt csaknem egyhangulag szavazta meg.

Az 1877-iki, tehát a mostani kormány, hű maradt az 1874-iki kormány traditióihoz és intentióihoz s a választási törvény 89. §-a alapján, a kir. Curia biráskodásáról szóló törvényjavaslatot nemcsak benyujtotta, hanem azt az igazságügyi bizottságban, az osztályokban s a házban őszintén és hatályosan védte, támogatta.

Jellemző t. ház, a kormány intentióra nézve az 1877-iki törvényjavaslat indokolásának bevezető része. Minthogy régen történt a dolog, a t. ház engedelmével felolvasom azt. *(Olvassa.)*

„A törvényhozás az 1874? XXXIII. törvény 89. §-ában már elismerte azt, hogy az országos képviselő-választások érvényére nézve felmerült vitás kérdéseknek jövőre ne a képviselőház legyen hivatott birája, hanem az ország legfőbb itélőszéke a kir. Curia.

A képviselőház tagjainak legnagyobb része, a dolog természeténél fogva, a párt szempontoknak egy bizonyos nyomása alatt áll s csak keveseknek sikerül megőrizni s ridegen alkalmazni a a tárgyilagos pártatlanságot adott esetekben. Nem lehet megnyugtató se egyesekre, se a közérzületre a többségnek egy olyan előjoga, mely esetleg és merő pártszempontból nem érdemelt kedvezésben részesítheti saját párthiveit, vagy jogtalanul sujthatja a kisebbség tagjait. Nem lehet azt elviselni, hogy egyes képviselő-jelöltek és egyes választók már a választás alkalmával számba vehessék a jogtalan kedvezés vagy elnyomás esélyeit. Ez annak egyengetné utját, hogy a jelölt és a választók túl tegyék magukat, a hol lehet a választási törvényben megvont korlátokon. Az e tekintetben észlelt bajt megszünteti vagy lehetőleg mérsékli a kir. Curia tervezett biráskodása.

A kir. Curia tagjai hivatásuk, magas állásuk és függetlenségük tudata által kellőleg fegyelmezett birák és szakemberek. Párthoz tartozhatnak ugyan a Curia tagjai is, de nincsenek közvetlenül érdekelve és érintve a pártalakulások esélyei által s nem érzik a képviselői collegialis viszony hatását és mentek a parlamenti élet befolyásától.“ *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Meg kell még jegyeznem t. ház, mert az is az előzményekhez tartozik, hogy három különböző országgyülésnek három különböző igazságügyi bizottsága nyilatkozott már a kir. Curia biráskodása mellett. Tudom, t. ház, hogy ezen előzmények a t. ház tagjaira nézve nem kötelezők; tudom, hogy egyik országgyülés intézkedése nem köti le a következő országgyülések intézkedési jogát, a mint hogy az 1877-iki képviselőház két szótöbbséggel el is vetette a kir. Curia biráskodásáról szóló törvényjavaslatot; elvetheti a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot a ház többsége most is, sőt tovább megyek: hatályon kivül helyezheti a választási törvény 89. §-át. De annyi bizonyos, hogy a kormány enuntiátiójában, az igazságügyi bizottságok jelentéseiben s az 1874-iki törvényhozásnak csaknem egyhangulag hozott elvi megállapodásában oly erkölcsi támpont kinálkozik azok számára, a kik a Curia biráskodását helyeslik és elfogadják, a melyre bárhonnan jövő támadás ellenében egész megnyugvással hivatkozhatnak. *(Élénk helyeslés a balon.)*

Áttérek most t. ház, feladatom tulajdonképi tárgyára, t. i. azon kérdések fejtegetésére, a melyeket beszédem elején jelezni szerencsém volt. Én, t. ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy a verificátió azon módja, melyet házszabályaink megszabnak s a ház évek hosszú során át követ, nem helyes.

Nem azóta vallom e nézetet, mióta az ellenzék padjain foglalok helyet; vallottam azt akkor is, mikor a t. kormánypárti többséghez tartoztam. A ház naplói bizonyítják, hogy 1877-ben, mikor a Curia biráskodása először volt napirenden, mint a központi bizottság kisebbségének előadója, e házban ugyanezen nézeteket fejtegettem. Akkor is az volt nézetem és meggyőződésem, most is az, hogy azon vitás kérdésekben, melyek a választók között a megejtett választás eredményére nézve felmerülnek, a biráló bizottság tagjai a legtöbb esetben a legjobb akarat mellett sem fejthetnek ki annyi tárgyilagosságot, a mennyit az ügy igazságos eldöntése megkiván. *(Ugy van! Ugy van! a balon.)*

Ennek oka t. ház, igen egyszerű s a dolgok természetében rejlik. A ház azon tagjai, kik a biráló bizottságokba választatnak, nem szünnek meg tagjai lenni a háznak és azon pártnak, melyhez tartoznak. Mint ilyenek a collegiális viszonyoknak, a pártszempontok és párttekinteteknek bizonyos nyomása, hogy ne mondjam, uralma alatt állnak, a mi a teljesen objectiv igazságszolgáltatást feszélyezi, a legtöbb esetben meg is hiusítja. *(Helyeslés.)*

Nem vádképen mondom ezt. A parlamentáris kormányzat végelemzésében nem egyéb, mint a többségre jutott párt kormányzata s uralma. A többség tehát a dolog természeténél fogva arra van utalva, hogy minden törvényes eszközt felhasználjon arra, hogy megmaradjon számszerinti többségnek és megtartsa a hatalmat, mely — eltekintve a személyes előnyöktől — megadja a pártnak az eszközt arra, hogy a közügyeket saját nézete saját politikája szerint vezesse s a hazát, hogy ugy mondjam, saját nézetei szerint boldogíthassa.

Innen van t. ház, hogy a kérvénynyel megtámadott választások ügye a biráló bizottságok tagjaira nézve nem egyszerű vitás ügy, melyet az osztó igazság szerint kell eldönteni, hanem pártkérdés, hatalmi kérdés, politikai kérdés. *(Ugy van!*

Digitized by Google

Ugy van! a balon) melyet — megengedem — a közügyek érdekében a politikai exigentiák szerint lehet mérlegelni, sőt el is dönteni. Hogy ez igy van és máskép parlamentáris kormányzat mellett alig lehet: fényes tanubizonyságot szolgáltatnak a biráló bizottságok jegyzőkönyvei.

A mindenkori többség itt is mindig kihasználta és mindig ki fogja használni a verificatióban rejlő nagy előjogot és ha egyes ellenzéki képviselők verificáltattak és verificáltatnak is, az concessióként, vagy compromissum alapján esett meg és fog megesni. *(Élénk felkiáltások baloldalon: Igaz Ugy von!)*

A biráló bizottságok ezen egyoldalú eljárása súlyos bajoknak vált forrásává. Egyik baj az, hogy a választás szabadsága, melyet pedig a választási törvény hatályosan meg akart védeni minden irányban, tehát jobbra ugy, mint balra, a választóknak egy részére nézve, a megtorló szabályok daczára ma már igen sok esetben nem egyéb fictiónál. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A biráló bizottságok objectiv eljárásában való hit megrendült és az ellenzéki választók csak a legflagránsabb esetekben, csak kisérletképen élnek a petitió jogával, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mely eredményre ugy sem vezet. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Hogy ez t. ház, nem használ sem a törvény, sem a képviselőház tekintélyének, azt hiszem, tüzetesen fejtegetnem sem kell. Az én meggyőződésem szerint — de hivatkozhatnám a t. miniterelnök ur meggyőződésére is, melynek 1877-ben oly ékes kifejezést adott, a képviselőház tekintélye azt követeli, hogy a ház alkotó elemeinek törvényességéhez a gyanunak még csak árnyéka se férjen. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ha ez a gyanú a közvéleményben gyökeret vert, akkor azután akarva, nem akarva, tűrnünk kell azon súlyos vádat, hogy a képviselőház nem a választó polgárok valódi többségének kifolyása és igy nem az országnak valódi képviselete. *(Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

A másik baj t. ház az, hogy a biráló bizottságoknak egyoldalú és enyhe eljárása valóságos praemium a választási visszaélésekre. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Az 1874-iki választási törvény megalkotása után és az abban felvett megtorló szabályok első hatása alatt, csak szórványosan s a decorum megtartása mellett titokban tünedeztek fel a választási visszaélések egyes jelenségei; ma már nyiltan folyik az etetés, itatás és szavazatvásárlás. *(Ugy van! a baloldalon.)*

És ez igen természetes. A jelölt igen jól tudja, vagy legalább jogosítva van azt hinni, hogy ha költött és mandatumra szert tett, a biráló bizottságok a bevégzett tényeket száz eset közül kilenczvenkilencz esetben sanctionálni fogják és ezen sanctio folytán ő a kerület verificált képviselője lesz.

Hogy ezen választási üzelmek nagyon károsak ugy anyagi, mint erkölcsi tekintetben, azt hiszem, mindnyájan tudjuk és tapasztaljuk. Annyi bizonyos, hogy igen sok derék magyar családnak anyagi tönkrejutása a választási költekezésekre vezethető vissza. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ezek azon bajok t. ház, a melyek miatt én a verificatió mostani módját nem helyeslem és annak továbbra is a ház hatáskörében való megtartását ellenzem.

Már most az a kérdés, hogy minő expediens hez forduljon a t. ház, hogy a létező bajokon segítsen? Megtartsa-e a verificatió jogát saját hatáskörében, vagy átruházza-e azt a házon kivül eső testületre, az ország legelső törvényszékére, a királyi Curiára?

A királyi Curia biráskodásának ellenzői azt hangsúlyozzák, hogy a verificatió joga a parlament souverainitásának folyománya és a parlament függetlenségének egyik garantiája. *(Egy hang a jobboldalon: Igaz!)* Azt hangoztatják, hogy oly országban, a melyben a hatalmi tényezők súlyegyene kellőleg biztosítva nincs és egy oly parlament, a mely a hatalom minden attributumával nem bir, a képviselőház oly eminens jogról, melynél fogva az alakulására és a pártok számarányára nézve minden külbefolyást kizár, saját hatalmának és fontos állami érdekeknek érzékeny sérelme nélkül le nem mondhat. Az észlelt bajokat tehát — mert hogy vannak, elismerik — a házszabályok keretében kell orvosolni.

Osztozott e felfogásban az 1877-iki képviselőház is és elvetvén az 1877-iki törvényjavaslatot, kiküldött egy 8 tagból álló bizottságot azon utasítással, hogy adjon kimerítő véleményes jelentést arra nézve, vajjon mely javítások szükségesek a házszabályoknak azon intézkedéseit illetőleg, a melyek a verificatióra vonatkoznak.

Én, t. ház, nem osztozom ezen nézetekben és aggodalmakban és az orvoslásnak jelzett módját nem helyeslem. Nem osztozom a jelzett nézetekben és aggodalmakban azért, mert nézetem szerint a verificatió joga a parlamenteknek nem ős, hanem szerzett joga és a parlamentek souverainitásával, függetlenségével semmi szerves összeköttetésben nincs. *(Helyeslés balfelől.)* A parlamenteket nem a verificatió joga tette nagyokká és hatalmasokká, hanem a politikai viszonyoknak eszélyes felhasználása, mondhatnám kizsákmányolása. *(Helyeslés balfelől.)*

És a parlamentek erejének kulcsa nem a verificatió jogában rejlik, hanem azon erkölcsi súlyban, melyet a parlamentek maguktartása által — a közvéleményben és a hatalmi tényezőknél — kivívni és megtartani tudtak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Anglia parlamentje 1868-ban önként mon-

Digitized by Google

dott le a verificatió jogáról s átruházta azt az ország első törvényszékére, az ugynevezett királyi törvényszékre. Svéczia és Norvégia nélkülözi a verificatiónak általunk használt módját a nélkül, hogy akár az egyik, akár a másik parlament tekintélyének súlya, souverainitása legkevésbé is csökkent volna.

Az sem áll, hogy a verificationális jog védelmet nyujt a hatalom ellen, mert kizárja annak befolyását a ház alakulására és a pártok számarányára. A verificatiónak mai módja sem zárja ki a hatalom befolyását; sőt merem mondani, hogy azt a dolog természeténél fogva a legtöbb esetben egyenesen provocálja, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon)* védelmet pedig a hatalom túlkapásai ellen nem nyujt. Ha a parlament feszélyezi a hatalmat és a hatalom erőt és kedvet érez magában a parlamentet megtörni: bizonyára nem egyes tagjaiban, hanem a maga egészében fogja azt megtámadni. *(Ugy van! balfelől.)* Az államcsinyek gazdag története e felfogás mellett tanuskodik. *(Helyeslés balfelől.)*

A verificatio joga voltakép nem a parlament féltett joga, hanem a mindenkori többség féltett előjoga. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A continentalis parlamentek nem mondottak le e jogról azért, mert a lemondás nem állott a mindenkori többség érdekében.

A mi már most az orvoslás módját illeti, hogy t. i. a házszabályok keretében kell segíteni a bajon, én, t. ház, azt lehetségesnek nem tartom. Lehet a házszabályok keretében üdvös, a mostaniaknál jobb, czélszerűbb anyagi és alaki szabályokat alkotni, de ha a biráló bizottságok tagjai képviselők lesznek, a minthogy ez esetben mások nem is lehetnek, a baj lényege megmarad, bármikép alakittassanak is meg a bizottságok. Már érintettem t. ház, hogy a biráló bizottságok tagjai nem szünnek meg a ház tagjai és pártemberek lenni; a képviselő a birói székben is képviselő és igy érdekelt fél marad. *(Ugy van! a bal- és szélső balon.)* És minthogy csaknem minden képviselő az ország javát saját pártjának politikájához és uralmához köti és a hatalomhoz — mely megadja a közügyek vezetésére a hatályos eszközöket, hogy úgy mondjam — görcsösen ragaszkodik: azon vitás kérdések elintézésénél, melyek a választások ellen felmerülnek, a legjobb akarat mellett sem bir kifejteni, vagy érvényesíteni a birói széken annyi objectivitást, mennyit a választás szabadsága megkiván.

Mindezekből az következik t. ház, hogy az 1874. évi törvényhozásnak igaza volt akkor, mikor a legjobb expedienstül, a kir. Curia biráskodását jelölte meg. Ismeretesek előttem azon érvek és aggodalmak, melyek a kir. Curia biráskodása ellen felhozatnak, de én azokban nem osztozom. Nem tartok én attól, hogy a kir. Curia belesodortatik a politikai élet hullámzásaiba és hogy a politikai biráskodás által csökkenni fog tekintélye, melyet pedig a justitia általános érdekeinél fogva gondosan óvni kell. Angliában e biráskodás 14 éves története állításom mellett tanuskodik. Az új hatáskör és a parlament bizalma nem hogy csökkentette, de inkább növelte a kir. törvényszék tekintélyét. Egyébiránt a kir. Curia most is itél politikai jellegü súlyos bűntények felett, melyek nem a sajtó utján követtetnek el és a választási jogosultság vitás kérdéseiben most is gyakorol politikai biráskodást. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Kérdem: ártott-e ez a Curia tekintélyének és károsan hatott-e birósági szervezetünkre? ugy hiszem, nem. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt azonban nem vonom kétségbe, hogy a vesztes fél nem mindenkor lesz megelégedve a Curia itéletével; igy van ez a rendes pereknél is, de meg fog nyugodni bizonyosan, mert jól tudja, hogy a kir. Curia biráskodásánál a részrehajlás gyanujának még csak árnyéka sem forog fenn, a mennyiben a választási ügy a kir. Curiára nézve nem pártkérdés, nem politikai vagy hatalmi kérdés, hanem egyszerü vitás ügy, melyet az osztó igazság és legjobb meggyőződése szerint dönt el. *(Ugy van! balfelől.)*

Attól sem tartok, hogy a hatalom befolyást gyakorolhatna a kir. Curia tagjaira. A kir. Curia Magyarország első és legfőbb törvényszéke, mely itél élet és halál, vagyon és becsület fölött; tagjai pedig egy becsülettel megfutott szakpályának végén állanak s a birói carrière tetőpontját már elérték. Reájok nézve — leszámítva a nagy ritkán megürülő egy-két tanácselnöki állomást — az előléptetés perspectivája nem létezik. Függetlenségüket pedig védi a törvény, melyet a hatalom sem nyugdijazás, sem áthelyezés, sem elmozdítás által nem paralyzálhat.

Nem is hiszem t. ház, hogy ez ellenvetés komoly volna. Általában t. ház, ha a hatalom beavatkozásának félelme indok arra, hogy a verificatiót a kir. Curiára ne ruházzuk, akkor kettős indok arra, hogy a biráló bizottsági tagoktól elvonjuk. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Mert ha a hatalom befolyást akar gyakorolni, azt hiszem, könnyebben megtalálja az utat a verificáló bizottság egyes tagjaihoz, mint a kir. Curia veterán biráihoz. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Végére jutottam t. ház, rövid fejtegetésemnek és igen sajnálom, hogy az eldöntés alatt álló kérdést hatályosabban támogatni nem tudtam. De erőt merítek egyfelől azon hitből, hogy előadásom hiánya a vita folyamán pótoltatni fog; másfelől pedig az igazság hódító hatalmából, mely arra fogja ösztönözni a tisztelt többséget, hogy megmaradva az eszmék azon magaslatán, melyen az 1874-iki többség állott, a ház tekintélyének, a politikai morálnak s a választás szabadságának érdekében

Digitized by Google

elfogadja e törvényjavaslatot, mint oly expedienst, melynél nézetem szerint helyesebbet ez idő szerint kigondolni nem lehet. Különben a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Körösi Sándor: A napirenden levő javaslat, mint mindnyájan tudjuk, nem képez pártkérdést és igy igen alkalmas arra, hogy ahhoz minden mellék tekintet nélkül teljes tárgyilagossággal szóljunk. *(Halljuk!)* A tegnap megejtett szavazás eléggé bebizonyította, hogy e kérdésnél nem pártok szerint fogunk szavazni, hanem igenis fogunk szavazni azon nézettársakkal, kiknek nézetét helyesnek fogjuk tartani. *(Helyeslés.)* Meg vagyok győződve, hogy e tárgyilagosságot az érdemleges tárgyalás folyama alatt is meg fogjuk tartani, hogy teljes objectivitással itéljük meg egymás nézeteit és nem fogjuk egymást azért, mert nézeteink egymástól eltérnek, holmi mellékes párttekintetekkel vagy hatalmi vágyakkal gyanusítani. *(Felkiáltások a szélső balról: De igenis fogjuk!)* Ezen meggyőződésben lévén: bátorkodom a napirenden levő tárgyhoz szólva, nézetemet teljes objectivitással és lehetőleges rövidséggel előadni, kérvén a t. háznak becses figyelmét. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj a szélső balfelől.)* Sajnos, t. ház, hogy az ellenzék nézetén nem lehetek jelenleg, de méltóztassanak megengedni, hogy képviselői jogommal élve, nézeteimet én is elmondhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-a azon elvet mondta ki, hogy a kérvénynyel megtámadott választások fölött a Curia itél, de azon szabályok megalkotását, melyek szerint a Curia ezen ügyekben eljárand, egy külön törvény tárgyának tartotta fenn. Ezen külön törvény javaslata fekszik most előttünk; és most kell azt megvizsgálni, vajjon ezen szabályok helyesek-e és alkalmasok-e arra, hogy a Curia a verificationális ügyekben alaposan, részrehajlás nélkül és igazságosan eljárjon. Méltóztassék nekem megengedni, hogy ezuttal ezen szabályok birálatába ne bocsátkozzam. Nem bocsátkozhatok ezek birálatába azért, mert nem helyeslem azon elvet, melyet az 1874-ik évi törvény kimondott. Már pedig ezen törvényjavaslat ezen elvnek folyománya. Tehát azon jogelvnél fogva „ruente fundamento, ruit etiam superaedificatum," ha nem helyeslem az elvet: nem helyeselhetem az ezen alapon készült törvényjavaslatot sem.

Az igazságügyi bizottság jelentésében legfőbb indokul azt hozza fel, hogy a képviselőválasztások ellen beadott kérvények fölötti biráskodás, mint tisztán birói functió, elvileg sem tartozhatik a képviselőház mint törvényhozási factor teendőihez, hanem a birói hatalom hivatott közegeire ruházandó át. Ez, t. képviselőház azon elv, a melyet én nem helyeslek s a melyet magaménak nem vallhatok és a melyre én sem most, sem jövőre szavazni nem fogok.

Madarász József: A jövőről ne beszéljünk! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Körösi Sándor: Ellenkező nézetem támogatására felhozom, hogy Anglia kivételével, a művelt világ összes parlamentjei saját hatáskörükben megtartották a verificationalis jogot. A hatalmas északamerikai és a franczia köztársaság szintén megtartotta azt. Ez tény, tehát az én nézetem helyessége mellett bizonyít. Azt mondják, hogy Angliában már a bíróságra van átruházva. Igaz, nem tagadom, de nézzük meg csak az előzményeket, melyek között e törvény Angliában létrejött. Miképen állott azelőtt Angliában a verificationális ügy? Az 1770. év előtt Angliában az igazolási ügy a parlament hatáskörébe tartozott s a parlament teljes ülésben döntött az igazolási kérdések felett. *(Felkiáltások szélső balfelől! Itt is ugy volt azelőtt!)* Mai napig igy is van ez a franczia köztársaságban; ott az igazolási ügyek, vagyis a kérvénynyel megtámadott választások felett a franczia képviselőház teljes ülésben határoz. Később Angliában egy külön commissióra bizatott az igazolási eljárás, de a parlament körén belül. Horváth Lajos t. képviselőtársam azt mondta, hogy erre nem alkalmasak a parlamenti pártokból alakult biráló bizottságok, a mit jegyzőkönyvei is igazolnak. No már nem tudom, micsoda jegyzőkönyből vette az adatokat t. képviselőtársam; az én jegyzőkönyvi adataim ellentmondanak. Az én jegyzőkönyvi adataim közt azt találtam, hogy 1867-ben az angol parlament négy választókerületet fosztott meg a képviselőküldhetés jogától. 1832—1852-ig 82 választást semmisített meg az angol képviselőház; 1852-ben 70 megtámadott választás közül 36-ot, 1859-ben 62 választás közül 12-őt semmisített meg. Azt igazolják-e ezen tények, hogy a parlamenti birák részrehajlólag járnak-e el, hogy ezek nem merik megsemmisíteni. Az általam idézett hivatalos adatok ellenkezőt igazolnak. Mindamellett az angolok nem voltak megelégedve ezzel az eljárással; nem elégítette ki az főleg őket azért, mert az eljárás igen lassú és igen drága volt. Egy bizonyos Lambeth nevü képviselő választása 100,000 frankot meghaladó költségbe került. Ez bizony oly körülmény, hogy ha a választásnál is kell költenie a képviselőknek, *(Derültség balfelől)* az igazolásnál is ily tetemes összeget kell kiadnia, ez oly körülmény, melyet én méltánylok és figyelembe veszek.

Ez okból és nem abból, hogy a parlamenti bíróság részrerehajlólag jár el; vagy mintha a parlamenti bíróság talán képzetlen, vagy jellemtelen emberekből állana, változtatta meg az eljárást. Hisz a parlamenti bíróságok tagjai itt nyilvánosan a ház előtt esküt tesznek.

Madarász József: Bár ne tennének!

Körösi Sándor: Hát az az eskü, melyet

Digitized by Google

a curiai biró letesz, az erősebb valami és az azt megtartja? Nem akkora darab kenyeret eszik az a biró, mint az a képviselő?

Az eljárás lassusága és drágasága birta rá az angol parlamentet, hogy az 1868. jul. 31-én kelt actával a bíróságokat utasította a kérvénynyel megtámadott választások igazolására.

A mostani eljárás igy van: A választási ügyekben a birói eljárás a westminsteri három nagy törvényszék egyikére van bizva. E főtörvényszék kiküld kebeléből egy birói tagot; ez a birói tag kimegy a választás szinhelyére, kihallgatja a tanúkat, összegyüjti a bizonyítékokat és indokolt határozatot hoz. Ezen indokolt határozatot átteszi az alsóház elnökéhez; az a házhoz terjeszti a végett, hogy a választásnál visszaélést elkövetett polgárok választójogaiktól megfosztassanak. Most csak az alsóház hozhatja meg azt a határozatot, mely egyeseket a választási jogtól, egész kerületeket pedig a képviselőküldés jogától fosztja meg.

Azonban az 1868-iki angol törvény, mint sok más törvény, időhöz van kötve, korlátolt az és már 1875-ben Simon nevezetű képviselő indítványt adott be, hogy a ház küldjön ki enquettet és vizsgáltassa meg ezen birói eljárási rendszert. Az enquette eljárt megbizásában s beadta jelentését a háznak, mely azt határozta, hogy az eljárás továbbra is megmarad, de egy biró helyett jövőre kettő fog eljárni és a választásoknál előforduló visszaélések, etetés, itatás és a hivatalos hatalommal való befolyásolások hivatalból üldözésével a közvádló bizatik meg. *(Egy hang a szélső baloldalról: Nálunk is ugy kellene!)* Csupán ez a változás történt.

De még életbe sem lépett e törvény s az angol bíróságok máris agitálni kezdtek ellene és agitáltak folytonosan azért, mert féltek, hogy bevonatván a politikai pártok küzdelmeinek mocsarába, elvesztik azon tekintélyt, melyet az angol bíróságok századok óta élveztek. Az angol törvényhozás megtehette, hogy az állam ily kisérletet tegyen; de a világ összes parlamentjei mind a mai napig megtartották haladáskörükben az igazolás jogát. És én részemről most is azon nézetben vagyok, hogy azt a mi parlamentünknek nem szabad a kezéből kiadni. Magyarországon még a parlamentarismusnak igen sok ellensége van. Még a parlamenti rendszer Magyarországon nem csontosodott meg, sőt sajátságos dualistius közjogi viszonyunknál fogva még állami függetlenségünk sincs teljesen biztosítva. Jöhetnek idők, mikor nekünk nagyon jót fog tenni az, hogy nem a parlamenten kivül lévő és a hatalomnak befolyása alatt álló közegre bizatott a saját tagjai feletti biráskodás, hanem saját maga itél saját tagjai felett.

Még ha megcsontosult volna is a parlamenti rendszer Magyarországon, ha ez a mi államunk egy nagy állam, ha ezen magyar nemzet egy nagy egységes elemből állana is; ha ez a magyar állam nem dualismusban volna egy másik állammal, hanem egy teljesen egységes nagy, erős, önálló, független állam volna is: még az esetben sem bocsátanám ki a parlament hatásköréből a saját tagjai feletti biráskodást. *(Helyeslések jobbfelől.)* Nem bocsátanám ki pedig azért, mert a képviselőház, mint a törvényhozás egyik tényezője, souverain hatalommal bir; e hatalmat pedig semmiféle más hatalomnak s igy a birói hatalomnak sem rendelem alája. Ez az állami köröknek megzavarása lenne. Az állami hatalom elkülönítése követeli, hogy a képviselőház hatalma az állami hatalom másik ágától, t. i. a végrehajtó hatalomtól teljesen független legyen. *(Helyeslések jobbfelől.)*

Montesquieu az államhatalmat három ágra osztotta fel: törvényhozó, végrehajtó és birói hatalomra. A mai államtudomány ezen felosztást nem ismeri el kifogás nélkül helyesnek. Ma csak két ágra, t. i. törvényhozó és végrehajtó hatalomra különítik el az állami hatalmat. A végrehajtó hatalomnak azután két autonom ágát képezi az igazságszolgáltatás és közigazgatás. Ha tehát a verificatió joga a rendes bíróságra bizatik, akkor a souverain törvényhozó testületnek tagja felett a végrehajtó hatalomnak egyik autonom ágát képező közeg, a rendes bíróság fog itélni. — Ez valósággal összekeverése a hatalmi köröknek és lealacsonyítása a souverainitásnak. *(Helyeslés a jobboldalon)* Melyik képviselő választatott helyesen, melyik képviselő lehet a törvényhozás tagja? e felett egyedül illetékesen csak maga a képviselőház itélhet. Mert ha ezen kérdésben nem itélhet, akkor nem itélhet azon másik kérdés felett sem, hogy vajjon a szabályosan megválasztott, de physicailag vagy elmebelileg, vagy erkölcsileg alkalmatlan képviselő kizárassék-e a képviselő-testületből? Lehet a képviselő ragályos nyavalyában, *(Derültség)* lehet erkölcsileg megromlott, goromba, illetlen stb. szóval olyan egyén lehet, a ki egy vagy más tekintetből a képviselőház tanácskozásait veszélyezteti, vagy azt nehezíti. E felett a kérdés felett akkor a Curiának kell itélni, mert ha az egyik odatartozik, a másik is odatartozik.

De nem lehet a verificatió jogát azért sem a bíróságra bizni, mert a rendes bíróság a magánfelek közt keletkezett magán-peresügyekben van hivatva itélni. A képviselőnek, mint ilyennek, megtámadott képviselői állása nem magánjogi, hanem közjogi kérdés; a felett tehát a magánjogi kérdések eldöntésére hivatott bíróság illetékes nem lehet. De nem is lenne czélszerű a rendes bíróságot a politikai veszekedés, czivakodás, perlekedés, mocskolódás mocsárjába lesülyeszteni, nem jó volna belekeverni a politikai pártok vitájába. A mi legfőbb itélőszékünk most nagy tekintélylyel bir; de ha egy pár választás után ő biráskodik, nézzék meg a mostani sajtó modorát, majd megbánja az a

Digitized by Google

Curia. Majd meglátják, hogy hová lett az a tekintély, a melynek most örül; mert az nem áll, a mit Horváth Lajos t. képviselő ur mondott, hogy hát most is elveszti az egyik fél a pert. Egészen más, mikor két személy áll egymással szemben; ha az alperes vagy felperes veszít, arról az ország semmit sem tud. De ha egy választókerület, vagy egy képviselő megfosztatik képviselői állásától, a hol a választók ezrei állanak szemben egymással, ott meg fogja tudni az ország. Azok a választók, a kik elfognak üttetni, a képviselőház helyett ezentul a Curiát fogják szidni. De nem volna tanácsos a rendes bíróságot belevonni a politikai pártok vitáiba már azért sem, mert a biró a mi törvényeink szerint, igen helyesen, ki van zárva a politikai életből s igy nem alkalmas épen azon okból, a miért nem alkalmas a törvényhatóságoknál eszközölt választások, vagy közigazgatási kérdések felett itélni, t. i. tárgyismeret hiánya miatt. Kereskedelmi- és váltóügyekben ezelőtt kereskedőket vettek be, hogy a bíróság itélhessen; és most politikai ügyekben egy azokban járatlan közeget, a bíróságot akarják megbizni? hogy politikai élettel ismeretlen biró itéljen. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hiszen annyi csinyja-binyja van a választásnak, a mint azt mindnyájan tudjuk, *(Ugy van! a szélső baloldalon. Derültség)* hogy azokat a politikai pártéleten kivül álló biró nem is ismeri, tehát itéletet sem tud rólok mondani. *(Halljuk!)* De meg a biró megszokta a formalitásokhoz való ragaszkodást, az apró kicsinységeken való tépelődést. Már most kérem, micsoda dolog volna az, ha ezen, magánperekben aprólékosságokhoz szokott biró átvinné ezen tépelődést a politikai kérdés megoldására is? Ez valósággal nem lenne helyes és igazságtalan lenne, mert aprólékos formahiba miatt ezreket kényszerítene új választásra, holott pedig azok az első alkalommal is kellőleg nyilvánították akaratukat, csakhogy a megbukott ellenfél igen könnyen csinál egy kis formahibát azért, hogy per lehessen belőle.

De hát most jövök egy magyar argumentumra. *(Halljuk!)* Ez már talán Angliában nem döntő, hanem minálunk nagyon döntő argumentum; nevezetesen az, hogy ha mi a Curiára bizzuk a biráskodást, annak tagjainak számát tetemesen meg kell majd szaporítani és az adózó nép nyakára ismét borzasztó terhet kell majd nekünk megszavazni. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez pedig haszontalan és káros volna. Minek tennénk olyan helyen is a nép vállára terhet, a hol az nem szükséges, a hol azt elkerülhetjük?

De midőn t. képviselőház, kijelentem, hogy én ezt a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el, nem hallgathatom el azt sem, hogy én jelenlegi házszabályainkat hiányosnak, tökéletlennek tartom. Én nem akarom azt, hogy a parlament ne legyen hű képviselője a nemzeti akaratnak; ellenkezőleg azt akarom, hogy a parlament ne legyen egy pártnak a szolgája, hanem legyen az összes nemzeti akaratnak hű képe. Nem akarom, hogy lehetővé tétessék, a mi 1798-ban a franczia parlamentben történt, mikor a directorium már nem is egyenként, nem is tizenként, de tömegesen, merő pártszenvedélyből egyenesen kitörölte az ellenzéki képviselőket. Nem akarom ennek lehetőségét, mert nem szabad a választás szellemét, hanem csak egyedül a választás tényét vizsgálni, akárki biráskodik is abban.

Én tehát azt óhajtom, maradjon meg a biráskodás joga a választások kérdésében továbbra is parlamentünk hatáskörében; de vizsgáltassanak át házszabályaink és felhasználva azon igen sok jó rendelkezést, melyek a benyujtott törvényjavaslatban foglaltatnak, dolgoztassék az át.

Én, t. képviselőház, határozati javaslatot azért nem nyujtok be, mert Baross Gábor t. képviselőtársam ugy is nyujtott már be indítványt a házszabályok revisiójára vonatkozólag. Remélem, hogy mikor a bizottság ki fog küldetni, a t. képviselőház meg fogja ezen bizottságnak hagyni, hogy az különösen a verificatióra vonatkozó részét házszabályainknak ugy javítsa ki, hogy itt a kisebbségnek és többségnek jogai egyformán biztositva legyenek s a parlament körébeni biráskodás továbbra is lehetővé valljék.

Ezen nézetektől áthatva, ismételve kijelentem, hogy a napirenden levő törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Irányi Dániel: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A szőnyegen lévő törvényjavaslatnál fontosabb régen feküdt a ház asztalán. Czélja nem egyéb és nem kisebb, mint a képviselői választások törvényszerűségét és tisztaságát, a mennyire lehet, biztositani. Hiában szabja meg a törvény a választók jogait; hiában határozza meg az eljárást, mely a választásoknál követendő; hiában tiltja meg a vesztegetéseket és a tisztviselők illetéktelen beavatkozását: ha nem gondoskodik egyuttal oly bíróságról, mely a felmerülő panaszokat igazságosan és részrehajlatlanul megbirálja és eldönti.

T. barátom Horváth Lajos ép oly alapos, mint kimerítő beszédében előadta a jelen kérdésnek előzményeit. Rámutatott arra, hogy a képviselőház eredetileg teljes ülésben szokta igazolni a képviselőket és azon választások iránt is ily módon határozott, melyek ellen kérvények adattak be. De a tapasztalás csakhamar arról győzte meg a képviselőházat, hogy ezen mód, azon kivül, hogy sok időveszteséggel jár, a választás igazolásának részrehajlatlanságát nem biztosítja. Ugyanezért az 1868. év végén kidolgozott házszabályokban a kérvénynyel megtámadott választásoknak a megbirálását, mint tudjuk, biráló bizottságokra ruházta. De két választás, az 1869-iki és 1872-iki, elegendő volt an-

Digitized by Google

nak bebizonyítására, hogy a biráló bizottságokba vetett remény is hiú s alaptalan.

A nélkül, hogy a biráló bizottságokat gyanusítani, vagy megsérteni akarnám: azt gondolom, mindnyájunknak be kell vallanunk hogy azok nem mindig a tiszta törvény és a tárgyilagos igazság szerint jártak el, daczára az eskünek, melyettagjaik a ház színe előtt ünnepélyesen letettek. És helyesen jegyezte meg Horváth Lajos t. képviselőtársam, hogy ezen tiszt valóban meghaladja a legtöbb képviselőnek eréjét. Mindnyájan többékevésbé pártszellem uralma alatt állunk; és ha még oly őszinte akarattal ülünk is a birói székbe: a legtöbben nem menthetik fel magokat részint társaiknak, a kik informálják, részint saját pártjok érdekeinek a befolyása alól. Ez indította a képviselőházat .74-ben arra, hogy ennél czélszerűbb, más módról gondoskodjék; ez szolgált az 1874-iki törvény 89. §-a meghozatalának indokául.

Most arról van szó t. ház, hogy a törvény ezen szakaszának végrehajtására benyujtott törvényjavaslat felett mondjunk itéletet. Kőrösi Sándor t. képviselőtársam azért ellenzi a kérvénynyel megtámadott választások felett való itélethozatalnak a Curiára való bizását, mert szerinte ezen legfőbb itélőszék sem nyujt elegendő biztosítékot arra, hogy a hozzá utasított kérdéseket pártatlanul, fogja elintézni. Én, t. ház, épen nem állítom azt, hogy nem fognak előfordulni esetek, a melyek a kir. Curia itéleteit nem épen a törvényesség és igazság színében fogják feltüntetni: de egyet mindenesetre merek állítani, a nélkül, hogy czáfolattól tarthatnék, azt, hogy a curia mindenesetre részrehajlatlanabbul, igazságosabban fog itélni, mint itéltek a biráló bizottságok. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha nem tudunk tökéletes, minden aggodalmat eloszlató törvényszéket találni, akkor folyamodjunk ahhoz, mely a jelen körülmények közt a legtöbb biztosítékot nyujt arra, hogy itéletében megnyugodhatunk.

A t. képviselőtársam arra figyelmeztet, hogy jöhet idő, midőn a kormány ezen legfőbb itélőszékre is törvénytelen befolyást fog gyakorolni; figyelmeztetett arra, hogy dualisticus alkotmányunk formájánál fogva ezen veszély előbb-utóbb bekövetkezhetik. Ámde t. képviselőtársam, ha a kir. Curia ily befolyás alá fog helyeztetni, ha a mostani dualisticus rendszer mellett azon veszély érheti a legfőbb itélőszéket, hogy a kormánynak vakon meghódolni kénytelen: akkor azt gondolom, hogy maga az alkotmány is el fog törültetni, mert az oly kormány nem igen fogja tűrni a szabad szót a nemzet képviselői részéről. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A ház souverain — mondja t. képviselőtársam — és ennélfogva nem mondhat le azon jogáról, hogy társai felett önmaga biráskodjék. Ámde, ha a tapasztalás azt igazolja, hogy a ház ezen jogával helyesen, czélszerűen élni nem képes, vajjon nem azt tanácsolja-e az okosság, hogy ezen jogát másra ruházza át, a melytől helyesebb, pártatlanabb, igazságosabb itéleteket várhat? Vajjon nem ez által használ-e inkább tekintélyének, nem ez által tartja-e fel inkább méltóságát, mint hogy ha továbbá is azon módhoz ragaszkodik, a mely a ház iránti bizodalmat, a ház tekintélyét nem növelni, hanem inkább megingatni volt csak képes. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Nem kell a Curiát a politikai viták terére levonni? Már Horváth Lajos t. képviselőtársam megtette ezen ellenvetés ellen azt a megjegyzést, hogy hiszen azonkivül, hogy a választói jog feletti biráskodás már is a kir. Curia hatásköréhez tartozik, a legfőbb és legfontosabb politikai bűnök, a felségsértés, hűtlenség, lázadás, a hatóságok elleni izgatás megannyi bűn, a mely felett a kir. Curia véglegesen itélni van hivatva. Avagy csak azért, nehogy a politikai mozgalmakba beleelegyítsük, ezen büntettek feletti itéletet is el kell vonnunk a kir. Curiától? Nem tudom, kire ruháznók ez esetben az itélethozatal jogát. Egyébiránt ne feledjük, hogy a háznak, illetőleg a törvényhozásnak, ha arról győződnék meg, hogy a Curiába vetett reményében csalódott: mindig joga, mindig módja lesz a hozott törvényt mással cserélni fel, gondoskodni módokról melyek által a kérvénynyel megtámadott választások helyesen, igazságosan megbiráltassanak. Csakhogy ezt azon az uton, melyet a képviselő ur említett, hiába keresnők. A képviselő ur ugyanis hivatkozva Baross Gábor képviselő urnak minapi indítványára, melyben a házszabályok revisiója kéretik, azon reményét fejezi ki, hogy ezen revisió alkalmával módunkban lesz a biráló bizottságok átalakitását is eszközölni és gondoskodni arról, hogy az eddig tapasztalt hiányok pótoltassanak. Hiába való reménykedés t. ház; mert mig a képviselők pártokhoz tartoznak: mig a kormány és annak többsége a párt uralmát minden áron fentartani igyekszik: mindig hiába fogunk keresni a házban oly testületet, mely a párttekinteteken felülállva, tisztán az igazság és saját meggyőződése szerint itélne. *(Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Ily módot, ily eszközt sem a képviselő ur, sem bármelyikünk nem fog találni.

A képviselő ur megengedte azt, hogy Angliában az ily kérvények feletti biráskodás nem tartozik többé a parlament jogaihoz, hanem átruháztatott a felsőbb birószágokra; s ezen intézkedés Kőrösi képviselő ur szerint, csupán azért történt, mert az ezt megelőzött bizottsági eljárás egyrészt rendkivül lassu volt, másrészt pedig tetemes költségekkel járt. Én, t. ház, a nélkül, hogy tagadnám, hogy ezen okok is birtak befolyással az angol parlament említett intézkedésére, mégis azt állítom, hogy a legfőbb indok, mely erre vezetett ugyanaz volt, mely nálunk, mely nekünk szemeink előtt lebeg.

Digitized by Google

Keresett az angol parlament oly testületet, melyre a vitás választási kérdéseket megnyugvással bizni lehessen és ezt ugy hiszem megtalálta a bíróságokban. Hogy a bíróságok ez ellen fellázadtak, ez ellen tiltakoztak volna, az tudomásom szerint nem áll. Én legalább nem emlékszem, hogy e tekintetben bármit is olvastam volna. Hogy mindamellett, hogy a kérvényekkel megtámadott választások bíróságok által itéltetnek meg, a vesztegetések és visszaélések nem szüntek meg Angliában, az, fájdalom, igaz. És épen azért, mert a tapasztalás ezt igazolta, az angol parlament nem riadt vissza a szükségessé vált további lépésektől; és nem vette vissza a biráskodást a maga kezébe, hanem szigorubbá tette a vesztegetés elleni törvényt és sujtotta azon testületeket, azon választó-kerületeket, melyekben a visszaélések igen nagy mértékben nyilvánultak.

A képviselő ur hivatkozott e részben a régibb példákra. Én magából az 1882. évi parlament életéből említhetek három választó-kerületet, melytől a parlament a választási jogot örökre elvonta. Nem tartom ezt igazságosnak, mert ez által ártatlanok épen ugy büntettetnek, mint azok, kik bűnt követtek el; de jellemzi az angol parlament eljárását, hogy nem riad rissza a legszigorúbb rendszabályoktól sem, csakhogy a corruptiót, az erkölcsi fekélyt, mely az angol nyilvános életben is régóta dúl, valamikép kiirtsa. S azonkivül, hogy ezt a három választókerületet örök időre megfosztotta a választói jogtól, más négy kerület választói jogát a folyó parlament egész tartamára felfüggesztette. Hozzájárul, hogy 1882-ben az angol kormány a választási törvényt egy novellával pótolta, melyben meghatározta azon költségmaximumot, melyet az illető jelölteknek a választásoknál tenni szabad. Mert mint tudjuk, Angliában a jelöltek ügynököket neveznek meg, kik fel vannak hatalmazva a szükséges költségeket megtenni, *(Halljuk!)* szigorú számadás kötelezettsége mellett. Azonban történt, hogy ezen ügynökök oly óriási összegeket költöttek, hogy e mellett a szegényebb sorsú jelöltek természetesen megbuktak, mig a gazdagok diadalmaskodtak. Az angol kormány tehát, mely e szerint nem hiába nevezi magát szabadelvűnek, ezen visszaélésnek elejét veendő, mely csak a dúsgazdag aristocratiának kedvezett, mint mondám, új törvényjavaslatot adott be, mely a költség maximumát meghatározva, azt lehetőleg alászállította.

Más országokban igaz, a parlament maga intézkedik a vitás választási kérdések fölött. Nem vizsgálom az indokokat, melyek e részben minden egyes országban a parlamentet vezetik. De aligha csalódom, midőn azt mondom, hogy részint azért nem folyamodtak még más módokhoz, ugy Franciaországban, mint Olaszországban, mert először is ott oly visszaélések, minők Angliában és fájdalom, Magyarországon is napirenden vannak, nem fordulnak elő; másodszor azért, mert mint ezt már előttem Horváth Lajos t. képviselőtársam is megjegyezte, a többség bármely országban is nem szivesen adja ki kezéből azon eszközt, mely által a maga hatalmát lehetőleg megörökítheti. Nem akarom gyanusítani önöket, de közel fekszik a gondolat, hogy sokakat nem annyira a parlament souverainitásának fentartása, mint inkább saját hatalmuknak biztosítása vezérli. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A jelen törvényjavaslat, mint beszédem bevezetésében említettem, hivatva van, hogy a képviselői választások törvényszerűségét és tisztaságát biztosítsa. A képviselőválasztások törvényszerűsége és tisztasága pedig a parlamentarismusnak egyik legfőbb alapfeltétele. Hol ez hiányzik, ott a parlamentarismus szemfényvesztés és nem valóság. A hol ez hiányzik, ott a nemzet bizodalma a parlament iránt napról napra csökken, a helyett, hogy megerősödnék. Egy franczia jeles publicista azoknak, a kik a létező állapotokkal elégedetlenek voltak, ezeket mondta: *(Halljuk! Halljuk!)* „A mely országban a polgárok a választási golyót szabadon használhatják, ott nincs joguk a puskagolyóhoz folyamodni.“ *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Ez a törvényt tisztelő szabad emberek elmélete. Fontolják meg uraim ezen elméletnek következményeit az ellenkező esetben. A magyar nemzet türelmes, a magyar nemzet mindig reméli még, hogy bajainak orvoslását törvényes eszközökkel, a törvényhozás utján érendi el. Ne engedjék, hogy e remény teljesen meghiusulván, *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* kétségbeesésében törvénytelen eszközökhöz folyamodjék, *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Alig szükséges kijelentenem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kőrösi Sándor: Kénytelen vagyok személyes kérdésben a t. ház türelmét igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szeretném, ha rajtam maradna az a vád, a melyet Irányi Dániel képviselő ur emelt, mintha én azt mondottam volna, hogy a Curia sem fog pártatlanul itélhetni a választási ügyekben. Én nem mondtam, hogy nem fog itélhetni, mert addig, mig a Curia választási ügyekben nem biráskodik, nincs okom a Curiának részrehajlatlan biráskodását kétségbe vonni. Az pártatlan most is, de meg vagyok győződve, hogy ha igazságosan itélne is a választási ügyekben: az a párt, a melynek ellenére fog itéletet hozni, gondoskodni fog arról, hogy a Curiát azon magas piedestálról, a melyen most van, a sárba lerántsa. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azt tehát nem mondtam, hogy nem itélhet, mert a lehetőség megvan, de hogy tekintélye mivé leend: azt majd a jövő mutatja meg.

Azt mondta a képviselő ur, hogy a Curia a felségsértés, a lázadás felett és egyéb politikai büntettekben is itél. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem személyes kérdés!)* Igen, csak hogy más

Digitized by Google

államokban, a hol az egyéni szabadság teljes mértékben van biztosítva, a felségsértés és politikai büntettek felett az esküdtszékek ítélnek. *(Felkiáltások szélső balfelől: Ezt akarjuk mi is!)* Azt mondotta azután..... *(Felkiáltások szélső balfelől: Ez nem személyes kérdés!)*

Elnök: Az hiszem t. képviselő ur, hogy ez talán már nem személyes kérdés. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Kőrösi Sándor: Még egyet mondok, többet azután nem szólok. Azt mondotta Irányi képviselő ur, hogy e párt tagjai közül sokan nem azért akarják a verificationális jogot a parlament körében megtartani, mert helyes, hanem azért, mert a hatalomhoz ragaszkodnak. *(Felkiáltások a szélső balon: Igaz! Ugy van!)* Engedelmet kérek, de ezzel szemben kijelentem, hogy én önöket ezzel szemben nem gyanusítom azzal, hogy azért vágyódnak a többségre, hogy a hatalmat megkaphassák: de én magamra és ezen oldalra nézve kijelentem, hogy igenis, mig az ellenkezőt nem méltóztatik a t. képviselő urnak bebizonyítani, addig kötelessége elhinni, hogy mi is tisztán meggyőződésből, nem a hatalomhoz, hanem a hatalmat hazafias kézzel és irányban kezelő kormányhoz ragaszkodunk.

Lánczy Gyula: Engedje meg a t. ház, hogy rögtönözve egy-két megjegyzést és érvet mondjak el a törvényjavaslat mellett.

Mindenekelőtt engedje meg a t. ház, hogy az angol eljárás köréből, a mely a jelen törvényjavaslatra nézve oly igen fontos és irányadó, mert hisz az elvnek egyetlen tényleges megvalósítása Európában, egy igen fontos körülményre hivjam fel a t. ház figyelmét. Irányi t. képviselőtársam kiemelte azt, hogy a jelenlegi szabadelvü kormány szigorította a vesztegetések és többi visszaélések ellen eddigelé hozott törvényeket. Én egy sokkal lényegesebb esetre hivom fel a t. ház figyelmét. Az 1868-diki angol törvény annak szövege szerint csak feltételes. Az eset megvizsgálása a bíróra tartozik, hanem az egyik szakasz azt mondja, hogy a ház a bírónak votuma által kötelezve semmi irányban nincsen és határozhat ugy, a hogy neki tetszik. Daczára annak, 1868 óta minden választásnál a biró votumához — és nem itéletéhez — kötötte magát a ház, Az 1874-iki általános választások alkalmával azonban egy választási eset, gondolom Strout-borough képviselője esetéből; a biró 1875 elején hosszú jelentést tett a háznak, a melyben számos visszaélést sorolt fel, de oda concludált, hogy a képviselőre nézve vesztegetési eset be nem bizonyítható: s ennél fogva ő részéről teljesen felmentendőnek tartja. A többségben levő párt ezen birói jelentés hosszú visszaélési bevezetése alapján oda törekedett, hogy ezen mandatumot megsemmisítse, azt mondván, hogy a biró kiemelt számos esetet, mely támpontot nyujt arra, hogy megsemmisítsék. Akkor a conservativ többség vezére, Mr. Disraeli — az 1875. febr. 9-iki ülésben — felkelt és körülbelől ezeket mondá: „Ez a ház évtizedek küzdelme alatt kivivta azt a jogot, hogy a verificatió végtére a bírósághoz utaltassék. Igaz, hogy egy szakasz a háznak fentartaná ezt a jogot, ha a szószerinti szöveget veszszük, de hogy az egész törvénynek értelme, érvénye legyen, nem marad más, mint hogy teljesen átadjuk a discretionárius jogot a bíróság kezébe.“ S azóta feltétlenül kiadta az angol képviselőház az igazoló eseteket a bíróságnak. Már pedig t. ház, az angol parlament, mely a souverain hatalom teljességének ugyan nem csekély mértékét gyakorolja, évszázadokon keresztül nem valami doctrinair nézetek és jogtételek alapján szolgáltatta ki ezt a jogot, hanem igenis a többség, mely önmaga kiadta a jogot kezéből, érezte azt, hogy az évtizedek alatt váltakozó pártkormányzatok és többségek nem voltak képesek az osztó igazság szerint és párttekintetek nélkül gyakorolni azon hatalmat, melyet történelmileg örökölt és évszázadokon át gyakorolt.

T. ház, röviden szólok; a vita jelen stadiumában nem akarom kifejteni részleteiben azon okokat, melyek engem arra birnak, hogy a törvényjavaslatot elfogadjam, csak egész általánosságban akarok egy nézetemnek kifejezést adni. Mikor e század közepe táján a franczia rendszer szerinti parlamentarismus az európai államokban elfogadtatott, vagy csiráiban lerakatott, e rendszer iránt a legvérmesebb remények ébredtek a nemzetek körében. Hanem ezen remények, merem állítani, nem teljesültek. Kitünt, hogy ezen kizárólag a majoritások párturalmán alapuló franczia parlamenti rendszer — és Magyarországon is lényegileg ez honos — megingatja, még pedig néha a nemzetekre nézve criticus, végzetes pillanatokban a közjogot, jogtudalmat; és hogy nem csak Magyarországon, hanem Európaszerte kell e tekintetben correctivumokról gondoskodni. Még pedig nem csak egy esetre nézve, hanem a közigazgatás és közjog lényegét érintő esetek egész sorára nézve, mert a többségi szavazathatározás s a ministeri felelősség ultima ratioja nem bizonyult azon panaceának, mely ezen jogsphaerákat igazság szerint hatálylyal biztosíthatná.

Én. t. ház, igen fontos alkotmányfejlődési érdeknek tartom, hogy Magyarországon már egyszer lépjünk rá azon alapra, hogy mindaz, a mi a birói hatalom körébe tartozik, oda tartozzék nem csak a fenforgó jelen esetben, de minden esetben. Ott van a közigazgatási és községi institutióknak azon nagy sphaerája, melyen belől immár nagy ideje, hogy a jogállapot megóvásának garantiái Magyarország állampolgárainak megszereztessenek s érvényesittessenek.

Én, t. ház, a szőnyegen forgó javaslatban

Digitized by Google

ezen irányhoz látok közeledést és mert meg vagyok róla győződve, hogy a mely perczben a ház egy esetben szentesítette ezen elvet, kénytelen lesz a tények eszmei és erkölcsi kényszerűsége következtében közjogunk egész vonalán azt megvalósítani: azért ragaszkodom ezen esetben a jelen törvényjavaslat elfogadásához s ajánlom azt bensőn a t. háznak is elfogadásra. (*Helyeslés különböző padokról.*)

Literáty Ödön: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslathoz nem lehet a nélkül szólani, hogy az annak alapjául szolgáló 1874: XXXIII. t.-czikkhez is hozzá ne szóljunk. Ezen törvényjavaslat helyességét vagy helytelenségét mindenesetre azon szempontból lehet és kell megbirálni, hogy vajjon az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-ának intézkedését helyesnek tartjuk-e vagy nem?

Nekünk azon törvény intézkedéseinek helyességét nem a jelen viszonyok, hanem az 1874. évi állapotok szerint kell megbirálnunk. Tudjuk, hogy minő parlamenti viszonyok voltak akkor; láttuk az elkeseredést, bizonytalanságot és igen sok momentum szólott a mellett, hogy a törvényhozás egy más, rajta kivül álló hatalomnál, a birói hatalomnál keressen menekvést. Ma, t. ház, a dolgok nem igy állanak. (*Egy hang a szélső balról: De ugy állanak!*)

Mi, a mit akkor helyesnek tartott a törvényhozás, ép oly kevéssé tarthatjuk helyesnek és indokoltnak mi.

Ma consolidált állapotokkal állunk szemben és láttuk az azóta lefolyt választásokat és meggyőződtünk abból, hogy a többség, miután ezen jognak gyakorlását az ellenzék kizárólagosan a többségnek tulajdonítja, a többség e hatalommal soha vissza nem élt. (*Ellenmondás. Zaj szélső balfelől.*) Bocsánatot kérek, normalis viszonyok között a mindenkori többség — nem a jelenlegi többségről beszélek — a mindenkori többség ezen hatalommal visszaélni nem fog; nem normalis viszonyok közt t. ház, igenis indokolt, hogy azon hatalom, a mely a parlamenti souverainitáshoz tartozik, a parlament kezében megmaradjon. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ha én angol vagy franczia volnék, egy nagy nemzet fia, talán más szempontból fognék a törvényjavaslathoz szólani; de nekünk t. ház, saját viszonyainkkal kell számot vetni; minket t. ház, a mult nagyon sokra megtanított; én bizom a mi alkotmányos életünk szilárdságában, távol áll tőlem, hogy az iránt kételyeket támaszszak, de a mult azt tanítja nekünk, hogy nálunk sokszor személyes tekinteteken fordulhatnak meg az alkotmányosság garantiái. (*Igaz! jobbfelől.*) Nem tudjuk, mit hoz a holnap, nem tudjuk, hogy vajjon minő idegen hatalom fog a mi állami életünkbe beavatkozni. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) Méltóztassék nekem megbocsátani, ha a törvényhozás kimondja, hogy a verificátió jogát kezéből kibocsátja, egy tőle független, rajta kivül álló más hatalom kezébe játszsza, hogy adandó alkalommal, ha talán az alkotmányos élet felfüggesztetnék — mitől isten óvjon — és a sors talán ugy hozná magával, hogy a nemzettel pactálni kell egy más hatalomnak és egy más hatalom lenne hivatva Magyarország törvényhozását összehivni, vajjon fogna-e egy független törvényhozás e képviselőházban megjelenni, a mely a nemzet akaratát képviselhetné? (*Élénk tetszés jobbfelől. Zaj. Ellenmondás a szélső balon.*) Nem! Bocsánatot kérek, határozottan ki kell jelentenem, hogy nem; és pedig azért nem, mert akkor az a hatalom rendelkezvén a bírósággal, azokat a birákat is száműzi, mint a nemzet parlamentjét és azoknak helyét olyanokkal tölti be, a kik azon képviselőket fogják igazolni, kik a hatalomnak kedvesek lesznek, a kikkel a nemzet jogai iránt pactálhat. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások balfelől: De akkor parlament sem lesz!*) Engedelmet kerek, én ezt már saját nemzeti szempontunkból is igen fontosnak tartom. És önök ott t. képviselőtársaim, kik folyton a nemzet érdekeit hangoztatják, mindig arról beszélnek: most, midőn egy ilyen törvényjavaslat van szőnyegen, a nemzet érdekeiről megfeledkeznek. (*Élénk tetszés jobbfelől. Zaj. Ellenmondás balfelől.*) Politikai szempontból tekintve tehát a szőnyegen levő törvényjavaslatot, én ahhoz jól felfogott nemzeti érdekeinknél fogva hozzájárulni nem tudnék. (*Helyeslés jobbfelől.*) De t. ház, én a gyakorlati élet szempontjából sem tudnék ahhoz hozzájárulni, nem járulhatok hozzá azért, mert a közigazságszolgáltatás érdeke követeli azt, hogy a birói tekintély általános tiszteletnek örvendjen, már pedig, a mint előttem és többször kiemeltetett, ha a birói tekintély a választási tusákba belevonatnék, akkor a közigazságszolgáltatásba vetett bizalom alaposan meg fogna rendülni. Méltóztassék megbocsátani, ezt gyakorlati szempontból is meg kell fontolni. Rövid egy pár nap előtt foglalkoztunk törvényjavaslatokkal, melyek hivatva vannak a Curia felhalmozott terheit némileg csökkenteni, hogy ez a legfőbb bíróság az igazságszolgáltatás érdekeit kellőleg elláthassa. Alig hangzottak el e szavak e házban, ma már egy újabb terhet akarunk a Curia vállaira nyomni. És minő teher ez? Méltóztattak ezzel számot vetni? Én meg vagyok róla győződve, hogy nem.

A t. ellenzék különösen azért kivánja e törvényjavaslatnak törvényerőre jutását, mert — a mint nem itt a házban ugyan, hanem közlönyeikben szerencsém volt olvasni — azon meggyőződésben van, hogy igy a választásoknak egy nagy része meg fog semmisittetni, tehát igy a választások megtámadhatására szabad tér fog nyujtatni a választó közönségnek. Mit von ez maga után t. ház? Maga után vonja első sorban azt, hogy a választások nagyrésze fog kérvénynyel megtámadtatni a Curia előtt. Mindenesetre oly szám fog a Curia elbirálása alá kerülni, a mely annak ügykörében nevezetes zavarokat fog okozni. És pedig

Digitized by Google

miért fog okozni? Egyedül ezen törvénynél s annak egyes részletes intézkedéseinél fogva.

Ha méltóztatnak megolvasni, látni fogják, *(Halljuk!)* hogy a törvényjavaslat egyrészről megengedi a helyszinén való tanúkihallgatást, másodszor megengedi a külön nyomozó vizsgálatot és mindezt annak a Curia bíróságnak a helyszinén kell teljesíteni.

De méltóztassanak megfontolni azt, hogy ezen ügyek nem folytonosan fogják a Curiát foglalkoztatni, de rohamosan, egy bizonyos időpontban fog ezekkel a teendőkkel megtámadtatni, ugy, hogy igen könnyen, sőt egész biztosan feltehető, hogy 30—40 ügy lesz olyan, a mely vizsgálat tartását fogja szükségessé tenni. Méltóztassék mostan felvenni, hogy ha abból a 64 curiai bíróból 40—50 egyszerre szélnek eresztetik az ország minden irányában, vizsgálatokat tartani, tanukat kihallgatni, *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások: „Tulzás!" a baloldalon)* mit fog az a Curia csinálni t képviselőház? Lesz-e itten igazságszolgáltatás? Vagy engedelmet kérek, önök, kik a népnek érdekeit hangoztatják s az adóterheket folytonosan szemére vetik a kormánynak és a többségnek *(Zajos tetszés a jobboldalon)* hozzá fognak-e járulni önök ahhoz, hogy itt a képviselőházban egy törvényjavaslat fogadtassék el, mely százezrekkel fogja az ország adózó közönségének terheit emelni. *(Ugy van! a jobboldalon. Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Boszniára megadják!)*

Ezek, t. képviselőház, gyakorlati szempontok, a melyekkel, midőn e törvényjavaslat előttünk fekszik, mindenesetre számolni kötelességünk. És t. képviselőház, pusztán elvi szempontokból, illusiók után indulva, itten egy törvényjavaslatot törvénybe iktatni akarni, mely a nemzet érdekeivel, a közigazgatás érdekeivel homlokegyenest ellenkezik *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon)* ilyenhez én részemről hozzájárulni nem tudok. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

De t. képviselőház, mi ragadtatta el a törvényjavaslat pártolóit különösen arra, hogy ehhez olyan bensőleg ragaszkodnak? Talán bizony az európai viszonyok? Mert minálunk semmiféle indok nem létezik, melyből ezen törvényjavaslatot támogatni lehetne. Az európai viszonyok egészen másra tanítottak meg bennünket. Felemlítette Kőrösi t. képviselőtársam, hogy az egyetlen Angliát kivéve, egyetlen állam sem tudott ezen eszmével megbarátkozni és a parlamenti souverainitásnak ezen legfontosabb jogát a kezéből ki nem adta. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Elég Anglia!)* S Anglia mikor adta ki? Kiadta egy boldogtalan pillanatában, mikor a manchesteri iskola radicalis hivei kezökbe ragadták a zászlót és uralták a helyzetet. S épen ebben fekszik legfőbb indoka annak, hogy az európai államok e téren nem utánozták Angliát, mert felismerték a veszedelmes helyzetet.

De Angliában is semmit sem követelnek jobban ma, mint ezen a gyakorlati élet által tarthatatlannak bizonyult törvénynek hatályon kivül helyezését és hogy ez eddig nem történt, annak egyedüli oka az angol conservatismusban rejlik, mert jót-rosszat, ha megvan, fentartani igyekeznek, de eljön legközelebb ideje annak, hogy Angliában is hatályon kivül fog helyeztetni.

Mi tehát ily példák után nem indulhatunk és hogy ma e törvényjavaslattal itt foglalkoznunk kell, annak egyedüli indoka, a mint a kormány részéről is kijelöltetett, csak az, hogy az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-a e törvényjavaslat beterjesztését a kormány kötelességévé teszi.

Egy kötelességszerű állapottal állunk tehát szemben a kormány részéről, melylyel szemben mikor e törvényjavaslatnak ellenzői vagyunk, kénytelenek vagyunk azon álláspontot is elitélni, mely az 1874: XXXIII. t.-cz. 89. §-ában foglaltatik.

Itt tehát nem az a megoldási mód, hogy az ott foglalt kivánalomnak eleget kell tenni, hanem helyzetünket viszonyainkhoz kell alakítani és miután meggyőződtünk arról, hogy az azon törvényben foglalt intézkedés ma sem nem indokolt, sem nem helyes, nem marad más hátra, mint azt megváltoztatni. De a mint itt kifejeztetett, csakis a házszabályok revisiója kapcsán lehet ezt eszközölni.

Én nagyon örvendek, hogy tegnap akként méltóztatott a t. ház határozni, hogy e törvényjavaslat tárgyalás alá vétessék. Örvendek ezen, mert bár ellene voltam, ellene voltam azon indokokból, melyek itt kifejtettek: de mégis meggyőződésem szerint e törvényjavaslatnak minden egyes szakasza a képviselőház házszabályaival a legszorosabb kapcsolatban van.

Mi, a nélkül, hogy a házszabályokat e törvényjavaslat egyes intézkedéseivel összhangba hozassék, a nélkül, hogy oly intézkedéseket vegyünk fel itt, melyek majd a megalkotandó újabb házszabályokban megoldást nem nyernek, nem tartottuk helyesnek e törvényjavaslat tárgyalását, a mig a házszabályok revisiója iránt már létező határozat nem effectuáltatik.

De ma már ott állunk, hogy érdemileg kell határozni és mi, kik komolyan el vagyunk határozva, hogy a törvényjavaslat, ha törvénynyé válik is, csak azon esetre fogadtassék el, ha a házszabályokkal combinálva kellően megállapítható lesz s igy a kettő között semmiféle hézag nem fog előfordulni, ezt pedig ma teljes lehetetlenségnek tartom: sem ezen szempontból, sem az általam kifejtett egyéb indokokból nem fogadom el e törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Fentartom egyébiránt a jogot arra, hogy az

Digitized by Google

1874 : XXXIII. t.-cz. 89. §-ának megváltoztatása iránt annak idején, ha szükség lesz rá, határozati javaslatot terjeszszek a ház elé. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Unger Alajos: T. képviselőház! Nem volt szándékom ez alkalommal a vitába elegyedni; előttem szólott t. képviselőtársam azonban a többi közt azzal indokolta e törvényjavaslat el nem fogadását, hogy 1874. óta a választások körül a helyzet nemcsak hogy rosszabb nem lett, hanem javult.

Indokolta továbbá azzal, hogy a többség és a kormány nem élt vissza azzal a joggal, a mit neki a verificatióra nézve a házszabályok nyujtanak.

Bocsánatot kérek, én épen az 1881-ki választási időkből leszek bátor egy esetet felhozni, mely élénken illustrálja azt, hogy nem csak a többség, hanem az általa támogatott kormány is határozottan visszaél azon joggal, a melyet a választások körül neki gyakorolnia lehet és szabad. Ugyanis 1881-ben a saját kerületemben, néhány nappal a választás előtt, egy községben megjelenvén, oly községben, a mely azelőtt a kormánypárthoz tartozott, 1881. évben azonban kijelentette, hogy a függetlenségi párt elveit vallja, a községi előljáró nekem ezeket mondta: „Uram, az egész község rémületbe van ejtve, mert régi adók miatt, olyanok miatt, miket eddig senki sem keresett rajtuk, t. i. szőlődézsmaváltság miatt, most a választás előtt két nappal megjelenik a szolgabiró és kijelenti, hogy kitűzi az árverést." *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Nem ide való!)* Bocsánatot kérek, ez concret eset, mely azt mutatja, hogy miként jár el a kormány maga is a választások küszöbén és mikép alakul az a majoritás, a melyről azt méltóztatott állítani, hogy az nem él vissza a kezébe adott joggal.

Kitűzte tehát két nappal a választás előtt az árverést oly adókért, a melyeket eddig éveken át nem is kerestek rajtuk s megsugták nekik, hogy a kik a kormányra fognak szavazni, azokra nézve felfüggeszti az árverést, a kik pedig a kormány ellen fognak szavazni, azokon az árverést végre fogja hajtani. Én megkérdezvén, hogy hol van az a szolgabiró, elmentem a községházához és ott találtam a segéd-szolgabirót két pandur kiséretében. A segéd-szolgabiró azon kérdésemre, hogy ugyan megtudja-e az igazsággal és a helyzettel, a melynél fogva két nap mulva képiselőválasztás lesz, egyeztetni azt, hogy ily pressiót gyakoroljon a választásokra és épen most tűzze ki az árverést és plane oly körülmények közt, mint előadtam, erre egyszerűen azt felelte: „Uram, én nem tehetek róla, nekem a szolgabiró megparancsolta."

Természetesen, én tovább nem kutattam a dolgot, hanem rögtön sürgönyöztem a pénzügyminister urnak, hogy szüntesse meg legalább a választások előtt egy-két nappal ezeket a végrehajtásokat, mert ily körülmények közt választásról, olyanról, mely a népakarat hű kifejezése legyen, szó sem lehet. Természetesen nem is kaptam választ sürgönyömre, hanem egy hónap mulva vettem, még pedig a következő elintézést: „Miután a szolgabiró az 1876 : XV. t.-cz. értelmében járt el, t. i. az adót exequálta, eljárása ellen kifogás nem lehet".

Ha már a kormány is ily cynismussal jár el a választások körül, akkor pártatlanságot a többségről a verificátiók alkalmával egyáltalában feltételezni nem lehet. *(Ugy van! a szélső balon.)* És ha hivatkozik a többség a majoritásra és azt hangoztatja, hogy ez a népakarat kifolyása és hangoztatja azt, hogy a souverainitást meg kell tartani: akkor azt hiszem, a majoritás érdekében beszélek, midőn azt mondom, hogy az alkotmány sarkkövét képező választásokat meg kell tisztítani azon mocsoktól, a mely a parlament tekintélyét ma elhomályosítja.

Azt méltóztatott mondani Literáty képviselő ur, hogy ha alkotmányos életünk felfüggesztetnék, mi történnék ez esetben? Akkor ugymond, befolyásoltatnék a bíróság és az befolyást gyakorolhatna esetleg a parlament alakulására is.

Erre én egyszerűen azt jegyzem meg, hogy ha felfüggesztetnék az alkotmányos élet, akkor nem lennének verificatiók. Sőt többet mondok, volt a történelemben eset arra is, hogy még az alkotmány felfüggesztésekor is bizalommal tekintett a nép a bíróságokra és épen a biró lelkiismeretességétől és garantirozott függetlenségétől várta azt, hogy nem fogja magát a hatalom eszközévé lealacsonyítani és segédkezet nyujtani az ország jogainak kijátszására. Én azt hiszem, hogy senkisem igazságos a maga dolgában, már pedig, hogy a maga dolgában biráskodik a ház, mikor saját tagjai felett itél, az kétségtelen. De pártkérdést nem lehet csinálni ezen elsőrendű politikai kérdésből s nem szabad a Curia biráinak szaporításától sem visszariadnunk, ha nem riadtak vissza önök a Bosniára kidobott milliók megszavazásától. Méltóztassék ott óvatosoknak lenni, a hol milliók kiadásáról van szó idegen érdekekért; nem itt, a hol pár ezer forintra van szükség, hogy a parlament a nép akaratának hű kifejezése legyen. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Kőrösi Sándor képviselő ur azt mondotta, hogy a birák aprólékos dolgokhoz vannak szokva s aprólékos formaságokat fognak irányadóul venni s ilyesek miatt oly választásokat is megsemmisíthetnének helytelenül, melyek nagy költségekbe kerültek. Ennek ellenében igen hatályos intézkedéseket látok a törvényjavaslat azon részében, melyet épen fénypontjának tartok, a melyben t. i. kimondatik, hogy a biró nincs kötve formaságokhoz a választási ügyekben, hanem a bizonyítékok szabad mérlegelése folytán saját lelkiismerete szerint itélhet.

Digitized by Google

Én ebben megtalálom azon garantiákat, melyek az igazságos itéletet biztosítják s ennélfogva a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Vidliczkay József: T. ház! Nem szándékozom hosszasabban szólani, de szükségesnek tartom, hogy némelyekre, a miket az eddigi vita folytán hallottam, megjegyzéseket tegyek. *(Halljuk!)*

Literáty Ödön t. képviselő ur minket azzal vádolt, mintha mi, a kik a törvényjavaslat, illetőleg a jogügyi bizottság véleménye mellett vagyunk, megfeledkeznénk a nemzet érdekeiről.

Én ezt tagadom, tagadom ez állítás helyességét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi nem csak nem feledkezünk meg a nemzet érdekeiről, sőt épen a nemzet azon érdeke van előttünk, mely az alkotmányosságnak is első érdeke, hogy gondoskodva legyen a választások törvényszerűségéről, gondoskodva legyen a választások tisztaságáról. Ez az alkotmányos életnek egyik legfőbb garantiája. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez tehát tisztán nemzeti érdek; és ha a nemzet érdekéről szó van, nem tartózkodom kijelenteni, hogy én arra nézve, hogy gondoskodva legyen a választások törvényszerűségéről és tisztaságáról, nagyobb garantiát találok a Curia biráskodásában, mint a ház többségének biráskodásában. Ez tehát nemzeti érdek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Debreczen városa harmadik kerületének tisztelt képviselője most az egyszer vagy nem jól hivatkozott Montesquieure, vagy helytelenül alkalmazta tanait. Megemlítvén és előszámlálván az államhatalmakat, a többi közt azt mondta, hogy az esetre, ha a Curia fogna biráskodni a választások felett, a végrehajtó hatalom biráskodnék a választások kérdésében. Bocsánatot kérek, de Debreczen város III-ik kerületének képviselője nem jól tanulmányozta Montesquieut. A birói hatalom az államban önálló hatalom és nem végrehajtó hatalom. Nem hogy zavar állana be a hatalmakban, ha a Curia biráskodása elfogadtatnék, hanem Debreczen város t. képviselőjének felfogásában van eszmezavar akkor, mikor a birói hatalmat végrehajtó hatalomnak tekinti; mert a birói hatalom önálló és nem végrehajtó hatalom. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A végrehajtó hatalom a kormány. Igenis, mi nem akarjuk, hogy a végrehajtó hatalom legyen birája a választásoknak s épen azért nem akarjuk, hogy az önök többsége kezében legyen ezen hatalom letéve, mert mint önök maguk megvallják, nem önök vezetik a kormányt, hanem önök vezettetnek a kormány által. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az mondatik, hogy helytelen lépés lenne a Curiát bevonni a politikai élet zavaraiba, mert az ő állása ilyenés amolyan fenséges és szükség, hogy megmaradjon ilyennek. Igenis, én is azt akarom, hogy fenséges legyen állása és megmaradjon a fenségnek ezen nimbusában. De az által, ha a választások kérdését rábizzuk, nem fogjuk a Curiát levonni a sárba; mert ha a Curia eleget tesz hivatásának és igazságot szolgáltat a választások kérdésében, nem fog lerántatni az élet posványába, hanem megtartja nimbusát és magas állását.

T. ház! A Curia az által, ha biráskodni fog a választások kérdésében, nem theoriák felett, nem politikai tanok felett fog itéletet mondani, nem lesz részesévé a politikai életnek, hanem csak egyes concret tények felett fog független itéletet mondani. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát az eddig hallottak után semmit sem találván olyant, mi azon alapokat megdönthetné, melyeken a törvényjavaslat nyugszik: azt általánosságban elfogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Hogy én felszólalok, annak lényeges oka első sorban az, hogy őszintén megvallva, megesett a szivem a t. igazságügyminister uron. Mielőtt ennek indokolására áttérnék, lehetetlen, hogy kifejezést ne adjak őszinte elismerésemnek és bámulatomnak, melylyel Lánczy t. képviselőtársamnak adózom, ki rögtönzött beszédében olyan jeles és kimerítő adatokat sorolt fel a törvényjavaslat mellett.

T. ház! Sajátságos helyzet az, melyben e törvényjavaslat tárgyaltatik. A kormány s annak nevében annak jeles és érdemteljes tagja a t. igazságügyminister ur benyujt egy törvényjavaslatot; már a napirendre tűzés kérdésében is azt előzetesen kell megvédeni és ime az általános vitánál az obligát felszólaláson kivül, vagy, a mint az elnök ur egyszer igen jól jegyezte meg, az előadónak kötelességszerű mondókáján kivül nem hallunk egyéb argumentumot. Ugy járt az igazságügyminister ur, hogy a költővel éljek: „Szerte nézett s nem lelé honját a hazában.“ Az igazságügyminister urral megtörtént az, hogy egy jelentékeny kérdésben benyujtott törvényjavaslatát nemes hévvel és őszinte és igaz lelkesedéssel az ellenzék kénytelen védelmezni. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Méltó erre az igazságügyminister, de méltó ezen elitélésre a többség is, mert jellemző, hogy ott, a hol az igazságügyminister az igazságot képviseli, a többség támogatására nem számithat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Kőrösi Sándor képviselő ur feláll és azt mondja, ne tekintsük ezt pártkérdésnek. Helyes, igaza van. Ha nem tekintetik pártkérdésnek, akkor a meggyőződés és lelkiismeret egymáshoz mért erősségeinek nyomán szokás itéletet mondani. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem kérek önöktől egyebet, mint azt, hogy a mai tárgyalás során előadott érvekből mérjék össze Horváth Lajos indokait Kőrösi Sándoréival, mérjék össze az Irányi Dániel által előadottakat a Literáty képviselő ur által előadottakkal. Ezután itéljenek önök lelkiismeretük és meggyőződésük sze-

Digitized by Google

rint. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Kőrösi képviselő ur sok citatumot sorolt elő, bebizonyítván, hogy a conversations lexicont és a gótai almanachot megtanulhatta ugyan, de e törvényjavaslatot aligha olvasta el. *(Derültség balfelől.)* Azt mondja ugyanis a képviselő ur, hogy a ragályos betegségekről is a Curia fog itélni. Ha bár elismerem is, hogy a vesztegetés ragályos betegség, de a törvényjavaslatból azt, hogy oly ragályos betegségek felett fog itélni, mint a minőket e kifejezés alatt általában értünk, kiolvasni nem tudtam. A kik ily argumentumokból akarják a törvényjavaslatot elutasittatni, azok rejtett és nem bevallott indokokból szavaznak e törvényjavaslat ellen. *(Ugy van! szélső balfelől)* Mik lehetnek azon indokok? Azt mondja Kőrösi képviselő ur, hogy a curiai biró is csak oly darab kenyeret eszik meg, mint ő. Én ugyan nem tudom, hogy mekkora kenyeret eszik meg a képviselő ur, de a többség tagjai e kérdésben nagyon kényesen vannak érintve, mert tudom, hogy ők minden kenyeret szeretnek megszegni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* De t. ház, ily hasonlatokkal nem lehet e törvényjavaslatot elvetni, mert ha a hasonlat állana, akkor tovább folytatva, szabad volna azt is mondanom, hogy akkora darab kenyeret, a mekkorát Kőrösi Sándor képviselő ur meg tud enni, minden bábaasszony el tud fogyasztani a nélkül, hogy tudná, miért veti el a törvényjavaslatot. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Literáty Ödön képviselő ur jónak látta e pártot azzal vádolni, hogy megfeledkezik a nemzet érdekeiről. Ezen vádat méltóan visszautasította Vidliczkay képviselő ur. De hogy a képviselő urnak alkalma legyen meggyőződni, hogy mily méltatlanul vádolt bennünket, emlékeztetem őt arra, hogy mikor azon kérdés intéztetett a költségvetési vita alkalmával a házhoz: vajjon megszavazza-e a ház a curiai birák szaporításáról szóló törvényjavaslatot, e párt volt az, a mely a kilencz pótbiró helyett rendes birót kivánt kineveztetni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez a párt volt az t. ház, a mely a hazai belügyi érdekekben a költség-szaporitástól nem irtózott. Ez a párt az t. képviselőház, a mely a bosnyák czélokra fordított milliókat megtagadta és cultur-czélokra fordítani óhajtotta. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt kérdi a képviselő ur, hogy mi lesz akkor, ha 40—50 curiai birót kell vizsgálatra kiküldeni? Méltóztassanak ezen argumentumot csak egy kissé mérlegelni. Mit mond az? Azzal biztat bennünket, hogy a jövő választásoknál annyi visszaélést akarnak elkövetni, hogy ötven curiai bíróra lesz szükség, hogy a vizsgálatok befejezhetők legyenek. *(Élénk tetszés szélső balfelől.)* Hát ez nem elég indok-e arra, hogy ha egyéb moralis indokok nem kényszerítenének is rá, hogy e törvényt már csak azért is megszavazzuk.

De a t. képviselő ur még tovább megy, azt mondja, hogy ha majd egy ideig az absolutisticus hatalom tolja be kezeit e haza alkotmányába, hogy akkor a birák hogy fognak megijedni. Szivesked-jék tudomásul venni, a mit közbeszólólag voltam bátor megjegyezni, hogy akkor választások sem lesznek és igy ezen aggodalom nagyon felesleges és meddő.

De t. ház, nem akarok hosszas lenni, én ezen vitában egy német közmondással zárom be szavaimat: „Wer Butter am Kopfe trägt, fürchtet die Sonne". Önök félnek a Curia biráskodásától. *(Helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Csanády Sándor: T. ház! Nem tehetem, hogy tiltakozásomat ne fejezzem ki Literáty Ödön képviselő urnak azon gyanusítása, rágalma ellen, mintha mi, az ellenzék tagjai, megfeledkeztünk volna a nemzet érdekeiről.

Emlékezzék vissza ön t. képviselő ur, kik voltak azok, kik az 1867-iki kiegyezés alkalmával megfosztották a magyar nemzetet ezredéves, ősei vérével szerzett önállóságától, függetlenségétől. Kik voltak azok, uraim, kik e nemzetet az anyagi és szellemi s a közerkölcsiség megsemmisülése szélére taszították, hanem ha önök ott a kormánypárt tagjai? Kik voltak azok, kik Ausztria, Bécs érdekében a nemzet virágát, az ifjuságot vérpadra hurczolták, Boszniába, Herczegovinába, ha nem önök, kik a kormány, illetőleg Ausztria, Bécs érdekében működtek?

Kötelességemnek tartottam igenis felszólalni ezen vádaskodás ellen, mert ily alaptalan rágalommal még senki nem mert fellépni a közjogi ellenzék ellenében. Mit tettünk mi ennek ellenében? Az 1867-iki évtől fogva folytonosan küzdöttünk hazánk, nemzetünk elrabolt önállóságának, függetlenségének visszaszerzésére. Hiszen uraim, azon időben még önöknek ministerelnöke, Tisza Kálmán *(Élénk derültség a jobboldalon)* is velünk együtt kezet fogva működött, küzdött a nemzet önállósága, függetlenségeért, az 1867-iki kiegyezés megsemmisítésére, egészen az 1875-iki országgyülésig, mikor politikai hitelveinek árán becsempészte magát a ministerelnöki székre. *(Derültség jobbfelől.)* Mit tettünk mi, a közjogi ellenzék tagjai akkor, a mikor önök Ausztria, Bécs érdekében a nemzet millióit költötték el, százezrek vérét ontották Boszniában, Herczegovinában? Tiltakoztunk önöknek a nemzet érdekei elleni eljárását illetőleg! Mit tettünk, uraim, a legutóbbi időben is, mikor önök ministerelnöke önöknek beleegyezésével és közreműködésével 500 millió forint adósságot csinált a nemzet nyakára, azonkivül, hogy az eddigi adókat folytonosan magasabbra emelték a nemzet érdeke ellen, hogy újabb adónemeket hoznak be folytonosan? Kérdem én, mi működünk-e a nemzet érdeke ellen, kik a nemzetet a szellemi és anyagi jólét magaslatára akarjuk emelni, vagy önök, kik a nemzetet a megsemmisülés örvényébe taszították?

Digitized by Google

Elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Szólásra többé senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját. *(Eláll.)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! A vita folyamán felhozott érvek és ellenérvek folytán igen rövid lehetek. A jelen törvényjavaslat, a mely országos törvény alapján nyujtatott be s a mely ennélfogva azon törvényben foglalt meghagyásnak tesz eleget, a kormány részéről nem tekintetett és nem tekintetik pártkérdésnek. Mindenki a maga nézete szerint adhatja szavazatát; *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Hát máskor nem! Derültség)* mert habár ez mindenkor és minden körülmények közt áll, mégis ott, hol pártkérdéssé tétetik valami, a minister sohasem részesül azon szerencsében, hogy az ellenzék részéről támogattassék, a mint most ezen kérdésben tapasztalni alkalmam van. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

A verificatió kérdése az európai törvényhozásokban különféleképen intéztetik el: a mint mondva volt, majd az egész ház által, a mint itt is 1861-ben szokásban volt, majd biráló bizottságok, vagy bíróságok által. Nem állítom én azt, hogy az egyik vagy a másik, vagy a harmadik mód az igazságos eljárásnak egyetlen módja; lehet az eljárás igazságos ott, hol az egész ház, lehet az eljárás igazságos ott, hol a biráló bizottságok, lehet az eljárás igazságos ott, hol bíróságok itélnek. Ez a czélszerűség kérdése: mit tart valamely törvényhozás körülményeinek megfelelőbbnek. Az 1874. törvényhozás czélszerűbbnek tartotta azt, hogy a kérvényekkel megtámadott választások ügyét többé ne a ház biráló bizottságai, hanem a kir. Curia által tárgyaltassa; czélszerűbbnek tartotta azon oknál fogva, mert ugy hitte, hogy a Curia pártok befolyása alatt nem állván, inkább nyujt biztosítékot arra, hogy részrehajlatlanul és pártatlanul történik az eljárás. Ezen álláspontot fentartva, meg kell érintenem, hogy én a királyi Curiát csakugyan olyan bíróságnak tartom, mely politikai pártok befolyása alatt nem áll s a mely ennélfogva igazságosan és pártatlanul járhat el ezen ügyben. *(Helyeslés.)* Nem tartok attól, hogy a birák a politikai küzdelmekbe bele fognak vonatni, nem tartok azért, mert concret jogesetek felett mondván itéletet, a pártok küzdelmeibe szükségképen bele vonatni nem fognak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Egyetlen észrevételt hallottam, mely a vidéken elkövetett visszaélésekre vonatkozik, t. i., hogy bizonyos vidéken az adók épen akkor hajtattak be, mikor a választás beállott és hogy ez által mintegy pressio gyakoroltatott volna. Nem vagyok ugyan abban a helyzetben, hogy ezen specialis esetre vonatkozó adatot hozzak fel, de annyit tudok, hogy más helyeken és vidéken, a hol ugyanazon eset előfordult, a pénzügyminister rendelete folytán az ilyen pressio színében feltünő adóbehajtás beszüntettetett. Ezt a tett észrevételre szükségesnek tartottam megjegyezni. Egyébiránt, midőn a törvényjavaslatot általánosságban elfogadásra ajánlom, fentartom magamnak, hogy a részleteknél a ministeri törvényjavaslat eredeti álláspontját védelmezzem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kíván szólani, következik a szavazás. Első kérdés az lesz: Elfogadja-e a ház, a kir. Curiának országos képviselők választási ügyekben való biráskodásáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják a törvényjavaslatot, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Többség! Kisebbség! Ellenpróbát!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség! Többség!)* A többség kétes levén, meg fognak számláltatni a szavazatok.

Méltóztassanak azon képviselő urak, a kik elfogadják a törvényjavaslatot, szakaszonként felállani, a jegyző urak meg fogják számlálni a szavazatokat. *(Megtörténik. A jegyzők megszámlálják a szavazókat.)*

Kérem azon képviselő urakat, kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. A jegyzők megszámlálják a szavazatokat.)*

T. ház! A házszabályok szerint a szavazás bevégzése előtt, névszerinti szavazást kérni lehet.

Husz képviselő névszerinti szavazást kiván s jelentem azt is, hogy 20 képviselő a szavazást holnapra kívánja áthelyeztetni. *(Ellenmondások.)*

Baross Gábor: Visszavonom az indítványt.

Elnök: E szerint a szavazás most fog megejtetni.

A kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a kir. Curiának országos képviselőválasztási ügyekben való biráskodásáról szóló törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kihuzom a betüt. *(Kihuzza a betüt.)* „M" betü. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak elfoglalni helyeiket, az ülést folytatjuk.

Méltóztassanak még egyszer meghallgatni a kérdést.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: A névsort olvasni fogja gr. Pejacsevich jegyző ur, az igennel szavazókat Duka Ferencz, a nemmel szavazókat Tibád Antal, a távollevőket Fenyvessy Ferencz jegyző urak fogják feljegyezni. A szavazás az „M" betüvel kezdődik.

Digitized by Google

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a névsort).*

„Igen"-nel szavaztak: *Madarász Jenő, Madarász József, Máriássy Aladár, Meszlényi Lajos, Mezei Ernő, Mihalovics Miksa, Mocsáry Lajos, Mukics Ernő, Nagy Ferencz, Nemeshegyi József, Németh Albert, Ónody Géza, Papszász György, Pauler Tivadar, gr. Péchy Manó, Plachy Tamás, Polónyi Géza, b. Prónay Dezső, b. Prónay Gábor, id. gr. Ráday Gedeon, Rády Endre, Schuszterics Ignácz, Scitovszky János, Sembery István, Spóner Andor, Steinacker Ödön, Szathmári László, Szemző Gyula, Széll György, Szirmay Ödön, Tassy Béla, Thaly Kálmán, Tomcsányi László, Törs Kálmán, Ugron Ákos, Unger Alajos, Urváry Lajos, Verhovay Gyula, Veszter Imre, Véghső Gellért, Vidliczkay József, Vidovich György, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, Zay Adolf, gr. Apponyi Albert, Bacon József, Balogh Géza, Bartha Miklós, b. Bánffy Dániel, Becker János, Bessenyey Ernő, gr. Bethlen Ödön, Biró Kálmán, Bittó István, Bódogh Albert, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Csernátony Lajos, Czirer Ákos, Dacsó Pál, Dessewffy Kálmán, Deutsch Lipót, Dörr Soma, Duka Ferencz, Ernuszt Kelemen, Farkas Balázs, Farkas Dávid, Farkas József, Farkas Károly, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Miklós, Fónagy László, Gaal Jenő (világosi), Geisz László, Gyöndöcs Benedek, Graffius Károly, Gruber János, Grünwald Béla, Gull József, Gusbeth Kristóf, Györffy Géza, Győry Elek, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Hevessy Bertalan, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Hunkár Sándor, Imrich János, Irányi Dániel, Isáak Dezső, Ivády Béla, Jelenik-Almássy István, Kada Elek, Kállay János, Kästner Henrik, Királyi Pál, Kiss Albert, Kiss Dániel, Krisztinkovich Ede, Lánczy Gyula, Lázár Mihály, Lessko István, Lits Gyula, Lükő Géza.*

„Nem"-mel szavaztak: *Mara Lőrincz, Matlekovich Sándor, Máday Lajos, Mészáros Nándor, Miksa Elek, Missics János, Ormós Zsigmond, Országh Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Prónay József, Rakovszky Géza, Rakovszky István, Schurina Károly, Somssich Pál, Sánta Lajos, Szathmáry György, Szemenyei János, b. Szentkereszty Béla, Székely Elek, Szilágyi Dezső, Szilágyi Virgil, Szitányi Bernát, Tanárky Gedeon, Thury Gergely, Tibád Antal, Tischler Vincze, gr. Török József, Uránvi Imre, Urbanovszky Ernő, Vagner József, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, Wieland Arthur, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zámory Kálmán, Zeyk Dániel, Zsámbokréthy József, Zsilinszky Mihály, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Agustich Antal, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bathó Bálint, gr. Bánffy Béla, b. Bánhidy Béla, Bende Imre, Beniczky Gyula, Berzeviczy Albert, Biasini Domokos, Bicskey Kálmán, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Bornemisza Ádám, Boros Bálint, Busbach Péter, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csávossy Béla, Csejtey Antal, Cselkó Ignácz, Csiky Kálmán, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dárday Sándor, Elekes György, Engelmayer József, Éles Henrik, Fekete Lajos, Fekete Zsigmond, Gajzágó Ferencz, Gál Jenő, (felvinczi), Gödl Károly, Gromon Dezső, Hegedüs Sándor, Herman Ottó, Horváth Gyula, gr. Hunyady László, Ivánka Imre, Jászay Antal, Jókai Mór, Jónás Ödön, Justh György, Kammerer Gusztáv, gr. Karácsonyi Guidó, Kálmán Imre, b. Kemény János, b. Kemény Kálmán, Kégl György, Kiss Pál, Kisovics József, Konstantiny György, Kovács Ferencz, Königmajer Károly, Körösi Sándor, Kálitz Béla, Latinovics Gábor, Latinovics János, Láng Lajos, Lázár Lajos, Lehoczky Egyed, Literáty Ödön, Lukács Béla, Lukács László.*

„Távol" voltak: *Magyar János, Mamusich Lázár, Mandel Pál, Matkovich János, Matuska Péter, Maximovich Péter, Mezner Gyula, b. Mednyánszky Árpád, Mezey Ferencz, Micsky Lajos, Miehl Jakab, gr. Migazzy Vilmos, Mihajlovics János, Mihály Ferencz, Miletics Szvetozár, Mocsáry Géza, Móni Gyula, Móricz Károly, Móricz Pál, Nadányi Miklós, Nagy István, Neppel Ferencz, Nicolics Sándor, Ocskay Rudolf, hg. Odescalchy Arthur, hg. Odescalchi Gyula, Orbán Balázs, Orczy Gyula, Ordódy Pál, Onossy Mátyás, Paczolay János, Pántotsek Rezső, Pázmándy Dénes, Péchy Jenő, Pilisy Ferdinand, Podhorszky György, Polit Mihály, gr. Pongrácz Adolf, gr. Potoczky Dezső, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Rakovszky György, ifj. gr. Ráday Gedeon, Reviczky Károly, Rhorer Victor, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Rónay István, Rónay János, b. Rudics József, Sárközy Aurél, b. Sennyey Pál, Simonyi Iván, Simó Lajos, Siskovics Tamás, gr. Somssich Imre, Sporzon Ernő, Sváb Károly, Szabó Endre, Szakall Antal, Szalay Imre, Szalay Ödön, gróf Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szederkényi Nándor, Szeniczey Ödön, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Szerb György, gr. Széchényi Pál, Széll Kálmán, Sziládi Lajos, Szilágyi István, Szily László, Szlávy Olivér, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szuhányi Ödön, Szabó Kálmán, Tamásy Béla, gróf Teleki Domokos, gróf Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Tisza Kálmán, Tisza Lajos, Tisza László, Tóth Antal, Trefort Ágoston, Turgonyi Lajos, Ugron Gábor, Uzovich Pál, Vargics Imre, Várady Gábor, Vásárhelyi Béla, gr. Zichy Ágost, gr. Zichy Jenő, gr. Zselénszky Róbert, Zsigmondy Vilmos, Abonyi*

Digitized by Google

Emil, Ahsbahs Leó, Almásy Sándor, Andaházy Pál, gr. Andrássy Gyula, Autonescu István, Apáthy István, Abrahámffy Gyula, Aczél Péter, Bausznern Guidó, Bay Barnabás, b. Bánffy György, Bárczay Ödön, Bereczky Sándor, Berzeviczy Irnák, Békássy Gyula, Bittó Béni, Bochkor Károly, Boér Károly, Bossányi László, Bölöni József, Bölöni Sándor, Bubics Zsigmond, Dániel Pál, gr. Dessewffy Aurel, Dimitrievich Milos, Dobránszky Péter, Doda Trajún, Domahidy István, Döry Dénes, Eötvös Károly, Ertsey Géza, Éber Nándor, Falk Miksa, Fáy László, gr. Forgách Antal, Fornszek Sándor, Földes Gyula, Földváry Gábor, Frölich Gusztáv, Fülzessóry Géza, Gábor Péter, Gáll József, Gergelyi Tivadar, Grecsák Károly, György Endre, Gyurgyik Gyula, Győrfy Pető, Halassy Gyula, Halász Bálint, Halász Géza, Harkányi Frigyes, Hámos László, Hegedüs Károly, Hegedüs László, Hérits Antal, Hieronymi Károly, Hofgräff János, Hoffmann Pál, Hollósy Károly, Horváth Boldizsár, Incze József, Istóczy Győző, Jánossy János, Jeszenszky Ferencz, Joanovits István, Jurka Bazil, Kaiser János, Kajuch József, Kapocsányi Móricz, Kardos Kálmán, Kazy János, Kármán Lajos, gr. Károlyi Sándor, gr. Károlyi Tibor, b. Kemény Gábor, b. Kemény Géza, Kerekes Ágost, Kiss Lajos, Komjáthy Béla, Korizmics László, Kovács Albert, Kovách László gr. Kún István, Kapisztóry Ferencz, László Imre, Lázár Ádám, Lészay Lajos, Lipovniczky Sándor.

Elnök: A szavazatok összaszámittatván, 413 magyarországi képviselő közül elnök nem szavazván, igen-nel szavazott 108, nem-mel szavazott 113, távol volt 191. E szerint a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául nem fogadtatott el.

A napirendre vonatkozólag méltóztatott a t. ház elhatározni azt, hogy hétfőn a középtanodai törvényjavaslat tárgyaltassék. Azt hiszem, hogy valami fontos ok nélkül nem volna szükséges üléseket tartani addig, miután ily fontos kérdésben kétségtelenül pártértekezletek fognak tartatni. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Én kérem a t. elnök urat és a házat, méltóztassék vagy szombatra ülést kitűzni, vagy most meghallgatni interpellátiómat. *(Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem, méltóztassék engem végig hallgatni, még nem végeztem be. Azon kérést is kivánom majd a t. házhoz intézni, méltóztassék Thaly képviselő ur interpellátióját még ma meghallgatni. *(Halljuk! az interpellátiót!)*

Thaly Kálmán: A kérvények tárgyalása végett is kérem a t. házat, hogy szombaton ülést tartani méltóztassék. *(Halljuk az interpellátiót! A kérvények maradhatnak a jövő szombatra!)*

Madarász József: T. ház! Én a napirendhez is kivánok szólani. *(Egy hang jobbfelől: Csak röviden!)* Röviden óhajtok mindig szólani, de soha a t. túloldalról jövő ezen szónak „röviden" nem hajlok meg, hogy hazám érdekében el ne mondjam azt, a mit szükségesnek tartok.

Én mindenesetre szükségesnek tartom, hogy holnap és holnapután — még két nap van vasárnapig — akármelyikén ezen napnak ülés tartassék; ha szombaton tartatik ülés, annál jobb, legalább a kérvények is tárgyaltathatnak és interpellátiók is terjeszthetnek elő. Óhajtanám azonban és kérném a házat, ha a kormány nem teszi meg — mert meglehet, hogy nem fogja megtenni — hogy az uzsora-törvényre nézve a felsőháztól jött némely módosítások szintén tűzessenek ki a legközelebb tartandó ülések valamelyikére.

Elnök: Nem lehet, mert hiszen a bizottság még nem tárgyalta.

Madarász József: Bocsánatot kérek, arról én nem tehetek. *(Derültség jobbfelől.)* Csak nevessenek önök, mikor arról van szó, hogy egy adót kell megszavazni, akkor keresztül hajtják nyakrafőre. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem tartozik a napirendhez! Tessék a napirendhez szólani.)* Annak is, hogy a bizottság nem tárgyalta, engedelmet kérek, a kormány az oka, miért nem követelte a bizottságban való tárgyalást. *(Zaj jobbfelől.)*

Én tehát, midőn indítványozni óhajtom, hogy napirendre tüzessék, nem tudtam, hogy mint a t. elnök ur mondta, ez a tárgy a bizottságnál sincs még, *(Felkiáltások a jobboldalon: Ott van! Derültség.)* Ha pedig ott van, akkor igen kérem a t. elnök urat, legyen szives a bizottságot, mint máskor is történt ilyen esetben, megsürgetni, annyival inkább, mivel ez nem olyan nagy különbség lesz. *(Felkiáltások jobboldalon: Nagy különbség! Igen fontos!)* Lehet, hogy fontos, de mindenesetre egy olyan törvényjavaslat az uzsoráról szóló, a mely az ország népének nagy részét érdekli. Ezt csak azért kivántam előhozni, hogy ismét azon sorsra ne jusson e javaslat a t. kormány atyai kezelése alatt, melyre a curiai biráskodásról szóló törvényjavaslat jutott. *(Egy hang jobbfelől: Jó van!)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! A főrendiháznak az uzsoratörvényre vonatkozó üzenete az igazságügyi bizottsághoz utasittatott. Az igazságügyi bizottság a pénzügyi biráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalásával volt eddig elfoglalva és a törvényjavaslatot tegnap be is fejezte. Ez ok miatt még nem vehette tárgyalás alá a főrendiház üzenetét; azonban tárgyalni fogja a napokban s ez lesz az első tárgy, melyet felveend, hogy beadhassa jelentését; mert legkisebb ok sincs arra, hogy akár a kormány, akár a bizottság késleltesse, miután mindnyájunk óhajtása, hogy az ügy elintéztessék. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Ivánka Imre: Én nem hivatkozom az ország érdekére és ki tudja miféle hazafiságra, hanem hivatkozom arra, hogy mi protestánsok sokan érdekelve vagyunk a középiskolai törvényjavaslat miként megoldása iránt. A törvény a jövő hétfőre tűzetett ki, addig mi egymás közt, a képviselők közt, a pártokban értekezni kivánunk. Én arra kérem a t. házat, hogy holnap és holnapután ülést tartani ne méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Én szivesen beleegyezem Ivánka t. képviselőtársam indítványába, csak arra kérem a t. házat, hogy miután nekem egy interpellátióm van, melynek indokolása is rövid, be volt már tegnapra jelentve, de a tegnapi névszerinti szavazás miatt elmaradt, ha szombaton nem méltóztatnak ülés tartani. méltóztassanak ma meghallgatni. *(Halljuk!)*

Elnök: Még nem tudom biztosan megmondani, hogy a ház kiván-e hétfő előtt még ülést tartani, vagy nem.

B. Prónay Dezső: A napirendhez kivánok szólani.

Én voltam az, ki annak idejében indítványoztam, hogy a középtanodai törvényjavaslatra vonatkozólag, tekintve annak fontosságát, hosszabb időköz után tűzessék ki az érdemleges tárgyalásra a napirend. Ezzel azonban korántsem volt czélom, hogy ez időköz alatt ülések ne tartassanak, mert a nap azon szakasza, melyben ülés nem tartatik, elégséges az említett törvényjavaslat tanulmányozására.

Részemről indítványozom, hogy szombaton ülés tartassék.

Elnök: Méltóztassanak tehát a felett dönteni, kivánják-e, hogy szombaton ülés tartassék, vagy nem?

Kérem azon képviselő urakat, kik szombaton ülést kivánnak tartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége nem kiván ülést tartani, ennélfogva a legközelebbi ülés hétfőn d. e. 10 órakor lesz. Tárgya pedig a középtanodai törvényjavaslat.

Thaly Kálmán: T. ház! Interpellátiómat a t. közoktatási minister urhoz intézem. Tudva van mindnyájunk előtt, hogy a t. közoktatási minister ur — nem kárhoztatólag mondom, csak constatálom — bizonyos épitkezési lázban szenved. Nem kárhoztatólag mondom, mert hozott létre fővárosunk díszére számos igen izletes, szép, noha kissé drága épületet. Azonban annyira megy nála az épitkezési kedv, hogy mig például itt a muzeum-körúton egyik jó karban levő házat azért, mert az az utczai frontba kiduzzadt, lerontatott, hogy helyette egy befelé horpadt épületet emeljen, ugyanilyent szándékozik végrehajtani egy minden tekintetben sikerült középületünk legalább rendszerének lerontásával. A nemzeti muzeumot értem, mely annyira nagyfontosságú művelődési intézet s mely mind külső díszére, mind pedig máskülönben berendezésére nézve a legnagyobb gondot érdemli. Határozott értesülésem van arról, hogy a minister ur ezen, még a 40-es évek alkotásaképen ránk maradt, minden tekintetben legsikerültebb középületünkön olyan átalakítást szándékozik tenni, mely szerintem tüzvész esetére a közbiztonságot veszélyeztetni fogja s általában a szerves összefüggését megszakítja. Nevezetesen a közoktatásügyi minister ur már engedélyt adott arra, hogy a nemzeti muzeum épületének földszinti részén az igazgatói lakás felől, tehát a jobboldalon, az ottani téres folyosó, melyen a közlekedés az épület körül foly s innen a főrendiházi terem felé a rendes közlekedés fentartatik, elfalaztassék és lakhelyiségekké alakittassék át.

Ez által ezen nagytömegű épületnek érintkezési szervessége meg fog szünni és ha ezen épületben gyúlás támad — mitől isten őrizzen, az ott felhalmozott nemzeti kincs érdekében — az oltás meg lesz nehezítve. Hozzávéve még azt, hogy a tulsó oldalon lévő kapunak befalazása is terveztetik és igy az egész óriási épületben egyetlen communicátió lehetséges, az igazgatói lakás felőli, az északi kapun s ha tűz találna támadni, más oldalról fecskendőkkel nem lehetne bejutni, odaéghetne az egész ott felhalmozott nemzeti kincs.

Én már azt is nagy hibának tartom, hogy a közoktatási minister ur megengedte a gáz bevezetését, ugy hogy ha valamely szolga vigyázatlansága folytán robbanás talál támadni, veszélynek lenne kitéve az egész épület és könnyen ugy megsemmisülhetne, mint egy hasonló robbanás a dublini muzeumot megsemmisítette. Továbbá a gőzfütés is bevitetett már. Mindezt, mind a gázvezetéket boldogult Eötvös ministersége alatt gyakran kérelmezték a muzeumi tisztviselők, de ő soha bele nem egyezett s a mostani minister megadta beleegyezését.

Én mindig rettegek, ha rágondolok, hogy vagy a gáz, vagy a gőzfütési csövek szét találnak robbanni s ott óriási gyulás támadván, szemünk előtt látjuk elhamvadni az épületben felhalmozott pótolhatlan nemzeti kincset. És ezen veszély még fokozódni fog akkor, ha a minister ur legújabb terve szerint a folyosók elfalaztatása s a tulsó kapu berakatása által a communicátió az épület körül megszüntettetik.

Ezen aggodalomtól eltelve, bátorkodom a következő interpellátiót intézni:

Interpellátió a vallás- és közoktatásügyi minister urhoz. Miután megbizható körökből nyert értesülésem szerint, a nemzeti muzeum épületén legközelebb tetemes átalakítások szándékoltatnak tétetni, nevezetesen az egész épületet körülfogó földszinti tág folyosók az igazgatói lakosztály felőli oldalon lakószobákká átalakittatni, a mi által a nagy terjedelmű épület részeinek egymással való

Digitized by Google

kapcsolatos összeköttetése megszakittatnék s tüzvész esetében az oltás és mentés csaknem lehetetlenné válnék, tisztelettel kérdem a fentczímzett minister urat:

1. van-e tudomása e tervezett átalakításról? s ha igen, tehát

2. mily okból s mily czélból rendelte el azt? Végre

3. ezen átalakítások költségeit a nemzeti muzeum részére 1883 ra megszavazott javadalmazás terhére-e? vagy mily más alapból szándékozik fedezni?

T. ház! Ehhez még csak annyit kivánok hozzátenni bezárásul, hogy ha netalán gyüjtemények elhelyezése vagy efféle közczélra az épületnek némely helyiségekkel való megtoldását kivánná, ezt sokkal czélszerűbben és egyszerűbben vélném elérhetni, ha a földszinti nagy raktárak, értem azon helyiségeket, hol most a római kövek vannak elhelyezve, átalakittatnának, mert ezen átalakítás tűzveszélyeket nem vonna maga után. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpellátió közöltetni fog a vallás- és közoktatási minister urral.

Legközelebbi ülés hétfőn d. e. 10 órakor lesz.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

199. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi márczius hó 5-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés Hollósy Károly haláláról és a beérkezett kérvényekről. B. Kemény Gábor közlekedésügyi minister jelentése a rónaszéki és sugatag-szigeti keskenyvágányú vasutak engedélyezéséről. A pénzügyi bizottság jelentése az államilag biztositott csekély jövedelmű vasutakról és az 1870. évi XVI. törvény érvényen kivül helyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyában. A gymnasialis és reál-oktatásról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, ifj. gr. Ráday Gedeon, Trefort Ágost, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán és b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni; a javaslat mellett szólókat Rakovszky István, az az ellen szólókat Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni. Méltóztassanak most meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a márczius 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

T, ház! Szomorúan kell jelentenem a t. háznak, hogy Hollósy Ernőtől vett távirat szerint Hollósy Károly képviselőtársunk, Baranyamegye siklósi kerület országos képviselője, f. hó 1-én elhunyt. Az elhunyt képviselő 1875. évtől volt a háznak folytonosan tagja és mint olyan, a ház közbecsülését érdemelte ki magának. Azt hiszem, méltóztatik beleegyezni, hogy az elhunyt feletti részvétének a ház jegyzőkönyvileg is kifejezést adjon. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Bereczky Sándorné kérvényét, melyben gyógykezelés alatt levő férje Bereczky Sándor képviselő részére 4 havi távolléti engedélyért esedezik. Azt hiszem a t. ház az engedélyt megadni méltóztatik.

Esztergommegye közönségének felterjesztését, melyben Hontmegyének feliratát pártolván, tanügyünk terén az állami ellenőrzés szigorítása s s kiterjesztése iránt törvényhozási intézkedést tétetni kér. Minthogy a törvényjavaslat, melyre a kérvény vonatkozik, ma már tárgyalás alatt lesz, az illető kérvény a ház irodájában fog letétetni, betekinthetés végett.

Esztergom- és Tolnamegyék közönségeinek feliratait, melyekben Hódmezővásárhely városának felterjesztését pártolván, a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban élő magyarok betelepítése iránt a szükséges intézkedéseket megtétetni kéri.

Fejérmegye közönségének feliratát, melyben a közönségre káros prágai „Szlavia“ kölcsön-biz-

Digitized by Google

tosító-bank üzelmeinek korlátozása, esetleg az ország területéről leendő kitiltása iránt törvényhozási intézkedést kér.

Temesvár szab. kir. város közönségének felterjesztését, melyben Arad szab. kir. városnak feliratát pártolván, a vidéki városokban emelendő új épületek adómentességének 20 évre leendő kiterjesztése iránt törvényjavaslatot beterjesztetni kér.

A balassagyarmati ügyvédi kamarának Beniczky Gyula képviselő által beadott kérvényét, melyben a bűnvádi eljárásnak esküdtszéki alapra fektetését és a perrendi tervezetnek ekként való módosítását kéri.

Mindezen feliratok és kérvények a ház kérvényi bizottságának fognak kiadatni tárgyalás és jelentéstétel végett. Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

B. Kemény Gábor, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Törvényes kötelességem szerint, van szerencsém a sziget-kamara-rónaszék- és a sziget-kamara-sugatagi keskeny vágányú helyi érdekű vasutak engedélyezése tárgyában jelentést tenni és egyszersmind az ezekről szóló engedély-okmányokat bemutatni. Kérem méltóztassék a t. ház ezeknek kinyomatását, szétosztását elrendelni és szokott módon tanulmányozás végett a közlekedési bizottsághoz utasítani.

Elnök: A közlekedési minister ur által bemutatott jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni, tanulmányozás és jelentéstétel végett a közlekedési bizottsághoz utasittatni.

Hegedüs Sándor, az állandó pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni az állandó pénzügyi és közlekedési bizottság jelentését, az állami biztosítást igénybe vevő csekély jövedelmezőségű vasutakról szóló törvényjavaslat tárgyában, továbbá ugyancsak a két bizottság jelentését az 1872. évi X. t.-cz. érvényen kivül helyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában a két törvényjavaslatnak mellékelt szövegezésével együtt.

Kérem a t. házat, méltóztassék a két jelentésnek s a törvényjavaslatoknak kinyomatását s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzését elhatározni.

Elnök: Az állandó pénzügyi és közlekedési bizottság jelentése az állami biztosítást igénybe vevő csekély jövedelmezőségű vasutakról szóló 119. számú törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomatni szétosztatni s ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog annak idejében a kinyomatás után napirendre tűzetni, ugyancsak a közlekedésügyi és pénzügyi bizottság együttes jelentése a 1872. évi X. t.-cz. érvényen kivül helyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog napirendre tűzetni, még pedig minthogy ezen törvényjavaslat elintézése sürgős, a mennyiben a folyó hó végén lejár az abban kitűzött határidő, azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat általános vitájának berekesztése után mindjárt vétessék fel napirendre, ha pedig ezen általános vita nagyon hosszúra találna nyúlni, czélszerű lenne kimondani, hogy a szombati ülésben azon esetre, ha addig az általános vita befejezve nem lenne, tárgyalás alá fog vétetni. *(Általános helyeslés.)*

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik a napirend: a közoktatási bizottság 337. számú jelentése: „A gymnasiumi és reáliskolai oktatásról" szóló 6. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a jelentést felolvasottnak venni s ez esetben az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Szathmáry György, a közoktatási bizottság előadója: T. ház! Mielőtt belekezdenék a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak taglalásába és illetőleg körvonaloznám a bizottság álláspontját, kérem a t. háznak kegyes elnézését fogyatkozásaim és gyarlóságaim iránt.

T. ház! Mindenekelőtt egy futó áttekintést kivánok vetni összes hazai közoktatásügyünkre mint egészre és kezdem az áttekintést mindjárt a legalsó fokozatnál és megyek a legfelsőbbig. *(Halljuk!)*

A legalsó fokozaton találjuk a kisdedóvodákat. Van ilyen Magyarországon a legutolsó ministeri jelentés szerint 309. Az állam aránylag meglehetős összegekkel járul ezen intézetek fentartásához, gyarapításához és segélyezéséhez. Elismertetett ezen intézetek fontossága a nemzeti nevelés szempontjából; hangsúlyoztatott, hogy mily fontos ily intézetek létesítése, különösen hazánk oly vidékein, hol különféle kedvezőtlen viszonyok következtében a magyar fajnak egy része elnemzetietlenedett s volt a t. ház előtt, ha jól emlékszem 1875-ben egy javaslat, mely ezen intézetek szabályozására vonatkozott: de ennek daczára még ma sincs törvényünk e tekintetben.

Madarász József: Kell a bosnyákoknak a pénz! *(Derültség a szélső balon.)*

Szathmáry György: Tovább haladva t. ház közoktatásügyünk fokozatán, *(Halliuk!)* a népoktatási tanintézeteket látjuk: elemi népiskolák, felsőbb népiskolák, polgári iskolák, tanítóképezdék. Ezekről már a törvény intézkedik: az 1868-iki törvény, az ezt kiegészítő 1876-iki törvény, mely a népoktatási tanintézetek hatóságairól szól és végül betetőzi az 1879: XVIII. t.-cz., mely a magyar nyelvnek kötelező tanításáról szól.

Ezen kategoriája tanintézeteinknek tehát

Digitized by Google

rendezve és szervezve van. De van is eredmény t. ház. A vallás- és közoktatásügyi ministernek évről évre a t. házhoz intézett jelentései mind szebb és szebb eredményekről tesznek tanuságot s ezen eredmények tagadhatatlanul jórészt ezen törvény hatásának tulajdoníthatók.

Megyek tovább t. ház, és látom a különféle fokú s különféle nemű szakiskolákat: földmívelési iskolák, vinczellérképezdék, egészen a gazdasági akadémiáig; kereskedelmi ipariskolák, köztük legkiváltkép a középipariskola, különböző ministeriumok alatt elosztva, különböző ministerek által igazgatva. Törvényileg egyiknek sincs megállapítva a tananyaga, ugyszólván nincs szervezve egyik sem. Pedig, hogy egyebet ne említsek, nagy súlyt fektetünk országszerte arra, hogy a hazai kereskedelmet értelmileg is emeljük és főleg nemzeti szellemben neveljük. Azt gondolom tehát, nem sokára reá fog térni a törvényhozás, hogy mindezek tekintetében törvényhozási úton intézkedjék.

És most t. ház, áttérve a középiskolai oktatásügyre, közoktatásunk e fokozatán tudvalevőleg a legnagyobb ziláltság s egyáltalában oly állapotok uralkodnak, a melyek sem a magyar közmívelődésnek becsületére nem válnak, sem az állam legvitálisabb érdekeivel össze nem egyeztethetők. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Még tovább haladva t. ház, találjuk a tizenhárom jogakadémiát, hét-nyolczszáz főnyi, de évről évre apadó népességével és felmerül a harmadik egyetem kérdése. A mi ez utóbbit illeti, méltóztatik tudni, hogy a ház rendelkezése folytán *(Halljuk!)* a közoktatási bizottságban beható tanácskozás tárgyává fog tétetni e kérdés s igy a ház, a törvényhozás nem sokára azon helyzetben lesz, hogy főiskolai oktatásunk ezen intézeteire nézve kimondhatja véleményét, esetleg határozatát.

E futó pillantással t. képviselőház, csak arra kivántam reá mutatni, hogy egész közoktatásunk terén még sok teendő vár a törvényhozásra. Ezek között azonban legsürgősebb és viszonyaink közt a legkiválóbb fontosságú a középiskolai törvény megalkotása.

Mielőtt magáról a javaslatról szólanék, engedje meg a t. képviselőház, hogy most in specie magáról a középiskolai oktatásügyről szóljak röviden, hogy feltüntessem annak helyzetét és állapotát, ugy a mint van és feltüntessem néhány szóval annak jelentőségét és fontosságát.

T. képviselőház! Mint a bizottsági jelentésben is ki van emelve, Magyarországon 179 középiskola működik 2424 tanárral s több mint 38,000 tanulóval. E három számadat magában is kellő tájékozást nyujt arra nézve, hogy mily jelentékeny tényezővel állunk mi itt szemben culturalis téren, nevezetesen a középiskolai oktatásügy terén.

Legyen szabad e három számadatot kissé elemeznem. *(Halljuk!)*

A mi magokat az intézeteket illeti — s ilyen van, mint említém, 179 — a jellegre nézve a legnagyobb különbféleség uralkodik. Ez magában véve, mint a jelentésben is röviden érintjük, nem volna baj. Angliában és Amerikában a tanintézetek legnagyobb része, a legalsóbb fokozattól kezdve a legfelsőbbig túlnyomóan, majdnem kivétel nélkül, nem állami kezekben van.

A javaslat sem alterálja intézeteinknek jellege tekintetében a fennálló viszonyokat. Distingual két nagy csoportja közt a középiskolai intézeteknek s a javaslaton láthatóan keresztülvonul ez a dualismus felekezeti és másnemű intézetek között, sőt a javaslatnak egyik szakasza külön is kimondja, hogy ezen s ezen intézetek jellege vagy jogi természete nem érintetik. A jelleg tekintetében való különféleséget tehát a javaslat nem akarja érinteni. Ezen viszonyokból azonban t. ház, ismét mások származnak, melyeket határozottan sajnosaknak kell nyilvánítani. Ime t. ház, mit szól a ministeri javaslatnak indokolása egy rövid passusában, hogyan jellemzi a jelenlegi állapotot: *(Halljuk!)*

„Még ma is vannak hatosztályú gymnásiumok 3—4, vannak 4 osztályúak 2, sőt 1 rendes tanárral; vannak iskolák egyetlen vizsgált és képesített —okleveles —tanár nélkül; vannak, melyeknek helyiségei, fölszerelései minden birálaton alól állanak. És ily iskolák akár a felekezetiség, akár a százados fennállás védpajzsa alatt, nyilvánossági jogot élveznek, bizonyítványai állami érvényességgel birnak s a felsőbb osztályokba való felléphetésre, a legvirágzóbb középiskolán s a főiskolákon felvehetésre jogosítanak. A tudatlanság és fegyelmetlenség e buvó helyei a legszigorúbb felügyeletet és ellenőrzést teszik szükségessé.“

E rövid jellemzést ki tudnám bővíteni saját tapasztalásaimból s észleleteimből merített adatokkal. *(Halljuk! a szélső balon.)* Ezek azonban annyira nem örvendetesek, *(Felkiáltások a szélső balon: Épen azt akarjuk hallani! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* csak a legutóbbi időben is létezett, pl. egy felekezeti középiskola, még pedig hatosztályú . . . . .

Thaly Kálmán: Melyik? hol?

Szathmáry György előadó: Nomina sunt odiosa. *(Halljuk! Halljuk!)*

Általában t. ház, magántanulók vizsgázásánál, osztályok összevonásánál, érettségi vizsgálatoknál tudvalevően — hiszen tudja, a ki tudni akarja — bizony szabálytalanságok, rendetlenségek fordultak elő nem egyszer, de rendszerint. *(Zaj, közbekiáltások a szélső balon: Halljuk! Halljuk az eseteket!)*

Elnök: Méltóztassanak meghallgatni a szónokot és majd annak idején méltóztassanak megjegyzéseiket megtenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Szathmáry György előadó: Ennyit t. ház, középiskoláink állapotáról didacticai tekintetben.

Tannyelv tekintetében azonban ki kell emelnem, hogy a középiskolák közt nem kevesebb, mint 14—15 nem magyar tannyelvű intézet van, harmadfél ezer körül járó tanulósereggel és hogy itt minő szellem uralkodik — nem én mondom, hanem a különvélemény egy passusa: „Ha a multak nem tanítottak volna reá, a közelmult és a jelen mindenesetre reá taníthatott, hogy léteznek nemzetiségi jellegű felekezeti iskolák, melyekben hazafiság tekintetében megbizni nem lehet, a melyekre nézve tehát az államnak nemcsak érdeke, hanem kötelessége is szigorú kivételes rendszabályokhoz folyamodni.“ Tény t. ház, hogy többet ne mondjak és szeliden fejezzem ki magamat, hogy ezen intézetekben épen nem erőltetik meg magukat azon irányban, hogy az országnak hű polgárokat és hazafiakat neveljenek. Bizonyos exclusivitásban tanittatnak és neveltetnek ezen növendékek, rendszeresen őrzött exclusivitásban mindentől, a mi magyar. Az a nemzedék ugy vezéreltetve, mint eddig volt, kikerülve azon intézetből, fajának ellenségét látja mindenben, a mi magyar. Ennyit az intézetekről magukról.

A mi most a számadatok második csoportját illeti, mely a tanárokra vonatkozik, t. ház, a 2424 tanár közül a legutolsó hivatalos jelentés szerint nem kevesebb, mint 973-nak nincs tanári oklevele. A jelentésben szeliden érintettük ezen tényt. Ugy fejeztük ki, hogy a tanárok nagy részének qualificatiója legalább formai tekintetben nem felel meg az igényeknek. Legalább formai tekintetben. Hanem a tény ugy áll t. ház, hogy legtöbb esetben nemcsak formai tekintetben, hanem valóban hiányzik a qualificátió. *(Felkiáltások a szélső balon: Hol? Ki az igazsággal! Általános gyanusítás! Mozgás. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Hivatalosan constatált tény t. ház, hogy 973 tanárnak nincs oklevele. Ezt constatáltam, egyebet nem. És azt teszem hozzá, hogy sok esetben nemcsak a formai képesség, hanem maga a materiális képesség is hiányzik. *(Egy hang a szélső baloldalon: Az államgymnasiumokban is!)* Megemlítem még azon adatot, hogy ezen 973 tanár közül 807 a gymnasiumokra esik, tehát azon intézetekre, melyek az eddigi rendszer szerint és a javaslat szerint is kiváltságosaknak mondhatók, a mennyiben abiturienseik felvehetők, sőt felveendők valamennyi főiskolában, az akademiákon, a tudományos egyetemeken és a műegyetemen. Csoda-e, ha ily körülmények közt a főiskolákról nem egyszer hangzik azon lesujtó itélet, hogy a növendékek igen sokszor a legnagyobb készületlenséggel lépik át a főiskolák küszöbét. Hogy ezen körülmény mennyire mozdítja elő a főiskolai oktatás magas hivatását és másrészről a nemzeti közművelődést, azt könnyű megitélni.

A harmadik számcsoportot kivánom még kissé elemezni. Mint említém, 38,000 tanulója van a középiskoláknak. Ez is mutatja, hogy az ország intelligentiájának nagyobb része a középiskolákból kerül ki, vagy ugy, hogy onnan átlép az életbe, vagy pedig megy a főiskolába. Már most, minthogy az intelligentia társadalmi állásánál fogva és épen azért, mert az intelligentia első sorban van hivatva döntő befolyást gyakorolni a nemzet és az ország közügyeire, a nemzet és az ország jövőjére és sorsára, kérdem a t. házat, nem-e kiváló nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy az ország intelligentiája birjon a kor kivánalmainak megfelelő műveltséggel és másrészről a hazafiság szellemétől legyen áthatva? *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem t. ház, hogy igen. De ezen kérdéssel kapcsolatban egy másik kérdés is merül fel, t. i. az, hogy vajjon lehet-e, szabad-e és kell-e fentartani a középiskolai oktatás terén azon állapotokat, melyeket röviden jelezni bátor voltam? Azt hiszem, hogy a válaszra: „nem“; és akkor a törvényhozásnak nem lehet más feladata, mint ezt a javaslatot törvényerőre emelni.

T. képviselőház! E javaslat már közel másfél évtizede vajudik és még mindig csak javaslat. Nem akarok kitérni azon körülményekre és okokra, melyek törvényerőre emelkedését meggátolták; nem tekintek vissza multjára, mert inkább e javaslat jelene és még inkább jövője lebeg szemem előtt. *(Halljuk! jobbfelől.)*

És most t. ház, e javaslatnak taglalásába leszek bátor bocsátkozni. E javaslat célja először: megszüntetni a káros és visszás állapotokat a középiskolaügy terén; másodszor: emelni az egész vonalon a középiskolai oktatás szinvonalát; harmadszor: biztosítni a középiskolai oktatás komoly eredményét; és negyedszer: ezen szempontokból megadni az államhatalom részére az ingerentiának és ellenőrzési jognak legalább minimalis mértékét, mely nélkül komoly rendezés és a most körvonalozott célok elérését lehetetlenség csak képzelni is.

A javaslat ezen céljának megfelel tartalma is. Mindaz, a mi az osztályok összevonására, magántanulók vizsgázására, az érettségi vizsgáról, a nem magyar tannyelvű tanintézetekről, továbbá a tanórák és tanárok számáról és a tanárképesítésről szól, észrevehetőleg és világosan láthatólag ezen czél felé vergál és tendál.

A mi pedig a javaslatnak alapját illeti, melyre az egész szerkezet fektetve van, az a középiskolai dualismus: a gymnasium és reáliskola.

A különvélemény — a melyre itt áttérek — a javaslatnak ezen ugyszólván sarkelvét támadja meg s miután a különvélemény ezen része a legtüzetesebben van kifejtve s legérdemlegesebben van tárgyalva, a t. ház engedelmével én is kissé

Digitized by Google

részletesebben ki fogok arra terjeszkedni, a hogy azt az ügy érdeme és fontossága meg is követeli.

A különvélemény megtámadja a középiskolai dualismust, melyet a javaslat indítványoz s illetőleg fentartatni kiván; mondja, hogy mig a gymnasium és reáliskola különben is csak abban különbözik egymástól, hogy mig a gymnasiumban a holt nyelvek, az ó classicai nyelvek, addig a reáliskolában a modern nyelvek tanittatnak; igy ezen megkülönböztetés a a különvélemény szerint erőszakolt, mesterkélt, nem alapos és egyéb különbség nem levén különben is a középiskola két neme közt, az megszüntetendő.

T. ház! Nem csak az a különbség a középiskola közt, hogy egyik a classicus, másik a modern nyelveket tanítja, hanem főleg az, hogy a reáliskolában a reáliák hasonlíthatlanul tüzetesebben és szélesebb alapon tanittatnak. A ki csak felületesen és futólag olvassa el a javaslat 3—4. §-át, az hajlandó azt hinni, hogy csakugyan nincs más különbség a reáliskola és gymnasium közt, mint az, hogy a gymnasium az ó classicus, a reáliskola a modern nyelveket tanitja; pedig épenséggel nem igy van. Felteszem és tudom, hogy ezt tudták a különvélemény szerkesztői és beadói, hanem elhallgatták nevezetes körülményt, ép a főkülönbséget, számítva talán másokra, kik nincsenek beavatva e kérdés részleteibe.

A dolog ugy áll t. ház, hogy a reáliákból a gymnasium tanít hetenként 9 órát, a reáliskola tanít hetenként 15 órát és mig a gymnázium a reáltantárgyból nem tétet érettségi vizsgát, addig e reáliskola igen. A gymnasium a természettanból tanít 11 órát, a reáliskola 15 órát; mindkét esetben érettségi vizsga kívántatik, a vegytan, mint tantárgy, a gymnasiumban nem tanittatik, a reáliskola tanít hetenkint 10 órát és érettségit tétet, mennyiségtant tanit a gymnasium 19 órát, a reáliskola 36 órát, mindkettőnél érettségi vizsga van. A mi a szabadkézi rajzot illeti, az a gymnasiumban nem tanittatik, a reáliskola tanit hetenként 20 órát. Szóval összegezve, az eredmény az, hogy mig a gimnasiumban a reáltantárgyakból tanittatnak 60 órán, addig a reáliskolákban 111 órán és mig a gymnasiumban két tantárgyból érettségi vizsga tétetik, mely 39 órán tanittatik, addig a reáliskolai abituriens 4 reáltantárgyból tesz érettségi vizsgát, melyet hetenkint 70 órán hallgatott. Tehát igy nagy különbség van a kettő közt; csakhogy az természetesen a javaslatnak 3—4. §-ában nem jut kifejezésre, mert akkor meg kellett volna abban a tanórákat állapítani, már pedig ez nem ide, hanem a tanrendbe való. Azt gondolom tehát t. ház, hogy a különvéleménynek ide vonatkozó része ezek után elesik.

Azt mondja továbbá a különvélemény, hogy a classikus nyelveket rationalis alapokra fektetett tanterv szerint különben is csak összehasonlitó alapokot lehet tanítani és mert Müller Miksa azt véleményezi, hogy a görög nyelv immár az egyetemre utasítandó, a különvélemény t. benyujtói is azt véleményezik, hogy tehát a görög nyelv a főiskolákra utasítandó és megtartandó csupán a latin nyelv. Már most, ha az áll, hogy a rationális alapokra fektetett tanterv csak összehasonlító alapon engedheti a classicus nyelvek tanítását, valóban kiváncsi vagyok, hogy ha elesik az egyik classicus rokon tantárgy, a görög, mikép lehet összehasonlító alapon tanítani a latint, miután a másik nyelv t. i. a görög hiányzik.

A mi a Müller Miksára való hivatkozást illeti, ő tekintély a szanszcritben, az összehasonlító nyelvészetben, de hogy a középoktatás terén tekintély volna, azt még eddig nem állította senki.

Azt mondják a különvélemény t. szerzői, hogy tisztázva vannak az elvek és eszmék e kérdésben, t. i. az egységes köziskola kérdésében és igy nem állja semmi utját ezen intézmény megvalósításának.

Ugy látszik, ez akart a legerősebb érv lenni, pedig a leggyengébb; mert hogy e tekintetben nincsenek tisztázva az eszmék, nincs eldöntve az egységes középiskola sorsa, azt merem állítani és néhány példával fogom illustrálni a t. ház előtt. *(Halljuk!)*

Az osztrák közoktatási minister a mult évben enquettet hivott egybe, a melyben részt vett szakferfiak épenséggel négyféle irányban nyilatkoztak. Az egyik irány a mellett nyilatkozott, hogy tartassék meg a mostani állapot, t. i. hogy legyen gymnasium és reáliskola. A másik irány ezzel szemben épen azt óhajtotta, a mit óhajtanak a különvélemény szerzői, t. i. hogy álltitassanak fel egységes középiskolák oly módon, hogy azok öleljék fel a classicus tananyagot, a modern nyelveket és a mennyiségtani és természettudományi szakmákat; tehát ennyi hatalmas heterogen tudományosportot egy abroncsba, egy keretbe A harmadik irány világosan látván ezen összefoglalás lehetetlenségét, oda nyilatkozott, hogy maradjon a gymnasium úgy a mint van, a reáliskolát azonban ki kell bővíteni a latinnal. A negyedik irány vissza sóvárgott a régi gymnasium után, kizárólagos classicus műveltségével s csak annyi concessiót akart adni, hogy a mennyiségtanból valamivel több vétessék fel, mint az előtt volt. Tehát ime, ennyiben vannak tisztázva a nézetek!

Tovább megyek. Németországban a középiskoláknál hat kategoriát lehet megkülönböztetni: gymnasium, progymnasium, reálgymnasium, proreálgymnasium, főreáliskola, felsőbb polgári iskola és ezen különféleségek meglevő intézetekben nyernek kifejezést és hogy egyebett ne mondjak, hivatkozom Belgium és Francziaország iskoláira, melyekben a kettős, a humanisticus és reál irány szintén megvan, mint azt a bizotság is indítványozta. Ennélfogva tehát épen nem lehet határozottan

Digitized by Google

állítani azt, hogy a kérdés el van döntve, sőt épen erről lehet elmondani, hogy ad huc sub judice lis est. Nem lehet tehát a kérdést csakugy egy tollvonással eldönteni, mint azt a különvélemény szerzői akarják. És t. ház, a közoktatási bizottság mindezeket megfontolván, nem javasolhatott mást, mint az eddigi dualismusnak a középiskolai téren való fentartását. Az egységes középiskola a mostani viszonyokkal szemben, vagy legalább úgy, a mint a különvélemény szerzői contemplálják, ugrás volna a sötétben és mindenesetre experimentum volna, melynek eredményeit nem volt alkalmunk sehol látni. Ha tehát experimentálásról van szó, inkább engedjük másoknak át az experimentálást és mi inkább a mások kárán okuljunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* De különben is t. ház, a kor művelődésének iránya inkább arra felé látszik mutatni, hogy a műveltség megszerzésének formái inkább sokasodnak, mintsem reducálódnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kissé tüzetesen foglalkoztam t. ház a különvélemény ezen pontjával, mert a különvélemény is ezt fejtette ki tüzetesebben s mert ebben láttam megtámadva a javaslat sarkelvét, épen azért kötelességnek tartottam arra tüzetesen kiterjeszkedni. A mi a különvélemény többi részét illeti, azok inkább odavetett rövid megjegyzések, melyekre, hogy pontonként kiterjeszkedjem, attól, azt hiszem, felmenta t. ház. Általánosságban azonban egyetmást mégis el kell mondanom. És itt csak három pontra terjeszkedem ki. *(Halljuk!)*

T. ház! A javaslat egyik szakasza, a nem magyar nyelvű középiskolákról szól és e tekintetben egészen a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény alapjáig megy. Megengedi a javaslat nem magyar tannyelvű középiskolák felállítását és fentartását. Nem kis kedvezményt és biztosítékot nyujt ez a különféle ajkú nemzetiségeknek e hazában és ezen nagy concessióval szemben csak annyit köt ki, hogy az állam hivatalos nyelvére is fordítsanak figyelmet. E tekintetben a 7. §-ban kimondatik, hogy a nem magyar nyelvű tanintézetekben a magyar nyelv mint kötelezett tantárgy tanittassék. Ugyanezen intézetek 7. és 8. osztályában a magyar nyelv és irodalom magyarul tanítandó és az érettségi vizsga is magyarul teendő le. Minden egyéb ága a tanításnak, valamennyi tantárgy az illető intézetnek tannyelvén megy. Csupán ebben az egyben van kivétel és némi kedvezmény adva a magyar állam hivatalos nyelvének. És azt hiszem, hogy ha az illetők. lelkiismeretesen és elfogulatlanul akarnak itélni, nem fogják ezen követelményt túlságosnak tartani, hanem tökéletesen jogosultnak. Ez t. ház, minimuma annak, a mit az állam hivatalos nyelve tekintetében megkövetelhetünk a nem magyar nyelvű intézetektől akkor, mikor a tannyelv meghatározását egészen kényükre, kedvükre, tetszésükre bizzuk.

A második szempont, a melyre kiterjeszkedni kivánok, az érettségi vizsgálat. Nagy gravament látnak abban is, a mit a javaslat az érettségi vizsgálatokra nézve mond. De t. ház, hogy egyebeket mellőzzek, hivatkozom a köztisztviselők minősítéséről szóló törvény számos pharagraphusára, nevezetesen a 8. §. *C)* pontjára, a 12., a 13. §. második bekezdésére, a 17. §., 18. §-ra, a 19. §. negyedik bekezdésére, a 20. §. második bekezdésére és a 22. §-ra. Mindezen szakaszok utalnak az érettségi vizsgákra, mint olyanokra, melyek qualificatiót nyujtanak bizonyos állások elnyerésére és betöltésére. Ha már most minden más támpont hiányoznék, egyedül ez is jogosulttá tenné az állam némi ingerentiáját az érettségi vizsgára, ilyen vagy olyan formában, de mindenesetre ugy, hogy annak kézzelfogható sikere legyen. Azt mondják, hogy ez önkényre vezet.

T. ház! A törvényjavaslatban meg van a jogsegítség adva, meg van nyitva ajtaja annak, hogy jogorvoslatot keressen az illető intézet, ha netalán viszszaélés vagy önkény fordulna elő. A felelős magyar ministeri kormányzat mellett nem lehet feltenni, hogy a minister akár maga, akár közegei által oda hatni kivánjon, hogy megrontsa a felekezeti autonomiát és iskolát. A mely alkotmányos ministerről ezt lehetne bebizonyítani, meg vagyok győződve, hogy az egy hétig sem tarthatná fönn magát. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a baloldalon.)*

És t. ház! az 1879-iki törvényben, mely a magyar nyelv oktatásáról szól, hasonló hatáskör van adva a tanfelügyelőnek bizonyos tantárgyra nézve és ez eddig sehol sem bizonyult sérelmesnek az autonomiára nézve. Ez esetben sem fog annak bizonyulni. Más államokban is nagy súlyt fektetnek arra, hogy az államnak legyen némi ellenőrzési joga és e tekintetben némely állam nagyon is messze megy az érettségi vizsgákra vonatkozólag. Nem fogok Ausztriára és Németországra hivatkozni, mert ez nem igen tetszik a t. képviselő uraknak. *(A szélső balra mutat.)* Utalok e tekintetben Dániára, hol három censor közül az egyik a tanfelügyelő; utalok Franciaországra, hol a mienknek megfelelő baccalaureatust az állam adja; és utalok különösen Olaszországra, hol a gymnasiumi és lyceumi tanfolyam végén a növendéknek érettségi vagy abituriensi vizsgát kell tenni. E vizsgák a kir. lyceumokban és gymnasiumokon tétetnek, de megengedik a községek és tartományok által fentartott gymnasiumoknak és lyceumoknak is, ha szervezetök és tanrendjök egyenlősége, valamint tanerőiknek elismert arravalósága által az államintézetekkel egyenrangúaknak ismertetnek el, hogy ily vizsgálatokat tarthassanak. De még ezen esetben is, az ily tanintézetek csak a saját növendékeiket vizsgálhatják meg érvényesen. Azonban más intézetben lévő növendékek kötelesek tisztán és határozottan az állami taninté-

Digitized by Google

zetnél tenni le az abituriensi vizsgálatot. Tehát ilyen messze megy. De t. ház, ha sehol semmi államnak sem jutott volna eszébe állami ellenőrzési jogot kikötni magának érettségi vizsgánál, ez a mi speciális viszonyaink közt okvetlenül szükséges, ilyen vagy amolyan formában, de mindenesetre oly alakban, hogy annak hatálya legyen.

Áttérek t. ház most az utolsó pontra, melyet érinteni kivántam, a tanári képesítésre. Az egyetem állami tanintézet lévén, természetes, hogy a tanári képesítésnek nyelve nem lehet más, mint magyar. Ha van a javaslatban garantia arra nézve, hogy a középiskolai oktatásunk színvonalra emeltessék, ez egyike a legfőbbeknek, t. i. az, hogy a tanári oklevelet és képesítést csak a magyar tudományos egyetemeken lehet nyerni. Látom e garantiát, egyfelől az egyetem tudományosságának magas színvonalán, másfelől az ott alkalmazott kitünő, részben európai hirnevü tanárokban.

De t. ház, difficultálják ezt nemzetiségi szempontból, difficultálják azért, mert erőszakot látnak benne, megmagyarosítást. Practicus nehézséget is hoznak fel ellene és e tekintetben a javaslat két irányban segít a bajon, először az által, hogy tiz évi átmeneti cyclust állapít meg, a melynek tartama alatt, más, nem magyar nyelven is tehetnek az illető tanárjelöltek képesítő vizsgálatot az egyetemen, ez akkora concessio, melyhez hasonló a maga nemében nem mutatható fel. És segít más irányban az által, hogy — a mint említettem — nem magyar tannyelvü intézeteknél a magyar nyelvet kötelező tantárgyá teszi és igy ha ezen törvényjavaslat majd, mit adjon Isten, törvénynyé fog válni és az a törvény tiz évig hatályban lesz, bizonyára már a képesítő vizsgáknak magyar nyelven való letétele nem fog nehézségbe ütközni.

Hogy pedig a tanárképesítésről szóló fejezet bizonyos tekintetben haladást képez, azt elismeri még a különvélemény is. Lehetővé teszi t. ház a javaslat azt is, a minek ellenkezőjét szintén gravamenként hozzák fel, de alaptalanul, lehetővé teszi t. i. a külföldi egyetemek látogatását.

E tekintetben nem csak a mostani állapotot tartja fenn ugyszólván, hanem azt is, a mely létezett a reformatio első korszakában, mikor seregestől mentek, minden felekezetü, minden nemzetiségü ifjaink, külföldi egyetemekre, a protestánsok különösen a német egyetemekre, a katholikusok Olaszországba.

És volt akárhány eset, hogy külföldi egyetemen, magyar ifjak, mint b. Bánffy Ferencz, Thurzó Imre a wittembergi főiskolának magnificus rectorai voltak és hogy többen mint Ladivér, Jászberényi, Apáczay, Cséry, Keresztury mindezen emberek, a kik onnan visszatérve, honn tanári állást foglaltak el és a magyar paedagogia terén uttörők és korszakalkotókként emlittetnek, külföldi egyetemeken nyerték kiképezésüket. A mi Kereszturyt illeti, ő Heidelbergában tanult, persze akkor Heidelbergában nem Heinze hirdette az tanított, kinek újabbkori kátéja tanait, hogy többet ne mondjak, a hazai németség egyhangulag utasította vissza.

És t. ház, még két irányban legyen szabad némely megjegyzést tennem, egyfelől autonomicus és másfelől nemzetiségi szempontból. *(Halljuk!)*

T. ház! Azokhoz, kik netalán az autonomia szempontjából vannak elhatározva megtámadni ezen javaslatot, nehány tiszteletteljes szavam lenne, méltóztassék azokat meghallgatni. *(Halljuk!)* Ne tekintsék azt a t. képviselő urak, hogy homo novus mondja, hanem tekintsék inkább azt, a mit mond tiszta, igaz és mély meggyőződésből. Senki és különösen a szabadelvüség szempontjából bünmerényletet a felekezetek autonomiája ellen elkövetni nem akar; (*Közbekiáltás a szélső balról: A javaslat!*) ez senkinek sem lehet szándékában; ez bün lenne. (*Helyeslés jobbfelől.*) De, t. ház meg akarjuk adni az államnak, a mi az államé; meg akarjuk adni az államhatalomnak a megélhetés jogát, legalább minimalis mértékben és meg akarjuk adni oly értelemben és arányban, hogy az ne a közszabadság kárára történjék; meg akarjuk adni legalább oly mértékben, hogy az állam, mely már természeténél fogva is legfőbb culturtényező, teljesíthesse magas ethicai, culturalis hivatását. (*Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Szegény állam!*) Ne méltóztassanak a magyar államot fegyvertelenül hagyni a culturharczban; méltóztassanak megadni azon eszközöket, hogy a legjogosabb téren, a cultura terén a nemzet fölényét biztosíthassa s az állam érdekét megóvhassa. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Miféle államnak kivánjuk mi ezen kismérvü ellenőrzési jogot? valami idegen, gyülöletes, valami ismeretlen államnak, Plato respublicájának, vagy minek? A magyar államnak kivánjuk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassanak ezt kegyesen megfontolni és kezöket szivükre tenni, hogy a magyar állam hatalmát annyira a mennyire gyarapítani e téren, annyit tesz, mint a nemzet hatalmát erősíteni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi pedig a másik szempontot, a nemzetiség szempontját illeti, e tekintetben azzal vádolják a magyar nemzetet és vádolják a törvényhozást, hogy a nemzetiségek erőszakos megmagyarosítására törekszik, az e hazában lakó különfajú nemzetiségek erőszakos megmagyarosítására. Ez szerintem chimera, agyrém, képtelenség. A nemzetiségi szellemnek oly fokú fejlődöttsége mellett, mint ma tapasztaljuk; még talán meg lehetne kisérleni, ha Magyarország azon helyzetben volna, hogy évenként 20—25 milliót fordíthatna culturális czélokra, de ez lehetetlen; de még akkor is csak talán meg lehetne kisérleni, ha eszébe jutna a magyar államnak confiscálni az összes intézeteket; de ez is ép oly képtelenség, mert magával szemben találná az összes felekezeteket; mindaddig pedig mig oly erős a nemzeti-

Digitized by Google

ségi szellem és mig Magyarország ily nagymérvű culturalis kiadásokat nem tehet, komolyan a nemzetiségeket félteni Magyarországon nem lehet és a ki mégis azt perorálja, az roszhiszeműleg cselekszik. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! A magyar nemzet osztogatott fehér lapokat, megalkotta a nemzetiségek egyenjogosításáról szóló törvényt, osztogatott jogokat jobbra és balra, barátnak és ellenségnek egyaránt, lovagias magyar bőkezűséggel, gondolt másokra, ideje, hogy gondoljon magára. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

T. ház! A legmélyebb meggyőződésből és a legmelegebben ajánlom a törvényjavaslatot a t. háznak elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Mielőtt a tárgyalást folytatnánk, kérem, méltóztassék meghallgatni a főrendiháznak üzenetét.

B. Nyáry Jenő, főrendiházi jegyző: Nagyméltóságú elnök! T. ház! A főrendek megbizásából vagyok bátor jelenteni, hogy a főrendek márczius elsején tartott ülésökben a megyei háztartásról, a gyógyíthatlan elmebetegek ápoldájának felszereléséről és 1883. évi fentartási költségeiről, a társaskocsi-üzletről Budapesten és a phylloxera vastatrix terjedése elleni óvintézkedésekről szóló törvényjavaslatokat változatlanul elfogadták; ellenben a fegyveradóról szóló törvényjavaslaton némi módosításokat tettek, a melyekhez való hozzájárulásra a t. házat felkérik. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokat tiszteletteljesen átnyujtani.

Elnök: Fel fognak olvastatni.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. ház! A felolvasott jegyzőkönyvi kivonatok szerint: a megyék háztartásáról, a gyógyíthatlan közveszélyes elmebetegek elhelyezésére szánt ápoldának első felszerelésére és az intézet 1883. évi fentartására megszavazott póthitelről és a phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvényjavaslatokhoz a főrendiház változatlanul hozzájárult és igy ezek legfelsőbb szentesités czéljából szokott módon felterjesztetni határoztatnak. Ellenben a fegyeradóról s a vadászati adóról szóló törvényjavaslaton a főrendiház némely módosításokat tett; azt hiszem tehát, az ezen módosításokra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat kinyomatandó, a ház tagjai közt szétosztandó s azután fog a ház felettük határozni. A módosításokat oly természetűeknek látom, hogy az egész ügyet nem szükséges a bizottsághoz visszautasítani és a ház itt is dönthet felette. *(Helyeslés.)*

Következik most a napirend tárgyalásának folytatása. A minister ur kiván szólani.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a napirenden levő törvényjavaslat tárgyalását megkezdeni méltóztatik, engedje meg a t. ház, hogy e javaslatra s annak fejlődési processusára vonatkozólag némi megjegyzéseket tehessek s némely tényeket adhassak elő — tájékozásul a t. háznak s főleg azon t. képviselőkre való tekintetből, kik az előbbi országgyüléseken nem voltak itt. *(Halljuk!)* Iparkodni fogok ez ügyben objective szólani s az egész ügyet sine ira et studio tárgyalni, mert nem óhajtom azt sem felekezeti, sem más particularis szempontból tekinteni — a magyar cultura s a magyar állam érdeke lévén az — mi közös érdekünk mindnyájunknak.

1870. évi április hó 7-én nyujtott be b. Eötvös József négy törvényjavaslatot a közoktatási ügyekről, melyek egyike a középiskolákról szólt, mert azon időben a parlamenti rendszernek nem ugyan mézes heteit, de mégis mézes éveit éltük, mikor azt hittük, hogy az állam minden viszonyait és vonatkozásait codificálni kell és lehet.

De b. Eötvös József a törvényjavaslatot a középiskolákról különösen azért terjesztette be, mert, ismervén ezen iskolák nagy hiányait s a tanítás csekély sikerét, a hiányokat orvosolni akarta s mert nemcsak a képviselőház, hanem az egész ország tőle azt várta, sőt követelte s mert az 1791: XXVI. törvényczikk 5. §-a egyenesen arra mutat, hogy ez irányban törvényt kell alkotni — midőn a felügyelet elvét megállapítja s kimondja, hogy a res litterariat, ez alatt főleg az iskolai ügyet értvén, coordinálni, azaz törvény utján szabályozni kell.

Ha az 1791-iki törvényeket áttekintjük, be kell vallanunk, hogy alkotói bölcs férfiak voltak s koruk míveltsége szinvonalán álltak; de nem voltak practicus államférfiak, mert csak az elveket rakták le a törvényekben s azok formulatióját a jövő nemzedékekre bizták, minek következtében folytonos surlódások jöttek létre a kölcsönös jogok értelmezése iránt. Ha b. Eötvös kevésbbé scrupulosus ember lett volna a felügyeleti jog gyakorlatában: talán egy szabályrendelettel, egy interpellatióval vagy egynéhány petitió tárgyalásával lehetett volna a felügyeleti jog definitióját tisztába hozni.

Thaly Kálmán: Nem olyan kicsi dolog ez! *(Egy hang a szélső baloldalon: Rosszul történt volna!)*

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: De b. Eötvös József azt törvény által akarta eldöntetni s törvényjavaslatot adott be s igy a dolog egyszer ily alakban a napirendre jövén, azt okvetetlenül tisztába kell hozni; minden elodázás csakis a követelmények mértékét fogja fokozni s az érdekeltekre nézve hátrányossá fog válni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

B. Eötvös József javaslata a közoktatási bizottsághoz lett utasítva, de közmegegyezéssel abban állapodtunk meg — a bizottságnak tagja volt a t. ministerelnök ur, valamint én is — hogy az illető ülésszakban a javaslatot törvény erejére emelni alig lehetséges s igy annak tárgyalása a következő

Digitized by Google

őszre halasztatott. Többször lettünk azon őszszel összehiva e végett, de b. Eötvös József betegeskedése, mely szomorú catastrophával végződött, megakadályozta azt. De biztosíthatom a t. házat, hogy az elhalasztásban semmiféle felekezeti velleitások nem szerepeltek s hogy akkor még senkinek sem jutott eszébe, hogy felekezeti féltékenységből odázza el e törvényjavaslat tárgyalását.

Báró Eötvös halála után ezen ügy szünetelt, de midőn én 1872. szeptemberben minister lettem, hasonló kényszerhelyzetbe jutottam, mint Eötvös: minden oldalról hangsúlyoztatott a középiskolák reformjának s az arra vonatkozó törvényjavaslat beterjesztésének szüksége. Ennek folytán tartottam illetékes szakférfiakkal enqueteket, conferentiákat s ezen eljárás szüleménye volt azon törvényjavaslat, melyet én 1873. junius 28-án nyujtottam be. E javaslat részletesen és alaposan tárgyaltatott a közoktatási bizottságban s 1874. év február 9-én került a bizottság jelentése a ház asztalára s az osztályokhoz utasittatván, a központi bizottság jelentése május 17-én terjesztetett be a képviselőházba. E jelentés azonban nem került napirendre, de nyiltan senki sem agitált ellene felekezeti tekintetekkel. Pénzkérdést csináltak belőle s relegáltatott jobb időkre.

Az 1875—78-iki országgyülés küszöbén kezdették fujni a felekezeti trombitát. *(Élénk derültség.)* Egy mikolczi superintendentiális gyülésen azt kiáltották, hogy a gymnasiumok és reáliskolákról szóló törvényjavaslat fenyegeti a protestáns egyházak autonomiáját.

Csanády Sándor: Ugy is van!

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: De annak daczára 1875-ben november 29-én én újra beadtam a törvényjavaslatot ez ügyben, mert nem ismerhettem el a szoros összeköttetést a protestáns egyházak autonomiája s a középiskolák reformja között. E javaslatot is a közoktatási bizottság tüzetesen tárgyalta, de tekintettel az akkor minden figyelmet elfoglaló kiegyezési kérdésekre, a közoktatási bizottság nem tett a háznak jelentést.

A dolgok ily helyzetében legopportunusabbnak véltem a középiskolák törvény általi szabályozásáról egyelőre lemondani. Egy évig mit se tettem, de miután sok oldalról megtámadtattam — mert ezen javaslatnak az a sajátságos sorsa volt, hogy mikor a ház előtt feküdt s tárgyalása követeltetett, akkor mindent elkövettek, hogy ne tárgyaltassék, de mikor azt visszatartottam, akkor benyujtása sürgettetett, különösen ezen t. oldalról is. *(A szélső balra mutatva. Egy hang a szélső balon: Nem emlékszem rá!)* Ismerve a hangulatot, megpróbáltam s pedig tekintélyes protestáns férfiakkal egyetértve, tisztán a felügyeletre szorítkozni. De mikor a tervezetet készítettem a felügyelet mikénti gyakorlatára, akkor ismét azt hangoztatták, hogy a felügyeletről törvényt nem lehet alkotni, mig az iskolaszervezetet nem szabályozzuk, hogy coordinálni kell a res litteráriát, mert csak akkor lehet a felügyeletet praecizirozni. Megfeleltem tehát ezen óhajnak is s részletes törvényjavaslatot terjesztettem be a gymnasiumok s reáliskolákról 1880. márczius 20-án. A közoktatási bizottság jelentését május 7-én beadta s 11-ére lett az a napirendre kitűzve s Madarász József t. képviselő urnak jutott azon szerencse, hogy a felekezeti s a választási féltékenység érdekei találkozván, azt a napirendről levétette. *(Ellenmondás a szélső balfelől.)*

Csanády Sándor: A szabadság érdekei kivánták!

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Uj országgyülési cyclus következvén be, a törvényjavaslatot újra benyujtottam 1881. október 6-án. Az egyházak s hitfelekezetek nagy figyelemmel követték e törvényjavaslat alakulását, kivánták, hogy nézeteik meghallgattassanak, minek folytán a közoktatási bizottság, az én kezdeményezésem mellett a felekezeti hatóságok képviselőit és a tanügyi szakférfiak jelesbjeit meghivta. Ezen enquete eredménye volt a t. képviselő urak előtt is ismeretes füzet, melyben az illetők aspirátiói és óhajtásai le vannak fektetve. A közoktatási bizottság e nyilatkozatok figyelembevételével kivánta a törvényjavaslatot tárgyalni, de mikor azon kérdés állittatott fel, elfogadtatik-e az illető törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául, a dolog váratlan fordulatot vett s a tanulmányi alap kérdésén megbukott a javaslat.

Az egyik fél azt mondotta: a törvényjavaslat igen jó s én azt elfogadom ha biztosítékot nyerek az iránt, hogy a tanulmányi alap katholikus alapnak tekintetik; a másik fél azt mondotta: én elfogadom a törvényjavaslatot ha biztosítást kapok, hogy a tanulmányi alap nem katholikus, hanem állami jellegü. A törvényjavaslat e kérdést érintetlenül hagyván, igy azt egyik fél sem akarta elfogadni és részletes tárgyalás alapjául a bizottságban nem is fogadtatott el. Miután igy a bizottság jelentése nem jutott a t. ház elé, nem maradt egyéb hátra, minthogy a kérdéses javaslat újra utasittassék a bizottsághoz, melynek jelentése a törvényjavaslat új szövegezésében a t. ház előtt fekszik s napirendre ki van tüzve.

Ha most a kormány által benyujtott öt törvényjavaslatot s a közoktatásügyi bizottság három jelentését s azok kiséretében több intézkedésben megváltoztatott törvényjavaslatokat, összesen tehát nyolczat, elemezzük, kiviláglik természetesen: miben különböznek egymástól s miben egyeznek meg.

Báró Eötvös József javaslata didacticai tekintetben lényegesen különbözik a későbbiektől, mert ő megtartotta a tagozást az al- s felső gymnasium közt s szándékozta behozni a hatéves gymnasiumi

Digitized by Google

tanfolyam után a három évi lyceumi cursust. Közigazgatási tekintetben, különösen a főfelügyelet tekintetében azonban ezen javaslat nem tér el lényegesen a későbbiektől. A többi javaslatok a körülmények, új tapasztalatok s a szereplő személyek szerint különböznek egymástól.

Igy például az egyikben az érettségi vizsga egészen kivétetik az iskolából s külön bizottságok állittatnak fel, minden tekintet nélkül az iskola jogi és felekezeti természetére; az egyikben részleteztetnek a tanárképzés és képesítés, a másikban az csak általánosságban érintetik, ugy a tanárok száma is hol kisebbre, hol nagyobbra van szabva, egyben azonban valamennyien megegyeznek

Thaly Kálmán: A centralisatióban! *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: A tanítás szabadságában. *(Helyeslés jobboldalon.)* Valamennyi szerint minden felekezet, minden törvényhatóság s község, sőt minden egyes állampolgárnak joga van iskolát fenntartani vagy újat nyitni, oly szabadság, melynél nagyobb egyetlen államban se létezik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az államban azonban minden szabadságnak feltételei és korlátai vannak, tehát a tanítási és iskolai szabadságnak is, mert a nélkül az állam nem felelhetne meg hivatásának. Az évek során beterjesztett törvényjavaslatok közül egyben sincsen nyoma az állami monopoliumra s az iskolai autonomia megszüntetésére irányzott törekvésnek. És én nem kétlem, hogy bármelyiket emelte volna a törvényhozás kellő vita és talán némely módosítás után törvényerőre: nem koczkáztatott volna semmit, sőt az egyházi autonomia sértetlenül fennmaradt volna, de az iskolaügy lendületet nyert volna s a kedélyek meg volnának nyugtatva.

Már ha ily előzmények után valaki képes a tapasztalatokból következményeket vonni s azon kényszerhelyzetben van, hogy az ügyet nem ejtheti el, mert egyszer a napirendre hozva, kell hogy megoldást nyerjen, természetesen kerülni fogva a szirteket, melyeken javaslata hajótörést szenvedett.

Én tehát törekedtem, hogy a törvényjavaslatból mindaz kimaradjon, mi annak keresztülvitelét nehezíti, különösen pedig a sokféle részletek, melyek a törvényjavaslatot az iskolafentartók előtt odiosussá tették. Azért a felügyeletnek főleg két momentumban akarok kifejezést adni, mert abban rejlik egyrészt a siker constatálása, másrészt a siker lehetősége s főfeltétele. Mert e törvényjavaslatnak két feladata van: politikai feladata az 1791 : XXVI. t.-cz. 5. szakaszának praecizirozása, culturális vagy didacticai föladata pedig a tanítás emelése s a tanulás sikere. Én tehát az érettségi vizsgára s a tanárképesítésre fektetem a fősúlyt.

Az érettségi vizsgánál — mely a további tanulásnak előfeltétele s a tisztviselők qualificatiójáról szóló törvény szerint qualificatio is — kell, hogy az állam ellenőrködési jogát gyakorolja, hogy pedig az hatályos legyen s ne maradjon csak a papiroson — csakis azon formában érhető el, a mely a törvényjavaslatban van felállítva. Miután továbbá a tanítás sikere a tanítás minőségétől, ez pedig a tanárok minőségétől van feltételezve s az állam e törvényjavaslat szerint a tanári képzést mindenkire bizza s tanárképző intézeteket mindenkinek megenged, *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Szabad fizetniök!)* a képesítést magának tartja fenn és kezéből ki nem bocsátja.

Thaly Kálmán: Mikor nincs is a kezében! *(Zaj jobbfelől.)*

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: E czélból a két egyetemnél tanár-képesítő bizottságokat szervez. S ez nem is lehet másképp, mert ma nem léteznek más tudományos testületek, melyekre azt bizni lehetne.

A törvényjavaslat s e nézetek ellenzői a közoktatási bizottságban — nem várván be a házban való tárgyalást, külön véleményt adtak be, mások pedig más uton léptek fel e törvényjavaslat ellen s kénytelen vagyok már most ellenfeleink nézeteit megbirálni s ez uton azt, mint már előbb mondtam, bővebben kifejteni.

A külön vélemény lélektanilag is érdekes okmány, mert két külön világnézet s két külön korszak felfogásának a vegyüléke. *(Ugy van! a jobboldalon.)* A realisticus egalisáló irányzat s a felekezeti dacz . . .

Thaly Kálmán: Köszönjük szépen!

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Nem sértésképen mondom, hanem nem nevezhetem másnak, mint dacznak, mely az állam irányában mindig féltékeny, mintha még ma is az ellenreformátiótól lehetne félni — fognak kezet e különvéleményben.

Thaly Kálmán: Trefort bibornok! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! jobbfelől.)*

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Az első irányzat főleg az egységes középiskolában nyer kifejezést, mert a különvélemény irói nem akarják sem a mai gymnasiumot, sem a mai reáliskolát, hanem egy harmadik, egy egységes középiskolát szervezni. Én e tekintetben tovább megyek, mint a t. előadó ur, a ki szerint ezen kérdésben még sub judice lis est; és én azt mondom, ezen kérdés már el is van döntve, az egységes középiskola lehetetlen, mert nem egyeztethető meg a mostani culturális s közgazdasági élettel. *(Helyeslés jobbfelől.)* A társadalomban vannak hivatások, melyek előkészítéséhez a classicus nyelvek s irodalmak ismerete szükséges s ez irányban nyilatkoznak a leghiresebb természettudósok s orvosok is; másoknak a classicus nyelvek nem szükségesek. Kétséget nem szenved,

Digitized by Google

hogy a modern nyelvekkel s irodalmukkal a műveltség igen nagy fokát el lehet érni. Összevegyíteni a reáliskolát a gymnasiummal már azért sem tanácsos, mert ily vegyítéssel sem az egyik, sem a másik czélt elérni nem lehet; a latin nyelvvel ellátott reáliskola már el is van ítélve. De miután a külön vélemény szerzői annyira mennek, hogy javaslatba hozzák a törvényjavaslat visszautasítását oly czélból, hogy a középiskola szervezete egy egységes középiskolára fektettessék: igen hasznos lett volna kimondaniok, hogy mi legyen ezen középiskola s igy azon szegény ministernek, ki ezen feladatot magára fogja vállalni — én nem merném azt magamra vállalni — utmutatást adni, hogy tudja, mihez tartsa magát: legyen az gymnasium egy classicus nyelvvel, legyen reáliskola latin, franczia nyelvvel? Egységes középiskola — lejárt eszme — mely nem fog új életet nyerni, kivéve oly államban vagy társadalomban, mely munkaorganisatiót s új kastrendszert fog behozni. Szeretném megtudni, hogy állami vagy mily természetű legyen ezen középiskola, mert a külön véleményből azt is lehet következtetni, hogy azt ad libitum mindenki tarthatja, azt is, hogy csakis állami legyen.

A külön vélemény nagy súlyt fektet a túlterheltetés panaszára, azt állítván, hogy a törvényjavaslat azt számba nem veszi; de én e vádat utasíthatom a különvéleményre. A túlterhelés ügyét igen jól ismerjük, sajátságos, hogy midőn arról panaszkodnak, ugy szólnak, mintha a régi rendszer alatt absolute nem kellett volna a gyermekeknek tanulni s én pedig azt állítom, hogy a kiben ambitió volt, annak rendkivül sokat kellett tanulni, s hogy sok gyermek a memorisálás által elbutult s hogy a fiuk a hatodik osztályból, melylyel a gymnasium végződött, a philosophiába valóságos nervositással mentek át, annyira féltek az ugynevezett felsőbb oktatástól, különösen a mathematicától. De lássuk, honnan jön a túlterheltetés? Vajjon a tárgyak sokaságától? Bizonyára nem. Tehát mit kell tenni a túlterheltetés megszüntetésére? Ki kell jelölni a mértékét minden tantárgynál, mi csak a tanintézetek helyes vezetése s igazgatása által történhetik, legyen jó igazgató, a ki a tanárokat dressirozza, *(Zajos ellenmondás a szélső baloldalon)* hogy egyöntetűen működjenek, a ki képes legyen disciplinát tartani. *(Helyeslés jobbfelől.)* De sohasem fogjuk e czélt elérhetni, ha a különvélemény értelmében a tanárokat szabadon bocsátjuk s a tanítási szabadságot ugy értelmezzük, hogy a tanár — a maga tantárgyát a többitől függetlenül — saját belátása szerint kezelheti; mert azon szabadság, melyet önök a tanárnak adni akarnak s melynél fogva mindenki csakugyan saját studiumát fogja a főtantárgygyá emelni, az fogja a túlterheltetést tetézni.

A különvéleménynek, ha szabad mondanom, politikai része nyilatkozik az érettségi vizsga ellenőrzése s a képesítés ellen. Különösen kifogásolják a kormánybiztost — már pedig itt épen a hitfelekezetek érdeke s mondjuk susceptibilitása contempláltatik, hogy a netalán más felekezethez tartozó tankerületi főigazgató helyett küldethessék ki oly férfiu, ki az illetőknek ne legyen ellenszenves és az illető felekezethez tartozzék.

Thaly Kálmán: Judást! *(Zajos ellenmondás a jobboldalon.)*

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Nem is intézkedik ő ott, csakis ellenjegyzi a bizonyítványt, a nélkül jelenlétének nem volna értelme, de ha valakinek joga van ellenjegyezni a bizonyítványt: a logika törvényei szerint kell, hogy adott esetben joga legyen azt meg is tagadni, miből sem az illető egyénre, sem az intézetre nem háramlik semmi baj, mert mind kettőnek joga van appellálni.

A mi már a képesítést illeti: uraim, lényeknek, valamint intézeteknek, melyek nem léteznek, nem lehet jogokat adni, hiszen ha az egyházak s felekezetek oly felsőbb iskolákat állítanak, melyek tanárokat képeznek rendszeresen: a törvényhozás ott tanárképesítő bizottságok felállítását nem fogja akadályozni. Mi a különvélemény azon vádját illeti, hogy a törvényjavaslat policiális szellemű is és preventiv censurát akar gyakorolni, annak valóban komoly értelme nincsen; de én erre most nem reflectálok, azt másokra bizom, hogy ez irányban felszólalásomat kiegészítsék.

Végre még a kérvényekre kell reflectálnom. Tartalmuk igen különböző, én csak azok egyikére akarom a t. ház figyelmét felhivni, mert kimagaslik a többi közül nemcsak a tonus által, melyben tartva van, hanem az által is, hogy félig kérvény, félig polemizáló emlékirat, mely nemcsak a képviselőházhoz, hanem a kormányhoz, sőt ő Felségéhez is benyujtatott s mely nem ugyan az egész világban, de a német világban, mint vádirat circulált. Nem szólok a tonusról, melyben irva van, melyben a tények ismerete nélkül birálja a közoktatási bizottság eljárását; panaszkodik, hogy véleményét nem hallgatták ki, pedig a közoktatási bizottság épen ugy meghivta az erdélyi evangelicus superintendentiát, mint más egyházi hatóságokat, én pedig mikor a felügyeleti jogról a felekezeti hatóságokkal tanácskoztam, hivtam meg Teutsch superintendens urat: de ugy látszik, hogy zokon veszi, hogy a törvényhozás nem alkudozik a szász evangelicus superintendentiával, mint statussal a statusban, reánk fogja, hogy mi a katholikusoknak kedvezményeket nyujtunk, minek nyoma sincsen a javaslatban.

Ezen emlékiratot jellemzi az államhatalomnak negatiója: ezen felfogás szerint az erdélyi evangelicus egyház oly corporatió, melyet az állam nem is érinthet s miután az iskola-ügyet egészen

Digitized by Google

azonosítja az egyházzal, annálfogva az államnak semminemű joga nincsen az erdélyi szászok középiskoláihoz, az erdélyi szász gymnasiumok fentartói souverain urak, irányukban az állam semminemű felügyeletet nem gyakorolhat. Jellemzi továbbá ezen emlékiratot a horror a magyar állam s a magyarság iránt. E megjegyzésem azonban nem vonatkozik sem a képviselőházban lévő t. erdélyi szász képviselőkre, sem az egész szász népességre, csakis azokra, kik ellenünk a tüntetéseket Németországban insceniroztatták. S mi szolgáltat arra alkalmat? Nem tetszik nekik a magyar nyelv tanítása; ignorálván, hogy nálunk a német nyelv tanítása is obligát tantárgy, mert mi szükségesnek találjuk annak tanulását, mert cultur nyelv s mert mi a monarchia német tartományaival is összeköttetésben vagyunk, hol az államnyelv a német. Már ha a mi fiaink németül tanulnak, vajjon nem szükséges-e, saját érdekeiket tekintve, hogy az ő gyermekeik magyarul tanuljanak? A közoktatási bizottság csakis ezen szempontot tartotta szemmel, mikor a magyar irodalomnak magyar nyelven tanítását a két felső osztályban javaslatba hozta, mert ily rendszabály nélkül, a mint tudjuk, a magyar nyelv tanítása irott malaszt marad. A főpanasz azonban a képesítési vizsga nyelvére vonatkozik — e panasz azonban a légből merített, mert a minister őket tiz éven át dispensálhatni fogja s ha e tiz év nem nevelne, mint hinni akarom, egy új, magyarul értő nemzedéket gymnasiumaikban: ám legyen, én azt hiszem, hogy a törvényhozás méltányos lesz szükség esetében még tovább is dispensálni.

Miben áll tehát igazi félelmük? Mert e törvényjavaslat meghagyja a német tannyelvű iskolákat, meghagyja az egyházi hatóságok autonomiáját, csakis az 1791. törvényes dispositiókat praecisirozza, félelme tehát a szász egyháznak 1-ször, hogy azon rendszer, mely szerint a gymnasium s a cura animarum össze van kötve, hogy tanárból okvetlenül lelkész kell hogy legyen, megzavartatik 2-szor, hogy papjaikat s tanáraikat nem fogják kizárólag külföldön, azaz a német egyetemeken nevelhetni. Ezt előidézni nem fekszik a törvényjavaslat intentióiban, mert mi nem avatkozunk semmiféle egyház egyházi dolgaiba s én nem akarom akadályozni, hogy bárki is a német egyetemeken tanuljon; de megengedem, hogy részben az lesz a törvényjavaslat eredménye, de az talán magában véve nem baj. A meddig reáliskola nem létezett s a gymnasium csak hat évi tanfolyammal birt, melyben a súly tulajdonképen csak a latin nyelvre volt fektetve s nem szaktanítás, hanem osztálytanítás divatozott — minden theologus lehetett, mint ilyen gymnasiumi tanár s három év alatt elvégezhette a theologiai s azzal kapcsolatban a tanári tanfolyamot; de már ma, kérdem, vajjon a mathematicusok, physicusok s a hasonló disciplinák tanáraiból fognak-e válni jó falusi lelkészek? És ha igen, lehet-e három év alatt theologusnak egyszersmind a természettudományi tanárnak elkészülni? Továbbá, hol van oly szokás széles-e világon, hogy egy felekezet minden papjait s tanárait külföldön neveli? Ugyan mit mondanának Németországban, ha minden katholikus német pap Rómában neveltetnék; s igy tehát nem fog ártani, ha a szász tanárok, kik egyszersmind theologusok, egy éven át a magyar egyetemeket fogják frequentálni.

De miután mondtam, hogy a szász emlékirat a fait le tour non du monde, mais de l'Allemagne, okvetlenül kell, hogy e tárgyra vonatkozólag még nehány észrevételt tegyek. A szászok, kiket én, mint culturalis elemet nagyon tisztelek, enyészetüket érezve, a halál ellen remediumokat keresnek, de nem a helyes utakon és módokon. *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)* Én nagyon sajnálnám, ha a román világ őket elnyelné; de ismétlem rossz helyen és úton keresik az orvoslást oly módon, hogy a németeket, kiknek barátságára s szövetségére én nagy súlyt fektetek, tévutakra vezetik. *(Igaz! Ugy van! jobb- és balfelől.)* Németországban, minden tudományosság mellett azt hiszik, hogy a szász egyetem oly tudományos universitás, mint a lipcsei, vagy heidelbergi egyetem, *(Élénk derültség. Halljuk! Halljuk!)* hogy a szász cultura a modern cultura niveaujén áll, pedig azon egyáltalában nem áll *(Ugy van! Élénk helyeslés és tetszés)* és hogy a magyarok ezen tudományos intézetet elpusztították. *(Tetszés jobbfelől.)* A szász állapotokról tehát a szászok a legtévesebb fogalmakat terjesztik. *(Ugy van! jobb- és balfelől.)* Hogy a volt királyföldön a románok többségben vannak; hogy a szász cultura a modern culturától sokban elmarad, azt Németországban nem tudják; *(Halljuk! Halljuk!)* mert ha tudnák: mindenesetre a magyarok elleni gyülölet táplálása helyett, a szászoknak azon tanácsot adnák, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy közgazdasági tekintetben, különösen gyáripar által törekedjenek visszanyerni felsőségüket; hogy vagyonosság által uralkodjanak a románok felett s hogy törekedjenek különösen közegészségi intézkedések által oda, hogy a német faj a szász földön szaporodjék; hogy ragaszkodva ugyan a német culturához, sajátítsák el a magyar culturát is, hogy minél több kiváló helyet foglalhassanak el a magyar államban s a magyar társadalomban, mert csak ezen úton fogják jövőjüket biztosítani.

Csanády Sándor: És hogy ne legyenek közösügyesek. *(Élénk derültség.)*

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Ezek után fentartva magamnak, hogy szükség esetén még az általános vitánál is, a részleteknél mindenesetre, felszólalhassak: kérem a tisztelt házat, méltóztassék a közoktatási bizottság szövegezésében beterjesztett törvény-

Digitized by Google

javaslatot általánosságban, a tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

És ha a t. ház — a mit egyébiránt nem teszek föl — ezen törvényjavaslatot el nem fogadná, akkor azt kellene kérnem, *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassék oly határozatot hozni, hogy ezen ügy legalább öt esztendeig ne hozassék többé napirendre és az ezzel űzött játék ne folytattassék. De mivel ily határozatnak sem lenne meg a kellő eredménye, mert hiszen a határozatok a következő országgyüléseket nem kötelezik s a jövő országgyülés ezzel ellenkező határozatot hozhatna, arra kellene kérnem a tisztelt házat, méltóztassék az 1790—91: XXVI. t.-czikk 5. §-át megváltoztatni; mert mig az érvényben van, addig egy kormány és egy törvényhozás sem térhet ki azon kötelesség elől, hogy a res litteraria coordinátióját s a felügyeleti jog szabályozását törvény által eszközölje. *(Élénk helyeslés.)*

Ismételten kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk hosszas helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. ház! A minister ur akaratom ellenére kényszerít, hogy az általa ma szerzett babérnak nehány levelét kitépjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a minister urnak minden előadása oly alapos indokokon fekszik, mint a melyeket ránk vonatkozólag mondani méltóztatott: akkor sajnálatomra azt kell mondanom, hogy a t. minister ur készen lehet nemcsak arra, hogy a javaslat el nem fogadtatik, hanem azt tartom, hogy ha a minister ur érzi a parlamenti joggal járó kötelességet is, egyuttal babérjainak letépésére fog vezetni. A t. minister ur sajnálatomra ezen szavakat méltóztatott használni, mikor azon képviselőkkel, kik eddig még nem voltak képviselők, megismertette ezen közoktatási törvényjavaslatnak történetét, hogy 1880-ban nekem jutott volna a szerencse, hogy felekezeti és választási érdekből levétettem a napirendről a javaslatot. *(Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister tagadólag int.)* Felirtam szóról szóra, benne lesz a naplóban.

Azon kifejezést, hogy én levétettem a napirendről, természetesen ugy értem, nem is érthetem máskép, mint hogy én indítványoztam a napirendről való levevést, tehát a ház többsége határozta el, hogy levétessék. Én bizony, engedje meg a t. minister ur, eszébe juttatnom, hogy hát én, ha én lettem volna azon a ministeri széken és ezen törvényjavaslatnak annyira éreztem volna, mint bizonyára éreztem volna, szükségét: azon törvényjavaslattal vagy élek és maradok, vagy ha megbukik, akkor én többé feljogosítva nem érzem magam e helyen maradni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azonban leginkább köteles vagyok megfosztani a minister urat babérjaitól a tekintetben, hogy én ezt felekezeti és választási érdekekből indítványoztam volna. *(Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister tagadólag int.)* Bocsánatot kérek, „felekezeti és választási érdekekből" — igy volt mondva.

Hát t. minister ur, nem ma vagyunk e parlamentben, e képviselőházban legelőször. Ismerheti a t. minister ur, hogy még vallási ügyekben sem — pedig ez nem vallási, hanem közoktatási ügy — soha a felekezeti szempontra nem állottam, nem is fogok állani, mert én a teljes lelkiismereti szabadságnak embere vagyok. *(Helyeslés a szélső balfelől.)* Én mindenkinek megengedem azt, hogy a mit itt érez, azt vallja. A mi pedig magát az oktatást illeti, természetes, hogy ha már vallási tekintetben nem állhattam és nem állhatok felekezeti téren: a közoktatás ügyében, semmi egyéb tekintet nem fog vezérelni ezentúl sem, mint a tanszabadság érdeke. Adja a végzet, hogy a t. minister ur ezen javaslatnál bemutathassa azt, hogy ez nem egy vagy más felekezet szempontjából, hanem egyedül a tanszabadság érdekében van.

Magamra nézve eleget téve kötelezményemnek, nem kivánok egyebet a t. minister urnak válaszolni.

Trefort Ágost, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! *(Halljuk!)* Engedje meg nekem a t. ház, hogy egy pár szóval válaszolhassak az előttem szólott t. képviselő urnak. Először is absolute nem volt szándékom legkevésbé is a t. képviselő urat sérteni és rosszul is fogta fel az én szavaimat; mert én nem azt mondtam, hogy ő benne dolgoztak ezen irányok, indokok, de ő megtette az indítványt, hogy a törvényjavaslat levétessék a napirendről és csakugyan azok, a kik utána mentek, *(Mozgás a szélső baloldalon)* egyrészt felekezeti tekintetek által vezéreltették magukat, másrészt a választásokat maguk előtt látván: igy a heterogen elemek egy irányban szavaztak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A külön vélemény előadóját illeti a szó.

Herman Ottó: T. ház! Mindenekelőtt sajnálatomat kell kifejeznem a felett, hogy Hegedüs László t. barátom és képviselőtársam, egyszersmind a törvényjavaslat körül kifejtett vitákban bajtársam, akadályozva van itt megjelenni; mert ha valaki, ugy ő az ő nagy tapasztalatával és tisztult nézetével volna hivatva arra, hogy első sorban a a különvéleményt megvédelmezze és annak érvényt szerezni iparkodjék. Reám maradván t. ház e feladat, mindenekelőtt álláspontomat akarom jelezni általánosságban. *(Halljuk!)*

Én tanügyi tekintetben, közoktatásügyben, miként Madarász József t. képviselőtársam is most kifejtette, határozottan interconfessionális álláspontot foglalok el, ellenkezőleg a t. minister urral, a ki az interconfessionális álláspontra való helyez-

Digitized by Google

kedést határozottan nem mutatta ki. Majd lesz alkalmam erre még bővebben reflectálni.

A mi az oktatás irányát és feladatát illeti, tekintettel arra, hogy ez egyike a legfontosabb nemzeti érdekeknek és feladatoknak, én épen ugy, mint azok, a kiknek nevében szólok, határozottan a magyar államiság és magyar nemzetiség álláspontját foglalom el.

A mi azon dolgot illeti, a mi, megengedem, zavarólag, sok kedélyre izgatólag hat, t. i. a felekezetiség kérdését és az ahhoz kötött jogokat, magamnak nem marad egyéb, mint azon feladat, hogy szorosan a törvényiség álláspontját foglalom el és azt ismerjem el s ha kell megvédelmezzem azon törvényeket, melyek épségben és érvényben állanak. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

A t. minister ur jelezte a következményt, mely be fogna állani akkor, ha ezen törvényjavaslat el nem fogadtatnék. Ez esetben, mondá, bizonyos organicus törvényeket meg kellene támadnia. Ez a törvényesség és alkotmányosság alapján álló képviselőt nem riaszthatja vissza kötelessége teljesítésétől, mert a felett majd vitatkozni fognánk. Ijesztés ezen a helyen hiába való, velünk szemben kétszer hiába való. *(Zajos helyeslés a szélső balfelől.)*

Nem fogadom el a kormány javaslatát legelőször, mert az tanügyi részében éretlen, másodszor, mert mereven centralisticus, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* harmadszor, mert leplezetlen reactionarius és negyedszer, mert fennálló organicus törvényekbe ütközik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

A t. előadó ur nagy praepotentiával ellene fordult azon eszmének, melyet mi a különvéleményben fölvetettünk, t. i. az egységes középtanoda eszméjének.

Szavait azzal végzi, hogy ezzel minket letett, ez el van ejtve. A t. minister pedig azt mondja, hogy ez hiábavaló, hogy teljes lehetetlen, ezt magában véve a mai kor társadalmi követelményei nem engedik meg. Az egyik nagy hivalkodás az előadó ur részéről, a t. minister ur részéről pedig egy nagy phrasis; mert én Magyarország közoktatásügyeinek vezetőjétől, mielőtt ezt kijelenti, megvártam volna, hogy ezt indokolja.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Meg is fogom tenni!

Herman Ottó: Én mindenekelőtt fordulok a t. előadó ur ellen és ő meg fog engedni, hogy az általa igy elejtett eszme itt ismét feltámadjon; én választom a fegyvert azon érvelésből, a melyet ő használt és a mely szerintem meg nem áll. Az előadó ur a különvélemény többi részéről megvetőleg nyilatkozott, én ezt nem akarom feszegetni, hanem vegyük a tanügyi oldalát a dolognak. Az előadó ur akként állítja oda a dolgot, mintha mi csupán csak a classicus nyelvekben látnók a kétféle tanoda közti különbséget. Ez nem ugy van, hanem ugy, hogy ha kivetkőztetjük a szóhalmazból és éretlenségből a dolgot, a két középiskola közt nem marad más különbség, csak a classicai nyelv. Mert bocsánatot kérek a critica azon nyugszik és ott dönt, hogy a gymnasium, melyről önök azt állítják, hogy ott a humaniorákra van fektetve a fősúly és a mathematica és a természettudománynak nincs oly nagy fontosság tulajdonítva: mégis a műegyetemre is qualifical, tehát az egyetemre és műegyetemre, daczára annak, hogy a műegyetemre való tárgyak némileg el vannak hanyagolva; ellenben a reáliskolában a classicai órák visszamaradnak és a mathematikai és a természettudományok vannak előtérbe tolva; itt nem akarják, hogy utólag, ha az ifjak az egyetemre akarnak menni, hogy egyszersmind a humanus ágakból is tegyenek vizsgát, hanem azt mondják, tegyék le a latin és görög nyelvből. És a gymnáziumból, noha a szükséges tárgyakból nem készült, mégis megengedik a műegyetembe lépni. Az előadó ur talán megengedi, hogy a nyelvek tekintetéből tökéletesen osztom Müller Miksa nézetét. Müller Miksa a kinek birálatába akar bocsátkozni, egy olyan férfiu, a ki nemcsak itt, hanem az egész világon, mint elsőrendű tekintély áll. A t. előadó urral szemben azt mondom, van egy fogyatkozása, hanem ez a fogyatkozás egyszersmind egy nagy előnye, t. i. az, hogy a díszes helyet, melyet elfoglal, nem a „Hon“ szerkesztőségében nyerte. *(Egy hang jobbfelől: Nagy argumentum!)* Már mondtam, hogy a minister mondása egy phrasis s nincs kelyén a parlamentben akkor, mikor egy fontos javaslat fekszik a ház asztalán ezt helyén valónak nem tartom. Ha a t. minister ur meg van győződve arról, hogy a mai társadalom követelményei olyanok, hogy a sokasításhoz kell folyamodni, akkor tartozik az egész rendszert kifejteni a házban és a rendszerben, a középiskola állására reá mutatni.

Nekem t. minister ur, megvan a magam rendszere. A t. ház engedelmével röviden ki fogom azt fejteni. *(Halljuk!)* Minthogy az előadó kezdte a kisdedóvodákon, én még azon alól megyek, t. i. az egész népréteget veszem, *(Halljuk!)* melyből a tankötelesek kimennek. A tankötelesek bemennek az elemi iskolába, az elemi iskola maga a kiinduló pont, a honnan a társadalom számára egyáltalában minden pálya felé meg kell az útnak nyilni. Az elemi iskolából kell menniök az arra való növendékeknek föl egészen a tudományos egyetemig. Ez az egyenes út. Ezen az egyenes úton bizonyos társadalmi szükséghez mérten s egyszersmind az egyéni felfogáshoz vagy képességhez mérten vannak bizonyos megállapodási pontok, t. i. első sorban az alsó elemi oktatás, továbbá a felső elemi oktatás, a gymnasium, a tudományos egyetem. Már most, hogy bizonyos pályákra indulhassanak akár a tehetségek, akár pedig azok, a kik tehetségök-

Digitized by Google

nél fogva egyáltalában tovább nem mehetnek, vagy a kik hajlamaiknak akarnak eleget tenni: gondoskodni kell arról, hogy ezen megállapodási pontokra bizonyos betetőzés következzék be s ezen betetőzéstől indulhassanak mintegy elágazatok a kimutatott egyenes úttól, mely az elemi iskolától a tudományegyetemig vezet. Ha a t. minister ur azt a fáradságot vette volna magának, hogy megalkossa az oktatásnak schemáját, a szerint a mint azt a társadalom hivatáskörei megkövetelik: hát akkor egy phrasis helyett körülbelől oda jutott volna, a hova én jutottam. Mert meg fog nekem bocsátani, hogy ha én az alsó elemi oktatásban betetőzöm azt az elemi oktatást, akkor gondoskodni kell a közoktatásnak arról, hogy az alsó elemi iskolából az életbe kimenő gyermekek a következő életpályára találjanak táplálékot, szakoktatást, mert hiszen az elemi oktatás csupán csak azt a műveltségi anyagot adja nekik, melyet az oktatás egy embernek általánosan adni köteles, holott a szakszerű oktatás egészen más. Tehát az elemi iskolától az elágazás oktatásügyi tekintetben kisipar, alsóbb földmívelés. Ha fokról fokra igy haladunk, meg fogjuk találni az elágazást a felső elemi iskolánál: felsőbb ipar, kiskereskedés, alsóbb gazdasági ipar és a legalsó administratio. Itt az elágazás szerint gondoskodni kell szintén ilyen szakiskolákról. Innen átmenve a középiskolába, a negyedik vagy hatodik osztályban jutunk egy megállapodási ponthoz, a hol a betetőzés okvetlenül szükséges; innen kiágazhatnak a segédhivatalok, elemi tanítók, a magasabb ipar és kereskedelem. A felső gymnasiumból, illetőleg reáliskolákból, tehát a nyolcz középosztálytól, mint egységtől elágaznak az erdészet, bányászat, magasabb administratio, gazdaság és kereskedelmi akademia; és csak a mi ezentúl megmarad, az lép be az egyetemi oktatásra.

E szerint ez egy terv, egyszersmind érv az egységes középiskola mellett, mely szintén csak előkészítő közmüveltséget adó. A szak az egyetemen van. Tudom, hogy e terv rögtön nem valósítható, mert ehhez legelőször szükségesek a szellemi factorok, másodszor pedig az anyagi factorok: de ennek a tervnek meg kell lenni egy közoktatásban és azt akként kell keresztül vinni fokról-fokra, a mint a szellemi erők gyarapodása és az anyagi erők megléte engedi.

De t. ház, ha mi ezen álláspontról mondunk birálatot közoktatásügyünkről, ám hallhatta a t. ház a t. előadó urnak testimoniumait is, részint a magyar tanerők, részint az iskola-ügy ziláltságáról, hiányairól. Az előadó ur festett egy képet, mely szerinte most valósággal csupa rendszertelenség, kapkodás, megbizhatlanság volna, hogy vannak iskolák, melyek gyárilag, készakarva butaságot terjesztenek és nem vette észre a t. előadó ur, hogy a jelenlegi minister urnak, ministerkedésének 11. évében ilyen testimoniumot állított ki. *(Ugy van! Tetszés a szélső baloldalon.)* A t. előadó ur még egy kicsit tüzes ember, nem tudja megfontolni, hogy melyik dolog hová való.

Ezt akartam a t. minister urral szemben az iskola-ügy rendezésére vonatkozólag megmondani és kiemelni, t. i., hogy nekem van tervem, a minister urét kérni fogom.

A mi azt a nagy fontosságot illeti, melyet a t. előadó ur, kivált a classikai nyelvek tanításának tulajdonítani jónak látott, ezzel szemben azt mondom, hogy én a latin nyelvnek jogosultságát a középtanodában onnan származtatom, hogy a mi culturánk fejlődése ezzel a nyelvvel kapcsolatos és bizonyos hivatáskörök ehhez a nyelvhez nyulni kénytelenek s én annak facultativ tanítását a középtanodában kivánom és óhajtom. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Mert bocsánatot kérek, olyan auctoritás — nem tudom, hogyan fogja fogadni a t. előadó ur — mint pl. Schleiermacher azt mondja, hogy az ó-világ nyelveinek ismerete nélkül, már a tudomány legfőbb regiójába el lehet jutni, holott azokat tudva s a mai tudományt nem ismerve, müvelt embernek neveztetni sem lehet s a legjobb latin ember, ha nem jártas más disciplinákban, curiosumnak megjárja, de a társadalom keretében helyet nem foglalhat.

Megyek tovább, itt van Bukle, a hires történész, a ki azt tartja, hogy nem szükséges a régi irókat bevezetni abba a környezetbe, melybe többé nem valók és Bukle előnyt ad azoknak az angol iróknak, kik tisztán csak angol müveltséggel birnak és kik egyáltalán nem tanultak latinul és görögül.

Mert tudni kell azt, hogy ez a latinismus és ez a graecismus, mely még most is sokfélekép uralkodik, egy régi maradvány; az csak akkor élvezte nagy tekintélyét, a mikor a tudományos férfiak a maguk külön latin és görög álláspontjáról lenézték az embereket.

A mai világban az az igazi tudomány, mely a társadalom összes rétegeire hat és minden nyelv egy-egy eszköze a tudománynak; a nyelvnek a kellő hatást kell gyakorolnia a tudomány terjesztésére, akkor van cultura s akkor van közmivelődés. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én jó oktatást és müveltséget latin és görög tudás nélkül tudok képzelni. Ez is az egységes középiskola mellett szóló érv.

Azt mondja a t. minister ur is, hogy az egységes középtanoda képtelenség.

Bocsánatot kérek, én erre való tekintettel kevésbé a magam nézetét, kevésbé a magam érveit akarom itt érvényesíteni; mert jól tudom, hogy a t. minister ur arra általában keveset szokott adni, hanem sokkal erősebb fegyverhez nyulok és meg akarom czáfolni a t. minister urat saját emberével,

Digitized by Google

kit a t. minister ur egyenesen a közoktatásügy tanulmányozásával megbizott, arra nézve pedig positiv tudomásom van, hogy az az ember teljes buzgósággal el is járt hivatásában. Ez senki más, mint Felméry Lajos, a ki a t. minister ur költségén tanulmányozta a külföldön az oktatásügyet és kinek véleménye a következő: „Hazánkban az egységes középiskolát sokkal könnyebben be lehetne rendezni, mint a hogy sokan hiszik. Mondjuk ki, a mit mindenki tud, hogy az anyanyelven kivül, a latin nyelv az, melyhez közmüvelődésünknek legfőbb szála fűződik. Tehát az anyanyelv mellett a latin nyelvet és egy modern nyelvet — pl. a németet — tegyük kötelezővé a középiskola öt alsó osztályában olyformán, hogy a másodikban kezdjék el a latint s a 4-ikben a németet. Ekkor megszünnék a javaslat 25. §-ának az a foldozása, hogy az orvosi és jogi pályára készülő, reáliskolákat végzett növendékek a latin nyelvből tartoznak utólagos, azaz pótvizsgát tenni.“ És továbbá mondja: „Az ily egységes középiskolának lenne egy rendkivüli haszna, a mi nemzetünk közmüvelődésében korszakalkotóvá válhatnék; t. i. lehetségessé tenné az ifjuság szellemi alapos mivelődésének különféle módját; s utját vágná annak az enciclopedicus rendszernek, mely a középiskola felsőbb osztályaiban a compendium cultussal elsekélyesítette ifjaink értelmét s megrontotta erkölcsi izlését.“ Bocsánatot kérek t. minister ur, nem én mondom, hanem igen alaposan épen az az ember, a kit a t. minister ur az ügy tanulmányozása végett kiküldött és kit nemcsak e szerint, hanem közvetlen tudósításaim szerint is, melyeket Angliából kaptam, oly embernek ismerek, a ki komolyan foglalkozott az ügyek tanulmányozásával és birálatával. Én, a t. minister urnak még bátorkodom a magam ösztönéből a következő megjegyzést tenni. A t. minister ur sem a középtanodai dolgokban nem fogja eltalálni a helyes utat és nem is találhatja meg, mert tanácskozási rendszere nem ér semmit. (*Halljuk! a szélső balon.*)

A ki középiskolákat akar szervezni, az folyamodjék oly tanférfiakhoz, a kik a közoktatás ügyében magas álláspontot foglalnak el, az ügyet magas álláspontból tekintik; mert valahányszor össze fogja gyüjteni a t. minister ur a gymnasiumi és reáliskolai igazgatókat és több efféléket, a resultatum mindig az lesz, hogy a gymnasiumi igazgató azt fogja mondani, hogy a gymnasium a fő, és a reáliskolai igazgató azt fogja mondani, hogy a reáliskola a fő és be fog következni az, a mit mondtam már a minister urnak, t. i. egy bizonyos népdalnak egy strophája s a dolgok maradnak a régiben. Meg merném jelölni a minister urnak, természetesen privatim, azon 5, vagy ha tetszik, 10 embert, kikről teljességgel meg vagyok győződve, hogy rövid 4 hét alatt oly középtanodai törvényjavaslatot képesek szerkeszteni, oly javaslatot adnak be, melyen sem a confessiók, sem a nemzetiségek nem fognak megütközni és mely előnyére fog válni a magyar közoktatásügy vezetésének. (*Mozgás.*)

A másik kifogás t. ház, melyet tettem, az, hogy a jelenleg a ház asztalán fekvő törvényjavaslat merően centralisticus, itt is bátor leszek a t. minister urat saját szakemberével egy kicsit érinteni, a ki azt mondja, hogy e törvényjavaslat szerint „a közoktatásügyi minister intézkedik, dönt, határoz, jóváhagy, megenged, elenged, ellenőriz, rendelkezik, kinevez, gyámolít, felügyel, felügyeleti jogot gyakorol stb.“ (*Derültség a szélső balon.*)

No már t ház, én ezt a dolgot határozottan kifogásolom a tanügy fejlesztése érdekében és már azért is, mert ez semmi más, csak gyenge, még nem egészen kifejlett copiája a Bach-rendszernek, mely szintén kinevezett, felügyelt, határozott mindenről s a vége mégis az volt, hogy a sok kormányzás s mindenféle mellett megakadályoztatott a társadalom egészséges lüktetése, működése. A t. minister ur szerint minden intézet rendőri felügyelet alatt áll; a tanári kar, hisz az államiak már ma is panaszkodnak a sok mindenféle felügyelet, jelentés, kifogás stb. miatt, egyáltalában egészséges functiót nem fejthet ki s a mi legrosszabb, elveszti a felelősség érzetét, mert mindig a vizsgáló biztosra bizza magát s ha az azt mondja, jól van: ha nem tett is eleget kötelességének, elöli, mondom, a felelősség érzetét és oda vezeti a dolgot, a hol szerinte van: t. i. a t. minister ur majdan Magyarország tanári karának azt a bizonyítványt állíthatja ki, a mit kiállított, hogy roszszul tanít, hogy igazán már csak tanítanak és az általa vezetett és felügyelete alatt álló iskolák csak tanítanak és megszüntek nevelni. A nevelési szempont a mai állami oktatásban egyáltalában el van ejtve. Itt encyclopedicus az eljárás, a gyermek fejlesztésére absolute semmi súly nincs fektetve és én már ma látom azt a nemzedéket a társadalomban, mely ki van vetkőztetve minden élénkebb hazafias érdemből és jellemből s a mely házról házra protectióért faggat, a helyett, hogy mint önérzetes, felvenné az életharczot és iparkodnék magának a megélhetésre igazi férfias álláspontot megteremteni. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*) Azt mondtam t. ház, hogy ez a törvényjavaslat reactionárius. Már maga a felügyeletnek a berendezése, mondom, a Bach-korszaknak képe; csak hogy figyelmeztetem a t. minister urat, hogy oly tanárok között, kik a Bach-korszakból átszármaztak és ma is tanárkodnak, hazafias elemek is vannak s mégis csak azt mondják, hogy Thun nem contemplált ily szigorú ellenőrzési rendszert, minőt a minister ur contemplál. Thun bevitte az iskolába biztosát, felügyelőjét: de daczára annak, nem tudta megakadályozni, hogy a hazafias szerzetes-

Digitized by Google

rendek iskolái és a hazafias protestans iskolákban ne tanítsák a kathedráról a magyar történelmet, még pedig hazafias értelemben és ezt gróf Thun ép ugy nem vette észre, mint a hogy a t. minister ur nem veszi észre a kilátásba helyezett biztosok segedelmével a nem hazafias iskolák titkait. Az reactionárius eszköz, mely megboszulja magát. Mért nem érvényesíti a t. minister ur azt, a mivel mindig hiteget, hogy csakugyan megvan nemcsak a t. minister urban, hanem a kormányban, a mostani rendszerben, t. i. az erő tudata s a határozott nyiltság?

Hallottunk a t. előadó ur szájából is nemzetiségi dolgokat emlegetni, a t. minister ur részéről nemzetiségi velleitásokat, aspirátiókat stb., de én azt kérdem, mért nem megy a t. minister ur nyilt sisakkal neki. Ha az áll, a mit önök hirdetnek, hogy ez az állam, mit megalkottak, igen erős és kéri a maga számára az intézkedési jogot minden téren, minden hivatási körben: mért nem mondják ki a nemzetiségekkel szemben határozottan, hogy mi elismerjük hazafiasságát és megbizhatóságát azon iskoláknak, a melyek a hazafiságot nevelik, de bennetek nem bizom és veletek szemközt, ha máskép nem fogtok cselekedni, külön rendszabályokat fogok alkalmazni. És ha önök annyira hatalmasok és annyira érzik, hogy csakugyan jól vezetik az iskolaügyet, mért nem mondják: itt felállítom a magyar állam egyedül egészséges ratióját és 10 év mulva nemcsak hogy meg fogjuk hallgatni a vizsgákat a magyar nyelven, hanem mától 10 évre Magyarország területén más iskolának, mint magyar iskolának, nem lehet fennállani. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezekben a dolgokban a t. minister urnak egész politikája tökéletesen megfelel a régi magyar példabeszédnek, mely szerint „a kecske is jól lakjék, a káposzta is megmaradjon" és nem veszi észre a t. minister ur, hogy rátért a boldogtalan kapkodás útjára és csakugyan 10 évi működése alatt a legfontosabb ügy, a népiskolák ügye, rendezetlen, szervezetlen. Mennyi vita folyt a felett, hogy a polgári iskola voltaképen nem középiskola, vagy pedig hogy tulajdonképen melyik a középtanoda? A hol nincsen nyiltság, ott nincsen erő, a hol nincs erő, nincs tekintély és a hol nincs tekintély, ott nincsen végrehajtás, fejlődés. Azt mondám t. ház, hogy a törvényjavaslat törvénysértő és törvénybe ütköző. Ezt maga a minister ur sem tagadhatja, mert elismeri, hogy az 1791: XXVI. t.-cz. és több intézkedések még ma is fennállanak és azért üdvözlöm, hogy ha végre mégis hajlandóságot mutat az alkotmányos egymásutánra térni és én még megkövetelném tőle azt a bátorságot is, hogy rontsa le ama nemzetközi erejü békekötéseket, amaz az autonomiát biztosító törvényeket, rontsa le ezeket, a mi ellen különben okosan tiltakozik s azután menjen tovább: de ne legyen filius ante patrem az alkotmányos törekvésekben. A minister ur biztatja a felekezeteket, hogy az autonomiát nem akarja és sohasem akarta lerombolni. Én a minister urat nem azon helyen támadom meg, a hol megtámadható, t. i. a középtanodai törvényjavaslat multjára való hivatkozással; és nem hivatkozom azon tanácskozásokra, melyek a mult országgyülés alatt folytak, a mikor a tanügyet a tanulmányi és más alapok kérdése dominálta, melyek miatt ez ügyet rendezni nem lehetett és nem azzal, hogy saját szakembereit idézzem, hanem épen saját szavaival támadom meg. *(Halljuk! Halljuk!)* A minister ur azt mondja, hogy ő a felekezetek autonomiáját respectálja és nem akarta lerombolni és már most a „Budapesti Szemle" legutóbbi füzetében azon elmélkedésekben, melyekben most gyakran gyönyörködünk s mely a felsőháztól a közegészségügyön át egészen a junkerekig terjed. Utolsó elmélkedésében ezeket mondja a minister *(olvassa)*:

„Érintettem végre, hogy a vallásos vagy egyházi eszme is mozgatja az élő generátiókat, ezek tények, de ezeknek is jó fordulatot kell adni. Azon kell lenni, hogy a vallásos eszme felekezetlenséghez ne vezessen, mert a mint máskor mondottam, positiv vallás nélkül nincs positiv jog, szükséges, hogy minden egyház hiveinek kedélyére s erkölcsiségére hasson — nevelni kell ez irányban ily szerepre a papokat s óvakodni kell az extravagantiáktól."

És ugyanekkor a minister ur az állami omnipotentia érdekében magának akarja vindicálni a suprema inspectio vexatorius jogát, a protestáns iskolák kormányzását, hogy a papokat ne neveljék ily értelemben és midőn azt mondja, hogy óvatos legyen az extravagantiák tekintetében, maga oly törvényjavaslatot terjeszt elé, mely a felekezetek közt a legnagyobb visszavonást terjeszti. Azt hiszem t. ház, a minister ur saját szavai bizonyítják, hogy eljárása helytelen, hogy a helyes út eltalálva nincs. S az a nagyon féltett kincs, a felügyelet joga. A protestánsokra nézve áll az, hogy a suprema inspectiót sohasem tagadták meg az állammal szemben, sőt, ha a minister egészséges alapon szervezi a középiskolákat s általában a közoktatásügyet és azok majd látni fogják, hogy az a mostaninál jobb, már a törvény értelmében is átveszik a protestánsok azt, a mi jó. Ha a minister ur fáradságot vesz magának, hogy betekintsen a protestánsok tanodai életébe, maga betekinthet s ha személyesen kivánja megtekinteni a tanodákat, a legszivesebben beavatják a tanodák viszonyaiba minden tekintetben. De, hogy mi az a contemplált commissarius-rendszer, ha valahol a világon, ugy Magyarországon tudják, hogy mit jelent ez a biztosi rendszer, hogy statisztikai adatokat gyűjtsön, melyek nem állanak és munkálatok elkészültét jelentse be, melyeknek fele még hátra van. *(De-*

Digitized by Google

rültség a szélső baloldalon.) Szóval, ha vizsgáljuk azon érveléseket, melyeket az előadó ur itt felhozott és a melyek a bizottságban mondattak, tökéletesen látjuk az iskolai ügyben is a Tisza-szabályozási kormánybiztosokat, hol mindenki tudja, hogy most nem commissionaliter, hanem kormánybiztosok által lehet Magyarországot tönkre tenni. És a hol a biztosok iránt lelkesedést tapasztalunk, az nem a tanférfiak, hanem a hivatalnokok körében van, a kik mindent csak a napidíj szempontjából szoktak tekinteni, a kiküldetést az azzal járó beneficiummal, de a kötelesség? — az egészen más.

Én fentartom a különvélemény minden pontját. A mi abba javaslatba van téve, azt én kivihetőnek tartom és én s ugy hiszem, azok is, kik nekem pártfeleim, óhajtjuk és kivánjuk, hogy Magyarország közoktatásügye valósággal rendeztessék; rendeztessék egészséges, rationális alapokon és nem czélzatossággal, nem a körök összezavarásával, nem a lelkiismeret és a kedély megbolygatásával. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hogy ez a jelen kormányrendszer mellett lehetetlen, arról tökéletesen meg vagyok győződve. Ám jó. Következzünk csak mi, legyen itt egyszer a független magyar állam, mely magának önczél, fog az áldozni a közmivelődésre annyit, a mennyit csak bir és egy évtized nem telik le, a mi közoktatásügyünk rendezve lesz. Mindaddig, mig itt csak siránkozások történnek: hogy nem elégségesek az anyagiak, nem telik eléggé és akkor, mikor a középiskolákra, mikor a szakoktatásra van szükség, akkor mindig nincs pénz, de ha Bosznia és Herczegovinára kell, a nemzet világos akarata ellenére, a pénzügyek romlott állapotában is örökösen találnak: *(Ugy van! a szélsőbalon)* mindaddig itt akad meg a magyar cultura kifejlesztése, ez az a zátony, a melyen keresztül nem mehet. És ha Thaly t. barátom csak a ministerelnököt látta kakasülőnek, melyre az osztrák sas pihenni jár: én a a kormánypadokon mindenütt ugyanazt látom, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ott pihen a sas, mely egyebet nem akar, csak magának való nagy legelőt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezeket befejezve, nekem még csak egy, rám nézve becsületbeli kötelességem van, *(Halljuk!)* a melynek én ezennel eleget akarok tenni. Parlamenti körökben, a sajtóban azok részéről, a kik a függetlenségi párt eszméinek ellenségei, kárörömmel hangoztattatott, hogy ime a függetlenségi párt a szászokkal köt frigyet, a Schulvereinnal együtt frontot csinál a magyar kormányzat és a magyar cultura ellen. Ma olvastam azt, hogy Steinacker ur velem egy sorban áll, ki van fejtve egy tekintélyes közlöny vezérczikkében. Nagy megbotránkozással olvastam. Azt a pártot, melyet képviselni most szerencsém van, egészen más indokok vezetik e törvényjavaslat elvetésében, mint vezetik azokat, a kiknek én nem vonhatom kétségbe az országgyülési képviselői minőséget, mert hiszen mandatum alapján ülnek itt, de hogy én bennük a magyar államiság és magyar nemzetiség képviselőit látnám, az nem áll. *(Ugy van! a szélső balon.)* Én, t. képviselőház, ezekben nem látok egyebet, mint magyar expositurját a berlini Schulvereinnak. És ha elkövetkeznek egyszer azok a napok, hogy nem önök lesznek többségben, hanem hogy a függetlenségi eszme gyökeret ver és érvényre jut: akkor mi nem fogunk cselekedni az önök traditiói értelmében, nem fogunk cselekedni kapkodólag, mint cselekszik most a közoktatásügyi minister ur, hanem azon rakonczátlankodókkal, kik nem átallják, hogy Magyarországot a külföld előtt denunciálják, a beavatkozást provocálják, fogunk cselekedni akként, a mire minket a Schulverein hazája rátanított, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* fogjuk csinálni azt, a mit csinálnak ők Elsass és Lotharingiában, a mit csinálnak Posenben és a többi tartományokban. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ekkor mi átveszszük Bismarck örökségét és alkalmazni fogjuk azokra, a kik a helyett, hogy munkálkodnának Magyarország államiságán, munkálkodnának a magyar nemzet megerősödésén, nem átallják a magyar törvényhozás és ennek bizottsági termeit államellenes tudósításokra és denuntiálásokra felhasználni. *(Élénk hosszas helyeslés szélső balfelől.)*

György Endre: Igyekezni fogok t. ház, igen röviden kifejteni álláspontomat azon kérdésre nézve, a melyet előttem szólt képviselő ur felszólalása mindkét részében felvetni igyekezett. *(Halljuk!)* Az első rész t. ház, mely a különvéleményben is hangsúlyozva volt, irányul a törvényjavaslatnak azon dualisticus iránya ellen, a mely egymás mellé állítja a gymnasiumot és reáliskolákat és culminál azon javaslatban, mely a különvéleményben is kellően van hangsúlyozva, hogy azok helyébe egy egységes középiskola létesittessék.

Az egységes középiskola t. ház, ez idő szerint gyakorlatilag ismeretlen más országokban is és mindaddig, mig mi a törvényjavaslatnak azon alapján állunk, a melyet a képviselő ur sem tagadott meg, hogy t. i. a humanisticus és reálirányú képzés két egymástól teljesen különböző valami; és más oldalról addig, még a Darwin evolutionalis theoriája szerint nem lehet azt kivánni, hogy pl. a selyem hernyóból legyen selyem lepe és halálfejű szender egyszerre: azt képzelni nem lehet, hogy az egy irányú nevelés két különböző irányú lelket képezzen és hogy a humanisticus nevelés alapján jó reál és a reálnevelés alapján jó humanisticus képzettségű emberek álljanak elő. Az egyedüli kivételt e szabály alól ez idő szerint csakis a képviselő ur személyében, különösön a mai felszólalásában találom. Bámulatra méltó következetességgel egyesül e kettős irány mai beszédében. Radicalis volt

Digitized by Google

felszólalásának első részében és a legerősebb conservativ volt felszólalásának második részében. Teljesen ignorál minden történeti fejlődést, teljesen ignorál minden tényt a paedagogia terén felszólalásában akkor, mikor az egységes középiskola által teljes tabula-rasat akar csinálni a középiskola terén. Beszédének második részében az utolsó betüig makacsul ragaszkodik a történeti jogokhoz, mikor a szerzett jogokat a suprema inspectio szempontjából sem akarja megcsorbítani engedni. Azt hiszem, hogy ily kettős irányú amphibialis okoskodás lényegét — az amphibialis okoskodást csak jelenlegi felszólalására értem — mondom, ilyent lehetne talán reméleni az ő felfogása szerint, de mindaddig, mig logicus és egy irányú álláspontonvannak, sem azok, kik történeti jogok alapján állva, e jogokat csak annyiban és ott kivánják módosittatni, a mennyiben és a hol azt az állami magasabb érdekek megkövetelik, sem azok részéről, kik minden dologban teljesen tisztán tabula rasat akarunk látni, nem tartják óhajait kivánatosaknak. Az ő álláspontját ebből a szempontból mint önmagában contradictoriust a magam részéről sem fogadhatom el. *(Helyeslés.)*

A törvényjavaslatot én azon szempontból itélem meg, mint a mely lehetőleg igyekszik a statusquot fentartani. Lehetőleg történeti alapon áll és lehetőleg respectál minden jogi fejlődést és nem igyekszik praejudicálni sem egyik, sem másik irányban.

Én nagy különbséget teszek a magam részéről és nagy különbséget kell tennünk objective is kétségkivül az egyházi és iskolai autonomia közt. Teljesen igazságot adok annak a felfogásnak, melyet e termen kivül igen sokszor és erélyesen hangsúlyoztak, hogy minden egyháznak ipso facto, mert egyház, bizonyos autonomiája van az állammal szemben. Circa sacra és in sacris az államnak hatalma kétségkivül nincs, hanem ez és az iskolai autonomia, az két különböző dolog s törvényeink szerint az iskolai autonomia csak a békekötések s ezek alapján álló 1790—91-iki törvényczikkekben biztosittatnak, a mindkét felekezeti evangelicus egyháznak. Ezen iskolai autonomia tehát az ezen békekötésekben és törvényczikkekben ismételve biztosított iskolaügyi administratiónak belköri intézkedései azok, a melyek a jelen törvényjavaslatnál a történeti alapon megbirálás tárgyát képezik. És bár ebben a teremben mindnyájan a felekezeti érdekeken kivül állunk, mégis azt gondolom, hogy e szempontokat is figyelemre kell méltatnunk. A két evangelicus felekezet közt is van némi szempontból különbség annyiban, a mennyiben a helvét hitvallású egyház, mint pusztán és kizárólag magyar egyház a magyar állami czélzatokkal ellentétbe soha nem jöhet, addig — nem vádkép, csak a történeti igazság constatálásaként említem fel, — a másik felekezetü protestánsoknál legutolsó időben fordultak elő épen az iskolai autonomia köpönyege alatt oly visszaélések, a melyek az államhatalomnak erélyes és azt hiszem, minden oldalról egyiránt helyeselt beleszólását kivánatossá és jogossá tették. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Én tehát azon meggyőződésben vagyok, hogy az 1790—91-iki törvénynek, nem a mint az igen t. minister ur talán nem helyes, hirtelen kifejezéssel magát kifejezni méltóztatott, módosítása, hanem kiegészítése az, mely a suprema inspectió jogából folyik és az állam legmagasabb érdekei szempontjából kivánatos. És más oldalról, a protestánsok részéről, nem mint ő magát kifejezni méltóztatott, felekezeti dacz, hanem tisztán a történelmi előzmények alapján, talán jogosan kifejlődött felekezeti féltékenység az, a mely egymással ezen kérdésnél szembe állittatott. *(Helyeslés.)* Én nyiltan és határozottan kimondom azon meggyőződésemet, hogy az 1790/91-iki törvényczikkek homálysága a jogok tekintetében a legnagyobb kételyeket engedi meg és mind a két oldalról oly követelésekre jogosit fel, a melyek igazságosan a törvényczikkből magából egyáltalán nem birálhatók meg. Hogy áll ugyanis a törvényczikk magában? Fentartatik a protestáns felekezet részére iskolai ügyekben a ratio norma et ordo docendi atque discendi.

Hol van a competens biró meghatározni, mi a ratio docendi et discendi?

Hivatkoztak a ratio educationisra, mely Mária Therézia korában adatott ki és követelték, hogy mindazon jogok, melyek ott a ratio educationisban foglaltatnak, administratió tekintetében megadattak, a protestánsoknak is megadandók. De hol van a biró, a ki a norma docendi, vagy az ordo discendi jogfogalmát és alkalmazási jogosultságát meghatározza? Erre kellő competens, illetékes biró a felekezetek és állam közt nincs és nincs annál inkább, mert ugyanazon törvényben fentartatik „per suam majestatem determinanda“ két dolog: a „coordinatio literariae institutionis“ egyrészről és másrészről a suprema inspectio joga. Hol van ezen két fogalomnak gyakorlati meghatározására, egyes kérdésekben eldöntésére azilletékes biró, a ki meghatározza, hogy az egyik az állam concret intézkedése alá tartozik és a coordinatio vagy suprema inspectio joga és a másik a ratio norma et ordo körét illeti. *(Helyeslés.)* Minden egyes kérdés vexatorius nyilt kérdés, melynek teljes magyarázata teljes norma felállításával sem az egyik, sem a másik részről nem sikerült. Hiszen a tanügy, különösen a középoktatás ügye az 1791-iki országgyülésen oly sok fejlődésen ment át és a ratio educationis fogalma tekintetében, hogy ne menjek 1790-ig vissza, 1848-tól kezdve annyi új fogalom ment be a tanügyi kérdésekbe, hogy ha más nem volna, már maga ezen új fogalomnak classificatiója egyrészről az államnak fentartott jogok és másrészről

Digitized by Google

a felekezeteknek fentartott jogok között, oly nyilt kérdés, mely minden időben kellemetlen surlódásokat idézett elő az állam és egyház között, melyeknek kikerülése mind az államnak, mind az egyháznak jól felfogott érdekében van. *(Helyeslés.)* Én tehát részben e főszempontból a jelen törvényjavaslatot ugy tekintem, mint első magyarázatát ezen iskolákra nézve az 1790-iki törvényeknek. És ennélfogva a conclusio ezen kérdésben rám nézve az, hogy vannak magyarázva az egyes kérdések az ezen törvényben szerzett jogok tekintetében; vajjon a coordinatio és suprema inspectio magyarázata e törvényjavaslatban túlhaladja-e a suprema inspectio és condinatio törvényes fogalmát, nincs-e vajjon túlkövetelés az állam részére abban, a mi a törvényjavaslatban pl. az érettségi vizsgálatokról és ezekre az állami képviselőnek veto-jogáról mondatik; túlhaladja és megsérti-e a felekezetek részére fentartott normát és ordót pl. a tanárok mennyiségének meghatározása, vagy a tanárképesítésnek ott fentartott módja? Ha fentartja e jogokat és nem sérti meg egyik részről sem, akkor a törvényjavaslat természetes folyománya a történeti álláspontnak és minden kétségen kivül elfogadható mindazok részéről, a kik az 1790/91. törvények alapján állanak. Én egész nyiltan bevallom azon meggyőződésemet, hogy épen azon kérdések szempontjából, melyeket felvetettem, bizonyos aggodalmakra méltán adott okot a törvényjavaslat és ezen aggodalmak helyesebb szövegezés és az eszmének helyesebb megjelölése által kell, hogy a részletes tárgyalás alkalmával eloszlattassanak. *(Helyeslés.)* Én kivánatosnak tartom, hogy az érettségi vizsgálatoknál fentartott veto-jog ne oly mereven alkalmaztassék, mint a törvényjavaslat proponálja; kell, hogy több más kérdés szempontjából bizonyos módosítások eszközöltessenek és kell, hogy az iskolai hatáskör tekintetében, oly tágas jog-kör adassék meg a felekezetek részére, mint a melyek az 1790—91. t.-cz. alkotói előtt forogtak.

Elismerem tehát azt, hogy a törvényjavaslat mostani szövegezésében az állam részére néhol túlságosan tágas magyarázatok alkalmaztatnak az 1790/91 : XXVI. t.-cz. intézkedéseivel szemben, azt hiszem, ezen hiányokat a részletes tárgyalás alkalmával megfelelő módosítások által el kell enyésztetni. *(Helyeslés.)*

Részemről azonban a döntő ok, a melynél fogva a törvényjavaslatot én elfogadom, a középiskolai oktatás rendezésén kivül különösen azon kétségtelen tapasztalatok ténye, hogy az autonomia igen sokszor használtatott fel oly nemzetiségi izgatások köpenyegéül, a melyeket tűrni nemcsak az államnak, de különösen a protestáns felekezetnek nem áll érdekében, *(Helyeslés)* a mely ellen már előbb és erélyesebben meg kellett volna indítani a háborút magának az autonomiának korlátai között. Szemben ilyen irányzattal, azon jogokat, a melyek a suprema inspectióból folynak, melyet a jelen törvényjavaslat vindicál az államkormány részére, megtagadni teljes lehetetlen, teljes lehetetlen a haza akármely felekezetű lakosának is; de azt gondolom, teljes lehetetlen épen a protestáns egyház jól felfogott érdekéből azoknak, a kik ezen egyház kebeléhez szerencsések tartozni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hiszen azok a békekötések, melyekre a jelen törvényjavaslattal szemben az autonomia védői, a kikhez én is tartozom, hivatkoznak, nem tisztán felekezeti okokért viselt háboruk következményei: azokon a zászlókon mindig itt volt a pro deo mellett a pro libertate és patria is. És én az hiszem, hogy valóságos sacrilegium volna — megszentségtelenítése a haza és a lelkiismereti szabadság nevében vérzett őseink emlékének — épen a protestansok részéről megengedni, hogy a Bocskay, Bethlen és Rákóczy dicső őseink vitézsége által szerzett autonomia fegyverére hivatkozzanak és ugyanazon autonomia fegyverével harczoljanak a magyar állam ellen Heinze és Bunsen urak és szövetségeseik. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Én azt hiszem, hogy első sorban nekünk, protestansoknak nem áll érdekünkben megengedni, hogy az autonomia tisztes köpenye itt-ott csak arra szolgáljon, hogy alatta bizonyos nemzetiségi izgatások lólába a magyar állam szeme elől elrejtessék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez lévén meggyőződésem, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. *(Helyeslés.)*

Kovács Albert: T. ház! Részben az előttem szóllott t. képviselő urral szemben is, de különösen az előadottakkal szemben megkisértem, hogy általánosságban szóljak a törvényjavaslathoz és nem részletekben, mert a részletekhez majd annak helyén akarok szólani. E tekintetben követni fogom a t. minister ur példáját, a ki valóban általánosságban szólott és követni fogom előadásának fonalát is, különösen ezen törvényjavaslat eddigi történetének ismertetésében. Mert t. ház, ezen törvényjavaslatnak története nemcsak annyiból áll, hogy chronologiai rendben felmutassunk nehány tényt, mint a minister ur tette, hanem van annak egy belső története is, azon sok kárban, a mit tett a közoktatásügynek az által, hogy immár tizenhárom éve folytonosan a ház asztalán fekszik és sem vissza nem vonatik, sem törvény nem lesz belőle; másfelől pedig a mi közoktatási kormányunk gymnasiumi politikáját semmi sem képes oly megfelelő világításba helyezni, mint épen ezen törvényjavaslatnak 13 éves története. Ebből leszek bátor néhány adattal kiegészíteni a minister urnak történeti előadását, azután pedig szólok mind magáról a törvényjavaslatról, mind pedig a kisebbségi véleményről. *(Halljuk!)*

A kérdéses törvénylavaslatot igenis b. Eötvös minister terjesztette volt be ezelőtt 13 évvel és

Digitized by Google

azóta ez a törvényjavaslat a képviselőháznak valóságos bolygó zsidója s az egyházak és tanférfiak állandó vitatárgya lett. Minden évben megtette az utat a ministeri bureautól a képviselőházig, innen a közoktatási bizottságig és onnan vissza a ministeri bureauba, olykor utba ejtvén még egyszer a képviselőházat is, a nélkül, hogy a minister ur csak egyetlenegyszer is erélyesen megkisértette volna annak törvénynyé emelését. Itt is, ott is minden évben egyegy új foltot vartak a ruhájára, most egy darab zürichi gymnasiumot, vagy francziából és angolból fordítgattak belé egy-két szakaszt, rendesen mindegyikből azt, a mi pikans és feltünő: különböző felfogásoknak a magok egészében talán érthető, de igy össze nem illeszthető töredékeit minden terv és szilárd czél nélkül. Most a protestansok érvényesítették rajta kifogásaikat, azután a liberalisok, vagy a szerzetesek módosítottak rajta a magok módja szerint; utóljára pedig a cultusministerium középiskolai szakosztályában minden más befolyást háttérbe szorítottak bizonyos bejárós férfiak, a kikről nem akarok ez alkalommal bővebben szólani. *(Halljuk!)* Mikor ezek is ráakgatták a magok zsibvásári czikkeiket a szegény törvényjavaslatra, akkor aztán igazán tarka lett az. *(Derültség baloldalon.)*

Egészen ugy ment a dolog t. ház, mint az oly táborban szokott, a melynek nincs vezére. Mert ezen egész chaoticus mozgalom alatt, a mely már 13 éve tart, a cultusministerium középiskolai szakosztálya nemcsak hogy valami közoktatási vezérgondolatot nem hozott a világra, de még csak közönséges pedagogiai szakismeretet sem árult el. *(Derültség a baloldalon. Halljuk!)* Avagy vezérgondolatról és szakismeretről tanuskodik-e azon körülmény, hogy ez a törvényjavaslat minden időszak alatt lényegesen mássá lett, mind közoktatási, mind közjogi szempontból? Hogy pl. ne menjek nagyon messze vissza példákért, csak egy pár évre, azokra, a mik előttünk történtek: az 1880-ban beadott szövegezés a latin nyelvet is felvette a reáliskola tantárgyai közé s ezt az akkori közoktatási bizottság is helyeselte, de már az 1881-ben beadott szövegezés érett megfontolás után, a latin nyelvet a reáliskolából teljesen kizárandónak találta; de csak azért, hogy egy félévnél kevesebb idő mulva, a mult márcziusban, újabb és még érettebb megfontolás után ismét visszavegye; de ismét csak azért, hogy egy rövid félév mulva, épen a tárgyalás alatt lévő szövegben, ismét újabb s most már legérettebb megfontolás után ismét kihagyja?

Már kérdem én mindazokat, a kik tudják, hogy mit jelent a latin nyelv kérdése a most forrongásban levő középiskolai kérdésben; hogy lehet-e az ilyen eljárást bár csak félig érett megfontolásból származtatni és lehet-e az igy eljáró vezéreknél vezérgondolatot, vagy bár csak közönséges pedagogiai szakismeretet feltételezni?

Nem a minister ur személyére vonatkoznak a szavaim, mert ha méltányos valahol a ministert külön választani bureaujától, bizonyosan méltányos a culturministerre nézve, a kinek intézkedései a sokféle egyházon és művészeten kivül az emberi tudás összes ágaira kiterjednek, melyek többé sohase lesznek egy főben concentrálva; ki kivánná pl. a cultusministertől azt, hogy a közoktatásnak azon részeihez is értsen, melyekhez csak hosszas professori gyakorlat vezeti el az embert. Hanem vonatkoznak szavaim a bureauban a középiskolai szakosztályra. Ez nem áll hivatásának színvonalán, a mint áll ugyanazon bureauban a népiskolai szakosztály, mely igen csekély eszközökkel az összes közkormányzat terén a legbecsesebb eredményeket tudja felmutatni. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ez megállapitotta azt az ügyet, a melyet szolgált, ennek a keze nyomán látjuk, hogy Magyarországnak már 15 év óta önnálló kormányzata van, mig a középiskolai szakosztály a maga körében tehetetlen volt, ellenben másokat akadályozott működésökben. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az a példa t. ház, melyet a latin nyelvről felhoztam, csak egy a sok közül. Igy ment ott a dolog a közoktatás egyéb kérdéseiben is, a melyekre a feleletet a szegény szakosztály németből fordítgatta a magyar közönség számára, a mennyiben pedig olykor eredeti gondolatot hozott a világra, az afféle pikanteriákban nyilvánult, mint pl. a női gymnasium, melyet egy elmés franczia szinmüiró nem tudott magának másként képzelni, mint hogy ott a leányokat huszároknak nevelik és ebben az alakban állitotta őket a világhirü deszkákra, a franczia szinházi közönség nagy mulatságára. De az illető középiskolai szakosztály érett megfontolásának mivoltát még élesebb világitásban tüntetik fel ezen törvényjavaslatnak ugynevezett közjogi szinváltozásai. Ezeknek a feltüntetésére sem megyek igen messze vissza, csak 1879-re, mikor végül a kormánynak igen sok habozása és czéltalan kapkodása után, főként a protestansok erélyes oppositiójának az lett a következése, hogy a minister ur a református egyház főhivatalnokai előtt a ministeri szobában azon nyilatkozatot tette, hogy a mig ő minister lesz, a középiskolai törvényjavaslatot többé beterjeszteni nem fogja. *(Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister tagadólag int.)* Biztositathatom excellentiádat, hogy egészen ugy volt. *(Egy hang: Privat discursus volt!)* Csak hogy a privát discursus más a magán ember szájából és más a minister szájából. Az ő nyilatkozatainak országos következményei szoktak lenni. Ennek az lett a következménye, hogy a reformátusok még azon évben egy új iskolai rendszert készitettek, de mielőtt életbeléptethették volna, az emlitett ministeri nyilatkozat után alig félévvel a törvényjavaslat

Digitized by Google

ismét a ház előtt termett s megakasztotta a felekezet iskolarendezését. Ezután az egyház részletes észrevételeket tett a javaslatra, de ugyanakkor az állami szempontból védelmezői is különböző kifogásokat támasztottak ellene, mert a sokféle átdolgozás végül ezeknek a kifogásait is jogosultakká tette, valamint a nemzetiségek oppositióját is ekkor keltette fel.

Ezen ellentétes hatások befolyása alatt dolgozott azon évnek közoktatási bizottsága s átdolgozta a törvényjavaslatot, ugy, hogy most már a kormánynak egy megbizottja kérte a házat, hogy vegye le a napirendről. Most már senkinek, még a minister urnak sem kellett.

Ekkor újból hozzáfogtak az autonom felekezetek iskoláik rendezéséhez. Azt hitték, hogy a ház határozata után meg fog szűnni ez a sok czéltalan zaklatás, legalább egy darab ideig. Azonban félesztendő mulva újra itt volt a törvényjavaslat. Mert e közben bizonyos nagy buzgóságú tanügyi férfiak, kik ezen uton szeretnének befolyást nyerni azon iskolákra, melyeket nem alapítottak, teljesen befolyásuk alá kerítették az önállótlan középiskolai szakosztályt és csakhogy a reform-mű, mely halhatlanítni fogja őket, valahogy létre jöhessen és a protestansoknak se lehessen ellene kifogása, mert addig azokkal volt legtöbb baj, magok elé tették a protestansok részletes kifogásait — ez szóról-szóra igy történt s beledolgozták a javaslatba.

Miután az emlitett buzgó reformerek a protestansok kifogásait oly nagy figyelemre méltatták, ezeknek csakugyan nem lehetett alapos oka — legalább az én itéletem szerint, melyet conventjükön is többször kifejeztem — nem volt oka a törvényjavaslatot el nem fogadni s ha azon alakjában jelenik meg először, melyet 1881 őszén öltött, hihetőleg nem is tettek volna ellene kifogást; azonban az a processus, melyen a javaslat eddig átment és a cultusministeriumnak egyházi politikája annyira bizalmatlanokká tette őket, hogy gyülésükön csak igen kevesen képviseltük azon békülékeny nézetet; a többség pedig egy oly memorandumot fogadott el, melynek hangja a pátens küzdelem izgalmas jeleneteire emlékeztet s ismételve hivatkozik a bécsi és linczi békekötésekre, tehát a fegyver jogára a magyar állammal szemben.

Igy idézte fel a kormányzati balfogások hosszú sora a culturharczot a magyar faj specificus képviselőjével, a református egyházzal szemben; egy oly egyházzal, mely soha és sehol a föld kerekségén nem tanusított államellenes törekvéseket; sőt egyházjogának leglényegesebb alapelve az, hogy az állammal békességben éljen és hogy a maga életét az államéval összeolvaszsza az egységes nemzeti létben; a mint ezt a protestans államok története és mai élete s talán még a magyar protestans egyház története is kétségtelenül bizonyítja.

És ha az ily természetű kormányzati balfogások végre protestans kérdést provocáltak Magyarországon: csuda-e, ha a különben is harczias természetű katholikus egyház is végre sorompóba lépett?

Most egy éve, a közoktatási bizottság ülésében, egy indítványnyal kapcsolatban, a kormány képviselője azon tapintatteljes nyilatkozatot tette, hogy a katholikus egyháznak nincsenek iskolái. Vannak-e vagy nincsenek, én nem tudom; de az bizonyos, hogy ennek kimondása után, azon évre el volt veszve a törvényjavaslat ügye. A kath. egyház, mely addig hivatalosan nem szólott a kérdéshez, most egyszerre két kivánsággal állott elé, hogy mondassék ki a törvényben a tanulmányi alap kath. jellege és állittassék vissza a cultusministerium mellett a hajdani studiorum commisio, mely utóbbi körülbelől egyértelmű a kath. közt oktatás ügynek a parlamenti államszerkezekeretéből kivonásával.

Sok gondot okozott ez a két kivánság a középiskolai szakosztálynak, mig végül arra határozta magát, hogy az elsőt teljesíti. A cultusminister ur azt mondá, hogy ezen körülményen bukott meg a törvényjavaslat a mult évben a közoktatási bizottságban; valóban ugy van, ezért szavaztam ellene én is. Mert midőn én oly elhatározással léptem a bizottságba, hogy kész leszek ott a protestans egyházzal szemben is, ugy mint más egyházakkal szemben az állam befolyásának nevelésére szavazni: nem szavazhattam arra, hogy tisztán ecclesiasticussá tétessék egy oly ügy, a mely jelenleg félig-meddig már saecularis.

Igy provocálta t. ház, maga a kormány, tapintatlanul egyik felekezetet a másik után, legtöbbnyire szükségtelen intézkedések és nyilatkozatok által, akkor, mikor az állam rá van szorulva azok jóakaratú közreműködésére. S mikor aztán a felkorbácsolt hullámok felcsapkodtak körüle: az első, a ki megijedt a saját művétől, a középiskolai szakosztály volt. Ekkor aztán az ellene zúdult particularis érdekeket egy-egy közérdek feláldozásával próbálta kiengesztelni, csakhogy a reform-mű valahogy létre jöjjön s egymás után engedte elhullani az Eötvös-féle törvényjavaslat azon becsesebb intézkedéseit, melyektől az állami erő és a közmívelődés emelkedését lehetett várni; ugy hogy mostani alakjára méltán ráillik egyik t. barátom azon tréfás criticája, hogy egyszer egy fösvény házaspár vendégeket hivott ebédre s mikor a szakács bemutatta az étlapot: a húsféléket kitörölte belőle a gazda, a tésztákat a felesége, mig végül csak a spenót maradt. *(Derültség!)*

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Az nagyon jó étel!

Digitized by Google

Kovács Albert: Ez egyéni gustus dolga; hanem azt sokszor tapasztaltam, hogy az emberek egyéni izlésüket szeretik általánosítani. A minister ur is azt hiszi, hogy ő a magyar közoktatási ügyet ezen sovány koszttal is igen jól lesz képes táplálni. Legyen neki az ő hite szerint. Én szavazatommal őt ezen szándékában nem fogom akadályozni és általánosságban nem fogok a törvényjavaslat ellen szavazni. Nem akarom tagadni, hogy legalább a spenót mégis megmaradt belőle.

Madarász József: Igazi kálomista jezsuita. *(Nagy derültség.)*

Thaly Kálmán: Igazgató akar lenni! *(Mozgás.)*

Kovács Albert: Azt hiszem, a t. képviselő urnak lehetne tudni, hogy én azt el nem fogadhatnám.

Thaly Kálmán: Nem tudom és nem is hiszem! *(Mozgás.)*

Kovács Albert: Állásáról senki sem óhajt lefelé szállani.

És most már engedje meg a t. ház, hogy röviden szóljak még magáról a törvényjavaslatról és azután a kisebbségi véleményről.

Hogy egy beterjesztett törvényjavaslat miért vált szükségessé épen most s miért nem tartható tovább a régi állapot: annak megmondását a törvényjavaslat indokolásában kellene feltalálnunk; azonban ennek a javaslatnak nemcsak a története, hanem az indokolási módja is páratlan. Épen maga a bizottsági dolgozat, mely a tanácskozás alapját képezi, semmiféle indokolást nem tartott szükségesnek; s ezzel az előadó ur is adós maradt. Ellenben a kormány beadványában nehány levél nyomtatvány van az indokolás czíme alá helyezve. Találunk ebben az elején egy academica dissertatiót a középiskolai oktatás fontosságáról, a mit — ugy hiszem — e házban senki számára se szükség bizonyítani; azután jő a törvényjavaslat tartalmának elemi magyarázata, a mivel betelik 7½ oldal, a tetejébe pedig oda van irva, hogy „Indokolás"; s távolról épen ugy is néz ki, mint az indokolás. De hogy mi nincs jól abban, a mi most fennáll, miért nincs jól és miért lesz jobban ugy, a mint a törvényjavaslat ajánlja: valami efféléről szó sincs benne.

Különben arra nézve, hogy kinek kell és miért kell és kinek nem kell egy ilyen törvény, érdekesnek tartok egy adatot megismertetni a t. képviselőházzal. Tizenhárom év óta fekszik ez a törvényjavaslat a ház asztalán és ezen idő alatt abba a nagy zajba, a melylyel a szakközlönyök egy középiskolai törvény alkotását sürgették, egyetlenegy protestáns tanár hangja se vegyült, hanem azok a sürgető czikkek mind kizárólag a minister ur iskoláiban működő tanároktól származnak. Hát miért kell ezeknek középiskolai törvény? Hiszen ők már úszva úsznak a ministeri befolyás mindazon áldásaiban, a melyekben a protestans iskolák csak ezután részesülnek? — Midőn a mult télen a közoktatási bizottság albizottságában, hol csupa állami tanárokat hallgattunk ki, egyik képviselőtársunk azon kérdést intézte a szakférfiakhoz, hogy van-e szükség erre a törvényre? Egy ép oly kitünő képzettségü, mint ismert óvatos modorú állami főigazgató azt felelte: „Véleményem szerint a reform okvetlenül szükséges. Sajnos azonban, hogy eddigelé nagyon is sok reform volt; egyik a másik után következett." Igy nyilatkozott a többi is.

Hát ki ellen és miféle fennálló veszedelem ellen kérték ezen tudós állami tanárok a középiskolai törvényt? A ministeri bureau középiskolai szakosztályának állhatatlansága ellen s egy szóval sem említették a protestans iskolák rendbeszedésének szükségét. S valóban, ha van szükség Magyarországon középiskolai törvényre, első sorban épen a közoktatási kormány megrendszabályozása érdekében van; és ezen körülmény egyik főindokom nekem arra, hogy ezt a törvényjavaslatot elfogadjam.

Nem kifogásolom én, t. ház, általában véve, hogy a közoktatási kormány experimentálgatott ezen a téren. Hiszen ezt teszik most Európában mindenütt s ezt kell tenni nálunk is; mert az elfogulatlan szakember kénytelen bevallani, hogy ezen a téren most a tudós világban igen nagy zavar uralkodik. A zavar onnan származik, hogy a középiskolai oktatás régi rendszere már meg van ingatva, de az új még nem volt képes megalakulni; számos tény bizonyítja a réginek még folyvást fenálló előnyét az új felett; de a tények inkább csak tapasztalatiak, mint a dolog természetéből kivonhatók s ki tudna számot adni róla, mennyi része van bennök a megszokás elfogultságának?

Ezen óvatossággal szemben, természetesen vannak a világon geniális férfiak is, a kik nagyon hamar el tudnak készülni véleményeikkel — ha kell — mindennap mással. Most az egységes középiskola mellett buzognak, holnap már kétágú kell nekik, végre kettős; most latin nyelvet akarnak tanítni a reáliskolában, félév mulva nem, másik félév mulva visszahozzák, még pedig a latin nyelvet az iparműhelylyel együtt; de félévvel később ismét kiviszik onnan mind a kettőt; most katonai gyakorlat kell nekik a gymnasiumban, félév mulva talán reverenda. Nem maga az experimentálás a baj, t. ház, hanem az experimentálásnak ezen módja. Az baj, hogy a mint a közoktatási ministerium középiskolai szakosztálya hirét hallotta valami különös találmánynak a külföldön, azonnal behozta mindenik iskolájába; gyakran ellentétes felfogások szüleményeivel együtt; de egy-két év mulva, mielőtt intézkedésének eredményét megállapíthatta volna, ismét kivitte valamennyiből s más különösséget hozott helyébe. Ezt értette a már emlitett állami

Digitized by Google

tudós főigazgató a sok reform alatt, a mely egymást kergette; s ha ennek jövőre gátat vet ez a törvény, akkor igazán üdvös hatása lesz, melyért a protestánsok is hozhatnak némi áldozatot, mert a középiskolák kétharmada szenvedett eddig ezen czéltalan kapkodások alatt. Experimentálni szükséges lesz ezután is; de egy új gondolattal csak egy-két iskolában; és pedig, ha lehet, nem németből fordított, hanem eredeti magyar gondolattal. Annak aztán ki kell vonni ott minden következményét, de egy más felfogás következményeivel összekeverni nem szabad és várni kell, mig egy nemzedék tanulásán meg lehet állapítni az eredményt.

Végül még nehány szót a kisebbségi véleményről. *(Halljuk!)* Én a bizottsági kisebbség véleményét nem fogadtam el sem czélja, sem indokai miatt. Czélja miatt nem, mert elfogadtam tárgyalási alapul a bizottság törvényjavaslatát. A mi indokait illeti, a kisebbség elveti a javaslatot 1-ör azért, mert az nem az egységes, hanem a kettős középiskola álláspontjára helyezkedik. *(Halljuk!)* Biztosíthatom a t. házat, hogy tartózkodni fogok részletekbe bocsátkozni s tekintve az idő előrehaladottságát, rövid leszek.

T. ház! Az én egyéni felfogásom is olyan a középiskolai képzés czéljáról, melyet a gymnasiummal jobban el lehet érni, mint a reáliskolával, még a polytechnicum számára is; de másfelől, ha tárgyilagosan akarok itélni, kénytelen vagyok elismerni, hogy a reáliskola a szakértő világ véleményében még elég távol áll a teljes megbukástól; a nem szakértő szülők pedig épen ragaszkodnak hozzá; mig másfelől az a középény, a mit reálgymnasiumnak neveznek, teljesen elejtettnek tekinthető. Mig a dolog igy áll: nem volna indokolt elejteni a javaslatot azért, mert azt javasolja a törvényhozásnak, a mit az egész müvelt világban tesznek az emberek; sőt inkább az egységes középiskola behozatalát, mit Herman Ottó képviselő ur egy hónap alatt elkészíthetőnek tart, bizonyosan szintén geniális férfiak által, ily körülmények közt nem tudnám egyébnek tekinteni, mint egy nagymérvü experimentatiónak egyszerre az egész vonalon; egy még nem egészen biztos eszközzel és egy ily kisérlettel szemben oda szavaznék, hogy a ház tartózkodjék még egy ideig a reáliskolák bezáratásától, mert ez a kérdés még megoldatlan a tudományban.

Második indoka a kisebbségi véleménynek, hogy a túlterheltetés ezen javaslat mellett is orvosolatlan marad. Ez t. ház, alapos észrevétel; csakhogy nem elég indok arra, hogy miatta az egész javaslatot visszavessük. A mult évi közoktatási bizottságban szóba hoztuk volt ezt a kérdést s tettünk is intézkedéseket megszüntetésére, de az idén teljesen megfeledkeztünk róla s ez a mi hibánk, kik ebben a véleményben vagyunk. A részletes tárgyalás folyamában vagy magam fogok ily irányú indítványt beterjeszteni, vagy a másét igyekszem támogatni, de azon reményben, hogy a minister ur nem fog elzárkózni az ily irányú indokolt törekvés elől: ezen, különben alapos kifogás sem indít engem arra, hogy általánosságban a törvényjavaslatot el ne fogadjam, mert e bajon a javaslat keretébe is lehet segíteni.

Végül pedig elveti a kisebbség a javaslatot azért, mert az a protestans egyház autonomiáját sérti. *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! A protestáns egyház autonomiáját én is nem csak azon hitfelekezet, hanem az egész magyar nemzet igen becses közjogi kincsének tartom, a mely épen annyiszor szolgált már az alkotmány és a nemzeti érdekek erős védbástyájául, a hányszor azok hazánk történetében megtámadva voltak és jövőben is, ha netalán szükség lesz rá, meg fogja tenni e szolgálatot. Azon támasz, melyet ebben hazafias törekvéseink számára még katholikus hazafiak is mindig nyernek, méltóvá teszi ezt arra, hogy ha komolyan veszélyeztetve van, magok a katholikusok is védelmére keljenek, mint tették 1859-ben még magas állású katholikus főpapok is. De t. képviselőház, a protestáns egyház autonomiája ezen magas és általános politikai jelentőségre csak mint egy közszabadsági tényező és mint a magyar nemzeti törekvések támasza emelkedett s nem mint a nemzeti [törekvések elé vetett gát. Ezen utóbbi szerepben azt a magyar historia egy pontján se találjuk. Mig a protestáns autonomia a maga régi historiai hivatásától el nem tér, addig azt a bécsi és linczi pergameneknél jóval erősebb tényezők fogják védelmezni: mert eddig azt a nemzet geniusa és a kor szelleme védelmezi. *(Helyeslés.)* De csakis addig.

Thaly Kálmán: Ez ám a phrasis!

Kovács Albert: Ugy hiszem t. képviselő ur, nekem is kell tudni, mi az a protestáns autonomia; mert mint az egyházjog tanára, egész életemet épen e kérdés szakszerü tanulmányozásában töltöttem el s ennek irodalmában talán valamivel többet dolgoztam, mint bárki más, legalább terjedelemre nézve.

Midőn ezen törvényjavaslattal szemben oly sok oldalról hangoztattatott az, hogy ellenkezik a protestáns autonomiával, tüzetesen megvizsgáltam ezt épen azon szempontból és nem tartózkodtam kijelenteni ugy a református egyház főhatósági gyülésén, mint a közoktatási bizottságban és e helyen is, hogy e törvényjavaslatot, mint egészet, az egésznek intentiójánál fogva, a protestáns autonomiára nézve sérelmesnek nem tartom; *(Helyeslés)* ellenben az állam főfelvigyázati jogának rendszerezését a közoktatás érdekében állónak tekintem. *(Helyeslés.)* Az 1791: XXVI. t.-cz. világosan fentartja a protestáns egyházzal szemben az állam főfelvigyázati jogát és ezt elfogulatlan protestán-

Digitized by Google

sok soha kétségbe nem vonták, de ne feledjük, a mit olykor hajlandók vagyunk feledni, hogy az 1791: XXVI. t.-cz. a puszta főfelvigyázati jogon kivül a tanügy egy pontjára nézve egyenes intézkedési jogot is tartott fenn az államnak a protestáns iskolákkal szemben és ez a litteraria institutio coordinatiója vagy rendezése, a melyet a protestánsok is tartoznak az államtól, illetőleg annak törvényhozásától elfogadni. Igy állván a dolog, talán kérdés támadhat közöttünk az iránt, hogy mikép kell a litteraria institutio kifejezést magyarra fordítani és miféle tanügyi intézményeket kell annak egyes kifejezései alatt érteni? Talán kérdés támadhat az iránt is, hogy e törvényjavaslat egyes részeiben nem lépi-e túl a főfelvigyázati jog és a litteraria institutio rendezésének határait? de megtámadni a főfelvigyázat és a litteraria institutio rendezésére való törekvést: a 91-iki törvény alapjáról méltányosan és törvényesen nem lehet s a 91-iki törvény alapjáról általánosságban is a törvényjavaslat ellen szavazni nem indokolt; hanem az ellenkező vélemény a javaslatnak csak valamely részletével szemben állhat meg. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A javaslat egy pár részletére nézve én is fogok észrevételt beterjeszteni azon nézetben, hogy a felvigyázati jog ugy czélszerűbben lesz rendezve; mert csak a czélszerűségről van itt szó, de észrevételeim a törvényjavaslat keretében is érvényesíthetők lévén, általánosságban azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől és a középen.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tárgyalás folytatása a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre halasztatik. Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 55 perczkor.)

200. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi márczius hó 6-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Pázmándy Dénes és társai kiadatásáról szóló kérvényről és a beérkezett fölterjesztésekről. A gymnasiumi és reáliskolai oktatásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor ifj. gróf Ráday Gedeon és b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. ½10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett jelentkezőket Rakovszky István, az azok ellen jelentkezőket pedig Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a márczius 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Békessy Gyula szombathelyi kir. törvényszéki vizsgáló birónak kérvényét, melyben párviadal és abban való részesség miatt Pázmándy Dénes, b. Prónay Gábor és Békássy Gyula képviselők mentelmi jogát felfüggesztetni kéri.

Kiadatik a ház mentelmi bizottságának.

Pancsova városa közönségének id. gr. Ráday Gedeon képviselő által beadott kérvényét, melyben a népoktatás tárgyában az 1879. évi XVIII. t.-czikk 4. §-ában foglalt intézkedéseket módosítani kéri.

Ács, komárommegyei községbeli zselléreknek Bathó Bálint képviselő által benyujtott kérvényét, melyben a tagosztály alkalmával volt földesuraik által elkövetett sérelmeiknek orvoslását kérik.

B. Kemény Domokos s érdektársainak György Endre képviselő által beadott kérvényét, melyben a tulajdonukat képező ugynevezett vécsi revindicált havasok visszaadása iránti sürgős intézkedésre a magyar királyi pénzügyminister sürgősen utasittatni kéri.

Mindezen kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs s más előterjesztés sem levén bejelentve, következik a napirend, a gymnasium és reáliskolai

Digitized by Google

oktatásról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Gull József: T. ház! Szándékom kizárólag az, mint az országos törvényhozó testületnek egyik tagja, a napirenden levő tárgy fölött csekély nézeteimet és erős meggyőződéseimet a t. tagtársakkal közölni és a mennyiben tőlem telik, barátságos tanácskozás utján az ügy megoldását elősegíteni.

A ki nekem egyebet imputál, hogy más szóval ne éljek, téved.

Nekem is aggodalmaim vannak a szőnyegen levő törvényjavaslat ellen, azoknak egy része alaki természetű.

Okozta azokat a közoktatási ministerium eljárása. Nem értem én azon eljárást, melyet a bizottsági tanácskozásoknál követett, de minthogy maga a t. minister ur azt is érintette, hát legyen szabad nekem is egynehány észrevételt rá tenni.

Ha igaz az — és azok után, a mik a mai napig ez iránt itt a házban mondattak, nincs miért kétkedni felette — hogy a közoktatási bizottság már megalakulásánál minden előleges tanácskozás nélkül, tehát minden irányadó eszmecsere nélkül is albizottságot küldött ki; ha igaz továbbá az, hogy ezen albizottság maga a t. minister ur kezdeményezése folytán, az ő hivatalos kormányi előterjesztése tettleges mellőzésével . . . .

Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi minister: Ezt most hallom először.

Gull József: Hiában csodálkozik a t. minister ur azon, én igy hallottam.

Baross Gábor: Csak hallotta!

Gull József: Annak mellőzésével új javaslatot készített és végre, ha igaz, hogy megint minden előleges tanácskozás nélkül egyszerűen ezen új javaslat részletes tárgyalásába bocsátkozott, ez szerintem egy kissé nem szokásos és feltünő is. De én tekintve azt, hogy a bizottsági eljárás a bizottsági tagok dolga és tekintve, hogy maga a t. minister ur eljárása, ha nem is egészen közömbös a képviselőházra, mégis első helyen ő Felsége birálata alá tartozik, nem fektetek mindezekre nagy súlyt; de nagyobb súlyt fektetek a közoktatási ministeriumnak az alkotandó törvény előkészítésére, még pedig a létező viszonyokkal szemben.

Magyarországon a középiskolai ügy a történelmi fejlődés folytán, majdnem kizárólag felekezeti alapra van fektetve; az egyházak ebbeli önkormányzata, azaz rendelkezési és igazgatási joga oly közokmányokon és oly országos sarkalatos törvényeken alapszik, melyeket joggal az ország alkotmánya elválaszthatlan alkatrészeinek lehet nevezni.

Nem jut eszembe állítani akarni, de az erdélyi ágostai evangelicus egyház kérvénye sem állítja, hogy az egyházak ebbeli önkormányzati jogának mikénti gyakorlata az állam részéről soha semmi irányban nem befolyásolható, de nem habozom — még pedig az egyházak közti minden megkülönböztetés nélkül — állítani azt, hogy ezen jog olyan, melyet igy mellékesen ignorálni és veszély nélkül eltörölni nem lehet.

Ugy látszik, ezt a közoktatási kormány is érezte, mert enquetteket tartott, a melyeken egyes egyházak főtisztjeit is kihallgatta. Hozzájárult ahhoz is, hogy a bizottság egyes egyházakhoz felszólítást intézzen, hogy a tanácskozásra egy-egy képviselő küldessék és hogy ezeket ki is hallgassa. De mindez nézetem szerint nem az, a minek meg kellett volna történni. Véleményem szerint czélszerübb lett volna, ha a közoktatási minister egyenes, nyilt hivatalos uton egyetértést hozott volna létre, mielőtt a törvényjavaslatot a ház elé terjesztette, azon intézkedésekre nézve t. i., a melyek az egyházak önkormányzati jogára vonatkoznak.

Hogy vajjon történt-e ez más egyházakkal, azt nem tudom. Egyről tudom biztosan: az erdélyi evangelicus egyházzal nem történt és ezen emlékiratoknál fogva, melyek előttünk fekszenek, ugy látszik, a többi protestans egyházakkal sem. Nem áll tehát azon állítás, hogy a törvényjavaslatnak az egyházak önkormányzati jogába ütköző intézkedései magukkal az egyházakkal történt egyetértés alapján és azokat kielégítőleg fogalmaztattak volna. De áll egy és ez az, hogy nemcsak az önkormányzati jog mikénti használata, hanem maga az önkormányzati jog felett fog dönteni. Ennek nézetem szerint elodázhatlan következménye az, hogy ezen jog feletti intézkedés jövőre is függővé lesz téve a változó többségek véleményétől. Ha valaki protestáns részről ehhez hozzá akar járulni, ám lássa. Én nem teszem, nem teszem pedig azért, mert ezen az uton veszélyeztetve látom azon békét az egyházak között, a mely eddig Magyarországon és Erdélyben is fennállott és mely az egyházak tökéletes egyenjoguságán s viszonosságán alapszik.

A törvényjavaslat imitt-amott ugy teszi magát, mintha az egyházak önkormányzati jogát fenn kivánná tartani, de ez nézetem szerint, eltéröleg az eddigi javaslatoktól, nem történik külön fejezetben összesitett intézkedések által, hanem elszórtan és olyan módon, hogy ha a javaslat ugy lesz törvénynyé, mint a hogy van, bizonytalanságot, kétséget, surlódásokat fog okozni, a mit én egy külön, kivált szerves törvénynél, a legrosszabb tulajdonságnak tekintek, a melyen pedig a részletes vitánál segiteni épen nem lehet.

Több kifogásom van a törvényjavaslat ellen anyagi tekintetben is. Nézetem szerint a törvényjavaslatnak már kiindulási pontja s egyes szervezeti intézkedései, alapelve kétes. Ezt elismerte a t. közoktatási minister ur, midőn az utolsó javaslathoz csatolt indokolásában azt mondja, hogy a középiskola kérdései nem csak itt Magyarországon,

Digitized by Google

hanem egész Európában is és főleg azon országokban, melyek a középiskolai kérdéssel államilag már rég óta foglalkoznak, még nincsenek tisztázva.

De bizonyítja ezt t. ház, a kisebbségi vélemény is, a mennyiben rosszalja a középtanodáknak gymnasiumokra és reáliskolákra való osztályozását és a mennyiben egyes szervezési intézkedéseket kifogásol.

Nem akarom vitatni a különvélemény azon állítását, hogy nem másolat utján, hanem eredetileg kell alkotni, de azon állítást, hogy erre Magyarországon már eléggé tisztázva vannak az alapelvek, ők czáfolják meg legjobban különvéleményük által. Mert csak nem fogják azt állítani az illető t. urak, hogy azok, a kik a törvényjavaslatot készítették és azok, a kik azt támogatják nem önmeggyőződésükből teszik. Másrészről ők is követelni fogják, hogy az ő véleményök is tiszta meggyőződésből eredettnek és hozzáteszem, sok tekintetben jogosultnak is tekintendő.

A kettő között azonban lényeges az ellentét és ugy ez által be van bizonyítva az, hogy az alapelv nincs tisztázva. De bebizonyította ezt az eddigi tárgyalás is és a ki még kételkedik benne, az meggyőződhetik azon tapasztalásokból, melyeket a t. minister ur a vezetése alatt álló tanintézetek tekintetében az ismételt szervezési kisérletek folytán tett és melyek még inkább, mint bármi más, bizonyítják azt, hogy mint a t. minister ur mondja, a szellemekben még kevés a megállapodás.

Már pedig t. ház az ily kétes alapon készült szervezést törvény által megállapítani akarni, bár csak bizonyos időre is, még azon tanintézetekre nézve sem tartom czélszerűnek, a melyek a minister ur vezetése alatt állnak.

Az előttem szólott képviselő urak egyike csakugyan azt mondta, hogy ezen tanintézetek ezt kivánják, de ezen törvény által nem lesz segítve a bajon, ha van baj, mert ezen törvényjavaslat szerint, ha törvénynyé lesz, a minister tehet mindent, a mit ő akar. De nem tartom t. ház, tanácsosnak és megengedhetőnek sem az ily alapon készült szervezést, kötelezőleg kiterjeszteni akarni azon tanintézetekre is, a melyeket az egyházak önkormányzati joguk folytán saját költségükön tartanak. fenn. Hogy miben áll ez az önkormányzati jog, arra nézve nem tartom szükségesnek valamennyi ide vonatkozó közokmányokat és sarkalatos törvényeket rendre idézni és tartamukat részletezni is, feltehetni vélem, hogy ismeri azokat mindenki.

De egyet mégis bátor vagyok kiemelni s ez az, hogy valamennyi tanácskozásnál és valamennyi tárgyalásnál ugy a minister ur részéről, mint a bizottságok részéről az erdélyi részekre nézve fentartott ebbeli törvények egészen tekinteten kivül hagyattak. Meglehet, hogy ez azért történt, mert ezek inkább nehezítik az állam korlátlan beavatkozását. Nézetem szerint azonban, ha helyes is az, hogy az egyöntetűség tekintetében országszerte egyforma legyen a bánásmód, ennek nem lehet történni a szükebb jog utján a tágasabb kárával, hanem nézetem szerint ennek épen megfordítva kell történnie.

De legyen ez bármikép is, egy mindenesetre bizonyos és ez az, hogy az egyházak önkormányzati joguknál fogva fentartott tanintézetekre nézve az államot csak a főfelügyeleti jog illeti meg. Igaz, hogy az eddigi törvények ezen jog tartalmát nem részletezik, de az, a mit a törvényjavaslat ezen hiány pótlására indítványoz, az nem többé főfelügyeleti jog, ez egyenes rendelkezési s oly kormányzati jog, mely az egyházak önkormányzati jogát megsemmisítené.

Hiába tagadják azok a kik a törvényjavaslatot védik, hogy ha az egyházaknak, a mi eddig volt, nem lesz többé szabad, nem mondom a tananyagot egyáltalában, hanem annak osztályozását, osztályonkénti terjedelmét és czélját önállóan megállapítani; ha az egyházak, a mi eddig volt, ezentúl nem lesznek többé jogosítva tanáraik számát maguk megállapítani és magok osztani ki azoknak a munkát; ha az egyházak, a mi eddig voltak, ezentúl nem lesznek többé jogosítva a czél el vagy el nem érése iránt önállóan és függetlenül magok dönteni, hanem függővé lesznek téve egy kormánybiztos véleményétől, a kiről már előre állítható, hogy bármily kitünő is az, nem lesz oly kitünő semmi esetre sem, hogy inkább képes legyen mindenik tanszakra nézve az érettség elérése felett döntőleg itélni, mintha az egyházak, a mint eddig voltak, ezentúl joguk nem lesz többé az ő tanintézeteikre nézve, a tanárjelölteknek a tanulás menetét maguk szabni meg és azokat tulajdon közegei által vizsgáztatni és képesíteni is, hanem kötelesek lesznek, még pedig a mi feltünő, 5 évi visszahatással kötelezve, oly tanárt alkalmazni, kit a ministertől kinevezett és ő tőle függő bizottság, a minister által szabályozandó vizsga letétele után képesittet, illetőleg kinek alkalmazását a minister kivételesen megengedte; ha az egyházak ezentúl többé nem lesznek jogositva tulajdon intézeteikben alkalmazott tanárok felett kizárólag a fegyelmi hatóságot gyakorolni, hanem a minister urnak is joga lesz bizonyos a törvényjavaslat által semmi irányban körül nem irt és nem részletezett esetekben minden birói eljárás nélkül és azt megelőzőleg csak az ő tulajdon közege által végrehajtott vizsgálat alapján követelhetni, hogy egy tanár elbocsáttassék, sőt ha jogosítva lesz ily alapon egész tanintézetek bezárását is indítványozni; ha az egyházak ezentúl nem lesznek jogosítva vagyonukat önállóan kezelni, hanem e tekintetben is a ministeri beavatkozásnak és a mi lehet akkor zaklatásnak lesznek kitéve és ha még tőlük az ő tulajdonuk feletti rendelkezési jog is lényegében elvonható: akkor

Digitized by Google

t. ház, nem lehet állítani, hogy az egyházak önkormányzati joga nincs megsemmisítve.

Hanem egyet t. ház, meghagyott a törvényjavaslat az egyházaknak és még bővíti is, t. i. a terheket. Azokat hordozhatják ezentúl is és tehetnek hozzá még jó csomót. Persze azért, hogy annál jobban virágozzanak tanintézeteik. De meglehet, hogy ha kifáradnak a fizetők, hamarább megszünjenek.

Ezen eljárást azzal akarják védeni, hogy megkivánja az állam érdeke, megkivánja a művelődés érdeke. Nem tagadom t. ház, hogy érdekében, tehát jogában is áll az államnak megtudni azt, hogy honpolgárai miként neveltetnek és azt kieszközölni és ellenőrizni is, hogy polgárai a fejlődő művelődés időszerinti eredményéhez képest tanittassanak. Hiszem és egyről bizonyosan tudom is, hogy az egyházak mindenkor készséggel beszolgáltatták az illető adatokat és megis szivlelték a minister ur észrevételeit. De az, a mit a törvényjavaslat e tekintetben ajánl, nemcsak az eddigin messze túlmegy, de egész újat akar teremteni; még pedig az első irányban oly kutatási rendszert, mely detectivekkel dolgozó rendőrségnek elég, a másik irányban pedig oly vezetési szerepet, mely tökéletesen megsemmisíti a tanítás szabadságát. Már pedig a dolog sem egyiket, sem másikat nem követeli. Az első irányban vannak az országnak törvényei, melyek eléggé biztosítják az állam érdekét. Tessék ezen törvényeket s csakis ezeket alkalmazni; tessék, ha szükségesnek látják, a közvádló és a büntető bíróságot útnak indítani, de ne méltóztassanak politiai önkényuralmat teremteni változó közegek számára. A másik irányban is van módja az államnak czélját más úton is elérni. Intézkedjenek, hogy az állam mindenütt, a hol szükséges, maga állítson fel és tartson fenn oly intézeteket, a melyek példa gyanánt szolgáljanak, de ne szorítsák meg másoknak már létező és törvény által biztosított szabadságait és ne teremtsenek a közoktatás terén mindenhatóságot. Ez szerezhet ugyan fényes és ez idő szerint nagyon kedvelt eredményeket, de létesíthet egy chablonszerű művelődést és ha sokáig tart, nevelhet oly nemzedéket is, a mely nemcsak az egyházi, hanem más téren is koczkáztathatja a nyert vivmányokat és azok folytán a nyert eredményeket is.

Még van t. ház egy anyagi aggály, a melyet őszintén, a minő vagyok, nem hallgathatok el. *(Halljuk!)* Ez a nem magyarajkú honpolgárok nemzetiségi fejlődése iránti érdek. Nem kivánom annak jogosultságát bőven fejtegetni, nem is akarom az egyenjoguság örökre el nem odázható következményeit kiemelni, csak egy meglevő törvényből s annak idevonatkozó intézkedéseiből akarok kiindulni. Nem lehet tagadni és nem is hiszem, hogy valaki tagadni fogná azt, hogy az 1868. évi nemzetiségi törvény kettőt állapított meg: egy jogot és egy szabadságot. Ezen törvénynél fogva nem lehet kétség az iránt, hogy a nem magyarajkú honpolgárok követelhetik azt, hogy az állam ott, a hol ők tömegesen laknak és más mód nincsen, alkalmat nyujtson nekik anyanyelvükön fejlődni és művelődni, egészen a főtanodai oktatásig. Nem lehet vitatni, hogy ezen törvény szerint szabadságukban áll a nem magyarajkú honpolgároknak egyénenként, társulatok, községek és törvényhatóságok által is gondoskodni. Nézetem szerint ezen törvényjavaslat által ugy a jog, mint a szabadság veszélyeztetve van nemcsak közvetve az által, hogy az egész törvényjavaslatban, mely a középtanodai szervezésről szól, még nyoma sincs ezen jognak, hanem közvetlenül az által is, hogy valamennyi, az államtól függő tanintézetekre nézve kizárólagos tannyelvül csak a magyar állapittatik meg; a szabadság pedig elvétetik az által, hogy valamennyi ugy törvényhatóságok, mint községek, társulatok és egyének által felállítandó tanintézetek minden irányban, tehát nyelvi tekintetben is azon rendszer szerint szervezendők, a mely az államtól függő tanintézetekre nézve van megállapítva.

Hogy milyen gyökeresen terveztetett ezen jognak és szabadságnak megszüntetése, azt mutatja két intézkedés. Az egyik intézkedés az, hogy még az egyházak által fentartott iskolákban is a magyar nyelv és irodalom a 7. és 8-ik osztályban csak magyar nyelven tanítható. Még inkább mutatja ezt a másik intézkedés is, a mely megállapítja azt, hogy 10 év mulva, a mely idő alatt a minister csak megengedheti, de nem köteles megengedni más nyelven is, tiz év mulva még a tanári vizsga is csak magyar nyelven teendő le. Már kérem t. ház, állíthatja-e valaki, hogy valamennyi tanuló képes lesz két nyelven tanulva, ugy elsajátíthatni egy-két tanszakot, hogy a tanári vizsgát mindkét nyelven letehesse? Én nem hiszem, hogy ezt valaki állítani fogja. A következménye ennek tehát csak az lesz, hogy a szegény tanuló, hogy a tanári vizsgát annál biztosabban letehesse, csak az egyik nyelven fogja tanulni, de ha azután haza jön és tanítania kell oly intézetben, a melyben a tannyelv nem magyar, kérdem, hogy tanítson az ilyen az intézet tannyelvén? A minister tagadja, hogy ennek hátránya lenne az anyanyelvre és a jó tanulásra. De ezt nézetem szerint hiába állítja, mert következménye csak ez lehet. Ellenzik azok, a kik anyanyelvüket sem akarják elhanyagolni, — ellenzik azok, nem azok, a kik nem akarnak magyarul tanítani — magyarul tanítanak és tanulnak jó eredménynyel és a ki az ellenkezőjét állítja, az ismét téved; — de csak annyiban nem akarják tanulni, hogy a mellett az anyanyelv hátramaradjon.

Nem zárhatom be beszédemet t. ház, a nélkül, hogy egy kis megjegyzést ne tegyek arra, a mi

Digitized by Google

a különvéleményben nemzetiségi a jellegű hitfelekezeti, de hazafiasági tekintetben meg nem bizható tanintézetek törpe töredékéről mondatik. A különvélemény nem mondja ugyan, hogy kiket ért, de a tegnapi indokolás és a minister ur nyilatkozata szerint is talán nem lesz kétség a felett, hogy a szászok, vagyis helyesebben mondva, az evangelica ágostai hitvallás erdélyi egyház által fentartott tanintézetekről, vagy azokról is van szó. No, már a mi a modort illeti, azon nem akadok fel, ez nézetem szerint illendőségi kérdés, de a mi magát a dolgot és a minister ur arra vonatkozó állítását illeti, engedje meg a t. ház, hogy néhány tényt említsek. Egyik az, hogy a jelen közoktatásügyi minister ur véleménye ezen intézetekre nézve eltér a volt közoktatásügyi minister b. Eötvösétől. A másik tény az, hogy a szászok, vagyis az erdélyi evangelica ágostai hitvallásúak által fentartott tanintézetekből mint érettek kibocsátott tanulók éretlensége felett külföldi, nemcsak német birodalmi, de svájczi és más főtanodákban is soha panasz nem volt. A harmadik tény az, hogy a t. minister ur adós maradt annak bebizonyításával, hogy a belföldi főtanodákban nagyobb a panasz azon ifjak éretlensége felett, kik a szász középtanodákból kerültek ki, mint azoké felett, kik oly intézetekről jöttek, melyek a minister ur vezetése alatt állanak.

A mi ezzel kapcsolatban megérintetett — értem egy más országban történt gyülekezet nyilatkozatát — inkább szerettem volna, ha az nem említtetett volna fel és semmi esetre sem kívánok annak bővebb fejtegetésébe bocsátkozni, mert nem tartom a tárgyaláshoz szükségesnek s mert ugy keletkezéséről, mint befolyásáról semmi közvetlen tudomásom nincs. A mit a kül- és belföldi levelekből róla olvastam, az jogosít e rövid megjegyzésre. Bármily örvendetes is egy velünk barátságos viszonyban álló állam oly kitünő polgárainak, oly rokonszenves nyilatkozatai, mégis az érdekeltekre nézve tévednek azok, kik azt állítják, hogy ez a szászok által kezdeményeztetett és csak a szászok érdekében történik. Ez nézetem szerint egy oly érdek melletti, magukból az illető körökből eredett nyilatkozat, mely érdek minden esetbeni és minden áron beható megvédése, pl. Anglia tekintélyét és befolyását oly pontra emelte, melyen az világszerte áll. Tévednek azok is, kik ezt másnak és kevésbé jogosultnak állítják, mint az, a mi Magyarországon is a más államokban lakó magyarok érdekében és anyagi javára, de hozzáteszem, nemcsak azok érdekében, de maga a magyar nemzet érdekében is történik. Azért reménylem, nem fogják a t. tagtársak magukat befolyásolni engedni azon okoskodások által, melyek oda irányozvák, hogy ezen törvényjavaslat még a nemzeti szenvedélyek izgatása mellett is keresztül hajtassék.

A mondottaknál fogva t. ház, természetes, hogy én e törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el. De nem is pártolhatom igy egyszerűen a kisebbségi véleményt, bár helyeslem annak több indokát, már csak azért sem, mert ha az abban rejlő indítvány elfogadtatnék is, ismét csak az addigi nehézségek fognának felmerülni. Bátorkodom tehát a magam és elvbarátaim nevében egy határozati javaslatot terjeszteni a ház elé, a melyben azt indítványozzuk, hogy a t. ház az indokok rövid megjelölése mellett ne fogadja el a szönyegen levő törvényjavaslatot.

A határozati javaslat következőkép szól *(olvassa)*:

Tekintve, hogy „a középiskolai oktatásnak különösen szervezeti kérdései“ — a szőnyegen forgó törvényjavaslathoz csatolt ministeri indokolás saját szavai szerint — „nemcsak nálunk, hanem az egész Europában s annak a közoktatás kérdéseivel már sokkal régebben államilag foglalkozó országaiban is oly kevéssé vannak tisztázva s reájuk nézve a szellemekben oly kevés a megállapodás, hogy a törvényhozó minden léptennyomon, sőt már a kiindulásnál is elvi nehézségekre akad;

tekintve továbbá, hogy Magyarországon a középiskolai ügy évszázados történelmi fejlődésénél fogva túlnyomó nagy részében felekezeti alapra lévén fektetve, a hazai bevett egyházaknak középiskoláik iránti önrendelkezési és önigazgatási joga a magyar alkotmány elválaszthatlan alkatrészét képező sarkalatos törvények által — névszerint a pozsonyi 1791 : XXVI. és az erdélyi 1791 : LIII., LIV. és LV. t.-czikkek, nemkülönben az 1868. évi XLIII. t.-cz. 14. §-a által — oltalmazva van;

tekintve végre, hogy e hazának nem magyarajkú polgárai részére saját nemzeti művelődésüknek további fejleszthetése az 1861. évi emlékezetes feliratokban és végzésekben, valamint az 1865. évi erdélyi országgyülés feliratában s különösen az ezekre nyert legfelsőbb leiratban ünnepélyesen megigértetett és az 1868 : XLIV. t.-czikkben törvény által is biztosítva lett, határozza el a t. ház: hogy a középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről szóló 6., illetőleg 337. számú törvényjavaslatot, miután ez egy még befejezetlen didacticai fejlődési stádium megörökítését vonná maga után és a közművelődésnek jelenlegi üdvös sokoldalúságát az állami rendszabályozás merev békóiba verné s uniformizálná, holott a közoktatási kormány a saját rendelkezése és közvetlen vezetése alatti középiskolákban az egymást minduntalan felváltó szervezési kisérletek daczára, sőt épen e folytonos experimentálás miatt eddig nem igen volt képes még csak némileg mintaszerű állapotokat és eredményeket is felmutatni;

miután a törvényjavaslat továbbá az állam legfőbb felügyeleti jogát a törvényes és szükséges

Digitized by Google

mértékben messze túl terjeszti, sőt több irányban egyenes rendelkezési joggá változtatja át s ez által az egyházak autonomiáját lényegesen csonkítja;

s miután végre a nem magyarajkú honpolgároknak saját nemzeti művelődésük fejlesztésére való törvényes jogát részint egyenesen csorbítja, részint a czélba vett intézkedések következményei által meghiusítja, még általánosságban sem fogadja el.

Budapesten, 1883. évi márczius hó 5-én.

Beadják: Gull József, Bausznern Guido, Bacon József, Kästner Henrik, Gusbeth Kristóf, Wolf Károly, Dörr Soma, Graffius Károly, Imrich János, Steinacker Ödön, Kaiser János, Hofgräff János, Wenrich Vilmos, Zay Adolf.

Ajánlom ezen határozati javaslatot a t. háznak elfogadásra.

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat. *(Nem kell!)*

Gr. Pejacsevich Tivadar jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Latinovics Gábor: T. képviselőház! Minden nemzetnek életében nagyon fontos pontok azok, melyekről az államkormánynak mindazon intézkedéseit tekinteni kell, a melyeknek czéljuk a nemzet közművelődésének előmozdítása; ezen tapasztalati igazságot mi magyarok szemünk elől nem csak nem téveszthetjük, hanem sajátságos viszonyainknál fogva nagyon is éber figyelmünkre kell méltatnunk. Ennek tudatában tisztelt ház, én az előttünk fekvő törvényjavaslatra vonatkozó véleményemnek culturalis és egyházpolitikai, valamint nemzeti szempontból is bátorkodom röviden kifejezést adni. *(Halljuk!)*

Bármennyire rosz szokásnak tartom is azt, hogy a jelenben tapasztalható hiányoknak alapokait a messze multban, őseink mulasztásában szeretjük kizárólag keresni, közoktatásügyünk állapotának átpillantásakor mégis magam is kénytelen vagyok bevallani, hogy közművelődésünk lassú haladásának, időnkint történt megállapodásának, néha visszaesésének okait, ha nem is egyedül állami életünknek mostoha multjában, vagy kizárólag az ősök mulasztásában csupán és egyedül, mint mondám, de igenis részben ez utóbbiakban is, főkép pedig a régi kormányrendszernek közművelődésünkre vonatkozó enyhe, lanyha, itt-ott ferde intézkedéseiben, újabb korban pedig közoktatásügyi politikánknál a szerves összefüggésnek hiányában kell keresnünk.

Nem szándékom a t. háznak figyelmét hosszan igénybe venni azon okok felsorolásával, melyek az 1868-ik évi népoktatási törvény megalkotása után közművelődési érdekeinknek tovább fejlesztését és igy közép-iskoláink ügyeinek törvény általi rendezését sürgetőleg követelték, vagy azon akadályok felemlítésével, melyek az erre vonatkozó törvény megalkotását gátolták, ezen ma tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak csak azon kellékét emelem ki, mely mindenek előtt szemünkbe ötlik és figyelmünket megérdemli: hogy ez régi és újabbkori mulasztásokat törekszik helyre hozni, minek pedig még most is későbbi időkrei halogatása magyar állami érdekeinknek figyelmen kivül hagyása nélkül nem történhetik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez okból én ezt a már annyiszor megrostált, áttanulmányozott és minden irányban józan haladást czélzó törvényjavaslatot, mint közművelődésünk emelésére czélszerű intézményt, mai alakjában általánosságban értve, üdvözlöm.

Mielőtt e törvényjavaslatnak egyházpolitikai szinezetéről szólanék előre, kell bocsátanom, hogy nincs oly cultur állam, melynek közmüveltségi állapota az egyházzal szorosabb, vagy tágabb összefüggésben nem lenne. Különösen pedig mi magyarok kénytelenek vagyunk bevallani, hogy nálunk az állam az egyházzal már alakulásakor összenőtt, később ezzel karöltve, ennek hathatós támogatása mellett haladt előre, azt sem hagyhatom említést nélkül, hogy az ép most említett viszonynál fogva, valamint másoknál, ugy nálunk is vannak az állam és egyház között s hogy különösen saját álláspontomról szóljak, az állam és kath. egyház között függő kérdések, melyeknek jogos és méltányos s igy kielégítő megoldását ugy az állam, mint az egyház érdekében nem csak minden catholicusnak, hanem minden igazságszerető embernek őszintén kivánnia kell. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ugy vagyok meggyőződve tisztelt ház, hogy e törvényjavaslat a legnagyobb óvatossággal kerüli mindazt, mi a felekezeteknek alapos aggodalomra adhatna okot s csak oly intézkedésre szorítkozik, melyeket az államfelügyelet szempontjából mellőzhetleneknek tart. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Bátorít e megyőződésem kifejezésében az is, hogy tisztelt kormányelnökünk csak igen rövid idő előtt a vallásfelekezetiség érdekügyeiben az igazság és méltányosság, a béke és testvériség érveit hangsúlyozván, mikor a szabadelvüség zászlóját lobogtatá egyszersmind felekezeti jogokat is ismert el, érdekeket jelölt meg és igen helyesen, de minden érdek fölé a haza érdekét emeli, melynek mivel jól felfogott érdeke soha sem jöhet ellentétbe a catholicus egyház valódi érdekeivel, *(Élénk helyeslés jobbfelől)* ezeknek alapján én ugy látom, hogy a törvényjavaslat a catholicus egyháznak közoktatásügyünkre vonatkozó állami alakulásunk óta meglevő, vagy idővel kifejlett jogait nem sérti, a függő kérdéseknek a catholicus egyház jogos igényei szerint leendő megáldását a jövőben nem akadályoza. *(Helyeslés jobbfelől.)* Továbbá: meghagyja a felekezeteknek azon jogokat, hogy iskolát állíthassanak és tarthassanak fel, azoknak belügyeit vezethessék és midőn ezzel általános műveltségünket előmozdít-

Digitized by Google

ják, azokban saját hitfelekezeti érdekeiket is ápolják. (*Ugy van! jobbfelől.*) Hogy azonban a tanítandó anyagnak milyenségét és mennyiségét a főbbekben körvonaloza, hogy a tanfolyamot végzett ifjaknak képzettségi fokáról, az érettségi vizsgálatokon magának közvetlenebb tudomást szerezni törekszik, hogy az állami tanárvizsgáló-bizottság utján a leendő tanárok, kiknek milyenségétől a jövő nemzedékek milyensége sokban függ, szellemi tulajdonságainak, képzettségének mineműségét is ismerni akarja, e törekvések az állam felügyeleti jogában gyökereznek, mit neki, ha régi törvényeink nem is biztosítottak volna, a legújabbkori tapasztalatok alapján, magyar állampolitikai szempontból, nemzeti érdekünkben *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* minden felekezet és nemzetiségre vonatkozólag a jogegyenlőség alapján is a legnagyobb készséggel ma kellene megadnunk.

S végre, hogy az oly nagy port vert nemzetiségi irányt se hagyjam érintetlenül, ki kell jelentenem, hogy a mi a magyar nyelvnek, mint köteles tantárgynak tanítását és tudását illeti: a törvényjavaslatnak kivánalma oly szerény, hogy hozzá hasonlót más művelt európai államokban hasztalan keresnénk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A mit e tekintetben kiván a törvényjavaslat az a minimum, de az egyszersmind az állam érdekében elengedhetlenül szükséges is. *(Helyeslés.)*

Fentartva magamnak azt a jogot, hogy a részletes tárgyalásnál, ha szükségét látom, egyikmásik ponthoz concret javaslattal járulhassak, vagy léphessek fel: a törvényjavaslatot, mint közoktatásunk terén általános haladást biztosító intézményt üdvözlöm és általános tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés jobbfelől.)*

Wolff Károly: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Felkiáltások: Elál!)* Mielőtt a középiskolai törvényjavaslathoz szólanék, *(Halljuk!)* bátor leszek nehány észrevételt tenni arra, a mit az előttem szólott képviselő urak mondani méltóztattak.

A mit a t. közoktásügyi minister ur a szász culturát illetőleg mondott s a mire Gull képviselőtársam reflectált, a t. minister ur adós maradt annak bebizonyításával, hogy ő a vezetése alatt álló állami intézetekben képes volt virágzóbb culturát teremteni. És kiváncsi volnék, ha a t. minister ur kegyeskednék Magyarországon egyetlen egy vidéket megnevezni, melynek területén a cultura magasabb fokon állna, mint a szász földön.

A t. minister ur a szászoknak azon tanácscsal szolgált, hogy közgazdasági tekintetben, különösen gyáripar által törekedjenek visszanyerni felsőségöket, hogy vagyonosság által uralkodjanak a románok felett. Nagy hálával fogadom ezt a tanácsot, de még nagyobb hálával viseltetném a t. minister ur iránt, ha méltóztatnék egyszersmind az e vagyonosságra, a gyáripar fejlesztésére vezető utakat megjelölni és annak módjait is megadni.

Mi, fájdalom, nem találjuk fel ezen módokat, hanem látjuk és viseljük azon roppant adóterhet, melyet a pénzügyi politika a nép vállaira évről évre növekedő mértékben ró; látjuk azt a Romániával kötött hátrányos vámszerződést, mely a mi iparunk kiviteli képességét tönkre teszi, látjuk továbbá ezen vámszerződésnek illoyalis végrehajtását, a mi ellen mi a magyar államhatalom oltalmát hiába kérjük.

Látunk egyebet is; látjuk azt, hogy valamint székely testvéreink Romániában a megélhetés módját keresik, ugy a szász iparosok is Romániába vándorolnak ki s ott közel a román-erdélyi határon vagyonos gyáriparosokká is válnak.

A szászok továbbá nem is félnek attól, hogy a külföld Magyarország viszonyaival megismerkedik. Az elfogulatlan ember aligha a szászok magaviselete felett fog csodálkozni, hanem inkább a t. minister urnak azon politikája felett, mely — mint felteszem — akaratlanul a románok malmára hajtja a vizet.

Azt mondja a t. minister ur, hogy nagyon sajnálná, ha a román világ a szászokat elnyelné. De ő is, mint mások is, mindent megtesz arra, hogy a szászok képtelenek legyenek magukat fentartani. Vagy talán azt véli, hogy a szászoknak fentartási ereje növekedni fog az által, hogy nyelvében és nemzeti sajátságaiban gyengíti, megrontja és mint az experimentálás mestere, transfusionális experimentumokkal halálra akarja orvosolni?

A t. minister ur méltóztatott azt is mondani, hogy a szászok nem akarnak magyarul tanulni. Ez nem áll. Mi nemcsak akarunk magyarul tanulni, hanem tanulunk is, de nem a magyarul tanulás ellen, hanem a magyarosítás ellen vagyunk. A magyarul tanulás és a magyarosítás közt még is különbség van.

Herman Ottó t. képviselő ur e tekintetben sokkal őszintébben szólt, mint a t. minister ur. Tegnapi beszédében nem ok nélkül hivja fel a t. minister urat arra, hogy nyilt sisakkal küzdjön. A t. minister ur kerülő uton azt akarja elérni, a mire Herman képviselő ur rövidebb, egyenes uton törekszik. Elismerem, hogy a nyiltság és őszinteség a t. minister urral szemben Herman t. képviselő ur részén van. Herman Ottó t. képviselő urnak programmja igen rövid, igen egyszerű, igen világos. Azt mondja, hogy mától tiz évre Magyarország területén kizárólagosan csak magyar nyelvű iskola legyen. Ha Herman t. képviselő urnak pártja a kormányt átveszi, akként fog cselekedni, a mire őt Bismarck állítólag tanította, fogja csinálni azt, a mit csinálnak a németek Elszász és Lotharingiában, a mit csinálnak Posenben és a többi tartományokban. Már bocsánatot kérek, a német és a magyarországi viszonyok még sem hasonlíthatók

Digitized by Google

össze egymással. Ne méltóztassanak megfeledkezni arról, hogy Németországban az államalkotó elem, t. i. a német nemzetiség oly túlnyomó számban van, hogy más kisebbségben levő nemzetiségek háttérbe lépnek, ott negyvenkét millió német, körülbelül három millió más nemzetiségűvel áll szemben, mig Magyarországon a magyarság csak kisebbségben van *(Mozgás. Élénk ellenmondás)* s a más nemzetiségek, például a németek vagy tótok, a magyarságnak majdnem egy harmadrészét, a románok pedig két ötödrészét képezik.

Ilyen poliglott országra az egy nyelvű államnak intézményeit alkalmazni nemcsak természetellenes, hanem veszedelmes, mert az ország lakosságának többségét megsérti egyik legszentebb jogában és az állam alapját egészen felforgatja. Ne méltóztassanak elfeledni, hogy Poroszország lengyel részei, valamint Elszasz-Lotharingia Németországhoz hódítás utján csatoltattak és hogy Magyarországon oly népek is vannak, a kik nem hódítás utján csatoltattak ide, hanem a magyar királyok által behivattak. Ezek közé tartoznak az itt oly szenvedélyes támadásoknak kitett erdélyi szászok, a kik letelepedtek az országban a magyar királyok meghivása folytán és szerződés alapján, mely által nemzetiségük fentartása és fejlődése biztosítva lett. De t. ház, tagadom azt is, hogy a német birodalom kormánya hasonló módon járna el a lotharingiai franczia elem irányában, mely Elszasz-Lotharingia lakosságának egy hatodrészét képezi, mint a magyar kormány eljár a nem magyar ajkúakkal szemben. Mi örvendenénk, ha oly előzékenységgel találkoznánk, mint a milyet a német kormány az elszasz-lotharingiai francziák iránt tanusít, mert nemcsak a franczia nyelvű iskolákat támogatja, hanem franczia vidéken a franczia nyelv is uralkodó a községekben, a kerületi tanácsban is és az elsőfokú bíróságoknál is franczia vidéken franczia nyelven tárgyalnak, holott például Nagy-Szebenben még a német ajkú vádlottat is, a ki egy szót sem ért magyarul, nem szabad német nyelven védeni. *(Mozgás jobbfelől.)* Van továbbá Berlin közepén ma is franczia templom és franczia nyelvű középiskola, mig Budapesten egyetlen egy tisztán német nyelvű népiskola sincs, *(Nyugtalanság)* annak daczára, hogy az utolsó népszámlás szerint Budapesten még mindig körülbelül 120,000 német ajkú honpolgár lakik.

A mit Herman Ottó t. képviselő ur a szász képviselők minőségéről mondott, ő erre nézve nem competens. Erre csak választóik competensek. Ezek azt várják tőlünk, hogy jogaikat védjük, érdekeiket képviseljük és ők a magyar államot Herman Ottó képviselő urtól eltérőleg fogják fel. Mi is hivei vagyunk azon magyar államnak, mely Szt.-István király alkotásán és évszázadok történelmi fejlődésén alapul. De a magyar állam alatt nem értünk oly államot, melyben a magyar állameszme összetévesztetik a magyar faj uralmával és a hazafiság a nem magyar ajkú nemzetiségek elnyelésében vagy öngyilkosságában találtatik. Mi azon hiszemben vagyunk, hogy a szászok, mint németek hivattak be az országba Magyarország legdicsőségesebb királyai által, a nemes magyar származású Árpádok által, a kik a szászok német voltában nem veszélyt láttak, hanem támaszt is nyertek benne és ennélfogva azok életfeltételeinek nem megsemmisítésére, hanem megszilárdítására törekedtek. Ma is azon rendíthetlen meggyőződésben vagyunk, hogy mint elődeink, készek vagyunk mindent, vérünket, vagyonunkat feláldozni hazánk javára, de egyet nem, a világ minden kincséért sem és ez az egy a német nemzetiség. *(Helyeslések.)*

T. ház! Most áttérek a középiskolai törvényjavaslatra. A középiskolai törvényjavaslat megbirálására nézve három szempont mérvadó: a felekezeti autonomia, a nemzetiségek egyenjogúsága és az állambiztonsága. A törvényjavaslat mind ez irányban az igazságtalanság gáncsát érdemli.

A ministeri indokolás a törvényjavaslathoz azt mondja: „Az önkormányzattal biró hitfelekezetek, jelesen a protestánsok részére, az 1790/1: XXVI. t.-cz. középiskoláikat illetőleg is nevezetes jogokat biztosított, melyeket nem megszorítani, vagy épen visszavenni, sőt más felekezetekkel és testületekkel és magánosokkal is megosztani lehet a mai törvényhozás feladata".

Mindazonáltal e törvényjavaslat a hitfelekezeti autonomiának majdnem teljes megsemmisítése. Az igazságtalanság szellemétől át vannak hatva a törvényjavaslatnak azon határozatai, melyek az államfelügyelet czíme alatt, a hitfelekezeti középiskolák ellen fordulnak.

A világon mindenütt az állam felügyelete alatt az államhatalomnak azon negativ jogát értik, hogy megtiltsa, megakadályozza, hogy a törvények ellenére valami történjék, hogy törvényes korlátokat megszegő bármely határozatot és intézkedést megsemmisítsen; de sehol a világon az állam felügyelete alatt nem értik a positiv rendelkezési jogot annak elrendelésére, hogy a törvényes korlátokon belül valami igy és ne másképp történjék. Csak Magyarországon gyakorolja a jelenlegi t. kormány a közigazgatás minden terén azt a praxist, hogy az állami felügyelet hamis ürügye alatt a tulajdonjog kérdésébe vágó positiv intézkedéseket tegyen. Ezen ministeri mindenhatóság fájáról a t. közoktatási minister ur is szed magának néhány gyümölcsöt az előttünk fekvő törvényjavaslatban. Miért is lenne ép neki az az erkölcsi ereje, hogy maga részére is ne vindicálná azon ministeri és állami mindenhatóságot, mely ellen ő, mint képviselő egykor legélesebben harczolt. Miért is tagadná meg ép ő azt a most uralkodó kormányzati elvet, hogy a minister van hivatva mindazt, a mit mint

Digitized by Google

képviselő leghatározottabban kárhoztatott, legridegebben érvényesíteni?

A t. közoktatási minister ur, mint képviselő, 1861. május 22-én leghevesebben ostorozta az állami mindenhatóság eszméjét, azt mondván: „Ezen eszme kútforrása nagyobbrészt a politikai bajoknak a continensen, mert ezen eszméből fejlődött ki azon nézet, hogy az administrátiónak mindenbe bele kell avatkozni akként, hogy az embert születésénél megragadja és a sirig üldözi, azt tartván magáról, hogy ő az egyedül üdvözítő: „sola administratió salvifica. E tan apostolai Szent-István koronája országaiban irgalmatlanul experimentáltak s nehéz meghatározni, vajjon műtételeiknél az erkölcsi és jogérzet hiánya, vagy pedig a politikai ügyetlenség vitte-e a főszerepet.“ Kétségtelen, hogy Trefort t. minister ur e szavakkal élt. Bizonyítékul szolgál a képviselőház naplója. Kétségbe azt sem vonom, hogy a legmélyebb meggyőződés hangján mondta ezen szavakat. De kétségtelen az is, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat, melyet Trefort Ágoston igen t. minister ur itt védelmez, a középiskolákban az állam mindenhatóságát — és ezen esetben az állammal azonos a minister ur — állandósítja, ámbár a minister ur szerint — nemo injurius in se ipsum — nehéz meghatározni, vajjon ezen műtételnél az erkölcsi és jogérzet hiánya, vagy pedig a politikai ügyetlenség vitte-e a főszerepet. Nem szólok itt a minister rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló középiskolákról, sem a törvényhatóságok, községek, társulatok és magánosok által fentartott tanintézetekről. Csupán a hitfelekezetek által felállított és fentartott középiskolákról szólok. Ezekre nézve a törvényjavaslat nyolczadik szakasza akként intézkedik: „A köteles tantárgyakból a hitfelekezetek által fentartott intézetek egész tanfolyama alatt tanítandó ismeretek végczélját és mértékét — a hitoktatáson kivül — az illető intézet főhatóságának meghallgatásával időről időre a vallás- és közoktatásügyi minister állapítja meg“. Nos már t. ház, a ki a tantárgyak végczélját és mértékét állapítja meg, az lényegben az iskola szervezete és czéljairól is rendelkezik, az a felekezeti tanintézetek felett nem gyakorol többé felügyeleti jogot, hanem hathatós kormányzati és rendelkezési jogot.

És kicsoda az, ki ezen hathatós kormányzati és rendelkezési jogot gyakorolja? Az állam mindenhatósága, illetőleg a minister ur, ki ma vagy holnap a tanítandó ismeretek mértékét akként állapíthatja meg, hogy a latin nyelv oktatását nem annyira kell cultiválni, hogy a növendék Tacitust értheti meg, mert Tacitus megható képét rajzolja egy nagy birodalom hanyatlásának, a kormányzó körök szellemi és erkölcsi elgyengülésének, azoknak creaturái és udvarlói rabszolgai gondolkozás módjának és alacsonyságának és mivel Tacitus olvasmánya könnyen megingathatná a kormány tekintélyét és bölcseségébe s erkölcsiségébe helyezett bizodalmat, vagy a minister urnak talán nem tetszik. hogy a növendék csakis Sallustiust olvashatja, mivel ez Katilina és Jugurthárol irt és az utóbbinak nyelvére azon szavakat adja, hogy Rómában minden megvesztegethető. *(Felkiáltások jobbfelől: Mit akar ezzel mondani?)* Kétségbe nem vonom, hogy a jelenlegi t. vallás- és közoktatási minister ur ezt el nem fogja rendelni, de talán ő sem vonja kétségbe azt, hogy nem örökre tarthatja ministeri tárczáját.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Nem bizony, már 66 éves vagyok!

Wolff Károly: Hanem, hogy utána más minister jöhet, ki még jobban ért hozzá, mint ő, a reáliskolában az egyik tanévben a latin nyelv oktatását rendelni el, a másik tanévben pedig azt ismét megszüntetni és ép ugy a gymnasiumban az egyik évben az ábrázoló mértant elrendelni, a másik évben pedig megszüntetni. A nem magyar tannyelvű hitfelekezeti középiskolákra nézve a t. minister ur tartotta fenn magának még azt a specialitást is, hogy a magyar nyelv és irodalmat illetőleg eventualiter ő szabja meg a tantervet és az óraszám beosztását. Mert ha valaki rászorul a gyámkodásra s önállóan nem találhatja fel az üdvözítő utat, hiszen a nem magyar tannyelvű intézetek azok.

Egyébiránt, tekintet nélkül a tannyelvre, a törvényjavaslat a más középiskolák részére elég oly intézkedéseket foglal magában, melyek a gondviselés szerepét viszik. A középiskolák a tanrendet, a tantárgyak felosztását, a tankönyveket és az előadásra használt kéziratokat évenként a minister elé terjeszteni tartoznak. Mert milyen baj fordulhatna elő valaha az országban, valamely intézetben, hacsak a minister minden titokba be nem hathatna; mindent, még az előadásra használt kéziratot is, nem vehetné szemügyre. Mert legyen meggyőződve a t. ház és bárki országszerte, hogy valamint a ministeriumban a hatalom összpontosul, ott benne van az ország concentrált esze is és hogy a minister, vagy miután ő maga nem olvashat el mindent, a mit aláir, a ministeri tanácsos vagy a legutolsó fogalmazó is országszerte is még mindig a legokosabb és legbölcsebb, mert ott ül a ministeriumban. E szegény országnak szerencsétlensége az, hogy a ministeriumnak minden capacitást átenged és midőn az utolsó fogalmazó állása be van töltve, annyira kimerült, szellemileg annyira ki van szivattyúzva, hogy a ministeriumon kivül csak a korlátozott alattvalói ész marad meg *(Derültség jobbfelől)* és Magyarországon a legnagyobb ostobaságok történhetnének, hacsak ezeknek javíthatása nem a ministeriumnak volna fentartva. Azért az előttünk fekvő törvényjavaslat határozza meg a

Digitized by Google

tanárok létszámát, az igazgató, a tanárok, a rajztanító és növendékek óraszámát az alsóbb és felsőbb osztályokban a köteles és nem köteles tantárgyakra nézve, habár ezen atyai gondoskodásnak, ezen kinos tanrendnek Prokrustes ágyában nehány hitfelekezeti tanintézet anyagi erők hiányában tönkre mehet és bezáródni lesz kénytelen, mert más szabadsággal, mint az anyagi eszközök szerzésével, más dicsőséggel, mint a költségek megfizetésével, nem törődhetik.

Azért a törvényjavaslat szerint az érettségi vizsgákról kiadott bizonyítványok érvényességére is a ministeri biztos aláírása szükséges. Az igen tisztelt minister ur Magyarországon nem mindenütt, nem minden tanintézetben és nem minden érettségi vizsgálatnál lehet jelen; a ministerium többi hivatalnokainak is kell őrködniök a központi ész szent tüze felett; azért a t. minister ur minden intézethez, minden érettségi vizsgálathoz ministeri biztost küld. Midőn a t. ministernek tudvalevőleg sikerült mindenütt oly kitünő tanfelügyelőket kinevezni, kétséget nem szenved az sem, hogy az érettségi vizsgákra legalább ép oly kitünő biztosokat ki fog nevezni, kik a tudományosság világát viszik a tudatlanság búvó helyeibe. Mert az érettségi vizsgálatoknál a ministeri biztos jelenléte és vetoja nélkül visszaélések történhetnének. Visszaélések pedig a ministerium részéről, annak tudvalevő csalhatatlansága mellett, lehetetlenek és ennél fogva a ministeri biztosoknál sem fordulhatnak elő, kik világukat a központi naptól kölcsönözik és kiknek szine előtt a tanári karnak egész tekintélye s itélő tehetsége semmivé válik. Ezeknek a biztosoknak módjában áll, hogy nemcsak egyes tanulókat, hanem az egész osztályt is megbuktathatják és az egész tanári kart compromittálhatják, hacsak egyéni véleményük szerint az intézet tanczélja elérve nincs. Olyan óriási hatalommal vannak felruházva, hogy valóságos besorozó biztosokká válnak, kik jövőben az egész ország értelmiségét ujonczozzák és a „tauglich“ vagy „nicht tauglich“ szót a tanuló fiatalság felett kimondják. És midőn ezen óriási hatalom lehetséges visszaélések suppositióján alapszik, legyen szabad más irányban is előfordulható visszaélésekre utalnom, azon köztudomású visszaélésekre, melyek a katonai besorozó bizottmányoknál fordulnak elő és nem zárják ki azt az aggodalmat, miszerint az érettségi vizsgálatokban a szellemi besorozó biztosoknál is ismétlődhetnek. Nemcsak alispánokká, hanem ministeri biztosokká neveztethetnek ki Pausz-féle elemek.

Lehet-e a felekezetek autonomiájáról még komolyan szó, ha a törvényjavaslatnak a tanárképesitésről szóló rendeleteit szemügyre veszszük? Nem lehet. Bátor vagyok e kapcsolatban csak nehány határozatra figyelmeztetni. A tanárjelölt tartozik az egyetemen négy éven keresztül tanulni és az egyetemi négy éves tanfolyam elvégzése után legalább még egy évet, tehát egy ötödik évet vagy gyakorlatilag középiskolai tanítással tölteni vagy az egyetemen tanulmányai folytatására fordítani és csak ezen öt év lefolyása után Budapesten vagy Kolozsvárt az egyetemnél jelentkezhetik a vizsgálatra. Igen nehéz feltételek ezek, melyek nagy idő- és pénzbeli áldozatokkal járnak, a tanárok kiképezését aránytalanul drágítják és megnehezítik. Találkozhatnak-e jövőben tanárjelöltek elegendő számban, hogy nevezetesen a felekezeti középiskoláknak tanárokra való szükségletét elláthassák? Nem hiszem és ezt annál kevébbé, mivel itt még egy más jól megfontolandó körülmény latba esik. Azok a tanárjelöltek, kik a képesítő vizsgát sikerrel letették, ugy állami, mint hitfelekezeti középiskoláknál alkalmazhatók. Ennek mi lesz a következménye? Az okleveles tanárjelöltek az állami intézetekhez fognak igyekezni és a hitfelekezeti középiskolák számára csak a selejtes elemek, csak azok maradnak, kik állami intézetnél alkalmazást nem nyertek; ezek sem lesznek elegen, hogy a hitfelekezeti intézeteknél az okleveles tanárok törvényszabta számát megtölthessék. Hogy a concurrentiát — nem is a szellemit, hanem az anyagit — az állami intézetekkel szemben kiállhassák, a hitfelekezeteknek kellene középiskolai tanáraik fizetését az állami tanárokéval legalább egyenlő niveaura emelniök és tanáraikat az állami tanároknak minden más anyagi kedvezményében, például a nyugdíjra nézve részesíteniök. Erre pedig a szegény protestánsok egyáltalában nem képesek és ennek a következménye az lesz, hogy számos hitfelekezeti s mindenekelőtt protestáns középiskolák bezáratásnak indulnak és hogy a megüresedett helyeken az államnak középiskolákat kell felállítania, a pénzügyminister ur nagy fájdalmára, a magyar papirjáradék vevőinek talán nagy örömére, de mindenesetre a magyar adófizetők nagy hátrányára, a mennyiben azoknak vállaira a középiskolák fentartásának azon terhei háramlanak, melyeknek legnagyobb részét eddig a hitfelekezetek viselték. Miért nem tiltja el egyszerre a törvényhozás a hitfelekezeteket, kivált a protestánsokat középiskolák felállítása s fentartásától? A végeredményre nézve mindaz egyre menne és nyilt tilalom mindenesetre méltányosabb lenne, mint kerülő utakon a középiskoláknak véget vetni és lassanként éhséggel kimulásra kényszeríteni. Ismétlem, hogy a törvényjavaslat főképen a protestáns középiskolákat éhezteti ki. Először, mert hazánkban a protestáns egyházak sokkal szegényebbek, mint az anyagi javakkal dúsan megáldott római catholicus egyházak. Másodszor egyenlőtlen mértékkel méri a törvényjavaslat a protestáns és catholicus középiskolákat. A catholicus középiskoláknak az anyagi segély oly forrását hagyja meg, melyet a protestánsok elől elzár. A hazai törvényesen bevett és oktatással foglalkozó római catholicus szerzetes-rendeket része-

Digitized by Google

síti azon privilegiumban, hogy tanintézetek részére is külföldi hatalomtól segélyt és anyagi gyámolítást kérhetnek és elfogadhatnak, mig a más, már fennálló felekezeti gymnasiumokat és reáliskolákat, úgyszinte a hitfelekezeteket és egyházakat is, tehát főképen a protestánsokat terheli azon odiosus privilegiummal, hogy külföldi államoktól és azok uralkodóitól vagy kormányától segélyt és anyagi gyámolítást semmi esetben sem nem kérhetnek, sem el nem fogadhatnak, sőt egyesektől vagy társulatoktól is csak azon esetben, ha a segélyző az intézet vezetésére, tanrendjére semminemű befolyást sem tart fenn magának, sem feltételt nem köt ki. Igazságos-e ilyen kétféle mérték? Össze fér-e ez a hitfelekezetek egyenjogúságával? Nem napfényre jön itt, valamint a palymcesten az eredeti szöveg, az államnak régi katholikus jellege, melynek szemében a többi hitfelekezet, különösen a protestáns egyház mindig szálka volt? De minden egyébtől eltekintve, méltányos-e a szerzetes rendnek tanintézeteik segélyezésére a nagy gazdag katholikus világot a pápával és más gazdag katholikus fejedelmekkel és sok milliónyi katholikussal megnyitni, azonban a szegény protestáns egyházaknak Magyarországon az aránytalanul sokkal szűkebb protestáns világnak testvéries gyámolítását elzárni. Nem olyan rég ideje már, hogy Magyarországon a protestáns iskolák rászorultak testvéries gyámolításra és abban részesültek is. Bátor vagyok példának okáért a következő rövid okmányt itt felolvasni.

Bekanntmachung des evangelischen Oberkirchenraths in Berlin vom 9. october 1857, betreffend das Ergebniss der zu Gunsten der Höheren Lehranstalten der Evangelischen in Ungarn angeordneten Collekte.

Mit Bewilligung Seiner Majestät des Königs wurde den evangelischen Gemeinden des Landes mittelst Erlasses vom 5. März. v. J. von eigenthümlichen und dringenden Unterstützungsbedürfnissen der Höheren Lehranstalten der Evangelischen in Ungarn Kenntniss und zugleich durch Anordnung einer kirchlichen Collekte Gelegenheit gegeben, diesen unsern Glaubensgenossen ihre Theilnahme zu bethätigen. Wir erkennen es dankbar an, dass diese Massregeln einen der gegebenen Veranlassung entsprechenden Erfolg gehabt haben. Die Collekte hat einen Betrag von 6841 Thaler 17 Silbergroschen 1 Pfennig ergeben, nachdem aus einer der Provinzialkirchen auf einem andere Wege bereits eine beträchtliche Liebessteuer dorthin und zu selbigem Zwecke geleistet worden war. Wir wollen nicht unterlassen, den Gemeinden nebst dem Danke Nachricht davon zu geben, dass, nach Benehmen mit der Königlichen Gesandtschaft in Wien behufs zweckmässiger und gesicherter Verwendung, den evangelischen Lehranstalten zu Oberschützen, zu Oedenburg, zu Schemnitz, zu Werbacz und Kecskemét verhältnissmässige Theilbeträge zugewiesen worden sind.

Berlin, den 9. Oktober 1857.

Evangelischer Oberkirchenrath.

Csanády Sándor: Mit jelent ez magyarul?

Wolff Károly: A berlini német fő consistorium a porosz király engedélyével pénzt gyüjtetett a magyarországi protestáns középiskolák számára, a melyből a soproni, selmeczi, verbáczi és kecskeméti tanintézeteket megajándékozta.

Jövőben, épen e törvény életbeléptetésének következtében, a szükség sokkal gyakrabban és rohamosabban fog a protestáns középiskolák ajtaján kopogni.

És ha számos protestáns középiskolák anyagi erők hiányában e törvénynek folytán bezáratnak, mi történik ezen esetben a protestánsok parlagon heverő vagyonával, melyből e középiskolák eddig fentartattak? Nem teheti-e kezét jó hosszú idő mulva az állam e vagyonra, e protestáns alapítványokra és nem szedheti-e össze ezeket egy állami kezelés alatt álló alapra, miből az állami kormány tekintettel a nagyon megterhelt adófizetőkre a megüresedett helyeken, hol egykor protestáns középiskolák voltak, de ezen törvény következtében megszüntek, új gymnasiumokat és reáliskolákat állít fel, melyek a vallás- és közoktatási minister rendelkezése s közvetlen vezetése alatt állnak, ép ugy, mint az állam hajdan a megszünt kolostorok vagyonával bánt el, miből most a vallás- és közoktatási minister rendelkezése s közvetlen vezetése alatt álló katholikus középiskolák tartatnak fenn? De önök talán az iránt meg vannak nyugtatva, hogy Tisza és Trefort tisztelt minister urak ezt nem teszik. Nem is egyszerre fog történni. De a jövő ministerek meg fogják tanulni Tisza és Trefort urak tacticáját, hogy az árticsókát csak levelenkint lehet megenni. De hagyján, a viszonyok azon állapotból, melyet az új középiskolai törvény alkot, szervesen fejlődnek ki, talán oly alkotásra, mint a minőre rámutattam, vezetnek és véghez fogják vinni azt, hogy a protestáns iskolaügy vezetése és kezelése teljesen rá bizatik a ministeriumra és országgyülésre, tehát nem többé protestáns, részben nem is keresztény jellegű tényezők és testületekre.

A fejlődésnek ezen irány felé vezető útját már töri a törvényjavaslat azon határozata, miszerint erkölcsi bajok vagy államellenes irány miatt véglegesen bezáratni rendelt iskola vagyonáról és alapítványairól ugyan az illető felekezeti főhatóság, tehát a protestáns is rendelkezik, de csak ő Felségének jóváhagyása mellett.

T. ház! Azt vélné az ember, hogy jogállamban az általános büntető törvény államellenes irány elnyomására elegendő. A jogállamra való igénynyel pedig legridegebben ellenkezik, egy kormányra ily discretionär hatalmat rábizni, hogy

Digitized by Google

esetről esetre tetszésétől függő és tetszése szerint változható, sehol nem codificált, nem fixirozott és a jövőbeli gonosztevők előtt sem ismert büntetőjogi fogalmat állapítson meg és ennek a jövőre sem kötelező fixirozása után nyomban a büntetést mérje. A rendőri államnak ez a jellege. E törvényjavaslat is csak a büntetést: tudniillik az iskola ideiglenes vagy végleges bezáratását állapítja meg, a nélkül, hogy a büntetendő cselekvény, vagy — mint itt van mondva — az irány fogalmát fixirozná. Sehol sem mondja a törvényjavaslat: mi az államellenes irány? Tehát a minister határozza meg. Nos már nemcsak a jelenlegi, hanem az utána következő minden minister is bőven válogathat, a mi reá nézve talán kellemes változatosságot nyujt. Magyarországon korábbi időben az „evangelicus" államellenes volt. Akkor a magyar országgyülés azt a törvényt hozta: Lutherani comburantur! És még a tizenhetedik század vége felé Szegedi püspök, ki az eperjesi, késmárki és más evangelicus iskolákat elkobozta, ugyszintén Szelepcsényi primás, Pálfy, Kollonisch, Klobusiczky püspökökkel és a rendkivüli pozsonyi inquisitionalis tribunalnak többi 14 ülnökeivel együtt, kik számos evangelicus tanítót az iskolákból elkergettek és a gályára elitéltek, valószinüleg hálával viseltettek volna Trefort minister ur iránt, ha ez vagy szellemi elődei már akkor is az államellenes irányról szóló szakaszt szőnyegre hozták volna, azok az inquisitionális birók eljárása az által igen megkönnyítve lett volna. Ma pedig, ugy hiszem, a magyarosítás elleni ellenszenv államellenes iránynak tekintetik, minél fogva a tót középiskolák bezárattak, a nélkül, hogy máig a titkos vizsgálatról vezetett jegyzőkönyvek a napvilágot látták volna, melytől valószinüleg okuk is van félni. Sokan a német ajkút is államellenesnek tartják, a mennyiben ez nem önkényt magyarosodik és ezen okból a pár német tanintézet is, melyek még fennállnak, bezárathatnak. Ez a mai felfogás. De holnap már a magyar is államellenesnek tekintethetik és a magyar tannyelvü intézetek bezárathatnak. Jöhet olyan idő, melyben a szláv vagy román államhünek és a magyar nemzetiséghez való ragaszkodás és a magyar nyelv ápolása államellenes iránynak tünik fel.

De visszatérek a tanári képesítő vizsgálatokhoz. A törvényjavaslat szerint a képesítő vizsga kizárólagosan és minden körülmények közt csak egy nagyobbrészt egyetemi tanárokból szervezett állami bizottság előtt, a budapesti vagy kolozsvári egyetemen teendő le. Ennek a kikerülhetetlen következménye az lesz, hogy a legtöbb tanárjelölt nemcsak azon egy évet, melyen át ezen két hazai egyetem egyikét látogatni kötelesek, hanem az egész tanfolyamot végezni fogják ezen két egyetem egyikén vagy másikán, melyen vizsgájukat letenni szándékoznak. Milyen sajátságos helyzetbe jut ez által ezen ország két protestáns hitfelekezete, melyeknek kebelében évszázadok óta az egyház és iskola közti összeköttetés fennáll? Ezen egyházak belszervezete folytán a protestáns középiskolák tanárai egyszersmind tanulmányait végzett theologusok. Most pedig sem a budapesti, sem a kolozsvári egyetemen protestáns hittudományi kar nem létezik; a budapesti egyetemen csupán római katholikus hittudományi kar van és akadnak olyanok is, kik az egész egyetemnek katholikus jelleget vindicálnak és arra igényt is tarthatni vélnek; a kolozsvári egyetemen pedig egyáltalában nincs hittudományi kar. E mellett sem Budapesten, sem Kolozsvártt, legalább mindkét protestáns felekezet részére egyaránt, nem létezik hittani akademia, melyen a két felekezethez tartozó thologusok beiratkozhatnának. A Budapesten vagy Kolozsvártt tanuló tanárjelöltek tehát, kiknek alkalmazását a tanári- és papi hivatalra a protestáns egyházak remélik, a hittudományra nem készülhetnek és egyházukban s felekezeti iskolájukban való alkalmaztatásnak útját maguknak zárják el. A protestáns egyházak kénytelenek lesznek a tanári és papi hivatalnak teljes elválasztására és egyház és iskola közti azon régi összeköttetésnek szét szakasztására, melyen a magyarországi protestantismus belső ereje alapszik. Mert a papihivatalnak a tanári hivatásra képesítő bölcsészeti tanulmányok általi átszellemítésében a magyarországi protestantismus belső ereje rejlik. A protestáns egyház azon összeköttetésnek febontására és a papi hivatalnak a theologia egyoldalú irányában való izolálására kényszerítve, Magyarországon a protestantismus életereje meg lesz törve, ellenségei által könnyebben leggyőzhető, mert magától elcsenevész.

Mi marad meg azon protestáns autonomiából, mely az agyonnyomó, gyanakodó, mindenbe beavatkozó állami felügyelet rablánczára füzetvén, a megkivántató tehetségét pedig túlhaladó vagyoni áldozatok által anyagilag tönkre tétetik és ezenkivül még az ő lelketlenítésére kényszerittetik? Csak puszta üres czímmé zsugorodik.

A magyarországi és erdélyi protestáns egyházak autonomiája csak nehéz áldozatok árán van ki víva; érte sok nemes vér ontatott; a protestánsok fegyveres kézzel vívták ki és évszázadokon át rendíthetlen szivóssággal védelmezték. És önök fel akarják-e áldozni ezen autonomiát egy oly ministeri absolutismusnak, mely országgyülésről országgyülésre engedékenyebb többség által nemcsak hogy nem korlátoltatik, hanem mindinkább növekedésében izmosodik? Azt hiszik-e önök, hogy midőn a nehéz multnak fellegei közül a nap most kiviláglott s e pillanatban a magyar nemzetiségnek kedvez, minden aggodalom nélkül a próbált fegyverzetet letehetnék és viszontnemlátásra Tisza s Trefort t. minister urak őrizete alá adhatnák?

Digitized by Google

Igenis, önök elismerik azt, hogy a protestáns autonomia mult időben védvár volt, melynek sánczai mögött az egész magyar nemzetiség menekülve, jövendője felett őrködött. Most pedig azt hiszik önök, hogy ezen védvár lerombolható, mert a magyar állam és a magyar nemzetiség örök időkre biztosítva vannak. Veszedelmes optimismus ez. A nap, mely e pillanatban a magyar nemzetiségnek kedvez, ismét sürű záporfelhők mögé rejtőzhetik. Akkor igenis nagy szükségük lesz a protestánsoknak a régi fegyverzetre. Azt hiszik önök, hogy midőn tizenhét év óta hazánk nagy háborútól kimélve maradt, talán örökre örvendeni fogunk a béke áldásainak? Hiszen rögtön nagy háború üthet ki és egyetlen egy nagy csata szerencsétlen kimenetele egy napon a ministereket ministeri tanácsosokkal, országgyülési többséggel, biztosok s hatóságokkal elseperheti. Hol akarják önök akkor keresni a fegyvereket védelmükre, az eszközöket az újra felépítésre, csendes, szivós munkában? Talán ott, hol a ministerek és tanácsosaik becses személyüket bátorságba helyezték?

És milyen áron áldozzák fel a protestáns egyház autonomiáját? Nem-e egy tál lencse ez az ár? Azért, mivel a t. közoktatási minister ur utolsó jelentése szerint az 179 gymnasium és reáliskola között még tizenöt nem magyar tannyelvü középiskola van, azért, mivel Szathmáry György tisztelt képviselő ur ezen 15 nem magyar tannyelvü középiskolát megsokalja és a contemplált törvény ezeket a magyarosításnak kiszolgáltatja? Nem emlékeztet-e ezen eljárás azon drasticus példára, mely szerint valaki jó barátjának azon czélból, hogy homlokáról a legyeket kergesse el, koponyájára sziklakövet lökött és szerencsésen koponyáját össze is zúzta?

A magyarosítás azon varázsszó, melyet a kormány használ a ministeri absolutismus alkotására a közoktatásügy terén. Igaz, a törvényjavaslat a legkiméletlenebb magyarosítás szolgálatában áll, a nemzetiségi törvény és azon ünnepélyes igéretek felett, melyek a magyarok részéről azon törvénynek alkotását megelőzték és azt a magyar nemzet becsületének paizsa alá helyezték és a legprimitivebb emberi jogok felett napirendre tér át. A törvényjavaslatnak az a tendentiája, hogy csak magyarul beszélő intelligentia neveltetését tegye lehetségessé, ellenben hazánk többi nem magyar ajkú néptörzseinek az intelligentiának teremtésére vezető utakat elzárja. Akként a nem magyar ajkú nemzetiségek szellemi alattvalóságban tartatnak és a magyar elem politikai uralma biztosítva lesz.

Trefort t. közoktatási minister ur az 1861-ik évi országgyülésben május 22-én mint képviselő azt mondta: „Mi a többi Magyarország területén élő népfajokat illeti, én azok fejlődését nemzetiségi irányban nem akarom akadályoztatni.“

Trefort Ágost, vallás- és közoktatásügyi minister: Most sem akarom akadályozni!

Wolff Károly: „Mert — ugymond — a nemzetiségek elnyomatása, valamint a szabadsággal össze nem fér, ugy rosz és czélttévesztő politika. Szerbek, oláhok, németek, szlávok s ruthének vigyék saját municipális ügyeiket saját nyelvükön, használják az iskolákban azon nyelvet, mely nekik tetszik. Én a nemzetiségek benső kifejlődését ugy kivánom tiszteletben tartani, mint a vallást, mibe a statusnak joga sincsen.“

Most pedig ugyanazon Trefort t. minister ur által előterjesztett törvényjavaslat azt határozza meg, hogy a hitfelekezeteknek jogában áll az általuk fentartott középiskolákban csak a tannyelvet megállapítani, ellenben a törvényhatóságok, községek, társulatok és magánosok által fentartott gymnasiumok és reáliskolák e tekintetben is egészen ugy, mint az államiak, a közoktatási minister rendelkezése alá esnek. Páratlan állami absolutismus ez, az egyéni s társadalmi szabadságnak, a municipális és községi autonomiának hallatlan korlátozása. Sem törvényhatóságnak, sem községnek, sőt társulatnak vagy egyénnek sem szabad az általuk állapított s fentartott középiskolának tannyelvét meghatároznia, hanem a tannyelv behozatala felett a minister rendelkezik!

Mire czéloz e rettenetes korlátozás, mely még az egyéntől is elveszi azt a jogot, hogy az általa fentartott intézet tannyelvét megállapítsa és e jogot a ministerre bizza? Akadályozni akarja azt, hogy nem magyar tannyelvü középiskolák támadhassanak. Mert iszonyú baj lenne, ha ezen polyglott országban, hol 179 középiskola és pedig tizenöttől eltekintve, valamennyiben magyar tannyelvvel áll fenn, még egy nem magyar tannyelvü gymnasium vagy reáliskola állittathatnék fel! Az állami kormányzat eddig, mi csak tőle függött, mindig azon volt, hogy a nem magyarajkú honpolgárok által fizetett adóforintokat kizárólagosan magyar nyelvü tanintézetek felállítására fordítsa és egyetlen egy nem magyar tannyelvü középiskolát életbe ne léptessen. A nemzetiségi törvény tizenhetedik szakasza ugyan a kormányt kötelezi nem magyar tannyelvü középiskolák felállítására is, mint a törvény mondja: „a közoktatás sikere, a közmüvelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb czélja levén.“

De a nemzetiségi törvénynek e szakasza, ugyszinte a többi nemzetiségeknek kedvező határozatai csak a papiron maradtak, a kormány nem hajtotta végre azokat. Most is akadályozni akarja azt, nehogy talán valamely törvényhatóság vagy község azt teljesítse, mi az állami kormányzatnak törvényes kötelessége, nehogy valamely társulat vagy magános azt tegye, mi természetes jogukban állana, tudniillik nem magyar tannyelvü iskolákat is felállítani.

Digitized by Google

Tisza Kálmán, az igen t. ministerelnök ur, ugyanis 1870. február 28-án itt a képviselőházban ugy nyilatkozott, hogy nem magyar tannyelvű középiskolák felállítására vonatkozó indítványt pártolni hajlandó; és boldogult Deák Ferencz is 1872. január 23-án a képviselőházban hasonló értelemben és pedig igy nyilatkozott:

„Emlékezzünk csak vissza, mennyit küzködtünk gyermekkorunkban azzal, hogy egy idegen, egy holt nyelven kellett tanulnunk és nézzük, mennyire van most ifjainknak megkönnyítve a tanulás az által, hogy magyar nyelven oktattatnak. Ugyanez áll mindenden más nemzetiség nyelvére. Ha őket arra kényszerítenők, hogy gyermekeik, kik a magyar nyelvben vagy épen nem, vagy kevéssé jártasak, mert hisz a népiskolában főkép a magok nemzeti nyelvén tanittattak, mindenütt és mindenben magyarul oktattassanak; ugy azon gymnasiumokban lehetetlen volna az ifjak előhaladása, a szülők hiába költenék a pénzt, a gyermekek hiába töltenék el idejöket. Egyáltalában ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk: ennek nem az az útja, hogy őket mindenáron magyarosítsuk, hanem az, hogy velök a magyar viszonyokat megkedveltessük. *(Általános helyeslés.)* Mert kettő tisztán áll előttem: kiirtani akarni őket istentelen barbárság volna, *(Élénk helyeslés)* még akkor is, ha nem volnának oly számosan, minélfogva őket megsemmisíteni lehetetlen. Ellenségeinkké tenni őket: nem fekszik érdekünkben."

Egyébiránt a hitfelekezeteknek azon joga is, miszerint az általuk fentartott középiskolák tannyelvét meghatározzák, elvileg meg van tagadva. Mert a törvényjavaslat azt szabja elő, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolák két felső osztályában egy rendes tantárgy: a magyar nyelv és irodalom magyar nyelven tanítandó és az érettségi vizsga magyar nyelven teendő le. Ezzel a törvényjavaslat olyan útra lépett, melyen a törvényhozás tovább haladhat és intézkedhetik, hogy még több, vagy minden tantárgy a nem magyar tannyelvű középiskolákban csak magyarul tanittassék. Már ugyis a képviselőház közoktatási bizottságában épen e szakasz tárgyalásánál többen s ezek közül a t. közoktatási minister ur is azt hangsúlyozták, hogy e törvény nem örökre lesz alkotva s hogy később tovább lehet menni.

Milyen más, mint a pár még fennálló nem magyar tannyelvű középiskolák teljes, tökéletes magyarosítására czélzó értelme lehetne is a törvényjavaslat azon határozatának, miszerint a tanári képesítő vizsgálat csak magyar nyelven teendő le? A törvényjavaslat nemcsak azt határozza meg, hogy minden tanárjelölt, tekintet nélkül a tanszakra, tehát a mennyiségtanra, természettan- vagy classicus nyelvészettanra készülő jelölt is a magyar nyelv és irodalomból is a vizsgát tegye le, tehát tanszakában való kiképzésére szánt idejét s erejét rövidítse egy tőle **távolabb** fekvő tárgynak tanulmányozása által, **hanem egyuttal** azt is, hogy az egész vizsgát, tehát **a mennyiség-**, természet- és classicus nyelvészettan**ból is csak** magyar nyelven tegye le. És arra **kényszerittetnek** azok a tanárjelöltek is, kik nem **magyar tannyelvű** középiskoláknál való alkalmaztatás**ukra** törekednek. Ezen középiskolák nem **magyar tannyelve** által azon kényszer nemcsak nem **igazoltatik**, hanem ellenkezőleg kizáratik. Ezen **kényszer** tehát csak arra czélozhat, hogy a **nem magyar tannyelvű** középiskolák tanári testületei csupán tökéletes magyarokkal legyenek betöltve s **ezen** intézetek teljesen magyarosittassanak. Ezen **kényszer** folytán az erdélyi szászok által fentartott **német** nyelvű középiskolák tanárjelöltjei a német **egyetemek** látogatásából tényleg ki lesznek zárva. **Mert** nem is gondolható, hogy a német egyetemeken, melyeken a szakvizsga tantárgyait nem magyar nyelven adják elő, a technicus magyar szakkifejezések használatában a kellő jártasságot szerezhetnék, hogy Budapesten vagy Kolozsvártt a vizsgát magyarul tehetnék le. A magyarul leteendő vizsgának kényszere tehát tényleg mint a német egyetemek látogatásától való eltiltás hat — ez olyan tilalom, melyet a „Kompilátok" régi erdélyi törvénykönyve két századdal ezelőtt minden jövő időre megátkozott, — ez olyan, mint az átkozatos, később ismét eltörölt egyenes tilalma Metternich herczegnek, ki monarchiánkat ennek nagy hátrányára és Magyarország nagy kárára az előhaladott nyugoti Európával való szellemi érintkezésből kizárta. Ezen léleköllő rendszabálynak végzetes következményei: a szerencsétlenség nehéz csapásai nem is maradtak el monarchiánktól.

A nem magyar tannyelvű középiskolák, melyek ellen a törvényjavaslat éle fordul, legtöbbnyire német nyelvű intézetek. A 15 nem magyar tannyelvű középiskola között van egy szerb gymnasium, öt román és kilencz az erdélyi szászok által fentartott német középiskola. Tehát méltán lehet mondani azt, hogy e törvényjavaslat éle az erdélyi szászok vagy az általuk fentartott német nyelvű tanintézetek ellen fordul. E németellenes actus csak következetes folytatása az újabb magyar közoktatási politikának. 1860 óta Magyarországon 16 német nyelvű középiskola magyarosítása sikerült. Az erdélyi szász földön kivül most a többi magyarországi németek részére egyetlen egy német tannyelvű középiskola sem áll fenn. A népoktatásügy terén máris sikerült a németnyelvű népiskolák számát mindinkább apasztani. A t. közoktatásügyi minister ur tizenegyedik jelentése constatálja, hogy a tisztán német tannyelvű népiskolák száma 1869 óta 471-el apadt. E veszteség még a német-magyar nyelvű népiskolák által sem pótoltatott. A t. minister ur közoktatási politikája már annyira elpusztítja a német tannyelvű iskolákat,

Digitized by Google

hogy még a tótoknak is, annak daczára, hogy a a németek az utolsó népszámlálás szerint a tótok lélekszámát még mindig túlhaladják, sokkal több népiskolája van, mint a németeknek. De a legszomorítóbb jelenség az, hogy a közoktatási politikában egyetlen egy nyoma sem található fel annak a törekvésnek, hogy gátot kell vetni a nem magyar iskolák elpusztításának. Ellenkezőleg a t. közoktatási minister ur buzdítólag működik ezen pusztítási processus folytatására. Azt mondja tizenegyedik jelentésében, hogy a német nyelvű iskolák apadása és a vegyes nyelvűek szaporodása fölött alig lehet csodálkozni, „ha a római katholikus és helvét hitvallású németség hazafias gondolkozásmódját megismertük". Már bocsánatot kérek. Ilyen felállítás ellen tiltakoznom kell. Tiltakozom az ellen, hogy a saját anyanyelv és müvelődés fejleszthetéséről való lemondás hazafiságnak, ellenben az anyanyelvhez való ragaszkodás hazafiatlanságnak tüntessék fel. Ilyen felfogás mellett a legnagyobb erkölcstelenség, a saját anyjához való hűtlenség jelentetik ki a magyar állam alapeszméjének.

Engedje meg a t. ház, hogy csak nehány szóval érintsem azon zűrzavart, mely önök nézeteiben a nemzetiségeknek egymásközti viszonyait illetőleg uralkodik. Azon magyar ember, ki nemzetiségét tiszteletben tartja, ápolja és fejleszti, méltán jó hazafi hirében áll. Ellenkezőleg olyan magyar ember, ki saját nemzetiségét nemcsak hogy tiszteletben nem tartja, hanem megvetve, hozzá járulna, hogy életfeltételei megsemmisíttessenek a közéletben, az iskolában, sőt ki azt merészelné, magyar nevét más hangzásuval felcserélni, közmegvetés s általános undor tárgyát képezné. Ez helyes is. De hogyan áll ez a más nemzetiségekkel szemben? Itt egészen megfordítva van a viszony. Azon németre vagy románra vagy szerbre, ki saját nemzetiségét tiszteletben tartja, anyanyelvét az iskolában, a közéletben ápolni és fejleszteni igyekszik, önök rá nyomják a hazafiatlanság bélyegét; az, az önök felfogása szerint államellenség, kit el kell nyomni, megsemmisíteni, de kit támogatni nem szabad. Azonban ilyen német vagy szerb vagy román, ki nemzetiségét cserben hagyja, ki lemond arról, hogy gyermekeinek anyanyelvük taníttassék az iskolában, az jó hazafi, érdemeket szerez magának és igényt tarthat jutalomra. Azon német vagy szerb vagy román, ki nemzetiségének megtagadásában annyira megy, hogy nevét is magyar hangzásúval cseréli fel, már felemelkedik a hazafiság tetőpontjára. A hires commissio fidei propagandae nem buzgóbban jár el, mint a magyarosítás hivei. Bármit mondjanak is, mi, a nem magyar ajkú nemzetiségek szószólói, erkölcsi alapon állunk, mint állott hajdan a magyar nemzetiség is, mikor önfentartási jogait védelmezte ellenséges támadások ellen, mert miről van szó? Nem arról, hogy a magyar nyelv természetes és törvényes jogai védessenek másoknak bitorlási kisérletei ellen, hanem arról van szó, hogy a magyar nyelv erőszakos terjesztésének czéljából a már évszázadok óta ezen országban honosult nem magyar nyelvek használatát mindinkább szorítsák meg, mint már most is tényleg és a törvény ellenére vissza van szorítva a család körébe és használata ki van tiltva a közigazgatásnak majdnem minden ágaiból, részben a községből és elemi iskolából is, ugyszinte az elsőfokú bíróságoktól, ugy hogy a németajkú vádlottat német városban sem szabad védelmezni saját anyanyelvén. Itt a legprimitivebb emberi jogról van szó, arról, hogy az ember saját istenadta anyanyelvén képezhesse ki magát, fejleszthesse ki müveltségét sönkormányozhassa magát. Azok, kik ezen erkölcsi alapot támadják meg, a legnagyobb erkölcstelenséget követik el és az emberiség egyik alapjogát sértik meg. Innen származik azon képmutatás, azon nyelvi bigotteria, mely társadalmunkban mindinkább tért foglal és az állampolgárnak valódi értékét nem erényben, nem önzéstelen odaadásban találja fel, hanem azon külső jelben, hogy vajjon nem követett-e el eretnekséget a nem magyar ajkúak iránti jóindulat által. Innen ered azon baj is, hogy igen gyakran nem igazi az tehetség vétetik tekintetbe a hivatalok betöltésénél, hanem csupán a magyar nyelv terjesztése iránti buzgalom; ez pótolhatja — az uralkodó felfogás szerint — igen sok esetben a tehetség hiányát és mindenesetre elsőséget ad az e téren buzgóbbnak, habár az a tehetetlenebb is. Már annyira jutott a dolog, hogy hivatalos rendeletek a hivatalnok nem magyar családnevét tüntetik fel az előléptetés akadályának, mint például a kolozsvári erdőigazgatóságnak egy rendelete a nem magyar ajku tisztviselőket hivja fel nevüknek eltagadására és ilyen hazafias tettért előnyöket helyez kilátásba. Innen ered nagyobb részt a corruptio is, mert az egynyelvűséghez való ragaszkodás és — hacsak lehet — ennek legszembeszökőbb tanusítása igen gyakran takarójául szolgál hivatali mulasztásoknak, röstségnek, sőt sikkasztásnak is. Már innen azon verseny, hogy az egyik túlszárnyalni igyekszik a másikat a chauvinismusban. Ezen az úton már is oda jutottunk, hogy nem a honpolgárok idegenedtek el az államtól, hanem hogy megfordítva az állam idegenedik el honpolgárainak nagy részétől, mert a nép napról napra kevésbé értheti a hivatalnokokat, kevésbé érintkezhetik velük és kevésbé vehet részt a közügyekben, közönynyel vagy megbotránkozással fordul el azoktól, mert nem látja többé magát mint közreműködő, határozó tényezőt, hanem mint puszta adóköteles objectumát a magyarosító politikának. Nehéz, kétségbeesett helyzet az, melybe a nem

Digitized by Google

magyar ajkú nemzetiségeket szorították. Nemzetiségükről nem akarnak lemondani, azt nem akarják megtagadni; de másrészt nemzetiségüknek ki van tagadva helye ezen országból. A nemzetiségek az államtól és az állami hatalomtól legfölebb félni tanulnak, de nem azt szeretni. Már pedig a félelem, mely a lakosság többségét fékben tartja, bármely államot tartósan nem kapcsolhat össze. A meddig az állami hatalom erős, addig a félelemmel is lehet kormányozni. De a legerősebb államra nézve beáll oly időpont is, melyen erőtlenné válik, életveszélyben forog és csak minden honpolgárainak lelkesedése, legnagyobb erőlködése s áldozatkészsége által megmenthető. Akkor az oly állam, mely belszervezetében félelemre van alapítva, magában összetörik.

Azon az utolsó évek óta a kormány és törvényhozás intézkedéseiből mindinkább kivilágló törekvés, a nemzetiségek visszaszorítása által az államtól egy képzelt veszélyt elhárítani, épen azt a veszélyt teremti, mely valóban eddig nem létezett. Oly intézkedések által, mint a minőket a törvényjavaslat tartalmaz, a nemzetiségek oly helyzetbe szorittatnak, hogy mint börtönben érzik magukat, szabadító után vágyódnak és szemeiket az országos határokon túl létező tényezők felé fordítják. Az állam fennállása egy nagy csata kártyájára tétetik.

Nem kívánom azt, hogy az állam romlásnak induljon. Az én és választóim érdekében van, hogy az állam fennálljon. Azért emelem intő szavamat azon veszedelmes irány ellen, melyet az állami hatalom követ. Legalább az én lelkiismeretem előtt igazolva akarok lenni, hogy azon politikához, mely az államot biztos veszedelemnek teszi ki, hozzá nem járultam, hanem azt csekély erőimhez képest elleneztem. Már látjuk is ezen politikának gyümölcseit. Monarchiánknak nincs bátorsága Romániának vagy azon piczike Montenegrónak kihívását elfogadni.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat más irányban is megrontja az állam alapját, tudiillik a történelmi jogot, melyen a magyar állam alapszik. Azon alapfeltételekbe ütközik, melyek alatt a Magyarország és Erdély közti unio létre jött. Magyarország s Erdély közti unio 1868. évi 43-dik részletes szabályozásáról szóló törvényczikk 14. szakasza azt mondja: „Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati és önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymásközötti viszonyait, illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fentartatnak, hanem egyszersmind a görög- és örmény-katholikus és keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek.“

Sem a törvényjavaslat, sem a ministeri indokolás egyetlen egy árva szóval sem az erdélyi religionáris törvényeket nem említik, hanem Erdélyre is a pozsonyi 1791. évi XXVI. törvényczikket alkalmazza, annak daczára, hogy az Erdélyben sohasem volt érvényben. Az erdélyi religionaris törvények agyonhallgatását igen jól értem. Mert ezek szerint az előttünk fekvő középiskolai törvényjavaslat lehetetlen és érvénytelen. Az erdélyi religionáris törvények alapján minden törvényesen bevett egyházat középiskolai ügynek szervezete és vezetése illeti minden feltétel és megszorítás nélkül. Az unio feltételei nem azon czélra lettek megállapítva, hogy utóbb Magyarország törvényhozó testületének a többsége, melyben az erdélyi képviselők csak kisebbségben vannak, törölje el azokat. Az unió, ezen kétoldalú szerződésszerű országos törvény létre nem jött volna, ha Erdélyben ezt előre tudták volna. Ha a törvényhozása kormány illoyalis eljárását követné, a forradalom útjára lépne és érvénytelen törvényeket alkotna. Ezen okból is nem fogadhatom el a törvényjavaslatot, hanem csatlakozom Gull képviselőtársam által beadott indítványhoz. *(Helyeslés a szász nemzetiségü képviselők padjairól.)*

Zsilinszky Mihály: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minél tovább haladunk ezen előttünk fekvő igen fontos törvényjavaslat tárgyalásában, annálinkább meggyőződöm arról, hogy itt nálunk Magyarországban sokkal nehezebb egy jó és általánosan kielégítő törvényt alkotni, mint Európa bármely civilisált államában. Az előttem közvetlenül felszólalt t. képviselő ur is előadott szavai által azt bizonyítja, hogy inkább nehezíteni, mint könnyíteni akarja azt a munkát, a melynek végzésére mi, mint törvényhozók, itt hivatva vagyunk. Hiszen más országban, ha egy képviselő azon panaszszal lépne fel az ország előtt, hogy ugyanazon ország államnyelvét kívánják neki tanítani és tanittatni, aligha nem vonnák kétségbe józanságát. *(Ugy van!)* Ha akár Francziaországban, akár Németországban ugyanazon ország valamely vidékéről felszólalás történnék, hogy az illető állam nyelve ne hozassék be a tanintézetekbe s hogy annak kellő ismerete ne kivántassék meg a tanároktól és tantíványoktól: valóban nem tudom, mit felelnének ott ezen kívánságra. *(Élénk tetszés.)*

T. képviselőház! Reám ezen beszéd azt a benyomást tette, hogy e beszéd nem arra volt számítva, hogy itt a házban meghallgattassék, hanem hogy a házon és az ország határain kivül sokak által olvastassék. *(Ugy van!)* Különösen az utolsó rész, a hol ő a nemzetiségek elnyomásáról, azon veszedelemről beszél, mely az ugynevezett erőszakos magyarosításból foly, azt mutatja, hogy ő félre akarja vezetni azokat, a kik a tényállást nem ismerik. *(Ugy van! Ugy van!)* Én, t. képviselőház, oly vidéken lakom, a hol alkalmam van a különféle nemzetiségekkel érintkezni és az a vidék is csak azon törvények alatt van, a melyek alatt

Digitized by Google

Erdély és különösen a szász testvérek; de én sohasem hallottam még a köznép részéről sem azon panaszt, hogy valakinek nem szabad templomában és iskolájában anyanyelvét használnia, vagy hogy a biró előtt saját nyelvén nem védelmezheti magát, (*Ugy van! Ugy van!*) a miket a t. képviselő ur emleget, azt hiszem, azok oly túlzások, melyek ellen ha röviden is, fel kell szólalni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nagyon sok volna, mert hisz majdnem két óra hosszat tartott azon bűnlajstom elősorolása, melyet a magyarosítás miatt a nemzetnek és a képviselőháznak szemére vetett; nagyon sok volna ha mindezekre válaszolni akarnék, Csak egy néhányra leszek tehát bátor reflectálni. (*Halljuk!*)

A t. képviselő ur azt mondja, hogy annyira ment már Magyarországban a magyarosítás, hogy valóságos hazafiatlanságnak tartatik az, ha valaki a saját anyanyelvét tiszteli és beszéli, ellenben hazafinak tartatik az, a ki nevét megmagyarosítja és a ki az idegen nyelvet elfogadja s ezzel magát mint egy behízelgi a magasabb körökbe.

Ha a t. képviselő ur magyarosításnak nevezi azt, hogy a kormány ezen törvényjavaslatban is alkalmat ad a nemzetiségeknek az állam nyelvének megtanulására, akkor én a magyarosítást csak helyeselni tudom; de azt, a mit ő nevezett magyarosításnak, az oly túlzás, melynek semmi alapja nincs. Nem azt kívánjuk mi, hogy egy nyelvet beszéljen mindenki, nem erőszakosan akarjuk mi ráerőszakolni az állam nyelvét; hanem csak azt kívánjuk, hogy a kik ebben az országban laknak, akik itt hivatalt, kenyeret akarnak kapni, azok megértsék egymást és ha nyelvileg nem is egyek, de a hazafiság tekintetében azok mindenesetre a közös érdek alapján egyet érezzenek. (*Élénk helyeslés.*)

Hisz én is olvastam Magyarország történelmét, de arról a türelmetlenségről, arról az ugynevezett fajuralomról, a mint ő állította, ott egyáltalán nem vagyok képes egyetlen korszakot sem felfedezni. Sőt mondhatom, hogy Magyarország törvényhozásában a t. képviselő ur sem fog felmutathatni egyetlen egy törvényt sem, mely tisztán a fajuralomra volna alapítva és a magyar népnek oly jogot biztosított volna, a mit más itt lakó népek is épen oly mértékben nem élveztek volna.

Wolf Károly: A jelenlegi törvényhozás! (*Élénk mozgás. Halljuk! Halljuk!*)

Zsilinszky Mihály: A t. képviselő ur nem tud felmutatni egyetlenegy törvényt sem, mely a magyar fajnak más fajok felett előnyt, annál kevésbé pedig olyat, mely kiváltságos helyzetet adna neki.

Pedig lett volna hatalma a magyar nemzetnek a magyarosításra, mikor hatalma tetőpontján állva, három tenger mosta partjait. (*Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Volt oka! Kötelessége lett volna!*) Akkor sem tette, ma sem teszi, nem is fogja tenni soha oly erőszakos módon, mint a képviselő ur mondta. Az önök részéről, t. képviselő ur, nem kell egyéb, mint az, hogy barátkozzanak meg a magyar államiság eszméjével, melynek minden körülmények között uralkodónak kell lennie e hazában; barátkozzanak meg azzal az eszmével, hogy ezen nemzet multjának egész dicsősége, jövőjének minden reménye és mondhatom, történelme azon korszakainak emléke is, mikor a török, tatár ellen harczolt, ezen eszméhez volt kapcsolva, hogy csak mint magyar nemzet harczolt és jelenben is csak mint ilyennek van nagy jelentősége Európa többi nemzeteinek sorában. (*Ugy van! Ugy van!*)

Nagyon csodálkozom, hogy midőn egy törvényjavaslatról van szó, egy oly törvényjavaslatról, mely a magyar nemzet culturáját van hivatva előmozdítani, melynek feladata az, hogy a magyar nemzet az ő culturális missióját könnyebben betölthesse: hogy épen akkor ilyen vádakkal, mondhatnám rágalmakkal lép fel a képviselő ur egy egész nemzet irányában. (*Általános élénk helyeslés és tetszés.*)

Nem tudom megérteni t. ház, azt sem, hogy mit akarnak a képviselő urak érteni az alatt, hogy örvendetes jelenség, miszerint oly érdemes tudós férfiak érdeklődnek a magyar ügyek iránt — mint a Schulverein hires emberei — Wolf képviselő ur maga ezt a kifejezést használja, hogy nem csoda, ha egyszer végre a nemzetiségek megunják a zaklattatást és szabadító után néznek. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nem tudom, mit ért ez alatt a t. képviselő ur. Ha csakugyan külföldi szabadítót ért, akkor ez már valóságos forradalomnak, illetőleg lázadásnak a proclamálása. (*Ingerült felkiáltások a szélső baloldalon: Hazaárulás!*)

Figyelmeztetem a t. képviselő urat, ne méltóztassék erre a térre vinni a discussiót; ne méltóztassék egyáltalában a külföldön oly szinben tüntetni fel a mi viszonyainkat, a mely minket Európában talán az önök által óhajtott gyűlölet tárgyává tehetne. (*Közbekiáltások: Nem fog sikerülni!*) Én remélem, hogy nem is fog sikerülni.

Ezek után a részletekbe nem menve — mert hiszen egy hosszú beszédben előszámlált mindenféle ellenvetésekre lehetetlen rögtön válaszolni; remélem, hogy lesznek, kik majd részletesebben fognak vele foglalkozni — engedje meg a t. képviselőház, hogy rátérjek magára a tárgyra, az előttem fekvő törvényjavaslatra. (*Halljuk!*)

A mi teendőinket e törvényjavaslattal szemben, meghatározza, apáinknak azon küzdelemteljes törekvése, hogy e hazát mint magyar hazát tartsák fel Európa művelt nemzeteinek sorában. Nekünk a multból kifejlődött tényleges hazai állapotokat

Digitized by Google

kell azon egyedül helyes alapnak vennünk, melyre állva, biztosan lehet építenünk a jövő nemzedék boldogságát.

Igen helyesen mondotta előttem Latinovics t. barátom, hogy a tényleges állapotok mutatják meg tulajdonkép, hogy mily uton kell tovább haladnunk a törvényalkotásnál. A középiskolák ép ugy, mint a többi iskolák az egyház földjéből nőven ki, szoros összeköttetésben vannak az egyházzal s igy az állammal. Tény az, hogy a középtanodák legnagyobb részét a felekezetek tartják fel; a felekezetek nevelik az állam tisztviselőinek zömét. *(Ugy van!)* Nem kutatom, hogy jól van-e az igy. A tény megvan, ennélfogva azzal számolnunk kell.

A magyar állam még ma is oly szoros kötelékekkel van összekapcsolva a felekezetekkel, melyeket én sem túlbuzgóságból, sem semmiféle theoriának kedvéért nem volnék hajlandó felbontani. Nem tartanám helyesnek, hogy az állam és az egyház, illetőleg a felekezetek mint ellentétek állittassanak fel akkor, a midőn egy középtanodai törvényjavaslatot akarunk alkotni. Az államnak, mint ilyennek, kétségtelenül joga van, sőt kötelessége az összes hazai culturát kezébe ragadni, vezetni és támogatni; joga, sőt kötelessége figyelmét kiterjesztenie a felekezetek által fentartott intézetekre is; joga és kötelessége ellenőrizni, hogy azokban az állam magasabb érdekei semmiképen ne veszélyeztessenek és hogy azok kellő lépést tartsanak a cultura haladásával. Ebben, azt hiszem, mindenki egyetért velem. A nehézség, a miben nem értünk egyet, azon mértéknek és vonalnak meghatározása, melyen felül az állam beavatkozása törvénytelenné és igazságtalanná válik a felekezetek irányában és a melyen alul a felekezetek autonomiája az állam irányában lépné túl a maga hatáskörét. Ez egy határkérdés, a melynek évezredes története van és én azt hiszem, hogy a mint a multban, ugy a jelenben is csak akkor lesz nehéz annak eldöntése, ha az illető két régi hatalom egymás irányában túlságosan féltékeny vagy az egyik a másik jogába belevág. Máskülönben a béke fentartatik. Senkinek nem juthatott eszébe kétségbe vonni a katholikusoknak azt a jogát, hogy iskoláik felett intézkedjenek, vagy épen azt tagadni, mint tegnap, egy ministeri tanácsos urra való hivatkozással, nézetem szerint, helytelenül történt, hogy a katholikusoknak nincsenek iskoláik. A katholikusoknak épugy vannak iskoláik mint más felekezeteknek, ugyanazon jogokkal birnak. Igaz, hogy az igazgatásra nézve az a különbség van, hogy ők közvetlenül nem mindegyik intézeteik felett rendelkeznek, azon egyszerű oknál fogva, mert más viszonyuk van az államhoz, mert nincs meg az autonomiának azon formája, mely felett a protestánsok rendelkeznek Magyarországon. Ha a római katholika egyház democraticus alapon szervezné magát és vallási ügyeit elválasztaná az államtól; ha az öntörvényhozás és önkormányzás jogát nem csupán az egyházférfiak, hanem a jogegyenlőség elvén a világiak is minden külhatalomtól függetlenül, maga a hivők egyeteme gyakorolná, akkor természetesen másként állana a dolog. Az volna az az autonomia, a melyet én a magam részéről nagyon óhajtanék, a melyhez a katholikusok millióinak joga is van, több joga, mint — reménye.

Mert, habár elismerem, hogy Erdélyben a római katholika egyház autonomiával bir, Magyarországon ennek megalkotása ezeredéves alkotmányunk átalakításával járna, ezredéves jogok megosztásával és talán még az apostoli örökség fogalmának megváltoztatásával is. A protestánsokról nem szólok. Az ő autonomiájukról már annyiszor volt szó e házban, hogy nem szükség azt bővebben fejtegetni. Becses a protestánsok autonomiája nemcsak a multak emlékeiért, hanem a jelen áldozataiért is. Magam is tudok lelkesülni érte, ha kellene, védelmezném is; de azok után, a melyeket Wolf előttem szólott t. képviselő ur beszélt, bajos azt védelmezni. Ő az autonomiának oly értelmet adott, mely szerint az államnak semmiféle beleszólása nem volna az iskolák ügyeibe. Ő még a felügyeletnek azon formáját is sokallja, mely ezen törvényjavaslatban foglaltatik. Már pedig én, t. ház, azt hiszem, hogy épen Wolf képviselő ur nyilatkozata és magatartása kényszerítette talán a kormányt és a többséget arra, hogy oly rendszabályokhoz nyuljon e törvényjavaslatban, melyet én ugyan a magam részéről az utolsó betűig nem helyeslek, de a melyeket az ily felszólalások által igazolva látok. *(Élénk helyeslés.)*

Egyébiránt bármily fontos kérdés legyen is az, hogy kormányzat tekintetében mi különbség legyen az állami és felekezeti iskolák között, bármily nagy súlyt fektetek is arra, hogy a rendelkezés joga és határa szabatosan legyen meghatározva a törvényben: fődolog még sem ez, hanem az, hogy a kor követelményeinek megfelelő jó középtanodáink legyenek és hogy ez a törvény az előképzés különböző irányaiban kitűzött czél elérését biztosítsa.

Csak helyeselni tudom azt, hogy a humán és reál-irány e törvényben megkülönböztetve van és bármennyire méltánylom is azokat, miket tegnap Herman Ottó az egységes középiskola eszméje mellett felhozott, még sem tudok mellette lelkesedni; mert nem lehet tagadni, hogy a természettudományok nagy fejlődése következtében az előképzésnek is különféle formái állnak elő. Nem hiszem, hogy ha akár a classicus nyelvek kitörültetnének onnan, akár más tantárgyak kisebb térre szorittatnának, e helyett az ugynevezett egységes középiskola, megalkotható volna. Nem akarok én hivatkozni azon tekintélyekre, a kik ez ellen többször felszólaltak. Veszem magát az életet, veszem

Digitized by Google

a társadalmat, veszem magát, a mi hazai culturánkat, a mely azt mutatja, hogy a mint a társadalom, az élet különböző irányokban, egységes törvény szerint, de különböző irányokban fejlődik, ugy kell, hogy a haladás következtében már az előképzést nyujtó középiskolának is többfelé kell elágoznia. Valamint a fa kezdetben csak egy törzsből hajt ki és később oszlik nagyobb és apróbb galyakká, mig a lombozat kifejlődik és a fa gyümölcsöt hoz: igy az ismeret és a tudomány is csak az elemi fokon lehet csak egységes és minél inkább fejlődik, annál több szakra oszlik, mig végre a műegyetem és egyetem mindig szaporodó szakaival meghozza a gyümölcsöt, a melyet a nemzet attól megvár.

Én azt hiszem, t. ház, hogy ez a dolog természetében van, a főkellék csak az, hogy a tudományok fája a nemzet földjéből szivja az életnedvet magába, hogy annak gyökerei a népnek legmélyebb rétegeibe behatoljanak és hogy annak lombkoronája a szabadság levegőjében meghozza a gyümölcsöt, melyet mi attól várunk.

Én, t. ház, azt hiszem, hogy a törvényjavaslat azon formában is, a melyben contemplálva van, meg fogja hozni a várt gyümölcsöket egy feltétel alatt, ha nevezetesen azok, a kikre bizva lesz annak valósítása, ha maga a kormány és különösen a tanári kar képes lesz ennek valóságos testet adni. Mert bármi tökéletes elvek legyenek abba lefektetve, bármily ellentmondhatatlan jeles mű volna is különben, haszontalan és irott malaszt maradna, hogy ha a tanárokban nem lesz a kellő buzgóság, nem annyi hazafiság, mely őket arra ösztönözze, hogy ezen törvényjavaslat az életben áldásthozó legyen. Azoknak a bajoknak legnagyobb részét, melyekről tepnap több szónok megemlékezett, semmiféle törvény nem fogja megszüntetni és pedig azon egyszerű oknál fogva nem, mert tapintatot, ügyességet, munkásságot és különösen azt, a mit a tanítás művészetének neveznek, nem lehet törvényben decretálni.

Minthogy én ezen törvényjavaslatban nem látom letéve azon veszedelemnek magvait, a melyeket imént hallottam; minthogy az a történelmileg kifejtett jogok tiszteletbentartása mellett a nemzeti cultura niveaujának emelését és igy a nemzet európai missiójának betöltését czélozza: ezen szempontból, habár annak némely részletére nézve igen lenyeges észrevételeim lesznek, a melyeket majd a részletes tárgyalás alkalmával fogok előadni, az egészet helyeslem s épen azért általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Azon szakszerű és tárgyilagos okokat, a melyektől vezéreltetve, én és elvtársaim is nem fogadhatjuk el még általánosságban sem a fenforgó törvényjavaslatot, pártunk nevében szólott Herman Ottó t. barátom előadásában, de különben a kisebbségi véleményben társával Hegedüs László t. képviselő urral együtt eléggé kifejtette. Nagyon messze vezetne az és legalább is akkora beszédet kellene tartanom, mint Wolff Károly t. képviselő ur tartott, hogy ha e fenforgó törvényjavaslatot e szakszerű szempontból is minden részében már az általános tárgyalás alkalmával critica alá akarnám vonni. Nem akarom azonban a t. ház türelmét és figyelmét oly hosszasan igénybe venni, azért tehát vonatkozva a Herman Ottó képviselőtársam által előrebecsátott szakszerű és tárgyi okokra, azoknak bővebb fejtegetésébe én itt e helyütt ezuttal nem bocsátkozom, levén alkalmam egyik vagy másikra a részletek alkalmával, ha kell, bővebben visszatérni. Foglalkozni fogok tehát a törvényjavaslatnak kivált azon egyes momentumaival, melyeket tegnap felszólalt t. közoktatási minister ur, György Endre és Kovács Albert t. képviselő urak beszédeikben hangsúlyoztak.

A t. minister ur vázolta itt e javaslatnak történetét igen helyesen s közben-közben aztán saját észrevételeit is megtette egy és más irányban. Köszönettel tartozunk neki azért is, mert a t. miminister ur meglehetős nyiltan beszélt, mondott azonban szavakat, a melyekért nagy köszönettel nem tartozunk neki, a mennyiben nem igaz néven iparkodott megnevezni az eszmét, melyért küzdünk, hanem mintegy megbélyegezte.

A t. minister ur volt az, a ki már tegnap felszólalásában hangsúlyozván a felekezeteknek ezen törvényjavaslat által nézetem szerint lényegesen sértett vagy sértendő jogai iránti féltékenységét, azt a kifejezést használta, hogy hát ennél a törvényjavaslatnál szokás szerint mindig belefujnak a felekezeti trombitába. Hát igenis, a t. minister ur hivott fel, hogy a tárgyi okok mellett, a melyeket érintenem szükséges, belefújjak a felekezeti trombitába is. Midőn a felekezeteknek törvények és békekötések által biztosított jogai megsértése involváltatik: kötelességemnek ismerem, különösen a t. minister ur provocálása folytán is, birálat alá venni a törvényjavaslatot és reflectálni fejtegetéseire már azért is, mert szerencsém van ezen országnak legtisztább reformatus kerületét képviselni. Választóim bizalmának is meg akarok itt felelni, miután kötelességemnek tekintem azon törvényesen bevett egyház — nézetem szerint — sértett jogait védelmezni, a melynek legfőbb iskolája kerületemben fekszik. Óhajtanám, hogy nem csak én, hanem a túloldalról is azok, a kiknek atyái, nagyatyái, családjai annyiszor tették ki magokat a protestans jogok védelmezésében a veszedelemnek, hasonlóan hivek maradnának őseikhez és ne tagadnák meg a sirban nyugvó Rádayak, Telekiek stb. elveit és óhajtanám, vajha ez a felekezeti trombita oly erősen harsogna, mint harsogott hajdan Jericho falai alatt Jozsua trombitája, hogy összeomolnának e

Digitized by Google

törvényjavaslatnak törvénybe ütköző rendelkezései. *(Derültség.)*

Hát t. ház, a minister ur azt mondta, hogy itt feltámad a felekezeti dacz. Mi az a felekezeti dacz? A bécsi és linczi békekötésekhez való ragaszkodás. Az 1843/44-ki országgyülés, illetőleg az alsó tábla a felső táblához intézett üzenetében kimondta azt, hogy a békekötések által garantirozott protestáns vallásfelekezet a törvények paizsa alatt áll és ezen békekötések érvényes és kötelező volta kivül áll az időnként változható politikai nézeteken és pártárnyalatok felfogásán. Ezen nézetben osztozom én és ragaszkodom ama positiv jogokhoz, a melyek nemcsak hogy nem ellenkeznek a magyar állameszmével, de sőt sokszor gyászos és viharos időkben a magyar állam bástyái voltak. Lehordani ezen bástyát, vagy abból egy követ is kivenni, bűnnek tartanám, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* annyival is inkább, mert alkotmányunk nem áll oly positiv megingathatlan sziklaalapon, hogy ne kellene tartanunk attól, hogy még ezen bástya egykor jó szolgálatot fog tehetni. Ha a Básták és Karaffák kinzó és tüzes eszközei, ha az eperjesi vérpad és tüzes fogó nem voltak elegendők lerontani a bástyát, azt hiszem, a minister ur sem fogja azt lerombolni tudni. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem is akarja! Mozgás.)*

A minister ur őszintén kijelentette azt, hogy ő a kormány felügyeleti jogát főképen az érettségi vizsga és tanárképesítés körül óhajtja concentrálni. Ez mind a kettő oly cardinalis jogunk nekünk, a miben, felfogásom szerint, mi protestánsok nem engedhetünk. Ha Karaffa-féle eszközök, bár lelkében tán azokat is óhajtaná ellenünk alkalmazni, *(Derültség jobbfelől)* igen, felteszem róla és a miniszterelnök urról is, *(Derültség jobbfelől)* ha tehát mondom, ily eszközök nem állnak is rendelkezésére, de titkosan működő rugókkal, *(Derültség jobbfelől)* a szavazógép útján akarja elérni az eredményt. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ha mondom, megtörténik is az, hogy önök mesterségesen törvényt csinálnak e javaslatból, el fogja az idő söpörni azt a törvényt rövid idő alatt. Megpróbálták ezt már mások is, intéztek már támadásokat és pedig nem régi időben, ott voltak a Thun-féle merényletek, a protestáns egyház és iskola szabadsága ellen. Hol vannak azok? Elfujta a szél. Ha törvénynyé válik is az önök javaslata, gyorsan el fogja fujni a szél. Én, ha törvény lesz belőle, csakis törvényes eszközökkel izgatni, de izgatni fogok ellene, meggyőződésemből, mert megtámadva látom benne egyházam szabadságával hazám szabadságát is, mivel e kettő három század óta összeforrva áll. *(Helyeslés a szélső balfelől.)* Én ugy vagyok meggyőződve, ismerve a protestánsoknak jogaikhoz való szivós ragaszkodását, nem lesz oly könnyű, ha önök a törvényt meghozzák is, az életbe léptetni, nem fogják oly könnyen rászorítani a protestánsokra azon titkos czélzatokból, melyekből önök e törvényjavaslatot ide hozták. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk a titkos czélzatokat!)* Majd meg fogom nevezni, nem félek én az odiumtól, kirukkolok én vele szabadon. *(Derültség jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélső balfelől.)*

A mi a tanárképesítést illeti, a tanügy nálunk protestánsoknál szorosabban össze van forrva az egyházzal; egyházunk már oly természetű, oly szervezetű, hogy az oktatás annak ugy az isteni tiszteletben, mint az iskolában a leglényegesebb részét alkotja, attól el nem választható és azon szellemet, mely mindkét helyen kifejlődött, azon szellemet, a mely azon egyházat, melyben születtem és büszke vagyok rá, hogy tagja lehetek, magyar hitnek keresztelte el, mondom, ezen szellemet akarják önök megrendíteni. *(Felkiáltások jobbfelől: Óh! Óh!)* Példával szolgálok, tanárt képeztetni van jogunk, iskolát fentartani van jogunk, de a képesítési jogot önök magukhoz akarják ragadni. Az exact tudományokra, mathematicára, physikára nézve még nem mondom, hogy valami nagy szerencsétlenség volna abban, ha a ministeri vizsgáló bizottság dönt; de méltóztassanak figyelembe venni, hogy ha azon tudományágakban, melyek az ifjuság képzésére döntőleg hatnak, a történelemben és a bölcsészetben fog vizsgát tenni a magyar növendék, a legnagyobb zavarban lesz, ha az önök vizsgáló bizottsága előtt sikert akar elérni. *(Felkiáltások jobbfelől: Hogy hogy?)* Ismerem azon szellemet, mely ott uralkodik. Ott a magyar történelmet meghamisítják Bécs kedvéért. *(Élénk zajos ellenmondások jobbfelől. Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mi magyar hazafiakat akarunk, szabadon gondolkozókat akarunk nevelni, mi hamisítatlanul tanítjuk a történelmet. Rákóczy és Thököly, kiket ma szabadság- és vallashősöknek egyaránt tisztelünk, az önök nézete szerint, ha rebellisnek nem fogja nevezni, az önök tanári bizottsága megbuktatja. *(Ugy van! a szélső balon.)* Az a szellem uralkodik az önök állami iskoláiban: a történet hamisítása, hunyászkodó, aulikus, Bécsnek hódoló szellem. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Annyira megy a t. minister ur abban, hogy például az egyetemen is a tanárok előadásaira oly criticát gyakoroltat, — ez tény s annak idejében a lapok is közölték, de ismeretes egyetemi körökben is — hogy mikor egyik egyetemi tanár a magyar történelem eme szakait tárgyalta, denunciálták a minister előtt, hogy micsoda forradalmi dolgokat praedicál és a minister elküldött oda hallgatókat, spioniroztatni a tanár előadásait.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Nem igaz!

Thaly Kálmán: Hirlapokban volt olvasható, Kerékgyártó tanárral tette. Sőt újabb időben az is történt, hogy egyik-másik tanárt meghivatott

Digitized by Google

és atyailag integette, tudjuk, figyelemmel kisérjük ezeket.

Hegedüs Sándor: Titkos policiát gyakorolnak!

Thaly Kálmán: Igenis, ő gyakorolja a titkos policiát s Hegedüs képviselő ur talán egyike azoknak, a kik elmennek hallgatni az egyetemre. *(Derültség. Zaj.)*

Azt a szellemet, a mely a protestáns iskolákban a legjobb hazafiakat nevelte, megmételyezni, megmérgeztetni részemről sohasem fogom engedni. A magyar történelemnek önök szerinti tanítási módja annak legkárhozatosabb megmérgezése, ezért nem adhatom ki a tanárképesítési jogot a protestáns felekezetektől az állam kezébe, mert a protestánsokat bizonyosan nem, vagy csak azokat, kiket ily értelemben proselytákká tettek, fogják önök képesíteni és nekünk oly tanárokat, kik a történelmet és bölcsészetet szabad szellemben merik hirdetni, nem fognak adni.

Wolf képviselőtársunk találólag hivatkozott Tacitusra, hogy a minister urat bántaná, ha a tanítványok Tacitusból megtanulnák az igazságot. Ne aggódjanak, biztosítom, hogy a t. minister ur az új tantervbe nem fogja felvenni a Tacitust, hisz az ő elvei szerint a latinból, felnőtt ifjaink a breviariumot és Loyolai szent Ignácz munkáit fogják olvasni. *(Derültség.)* Hogy pedig a classicusok is képviselve legyenek, hát nem mondom, talán Ovidius „Liber Amorum"-ját adja a zsenge ifjuságnak kezébe, mert a hypocrita bigottság és a pajzán trivialitás mindig együtt jár. *(Mozgás.)*

A t. minister ur emlékezett beszédjében a külföldi iskoláztatásról, a mikor protestáns ifjak külföldre kimentek, mintha az kárhozatos volna. Ez nálunk régi usus a reformátió kezdete óta és sok tekintetben áldásos. Nem is mondunk le róla. Vajjon a minister ur hol neveltetí a katholikus egyház — megengedem, igen jeles — leendő papjait? Bécsben a Pazmaneumban, az osztrák fővárosban. Az sokkal veszedelmesebb, mintha Oxfordba, vagy Jenába, Göttingába küldjük ifjainkat. Micsoda irányban nevelik ott, azt mutatja ama körülmény, hogy mikor ama lelkes ifjak a nemzet ünnepelt költőjének szobrára gyüjteni akartak, az igazgató betiltotta azt azért, mert Arany János ugyan nagy költő, de hát eretnek. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Nem hiába hangoztatja a minister ur a felekezeti szempontot, valóban tisztán felekezeti szempont az, a miből ő — noha nem vallja be, — a törvényjavaslatot előterjesztette.

Kovács Albert t. képviselőtársam a minister urnak tegnap, megvallom, örömmel hallgatott kedélyeskedésében, használta azt a kifejezést — spenótszinű beszédjében hogy a minister ur törvényjavaslatát a spenóthoz hasonlította.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Nagyon jó étel az!

Thaly Kálmán: A minister ur azt mondta akkor, mit most mond, hogy nagyon jó étel és ezzel akarja jól lakatni a t. házat és az ifjuságot. Erre valaki azt mondta, hogy hát nagyon jó étel, hanem auflag is kell hozzá. Hát ne búsuljon a megjegyzést tevő, majd gondoskodik a ministerelnök bécsi szeletekről auflagnak. *(Derültség a szélső balon.)* Ez annyival inkább kitelik tőle t. képviselőtársaim, mert mióta 1878-ban a debreczeni kolbász olyan nagyon megfeküdte a gyomrát, azóta csak bécsi szeletekkel traktálja a magyar törvényhozást. *(Nyugtalanság a jobboldalon.)* No hát ezt csak tréfa közben mondottam. *(Közbeszólások jobbfelől: Akadémicushoz illő beszéd!)* Igenis, akadémicus vagyok, nem szégyenlem, sőt büszke vagyok rá, mert magam szereztem szorgalmam által ezen czímet; hanem Hegedüs meg Dárday képviselő urak, kik közbekiáltottak, ezen akadémiai tagságféle bűnömet vetették szememre. *(Zaj jobbfelől.)* Ott van egy másik akademicus tagtársam, György Endre *(Közbeszólás jobbfelől: Szépen beszélt!)* Tegnap ő arról beszélt, a miért engem az akadémia tagjává választottak; ő vette ajkaira a nagy Rákóczy nevét, tehát talán nekem is van annyi jogom, mint neki, Rákóczyról szólani.

Azt mondotta György Endre képviselőtársam, hogy azon körülbelül 2 millió kálvinista — ebben igaza volt, nyilt könyv a történelem — mindig a magyar hazáért, a magyar államért, a szabadságért küzdött és vérzett és hogy azon zászlókon, melyeket Rákóczy lobogtatott, a „pro Deo" mellett mindig ott állott: „pro libertate et pro patria" is. Épen azért, mert ott állott, nem félek én attól, hogy valaha ezen fogalmak a protestáns egyháztól elválasztassanak. Hanem különösen jön ki az, t. ház, mikor hatás kedvéért a Rákóczy zászlókat azon padokról kezdik lobogtatni, mert jusson eszébe t. képviselőtársamnak, hogy azon patria et libertate" feliratú zászlók Bécs ellen voltak felemelve, azon Bécs ellen, melynek önök hódoló, meghunyászkodó szolgái. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zajos ellenmondások jobbfelől.)*

A rodostói, stambuli sirokat, kár szentségtelen kezekkel érinteni. Ama nagy halottak elvekért küzdöttek, ők az elvek nagy bajnokai, kik ez ország jogaiból le nem alkudtak semmit. Biztosíthatom önt t. képviselőtársam Hegedüs ur, hogy az ön nagy mestere Tisza Kálmán nem fog soha Rodostóban meghalni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ne is engedje az ég!)*

A mi pedig a pro patriát illeti, mi is lelkesülünk azért, ama régi értelemben, melyben azon szó ama régi zászlókon lobogott. *(Közbeszólás jobbfelől: Mi is!)* Igen, de önök más értelemben. Megmondotta Jókai Bécsben, ama hires toasztban, hogy van neki egy szélesebb hazája, önöknek az

Digitized by Google

a patriájuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Rákóczyról lévén szó, nem én hoztam elő, magamtól nem tettem volna, hanem ha már t. képviselőtársam előhozta, elmondom ez ügyre vonatkozólag nézetemet. Midőn ő Párisban barátai, a Bourbon herczegek között élt volna, megkérdezték őt, látván minő buzgó katholikus, hogyan van az testvér, mondák, hogy a ki annyira vallásos vagy, hogy még a kath. egyháznak ceremoniáit is megtartod, oly hévvel küzdél a magyar protestáns egyház szabadságáért? Ama nagy ember azt felelte rá: „Nem ismeritek a viszonyokat. Én katholikusnak születtem, ama hitben neveltettem s egyénileg buzgó hive vagyok. Őseim azonban reformátusok voltak s egyik ősöm, I. György fejedelem volt az, a ki a linzi békekötést létrehozta s ama békeokmányt beczikkelyeztette hazánk törvényei közé.

És Magyarország a megsértett, felforgatott törvényekért, alkotmányért fogván fegyvert, nekem törvény és törvény közt válogatni nem volt sem kedvem, sem jogom és azért igenis harczoltam a protestánsok szabadságáért.“ Ez már emelkedett és correct felfogás!

Ugyanő azt is irásban hagyta, hogy katonáinak 9—10-ed része kalvinistákból állott. Ez a kilencz-tized részben kálvinista hadsereg döntötte meg a Kolonics regimét 8 év alatt, ezen eredmény nélkül bizony nem volna ma Magyarország, mert bizony ez a Kolonics-németté, nyomorulttá, katholikussá, mint mondá, tette volna ezen országot. Az alkotmányt biztosító szathmári békekötést ez a kilencz-tizedrész kalvinista hadsereg vívta ki és ugyan mivel hálálják meg ezek utódainak azt, hogy mi általában, mint magyarok még létezünk? Ilyen törvényjavaslattal ni, melylyel legsarkalatosabb jogainkat el akarják venni.

Hallottuk már az argumentumot, hogy mivel szász barátaink — nem akarom szépíteni a dolgot, sőt magam is kárhoztatom kifelé való tendentiájukat — mivel ezen barátaink kifelé gravitálnak, azokat megfékezni szükséges, azért bele kell nyulni a kormánynak rendőri felügyelettel az iskolai ügyekbe. Hát kérdem, az a 180 ezer *(Egy hang: Százharminczötezer!)* Legyen kevesebb, annál jobb az én malmomra. Hát mert a maroknyi szász nemzetiségnek nincs ragaszkodása a magyar államhoz, azért büntessünk két millió kálvinistát, a kik az állam ellen soha sem vétettek. Azért, mert tolvajok vannak, fogassanak el a becsületes emberek is. *(Derültség.)* Nem értem e szót a szászokra, csak mint példabeszédet idéztem.

A t. minister ur után itt Kovács Albert képviselő ur szólott; furcsa eljárást követett, mindnyájunkat meglepett nagyon. Feliratkozott a törvényjavaslat ellen, azután beszélt a törvényjavaslat mellett. Olyatén bevezetést tett beszédében, hogy én azt hittem, hogy csak mégis a javaslat ellen fog szólni, de elcsürt, csavart logicájával oda lyukadt ki, hogy a törvényjavaslatot elfogadja.

Azt mondja, hogy neki kell ismerni a viszonyokat, mert ő theologiai tanár. Kérdhetné tőle az egyház: „Et tu mi fili Brute?“ Csak hogy a képviselő ur beszéde nem Brutus tőre volt, csak kis szunyogcsipés.

Azután hangsúlyozta, hogy ő az egyházjog tanára. Megengedem, nem vonom kétségbe, gratulálok tanítványainak, hanem az bizonyos, hogy az alkotmányjognak ugyan nem tanára, mert annak még alpháját sem ismeri. Itt polemizált t. i. nem a minister ellen, hanem mindig a ministerium egyik osztálya ellen.

A képviselőház osztályokat nem ismer, hanem ismeri a ministert, nekünk köztünk, dolgunk csak vele lehet, nem pedig az ő egyes osztályaival. Ez az alkotmánytan alphája. *(Tetszés a szélső balon.)*

No hát t. ház, én nekem eszembe jut a régi Entwurf és patens idejéből — nem tehetek róla, bocsánat a benyomásért, én önkénytelenül Szoboszlayra és Báthoryra gondolok. Talán akkora ember nem fog válni a képviselő urból, mint Szoboszlay. Ha akkora lesz, mint Báthory: no, ez gusztus dolga. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Én rám azt a benyomást tette a tegnapi beszéd, hogy a kezdeményezés megtörtént; lehet, hogy válik belőle valami.

Nagy önérzettel hivatkozott a t. képviselő ur tanulmányaira, munkáira, kiadványaira épen a protestans autonomia és jogtörténet terén. A legilletékesebb birálók e tekintetben az Akadémia és a történelmi társulat; de ott még ezen munkákról, sem azok szerzőjéről tudomást nem vettek eddigelé — bizonyára az ő hibájuk. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A linczi békeokmányt is előhozta a többek közt. De kétlem, hogy valaha eredeti, hiteles szövegben láthatta volna. Én láttam, szolgálhatok utasítással, ha tovább tanulmányozni akarja; mert arra szükséges az eredetit ismerni.

Kovács Albert: A bécsit is tetszett látni?

Thaly Kálmán: A linczit láttam, az fontosabb, mert abban nincs már benne az a hirhedett záradék: „absque tament praejuditione jurium dominorum expressorium.“

A t. képviselő ur beszédével — már nem tudom, Szoboszlay vagy Báthory superintendens emléke iránt viseltetik-e nagyobb pietással — mondom magával a beszédével önkénytelenül is a katholikus főpapságnak tett szolgálatot és ez a sajtónak bizonyos részében észre is vehető. És itt térek rá arra, a mit onnan felül kiáltottak, hogy honnan van e törvényjavaslat. *(Halljuk!)*

Megmondom őszintén: a katholikus főpapság álczázott támadása ez ellenünk, semmi más. *(Ugy*

Digitized by Google

van! a szélső balon. Nagy derültség és ellenmondás a jobboldalon.)

A főpapokat mondtam, nem általánosságban a papokat.

Göndöcs Benedek: Azok sem szeretik.

Thaly Kálmán: Göndöcs t. képviselőtársam még nem püspök, meglehet, hogy lesz és azért van a javaslat mellett. De én még nem számítottam a főpapsághoz; bár remélem, hogy rövid idő mulva oda fog tartozni. *(Derültség.)*

Tehát mondom, reám azt a benyomást tette az egész. *(Halljuk!)*

Bizonyos megelőzött conferentia a főpapok részéről, titkos súgdosások a minister urral, össze vissza. Lehet, hogy tévedek, nem vagyok csalhatatlan, mint a pápa. *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Rám, mondom, ez a törvényjavaslat azt a benyomást teszi, a mit a biblia mond, hogy a szó, a hang, az a Jákobé, de a kéz az Ezsau keze. *(Derültség a szélső balon.)* És mivel igy vagyok meggyőződve és mivel tökéletesen beczikkelyezett békekötéssel meghatározott sarkelveit, jogait támadja meg ez a törvényjavaslat egyházamnak: nem szükség talán kijelentenem, minő consequentiát vonok ki belőle, azt t. i., hogy per absolutum el nem fogadhatom. Nem fogadhatom el pedig annyival kevésbé, mert a már általam imént jelzett észrevétel valósága felől annyival inkább van okom azon kétséget táplálni, mert épen a t. minister ur volt az, a ki a belügyminister urral egyetértve, csak legközelebb nekünk protestánsoknak rendeletileg a katholikus szent megünneplését akarta decretálni. Ez tény; annak idején szóba is hoztuk a dolgot, akár hogyan, de megtörtént. Azóta is ezt a gyanús dolgot mindig figyelemmel kisértem és ezen következmények nagyon is logicailag állhatnak be.

Én, t. ház, nagyon sajnálom, hogy felekezeti térre is át kellett vinnem a vitát. *(Halljuk!)* A tisztelt minister ur fújta meg először a felekezetek trombitáját. *(Ugy van! a szélső balon.)* Én csak utána folytatom, mert semmi okom szégyelni, hogy oly felekezethez tartozom, melynek hazafiságát nem vonta és nem is vonhatja kétségbe senki és semmi okom szégyelni, hogy óhajtom azon felekezetnek, mindkét protestáns felekezetnek törvényekbe iktatott jogait csorbítatlanul átvinni az utókorra, a mint azokat ránk sokkal nehezebb idők daczára, mint a mostaniak, nagyapáink, apáink csorbítatlanul áthozták.

Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Hosszas élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tárgyalás a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben fog folytatatni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

201. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. évi márczius hó 7-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés Hollósy Károly haláláról s a beérkezett kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök jelentése a Deák Ferencz-emlék ügyének mai állásáról. Az inditvány és interpelátiós könyvek fölolvasása. A középiskolai törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Agoston, Pauler Tivadar, b. Kemény Gábor, ifj. gr. Ráday Gedeon, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat gr. Pejacsevich Tivadar, másrészt Duka Ferencz jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a folyó hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

T. ház! Méltóztatik jelentésemből is tudni, hogy Hollósy Károly, baranyamegyei siklósi választókerület országos képviselője elhunyt. Én a képviselő ur elhunytáról egy táviratot vettem, hivatalos jelentés azonban mostanáig sem érkezett hozzám. Minthogy azonban nevezett képviselő urnak elhunyta a köztudomás szerint kétségtelen, szükséges intézkedni az új választás iránt. *(Helyeslés.)* Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék engem felhatalmazni arra, hogy az új választás iránt a szükséges lépéseket megtegyem.

Bemutatom Arad szab. kir. város közönségének feliratát, melyben Hódmezővásárhelynek felterjesztését pártolván, a Bukovinában, Moldvában és Oláhországban élő magyarok hazatelepítése iránti intézkedést kér tétetni.

Vóna Mihály és 1526 érdektársa félegyházi lakosoknak Csanády Sándor képviselő által beadott kérvényét, melyben Félegyháza városa és a félegyházi redemtionalis közbirtokosság közti vitás birtokkérdésben megkezdett per folytatására kormánybiztost kér kineveztetni.

Valberth Károly munkácsi lakosnak Jászay Antal képviselő által beadott kérvényét, melyben a munkácsi országos fegyintézetbe munkavezetői állásba való visszahelyeztetését vagy esetleg 11 havi 400 frtnyi illetményének megtérítését kérelmezi.

Mindezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Román Miron érsek-metropolitának a magyarországi s erdélyi görög keleti román egyház nevében Szerb György képviselő által benyujtott kérvényét, melyben a középiskolákról és azok tanárainak képesitéséről szóló bizottsági törvényjavaslatot elejtetni és egy, a felekezetek autonomiájával és a nemzetiségi törvénynyel megegyező törvényjavaslatot beterjesztetni kér.

Ezen kérvény, minthogy a törvényjavaslat a ház tárgyalása alatt áll, legczélszerűbben a ház irodájában lesz elhelyezendő, hogy a képviselő urak megtekinthessék. Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Az 1876: III. t.-cz. 3. §-ának rendelete szerint, van szerencsém beterjeszteni a ministerium jelentését a Deák Ferencz emlékének felállitása tárgyában az 1882-ik évben történt intézkedésekről és az ügy mostani állásáról. Kérem a t. házat,

Digitized by Google

hogy ezen jelentés kinyomatását és szétosztását elrendelni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni és a ház tagjai között szét fog osztatni.

Több előterjesztés nem lévén, következik a napirend: az indítvány- és interpellátiós könyv felolvasása.

Gr. Pejacsevich Tódor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellátiós könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Következik a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Rakovszky István: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Alig kezdhetném felszólalásomat találóbb szavakkal, mint a melyeket 1848-ban a népiskolai törvény tárgyalása alkalmával Kazinczy Gábor mondott: „Ha a gondolatfonalat, mely tanácskozásaink némely részletén áthúzódott, figyelemmel kisérem: ugy tetszik nekem, mintha visszabűvöltetném a régi politika terére és mintha a nevelés eszméje, a magyar törvényhozás bolygó zsidója ismét feltámadna, köztünk járna, meggyilkoltatna az ünnepélyes „Maradjunk a réginél!“ kiáltások által.“

A mai viszonyokra is tökéletesen alkalmazhatók ezen szavak. Valahányszor ezen oly gyakran és oly sok oldalról sürgetett törvényjavaslat a ház elé kerül, mindannyiszor felzúdul ellene a támadások egész legiója, a felekezeti autonomiának, szabadságnak nevében, nemzetiségi jogok eltiprásának panaszával.

Én teljes tisztelettel viseltetem a felekezeti automia érdemei és jogai iránt. Teljes méltányossággal tudok érezni a velünk együtt élő nem magyar ajkú lakosok jogos érdekeivel szemben és ha ezen jogok akár egyike, akár másika megtámadtatnék, magam is csatlakoznám ezen jogok védelméhez. De ezen törvényjavaslatban t. képviselőház, sem a felekezeti autonomiának, sem a nemzetiségi érdekeknek jogai sértve nincsenek. És ha mégis oly elkeseredetten támadtatik meg az ezen két oldalról; ugy ez nem más, mint azon sajnos jelenségnek ismétlődése, a melyet annyiszor van alkalmunk tapasztalni Magyarországon. Mi ugyanis minden alkalommal sürgetjük a reformot, kivánjuk a haladást, hangoztatjuk a magyar államiságnak, a magyar állam egységének eszméjét és mégis valahányszor, bármily gyenge lépés is történik ez irányban, akkor ellene támadunk és mint az előttünk fekvő kérvények, memorandumok, valamint a t. szónokok egy része is kifejezte magát, rendőri felügyelettel, az iskolai intézmények szétrombolásával, erőszakoskodással, a becsületbe és szabadságba vágó intézkedésekkel vádoljuk ez irányzatot. Az állami omnipotentiát vetik szemünkre, sőt Thaly Kálmán képviselő ur még evvel sem elégedvén meg, felidézte a Básták, Karaffák rémképeit, valószinűleg azért, mert érezte egyéb argumentumainak gyengeségeit. És mindezt miért? Egyszerűen azért, mert idejét látjuk, hogy azon siralmas és tarthatatlan állapotokon, melyek középiskoláinkban oly méltó panaszra adnak okot s melyeket az előadó ur is jelzett, legalább részben javítsunk. Mert idejét látjuk annak, hogy a középiskolákban oly régóta panaszok tárgyát képező visszaélések és mulasztások legalább részben orvosoltassanak.

Hisz nem is gyökeres reformról, nem is radicalis újjászervezésről van szó, hanem egyszerűen arról, hogy az annyi panaszra okot szolgáltatott elhanyagolt ügyekben némi kis javítást, orvoslást szerezzünk.

Nem is arról van szó — a mi pedig óhajtandó — hogy a magyar államnak döntő befolyást szerezzünk a középiskolai nevelésben is, hanem csupán egy egyszerű, félénk rendezése a létező felügyeleti jognak, egy félénk eszköz arra, hogy az állam érdekével merőben ellentétes mulasztások és üzelmek legalább némi orvoslást nyerhessenek. És mégis, az állami öntudatnak ezen szerény nyilvánulása is anathemát zúdít fejünkre. *(Tetszés jobbfelől.)*

De nemcsak a felekezetek és a nemzetiségi túlkövetelők kárhoztatnak minket ezért t. ház, hanem kezet fog velük a ház azon t. oldala is, *(a szélső baloldalra mutat)* mely különben mindig első sorban hangoztatja a magyar állam önállóságát, függetlenségét. És Herman Ottó t. képviselő ur itt élő szóval tiltakozik az ellen, hogy őket felekezeti, vagy nemzetiségi érdekek vezetnék; a különvéleményben azonban előttünk fekszenek azon indokok, melyekből a javaslathoz járulni nem akarnak s ezek közt kiváló szerepet játszik az, hogy a különvélemény szerkesztőinek nézete szerint a javaslat a felekezeti autonomiát sérti.

És tiltakozik Herman Ottó képviselő ur az ellen is, hogy ők a nemzetiségekkel kezet fognának s azt mondja, hogy ők egészen más indokokból indulnak ki, mint a nemzetiségi képviselők. Ha azonban végighallgatjuk szavait és megnézzük a különvéleményt, azt találjuk, hogy az indokok, melyek felhozatnak, itt is, ott is ugyanazok, azon különbséggel, hogy ott még másokat is hoznak fel, de alapjában véve ép ugy hangoztatják az autonomia jogainak megsértését, mint amott, ép ugy hangoztatják azt, hogy a szoros törvényességhez ragaszkodnak, mint amott és ép ugy panaszkodnak centralisátióról, jogtiprásról, mint amott.

A különbség t. ház, csak az, hogy mig Wolf képviselő ur hivatkozik a szabadítóra és hivja azt, addig Thaly képviselő ur kijelenti, hogy e javaslat ellen, még ha törvénynyé lesz is, izgatni fog teljes erejéből. *(Tetszés jobbfelől.)*

És kérdezzék meg t. ház, a nemzetiségeket és illetőleg azokat, kik a nemzetiségek nevében

Digitized by Google

állnak elő túlzott követelésekkel, hogy vajjon ők a magyar állam egysége ellen törekszenek-e? Tagadják ezt ép ugy, mint a képviselő ur. Kérdezzék meg, vajjon ők a magyar állam erejét kivánják-e csorbítani, vagy annak fejlesztését megakadályozni? Ép ugy tagadni fogják ezt, mint a képviselő urak s ép ugy tiltakozni fognak ők, mint a t. képviselő urak az ellen is, hogy felekezeti szempontból támadnák meg a törvényjavaslatot. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Pedig a mint bátor voltam említeni, a különvélemény is és a felszólalt képviselő urak is nagyon erősen felekezeti szempontokra fektetik argumentatiójukat. És különösen messze ment e téren Thaly t. képviselő ur, ki egyenesen felszólítást intézett a régi családok sarjaihoz, hogy kövessék atyáik és nagyatyáik példáját a vallás védelmében, mintha a vallás ma meg volna támadva. Sőt Thaly képviselő ur még tovább is megy és nemcsak a felekezet érdekében, de egyenesen más felekezetek ellen izgat és a szabadságharczot degredálja felekezeti harczczá, midőn előadja, hogy Rákóczy seregének kilencz-tizedrésze kálvinista volt és ha ez a kálvinista sereg nem diadalmaskodott volna, akkor Magyarország nem volna ilyen, mert Kolonics azt nyomorulttá, katholikussá tette volna. Épen ez a különbség köztünk, t. képviselőház. A mig önök az ország fegyveres és alkotmányos nemzeti küzdelmeit is felekezeti szempontból birálják meg: addig mi a felekezeti szempont fölé emelkedünk, abból itéljük meg a multat is, de egyszersmind a törvényhozás teendőit a jövőben is magasabb szempontból fogjuk fel, mint felekezeti szempontból. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez a különbség, mondom, kettőnk felfogása közt és az, hogy mi nem akarunk minden áron martyrok lenni, akkor, mikor még ha akarnánk sem lehetnénk azokká. *(Derültség a jobboldalon.)* Mikor itt volt az idő arra, hogy a haza érdekében vérrel, élettel, vagyonnal, számüzetéssel áldozzunk, akkor a háznak azon az oldalán és ezen az oldalán ülő hazafiak megtették kötelességöket és nem riadtak vissza, hogy a legnagyobb áldozatot is meghozzák a hazáért. De akkor, mikor senki és semmi sem fenyegeti a hazát, akkor, bocsásson meg a t. képviselő ur, igen olcsó dicsőség a martyrságot vindicálni. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* S ugy látszik Thaly Kálmán t. képviselő ur egész beszédén, mintha sajnálná, hogy Magyarország nem fürdik vérben és nem kell legjobbjainknak Rodostóban elhalálozni, hanem itthon teljesíthetik hazafias, fárasztó, becsületes kötelességöket és küzdelmeiket. És én elhiszem Thaly t. képviselő urnak, hogy Tisza Kálmán nem fog Rodostóban meghalni, de higyje el a t. képviselőház, hogy Thaly képviselő ur sem fog. *(Derültség jobbfelől.)* És én örülök annak, hogy igy van, örülök, hogy itthon és együtt küzdhetünk, együtt munkálkodhatunk a magyar közművelődés fejlesztésén s annak a czélnak elérésén, melyet Herman t. képviselő ur is kifejezett, mikor azt mondta, hogy ő s azok, kiknek nevében szólt, határozottan a magyar államiság és magyar nemzetiség álláspontját foglalják el. Hát t. képviselőház, elfoglalják ezt az álláspontot és megtámadják ezt a javaslatot. Kérdem a t. képviselő uraktól, hogyan akarják ezen magyar államiságot fejleszteni, Magyarország erejét emelni és egységét elérni, hogy fognak minden izében erőteljes és hazafias nemzetet teremteni, mert fájdalom, ebben az irányban, ebben a tekintetben még mindig áll, a mit Széchenyi mondott, hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz", mondom, hogy fogják ezen erős, a hazafias érzettől áthatott magyar államot megalkotni és megteremteni, ha megtagadják az eszközöket, hogy a nevelést, a középiskolai tanulást hazafiassá, magyarrá, felvilágosodottá, a kor szinvonalán állóvá tehessék? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt kérdi Thaly képviselő ur, vajjon a mi alkotmányunk áll-e oly erős, positiv, szikla-szilárd alapokon, hogy ne kelljen azt félteni a javaslattól? Azt hiszem, hogy épen azért, mert még sok tenni valónk van, mert még messze vagyunk azon czéltól, hogy ez országban általánossá váljék az egység érzete, a magyar állami tudat érzete, épen azért ez egy okkal több arra, hogy ne mulaszszunk el egy alkalmat sem arra, hogy megakasszunk minden irányt, mely ezen czél ellen törekszik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Valóban t. képviselőház, nagy önbizalom, vagy a felelősségnek igen könnyű szivvel való felfogása kell ahhoz, hogy valaki a mi viszonyaink közt egyrészről oly könnyen hivatkozzék a magyar állam erejére, függetlenségére, hogy szembe merjen szállni bármely kérdésnél minden ellenséggel, legyen az belső ellenség vagy külső ellenség, hogy kárhoztasson minden olyat, a mi talán az ország erőinek kellő mérlegeléséből kerüli a vakmerőséget, hogy valaki egyrészt azt hirdesse, hogy szembeszálljunk az egész világgal, másrészről pedig ott, hol az állami erő kútforrása van, megtagadja az államtól azt, hogy ezen nevelést oly irányba vezethesse, mely megteremti az állam erejét. *(Helyeslés jobbfelől.)* De azt mondja Herman Ottó t. képviselő ur, hogy ők nem particularis érdekeket védelmeznek, hanem védelmeznek történelmi jogokat, melyekkel szemben ezen törvényjavaslat reactió. A mi a történelmi jogok kérdését illeti, arra megfelelt már ugy az előadó ur, mint mások és különösen György Endre képviselő ur. Megfeleltek arra is, hogy ezen jogok nem sértetnek meg e javaslat által. És én részemről, t. képviselő ur, készséggel elismerem, hogy a felekezetek ezen történelmi jogaikkal — kevés kivétellel — nem éltek vissza. Bűn volna hálával nem emlékezni meg arról, hogy a felekezetek Magyarországon — kevés kivétellel,

Digitized by Google

mondom — ezen jogaikat hazafias irányban gyakorolták. De ha Herman képviselő ur a történelemre hivatkozik, mely tanusítja ezt és hivatkozik a reactióra, legyen szabad figyelmét felhivnom arra, hogy a történelem azt is tanusítja: hogy a reactió, mely ellensége mindennek, a mi haladás, rendszerint a felekezet és a vallás köpenye alá rejtőzik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezen szent nevek alatt intézi támadásait minden ellen, a mi haladás, *(Ugy van!)* minden ellen, a mi az elkövetett hibákat orvosolni és megtörtént mulasztásokat pótolni igyekszik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azon nemzetek t. ház, melyek nagy áldozatok árán szerezték meg a szabadságot és önállóságot, mint a mi nemzetünk is és egyáltalán mindazon nemzetek, melyek súlyt fektetnek arra, hogy hazájuk erős, önálló ország legyen, igen jól tudják és érzik azt, hogy mit tesz a neveléstügyben az államnak befolyást adni, a neveléstügyet erős kézzel vezetni. Létkérdése ez minden államnak, de egyuttal természetes joga is és nem chauvinismus, melylyel itt e házban és a külföldi lapokban vádolnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Más alkalommal bátor voltam kifejezni azon meggyőződésemet, most is azt mondom, hogy a törvényhozásban nem szabad a chauvinismusnak és az erőszakoskodásnak tért foglalnia. És épen azért igen csodálom Herman Ottó képviselő urtól, hogy beszéde végén fenyegető állást foglalt el a nemzetiségekkel szemben, hogyha ők többségre jutnak, velük igy-ugy el fognak bánni, de beszéde közepén meg akarja tagadni a törvényeket, melyek segélyével nem ellenségeskedéssel, nem chauvinismussal, de törvényes és békés uton érheti el az állam a maga jogos czéljait. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Határozottan tagadom azt, hogy chauvinismussal, erőszakoskodással létesíteni lehetne a felekezetek vagy a nemzetiségek közt a békés egyetértést és együtt érzést. De ha nem szabad az erőszakoskodásnak tért foglalnia törvényhozásunkban, nem szabad tért foglalnia a felekezeti vagy nemzetiségi elfogultságnak és fanatismusnak sem. *(Ugy van! a szélső jobboldalon.)* Pedig t. ház, nem egyéb, mint elfogultság az, ha az ellen panaszkodnak, hogy ezen javaslat a felekezetek jogait sérti. Van-e itt sértve a felekezetek joga, a nemzetiségek érdeke? Ezen javaslat egyszerűen a rég panaszlott bajoknak némi csekély orvoslását kivánja, mely orvoslást oly rég sürgeti a közvélemény. És nem-e léteznek tényleg azon bajok, a melyek ellen orvoslást keresni kötelességünk? Ha Thaly képviselő ur hivatkozik arra, hogy a protestáns iskolákban nem engedik a történelmet meghamisitani, legyen szabad hivatkoznom azon visszaélésekre, melyek ugy általában a tanügy, mint a nevelés ügye körül elkövettetnek, azon mulasztásokra, melyek a középiskolákban oly gyakoriak. Legyen szabad hivatkoznom, nem vádkép, de a létező tények constatálása végett s különösen nem vádképen az egyes felekezetek ellen, hogy igenis fájdalom, a protestáns iskolákban is tanítanak és tanítottak hamisított történelmet. *(Egy hang a szélső balon: Hol?)*

Rakovszky István: Méltóztassanak megkérdezni, hogy a pánslavisticus eszmék . . . . .

B. Prónay Dezső: Moyzes püspök! *(Mozgás.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Ott is, de másutt is! *(Ugy van! jobbfelől.)*

Rakovszky István: Ezen eszmék hol tenyésztek? Honnan terjesztettek legveszedelmesebben? *(Ugy van! a jobboldalon.)*

A képviselő urak ezeket elhallgatják, midőn a javaslat ellen állást foglalnak. És más alapos argumentumokat sem tudván a javaslat ellen felhozni, ürügyeket keresnek és oly igazán nem alapos állitásokkal igyekeznek saját álláspontjukat védelmezni, mint a hogy azt tette Thaly Kálmán képviselő ur és tették nem oly nyiltan más képviselő urak is, kik azt állítják, hogy ezen törvényjavaslat a katholikus felekezetek érdekét védelmezi. Azt mondja Thaly képviselő ur, hogy ez nem egyéb, mint a katholikus főpapok álczázott támadása más felekezetek ellen.

T. ház! Ha e javaslatban volna valami, a mi más felekezetek rovására a katholikus felekezeteknek előnyt adna, magam volnék az első, ki ellene szólnék.

A katholikus iskoláknak t. képviselő ur, semmivel sincs több jog biztosítva e javaslatban, mint másnak; sőt méltóztassék megtekinteni azon állást, a melyben a kath. iskolák az állami főhatósággal szemben vannak; méltóztassék megtekinteni, hogy általában a kath. iskolák mennyivel szorosabb, közvetlenebb állami felügyelet alatt vannak s mennyivel nagyobb befolyása és folytonos beavatkozása van a kath. iskolákra az államnak és méltóztassék elhinni: egyik felekezet sem fogja elcserélni iskola-ügyét a kath. iskola ügyével. Nem sért e javaslat t. ház semmi jogot; egyszerűen rendezi az állam felügyeleti jogát, a melyet régi törvények megadnak az államnak és következőleg a kormánynak, mint az államhatalom képviselőjének.

Sőt inkább t. ház, nagyon messze marad e törvényjavaslat azok megett, a mit az államhatalomnak követelni kellene a nevelés ügyében, sőt többet mondok, a mit az államhatalomnak kötelessége volna követelni.

Van-e t. ház, állam, a mely elfogadna egy tanodai javaslatot, a hol nincs kötelezőleg kimondva az, hogy a tannyelv az állam nyelve legyen, mint e javaslat. És ha Wolf Károly képviselő ur tagadja azt, hogy a német kormány ugy járna el az iskolákkal szemben, mint azt e javaslat kivánja, legyen

Digitized by Google

szabad őt figyelmeztetnem a német törvényhozásnak egyik szakaszára.

Panaszkodnak a t. képviselő urak különösen azon befolyás ellen, a mely a tanárképesítésre, tehát szorosan a közoktatásügyre vonatkozik és ép Wolf Károly képviselő ur és társai, kik annyira szeretnek Németországra hivatkozni, megteledkeznek, hogy ott nemcsak a tanárok, de még a papjelöltek vizsgájára is, minő befolyása van az államnak. Legyen szabad, hogy a képviselő urak megérthessék, csak kivonatilag németül idéznem a törvény ide vonatkozó részét, a mely igy szól: „Über die Vorbildung und Anstellung der Geistlichen: Dieselben müssen auf einer deutschen Staatsuniversität vorgebildet sein. Ausnahmen gestattet nur der Minister. Die Clerikal-Seminarien sind unter Staatsaufsicht; die Candidaten werden staatlich über ihre wissenschaftliche Vorbildung geprüft.“ Tehát nem is közoktatási ügyben, a hol határozottan sokkal nagyobb tért kell engedni az államnak, hanem vallási ügyben, hol a felekezeti szabadságnak sokkal érintetlenebbül kell maradnia; itt is mennyivel határozottabban, erősebben nyul be az államhatalom a felekezetek körébe, mint minálunk a közoktatás terén.

S ezekkel szemben hivatkoznak arra, hogy a szászok minálunk megtámadásnak vannak kitéve; ellenkezőleg t. ház! Önök támadnak meg minket minduntalan és megtámadnak alaptalanul. Hivatkoznak oly országokra, a melyek sokkal erősebben tartják kezükben nemcsak a nevelés, hanem a vallás ügyét is; megtámadnak olyankor, midőn senki sem czéloz nemzetiségi helyes érdeket megtámadni, sem egyáltalában felekezeti autonom jogokat csorbítani.

Azt mondja Wolf Károly t. képviselő ur, hogy Németország különben többet tehet, mint más ország, mert Németországban sokan vannak a németek és csak elenyésző töredékben a más nemzetiségűek. Hozzá teszi azt is, hogy Magyarországban kisebbségben vannak a magyarok, a mit határozottan tagadásba merek vonni; de hát feltéve és meg nem engedve: ez egy ok arra, hogy Németországban több állami jogot tartanak megengedhetőnek? *(Tetszés jobbfelől.)* Nem-e egygyel több ok ez arra, hogy az a nemzet, a mely gyengébb s a melynek mégis fenn kell tartania állami önállóságát, sokkal erélyesebben járjon el? *(Ugy van! jobbfelől.)*

Az a nagy nemzet, a hol egy kis töredék izgatása alig érezhető, sokkal méltányosabb, elnézőbb lehet az izgatással szemben; *(Zajos helyeslés jobbról)* de az a kis nemzet, melynek minden tagjára, minden tagjának hazafiságára szüksége van, az nem tűrheti sehol az izgatásokat, bárhonnan jőjjenek is azok; legkevésbbé sem tűrheti el azt, hogy az iskolákban izgassanak. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondja Wolf képviselő ur, hogy bármit teszünk, ők a világ kincseért le nem mondanának német nemzetiségükről. Nem is kivánja ezt tőlük senki; de viszont ők se kivánják, hogy mi, nem ugyan a világ kincseért, de egy pár általuk sugalmazott német lapnak a kedvéért lemondjunk magyar nemzetiségünkről, a magyar állam államiságáról. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* Mi sem fogunk lemondani magyar nemzetiségünkről, mi a nemzetiségeket mindig tudtuk és tudjuk tisztelni, testvéri jobbot, baráti kezet fogunk nyujtani minden nemzetiségnek, mely velünk együtt él és hazafiasan érez; de az izgatókkal szemben, azokkal szemben, a kik kifelé gravitálnak, a kik folytonosan izgatnak a magyar nemzetiség ellen, tőlünk elszakadásra törekednek, azokkal szemben nekünk kötelességünk még inkább ragaszkodni a magyar államiság eszméjéhez, kötelességünk gondoskodni arról, hogy a nevelés ügye a hazafias érzülettel ellenkező irányba ne tereltessék, legyenek azok tótok, oláhok, vagy németek. *(Felkiáltások: Szászok!)*

És t. ház, legyen szabad ez alkalommal itt egyuttal reflectálnom a különvéleménynek azon végső passusára, a melyben tanácsot ad a törvényhozásnak. Azt mondja ugyanis, hogy hajlandók hozzájárulni ahhoz, hogy egyes töredékekkel szemben, a melyek nem helyesen kezelik az iskolákat, kivételes törvényeket alkossunk; de nem hajlandók hozzájárulni ahhoz, hogy általában megadjuk az államnak azt, hogy főfelügyeleti jogát mindenhol gyakorolhassa.

Én nem felelhetek erre találóbban, mint azokkal a szavakkal, a melyeket Thaly Kálmán t. képviselő ur idézett Rákóczyról, ki azt mondá: „Nekem törvény és törvény közt válogatni nem volt sem kedvem, sem jogom.“

Mi is t. ház nem hozhatunk törvényeket egyes visszaélésekkel szemben; de meg kell adnunk az államnak azt a jogot, hogy a visszaélés, hárhol üsse az fel magát, mindenütt orvosolható legyen. *(Helyeslés. Ugy van! a jobboldalon.)*

De t. ház, a mint bátor voltam előbb mondani, ezen javaslatban nincsen semmi olyan, a mi a felekezetek jogait ugy, a mint az a régi törvényekben fennáll, sértené. Hiszen csakis a legritkább esetekkel szemben nyujt igen gyenge orvoslási eszközöket az államnak, illetőleg kormánynak kezébe. Folytonos hatása és befolyása az államnak az iskolákra ezen törvényjavaslat szerint nincsen; a felekezetek és felekezeti főhatóságok intézkedései döntők maradnak ezentúl is minden lényeges kérdésben; a felekezeteknek anyagi jogai csorbitatlanul fentartatnak, valamint egyáltalában iskoláiknak folytonos vezetése, az azokra való befolyásuk, hatalmuk sértetlenül megmarad kezeikben.

Hiszen még csak annyira sem mert elmenni a javaslat, hogy a tankönyveknek a felekezeti iskolákban való alkalmazását és használását korlátozza; pedig ha valahol, ugy itt Magyarországon tudhatjuk tapasztalásból, hogy mily veszedelmes

Digitized by Google

fegyver a tankönyveknek az iskolákban korlátlan alkalmazása és használása. Az állam részére a régi törvényekben is biztosított főfelügyeleti jognak egyszerű rendezése a történelmi autonomia és és történelmi jog elleni bűn volna?

Hát t. ház, csak azon kérvények, memorandomok és felszólalások érdemelnek figyelmet, a melyek egyes részeknek, töredékeknek képzelt sérelmeit tárgyazzák, a melyek oly jogok megsértése miatt szólalnak fel, a mely jogokat senki meg nem támad? Hát nem sokkal több figyelmet érdemel-e az a sokkal parancsolóbb kérelem, a melyet a közvélemény hangoztat felénk? Az a közvélemény, mely a közérdek nevében azt kivánja, hogy vessünk véget egyszer valahára azon botrányos állapotoknak, a melyek a középiskolákban előfordulnak, emeljük azokat a kor színvonalára, irtsunk ki a középiskolákból minden oly irányt és tendentiát, mely a hazafias érzülettel vagy a valódi műveltséggel ellenkezik, az a közvélemény, mely óhajtja, hogy az állam nyelve kötelező legyen minden tanintézetben, hogy a tankönyvek utján oly sikeresen gyakorolt konkolyhintésnek valahára vége legyen, az a közvélemény, mely azt hangoztatja, hogy egyes részeknek, felekezeteknek érdeke nem jöhet összeütközésbe az állam érdekével, az a közvélemény, a mely azt kiáltja, hogy az ország ügye nem egyes részeké, nem egyes felekezeteké, de édes mindnyájunké, az egész magyar nemzeté, *(Helyeslés jobbfelől)* ez a közvélemény, kérdem, nem sokkal inkább érdemel-e méltánylást, figyelembe vételt, mint az egyes részek tényleg nem létező sérelmei? *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Valóban t. ház, ha tisztán az elméleti szempontból indulunk ki és az ország egységes érdekeit tűzzük ki czélul, ugy nem azon kifogást kell emelni e javaslat ellen, hogy abban az államnak túlságos befolyás engedtetik, sőt ellenkezőleg azt, hogy a legkisebb mértékre szállítja az az állam főfelügyeleti jogát. Ha azon szempontból indulunk ki, hogy minél előbb egy hazafias, egyetértő nemzetet kell képeznünk ez országban, akkor valóban keveselnünk kell az eredményeket, melyek e javaslat alapján elérhetők. De annyira érzem az ügy elintézésének sürgős voltát, annyira érzem, hogy ez ügyben valamit tennünk kell, hogy e hiányok daczára is hozzájárulok a törvényjavaslathoz, mert sokkal kisebb bajnak tartom azt, ha a lépés, melyet előre teszünk, igen kicsiny, mint azt, ha épen nem mozdulunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ismételve felhozatott a vita folyamán a népoktatás ügye, mely az utóbbi évtizedben hozott áldozatok és küzdelmek folytán jelentékeny előhaladást tett; de ezzel sincsenek megelégedve épen a függetlenségi párt t. tagjai, kik, ha alkalom nyilik, mindig panaszt emelnek népoktatásunk hátramaradt volta miatt; pedig t. ház, másfelől a középoktatásnál még azon gyenge eszközöket is meg akarják akasztani, melyek a közmívelődés előhaladására vannak irányozva. Pedig haszontalanul áldozunk mi az elemi oktatásra és hiába küzdünk az állami közmívelődés emelése érdekében, ha a középiskoláknál nem teszszük meg azt, a mi egy valóságos hazafias értelmiség megteremtésére szükséges s mig ott a népnevelésnél a t. tulsóoldali képviselő urak a legradicalisabb eszközökkel küzdenek a felekezetek ellen a közös iskolák mellett, addig itt a középiskolai oktatásnál mereven a felekezeti álláspontra helyezkedve, megtagadják az államtól a míveltség emelésére szükséges eszközöket. Amott radicalismus, emitt particularismus. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Pedig t. ház, a népnevelés jövője is csak ugy lesz biztosítva, ha a középiskoláknál hazafias értelmiséget, hazafiakat nevelünk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Első sorban ugy kell nevelnünk az értelmiséget, hogy hazafias legyen és a középiskolából ne csak bizonyítványokat, hanem a művelődés szükségének érzetét, valódi műveltséget, tudományt és áldozatkész hazaszeretetet hozzon magával és ekkor biztosítva lesz az alap. E nélkül homokra építünk és azon építményt, a melyet nagy áldozatok árán nagy nehezen sikerült felemelnünk, a legelső kedvezőtlen szél elfujja, ha a középtanodákból kikerült értelmiségünk nem lesz alaposan művelt, nem lesz minden izében hazafias. Közmondásossá vált t. ház, hogy a német hadsereg győzedelmét az elemi néptanítók nádpálczája vivták ki. Én azt mondom t. ház, hogy nem az, hanem a magasabb nevelés az, mely Németországban ezen páratlan eredményt elérte. Ennek a révén lehetett Németországban az elemi oktatás hatását és irányát biztosítani, ennek révén vált általánossá a művelődés szükségének érzete, vált általánossá a német egység iránti lelkesedés. Nekünk is ezen az uton kell haladnunk, ha ebből az államból egy egységes erős államot akarunk alkotni, nekünk is az értelmiség jövőjét kell biztosítanunk. Itt az ideje, hogy felülemelkedjünk azon egészségtelen kicsinyeskedésen, a mely mindenben, a mi az állam egységes czéljaira vezet, jogsértést, jogtiprást lát. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Feltéve, de meg nem engedve, hogy ezen javaslatban némileg, csak részben, változtatva volnának a felekezetek jogai, én ismétlem, hogy azt el nem ismerem, mert azon jogokat vindicálja most magának az állam, melyeket a régi törvények megadnak, de feltéve, hogy némileg érintene is jogokat, nem jött-e el az ideje annak, hogy egy magasabb eszmekört, tágasabb látkört nyissunk az ország előtt, a mely felülemelkedik a felekezetesség szűk látkörén? nem jött-e el ideje, hogy szembe szálljunk az előítéletekkel, bárhonnan is jöjjenek azok; hogy szembe szálljunk azon előítélettel, a mely az iskolát és nevelést csupán tár-

Digitized by Google

sadalmi boldogulás eszközének tekinti és az elhanyagolt vagy tévesztett nevelés csak az egyeseknek árt. Nem, t. ház! Az elhanyagolt vagy ferde nevelés nem az egyes egyén sorsán, hanem a haza sorsán boszulja meg magát. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nekünk kötelességünk megelőzni azt, hogy ezen elhanyagolt nevelés a haza sorsán meg ne boszulja magát *(Helyeslés a jobboldalon)* s azt hiszem, hogy a hazafias kötelességet nem az teljesíti, a ki koczkáztatja a jövőt csak azért, hogy a multból mentsen meg valamit, hanem a ki szembe száll az előitéletekkel, hogy biztosíthassa a haza jövőjét. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A ki pedig a magyar állam jövőjét biztosítani akarja, annak mindenek föle kell helyezni a közművelődés ügyét s ennek alapján a hazaszeretet iránti lelkesedést. Ezen közművelődés révén át érhető el az egység érzete, a hazafias érzet és nem szabad elmulasztanunk semmit sem arra, hogy egy felvilágosult hazafias érzületü nemzetet neveljünk, egy olyan nemzetet, a mely tudjon és képes legyen a haza javáért gyakorolni a lemondások legszebbjét, azt, a mely képes lemondani az egyes résznek előnyeiről, sőt ha kell jogairól is, az egésznek, a hazának jövőjeért. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha a haza jövőjét biztosítani akarják, kárhoztatnunk kell azt a rendszeres kölcsönös féltékenykedést és bizalmatlankodást, a mely lehetetlenné tesz minden állami intézkedést és gátat kell emelni minden oly tendentiának, mely nevelésügyben kerüli a világosságot s a felügyelet jogát jogtiprásnak, jogsértésnek nevezi. Tisztelni kell mindenkinek vallásos érzületét, de a közművelődés ügyét nem szabad kötni a felekezetek formáihoz, a melyek mulandók, mig a haza szeretetének állandónak, örökösnek kell maradnia. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Valamint a 48-iki tárgyalások alkalmával mondott szavakkal kezdtem beszédemet, ugy legyen szabad egy akkor szólott kiváló hazafi szavaival végeznem is. Ugyanis az elemi népoktatás tárgyalása alkalmával mondotta Irányi Dániel a következő szavakat, a melyekkel én is befejezzem beszédemet: „Van előttem egy ideál s ez az hogy a hitfelekezetek közti választó falak minél előbb leomoljanak s a kezdet erre nem lehet más, mint hogy ezen választó falak felbontása az iskolában kezdessék meg.

De van ennél egy magasabb közös ideálunk is: Magyarország függetlensége s én amaz előbbi ideált e főbb ideálnak kész vagyok alárendelni.“

Elfogadom a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobboldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Lükő Géza: T. ház! Az előttem szólott t. képviselőtársamat nem fogom az általa elfoglalt térre követni. *(Halljuk!)* Nem fogom pedig azért, mert nagy részben az én hallási organumom gyengesége miatt előadásának folyamát kellő figyelemmel nem kisérhettem; de nem fogom azért sem, mert tekintve a feliratkozott szónokok számát, ha mindnyájan versenyezni fogunk az előttünk szólott képviselők állításainak megczáfolásában, birálgatásában és elferdítésében, akkor a husvéti piros tojások valószinüleg itt fognak bennünket találni a t. házban. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Van azonban egy, a mit szó nélkül nem hagyhatók, *(Halljuk!)* a mennyiben akkor, mikor az mondatott, Thaly Kálmán t. barátom jelen nem volt; az előadásnak többi részére — remélem — fog találni módot, hogy maga válaszolhasson.

Thaly Kálmán t. barátomat az előttem szólt t. képviselőtársam izgatással vádolta. Igenis, nem tagadom, használta Thaly t. barátom azon kifejezést és meglehet, hogy az nem a legcorrectebb; de emlékeztetem t. képviselőtársamat: mindjárt utánna tette, hogy alkotmányos eszközökkel fog törekedni ezen javaslatnak, ha az törvénynyé válik, a megváltoztatására. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon.)* Ez egészen correct eljárás, *(Helyeslés a szélső balon)* melynél fogva őt az általa nem támogatott hazafiatlan elemekkel egy kategoriába helyezni nem lehet. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Mindenekelőtt kijelentem t. ház, hogy ha az 1848: XXVI. t.-cz.-ben határozottan kimondott vallás-egyenlőség nem csak a papiron, hanem az életben is léteznék, nem haboznám az esetben az oktatás ügyét az államnak átadni; de a mig egyik felekezet, mondjuk a leghatalmasabb felekezet tényleg az uralkodásnak, *(Ellenmondás jobbfelől.)* kiváltságoknak, előjogoknak birtokában van; mig élvezi az érsekségi, püspökségi, káptalani milliókra menő jövedelmeket, *(Halljuk!)* patronatusi jövedelmeket, addig más felekezettől elvenni az országos törvényekkel biztosított jogokat, az általa háborítatlanul élvezett önrendelkezési jogot: ezt sem az igazsággal, sem a törvényességgel, sem a méltányossággal megegyeztetni nem tudom és a szőnyegen levő törvényjavaslatot már ennélfogva is a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Azt mondja a közoktatási bizottság jelentése, hogy a középtanodai oktatásügynek rendezését állami, culturális és nemzeti viszonyok egyiránt követelik. Helyes állítás, elfogadom. Azt mondja továbbá, hogy a népoktatásról szóló törvény megalkotása után ezen alapon a közoktatás és nevelés ügyének épületét fokozatosan felebb épiteni szükséges. E tételt is elfogadom. Azt mondja végre, több, mint egy évtized óta az ezen irányban nyilvánuló törekvés fennakadást szenvedett. De nem mondja meg a jelentés e fennakadás okát, én tehát ez okok némelyikét kivánom itt felemliteni. *(Halljuk!)*

Lássuk mindenekelőtt, hogy jött létre a nép-

Digitized by Google

oktatási törvény. Annak bölcsőjét nem a ministeri bureauban ringatták, 25-ös országos bizottság készítette azt elő. S a javaslat keresztülment az osztály-tárgyalásokon, központi tárgyalásokon, ugy hogy a ház csaknem minden tagjának, mielőtt a javaslat a ház elé került, módja s alkalma volt annak szellemével, egészével és részleteivel megismerkedni. De a tárgyalást egy valódi szabadelvűségtől áthatott minister vezette, kinek sikerült a javaslat elé gördített akadályokat eszélylyel, előregondoskodással elhárítani, ugy hogy e javaslat törvénynyé vált, a nélkül, hogy féltékenységet, ingerültséget keltett volna.

Ellenben a szőnyegen lévő törvényjavaslat, több, mint tiz éves rendszertelenségnek, habozgatásnak, ide-oda kapkodásnak a szüleménye. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen tudjuk, de a minister ur is felsorolta mindazon phasisokat, melyeken e törvényjavaslat keresztül ment. Beadatott, meg visszavétetett, beadatott, meg módosittatott, beadatott, meg megbuktattatott, ad normam: kitakar, betakar, az isten tudná, hogy Trefort minister ur mit akar. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

De ezen nincs is mit csodálkozni, mert ha valakinek egyik füle mindig vagy Kalocsával, vagy Esztergommal, mintegy telephonnal van össze kötve, *(Halljuk! a szélső baloldalon)* másik fülét pedig folytonosan majd a centralisták, majd az autonomisták, a confráterek, vagy eretnekek, vagy szabadonczok tele beszélik, attól állhatatosságot, egyöntetűséget várni nem lehet. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Ha az egyik-másik tanintézetben belecsepegtették a fiatal keblekbe az államellenes mérget és terjesztik az államellenes törekvést az iskolán kivül is, igenis van módja és hatalma a kormánynak, hogy e törekvéseket az iskolában bent kiirtsa, azonkivül pedig megbüntesse.

Az eddigi eljárás ezen állításom valósága mellett bizonyít. Sikerült ezen államellenes törekvéseket meghiusítani Beszterczebányán egy hazafias főpapnak oda kinevezése által, sikerült Turócz-Szt.-Mártonban, Nagy-Rőczén másnemű eljárással s azt állítom, hogy csak akarni kell a kormánynak és sikerülni fog ez másutt is. *(Ugy van! a szélső balon.)*

De államellenes üzelmek kiirtásának ürügye alatt más felekezetek organisátiójába is bevinni az állami központosítást, a rendőrösködést, bevinni olyan felekezeti iskolák dolgaiba, melyek még a leggyászosabb emlékű korszakokban is, mindig valódi asilumai voltak a magyar hazafiságnak, az alkotmány szeretetének: ez olyan kétszinű alattomos eljárás, melyhez én részemről hozzájárulni nem tudok. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Lesz alkalmam a részletes tárgyalásnál a törvényjavaslat rendelkezéseire nézve nézeteimet előadni; most ismétlem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a a szélső baloldalon.)*

Mészáros Nándor: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk!)* Ha valahova, ugy bizonyára hazánk közoktatásügyére illenek halhatatlan Széchényinek ama jelentős szavai: „Magyarország nem volt, hanem lesz"; mert csak egy pillantás is közoktatásügyünk jelenlegi s régebbi állapotára, minden elfogulatlanul itélőt meggyőz arról, hogy az e téren mutatkozó haladás igen jelentékeny, igen örvendetes.

A törvény által szabályozott elemi népoktatás biztos alapon fejlődik s a megnyitott tág térre a művelődés áldását hinti.

Középiskolai oktatásügyünk emelésére rendeletileg eddigelé számos czélszerű és üdvös intézkedés tétetett. Hogy azonban ezen intézkedések maradandó értékűek és mindenkire nézve egyaránt kötelezők legyenek, hogy a magyar nemzeti művelődésnek nagy munkájában ez ország valamennyi. középiskolája közreműködhessék, arra egy középiskolai törvény megalkotása okvetlenül szükséges *(Ugy van! a jobboldalon.)*

A törvény megalkotását sürgeti mindenekelőtt a műveltség és tudomány. Minden nemzet általános műveltségének és tudományosságának alapját a középiskolákban nyeri.

Minél jobbak ezek és minél emelkedettebb azon szellemi nagyság, a melyre ezek emelkedtek, a nemzetnek műveltsége és tudományossága is annál inkább emelkedhetik. Köztudomású dolog az, hogy a mindennemű tudományok nap-nap mellett mindinkább haladnak. Ezen tudományos vivmányokat hasznunkra és hazánk jólétének előmozdítására kell fordítani. Ámde hiába iparkodunk az egyetemeken ezeknek előadásáról gondoskodni, ha előbb a hallgató ifjuságot a középiskolákban azoknak megértésére elő nem készítjük.

A középiskolai törvénynek megalkotását továbbá nem kevésbé sürgeti még azon különbség is, mely hazánk és a művelt külföld középiskolái közt eddigelé tényleg fennáll. Igaz ugyan, hogy középiskoláinkban jelenleg már nagy haladás tapasztalható, ámde e haladás nem általános, hanem csak részleges, mig a művelt külföld hasonnemű középiskolái a tudományosság terén e tekintetben messze előttünk járnak.

Ha mindazon tantárgyak, a melyek az előttünk fekvő törvényjavaslatban felsoroltatnak, kellően képzett és szigorúan megvizsgált tanárok által fognak előadatni, rövid idő mulva oly végzett növendékeink lesznek, kik a hazai és külföldi egyetemeken a tudományok hallgatására, átértésére képesek és azoknak az életben való felhasználására, sőt továbbvitelére is mindenesetre előkészítve lesznek.

Ezeknek előrebocsátása után t. képviselőház, szabadjon általánosságban megemlékeznem min-

Digitized by Google

denekelőtt azon hiányokról, a melyek szerény nézetem szerint, de a t. előttem szólottak véleménye szerint is e törvényjavaslatban itt-ott mutatkoznak. *(Halljuk!)*

Minthogy az előttünk fekvő törvényjavaslat a tanerők, nevezetesen a tanárok, igazgatók és főigazgatók anyagi helyzetéről épenséggel nem gondoskodik, hanem azokat igényeikkel egy még csak ezután megalkotandó rendszabályra utasítja, el nem mulaszthatom felemlíteni, hogy az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt álló tanintézeteknél ezen anyagi helyzetnek felemlítése a többi iskolafentartóknak példaadásul és az e tekintetben itt-ott történt visszaélésnek vagy épen önkényes eljárásnak megszüntetésére okul szolgálandott volna.

El nem mulaszthatom felemlíteni továbbá azt sem, hogy a hitfelekezetek, vagy legalább törvényhatóságok, testületek vagy egyesek által fentartott intézeteknél az anyagi helyzet minimuma okvetlenül megállapítandó lett volna. Mindez azonban a törvényjavaslatba fel nem vétetvén, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a t. közoktatási minister urhoz, hogy a hozandó rendszabályokban erről gondoskodjék, gondoskodjék pedig akként, mint az a külföldön is eddigelé a fokozatos fizetésekkel érvényben van.

A törvényjavaslat az ifjuság tankönyveiről csak mellékesen, ösztöndíjairól pedig épenséggel nem emlékezvén meg, azt kell következtetnem, hogy minden a régi kerékvágásban marad. — A tankönyvbirálás körül jelenleg dívó eljárással a tanférfiak — talán az anyagilag érdekelteket kivéve — megelégedve nincsenek, mert abban szellemi monopoliumot látnak, mely nem ritkán irályra s tudományra nézve egyaránt silány értékü müveket hoz forgalomba s a különben is sok teherrel küzdő szüléket méreg drágán megvásárolni kényszeriti. A szellemi versenynek tágasabb tér nyitandó! Ha a t. közoktatási minister ur a felekezeti középiskolák tankönyveinél csupán a prohibitiv rendszerrel megelégszik, ugyan mi gátolhatja ennek a rendelkezése s közvetlen vezetése alatt álló tanintézeteknél való ép oly vagy korlátoltabb alkalmazását? Tiltsa ki az iskolából a kormány a szaktudományok fejlettségének meg nem felelő müveket, tiltsa ki a magyar állam és nemzetellenes, a vallás- és erkölcsellenes tankönyveket: ez joga, ez kötelessége; de a szellemi haladás szárnyait se maga meg ne bénítsa, se más által megbénittatni soha ne engedje!

A részben vagy egészben elméleti rendes tantárgyak tanulása alól — szerény nézetem szerint — soha senki föl nem menthető; azért sem a törvényjavaslatban tervezett mértani rajztól — mértani nézlettan — sem a különvéleményben ajánlott görög nyelvtől való fölmentést el nem fogadhatom. Nem szükség hosszasan fejtegetnem azon szükségességet, mely a görög nyelvnek a humán középiskolában való megtartását követeli; röviden csak arra szorítkozom, hogy ha a humán képzés iskoláit hazánkban bezárni nem akarjuk, ha továbbá gyermekeinktől a külföldi iskolákat elzárni nem kivánjuk: azon esetre a görög nyelv megtartása hazai gymnasiumainkban okvetlen szükséges. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nem csekély hátrányára van végül e törvényjavaslatnak az, hogy a különböző hitfelekezetek közt, a jogok és kötelességek meghatározásánál nem elég világos, nem szabatos és az általa alkalmazott mérték nem egyenlő.

Alig létezik t. ház, e hazában hitfelekezet, melyet az előttünk fekvő törvényjavaslat minden tekintetben kielégítene. Épen Thaly Kálmán t. képviselőtársam tegnapi beszédéből hallottuk, hogy református szempontból őt e törvényjavaslat ki nem elégíti s ennélfogva elvettetni kivánja. Nem szándékozom a felhozottakkal szemben polemizálni, de mindenesetre kijelentem, hogy ha a politikai szenvedélyek közt a hullámok fejünk felett össze is csapnak, a vallási érzelmeket egymásban és egyaránt kölcsönösen kell hogy tiszteljük. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy a katholikusoknak, kiknek szempontjából csekélységem szólhat, legkevésbbé van és lehet örömük ezen törvényjavaslat felett, mert középtanodáik a kormány gyámkodása alatt maradnak meg, ép ugy, mint eddig, törvény nélkül állottak. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ne hagyják magukat!)*

Thaly Kálmán: Én örülök rajta!

Mészáros Nándor: Én nem örülök rajta t. képviselőtársam, hogy a kormány felügyelete alatt maradjon a hitfelekezet állandóan, hanem kecsegtet azon remény, hogy ha törvényes uton az autonomia létesül, *(Élénk helyeslés)* mindazon jogok, a melyek a többi hitfelekezeteknek törvény szerint megadatnak, itt is meg fognak adatni. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Minél előbb!

Mészáros Nándor: T. ház! Ezeket említve, szükséges még, hogy röviden szóljak azon előnyökről is, a melyek ezen javaslatban a haza érdekében mutatkoznak.

A törvényjavaslat egyik sarkalatos előnye a középiskoláknak ketté, t. i. gymnasium és reáliskolákra való választásában áll. A gymnasium és reáliskoláknak kettéválasztása nem valami külső parallelismus, hanem inkább következménye azon mélyen érzett szükségnek, melynél fogva a tanitás czélja elérésére kell hogy az oktatás idejekorán irányuljon végczélja felé és az általános miveltséget adja meg a felsőbb tanulmányokra oly tantárgyak által, a melyek a későbbi czélokkal rokonok és ugyanazon eszmekörhöz tartoznak.

Indokolja továbbá a középiskolának gymnasium és reáliskolára való kettéválasztását a tudo-

Digitized by Google

mány haladása, nem különben az élet szükségletei és a művelt világ példája. Ezeket tekintve, ismét a különvéleményben foglalt azon javaslatot, melynél fogva a két középiskola egyöntetű oktatásban és nevelésben kellene hogy vezettessék és egy egységes középiskolát létesítsünk a kettős egyetem elé: ezt részemről el nem fogadhatom.

A törvényjavaslat előnyeinek tetőpontját a magyar nyelv és irodalomnak a nem magyar tannyelvű középiskolákban való tanításával éri el. Tudom, hogy sokan lesznek azok, a kik a törvényjavaslatnak ezen intézkedését kifogásolják; azonban, ha az illetők saját érdekükben jól meggondolják, be fogják látni, hogy a magyar állam ebbeli jogától magát senkitől meg nem fosztathatja.

Nemzeti jólétünkről, hazánk jövőjéről kellene lemondanunk, ha a magyar nyelv az ország valamennyi középiskoláiba be nem hozatnék.

De még tovább megyek. Nemcsak azt kívánom, hogy a magyar nyelv az ifjuságnak tanittassék, hanem azt követelem, hogy az ifjuság a magyar történelem tanítása által a hazaszeretetben is oktattassék; mert nem elég az, hogy az ifjuság a magyar nyelvet tudja a középiskolákban, hanem hogy együtt érezzen a hazával s azt szeresse mindenekfelett. *(Élénk helyeslés.)*

Sajátságos politikai, hitfelekezeti, nemzetiségi s társadalmi viszonyainknál fogva, melyek közt a tanítás örve alatt minden lépten-nyomon ott szemléljük a haza- s törvényellenes nemzetiségű üzelmeket; nemkülönben a „jus supremae inspectionis“ elvénél s az egész művelt világ példájánál fogva a főfelügyeleti jog az államtól meg nem tagadható. Ez azonban az iskolafentartók és iskolák autonomiájának teljes feláldozásával sem nem szervezhető, sem nem szervezendő, mert — nagy Eötvösünk szerint: „Önkormányzás nélkül nincsen szabadság, szabadság nélkül nincsen haladás. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A középiskolai tanügy emelkedésének nem jelentéktelen biztosítéka a tanári vizsgálatnak államosítása. Annyi vallású s nyelvű nemzetnél, mint mi vagyunk, e vizsgálati jog okvetlenül az állam kezeibe teendő le; hacsak hazánk általános műveltségét, tudományosságát s nemzeti nyelvünk terjedését gátolni nem akarjuk; hacsak továbbá középiskolai tanügyünket, illetőleg középiskoláinkat annyi irányúvá és szelleművé tenni nem akarjuk, a hányféle hitfelekezet vagy nemzetiség vagyunk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Eljutottam beszédem fonalának végéhez, melyet azzal fejezek be, hogy az előttünk fekvő középiskolai törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mocsáry Lajos: T. ház! Én az előttünk fekvő törvényjavaslatnak ugynevezet didacticai részével foglalkozni nem szándékozom; hanem foglalkozni akarok egyedül csak azzal, a mi a protestansokat érdekli. És én azt hiszem, hogy a törvényjavaslatnak ez a fontosabbik része, sőt azt állítom, hogy egyedül ez benne a realitás. A mi a többi részeit illeti, a törvényjavaslat oly kérdéseket, mint egységes gymnasium, bifurcátió stb. ott hagyja, a hol azokat találta. A többi, a mi a törvényjavaslatban foglaltatik, nem egyéb, mint egyszerűen szakaszokba való foglalása a minister ur által eddig controvertálás nélkül gyakorolt jogoknak, ugy, hogy ezek miatt törvényt alkotni tán érdemes sem lett volna és semmi esetre sem lett volna képes e törvényjavaslat felkölteni azon érdekeltséget, melyet tagadhatatlanul országszerte ébresztett.

Az azonban t. ház, a mi a protestansokat e törvényjavaslatban illeti, nemcsak új, hanem a legnagyobb fontosságú dolog. Százados viszonyok felforgatásáról van itt szó, a hazai közjog egyik sarkkövének kimozdításáról, mert a protestansoknak békekötéseken és az 1791. alaptörvényen nyugvó állása a hazában mindig ugy tekintetett, mint a magyar alkotmány egyik legfontosabb része, melyhez nyulni eddig a törvényhozások nem mertek.

Hogy mi volt a protestansok eddigi jogi állása, méltóztassék megengedni t. ház, hogy erre nézve az 1791: XXVI. t.-cz. 5. §-át, mely a közoktatásra vonatkozik, felolvassam. *(Halljuk!)* E szakasz igy szól *(olvassa)*: „Scholas quoque tam Triviales, quam Grammaticas non solum quas habent, retinere sed et novas, ubiqunque iis necesse visum fuerit, prout et altiores, accedente tamen praevie quoad hasce Assensu Regio erigere, ibique Ludimagistros, Professores, Rectores, Subrectores, vocare, et dimittere, numerum eorum augere, vel minuere; nec non Directores, seu Curatores Scholarum quarumvis tam Locales, quam Superiores et Supremos, e suae Confessionis hominibus eligere, rationem, normam et ordinem docendi, atque discendi (salva Altefatae suae Majestatis quoad Scholas etiam hasce Regiae supremae Inspectionis, uti praemissum est, via legalium Regni Dicasteriorum exercendae potestate) ordinare, futuris semper temporibus liceat Evangelicis utriusque Confessionis, coordinatione tamen litterariae Institutionis, erga demissam Statuum et propositionem per suam Majestatem determinanda, ad has perinde Scholas huc tamen haud intellectis Religionis objectis, quae cuivis Religioni propria manere debent, extendenda“.

Van két kifejezés, melyre nézve a minister ur azt mondá, hogy azokkal minden áron tisztába kell jönni, t. i. a jus supremae inspectionis és a coordinátió literarum institutorum. Miért kell ezzel minden áron tisztába jönni, azt a minister ur nem magyarázta meg. Ezt megmagyarázni tökéletesen felesleges és most a 100 éves gyakorlat bőven és

Digitized by Google

tökéletesen megmagyarázta; ez a gyakorlat nem kívánja a magyarázatot etimologia útján és azt ugy megmagyarázni különben is lehetetlen. Addig a mig bona fide meg akarták tartani a törvényt, a mig nem akarták félremagyarázni az 1791-ki törvény intentióit, a lefolyt 100 év óta semmiféle tisztába hozatalnak, semmiféle magyarázatnak szüksége fönn nem forgott, szüksége ekkorig érezhető nem volt. És hogy most egyszerre oly nélkülözhetetlen szükségesnek tartja a t. minister ur ezen tisztába jövetelt, ennek oka más nem lehet, minthogy a tisztábahozatal ürügye alatt meg akarja semmisíteni az önkormányzati szabadságot.

A mi nevezetesen a legfőbb felügyelet kérdését illeti: a t. minister ur mindig a főfelügyelet jogáról beszél. Méltóztassék megbocsátani, a jus supremae inspectionis a 1791: XXVI. t.-cz.-ben nem fordul elő. Előfordul a supremae inspectionis potestas, de én azt hiszem, hogy e kettő közt lényeges különbség van, mert ha jogról beszélünk, ahhoz hozzá fér a procatori magyarázat, ha pedig hatalomról, akkor azon tény, hogy ő Felségének meg van a legfőbb felügyeleti hatalma, magától értetik, ugy e tárgyban, mint mindenben, a mi az országot illeti. Ez épen olyan axioma, mint például az, hogy salus reipublicae suprema lex esto.

És hogy gyakorlatilag mi az értelme a suprema inspectiónak: méltóztassék megengedni t. ház, hogy erre vonatkozólag egy okmányból, egy 1819-ben kelt rendeletből, mely a helytartótanácsnak adatott ki, egy pár sort idézzek. *(Halljuk!)* Ezen leirat utasítja a helytartótanácsot arra, hogy az evangelicusok az iskolai tanítás rendszerére nézve eddigi gyakorlatukban ezentúl meghagyassanak, azonban kötelesek iskoláik állapotáról évenként kétszer jelentést tenni a helytartótanácshoz. Ezt értették 100 év óta a suprema inspectió hatalma alatt.

A mi pedig a coordinátiót illeti: méltóztassanak megengedni, e három szót coordinatio litterarum institutionum helyesen lefordítani majdnem lehetetlen. Hatféleképen is le lehet fordítani, egyik fordítás olyan jó, vagy olyan rosz lesz, mint a másik, de hogy a coordinatiónak mi volt a valódi értelme a száz éves usus szerint, ezt megmagyarázza egy egykorú okmány, melyet a t. ház engedelmével bátor leszek felolvasni. Az 1790/1. országgyülés alatt egy operatum készittetett a tanulmányi rendre nézve és a kiküldöt bizottságban felvettetett az a kérdés, hogy alkalmazandó lesz-e ez az operatum az evangelicus felekezet iskoláira. És a bizottságban kimondatott: „Teljességgel nem, mert az ő iskoláikról a törvény distinctim rendelkezett; a mit tőlük kivánni lehet, az, hogy ők is tanítsák iskoláikban mindazon tárgyakat és vegyék figyelembe a nevelés és oktatás kifejtett általános elveit. Az 1827. országgyülés által kiküldött választmány szintén feltette e kérdést és azt mondta: „az iskolaügy rendezésére szükséges, hogy az evangelicusoknak ő Felsége legfőbb felügyelői hatalmának épségben hagyása mellett erectió, coordinátió, administrátió és gubernátióra nézve teljes szabadságuk legyen, a mit tőlük kivánni lehet, ők is tanítsák iskoláikban mindazon tantárgyakat s vegyék figyelembe a nevelés és oktatás kifejtett általános elveit.“ *(Ugy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ebből áll a coordinátió. Ezzel ellentétben miként akarja a minister ur javaslatában a suprema inspectiót és a coordinátiót magyaráztatni? Méltóztassanak megengedni, hogy igen röviden előadjam a törvényjavaslat erre vonatkozó tartalmát. *(Halljuk!)*

E törvényjavaslat szerint nem csak fő, de középiskolákat is csak engedély mellett lesz szabad a protestansoknak felállítani. Tanárokat nem lehet szabadon választani, csak olyanokat, kik az állam részéről lesznek arra képesítve. A tanárok számának szaporítása vagy csökkentése nem függ a felekezetektől, mert a törvényjavaslatban meg van határozva, hogy a középiskolákban milyen legyen a tanárok száma. Felügyelő, gondnok - választás nincs korlátozva e törvényjavaslatban, de annak hatósága a tankerületi igazgató, kormánybiztos kezébe van játszva, ugy, hogy ezen egyik sarkalatos joga a protestánsoknak meg van hamisítva. A tanulás és tanítás szabadsága helyett az államkormány határozza meg az egyes tantárgyakban elérendő végczélt és ismeretek mértékét. A mi, ha nem akarunk a szavakkal játszani, nagyon közel van ahhoz, hogy magát a tantervet a kormány állapítsa meg. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Továbbá a törvény fogja meghatározni a tanórák számát, nem fognak intézkedni a protestansok még abban sem, hogy mikor kell paralell iskolát állítani, sőt még oly csekély administrativ dologban is a kormány engedélye kell, minők például az osztályok, vagy a szünidő meghatározása. A felekezetek vagyona feletti szabad rendelkezés helyett a kormány ebbe is bele fog nyulni. *(Ellenmondások jobbfelől.)* Én a törvényjavaslatot idézem. Censura alá fogja venni a tankönyveket. *(Felkiáltások jobbfelől: Igen helyesen teszi!)* És ha mindezen kellékeknek, a szerint a mint azt a kormány fogja megitélni, nem fognak teljesen megfelelni a felekezetek: akkor a kormánynak jog adatik arra, hogy a protestans iskoláktól a nyilvánosságot elvonja, még abban az esetben is, ha az épületeket, vagy a felszerelését az iskolának kielégítőnek nem találja. Ilyen lesz az állapot ezen törvénynek esetleges életbeléptetése után. És ha kérdem, hogy ez mit jelent; én arra egyebet, mint azt, hogy ez a protestans önkormányzatnak az iskolákra vonatkozólag megsemmisítése, nem felelhetek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A t. minister ur kijelentette már ismételve, hogy neki esze ágába sincs megrontani, sérteni a protestans autonomiát.

Digitized by Google

Hallottunk ilyen nyilatkozatokat másoktól is, a t. előadó ur például egyenesen azt mondta, hogy a prostestans autonomiát megrontani bűn volna; Kovács Albert képviselő ur elősorolta a protestansok érdemeit a haza szabadsága és a közművelőd és iránt és azután arra a conclusióra jött, hogy miután ez e törvényjavaslat spinót, a spinót pedig rosz eledel, ő a törvényjavaslatot elfogadja, szemben a törvényjavaslattal. *(Derültség szélső balfelől.)* Én ezen eljárást, melyet a törvényjavaslat tárgyalása alatt már tapasztaltunk, egyébnek, mint puszta alaptalan állításnak nem tekinthetem; és én szemben a t. minister urral, arra vagyok bátor hivatkozni, hogy ha nem akarja megrontani a protestans autonomiát a közoktatás tekintetében, miért nem iktatta e törvényjavaslatba, hogy a protestánsoknak a békekötésekbe és alaptörvényekbe, az 1791 : XXVI. t.-cz.-be iktatott jogai továbbra is érvényben maradnak; miért helyezi a protestans iskolákat egy kategoriába a más felekezetek iskoláival, az egyesek, magánosok, községek által felállított iskolákkal? Azért nincs t. ház, az 1791 : XXVI. törvényczikk itt idézve, mert a t. minister urnak magának sokkal helyesebb fogalmai vannak a tisztességről, mintsem hogy egy hazugságot törvénybe akarna iktatni.

Mondám, hogy a törvényjavaslatnak azon része, mely a protestánsokra vonatkozik, nem tartalmaz egyebet, mint a protestánsok önkormányzatának a közoktatásra vonatkozólag megsemmisítését; és miután a közoktatás körüli jogai a protestánsoknak oly fontosak, hogy azokat magukra nézve egyenesen életszükségnek tartják; miután kétségtelen, hogy ha önkormányzatukat e tekintetben elvesztik, ez magának a felekezetnek decompositióját, elhervadását, az indifferentismusnak a protestánsok közt nagy mértékben való elterjedését, elharapódzását fogja maga után vonni; mert a mai világban már sokkal inkább csatolja az embert a közoktatás, mint maga a hit a felekezethez. Azt hiszem, teljes joggal állíthatom azt, hogy ezen törvényjavaslat magának a protestantismusnak, mint felekezetnek egyenesen létjogát, fenmaradása garantiáit támadja meg és hogy erre vonatkozólag miként fog a t. képviselőház dönteni, ez attól függ, micsoda véleménynyel van általában a hazai protestantismusról, mire becsüli a hazai protestantismusnak jelentőségét e hazában politikai és közművelődési tekintetben. Méltóztassék megengedni a t. ház, hogy figyelmét rövid ideig a dolognak ezen oldalára irányozzam. *(Halljuk! a szélső balon.)*

A reformatió gyorsan elterjedt Magyarországon épen abban az időben, mikor nemzetünk legnehezebb korszakát élte; azon szomorú időben, mikor a török hódítás és az osztrák házzal való viszony elkezdődött. Az osztrák ház hatalmának consolidálása csakhamar gátat vetett a protestantismus terjedésének ép akkor, mikor kivált a magyarságnak túlnyomó nagy részét — két nagy család kivételével—az összes főnemességet és majdnem kivétel nélkül a nemességet tagjai közé sorozta. Fenmaradását azon mozgalmaknak köszönheti, melyek a nemzeti függetlenség, szabadság érdekében létrejöttek a 17. század folyamában. A Bocskay, Bethlen, Rákóczy háborúk együtt és egyszerre politikai és vallásos háborúk voltak. Folytonos bajtársaságban élt a reformatió a nemzeti szabadsággal ezen korszak alatt. És e bajtársaság, e szövetség állandó nyomokat hagyott a hazai protestantismus természetén; e felekezetnek kitörölhetetlen jellemvonását képezi mai nap is a nemzeti szabadsághoz, a szabadelvűséghez való törhetetlen ragaszkodás. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Ez az egyik momentum t. ház, mely a hazai protestantismus becsének mérlegelésénél fontos szerepet játszik. A másik azon culturai missió, melyet e felekezet e hazában teljesített. E fontos szerep magának a protestantismusnak természetéből s egyszersmind történelmi fejleményeiből ered. A szabad vizsgálódás, mely a reformatió idején mindjárt hangoztatott, kiinduló pontja volt a mozgalomnak; a szentirás olvasása, melyre egyenesen kötelezve vannak a felekezet tagjai, az egyházi szónoklat, mely az istenitiszteletnek súlypontját képezi; a democraticus szerkezet, mely a vallás- és közoktatási ügyek igazgatásában a felekezethez tartozó egész közönséget igénybe veszi: mindez a protestantismusnak életszükségévé tette a tanítást és tanulást, az imaháznak ikertestvérévé az iskolát, a felekezetnek tanult lelkipásztorokra és azokat megértő értelmes népre volt szüksége, hogy terjedhessen és megállhasson. A vallást magát és a közoktatást hévvel karolta fel a vallásos buzgóság; iskolákat alapítani, ezeket fentartani és ápolni épen oly vallásos cselekedetnek tekintetett, mint maga a vallásgyakorlat és ha tekintetbe veszszük, hogy a protestantismus, miután mostani létszámára reducáltatott, az országnak szegényebb részét foglalta magában, ha tekintetbe veszszük, hogy a protestánsok iskolái fentartására a kormány soha egy fillért nem adott, el kell ismerni, hogy a hivatás, melyet e tekintetben betöltött, valósággal nemcsak jelentékeny, hanem bámulatos. Az iskolákat fentartani, a közművelődést előmozdítani a protestáns felekezetnek ép annyira vérévé vált jelleme, mint magához a nemzeti szabadsághoz való ragaszkodás. És ha nézzük, mily eredményeket képes felmutatni e tekintetben: el kell ismerni, hogy ha a kereszténység felvétele volt az, a mi a magyar nemzetet otthonossá tette Európában, a protestantismus volt az, a mi a közoktatást, különösen a népnevelést általánossá tette.

És nem lehet tagadni, hogy mind a mai napig nagy különbség volt észlelhető a protestáns és nem protestáns felekezet közt. *(Mozgás.)*

A protestáns felekezeteknek tehát e hazában

Digitized by Google

két marquans jellemvonása van. Egyik a nemzeti szabadsághoz való törhetetlen ragaszkodás, a másik az, hogy a közoktatást, a köznevelést, vallási irányából és historiai fejleményéből kifolyólag gondozza és a körül folytonosan munkálkodik. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Ez azaz elem, t. ház, melyet a magyar állam bir a maga protestáns polgáraiban és ha tekintjük azt, hogy mikben találhatjuk fel, mint nemzet, jövendő fenmaradásunk garantiáit, legyen szabad még azon nem megvetendő fontosságú dolgot felemlíteni, hogy ha szétnézünk Európában, melyek azon népek, melyek a culturai haladás élén állnak, melyeken legkevésbbé látszik a hanyatlás nyoma, kétségtelenül azt fogjuk találni, hogy ezek a protestáns népek. Azt hiszem tehát, hogy csak szerencsét kivánhat magának a magyar állam, hogy bir kebelében oly jelentékeny protestáns elemet, mely minden nemzetet az erélyes culturai haladásra, mint a tapasztalás bizonyítja, leginkább képesíti. *(Zaj.)*

Azt kérdem már most t. ház, helyes dolgot cselekszik-e a magyar állam, ha megrontja azt az elemet, mely ily állást foglal el kebelében? Meglehet, azt fogják mondani, hogy ti avval dicsekszetek, hogy született rebellisek vagytok; *(Halljuk! a szélső balon)* már pedig ezen államnak nincs szüksége rebellisekre, mert, mint egy providentiális férfiú mondá, elmultak az idők, miker nekünk féltenünk kellett Ausztriától szabadságunkat.

Erre legyen szabad megjegyeznem, hogy mi protestánsok nem is vagyunk valami hivatás és mesterségszerinti lázadók, rebellisek. Mióta megszünt a vallásos üldözés, ép oly békés polgárai vagyunk e hazának, mint bármely más felekezet. A magyar államnak, a magyar nemzetiségnek velünk soha a legkisebb baja nem volt. Az, a mi a Bocskay, a Bethlen, a Rákóczy-féle küzdelmekből ránk maradt, csak arra való, hogy arra képesítsen bennünket, hogy e haza, a szabadság és közmívelődés érdekében reánk mindenkor biztosan számíthasson. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt kérdem, nem nagy nyereség-e az országra nézve, nem megnyugvás-e a haza minden polgáraira nézve, hogy bir ebben a hazában egy oly elemet, melyet a hazafiságra nemcsak az késztet, mert magyarnak született, hanem az is, mert protestánsnak született és a melyben a hazafiság érzelme a valláshoz való ragaszkodással egybe forrott. *(Mozgás. Közbeszólások: Más vallásuak is!)* Nem követelünk kiváltságot a hazafiságra, mikor azt mondom, hogy nálunk a hazafiság és a vallási traditió tagadhatatlanul egybe van forrva és ennek mindenesetre meg van a jelentősége. *(Hosszantartó zaj és mozgás.)* Azt kérdem t. képviselőház, *(Halljuk!)* helyes dolgot cselekednék-e a magyar kormány, ha megrontaná azt a felekezetet, mely hivatásszerűleg gondozta mindig ez országban a közmívelődést? Az összes protestáns felekezet, a mint eddig állt, nem volt egyéb, mint egy nagy tanfelügyelő testület, ingyen teljesítve azon functiókat, azon szolgálatokat, melyeknek teljesítésére az államnak egy nagy költséges apparatusra van van szüksége. Azok a források, a melyek a vallásos indulatból a közoktatás javára ekkoráig csergedeztek, még mindig folynak. Vallásukért tették, megengedem, a protestánsok, a mit tettek, de az állam javára tették. És ez igy van mai napig is. Jönnek nagyobb alapítványok, jönnek fillérek, de jönnek folytonosan. És én azt vagyok bátor kérdezni, nem jelentékeny nyereség-e az államra nézve az, hogy rendelkezik ily forrásokkal, melyekkel a közmívelődés az országban tápláltatik és kérdem, helyes dolgot cselekszik-e az állam, helyes dolgot cselekszik-e az igen t. minister ur, midőn az önkormányzat megrontásával — mert az önkormányzat fenmaradásához van kötve a források nyitva maradása — meg akarja rövidíteni az államot abban, a miből eddig is jelentékeny hasznot húzott. Igenis, az önkormányzathoz van kötve ezen források csergedezése t. ház, mert annyi kétségtelen, hogy a mely perczben elveszik a protestánsoktól az önkormányzatot, az önkormányzat abban a perczben le fogja venni kezét a közoktatásról. Ha az egyik ajtón a protestáns iskolákba be fog jönni a tankerületi főigazgató és kormánybiztos, a másik ajtón ki fognak vonulni az önkormányzat emberei. És ez ellen nem használ semmi korholás, semmi phrasis, mert az önkormányzat féltékeny természetű, olyan, mint a fészkén ülő madár: ha felriasztják, ha megzavarják, ha megbolygatja idegen annak tojásait, nem vonul vissza fészkébe. Ha ez be fog következni, akkor egész más irányt fog venni azon protestáns ember gondolkozása, a ki eddig az iskolákról megemlékezni végrendeletében vallásos kötelességének tartotta, mert akkor ugy fog gondolkozni, mi szükség az ő filléreire, hisz az állam vette gondozásába az iskolákat, ennek az államnak nincs szüksége az ő filléreire. A protestáns ember, vagy nő, mig nem ezt gondolja, addig szivesen járul az iskolák gyámolításához, de ha tudja, mily szellemüek lesznek jövőre az iskolák, nem lesz többé, a ki volt, mert tudja, hogy ministerek, tankerületi igazgatók és más kormányemberek egészen másképp fogják szervezni az iskolákat. És ha ez be fog következni, méltóztassanak elhinni, hogy a protestáns népnek ezen gondolkozásmódja milliókba fog az államnak kerülni, mert milliókat fog igénybe venni annak pótlása, a mi eddig közmívelődési czélokra a néptől magától jött.

Legyen szabad még azt kérdeznem t. ház, vajjon igazságos dolgot, méltányos dolgot cselekszik-e a magyar állam, midőn megrontja az önkormányzatot, meg akarja fosztani a protestánsokat az iskolákkal való rendelkezéstől. A történelmi fejleményekhez képest azon viszony, mely Magyar-

Digitized by Google

országon a felekezetek közt a katholikus és protestáns felekezetek, a protestáns felekezet és az állam közt létre jött, a nemzetköziség jellegét öltötte magára. Az erdélyi fejedelmek, kik a bécsi, a nickolsburgi és a linczi békéket kötötték, mint souverain fejedelmek állottak szemben a magyar királylyal és mellettük, mint hadviselő felek állottak a protestánsok. Maga az 1791-ik törvény nem egyszerű törvényhozási actus volt, hanem nemzetközi jelleget visel magán, mert 1791-ben is csak az történt, hogy egyezség jött létre a hatalom és a status evangelicorum közt.

Az egyesség nagyban és egészben olykép jött létre, hogy a katholika vallás maradjon jövőre is uralkodó államvallás; a protestáns felekezet legyen a vallás szabad gyakorlatával biró autonom testület; a katholika vallás tartsa meg mindazt, a mit az első magyar királyok vallási, közoktatási és jótékonysági czélokra alapítottak; a protestáns felekezet tartsa fenn magát, a mint tudja; ellenben az államnak legyen intézkedési joga a katholikusok ügyeiben, mig a protestánsok vallási és iskolai ügyeiből teljesen ki van zárva. Ez alapon áll a viszony, mely a különböző felekezetek és az állam közt fennáll. A protestánsok kárpótlásul kapták az autonomiát azon dotatiókért, melyekkel az állam a katholika egyházat ellátta. Egy pactum conventum ez t. ház és nem a jogegyenlőség alapján való rendezkedés. A protestánsoknak biztositttatott a vallás szabad gyakorlása; a szabadságban biztositttatott a két felekezet részére a jogegyenlőség; de maga az egyenlőség nagyon távol volt. E tekintetben az egész apai örökséget a katholika felekezet örökölte, a protestáns egyház teljesen kizáratott.

Nézzünk körül az egyenlőség szempontjából az ország legnépesebb városaiban. Nézzük azon pompás egyházakat, nézzük a palotákat, melyekben az egyházférfiak díjaikat és jövedelmeiket élvezik; az intézeteket, melyeket az egyházférfiak a jövedelmekből alapítanak. De tekintsük a falvakat, az egyházi parochiákat. A legnagyobb egyenlőtlenség tűnik fel azonnal. Feltünik, hogy a katholika egyház részéről a bőség és a gazdagság, a protestánsok részéről a szegénység uralkodik. Tekintsük az egyházférfiak dotatióját. Tudjuk, hogy mily állapotban vannak a protestáns papok és tanitók, mig a katholikus felekezetnek papjai részére ott vannak a dús kanonoki jövedelmek s tudvalevőleg van egy káptalan, mely 110,000 hold földdel bir, a melynek nincs egyéb rendeltetése, minthogy abból 16 egyházi ember elláttassék minden különös érdem nélkül, mert a helyeket természetesen minden áron be kell tölteni.

Ez t. ház, nem egyenlőség s ennélfogva nem is egyenjogúság. Mi azonban ezen viszonyokat felbolygatni egyátalában nem szándékozunk; hanemha a t. kormány sem szándékozik a status-quót megbontani, ha egyátalában ép e tekintetben valami reformot kell kezdeményezni: akkor igen is megvárhatják a protestánsok az igazság és méltányosság következtében azt, hogy a fennálló pactum ne egyoldalúlag változtassék meg; megvárhatjuk, hogy azt, a mit kárpótlásul kaptak a nagy dotatiókért, t. i. az önkormányzatot és a szabadságot, megtarthassák. Maradjon meg a fennálló pactum mindkét része: ám tartsa meg a katholikus felekezet az állami dotatiót, a protestánsok pedig a szegénységet és szabadságot. *(Zajos helyeslés a szélső balon.)* Most a t. kormány e törvényjavaslat által el akarja venni tőlünk a szabadságot, ugy hogy ne maradjon részünkre egyéb, mint a szegénység. Mert mivel jő elénk a t. cultusminister ur? Talán azt mondja: ti protestánsok szegények vagytok, nem vagytok képesek fentartani iskoláitokat; én meg akarom nyitni számotokra az állam erszényét, hanem engedjétek meg, hogy belenézhessek a kezelésbe? Erről szó sincs a törvényjavaslatban. A t. közoktatási minister ur csak szakaszokat ad, de pénzt egy fillért sem. Van egy szép magyar népdal, a melyben az uracs azt mondja a juhászlegénynek: „juhászlegény stb. megveszem a szegénységet tőled, de érette add a szeretődet.“ A t. minister ur egyszerűen azt mondja: add ide a szeretődet, de a szegénységed nem veszem meg tőled. *(Derültség.)*

A kormány ezen eljárása, tehát t. ház, ezen igazságtalanság vezet bennünket egyszersmind annak felismerésére, hogy mi hát voltakép e törvényjavaslat valódi czélja, mi a kormánynak annak beadásánál igazi intentiója? Ezen törvényjavaslat ugyanis egy hajszállal sem fogja jobbá tenni a közoktatást. Arra, hogy a közoktatás, nevezetesen annak azon része, mely a protestánsok kezelése alatt áll, jobbá tétessék, nem szakaszok kellenek, hanem pénz. A protestánsok nem kérnek a t. kormánytól bölcseséget, annyival, a mennyi a tanügy terén ekkorig a kormány részéről revelláltatott, a protestánsok bátran elmondhatják, hogy maguk is rendelkeznek. A protestáns iskolák ekkoráig is kiállották a versenyt minden szegénység mellett azokkal, melyeket az állam kezel és igen nagy előnyük volt abban, hogy a szabad szellemet meg tudták honosítani és fenn tudták tartani, a mely az utolsó protestáns iskolát felül emeli azokon, a melyek a kormány kezelése alatt állnak. És azért, midőn a t. előadó ur nem átallotta itt azzal előállni, hogy a protestáns iskolák egy része nem egyéb, mint a tudatlanság és fegyelmezetlenség búvhelye, midőn erre nézve sem hely, sem személyneveket említeni, daczára a felhivásnak, nem tudott: én ezen eljárását a t. előadó urnak alaptalan mende-mondának és alaptalan rágalomnak nyilvánitom.

Nem fog javítani — mondom — a közoktatáson e törvényjavaslat, mert a mennyiben az isko-

Digitized by Google

láknak javítása a felügyelettől magától függ, mi lesz ennek a következménye? A tankerületi főfelügyelő, meg a biztos — mint mondám — el fogja űzni a protestáns iskolákból az önkormányzat elemeit; de miután a kormánynak emberei csak néha-néha fognak az iskolákba benézni, holott azokat eddig folytonosan őrködő szemmel kisérte a protestáns önkormányzat argus szeme, a következés az lesz, hogy a protestáns iskolák kevésbé lesznek felügyelet alatt, ugy hogy a tanárok szabadabban fognak gazdálkodhatni és a felügyeletnek szigorúbbá tétele helyett maga a felügyelet lazább és eredménytelenebb lesz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Anyagi segélyt adjon a t. minister ur, ha javítani akar a közoktatáson. Tegye képessé a felekezetet arra, hogy az jobban dotálhassa a tanárokat, jobban felszerelhesse a maga iskoláit.

E törvényjavaslat némely szakaszaiban egyenesen az az intentió van kifejezve, hogy a protestánsok a maguk iskoláinak jobb ellátására kényszerittessenek. Ide vág az, hogy követelik tőlük, hogy több tanárt tartsanak, hogy parallel osztályokat állítsanak fel és sok más mindenfélét.

Hát méltóztassanak megengedni, a protestánsok eddig roppant erőfeszítéseket tettek arra nézve, hogy iskoláikat az oktatás kellő szinvonalán fentarthassák. Azt kivánni tőlük, hogy a mai világban, a mai nehéz anyagi viszonyok között, még pedig egyszerre — mint a törvényjavaslat követeli — hogy nagy mértékben dotálják iskoláikat a saját maguk erejéből, ezt követelni igazságtalanság, egyszersmind képtelenség.

És mivel akarja a kormány a protestánsokat arra buzdítani, hogy iskoláikra nagy áldozatokat hozzanak? Azzal, hogy az önkormányzatot tőlük elveszi. Hát méltóztassék megengedni, nem képtelenség-e, hogy azt a félig anyagilag tönkre tett és az élettel nehezen küzdő középosztályt és a mindinkább szegényedő népet most akarja a kormány nagyobb áldozatokra kényszeríteni, még pedig akkor, mikor kilátásba van számukra helyezve, hogy eddigi önkormányzati jogaikat tőlük elvegye?

Nem akarok én a dolgoknak további részletezésébe bocsátkozni, hanem legyen szabad most már a t. ház figyelmét oda irányoznom, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatból világosan kitűnik a kormánynak, az általa képviselt magyar államnak azon intentiója, hogy a maga kezébe vonja, centralisálja a közoktatást. Ide mutat az a pressio, a mit az imént jelezni bátor voltam. Legyen szabad azt kérdeznem, helyesen cselekszik-e az állam, midőn a közoktatást a maga kezébe vonni, centralisálni törekszik? *(Halljuk!)*

Három tényező van a hazában ez idő szerint, mely a közoktatás ügyével kiválóan foglalkozik. A kath. egyház, az állam és a protestans egyház, — mert a többiek, a melyek a közoktatással foglalkoznak, eddigelé oly jelentéktelen szerepet játszanak, hogy azokkal tüzetesebben foglalkozni még ekkoráig alig volt érdemes. A mi a katholikus vallásfelekezetet illeti, tudjuk, hogy a katholikus egyház szerkezete bámulatos alkotmány, melynél a conceptió nagysága, ugymint a századokon át tanusított erély a keresztülvitelben bámulatra ragad mindenkit és sok szellemet fascinál. Ezen szerkezet felülemelkedik nemzeteken, államokon s ennélfogva bizonyos tekintetben magát azokon kivül helyezi. E nagy alkotmányt kizárólag a katholikus hierarchia, a clerus kezeli és az nagy bölcsen kezdettől fogva belátta azon nagy hatalmat, erőt, mely a közoktatásban rejlik. De hogy az legyen, azt a maga szükségeihez idomította, tendentiosussá, ennélfogva egyoldalúvá tette. Teljesen indokolva van tehát t. ház, az, ha a nemzetek és az államok figyelemmel kisérik ezen egyházat a közoktatás kezelésénél, teljesen indokolva van, ha az állam ezen egyházat ellenőrzi a közoktatásban és indokolva van, ha ennek körében szigorú felügyeletet gyakorol s maga is oda áll, mint testület a tanításnál. Amde az államnak magának is megvan a maga gyenge oldala a közoktatás kezelésénél és ez abban áll, hogy az állam is egyoldalú, mert az államnak mindig igen nagy a hajlandósága arra, hogy a közoktatási intézeteket ugy tekintse, mint hivatalnokidomító intézeteket. S ezenkivül a magyar államnak még egy más fogyatkozása van, mert a magyar állam ellenében is lehetséges azon kifogás, melyet a katholikus felekezet, mint tanítótestület ellen felhozni lehet. Tudjuk ugyanis, hogy Magyarországon uralkodó államvallás a katholikus és ez egyház szemben a magyar állammal elmondhatja „l'état c'est moi" s erre vonatkozólag bátor vagyok arra hivatkozni, hogy ugyan mai viszonyaink közt egy ilyen katholikus udvar és hatalmas katholikus clerus közt, mint nálunk van, lehet-e csak képzelni is Magyarországon egy akatholikus cultusministert. Nem alaptalan tehát t. ház, ha azt állítom, hogy mindkettőénél jobb kézben van a közoktatás kezelése a protestans felekezetnél. Először is azért, mert a protestansoknál soha sem lehet szó arról, hogy egy uralkodó rendnek vagy osztálynak kezébe jöjjön a közoktatás, mert az önkormányzatnál fogva a közoktatás érdekeit azon férfiak kezelik, kiknek az állam érdekétől eltérő érdekeik nincsenek. De igenis jó kézben van a közoktatás azért is, mert a protestans vallásúak éltető eleme a vizsgálódás, a szellem emancipatiója, a szabadság; ez az a látkör, melyben legvigabban loboghat a tudomány fáklyája, mely oda törekszik, hogy a tudomány önczél maradjon és áraszthassa a népekre áldását. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Azt kérdem tehát, mi joga van az államnak, kivenni a protestansok kezéből a közoktatást? Hiszen az állampolgároknak az áll érdekében, hogy ezen

Digitized by Google

felekezet a közoktatás gyakorlására képesittessék s annak gyakorlatában ne háboríthassék. És ha tekintetbe veszszük azt, hogy azon állami elv, mely szerint a közoktatás az állam feladata, mily országokban vette eredetét, rájövünk arra, hogy ez a kath. államokban történt; a protestans államokban sokáig nem jutott eszébe senkinek, hogy az állam kezdje a közoktatást. S épen azért én a legnagyobb hibának tartom azt, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatban a felekezetek elnevezésének közös kalapja alá vannak vonva a katholikusok és protestansok. Mert ha valahol, a közoktatás terén lehet azt mondani a felekezetekről: Si duo faciunt idem, non est idem. Szemben a katholikusokkal s ezt el kell ismerni maguknak a kath. világi férfiaknak is, igenis indokolva van a felügyelet, mig a protestansoknál ez tökéletesen felesleges. *(Felkiáltások: Miért?)* De mit mondjunk arra, midőn ezen egyenjogúságot, ezen egy mértékkel való mérést, mely a fenforgó viszonyoknál fogva legnagyobb igazságtalanság, oly nagy tökélyre viszi a t. minister ur, hogy nagyobb előnyökben részesíti azon felekezetet, melynek irányában sokkal inkább indokolva van a felügyelet. Mert mit tartalmaz a törvényjavaslat 71. §-a? Ezen 71. §-ban az áll, hogy mig a protestansok a legnagyobb circumscriptiókkal korlátoztatnak abban, hogy a maguk szegénységében bárhonnan segélyt nyerhessenek, addig ki van mondva, hogy a szerzetesrendeknek egyházi szerkezetükből folyó viszonyai a külfölddel érintetlenül maradnak, a mi magyarra fordítva azt teszi, hogy ezentúl is szabad Rómából a propagandának és a jezsuita generalisnak intézni Magyarországon a közoktatást. *(Mozgás. Felkiáltások: Nem áll!)*

Tehát még az egyenlő mértékkel való méréstől is eltért a t. minister ur és én ezen egész eljárását, hogy t. i. a felekezetek közös kalapja alá vonja az összes felekezeteket, nem tekintem semmi egyébnek, mint ürügynek arra, mi e törvényjavaslat valódi czélját és annak egyedüli reális tartalmát képezi: hogy t. i. a t. kormány meg akarja rendszabályozni a protestans önkormányzatot. A mint tönkretette a kormány a megyei önkormányzatot, most tönkre akarja tenni azon önkormányzatot, mely még az országban fennáll. Mert szálka a kormány szemében minden, a mi önkormányzat, ezt az ő rendszerében nem tűrheti.

Fog-e sikerülni a kormánynak e szándéka: ez a t. ház bölcsességétől függ. Mint már beszédem elején megemlíteni bátor voltam, itt nagy dologról van szó. Ez alkalommal százados viszonyok felforgatásáról, az alkotmány egyik sarkkövének kimozdításáról van itten szó.

A protestánsok alaptörvényeken nyugvó jogai, mindenkor az alkotmány egyik legsarkalatosabb részét képezték. Hogy mily véleményben voltak eddig a magyar alkotmány ezen sarkalatos részének respectálására vonatkozólag, méltóztassék a t. ház megengedni, hogy az 1843-iki országgyülés alsó táblája izenetének egy passusát a főrendiházhoz felolvassam. *(Halljuk!)*

„Emlékeztetik a karok és rendek a mélt. főrendeket arra is, hogy a bécsi és linczi békekötések, mint közszerződések, a közerkölcsiség védpaizsa alatt állanak: tehát közállomány, melynek lételét akkor a kérdéses békekötések mentették meg, e békekötések épségben tartására, vagy ha az 1791: XXVI. t.-cz. által egyoldalulag módositattak, isméti helyreállításukra erkölcsisége iránti tekinteteknél fogva köteles."

Ekként fogták fel ezen időben azt, mennyire szabad hozzányulni az államnak sarkköveihez. Igaz, hogy azóta más időket élünk, mások a fogalmak a közerkölcsiségről; azóta mentünk át az 1867. jogfeladásra, az 1875. évi jogfeladásnak iskolájába; az akkori, az 1843-iki naiv emberek azt sem tartották volna a közerkölcsiséggel megegyezőnek, hogy az országházban a protestans felekezethez tartozó emberek támadják meg a vallás sarkalatos törvényeken alapuló jogait; bizonyosan a közerkölcsiséggel ellenkezőnek tartották volna azt is, hogy protestans minister legyen az, ki behozzon oly törvényjavaslatot, mely saját felekezetének alkotmányos jogait megsemmisiteni van hivatva. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

A t. háznak most hatalmában áll megsemmisíteni a protestansok egyházi jogait, kérdés csak az: helyesen cselekszik-e akkor, mikor romlásnak teszi ki azon felekezetet, melynek, mint beszédemben rámutatni bátor voltam, valamit mégis csak köszönhet az ország.

A kérdés az, keresztül akarja-e vinni az alkotmányos magyar állam azt, min az absolut korszak hatalma megtörött, mert ezen actio, ezen javaslat egyenesen a Thun Leo-féle 1859-iki patensen alapszik. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Roszszabb! Jobbfelől: Nem áll!)* Igenis, a mellé sorakozik és a Tisza, Trefort és Thun Leo nevek egymás mellett fognak állani minden időben Magyarországon. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon. Nyugtalanság. Zaj jobbfelől.)*

Azt mondják önök, nem egy kathegoriába való! Én elismerem, hogy van a kettő közt különbség, mert a Thun Leo-féle patens az összes vallási és iskolai szerkezetre kiterjeszkedik egyaránt, ezen törvényjavaslat csak is az iskolai részét érinti, ámde iskola és egyház a protestansoknál siami ikrek; az egyiket a nélkül, hogy a másiknak ne fájjon, érinteni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

És ha tekintjük ezen törvényjavaslatnak egyes intézkedéseit, azt fogjuk találni, hogy sokkal részletesebben, mélyebben hatolt be a protestans autonomiába, mint a Thun-féle patens, mert abban olyan intézkedés foglaltatik, hogy a kir. biztos

Digitized by Google

megy az érettségi vizsgára és az fog itélni élet és halál felett, a mi azon patensben nem foglaltatik.

Egyébiránt a t. háznak hatalmában áll megfosztani a protestansokat százados önkormányzati jogaiktól és bármily alkotmányosan fosztassanak is meg a protestánsok a maguk jogaitól, jogfosztva, az élet gyökerében megtámadva fogunk állani itt az országban. Miként fogja az egyház az életért való küzdelmet folytatni, mi lesz ezen törvénynek, ha életbe lép, következése, azt nem tudom, az a jövő titka, de egy dolog bizonyos: hogy ezen törvény következtében 3 millió honpolgár mélyen megkeseredve fog állani itt a hazában; látván, hogy azon szolgálatokért, melyeket a haza függetlenségének, szabadságának s a közművelődésnek a multban tett és melyet annak tenni hivatva van, ilyen igazságtalan elbánásban részesitik. *(Mozgás jobbfelől.)* Ez függ a t. ház elhatározásától ez alkalommal. Én a szőnyegen levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: A főrendiháztól izenet érkezvén, kérem méltóztassék azt a tárgyalás megszakításával átvenni. *(Halljuk!)*

B. Nyáry Jenő főrendiházi jegyző: Nagyméltóságú elnök! T. ház! Tiszteletteljesen jelentem, hogy a főrendek Magyarország czímerének használatáról, ugy nemkülönben a tiszai és szegedi kölcsönről szóló 1880. évi XX. t.-cz. 32. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslatot változatlanul elfogadták; nemkülönben a t. háznak ez évi február 26-án hozott határozatához szintén hozzájárulván, azt országos határozattá emelték. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokat átnyujtani.

Elnök: A jegyzőkönyvi kivonatok fel fognak olvastatni.

Baross Gábor jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. ház! A főrendek a magyar korona egyesített czímere és az ország külön czímerének magánfelek használatáról szóló törvényjavaslatot, nemkülönben a tiszai és szegedi kölcsönről szóló 1880: XX. t.-cz. 32. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslatot változatlanul elfogadván, ekként a két ház között a nevezett törvényjavaslatokra a teljes egyetértés létrejött ennélfogva azok legfelsőbb szentesités czéljából, hódolattal ő Felségéhez fognak felterjesztetni; továbbá a Magyarország és Horvát-Szlavonországok között az 1880. évre eszközölt leszámolás megvizsgálásáról szóló jelentését a zárszámadási bizottságnak a főrendiház hasonlókép elfogadván, ez szintén országos határozattá emeltetett, a mit is a képviselőház tudomásul vett.

Következik a tanácskozásnak folytatása és pedig a ministerelnök ur kiván szólani.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A vita nagy mérveket öltvén — mit egyébiránt természetesnek találok — *(Halljuk!)* szükségesnek tartom, hogy most, a vita harmadik napján, lehető rövidséggel én is jelezzem felfogásomat e törvényjavaslatról, álláspontomat azzal szemben, természetesen nem mondva le az 1848-iki törvény által adott azon jogról, hogy szükség esetében még a vitában tovább is részt vehessek. *(Halljuk!)*

Nem szándékozom az előttem szólottakkal hosszasabb polemiába bocsátkozni. Hogy azon t. képviselő urak, a kik a tegnapi napon az erdélyi szászok nevében szólottak, ezen alkalmat meg fogják ragadni, hogy megfoghatatlan, de tényleg létező ellenszenvüknek és gyülöletüknek minden iránt, a mi magyar és magyar állam, *(Egy hang a szászok csoportjából: Nem áll!)* kifejezést adjanak: *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon)* ezt előre is tudtam. Csak egyre akarom őket figyelmeztetni *(Halljuk!)* és ez az, hogy az ő geographicai helyzetükben, *(Halljuk!)* ha ők — mihez teljes joguk van — nemzetiségüket intacte meg akarják tartani, ezt csak azon magyar állam oltalma alatt és kebelében tehetik, *(Ugy van! Ugy van!)* a mely alatt eddig tették; és épen azért nem csak megfoghatatlan hazafiui hiba, de megfoghatlan rövidlátás, *(Ugy van! Ugy van!)* midőn ezen állam épületét döngetik benn és hivnak szövetségeseket, kik döngessék kivülről. *(Általános élénk tetszés.)*

Azt mondá egyik képviselő ur közülök, hogy a cultusminister ur kifejezte, hogy ő óhajtja a szászokat megtartani, de talán öntudatlanul is a románok malmára hajtja a vizet. Hát t. képviselőház, én is óhajtom a szászokat megtartani, nem a románok iránti gyülölségből, ép ugy mint a cultusminister ur nem: de higyjék el a képviselő urak, hogy ha az eljárást, a melyet követnek, folytatni fogják, utoljára önkénytelenül eszébe fog jutni minden magyar embernek, hogy a magyar államnak a románoktól Erdélyben szenvedni legtöbb oka mindig akkor volt, midőn azon népfaj, kellő felvilágosítás hiányában, a szászok vezetése alatt volt. *(Általános, nagy tetszés.)*

És ezzel t. ház, ez időszerint végeztem ez urakkal. *(Zajos tetszés és derültség.)*

Hasonlag természetes az t. ház, hogy ha valaki, mint tegnap Thaly Kálmán t. képviselő ur, maga mondja, hogy miután a tárgyilagos okokat más előtte már elmondotta, melyekért a törvényjavaslatot el nem fogadja s ő ismételni nem akar, hanem tart egy beszédet, mely nem áll egyébből, mint személyeskedésből ministerek, országgyülési pártok és mindenki irányában, a ki történetesen eszébe jut: *(Mozgás a szélső balon. Tetszés jobbfelől)* én vele hosszasabban polemizálni nem fogok, hanem csak egyre figyelmeztetem. *(Halljuk!)* A midőn ő ugyanis azt mondja, hogy nem lehet az egyetemeken felállítandó bizottságokra bizni a tanárjelöltek képesítését, mert akkor a historia szabad

Digitized by Google

tanítása el fog nyomatni, államellenes, aulicus történelem fog előadatni: nem a kormányt sérti, de megsérti Magyarország egyetemeit, *(Ugy van! jobbfelől)* azoknak tanári karait, a melyekben pedig, hogy nem épen a kormány iránt — mint ő szereti magát kifejezni — szolgalelkű tanárok vannak csak, azt, ha vannak olyanok — mert én tagadom, hogy volnának — gondolom, senki kétségbe nem vonhatja, valamint azt sem, hogy még tisztán rideg felekezeti szempontból sem szólalhat fel, mikor azon egyetemek tanárai között, nem egyesek, de nagy számmal nem-katholikus hitfelekezetű tanárok vannak. *(Élénk helyeslés.)*

Áttérek most t. képviselőház, hasonlóan lehető rövidséggel Mocsáry képviselő ur beszédjére. *(Halljuk!)* Azt a kérdést, hogy miért maradt fenn a protestantismus, későbbre hagyom. Mindenek előtt meg kivánok jegyezni egyet.

A képviselő ur előadja, hogy a protestans hitfelekezet és a protestans tanügy — értve alatta ez esetben a középiskolát — siámi ikrek; egyiket nem lehet bántani a nélkül, hogy a másik tönkre ne menjen.

T. képviselőház! Hogy az egyház jólétével, bármelyikével, összefügg az, hogy tanintézetei is legyenek, azt nem tagadom; de hogy mégis a tisztán egyházi dolgok és a tanügyi dolgok között, minden államban e világon különbséget kell tenni, s a tanügyi dolgokra az államnak több befolyást kell adni, azt kétségbe vonni nem lehet. *(Élénk helyeslés.)*

És ha azt mondja a képviselő ur, hogy ez csak katholikus államoknak a tana, nagyon téved; ha csak a legújabb időben, az ő tudomása szerint, pl. Poroszország katholikus állammá nem lett; mert egyetlen egy helyen e világon, a kormány és állam befolyása a tanításra oly szigorúan keresztülvive, mint ott, bizonynyal nincs. *(Élénk helyeslés.)*

De nem ezért hoztam fel a siámi ikreket, t. ház. A képviselő ur, előadván a linczi békekötés és az 1790/91-iki törvény létrejöttének történetét, azt mondja, hogy akkor, 1790-ben a protestansok kaptak jogot a szegénység fejében. Azt mondja másik szemrehányásában a t. minister urnak, hogy a minister ur nem azt ad a protestansoknak, nem ugy bánik velök, mert jogukat el akarja venni és nem ad nekik pénzt; adjon hát pénzt, ha jogot nem ad. *(Halljuk!)*

Hova vezet ez, t. képviselőház? *(Halljuk!)* Vagy oly jelentékenyek ezen törvényjavaslatnak korlátjai, hogy veszélyeztetik az önkormányzatot: s akkor — én legalább — nincs az a pénz, melyért odaadnám; *(Élénk helyeslés és tetszésnyilvánítások. Mozgás a szélső balon.)* vagy ha valaki pénzért odaadja, akkor nem őszintén helyez arra oly nagy súlyt. *(Zajos helyeslés és tetszésnyilvánítások. Nyugtalanság és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem azt mondta!)* Egyik a kettő közül, t. képviselőház. *(Élénk helyeslés.)*

S én azt tartom, hogy valóban az, a mit ezen törvényjavaslat kiván, — a melynek modalitásait talán a részleteknél lehet változtatni, de lényegét feladni, nézetem szerint, nem szabad: — nem olyasvalami, a mi a protestantismus önkormányzatát veszélyeztetné. *(Egy hang a szélső balon: Királyi biztos!)*

Sajnálom, t. ház, hogy kénytelen vagyok ezen törvényjavaslatnál, melyet óhajtottam volna sokkal magasabb szempontból tekinteni és tekintetni, felekezeti dolgokról kell beszélni, . . *(Felkiáltások: Kár is!)*

Csanády Sándor: Ebben igazsága van!

Tisza Kálmán ministerelnök: . . . de kötelességem, miután ez szóba került. Hát t. képviselőház, *(Halljuk!)* mit kiván ez a törvényjavaslat? Megtiltja-e a felekezeteknek, hogy iskolákat állítsanak? Nem. Megtiltja-e, hogy tanáraikat maguk válaszszák? Nem. Vesz még csak disciplináris hatalmat is a felekezeti intézetek tanáraival szemben? Nem. Mit csinál? Oly vakmerő a magyar állam, hogy azt a jogot akarja magának vindicálni, hogy saját emberei által meggyőződhessék, hogy e hazában levő minden tanintézet megfelel-e azon niveaunak, melyen egy középiskolának állania kell. *(Élénk helyeslés.)* Ez az, a mit kiván és ennek következésekép kivánja azt, hogy olyanokat, a kiket arra képeseknek nem tart, bárhol neveltettek légyen is, ne legyen kénytelen saját magasabb állami tanintézeteire felvenni és ne legyen kénytelen a hivatalnoki minősítéssel felruházni. *(Élénk általános helyeslés.)* Ez lényege annak, a mit e törvényjavaslat kiván.

És t. képviselőház, ha Mocsáry t. képviselő ur azt mondja: a protestáns iskolákban sohasem kellett, nem is fog kelleni félni államellenes tanoktól; ha azt mondja: a protestáns iskolák jobbak voltak és jobbak ma is, mint minden többi: hát vajjon van-e ok akkor félni attól, hogy a magyar állam meggyőződjék róla, hogy jobbak vagy legalább olyanok, mint a többiek? Engedelmet kérek, ennek indokát én nem látom. Bujkálni, rejtegetőzni az alkotmányos magyar kormány szemei — nem a mi szemeink elől, hanem az alkotmányos magyar kormány szemei elől — csak annak van oka, a ki érzi magában, hogy egyik vagy másik irányban hibás. *(Élénk helyeslés.)* A ki ezt nem érzi magában, annak nincs oka rejtegetőzni.

Lükő Géza: A felügyeleti jogot nem tagadja senki!

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ne játszunk a szavakkal. Azt mondja a t. képviselőtársam, hogy a felügyeleti jogot nem tagadja senki. Tudom; de ha az a felügyeleti jog csak papiroson van, de nem adatik meg a mód, hogy gyakoroltassék, hisz akkor az nem felügyeleti jog. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Statistika utján!

Digitized by Google

Tisza Kálmán ministerelnök: Ez egyszerűen annyit tesz, mint a kormányt quasi felelősséggel terhelni, de nem adni meg a módokat arra, hogy azon felelősséget viselhesse. *(Élénk helyeslés.)*

Csanády Sándor: Nem igy beszélt 1860-ban. *(Zaj.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Igaz, nem igy beszéltem a Bach rendszerrel szemben. *(Hosszantartó mozgás.)* És ha jönne, de nem fog jönni, mert nem fog sikerülni önöknek oly zavart előidézni; *(Nagy nyugtalanság a szélső balon)* mert még egyszer olyforma rendszer csak ugy jöhetne, ha önöknek sikerülni fogna az országban oly zavarokat előidézni, melyeknek az következménye lenne; *(Élénk ellenmondás a szélső balon. Ugy van! Ugy van! jobbfelől)* de ha jönne, ismét fognám ellenezni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Mert én magam részéről tudtam, tudok és mindig fogok tudni különbséget tenni még ha esetleg a személyeket nem szeretem is, az alkotmányos, törvényes magyar kormány és a fegyveres erővel uralkodó absolutismus közt. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én, t. ház, bár alig van szerencsém vagy szerencsétlenségem öregebbnek lenni, mint Mocsáry képviselő ur, ily modorú philippicát igenis mondtam akkor, állottam is vizsgáló biró előtt miatta, de nem mondok most. Most nincs benne veszedelem, nincs benne érdem, nincs benne csak nagy szavakkal hatni akarás. *(Zajos tetszés jobbfelől.)*

De t. ház, *(Halljuk!)* — bocsánatot kérek a közbeszólások által okozott kitérésekért — a képviselő ur még egyben téved, midőn még az 1844-iki helyzetet is azon irányban, hogy mit kellett akkor fentartani, összehasonlításba hozza a mai helyzettel. Én nem hiszem, hogy épen a mi a vallások közti egyenlőség és viszonosság kérdéseit illeti — ha nem vagyunk is ott, a hová az elmélet szerint törekedni kell — hogy 1844 óta is tetemes haladásokat nem tettünk volna. *(Többen a szélső balon: Miben?)* A ki nem tudja, tanuljon meg olvasni, vannak törvények, könyvek, hirlapok. *(Hosszantartó élénk derültség.)* Én, t. ház, felnőttek oktatására nem vállalkozom. *(Derültség.)* Mondom törvényekben, országgyülési naplókban, tudósításokban mindenki meglelheti; de meglelheti az életben is. És vajjon méltóztassanak ismét abstrahálni a személyektől — még 1844-ben is képzelhetett-e valaki egy magyar törvényhozást, melynek alsó házának három elnöke mind protestáns? *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Vajjon képzelhetett-e akkor valaki oly főkormányhatóságot, melyben meglehet, hogy az egyének nem érnek semmit, de mindenesetre három protestáns van. *(Mozgás.)*

Hát nem jelzése-e az annak, hogy mennyire megváltozott általában nemcsak törvények szerint, de a közérzület szerint is Magyarországon ez irányban a helyzet? Hiszen ez ma fel sem tünik senkinek. Nem sokkal az előtt törvényt kellett hozni, hogy egy pár hivatalnok protestáns legyen. *(Ugy van, ugy!)* Már engedelmet kérek, nem okos ember az, a ki azt a nehéz fegyverzetet, melyre szükség van a megtámadtatás ellen, a testén tartja akkor is, midőn nem védekezni, hanem dolgozni kell. *(Élénk tetszés.)*

Azt mondja t. ház, az igen t. képviselő ur, hogy mi tartotta fenn a protestantismust. Sok igazat mondott abban, a mit mondott, sok igazat és nem kivánom tagadni jó részét annak, bár azt hiszem, hogy nem a mi feladatunk, hogy magunkat dicsérjük; nyugodtan bizhatjuk a történelem lapjaira, megdicsérnek azok érdem szerint. De hát mégis mi volt oka? Egyik ok negativ és ez az, hogy a magyar protestantismus, tudtomra legalább sohasem követte még el azt, a mit ma a t. képviselő ur elkövetett, hogy az ország más felekezeteivel szemben exclusiv vagy kitünő hazafiságot vindicált volna magának. *(Általános zajos helyeslés.)*

Mert bizony, ha ezt tevé vala, sem az 1790—91-iki törvény meg nem alakul, ugy a hogy megalakult, a melyhez a protestansok buzgalma mellett a katholikus világi többség hozzájárulása is szükséges volt; *(Hosszantartó élénk helyeslés)* sem a Thun-féle gyászos időket mind a felekezetekre, mind az országra nézve oly nagy sikerrel ki nem állottuk volna. Nem kell tehát soha semmi viszonyok közt, felekezeti privilegiumot követelni, *(Általános élénk helyeslés)* nem főleg abban, a mi minden tisztességes magyar ember keblének tulajdona: a hazafiság. *(Általános zajos helyeslés.)*

Azután egy másik oka is van — és ez már positiv — az, hogy a magyar protestans egyház, nem szólva egyes kinövéseiről, minden időben teljesítette a haza iránt minden kötelességét és a magyar állam érdekével saját érdekét ellentétbe sohasem helyezte. *(Élénk hosszantartó helyeslés.)*

Ezen álláspont az, a melyen állni kell ma; ezen álláspont az, a mely mellett a magyar haza kebelében a protestans egyház ép ugy, mint a többiek, egymás mellett fel fognak virágozhatni. *(Általános helyeslés.)* De midőn akár a tanügy javítása, akár a magyar állam consolidálódásának érdeke nem is lényeges jogot, csak a jognak más formában érvényesítését követeli, akkor azt mondani: az ellenkezik a mi lételünkkel, akkor azt mondani: ezért három millió ember fog elkeseredni — ez nem az az út, a melyen a magyar államot és nem az, a melyen a magyar protestans egyházat fentartani lehet. *(Hosszantartó zajos helyeslés.)*

T. képviselőház! A t. képviselő ur nem tudja, mit fog az a három millió elkeseredett ember mondani. Én megmondom, mi fog történni. *(Halljuk!)* Ha a törvényjavaslatból törvény lesz, mielőtt hatálya érezhetővé válik, a t. képviselő urnak és a vele egy gondolkozásúaknak biztatására, lesz talán némi nyugtalanság, elégedetlenség; de majd

Digitized by Google

ha életbe lépett és egy két év mulva látja mindenki, hogy ezen törvény ugyan a protestansoknak semmit sem ártott, akkor az a nép azt mondja majd, bizony ebben nem volt azoknak az uraknak igazságuk, sajnos, hogy az álpróféták száma szaporodott. *(Élénk derültség.)*

Én, t. ház, azon nézetből indulok ki, hogy valamint a magyar protestans egyház mindig a magyar állam érdekében működött a multban, ugy viszont ezen magyar protestans egyház is csak a magyar állam kebelében, annak oltalma alatt fejlődhetett a multban, fog fejlődhetni a jövőben és épen azért kicsinyes féltékenykedés, akár személyes ellenszenv, akár a meg nem szokott formák iránti, bizonyos, hogy ugy mondjam, gyűlölet vagy elfogultság nem indokolhatják, hogy megtagadtassék az, a mihez minden államnak e világon joga van, megtagadtassék csak a magyar államtól, a melynek mig joga ép ugy van, mint a többinek, szüksége talán nagyobb van, mint másnak. *(Élénk helyeslés. Ugy van!)*

És mert igy fogom fel a dolgot és mert azt hiszem, hogy sem egy, sem más, e hazában élő, akár hitfelekezetre, akár nemzetiségre nézve e törvényjavaslat nem sérelmes, nem igazságtalan; mivel ugy fogom fel, hogy az állam nem kiván többet, mint minimumát annak, a mire egy államnak szüksége van: erős meggyőződésem, hogy vagy tévednek azok, a kik félnek tőle — és talán ezt kell feltennem mindenkiről, a ki fél tőle — vagy azon érzet sugallhatná, hogy nem jó lesz, ha kártyáikba a magyar állam beletekinthet. *(Élénk mozgás.)* Én tehát, igy fogván fel a dolgot és ismételvén, hogy a forma iránt lehet szó a részleteknél, de a lényeget feladni, meggyőződésem szerint, nem szabad: ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Hosszantartó általános élénk éljenzés.)*

Bende Imre: T. ház! A szőnyegen fekvő és a t. ház törvényhozó hatalmánál fogva codificatióra váró tervezet — értem a középiskolákról szóló és ezek reformját czélzó törvényjavaslatot — a tudományos nevelés szempontjából sok oly intézkedést tartalmaz czikkelyeiben, melyek a tudomány-ágak mai álláspontjából, valamint ezeknek bizonyos tanodák iránti viszonyából folyólag valóban korszerűek és sokat igérők; legalább eszmében és im azért joggal fogadhatók el in thesi és általánosságban a törvényhozás alapjául és tárgyául. Sőt hizelgés nélkül mondhatom, hogy minden hazája boldogságát őszintén óhajtó polgárnak örömmel kell üdvözölnie a napot, melyen annyi akadály után a mélyen tisztelt közoktatásügyi minister ur fáradhatlan munkássága és odaadó ügybuzgósága folytán, e törvényjavaslatot a t. ház tárgyalás alá venni kegyeskedett: lehetetlen azonban e pillanatban meg nem emlékeznem t. Thaly Kálmán képviselőtársamnak tegnap tett ama feltünő nyilatkozatáról, hogy e törvényjavaslat nem a t. közoktatásügyi minister ur hazaszeretetének és ügybuzgóságának eredménye, hanem „a kath. főpapságnak álczázott támadása a protestantismus ellen.“

Ugy hiszem, hogy a ki jelen törvényjavaslatot higgadtan végig olvassa, Thaly Kálmán t. képviselő ur téves gyanusítását nem oszthatja; miért is ezen valamint egyéb tegnap és ma hallott és különben alaptalan kifakadások czáfolgatásába nem is ereszkedem, hanem egyszerűen visszautasítom, levén is e törvényjavaslatra nézve egyben-másban eltérő nézetem,— *(Halljuk!)* mert bármint üdvözöljem is a jelzett törvényjavaslatot általában, kénytelen vagyok kijelenteni, miszerint annak egyes pontjaival egyet nem érthetek.

Ez alkalommal a törvényjavaslat csakis azon részére akarok reflectálni, mely és főleg a 8., 44. §§. és ezekkel kapcsolatos összefüggésben levő szakaszok szövegében áll s melyek szerint a hazánkban törvényesen bevett hitfelekezeteknek középtanodáikra a legkiterjedtebb autonomia biztosittatik — az indokolt tervezet szövegezése szerint — egyedül a kath. egyház kivételével. Fölemlittetett ugyan már tegnap t. Latinovits Gábor képviselőtársam által is, hogy az állam és kath. egyház közt léteznek függő kérdések, melyeknek jogos, méltányos és kielégítő megoldását ugy az állam, mint az egyház kölcsönös érdekei kivánatossá teszik, ilyen pl. a kath. középtanodáknak kath. felekezeti főtanhatóság alatti szervezése.

Mig a javaslat egyéb pontjai eddig jóformán a szakférfiak eszmecseréjének keretén belül maradtak, hivatkozott czikkelycsoport e határokon messze túl kitérve, a nyilvánosság, a sajtó terén is mélyre ható discussiók tárgyát képezte: jeléül ama nagy, a tudományos nevelés szigorú korlátait messze túlhaladó, nagy elvi egyház-állami jelentőségének, melyet e kérdés mikénti eldöntése magában hord.

Bármiként biráltatik el egyébként e fontos kérdés s bármennyire általánosnak látszanék a nézet, hogy annak létrehozásában nagymérvű jogérzet volt az impulsus és erős államférfiui bölcsesség a létrehozó — egyben áll, hogy egyoldalú voltánál fogva e terveket már a priori sérelmes, a kath. egyházra nézve, elvileg megtagadása az ő vele született autonomiájának, sőt in praxi nem zárja ki látszatát bizonyos scepsisnek a kath. egyháznak culturális missióra való képességében.

Bármiként békítse is ki a nemesebb lelkeket a törvényjavaslaton átvonuló ama magas intentió, mely kizárja magából azon rettenetes irányt, mely durva realismusában kiapasztja az életből a legmagasabb ideálokat, mely, midőn az embert a földi lét sokszerű institutióinak tömkelegébe nagy mohósággal bevezeti, eloltja az örökkévalóknak szövétnekét: épen nem oszlatja el ama aggodalmat, nem-e szövődött be annak megalkotásánál — ha

Digitized by Google

öntudatlanul is — ama törekvés, mely midőn minden vallás iránt bizonyos látszó türelmet, bizonyos conniventiát hord, egyedül a kath. egyház iránt áll bizonyos merev scepsissel, sőt ellenséges indulattal, ez lehet általános, ez lehet modern; de nem jogos, nem igazságos.

Midőn egyébként a hivatolt czikkelyek ellen álláspontot foglalnék, távol áll tőlem involválni, miszerint az azokban talált sérelmek szándékosan czéloztattak volna: csak azt akartam jelezni, hogy azok már tárgyukban és belőlök folyó következményeikben ilyenekül állanak a kath. egyház ellenében.

Épen azért, midőn ama czélzatot supponálnom nem lehet, más indokot eme. egyoldalú czikkelyezés alkotásánál nem találhatok mint ama feltételt: miután a többi felekezetek teljesen autonomok, az államnak, e szakterükből folyólag tanodáikra való intézkedési jogaikat tényleg elismernie kell, de codificatió által jogilag sanctionálnia is; a kath. egyház azonban a magyar államban ily jogi autonomiával, pragmatice nem birván, bár ő is alapítványai után tényleg birtokában állhat tanodáinak: azonban épen említett viszonyánál fogva az állam irányában tanodáira való autonom intézkedési joga nem sanctionálható.

E suppositum bármily plausibilisnek látszassék is színre, meritorie véve, igazságtalan inductio és téves feltevés, mert ha igy volna is: nem kellene-e épen a helyes liberalismus követelményeként a többi felekezetekkel hasonló jogban részesíteni?

Valóban bölcs liberalismus teremtette ugyan a javaslat czikkelyeit, mindazonáltal abbeli egyoldalú alkalmazásuk által, azokból oly visszás helyzet jő ki, mely az osztó igazság színe előtt, mely minden változó jogi constructiók ellen, változatlan jogi dictamen, kivételes állapot fog maradni, mely a terhelt jogalany méltóságát sérti és következményeiben türhetlen állapotot fog szülni mindenkor. Mindenesetre nyomasztó reánk katholikusokra már maga ama államjoggyakorlatilag való megkülönböztetés a katholikus és más felekezeti iskolák között. Ha jók, ha a tanügyre czélirányosak és az államra is hasznosak a beczikkelyezett jogok, miért záratott ki azok köréből egyedül a kath. egyház; ha nem jók, ha nem hasznosak, mi czélból ruházza fel azokkal az állam az egyéb felekezeteket?!

De szabad kérdenem: áll-e a praemissa? áll-e az, hogy a kath. egyháznak nincs autonomiája? értem az állammal szemben, mert benső viszonyát illetőleg, egyházi s világi tagjai közt, ezt, mint saját belügyét, majd ő maga fogja czéljainak legmegfelelőbb módon elintézni.

Sokan e kérdés megoldásánál azon autonomiát veszik fel criteriumul, melylyel hazánkban a protestans egyházak birnak.

Ez egyházak, midőn először is önlétöket kiküzdötték az idők folyamában, az önléttel járó önrendelkezési és önműködési complexumot vivták ki, mely codificáltatott; hazánk jogi organismusába — mint történelmükből folyó sarkalatos czikkelyek — beoltattak.

Historiailag ily módon kifejlett, bizonyos meghatározott, beczikkelyezett tételeken alapuló — hogy ugy szóljak, in externo álló autonomiája a kath. egyháznak hazánkban nincs; mert historiailag oly módon nem is alakult, sem nem is fejlődött. Az ő viszonya a magyar államhoz keletkeztekor és a századokon át folytatott életében egészen más természetű volt. A miért is önléte s ebből folyólag önrendelkezési s önműködési joga is egészen más szempont alá kell hogy vétessék.

Igaz, a változott viszonyok közt a kath. egyház is kénytelen leend, önállóságáért küzdve, ily autonomiáért törekedni; lehet, hogy nekünk katholikusoknak is az lesz sorsunk, hogy csak hosszú időn át folytatandó békés szellemi harczok gyümölcseként lehetend azt birtokba vennünk. — De a logica teljes erejével, lelkem egész hevével kell itt e helyen egyházam számára az ő természetszerű autonomiáját védelembe venni. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Minden testületnek, mely organicus egészet képez, melynek határozott czélja és annak megfelelő eszközei, intézményei vannak, kell, hogy elvben és gyakorlatban teljes intézkedési szabadsággal birjon organismusa terében és czéljából folyólag, vitatható valemely testület, intézmény létjogosultsága, de ez elfogadtatván, czéljának megfelelő önállósága tőle el nem vitatható. *(Helyeslés.)*

Van a kath. egyháznak is a maga természetszerű, az államtól teljesen független, attól szigoruan megkülönböztetendő czélja és ennek elérését czélzó eszközei; van ezekből folyó életorganismusa, van jogai, kötelmeinek körében élő autonomiája, önállósága. *(Helyes!)*

Van ily autonomiája hazánkban is, melyet neki nem az állam adott, de melyet önmagával hozott, midőn itt szt. István országában alakult, annak minden feltételeivel együtt. Ő nemcsak a templomban hirdeté az Istent, ő volt az iskolák alapítója, a nevelés független, sőt sok időn át egyedüli dajkája. Nagy küldetéséből folyólag senki által nem korlátozva, iskolákat alapított, kiküldi tanítóit, megszabja a tanítás módját, a nevelés kellékeit, éber szemmel őrködik tanítói működése felett, számba veszi a tanítás sikereit, vezetője, birája, éltető szelleme iskoláinak, avagy mi más ez, mint autonomia, mi mást követel ma is, mi más az, a mit a szőnyegen fekvő javaslat czikkelyei a többi felekezetek számára biztosítani szándékoznak? *(Helyeslés.)*

Igaz, ez autonomia beczikkelyezést annyi századon át nem nyert, egyszerűen azért, mert arra szükség nem volt. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Ama békés correlatio, melyet az erős keresztény érzület századai szültek, melyet az egyház hatalmas missiója, hazánk erkölcsi erejének kifejlesztésében megszentelt, ama, a két hatalom közti szoros testvéri egyetértés ily beczikkelyezést már eleve is feleslegessé tett. Az autonom működés jogosultságának codexét maga a nemzet keresztény közvéleménye képezte, mely sokkal erősebb jogi ösztönnel birt, hogysem szabad működését akadályozta volna saját culturájának nagy munkájában; hogysem hálás elismeréssel nem lett volna mindama nagy javakért, melyeket e szabad működés gyümölcseiként épen nemzetem önmaga szedett. *(Helyeslés.)*

Igaz, hogy ama correlatio bizonyos, számtalan kötelékkel csatoló vegyességet szült, mely azonban ép oly kevéssé bizonyít az egyházat természettől megillető autonomia ellen, mint a hogy nem bizonyítana az állam természetes önállósága ellen, ha a viszony megfordítva állana.

Igaz továbbá az is, hogy hazánkban, az állami és vallási visszonyok változása után is bizonyos megszokottságból, a régi állammaradványokból folyó jogi praxisból sok oly intézkedés történt az állam részéről az egyház körül, melyek mig méltányosak, tűrhetők is, de midőn az állam viszonya az egyházhoz mindinkább merev és a bizonytalan jövőt tekintve nemcsak in thesi aggályt okozók, sőt in praxi veszedelmesek is lehetnek, im azért, annál kevésbé vehetők jogos nézet szerint érvül a katholikus egyház autonomiája ellen, minél inkább áll a józan ész ama szabálya: minden praxis addig jogos, mig valamely jogalany méltósága, jogai, léte ellen nem irányul.

Ha minden positiv vallásfelekezet elismert czélja, követőinek valláserkölcsi nevelése és ha ez kiterjed, az egész emberre annak bölcsejétől egész a sirig s ha e czél valósításában való teljes szabadság a vallás organismus életére: észszerű követelmény, hogy az kiterjesztessék a nevelés csarnokaira is *(Helyeslés)* és pedig a középiskolákig, sőt a tudomány legmagasabb képző csarnokáig, mert itt nyilvánvaló, nem egyszerű képzésről, hanem a tudományossággal — mely nem lehet kizárólagos kiváltság — összekötött nevelésről van szó, melynek legmagasabb feladatában kiváló hordnoka a vallás. *(Helyeslés.)*

De hiszen elismeri ezt az előbbeni törvényjavaslat is, midőn ministeri indokolásában azon nagy horderejű historicus momentumot hozza tanuságul: „Az egyház földjéről hajtott ki eredetileg az iskola. Magyarországban a katholikus egyház volt az első iskola-alapító.“ Méltán hozzáadván, hogy a protestáns egyház fősúlyt fektetett mindig az iskolára. A népoktatási ügy még ma is túlnyomólag a felekezetek kezében van. Elismeri e tényt a jelen javaslat is avval, midőn a legtágabb körű intézkedést czikkelyezi be a bevett hitfelekezetek számára, mert a mihez valakinek jogczíme nincs, annak követelése alig emelhető jogerőre.

Mind ehhez csak ama jogos kérdés férhet, mi okból hagyatott ki keretéből a katholikus egyház? És ha meghagyatott, ha törvényesen biztositttatott az ő autonom joga népiskoláira, mért záratott ki egyéb bevett vallásfelekezetek ebbeli jogainak elismerése mellett a középiskolákból? *(Ugy van!)* Ott hagyni az egyház vezetése alatt a népiskolákban a gyermeket, de megfosztani üdvösnek elismert befolyásától azt, midőn a magasabb nevelés csarnokaiba lép, van-e ebben következetesség? *(Ugy van!)* Nem alterálja a kifejtett szempontot a magyar katholikus egyházban fennálló specificus jelenség — értem a koronás királynak, mint apostoli Felségnek véduri jogát, melynek e tekintetben is jogkezelője, közvetítője, az egykori katholikus állami közegek helyett a parlamentaris állami felelős minister. Nem alterálja pedig egyszerűen azért, mert a véduri jog egyházi jog, a katholikus egyház általános jurisdictiójának egyik folyománya, mely minden állami jogtól természetszerűen független, szigoruan véve correlativ ez az apostoli Felség és a katholikus egyház közt, nem pedig a katholikus egyház és a magyar állam közt. Mig a katholikus egyház egyedüli volt e hazában, sőt addig, mig uralkodó volt államunkban, ily különböztetés practice legalább meddő lehetett ama szigorú és teljesen harmonisticus összefüggés miatt, mely az egyház és az állam közt létezett. Ma a létező viszonyokból, a magyar államiság jellegéből folyólag e különbség practice fennáll és minden tekintetben jól megfigyelendő ama kérdések megbirálásában, melyek a katholikus egyházat illetik.

Az állam idők folytán és azok szellemében az egyházak iránt való viszonyában lényegesen módosulhatott, a mint az valóján hazánkban is módosult. De evvel nem módosittathatott a fennebb említettek nyomán az apostoli Felség véduri joga lényegesen még avval sem, hogy ebbeli jogának főorganuma a felelős állami minister lett. *(Helyeslés.)*

Az állam a felekezeteket egyenjogúakká tette és magát ezekkel szemben teljesen autonom jogúvá, felekezetlenné declarálta; de vajjon evvel felekezetlenné vált-e a fővéduri jog és az avval járó jogösszeg is? *(Igaz!)* Absorbeáltatott-e a katholikus egyháznak természetszerűen őt megillető autonomiája? *(Ugy van!)*

A mai állam a tárgyul álló tanügyi kérdésben, vagy híven a mai állami theoriákhoz, tekintet nélkül a felekezetek jogaira, az intézkedési jogot magának codificálhatta volna, amazok részére a minimumot meghagyván és ebben lett volna elveiből folyó consequentia, *(Helyeslés)* vagy pedig megtartva a saját maga által alapított tanodákban a teljes intézkedést, a bevett vallásfelekezetek tanodáira nézve minden különbség nélkül declarálhatta volna ama intézkedési szabadságot, melyet a

Digitized by Google

többször érintett §§. czikkelyeznek, *(Helyeslés)* fentartva az őt természetszerűen megillető felügyeleti jogot, a mely reá nézve nemcsak jog, de kötelesség is, neki joga és kötelessége oda törekedni, hogy a haza polgárai a nevelésben az értelmiség azon fokát érjék-e el, mely hazánk jólétét és jövőjét biztosítja, neki joga és kötelessége oda törekedni, hogy Magyarországban magyar hazafias szellem lengje át a haza minden tanintézetét. *(Élénk helyeslés.)*

Ebben lett volna következetesség és méltányosság; de igy egy egyházat, melyet pedig az ország többsége magáénak vall, kizárni az autonom jogból, sem logicus, sem méltányos nem lehet. *(Helyeslés.)*

Meg kell vallanom, hogy meggyőződésem szerint, mai helyzetünkben egyházamra nézve elég biztosítékot nem találhatok.

Helyzetünk jogalapja felvetett kérdésünkre nézve is — jóformán az intéző organum jóakaratától, méltányossági érzetétől függ, már pedig ez nemcsak magában véve igen ingatag alap, de sőt nem egyezik meg a katholikus egyház méltóságával, sem ama tisztelettel, melyet a haza polgárai nagy többségének lelkiismeretével szemben tanusítanunk kellene, midőn egyházuk jogainak biztosítékát személyi méltányosságra találják szorítva. *(Helyeslés.)*

Ha üdvözlöm im azért a javaslat birálat alá vett pontjait, mert tisztelem ama nagy hivatást, melyet minden felekezetnek hazánk javára betöltenie kell, szintoly őszinte fájdalommal kell észrevennem, hogy abból egyedül a katholikus egyház lett, akár akarva, akár nem, de tényleg bizonyára kizárva.

De feltéve, hogy megállhat ama practice nehéz viszony, hogy az állam-minister ugyanazon személyben a katholikus egyház jogainak és igazainak protectora és az apostoli fővéduri jogczímén közvetítője és feltéve, hogy ugyanazon egy személy, épen ama fővéduri jog ereje alatt, az egyház jogainak érdekében kell hogy működjék; ép azért nem is lehetséges, hogy a katholikus iskolák elváltoztassanak; mondom, mindezt megengedve — evvel az egyház jogi állása tanodáival szemben, nézetem szerint pusztán a tényleges possessióig volna biztosítva — a puszta czím birtokáig; merő holt schemen, mely alatt oly intézmények hozathatnának be, melyek talán ma lehetnek méltányosak, talán keresztények, de lehetnek holnap egy atheus irány szabványai és nekünk katholikusoknak fájdalommal kellene tapasztalnunk, hogy tanodáinkban oly themák terjesztetnek, melyek egyházunk hitelveivel homlokegyenest ellenkeznek s melyek a jámbor alapítványozók intentióitól messze túl esnek. *(Igaz! Halljuk!)* A miért is nem kiváltságokat óhajtok, hanem igenis hason jogokat!

Tekintve a ma dívó állami theoriákat, valóban csodálnom kell a javaslatban feltünő engedékenységet, melylyel a felekezetek részére ama kiterjedt körü autonomia megadatott. A pénzügyi utilitarismus és az üdvös verseny eszméje megbarátkozhatott ugyan az ügy eddigi statusquojával, azonban ily nagymérvü concessiókra ugy látszik sokkal mélyebb indokok folyhattak be a czikkelyek alkotásánál.

Talán nem csalódom, ha ama nagyszabásu autonomia tervezett biztosításában ama államférfiui bölcseséget tanusító bizalmat vélem rejleni, hogy a vallás szellemétől áthatott nevelés a leghatásosabb ellenhatást teremtendi ama rettentő elvek ereje ellen — nem pusztán vallásiakat értek én itt — melyek már-már testet venni készülnek köztünk is. *(Halljuk! Halljuk!)*

De, ha ez volt volna csakugyan a főindok, nagyon helyes és bölcs felfogásról tanuskodnék s ha netán az illető felekezetek sürgették ama czikkelyeket: bizonyára csakis eme szempontból sürgethették azt, hogy menten minden a jövőben lehető akadályoztatástól, érvényesíthessék missiójuk nagy feladatát, a jövő polgároknak üdvös neveltetése czéljából. *(Halljuk!)*

De vajjon a katholikus egyház nem-e ugyanazon magas érdek szempontjából sürgetheti ugyan azt. Vagy neki nem-e ugyanazon magas missiója van; s vajjon ő valamikor is hűtlen volt-e missiójához? *(Igaz!)* Ha küldetése szintén a földi érdekeken túl áll, épen ez által ő is teljes erejével zabolázza helyes mértékre szállítja le mindazt, a mi azokban érdes, egyenetlen, lealázó, vagy bármi okból veszedelmes.

Minden csapás, mely a fennálló rend ellen történik, büszke önérzettel mondhatom, először a mi mellünkre irányul s minden roham, mely a társadalom igaz vivmányai ellen irányul, a mi érczfalunkon törik meg először, vagy csak azon keresztül fog áttörhetni minden társadalmi rend elnyelésével. *(Élénk tetszés.)*

Nem kiváltságokat kérek tehát, ismét mondom, egyházam részére, csak hason jogokat ugyanazon nagy czél elérésére.

És ha csak a puszta utilitarismus volt a főczél e törvények alkotásánál vagy az üdvös verseny iránti tekintetből terveztettek azok: vajjon kisebb-e a katholikus egyház áldozatkészsége: vajjon nem-e az ő javai folynak igen nagy részben a nevelés czéljaira s teszik lehetővé ama nagy megtakarítást, melyet az előbbeni ministeri indokolás felemlít. *(Helyes! Igaz!)*

És a tanítás versenyében van-e ok félnünk nekünk katholikusoknak egyéb felekezetek iskoláival szemben? Nincs! Engedje meg a t. ház és engedje meg a t. minister ur, hogy minden elismerésem és jóakaró hajlamiba vetett minden bizalmam mellett; kénytelen vagyok az osztó igazság

Digitized by Google

örökjogú erejével tiltakozni egyházamnak ilyen egyoldalú kizárása ellen, hogy ha amicus Plato, amicus Aristoteles — mégis mindig -- magis amica veritas. *(Tetszés.)*

Van végre egy nehézség, egy bizonyos hézagosság, mely a katholikus egyház helyzetét a szakasz csoporttal szemben lényegesen nehezíti *(Halljuk!)* s azt bizonyos tévkör pántjába szorítja és ez, hogy a javaslat oly időben történt, midőn a katholikus tanulmányi alap jogi természetének felvetett kérdése még mindig nyilt és eldöntve nincs.

Nem mintha helyeselni lehetne, hogy e kérdés tudja Isten már hányszor nem szőnyegre került, vagy mintha előttem és hitfeleim előtt ama alapok birtoklási jogczíme tisztán nem állana; miután az, a mit a sok századú országos meggyőződés és gyakorlat, a világos záradékú alapítványlevelek és az 1548, 1550., 1560., 1790. és 1791. törvények szentesítettek a katholikus alapok tulajdonjogi természete minden elfogulatlan előtt kell hogy minden kétségen felül álljon, *(Ugy van!)* hanem főleg azért, mert sűrün hangoztatott észrevétel: „alapítsanak a katholikusok a magok erszényéből iskolákat, senki sem akadályozhatja őket ebben". És ha erre az utalás: ott vannak katholikus alapjaink és az azokból fentartott iskoláink a viszonválász körülbelül ez: de hiszen ezen alapok jogi természete és az azokhoz való jogczímetek még constatálva nincs. *(Derültség.)*

Nem tudom, szándékoltatott-e, e kérdés bebonyolításaszempontjából történt-e ama apriorismus? Ha meg volnék erről győződve, kérnem kellene a középtanodákra vonatkozó törvényjavaslat említett szakasz csoportjának tárgyalási elhalasztását addig, mig a katholikus alapítványok kérdése eldöntve nincs. *(Halljuk! Halljuk!)*

De nem teszem. *(Halljuk!)* Nem teszem, nem követelem; minthogy a föltételt a jelenlegi kormányról fel nem tételezhetem. Nem fogadhatom el a kérdéses föltételt, mert ellenkező esetben kérdenem kellene a t. házat és annak minden egyes tagját: vajjon azon indokból-e mivel a katholikusok nem képesek, mint bármely más hitfelekezet, a közmüveltség a haza és minden jogos kivánalmak érdekében ugyanazon hatáskörrel, mint más hitfelekezetek, a középoktatásra befolyni s azt vezetni? Kérdenem kellene ugyanezt továbbá a közoktatásügyi minister urtól is, szemben azon történelmi ténynyel, hogy ezen a téren a világító szövétneket épen azon római katholikus egyház vitte elől, a melynek befolyása ezen törvényjavaslat által korlátoltatni szándékoltatik. *(Helyeslés.)*

Tehát a helyzet okát valamely más gátló körülményben vagy épen valamely magasabb állami érdekben kell keresnem!

Autonomiai tárgyalásaink már az alkotmányos életünk első sugaraival megindultak és 1870-ben el is készittetett a szervezet és legfelsőbb jóváhagyás kieszközlése végett a t. kormánynak beterjesztett.

Legkevésbé sem szándékom akár az előbbi akár a jelenlegi magas kormányt vádolni azért, hogy ezen szervezet legfelsőbb kir. szentesítés alá nem terjesztetett. Mert ha valaki, én teljesen meg vagyok győződve, hogy ezen ügy elnapolását még jelenleg is magasabb állami szempontok indokolják. Ugyanazért, ha a t. kormány és a t. ház többsége ezen törvényjavaslatnak reánk katholikusokra nézve ne mondjam igazságtalan, de mindenesetre hátrányos intézkedéseit egy időre még fentartani kivánják, ahhoz s igy a jelen törvényjavaslathoz szavazatommal csak is azon indokból járulhatok, mert ezt a haza magasabb érdekei teszik szükségessé; *(Élénk tetszés)* azonban teszem ezt azon világos kikötéssel, hogy a midőn azon óhajtva várt idő, melyet a beterjesztett katholikus autonomiai szervezet ezéloz, bekövetkezik: a magyarhoni katholikusok középiskoláikra nézve az őket megillető jogokban és ugyanazon előnyökben fognak részesülni, mint a többi hitfelekezetek. *(Madarász József közbeszól: Csak várjatok!)* Szeretem hinni, mielőbb!

Ezek után az előttünk fekvő középiskolai tervezetet — a felhozott kifogásolandók kivételével — általában véve a tudományos nevelés kellékeivel rendelkezőnek, *(Ellenmondás balfelől.)* igenis saját nézetem szerint a nevelés kellékeivel rendelkezőnek *(Helyeslés)* korszerűnek és üdvösnek találom *(Helyeslés)* és ép czért a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés s tetszésnyilatkozatok.)*

Helfy Ignácz: Minthogy hosszasabban kivánok szólni, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy holnap mondhassam el beszédemet.

Elnök: A képviselő ur hosszabban kivánván szólni, miután az idő nagyon előrehaladt, azt hiszem, hogy a tárgyalás folytatását a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre halaszthatjuk. *(Helyeslés.)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

202. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1883. március hó 8-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A középiskolákról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, ifj. gr. Ráday Gedeon, gr. Széchényi Pál, b. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett szólani kivánók neveit gr. Pejacsevich Tódor, az azok ellen jelentkezőket Duka Ferencz jegyző urak jegyzik.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a f. hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Ugocsamegye közönségének feliratát, melyben Hontmegyének felterjesztését pártolván, oly törvény alkotását kéri, a mely különben az 1879:XVIII. t.-cz. végrehajtásánál az állam részére szükségesnek mutatkozó ellenőrzési jog gyakorlatát kellően biztosítsa és végrehajtásának megbénítására czélzó törekvéseket sikertelenekké tegye.

Minthogy ezen törvényjavaslat épen tárgyalás alatt van, azt hiszem ezen kérvény a ház irodájába helyezendő el, hogy a képviselő urak azt ott megtekinthessék. *(Helyeslés.)*

Bemutatom továbbá Veszprémmegye közönségének feliratát, melyben Budapesten egy történelmi arczképcsarnoknak felállítására a kormányt utasítani kéri és egyszersmind abbeli elhatározását fejezi ki, hogy annak idején, ha a képcsarnok felállítása iránt a mozgalom az ország támogatása mellett megindul, felállításához anyagi áldozattal is járulni fog.

Selmeczbánya szab. kir. város közönségének kérvényét, melyben Timkó Andrásné, született Rainprich Mária Magdolna illetőségére vonatkozó, a belügyministerium 1882. évi 33018. sz. rendeletét hatályon kivül helyeztetni kéri.

Ezen kérvények a kérvényi bizottságnak adatnak ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs s minthogy más előterjesztés sincs, következik a napirend, a középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Mielőtt azonban a sorban következő szónok felhivatnék, Mocsáry Lajos és Thaly képviselő urak a házszabályok 145. §-ának *b)* és *c)* pontjai engedélye szerint kivánnak felszólalni.

Mocsáry Lajos: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy rövid észrevételt tegyek azon értelmezésre nézve, melyet a t. ministerelnök ur tegnap némely itt kiejtett szavaimnak adott. *(Halljuk!)* Azt mondotta ugyanis a ministerelnök ur, hogy a magyar protestantismus még sohasem követett el olyat, mint én, hogy t. i. az ország más felekezeteivel szemben exclusiv, vagy kitünő hazafiságot vindicált volna magának. Továbbá: nem kell tehát soha semmi viszonyok közt felekezeti privilegiumot követelni.

T. ház! Kénytelen volnék ferdítésnek mondani a ministerelnök ur ezen szavait, ha nem volna megengedhető azon lehetőség, hogy maga a t. mi-

Digitized by Google

nisterelnök ur nem értette jól az én szavaimat és csak az azok által keltett visszhang után indult. Mert mit mondtam én? „Azt kérdem — mondottam — nem nagy nyereség-e az országra nézve, nem megnyugtatás-e a haza minden polgárára nézve, hogy bir ebben a hazában egy oly elemet, melyet a hazafiságra nemcsak az késztet mert magyarnak született, hanem az is, mert protestansnak született és a melyben a hazafiság érzelme a a valláshoz való ragaszkodással egybeforrott.“ Továbbá: „Nem követelünk kiváltságot a hazafiságra, midőn azt mondom, hogy nálunk a hazafiság és vallási traditió tagadhatlanul egybe van forrva és ennek mindenesetre meg van a jelentősége.“

Azt hiszem t. képviselőház, hogy a ki vette magának azt a fáradságot, hogy ezen szavakat nyugodtan el is olvassa, be fogja látni, hogy ezekben egyáltalán senkire nézve semmi sértő nincsen. Én ajánlani akartam a t. képviselőháznak figyelmébe azt, hogy csakugyan bir a haza a protestantismusban egy oly elemet, a melyet kár volna megrontani ezen törvény által. Ez volt az én intentióm és nem az öndicséret, a miért a t. ministerelnök ur engem megróni méltóztatott.

Egyébiránt t. képviselőház, a magyar nemzet valóban csak örvendhet annak, hogy fiai oly érzékenyek hazafiui reputatiójukra, hogy azonnal feljajdulnak, ha legtávolabbról is csak vélik azt hallani, hogy valaki ebben a tekintetben jobbnak tartja magát a másiknál. Én tisztelettel hajlok meg ezen érzékenység előtt és ezen örvendetes tapasztalásért, melyet ez irányban tettem, szivesen szenvedem azt, hogy felháborodást kelteni volt szerencsétlenségem, habár nem bűnöm. *(Tetszés a szélső balon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! *(Halljuk!)* Én ugyan mindazt, a mit beszédemben mondottam, mint t. előttem szólt barátom is, határozottan fentartom, mert semmit nem állítottam olyat, a mit akár módosítani, akár visszavonni, a leghiggadtabban átgondolva is, szükségesnek tartanék. Azonban tegnap Rakovszky István t. képviselőtársam bővebben foglalkozván tegnapelőtti beszédemmel, nem voltam szerencsés az ő beszédének elején itt a teremben jelen lenni, a gyorsirói jegyzetekből és a hirlapokból olvasom most már, hogy ő talán félreértve vagy kihagyással, hézagosan idézve beszédemet, olyan következtetéseket vont belőle, a melyeket én ugy, a mint reám állittattak, nem hagyhatok szó nélkül.

Ezért igen kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy azt a passussát Rakovszky t. képviselő ur beszédének felolvassam és reá ugy személyes kérdésben mint félremagyarázott, vagy félreértett szavaim helyreigazítása czéljából megtehessem a t. ház engedelmével észrevételeimet. *(Halljuk!)*

Azt mondja Rakovszky t. képviselő ur:

„Thaly t. képviselő egyenesen felszólítást intézett a régi családok sarjaihoz, hogy kövessék atyáik és nagyatyáik példáját a vallás védelmében, mintha a vallás meg volna támadva. Sőt Thaly képviselő ur még tovább is megy és nemcsak a felekezet érdekében, de egyenesen más felekezetek ellen izgat s a szabadságharczot degradálja felekezeti harczczá; midőn előadja, hogy Rákóczy seregének kilencz-tized része kálvinista volt s ha ez a kálvinista sereg nem diadalmaskodott volna: akkor Magyarország nem volna ilyen, mert Kolonics azt nyomorulttá, katholikussá tette volna!“

Idézem ugy, a hogy ő állította, mert én nem igy mondtam. — „Épen ez a különbség köztünk t. képviselőház A mig önök az ország fegyveres és alkotmányos nemzeti küzdelmeit is felekezeti szempontból birálják meg: addig mi a felekezeti szempont fölé emelkedünk. Ez a különbség, mondom, kettőnk felfogása közt és az, hogy mi nem akarunk mindenáron martyrok lenni, akkor, mikor még ha akarnánk sem lehetnénk azokká.“ Eddig Rakovszky t. képviselő ur.

Méltóztassanak megengedni, hogy erre nézve kimagyarázhassam magamat. Kezdem a végén és ugy megyek az elejére vissza.

A t. képviselő ur martyromságra akarással vádol. Távol legyen tőlem, semmi vágyam martyrrá lenni, mikor ideje sincs annak s a mikor azt hiszem, hogy becsületes fáradozásommal, munkásságommal a társadalmi tevékenység számos terén inkább szolgálhatok hazámnak, mint azzal, hogy szent Sebestyén vagy szent Lőrinczként megnyilaztassam, vagy elevenen megsüttessem magam, a miből sem nekem, sem másnak, sem hazámnak semmi haszna nem lenne. E vádat tehát vissza kell utasítanom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt, hogy felekezeti szempontból tekintem-e, mint a t. képviselő ur állítja az alkotmányos és nemzeti küzdelmeket: hivatkozom husz egynehány kötetre menő munkáimra épen azon küzdelmekről. Azokból méltóztassék itéletet tenni, nem pedig egy országgyülési beszédnek netalán elferdített passusaiból. Nem vádolt engem még senki felekezeti felfogással a Rákóczy-korra, de igenis nemzeti, különösen az aulikusok igenis túlságos nemzeti felfogással, méltóztassék erre nézve a criticákat megolvasni.

A t. képviselő ur szerint azt állítottam, hogy Kolonics, ha a $^{9}/_{10}$-ed részben kálvinista kurucz hadsereg nem lett volna, az országot nyomorulttá és katholikussá tette volna. Engedelmet kérek, én nem igy idéztem és Kolonics sem igy mondta; én ugy állítom, hogy Kolonics németté, katholikussá és nyomorulttá tette volna hazánkat. Bocsánatot kérek, e közt nagy különbség van és én tiltakozom az ellen, hogy ezen idézésnek oly értelmet adjon. Mert azt a képviselő ur kihagyta, hogy németté akarta

Digitized by Google

tenni, pedig előttem ez volna a legnagyobb átok, ha e czélzat megvalósult volna, a képviselő ur talán nem bánná ezt, azért hallgatta el.

Legnagyobb sérelmem azonban az, hogy a t. képviselő ur engem izgatással és pedig kétféle izgatással vádol. Az egyikre nézve némi részben igaza van. T. i. a mennyiben azt mondtam, hogy ha törvénynyé lesz e javaslat, plane, ha a részletekben sem módosulna ugy, a mint beterjesztve van: akkor, mivel mint protestans, meggyőződésből nem tartom üdvösnek, megmondtam, hogy igenis izgatni fogok ellene, de csakis törvényes eszközökkel; tessék megolvasni a gyorsirói jegyzetekből.

Ez nagy különbség, de még nagyobb az, a a mit a képviselő ur reám fog, hogy én egyenesen más felekezetek ellen izgatok. Felhivom az egész házat, nemcsak itt a képviselőházban történt felszólalásomban, de hivatkozom összes nyilvános és irodalmi működésemre, hogy mikor izgattam én felekezet ellen? Sőt kijelentem, hogy én a katholikusoknak és más törvényes bevett felekezeteknek is ugyanolyan széles körü autonomiát kivánnék, mint a milyennel mi protestansok birunk. Én tiszteletben tartom minden törvényesen bevett felekezetnek a jogát, de ugyanezt megkivánom másoktól a magaméra nézve is.

A t. képviselő ur szememre veti, hogy a régi ősök neveit is idézem, hogy a Telekieket, a Rádayakat felhoztam, óhajtván, vajha utódaik is ama jeles ősök példáját követnék vallásuk védelmében. Hát, én t. ház, nem tudom, mennyiben követtem el ebben bünt, vagy kiméletlenséget, mert én azon jeles ősöket mint mult dicső példákat állítottam elő. Azt hiszem, hogy az utódokra sem szégyen, hogy őseik ugy viselték magukat.

Ha én e hivatkozást kiméletlenségből tettem volna: akkor inkább idéztem volna Rakovszky Menyhértet, a kit az ónodi gyülésen hazaárulásért összevagdaltak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Legyen szabad különösen a képviselő ur végszavai következtében tegnapi felszólalásom igazolásául néhány szóra igénybe venni a t. képviselőház szives türelmét. Én annak igen örülök, a mit a t. képviselő ur saját álláspontját illetőleg kifejtett, mert igen örülök mindig annak, ha valaki nyiltan tiltakozik az ellen, hogy más felekezetek iránt szükkeblü felfogásból indul ki; de ha első felszólalását nem ugy fogtam és nem ugy foghattam fel, mint a jelenlegit, annak nem én vagyok az oka, hanem a t. képviselő ur, kinek nem a könyveit biráltam, hanem országgyülési beszédére voltam bátor észrevételt tenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Elismerem, hogy a képviselő urat talán nem azon intentió vezette, de a mit mondott, igenis birt azzal a szinezettel, hogy más felekezetek ellen izgat. Nemcsak azt mondta a képviselő ur, a mit felolvasni méltóztatott, de határozottan azt mondotta, hogy a törvényjavaslat a katholikus felekezetnek előnyöket ad más felekezetekkel szemben és azt mondotta, hogy ez a katholikus főpapság álczázott támadása más felekezetek ellen. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi pedig az idézetet illeti, igaz, hogy az elnémetesedést nem említettem, mert nem volt kifogásom az ellen, hogy ezt idézi. Rákóczy mondását is ugy idéztem, a mint azt a képviselő ur mondta, hogy $^9/_{10}$ része a seregnek kálvinistákból állott.

Thaly Kálmán: Azt Rákóczy mondta, nem én!

Rakovszky István: De azt már, hogy e nélkül bizony ma nem volna Magyarország, azt nem Rákóczy mondta, hanem a képviselő ur. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* A t. képviselő ur idézvén Kolonics szavait, mint mondám, azt, hogy németté akarta tenni az országot, én nem említettem fel; de a t. képviselő az idézet többi részére nézve most azt mondja, hogy hozzátette a „nyomorulttá“ után az „és“-t és csak ezután mondta azt, hogy „katholikus“. Én sajnálom, de ez az „és“, legalább az országgyülési naplóban, a melynek ő nagy fontosságot tulajdonit, nincsen benne; én pedig csak a naplóra hivatkozhatom. A mi az idézetet illeti, én elhiszem, hogy mások mondták, de méltóztassék megengedni, hogy a felszólalás intentióját csak ugy lehet megbirálni, hogy mily irányu idézeteket használnak. Az, hogy más szavait idézi valaki, még nem képez mentséget, ha az idézet bizonyos irányban, bizonyos hangsúlyozással hozatik fel, mert saját argumentátiója indokolásául senki sem fog oly idézeteket felhozni, a melyek nem felelnek meg intentiójának. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezzel ugy hiszem, igazoltam álláspontomat és most legyen szabad a képviselő ur végszavaira reflectálnom. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha valaki, igen jól tudom én is a magyar történelemben szerepelt egyik egyenes ősömnek viselt dolgait és ha a t. képviselő ur az én rövid multamat figyelemre méltatja, ez igazolja azt, hogy nem osztoztam és nem osztozom azon felfogásban, melyet akkor Túrócz megye képviselt.

Thaly Kálmán: Helyes!

De méltóztassék megengedni, hogy büszke legyek mégis azon ősömre, ki példát adott arra, miként kell a kötelességhez rendületlenül hünek maradni, ki a megyéjétől nyert utasításhoz levén kötve, ez utasításhoz hiven teljesítette kötelességét akkor is, mikor érte halállal kellett bünhödnie. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Még csak egy pár szót a t. képviselő ur egy kifejezésére, mit nem olvastam fel, de hivatkozni méltóztatott reá, t. i. azt mondta, hogy én a katholikus főpapság álczázott támadását látom e törvényjavaslatban a protestán-

Digitized by Google

sok ellen. Igenis, ezt mondtam és fenn is tartom. De méltóztatnak szintén emlékezni akkori szavaimra — benne vannak a gyorsirói jegyzetekben — hogy ismételve is hozzátettem, hogy lehet, miszerint ezen felfogásomban tévedek, de reám az egész törvényjavaslat ezen benyomást teszi. *(Mozgás a jobboldalon.)* Ha nem ugy van, én nem tehetek róla, mert én nem vagyok csalhatatlan, mint a pápa. *(Mozgás.)*

Elnök: A szónokok sorában Helfy Ignácz képviselő ur következik.

Helfy Ignácz: T. ház! *(Halljuk!)* Alig volt valaha, vagy legalább igen ritkán volt a ház asztalán törvényjavaslat, a melynek megbirálása több óvatosságot, körültekintést és különösen több tárgyilagosságot venne igénybe a törvényhozó részéről, mint épen a jelenleg szőnyegen levő tanügyi törvényjavaslat, részint azért, mert a tárgy maga oly természetű, hogy egy szerencsétlen elkövetett hiba e téren nemcsak a jelen korban, hanem a késő nemzedékeknél is érezteti káros hatását, részint azért, mert viszonyainknál fogva ez a kérdés kényszerűleg complicálva van felekezeti és nemzetiségi kérdésekkel. Igyekezni fogok e tárgyilagosságot kezdettől fogva végig megtartani, megőrizni. Rámutatván arra, a mit e törvényjavaslatban én határozottan rosznak tartok, óvakodni fogok attól, hogy azt túlozzam, valamint nem fogok habozni reámutatni arra a kevés jóra is, mit abban én magam is elismerek. És mindenek felett óvakodni fogok birálatomban — daczára annak, hogy kénytelen leszek a kérdésnek felekezeti oldalával is foglalkozni — nemcsak azért, mert ezen szempont a vitában már nagy mérvben be lett vonva; mert hiszen magának a törvényjavaslatnak igen lényeges részét képezi: mindazonáltal óvakodni fogok attól, hogy akár a ház t. tagjainak, akár e haza polgárainak szabadelvűségi és hazafiassági érzelmeit vallásfelekezetek szerint osztályozzam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hazánk történelmének tanulmányozása engem arra tanított, hogy igaz, hogy a reformatió kezdetétől fogva hazánk protestánsai oly érdemeket szereztek maguknak, melyek fényes aranybetükkel vannak és lesznek örökön örökké bejegyezve hazánk történelmének lapjaira: de tény az is, hogy ezen érdemeiben bőségesen osztozkodtak a többi vallásfelekezetek polgárai is. Valamint tanít engem a történelem arra is, hogy Magyarország története nem kezdődik ám a reformationál, hanem volt Magyarország is pedig aranykora volt a reformatio előtt is midőn közel 700 esztendőn át csupán csak katholikusok tartották fenn az országot azon egyszerű okból, mert hiszen protestánsok akkor még nem is léteztek. *(Ugy van! Ugy van!)*

Én t. ház, kijelentem mindenek előtt, hogy pártolom Herman Ottó t. barátom különvéleményét; és itt rögtön megjegyzem, miután a t. túloldalról ez össze lett zavarva egy másik határozati javaslattal, — megjegyzem és kénytelen vagyok s t. képviselőtársaimat figyelmeztetni arra, hogy a különvélemény nem mondja azt, hogy a törvényjavaslatot végkép elveti. A különvélemény conclusiója az, hogy ezen törvényjavaslat utasittassék vissza a ministerhez azon czélból, hogy minél előbb ugyanezen középiskolák rendezése czéljából más alapokon nyugvó törvényjavaslatot terjeszszen elő. A különbség igen nagy. E conclussio azt jelenti, hogy ugy Herman Ottó t. barátom, mint mi, kik e kérdésben körülötte csoportosulunk, igenis belátjuk azt, hogy középtanodai oktatásunk mai állapota tarthatatlan. Annak megváltoztatását, még pedig gyökeres megváltoztatását mi is óhajtjuk. Belátjuk mi is azt, hogy lehetetlen, hogy egy állam tűrje azt, hogy nyilvános iskolában, vagy legyen bár magániskolában, állam- és nemzetellenes tanok hirdettessenek és csepegtessenek az ifjuság szivébe. Mondom tehát, mi azon czélt, melyet önök itt hangoztatnak s a melyet részben, de fájdalom, csak igen csekély részben, a szőnyegen fekvő javaslat is elérni akar, mi is óhajtjuk; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* csak ezt a törvényjavaslatot jelen alakjában nem tartjuk elfogadhatónak: *(Ugy van! a szélső baloldalon)* holott Gull József képviselő ur határozati javaslata egyszerűen azt mondja, hogy vettessék el e törvényjavaslat; a mi azt jelenti, hogy ő e téren egyáltalában semminemű törvényjavaslatot nem akar, vagyis fenn akarja tartani a status-quot; ezt pedig mi nem akarjuk sem nemzeti, sem nemzetiségi szempontból. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pártolom tehát Herman Ottó t. képviselőtársam különvéleményét és el nem fogadom a benyujtott törvényjavaslatot általánosságban sem.

Nem fogadom el pedig először: tisztán tanügyi szempontból; nem fogadom el másodszor politikai szempontból, vagy ha jobban tetszik, szabadelvűségi szempontból; a mennyiben a törvényjavaslatban negatióját látom a túlságos, mondhatni merev centralisatiónak, a mely azon az 1. §-tól az utolsóig végig húzódik; nem fogadom el harmadszor a protestáns autonomia tekintetéből, még pedig nem felekezeti, hanem tisztán magyar állami szempontból; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* és végre negyedszer nem fogadom el nemzetiségi szempontból, mert azon intézkedések, melyek e törvényjavaslatban ez irányban tartalmaztatnak, részint egészen feleslegesek, részint pedig nagyon is kevesek.

Engedje meg a t. ház, hogy ezen indokaimat kissé bővebben kifejtsem és talán nem fogja tőlem zokon venni a t. ház, vagy legalább nem lesz senki, a ki rám fog kiáltani: „dologra! dologra!“ — ha ezen középiskolákról szóló törvényjavaslat ötletéből a tanügygyel is fogok egy kissé tüzetesen foglalkozni, a mi eddig, fájdalom, e házban nem történt,

Digitized by Google

a többségi és kisebbségi előadónak felszólalását kivéve. Igaz, hogy maga a törvényjavaslat ment előre e példával és a tulajdonképi tanügygyel maga is vajmi keveset foglalkozik. Én nagy kíváncsisággal és türelmetlenséggel vártam a törvényjavaslatot, de a mint tanulmányozni kezdtem, azt láttam, hogy ez tulajdonképen nem arról szól, a miről szólani kellene s azt alig érinti, mert az által, hogy ott 15—16 tantárgy fel van sorolva, ez még nem iskolai törvényjavaslat. Látom igenis, hogy nagyon tüzetesen foglalkozik bizonyos hivatalokkal, melyeket a t. minister ur fel akar állítni és az ellenőrzés módozataival; pedig nekem első sorban hazám tanügye fekszik szivemen és beismerem, hogy a középiskolák rendezetlen volta csaknem hatálytalanná teszi mindazt, a mit ugy alsó, mint legfelsőbb fokon tesz. Ha egy lánczból a középső szemet kiveszszük, abból sohasem lesz láncz.

Midőn tisztán csak a tanügyet veszem szemügyre, sajnálattal tapasztalom azt, hogy daczára annak, hogy a t. minister ur saját előadása szerint, 9—10 év óta folyton töprenkedik ezen és foglalkozik ezzel, azt kell látnom, hogy ő még ma sincs tisztában saját magával az iránt. Én keresve keresem itt az eszmét, a melyből a minister ur kiindult volna, de nem találom. A különvélemény például határozottan felállítja az egységes középiskolát. Én nem mondom, hogy azt feltétlenül elfogadom, lehet ugyan az egyik mint a másik mellett pro és contra igen sokat mondani és irni, a mint hogy csakugyan igen sokat irnak is, hiszen már egész könyvtár létezik e kérdésben. Megvallom zárjelben, hogy én a magam részéről a középuton vagyok e tekintetben és azt hiszem, hogy a leghelyesebb mód egységesíteni bizonyos fokig, pl. a 6. osztályig s azontul bifurcálni. Erre saját tapasztalatom a legfőbb érvem; mert nincs az a szülő, a ki a gyermekről 10 éves korában meg tudja itélni, hogy vajjon melyik pályára van hivatása, akkor reá fogni azt, hogy én a technicai, vagy a classicai pályára szánom a gyermeket, ez valósággal paedagogiai absurdum. *(Ugy van! szélső balfelől.)* 15—16-ik évében, bár ekkor sem lehet mathematicai bizonyossággal, de mégis már némi valószinűséggel meg lehet határozni, hogy melyik pályára van a gyermeknek hivatása. És látjuk a külföldön, a hol ezen a téren az elméleteken mégis messze túl mennek; mert bocsánatot kérek, abban téved a t. minister ur, midőn azt mondja, hogy az már túlhaladt álláspont: ellenkezőleg, a mi külföldön történik, az inkább közeledik Herman Ottó t. képviselőtársam álláspontjához, de különösen az általam elfoglalt állásponthoz; és igy, miután a t. előadó ur szives volt Olaszországra hivatkozni, méltóztassanak elolvasni — hiszen a kérdés nem rég került országgyülési tárgyalás alá — Baccieri munkáját és látni fogják, hogy ő egészen máskép osztja fel a dolgot. Ő egységesíteni igyekszik a középiskolákat a 6. osztályig és felállít egy 3 évi lyceumi tanfolyamot, mert azt mondja, hogy hidat kell csinálni, mely összekösse a középiskolákat az universitással, túlságos nagy ugrás volna a gymnasiumból egyenesen az egyetemre menni; azt át kell hidalni és ez igen helyesen van igy. Én távolról sem akarok biró lenni ily nagy kérdésben, egyet azonban tudok, hogy a ministernek tisztában kell lennie önmagával, különösen akkor, midőn törvényjavaslatot terjeszt a törvényhozás elé és el kell magát határozni egyikre, vagy a másikra. Vagy legyen egységes gymnasium, vagy legyen bifurcált, de a kettő közt habozni nem szabad. A törvényjavaslatból nem tudjuk meg világosan, hogy az tulajdonképen mit akar. Én azt látom, hogy tulajdonképen egységes középiskolákat akar; mert az, hogy a reáliskolában francziául tanítanak és a gymnasiumban nem, nem elegendő arra, hogy oly nagy megkülönböztetést tegyünk, hogy e miatt külön, önálló apparatussal ellátott kétféle iskolákat állítunk fel.

Mikor én azt látom, hogy a gymnasiumi tanuló, ha elvégezte a középiskolai tanulmányokat, felmehet bármelyik főiskolába, tehát a polytechnicumba is: ez annak a jele, hogy tehát a minister ur nem követel oly szakképzettséget a reáliskolákban tanult tanulótól sem, mely szükséges arra, hogy a műegyetemi tanulmányokat igaz sikerrel végezhesse. Tehát vagy az egyik, vagy a másik.

De más kérdésben sem látok semmi irányeszmét a tervezetben általában. Igy például a reáliskolában felveszi a bölcsészeti előtant. Már kérdem t. ház, ha egészen külön van választva a gymnasialis oktatástól a reális irány, a tisztán technicus pályára készülő ifjaknak ugyan mire való a bölcsészet? Nem mondom, hogy száz közt nem lesz egy-kettő, a ki hasznát akarja annak venni: de ha ily tekintetből akarunk kiindulni, akkor minden tudományt be kellene venni, mert hiszen alig lesz olyan tudomány, a melynek esetleg valami hasznát ne venné az ember.

A nyelvekre nézve a reáliskolánál fel van véve a franczia nyelv, a gymnasiumnál azonban nincs. Ezt én nem helyeslem. A minister ur és az előadó szerint a gymnasium leginkább arra van hivatva, hogy az általános magasabb műveltségre előkészítse az ifjakat. Nem lehet tagadni, hogy a mai korban a franczia nyelv egyik nélkülözhetetlen kelléke az általános műveltségnek és ha választanom kell a két iskola közt, azt találom, hogy a franczia nyelv tanítása szükségesebb a gymnasiumban. Mert feltéve, hogy időközben pályát nem választ, a jogásznak, orvosnak, tanárnak sokkal nagyobb szüksége van a franczia nyelv tudására és irodalma ismeretére, mint a gépésznek, mérnöknek, kereskedőnek, iparosnak vagy üzletvezetőnek, ki a reáliskolából vagy műegyetemből kikerül. *(Igaz!)*

Digitized by Google

A német nyelvre nézve az ellen, hogy kötelezővé tétessék a középiskolában, nincs kifogásom; helyesnek találom azért is, mert a német nyelv szükséges nagyobb elterjedésénél fogva az egész világon és mert irodalma oly dúsgazdag, hogy bő forrást nyujt a tanulók számára. De hogy a német nyelvhez már a középiskolában hozzá teszi az irodalmat is, ezt nem tartom helyesnek. Minden paedagogus tudja, hogy a czélt a gymnasiumban e részben elérni nem lehet. A feladat csak arra terjedhet, hogy az ifjak a gymnasiumban tanulják meg a nyelvet és olvassanak annyit a mennyit a végett, hogy képesek legyenek az egyetemen az irodalommal is foglalkozni; de a gymnasium erre nem képes, mert túlságos időt vévén igénybe, a többi tárgyakra nézve fog hátránynyal járni. *(Igaz!)* A görög nyelvre nézve nem osztozom azok nézetében, kik a görög nyelvet a gymnasiumból ki akarják küszöbölni, még kevésbbé azokéban, kik a latint csak facultative akarják tanítani. De azt hiszem, hogy daczára annak, hogy a társadalmi müveltség századok óta igen nagy változáson ment át, az ó-classicus irók tanulmányozását igen sok ideig, sőt tán sohasem fogja müvelt ember nélkülözhetni. *(Helyeslés.)* A latin nyelvhez pedig nálunk azon speciális körülmény járul hozzá, hogy mig azt Európa bármely országában is elhagyhatnák, nálunk nem szabad, mert nagyon közel állunk még azon multhoz, mikor összes közéletünk ezen a nyelven folyt; és lehetetlen elzárnunk ifjaink elől az utját annak, hogy a kik nemzetünk multját tanulmányozni akarják, ne tanulmányozhassák a diariumokat és a corpus jurist, hol az le van téve. *(Helyeslés.)* A görög nyelvet azért nem, mert ne méltóztassék elfeledni, hogy az élő nyelvek fejlődöttsége daczára mi folytonosan benne élünk a görögben. Nincs az az ember, a ki egy negyedóráig beszél, hogy egy görög szót ne mondjon. És annyit mégis megkövetelek egy müvelt embertől, hogy mikor philosophiáról, philantropiáról beszél, képes legyen rá találni a forrásra, honnan e szavak származnak. De épen azért, mert beérem azzal, hogy a ki középiskolába járt, a görög nyelvből tudjon annyit, hogy később tanulhasson, ha kedve van rá, azt, hogy ide betétetik a görög irodalom, nem helyeselhetem s meggondolatlan lépésnek tartom. Gynasiumban a grammaticai formákat kell megtartani s ezt az utolsó pár évben az ember nagyon könnyen megtanulhatja, a többi az egyetem feladata. *(Helyeslés.)*

A mi új van a tantervben, az nem maga a tárgy, melyre még igen sok megjegyzést tehetnék, hanem bizonyos új intézmények, melyeket a t. minister ur behoz. Ezeknek elseje a tankerületi főigazgató. *(Egy hang a jobboldalon: Már most is meg van!)* Igy nem volt, mint most lesz: felosztva az országot 12 részre, 12 tanfelügyelőre. Kérdem a t. minister urtól: micsoda eredményt vár ez intézménytől? 12 részre osztva az országot, jut egy-egy főigazgatóra 5 megye. Méltóztassék most venni az eddigi tanfelügyelőket, vagy az adófelügyelőket, ezek mintája után képes lesz kiszámítani, mennyi időt szentelhet egy ilyen főigazgató egy-egy iskolának. Ha tüzetesen megnézzük, a tankerületi főigazgatónak semmi specialis missiója, sem rendelkezési, sem intézkedési joga nincs. Egy nemét a postának képezi csak az iskola és a ministerium közt. Ha a gymnasiumi igazgató jelentést akar küldeni a ministeriumhoz, épen ugy postára teheti és adressálhatja egyenesen a cultusministerhez, mint a hogy adressálja a tankerületi főigazgatóhoz, hogy ez küldje oda. Ez tehát semmi egyéb, mint hivatal-alkotás, hogy legyen megint 12 ember, kit a közeledő választáskor 12 apostolként ki lehet küldeni az országban szerteszét. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ott van egy másik új intézmény: a kir. biztosok intézménye. Erről majd lesz alkalmam később szólani. Most áttérek ez incidensből azon másik okra, mely engem arra bir, hogy általánosságban se fogadjam el a törvényjavaslatot: a politikai szempontra, vagyis azon megbocsáthatatlan, előttem hallatlan centralisticus irányra, mely ebben nyilvánul. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tapasztalásokat szereztem e téren; ismerem ugy elméleti, mint gyakorlati részét és annyit tudok, hogy egy iskola csak annyiban képes missiójának igazán megfelelni, a mennyiben individualitása képes kifejlődni. Azért látjuk azt minden országban, hogy daczára annak, hogy egy systema szerint vannak berendezve a különböző középiskolák, mégis van egy-egy oly iskola, mely kimagaslik a többiek közül és a melyben jobban kifejlődik az indivíduálismus, mint a másikban; épen ugy, mint némely hadseregben, hogy daczára annak, hogy a disciplina egy és ugyanaz, mégis vannak egyes ezredek, melyekben speciális szellem fejlődik, a mely az apáról átmegy a fiura s némelykor századokon át fentartja magát. E javaslat szerint, attól a percztől kezdve, a melyben a tanári oklevelet a zsebébe teszi az illető, egyetlen lépést sem tehet a minister ellenőrzése nélkül. A legcsekélyebb dologban, pl. ha egy gyermeket fel kell menteni a szépirás alól, mert béna, nem elég, hogy a tanár, a tanári testület, a tankerületi igazgató ítéljen, hanem appellálni kell ő excellentiájához a ministerhez. A törvényjavaslatnak egyik szakasza szerint, ha a teremben nem fér több, mint 49—50 növendék, de véletlenül arra a semesterre 52—53 iratkozott be: a ministertől kell engedelmet kérni, hogy e két-három gyermek részére ne épitsenek új termet, ne állítsanak fel paralell osztályt. Ha egy fiatal gyermek azért, mert szülői nem laknak azon helyen, nem látogathatott egy osztályt rendesen, de magán szorgalom útján megtanulta a tárgyakat épen oly jól, mint a többi és ha a tanárok belátják

Digitized by Google

is annak a helyességét, hogy két osztályt összevonjon, a ministertől kell engedélyt kérni, sőt talán még a photographiát is hozzá kell mellékelni, hogy megitélhesse a minister, hogy oly alakú-e az a fiu, a mely képes a czélnak megfelelni. Ha végig akarnék menni az egész törvényjavaslaton kimutathatnám, hogy a beavatkozás ilyen foka sehol a világon nem létezik. És ez annyira lealázó, hogy eltekintve a felekezeti kérdéstől, hogy önérzetes ember e pályára nem vágyódhatik és ha rajta van, elvágyódik helyéről. Itt bátor vagyok figyelmeztetni a t. házat egy sajátságos érvelésre, a melybe a túloldal esik, valahányszor a kormány valamit kezébe akar összpontosítani. Ilyenkor a magyar állameszmét hangoztatják. Ezen néhány nap alatt, a mióta a törvényjavaslat szőnyegen van, vagy 20—30 képviselő intézte hozzám azt a kérdést: hát te sem akarod a magyar állameszmének megerősödését? Ugyan kérdem, ha az állameszme megerősödését akarom, ez annyit jelent, hogy az állam kormányának minél több hatalmat adjunk kezébe? Ha ez uton haladunk, akkor az állameszmének legfőbb ideálja, a legnagyobb absolutismus, mert annak kezében van concentrálva a legtöbb hatalom. *(Ugy van! a szélső balon.)* De nem ebben áll a magyar állameszme és kimutathatom, hogy a mit az állameszme érvényesülésének neveznek, ez nem az. A minister nem dicsekedhetik vele, mert a mit itt kiemelnek, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolákban is a magyar nyelvet akarja érvényre juttatni, az is nem az ő érdeme, mert azt csak véletlenül szerencsénkre a tanügyi bizottság iktatta bele utólagosan, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* még az sem volt a minister urnak esze-ágában sem. Tehát hol van az állameszme? Igenis állameszme az, hogy akadályoztassék meg minden úton-módon, hogy az iskolákban nemzetellenes tanok hirdettessenek. De erre nézve — bocsánatot kérek, de kimondom — hogy ha én Magyarország cultusministere vagyok, tiltakozom az ellen, hogy ilyesmit törvénybe iktassanak; mert én azt bizalmatlanságnak tekinteném magam ellen, mert a nemzetnek fel kell tennie a maga ministeréről azt, hogy bárhol lát nemzetellenes törekvést: ott rögtön a legerélyesebb eszközhöz kell nyulnia, hogy azt elnyomja. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ehhez nem kell törvény, ez törvények törvénye, ezt teljesíteni a ministernek kötelessége, azért mert minister. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Azt mondám t. ház, hogy nem fogadhatom el általánosságban e törvényjavaslatot a protestans autonomia iránti tekintetből is. És itt minden félreértés kikerülése végett kijelentem mindenek előtt, hogy midőn én a protestans autonomiának védelmére kelek, a lehető leghatározottabban mély meggyőződésem szerint nem indulok én ki sem békekötésekből, sem régi törvényekből. Beismerem azt, hogy békekötésekre hivatkozni állampolgárhoz nem illő. Én azt absurdumnak tartom, hogy egy állam saját polgárainak egy részével nemzetközi viszonyban állhasson. Békekötések, szerződések létezhetnek nemzet és nemzet, ország és ország közt: de hogy legyen állam, a mely saját polgárainak akár egyik, akár másik részéről, akár többségével, akár kissebbségével nemzetközi szerződésben lehessen, ezt én el nem fogadhatom. De nem fogadhatom el még azt sem, hogy a törvényhozás előtt akadályul szolgálhasson bármely más régi törvény. Mert a törvényhozásnak feladata épen az, hogy a kor kivánalmaihoz képest alkosson törvényeket, módosítson, teremtsen újakat, a régiek helyébe ott, a hol kell. Ebből tehát kiindulva, mondom, nem e szempontból védelmezem én a protestans autonomiát. De felhívom a legbuzgóbb katholikust arra, hogy kezét szivére téve, nem kénytelen-e bevallani: hogy lapozgatván hazánk történelmét, kézzelfoghatólag látjuk, hogy az csakugyan igaz, hogy a protestánsok felekezeti küzdelme mindig összeesik a haza szabadságáért, függetlenségéért való küzdelemmel. És ha ők arra hivatkoznak, rosz néven nem veszem; mert csak tényt, igazságot mondanak és én nem hiszem, hogy azon szándékkal mondta legyen bárki is, akár ezen, akár másik oldalon, mintha ezáltal más felekezeteket sérteni akart volna. Hiszen ők is nagyon jól tudják, hogy ha ezen küzdelmek sikerre vezettek: ez épen olyan nagy érdeme az ország katholikus részének, mint nekik; hiszen ők nem végezhettek volna sikerrel semminemű küzdelmet már csak azért sem, mert kisebbségben voltak. És én megvallom, hogy csak sajnálattal látom azt, hogy az egész vita alatt, daczára annak, hogy annyian szólottak és a feliratkozások után itélve, ezentul sem remélhetni — eltérve a multak példáitól, egyetlen egy katholikus képviselő sem szólalt még fel a protestansok autonomiájának védelmére. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, hogy ez a mi feladatunk épen azért, mert kezünkben a hatalom, mert mi képezzük ez országban a nagy többséget. Már pedig azt hiába tagadja bárki, hogy vannak ezen törvényjavaslatban intézkedések.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Nincsenek!

Helfy Ignácz: Engedelmet kérek, meglehet, hogy a minister urnak nem az volt a szándéka, de egyenes támadást képeznek a protestáns autonomia ellen. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobbfelől.)* Be fogom bizonyítani; a minister ur saját szavaival fogom bebizonyítani. Én pedig azt hiszem t. ház, mint Magyarország törvényhozó testületének egyik tagja, mint egyszerű magyar ember, hogy Magyarországnak érdekében áll ezen autonomiának csorbítatlan fertartása. *(Igaz! Ugy van a szélső baloldalon. Egy hang jobbfelől: Senki sem akarja csorbitani!)* Hálátlanság lenne szentségtelen kézzel nyúlni oly intézményhez, mely törté-

Digitized by Google

nelmileg és dicsőségesen fejlődött, mely akárhányszor alkalmat szolgáltatott a haza többi polgárainak, hogy a hazát megvédelmezzék. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)*

Hát ha igaz is, hogy az érdem nem kizárólag az övék, hanem a miénk is, mindenesetre oly hazafias elemmel állunk szemben, melyet bántani, ingerelni nem szabad, a nélkül.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Ki ingerli?

Helfy Ignácz: Ha a t. minister ur kétségbe vonná azon állításomat, miszerint csakugyan tartalmaz sérelmet, határozott sérelmet: én csak egy szakaszra fogok hivatkozni, a javaslatnak 22. §-ára, mely a biztosi intézményről szól. És itt engedje meg nekem a t. minister ur egész őszinteséggel kijelentenem, hogy vagy nem tudta mit csinál, mikor ezen szakaszt szerkesztette, vagy pedig szántszándékkal tévutra akarta vezetni a protestansokat, *(Helyeslés n szélső baloldalon. Ellenmondások, zaj többfelől)* hogy észre ne vegyék szándékát, melylyel ezen intézményt behozni akarja. Ugyanis ezt mondja az említettem 22. §. harmadik bekezdése: A minister által kiküldött biztost semmiféle rendelkezési jog nem illeti: Aztán következik: „Ellenben", tehát mégis illeti őt felügyeleti jog; méltóztassanak csak meghallgatni. „Ellenben tartozik felügyelni, hogy a jelen törvény intézkedései és a minister által megállapított vizsgálati utasítás (24. §.) megtartassanak. E végből:

a) megtekinti az érettségi vizsgálathoz szerkesztett irásbeli dolgozatokat"; tehát felülvizsgálja. Ez még nem elég, hanem:

„*b)* jelen van a szóbeli vizsgálaton s joga van minden tárgyból minden tanulóhoz kérdéseket intézni;

c) részt vesz a vizsgáló testületnek mind az irásbeli, mind a szóbeli vizsgálat eredménye fölött tartandó tanácskozásában;"

Ez mind nem rendelkezési jog?

„*d)* aláirja az érettségi bizonyítványokat, melyek ez által államérvényesekké válnak;"

Tehát ő nélküle nem birnának érvénynyel. *(Ellenmondások jobbfelől.)* No hát ez, ha gúny akar lenni, annak igenis az; de ilyen beavatkozásra, ilyen absolutisticus intézkedésre azt mondani, hogy az nem egyéb, mint tisztán csak felügyelet, engedelmet kérek, ez ministertől nem komoly állítás. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)* Méltóztassék megmondani: igen is én eltörlöm a protestans autonomiát; és bebizonyítani, hogy arra a magyar államnak okvetlenül szüksége van, azt értem. Vagy önámítás vagy ámítás, de az mindenesetre nem őszinte eljárás. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Már a tanügyről általában szólva érintettem, hogy foglalkozni fogok e szakaszszal, de most engedje meg a t. ház, hogy hozzátegyem, hogy eltekintve attól, hogy ez annyira sértő a protestánsokra nézve: én nem hiszem, hogy legyen önérzetes tanár a világon, bármely országban, a mely az ilyen intézkedés előtt megtudjon önmegaláztatás érzéke nélkül hajolni. Ha én foglalkozom nyolcz éven át egy ifjúval, hogy neveljem, értelmét műveljem, látom, figyelemmel kisérem a zsenge elme fejlődését fokról fokra és mikor a czélt elérem, ott vagyok sok fáradság után munkámnak végén és megítélem az ifjúnak multjától egész a mostani perczig képességét és meggyőződöm róla, hogy milyen osztályozást érdemel: akkor előáll egy ember, a ki az ifjút soha nem látta; a ki a mindenhatóságon kivül a mindentudás tulajdonával is fel van ruházva; a ki magának vindicálja azt a bámulatos csodát, hogy többet tud, mint az a 12 tanár együtt, a kik 8 éven át tanulmányozták azon ifjú teremtést, ez oly absurdum, mely csaknem zsarnokságnak mondható. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Van egy másik rész, szintén az autonomiára vonatkozó, a mely hasonlag az őszinteség hiányát árulja el a kormánynál. Azt mondja a t. minister ur egyik szakaszban, hogy a tanrendszernek megállapítása fentartatik az autonomiának; másrészről megint azt mondja, a minister állapítja meg a tanfolyamon elérendő végczélt. Ez helyes, ezt kell hogy az állam magának vindicálja, de mit jelent azután az a hozzátétel „mértékét is"? Ez megint oly dolog, a mely egyfelől sérti az autonomiát, másfelől pedig paedagogiai absurdumot képez. Ha egyszer a czél ki van tűzve — czélnak szoktuk nevezni a tanrendszer végmérvét, melyet a tanfolyamon a tanulóval el kell érni — hogy milyen úton érje el a protestans iskola, ahhoz a ministernek semmi köze. Ha egy iskolában egyik semesterben a helyi viszonyokra való tekintetből többet, vagy kevesebbet akarnak végezni a rendelkezésre levő erőkre való tekintetből, hogy ő akkor kénytelen legyen elmenni azon mértékig, a melyet a minister tanterve megállapít: ez valósággal az autonomia jogának csorbítása, nem oly mérvü ugyan, mint előbbi, de mindenesetre nagy bántalom és azonkivül paedagogiai absurdum, *(Helyeslés a szélső balfelől)* mert a tudományokat rőfszámra mérni nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igenis megkivánhatja ezt: én követelem tőled tanári testület, hogy az ifjú tanuló, mikor elérkezett a 6. vagy 8-ik osztályig, tudjon ennyit és ennyit; legyen képes pl. a latinban a classicusokat szótár segítségével vagy a nélkül — a mint jónak találja — lefordítani, megérteni. Megkövetelheti pl. az élőnyelvből, hogy az anyanyelven irjon is, vagy beszéljen is. Ez a végczél. De előirni, hogy én tanár eddig menjek ezen semesterben a grammaticában, a stylisticából, a rhethorikából, vagy a mathesisből: ez absurdum.

Megigértem, *(Halljuk!)* hogy a tárgyalagos-

Digitized by Google

ságnál fogva, melylyel én ezen javaslatot megbirálom, készséggel fogom elismerni azt, a mit én jónak tartok, daczára, hogy barátaim között is vannak többen, a kik azt nem helyeslik, legalább nem teljes mértékben. Igy pl. a tanárképesítést illetőleg én nem habozom kijelenteni, hogy ámbár a protestans autonomiát én a maga egészében csorbítatlanul fentartani óhajtom: a tanárképesítést az állam részéről olyan jognak tartom, a melyben legkevésbé sem láthatok sértést bárkire nézve. *(Helyeslés.)* Mert épen ugy, a mint nincs megsértve a községnek választási szabadsága, a mikor pl. egy orvosnak a választásáról van szó, mert nem választhat kovácsot orvosnak, hanem az okleveles orvosok közül választhat szabadon bárkit; ugy nem látom a protestans autonomiának legkisebb megsértését is abban, hogy az állam — ép azért, mert megadja neki a jogot — hogy a tudománynak elérendő végmérvét ő állapíthassa meg a tanulókra nézve — ő mondja ki a tanárokra nézve is, hogy tanári pályára csak azt tartom képesítettnek, a ki a tudományosságnak ezen mértékét elérte s azt előttem, állam előtt bebizonyította.

Herman Ottó: Akkor töröljük el az autonomiát!

Helfy Ignácz: Engedelmet kérek, ez szerintem óriási nagy tévedés. Ez nem nyúlik bele az autonomiának belső szerkezetébe, az érintetlenül hagyja annak egész gépezetét ugy, a mint van. A törvényjavaslat nem akadályozza azt, hogy a protestans iskolák maguk képezhessék tanáraikat azon szellemben, melyet a protestansok óhajtanak s a mely átlengi ugy egyházukat, mint iskolájukat. Nem mond le *(Halljuk! Halljuk!)* sem szelleméről, sem műveltségéről, sem protestans hűségéről egy tanár sem az által, ha vizsgát tesz le, ép ugy, mint a katholikus, vagy protestans orvos, vagy jogász vizsgázik az egyetemen.

Egyébiránt bátor vagyok t. barátaimat és egyuttal képviselőtársaimat arra figyelmeztetni, *(Halljuk!)* hogy én nem mától fogva foglalkozom ezen kérdéssel, hanem már régóta s volt alkalmam országszerte beszélnem e tárgyról kiváló protestans férfiakkal, a kiknek buzgóságában nem lehet kételkedni; és mondhatom, igen sokakat találtam — merem mondani, hogy azoknak, kikkel én beszéltem, a legnagyobb részét — a kiknek a törvényjavaslat ezen intézkedése ellen nem volt a legkisebb kifogása sem.

Elismerem — akár a minister ur indítványozta, akár a bizottság — hogy abban van egy kis haladás, hogy a nemmagyar-ajkú iskolákban legalább is annyit tegyünk, hogy azok a tanulók ne tanultak legyen hiába, hanem, hogy a mikor kijönnek az iskolából, léphessenek a közélet sikjára; foglalhassanak el olyan állásokat, a minőket tehetségük és hivatásuk szerint megérdemelnek, hogy tehát a haza nyelvét és irodalmát elsajátítsák. Hanem ezt a czélt én távolról sem látom elérve az által, hogy a hetedik és nyolczadik osztályban a magyar nyelvet és irodalmat magyarul adják elő.

Sokat foglalkoztam nyelvek tanulásával és tanításával, de mondhatom, hogy oly csodát csakugyan senki sem fog mívelni, hogy azt a fiatal embert, a ki csak annyit tanul egy élő nyelvből és irodalomból, a mennyit két tanév alatt, midőn már készülnie kell az érettségi vizsgára is, oly mérvben birja elsajátítani azt a nyelvet, hogy annak hasznát is vehesse az életben. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Ha Wolff képviselő ur tegnapi beszédeért boszút akarnék állni a szász népen: azt mondanám, fogadjuk el az ő kivánságát, töröljük ki a magyar nyelvet, ne is engedjük meg a szászoknak, hogy magyarul tanuljanak, mert ez által el lenne érve az, hogy ők kiszorulva a nemzet kebeléből, annak körében semmiféle hivatást be nem tölthetnének. *(Ugy van!)*

De én nem tévesztem össze Wolff képviselő urat azzal a becsületes, munkás szász néppel, melyet gyermekkorom óta ismerek, tisztelek, becsülök. *(Tetszés, helyeslés.)* Óhajtom, hogy azon becsületes nép legyen abban a helyzetben, melyben vagyunk mindnyájan; hogy midőn fáradozott, tanult és kilép az életbe, megnyerhesse annak a jutalmát, elnyerhesse azon helyet, melyet bármely más magyar ember elfoglalhat. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* És annyira nem fogok boszut állni a t. képviselő ur tegnapelőtti provocáló nyilatkozata miatt, hogy ellenkezőleg indítványozni fogom, hogy tegyük jobb helyzetbe azt a szász népet, mint a milyenbe akarja tenni a javaslat; indítványozni fogom, hogy legalább is az ötödik osztályban irjuk elő a magyar történelemnek magyar nyelven való tanítását, természetesen a magyar nyelven kivül, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és igy azután ezen négy év alatt igenis azon helyzetbe tehetjük őket, hogy képesek lesznek bármily állást elfoglalni és folytatni az egyetemi tanulmányokat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Miután már kiejtettem Wolff képviselő ur nevét, engedjék meg, hogy röviden foglalkozzam tegnapelőtti nyilatkozatával s ezzel végzem beszédemet. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur, nem tudom, milyen eszmetársulás folytán, azt mondta a t. minister urról, hogy ő képes lesz olyan tantervet készíteni s oly mértéket állapítani meg a tanrendszerben, hogy a mi ifjaink ne tanulmányozhassák Salustiust, mert mint mondá, Salustius és Jugurtha különösen az, ki rámondta Rómára, hogy itt mindenki megvesztegethető. Hogy kit és mit értett alatta, megvallom, nem értem; nem is az én feladatom ezt kutatni, a ki találva érzi magát, kérdezze, én azt hiszem, a kormánynak feladata, a kire alkalmazta,

Digitized by Google

az ilyen kifejezésért számot kérni a t. képviselő urtól.

Én a magam részéről gondolkozva ezen citatum felett, azt a kérdést intéztem magamhoz, vajjon Salustius maga az ember lebegett-e Wolff képviselő ur szemei előtt, mikor beszélt, miután mindnyájan tudjuk, hogy Salustius a respublica alatt tribunus, Caesar alatt praetor és proconsul volt. Hát meglehet, hogy a t. képviselő ur, ki ma a tribunus szerepét játsza, várva-várja, hogy jőjjön el Caesar kora, *(Élénk tetszés a szélső baloldalon)* remélve, hogy az osztrák császári sas alatt proconsul lesz.

Németh Albert: Et comes, atque canis, sus, dux, auctorque parensque.

Helfy Ignácz: Egyébiránt Salustius nemcsak a Jugurthával való háborút irta le, hanem leirta Catilina összeesküvését. Meg lehet, hogy ez lebegett a t. képviselő ur előtt, sokkal közelebb áll hozzá. De legyen meggyőződve és meg lesz győződve, ha a szavazásnál részletekre kerül a sor, hogy midőn azon paragraphusokról lesz szó, melyek a t. képviselő ur tendentiái ellen vannak irányozva: meg fogja látni, hogy e házban nincs nézeteltérés, hogy mindnyájan együtt leszünk, hogy az apró Catilinák emelkedését megakadályozzuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő ur azt is mondta, hogy hihetőleg meg akarjuk akadályozni, hogy ifjaink Tacitust olvassák, mert abban le van irva egy hanyatló, megsemmisülő birodalom. Jól van, maga a t. képviselő ur épen olyan jól tudja, mint én, hogy Tacitus azt a hanyatló birodalmat azért festette ugy, hogy figyelmeztesse őt arra, hogy helyébe más valami fog jönni: Nagy-Germánia és borzasztó szinben tünteti fel azt a germán fajt, rettenetes félelmet igyekszik gerjeszteni a rómaiakban ezen barbár faj iránt. Tacitus jövendölésének egy része beteljesedett, Germánia nagy és hatalmas, létezik, csakugyan létrejött. De mit látunk? A dolgok akkép fejlődtek, hogy nem kell tőle félni Rómának, sőt Róma ma szövetségese Germániának és nem kell félnünk nekünk sem Germániától; mert hiszen — és ennek én is nagyon örvendek — ez idő szerint a germánok képezik leghatalmasabb szövetségesünket.

De a t. képviselő ur szeme előtt más lebeg. Germánia legyen, de neki más Germániája van, mely az ő szövetségese, ez a Schulverein.

A mi azt a Schulvereint illeti, engedje meg a t. ministerelnök ur, hogy hozzá intézzek egy pár szót. Én elismerem, hogy a t. ministerelnök ur nagyon ügyes polemicus; sokszor én magam is élvezettel hallgatom, nagy erőt bir ő ebben a tehetségében és gyakran használja is, különösen mi ellenünk. Ez ellen nincs is kifogásom, hanem azt hiszem, hogy egy ministerelnök feladata mégis nemcsak az, hogy jól odamondjon valakinek valamit, hanem igenis, hogy a tettek terén bizonyítsa be, hogy a nemzet érdekeit minden téren megóvni tudja. Én kérdem a ministerelnök urtól, hogy vajjon ha Magyarországon léteznék vagy alakulna egy egylet ily nagy apparátussal, a milyennel létezik Németországban a Schulverein, azon czélból, hogy Németország polgárainak egy része ellen határozott agitatiót vigyen és nemcsak a polgárok ellen, hanem a német törvényhozás működése ellen is ezen egylet tiltakozzék nyilvánosan: vajjon nem venné-e elő ismert és sokszor hangoztatott erélyét és megengedné-e, hogy egy szövetségessel szemben egy ily czélú egylet működjék?

És én részemről helyeselném is eljárását, mely szerint ily egylet létrejövetelét nem engedné meg. De akkor követelem, hogy megtalálja módját annak is, hogy szót emeljen diplomatiai uton és tiltakozzék azon üzelmek ellen, melyeket ott a Schulverein a mi szász polgártársaink sugalmazásai folytán elkövet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egy állam sem tűrheti, ha csak egy szikrányi önérzettel is bir, hogy más bármely államnak is egy testülete, a mi törvényhozásunk ellen izgasson és tényei ellen tiltakozzék. *(Helyeslés a szélső balon.)*

T. ház! Befejezve beszédemet, *(Halljuk!)* azt az egy vallomást teszem még, hogy mikor a törvényjavaslatot kezembe vettem, erőlködtem, kerestem módot, hogy elfogadhassam legalább általánosságban — jelezni akarván az által, hogy mennyire óhajtom, hogy valamely módon középtanodai oktatásunk rendezve legyen. De mikor részleteit elolvastam, az előadott okoknál fogva azon meggyőződésre jutottam, hogy lehetetlenség még általánosságban is elfogadnom a törvényjavaslatot, annál inkább, mert hosszú évek tapasztalatai arra tanítottak engem, hogy ezen házban a részletes módosításoktól vajmi keveset lehet reméleni. Nálunk foly nagy hévvel az általános vita és midőn általánosságban valamely tárgy el van fogadva, bármennyire fontosak a részletek, azok akként tárgyaltatnak, hogy a képviselőház tagjainak zöme künn a folyosón időz és alig van itt benn nehány ember. Bejönnek időnként és kérdik, hogy hanyadik szakasznál vagyunk már. *(Ugy van! Ugy! a szélső balon.)*

Még inkább elbátortalanított e tekintetben a t. ministerelnök ur tegnapi felszólalása, a ki kétértelmű kifejezéssel élt a módosítások tekintetében. Azt mondá, hogy ha a részleteknél forma dolgában módosítványok fognak benyujtatni, azokhoz ő hozzá fog járulni, de a lényeget fenn kell tartani. Engedelmet kérek, a formával soha semmit meg nem mentünk. A lényegről van szó. Érteném, ha a minister ur azt mondotta volna, hogy általánosságban a kormány ragaszkodik a törvényjavaslathoz, azon-

Digitized by Google

ban a felmerült aggodalmak folytán én, kormány, késznek nyilatkozom azon részleteknél, melyek legtöbb alkalmat szolgáltattak a panaszokra, a törvényjavaslatot lényegileg is módosítani. Akkor igenis lehetne belemenni a részletekbe. És én kérem is a t. közoktatási minister urat, hogy fontolja meg jól, ez a lépés, melyet most tenni fog, sokkal fontosabb, mint e perczben hiszi. Nagy súlyt helyezek arra, hogy ezen törvényjavaslat, ha csakugyan törvényerőre emelkedik, ez történjék akkép, hogy a haza polgárai közt a békés együttélés és a lelkiismereti nyugalom megzavarva ne legyen. Kérem a minister urat arra, legyen szives foglalkozni ezzel. Még inkább örvendenék, ha kijelentené az általános vita befejezése előtt, hogy a legsérelmesebb ponthoz, az általam felolvasott 22. §-hoz nem fog ragaszkodni. Biztos vagyok benne, hogy ha a minister ur a helyett, hogy makacskodik, e térre lép és a leglényegesebb kérdésben enged a protestánsok, nézetem szerint teljesen jogos és igazolt aggodalmainak: ők is szivesen fognak némely más aggodalmaikról letenni és hozzá fognak járulni ahhoz, hogy a középtanodai oktatás Magyarországon minél elébb felvirágozzék. Pártolom Herman t. képviselőtársam különvéleményét. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Berzeviczy Albert: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én ugy vagyok meggyőződve, hogy a magyar törvényhozást évek óta nem foglalkoztta oly fontos és nagy horderejű javaslat, mint a most előttünk fekvő. Hogyha semmi egyebet nem lehetne felhozni a jelenlegi kormányzat és szabadelvű párt védelmére az ellenzék részéről gyakran hallott megtámadásokkal szemben, mint azt, hogy ezt az immár majdnem másfél évtized óta vajudó kérdést, a melynek balvégzete eddig minden kormány jóakaratánál erősebbnek bizonyult, valahára megoldás elé juttatta; és megoldás elé juttatta oly auspiciumok közt, a melyek a czél elérését, t. i. egy, culturális és politikai érdekeinket biztosító organicus törvény létrejöttét alaposan remélni engedik: ez az egy tény megczáfolná, megdönteué azokat a gyakran hallott vádakat, mintha a jelenlegi többségben sem képesség, sem akarat, sem bátorság nem volna a nagyobb alkotásokra. *(Helyeslés jobbfelől.)* És midőn ezt elmondtam és pedig elmondtam azért, mert azt hiszem, elégszer hallgattunk az igazságtalan vádakkal szemben, hogy néhaféha védelmünkre is szót emeljünk; már egyuttal végeztem azzal, a mit e javaslattal szemben, különösen mint a szabadelvű párt tagja érzek és gondolok.

A mit ezenkivül még mondandó vagyok, azt legkevésbbé sem sugallja pártállásom; nem mintha a szabadelvű párt alapelveiről megfeledkeznem, vagy azokat mellőznöm kellene, midőn e törvényjavaslatot elfogadom. Ellenkezőleg: kifejezését látom abban pártunk elveinek is. De nem vagyok képes ezen kérdést pártszempontból tekinteni; mert azt hiszem, hogy sokban, a mit mondandó leszek, egyetérfenek velem oly képviselőtársaim is, kikkel egy párthoz nem tartozom, és meggyőződésem az, hogy ha létezik kérdés, a melyel szemben a politikai pártok közötti válaszfalaknak le kell hullaniok: ugy ez az. *(Élénk helyeslés.)*

A törvényalkotás szükségességére nézve nézeteltérés nincs; azt elismeri maga a kisebbségi különvélemény. A hozandó törvény didacticai, tanügyi része semmiesetre sem függhet össze egy párt politikai alapelveivel. Tanügyi szempontból lehet azt helyeselni, vagy rosszalni; tekintet nélkül arra, hogy valaki melyik párthoz tartozik. A törvényjavaslat politikai végczéljaira nézve, mely nem egyéb, mint az állami tekintély, az állami biztonság megóvása, s kulturánk fejlesztése a fennálló jogok tiszteletbentartása és a szellemi szabadság teljes megőrzése mellett, e végczélra nézve, azt hiszem, mindnyájunknak egyet kell értenünk.

Hátra marad a felekezeti és nemzetiségi szempont, a melyek körül a legtöbb ellenvetés csoportosul; de Magyarország abban a szerencsés helyzetben van, hogy nálunk nem létezik politikai párt, a melynek felekezet, vagy nemzetiség képezné alapját, *(Ugy van!)* és én abban látnám a legvégzetesebb tévedést, a melyet egy párt e javaslattal szemben elkövethetne, ha magát egyik, vagy másik felekezet vagy nemzetiség nézpontjával azonosítván, az első lépést tenné meg nemzetünk politikai egységének megbontására. *(Helyeslés.)*

Én a középiskolai törvényjavaslatot, ugy a mint azt a ház közoktatásügyi bizottsága elénk terjesztette, szükségesnek, helyesnek, elfogadandónak tartom. Ezen megitélésemmel szemben kifogásokat és ellenvetéseket hallottam, a melyek a javaslatot részint a benne foglalt tanrendszer tekintetéből, részint a benne foglalt administrationális szervezet okából; részint végül felekezeti jogok, fennálló törvények, továbbá a nemzetiségeknek szintén törvénybe iktatott jogai és culturális érdekei tekintetéből támadják meg.

Mielőtt ezen ellenvetésekre észrevételeimet egyenként megtenném, mindenekelőtt, mellőzve a javaslat keletkezésének történetét, a melyet már többször hallottunk fejtegettetni, csupán a most előttünk fekvő legújabb javaslatnak a bizottságban történt tárgyalására nézve kell egy előzetes észrevételt tennem, szemben azokkal, a mik már a javaslatnak napirendre tűzése alkalmával felmerültek és a miket tegnapelőtt Gull képviselő ur említett. *(Halljuk!)*

Az mondatott ugyanis, hogy a közoktatásügyi bizottság és a minister ur mellőzték azt a javaslatot, a melyet a kormány hivatalosan beterjesztett és e helyett egy kiküldött albizottság által szerkesztett új javaslat szolgált a bizottság tárgyalásának alapjául, még pedig, — a mit szintén sérelemképen hoztak

Digitized by Google

fel, — minden általános vita mellőzésével azonnal megkezdetvén annak részletes tárgyalása.

T. ház! Azt hiszem, hogy e ház minden egyes bizottságának joga van a hozzáutasított törvényjavaslatokon belátása szerinti módosításokat eszközölni. Ezt kétségbe senki sem vonhatja. A mindennapi gyakorlat, tapasztalat bizonyítja, hogy ily módosítások gyakran nagyon lényegesek és épen ez esetben, midőn tudjuk, hogy a közoktatási bizottság a mult évben szakértőket és az egyházak képviselőit hallgatta meg, miután a bizottságban kölcsönös capacitátiónak van helye, én épen nem tartom csudálatosnak, ha jelentékeny módosítások tétettek a javaslaton. E módosítások indokolva vannak. Hogy miképen eszközölte a módosításokat a bizottság? vajjon közreműködött-e ebben egy albizottság vagy nem, az egészen a bizottságnak beltigye, a melyre nézve a házszabályok által a legkevésbbé sincs korlátozva.

A mi pedig az általános vita mellőzését illeti, ez azért történt, mert a javaslatnak elvi momentumai már a mult ülésszak alatt kellőképen megvitattattak; a bizottságban a legkülönbözőbb nézetek voltak képviselve, és ha e különböző nézetek képviselői mind belenyugodtak abba, hogy általános vita ne tartassék, valóban nem volt ok arra, hogy ez itt sérelemképen hozassék fel.

A jelenlegi vallás- és közoktatásügyi minister urnak pedig annál kevésbbé lehetett szándéka a bizottság tanácskozási jogkörét csorbítani, vagy működését helytelen mederbe terelni; mert hiszen a jelenlegi minister ur volt az, a ki képviselő korában indítványozta, hogy a ház közoktatási szakbizottságot alakítson, ezen indítvány folytán alakittatott e bizottság, ilyen az előtt nem volt, s a közoktatási kérdéseket csakis az osztályok készítették elő.

Ezeket akartam Gull képviselő urnak, a bizottság eljárására mondott kritikájára nézve, mint a bizottság egyik szerény tagja, elmondani.

A mi már most az egyes ellenvetéseket, még pedig először a didacticai szempontból felhozottakat illeti: miután azokra nézve a különvélemény álláspontjával szemben, ugy a t. minister ur, mint a t. előadó ur tüzetesen nyilatkoztak, nekem csak nehány rövid megjegyzést kell tennem.

Igaz ugyan, hogy azóta változott a helyzet annyiban, a mennyiben a különvéleményben csak jelzett egységes középiskolai rendszert Herman Ottó képviselő ur itt beszédében bővebben kifejtette, de ez a dolog lényegén — nézetem szerint — mitsem változtat. Mert azok az érvek, a melyeken a kettős középiskolai rendszer nyugszik, fennállanak mindennemű egységes középiskolai rendszerrel szemben; és én azt hiszem, hogy ha valaki már előre helytelenítette a különvéleményben erre vonatkozólag mondottakat, Herman Ottó t. képviselő ur beszéde után egy okkal többet láthatott annak helytelenítésére; mert Herman Ottó képviselő ur rövid körvonalakban felállított rendszere, már ugy is, a mint azt egyszeri beszédben kifejteni lehetett, igen nagy hibákban szenved.

Első hibája az: hogy oly korban, mikor a gyermek képessége és hajlamai felett nemcsak maga a gyermek nem, de annak vezetője, nevelője sem mondhat itéletet, megkivánja a pályaválasztást. De továbbá az által, hogy az egész tanfolyamban az elemi iskolától az egyetemig négy nyugpontot állít fel, a tanítást abba a kényszerhelyzetbe hozza, hogy mindig a kilépő növendékek ismereteinek betetőzésére kell gondot fordítania, a mi által a tanítás folytonossága, tervszerűsége szenved. Végül, midőn a görög nyelvet a középiskolából egészen száműzi, a latint pedig csak facultative, nem mint kötelező tantárgyat veszi fel, a mi a mai viszonyok és a mai felfogás mellett egyértelmű ezen nyelvnek száműzésével is: ez által e rendszer teljesen szakít a humanistikus képzéssel és merőben realis alapra fekteti a tanítást. Már pedig ilyen tanrendszerrel, megengedem, hogy sokat lehet egyes esetekben elérni, de azon czélt, melyet Herman Ottó képviselő ur is felállított elérni, t. i. Magyarországban, — a hol az ifjuság többségének határozottan a humanistikus képzés iránt van nagyobb hajlama és fogékonysága — egészséges és természetes közoktatási állapotokat fejleszteni és még hozzá ifjaink jellemét is képezni, erkölcsi valóját megnemesíteni ezen az uton nem lehet. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Egyébiránt bármiképen gondolkozzunk is e tervezet egyes momentumai felől, e tervezet annyira radicalis, új, bizonytalan körvonalokban mozgó, hogy azt egy beszédben érdekesen kifejteni, felette vitatkozni lehetséges, de a felelősség tudatában egy ily rendszert a gyakorlatba bevinni, megvalósítani lehetetlen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* E szerint abban, hogy Herman Ottó képviselő ur is csak oly rendszer körvonalait adta, mely meg nem valósítható, újabb bizonyítékát láthatjuk annak, hogy a kettős középiskola rendszerével ez idő szerint szakítani nem lehet.

Bajokat a közoktatás terén elismerek magam is, részint a didacticai, részint az administrativ téren; és épen ezért kivánom, hogy e törvényjavaslat minél előbb törvénynyé legyen s e bajokat mindkét irányban orvosolja. Egyik baj a túlterheltetés, melyre nézve azonban igen gyakran túlzott panaszokat hallunk. De ennek okai nem a tanrendszerben rejlenek; ha különben abban rejlenének, akkor az unificatió által még jobban elmérgesednék és akkor épen nem lehetne segíteni rajta. *(Ugy van!)*

A jelen tanrendszer keretében lehet a bajon segíteni, azonban nem ugy, mint a különvélemény kívánja, hogy még jobban le kell szállítani a tanárok minimalis számát, mert — a különvélemény

Digitized by Google

szerint — ha a tanárnak ideje van, akkor tüzetesen foglakozik tantárgyával és az ifjakat vele túlterheli, a mi végeredményben oda vezetne, hogy arra, miszerint a túlterheltetés megszünjék, az szükséges, hogy a tanár mentül hanyagabban teljesítse kötelességét, *(Ugy van! a jobboldalon)* hanem az orvoslás a tanár egyéniségében, a tanár által alkalmazott módszerben, a helyes mértékben és helyes igazgatásban található fel. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mindezeken pedig másképen, mint megfelelő tanárképesítés által segíteni nem lehet. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Ezért tehát, megbizható és szigorú tanárképesítés kivánatos; olyan, minőt a javaslat comtemplál s minőt én szivesen fogadok el.

A második baj az, hogy középiskoláink között a tanárok minősége, az iskolák felszerelése, az azok által követett eljárás s különösen azok szigora tekintetében aránytalan különbségek vannak, és hogy vannak középiskoláink, melyek a kivánatos szinvonalon mélyen alúl állanak. Én egészen helytelen sentimentalismusnak tartom azt, midőn az mondatik, hogy nem szabad igy általánosságban a középiskolai oktatásról helytelenítőleg szólani, hanem egyeseket kell megnevezni és a visszaéléseket bebizonyítani. Bocsánatot kérek, nekünk törvényhozóknak nem lehet feladatunk elhibázott gyengédségből eltakarni, eltitkolni a hibákat és bajokat, hanem rá kell mutatnunk azokra és orvosolnunk kell azokat. Tessék kimenni az életbe, ott meggyőződhetnek az oktatás hiányos eredményeiről. Ha pedig méltányosak akarunk lenni, legyünk igazán méltányosak a kötelességeiket becsületesen teljesítő intézetek és tanárok iránt és vessünk véget annak, hogy egyesek hibái miatt mindig az egész középiskolai oktatás eredményét el kelljen itélni. *(Élénk helyeslés.)*

Nekem volt közvetlen alkalmam betekinteni a felekezeti iskolák beléletébe és meggyőződést szereztem magamnak, hogy vannak ezen a téren is jeles intézetek és jeles tanerők. Én azt hiszem, hogy ezek érdekében kivánatos megszüntetése azon lehetőségnek, hogy egyes intézetek hiányos képzése által a szellemi proletariatus szaporittassék. Mert ha az ifjak kikerülnek az életbe, ott senki sem kérdezi: honnan jött ez, honnan jött amaz; hanem ha látjuk, hogy sok ifju nem hozott magával egyebet a középiskolából, mint egy pecsétes igénylevelet a müvelt ember nevére, melynek azonban megfelelni nem tud s csak vánszorogva halad tovább pályáján, mely őt fokról fokra inkább hozza összeütközésbe a társadalom követelményeivel, mig végre az ilyen emberek elkeseredtek, elzüllenek s szaporitják azon elemek számát, melyek saját bajukért, nem boldogulhatásukért minduntalan az államot és a társadalmat teszik felelőssé, *(Ugy van! a jobboldalon)* ha ezt látjuk, akkor kikelünk az egész középiskolai képzés ellen.

Ezen csak egy módon, csak egy eszközzel lehet segíteni: szigorú ellenőrző rendszabályok által, olyanok által, milyeneket a javaslat foglal magában; és ezen szigorú rendszabályoknak mindenekfölött az érettségi vizsga körül kell culminálniok, miután ez próbaköve az egész középiskolai oktatásnak. Csak ez által lehet elérni, hogy minden középiskola a tanczél által kijelölt szellemi szinvonalra emelkedjék s a mennyiben erre nem képes, enyészszék el. *(Helyeslés a jobboldalon).*

Az érettségi vizsga szorosan összefügg a tanárképesítés kérdésével és azért helyesen teszi a javaslat, hogy a súlyt e kettőre fekteti. A tanár hiányos képzettsége mindig a vizsgákon s leginkább az érettségi vizsgáknál boszulja meg magát. Mert az a tanár, a ki érzi, hogy részben az ő nem kellő képzettségének következménye az, hogy a növendék ismeretei hiányosak, lelkiismeret-furdalást érez, nem akarja az ifjut az ő saját hibája miatt büntetni, hanem hibáját jóvá teendő, rosszul alkalmazott könyörületességből keresztül bocsátja a vizsgán s átbocsát az életbe is olyan ifjat, ki a követelményeknek nem képes megfelelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az egyes tanároknak ilyen vétkes eljárása, kivált alantosabb szinvonalú intézetekben, ritkán fogja correctivumát találni a tanári testület, az igazgató eljárásában. Itt nincs más mód a segítségre, mint egy, az állam tekintélyét képviselő, részrehajlatlan ember által ellenőriztetni az egész eljárást, hogy semminemü visszaélés elő ne fordulhasson. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Meggyőződésem szerint ezen rendszabály még sokkal kiméletesebb, enyhébb és első sorban a felekezeti intézetek méltóságát sokkal *inkább* óvja meg, mintha az állam megtenné azt, mire kétségtelenül joga van és a mit hogy megtegyen, a törvénynek egy betüjét sem kellene megváltoztatnia, ha t. i. az érettségi vizsga helyett felvételi vizsgát rendszeresítene a főiskolákon és államvizsgákat azon pályákra, a melyekre az érettségi képesít. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Ez által azután valósággal gondnokság alá helyezné a középiskolákat. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Bizalmatlanságnak nevezik, sőt Helfy képviselő ur az egyes tanárokra nézve megalázónak mondja az államnak azon jogát, hogy a középiskolai oktatást a maga főmomentumában ellenőrizze oly módon, mint az itt javasoltatik.

T. ház! A civilisatiónak és az alkotmányos viszonyoknak critériuma az, hogy minden nyilvános, minden eredményében többekre, a társadalomra kiható functió szigoruan ellenőriztetik. A kormány eljárását ellenőrzi a parlament, a melynek a kormány felelős; a kormány viszont tartozik szigoruan ellenőrizni azokat, a kik magát az ok-

Digitized by Google

tatást kezelik. S én megvallom, csodálkozom, mikép mondhatja Helfy képviselő ur, hogy a kormánynak e kötelességét törvénybe iktatni nem is szükséges, mikor a kormánytól az e kötelessége teljesítésére szükséges eszközöket megvonja. Az alkotmányos szellemben gyakorolt ellenőrzésnek hatása nem is az, hogy folytonosan hibák követtetnek el, és büntetést büntetés ér, mi által az ellenőrzés maga odiosussá válik, hanem az a következménye, hogy az illetők az ellenőrzés tudatában minden erejüket megfeszítve fognak igyekezni kötelességüket teljesíteni, mi által elkerülhető lesz sok oly hiba, a mely az ellenőrzés tudata nélkül elkövettetett volna.

E tekintetben, azt hiszem, ritkán lesz rá szükség, hogy a kormány közegei az e javaslatban megadott jogok végső sanctióját érvényesítsék; az eredmény csak az lesz, hogy azon intézetek, a melyek a szigorú ellenőrzést kiállani nem képesek, meg fognak szünni: ellenben azok, a melyek ezt kiállani nem képesek, óvakodni fognak az ellenőrző rendszabályok következményeitől. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mily helytelennek tartom azon felfogást, mely bizalmatlanságot lát a kormány ellenőrködésében, épen olyan félszeg azon a különvéleményben és kérvényekben kifejezett vélekedés, mely szerint kárhoztatandó a törvényjavaslatnak egyenlősítési irányzata, a melyet a középiskola terén érvényesíteni törekszik. Jöjjünk először is tisztába azzal, hogy mi értendő ezen egyenlősítési irányzat alatt? Ha az, hogy a javaslat oda törekszik, miszerint a középiskolák mind a kor és műveltség igényei által előirt szinvonalra emeltessenek és közöttük e tekintetben aránytalan különbségek ne legyenek, hogy biztosítva legyen az, miszerint az állam által meghatározandó tanczél minden középiskolában eléressék: azt hiszem, ez teljesen jogosult. *(Helyeslés jobbfelől.)* És hogy ezen irányzat megvan a javaslatban, ez a törvényjavaslatnak legnagyobb dicséretére válik. Mert hogy legyenek egyes intézetek, a melyeknek privilegiumuk van az általános oktatási szinvonalon alól maradni: ezt nem engedheti meg az állam culturalis érdeke *(Helyeslés jobbfelől)* és hogy ezen intézetek nyilvánossági joguknál fogva egyes szakpályára vagy főbb iskolákra képesítsenek, ezt nem engedheti meg az állam joga. *(Helyeslés a jobboldalon.)* E tekintetben tehát az egyenlősítési irányzat ellen kifogást emelni nem lehet. A mi pedig azt illeti, hogy az egyenlősítési irányzat helytelen, mert elöli azt a szabad versenyt, mely a haladásnak és fejlődésnek egyedüli biztosítéka és főfeltétele, erre nézve meg kell jegyeznem, hogy minálunk az általános műveltség még nem emelkedett odáig, hogy a ki iskolát végezni akar, az egyuttal minél többet tanulni is óhajtana. Ily viszonyok közt a korlátlan és ellenőrizetlen szabad verseny könnyen oda vezet, hogy létesülnek egyes intézetek, melyek anyagilag nyomorognak és mert nyomorognak, egyrészt megszünik bennük a valódi szellemi élet, másrészt pedig nyomoruktól indittatva, magukhoz igyekeznek édesgetni a tanulókat az által, hogy enyhébb mértéket alkalmaznak mint mások s ez által azután fejlődik csakugyan verseny, de nem a jó, hanem a rossz irányban. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Mielőtt áttérnék a felekezeti és nemzetiségi kifogásokra, legyen szabad még egy megjegyzést tennem az administratió kérdésére nézve. A különvélemény és az itt felszólalt egyes képviselő urak perhorrescálják azt a rendőri szellemet, a mely a törvényjavaslaton, annak administrativ részén végig vonul; azt a rendőri szellemet, a mely — mint mondják — az egész társadalomban mindenütt gonoszt keres, gonoszt lát, holott az államellenes tanok és üzelmek üldözése, nézete szerint, nem is ebbe a törvénybe, hanem külön rendőri törvénybe vagy szabályzatba tartozik; a különvélemény ezen „szabadelvű“ álláspontjáról e javaslat felfogása: reactionarius doctrina!

Azt hiszem, nem nehéz felismerni, hogy voltaképen melyik úton leskelődik a reactió. Elhiszem, hogy nem vették czélba; de azt hiszem, valami különös éleslátás nélkül fel lehet ismerni, hogy a mit a különvélemény e tekintetben kiván, az a legegyenesebb uton ahhoz a titkos kémrendszerhez vezetne, a melylyel Thaly képviselő ur épen a kormányt és ezt a javaslatot vádolja. *(Ugy van! a jobboldalon; ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Mert azt hiszem, vétkes könnyelműség, nem is optimismus volna azt hinni, hogy minálunk az iskolában államellenes üzelmek egyáltalán elő nem fordulhatnak; ha pedig előfordulnak, a minthogy tényleg előfordultak, azokat össze kell tiporni. De hogyha egyfelől a különvélemény felfogása szerint becsületbe és szabadságba vág, megkövetelni valakitől, a ki még nem bizonyult az állam ellenségének, hogy ő magát a nyilt, alkotmányos, mindenkit egyenlően érő ellenőrzés rendszabályainak alávesse, s miután másrészt azt az előzékenységet azoktól, az állam ellen iskoláikban agyarkodó uraktól — nem tudom léteznek-e most is ilyenek, vagy nem? — nem várhatjuk, hogy ebbeli szándékukat bejelenteni fogják s azt fogják mondani a kormánynak: jer ide, nézd meg, mi itt most államellenes üzelmeket fogunk folytatni — *(Derültség)* miután ezt nem várhatjuk: nem maradna más hátra, mint titkos kémrendszer utján jönni nyomára annak, hol van conspirátió? — s igy tenni meg a feljelentést, hogy annak alapján a kormány eljárhasson.

A mi pedig a külön rendőri törvény intézkedéseit illeti: már megvallom, én az iskolai ügyeket iskolai törvénybe tartozóknak vélem és nem kivánom, hogy az iskola beléletébe rendőri közegek

Digitized by Google

avatkozzanak. Ezt Hegedüs László és Herman képviselő urak nevezhetik reactionarius doctrinának: én azt hiszem, ez a doctrina az iskola culturalis feladata és ethikai jellege által van indokolva. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A nemzetiségi sérelmek leginkább az erdélyi szászok szólóinak kifogásaiban, ellenvetéseiben vannak kifejezve. Ezzel a kérdéssel is annyit foglalkoztak az előttem szólók, hogy nekem alig marad mondani valóm. *(Halljuk!)* Én különösen csak arra akarom kérni itt velünk a képviselőházban ülő t. szász képviselőtársaimat, *(Halljuk!)* hogy ha ugyanazon napon, a midőn Wolf képviselő ur a magyar terrorismus nyomása alatt bátorságot vesz magának azt mondani, hogy a nemzetiségek itteni sanyarú állapotuk miatt kénytelenek a külföldről hivni szabadítót, ha ugy ő, mint Gull képviselő ur örömmel és rokonszenvel üdvözlik azt, hogy a külföldön oly tekintélyes és kiváló férfiak az ő sérelmeiket figyelmükre méltatták, és ha ugyanazon napon mi az „Augsburger Allgemeine Zeitung"-ban olvassuk Heinze legújabb czikkét, mely ezen javaslatnak a képviselőházban, a bizottságban történt tárgyalását közvetlen szemléleten alapuló, de mindenben tendentiosusan elferdített informátiók szerint irja le s ennek alapján a legvakmerőbb rágalmakat szórja a magyar kormány és törvényhozás ellen, az egész magyar nemzetet miveletlennek, sőt egyenesen barbárnak nevezi, ha mondom, egy napon ezen két benyomásnak vagyunk kitéve: ne csodálkozzanak, ha valahányszor e kérdés fölmerül, azon sérelmekért, melyeket mi a német társadalom és sajtó egyes félrevezetett tényezőitől szenvedni kénytelenek vagyunk, mindig őket vádoljuk. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Sokkal jellemzőbbnek tartom az említett czikket, semhogy annak legalább utolsó passusát, mely egy igen merész fenyegetést tartalmaz, a t. ház előtt fel ne olvassam. *(Halljuk!)*

„Ich fürchte, es sind Sterbelieder, die wir von den fernen deutschen Inseln am Fuss der Karpathen herübertönen hören, in das deutsche Vaterland. Die Fluthen steigen; bald werden sie die blühenden Gefilde begraben haben unter ihrem Schlamm. *(Derültség.)* Dem deutschen Riesen krampft sich bei den Klagetönen das Herz und zuckt es in allen Gliedern. *(Derültség.)* Aber die Deutschen sind eben ein „langsam Volk," und sie sind gewöhnt, bei Fremden selbst den Schein eines Rechtes höher zu achten, *(Derültség)* als von Fremden ihre eigenen Rechte geachtet werden. Und doch, die Deutschen sind auch ein nachhaltig Volk, und die furia tedesca, vor der einst die welsche Welt zitterte, ist noch nicht ganz aus unserem Blut verschwunden. *(Oh! Oh!)* Dreimal Wehe dem Frevler, der sie wieder aufleben lässt und entfesselt! *(Derültség.)* Er wird dem Strafgerichte nicht entrinnen. Quem deus perdere vult, eum dementat. Der Deutsche aber, der jetzt noch wagt, seine Hand schützend über die Magyaren zu halten, versteht sein Volk nicht mehr. *(Nagy derültség.)*

T. ház! Még ha állíthatnák is szász képviselőtársaink, hogy ezeknek a czikkiró uraknak és a berlini értekező uraknak dühös haragja mi ellenünk nem szándékos informatió és izgatások által az ő részükről idéztetett elő, hanem előidézte azt egyszerűen az ő erdélyi német lapjuk, mely szintén a magyar terrorismus alatt állván, oly korlátlan sajtószabadságot élvez, *(Derültség)* hogy nap-nap mellett a legvakmerőbb vádakat és szidalmakat szórhatja ellenünk, és mint afféle világlap, a német tudományos és politikai körök elsőrendű olvasmányát képezi, s melyet vörös irón nélkül is, mint leghitelesebb informatiót ismernek ott el: tagadásba nem vonhatják, hogy ők ezen czikkek és nyilatkozatok iránt rokonszenvüket és azok megtörténte fölött itt örömüket nyilvánították!

Már pedig én őszinte barátja vagyok a szabad szónak és elismerem teljes jogosultságát annak, hogy valaki idehaza a parlamentben vagy a sajtóban a jelenlegi kormányzat, jelenlegi politikai irányunk fölött s annak nem bánom nemzetiségi részére nézve is a legszigorúbb kritikát gyakorolja és az ellen a legélesebben keljen ki, ha azt meggyőződése ugy hozza magával; ezt, mondom, concedálom, ezt jogosnak ismerem el: de ha valaki azt, hogy egyesek a mi nemzeti becsületünket a külföld előtt meghurczolják, bennünket, az egész magyar nemzetet barbárnak neveznek; bennünket idegen állam erőszakos beavatkozásával fenyegetnek és igy önálló nemzeti létezésünk jogosultságát kétségbe vonják; ha valaki magyar állampolgár létére az ilyen megsértéseket örömmel és rokonszenvvel fogadja: az meggyőződésem szerint a haza iránt tartozó első legszentebb kötelességét lábbal tapossa. *(Kitörő, élénk helyeslés és tetszés.)*

Elismerem, hogy bizonyos értelemben létezik nálunk szász kérdés; *(Halljuk!)* létezik önök közt *(a szászokra mutatva)* és mi köztünk, az erdélyi szászok és az összes többi magyar nemzet között egy függő, megoldásra váró kérdés. — De ez a kérdés nem abból áll, mintha csakugyan komolyan lehetne félni valami ebből támadható complicátiótól Magyar- és Németország között; mert hiszen ismeretes a német birodalmi kormánynak, a német uralkodó és döntő köröknek azon loyalitása, a melylyel pl. csak a mult napokban, mihelyt a berlini izgatás megtörtént, siettek sajtó utján azt lesujtani, ugy a mint mi magunk nem tehettük volna jobban; *(Általános élénk helyeslés és tetszés)*, és mert sokkal mélyebben gyökerezik a magyarok és németek közti érdekközösség, a magyaroknak a német nemzet geniusa iránt rokonszenve és barátsága sokkal őszintébb és valódibb, sem-

Digitized by Google

hogy e téren valami komoly veszélytől félni lehetne.

A szász kérdést nem is ugy értem, mintha talán az erdélyi szászoknak még valami privilegiumot kellene kapniok, vagy orvosolni való sérelmeik volnának, mert ilyenek valóban nincsenek; hanem értem a szász kérdést ugy, miszerint elvárjuk és megköveteljük jövőben az erdélyi szász testvérektől, hogy azon sérelmeket, melyeket mi az ő védelmük ürügye alatt szenvedünk, nyiltan repudiálják; nemcsak szóval, de tettel, az által, hogy készséggel megfelelnek azon minimális követeléseknek, melyeket a magyar állam irányukban felállít és a melyek első sorban e javaslatban vannak kifejezve. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Tudom, hogy szász képviselőtársaim ellene nyilatkoztak e javaslatnak: de én még mindig hinni szeretem, hogy az erdélyi szász népet józansága, hazafisága, — melyben a legvégsőig nem akarunk kételkedni — okulása és a tapasztalás arra fogja indítani, hogy megtagadják képviselőiknek szavazatát és ezen törvény intézkedéseit nem daczczal, hanem készséggel fogadják. Ha ez nem fog megtörténni, akkor ám ők lássák következményeit, mert akkor bizonynyal be fog következni az, a mit a kormányelnök ur sokkal élénkebb szinben festett, semhogy nekem ahhoz még valamit hozzáadnom kellene. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Szólva a nemzetiségekről, érintenem kell egy kérdést, a mely nemzetiségi kifogás és egyuttal felekezeti sérelem gyanánt hozatik fel. Ez a tanárképesítésnek ezen javaslatban ajánlott módja. Hogy jogot sért, hogy a fennálló törvényekbe ütközik, az mondatik róla; egyéb érvet ellene felhozni nem hallottunk; hogy a közoktatás érdekét sértené, azt senki sem állíthatta.

Én figyelemmel olvastam az 1791: XXVI. törvényczikket, igen jól ismerem, magam is fontos alaptörvénynek tartom, de abban egy szót sem találtam, a mely ellent mondana annak a tanárképesítésnek, a mely e javaslatban foglaltatik. Azt mondják, a gyakorlat értelmezte e törvényt és ezen javaslat a gyakorlatba ütközik. Bocsánatot kérek, de ezzel a kényelmes érvvel egyáltalában minden javaslatot meg lehetne dönteni. Mert eddig a tanárképesítés egyáltalán szabályozva nem volt. A gyakorlat az volt, hogy igen sok, minden képesítvény nélküli tanár alkalmaztatott; ha tehát a képesítést akárhogy szabályozzuk törvény által, az a törvény mindenesetre a gyakorlatba fog ütközni. És nem az állam legfőbb culturalis érdeke, nem a dolog természete hozza-e magával, hogy a tanárképesítés iránt törvény intézkedjék és hogy e képesítésben az állam tekintélye nyilatkozzék? Hát a mikor az állatorvos minősítvényét törvény irja elő, annak minősítvénye, a ki az ifju nemzedéket életpályájára elkészíti, a jövő számára neveli, afféle res nulius legyen? a melyre nézve szabad a vásár — minuendo licitátiót szabad folytatni? Azt hiszem, ezt tovább fentartani nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A protestans autonomia érdekében beadott kérvényeken, a különvéleményen, az újabban benyujtott memorendumon és itt egyes szónokok részéről történt felszólalásokon oly hang vonul végig, hogy az ember alaposan hihetné, miszerint itt nem kevesebbet tervezünk, mint az 1791: XXVI. törvényczikknek hatályon kivül helyezését. Pedig mindössze mi történik? Az, a mit ez a törvény egyenesen elrendel, a literaria institutio szabályoztatik és a suprema iospectio jogköre körüliratik. Hát oly törvény hozassék, a mely egyszerűen ismétli, a mit az 1791: XXVI. t.-cz. kimondott? És vajjon képes-e az a törvény egymagában elegendő védelmet nyujtani? Hiszen annak alapján a legkülönbözőbb magyarázatok lehetségesek, *(Ellenmondás a szélső balon)* hiszen tudós protestans férfiakat hallunk ezen törvény értelmezése felett vitatkozni. Én azt hiszem, épen magának a protestans autonomiának érdekében van, hogy a kérdés mentől előbb tisztába hozassék és ne bizassék a törvény magyarázata ugyszólván az időszerinti kormány felfogására. Hiszen ha a kormány valóban azt akarná, a mit egyesek tulajdonítanak neki, t. i. meg akarná törni a felekezeti autonomiát, akkor azt ama törvény alapján sokkal könnyebben tehetné meg, mint ha különösen a kormánynak felügyeleti jogköre oly praecise szabályoztatik, mint ezt a törvényjavaslat teszi, a mely biztosítja ugyan az állam felügyeletét és ellenőrzési jogát, de egyuttal körülhatárolja azt ugy, hogy ezeken a határokon tulmenni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Olyan értelmezését a felügyeleti jognak; a minőt a különvéleményben is, de különösen a memorandumban találunk és a mely abban áll, hogy az állam főfelügyeleti joga e szerint tulajdonkép csak „főszemléleti jog“ volna, hogy t. i. jogában állana az államnak statistikai adatokat és jelentéseket kérni be, az iskolákat időnkint megtekinteni, esetleg észrevételeit megtenni, a melyek azonban hogy figyelembe vétetnek-e vagy nem, a felekezet belátására bizandó, mondom, az ilyen főfelügyeleti jogot természetesen e javaslatban nem találhatjuk fel; de ilyen egyáltalában nem is létezhetik. *(Ugy van! jobbfelől.)* Az államra olyan jogokat ruházni, a melyeknek absolute semmi sanctiójuk nincs, egyértelmű volna azzal, hogy az államot nevetséges bábbá törpítsük. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* És ha mi az a felett való döntést, hogy az egyes iskolákban előfordult és az állam által constatált hiányok orvosoltassanak-e s hogy vajjon az állam érdeke mindenütt megóvassék-e, a felekezeti hatóságokra bizzuk, akkor, bocsánatot kérek, ez nem volna egyéb, mint az egyháznak az állam fölé emelése. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Hát nem volt-e kénytelen már a törvényjavaslat keletkezése előtt az állam egy-két esetben, államellenes üzelmek miatt, ép a felekezeti iskolákban interveniálni s ilyeneket be is csukatni. *(Ugy van! Ugy van!)* Hát végfolyamatban, végszükség esetén a javaslatban sincs egyéb tervezve! Adja isten, hogy ily esetek elő ne forduljanak soha, de ha egyszer előfordulnak, akkor a főfelügyeleti jognak olyan értelmezése után, a mliyent itt hallottunk, nagyon szükséges az államnak ezen természetes önvédelmi jogát törvénybe iktatni.

Midőn tehát én mély meggyőződéssel állítom, hogy a részemről is tiszteletben tartani kivánt protestans felekezeti autonomia a törvényjavaslat által semmi sérelmet nem szenved és csodálkozásomat fejezem ki Helfy képviselő ur azon nyilatkozata felett, hogy nem találkozik itt katholikus képviselő, a ki védelmére kelne egy oly dolognak, melyet senki meg nem támad, *(Ellenmoudások a szélső baloldalon. Halljuk!)* azon vád, hogy csak azért nyilatkozom igy, mert katholikus létemre talán közönynyel viseltetem a protestans egyház jogai iránt, gondolom, nem érhet, mert hisz előttem már oly kiváló protestans férfiak, mint György Endre, Kovács Albert és Zsilinszky képviselőtársaink, *(Mozgás a szélső balon)* és maga a t. ministerelnök ur ugyanigy nyilatkoztak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És hogy ha ezzel szemben a tuloldalon, különösen a függetlenségi párthoz tartozó több képviselőtársunk, *(Halljuk!)* és ebben a kérdésben — már megbocsát Helfy képviselő ur — meglepő összhangzásban az erdélyi szász képviselőkkel *(Ugy van! a jobboldalon)* megkondítják a vészharangot és azt mondják, hogy itt a protestans autonomia megsemmisítésére törnek, ha Mocsáry t. képviselő ur azt mondja, hogy ez által hazai közjogunk egyik sarkköve mozdittatik ki helyéből; ha azon jogokat, melyeket az állam magának e javaslatban vindikál, az autonomia nevében megtagadják; ha Thaly képviselő ur Karaffa kinzó eszközeire és vérpadjára hivatkozik, *(Derültség jobbfelől)* hogy méltó képét tüntesse fel azon üldöztetésnek, melynek a protestansok ezen javaslat törvényerőre emelése után eléje néznek: mindezek után — ha ugyan ez az egész komolyan veendő — vallják be a t. képviselő urak, hogy mindezt egészen az ósdiságig menő conservativismusból, sőt a visszafelé reformálás elhatározott szándékából teszik. *(Tetszés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)*

De egyre kérem a képviselő urakat: ne vindicálják maguknak a szabadelvüség nimbusát. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy nyugtalanság és zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Hisz önök a szabadelvű párt! Halljuk!)* Annak a liberalismusnak t. ház, mely abban találta dicsőségét — mert nem találhatta egyébben — és abban mutatta ki erejét, hogy minden uton-módon az államhatalom gyengítésére törekedett, megvolt a maga jogosultsága akkor, mikor az államhatalom idegen volt, mely nem a nemzet akaratából, de a nemzet akarata, törvény és népjog ellenére nehezedett az országra. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélső balon. Halljuk!)* De ennek a régi liberalismusnak, ennek a régi tagadó politikának a napja lejárt. Megtette kötelességét, ne idézzék fel többé jelszavait, ne vegyék többé elő rozsdás fegyvereit. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső balon: Nem mi idézzük fel!)*

Lükő Géza: A minister hozta elő a trombitát! *(Derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Berzeviczy Albert: .... ne játszák azoknak a szerepét, kikről Deák Ferencz oly gyönyörüen mondta, hogy midőn hátat fordítanak a felkelő napnak, saját árnyékukat iszonyatos rémnek nézik. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Az önök politikájában ez a régi magyar liberalismus nyilvánul, változatlanul, engesztelhetetlenül, nem látva, nem ismerve el, hogy körülötte a kor, a viszonyok tökéletesen megváltoztak, mint egy házsártos öreg, a ki szüntelenül haragszik a jelenre, fél a jövőtől és viszakívánkozik a multba. *(Zajos tetszésnyilvánitások és helyeslés a jobboldalon, zaj a szélsőbalon.)* Mi azonban a magyar liberalismust egy örökéletü lénynek tekintjük, a mely meg tud ifjodni minden nemzedékkel, átérti és átérzi annak minden eszméjét s vágyait s bátran, bizalommal lát hozzá azok megvalósításához. *(Tetszés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: Bizalommal Bécs iránt! *(Helyeslés a szélsőbalon. Nagy mozgás.)*

Berzeviczy Albert: A jelen kornak első és főszükséglete, ha mint nemzet élni és haladni akarunk, az hogy annak a visszahóditott magyar államnak eszméjét, a mely faj, vallás, nemzetiség szerint szerteágazó népünkben egyedül képviseli egységünket, összetartásunkat, közös érdekünket, egyetértésünket bevigyük és meggyökereztessük ott, hol az ifjú nemzedék szive és elméje neveltetik: az iskolába. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalról: A delegátiót!)* és ha Helfy tisztelt képviselő ur azt mondja, hogy miért hivatkozunk a magyar állam eszméjére és azt állítja, hogy a magyar állameszme érvényesítése, ugy a mint mi kivánjuk, végfolyamatban az absolutismusra vezet: erre egyszerüen azt válaszolom, hogy ha egyszer az elveket igy a végletekig akarjuk vinni: akkor az, a mit a mi kivánságaink ellenében a tisztelt képviselő urak kivívni akarnak, végfolyamatban meg az anarchiára vezet. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

A ki ezen a téren, az iskola terén, a magyar államtól azokat a jogokat, azokat a követelményeket, melyeket nemzeti jövőnk biztosítása és az állam megszilárdítása megkívánnak, elvonni akarja, az hiába hivatkozik ennek igazolására szerzett

Digitized by Google

jogokra, autonomiára, őseink politikájára. *(Ugy van! Ugy van! a jobbaldalon. Mozgás a szélső balon.)*

Hát azért, mert egykor egymás ellen hadat viseltek felekezetek és állam, már mindig hadi lábon maradjanak? *(Élénk tetszés jobbfelől.)* A mikor minduntalan békekötésekre hivatkozunk, nem akarunk már egyszer igazán békét kötni az állammal? *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szelső baloldalon.)* Hát idegennek, ellenségnek akarjuk-e tekinteni saját államunkat, hogy még nevétől is féltékenyen és bizalmatlanul vonulunk vissza? Hát törölni akarjuk az államczélok sorából a legnemesebbet, a culturfeladatot? Alkotmányos viszonyok közt élünk és minduntalan alkotmányon kivüli állapotok számára alkossunk törvényeket? *(Tetszés.)*

A reactió! Azt mondják, a reactio veszélye nem mult el, ez ellen kell védekezni. De rosszul kezdik a védekezést. Nem mondom, hogy a mai helyzetnek nincsenek veszélyei; minden helyzetnek meg vannak veszélyei, de azok ma nem ott keresendők a hol a képviselő urak keresik. A történelem azt mutatja, hogy a mig a magyar nemzet egységes, összetartó volt, egyes részeit idegen befolyásoknak megmételyezni nem sikerült, addig szabadságunkat nem tudta elvenni senki, de ha volt valahol separatisticus törekvés, mely akár nemzetiség czímén vagy más czímen a nemzet egységének megbontására törekedett, az volt mindig az Archimedesi pont, a melyen a reactio lábát megvetette. És most önök a reactio ellen védekezve, biztos menhelyet akarnak adni a legveszélyesebb separatisticus törekvéseknek, a nemzetiségi propagandának. *(Élénk tetszés jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbalon.)*

Senki sem akarja feledni vagy még csak kisebbíteni is azokat az érdemeket, melyeket a hazai egyházak, és ezek között, készséggel elismerem, különösen a protestáns egyház alkotmányunk fenntartása, nemzetiségünk megőrzése és közművelődésünk emelése körül szerzettek, ezen fényes érdemek csakugyan a történelem által mindenkor méltányoltatni fognak, *(Félbeszakitás a szélső baloldalon. Halljuk!)* De a legnagyobb érdemek sem oldoznak fel a haza iránt tartozó kötelességek teljesítése alól.

És ha most a kormány a felekezetek elébe lép és azt mondja: ezek a korhadt válaszfalak, melyeket keserű viszály által támasztott féltékenység és egy hazafiatlan kormány orvtámadásaitól való félelem emeltek közénk, ma már fölöslegesek és erőtlenek, bontsátok le azokat, hogy ne gátolják a nemzeti szellem szabad áramlatát, egyesüljünk mindnyájan közös várunkba: az államba, a közös ellenség ellen, mely mindnyájunkat fenyeget; bizva egymásban és támogatva egymást könnyebben fogjuk leküzdeni az ellenséget, biztosabban fogjuk megalapítani a nemzet jövőjét. Szabad-e visszautasítani e felhivást azoknak, a kik nem akarják a haza ellenségeinek győzelmét mozdítani elő? *(Tetszés a jobboldalon.)*

És végül még egyet *(Halljuk!)* Ha most, a mikor az absolut korszak szomorú idejének emlékezete mindinkább elhomályosul s egy új nemzedék növekedik fel, *(Nyugtalanság a szélsőbalon.)* mely azon korszakot csak az apák elbeszéléseiből ismeri, egy politikai párt, azért, hogy ebben elvei és czélzatai igazolását találja, szüntelenül vonatkozásokat és hasonlatosságokat keres a jelenkor és azon időszak között: ezt mint politikai agitationalis eszközt meg tudom magyarázni, *(Tetszés)* de ne vigyék ezt az összehasonlitást odáig, hogy párhuzamot vonnak ezen törvényjavaslat és a Thun-féle rendeletek, a patens között, *(Mozgás a szélsőbalon)* mert midőn ezt teszik, egyet felednek.

Feledik azt, hogy mikor a protestansok a patens ellen tiltakoztak, a tiltakozók megett ott állott az egész magyar protestantismus, sőt az egész magyar nemzet. Ott állottak az első sorban olyanok, a kiket most nem látunk az önök sorai között. De nem voltak azoknak szövetségeseik a Királyföldön és Berlinben, a szász ultrák és a német Schulverein köreiben. *(Élénk tetszésnyilatkozatok a jobboldalon. Nyugtalanság a szélső balon.)* Ma ezek a hivatlan, ezek a kelletlen szövetségesek meghozták önöknek a danaok ajándékát; mert a mely perczben mi le is tennők a fegyvert, a nemzet szemében ez a szövetség verné meg önöket! *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)* Elfogadom a törvényjavaslatot. *(Hosszan tartó zajos éljenzés és taps a jobboldalon. Szónokot minden oldalról üdvözlik.)*

Elnök: Wolff Károly képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani. *(Nagy zaj.)*

Wolff Károly: A hazafiságot illetőleg én senkitől leczkét nem fogadok el és még olyan kitünő férfiutól sem, mint az előttem szólott t. képviselő ur. Lehet, hogy nézeteink e tekintetben eltérnek egymástól, mint tényleg el is térnek, e t. házban is a nézetek. Pl. Csanády t. képviselő ur máskép fogja fel a hazafiságot, mint Tisza Kálmán ministerelnök ur. *(Hosszantartó derültség.)*

És bátor vagyok az előttem szólott és a többi t. képviselő urakat is, kik csak általános szemrehányásokkal éltek, arra figyelmeztetni, hogy nem lehet, legalább eddig nem sikerült általános phrasisokkal és szemrehányásokkal az általam felhozott tényeket megczáfolni. Felhivom tehát a t. képviselő urakat, hogy komoly, tüzetes, alapos megczáfolás utján az általam felhozott tények és okoskodásaim alaptalanságát bizonyitsák be.

A mi Berzeviczy Albert t. előttem szólott képviselő ur által itt felolvasott sajtóczikket illeti, bátor vagyok csak egy észrevételt megtenni.

Nem tehetek róla, ha Heinze tanár ur az általam szerkesztett lapot olvassa és nem a „Nem-

Digitized by Google

zetet", melynek a t. képviselő ur munkatársa, vagy a „Pesti Naplót", melyek a ház közoktatásügyi bizottságának üléseiről és tárgyalásáról tudósításokat közöltek.

Nincs szándékomban t. ház, ez alkalommal belebocsátkozni sajtóczikkek megbirálásába, még pedig azért nem, mert nézetem szerint ez nem a parlament elé tartozik, egyfelől azért, mert a parlamentnek nem állnak rendelkezésére kellő mértékben a megbirálás módjai, hogy az elfogultság, vagy egyoldalúság veszélyét kikerülhetnék: másfelől azért, mert az ily eljárás megsértése volna a sajtószabadságnak és megszegése azon törvénynek, mely hazánkban is a sajtószabadságot biztosította. A sajtóczikkek a sajtószabadság szülemények és nem a parlamentnek, hanem a sajtó, illetőleg a sajtóbiróság itélete alá esnek. Czáfoljon meg tehát Berzeviczy Albert t. képviselő ur, a ki szintén a sajtó embere, ilyen czikkeket és iratokat a sajtóban, elleniratokban tüzetesen, alaposan, de ne szólaljon fel itt, mert felszólalása azon szinben tűnik fel, mintha bizonyos kellemetlen nézeteket akarna terrorizálni. *(Felkiáltások: Dehogy! Dehogy!)* Ha az ő felszólalása arra czéloz, hogy a parlament a lelkek felett ítéljen és máglyát állítson fel, hogy megégesse rajta azokat, a kik a t. képviselő ur felfogásában nem osztoznak, *(Felkiáltások: Eszünk ágában sincs!)* szándéka nem fog sikerülni. Én meggyőző argumentumok előtt igen, de a megfélemlítés előtt sohasem hajlok meg. *(Derültség.)*

Kaiser János T. ház! Midőn a szőnyegen levő törvényjavaslathoz én is bátor vagyok hozzá szólani: előre kijelentem, miszerint azt általánosságban sem fogadhatom a részletes tárgyalás alapjául. Az okok, melyek ezt reám nézve lehetetlenné teszik, körülbelül ugyanazok, melyek már több ellenzéki szónok részéről fel lettek hozva. De ezek közül van egy, mely minden felett döntő súlylyal bir előttem s ez az, hogy a törvényjavaslat a protestáns egyházak, különösen az erdélyiek önkormányzati jogaikat nem vesszi kellő tekintetbe, hanem ellenkezőleg egyenesen megsérti azon törvényeket, melyeken ezen egyházak autonomiája alapszik. Vannak a t. ház tagjai közt többen, kik ugyan meg vannak győződve arról, hogy a szóban forgó törvényjavaslat több ilyféle szabványt tartalmaz, melyek az egyházi autonomiát sértik, de azon reményben, hogy ezeken a bajokon a részletes vita folyamában talán segíteni lehet, elfogadják a törvényjavaslatot általánosságban, fentartván talán maguknak, hogy azon esetben, ha reményük teljesedésbe nem menne, a harmadik olvasás alkalmával, a törvényjavaslat ellen szavazzanak. Megengedem, hogy ezen álláspontot is lehet több vagy kevesebb érvekkel támogatni, de én arra azért nem állhatok, mert meg vagyok győződve, hogy azon remény mindenesetre meg fog hiusulni. Nézetem szerint, nincsen semmi kilátás arra, hogy a törvényjavaslat sértő szabványai a részletes vita folyama alatt el fognak ejtetni. A törvényjavaslat oly szellemben van kidolgozva, mely nem tartja kellőleg tiszteletben a fennálló törvényeket és ezen szellemből nem fog kivetkeztetni a részletes tárgyalás által sem.

Még azon körülmény sem birhatna engem a törvényjavaslat elfogadására, ha attól kellene tartani hogy azon esetben, ha a jelen törvényjavaslat elejtetnék, egy vagy két év mulva egy más javaslat terjesztetnék a törvényhozás elébe, mely még szigorúabb volna, szigorúabb t. i. azon irányban, hogy, a felekezetek jogait még kevesebb mértékben venné tekintetbe, azok autonomiáját még nagyobb mérvben csonkítaná. Ez pedig nem volna valószinűség nélkül az eddigi tapasztalatok után. Mert ha az eddigi javaslatokat birálás alá veszszük és egymással összehasonlítjuk, lehetetlen észre nem venni, miszerint minden újabb javaslat, ugy a tiszt. kormány által benyujtottak, mint a közoktatási bizottság által kidolgozottak az érintett irányban mindig szigorúabbak, mint az előbbiek. Ezen körülmény magyarázhatja talán meg a t. minister ur által bevezető beszédjében tett azon észrevételt, miszerint a legelőször beterjesztett javaslattal szemben a protestáns egyháznak eszeágába sem jutott abban autonomiájának megsértését találni. Ha már csak a folyamatban levő tárgyalás alapjául szolgáló, a közoktatási bizottság által szövegezett javaslatot összehasonlítjuk, a t. minister ur által 1881. október 6-án 6. sz. alatt beterjesztett javaslattal, kitűnik állításom valósága már a javaslat külsőjéből is. Mert mikor a ministeri javaslat a felekezeti iskoláknak egy külön fejezetet szentelt és már ez által is ugyszólván elismerte, hogy azok lényegükben más szempontból tekintendők, mivel más jogi alapon fekszenek mint a többi középiskolák, a bizottsági javaslatban már nem létezik ezen külön fejezet, hanem szövege általában szól minden középiskoláról, ugy a felekezeti középiskolákról mint a nem felekezetiekről és csak helyenként tesz kivételes intézkedéseket az előbbiek számára.

De tartalmilag is tovább megyen a bizottsági javaslat mint a másik és több pontban szűkebb térre szorítja az egyházi autonomiát. Ezek közül csak kettőt akarok kiemelni, az egyik az, miszerint a felekezeteknek nincsen megengedve, hogy középiskolai tanáraik képesítéséről ők maguk gondoskodjanak, a másik pedig az, hogy midőn a ministeri javaslat, mint minden előbbi javaslat, a felekezeteknek azon jogát, hogy középiskoláikban a tannyelvet minden megszorítás nélkül maguk határozzák meg, respectálta és fentartotta, az most bizonyos tantárgyakra nézve tőlük elvonatik.

A törvényjavaslatnak azon szabványait, melyek által az egyházak önkormányzata csorbitást szenved, tehát a fennálló törvények megsértetnek

Digitized by Google

általában két kathegoriába lehet osztani. Az elsőbe tartoznak azok, melyekkel a törvény közvetlenül a felekezeti középiskolákra nézve is intézkedik, a másodikba azok, melyek által az államkormány, illetőleg a közoktatásügyi minister felhatalmaztatik, hogy a felekezeti iskolákra nézve bizonyos esetekben rendelkezzék. Az előbbiek közül a fontosabbak azok, melyek az osztályok számát, a tantárgyakat, a tannyelvet, a felveendő növendékek életkorát és képzettségük igazolását, az előmeneteli rendszert, a javító és pótvizsgálatok feltételeit, a tanórák számát, a tanulók számát egy osztályban, illetőleg a párhuzamos osztályok felállítását, a szorgalom és szünidő megtartását, az alkalmazott tanárok, valamint az általuk adandó órák számát és végül a tanárok alkalmaztatásának feltételeit, illetőleg a tanárképesítés' módozatait megállapítják. A második osztálybeliek közül legyen szabad csak a következőkre utalni: A felekezetek tartoznak bizonyos tantárgyakra nézve a tantervet és órabeosztást a ministernek kimutatni; a minister határozza meg a köteles tantárgyakban elérendő végczélt és a tanítandó ismeretek értékét; ő hagyja helyben azon egyén kinevezését, ki a más felekezethez tartozó tanulóknak a vallástant tanítja, az osztálynak összevonását a minister engedi meg, biztost rendel ki az érettségi vizsgálatokhoz, mely tulságos teljhatalommal van felruházva; a minister állapítja meg az érettségi vizsgálati utasítást, a minister bekövetelheti és megbirálhatja a használt tankönyveket és kéziratokat és jelentést kivánhat az iskola legrészletesebb viszonyairól és abban történt változásokról, ha az iskolában erkölcsi bajoknak vagy államellenes iránynak jön tudomására, a vétséges egyének eltávolítását, sőt az iskola elzáratását eszközölheti stb.

A törvényjavaslat előbb említett szabványai sértik a felekezetek önkormányzási jogát, az utóbbiak sértik az egyházak önigazgatási jogát. Midőn az állam számos intézkedéseket elvon a a felekezeti önkormányzástól és azokat saját intézkedésének vindicálja, nem tesz különbséget — a mennyiben t. i. a jogsérelem kérdése fenforog és birálat alá veendő — nem tesz különbséget, mondom, hogy az illető intézkedések kisebb vagy nagyobb fontosságuak, vagy hogy azok kisebb vagy nagyobb mértékben eltérnek azon intézkedésektől, melyeket az egyházak saját hatáskörükben már megtettek, illetőleg hajlandók megtenni, mivel azok saját érdekükbe nem ütköznek. Mert nem lehet tagadni. hogy az elsőroltak közt vannak oly szabványok is, melyek megfeleltek azon elveknek, melyeket az egyházak, legalább az erdélyi evangelicus egyház már magukévá tettek és azoknak megfelelőleg rendezték be középiskoláikat. De a kérdés mindig csak a fölött forog, vajjon túllépi-e az állam azon korlátokat, melyeken belül az egyház a fennálló törvények értelmében jogosítva van iskolai ügyét önkormányzásilag rendezni. Ez iránt nézetem szerint semmi kétség nem lehet. A protestans egyházak birják és élvezik azon jogot, hogy középiskolák részére ők állapítják meg a tanrendszert és a tantervet, hogy ők szabják meg azon feltételeket, melyek mellett a tanárok alkalmazandók, hogy ők gondoskodjanak kiképesítésükről. Mindezt, vagy legalább annak nagyobb részét most már magának vindicálja az állam. És a dolog ily állása mellett azt állítják a törvényjavaslat védelmezői, hogy az egyházi önkormányzat nem csonkíttatik. A t. közoktatási minister ur a törvényjavaslathoz beadott indokolásában igy szól: „Az önkormányzattal biró hitfelekezetek, jelesen a protestansok részére középiskolákat illetőleg is nevezetes jogok lettek biztosítva, melyeket nem megszorítani vagy épen visszavonni, sőt más felekezetekkel és testületekkel és magánosokkal is megosztani lehet a mai törvényhozás feladata“ és még a folyamatban lévő vita megkezdésénél azt mondta a minister ur, hogy az autonomia megcsonkításának a törvényjavaslatban nyoma sincsen. Én nem tehetek róla, de én nagy ellentétet látok a t. minister ur azon szavai és tettei, t. i. a törvényjavaslat tartalma közt. Ha már a minister ur felfogása szerint az állam létérdekében kikerülhetlen szükségessé vált az egyházak önkormányzati jogkörüket szűkebb korlátokba szorítani, nézetem szerint méltányosabb eljárás lett volna, ha az előterjesztés ezt egyenesen kimondta és a szükségességet kimutatta volna. De egyhúzamban azt állítani, hogy a mai törvényhozásnak nem lehet feladata a biztosított jogokat megszorítani és aztán ezen jogoknak egy lényeges részét confiscálni, az mégis csak furcsa eljárás. De nincs is sehol kimutatva, hogy az állam érdekei parancsolólag követelnék az egyházi autonomiának contemplált megszorítását. Felhozatik ugyan a törvényjavaslathoz beadott indokolásban, miszerint azon törvényczikk, mely a protestansok iskolai autonomiáját biztosította, t. i. az 1791: XXVI. t.-cz. kilátásba helyezte egyszersmind az egész országra kiterjesztendő tanulmányi rendnek — ordo studiorum — törvény általi megállapítását. Ennél fogva tehát feladata volna a mostani törvényhozásnak, hogy ezen általános kötelező rendet megszabja. Erre bátor vagyok a következő megjegyzést tenni. Ha már a kormány az 1791: XXVI. t.-cz.-ből származtatja az állami törvényhozásnak formailag azon jogosultságát, illetőleg kötelességét, hogy az általános tanulmányrendet ily módon megszabja, mint az a törvényjavaslat által terveztetik, ne méltóztassék elfelejteni, hogy azon t.-cz. csakis a szükebb értelemben vett Magyarországról szól, hogy az Erdélyben érvényben soha sem volt és jelenleg sincsen. Az erdélyi egyházak önkormányzata a kolozsvári 1791: LII., LIV. és LV. törvény-

Digitized by Google

czikkeken alapul, melyekben nincsen szó arról, hogy a tanulmányi rend országos törvény által állapittassék meg s melyek általában a felekezetek iskolai autonomiáját bővebben kimérték, mint a megfelelő magyarországi törvény. Hogy ezen történelmi tényezőről a t. ministernek tudomása volt, az természetes, de ugyanazért meg nem érthető, hogy arról semmi említést nem teszen, sem a törvényjavaslathoz beadott indokolásban, sem a bevezető beszédjében, ellenkezőleg ugy látszik, hogy azon felfogásból indult ki, mintha a pozsonyi t.-cz. hatálya Erdélyre is kiterjeszkednék.

Ez valóban szép illustratiója azon phrasisnak, hogy autonom jogokat nem megszorítani, hanem másokkal is megosztani legyen a mai törvényhozás feladata.

A bizottsági jelentésben nem találjuk azon jogosultság és szükségesség indokolását, „mely az autonomia korlátozását követelné; laconice azt mondja, hogy a történelmileg kifejlődött jogokat és viszonyokat szorgos figyelembe vette, de meg kellett adnia az államnak, a mi az államé s ezt ismételte a t. előadó ur bevezető beszédében is. És már épen a bizottságtól kelletett várni ez irányban tüzetesebb indokolást, mivel ő még a minister uron is túlment az egyházi autonomia megszorításában, nevezetesen, mint már említettem is, két pontban, midőn kimondja t. i. egyszer, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolák utolsó két osztályában a magyar nyelv és irodalom magyar nyelven tanítandó és e tantárgyakból az érettségi vizsgálat is e nyelven teendő le; midőn továbbá elvonja a felekezetektől azon jogot, hogy a saját intézeteikben alkalmazandó tanárokat magok képezzék és képesitsék. A bizottság az első módosítványra nézve csak annyit mond, hogy azt az állam hivatalos nyelvének sikeres tanítása szempontjából jogosnak tartja. Nézetem szerint elhibázta a jelentés szerkesztője az itten használt szót, mert a kérdéses intézkedés lehet ugyan a felhozott szempontból tekintve czélszerű, de jogos nem.

Czélszerű lehet, mert azt én sem tagadom, hogy az előirt módon a tanítás sikere nagyobb lesz, de nem lehet jogos, mert épen jogsérelmet foglal magában, azon törvényadta jog megcsonkítását, t. i., mely szerint az egyházak maguk állapitják meg saját iskoláikban a tannyelvet. Persze, ugy látszik, hogy a t. előadó ur nem viseltetik épen nagy tisztelettel az ilyen törvényadta jogok iránt, mert beszédjében azt tetszett mondani, hogy a nem magyar tannyelv a felekezeti iskolákban nagy concessió az állam részéről. Na, én már azt hiszem, hogy az, a mit a felekezetek fennállása óta, tehát több századokon át, folytonosan és háborgatás nélkül — legalább Erdélyországban — birtak és és élveztek, a szerzett jognak oly jellegével bir, hogy azt mégis csak bajosan és aligha lehetne concessiónak nevezni. Nem akarok arról szólani, hogy ezen contemplált intézkedés az egyes nemzetiségek azon jogaiba is ütközhetik, melyek az 1868: XLIX. t.-cz. által biztositattak; itten csupán a felekezeti autonomiának szempontjából birálván meg a kérdést.

Áttérve a második módosítványra, a tanárképesitést illetőleg nem találunk a bizottsági jelentésben annak indokolásául egyebet mondva, mint azt, hogy a kérdéses intézkedést általában a középiskolai oktatás komoly sikerének biztosítása, ugyszintén a középiskolai oktatásügy szinvonalának emelése tekintetéből okvetlenül szükségesnek tartja. Azt hiszem, hogy — eltekintve is a jogi és törvényes állásponttól — ez olyan állitás, a melyhez a kétely is fér. Ezt annál inkább mondhatom, mivel a t. minister ur maga is még rövid idő előtt más nézetben volt. Az általa előterjesztett javaslat indokolásában a következőket olvassuk: „Miután a felekezeteknek nemcsak iskolatartási joguk kétségbevonhatlan, de ők ezen jogukkal oly nagy számú középiskola fentartásával tényleg élnek is, mi által a különben szintén az államra hárulandó terhet tetemesen megkönnyitik. Azon jogot sem lehet tőlük megvonni, hogy saját intézeteiken alkalmazandó tanáraikat magok képezzék és képesitsék. E joggal eddig is éltek tényleg."

Hogy fér ez már össze a bizottság javaslatával és mi birhatta a t. minister urat arra, hogy hozzájárult e módosítványhoz, sőt hétfői beszédjében azt mondta, hogy az állam a tanárképesitést nem bocsátja ki kezéből, mikor egy évvel ezelőtt tisztán nyilvánította, hogy a kérdéses jogot a felekezetektől megvonni nem lehet? Ha a kormány maga ily könnyen felhagy valamely nagyfontosságú véleménynyel, mely a törvényjavaslat alapjául szolgált; ha mostan tévesnek nevezi azt, mit rövid idővel ezelőtt még helyesnek és jogosnak talált, nem vagyunk-e feljogosítva azon kételyre, vajjon helyesebbek-e a többi alapeszmék, melyeken a javaslat fel van épitve és vajjon nem lehetne-e attól tartani, hogy egy év mulva a t. minister ur a többi elvek iránt is más nézetben lesz? Bizony, ha valami, hát ezen körülmény is arra mutat, hogy az egész kérdés, melyet e törvényjavaslattal megoldani akarnak, még nincsen eléggé megérve s hogy a megoldásnak ideje még nem érkezett el. Én nem ismerhetem el a bizottsági jelentés azon érvelését, miszerint a középiskolai oktatásügy szinvonalának emelése csak igy lehetséges, ha a tanárképesitési jog a felekezetektől elvonatik.

Ezen czél nézetem szerint más módon is elérhető volna. Meg vagyok győződve, hogy azok a felekezetek, melyeknek tanárképesitési rendszere a kor igényeinek talán még nem felelne meg egészen, a kormány komoly felszólitására nem fognának késni azt czélszerű és a dolog lényegének

Digitized by Google

megfelelő módon átalakítani. A mi pedig saját egyházam, az erdélyi evang. egyház tanárképesítési rendszerét illeti, nem akarom ugyan mondani, miszerint az talán oly magas fokon állana, hogy már semmi se férne hozzá, de mindenesetre megfelel a középiskolai oktatásügy jelenlegi szinvonalának és semmi esetre sem olyan, hogy rosz volta indokul szolgálhatna arra, hogy az állam az egyháztól ez iránti jogát elvonná. Ezen rendszer 1862-ben lépett életbe és az egyház főhatósága és képviselete soha sem zárkózott el attól, sőt mindig nyilvánította hajlandóságát és készségét arra, hogy azt, ha az művelődési szinvonalának idővel meg nem felelne, czélszerű módon átalakítsa, illetőleg kijavítsa. Ezen időpont pedig elérkezettnek még nem mondható, ámbár a. t. minister ur ez iránt ellentétes nézetben van. A szóban lévő rendszer szerint csak az alkalmazható mint rendes tanár az erdélyi evang. középiskolákban és tényleg is csak az alkalmaztatik, ki a tanárképesítő vizsgálati bizottság előtt jó sikerrel tette le a vizsgálatot. A vizsgálati bizottság tagjai a főconsistorium által neveztetnek ki oly férfiakból, kik mint középiskolai tanárok működtek és ezen pályán elégséges bizonyítványt adtak arról, hogy azon szakmából, melyet a vizsgálatnál képviselnek, kellő tudománynyal birnak.

A vizsgálatra csak oly egyének bocsáttatnak, kik a gymnasiumi érettségi vizsgát jó sikerrel letették, és azután 3 éven keresztül az egyetemet látogatták. Igaz ugyan, hogy a törvényjavaslatnak ez iránti követelményei szigoruabbak, de a tapasztalás mutatja, hogy ezen szigor nincsen indokolva, mivel az erdélyi evang. középiskolákból kijövő fiatal emberek épen azon érettséget mutatják az egyetemi studiumra, mint akármelyik más középiskola növendékei. A törvényjavaslat indokolása annak szükségességének indokolásául, hogy a tanárok szakképzettsége magasabb fokra emeltessék többek közül azt is felhozza, hogy a tanári pályára egy idő óta a tódulás rendkivüli nagy, hogy már az okleveles tanárjelöltek száma sokkal felülhaladja azokét, a kik elhelyezést találnak s hogy egy tanári proletariatustól kell tartani, miért is a tanári pályát meg kell nehezíteni. Én nem vagyok ugyan oly adatok birtokában, hogy ezen állítás valóságát megbirálhassam. De ha a dolog valóban igy áll, talán szabad lesz kérdeni, honnan van az, hogy olyan sok magyarországi középiskolában és pedig épen az állam közvetlen vezetése alatt állókban okleveles tanárok nincsenek elegendő számmal alkalmazva? A mig erre a kérdésre kielégítő választ nem nyerünk, nem fogja nekünk senki rosz néven venni, ha a szóban forgó argumentum helyességében kételkedünk.

A törvényjavaslat azon számos szabványait, melyek, mint már említettem volt, oly sok pontban a rendelkezési jogot a felekezeti hatóságtól elvonják és az államkormányra, illetőleg a közoktatásügyi ministerre ruházzák, azzal akarják indokolni hogy azok nem képeznek egyebet, mint az állami főfelügyeleti jognak részletezését és szabatos körülirását. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy az államot a legfőbb felügyeleti jog illeti a felekezeti iskolákkal szemben és hogy ezen felügyelet a minister utján gyakorlandó. Az erdélyi törvények, in specie az 1791: LIV. t.-cz. ezen jogról ugyancsak annyiban tesz említést, a mennyiben kimondja, hogy ő Felsége, mint az összes alapítványok legfőbb kegyura, hivatva van azok felett főfelügyeletet gyakorolni és azoknak „in mentem fundatoris“ való felhasználása felett őrködni. De nem hiszem, hogy valamely erdélyi egyháznak eszébe jutott volna azt megtagadni vagy annak ellentállani, hogy az állam nemcsak az alapítványokra, hanem az iskolák egyéb viszonyaikra nézve is a főfelügyeleti jogot gyakorolhassa. De annyi bizonyos és már az előttem szólt képviselők által ki lett mutatva, hogy azok, miket a törvényjavaslat, mint a kormányt illető jogokat felsorol, messze túlmennek a felügyelet fogalmán. Igaz ugyan, hogy ezen fogalom religionaris törvényeinkben nincsen szabatosan körülirva és én részemről elismerem, hogy egy ilyen körülirás törvény utján szükségessé vált, de már a dolog természetéből következik, hogy a felügyelet csak az a fölötti őrködésben állhat, hogy az iskolákat illetőleg a törvények megtartassanak. De nem foglalhat magában positiv rendelkezési jogot is, mint azt a törvényjavaslat oly sok pontra nézve a ministernek megadja, oly teljhatalmat ruházván reá, mint az még az absolusticus kormánynak sem jutott eszébe.

A dolog ily állásánál, ismétlem, hogy fel nem fogható, hogy mint lehet azt állítani, miszerint a felekezet jogköre a törvényjavaslat által meg nem csonkittatik. Inkább érthető azoknak magatartása és érvelése, kik ugyan elismerik, hogy a törvényjavaslat sok tekintetben az egyházi autonomiába ütközik, de azt még is pártolják és azt követelik, hogy a felekezetek belenyugodjanak jogaik egy részének elvesztésébe, mivel itt magasabb czélok elérése forog szóban. Mint ilyen czélok, emlittetnek a magyar cultura és a magyar állameszme. Mindenek előtt bátor vagyok megjegyezni, hogy a cultura általános jelleggel bir, nem pedig egy külön nemzeti vagy nemzetiségi jelleggel, hogy a cultura ugyanaz az egész világnak minden civilisált népénél, mint minden őszinte honpolgár, ugy én is óhajtom, miszerint e hazában is a kultura magasabb fokra emeltessék és megtartassék az európai közmüvelődés szinvonalán; de meggyőződésem szerint elérhető volna ezen czél a nélkül is, hogy a fennálló jogok oly túlságos mértékben csorbittassanak, sőt confiscáltassanak. Nagyon kétesnek tartom, vajjon a jogsértés képezheti-e azon lépcsőt, melyen egy magasabb cultura czéljához eljutha-

Digitized by Google

tunk. A jog és a szabadság megszorítása még sehol és soha nem segítette elő a cultura ügyét. De az állameszme magában sem követeli a törvényjavaslatban projectált intézkedéseket. Az állam fennállhat egész erejében a felekezetek autonomiája mellett is és ezen erő nem emelkedik az által, hogy a parliament elvonja azoktól eddig élvezett jogaikat, se nem az által, hogy a minister kezében egy tulságos nagy rendelkezési hatalom összpontositttatik. Ez jele lehet az absolutismusnak, de nem az erőnek. Az absolutisticus államok nem voltak soha a legerősebbek. De vannak — abban nem lehet kételkedni — sokan, kik a magyar állameszme fogalmát, illetőleg annak teljesítését ugy értik, hogy az állam minden polgára magyarositassék, azaz a magyar nemzetiségbe beleolvasztassék, eddigi nemzetiségéből kivetkeztessék. Erre az a megjegyzésem van, hogy nézetem szerint mind az, mi a nemzetiség jellegét képezi, első sorban az anyanyelv, az illető nemzetiségbelieknek ép oly tulajdonuknak tekintendő, mint akármilyen más tulajdon és hogy annálfogva annak megsértése, az attóli megfosztás erkölcsi szempontból ép oly bűnösnek itélendő, mint valamely más tulajdontóli megfosztás. A t. minister ur, valamint a bizottsági előadó ur azt állitják, hogy a törvényjavaslat szerkesztésénél semmi ilynemű magyarosítás nem czéloztatott. Én hajlandó vagyok ezen állításnak hitelt adni, de mind a mellett nem lehet tagadni, hogy vannak e törvényjavaslatban oly intézkedések is, melyek a nem magyar ajkú honpolgárokra nézve az azon nyelvnek törvények által biztosított eddigi használatát szűkebb körre szorítják. Mi lehet természetesebb, minthogy a törvényjavaslatot annál inkább megtámadjuk, mivel abban nemcsak az egyházi autonomiának megcsorbítását, hanem anyanyelvünk már ugy is eléggé korlátolt használatának még nagyobb megszorítását is látjuk. De kérdem, igazságos-e, hogy minket ezért mindjárt hazafiatlansággal és honárulással vádolnak? *(Helyeslés.)* Én is e haza hű polgárának érzem magamat, én sem keresek ez országon kivül számomra helyet, én is tudom, hogy itt élnem, halnom kell. *(Helyeslés.)* De épen azért a legerélyesebben és legünnepélyesebben tiltakoznom kell a t. miniterelnök ur által tegnapi beszédjében mondottak ellen, hogy a szászok döngetik bennt az állam épületét és hivnak szövetségeseket, kik döngessék kivülről; tiltakoznom kell azon feltevés ellen, mintha a magyar állam vagy a magyar nemzet iránti ellenszenv volna indoka azon állásnak, melyet a napirenden lévő kérdésben elfoglalunk. Mindazon szidalmazásokkal és becsmérlésekkel szemben, melyekben a szász népet részesíteni az utóbbi időkben ugyszólván divat lett, legyen szabad a német költő verseire emlékeztetni: „Kein Volk ist gut, und keins ist schlecht, doch jedes hat Muth zum Kampf für sein Recht.“

Nem fogadom el a törvényjavaslatot, hanem pártolom Gull József képviselőtársam által benyujtott határozati javaslatot.

Lesskó István: T. ház! Miután az idő előrehaladt, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap tarthassam meg. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint tehát a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésben, a most félbeszakadt tárgyalás fog folytattatni.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A kövérnyomatú számok az üléseket jelölik, melyben az illető személyek működ tek, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnök:

Péchy Tamás 181—202.

Jegyzők:

Baross Gábor 181—183, 187—189, 193, 196—198, 201.
Duka Ferencz 181—186, 196—202.
Fenyvessy Ferencz 181, 187—195.
Gr. Pejacsevich Tivadar 185, 187, 190—195, 197, 201, 202.
Rakovszky István 181—186, 188—196, 199—200.
Tibád Antal 184—187, 196—202.

Előadók:

Baross Gábor 187, 188, 191.
Berzeviczy Albert 181, 182, 188, 195.
Csávossy Béla 168, 187.
Dániel Gábor 189.
Harkányi Frigyes 189, 192—194.
Hegedüs Sándor 181, 187, 188, 196, 199.
Joanovics István 190.
Kőrösi Sándor 181.
Literaty Ödön 182.
Lukács László 188, 194, 196.
Péchy Jenő 184—186.
Rakovszky Géza 183, 186, 197.
Rakovszky István 188, 191.
Szathmáry György 190, 199—202.
Tamásy Béla 198.
Teleszky István 182.
Tibád Antal 186, 188, 189, 197.

Digitized by Google

Szónokok:

Almássy Sándor 170, 173, 200, 211, 214, 246, 247.
Gr. Andrássy Manó 150.
Gr. Apponyi Albert 28, 35, 266.

Balogh Géza 203.
Baross Gábor 112, 114, 159, 169, 171, 172, 173, 183, 184, 185, 186.
Gr. Bánffy Béla 19, 212, 213.
Bende Imre 361.
Berzeviczy Albert 4, 40, 41, 114, 226, 227, 229, 230, 376.
Bessenyey Ernő 154.
Bartolovics Iván 235.
Bedekovich Kálmán 170.

Csanády Sándor 21, 61, 170, 199, 202, 203, 212, 229, 232, 258, 259, 290.
Gr. Csáky László 11, 83.
Csávossy Béla 82.
Czirer Ákos 69.

Dániel Gábor 135.
Dobránszky Péter 4, 23, 207.
Ernuszt Kelemen 150, 204.
Éles Henrik 259.

Farkas Károly 120, 146.
Fekete Lajos 203.

Gáll József 216, 217.
Gergelyi Tivadar 65.
Göndöcs Benedek 12, 40, 46, 75, 180, 182.
Gromon Dezső 114.
Grünwald Béla 144.
Gull József 320.
György Endre 312.
Győrffy Géza 189.
Győrffy Pető 201, 208.
Győry Elek 261, 265.
Gyurgyik Gyula 199, 210.

Halász Géjza 53, 108, 111, 112, 113.
Harkányi Frigyes 135, 189, 198, 201, 203, 207, 209 216, 218. 221.
Hegedüs László 160.
Hegedüs Sándor 3, 100, 110, 112, 134, 242, 243, 246, 270, 296.
Helfy Ignácz 262, 365, 369.
Herman Ottó 48, 68, 72, 158, 174, 175, 181, 182, 184, 307.
Hoitsy Pál 21.
Horánszky Nándor 142, 144.
Horváth Gyula 22.
Horváth Lajos 140, 142, 276.

Irányi Dániel 148, 149, 197, 253, 259, 282.
Istóczy Győző 116, 230, 231.
Ivánka Imre 182, 185, 294.

Joanovits István 165.
Jónás Ödön 82, 204, 216.
Joszipovich Imre 239.

Kaiser János 384.
Kállay János 76.
B. Kemény Gábor 3, 91, 93, 94, 96, 97, 166, 231, 244, 247, 296.
Kovács Albert 314.
Kovách László 202.
Kőrösi Sándor 18, 280, 284.
Krisztinkovich Ede 99.

Latinovics Gábor 324.
Lánczy Gyula 285.
Lázár Ádám 24, 41, 52, 139, 147, 172, 222, 224, 228.
Lázár Lajos 74, 191, 212.
Lesskó István 227, 388.
Literaty Ödön 26, 29, 286.
Lits Gyula 9, 18, 79, 221, 224.
Lukács László 114, 224, 233, 241, 243.
Lükő Géza 65, 79, 138, 153, 162, 348.

Madarász József 21, 45, 54, 66, 69, 76, 115, 161, 164, 166, 171, 172, 184, 198, 205, 209, 240, 254, 293, 307.
Mamusich Lázár 50, 61.
Matlekovich Sándor 183, 184.
Mészáros Nándor 349.
Mocsáry Lajos 135, 146, 151, 153, 351, 366.
Móricz Pál 167.
Mukics Ernő 115, 208.
Mihalovics Károly 235, 242.

Németh Albert 14, 148, 150, 213, 223, 263, 274.

Orbán Balázs 130, 134, 138, 139, 191.
Ormós Zsigmond 59, 73.
Országh Sándor 172.

Pauler Tivadar 23, 25, 31, 37, 39, 83, 261, 262, 291, 293.
Péchy Jenő 44, 63, 65, 72, 73, 74, 77, 83, 84, 85, 86.
Polónyi Géza 33, 54, 94, 217, 263, 265, 289.
Probstner Arthur 76.
B. Prónay Dezső 20, 219, 294.

Rakovszky Géza 43, 86, 87, 92, 93, 248.
Rakovszky István 114, 162, 170, 171, 173, 343, 368.
Rády Endre 145.
Roszival István 24.
Rónay János 68.

Somssich Pál 22, 126.
Spóner Andor 85, 222.
Steinacker Ödön 24, 105, 111.
Szalay Imre 67, 76, 181, 185, 194, 196, 214.
Gr. Szapáry Gyula 81, 194, 198, 199, 200, 206, 213, 216, 218, 219, 223, 231, 238, 244.
Szathmáry György 157, 296.
Szederkényi Nándor 55, 60, 66, 77, 83, 87, 96, 125, 183.
Gr. Széchényi Pál 70, 71, 108, 173, 174, 178, 188, 204.
Szilágyi Dezső 34, 37, 163, 268, 271, 272.

Tamásy Béla 276.
Teleszky István 26, 35, 53, 84, 85, 86.
Thaly Kálmán 31, 37, 49, 71, 91, 101, 109, 159, 164,

Digitized by Google

170, 200, 206, 218, 249, 253, 256, 257, 293, 294, 337, 367, 368.
Tibád Antal 82, 117, 139, 144, 148, 152, 153, 188, 249, 255, 257, 258, 259.
Tisza Kálmán 15, 19, 20, 21, 22, 25, 46, 56, 57, 62, 72, 75, 76, 78, 79, 85, 127, 133, 137, 138, 141, 143, 144, 145, 149, 151, 153, 156, 160, 161, 162, 163, 225, 229, 239, 252, 256, 258, 267, 271, 342, 358.
Tomcsányi László 220, 223.
Tóth Antal 88, 99.
Gr. Török József 73, 78.
Trefort Ágoston 158, 219, 302, 307.
Ugron Ákos 214.
Ugron Gábor 22, 158, 168.
Unger Alajos 288.
Verhovay Gyula 99.
Vidliczkay József 75, 289.
Vidovich György 62, 74, 84, 199, 209, 217, 244.
Wolff Károly 325, 383.
Zámory Kálmán 166.
Zsilinszky Mihály 334.

TÁRGYMUTATÓ.

(A számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Törvényjavaslatok és kormányelőterjesztések tárgyalása.

Budapesti országos általános kiállításról 187—188.
Curia biráskodásáról képviselő-választási ügyekben 197—198.
Fegyver- és vadászati adóról 192—195.
Gyógyithatlan elmebetegek ápoldájáról 191—192.
Honvédelmi minister előterjesztése a Ludovica-Akademia állapotáról 194.
Horvátországgal 1880-ban történt leszámolásról 196.
Koronaőr választásáról 186—187.
Középiskolákról 199—202.
Megyék háztartásáról 188—190.
Országczimerének használatáról 197—198.
Phylloxera elleni intézkedésről 191—192.
Társaskocsi üzletről 191—192.
Tiszai és szegedi kölcsönről szóló törvényczikk módositásáról 196—197.
Uzoráról 181—183.
Vadászatról 184—187.
Villamossági kiállitásról 187—188.

Bizottsági jelentések, melyek nem törvényjavaslatra vonatkoznak.

Gazdasági bizottság jelentése a ház február havi költségvetéséről és a II. félévi lakbértől 187.
Kérvényi bizottság jelentése a kérvények 22. és 23. sorjegyzékéről 182.
Kérvényi bizottság jelentése a kérvények 24. sorjegyzékéről 186.
Kérvényi bizottság jelentése a kérvények 25. sorjegyzékéről 195.
Mentelmi bizottság jelentése Ugron Gábor mentelmi ügyében 190.

Interpellátiókra adott válaszok.

Pénzügyminister válasza:

Vidovich György interpellátiójára 196.

Közmunka- és közlekedési minister válasza:

Almássy Sándor interpellátiójára 196.
Istóczy Győző » 195.
Móricz Pál » 190.
Polónyi Géza » 186.
Szederkényi Nándor » 186.
Zámory Kálmán » 190.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 9218

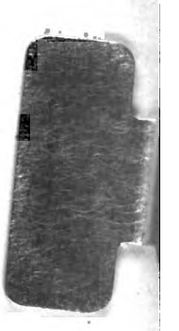

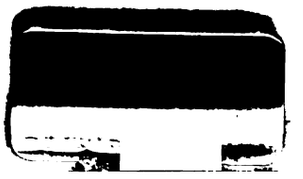

Digitized by Google